

TÜRKİYE ZİRAAT ODALARI BİRLİĞİ

ZİRAİ VE İKTİSADİ RAPOR
2003-2006

ZİRAİ VE İKTİSADİ RAPOR 2003-2006

TÜRKİYE ZİRAAT ODALARI BİRLİĞİ

Yayın no:

ANKARA

ÖNSÖZ

Bu rapor (Zirai ve iktisadi rapor 2003-2006), 6964 sayılı kuruluş kanunumuzun 29'ncu maddesinin (a) fıkrası gereğince Türkiye Ziraat Odaları Birliği 24. Genel Kuruluna sunulmak üzere hazırlanmıştır.

Raporda başta Ülke ekonomisinin genel durumu, 2003- 2006 yıllarında meydana gelen ekonomik ve sosyal gelişmeler ele alınmış ve bu amaçla milli gelir, yatırımlar, fiyatlar ve enflasyon, dış ticaret, sosyal gelişme konuları incelendikten sonra tarım kesimine ait konular ayrıntılı olarak incelenmiştir.

Tarım sektörü ve çiftçilerimiz açısından 2003-2006 yıllarında ne gibi değişimler olduğunu ve mevcut durumu ortaya koyabilmek bakımından sektör, önce toprak-su kaynakları ve yapısal yönden incelenmiş, daha sonra bitkisel ve hayvansal üretimdeki gelişmeler, tarımsal destekleme politikası, tarımsal ürün fiyatları ile girdi fiyatları değerlendirilmek suretiyle çiftçilerimizin satın alma gücü ve ekonomik durumları ile ilgili değişimler ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Bunun yanında tarımsal pazarlama, vergi, çevre ve tarım, tarımda üretici örgütlenmesi, tarımda dış ilişkiler, tarımsal eğitim ve yayım ile ormancılık konularına da raporda yer verilmiştir.

Raporumuzu, tarım sektörü ve çiftçi kesimiyle ilgili karar alma durumunda olanlara ve bu konularla ilgilenenlere yararlı olması dileğiyle, Genel Kurul'un tetkik ve kararlarına saygılarımızla sunarız.

TÜRKİYE ZİRAAT ODALARI BİRLİĞİ
YÖNETİM KURULU

YÖNETİM KURULU

BAŞKAN	: Ş. ŞEMSİ BAYRAKTAR
BAŞKAN VEKİLİ	: HÜSEYİN ÖNBİY
MUHASİP ÜYE	: NECAT AVCI
ÜYE	: MEHMET RİFAT AKYÜZ
ÜYE	: NİZAMETTİN AYDİŞ
ÜYE	: SELAHATTİN BİÇER
ÜYE	: MUSTAFA HEPOKUR
ÜYE	: BAYRAM SEVİM
ÜYE	: NURİ ŞEYDA SORMAN
ÜYE	: HÜSEYİN TOPÇUOĞLU
GENEL SEKRETER	: VEDAT KOÇ

İÇİNDEKİLER

	Sayfa No
1. TÜRK EKONOMİSİNİN GENEL DURUMU	10
1.1. MİLİ GELİR VE BÜYÜME HIZI.....	11
1.1.1. GSMH VE TARIMDAKİ GELİŞMELER.....	14
1.1.2. Kişi BAŞINA GELİR	17
1.1.3. GSYİH’DA SEKTÖR PAYLARI	19
1.1.4. GELİR DAĞILIMI VE YOKSULLUK	20
1.1.4.1. Ülkemizde Yoksulluk	22
1.2. YATIRIMLAR VE TARIM SEKTÖRÜ	26
1.2.1. Tarımsal Yatırımlar	28
1.3. FİYATLAR VE ENFLASYON.....	29
1.3.1. Enflasyon Ve Tarım Fiyatları	30
1.5. NÜFUS, İŞGÜCÜ VE İSTİHDAM	37
1.5.1. Nüfus	37
1.5.2. İşgücü ve İstihdam.....	38
2. TOPRAK VE SU KAYNAKLARI	44
2.1. TÜRKİYE’NİN TOPRAK VARLIĞI VE KULLANMA DURUMU	44
2.2. TARIM ARAZİLERİ KULLANIMINDA DEĞİŞMELER	45
2.2.1. İşletmelerin Arazi Büyüklükleri Ve Parçalılık Durumu	46
2.2.2. Amaç Dışı Arazi Kullanımı	49
2.3. TÜRKİYE’NİN SU VARLIĞI VE KULLANMA DURUMU.....	50
2.4. SULAMA ALANINDAKİ DEĞİŞMELER	53
SONUÇ VE ÖNERİLER	57
3. ORMAN VARLIĞI VE KULLANIM DURUMU.....	62
3.2. ÇÖZÜM ÖNERİLERİ.....	66
4. BÖLGESEL VE KIRSAL KALKINMA POLİTİKALARI.....	68
4.1 BÖLGESEL KALKINMA POLİTİKALARI	68
4.2. KIRSAL KALKINMA POLİTİKALARI.....	71
5. TARIMDA GİRDİ KULLANIMI VE GİRDİ FİYATLARI.....	75
5.1.TOHUMCULUK.....	75
5.1.1. Dünyada Tohumluk Üretimi.....	75
5.1.2. Dünyada Ve Türkiyede Transgenik Tohum Çalışmaları	76
5.1.3. Türkiyede Tohumluk Üretim Ve Dağıtımı	77
5.1.3.1. Tohumluk Üretimi	77
5.1.3.2. Tohumluk Dağıtımı	79
5.1.4. Türkiyede Tohumluk İhracatı Ve İthalatı	81
5.1.5. Pazarlama	84
Sonuç Ve Öneriler	87

5.2. GÜBRE.....	89
5.2.1. Türkiye'de Kullanılan Kimyevi Gübre Üretim Ve Tüketim Durumu.....	89
5.2.2. Türkiye'de Kullanılan Kimyevi Gübre İthalatı Ve İhracatı	94
5.2.3. Kimyevi Gübrede Destekleme Politikaları	98
5.2.4. Pazarlama	100
Sonuç Ve Öneriler	102
5.3. TARIMSAL MÜCADELE	105
5.3.1. Tarımsal Mücadele Uygulamaları	105
Sonuç Ve Öneriler	112
5.4. TARIMSAL MEKANİZASYON	114
5.4.1. Tarımsal İşletme Yapısı.....	115
5.4.2. Traktör Kullanımı Ve Sorunları.....	116
5.4.3. Biçerdöver Kullanımı Ve Sorunları.....	121
5.4.4. Tarım Alet Ve Makineleri Kullanımı Ve Sorunları.....	123
5.4.5. “CE” İşaretlemesi	128
5.4.6. Ortak Makine Kullanımı.....	129
Sonuç Ve Öneriler	130
5.5. TARIMDA KREDİ KULLANIMININ GEREKLİLİĞİ	133
5.5.1. T.C. Ziraat Bankası A.Ş. Kredi Uygulamaları.....	134
5.5.2. Türkiye Tarım Kredi Kooperatifleri Merkez Birliği Kredi Uygulamaları.....	137
5.5.3. Düşük Faizli Kredi Uygulaması	139
5.5.4. Tarımsal Kredi Kullanımında Karşılaşılan Sorunlar Ve Öneriler.....	141
6. Tarımsal Ürün Analizleri	143
6.1. BİTKİSEL ÜRÜN ANALİZLERİ.....	143
6.1.1 Tahıllar.....	145
6.1.1.1 Buğday	145
6.1.1.1.1 Buğday Üretim Ve Tüketimi	145
6.1.1.1.2 Üretim Sorunları Ve Kaliteyi Etkileyen Faktörler.....	146
6.1.1.1.3 Buğday Destekleme Politikası	147
6.1.1.1.3.1 AB HUBUBAT ORTAK PİYASA DÜZENİ VE DESTEKLER.....	147
AB müdahale kuruluşları yapısı ve işleyişi	148
6.1.1.1.3.2 TÜRKİYE HUBUBAT DESTEKLEME SİSTEMİ	149
6.1.1.1.4 Pazarlama Sistemleri	151
6.1.1.1.4.1. TOPRAK MAHSULLERİ OFİSİ.....	152
6.1.1.1.4.2. BORSALAR.....	152
Ürün İhtisas Borsaları	153
6.1.1.1.4.3. LİSANSLI DEPOCULUK.....	154
6.1.1.1.5 TİCARET VE FİYAT ANALİZLERİ.....	154
6.1.1.1.5.1 TÜRKİYE BUĞDAY İTHALAT VE İHRACATI.....	154
6.1.1.1.5.2 Fiyat Analizleri	155
TABLO73. ÜRETİCİ SATIN ALMA GÜCÜNDEKİ DEĞİŞİM	158

Sonuç	158
6.1.1.2.3. Türkiye Mısır Destekleme Sistemi.....	164
6.1.3. Endüstri Bitkileri	187
6.1.3.1. Tütün.....	187
6.1.3.1.1. Dünya Üretim Ve Tüketimi.....	187
6.1.3.2.Pamuk	197
6.1.3.2.1. Pamuk Üretim Ve Tüketimi	197
6.1.3.2.1.1. DÜNYA PAMUK ÜRETİMİ VE TÜKETİMİ	197
6.1.3.2.1.2. TÜRKİYE PAMUK ÜRETİMİ.....	197
Üretim Sorunları ve Kaliteyi Etkileyen Faktörler.....	198
6.1.3.2.1.3. TÜRKİYE PAMUK TÜKETİMİ	199
TABLO 118. TÜRKİYE PAMUK TÜKETİMİ	199
6.1.3.2.2.Pamuk Destekleme Politikası	199
6.1.3.2.2.1. AB PAMUK PİYASA DÜZENİ VE DESTEKLER.....	199
6.1.3.2.2.2. Türkiye Pazarlama Ve Destekleme Sistemleri.....	200
TÜRKİYE PAMUK DESTEKLEME SİSTEMİ	201
6.1.3.2.3.1. Dış Ticaret.....	202
Sonuç	205
TABLO129. ÜRETİCİ SATIN ALMA GÜCÜNDEKİ DEĞİŞİM	213
6.1.6.2.TÜRKİYE DE YAŞ SEBZE VE MEYVE ÜRETİMİ	239
6.1.6.3. TÜRKİYE’NİN YAŞ SEBZE VE MEYVE DIŞ TİCARETİ	243
6.1.6.3.1. İHRACAT.....	243
6.1.6.3. 2. İTHALAT	244
6.1.6.4. YAŞ SEBZE VE MEYVE ÜRETİMİNİ ETKİLEYEN FAKTÖRLER.....	244
6.1.6.4.1.TOHUMLUK.....	244
6.1.6.4.2. FİDE FİDAN.....	246
6.1.6.4.3. AKDENİZ MEYVE SİNEĞİ.....	247
6.1.6.4.4. HORMON KULLANIMI	248
6.1.6.4.5. TARIMSAL İLAÇ KULLANIMI VE KALINTI SORUNU	250
6.1.6.5. EUREPGAP (İYİ TARIM UYGULAMALARI)	252
6.1.6.6.ORGANİK TARIM	253
DÜNYA’DA 1980’Lİ YILLARDAN İTİBAREN TİCARİ BOYUT KAZANAN ORGANİK TARIM ÜRETİMİ, GÜNÜMÜZE	
KADAR HIZLI BİR GELİŞİM GÖSTERMİŞTİR. BAŞLANGIÇTA SÖZLEŞMELİ YETİŞTİRİCİLİK ŞEKLİNDE EGE	
BÖLGESİNDE YOĞUNLAŞAN ÜRETİM, DAHA SONRA ÜLKE GENELİNDE YAYGINLAŞMIŞTIR.....	253
6.1.8.1.1. 2. Dünya Fındık Tüketimi	266
6.1.8.1.3. Fındık Dış Ticareti	271
6.1.8.1.4.1 Bugüne Kadar Fındık Sektöründe Uygulanan Politikalar	275
6.1.8.1.4.2. DESTEKLEME ALIMLARI VE YAĞLIK İŞLEMLERİ.....	276
ÇAY PAZARLAMA KANALLARI.....	337
Tablo 216. AB’nin FEOGA Fonu’nun Garanti Bölümünden Hayvansal Ürünlere Yapılan	366
Ödemeler (milyon Avro).....	366
Tablo 218 . Türkiye Hayvancılık Destekleme Kalemlerinin Toplamdan Aldıkları Pay (%)	370
Tablo 219. Türkiye’nin Süt ve Süt Ürünlerinde DTÖ’ye Bildirdiği İhracat İade Limitleri.....	371
(Miktar-Ton, Değer-ABD Doları).....	371
Tablo 220. Türkiye’nin Süt ve Süt Ürünlerinde DTÖ’ye Bildirdiği İhracat İade Limitleri.....	372
(Miktar-Ton, Değer-ABD Doları).....	372
Tablo 221. Türkiye’nin Kırmızı Ette DTÖ’ye Bildirdiği İhracat İade Limitleri (Miktar-Ton,.....	373

Değer-ABD Doları)	373
Grafik-15. Türkiye Süt Ürünleri İthalatının Dağılımı (2005-Değer Olarak %).....	393
2.9.1.1.TÜRKİYE SÜT ÜRÜNLERİ GÜMRÜK VERGİLERİ VE DAHİLDE İŞLEME REJİMİ	393
Grafik. Türkiye Toplam Süt Üretim-Talep Projeksiyonu (2004-2013).....	398
Grafik. Türkiye Toplam Kırmızı Et Üretim-Talep Projeksiyonu (2004-2013)	398
6.2.1.3.1. TÜRKİYE’NİN BİR GERÇEĞİ OLAN SOKAK SÜTÜ NASIL ÖNLENEBİLİR?	411
6.2.1.3.2. OLASI SÜTTOZU VE TERE YAĞ GİBİ SÜT ÜRÜNLERİ İTHALAT TAVİZİ VE SÜT	412
SEKTÖRÜNE OLASI ETKİLERİ.....	412
6.2.1.3.3. ÜRETİCİ ÖRGÜTLERİNİN SÜT İŞLEME TESİSİ KURMA DÜŞÜNCELERİ SÜT PİYASASINDA	414
ÜRETİCİ ALEYHİNE YAŞANAN SORUNLARI ÇÖZEBİLİR Mİ?.....	414
6.2.1.3.4. DÜNYA’DA BENZERİ OLMAYAN ORGANİZE HAYVANCILIK BÖLGELERİ ÜLKE	415
HAYVANCILIĞININ SORUNLARINI ÇÖZEBİLİR Mİ?	415
6.2.1.3.5. OKUL SÜTÜ PROGRAMLARININ SÜT VE SÜT ÜRÜNLERİ TÜKETİMİNE VE SÜT	420
PIYASASINA ETKİLERİ.....	420
6.2.1.3.5.1. Avrupa Birliği’nde Okul Sütü Programı.....	420
6.2.1.3.5.2. Türkiye’de Uygulanan Okul Sütü Programları;.....	421
6.2.1.3.5.3. Polonya’da Okul Sütü Programı Ülkemiz İçin Bir Örnek	422
Olabilir mi?.....	422
6.2.1.3.6.1. AB’den Yapılacak Canlı Hayvan ve Et İthalatının Ülkemize Etkileri.....	425
6.2.1.3.6.1.1. Tavizli Dondurulmuş Sığır Eti İthal Maliyeti.....	425
6.2.1.3.6.1.2. Tavizsiz Kasaplık Canlı Sığır İthal Maliyeti	426
6.2.1.3.6.1.3. Tavizsiz Dondurulmuş Sığır Eti İthal Maliyeti.....	426
6.2.1.3.7. CANLI HAYVAN VE ET KAÇAKÇILIĞI, NEDENLERİ, YÖNTEMLERİ VE ALINMASI	427
GEREKEN TEDBİRLER	427
TABLO 289. TÜRKİYE İPEKBÖCEKÇİLİĞİ ÜRETİMİ.....	508
KAYNAK: KOZABİRLİK	512
TABLO 294. YILLAR İTİBARIYLA ÜLKEMİZDE ORTALAMA YAŞ KOZA FİYATLARI.....	512
Yaş Koza Ortalama Alım Fiyatları	512
TABLO 295. YILLAR İTİBARIYLA İPEKBÖCEĞİ TOHUM FİYATLARI VE DEĞİŞİM.....	513
9.1. 2006 YILINA KADAR TÜRKİYE TARIMINDA AFET YÖNETİMİ.....	548
9.1.1. 5254 Sayılı Kanun Uygulamaları	548
11.2.TARIMSAL EĞİTİM.....	565
14. TARIMSAL DESTEKLEME POLİTİKALARI	599
14.1 TÜRK TARIM POLİTİKASINI ETKİLEYEN DIŞSAL FAKTÖRLER.....	600
14.2 TARIMA YAPILAN TRANSFERLER	601
14.3 TARIM KANUNU VE TARIM STRATEJİ BELGESİ.....	603
14.4. TARIMSAL DESTEKLEME BÜTÇESİ	604
14.5. TÜRKİYE’DE KULLANILAN TARIMSAL DESTEKLEME ARAÇLARI	605
14.5.1. Doğrudan Gelir Desteği.....	605
ÇİFTÇİ KAYIT SİSTEMİ.....	607

14.5.2. Prim Uygulaması	607
14.5.3. Girdi Destekleri	608
TOHURLUK DESTEKLERİ.....	608
MAZOT VE GÜBRE DESTEĞİ	608
DÜNYADA PEK ÇOK ÜLKE TARAFINDAN UYGULANAN ÇIKTI VE GİRDİYE BAĞLI DESTEKLER DESTEKLEME	
POLİTİKASININ BİR PARÇASIDIR. OECD’NİN 2004 TARIM POLİTİKALARINA İLİŞKİN YAPTIĞI	
DEĞERLENDİRMEDE, OECD ÜLKELERİNDE, ÇIKTI VE GİRDİYE BAĞLI DESTEKLER 1986-88 YILLARINDA	
ÜRETİCİLERE VERİLEN DESTEĞİN %90’DAN FAZLASINI OLUŞTURURKEN, 2001-2003 YILLARINDA BU RAKAMIN	
%75 OLDUĞU VURGULANMAKTADIR. ÖRNEĞİN FRANSA’DA TARIMDA KULLANILAN MAZOTA %40 DESTEK	
VERİLMEKTEDİR.	608
14.5.4. Hayvancılık Destekleri	609
15. VERGİ	612
15.1. TÜRKİYE’DEKİ VERGİ REFORMLARININ GELİŞİMİ	612
15.2. TÜRK VERGİ SİSTEMİ	613
15.3. ZİRAİ KAZANÇLARIN VERGİLENDİRİLMESİ	614
16.3. Dünya Gıda Programı (WFP)	Hata! Yer işareti tanımlanmamış.
16.15.10. Türkiye’de Uluslararası Kuruluşlar Tarafından Desteklenen Projeler.....	Hata! Yer işareti tanımlanmamış.
16.16. TÜRKİYE’NİN TARIM ALANINDA AVRUPA BİRLİĞİ İLE İLİŞKİLERİ VE UYUM ÇALIŞMALARI ... HATA!	
YER İŞARETİ TANIMLANMAMIŞ.	

TABLolar

Tablo 19. Türkiye’de Nüfusun Gelişimi.....	38
Tablo 299. Ülkemizde Bölgelere Göre Organik Bitkisel Üretim (2005).....	524
Tablo 300. Türkiye’de Üretimi Yapılan Ve Ticarete Konu Olan Organik Tarım Ürünleri.....	525

GRAFİKLER

ŞEKİLLER

1. TÜRK EKONOMİSİNİN GENEL DURUMU

Bu raporun hazırlıklarının başlandığı 2006 yılı sonunda Ülkemiz Sekizinci Plan dönemini (2001-2005) geride bırakmış, 2006 Program yılını tamamlamış bulunmaktadır. 2007 yılından itibaren 7 yıllık (2007-2013) bir dönemde Dokuzuncu Kalkınma Planı geçerli olacaktır.

Birliğimizin 2003 Mayıs ayında yapılan önceki Genel Kurulu'ndan bu yana ekonomik ve sosyal hayatımızda önemli gelişmeler meydana gelmiştir. Geçen dört yıllık süreyi içine alan bu dönemde özellikle 2001 krizinin olumsuz etkilerinin giderilmesine, ekonomide istikrarlı büyümenin sağlanmasına ve makro dengelerin oluşturulmasına çalışılmaktadır.

Önemli fedakarlıklar gerektiren bir politikanın uygulanması sonucunda bu hedeflere ulaşma yönünde belirli bir mesafe alınmıştır. Özellikle fiyat istikrarı ve faizlerde nispi olarak gözle görülür bir düşme sağlanması yanında ekonomide makro düzeyde istikrarlı sayılabilecek bir büyüme sürecine girilmiştir.

Ancak 2006 sonu itibariyle geline nokta reel faizler hala yüksek seyretmekte, büyümede nispi bir yavaşlama gözlenmekte, enflasyon ise hedefin iki katına ulaşmış ve yükselme eğilimine girmiş bulunmaktadır. Ayrıca özellikle cari açığın giderek artmasının ekonomide bir "kırılganlık" yarattığı ve büyümekte olan cari açığın ekonomi için önemli bir risk unsuru olduğu görüşleri ağırlık kazanmaya başlamıştır.

Ekonomideki bu gelişmeler olurken, sosyal hayatımızda da bazı değişimler olmuştur. 2002-2005 döneminde gelir dağılımı ve yoksullukta 2004 yılına kadar olumsuz bazı gelişmeler gözlenmekle birlikte 2005 yılında gelir dağılımında nispi bir düzelme görülmüştür. Ancak bu iyileşmeye rağmen, tarımda çalışanlar arasında 2005 yılında yoksulların oranı, hala 2002 yılındaki oranların üzerinde bulunmaktadır. Bu durumda 2005 yılında gıda ve gıda dışı yoksulların %61'inin kırsal kesimde olduğu belirlenmiştir. Ayrıca, göreceli yoksulluk açısından da genelde hiç bir düzelme olmamıştır.

Son yıllarda büyümede önemli gelişmeler sağlanmakla birlikte istihdam ve işsizlikte istenilen iyileşmeler sağlanamamıştır. Son beş yılda (2001-2006) istihdamda sadece bazı yıllarda meydana gelen yetersiz artışlar, nüfus artışının gerisinde kalmış ve büyüme istihdamda yeterince yansımamıştır. Bu nedenle 1990'lı yılların ikinci yarısında %6-7 düzeyinde seyreden ve 2002 yılında %10.3'e yükselen işsizlik oranı 2006 yılında da hafif bir azalmayla bu seviyeye yakın (%9.9) seyrini korumaktadır..

2007-2013 dönemini kapsayan Dokuzuncu Kalkınma Planı, "İstikrar içinde büyüyen, gelirini daha adil paylaşan, küresel ölçekte rekabet gücüne sahip, bilgi toplumuna dönüşen, AB'ye üyelik için uyum sürecini tamamlamış bir Türkiye" vizyonu öngörmüştür.

Dokuzuncu Plan'la belirlenen bu vizyona ulaşılması için öngörülen politikaların istikrarlı bir biçimde uygulanması gerekmektedir.

Diğer taraftan tarım sektörü, ekonomide gözlenen gelişmelere yeterince ayak uyduramamıştır. Nitekim 2000-2006 dönemimde GSMH %29.5 büyürken tarımsal büyüme %8 düzeyinde kalmıştır. Türk ekonomisinde yapısal dönüşüm olması, sanayi ve hizmetler sektörlerinin daha hızlı büyümesi hedeflenen bir durumdur. Ancak farkın tarım sektörü aleyhine bu derece büyük olması, tabii ki söz konusu dönemde uygulanan politikalarda tarıma

verilen önem ve öncelikle ilgilidir. Mevcut durum dikkate alındığında önümüzdeki dönemde Ülkemizde tarıma daha fazla önem veren bir politikanın geçerli hale gelmesine ihtiyaç bulunmaktadır.

Doğru ve istikrarlı bir tarım politikası ile örgütlü, verimli ve rekabet gücü yüksek bir tarımsal yapı oluşturulmalı, çiftçilerimizin gelir düzeyi, yaşam standartları yükseltilerek daha dengeli hale getirilmelidir.

Belirlenen stratejiye uygun politikalar etkin bir biçimde uygulanarak, Dokuzuncu Planla bu dönemde tarım için öngörülen yıllık %3.6 ortalama büyüme hedefi mutlaka sağlanmalıdır.

Bilindiği gibi son yıllarda takip edilen ekonomik ve sosyal politikalarda Kalkınma Planlarıyla ortaya konulan stratejiler yanında IMF'nin onayladığı Stand-By düzenlemeleri ile Hükümetlerin tercihleri, öncelikleri ve programları da etkili olmuştur.

İçinde bulunduğumuz dönemde, Türkiye'nin 1999 yılında başladığı IMF ilişkileri devam etmektedir. Halen 2007 yılı itibarıyla hem Dokuzuncu Planın ilk yılı içinde ve hem de 26 Nisan 2005 tarihinde başlayan üç yıllık 19'uncu Stand-By Anlaşması'na dayanan yeni program dönemi içinde bulunmaktayız.

Sonuç olarak, Türkiye ekonomik politikalarını Kalkınma Planları, Orta Vadeli Programlar, IMF ile yürütmeye çalıştığı istikrar programları ve AB ile ilişkiler çerçevesinde oluşturulan Katılım Öncesi Ekonomik Programlarıyla uygulamaya devam etmektedir.

1.1. Mili Gelir ve Büyüme Hızı

Yaşanan 2001 krizinden sonra Gayri safi Milli Hasıla'da (GSMH) 2006 yılına kadar önemli artışlar meydana gelmiştir. Hatta Türkiye 2004 yılında %9.9'a ulaşan büyüme hızıyla Dünyanın en hızlı büyüyen ekonomileri arasına girmiştir. Ancak bu yıldan sonra büyüme hızında nispi bir yavaşlama eğilimi ortaya çıkmıştır.

İlgili Tablolarda da görüldüğü gibi krizden sonraki 5 yıllık dönemde Türk ekonomisi sürekli bir büyüme süreci yakalamıştır. Hatta yapılan açıklamaya göre 2006 büyüme oranı da DPT'nin tahmin ettiği gibi %6 olarak gerçekleşmiştir. Bu dönemde yıllık ortalama büyüme oranı %7.5 düzeyine varmaktadır. 2006 yılındaki %6 büyüme ile birlikte, sabit fiyatlarla bu beş yıllık dönemde GSMH %43 büyümüştür. Ancak büyümenin bu derece büyük olarak ortaya çıkmasında tabii ki 2001 yılındaki %9.5 oranındaki eksi büyümenin, küçülmüş bir ekonominin de etkisi bulunmaktadır.

Tablo1. Katma Değer Artış Hızları (Sabit Fiyatlarla, Yüzde Değişme)

	2002	2003	2004	2005	2006(1)	2007(2)
Tarım	7,5	-2,4	2,0	5,7	0,5	2,5
Sanayi	9,1	7,8	9,4	6,6	6,5	5,2
Hizmetler	7,5	6,9	11,8	8,5	6,8	5,4
GSMH	7,9	5,9	9,9	7,6	6,0	5,0

Kaynak: DPT, 2007 Yılı Programı.

(1) Gerçekleşme tahmini (DPT)

(2) Program (DPT)

Tablo2. Üretici Fiyatlarına Göre Gayri Safi Milli Hasıla

1987 Fiyatlarıyla, Yüzde Değişim

	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Tarım	6,8	-0,9	4,3	-1,3	-0,7	2,0	4,4	-2,3	8,4	-5,0	3,9	-6,5	6,9	-2,5	2,0	5,6
Ciftçilik ve Hayvancılık	8.0	-0.6	3.3	-0.7	-0.9	1.7	5.1	-2.1	8.6	-5.1	4.1	-6.6	6.8	-2.3	1.3	6.4
Ormancılık	-2.1	-5.6	23.3	-18.6	2.6	10.6	-4.7	-7.9	-0.6	-4.2	2.7	-8.1	15.4	-8.9	15.1	-7.4
Balıkçılık	-15.7	0.5	-1.6	29.2	0.5	-6.6	-0.5	-0.8	18.5	-1.0	-2.2	2.5	-4.0	1.4	7.7	2.6
Sanayi	8.6	2.7	5.9	8.2	-5.7	12.1	7.1	10.4	2.0	-5.0	6.0	-7.5	9.4	7.8	9.3	6.5
İnşaat Sanayi	-1.1	1.1	6.2	7.9	-2.0	-4.7	5.8	5.0	0.7	-12.5	4.4	-5.5	-5.6	-9.0	4.6	21.5
Ticaret	12.3	-0.7	6.9	11.6	-7.6	11.6	8.9	11.7	1.4	-6.3	12.0	-9.4	11.0	8.1	12.8	7.4
Ulaştırma ve Haberleşme	11.9	-0.4	8.1	10.8	-2.0	5.7	7.6	7.6	4.9	-2.4	5.5	-5.3	6.0	8.4	6.8	8.8
Mali Müesseseler	2.0	0.8	-2.1	-0.4	-1.5	0.3	2.2	3.9	6.9	6.5	0.9	-9.9	-7.1	-6.3	1.1	-0.2
Konut Sahinliği	2.5	2.4	2.5	2.8	2.8	2.1	2.4	2.3	2.1	1.1	0.0	2.1	1.8	1.4	1.8	1.5
Serbest Meslek ve Hizmetler	8.1	0.9	5.5	6.9	-4.3	7.3	6.5	6.9	3.4	-4.5	6.1	-7.6	7.4	5.2	8.0	7.4
(Eksi) İzañi Banka Hizmetleri	1.9	0.2	-2.3	-0.6	-1.8	-0.3	0.6	1.9	6.0	6.1	0.7	-11.7	-9.1	-7.3	1.7	1.0
Sektörler Toplamı	8.3	0.7	5.9	7.2	-4.0	7.3	6.8	7.4	3.2	-5.0	6.6	-6.9	7.5	5.1	8.2	7.3
Devlet Hizmetleri	2.9	2.4	3.4	1.8	0.8	2.5	-0.3	0.1	5.9	2.7	2.0	1.6	0.7	0.9	1.2	0.8
Kar Amacı Olmayan Özel Hiz. Kur.	10.3	3.5	2.2	3.0	-2.5	-1.3	1.0	1.0	1.7	2.5	1.1	0.2	0.6	-1.0	0.2	-0.2
Tonlam	8.0	0.8	5.7	6.9	-3.7	7.0	6.4	7.0	3.3	-4.7	6.4	-6.5	7.2	4.9	7.8	7.0
İthalat vergileri	48.3	4.1	11.3	32.8	-35.2	11.5	21.3	18.3	-1.0	-5.7	28.1	-25.1	24.7	22.6	26.2	12.2
Gayri Safi Yurtici Hasıla	9.3	0.9	6.0	8.0	-5.5	7.2	7.0	7.5	3.1	-4.7	7.4	-7.5	7.9	5.8	8.9	7.4
Dış Alem Net Faktör Gelirleri	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Dış Alemden Gelen	7.0	-10.5	12.2	11.8	-9.1	18.8	6.8	27.5	26.0	-15.7	-0.4	-25.0	-14.6	-2.5	11.4	17.5
Dış Aleme Giden	2.6	4.5	-0.2	9.6	11.2	-1.8	3.0	10.5	15.7	15.9	21.5	16.2	-7.4	-0.9	-8.2	8.7
Gayri Safi Milli Hasıla	9,4	0,3	6,4	8,1	-6,1	8,0	7,1	8,3	3,9	-6,1	6,3	-9,5	7,9	5,9	9,9	7,6

Kaynak: www.hazine.gov.tr

Ticaret ve Ulaştırma ve Haberleşme alt sektörleri de istikrarlı ve yüksek oranlı büyümelerle GSMH'daki artışlara katkıda bulunan sektörler olmuştur. Tarım kesimi ise bu büyümelere paralel bir gelişme sağlayamamıştır.

1.1.1. GSMH ve Tarımdaki Gelişmeler

Tarım sektörümüzdeki gelişmeler, genel ekonomideki kadar istikrarlı olmamıştır. 2001 yılındaki %6.5 gerilemeden sonra 2002 yılında bu gerilemeyi telefi edici bir büyüme olmuştur. Ancak %6.9 oranlı bu gelişmenin ardından %2.5 gerileme, daha sonra %2 büyüme ve 2005 yılındaki nispeten yüksek %5.6 büyüme gerçekleşmiştir. Bu son büyüme ile tarım ilk defa reel olarak 1998 yılını aşan bir katma değer büyüklüğüne ulaşmıştır. Nitekim 1987 Üretici Fiyatlarıyla tarımın katma değeri 1998 yılında 16 176 000 YTL iken 2005 yılında 16 756 000 YTL'ye yükselmiş, diğer yıllar tarımda yaratılan katma değer bu rakamın gerisinde seyretmiştir. Başka bir ifadeyle reel toplam Tarımsal Gelir 2005 yılına kadar 1998'in gerisinde seyretmiş, bu yıl meydana gelen %5.6 büyüme ile 1998'in %3.5 üzerinde bir tarımsal katma değer üretimi gerçekleşmiştir.

2006 yılı tarım sektörü gayri safi katma değeri ve GSMH sonuçları, bu raporun hazırlıklarının tamamlanma aşamasına geldiği 3 nisan 2007 tarihinde TÜİK tarafından açıklanmıştır.

Yapılan açıklamaya göre 2006 yılı için GSMH'da % 6.0, tarımda % 2.9 büyüme belirlenmiştir. Tarım sektörünün 2006 yılı Dördüncü dönem katma değerinde %9.7 gibi olağan üstü bir artış olduğu açıklanmıştır. Yapılan açıklamadan anlaşıldığında göre, daha önce ilk üç dönem için yapılan açıklamadaki tarımla ilgili rakamlar da artırılarak revize edilmiştir.

Tarım sektörü 2006 yılı katma değerini alt sektörler itibariyle daha yakından baktığımızda geçen yıla göre değişim şu şekilde gerçekleşmiştir.

Çiftçilik üretimi (Bitkisel üretim) %1.6

Hayvancılık üretimi %5.0

Çiftçilik, hayvancılık ve tarım sanatları katma değeri %2.4

Ormancılık, Balıkçılık katma değerleri %9.3 ve %10 artmıştır.

Bu gelişmelerin sonucunda 2006 yılı için tarımsal katma değer %2.9 arttığı hesaplanmıştır. Tarımda %2.9 oranındaki bir büyüme önemlidir. Çünkü, beklentilerin üzerindeki bu büyüme ile, tarım sektöründe son üç yılda kesintisiz bir artış meydana gelmiştir.

Ancak bu üç yıldaki büyümeye rağmen, tarımsal katma değer, sekiz yıl öncesine göre sadece %6.5 daha büyüktür. 1987 Üretici Fiyatlarıyla tarımın katma değeri 1998 yılında 16 176 000 YTL iken 2006 yılında 17 241 YTL'ye yükselmiş ve sekiz yıl sonra 1998'in %6.5 üzerinde bir tarımsal katma değer gerçekleşmiştir.

Bu durum, özellikle, uygulanan istikrar politikalarının ve tarım politikalarında 'reform' adıyla yapılan değişikliklerin olumsuz etkilerinin sektörde yeni yeni telafi edilmeye başlandığını göstermektedir.

Bununla birlikte üretim masraflarındaki büyük artışlar tarımı ve çiftçilerimizi zorlamaya devam etmektedir. Nitekim, 2006 yılı tarımsal katma değer tablosu, cari üretim değeri içinde çiftçilik ve hayvancılık masraf oranının yükselmeye devam ettiğini işaret etmektedir. Sözkonusu tablolara göre cari ‘çiftçilik ve hayvancılık masrafları’nın cari üretim değerleri içindeki oranları 1998 yılında %26 iken, 2005’te %36 ve 2006 yılında % 37 olarak gerçekleşmiştir. Bu sonuçlar, sözkonusu dönemde girdi kullanımlarında önemli artış olmadığı kabul edildiğinde, ürün-girdi fiyatlarındaki değişimin ürün fiyatları aleyhine geliştiğini göstermektedir. Çiftçilerimizin satın alma gücünü azaltan bu durum, maliyetleri yükselttiği için tarımsal üretimdeki rekabet gücümüzü de düşürmektedir.

Bu sonuçlar da gösteriyor ki, tarımda girdi maliyetlerini düşürmek için daha fazla desteğe ihtiyaç bulunmaktadır. Tarımda büyümeyi istikrarlı hale getirmek ve çiftçilerimizin alım güçlerini artırmak üzere tarıma daha fazla kaynak aktarmak ve Türk tarımının rekabet gücünü artırmak zorundayız. Doğru ve istikrarlı bir tarım politikası ile; örgütlü, verimli ve rekabet gücü yüksek bir tarımsal yapı oluşturulmalı, çiftçilerimizin gelir düzeyi, yaşam standartları yükseltilerek daha dengeli hale getirilmelidir.

Tablo 3. Gayri Safi Milli Hasıla**(1987 Üretici Fiyatlarıyla, Bin YTL.)**

Sektörler	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Tarım	15.284	14.927	16.176	15.369	15.962	14.923	15.948	15.549	15.863	16.756
Sanayi	29.743	32.835	33.494	31.814	33.738	31.207	34.142	36.793	40.234	42.840
İnşaat	6.200	6.511	6.560	5.739	5.991	5.662	5.346	4.866	5.092	6.189
Ticaret	22.413	25.024	25.365	23.756	26.608	24.096	26.741	28.902	32.613	35.019
Ulaştırma	13.458	14.485	15.198	14.834	15.655	14.820	15.715	17.028	18.193	19.791
Mali Müesseseler	2.476	2.573	2.751	2.931	2.958	2.666	2.476	2.319	2.344	2.339
Konut	5.352	5.475	5.590	5.651	5.649	5.769	5.873	5.957	6.066	6.160
Serbest Meslek ve Hizmetler	2.399	2.564	2.653	2.533	2.688	2.484	2.669	2.808	3.032	3.256
(-) İzafi Banka Hizmetleri	2.073	2.113	2.240	2.376	2.393	2.114	1.921	1.782	1.812	1.830
Sektörler Toplamı	95.253	102.282	105.549	100.251	106.855	99.514	106.989	112.441	121.624	130.520
Devlet Hizmetleri	4.469	4.473	4.739	4.868	4.965	5.045	5.082	5.125	5.184	5.225
Kar Amacı Olmayan Özel Hiz.Kur.	386	390	397	407	411	412	415	410	411	410
İthalat Vergisi	4.637	5.486	5.430	5.120	6.558	4.914	6.127	7.509	9.473	10.626
GSYİH (Alıcı Fiyatlarıyla)	104.745	112.631	116.114	110.646	118.789	109.885	118.612	125.485	136.693	146.781
Net Dış Alem Faktör Gelir.	1.335	2.243	3.190	1.398	355	-2.102	-2.275	-2.320	-1.385	-1.130
GSMH (Alıcı Fiyatlarıyla)	106.080	114.874	119.303	112.044	119.144	107.783	116.338	123.165	135.308	145.651

Kaynak: DPT, Temel Ekonomik Göstergeler, Eylül 2006

1.1.2. Kişi Başına Gelir

Ekonomideki gelişmeleri sadece milli hasıla değerleri ve büyüme oranlarına bakarak irdeleyemeyiz. Kişi başına düşen gelir ve bunda meydana gelen gelişmeler de önemli birer göstergedir. Ülkemizde kişi başına gelir, 2001 yılındaki çok büyük bir gerilemeden sonra GSMH'daki büyümeler paralelinde artışlar göstermiştir. Son beş yılda (2001-2005) kişi başına gelir %14 artış göstermiştir. Sabit fiyatlarla TL olarak gerçekleşen bu artış, dolar bazında % 69 olmaktadır. Ancak burada görülen bu fark, cari fiyatlardaki artış ve dolar kurundaki değişikliklerden kaynaklanmaktadır.

Dolar değeri ile kişi başına gelirdeki bu artışlar sıralamalarda önemli bir yükselme yaratmış olsa da Ülkemiz henüz kalkınmış ülkeler seviyesinden uzak durumdadır. Türkiye'de kişi başına gelir, 5750 ABD doları olan 2003 yılındaki Dünya ortalamasının gerisinde bulunmaktadır. (TÜİK, Türkiye İstatistik Yıllığı, 2005) 2006 rakamlarına göre (Dokuzuncu Kalkınma Planı) 5215 ABD doları olan kişi başına gelirle Ülkemiz 2003 Dünya ortalamasına yaklaşmış durumdadır. Raporumuzun hazırlıklarının tamamlandığı Nisan ayı başlarında TÜİK tarafından açıklanan 2006 yılı GSMH rakamlarına göre Ülkemizde kişi başına gelir miktarı 5 477 dolara yükselmiş bulunmaktadır. Bu rakama göre Ülkemiz dolar bazında kişi başına gelir açısından 2003 Dünya ortalamasına yaklaşmış durumdadır.

Kişi başına gelirden Ülkemizi gelişmiş Ülkelerle karşılaştırdığımızda oldukça gerilerde kaldığımız gözlenmektedir. Bu durumu daha belirgin olarak görebilmek için bazı örnekler verirse: 2003 rakamlarına göre (TÜİK Türkiye İstatistik Yıllığı, 2005) kişi başına gelir ABD'de 36 924, Almanya'da 29 137, Fransa'da 29 222, İngiltere'de 30 355, İspanya'da 20 424, İtalya'da 25 527, Japonya'da 33 819 ABD doları olarak belirlenmiştir. Buna karşılık Ülkemiz 2000-3000 ABD doları düzeyinde kişi başına gelire sahip olan yakın çevremizdeki İran (2 079), Rusya Federasyonu (3 026), Bulgaristan (2513) gibi ülkeler düzeyinin üzerinde bulunmaktadır.

Satın alma gücü paritesi kullanılarak her ülke parasının satın alma gücü eşitlendikten sonra yapılan hesaplamalar sonucu bulunan rakamlara göre Türkiye'de kişi başına gelir seviyesi biraz yükselmektedir. TÜİK'in hesabına göre Türkiye'de satınalma gücü paritesine göre kişi başına gelir 2004 yılı için 7 561 ABD doları olarak belirlenmiştir. Aynı yıl bu rakamlar ABD'de 39 732, Almanya'da 28 812, İspanya'da 25 875, Japonya'da 29 567, Yunanistan'da 21 596 ABD doları olarak belirlenmiştir.

Dokuzuncu Kalkınma Plan'ında GSYİH'nın yıllık %7 oranında artması ve 2013 yılında kişi başına gelirin 10.100 dolar olması hedeflenmiştir.

Ülkemizde kişi başına geliri sektörel açıdan değerlendirdiğimizde bu bakımdan en düşük miktar tarım kesiminde gözlenmektedir. Nitekim halen milli gelirden aldığı pay %9.2 olan tarım sektöründe istihdam edilen nüfus %27.3 düzeyde bulunmaktadır. Bu durum da gösteriyor ki tarımda kişi başına gelir ortalama kişi başına gelirin yaklaşık üçte biri kadardır.

Tarımdaki gelirlerin daha dengeli hale getirilmesi, genel ekonomik politikalar yanında tarım politikalarının da hedefleri arasında yer almalıdır. Bu konuda bir taraftan tarımda verimliliği artırmak ve daha değerli ürünler üretmek çok önemli olmakla birlikte, tarımdaki istihdam yükünün azaltılması ile işletmelerin büyümesinin sağlanması da önem taşımaktadır.

Bir taraftan paylaşılacak geliri artırmak, diğer taraftan geliri paylaşanların sayısını azaltmak aynı amaca hizmet edecek ve tarımla tarım dışı gelirleri daha dengeli hale getirebilecektir. Ancak bu uygulama tarımda çalışanları işsiz bırakmak pahasına olmamalıdır. Bu konuda, diğer önlemler yanında kırsal kalkınma politikası devreye da sokulmalıdır.

Tablo 4. Kişi Başına Gayri Safi Milli Hasıla

.....Cari fiyatlarla.....Sabit fiyatlarla.....							
		Gelişme hızı		Gelişme hızı		Gelişme hızı.....	
Yıllar	Yıl ortası nüfus	000 TL	(%)	\$	(%)	000 TL	(%)... ..
1980	44.438	119.335	80,6	1.539	-18,0	1.144.739	-4,8
1985	50.306	702.706	55,5	1.330	10,4	1.271.997	1,7
1990	56.203	7.066.839	68,4	2.682	36,9	1.505.110	6,8
1995	61.644	127.423.385	98,5	2.759	26,3	1.606.454	6,1
2000	67.461	1.861.759.072	53,0	2.965	3,0	1.766.124	1,4
2001	68.618	2.571.977.513	38,1	2.123	-28,4	1.570.770	-11,1
2002	69.626	3.950.138.827	53,6	2.598	22,4	1.670.893	6,4
2003	70.712	5.044.135.199	27,7	3.383	30,2	1.741.783	4,2
2004	71.789	5.974.903.440	18,5	4.172	23,3	1.884.802	8,2
2005	72 065	6.749.476.615	13,0	5.008	20,0	2.021.100	7,2

Kaynak: DPT, 2007 Yılı Programı.

*TÜİK

1.1.3. GSYİH’da Sektör Payları

Ülkemizde Gayri Safi Yurtiçi Hasıla’dan (GSYİH) sektörlerin aldığı paylar zamanla değişmekte, bu değişim genel olarak tarımın payının azalması buna karşılık diğer iki sektörün payının artması yönünde olmaktadır. Bu durum, Ülkemizdeki ekonomik yapının değişmesi, ekonomik gelişmenin sağlanmasıyla ilgilidir. Kalkınmakta olan ve gelir düzeyleri düşük ülkelerde zamanla kalkınmaya paralel olarak tarımın payının düşmesi, sanayi ve hizmetler sektörlerinin paylarının artması gözlenen bir durumdur.

Ülkemizde de bu yönde bir değişim ve tarihsel bir süreç yaşanmıştır. TÜİK’in tespitlerine göre GSMH’da tarımın payı 1920’li yıllarda %40-50 dolayında iken, bu oran 1930-1960 döneminde bazı istisnalar dışında yaklaşık % 40 dolayında seyretmiştir. Tarım 1960’lı ve 1970’li yıllarda yine bazı istisnalar dışında GSMH’dan genellikle 30 dolayında bir pay almıştır. 1980 yılından itibaren %25 düzeyine gerileyen tarım payı, 1985’te %20’nin altına düşmüş, son yıllarda ise %10-11 düzeyinde seyrederken, TÜİK’in yaptığı açıklamaya göre 2006 yılında cari fiyatlarla %10’un altına düşerek %9.2’ye gerilediği (sabit fiyatlarla %11.2) anlaşılmıştır.

Sanayileşme ve Hizmetler sektöründeki gelişmelerin etkisiyle %10 düzeyine düşmesine rağmen tarımdaki bu oran gelişmiş ülkelerin üzerinde bulunmaktadır. Tarımın GSYİH içindeki payı bakımından AB-15’in ortalamasının %1.7 (2001), Topluluk içinde en yüksek oranlara sahip olan Yunanistan’ın %6.7, İspanya’nın %3.6 oranlarına sahip olduğu dikkate alınırsa, Ülkemizin GSMH yapısının önümüzdeki yıllarda bu yönde değişmesi de doğaldır. Ancak bu değişim sonucu tarımın payının mutlaka %5’ler düzeyine düşmesi gerektiği gibi bir sonuç çıkarılmamalıdır.

AB’ye 2007 yılı başından itibaren üye olan Romanya ve Bulgaristan’ın GSMH’daki tarım payları Ülkemizdeki orana yakındır. Önemli olan böyle bir değişimin yaşanmasının kaçınılmaz olduğu görülerek, buna paralel olarak tarımda bu geliri paylaşacakların sayısını da planlı olarak, yeni işsizler yaratmadan azaltmak, buna karşılık kırsal kalkınma politikaları eşliğinde tarımsal gelirleri artırmak suretiyle sektörlerarası gelir dengesizliğinin azaltılması ve düzeltilmesi yönünde bir gelişmenin sağlanmasıdır.

Bu değişim yanında sektörün kendi içindeki gelir dağılımının düzeltilmesi de çok önemlidir. Bu dengesizliğin yapısal politikalarla, özellikle küçük işletmelerin optimum işletme büyüklüğüne yakınlaştırılması yönündeki politikaların uygulanmasıyla düzeltilmesi gerekir.

Tablo 5. Sektörlerin GSYİH’deki Yüzde Payları (Sabit Fiyatlarla)

Sektörler/Yıllar	2003	2004	2005	2006 (1)	2007 (2)
Tarım	12,4	11,6	11,4	10,8	10,6
Sanayi	29,3	29,4	29,2	29,3	29,4
Hizmetler	58,3	59,0	59,4	59,9	60,1
GSYİH	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Kaynak: DPT

(1) Gerçekleşme Tahmini

(2) Program

Aslında GSMH’da Sanayi ve Hizmetler sektörlerinin payları da zamanla değişiklik göstermiştir. Sanayi sektörünün payı Cumhuriyetin ilk yıllarında %10 dolayında iken, 1960’lı yılların ortalarında %20 oranında bir paya sahip olmakla birlikte 1980’li yılların ikinci yarısına kadar bu düzeyde seyretmiş, bu yıllardan sonra %25’lere ulaşmış, halen %29 düzeyinde bulunmaktadır. Hizmetler sektörü de bu gelişmelere paralel olarak değişmiş, halen 1990’lı yıllarda yakaladığı %60 oranındaki payını korumaktadır.

1.1.4. Gelir Dağılımı Ve Yoksulluk

Bir ülkenin kişi başına düşen gelirleri o ülkenin gelişmişlik düzeyi ve refahı ile ilgili önemli bir göstergedir. Ancak kişi başına düşen gelir yanında Milli Gelirin dağılımı da ekonomik ve sosyal açıdan çok önemlidir.

Son yıllarda büyüme oranlarına bağlı olarak kişi başına gelirden belli bir artış olmasına rağmen Ülkemizde halen kişi başına gelirler yetersiz olduğu gibi gelirlerin dağılımı da çok dengesizdir. Bu dengesizlik yoksulluğu yaygın hale getiren önemli bir etken durumundadır.

Ülkemizde TÜİK tarafından yapılan gelir dağılımı ve yoksulluk araştırmaları bu durumu açık olarak göstermektedir.

Tablo 6. Yüzde 20’lik Hanehalkı Dilimlerine Göre Yıllık Kullanılabilir Gelirlerin Dağılımı, (Yüzde)

Yüzde 20’lik Dilimler	1994	2002	2003	2004	2005
Birinci Yüzde 20	4,9	5,3	6,0	6,0	6.1
İkinci Yüzde 20	8,6	9,8	10,3	10,7	11.1
Üçüncü Yüzde 20	12,6	14,0	14,5	15,2	15.8
Dördüncü Yüzde 20	19,0	20,8	20,9	21,9	22.6
Beşinci Yüzde 20	54,9	50,1	48,3	46,2	44.4
Toplam	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Gini Katsayısı	0,49	0,44	0,42	0,40	0.38

Kaynak: DPT, TÜİK

2005 yılında TÜİK tarafından yapılan Hanehalkı Bütçe Araştırması sonuçlarına göre Ülkemizde en düşük gelire sahip Hane Halkının ilk %20’lik dilimi Milli Gelirin %6’ını alabilmektedir. Buna karşılık en yüksek gelir gurubuna dahil %20’lik Hane Halkı ise Milli Gelirin % 44.4’ünü paylaşmaktadır. Buna göre en yüksek gelir gurubundaki hanelerin en düşük gelir gurubuna dahil olan ailelerin 7.3 katı ortalama gelir elde edebilmektedir. Bu dilimleri daha dar ölçülerde ele alırsak bu aralık daha büyük boyutlara ulaşmaktadır. Ülkemizde 2005 yılında en zengin %10’luk grubun geliri en yoksul %10’luk grubun gelirinin 13 katına ulaşmaktadır. Son anket, nispi bir iyileşmeye rağmen Türkiye’de gelir dağılımının

henüz yeterince düzeltilemediğini göstermektedir. Nitekim AB-25 ortalamasında %20'lik gruplamaya göre bu oran 2003 yılında yaklaşık 4.6'dır. (9. Kalkınma Planı s:42)

Hane Halkı Kullanılabilir Gelir dağılımında zamanla meydana gelen değişim durumunu gözden geçirirsek, 1994-2005 döneminde az da olsa olumlu bir gelişme olduğunu görebilmekteyiz. Nitekim en az gelire sahip ilk %20 hane halkı 1994'te toplam gelirin %4.9'unu paylaşıırken, 2005 yılında bu oran %6.05'e yükselmiştir. Buna karşılık en yüksek gelir gurubuna dahil %20'lik hane halkının durumu ise bunun aksine bir gelişme göstermiştir. Bu guruptaki hane halkı 1994'te Milli Gelirin %54.9'unu paylaşıırken 2005 yılında paylaşılan gelir oranı 10 puana yakın azalarak %44.44'e gerilemiştir. Yapılan araştırma göstermiştir ki bu değişim 2'inci, 3'üncü ve dördüncü %20'lik dilimlerde de gözlenmiştir.

Bu değişim gelir dağılımını düzeltme yönünde uygulanan politikaların olumlu sonuç verdiğini göstermektedir. Kişisel gelir dağılımında eşitsizliğin ölçüsü olan gini katsayısı da son yıllarda genelde bir iyileşmeyi işaret etmektedir. Azaldıkça gelir dağılımında bir düzelmeyi gösteren bu katsayı Ülkemizde 1994-2005 döneminde 0.49'dan 0.38'e düşmüştür.

Yapılan bu araştırmanın gösterdiği diğer bir sonuç, hane halkı fertlerinin esas işteki iktisadi faaliyet gruplarına göre yıllık ortalama esas iş gelirlerinin dağılımında en düşük gelir tarım sektöründe görülmektedir.

Kişi başına düşen gelirlerde de toplam Mili Gelirdeki artışlar paralelinde bir artış olduğu bilinmekle birlikte, tarımdaki gelirlerin aynı şekilde artırılmaması, kırsal alanla kentsel alandaki bu açıdan değişmelerin benzer şekilde olmasını engellemektedir. Çünkü kırsal kesimdeki ailelerin gelirlerinin en büyük bölümünü tarımsal gelirler oluşturmaktadır.

Eğitim düzeyi arttıkça gelir arttığına göre özellikle tarım ve kırsal kesimde, eğitime çok önem verilmesi gerekmektedir.

Tablo 7. İstihdam ve GSYİH'nın Sektörel Dağılımı (1)

Sektörler	2001		2002		2003		2004		2005	
	İstihdam	GSYİH	İstihdam	GSYİH	İstihdam	GSYİH	İstihdam	GSYİH	İstihdam	GSYİH
Tarım	37,6	12,1	34,9	11,6	33,9	11,7	34,0	11,2	29,5	10,3
Sanayi	17,5	25,7	18,5	25,2	18,2	24,7	18,3	24,9	19,4	25,4
Hizmetler	44,9	62,2	46,6	63,2	47,9	63,6	47,7	63,9	51,1	64,3
Toplam	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Kaynak: DPT, TÜİK

(1) GSYİH cari üretici fiyatlarıyla

Konuyu bir de tarımda istihdam-gelir ilişkisi açısından ele almak üzere yukarıdaki ilgili tablodaki rakamları değerlendirdiğimizde, son yıllarda (2001-2005) şu şekilde bir değişim olduğu anlaşılmaktadır.

-Tarımda istihdam bu dönemde 2002 ve 2005 yıllarında büyük düşüşler göstermiş sonuçta dönem başında % 37.6 olan tarımsal istihdam payı 8.1 puanlık azalmayla 2005 yılında %29.5'e gerilemiştir.

-Tarımın GSYİH'daki payındaki azalma da bu dönemde 2.2 puan düzeyinde gerçekleşmiştir.

-Sonuçta benzer bir gelişmeyle tarımda istihdam % 21 azalırken, tarımın gelir payındaki azalma %18 olmuştur.

1.1.4.1. Ülkemizde Yoksulluk

Ülkemizde TÜİK hanehalkı gelir ve tüketim harcamaları araştırmalarına dayalı olarak Yoksulluk Çalışmaları yapmaktadır. En son 2005 yılı sonuçları açıklanan Yoksulluk Çalışmalarına göre, 2002-2005 döneminde genelde 2005'e doğru Türkiye'de ve kentlerde yoksulluk azalmıştır. Bu dönemde kırsal alanda 2004 yılına kadar artan yoksulluk ancak 2005 yılında azalmıştır. Tarımda da kırsal kesime benzer bir değişme görülmüştür.

Yoksulluk sınırının altında yaşayanların sayısı 2003 yılında 2002'ye göre artarak 19.5 milyona ulaşmış, 2004 yılında yaklaşık 18 milyona,, 2005 yılında 14.7 milyona düşmüştür. Bu azalma %28.12 olan 2003'ün yoksulluk oranının 2005'te %20.50'ye gerilemesiyle gerçekleşmiştir. 2002 yılında ise bu oran %26.96 olarak belirlenmiştir. Demek oluyor ki yoksullukta 2003 yılında önce bir artış olmuş ancak, 2005 yılında 2002'nin de altına düşmüştür.

Bu azalma ağırlıklı olarak kentlerdeki yoksulların azalmasından kaynaklanmıştır. Kentlerde 2002 yılında %22 dolayında olan yoksulluk oranı 2005 yılında %12,83'e düşmüştür.

Tablo 8. Yoksulluk sınırı yöntemlerine göre fert yoksulluk oranları, 2002-2003-2004-2005

Yöntemler	Fert yoksulluk oranı (%)											
	Türkiye				Kent				Kır			
	2002	2003	2004	2005	2002	2003	2004	2005	2002	2003	2004	2005
Gıda yoksulluğu (açlık)	1,35	1,29	1,29	0,87	0,92	0,74	0,62	0,64	2,01	2,15	2,36	1,24
Yoksulluk (gıda+gıda dışı)	26,96	28,12	25,60	20,50	21,95	22,30	16,57	12,83	34,48	37,13	39,97	32,95
Kişi başı günlük 1 \$'ın altı (1)	0,20	0,01	0,02	0,01	0,03	0,01	0,01	0,00	0,46	0,01	0,02	0,04
Kişi başı günlük 2.15 \$'ın altı (1)	3,04	2,39	2,49	1,55	2,37	1,54	1,23	0,97	4,06	3,71	4,51	2,49
Kişi başı günlük 4.3 \$'ın altı (1)	30,30	23,75	20,89	16,36	24,62	18,31	13,51	10,05	38,82	32,18	32,62	26,59
Görelî yoksulluk (2)	14,74	15,51	14,18	16,16	11,33	11,26	8,34	9,89	19,86	22,08	23,48	26,35

Kaynak:TÜİK

1 \$'ın satınalma gücü paritesine (SGP) göre karşılığı olarak 2002 yılı için 618 281 TL; 2003 yılı için 732 480 TL; 2004 yılı için 780 121 TL ve 2005 yılı için ise 0.830400 YTL kullanılmıştır

(2) Eşdeğer fert başına tüketim harcaması medyan değerinin %50'si esas alınmıştır

1.1.4.2. Tarım ve Kırsal Kesimde Yoksulluk

Tarım sektörü ve kırsal alana gelince farklı bir durum görülmektedir. Nitekim 2002-2004 dönemini kapsayan üç yılın rakamlarına bakıldığında, kırsal kesimdeki yoksul sayısının 9.4'dan 10.8 yükseldiği görülmüştür. Bu dönemde kırsal kesimde de yoksulluk oranı artarak önce %34.48'den 2003 yılında %37.13'e 2004 yılında da %39.97'ye ulaşmıştır.

Aynı çalışmanın sonuçlarına göre, tarımda çalışanlar arasında yoksulluk oranı da benzer bir değişim göstermiştir. Tarım sektöründe çalışanlarda yoksul oranı 2002-2004 döneminde %36.42 den %40.88'e yükselmiştir. Diğer taraftan 2002 yılında tarımda istihdam edilenler arasında yoksulluk oranı kırsal alanda % 36.77 iken 2004 yılında %42.32'ye yükselmiştir.

En son yapılan 2005 Yoksulluk Çalışmasının sonuçlarını da dikkate alarak bir değerlendirme yaparsak özellikle kırsal kesim ve tarımda istihdam edilenler açısından şu sonuçlar çıkarılabilmektedir:

- Türkiye'de mutlak yoksulluk oranı 2003 yılında artmış, 2004 ve 2005 yıllarında azalmıştır.
- Kırsal kesimde yaşayanlar arasındaki yoksulların oranı 2003 ve 2004 yıllarında artmış, 2005 yılında ise önemli bir düşme göstererek %32.95'e gerilemiştir. Ancak bu oran kent nüfusu içindeki yoksulluk oranının (%12.83) 2.5 katıdır. 2005 yılı itibarıyla Türkiye'de mevcut 14.7 milyon yoksulun yaklaşık 9 milyonu kırsal alanda yaşamaktadır.
- Tarımda çalışanlarda (15+ nüfus) yoksulluk oranı 2003, 2004 yıllarında artmış, 2005 yılında önceki yılın oranı olan %40.88 den %37.24'e düşmüştür. Ancak 2005 yılında tarımda çalışanlar arasında yoksulların oranı, bu yıldaki gerilemeye rağmen, hala 2002 yılındaki oranların üzerinde bulunmaktadır. Aynı yıl sanayi ve hizmet sektörlerinde istihdam edilenlerdeki yoksulluk oranları %9.85 ve %8.68 olmuştur. Başka bir deyişle tarımda çalışanlardaki yoksulluk çok daha yaygındır.
- Göreli yoksulluk açısından bir değerlendirme yapılırsa; 2005 yılında yoksulluk oranının genelde %16.16'ya yükseldiği görülmektedir. Toplumda ortalama refah düzeyinin %50'sinden daha az refah düzeyine sahip olanların (görelî yoksulların) oranı artmaya devam etmektedir.
- 2005 yılında kırsal kesimde yaşayanların %26.35'i toplumun ortalamasının %50'sinden daha az tüketim harcaması yapabilmekte, refah düzeyleri toplumun çok altında bulunmaktadır.
- Özetlemek gerekirse, 2005 Yoksulluk Çalışması sonuçlarına göre tarımda ve kırsal kesimde mutlak yoksulluk azalmakla birlikte, halen yoksulların çoğu kırsal alanda ve tarım kesiminde bulunmaktadır. Ayrıca 2002-2005 döneminde kırsal alanda göreli yoksulluğun sürekli artışı gözlenmektedir.

Bu tablo açık olarak göstermektedir ki, tarımsal üretim ve verimi artırma, tarımın, çiftçilerin sorunlarını çözme ve kırsal kalkınma ihtiyacı çok acildir. Çünkü bu konu sadece ekonomik değil, yoksulluk gibi, gizli işsizlik gibi çok önemli sosyal sorunların da ilacıdır.

Dokuzuncu Planda şu tespitlere de yer verilmiştir:

“ 2002-2004 döneminde yoksulluk oranlarında Türkiye geneli için bir iyileşme olmakla birlikte, kırsal alandaki yoksulluğun bazı göstergelerde artmış olduğu görülmektedir. Nitekim, kırdan yaygın olan ücretsiz aile işçileri işteki durum itibarıyla, 2004 yılında en yoksul grup olmuştur.

Tablo 9. Hane Halkı Fertlerinin Çalıştığı Sektöre Göre Yoksulluk Oranları

Sektör	Fert yoksulluk oranı											
	Türkiye				Kent				kır			
	2002	2003	2004	2005	2002	2003	2004	2005	2002	2003	2004	2005
Toplam	26,96	28,12	25,60	20,50	21,95	22,30	16,57	12,83	34,48	37,13	39,97	32,95
15 ve daha yukarı yaştaki fertler												
İstihdamdaki fertler												
Tarım	36,42	39,89	40,88	37,24	33,74	26,42	19,59	15,43	36,77	40,91	42,32	38,80
Sanayi	20,99	21,34	15,64	9,85	18,75	19,31	11,86	8,47	25,87	28,02	27,69	14,44
Hizmet	25,82	16,76	12,36	8,68	21,90	16,03	10,62	7,07	34,16	18,95	18,01	13,76
İşsizler	32,44	30,97	27,37	26,19	22,99	28,20	22,74	20,92	62,56	38,84	38,12	43,43
Ekonomik olarak aktif olmayanlar	22,15	22,82	20,95	15,92	18,53	19,32	14,10	11,08	30,14	30,58	36,59	27,65
15 yaşından küçük fertler	34,55	37,04	34,02	27,71	30,59	30,43	24,22	19,51	41,10	46,44	49,34	40,60

Kaynak:TÜİK

Tarımdaki yapısal değişim sonucu kente göç eden kesimler eğitim seviyelerinin düşük olması ve vasıfsız işgücü olmaları nedeniyle, düzenli bir gelirden mahrum kalmakta ve topluma uyum sorunları yaşamaktadır.”

Bu durum dikkate alınarak Plan’da bu konuya önem verilmiş ve “İstikrar içinde büyüyen, gelirini daha adil paylaşan, küresel ölçekte rekabet gücüne sahip, bilgi toplumuna dönüşen, AB’ye üyelik için uyum sürecini tamamlamış bir Türkiye” vizyonu ortaya konulmuştur.

Bu konuda ayrıca, “tarımsal yapıda hızlanan dönüşümün kırsal kesimde ortaya çıkardığı uyum sorunlarını çözmek ve kırsal kalkınma proje ve faaliyetlerine çerçeve oluşturmak üzere 2006 yılında Ulusal Kırsal Kalkınma Stratejisi hazırlanıp yürürlüğe konmuştur.”

Kırsal kesimin en önemli ekonomik faaliyeti olan tarım sektöründeki nispi verimsizlik sorunlarının azaltılması için; arazi toplulaştırma çalışmalarının hızlandırılması, üretici örgütlenmelerinin güçlendirilmesi, eğitim ve yayım faaliyetlerinin etkinleştirilmesi konularının öncelikli olarak ele alınması Plan önlemleri arasında sayılmıştır.

Yoksulluğun azaltılması, gelir dağılımının daha iyi hale getirilmesi için bütün bu önlemleri alınması ve diğer önlemlerle tamamlanması gerekmektedir. Yoksulluğun eğitim düzeyiyle ilişkisi dikkate alınarak, tarım kesiminde özellikle gizli işsizliği oluşturan ücretsiz aile işçilerinin eğitimi çok önemlidir.

1.2. Yatırımlar ve Tarım Sektörü

Türkiye’nin son yıllarda yatırımlara ayırdığı kamu kaynağı yetersiz kalmıştır. Uygulanan istikrar programları ve bu disiplin içinde belli orandaki (%6.5) bir faiz dışı fazlanın tutturulması, büyük miktarlardaki borç faizi ödemeleri, kamu yatırımlarını kısıtlamıştır. Bu bakımdan tarıma yapılan kamu yatırımları da ihtiyaca uygun olarak artırılamamıştır. Bir taraftan tüm yatırımlara ayrılan kaynak azaldığı için diğer taraftan zamanla sabit sermaye yatırımlarından aldığı pay gerilediği için tarımsal yatırımlar giderek azalmıştır.

Tablo 10. Toplam İçinde Sektörler İtibariyle Sabit Sermaye Yatırımlarının % Oranları

	1991	1995	2000	2001	2002	2003	2004
Tarım	5,7	5,4	4,9	4,8	4,7	4,2	4,6
Madencilik	1,9	1,3	1,1	1,6	1,4	1,8	1,8
İmalat	18,9	22,6	19,4	17,8	23,8	28,2	33,2
Enerji	6,6	2,9	7,3	11,1	10,4	7,7	5,0
Ulaştırma	19,0	18,8	30,1	24,8	21,7	19,9	23,3
Turizm	3,7	2,4	3,6	4,4	4,6	6,2	5,6
Konut	32,4	35,7	15,8	13,3	11,1	10,4	9,2
Eğitim	2,8	2,0	4,9	5,9	5,4	5,4	4,2
Sağlık	1,8	1,8	4,0	4,6	4,4	4,5	4,1
Diğer hizmetler	7,3	6,9	9,1	11,9	12,4	11,7	9,1
Toplam	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Kaynak: www.dpt.gov.tr: Ekonomik ve Sosyal Göstergeler 1950-2004

Tablo 11. Sektörler İtibariyle Sabit Sermaye Yatırımları (Toplam)

	(Cari Fiyatlarla, Milyon YTL.)			(Yüzde Değişme)		(Yüzde Dağılım)		
	2005	2006	2007	2006	2007	2005	2006	2007
		(1)	(2)	(1)	(2)		(1)	(2)
Tarım	4.217	5.194	6.335	23,2	22	4,3	4,3	4,6
Madencilik	1.728	2.170	2.548	25,6	17,4	1,8	1,8	1,9
İmalat	31.152	39.557	45.266	27,0	14,4	31,9	32,7	32,9
Enerji	4.584	5.997	6.701	22,1	19,7	4,7	4,6	4,9
Ulaştırma	21.141	24.676	25.907	16,7	5,0	21,7	20,4	18,9
Turizm	5.856	6.958	7.763	18,8	11,6	6,0	5,7	5,7
Konut	11.547	15.050	16.921	30,3	12,4	11,8	12,4	12,3
Eğitim	3.569	4.027	4.928	12,8	22,4	3,7	3,3	3,6
Sağlık	5.055	6.526	7.677	29,1	17,6	5,2	5,4	5,6
Diğer hizmetler	8.799	11.376	13.339	29,3	17,3	9,0	9,4	9,7
TOPLAM	97.647	121.132	137.385	24,1	13,4	100,0	100,0	100,0

KAYNAK: www.dpt.gov.tr (Genel Ekonomik Hedefler ve Yatırımlar, 2007)

(1) Gerçekleşme Tahmini

(1) Program

Planlı dönemden itibaren toplam yatırımları sektörler itibariyle genel olarak nasıl bir seyir izlediğini baktığımızda, dönemsel olarak tarımda belli bir gerileme olmuş, buna karşılık imalat sanayi yatırımlarında 1980'li yıllarda bir gerileme olmuş, bu durum son yıllara kadar bu şekilde sürmüştür. Bu süreç %30'lu oranlardan, önce %20'li oranlara inmiş daha sonra da birkaç yılın dışında %20'nin altında seyretmiştir. Halen İmalat sanayinin sabit sermaye yatırımlarından aldığı pay %32-33 dolayında seyretmektedir.

Tablo 12. Yatırım Teşvik Belgelerinin Sektörel Dağılımı (%)

	...Yıllık.....				Ocak-Eylül	
Sektörler	2002	2003	2004	2005	2005	2006
Tarım	1,2	1,2	1,7	2,2	2,7	2,1
Madencilik	4,3	1,3	2,8	2,9	2,4	2,0
İmalat	58,6	50,4	62,1	53,9	53,9	54,0
Enerji	3,2	1,9	4,8	8,0	7,4	8,5
Hizmetler	32,7	45,1	28,6	33,0	33,5	33,4
Toplam	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Kaynak:DPT, Temel Ekonomik Göstergeler, Eylül 2006

Sabit sermaye yatırımlarında yüksek pay alan sektörlerden birisi olan ulaştırma sektörü ise yükselen bir gelişme göstermiştir. 1960'lı yıllarda %10'larla başlayan sabit sermaye yatırımlarından aldığı pay oranı 1980'li yıllara kadar artarak bu yıllarda %20'li oranlara erişmiş, halen de bu çizgide yol almaktadır.

Yatırım teşvik belgeleri de imalat sanayi ağırlıklıdır. Bu sektör teşvik belgelerin halen %50-60'nı kapsamaktadır. Tarımın teşviklerden yararlanma oranı %1-2 dolayında ve çok düşük düzeydedir.

1.2.1. Tarımsal Yatırımlar

Tüm bu gelişmeler ve mevcut durum değerlendirildiğinde, tarım sektörünün toplam yatırımlardan ve kamu yatırımlarından yeterli bir pay alamadığı ortaya çıkmaktadır. Sektörün ekonomik ve sosyal önemi ve ağırlığını göz önüne alındığında bu durum açık olarak gözlenmektedir. Özel yatırımlardan da çok düşük pay alması, teşviklerden hemen hemen faydalanamaması tarımın gelişmesini engelleyen bir durumu yansıtmaktadır. Bu durum; sulama yatırımları, tarımsal mekanizasyon ve tarımsal işletmelerde depolama ve muhafaza yatırımları, bitkisel üretim ve hayvancılık tesisleri ile ilgili yatırımlar açısından tarımın ne kadar fakir kaldığını açık olarak göstermektedir. Bu koşullarda tarımın sermaye açığını kapatması, tarımdaki verimliliğin artırılması ve yeterli büyümenin sağlanması mümkün değildir.

Özellikle sulama yatırımlarının artırılması, özel yatırımları daha fazla teşvik edici bir ortamın yaratılması, bu amaçla tarımın karlı bir ekonomik bir faaliyete dönüştürülmesi gerekmektedir. Aksi halde insanların, çiftçilerimizin öz sermaye veya kredili olarak bu sektöre yatırıma daha fazla yönelmesi beklenemez.

Dokuzuncu Kalkınma Planı'nda, bu plan döneminde tarım sektöründe, sulama projeleri stokunun eritilebilmesi için kamu yatırımlarının artırılarak önemli bir kısmının tamamlanması öngörülmüştür. (340'ıncı tedbir) Bu çok önemli bir hedeftir. Umarız bu hedef gerçekleşir ve 4 milyon hektara yakın tarım arazisinin sulamaya açılması için çok uzun yıllar beklenmesi gerekmez.

Önümüzdeki dönemde kamu yatırımlarının artırılması ile birlikte özel yatırımların hızlandırılmasına da çok büyük ihtiyaç bulunmaktadır. Tarımda üretimin ve verimin artırılması, üretimin daha iyi muhafazası ve değerlendirilmesi için mevcut düzeydeki yatırımların çok yetersiz kaldığı açıktır.

Tarımdaki potansiyelimizi daha iyi değerlendirmek, tarımı üretken ve dünya tarımı ile rekabet edebilen bir sektör haline getirip çiftçilerimize refah ve zenginlik sağlayan bir faaliyet alanı haline getirmek için daha fazla yatırım gerekmektedir. Eğitim, yayım, bilgi ve teknolojiye gelişmenin yatırımla tamamlanması zorunludur.

Bu konuda iç ve dış kaynaklarla desteklenen Kırsal Kalkınma Yatırımlarının Desteklenmesi Programı ve Köy Bazlı Katılımcı Yatırım Programı gibi programlar önemlidir. Ancak bu programların sürekli ve yeterli kaynaklarla desteklenmesi gerekmektedir.

Tarımsal üretim, pazarlama ve değerlendirme faaliyetleriyle ilgili yatırımlar yanında çiftçilerimizin yaşam alanı olan köylerimizin de alt yapılarını geliştirici, iyileştirici yatırım ve hizmetlerin tamamlanmasına da ihtiyaç vardır. Köy Altyapısını Destekleme Projesi (KÖYDES) ve Belediyeleri Destekleme Projesi (BELDES) gibi projelerin belli dönemlerde uygulanan projeler olması yerine sürekli uygulanan programlara dönüştürülmesine ihtiyaç vardır. Bu ihtiyaçlar giderilerek Türkiye tarım sektörü herkesin kaçmaya çalıştığı bir sektör olmaktan çıkarılmalı, kırsal kesim daha iyi yaşama imkanlarına sahip bir alan haline getirilmelidir.

Tablo 13. Sektörler İtibariyle Sabit Sermaye Yatırımlarının Dağılımı(1)

	2003	2004	2005(2)	2006(3)
Kamu Sektörü				
Tarım	7,9	9,1	7,4	6,1
Madencilik	1.0	1.5	1.6	2.4
İmalat	2.6	2.6	2.6	1.8
Enerji	16.7	13.3	13.7	12.1
Ulaştırma	27.2	33.5	30.9	30.7
Turizm	0.8	0.7	0.5	0.5
Konut	1.0	1.0	1.7	1.4
Eğitim	14.2	13.7	12.8	12.6
Sağlık	5.7	5.1	5.8	6.0
Diğer Hizmetler	23.0	19.4	23.0	26.4
Toplam	100.0	100.0	100.0	100.0
Toplam - Milyon YTL.	17.288	18.052	24.578	27.174
Özel Sektör				
Tarım	2.7	4.1	2.8	2.8
Madencilik	2.2	2.0	1.9	1.8
İmalat	39.2	42.2	41.4	41.3
Enerji	3.1	1.7	2.1	1.6
Ulaştırma	16.8	18.8	19.2	19.2
Turizm	8.5	7.6	7.6	7.7
Konut	15.1	13.2	14.7	15.3
Eğitim	1.6	1.2	0.9	0.9
Sağlık	4.0	4.1	4.6	4.6
Diğer Hizmetler	6.8	5.2	5.0	4.8
Toplam	100.0	100.0	100.0	100.0
Toplam - Milyon YTL.	40.136	60.730	74.076	86.408

Kaynak: DPT

(1) Cari Fiyatlarla

(2) Gerçekleşme Tahmini

(3) Program

1.3. Fiyatlar Ve Enflasyon

İncelediğimiz dönemin önemli bir bölümünü içine alan Sekizinci Beş Yıllık kalkınma Planı'nda (2001-2005) “enflasyonu AB kriterleri ile uyumlu düzeylere düşürmek” makroekonomik politikaların temel hedeflerinin başında yer almıştır. Gerçekten 2001 krizinden sonra uygulanan istikrar politikalarının en önemli ve öncelikli hedefi fiyat istikrarı ve enflasyonu düşürmek olmuştur.

Bu konuda yürütülen politikalar 2006 yılına kadar başarılı olmuştur. 2005 yılında %8 olarak hedeflenen enflasyon oranı (TÜFE Yıl Sonu oranı) %7.7 olarak gerçekleşmiştir. 2006 yılında ise gerileme süreci yerine enflasyonda bir yükselme eğilimi gözlenmiştir. Bu yıl enflasyon TÜFE’de %9.65, ÜFE’de %11.58 olarak açıklanmıştır. Bu yıl için belirlenen %5 oranındaki Program hedefi aşılmış, gerçekleşen %9.65 oranıyla enflasyon, hedefin iki katına yaklaşmıştır. ÜFE ise hedefin 7 puan üzerinde açıklanmıştır.

Bu dönemde AB-15’lerin 2005 ve 2001-2005 ortalaması olarak gerçekleşen enflasyon oranı %2.1’dir.

2001 krizinden sonra 2002-2005 döneminde belirlenen hedeflerin gerisinde gerçekleşen enflasyonun, 2006 yılındaki hedefin %93 oranında aşması beklenmeyen bir sonuç olmuştur. 2005’te %25 daha yüksek olarak gerçekleşen bu artış, Merkez Bankası’nın enflasyon hedeflemesine geçtiği ilk yıl meydana gelmiştir. Üstelik enflasyon, TC Merkez Bankası’nın 2006 için “ belirsizlik aralığı” olarak öngördüğü iki puanı da aşmıştır. Buna göre en düşük %3 en yüksek %7 olması planlanan enflasyonun üst sınır olan %7’yi %38 oranında aşması önemli bir başarısızlık olarak değerlendirilebilir.

Sonuç olarak makroekonomik politikamızın temel hedeflerinden olan enflasyonun düşürülmesiyle ilgili 2006 hedefi gerçekleşmemiş, son yıllarda ilk defa hedeften önemli bir sapma ve ilk defa önceki yıldan daha yüksek enflasyon oranı gerçekleşmiştir. Enflasyonla mücadelede çok önem verilmesine ve bunun için her türlü çabanın gösterilmesine rağmen böyle bir sonucun ortaya çıkması, hayal kırıcı olmuştur.

Yetkililerin 2007 hedefleri için “ulaşılabilir hedefler” olarak değerlendirilmesine rağmen, bu sapma 2007 enflasyon hedefi olan %4 hedefinin gerçekleşmesini de tehlikeye sokmuştur. Kaldı ki 2007’nin iki önemli seçimin yapılacağı yıl olduğu göz önüne alınırsa, bu hedefin gerçekleşmesi çok zor görünmektedir.

Buna karşılık Dokuzuncu Kalkınma Planı dönem sonu olan 2013 için belirlenen enflasyon hedefi % 3’tür.

1.3.1. Enflasyon Ve Tarım Fiyatları

Üretim yapan bir sektör olarak tarım sektörünün enflasyonla ilişkisini ortaya koyabilmek için Toptan Fiyatlar veya son yıllarda değiştirilen adıyla Üretici Fiyatları içinde tarım fiyatlarındaki değişimi incelememiz gerekmektedir. Aslında çiftçilerimiz tüketici de olduğu için TÜFE’deki değişimler de çiftçilerimizi yakından ilgilendirmektedir. Ancak üreticilerimizin sattıkları ürünlerin fiyatlarının nasıl bir seyir gösterdiğini, satınalma güçlerindeki değişimi genelde görebilmemiz için TEFE veya yeni adıyla ÜFE’deki değişimleri analiz etmemiz daha doğru olacaktır.

2002 yılından bu yana son beş yıllık TEFE veya ÜFE içinde tarım fiyatlarına ait endeksteki değişime baktığımızda;

- 2002 yılı başında (Ocak ayı itibariyle) yıllık enflasyon %91.95 iken Tarımda %75.60 olarak belirlenmiştir. Bu yılın Ocak ayında genel enflasyonun 16 puan gerisinde olan Tarım fiyatları artış oranı aynı yılın Mart ayında Geneldeki fiyat artışlarıyla eşitlenmiş, daha sonra yıl sonuna kadar enflasyonun üzerinde seyretmiştir.

- 2003 yılının ilk üç ayında tarımdaki yıllık artışlar enflasyonun gerisinde kalırken yılın diğer aylarında yüksek seyretmiştir.

2004 yılının ilk altı ayında yıllık enflasyon oranı tarımda genel enflasyonun üzerinde seyretmiş, 2004 yılının Haziran ayından itibaren bu durum tersine dönmüş ve bazı istisnalar

dışında 2006 sonuna kadar tarım fiyatları enflasyonun gerisinde kalmıştır.

Tablo 14. Sektörler itibariyle tüketici fiyat endeksi(1)

(12 aylık yüzde değişim)

Yıl/av	TÜFE	Gıda	Tütün	Givim	Konut	Ev Esv.	Sağlık	Ulaştırma	Haber.	Eğlence	Eğitim	Lokanta	Cesitli
2002-1	73.15	92.85		67.51	58.65	82.71	55.54	88.48		61.68	52.64	44.58	76.91
12	29.76	24.75		40.14	28.91	25.92	27.53	36.82		24.51	53.81	32.29	30.54
2003-1	26.39	19.22		36.97	29.08	18.57	24.71	29.06		20.85	53.60	37.71	29.56
12	18.36	21.23		14.55	18.63	12.16	21.76	14.24		10.05	22.04	32.19	17.55
2004-1	16.22	18.17		14.02	16.70	10.80	22.21	12.17		8.42	21.97	26.06	14.02
12	9.32	6.50		1.30	14.40	0.20	8.50	14.90		-0.90	13.00	14.60	7.20
2005-1	9.23	6.79	11.44	5.25	11.50	6.82	10.33	15.35	0.81	11.82	17.32	13.03	7.87
12	7.72	4.92	27.87	-0.13	9.87	6.26	-0.40	11.01	1.71	6.63	7.22	14.98	8.52
2006-1	7.93	5.06	33.82	-1.38	10.52	5.04	-0.33	9.58	3.85	3.89	7.53	14.71	11.82
2	8.15	6.66	31.26	-2.78	11.29	2.58	0.75	9.20	3.33	2.45	7.97	14.37	14.33
3	8.16	7.94	31.25	-2.37	10.76	2.23	0.23	8.58	2.29	2.67	8.24	12.61	13.02
4	8.83	9.66	31.20	-1.84	10.57	2.26	-0.18	7.86	2.39	5.95	8.47	12.84	15.13
5	9.86	10.43	31.20	0.01	11.45	2.12	2.22	9.32	2.15	4.56	8.38	14.25	20.91
6	10.12	9.22	31.11	0.03	13.23	2.49	2.54	12.64	3.72	3.06	7.03	14.36	18.87
7	11.69	12.05	28.59	0.59	14.22	5.70	3.01	14.79	4.09	3.26	7.22	14.07	22.75
8	10.26	10.78	10.02	-1.37	14.53	8.06	6.25	13.23	3.19	2.85	6.91	14.15	20.45
9	10.55	12.45	10.21	-0.13	13.65	11.38	7.88	9.31	2.54	6.44	8.10	14.48	17.33
10	9.98	10.81	10.21	2.12	13.44	9.73	7.94	8.96	1.18	8.68	7.96	14.01	15.30
11	9.86	10.22	10.21	3.37	13.73	8.28	8.01	9.55	1.23	7.49	7.69	13.77	15.16
12	9,65	11,17	5,6	1,91	14,04	7,31	7,63	10,15	1,34	8,25	7,73	13,54	12,33

Kaynak: www.hazine.gov.tr-(2005 yılından itibaren 2003=100 bazlı endekse geçilmiştir)

Tablo 15. Sektörler itibariyle üretici fiyat endeksi (1)**(12 Aylık Yüzde Değişim)**

	ÜFE	Tarım			Sanayi			
	Toplam	Toplam	Tarım	Balıkçılık	Toplam	Madencilik	İmalat Sanayi	Enerji
2002-1	91,95	75,60				75,40	97,22	116,40
12	30,80	35,20				38,40	29,70	24,30
2003-1	32,64	31,45				50,47	33,63	15,89
12	13,94	20,01				15,91	12,59	3,23
2004-1	10,76	21,78				5,83	7,84	1,75
12	13,84	14,11				9,16	14,81	-0,56
2005-1	10,70	7,32	7,69	-8,10	11,70	11,16	12,47	2,01
2	10,58	5,49	5,70	-3,71	12,12	12,88	12,78	4,02
3	11,33	6,45	6,10	22,57	12,78	12,86	13,50	3,34
4	10,17	0,01	-0,15	7,11	13,31	14,60	14,01	3,61
5	5,59	-1,23	-1,80	26,02	7,67	16,22	7,80	3,43
6	4,25	-3,30	-4,04	28,90	6,50	7,58	6,70	3,29
7	4,26	-1,45	-1,96	18,88	5,87	12,87	5,93	3,11
8	4,32	0,06	-0,27	14,56	5,48	12,18	5,48	3,58
9	4,38	1,58	1,65	-0,64	5,14	11,82	6,15	-11,53
10	2,57	1,93	2,02	-1,77	2,73	9,98	3,29	-8,21
11	1,60	1,56	1,87	-10,92	1,62	4,28	2,22	-8,44
12	2,66	3,03	3,05	1,69	2,57	9,63	3,15	-8,38
2006-1	5,11	3,98	3,53	27,65	5,43	15,06	5,27	3,76
2	5,26	4,70	4,29	25,69	5,44	17,42	5,23	3,92
3	4,21	3,50	3,35	12,22	4,41	15,78	4,12	4,14
4	4,96	7,25	6,93	23,69	4,34	11,80	4,13	4,18
5	7,66	8,04	7,98	13,36	7,55	10,01	7,70	3,80
6	12,52	11,53	12,02	-2,03	12,63	18,32	13,01	4,77
7	14,34	12,07	12,17	13,27	14,67	19,96	15,13	5,91
8	12,32	11,23	10,99	24,32	12,33	18,53	12,66	5,17
9	11,19	10,20	9,97	23,65	11,21	13,17	10,43	23,45
10	10,94	7,75	7,62	14,35	11,51	9,66	9,93	37,78
11	11,67	5,43	5,28	12,21	13,10	12,31	11,61	36,90
12	11,58	2,53	2,71	-6,48	13,81	13,57	12,33	36,90

Kaynak: www.hazine.gov.tr

(1) 2005 yılından itibaren 2003=100 bazlı endekse geçilmiştir.

- Bu durumun bir sonucu olarak 2003 bazlı ÜFE rakamları 2006 Ağustos ayından itibaren genel endeks rakamlarının gerisinde kalmıştır.

2006 yılı Aralık ayı itibariyle Üretici Fiyat Endeksine göre Genel Endeks 136.46 iken tarım endeksi sayısı 133.23 olarak belirlenmiştir. Bu durumda tarım ürünleri fiyat seviyesi 2006 yılı sonunda reel olarak 2003'ün gerisinde kalmıştır.

1.4. Dış Ticaret

1.4.1. Cari Açık Ve Dış Ticaret

2007'nin ilk aylarında Ülkemizde cari açık, ekonomide önemli bir risk unsuru durumundadır. Süreklilik arz eden bu sorunun en önemli kaynağı dış ticaret açıklarıdır.

Cari açığın miktar olarak giderek büyümesi bazı tartışmalara konu olmaktadır. Bir kısım çevreler bu açığın finanse edilebilir olduğunu, onun için önemli bir sorun olarak görülmemesi gerektiğini söylerken, bazı ekonomistler bunun önemle ele alınarak dikkatle takip edilmesi ve mutlaka düzeltilmesi gereken bir sorun olduğunu ileri sürmektedirler.

Ülkemizde ihracata önem ve öncelik veren politikalar izlenmekte ve bunun sonucunda ihracatta önemli artışlar gerçekleşmektedir. Buna rağmen ithalattaki artışlar da hızlı olduğu için dış ticaret açığı giderek artmaktadır. Bu durum cari işlemler açığının artmasını körüklemektedir.

TC merkez Bankası kayıtlarına göre 2002-2005 döneminde miktar olarak cari açık 1.5 milyar dolardan 23 milyar dolara yükselmiştir. 2006 yılında bu rakamın 30 milyar doların oldukça üzerine çıkacağı anlaşılmaktadır. Çünkü 2006'nın 11 aylık döneminde 29.9 milyar dolar olarak gerçekleşmiştir.

Tablo 16. Dış Ticaret Milyon (\$)

	Y I L L I K				
	2002	2003	2004	2005	2006
İhracat	36.059	47.253	63.167	73.476	85.142
İthalat	51.554	69.340	97.540	116.774	137.032
Dış ticaret hacmi	87.613	116.593	160.707	190.251	222.174
Dış ticaret açığı	-15.495	-22.087	-34.373	-43.298	-51.891
İhracat / ithalat	69,9	68,1	64,8	62,9	62,1
İhracat / GSMH	19,9	19,8	21,1	20,4	...
İthalat / GSMH	28,5	29,0	32,6	32,4	...

Kaynak: DTM

Bu dönemde (2002-2005) dış ticaret açığı 15.5 milyar dolardan 43.3 milyar dolara çıkmıştır. 2006 yılındaki dış ticaret açığı ise %19.8 oranında artarak 51.8 milyar dolara

varmıştır. Bu rakamlara göre ihracatın ithalatı karşılama oranı da gerilemiştir. Dönem başında %69.9 olan bu oran 2006 sonu itibariyle %62.1'e düşmüştür. İthalatın daha hızlı artması bu gerilemeye yol açmıştır. Tarım ürünleri ihracatı incelenen 2002-2006 döneminde 4 milyar dolardan 2005'te 8.3 milyar dolara yükselmiştir. Yine 2006'da ise 8.6 milyar dolara ulaşmıştır. Tarım ürünleri ithalatı da benzer seyir göstermiş 2002'de ithalat yaklaşık 4 milyar dolar iken 2006'da 7.2 milyar dolara ulaşmıştır.

Son dört yılda toplam ihracat %143 artarken, ithalat %166 oranında artmıştır. Bu yüzden de söz konusu dönemde dış ticaret açığı 15.5 milyar dolardan %235 oranında bir artış göstererek 52 milyar dolara yaklaşmıştır. Bu büyüklükte bir dış ticaret açığı cari açığın artmasında en önemli faktör olmuştur.

1.4.2. Dış Ticaretin Sektörel Dağılımı

Son dört yılda toplam ihracat ve ithalattaki değişimler sektörel dış ticarete de yaşanmıştır.

2002-2006 döneminde toplam ithalat toplam ihracattan daha fazla artmıştır. Bu dönem sonunda 2006 ihracatımız 2002 ihracatının 2.4 katına ulaşırken, ithalatımız 2.7 katına ulaşmıştır.

Bu dönemde tarımsal dış ticaret rakamları da artmıştır. Ancak artışlar geneldeki artışların gerisinde kalmıştır. Bununla birlikte, tarımsal ürünler ihracatı tarımsal ürünler ithalatından daha hızlı artmıştır. Bu dönemde tarımsal ürünler ithalatı dönem başındaki rakamın 1.8 katına, tarımsal ürünler ihracatı dönem başındaki ihracat rakamının 2.1 katına yükselmiştir.

Bu değişimler sebebiyle dönem sonunda tarımsal ürünlerin ihracattaki payı %11'den %10'a, ithalattaki payı %7.7'den %5.2'ye düşmüştür.

Tablo 17. Sektörler İtibariyle İhracatımız (STIC)

	2002	2003	2004	2005	2006
1- Tarımsal ürünler	4.052	5.257	6.501	8.309	8.574
İ-Gıda Maddeleri	3.668	4.735	5.891	7.714	7.874
İi-Tarımsal Ham maddeler	384	522	610	595	700
2- Madencilik ürünleri	1.497	2.011	2.895	4.564	6.508
3- Sanayi	30.288	39.594	53.487	60.116	69.001
4- Diğer ürünler	222	391	285	488	1.059
Toplam	36.059	47.253	63.167	73.476	85.142

Kaynak: www.dtm.gov.tr

Genelde tarımsal dış ticaret sonuç itibariyle olumsuz bir gelişme göstermiş olmasa da, mevcut durum Türkiye'ye yakışan bir durum değildir. Ülkemizin değerlendirilmesi

gereken önemli bir potansiyeli olduğu inkar edilmez bir gerçektir. Bu potansiyelin değerlendirilmesi halinde Türkiye'nin 7 milyar doları aşan bir tarım ürünü ithalatına ihtiyaç duymayacağı açıktır. O nedenle Ülkemizde tarımda henüz 1 milyar doları aşan bir dış ticaret fazlası verdiğimizizi dikkate alarak bu durumu yeterli görmemiz mümkün değildir. Yapılan bazı tahminlere göre Türkiye 30 milyar dolar tarım ürünü ihraç etme kapasitesine sahip bir ülkedir.

Türkiye istikrarlı bir gelişme ile her yıl asgariden nüfus artışını aşan bir oranda gıda ve tarım ürünü üretim artışını gerçekleştirmek zorundadır. Ancak bu hedef yeterli değildir. Stratejik bir ürün olan gıdada kendine yeterliliği mümkün olan en yüksek oranda sağlamayı, çok düşük ithal girdiye dayandığı ve bu nedenle dış ticaret açığını daraltıcı etkisi dikkate alınarak tarım ürünleri üretim ve ihracatını artırmayı temel amaç olarak benimsemek ve ona göre politika oluşturmak durumundadır.

Ülkemizin ihracatında ve ithalatında ağırlık taşıyan önemli ürünler ve gıda maddeleri bulunmaktadır. 2006 yılı itibariyle 8.6 milyar dolar tarımsal ürünler ihracatının 7.9 milyar dolarını gıda maddeleri, 7 milyon dolarını tarımsal hammaddeler oluşturmuştur. Gıda maddeleri içinde 4 milyar dolardan fazlasını ise meyve, sebze ve mamullerinin ihracatı sağlamaktadır. 2006 yılında gıda maddeleri içinde yer alan hububat ve mamullerinin ihracat değeri 866 milyon dolar, tütün ve mamullerinin ihracat değeri 685 milyon dolar olarak gerçekleşmiştir.

2006 yılında 7.2 milyar dolar olarak gerçekleşen tarım sektörü ithalatının yaklaşık yarısını gıda maddeleri, yarısından biraz fazlasını tarımsal hammaddeler oluşturmuştur. Gıda maddeleri grubunda yağlar ve yağlı tohumlar, hayvan yemleri, tütün ve tütün mamulleri; tarımsal hammaddeler içinde deri, kösele ve ham postlar, lifler, kauçuk, orman ürünleri önemli gruplar olarak yer almaktadır.

Ürün bazında ihracatta önemli ürünler: başta fındık olmak üzere tütün, üzüm, zeytinyağı, incir, narenciye, çeşitli sebzeler ve baklagillerle birlikte zaman zaman hububat ürünleridir. İthal edilen ürünler ise pamuk, soya, ayçiçeği ve diğer yağlık bitkiler, tütün, pirinç ve hububat ürünleri ilk sıralarda yer almaktadır.

Yem sanayinin ham maddesi olan mısır'da ithalat 2003 yılında 1,8 milyon tonlardan 2006 yılında 30 bin tona kadar düşmüştür, mısır ihtiyacı üretimle karşılanır hale gelmiştir.

Pamuk ithalatına ödenen döviz miktarı son yıllarda 1 milyar doları aşmış bulunmaktadır. Pamukda dışa bağımlılığımız devam etmekte hatta her geçen gün artmaktadır. Ülkemiz ekolojisi pamuk üretimine uygun ender ülkelerdendir. Pamukta da mısırdaki olduğu gibi dışa bağımlılığımızı azaltmak ve tüketimi üretimle karşılamak mümkündür. Bunun için doğru politikaların belirlenmesi ve uygulanması gerekmektedir.

Tablo 18. Sektörler İtibariyle İthalatımız (STIC)

	2002	2003	2004	2005	2006
1- Tarımsal ürünler	3.995	5.265	6.059	6.480	7.207
i-gıda maddeleri	1.912	2.791	3.089	3.284	3.452
ii-tarımsal ham maddeler	2.083	2.474	2.969	3.196	3.755
2- Madencilik ürünleri	11.656	15.248	20.177	28.100	38.077
3- Sanayi	34.023	45.831	67.417	78.045	87.346
4- Diğer ürünler	1.880	2.997	3.888	4.148	4.402
Toplam	51.554	69.340	97.540	116.774	137.032

Kaynak: www.dtm.gov.tr

Türkiye, özellikle prim destekleme ödemelerini daha etkin kullanarak, üretim açığı olan ürünlerin üretimini artırma yönünde daha fazla çaba göstermelidir.

Sözkonusu dönemde toplam dış ticaret içinde Sanayi ürünlerinin payı da gerilemiştir. 2002 yılında bu sektörün payları ihracatta %84, ithalatta %66 iken bu rakamlar 2006 yılında %81 ve %64 olarak gerçekleşmiştir. Bu dönemde sanayi ürünleri ithalat ve ihracatında önemli artışlar olmakla beraber, toplam ihracat içinde bu ürün grubunun payı 3 puan azalırken, ithalattaki payı 2 puan gerilemiştir. Söz konusu dönemde sanayi sektörünün dış ticaret içindeki ağırlığı artmamış, az da olsa azalmış görünmektedir.

1.5. Nüfus, İşgücü ve İstihdam

1.5.1. Nüfus

Türkiye İstatistik Kurumunun (TÜİK) yaptığı son nüfus sayımında (2000 yılı) Türkiye'nin toplam nüfusu 67.8 milyon olarak belirlenmiştir. Bunun 44 milyonun il ve ilçe merkezlerinde, 23.8 milyonun köylerde yaşadığı anlaşılmıştır. TÜİK'in projeksiyonuna göre nüfusumuzun 2006 yılında 72 974 000 olduğu, 2010 yılında 76 505 000, 2020 yılında 84 301 000 olacağı tahmin edilmiştir.

Tablo 19. Türkiye’de Nüfusun Gelişimi

Sayım Yılları	Genel Nüfus	Köy Nüfusu	Köy Nüfus Oranı (%)	Kentsel Nüfusu	Kent Nüfusu Oranı (%)	Genel Nüfus Artış Oranı (%)
1927	13.648.270	10.342.391	75.8	3.305.879	24.2	
1950	20.947.188	15.702.851	75.0	5.244.337	25.0	2.17
1955	24.064.763	17.137.420	71.2	6.927.343	28.8	2.78
1960	27.754.820	18.895.089	68.1	8.859.731	31.9	2.85
1965	31.391.421	20.585.604	65.6	10.805.817	34.4	2.46
1970	35.605.176	21.914.075	61.6	13.691.101	38.4	2.52
1975	40.347.719	23.478.651	58.2	16.869.068	41.8	2.50
1980	44.736.957	25.091.950	56.1	19.645.007	43.9	2.07
1985	50.664.458	23.798.701	47.0	26.865.757	53.0	2.49
1990	56.473.035	23.146.684	41.0	33.326.351	59.0	2.17
2000	67.803.927	23.797.653	35.0	44.006.274	65.0	1.83

Kaynak:TÜİK

1955-1960 döneminde %2.8 ile en yüksek düzeye çıkan nüfus artış hızı, zamanla azalan bir seyir izlemiş ve 1990-2000 döneminde %1.8 düzeyine inmiş, 2006 yılı için TÜİK tarafından % 1.24 olduğu tahmin edilmektedir (www.dtm.gov.tr). Köylerden şehirlere göç olgusu nedeniyle, 1950 yılından sonra şehirlerdeki nüfus hızla artmış, 1985 yılı kent nüfusunun köy nüfusunu aştığı yıl olmuştur. Bundan sonra 2000 yılına kadar geçen dönemde, şehirlerde yaşayan nüfus oranı %65’e yükselirken köy nüfusu %35’e gerilemiştir.

Şehirleşmenin düzenli ve kontrollü olmaması, şehirlere göç eden insanların gerek yerleşim ve gerekse istihdam açısından sorunlarının çözümlenememesi nedenleriyle, yaşanan bu değişim, çarpık şehirleşme ve işsizlik gibi sosyal sorunların ortaya çıkmasıyla sonuçlanmaktadır.

1.5.2. İşgücü ve İstihdam

Ülkemizde nüfus artışına bağlı olarak çalışma çağındaki nüfus da artıyor. Çalışma çağındaki (15 ve daha yukarı yaştaki) nüfus 2001 yılında 47.1 milyon iken 2005 yılında 50.8 milyona, 2006 yılında 51.6 milyon olarak gerçekleşmiştir. Buna göre Aktif nüfus son beş yılda (2001-2006) yaklaşık %10 artmıştır.

Aynı dönemde işgücü %5.5 ve istihdam ise %3.8 artış göstermiştir. Bu sonuçlar gösteriyor ki, özellikle istihdam artışları çalışma çağındaki nüfus artışının çok gerisinde kalmıştır. Bu da işsizliğin artmasıyla sonuçlanmıştır.

Bu dönemde işgücüne katılma oranı %49.8'den %48'e gerilemiştir. İstihdamda da buna benzer bir değişim olmuştur. İstihdam oranı 2001 yılında %45.6'dan 2006 yılında %43.2'ye gerilemiştir. Aslında daha uzun bir dönemi göz önüne alırsak, gerilemenin daha büyük olduğu görülmektedir. Nitekim 1988-1991 yıllarında işgücüne katılma oranları %57-58 düzeyinde belirlenmiştir.

Gelişmiş ülkelerde istihdam oranı %65-70'lere kadar yükselebilmektedir. OECD kayıtlarına göre 2002 yılında OECD ortalaması olarak istihdam oranı % 65.1, işgücüne katılma oranı %71.1 açıklanmıştır. Bu rakamlar Türkiye istihdam oranının yaklaşık 20 puan kadar üzerinde ve oldukça yüksek durumdadır.

Mevcut bu durum gösteriyor ki Ülkemiz önemli bir işsizlik ve istihdam sorunu yaşamaktadır. Üstelik sorun giderek hafiflememektedir. Son 20 yılın rakamlarına baktığımızda işsizlik oranı 1980'li yılların sonunda %8.5 dolayında iken 1990'lı yılların sonlarında %7'nin altına inmiş, ancak 2000'li yılların başından itibaren önce %8.4 ve daha sonra %10-10.5 düzeyinde seyretmiştir. Halen 2006 yılı itibariyle %9.9 düzeyinde bulunmuştur. Önceki yıla göre binde 4 bir azalma olmakla birlikte OECD ortalamasının 2002 itibariyle %6.9 olduğu dikkate alındığında bu oranın yüksekliği açıktır.

İşgücüne katılma oranındaki önemli düşüş düzeyi dikkate alındığında ve tarımdaki olağanüstü azalmaya rağmen mevcut gizli işsizliği de hesaba katarsak, Ülkemizin çok önemli bir işsizlik ve istihdam sorunu ile karşı karşıya bulunduğu bellidir. Kaldı ki gerçekte işsiz veya gizli işsiz olup iş aramayanların işsiz sayılmaması nedeniyle gerçek işsiz sayısının açıklanan rakamların çok üzerinde olduğu da bilinmektedir. İş verilirse çalışmaya hazır olanlar da hesaba katıldığında işsizlik daha da büyümektedir.

İşsizlik ve istihdam konusu son yıllarda Ülkemizin gündeminden çıkmayan bir sorun olduğu için bu konu Ekonomik ve Sosyal Konsey'de ele alınan konuların başında gelmiş, son yıllardaki ekonomik büyümenin istihdama yansımaması, tarım dışı istihdamda belli bir artış olmasına rağmen tarımsal istihdamdaki büyük azalma dolayısıyla işsizlikte hedeflenen azalmanın sağlanamaması tartışmalara konu olmuştur.

2001-2006 döneminde tarım dışı istihdamda 2 milyon 808 bin kişilik artış sağlanmasına rağmen tarımsal istihdamda 2 milyon 1 kişi azalma olması işsizliğin azalmasını engelleyen faktörlerden birisi olmuştur. Nüfus artışını %1.24 olarak alsak bile yıllık 904 bin kişilik nüfus artışı nedeniyle oluşan yeni iş talebini (yılda 600-650 bin olduğu söyleniyor) bu düzeydeki bir tarım dışı istihdam artışı ile karşılamak mümkün olmamıştır. Beş yıldaki toplam istidam artışı ile, sadece nüfus artışından kaynaklanan bir yıllık iş talebinden biraz fazlası karşılanabilmiştir.

Tablo 20. İşgücü Durumu

	15 ve Daha Yukarı Yaştaki Nüfus	İşgücü Arzı	İstihdam Edilenler	İşsizler	Kayıt Dışı İstihdam	İşgücüne Katılma Oranı	İstihdam Oranı	İşsizlik Oranı	Kayıt Dışı İstihdam Oranı
	Bin Kişi					Yüzde			
2001	47.159	23.491	21.524	1.967	11.382	49,8	45,6	8,4	52,9
2002	48.042	23.818	21.354	2.464	11.133	49,6	44,4	10,3	52,1
2003	48.912	23.641	21.147	2.493	10.943	48,3	43,2	10,5	51,7
2004	49.906	24.290	21.791	2.498	11.549	48,7	43,7	10,3	53,0
2005	50.825	24.566	22.046	2.520	11.050	48,3	43,4	10,3	50,1
2006	51.668	24.776	22.330	2.446	10.827	48,0	43,2	9,9	48,5
2003-I	48.586	24.346	21.658	2.689	10.093	50,3	44,6	12,3	46,6
II	48.799	23.089	20.244	2.844	11.405	47,5	41,5	10,0	56,3
III	49.022	24.114	21.697	2.419	12.189	49,4	44,3	9,4	56,2
IV	49.250	24.739	22.411	2.328	10.735	50,5	45,5	10,3	47,9
2004-I	49.482	23.206	20.811	2.395	10.062	47,1	42,1	12,4	48,3
II	49.694	22.732	19.902	2.829	11.942	45,9	40,0	9,3	60,0
III	49.944	24.457	22.188	2.269	12.676	49,2	44,4	9,5	57,1
IV	50.189	25.265	22.876	2.391	11.436	50,6	45,6	10,0	50,0
2005-I	50.452	23.588	20.838	2.750	10.201	48,4	41,3	11,7	49,0
II	50.695	25.015	22.721	2.294	11.691	46,8	44,8	9,2	51,5
III	50.938	25.219	22.838	2.381	11.668	49,3	44,8	9,4	51,1
IV	51.146	24.539	21.928	2.611	10.863	49,5	42,9	10,6	49,5
2006-I	51.371	23.400	20.604	2.796	9.454	45,5	40,1	11,9	45,9
II	51.561	25.075	22.860	2.215	11.285	48,6	44,3	8,8	49,4
III	51.770	25.622	23.279	2.343	11.749	49,5	45,0	9,1	50,5
IV	52.000	25.056	22.641	2.415	10.876	48,2	43,5	9,6	48,0

Kaynak:www.hazine.gov.tr

Birliğimiz temsilcisinin de katıldığı ESK İstidam ve Çalışma Hayatı Kurulu'na 2004 yılında hazırlanan “İstihdam Artışını Engelleyen Faktörler ve Çözüm Önerileri” isimli raporda bu sorunla ilgili çok önemli tespitler ve önerilere yer verilmiştir. Bu raporda da son yıllarda ekonomik büyümenin istihdam atışına dönüşmediği vurgulanarak, kadın işsizlik oranının yüksekliği, işsizlerin büyük bölümünün eğitimsiz ve mesleksiz olduğu, buna karşın eğitilmiş üç gençten birinin işsiz olduğu belirtilmiştir.

Aslında 2007 Programında da istihdam ve ekonomik büyümede paralellik olmadığı tespiti yapılmıştır. Bu tespiti göre; “2002-2005 yılları arasındaki ekonomik büyüme döneminde toplam istihdamda 692 bin kişilik artış kaydedilmiştir. Aynı dönemde ekonomi yıllık ortalama yüzde 7,5 civarında büyürken yaratılan yeni istihdam ortalama yüzde 1 civarında artmıştır. İstihdam düzeyindeki bu sınırlı artış büyük ölçüde tarım kesimi istihdamındaki azalmadan kaynaklanmıştır. Nitekim, söz konusu dönemde tarım dışı sektörlerde istihdam yıllık ortalama yüzde 3,8 oranında artmıştır.”

İstihdamın sektörel dağılımı da zamanla değişmektedir. Halen Ülkemizdeki istihdamın yarıya yakını (2005 yılında %45.8'i, 2006 yılında %47.2'si) hizmetler sektöründe görülmektedir. 2006 yılında sanayideki istihdam oranı ise % 19.7, inşaat sektörüne ait pay 2006'da %5.7 olmuştur. Bu durumda tarımın istihdam payı da %27.3 olarak gerçekleşmiştir..

1.5.2.1. Tarımsal İstihdam

1923 yılında Ülkemizde istihdam edilen 5 031 000 kişiden 4 525 000'i (%90) tarımda çalışmaktaydı. (TÜİK, İstatistik Göstergeler, 1923-2005) Bu rakamlar zamanla artarak değişmiş, çalışan nüfus 2006 yılında 22 milyonu aşmıştır. Bunun yanında tarımda çalışanların oranı zamanla azalırken sayısında artışlar olmuştur.

Yıllar itibariyle değişen tarımda çalışanların sayısı 1955 yılında 8 milyona ulaşmıştır. Bu rakam 1955-1990 arasındaki yıllarda 8-8.6 milyon arasında değişmiş, ilk defa 1991 yılında 9.2 milyon olarak belirlenmiş ve bu yıldan sonra 1999 yılına kadar 8-9 milyon civarında seyretmiştir. 1999 yılından sonraki yıllarda genelde 7 milyonun üzerinde ve 7-8 milyon kadar bir nüfus tarımda istihdam edilmiştir. 2005 yılı tarımda çalışanlar açısından bir kırılma yılı olmuş ve bu yıl bir milyona yakın (907 bin) kişi tarımı terk etmiştir.

Birliğimiz bu değişimi “tarımda çözülme olağanüstü hızlandı” biçiminde yorumlamıştır. Gerçekten, yapılan anketin sonuçlarına göre 2005 yılında tarımsal istihdamda büyük bir azalma gözlenmiştir. 2004-2005 rakamlara göre tarımda istihdam; sayısal olarak 7.4 milyondan 6 milyon 493 bine gerilemiştir. Başka bir ifadeyle tarımın toplam istihdamdaki payı %34'den %29.5'e düşmüştür. Buna göre 2005 yılında 907 bin kişi tarımı terk etmiştir. Bir yılda %12.3'e yaklaşan bu azalma, daha önce benzeri görülmüş bir durum değildir.

2006 yılında da tarımda çalışanların sayısı %6.2 azalarak 6 milyon 88 bin kişiye düşmüş olduğu görülmektedir. Bu azalmayla toplam istihdamda tarımın payı da bir önceki yıla göre 2.2 puan azalarak %27.3'e gerilemiştir. Bu sonuç gösteriyor ki, tarımdaki çözülme devam etmektedir. 2005 yılında 907 bin kişi tarımı terk ederken 2006'da tarımsal istihdamdaki sayısal azalma 405 bin kişi olmuştur. Bu suretle son iki yılda 1 milyon 312 bin kişi tarımdan kopmuştur.

Mevcut durumda tarımda istihdam yükünün veya çalışan nüfusun azalmasına karşı çıkmak mümkün değildir. Çünkü tarımın yapısal dönüşümü, tarımdan geçinenlerin sayısının azalmasına ve buna bağlı olarak işletme yapılarının iyileşmesine, işletme ölçeklerinin büyümesine de bağlıdır. Ancak, işsizliğin Ülkemizin en önemli sorunu olduğu bir dönemde, tarımsal istihdamda özellikle 2005 yılındaki gibi bir yıl içinde bu kadar büyük daralma olması, istenen bir gelişme olmaması gerekir.

Tablo 21. İstihdamın Sektörel Dağılımı

	Bin Kişi					Bir Önceki Yılın Aynı Dönemine Göre Yüzde Değişim					Toplam İçindeki Payları (%)				
Yıllar	Tarım	Sanayi	İnşaat	Hizmetler	Toplam	Tarım	Sanayi	İnşaat	Hizmetler	Toplam	Tarım	Sanayi	İnşaat	Hizmetler	Toplam
2001	8.089	3.774	1.110	8.551	21.524	4,1	-0,9	-18,6	-1,0	-0,3	37,6	17,5	5,2	39,7	100,0
2002	7.458	3.954	958	8.984	21.354	-7,8	4,8	-13,7	5,1	-0,8	34,9	18,5	4,5	42,1	100,0
2003	7.165	3.846	965	9.171	21.147	-3,9	-2,7	0,7	2,1	-1,0	33,9	18,2	4,6	43,4	100,0
2004	7.400	3.988	1.029	9.374	21.791	3,3	3,7	6,6	2,2	3,0	34,0	18,3	4,7	43,0	100,0
2005	6.493	4.281	1.171	10.101	22.046	-12,3	7,3	13,8	7,8	1,2	29,5	19,4	5,3	45,8	100,0
2006	6.088	4.407	1.267	10.569	22.331	-6,2	2,9	8,2	4,6	1,3	27,3	19,7	5,7	47,3	100,0

Kaynak:www.hazine.gov.tr

Aslında bu azalmadan kaynaklanan sorun kadar, bu azalmaya yol açan çiftçi sorunları da önemlidir. Daha önceleri tarımdan geçinmeye razı olup iş aramazken, bu yıllarda iş aramaya başlanması ve şehirlere göçün göze alınmasına dikkat edilerek bu mecburiyeti yaratan sebebi görmek gerekir. Tarım kesiminde yaşanan yüksek yoksulluk oranı ve geçim sıkıntısının bu kopmayı yarattığı gözden ırak tutulmamalıdır.

Çoğunlukla kentlerde bulunduğu işi yapmak amacıyla potansiyel işsizler ordusuna katılmak üzere bu yola çıkmaktadır. Bu yolla tarımda kalan nüfus daha yüksek bir gelir veya yaşam düzeyine de erişmemektedir. Aksine gençler göç macerasına atılabildikleri için, tarımda yaşlı, yenilik ve atılımlara kapalı bir tarım toplumu bırakmaktadır. Sonuç, ne tarımın, ne kalifiye işgücü isteyen sanayi ve hizmetler sektörünün, ne kent yapısının, ne de kentlerdeki mevcut işsizlerin lehine olmaktadır.

Bu çarpık tablo ekonomik gelişmenin tarımın işgücü fazlasının istihdamına yetecek bir gelişme içinde olmadığını gösterdiği kadar, tarımın da yarattığı gelirle bu kitleleri artık doyuramadığını ortaya koymaktadır.

Yapılması gereken, öncelikle tarım dışı istihdam kapasitesinin yeterince artırılması ve buna paralel olarak kontrollü bir şekilde tarımdaki istihdamın azaltılmasıdır. Ancak sürecin kontrollü olabilmesi için tarımdaki sorunların da azaltılması, bir taraftan tarımdaki verimliliğin artırılması, diğer taraftan tarım dışı iş ve gelir imkanı yaratılmasıdır. Bu iki değişimin bir arada ve birbirine paralel olarak gerçekleşmesi ile tarımdaki gelirlerin diğer sektörlerdeki gelirle daha dengeli hale gelmesi mümkün olabilecektir.

İstihdamın artırılmasında tabi ki gereken teşviklerin sağlanmasıyla yatırımların artırılması temel çaredir. Ancak gerek Ekonomik ve Sosyal Konsey'e sunulmak üzere hazırlanan raporda ve gerekse Dokuzuncu Kalkınma Planında da vurgulandığı gibi, "Piyasanın ihtiyaç duyduğu nitelikte işgücü yetiştirmek üzere eğitim ile işgücü piyasası arasındaki etkileşimin güçlendirilmesi; mesleki eğitim ve yüksek öğretimde mevcut eğitim programları gözden geçirilerek, yeni açılacak eğitim programlarının insan gücü ihtiyacı doğrultusunda belirlenmesi" de çok önemlidir.

2. TOPRAK VE SU KAYNAKLARI

Toprak ve su kaynakları, bütün sektörlerin temel yapı taşlarıdır. Doğal kaynaklar, dünyada yaşanan sanayileşme süreci ve hızlı nüfus artışıyla birlikte, aşırı kullanıma maruz kalmıştır. Su kaynakları, içme-kullanma ile birlikte büyük bir kirlenmeye, toprak kaynakları ise aşırı ve amaç dışı kullanım sonucunda telafisi mümkün olmayan sonuçlarla karşı karşıya bırakılmıştır. Başka bir ifadeyle, doğal kaynakları bilinçsizce kullanım ve bunun sonucunda meydana gelen kayıplar ürkütücü boyutlara ulaşmıştır. Ülkemizin, toprak-su varlığındaki kullanma durumu yıllar itibariyle artma trendine girmiştir. Topraklar, hızlı bir şekilde tarıma, yerleşim yerine ve sanayinin kullanımına açılmış ve bu paralelde su kullanımından da önemli artışlar yaşanmıştır. Sınırlı ve sonlu olan, toprak ve su kaynaklarında meydana gelen kayıplar ve bu kayıplara karşı önleyici bir yaklaşım zamanında ortaya konulmadığı takdirde, ülkemiz ekonomisi açısından ciddi sorunlar ortaya çıkabilecektir.

2.1. Türkiye'nin Toprak Varlığı ve Kullanma Durumu

Toprak, yerkabuğu üzerindeki parçalanmış ve ayrılmış mineral ve organik maddelerden oluşan bir varlıktır. İçerisinde ve üzerinde canlı barındıran, canlıların durak yeri ve besin maddelerinin kaynağı olan ve sürekli değişim halinde bulunan bir ortamdır. Tarım için gerekli üretim ortamı olduğu kadar, kentleşme ve endüstrileşme için de zorunlu bir üretim maddesidir. Tarım dışı kesimlere iş gücü ortamı sağlayan, çok uzun sürede oluşan ve kısa sürede kayıp olan değerli ve yaşam için gerekli ama kıt olan bir kaynaktır.

Ülkemiz yaklaşık 80 milyon hektarlık bir yüz ölçümle, dünyada sınırlı sonlu kaynakların başında gelen bir toprak parçasına sahiptir. Bu alana, mülkiyet açısından dağılımına baktığımızda, 41milyon hektarlık bölümü (Almanya+Hollanda+Belçika'nın toplamı kadar) Hazinesinin hüküm ve tasarrufu altındadır. Maliye Bakanlığı Milli Emlak Genel Müdürlüğü, otomasyona geçtiği 1996 yılından itibaren, Hazine taşınmazlarının kayda geçirilmesi çalışmaları sonucunda ve daha önce kayıtlarda görülmeyen yüzlerce taşınmaz tespit edilmiştir. Bu çalışma neticesinde, Hazineye ait taşınmazların sayısında yüzde 40'lık bir artış görülmüştür. Milli Emlak Genel Müdürlüğü verilerine göre, 80 milyon hektar alana sahip ülkemizde 11 milyon hektarlık (Bulgaristan kadar) alanı, Hazine adına tescil edilmiş bulunmaktadır. Başka bir ifadeyle, Türkiye'nin 50 milyon hektarlık bölümü kadastro alanı olarak belirlenmiştir. Geriye kalan 30 milyon hektarlık alan ise (İngiltere ve İrlanda'nın toplamı kadar) devletin hüküm ve tasarrufu altında kalan yerlerdir. Hazine adına tescil edilen 11 milyon hektarlık alanı da dâhil ettiğimizde, devletin mülkiyet anlamında da hükmettiği alan miktarı yaklaşık, 41milyon hektara ulaşmaktadır. Böylece Hazine, Türkiye'nin yüzde 52'lik bir bölümünde söz sahibi durumundadır. Yukarıda ifade edildiği gibi, ülkemizin 417 bin kilometrekarelik kısmının kadastrusu yapılabilecek durumda olduğu ve 17 Mayıs 2005 yılı itibariyle mevcut rakamın 384 542 kilometrekarelik kısmının kadastrusu bitirilmiştir.

Ülkemiz topraklarının kullanım bazda dağılımına baktığımızda; %36'sı (28.05 milyon hektar) işlenen arazi, %27,6'sı,(21.505 milyon hektar) çayır mera arazisi, %29,8'i (23.228 milyon hektar) orman-fundalık arazisi, %1,1'i (894 milyon hektar-VIII. sınıf arazi) tarım dışı arazi, %3,9'u (3.061 milyon hektar-VIII. sınıf arazi) diğer araziler ve %1,5'ini (1.158 milyon hektar) de su yüzeyleri oluşturmaktadır.

Ülkemiz arazisinin, büyük bir kısmı çayır-mera ve orman-fundalık arazisidir. 1948 yılında 15.408 bin hektar olan ekili ve dikili alan, %71'lik bir artışla 2001 yılında 26.355bin hektara ulaşılmıştır. Ayrıca, 799 bin hektar alanda sebze, 1425 bin hektar alanda meyve, özellikle İç Anadolu Bölgesi başta olmak üzere bazı bölgelerimizde 525 bin hektar alanda bağ ve 600 bin hektar alanda da zeytin üretimi yapılmaktadır. Ülkemizde ekilen alan 18.092 bin hektar olup, bunun; tarla ürünleri içerisinde %76,8 (13.907 bin hektar) ekiliş oranıyla en büyük yeri tahıllar almaktadır. Buğday ekim alanları toplamı, hububat ekim alanlarının %67,2'sini kapsamaktadır. Baklagiller toplam ekiliş alanının yaklaşık %8,6'sını (1.560 bin hektar) oluşturmakta, ekilen alanın %7,4'ünü (1.347 bin hektar) endüstri bitkileri yağlı tohumlar %3,3'ünü (604 bin hektar) oluştururken, kalan kısımda diğer tarım ürünleri yetiştirilmektedir.

2.2. Tarım Arazileri Kullanımında Değişmeler

İkinci Dünya savaşından sonraki yıllarda çok sayıda traktörün yurdumuza girmesiyle işlenen tarım arazileri hızla genişlemeye başlamıştır. Makine kullanımına bağlı olarak, gübre gibi girdilerin kullanımındaki artışlar ayrıca, nüfus artışı ve nüfus artışına bağlı olarak büyüyen ülke ihtiyaçları, tarımsal alanların büyümesine ve üretimin artırılmasını zorlamıştır. Bu zorunluluk, özellikle 1950 yılında itibaren tarım sektöründeki makineleşme ile birlikte on yılda %58 oranında artarak, 16 milyon hektardan 25 milyon hektara ulaşmıştır. 1960 yılından sonra genişleme hızı azalmakla birlikte, 1970 yılından işlenen alan 27,3 milyon hektar olmuştur. Daha sonradaki yıllarda çok az bir artışla yaklaşık 28.05 milyon hektara çıkmıştır.

Cumhuriyetin ilanından önceki yıllarda geniş çayır ve mera alanı hayvanların ihtiyacını karşılıyordu. Fakat tahıl tarımına ayrı bir önem verilmeğe başlandığından getirilen yeni yasalarla geniş ölçüdeki çayır ve mera karakterindeki arazi pulluk altına alınmaya başlanmıştır. 1945 yılından sonra taban, verimli çayır ve mera'lar hızla sürülerek tarla haline sokulmuş, çayırlarda endüstri bitkisi, mera'larda ise tahıl üretimine geçilmiştir. Bu şekilde 1960 yılına kadar yaklaşık 15 milyon hektar çayır ve mer'a alanı tarlaya dönüştürülmüştür. Son yıllarda ise taban, verimli çayır ve mera'ların azalması nedeniyle mera'ların tarlaya çevrilme hızı azalmış bulunmaktadır. 1975 yılı tarımsal istatistiklerine göre yurdumuzda 21,8 milyon hektar civarında bulunan çayır ve mera arazisi, günümüzde 12 milyon hektar olduğu ifade edilmektedir. Başka bir ifadeyle, 1935 yılından bugüne meralarımızda birim sahada otlayan hayvan sayısı üç kat artmıştır. Hayvanların beslenebilmesi için normal verimlilikteki

bir merada BBHB için 4 hektar mera sahasına ihtiyaç bulunmaktadır. Ülkemizde ise bugün BBHB'ne 0.92 hektar mera sahası düşmektedir.

Tarla arazisinde meydana gelen genişlemenin aksine, nadas'a bırakılan arazi miktarında azalma görülmüştür. 1970 yılında 8,7 milyon hektar olan nadas alanı, 1990'da 5.324 milyon hektar'a ve azalmaya paralel olarak, 2001 yılında ise, % 7,6'lık bir düşüşle yaklaşık 5 milyon hektar olmuştur. Toplam tarım alanları içerisinde bahçe bitkilerine ayrılan pay yıllar içerisinde giderek artmış, ancak bu artış özellikle 1970–1990 yılları arasında oldukça düşük düzeyde kalmıştır. Nitekim 1960 yılında bahçe bitkisi üretilen alan toplam tarım alanlarının %8,1'i iken 1970 yılında bu oran %11,1'e yükselmiştir. Daha sonra oldukça yavaş artış göstererek, 1990 yılında % 2'lik artışla 2.798 milyon hektar olmuştur. 2001 yılında sadece % 1,7'lik azalma ile 2.749 milyon hektara düşmüştür. Bahçe bitkilerine ayrılan alan içerisinde sebze ve bağ alanlarında yıllara göre istikrarsız bir değişim gözlenirken, meyve üretim alanlarında düzenli bir artış olmuştur. 1970 yılından 1990 yılına kadar sebze üretim alanlarındaki artış % 29,5, meyve üretim alanlardaki artış % 35,6 ve zeytinliklerdeki artış %15,6 olurken, bağ alanlarının % 35,6 oranında azaldığı görülmüştür. 1990 yılında 635 bin hektar olan sebze bahçeleri % 25,8'lik artışla 2001 yılında 799 bin hektar olmuştur. Bağ alanlarında ise, 1990 yılında % 9,4'lük bir azalma ile 2001 yılı itibarıyla 525 bin hektara düşmüştür. Meyve alanlarında inişli ve çıkışlı bir dönem yaşanmış olup, 1990 yılında 1583 bin hektar alan % 9,9 bir azalma ile 2001 yılında 1425 bin hektara kadar düşmüştür. 1990 yılında 866 bin hektar alana sahip olan zeytin, % 30,7'lik hızlı bir düşüşle 2001 yılında 600 bin hektara kadar gerilemiştir.

Toplam ekilebilir alan içerisinde tarla bitkilerine ayrılan alan her zaman daha önemli bir yer tutmaktadır. Bunun en önemli nedenleri bahçe bitkileri üretim dalının yetiştirme özellikleri ve kuruluşlarındaki güçlüklerdir. Bahçe bitkilerinin özel yetiştirme şartları isteyen bir dal olmasının yanında, bu tesislerin uzun zamana ve yüksek sermayeye ihtiyaç göstermesi üretim alanlarının fazla genişlemesini engellemektedir. Tüm bunlara rağmen Türkiye bugünkü durumu ile bahçe bitkileri bakımından dünyada zengin ülkeler arasında yer almaktadır.

2.2.1. İşletmelerin Arazi Büyüklükleri Ve Parçalılık Durumu

Tarım toprakları, miras hukukundan kaynaklanan olumsuzluklar nedeniyle, üzerinde karlı işletmeler kurulmasına olanak vermeyecek ölçüde küçük parçalara ayrılmıştır. Bunun sonucunda, tarım alanları ekonomik kullanım sınırının altına düşmektedir. Toprak ve insan ilişkilerinde oluşan dengesizliğin yanı sıra, ülkemizde tarımsal işletmelerde verimliliği büyük ölçüde düşüren arazi parçalanmasının en büyük nedenlerinden biri, Medeni Kanunun 589 maddesinden kaynaklanan “miras ve intikal” yoluyla parçalanmadır. Başka bir ifadeyle, arazi parçalanması iki şekilde vuku bulmaktadır. Bunlardan birincisi, veraset neticesinde işletmelere ait arazilerinin küçülmesi, bir diğeri ise tarım işletmelerine ait toplam arazi miktarının birbirinden uzak ve küçük parçalardan teşekkül etmesidir. Arazi parçalanmasının

edenlerine baktığımızda, tarımsal nüfusun yoğunluğu, bir işletmeye ait arazilerin varisler arasında bölünmesi ve her varisin özellikle verimli arazilerden pay almak istemesi, karayolu, demiryolu, sulama kanalı, kiracılık ve ortakçılık gibi nedenler görülmektedir.

Tablo 22. Türkiye De Tarımsal İşletme Sayısı, Hayvansal Ve Bitkisel, Yalnız Hayvansal, Yalnız Bitkisel Ve Ortalama İşletme Büyüklüğü (Da)

Yıllar	İşletme Sayısı	Hayvansal Ve Bitkisel (%)	Yalnız Hayvansal (%)	Yalnız Bitkisel (%)	Ortalama İşletme Büyüklüğü
1950	2.527.000	-	-	-	77,0
1963	3.100.900	-	-	-	55,3
1970	3.058.900	83,30	9,40	7,30	55,8
1980	3.650.900	86,03	2,52	11,45	62,3
1991	4.091.530	72,14	3,43	24,43	52,7
2001	3.075.516	67,42	2,36	30,22	61,0

Kaynak:2001 Genel Tarım Sayımı

Tablodan da görüldüğü gibi, 1950 yılında 2.527 bin olan tarım işletmesi sayısı %18'lik bir artışla, 2001 yılı itibariyle 3.075.516 işletmeye çıkmıştır. Ortalama işletme büyüklüğü ise 77 dekardan 61 dekara gerilemiştir. AB ülkelerinde ise; 1950 yılında 15 milyon olan işletme sayısı, 1980 yılında 8.7 milyona, 1990 yılında ise ülke sayısının artmasına rağmen 7.8 milyona düşmüştür. Birlik ülkelerinde 1950 yılında 6.8 hektar olan ortalama işletme büyüklüğü 1980 yılında 16 hektara, 1990 yılında ise üye ülke sayısının artmasına rağmen 16.5 hektara yükselmiştir.

Tablo 23. İşletme Büyüklüğü Ve Parça Sayısına Göre, İşletme Sayısı, Arazi Parça Sayısı Ve Arazi Büyüklüğü

	Toplam İşletme sayısı	Toplam Parça sayısı	Toplam	Parça sayısı					
				A	B	C	A	B	C
Toplam	3 022 127	12 323 405	184 348 223	588 766	588 766	19 766 718	634 141	1 268 285	26 778 223
-5	178 006	292 514	481 987	109 996	109 996	268 757	40 138	80 277	119 313
5- 9	290 461	664 173	1 952 471	106 387	106 387	673 738	91 067	182 134	616 934
10- 19	539 816	1 650 312	7 378 022	127 077	127 077	1 597 752	152 162	304 324	2 034 319
20- 49	950 840	3 831 683	29 531 619	141 829	141 829	3 992 771	198 325	396 650	5 976 144
50- 99	560 049	2 836 069	38 127 032	62 493	62 493	3 990 635	83 884	167 769	5 492 748
100- 199	327 363	1 881 198	43 884 395	26 805	26 805	3 388 657	47 895	95 790	6 191 526
200- 499	153 685	997 015	42 075 497	11 692	11 692	3 045 847	19 071	38 142	4 837 128
500- 999	17 429	135 983	11 218 554	1 967	1 967	1 350 335	1 022	2 044	620 293
1000-2499	4 199	32 760	5 476 930	493	493	632 314	526	1 052	630 932
2500-4999	222	1 189	695 541	18	18	62 525	48	97	156 625
5000+	57	509	3 526 175	9	9	763 387	3	6	102 261

A. İşletme sayısı B. Parça sayısı C. Arazi (dekar)

Kaynak: DİE, 2001 Genel Tarım Sayımı

Yukarıda ifade edildiği gibi, ülkemizde tarım toprakları miras hukukundan kaynaklanan olumsuzluklar nedeniyle üzerinde karlı işletmeler kurulmasına olanak vermeyecek ölçüde küçük parçalara ayrılmıştır. Bunun sonucunda, tarım alanları ekonomik kullanım sınırının altına düşmektedir. Örneğin, genişliği 50 dekara kadar olan işletme sayısı, toplam işletmelerin % 59,3'ünü; 500 dekardan büyük işletmeler ise % 0,9'unu oluşturmaktadır. Başka bir deyişle toplam işlenen arazilerin % 20'si 50 dekardan daha küçük, % 9,1' ise 500 dekardan daha geniştir.

Görüldüğü üzere, arazilerimiz, nüfus artışının sebep olduğu baskılarla birlikte veraset yöntemlerinin ortaya çıkardığı gelişmeler sonucunda özellikle, kırsal kesimde işletmelerin hızlı bir biçimde küçük parçalara bölünmesini rakamlar net olarak ortaya koymaktadır. Bu doğrultuda ve zamanla kırsal aile işletmelerinin sayısında artış gözlenmiştir. İşlenen alanın sahip olduğu toprak büyüklüğünde sürekli azalma gerçekleşmektedir. Ayrıca, miras yoluyla bölüşmeler eğimli arazilerde eğime paralel olarak yapıldığından, parsel genişlikleri giderek daralmakta ve şekilleri bozuk arazi parçalarının ortaya çıkmasına yol açmaktadır. Böyle tarlalarda meyle dik sürüm ve ekim yapılmakta, toprak muhafaza tedbirleri istense de alınmadığından erozyon afeti teşvik edilmiş olmakta ve topraklarımız aşınarak verimleri de yok olmaktadır. Sulama alanlarında, her parsel su alımı güçleşmekte, bazı tarlaların su alınmaması yüzünden, arazi parçalanmasına paralel olarak gelişmektedir.

2.2.2. Amaç Dışı Arazi Kullanımı

Cumhuriyet tarihimizin ilk yıllarından itibaren sürdürülen kalkınma çabalarına bağlı olarak, özellikle 1950 yılından sonra nüfus artışı doğrultusunda, hızlı bir şehirleşme ve sanayileşme görülmüştür. Bu hızlı gelişmelere, kar etme düşüncesi de katılınca sanayi bölgeleri, yerleşim alanları, yollar ve turistik bölgeler için tarımsal değeri yüksek topraklar kullanılmış ve bu kullanım zamanla artarak devam etmiştir. Türkiye'de verimli tarım toprakları, bitkisel üretime elverişlilik derecesine ve buna bağlı olarak ekonomiye yapacağı katkıların sürekliliğine, arazi kullanım sınıflamasına bakılmaksızın, istenilen amaç doğrultusundan kullanılmaktadır. Toprak etüt ve haritalama çalışmalarına göre, arazi varlığımızın %6,5'i I. sınıf, %8,8'i II. sınıf, %9,8'i III. sınıf ve %9,4'ü IV. Sınıftır. Her türlü tarıma elverişli arazilerimiz %6,5 (1.820 bin ha) oranında bulunmaktadır. Buda gösteriyor ki, toprak kaynakları açısından da zengin bir ülke değiliz. Toprak kaynaklarımızın korunması ve sürdürülebilirliği için, toprak kullanım kabiliyeti dâhilinde en üst düzeyde verim, arazi kullanım planlarıyla olanaklıdır.

Bilindiği üzere, ulusal ekonomimizin temel direklerinden biri tarımsal üretimdir. Bu bağlamda endüstri ve tarımın bir arada, birbirini destekleyerek çağın öngördüğü biçimde gelişmesi gerekir. Kuşkusuz endüstri kuruluş sahası olarak ve tarım da üretim alanı olarak topraktan yararlanacaktır. Ancak, endüstrileşme süreci içerisinde olan Türkiye'de gerek endüstriyel kuruluşların gerekse yerleşim yerlerin seçimini düzenleyen ve böylece tarım topraklarının tarım dışı amaçlarla kullanılmasını önleyen yasal düzenlemelerin yeterince uygulanmaması sonucu, kısıtlı olan toprak varlığı giderek azalmaktadır. Yerleşim yerlerinin yayıldığı alan içerisinde, verimli tarım toprağının yayılım oranı %28,1'dir. Amaç dışı arazi kullanımını bölgeler bazında değerlendirdiğimizde ise; Marmara Bölgesinin %27.16 sı, Ege Bölgesinin %21.22 si, Akdeniz

Bölgesinin %18.76 sı, Güney Doğu Anadolu Bölgesinin %32.01'i, Doğu Anadolu Bölgesinin %51.49'u, Karadeniz Bölgesinin %26.64'ü ve İç Anadolu Bölgesinin %36.80'i yanlış ve amaç dışı kullanıma sahip olup, bu arazilerin kullanım planlamasıyla yeniden düzenlenmesi gerekmektedir.

Arazilerin amaç dışı kullanımı ile ilgili, olarak görüştüğümüz üreticiler durumu birebir yaşadıkları ve fark ettikleri halde duyarlı oldukları söylenemez. Ortak sorun gelirlerin günden güne düştüğünü belirterek arazilerin şehirleşme ve sanayi alanı olarak değer kazanması ile elde edecekleri parayı tarım dışındaki alanlara yatırarak geleceklerini güvence altına almak istemektedirler. Tarım dışında mesleki deneyimleri olmayan üreticilerimizin bunu başarmadıkları ve büyük bulanımlar yaşadıkları görülmektedir. Buna en iyi örnek, Ankara civarında konutlaşmaya ve sanayileşmeye açılan köylerdir. Sonuç itibarıyla, amaç dışı arazi kullanımı engellemek ve topraklarımızı korumak için, Anayasamızın 44, 45, 166 ve Tarım Bakanlığı tarafından 31. Haziran 2003 tarihinde çıkarılan “Tarım Arazilerinin Korunması ve Kullanılmasına Dair Yönetmelik” amaç dışı kullanımı engellememiş ve amaç dışı kullanım zamanla artarak, 704.373 hektara ulaşmıştır. Amaç dışı arazi kullanımıyla ilgili yukarı da belirtilen kanunlardaki uygulama zafiyetinin biran önce giderilmesiyle birlikte “Toprak Koruma ve Arazi Kullanımı Kanununa” gerekli hassasiyetin gösterilmesi büyük bir önem arz etmektedir. Ayrıca, arazilerin fiziksel, kimyasal ve biyolojik içeriklerini ve potansiyellerini koruyacak ve planlar dâhilinde; tarım için uygun olmayan verimsiz araziler belirlenmeli, altyapı düzenlemelerinin getirilmesi suretiyle sanayi için mekan ve hammadde ve altyapı düzenlemelerinin getirilmesi suretiyle kentleşme ve turizm için yerleşim yeri olarak tahsis edilmeli ve böylece tarım dışı kullanımlar için uygun alternatifler yaratılmalı ve tarım alanlarının tahribi azaltılmalıdır.

2.3. Türkiye'nin Su Varlığı ve Kullanma Durumu

Su, canlılar için vazgeçilemez bir doğal kaynak olup, eksikliği bitkisel üretimi kısıtlayan çok önemli bir gelişim etmenidir. Su kaynakları ülkelerin en önemli doğal zenginlikleri arasında yer almaktadır. Toplumların sosyo-ekonomik kalkınmalarının sağlanması, refah düzeylerinin yükselmesi ve diğer toplumlarla yarışma koşullarının yaratılabilmesi, söz konusu doğal kaynakları geliştirilerek akılcı kullanımı ile olasıdır. Su genel anlamda enerji üretiminde, sanayide, içme-kullanma olarak ve sulama alanlarında kullanılmaktadır. Arkeolojik kazılara göre dünyada ilk tarımsal sulama, Sümerler tarafından ve M.Ö. 4 binli yıllarda kendini gösteren kuraklığa karşı kazılan hendeklerle, Dicle ve Fırat nehirlerinin sularını tarlalara akıtılarak “toprak ve suyun” ilk buluşturulmasını sağlayarak yapmışlardır. Mısır gibi toplumların birçoğunda tarımın tamamı sulamayla yapılmaktadır. Sulamanın temel amacı ise, verimi artırmak veya yüksek kalitede ürün elde etmek için, gereken zamanda ve gereken miktarda bitki kök bölgesine suyu sağlamaktır. İçinde bulunduğumuz yüzyılda ve Dünya genelinde tarımsal arazi alanı artırmak yerine, birim alanda daha fazla ürün alma düşüncesi gittikçe yerleşmeye başlamıştır. Ülkemizde ise, üzerinde tarım yapılabilecek arazilerinin hemen hemen sonuna gelinmiştir. Bu nedenle, birim alanda daha fazla ürün elde etmek için, su kaynaklarının geliştirilmesi ve rasyonel kullanımı büyük önem arz etmektedir.

Dünyada, teknik ve ekonomik olarak insanlığın hizmetinde bulunan 13 bin km³ suyun, aşırı nüfus artışı nedeniyle tarımda kullanılan miktarı, %70'den %63'e düşmüştür. Tarım alanlarının genişletilmesi yavaş yavaş azalma eğilimine girmekle birlikte, birim alanda daha fazla ürün almanın yolu ancak, sulamayla mümkün olabileceği hesabı netlik kazanma paralelinde, suyun yönünü tarlalara çevirme ve ekonomik kullanma artık kültürel bir yapıya dönüşmektedir. Gelişmiş Ülkelerde Fransa'yı örnek verecek olursak, Fransa'nın sulamaya açmış olduğu 2,6 milyon hektar arazide yaklaşık 19,520 bin m³/yıl su kullanmaktadır. Ülkemizde ise yaklaşık 5 milyon hektar arazide yaklaşık 28,890 bin m³/yıl suyun kullanıldığı bilinmektedir. Başka bir ifadeyle, Fransa yılda dekar başına 0,13 m³ su harcarken, bu oran ülkemiz için 0,16 m³ tür.

Ülkemiz su kaynakları, su toplama ve boşaltım alanları olarak 26 büyük havzaya ayrılmıştır. Bu havzalardaki yıllık yağış ortalaması 653 mm olup, su olarak bu değer yıllık karşılığı 509 milyar metreküp'tür. Bu suyun yaklaşık 323 milyar metreküpü buharlaşma, terleme, tutulma ve sızma ile kaybolmaktadır. Geriye kalan yaklaşık 186 milyar metreküpü yer üstü sularını oluşturmaktadır. Akışa geçen bu suyun teknik ve havzaların özelliğine bağlı olarak 95 milyar metreküpü tüketici amaçlarla kullanılabilir durumdadır. Ayrıca, 14 milyar metreküp yer altı suyu ve 3 milyar metreküp de yurt dışı kaynaklardan gelen suyla birlikte, kullanılabilir toplam su potansiyelimiz 112 milyar metreküp olarak hesaplanmıştır. Bunun, 32 milyar m³ Fırat nehrin de (%17,2) ve 21 milyar m³ Dicle nehrin de (%11,3) olmak üzere toplam 53 milyar m³ 'ü (%28,5) bu iki havzada yer almaktadır. Başka bir ifadeyle, ülkemizin su potansiyelinin 1/3'i Dicle ve Fırat Havzalarında ve 2/3'i ise diğer havzalarda yer almaktadır. Havzalar arası su potansiyeli dağılımı çok dengesizdir. Bugünkü teknolojiye havzalar arası su transferi ekonomik olarak mümkün değildir. Dolayısıyla ülkemizin birçok bölgesi su kaynakları açısından yetersizlik göstermektedir.

Hidrologlara göre; su sıkıntısı ile karşı karşıya olan ülkeler, yıllık kişi başına düşen su miktarı 1000 m³ ile 2000 m³ arasında olan ülkeler olarak tanımlanır. Bu tanımlama ışığında ülkemizin kişi başına düşen kullanılabilir su miktarına baktığımızda, 1652 m³ olduğu görülmektedir. 2025 yılına kadar ülke nüfusumuzun 80 milyona varacağı tahmin edilmektedir. Bu durumda kişi başına kullanılabilir su miktarımız 1400 m³ e düşecek ve Türkiye suyu kıt ülkeler sınıfında yer alacağı ortaya çıkmaktadır.

Tablo 24. Rakamlarla Türkiye'nin Mevcut Su Durumu

Havzalarda Yıllık Yağış Ortalaması	653 milyar m ³ /yıl
Ülkemiz Geneline Düşen Yağış	509 milyar m ³ /yıl
Buharlaşıma, Terleme, Tutulma Ve Sızma İle Kaybolan Miktar	323 milyar m ³ /yıl
Akışa Geçen Yüzey Su Potansiyeli	186 milyar m ³ /yıl
Yerüstü Su Potansiyeli	95 milyar m ³ /yıl
Tüketilen Yerüstü Su Miktarı	33 milyar m ³ /yıl
Yer Altı Su Potansiyeli	14 milyar m ³ /yıl
Tüketilen Yer Altı Su Miktarı	6 milyar m ³ /yıl
Komşu Ülkelerden Gelen Toplam Su Miktarı	3 milyar m ³ /yıl
Türkiye'nin Kullanabilir Toplam Su Potansiyeli	112 milyar m ³ /yıl
Kişi Başına Tüketilen Su Miktarı	1652 m ³ /yıl
Yıllık Su Tüketimimiz	39 milyar m ³ /yıl
Hizmetimizde Olan ve Tüketilmeyen	73 milyar m ³ /yıl

Not: 2000 yılı GNS sonucuna göre, ülkemizin toplam nüfusu 67.803.927'dir.

Görüldüğü gibi, yılda su tüketimimiz 39 milyar metreküp olup, toplam su potansiyelimizin %34,8'ini oluşturmaktadır. Su kullanımı sektörel bazda incelediğimizde, % 11'i sanayide, %15'i içme ve kullanmada ve %74'ü de tarımsal sulamada kullanılmaktadır. Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü veya Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü tarafında büyük paralar harcanarak inşaatı tamamlanan ve devir edilen sulama şebekelerin zamanla telafisi mümkün olmayan büyük tahribatlara maruz kaldığı bilinmektedir.

Sanayileşmiş ülkelerde milyonlarca ton kirleticinin akarsulara ve denizlere bırakıldığını ve bunun sonucunda dünyadaki birçok akarsuyun kirlenme nedeniyle sadece taşıma amaçlı kullanılabilir hale gelmiştir. Bu tür sorunlar ülkemizin Gediz, Büyük Menderes, Ergene, Meriç, Susurluk, Ankara Çayı ve Sakarya nehirlerinde "kirliliğin" ciddi boyutlara ulaştığı bilinmektedir. Atık suyun yüzde 55'i endüstri tesislerinden kaynaklandığı, ancak endüstriyel nitelikteki atık suların sadece yüzde 9'u arıtılmaktadır. Arıtma tesisi bulunmayan kuruluşlara baktığımızda özel sektörün oranı %16 iken bu durum kamuda %84'tür. Ayrıca organize sanayi bölgelerinin %14'ünde arıtma tesisi bulunmaktadır. Ülkemiz endüstri kuruluşlarının %98'inde arıtma tesisi bulunmamakta ve endüstrinin yılda ürettiği 930 milyon metreküp atık suyun ancak %22'si arıtılmaktadır. Ve turistik tesislerimizin %81'inde arıtma tesisi bulunmamaktadır. Antalya-Bodrum arasında 131 turistik tesis incelenmiş ve tesislerin %80'ni günde 76 ton katı ve 674 ton sıvı atık ve 813 kilo yanmış yağı (otellerin %10'u yanmış yağı lisanslı toplayıcılara vermektedir.) denize bırakmaktadır (Vilsan Dergisi Aralık 2006). İçme ve kullanma için tüketilen yaklaşık 6 milyar metreküp suyun yeteri kadar temiz olmadığı, mevcut rakamlar net olarak ortaya koymaktadır.

Ülkemizin 3215 belediyesinden sadece 141 belediyede kanalizasyon sistemi var ve bunun sadece 43 tanesinde arıtma tesisi bulunmaktadır. Bu durum, kanalizasyon sularının %98,67'sinin hiç arıtılmadan su yataklarına bırakıldığını göstermektedir. İçme suyu arıtma tesisi bulunmayan yerlerde sular klorlanarak hizmete sunulmaktadır. Atık su arıtma tesisinin bulunmadığı yerlerde ise kanalizasyonlar su kaynaklarına karışarak toplum sağlığını tehdit ettiği de bilinen bir gerçektir.

Gerek mevcut su kaynaklarımızın limitleri dışında kullanımı gerek sera gazının artması sonucunda meydana gelen iklim değişiklikleri, suyun önemli ölçüde azalmasına sebep olmaktadır. Bilindiği üzere, iklim değişikliği dünyayı dolayısıyla Türkiye'yi de etkilemektedir. Aşırı ısınma ve kuraklık sonucunda bitki örtüsünün zayıflamasıyla birlikte, ani ve şiddetli yağışlarla sellerin meydana geldiğini ve doğal felaketlerin yaşanıldığı bilinmektedir. Bu durum ülkemizin mevcut su potansiyelini iyice azaltmaktadır. Ülkemizde “yağmur” rejimi yıllar itibariyle fazla bir farklılık göstermemektedir. Dolayısıyla, mevcut düşen yağmur, toprağın su ihtiyacı karşılamamaktadır. Kar yağışı ülkemiz için büyük önem arz etmektedir. 1968 yılından bu yana “kar yağışı” belli oranlarda azalmaya devam etmekte olup, bunun sonucunda, toprak yeterince suyu depolamadığından dolayı, taban su seviyesi his edilir derecede düşmüştür. Bunun sonucunda bitkilerde su kaybı dolayısıyla kuraklık meydana gelmektedir.

2.4. Sulama Alanındaki Değişmeler

Türkiye'nin yüzölçümü yaklaşık 80 milyon (77.945.000) hektardır. Bu alanın, %35.9'una tekabül eden 28.05 milyon hektarı tarım arazisi olarak belirlenmiştir. Ülkemizde yaklaşık 28 milyon hektar tarım arazisinin 25 milyon 753 bin hektarı sulanabilir niteliktedir. Ancak, teknik ve ekonomik açıdan yer altı ve yerüstü sularla sulanabilir arazi miktarı ise, 8 milyon 500 bin hektardır.

Sulanabilir Özelikteki Mevcut Alan (Ha)	25.753.000
Teknik ve Ekonomik Açıdan Sulanabilecek Alan (Ha)	8.500.000
Devlet ve Halk Tarafından Sulamaya Açılan Alan (2006 brüt-Ha)	5.000.000
2006 yılı itibariyle ekonomik olarak sulanabilir araziler toplamının (brüt miktar)	%58
Sulamada Kullanılan Yeraltı Su Miktarı	3,840 bin m ³ /yıl
Sulamada Kullanılan Yerüstü Su Miktarı	25,050 bin m ³ /yıl
Sulamada Kullanılan Toplam Su Miktarı	28.890 bin m ³ /yıl

DSİ'ce 2005 yılı itibariyle tespit edilen YAS miktarı, 13,66 km³'tür. Tespit edilen miktarın; 3,90 km³ 'ü DSİ, kamu kuruluşları ve sulama kooperatiflerine ait devlet eliyle yapılan sulamalarda, 5,20 km³ 'ü içme-kullanma ve sanayi suyu ihtiyaçlarında, 2,34 km³ ü ise münferit özel sulamalarda (167 sayılı yasa esaslarına göre kullanma belgesi alanlar) olmak üzere, toplamda 11,44 km³ YAS kullanıma tahsis edilmiştir. Böylece 2005 yılı itibariyle DSİ YAS Sulamaları, Kamu YAS Sulamaları ve YAS Sulama Kooperatifleri aracılığıyla 11 778 adet işletme sondaj kuyusunda net 500 743 ha alan yer altı suyundan sulanmaktadır. Bu alanın %80'i sulama

kooperatiflerince ve geri kalan %20'lik kısmı ise DŞİ tarafından sulanmaktadır. (DŞİ)

Tablo 25. Bir Kuyunun Üreticiye Olan Maliyeti (YTL)

Ortalama 150 m'nin Sondaj Maliyeti	3 000
Hat İçin Kullanılan Direk (14 Adet)	2 800
Hat İçin Kullanılan Fincan (42 Adet)	1 050
Hat İçin Kullanılan Tel	1 500
Seksonel	1 500
Trafo ve Trafo Direği (Yüzlük)	5 000
Trafodan Panoya İnen Ana Kablo	150
Ana Pano ve Sayacı	2 100
Dalgıç Borusu	5 250
Dalgıç Kablosu	375
TEDAŞ'A Yatırılan Abone Parası	685
Proje Parası	350
Dalgıç Fiyatı	7 000
Dalgıç Daldırma Ücreti	600
Dalgıç Direğini Kuruma Maliyeti	1 000
Paratoner (6 Adet)	1 500
TOPLAM	33 860

Kaynak: TZOB,2004

Tablo'dan da görüldüğü üzere, bir kuyunun üreticiye olan maliyeti 33 milyar 860 milyon'dur. Bu miktar, ürün maliyetini yükselttiği gibi ayrıca, kuyularda kullanılan elektriğin sanayi elektriği ile aynı oranda faturalandırıldığı için üreticiyi daha da zor durumda bırakmaktadır. Kuyularda kullanılan elektrik, genellikle aydınlatma amacıyla çekilen hatlardan temin edilmektedir. Yapılan bir araştırmaya göre, Şanlıurfa Bölgesinde TEDAŞ'IN aydınlatma amacıyla çektiği hattın elektrik yükü 35 bin kw ancak, hat üzerinde çok sayıda sulama kuyusu bulunması, hattın yükünü aşan ve dolayısıyla kuyudan tarlaya akıtılması gereken suyun verilmemesi sonucunda, üreticilerin kaybı % 23 civarında olduğu görülmüştür. Birliğimiz tarafından ve Ağustos ayı içerisinde Şanlıurfa Bölgesinde yapmış olduğu ürün maliyet çalışması sırasında, DŞİ sulamasında bir kg pamuğun maliyeti 571 bin olduğu ve kuyularla yapılan sulama alanlarında ise bu değerin 921 bine çıktığı tespit edilmiştir. 450 bin liralık farkın %80'i elektrik ücretlerinden kaynaklanmaktadır.

Ekonomik olarak sulanabilecek 8,5 milyon hektarının, 2006 yılı itibariyle 5 milyon hektarı (brüt rakam), sulamaya açılmıştır. Sulamaya açılan alanlarının %95'inde yüzey, %5'inde basınçlı sulama yöntemi uygulanmaktadır. Yüzey sulamanın uygulandığı alanın %60'nda salma sulama yöntemi ve yüzde 35'nde de karıkla sulama yöntemi uygulanmaktadır. Karık ve salma sulamalarla

yapılan sulamalarda, bitkinin 1 m³'lük su gereksinimi yerine 2–3 m³ su harcanmaktadır. Ekonomik faktörler dışında yalnız teknik açıdan, sulanabilir alanları %63'ünde basınçlı sulama yöntemlerinin kullanılması gerekirken, bu oran yukardan da ifade edildiği gibi %5 te kalmıştır. Basınçlı sulama ve su kullanım eğitimsizliği gibi yetersizlikler nedeniyle, su israfı 2-3 kata çıktığı görülmektedir. Ayrıca, tarım sektörümüzün öncelikli sorunlarından biri de, sulama alanlarında ve sulamaya açılacak alanlarda arazinin parçalı olmasıdır. 2006 yılı itibariyle ancak 524 bin hektar alanda toplulaştırma çalışması yapılmıştır. Toplulaştırma çalışmalarının yapılmadığı alanlarda, suyun ekonomik kullanmasını önemli ölçüde engellenmiştir. DSİ sulamalarında uzun yıllar ortalaması olarak sulama oranı %65, sulama randımanı ise %45 olmuştur. Bu durumda sulamaya açılan alanlarımızın yaklaşık yarısı su olduğu halde sudan istifade edemiyor demektir. Arazi toplulaştırmasının yapıldığı sahalarda ise sulama oranı %90'ların üstüne çıktığı bilinmektedir.

2006 yılı itibariyle ülkemizde sulanan yaklaşık 5 milyon hektar alanın, **2,950** milyon hektarı DSİ tarafından inşa edilmiş ve işletmeye açılmıştır. DSİ'ce işletmeye açılan 2,950 milyon hektarın; 2,8 milyon hektarı sulama birlikleri, sulama Kooperatifleri ve diğer kuruluşlarca, 156 bin hektarı ise DSİ tarafından işletilmektedir. **1,1** milyon hektarı mülga Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü (KHGM-2004) tarafından işletmeye açılmıştır. Ayrıca yaklaşık **1 milyon** hektar alanda da halk sulaması yapılmaktadır.

DSİ	2,950 milyon ha, (2006)
KHGM	1,1 milyon ha, (2004)
Halk Sulamaları	1 milyon ha
Toplam:	5,05 milyon ha'dır. (DSİ)

Ülkemizde ekonomik ve sosyal açıdan sulana bilecek 8.5 milyon hektarın ancak %58'i sulamaya açılabilmiştir.

Tablo 26. “2005 Yılında Sulama Sonuçları” değerlendirilen Sulamalar

Sulamalar	Net Sulama Alanı (Ha)	Değerlendirme Yapılan Alan (Ha)
DSİ’ce İşletilen Sulamalar	99 236	-
a)Tarife Uygulanan Sulamalar	57 297	57 297
b)Tarife uygulanmayan Sulamalar	41 939	-
DSİ’ce İnşa Edilen ve Çeşitli Kuruluşlara Devredilen Sulamalar	1 922 132	1 824 169
Bedeli Karşılığında DSİ’ce İnşa Edilen Sulama Tesisleri	16 021	-
Sulama Kooperatiflerince İşletilen Sulamalar	421 416	-
Toplam	2 458 805	1 881 466

Kaynak:DSİ

2005 yılı itibariyle DSİ’ce işletilen ve devir edilen sulamalarda hektara 10 553 metreküp su verilmiş olup sulama randımanı %43 olarak gerçekleşmiştir. Teknik açıdan olması gereken sulama randımanı ise %50-60 arasındadır. Ancak gerçekleşen oranlar, olması gerekenin çok altında bulunması; iletim ve çiftlik düzeyinde su kayıplarının yüksek olduğunu göstermektedir. Sulamaya açılan alanlarda, bilinçsizce yapılan sulamalardan dolayı taban su seviyesi artmış dolayısıyla çoraklaşma en büyük sorun olarak karşımıza çıkmıştır.

Kaynağından alınıp tarla başına getirilen suyun, tarlaya verişinden çeşitli yöntemler kullanılmaktadır. Bu yöntemler, “yüzey sulama” ve “basınçlı sulama” olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Yüzey sulama, nehir ve göletten arkla temin edilen ve uygulanan sulama yöntemidir. Pompalar vasıtasıyla yapılan sulamaya ise basınçlı sulama yöntemi olarak ifade edilmektedir. Ülkemizde yaygın olarak “yüzey sulama” yöntemi uygulanmaktadır. Sulamaya açılan alanlarının %95’inde yüzey ve yüzey sulama sisteminin uygulandığı alanlarının %60’nda salma sulama yöntemi ve %35’inde ise, karıkla sulama yönteminin uygulandığı bilinmektedir. Oysaki ekonomik faktörler dışında yalnız teknik açıdan sulanabilir alanların %63’ünde basınçlı sulama yöntemlerinin kullanılması gerekmektedir.

Yapılan bir araştırmayla, çeşitli sulama yöntemlerinin şekerpancarı üretimine olan etkisi araştırılmış ve aşağıdaki sonuçlar alınmıştır.

Sulama Metotları	Elde Edilen Pancar Verimi (Kg/Da)	%
Karık Sulama	3.395	
Tava Sulama	3.662	7,86
Yağmurlama Sulama	4.032	10,10

Yukarıdaki verilerden de görüldüğü üzere, yağmurlama sulama ile şeker verimi tava sulamaya göre dekarda 338 kg ve karıkla sulamada ise dekarda 605 kg fark etmiştir. Başka bir ifadeyle, tava sulama yöntemi karıkla sulama yöntemine göre, dekarda %7,86, yağmurlama sulama yöntemi de tava sulama yöntemine göre, dekarda %10,10'luk ürün artışı gerçekleşmiştir. Gelişmiş ülkelerde tarım sektöründe kullanılabilir su potansiyeli %50 civarında iken, bu oran ülkemiz de %74 seviyelerindedir. Ayrıca, bir ton şekerpancarının üretimi için İsrail 7 ton su harcarken, bu oran Ülkemizde 100 ton suya tekabül etmektedir. Kullanılan fazla su nedeniyle, taban su seviyesinin yükselmesiyle birlikte, ürünlerde verim düşüklüğü, arazide tuzlanma ve çoraklaşma neticesinde, bir daha kullanılmamak üzere araziler terk etmekle son bulmaktadır.

Sonuç ve Öneriler

Türk tarımının en temelsel sorunu, arazi toplulaştırılması ve toprak reformunun bugüne dek bitirilmemiş olmasıdır. Bu yüzden, toprak ve su kaynaklarına yönelik uygulanan projeler zamanında bitirilmemekte ve Ülkemiz soyo-ekonomik açıdan zarar görmektedir. Biran önce, Dünya normlarına sahip, çağdaş, eşitliği sağlayacak ve ekonomik büyüklüğü olan ayrıca, rekabet gücü yaratacak tarımsal işletmelerin oluşturulması gerekmektedir.

Fransa da olduğu gibi, toprakların amaç dışı kullanımını engelleyen, ekonomik büyüklüğe sahip işletmeler oluşturan ve toplulaştırma çalışmalarında önemli rol oynayan “Safer”e benzer bir yapı, Ülkemizde de hayata geçirilmelidir.

Toprak etüt ve haritalama çalışmalarını, arazi kullanımı ve bitkisel üretim planlamaları için çalışmayı sağlayacak ayrıca, toprak, su, bitki, hayvan ve ürün ilişkisini kurabilecek ve tarımsal alt yapıyı ıslah edebilecek şekilde tarım hizmetlerinin altında toplandığı bir yapı oluşturulmalıdır.

Bilgisiz ve yanlış tarım uygulamaları toprak ve su sorununu artırmıştır. Bu nedenle, kullanıcılara yönelik eğitim çalışmaları, yetkili Kamu ve Sivil Toplum Kuruluşlarıyla birlikte yürütülmeli ve yeterli seviyelere çıkarılmalıdır.

Daha öncede de deyinildiği gibi, Ülkemiz sanıldığı gibi su zengini bir ülke değildir. Bu nedenle, su tasarruf yöntemlerinin geniş bir çerçevede kabulü sağlanılmalı ve özlenen koşullarda su yönetimi için gerekli kurumsal değişikliklerin yapılması ile azalma trendine girmiş sonlu olan su kaynaklarımız daha etkin kullanımı sağlanmış olacaktır.

Ülkemizde tarımda kullanılan su geleneksel bir yaklaşım çerçevesinde yapılmaktadır. Ayrıca, sulama projeleri çoğunlukla drenaj sistemlerinden yoksun ve optimum su kullanımına ulaşmak için alternatif planlar yapılmaktadır. Sulama şebekelerin en büyük sorunu, suyun çiftçiler tarafından aşırı bir biçimde tarlaya akıtılmasıdır. Bu durum genellikle, kuru tarımdan sulu tarıma geçiş dönemlerinde fazlaca yaşanmaktadır. Bu dönemlerde, suyun yüksek bir randımanla bitki kök bölgesine aktarılması için, öncelikle konuyla ilgili gereken bilgi veya “eğitim çalışması” çerçevesinde çiftçiye verilerek, suyun ekonomik kullanımı sağlanılmalıdır.

Sulamanın etkinliğini artırmak için, en ekonomik ve uygun yöntemler bölge bazında farklılıklar göstermektedir. Ancak, çiftçiler tarımda kullandıkları suda ve her koşulda %10 ve %50 arasında tasarruf etmeleri mümkündür. Sulamanın etkinliği için yapılan yatırımlar, dolayısıyla

toprak ve ürün içinde yapılmış olur. Olması gereken sulama yöntemleriyle, birim alanda verim artışının sağlanması, toprak erozyonun korunması, taşkınların önlenmesi ve toprakta bitki besin elementlerinin bulunduğu yerden uzaklaşması önlenmiş olacaktır.

Suyun, toprak-bitki-çevre ilişkisi açısından, önemi dikkate alınarak gerekli plan ve programlar çerçevesinde dağıtılması sağlanılmalıdır. Sulamaya açılan alanların tesviyesi yapılmalı, uygun sulama yöntemlerinin araştırılması ve uygulanması ayrıca, sulama kanallarında meydana gelecek kayıpların en aza indirilmesi ile ilgili çalışmaların sürdürülebilirliğinin sağlanması ve su kayıplarını en aza indirmek için gece sulanmasına gereken önem verilmelidir.

Ülkemizde %95 “yüzey sulama” yöntemi uygulanmaktadır. Buda, toprakta taban su seviyesinin yükselmesine dolayısıyla, çoraklaşmaya sebep olmaktadır. Bu nedenle yörelere uygun sulama yöntemlerinin belirlenmesi ve yörenin ekolojik şartlarına uyabilecek ve az su tüketebilecek bitki çeşitlerinin seçilmesi, su tasarrufu açısından son derece önemlidir.

Ülkemizde arazilerin parçalı olması nedeniyle, sulama çalışmalarının zamanında bitirilmesini engellemekte ve bitirilen şebekeler çok pahalıya mal olmaktadır. Bu nedenle, dünya normlarına sahip, çağdaş ve eşitliği sağlayacak toprak reformu ve arazi toplulaştırma çalışmalarının yapılması ve kısa sürede bitirilmesi gerekmektedir.

Sulama amaçlı kuyuların sayıları tam olarak bilinmemektedir. Bu bağlamda, yeraltı sulama kuyularının haritasının çıkarılması, trafo ve kuyuların coğrafi koordinatlarının üretici bazında belirlenmesi gerekmektedir.

Tarımsal alanlarda kullanılan sulama ücret tarifelerindeki farklılıkları ortadan kaldıracak yasal düzenlenmelerle, çiftçi mağduriyetlerini giderecek “Tarımsal Amaçlı Sulamalarda Enerji Ücret Tarifesinin” hazırlanması yararlı olacaktır.

Gelişmiş ülkelerde olduğu gibi, bitkinin su ihtiyacı ve sulamada kayıpların önlenmesi çalışmaları sulama birlikleri ve çiftçilerle yapılan işbirliği çerçevesinde yapılmalıdır. Elektronik ortamda örneğin, **nötron probe aleti** ile toprakta nem takipleri yapılmalı ve çiftçinin ihtiyacı olan sulama programı hazırlanmalıdır. Çiftçide bu doğrultuda su talebinde bulunması sağlanmalıdır.

Ülkemizde sulama faaliyetleri, birden fazla kuruluşun yasaları doğrultusunda yürütülmektedir (sulama birlikleri, sulama kooperatifleri, yerel yönetimler). Bu durum etkin bir koordinasyonu sağlamamakta ve beklenen faydayı da elde edilmemektedir. Bu nedenle, koordinasyondaki zorluklar göz önünde bulundurularak ve alanla ilgili sorunları yerinde ve köklü çözümlere kavuşturmak için “Havza Komiteleri” oluşturma çerçevesinde reorganizasyona gidilmelidir. Başka bir ifadeyle, havza bazında kuraklık izleme ve önleme merkezi kurulmalı, havzalar arası su transferleri için planlar hazırlanmalı, su konseyi kurulmalı ve suyun rasyonel ve etkili bir şekilde kullanımı için “su yasası” çıkarılmalıdır.

Kaynaklar

1. Türkiye 2. İktisat Kongresi; V.Tarım Komisyonu Tebliğleri.
2. Türkiye Ziraat Odaları Birliği, Zirai ve İktisadi Raporu.

3. 2000 . V. Türkiye Ziraat Mühendisliği Teknik Kongresi,
4. Tarım İstatistikleri Özeti,1982-2001.
5. Sönmez, K., 1994. Toprak Koruma, Atatürk Üniversitesi Ziraat Fakültesi Ders Notları,
6. Erzurum.
7. Toprak Reformu Genel Müdürlüğü'nün notları,
8. A.Ajansı
9. Milli Emlak Genel Müdürlüğü verileri
10. www.tb-yayin.gov.tr/basili/2001/sulama_II_orta.htm
11. Türkiye 2. Tarım Kongresi; V.Oturum, 2.1.4.Sulama Alanların Genişletilmesi Olanakları.
12. Türkiye Ziraat Odaları Birliği, Zirai ve İktisadi Raporu (2001-2002).
13. Tarım ve Köyişleri Bakanlığı, Türkiye Sulama Raporu 2001-Ankara
14. Alper,V.,Ziraatçının El Kitabı
15. Bilen,Ö.,Çevre Emperyalizmi ve Ilısu Barajı Örneği.
16. Aylık Gıda, Tarım ve Hayvancılık Dergisi,HASAT(Nisan 2004)
17. F.Şebnem SÖZER,Son Vaha, Su Sıkıntısıyla Karşı Karşıya, Sandra Postel.
18. 1995 Yılı Sulama Yılı Etkinlikleri. Ziraat Müh. Odası, Tarımda su Yönetimi ve Çiftçi
19. Katılımı Sempozyum.
20. Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı, Su Havzaları, Kullanımı ve Yönetimi ,Özel İhtisas
21. Komisyonu Raporu. Ankara 2001. saf.27.
22. Tarım İstatistikleri Özeti,1982-2001.
23. DİE, Tarım İstatistikleri Özeti.
24. Tan, M., 'Dünya Su Potansiyeli ve Türkiye'nin Su Durumu' Türkiye Ziraat Odaları Birliği,
25. Ankara-2003.
26. Sönmez, K., 1994. Toprak Koruma, Atatürk Üniversitesi Ziraat Fakültesi Ders Notları,
27. Erzurum.
28. Koç, Ö.F.,Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü Sulama Suyu Yönetimi Uygulamaları.
29. Türker, M., DSİ Genel Müdürlüğü Sulama Suyu Yönetimi Uygulamaları.
30. Tarım ve Köyişleri Bakanlığı, 'Tarımın Yeniden Yapılandırılmasında Toprak Muhafaza Ve
31. Tarımsal Sulama Politikaları' Sempozyumu Sonuç Bildirisi.
32. TÜSKOOP Merkez Birliği, notları.
33. Alim,A., 'Geleceğin Altını Su'
34. Aysu, A., 'Suyun Önemi ve Türkiye de Su Durumu '
35. www.earth-policy.org/Indicators/indicator7_data1.htm
36. www.çevreorman.gov.tr/su_00.htm
37. Tekinel, O., 'Dünya Su Günü'
38. Gürbüz, M., Kuraklık ve Su!.. 'Çözümü Belirsiz Sorunsal'
39. Akıncı, M., 'Sulama' Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü.
40. Aktaş, M., 'Enerji Bedeli', Harran Üniversitesi Ziraat Fakültesi.

41. *ATO Su Raporu*
42. *Dünya, Türkiye ve Hidropolitik Durumu, 22 Mart 2001*
43. *ZMO, 1995 Sulama Yılı Etkinlikleri*
44. *ATO, 2005 Su Raporu*
45. *Ö, Ünal, ö, yalçın, B, Türkay, T, Ferhat, F, Okan, D, Yıldırım “Türkiye’nin sınır-Aşan Sularının Su Hukuku ve Su Siyaseti Açısından Durum”*
46. *Ş, Zekai, k, Mahir, B, Ali, E, Veysel “22 Mart 2001 Dünya, Türkiye ve Hidropolitik Durum”*
47. *T, Osman, “Dünya Su Günü” Ç.Ü. Zir. Fak. Tarımsal Yap. ve Sulama Bl.*

3. ORMAN VARLIĞI VE KULLANIM DURUMU

Ormanlar, ekolojik, botanik, politik vb. farklı bilim dallarınca, kendi bakış açıları ve içerikleri doğrultusunda ve ayrı tanımlar dahilinde ifade edilmektedir. Ancak, teknoloji ile birlikte, sosyal, kültürel ve ekonomik gelişmelerin hızla arttığı günümüzde orman; ağaçlarla birlikte, diğer bitki türleri yanında, başta odun hammaddesi olmak üzere çok değişik ürünler ve hizmetler üreterek topluma fayda sağlayan, kendi içinde birtakım değer arz eden, hayvanlar ve toprak mikroorganizmaları gibi canlı varlıklara gelişme ortamı sağlayan, dinamik ve karmaşık yapıda, karasal ekosistemler içinde en büyük paya sahip çok boyutlu bir sistem ve yenilenebilir özellikte bir doğal kaynaktır. Ayrıca, devamlılık ve istikrarlılık temelinde gelişme gösteren çok dinamik bir ekosistem yönetimidir.

Dünyanın 2/3'ünü su ve 1/3'ünü ise karalar oluşturmaktadır. Kutup bölgeleri haricinde, karaların 1/4'ü ormanlardan meydana gelmektedir. Ormanların dünyadaki dağılımı incelendiğinde, yarısından fazlası tropikal bölgelerde, geriye kalanı ise ılıman ve kuzey enlemlerinin boreal bölgelerinde bulunmaktadır. Dünyada orman alanı genişliği 13 milyar hektardır. Bu alanın %20.5'i (2.665.000.000) normal sıklıkta, %9.3'ü (1.207.000.000) ise seyrek kapallılıkta olup, gerçek anlamda dünya orman alanı 3.8 milyar hektardır. Günümüzde ise bu alanın 3.2 milyar hektara inildiği tahmin edilmektedir. Dünyada orman alanlarının yaklaşık % 69'u Rusya, Brezilya, Kanada, ABD, Çin, Endonezya ve Kongo Demokratik Cumhuriyeti'nde yer almaktadır. Ancak, son dönemlerde artan çevre kirliliği ve özellikle 1980'lerden sonra dünya ormanlarına yönelik artan insan baskısı neticesinde kişi başına düşen orman miktarı yaklaşık 0.1 oranında azalma göstermiştir. Dünyada her yıl %0.5 oranında orman yok edilmektedir. Herhangi bir önlem almaksızın, bu çerçevede azalma devam ederse, yaklaşık 188 yıl sonra dünyada orman kalmayacak ve doğal denge tamamıyla bozulmuş olacaktır.

Ülkemizde ormanlarımızın büyüklüğü ve değişimleri bakımından, bugüne kadar gerçekleştirilen orman döküm değerlendirme sonuçlarına göre, ülkemizin ormanlık alanı; 1960'lara kadar 12.578.000 ha iken, 1963–1972 yılında 20.199.296 Hektar (Ülke genelinin % 26,1' i), 1997 yılında 20.703.122 Hektar (Ülke genelinin % 26,6 ' sı) ve 2004 yılında ise 21.188.747 Hektar (Ülke genelinin % 27,2 ' si) olarak tespit edilmiştir. Verimli orman alanımız; 1963-1972 yılları arasında yapılan planlarda 8.856.000 Hektar, 1997 yılında 10.548 .000 Hektar ve 2004 yılında ise 10.621.221 Hektar olarak tespit edilmiştir. Tespit edilen söz konusu alanın, 2005 yılı verilerine göre, %85 inin kadastro bitirilmiştir (OGM). Orman alanının tamamı verimli orman niteliğinde olmayıp, ürün verebilen (verimli) orman alanı yaklaşık 9 milyon hektar olup, toplam alanın %43'ünü oluşturmaktadır. Geriye kalan %57'si ise verim gücü düşük ormanlardan ya da tamamen verimsiz, bozuk, makilik ve çalılıklardan oluşmaktadır. Bir ülkenin orman zengini sayılabilmesi için %30'unun ormanlarla kaplı ve %80-85'nin de vasıflı özellikler taşıması gerekmektedir. Bu oran ülkemizde %26 civarında görülse de verimli ormanlarımızı dikkate aldığımızda bu oran %11,4'lere gerilemektedir. Oysa Avrupa ülkelerinde bu oran ortalama %40 civarındadır. Ülkemiz kişi başına düşen verimli orman alanı bakımından AB Ülkeleri arasında önemli bir yere sahiptir.

Kişi başına düşen yaklaşık 1,5 dekar verimli orman alanı ile Portekiz, Fransa, Lüksemburg ve Yunanistan dan sonra AB ülkeleri arasında beşinci sıradadır. Ülkemizin yıllık endüstriyel odun üretimi ise 7 ila 7,5 milyon metreküp arasında değişmektedir.

Tablo 27. Ülkemizin Toplam Orman Alanı (Ha)

Normal Koru Ormanı	8.940.214
Bozuk Koru Ormanı	6.499.380
TOPLAM KORU ORMANI	15.439.594
Normal Baltalık Ormanı	1.681.006
Bozuk Baltalık Ormanı	4.068.146
TOPLAM BALTALIK ORMANI	5.749.152
Açıklık Alanı (Ha) :	56.657.254
TOPLAM ORMAN ALANI	21.188.746
Genel Saha	77.846.000
Ormanlık Oranı (%)	27,22

Kaynak: OGM

Tablo 28. Ülkemizde Orman Alanı Ve Özelliklerine Göre Dağılımı (Ha)

Niteliği	İbrelili	Yapraklı	İb+Yap (Karışık)	Koru Top.	Baltalık	ORMANLIK
Normal	6280245	1298806	1361163	8940214	1681006	10.621.220
Bozuk	5123546	532730	843104	6499380	4068146	10.567.526
TOPLAM	11.403.791	1831536	2204267	15.439.594	5749152	21.188.746

Kaynak: OGM

Ormanlarımızın % 53,9'u ibrelili ağaçlardan oluşurken, %46,1'i yapraklı ağaçlardan oluşmaktadır. Normal koru ormanlarımızın % 32'si kızılçam, %26'sı karaçam, %13'ü kayın, %8'i sarıçam, % 6'sı köknar, % 4'ü meşe, % 3'ü sedir, %2'si ladin ağaçlarından oluşmaktadır. Normal baltalık ormanların ise % 85'ini meşe ağaçları kaplamaktadır. Mevcut orman varlığımızın 10.5 milyon hektarı yani, %51'i odun hasılası bakımından verimlidir. 10.2 milyon hektarı ise odun hasılası bakımından düşük yada tamamen verimsiz alanlardır.

Dünyada olduğu gibi ülkemizde de ormancılık ekonomimizin öncelikli ve ana sektörlerinden biridir. Ülke ekonomisine katkısı; ölçülebilen ve nispeten ölçülmesi kolay olan asli ve tali orman ürünleridir. Para ile ölçülmeyen ve iade edilmeyen katkısı ise; iklim, toprak ve su gibi faktörlerdir. Orman alanlarımız üzerindeki mevcut toplam ağaç serveti yaklaşık 1 milyar metreküp, yıllık, cari odun artımı 26.8 milyon metreküp ve öngörülen eta ise yaklaşık 12 milyon metreküptür (OGM web sayfası-2004). DİE'nün orman ürünlerine ilişkin yapmış olduğu hesaplama göre, ormancılık sektörünün GSMH'ya olan katkısı %0.8 olarak hesaplamıştır. Fakat diğer sektörlerle

düşük bedellerle vermiş olduğu girdiler çerçevesinde değerlendirildiğinde bu pay %2 düzeyine çıkmaktadır. Ülkemizde kişi başına düşen verimli orman alanı 0.15 ha (normal kuru + normal baltalık) iken, Finlandiya da bu oran 4.53 hektardır. Ülkemizin yarısı kadar olan Finlandiya, her yıl gelecek kuşaklara 30 milyon metreküp orman devir etmektedir. Ülkemiz ekolojik şartlar açısından Finlandiya'dan daha iyi durumdadır. Ülkemiz ekonomisini oluşturan 64 sektörün ileri bağlantısı ortalama 0.387 iken, ormancılık sektöründe bu rakam 0.786'dır. Yani ormancılıktaki birim çıktının öteki sektörleri uyarma veya geliştirme etkisi pek çok sektörden büyüktür. Ormancılık sektörün geri bağlantısı ise, Ülke ortalamasından küçüktür. Kişi başına düşen orman alanı bakımında AB Ülkeleri arasında önemli yere sahip olan Ülkemiz, ormanların sanayide değerlendirmemesi sonucunda, %15'lik ithalatla talebin karşılanmasına çalışılmaktadır.

Bilindiği üzere, ülkemizde orman köyleri iki ayrılmaktadır. Bunlardan birincisi orman içi köyler ve bir diğeri ise ormana bitişik köylerdir. 2000 nüfus sayımına göre 81 il, 850 ilçe de toplam 37.371 köy (belde,bucak) bulunmaktadır. Bu köylerin toplam nüfusu 14.151.227 kişidir. Bu köylerin 20.302'si orman köyüdür. Bu köylerin toplam nüfusu ise 7.538.635 kişidir. 1980 yılında 10 milyon olan orman köyü nüfusu 2000 yılında %25 azalma göstermiştir. Bu değişime rağmen orman köylüleri en fakir kesimi oluşturmaya devam etmiştir. Orman köylülerinin toplam nüfusa oranı % 50.5'dir. Ortalama hane büyüklüğü 3,7 kişidir. Köy başına düşen nüfus 375,7 kişidir. Ekonomik yönden faal 15-64 yaş arasındaki nüfusun oranı %50'dir. Bu köylerdeki gizli işsizlik oranı %60'dır. Bu oran ülke ortalamasının üstündedir. Orman köylerinde örgütlenmede en başta gelen örgütlenme biçimi kooperatifçiliktir. Orman köylülerinin geçinme kaynaklarının başında orman alanlarında yaptığı etkinlikler gelmektedir. Hayvanlar ormanlarda rasgele bir düzen içinde otlatılmakta, ısınma ve pişirme enerjisi ve yapı kerestesi gereksinmesini çevrelerindeki ormanlardan sağlanan odunlarla karşılanmakta, zaman zaman da devlet orman işletmelerinde işçilik yapmaktadır.

3.1. Sorunlar

Mülkiyet sorunu hemen hemen her alanda olduğu gibi ormanlık alanlardan da devam etmektedir. Bilindiği gibi, 1960'lara kadar ormanlık alanlarımız 12.578.000 ha iken, 1968 de hava fotoğraflarıyla yapılan amenajman çalışmaları sonucunda, bazı çayır-mera alanları ve çalılıklar da alana dâhil edilerek, kadastro yapılması gereken orman alanı 1997 yılında 20.703.122 Hektar (Ülke genelinin % 26,6 ' sı) ve 2004 yılında ise 21.188.747 Hektara (Ülke genelinin % 27,2 ' sı) çıkarılmıştır. Bugüne kadar gerçekleştirilen orman kadastro çalışmalarının, mülkiyet sorunundan dolayı, yaklaşık 5 milyon hektarının tescili yapılmıştır. Tapu Kadastro çalışmaları kapsamında ve çoğu yerlerde 500 yıllık geçmişe sahip tarımsal işletme alanı olarak kullanılan araziler, çiftçilerin ellerinden alınmaktadır. Bu çerçevede yapılan itirazlar ise Kadastro Mahkemelerince çiftçilerin "aleyhine" sonuçlandığı bilinmektedir. Bunun en önemli nedeni ise Mahkemede delil olabilecek nitelikteki gerçek belgelere ulaşılmadığı ve kararlara esas olan harita ve hava fotoğrafları Mahkemelere ibraz edilmemektedir. Ayrıca, gerek Osmanlı gerek Cumhuriyetin ilk yıllarındaki vergi kayıtlarına ulaşılmamaktadır ve delil olarak kullanılan harita ve hava fotoğraflarının 1945 li

yıllara ait olması gerekirken, 1959- 1975 yıllarını kapsayan fotoğraflar kullanıldığı için, tarımsal alanlar orman sınırları içerisinde kalmakta dolayısıyla çiftçiler mağdur olmaktadır.

Orman köylerinin büyük bir kısmı denize kıyısı bulunan bölgelerde bulunmaktadır. Yerleşim yerleri dağınık ve parçalı yapıya sahiptir. Bu nedenle hizmetlerin götürülmesinde de güçlüklerle karşılaşmaktadır. Bu köylerin çoğu dar ve sarp topraklara sahiptir. Tarıma da elverişli olmayan bu topraklar mera olarak kullanılması gerekirken mecburiyetten tarım alanı olarak kullanılmaktadır. Bu alanlarda erozyon tehdidi olması nedeniyle verim zamanla düşmekte ve köylünün geçimi zorlaşmaktadır.

Diğer taraftan orman köylerinde kadastro çalışmaları henüz tamamlanamamıştır. Mülkiyet sorunları devam etmektedir.

Orman köylülerinin gelir düzeyinin geliştirilmesi bakımından kooperatifleşme arzulanan seviyeye ulaşamamıştır. Kurulan kooperatiflerde yaşadıkları sorunlar nedeniyle etkin hizmetler vermede zorlanmaktadır. Bu çerçevede 1163 sayılı kooperatifler yasası ve diğer özel mevzuatı günün ihtiyaçlarına uygun geliştirilememiştir.

Kooperatif ve ortaklarına yönelik kooperatifçilik konusunda yeterli ve düzenli eğitim verilememiştir.

Orman köylülerinin yaşam düzeyinin iyileştirilmesine yönelik kaynak sıkıntısı çekilmektedir.

Orman köylülerine yönelik kamu hizmetlerinde gerek hizmet kalitesi, gerekse hizmet miktarı yönünden yetersizlikler mevcuttur.

Orman köylerindeki gelir seviyesinin düşüklüğü nedeniyle köylüler orman ve çevre koşullarına uygun evler inşa edememekte, yakıt ihtiyaçlarını da konutların ısı yalıtımlarının dışarıdan satın almada güçlük çekmektedirler. Bu durumda odunun enerji maddesi olarak kullanımına yol açmaktadır.

Ayrıca köy mülki sınırlarının bazı yerlerde belirsiz ve itilaflı olması nedeniyle üreticiler mağdur olmaktadır. Gerek bitkisel üretim gerekse hayvan otlatmada sıkıntılar yaşamaktadırlar.

Geçim sıkıntısı nedeniyle orman köylüleri devlet kuruluşları ile karşı karşıya kalmakta, uygulanan yasal yaptırımlar nedeniyle sosyal, psikolojik ve ekonomik sorunlar yaşanmaktadır.

Köy nakillerinin pahalı olması ve orman köylüsünün hayat tarzına uymaması, iş imkanlarının sınırlı olması nakilleri güçleştirmektedir.

Ormancılık sektörü biyolojik nitelikli dar bir çalışma alanı olarak ele alınmakta, ormanların sosyo ekonomik boyutuna, toplumsal taleplere, diğer sektörlerle olan ilişkilere gereken önem verilmemektedir.

Yaban hayatı, mera ve havza yönetimi, halkla ilişkiler, politika ve ekonomi gibi faaliyet alanlarına gereken önem verilmemektedir.

Sektör bütün olarak amaç tespiti, alternatif üretme ve karar verme süreci teknik açıdan iyi çalışmamakta, buna bağlı olarak organizasyon sorunları ortaya çıkmaktadır.

Tarım politikalarından kaynaklanan sorunlar nedeniyle orman içi ve civarı köylerdeki çiftçilerin gelir düzeylerinin düşmüş, buna karşılık alternatif gelir kaynakları geliştirilememiştir.

Ülkemizde yanlış arazi kullanımı sonucu ekolojik ve sosyo ekonomik sorunlarla karşılaşmaktadır. Bu sorunlar nedeniyle meydana gelen nüfus hareketleri ile ortaya çıkan kırsal yoksulluk ve göç, orman alanları aleyhine gelişme göstermekte, yanlış yerleşimler ormanlara zarar vermektedir. Ayrıca erozyon, doğal kaynakların tahribi, orman kaynaklarının yok olmasına yol açmaktadır.

Orman varlığının verimli bir şekilde işletilmesi uygun bir ormancılık tekniği ve iyi bir organizasyon gerektirmektedir. Ancak aradan geçen uzun zamana ve yapılan uygulamalara rağmen ormancılık sorunları çözülememiştir. Kısacası kamu işletmeciliği ile sorunun çözümü mümkün değildir.

Ülkemizde çiftçilerin genel olarak kişi başına ortalama milli gelirin üçte biri kadar gelire sahip oldukları düşünülürse, bu durum orman köylüleri için daha da kötü durumdadır. Orman köylülerinin gelirleri azdır, elde ettikleri gelir geçimlerine yeterli değildir.

3.2. Çözüm Önerileri

Yüzyıllardır bu alanlar üzerinde biyolojik yaşamlarını sürdüren orman köylülerinin elindeki arazilerin alınması sosyo-ekonomik açıdan sorunları doğuracaktır. Ayrıca, halka rağmen yapılacak kadastro çalışmaları sorunları çözemeyeceği de açıktır. Bu nedenle, söz konusu alanlara yönelik çıkarılacak “mevzuatların” insanların “toprağa sahiplik” süreçleri göz önünde bulundurularak çıkarılması gerekmektedir.

1937-1945 yılları arasında ormanlarımız devletleştirilmiş, ancak orman içinde yaşayan ve tek geçim kaynağı orman olan köylünün geçim kaynağı elinden alınmıştır. Köylünün nasıl geçineceği düşünülmemiştir. Ortaya çıkan sorunlar polisiye tedbirlerle çözümlenmeye çalışılmıştır.

Ülkemiz ormancılığının geliştirilebilmesi, ülke topraklarının korunması ve orman köylü sorunlarının çözümü bakımından alınması gereken tedbirler şunlardır;

Öncelikle orman kadastro çalışmaları bir an önce sonuçlandırılmalıdır.

Orman ağaçlandırması devlet ve orman köylüsü ile birlikte yürütülmelidir.

Orman köylerimizin kendi mülki sınırları içerisinde kalan ormanların geliri köylülere dağıtılmak üzere faydalanma hakkı köy tüzel kişilerine bırakılmalıdır.

Yerleşim yerlerinden uzakta ve korunması kolay olan ormanlar devlet eliyle işletilmeli, Milli Parkların statüsü aynen devam etmelidir.

Ağaçlandırılmadığı için erozyona uğrayan alanların ıslahı yönünde projelere öncelik verilmelidir.

Orman köylerindeki kooperatifçilik çalışmalarına önem verilmeli, kooperatifler gerek finansman gerekse eğitim yönünden kooperatifler desteklenmelidir.

Orman köylülerinin gerek yaşam alanları gerekse yakacak ihtiyaçlarının karşılanması yönünde tedbirler alınmalıdır.

Orman köylüsüne yönelik eğitim çalışmalarına ağırlık verilmeli, gerekirse bu görev üretici kuruluşlarına devredilmeli, üretici kuruluşları da proje bazında desteklenmelidir.

Orman köylülerinin çevreyle uyumlu yaşamını destekleyici köy yerleşim planları uygulanmalı, bu planlar kararlı şekilde uygulanmalı ve desteklenmelidir.

Orman köylülerin gelir düzeyini yükseltici alternatif üretim alanları yaratıcı projeler desteklenmelidir.

Kaynaklar

1. *Kırsal Çevre ve Ormancılık Sorunları araştırma Derneği.Güncel sorunlar Dizisi 4.saf.22.*
2. *Türkiye Ormancılar Derneği.Orman ve Av. Sayı: 2003-1, saf.41.*
3. *Orman Mühendisleri Odası., Orman Mühendisliği, Ocak-Şubat 2003, Sayı : 1-2, saf. 2-3 ve 7.*
4. *Çevre ve Orman Bakanlığı, wep sayfası*
5. *Türkiye Ziraat Odaları Birliği., Zirai ve İktisadi Rapor 2000-2001, saf. 397.*
6. *Türkiye Ormancılık Kooperatifleri Merkez Birliği, Or-Koop, saf.1*

4. BÖLGESEL VE KIRSAL KALKINMA POLİTİKALARI

Doğal kaynaklarla birebir muhatap olan ve üzerinde yoğun faaliyet gösteren kuşkusuz kırsal kesimdir. Kent ve kırsal kesim arasındaki, ince çizginin dengede tutulması ve kaynakların verimli kullanılması açısından hizmetlerin bu alana kaydırılması paralelinde etkileşimin sağlanması, çağdaşlaşma veya kalkınma ilkesi açısından arzu edilen bir durumdur. Bu durum, kuşkusuz “kırsal kalkınmayı” dolayısıyla “bölgesel kalkınmayı” gündeme getirmiştir. Mevcut gelişme karşısında, özellikle gelişmiş ülkelerde köklü çalışmalar yapılmış ve ülkemizde ise kırsal kesime yönelik çalışmalar planlı dönemle birlikte başlanmıştır. Kırsala yönelik çalışmaların veya geliştirilen politikaların, yerelde daha etkin bir biçimde uygulanması ve bölgeler arası gelişmişlik farklarının azaltılmasının ancak, “yerel kalkınma” ile başarılabilmesi zamanla devreye girmiştir. Bölgesel kalkınmaya yönelik birçok program geliştirilmiş ancak, kısmen başarısından söz edebileceğimiz GAP gibi bütünleşmiş bir projenin dışında, başka bir başarıdan söz edilemeyeceği gibi, bölgesel kalkınma planları da hayata geçirilememiştir. Ülkemiz, 1999 da Helsinki zirvesinde adaylık ve 03 Ekim 2005 yılında ise AB ile müzakere sürecini başlatmıştır. Bu süreçle birlikte, AB’nin politikalarından biri olan **kırsal ve bölgesel kalkınma politikası’na uyumu** doğrultusunda kırsal kalkınma çalışmaları yapılmıştır. Bölgesel politikamız, uzun yıllar merkezi bir planlama sistemi çerçevesinde yürütülmekteydi. Küresel değişimle ortaya çıkan yeni yönetim anlayışı çerçevesinde ülkemiz, uzun yıllar uygulamakta olduğu bölgesel gelişme politikalarını geride bırakarak yeni bir uygulama süreci içerisine girmiştir.

4.1 Bölgesel Kalkınma Politikaları

Dünyada dolayısıyla ülkemizde siyasi-ekonomik-kültürel alanlarda cereyan eden küreselleşme, kamu alanında yöntem-uygulama-içerik açısından birtakım değişiklikleri meydana getirmiştir. Bu değişiklikler, katılımcılığı ve işbirliğini benimseyen, mali ve idari açıdan özerk yapıların oluşturulmasını zorunlu kılmıştır. Başka bir ifadeyle, merkezi düzeyde üst fonksiyonel olarak yapılan planlanmanın yerel kalkınmayı harekete geçiremeyeceği idrak edilmiş, yerel kalkınmada STK ların dolayısıyla yerel aktörlerin potansiyeli benimsenmiştir. Ayrıca, küresel süreç, yerel ekonomiler arasında etkileşimi dolayısıyla rekabeti doğurmuş ve küresel ekonomide yerel ekonomilerin söz sahibi olmasını sağlamıştır. Yereldeki potansiyel doğal olarak, bu süreçte yeni strateji ve politikaları geliştirme paralelinde bölgesel gelişme politikalarının da temelini oluşturmuştur. Küresel rekabette ayakta kalmak ve mücadele etmek açısından bölgesel düzeyde ve sektörel bazda uzmanlaşmanın önemi giderek ön plana çıkmıştır. Bu doğrultuda konunun önemini algılamış yöreler, küresel ekonomilerde önemli başarılar yakalayabilmişlerdir.

Yenidünya düzenin de gerek ülkeler arasında gerek ülke içerisinde bölgeler arasında veya alt bölgeler arasındaki gelişmişlik farklarını gidermek amacıyla, özellikle AB ve OECD’de, ekonomik ve sosyal farklılıkları giderici politikalar uygulamaya konulmuştur. AB’ye üye ülkelerde görülen Bölgesel dengesizlikleri gidermek için, Yapısal Fonların yaklaşık yarısını oluşturan Bölgesel Gelişme Fonu geri kalmış yörelerin kalkınması ve KOBİ’lerin desteklenmesi amacıyla kullanılmaktadır. AB’nin başlıca Bölgesel hedef ve politikaları; sosyo-ekonomik gelişme,

çevrenin korunması, yerelin güçlendirilmesi, ulaşım, iletişim ve enerjide çeşitli ağları kurarak merkezi bölgelerin oluşturulması, her alanda bilgi sistemin oluşturulması, kentlerin işlevsel açıdan birbirine bağlanması şeklindedir. OECD ülkelerinde Bölgesel kalkınma politikaları; etkin bir kurumsallaşmanın sağlanması, devlet-özel sektör bağlantısının güçlendirilmesi, çevrenin korunması dikkate alınarak sürdürülebilir arazi kullanımının sağlanması, yerel girişimciliğin desteklenmesi ve sosyal dengenin sağlanması yönündedir. Dünya'da ve Türkiye'de Yerel Sanayi Odakları, küresel ekonomi ve rekabet anlayışında meydana gelen değişimlerin birer ürünü olarak ortaya çıkmıştır. Yerel kurumların ortak hedefler doğrultusunda organize olması yanında, belirli sektörlerde uzmanlaşmış ve kendi aralarında bütünleşmeyi sağlamış KOBİ'lerin bulunduğu küçük ve orta boy kentlerin, dünya ekonomisinde önemi artmaktadır (VIII.beş yıllık Kal.Plan).

Türkiye de bölgesel kalkınmaya yönelik birçok program geliştirilmiş ancak, kısmen başarısından söz edebileceğimiz GAP gibi bütünleşmiş bir projenin dışında, başka bir başarıdan söz edilemeyeceği gibi, bölgesel kalkınma planları da hayata geçirilememiştir. Başka bir ifadeyle, bölgesel bazda yapılan çalışmalar, bölgelerarası gelişmişlik farklarını ortadan kaldıramamış ve gelişmişlik farkı sorun olmaya devam etmektedir. Geri kalmış bölgelerin gelişmesinin sağlanmasında önemli bir yer tutan altyapıyla ilgili gerek nakit akışı gerek ödenek yetersizlikleri gibi nedenlerle zamanında tamamlanamaması, bölgesel gelişmeyi olumsuz yönde etkilemektedir. Ayrıca, bölgelerimizde nitelikli işgücü, girişimcilik yetersizliği ve pazarlama sorunları, ekonomik gelişmenin önündeki başlıca darboğazlar olarak önemini korumaktadır. Ülke nüfusunun pek fazla olmayan doğduğu yerde yaşamaktadır. Geriye kalan nüfusunun yer değiştirmesi veya göç etmesi, birtakım sorunları da beraberinde getirmiştir. Göç, anakentlerde önemli bir sorun haline gelmiştir. Gerek bölgeler arası gerek bölge içi göçler, mevcut nüfusu barındırmada yetersiz olan kentleri, kentsel altyapı, işsizlik, konut, eğitim, sağlık gibi ağırlaşan sosyoekonomik problemlerle karşı karşıya bırakmıştır.

Ülkemiz, yukarıda sözü edilen gerek bölgesel gerek bölgelerarasında ki sorunları çözmek ve AB ile üyelik sürecinde ve sonrasında entegrasyonu sağlamak ve bu çerçevede yapısal fonları değerlendirmek için, yerelde ve katılımcılığı benimseyen bir takım çalışmaları yürütmektedir.

Ülkemiz, AB bölgesel istatistik sistemine uygun, kişi başına düşen gayri safi yurtiçi hasıla değeri ve sosyoekonomik gelişmişlik sıralamasına göre 12 "İstatistiki Bölge Birimine" ayrılmış ve bu çerçevede, yerel ve bölgesel kalkınmada kamu, özel kesim ve sivil toplum kuruluşları arasında işbirliğini geliştirmek, kaynakların etkin kullanımını sağlamak ve bölgesel potansiyeli harekete geçirmek için, Düzey 2 bölgeleri esas alınarak hazırlanan Kalkınma Ajanslarının Kuruluşu, Koorinasyonu ve Görevleri Hakkında Kanun 2006 yılında yürürlüğe girmiştir. Bu çerçevede oluşturulan 12 istatistikte bölge birimlerinde 2006 sonu itibarıyla İzmir ve Çukurova da "bölgesel kalkınma ajansları" kurulmuştur. Ayrıca, geri kalmış illerde kamu yatırımları yanında özel sektör yatırımlarının devreye sokulması ve bu çerçevede istihdamın artırılması amacıyla, 2004 yılında 5084 Sayılı Kanun ile ilk aşamada 36 ilde başlatılan teşvik uygulaması, 2005 yılında yapılan değişiklikle 49 ile yaygınlaştırılmıştır. Geçmiş dönemlerde hazırlanan Güneydoğu Anadolu

Bölgesel Kalkınma Projesi (GAP), Zonguldak - Bartın- Karabük, bölgesel Gelişme Projesi (ZBK), Doğu Karadeniz Bölgesel Gelişme Planı (DOKAP), ve Doğu Anadolu Projesi Ana Planının (DAP) uygulamaları ile Yeşilirmak Havza Gelişim Projesi (YHGP) çalışmaları devam etmektedir. (Dokuzuncu beş yıllık kalkınma planı).

GAP Kalkınma İdaresi Başkanlığı'nın verilerine göre, GAP, Fırat ve Dicle nehrinin sularını dizginlemek amacıyla, sulama ve hidroelektrik enerji üretimine yönelik 13 proje paketinin toplamı olarak planlanmıştır. Bu projelerle 2010 yılına kadar; 22 baraj, 19 hidroelektrik santrali ve 1,7 milyon hektar alanda sulama şebekesi yapımı ve 3,8 milyon oranında istihdamın gerçekleştirilmesi öngörülmüştür. Projenin bugünkü mevcut durumuna baktığımızda, 235 bin hektar alanın sulamaya açıldığını, 22,4 milyar kwh/yıl enerjinin üretildiğini ve 2.1 milyon oranında istihdamın gerçekleştiği, görülmektedir. Bu durum, GAP'ın öngörülen sürede bitmesinin imkansız olduğunu göstermektedir. Dokuzuncu beş yıllık kalkınma planına göre, GAP projesinin sadece enerji ve sulama yatırımlarından oluşan bir altyapı projesi olarak değil, yeni kurulacak bölgesel kalkınma ajanslarının ortak işbirliği platformundan da yararlanarak yerel girişimleri harekete geçiren entegre bir bölgesel gelişme programı olarak ele alınmasını ve bu doğrultuda, modern sulama tekniklerinin uygulanması, rekabetçi ürün türlerine geçiş, pazarlama olanaklarının genişletilmesi, insan kaynakları ve kurumsal kapasitelerin geliştirilmesi gibi temel konularda yeni politikaların geliştirilmesi öngörülmektedir.

Bölgeler arasında gelir dağılımındaki farklılığı ortadan kaldırmak, bölgesel düzeyde; kapasite geliştirmek ve mevcut istihdamı korumak ve yeni istihdam olanaklarını geliştirmeyi amaçlamak üzere, belirlenen öncelikli 12 Düzey 2 Bölgesinde stratejik nitelikli, müstakil bütçeli ve operasyonel bölgesel kalkınma programları ile sınır ötesi işbirliği programları, yukarıdan da belirtildiği üzere, uygulamaya konulmuştur. Bu doğrultuda; Doğu Anadolu Kalkınma Programı (Bitlis, Hakkari, Muş, Van); GAP Bölgesel Kalkınma Programı; TR82 (Çankırı, Kastamonu, Sinop), TR83 (Amasya, Çorum, Samsun, Tokat) ve TRA1 (Bayburt, Erzincan, Erzurum) Düzey 2 Bölgeleri Kalkınma Programı; TRA2 (Ağrı, Ardahan, Iğdır, Kars), TR72 (Kayseri, Sivas, Yozgat), TR52 (Konya, Karaman); TRB1 (Bingöl, Elazığ, Malatya, Tunceli) Düzey 2 Bölgeleri Kalkınma Programı ve Türkiye- Bulgaristan Sınır Ötesi İşbirliği Programı uygulamalarına başlanmıştır. TR90 (Artvin, Giresun, Gümüşhane, Ordu, Rize ve Trabzon) Düzey 2 Bölgesi Kalkınma Programının uygulanmasına ise 2007 yılı içerisinde geçilecektir.

Gerek ulusal gerek uluslar arası programlara istenilen sayıda proje sunmanın veya yararlanmanın tek çıkış yolu, söz konusu program ve projelerle ilgili eğitim ve teknik hizmetin sunumundan geçmektedir. Bu bilinçle Birliğimiz, Ziraat Odalarımıza dolayısıyla çiftçilere, yukarıda ifade edilen uluslar arası programların yanı sıra ulusal kaynaklarla finanse edilen projelerle ilgili, gerek merkezde gerek yerelde bini aşkın katılımcıya yönelik bilgilendirme çalışmalarını yapmış ve bu bağlamda teknik hizmet sunmuştur. Hizmetlerin gerek merkezde gerek yerelde izleme ve değerlendirmesini yapmak, teknik bilgi sunmak ve proje hazırlamak isteyen Odalarımız için, Birliğimiz bünyesinde "Program ve Proje Birimi" üzerinden ve Odalarımızın kendi imkânları

dâhilinde üyelerine yönelik hazırladıkları ve hibe programlarına sundukları 160 projeden 65 proje kabul görülmüştür. Bu projelerle, bölgelerde AB standartlarında örnek işletme oluşturulması, yeni ürün çeşitlerinin devreye sokulması, kapasite geliştirme, eğitimlerle bilinç düzeyinin artırılması, mevcut istihdamın korunması ve yeni istihdam olanaklarının geliştirilmesi gibi hizmetler sunulmuş ve sunulmaya devam etmektedir.

4.2. Kırsal Kalkınma Politikaları

Ülkemiz, kentsel alanlar dışında kalan meskun yerlere yönelik, ekonomik kalkınmayı, belli plan ve programlar çerçevesinde yürüten ve planlı kalkınmayı 1930’lu yıllarda devreye koyan ender ülkelerden biridir. Cumhuriyetin kuruluşuyla başlayan çağdaşlaşma hareketiyle birlikte, gelişme gösteren kırsal kalkınma ile köylüye yönelik önemli adımlar atılmış ve bu adımlardan biride 18 mart 1924 de çıkarılan 442 Sayılı Köy Kanunudur. Bu yasayla birlikte, köylerin hukuki durumları tanımlanmış ve köyler özerk bir yapıya kavuşturulmuştur. Bu yasayı takiben ve daha sonraki yıllarda 1945 yılındaki “Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu”dur. Söz konusu tarihlerden itibaren çerçevesi çizilen kırsala baktığımızda; yerleşim birimlerinin çok parçalı ve dağınık olduğu görülmektedir. Kırsal nüfus genellikle, tarıma elverişli araziler üzerinde az sayıda ortakçı bir yaklaşımla arazi işletmeciliği, geri tekniklerle geleneksel tarım işletmeciliği, pazar ilişkilerin zayıf oluşu, üretim miktarları düşük ve küçük tarımsal aile işletmelerinde yaşamaktadırlar. Bu durum, alana yönelik götürülen hizmetleri başarısız kılmaktadır.

Kırsal kesimde doğal kaynaklara olan yaklaşım “ne kadar baskı, o kadar verim” anlayışı yatmaktadır. Bu durum, toprak ve su kaynaklarının aşırı kullanılması sonucunda bitirilme noktasına getirilmiştir. Bilindiği üzere tarımsal üretimi artırmanın veya tarımsal üretimde arzu edilen hedeflere ulaşabilmenin en önemli yollardan biri kuşkusuz tarımsal eğitim ve yayımdır. Eğitim ve yayım hizmetlerinin yürütülmesinde altyapı, kaynak ve yetişmiş eleman sayısının yetersizliği ve bu hizmetlerin uygulamaya aktarılması istenilen başarı sağlanamamıştır. Ülkemiz kırsal kesimde yaşayan insanlarımızın ilk etapta sanayi ve hizmet sektörüne aktarılması bu kesimin eğitim seviyesinin kentsel kesime göre daha düşük oluşu nedeniyle de mümkün görülmemektedir.

Kırsal kesimin önemli bir bölümü temel altyapı hizmetlerinden yoksun ve olması gereken koşullarda yaşayamamaları, fert, toplum ve dolayısıyla çevre üzerinde olumsuz etkilere sebep olmaktadır. Kırsala yönelik sağlık hizmetleri genellikle; sağlık ocakları, sağlık evleri ve gezici sağlık ekipleri tarafında yürütülmektedir. Bu birimlerde personel doluluk oranı oldukça düşük, dolayısıyla alana hizmet götürme en düşük seviyelerdedir. Ayrıca, kırsal kesimde yaşayan çiftçilerin büyük çoğunluğu, mevcut sosyal güvenlik sisteminden ve hizmetlerinden yeterince yararlanmamaktadırlar.

Kırsalda, mevcut kültürel yapının devam ettiği bir toplumsal yaşam tarzı söz konusudur. Kırsalda kültürel dokunun korunması, yaşatılması ve kırsal turizm açısından değerlendirilmesi bilinci giderek gelişmektedir. Kırsala yönelik çalışmalarının önemli bir boyutunu kamu kurumları yanında sivil toplum örgütleri tarafından da gerçekleştirilmektedir.

1980 lere geldiğimizde ve bu süreçle birlikte devreye giren serbest piyasa ekonomisi, bütün

sektörlerde olduğu gibi tarım sektöründe dolayısıyla kırsal kesimde çok farklı etkilere yol açmıştır. Bu etki sanayiye hammadde sağlayan tarımın adeta çöküşüne sebep olduğu gibi, durum devamında bir çok tarımsal alanları sahipsiz veya açıkta bırakmıştır. Bu etki, kırsalda hissedilir değişmelere sebebiyet vermiştir. Kamu İktisadi Teşkilatlarının (Türkiye Süt Endüstrisi Kurumu, Et ve Balık Kurumu, Türkiye Zirai Donatım Kurumu, TEKEL gibi kuruluşların) özelleştirilmesi ve girdi fiyatlarının yükselmesi, arazilerin miras yoluyla küçük parçalara bölünmesi sonucunda, ailelerin tarımdan geçimlerini temin etme zorluğu neticesinde, kırsaldan kentlere doğru göçü artırmıştır. Kırsal ailelerin geleneksel geniş aile yapısının parçalanmasıyla, modern kentsel çekirdek aile yapısına dönüşüm başlamıştır. Doğurganlık bu paralelde azalmış ve ortalama hane halkı büyüklüğü azalmıştır. Bu durum sonucunda yeterli tarım arazisi olmayan üretken ve genç nüfus tarım dışı sektörlerde de düşük ücretle çalışma eğilimini artırmıştır.

Kırsal alana yönelik istihdam çalışmaları daha çok proje bazında sağlanılmaya çalışılmıştır. Kırsalda istihdam yaratacak ekonomik faktörlere yönelik (Doğal kaynaklar (toprak, su, orman), Kır turizmi, El sanatları, Çeşitli tarımsal ürünler, Köy sanayi vs.) köklü çözümler geliştirilmediği için, alandaki istihdam az sayıda ve geçici tedbirlerle çözüm aranmaya çalışılmış dolayısıyla, kırsaldan kente doğru artan göçün engellenmesine çözüm bulunamamıştır.

Kırsal kesimde yaşayan insanlarımızın ilk etapta sanayi veya hizmet sektörüne aktarılmaları bu kesimin eğitim seviyesinin kentsel kesime göre daha düşük oluşu nedeniyle mümkün değildir. Ayrıca kırsal kesimdeki istihdamın %61,5 ini erkekler, %38, 5 ini kadınlar teşkil etmekte ve maalesef kırsal kesimde yaşayan bu insanlarımızın Türkiye’de okuma yazma bilmeyen kadınlar ortalaması %23 olması, çözümlenmesi gereken ana problemi teşkil etmektedir.

Yukarıdan da ifade edildiği üzere, kırsal kalkınmaya verilen önem, planlı dönemle başlamış ve günümüze kadar dış kaynaklı finans kuruluşların desteği ile uygulanan projelerle devam etmiştir. Bölgeler arasındaki gelişmişlik farklılıklarının asgariye indirilmesi ve kırsal alanda kalkınmayı gerçekleştirmek için, Bingöl-Muş ve Yozgat Kırsal Kalkınma Projeleri, Ordu-Giresun Kırsal Kalkınma Projesi, Sivas-Erzincan ve Gümüşhane-Bayburt-Rize Kırsal Kalkınma Projeleri, Yaş Sebze ve Meyve Geliştirme Projeleri (MEYSEP), Çorum-Çankırı Kırsal Kalkınma Projesi, Hayvancılığı Geliştirme Projeleri (5adet), Tarımsal Yayım ve Uygulamalı Araştırma Projeleri (TYUAP I ve II), Doğu Anadolu Havza Geliştirme Projesi, Yeşilirmak Havza Gelişim Projesi, Ortak Ormancılık için Uygun Metotların Geliştirilmesi Projesi, Ürün Borsaları Geliştirme Projesi, Doğu Anadolu Projesi (DAP), Güney Doğu Anadolu Projesi (GAP), Doğu Karadeniz Bölgesel Gelişme Projesi (DOKAP), Doğu Anadolu Kalkınma Programı (DAKAP) gibi birçok çalışma bitirilmiş ve bazı çalışmalarda devam etmektedir. Ülkemizin bugünkü fotoğrafına baktığımızda, bugüne dek uygulanan bölgesel ve yöresel bazdaki ve dış finans kaynaklı projeler, yerel potansiyelleri harekete geçirmekten uzak ve halkın ihtiyaçlarına cevap olamadığı gibi, Ülkemizin sosyo-ekonomik sorunu olan göç olgusunu da engelleyememiştir. Kırsal kesimin sorunları tek bir çözüme indirgenmeyecek ölçüde karmaşıktır. Alana yönelik götürülen hizmetler bütünlükten ve tabandan tavana katılımcılıktan yoksun dolayısıyla sürdürülebilirlik sağlanamamıştır. Alana yönelik

Çalışmaların hedef kitleye mal edilmemesi ve mevcut yapının iyice analiz edilmemesi çalışmaları önemli ölçüde başarısız kılmıştır.

2000 li yıllarda ise kırsal kalkınmada AB Mevzuatına uyum doğrultusunda birtakım alışmaları devam etmektedir. Bilindiğı üzere, ölkemiz, 1999 da Helsinki zirvesinde adaylık ve 03 Ekim 2005 yılında ise AB ile müzakere sürecini başlatmıştır. 2003 yılında yayınlanmış olan “Katılım Ortaklığı Belgesi”nde, kısa vadede Avrupa Birliğı Kırsal Kalkınma politikasına giriş için bir stratejinin hazırlanması ve orta vadede ise AB Kırsal Kalkınma politikasının uygulanması için de gerekli idari yapının oluşturulması ve mevzuata uyum doğrultusunda hazırlanacak stratejinin 31.05.2004 tarihinde ve kırsal kalkınma programın bitirilmesi için de 31.12.2005 tarihi ön görölmüştür. Bu süreçle birlikte ölkemiz, kırsal alanların problemlerini çözmek, AB’nin Ortak Tarım Politikaları ile ilgili topluluk müktesebatının uygulamalarına katkıda bulunmak amacıyla, PHARE, ISPA, SAPARD ve CARDS gibi önceki AB katılım öncesi yardım uygulamalarının yerini alan yeni “Katılım Öncesi Yardım” uygulamasının (IPA) bileşenlerinden biri olan kırsal kalkınma programı (IPARD), 2007-2013 yıllarında Türkiye’de uygulanmaya başlayacaktır. Bu bağlamda, Pazar verimliliğinin geliştirilmesi, kalite ve sağlık standartları ve kırsalda yeni istihdamların yaratılmasıyla ilgili tedbirlere öncelik verilecektir. Bu öncelikleri başarmak amacıyla, IPARD kapsamında belirlenen 9 tedbir şöyledir:

- Çiftlikleri yeniden yapılandırmak ve AB standartlarına yükseltmek için yatırım yapılması;
- Tarım ve balıkçılık ürünlerinin AB standartlarına çıkarılabilmesi amacıyla işleme ve pazarlama alanlarına yatırım yapılması;
- Kırsal altyapının düzeltilmesi ve geliştirilmesi;
- Kırsal ekonomik faaliyetlerinin farklılaşması ve gelişmesi;
- Üretici grupları;
- Tarım-Çevre ve hayvan refahı planları (pilot seviyede);
- Yöresel ortaklık çerçevesinde, kırsal kalkınma stratejilerini ve bütünleşmiş kırsal kalkınma stratejilerini anlamak ve uygulamak için kırsal toplumun hazırlanması; (pilot seviyede)
- Eğitim;
- Teknik yardım,

IPARD fonlarını kullanılması amacıyla, Türkiye’nin 2007- 2013 dönemi için Kırsal Kalkınma Planı (IPARD planı) hazırlaması, bu planların IPARD kapsamında uygulanacak kırsal kalkınma tedbirlerinin mali yönlerini içermesi yanında uygulama/ödemeyi yapacak IPARD ajansı’nın da kurulmuş olması temeli üzerine hazırlanması gerekmektedir. IPA’nın 9 adet paket kırsal kalkınma planları içerisinde Türkiye’nin ihtiyaç duyduğu en uygun plan seçilecektir.

Türkiye’de kırsal alanlarda strateji saptamak ve Kırsal Kalkınma Planının temelini oluşturmak amacıyla, Ulusal Kırsal Kalkınma Stratejisi hazırlanmıştır. Ulusal Kırsal Kalkınma Stratejisi AB’nin kırsal kalkınma politikasına uyum çerçevesinde ve Ulusal Kalkınma Planına uygun olarak hazırlanmıştır. Strateji belgesi, kırsal kalkınma için belirlenen kırsal durumun kapsamlı bir incelemesi, kalkınma fırsatları, önceki uygulamaların sonuçları, gerekli stratejiler ve önceliklerini içeren özel tüzüklerden oluşmaktadır. Kırsal Kalkınmanın ana hedefi şöyle belirlenmiştir; istihdam imkânlarının artırılmasıyla kırsal toplumun refahının düzeltilmesi, insan kaynaklarının ve organizasyonlarının geliştirilmesi, fiziksel servislerin ve altyapının düzeltilmesi,

kültürel mirasın, doğanın ve kırsal çevrenin korunması, şeklindedir. Belirlenen ana hedefe ulaşmak için 4 stratejik amaçlar şöyledir;

- İnsan kaynaklarının gelişmesi, organizasyonun seviyesi ve yerel kalkınma kapasitesi
- Fiziksel servislerin ve kırsal altyapının gelişmesi ve yüksek standart ve hayat kalitesinin daha üst bir seviyeye getirilmesi
- İstihdam imkânlarının ve ekonominin geliştirilmesi
- Kırsal çevrenin düzeltilmesi ve korunması.

Sonuç olarak, kırsal kesim, 18 Mart 1924 tarih ve 442 Sayılı Köy Kanunun çıkarılmasıyla yasal bir zemine oturtulmuş ve böylece alana yönelik oluşumların başladığını söylemek mümkündür. 81 yıllık zaman zarfında alana, genel olarak, proje bazında hizmet götürülmeye çalışılmış ancak, bugünkü mevcut yapı projelerde istenilen başarının sağlanmadığını göstermektedir. Bu nedenle projeler, tabandan tavana hedef kitlenin yer alacağı bir yapı çerçevesinde ele alınması ve uygulanması gerekmektedir. Ayrıca, Ülkemizde, bugüne kadar uygulanan gerek kırsal gerek bölgesel kalkınma projeleri, daha çok kırsal dolayısıyla bölgesel altyapının güçlendirilmesi yolunda olmuş, kalkınmanın sosyal boyutları gündeme getirilmemiştir. Bu nedenle, kırsala dolayısıyla bölgeye yönelik çalışmalar, bir bütünlük içerisinde ele alınmalı ve tabandan tavana katılımcılığı benimseyen bir politika çerçevesinde uygulanmalıdır.

Kaynaklar

1. *Kırsal Kalkınma Ön Ulusal Stratejisi Taslağı-TKB*
2. *Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı, Özel İhtisas Komisyonu Raporu,*
3. *Dokuzuncu Beş Yıllık Kalkınma Planı,*
4. *GAP Kalkınma İdaresi Başkanlığı web sayfası*
5. *S.,Gürlük, Uludağ Üniv. Ziraat Fakültesi*
6. www.ntvmsnbc.com
7. www.chp.org.tr
8. *Türkiye 2. Tarım Kongresi*
9. *Türkiye 2. İktisat Kongresi V. Tarım Komisyonu Tebliğleri,*
10. *Türkiye Ziraat Mühendisliği Teknik Kongresi,*
11. *Tarım İstatistikleri Özeti, 1982-2001.*
12. *DİE, Tarım İstatistikleri Özeti.*
13. *2001 Yılı Genel Tarım Sayımı Sonuçları,*
14. *Ziraat Odaları Birliği, İktisadi Rapor s.447*
15. *KHGM ve DSİGM, web sayfaları.*

5. TARIMDA GİRDİ KULLANIMI VE GİRDİ FİYATLARI

5.1.Tohumculuk

Bitkisel üretimde verim ve kaliteyi doğrudan etkileyen faktörlerden bir tanesi tohumluktur. Diğer bitki yetiştirme tekniklerindeki değişmelere fazla bağımlı olmayan ve karmaşık bir nitelik göstermeyen tohum teknolojisi, üretim üzerine olan etkisini oldukça açık, net ve doğrudan göstermektedir.

Dünyada ve ülkemizde ekim alanları giderek daralmaktadır. Ekim alanlarını artırarak üretimi çoğaltmak mümkün gözükmemektedir. Bunun sonucunda üretimi artırmanın tek yolu, gelişmiş ülkelerde olduğu gibi tüm girdilerin en iyi şekilde kombine edilerek çiftçiye sunulmasıdır. Şüphesiz bu kombinasyondaki en önemli unsur, kaliteli tohumluk kullanımıdır. Bilindiği gibi, tohumluğun verim ve üretim artışındaki payı ortalama % 25 civarında olup, bu oranı bazı durumlarda % 40'lara çıkarmak mümkün olabilmektedir. Yabancı döllenen mısır ve ayçiçeği gibi bazı bitkilerde ise hibrid tohumluk kullanımı ile verim artışı 3-4 kat olabilmektedir. Bir çeşitten beklenen verimin sürekli olarak alınabilmesi için tohumluğunun belli aralıklarla yenilenmesi gerekmektedir.

5.1.1. Dünyada Tohumluk Üretimi

Uluslararası Tohumluk Ticaretinin oluşturulması, yeni bitki çeşitlerinin korunması, sertifikasyon sistemi gibi konularda faaliyet gösteren, ISF, ISTA, UPOV ve OECD gibi kuruluşlar bulunmaktadır. Bunların görevleri kısaca şu şekildedir (ZYMB., 1997) .

ISF (International Seed Federation) : **Uluslararası Tohum Federasyonu** 1924 yılında kurulmuştur. Bu kuruluşun görevleri arasında; tohumculuk alanında uğraş veren meslek kuruluşları, hükümet dışı organizasyonlar ve tohum şirketleri arasındaki ilişkileri düzenlemek, Uluslararası tohumluk ticareti kurallarını belirlemek, üye şirketler arasındaki anlaşmazlıklarda, arabuluculuk ve hakemlik yapmak gelir. ISF her yıl farklı bir ülkede düzenlediği yıllık toplantısında tohum şirketleri için çok önemli bir ticaret ortamı hazırlamaktadır. Türkiye Tohumculuk Endüstrisi Derneği TÜRKTED bu kuruluşa üyedir.

ISTA (International Seed Testing Assosiation) : **Uluslararası Tohumluk Kontrol Birliği** 1924 yılında tohum analizi ve çeşit safiyeti ve değerlendirme konularında üniformite ve metot birliği sağlamak için kurulmuştur. ISTA Uluslararası tohumluk ticaretinde, tohum hareketlerinde üretim, paketlenme, dağıtım ve kullanım faaliyetlerinde de etkilidir.

UPOV (International Union For The Protection of New Varieties of Plants): **Uluslar arası Yeni Bitki Çeşitlerinin Korunması Birliği**, 1961 yılında kurulmuştur. OPOV üye ülkeler arasında çeşit deneme ve tescili ile ilgili uluslararası ilişkiler için bir örnek mutabakat anlaşması ortaya koymuştur. Çeşit Koruma ve bununla ilgili yöntemler geliştirmiştir.

OECD (OECD SCHEMES FOR CERTIFICATION) : **Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü**, sertifikasyon için kendi programını ortaya koymuştur. Bu amaçla 1958'de Çayır Mer'a ve Yem Bitkileri Sertifikasyon sistemi, daha sonraki yıllarda çeltik dahil olmak üzere hububat, mısır, yağlı tohumlar, şeker pancarı, sebze tohumları ve orman ağaçlarının soy çoğaltımında kullanılan

materyallerini sertifikasyon sistemine dahil etmiştir.

Dünya tohumculuğunda üretim ve miktar olarak en önemli yeri UPOV, OECD ve ISTA'ya üye olan ülkeler almaktadır. Ankara Tohumluk Tescil ve Sertifikasyon Merkez Enstitüsü Müdürlüğü'nün laboratuvarı Uluslararası Tohumluk Kontrol Birliği (ISTA) ve OECD sertifikası düzenleme hususunda yetkilidir (TKB, 2004).

Tablo 29.Tohumluk İç Pazar Değerleri

Ülke	İç Pazar Değeri (Milyon Dolar)	Ülke	İç Pazar Değeri (Milyon Dolar)
ABD	4500	İtalya	700
Rusya	3000	İngiltere	570
Japonya	2500	İspanya	550
Çin	2000	Arjantin	400
Fransa	1800	Polonya	400
Almanya	1500	Ukrayna	400
Brezilya	1200	Macaristan	400
Hindistan	800	Hollanda	300
Türkiye	250	TOPLAM	21270

Kaynak: Tarım ve Köyşleri Bakanlığı

Avrupa ülkeleri, ABD, Kanada gibi bazı ülkelerde genetik mühendisliğinin ve yüksek teknolojilerin çeşit geliştirmede kullanımıyla birlikte bugün daha mükemmel çeşitlerin geliştirilmesi, üstün genotiplerin ortaya çıkarılması, üretime arz edilmesi mümkün olmaktadır. Çeşit ıslahı, çeşitlerin kalite kontrolünün yapılması, tohumluk üretimleri ve çiftçiye dağıtımları dünyanın gelişmiş ve geri kalmış ülkelerinde farklılıklar göstermektedir. Dünya tarımında önemli yere sahip Almanya, Fransa, Kanada ve İspanya'da ekili alanların tamamında ıslah edilmiş çeşitler kullanılmaktadır (ZYMB.,1997).

5.1.2. Dünyada Ve Türkiyede Transgenik Tohum Çalışmaları

Modern biyoteknoloji uygulamalarının hukuki çerçevesinin de küresel nitelik taşıması, bu konuya ilişkin uluslararası hukuk normları belirlenmesi gerekliliği ile ilgili çerçeveyi belirlemek amacı ile Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Örgütü (FAO), Birleşmiş Milletler Çevre Programı (UNEP), Birleşmiş Milletler Endüstriyel Kalkınma Organizasyonu (UNIDO), Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü (OECD) ve Avrupa Birliği çalışmaktadır.

Bu uluslar arası örgütler (Forsman.,K,Z.,,2000);

-Modern biyoteknolojinin hammaddesi doğal genetik kaynaklara erişim ve bu kaynakların kullanımından sağlanan faydanın uluslararası bölüşümü,

-Modern biyoteknolojinin ürünleri, genetik olarak değiştirilmiş organizmaların yarattığı risklere karşı çevre ve insan sağlığının korunması olmak üzere iki önemli sorun üzerinde durmaktadırlar.

Transgenik organizmaların ortaya çıkardığı risklere karşı çevrenin ve biyoçeşitliliğin korunmasını sağlamak üzere, ilk uluslararası belge olan “**Biyogüvenlik Protokolü**” de ülkemizde yürürlüğe girmiştir. Protokol yürürlüğe girmesi ile birlikte belgeleme ve etiketleme standartları, protokole uygunluk şartları, sorumluluk ve telafi mekanizması protokol tarafından belirlenecektir. Ülkemizde de **Biyogüvenlik Yasa Tasarısı** üzerinde ki çalışmalar devam etmektedir.

Başta ABD olmak üzere gelişmiş bazı ülkelerde yeni teknolojilerin kullanılmasıyla biyoteknoloji yoluyla elde edilen Transgenik bitkilerin üretimi gittikçe yayılmaktadır. Transgenik bitkilerle ilgili, ülkemizde sadece alan denemelerine ilişkin Tarım ve Köyişleri Bakanlığı Tarımsal Araştırmalar Enstitülerinde “**Transgenik Kültür Bitkileri Alan Denemeleri Hakkında Talimat**”a göre pamuk, mısır ve patates alan denemeleri yürütülmektedir.

Transgenik çeşitlerin kullanımı, geleneksel çiftçilikte ve yerel türlerin kullanımında olumsuz etkilere neden olacağı gibi, her yıl yenilenmesi gerektiği içinde tarımda dışa bağımlılığın ortaya çıkmasına neden olacaktır. Transgenik ürünlerin tohumları, transgenik olmayanlara göre daha pahalı olacağından, tohumluk alımını uzun süre devam ettiremeyecek olan küçük çiftçiler bu durumdan zarar göreceklidir (Kefi,S.,2000). Bu nedenle transgenik ürünlerin yetiştirilmesi ile ilgili kararların verilebilmesi için; öncelikle ülkemizde insan ve çevre güvenliğini sağlayabilecek ve bunları kontrol edebilecek teknik bilgi ve donanımı ile çevre riski değerlendirmesini yapabilecek kuruluşların alt yapısının hazırlanması gerekmektedir.

5.1.3. Türkiyede Tohumluk Üretim Ve Dağıtımı

Bitkisel üretimde verim ve kaliteyi yükseltmek, tohumluklara kalite güvencesi sağlamak, tohumluk üretim ve ticareti ile ilgili düzenlemeleri yapmak ve tohumculuk sektörünün yeniden yapılandırılması ve geliştirilmesi için gerekli olan düzenlemeleri gerçekleştirmek amacıyla 5553 Sayılı Tohumculuk Kanunu 8 Kasım 2006 tarihinde yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Bu Kanun; tarla bitkileri, bağ-bahçe bitkileri, orman bitki türleri ve diğer bitki türleri çoğaltım materyaline ait çeşitlerin ve genetik kaynakların kayıt altına alınması, tohumlukların üretimi, sertifikasyonu, ticareti, piyasa denetimi ve kurumsal yapılanmalar ile ilgili düzenlemeleri kapsamaktadır.

15 .01.2004 tarihinde Resmi Gazetede yayınlanan 5042 Sayılı Yeni Bitki Çeşitlerine Ait Islahçı Haklarının Korunmasına İlişkin Kanun ile özel sektörün kendine döllen bitkilerin tohumculuğuna da yönelmesi ve bu sahaya yatırım yapması mümkün görülmektedir. Bununla birlikte; 5042 Sayılı Yeni Bitki Çeşitlerine Ait Islahçı Haklarının Korunmasına İlişkin Kanun’un 17’inci maddesi uyarınca Tarım ve Köyişleri Bakanlığı tarafından hazırlanan Çiftçi İstisnası Uygulama Esasları Yönetmeliği de 12 Ağustos 2004 tarih ve 25551 Sayılı Resmi Gazete de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Söz konusu Yönetmelikte tarımsal üretimin korunması ve kollanması amacıyla, çiftçilerin işlediği arazilerinden elde ettikleri üründen, yine kendi işlediği arazilerinde yapacakları üretimler için korunan bir çeşidin çoğaltım materyalini kullanmaları hâlinde, kullanımla ilgili çiftçi, ıslahçı veya hak sahibinin hak ve sorumlulukları belirtilmektedir.

5.1.3.1. Tohumluk Üretimi

Ülkemizde, tohumluklarda özel sektör kuruluşları tohumluk üretim, işleme, depolama, ilaçlama, paketleme gibi alt yapı tesisleri ile Avrupa ülkelerindeki standartlara uygun tohumluk

tesislerini kurarak, faaliyetlerini sürdürmektedir.

2000- 2005 dönemi tohumluk üretimine baktığımız zaman; 2005 yılında en fazla üretimin çeltik tohumluğunda yapıldığı görülmektedir. 2000 yılında 1021 ton olan çeltik tohumluk üretimi 2005 yılında % 243 oranındaki artışla 3505 ton olmuştur.

Tablo 30. “2000-2005 Dönemindeki” Bazı Türlerin Tohumluklarının Üretim Miktarları (Ton)

Türler	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Buğday	116083	43915	80107	100101	223094	176202
Arpa	19203	6818	4376	11194	19074	22307
Hibrit Mısır	11987	13632	15896	21399	27108	33661
Çeltik	1021	1995	1293	1298	1221	3505
Hibrit Ayçiçeği	2600	2338	4575	5267	5358	6522
Vin. Ayçiçeği	37	30	13	45		
Soya	981	1214	595	373	292	201
Yerfıstığı	0.19		1	20	81	101
Şekerpancarı	3438	3570	1421	1241	2450	2720
Patates	23275	17669	21375	27885	45870	63901
Pamuk Delinte	9165	16496	10108	10410	18386	19576
Pamuk Havlı	2358	2434	1477	843	571	5
Nohut	699	165	198	181	162	157
Kuru fasulye	45	42	29	8		30
Mercimek	0		14	15	7	3
Kanola		5	20	20	15	
Sebze	855	1048	1249	992	1412	1942
Susam	1.2	1	3	2		
Yonca	381	450	269	279	446	436
Korunga	621	647	411	682	942	1232
Macar Fıği	461	393	946	800	1415	855
Adi Fığ	1425	542	300	758	476	1195
Sorgum					4	2
Sudanotu	10	5	6	5	10	13
Sorgum x S.otu	1	165	117	51	50	145
Yem Şalgamı				2	5	5
Yemlik Pancar	0	41	22	23	35	10
Çim ve Çayırotu	303	274	406	353	499	636
Toplam	194.950	113.889	145.227	184.247	348.983	335.362

Kaynak :Tarım ve Köyişleri Bakanlığı 31.12.2005 tarihi itibariyle düzenlenmiştir.

Patates tohumluk üretimini incelediğimizde de 2000 yılına göre 2004 yılındaki patates tohumluk üretimi % 97 oranında artış göstererek 45870 tona yükselmiştir. 2005 yılında ise patates tohumluk üretimi 2004 yılına göre %39 oranında artarak 63.901 ton olmuştur.

Buğday tohumluk üretimi ise 2000 yılına göre 2004 yılında % 92 oranında artış göstererek, 116083 tondan 223094 tona yükselmiştir. 2005 yılında 176.202 ton olarak gerçekleşen buğday tohumluk üretimi 2004 yılına göre % 21 oranında azalmıştır.

Çeltik tohumluk üretimine baktığımızda; 2000 yılına göre 2004 yılındaki çeltik tohumluk üretimi % 19.5 oranında artış göstererek 1221 tona yükselmiştir. 2005 yılında ise çeltik tohumluk üretimi 2004 yılına göre %187 oranında artarak 3.505 ton olmuştur.

Pamuk (Delinte) tohumluğu üretiminde de, 2000 yılında 9165 ton olan üretim % 80 artışla 2001 yılında 16496 tona yükselmiştir. 2002 yılında ise % 38 oranında azalarak 10108 ton olmuştur. 2000 yılına göre 2004 yılındaki pamuk (delinte) tohumluk üretimi % 100 oranında artış göstererek 18386 ton olarak gerçekleşmiştir. 2005 yılı pamuk üretimi ise 19.576 ton olmuştur.

2002 yılında Hibrit ayçiçeği üretimi 4575 ton, 2003 yılında 5267 ton, 2004 yılında 5358 ton, 2005 yılında da 6522 ton olmuştur. Şekerpancarı üretimi ise 2000 yılında 3438 tondan 2003 yılında 1241 tona düşmüştür. 2004 yılında 2450 ton olan Şekerpancarı üretimi 2005 yılında 2720 ton olarak gerçekleşmiştir.

Soya tohumluk üretimine baktığımızda ise; 2000 yılında 981 ton olan üretimin 2005 yılında % 79 oranında azalarak 201 tona düştüğü görülmektedir.

Nohut, kuru fasulye ve mercimek tohumluk üretimimiz ise 1995 ile 2005 yılları arasında hızla düşmeye başlamış, nohut tohumluk üretimi 1995 yılında 518 tondan 157 tona, kuru fasulye de 32 tondan 30 tona ve mercimekte 1995 yılında 173 tondan 2002 yılında 3 tona düşmüştür.

2000 yılında 461 ton olan Macar fiği tohumu % 206 oranında artarak 2004 yılında 1415 ton olmuştur. 2005 yılında Macar fiği tohumu üretimi %40 oranında azalarak 855 ton olmuştur. 2000 yılında 621 ton olan korunga tohumluğu üretimi 2005 yılında % 98 oranında artarak 1232 tona çıkmıştır. Yonca tohumluğunda ise % 14 oranında ki artışla 2000 yılında 381 ton olan yonca tohumluğu 2005 yılında 436 tona yükselmiştir.

5.1.3.2. Tohumluk Dağıtımı

Ülkemizde tohumlukta karşılaşılan sorunların başında bu tohumlukların temininde ve dağıtımındaki aksaklıklar gelmektedir. Tohumluk üretim ve dağıtım sistemi belirli esaslara bağlanmıştır. 5553 Sayılı Kanun çerçevesinde üretilen veya tedarik edilen tohumluklar Bakanlık Tarımsal Üretim ve Geliştirme Genel Müdürlüğü koordinatörlüğünde kamu ve özel sektör aracılığı ile çiftçilere dağıtılmaktadır. Özel sektör dağıtım hizmetlerini bayilik sistemleri içerisinde

gerçekleştirirken, kamu sektörü ise bu hizmeti Bakanlıkça görevlendirilen dağıtıcı kuruluşlar aracılığıyla yürütmektedir.

Tablo 31. “2000-2005 Dönemindeki” Bazı Tohumlukların Dağıtım Miktarları (Ton)

Türler	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Buğday	101833	58956	80089	99101	229029	173386
Arpa	19666	6062	4127	11458	18499	21643
Mısır	9464	7611	14547	10688	13160	27706
Çeltik	618	1087	897	1359	1297	1289
Ayçiçeği Hib.	2008	1487	3065	1892	2019	5162
Ayçiçeği Vin.	78	45	7	12		
Soya	313	497	796	489	332	495
Yerfıstığı	51.3		1	1	21	61
Şekerpancarı			3177	1398	1192	2201
Patates	40149	25941	26000	28910	40406	47624
Pamuk Delinte	8859	10179	9620	9580	11446	12306
Pamuk Havlı	4912	2287	1156	684	369	219
Nohut	270	656	166	119	59	143
Kurufasulye	42	28	24	22	2	5
Mercimek	0	0	1	8	5	2
Sebze	1744	1679	2137	2013	3227	3103
Susam	1.3	0	2.8	1		0.7
Kanola		23	30	30	7	15
Yonca	556	390	416	370	473	1061
Korunga	759	843	885	478	1414	1491
Macar Fıği	620	580	397	901	1123	1895
Adi Fığ	1020	1407	406	197	834	471
Sorghum				32	38	102
Sudanotu	22	37	47	7	5	11
Sorgum x Sud.otu	166	192	100	132	214	214
Yem Şalgamı				2	18	22
Yemlik Pancar	37	20	44	26	40	39
Çim ve Çayır otu	2107	1770	2236	2490	2230	3601
Toplam	195.295	121.777	150.374	172.400	327.459	304.268

Kaynak: Tarım ve Köyışleri Bakanlığı

Dağıtım rakamları 31.12.2005 tarihi itibariyle düzenlenmiştir.

5.1.4. Türkiye'de Tohumluk İhracatı Ve İthalatı

5.1.4.1. Tohumluk İhracatı

1995-2005 yılı tohumluk ihracatı; 1995 yılında 5296 ton buğday ihraç edilirken, 2000 yılında 3715 ton, 2001 yılında 679 ton, 2002 yılında 20 ton, 2003 yılında 300 ton, hibrit mısırdaki 1995 yılında 3038 ton tohumluk ihraç edilirken 2000 yılında 2418 ton, 2001 yılında 3368 ton, 2002 yılında 4694 ton, 2003 yılında 12555 ton, 2004 yılında ise 9135 ton, 2005 yılında 6120 ton olmuştur.

Tablo 32. “2000-2005 Dönemindeki” Bazı Tohumlukların İhracat Miktarları (Ton)

Türler	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Buğday	3715	679	20	300		
Arpa	0	794				
H.Mısır	2418	3368	4694	12555	9135	6120
H.Ayçiçeği	2128	1487	1416	1844	3723	3271
Soya	0				189	
Pamuk (Delinte)	455	267	1854	1263	2420	3884
Nohut	20	0				
Sebze	35	44	100	102	125	515
Yonca	21	2	1			
Fiğ		49				
Sorgum	0	0				
Sudanotu	1	0				
Çim-Çayırotu	31	37	27	31	65	24
Toplam	8824	6727	8112	16095	15657	13814

Kaynak: Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı

31.12.2004 tarihi itibarıyla verilen izinler olup, fiili ihracatı göstermemektedir.

Hibrit ayçiçeği ihracatı 1995 yılında 1865 ton, 2001 yılında 1487 ton, 2002 yılında 1416 ton, 2003 yılında 1844 ton, 2004 yılında ise 3723 ton, 2005 yılında 3271 ton olarak gerçekleşmiştir. 2002 yılında 1854 ton olan pamuk tohumluğu ihracatımız, 2003 yılında 1263 tona düşmüş, 2004 yılında ise tekrar yükselerek 2420 ton, 2005 yılında ise 3884 ton olarak gerçekleşmiştir. Toplam tohumluk ihracat rakamımız 2001 yılında 6727 ton iken, 2002 yılında 8112, 2003 yılında 16095 ton, 2004 yılında ise 15657 ton, 2005 yılında da 13814 ton olmuştur.

5.1.4.2. Tohumluk İthalatı

Toplam tohumluk ithalatına bakıldığında; 2000 yılında 23126 ton olan ithalatımız, 2001 yılında 10400 ton , 2002 yılında 19227 ton, 2003 yılında 16161 ton, 2004 yılında 19815 ton, 2005 yılında 23.804 ton olmuştur.

2003 yılına göre 2004 yılında en fazla ithal edilen tohumluk Sorgum-Sudan otu olmuştur. Sorgum- Sudan otu 2003 yılında 13 ton olarak ithal edilirken yaklaşık 24 kat artışla 2004 yılında 310 ton, 2005 yılında ise 256 ton ithal edilmiştir. Yemlik pancar tohumu 2003 yılında 5 ton olarak ithal edilirken, 2004 yılında % 440 oranında artış ile 27 ton, 2005 yılında da % 404 oranındaki artışla 136 ton olarak ithal edilmiştir. 2004 yılında ithal edilen tohumluklardan üçüncü sırada ise pamuk (delinte) tohumluğu gelmektedir. 2003 yılında 79 ton olarak ithal edilen pamuk tohumluğu % 429 oranındaki artışla 2004 yılında 418 ton, 2005 yılında da 290 ton olarak ithal edilmiştir

2003 yılına göre 2004 yılında ithal edilen tohumluklar içerisinde sırasıyla şekerpancarında % 80, hibrit ayçiçeğinde % 49 ve buğday tohumlukları ithalatında ise % 44 oranında bir azalma meydana gelmiştir.

2005 yılında ithal edilen en fazla tohumluklar sırasıyla patates, hibrit mısır, çim/çayırotu ve yonca tohumluğu olmuştur.

Tablo 33. “2000-2005 Dönemindeki” Bazı Tohumlukların İthalat Miktarları (Ton)

Türler	2000	2001	2002	2003	2004	2005 *
Buğday	892	21	129	1453	802	563
Arpa						20
H.Mısır	2694	3937	784	2607	4616	4568
Çeltik	45			30	30	
H.Ayçiçeği	49	17	177	203	103	125
Soya			6		8	
Yerfıstığı	100					
Ş.Pancarı	29	71	86	130	25	12
Patates	15524	3126	14147	7570	8580	9712
Pamuk(Delinte)	436	177	166	79	418	290
Sebze	1140	883	1148	764	2034	1691
Kanola (Kolza)		5	50	15		50
Yonca	82	39	70	81	338	2464
Fiğ(Macar)	52	95	50		60	100
Korunga	60	140	260	360	380	756
Sorghum				38		193
Sorgum-Sudan otu	58	58	20	13	310	256
Yem Şalgamı				4		9
Yemlik Pancar	2	20	3	5	27	136
Çim/Çayırotu	1963	1811	2131	2809	2084	2859
Toplam	23126	10400	19227	16161	19815	23804

Kaynak: Tarım ve Köyişleri Bakanlığı

15.12.2005 tarihi itibarıyla buğday ve arpa dışında Bakanlıkça verilen ithalat izinleri olup fiili ithalatı göstermektedir. 2005 yılı ithalat verilerine mantar miseli dahil edilmemiştir.

2000 yılında en fazla ithalatın 15524 ton ile patates tohumluğunda yapıldığı görülmektedir. 2001 yılında bu oran 3126 tona düşmüş, ancak 2002 yılında % 353 oranında artış göstererek 14147 tona yükselmiştir. 2003 ve 2004 yıllarında ise tekrar azalış göstererek, 2003 yılında ithal edilen patates tohumluğu 7570 ton, 2004 yılında 8580 ton, 2005 yılında ise 9712 ton olmuştur.

Hibrit mısır ithalatını incelediğimiz zaman da; 2000 yılında 2694 ton olarak ithal edilen hibrit mısır, 2001 yılında % 46 oranındaki artışla 3937 ton ithal edilmiştir. 2002 yılında 784 ton olan hibrit mısır 2001 yılına göre % 80 oranında azalırken, 2003 yılında 2607 ton olarak ithal edilerek 2003 yılının 2002 yılına göre artışı % 232 oranında olmuştur. 2004 yılında ithal edilen hibrit mısır tohumluğu miktarı 4616 ton, 2005 yılında ise 4568 ton olmuştur.

Çim/çayırotu tohumluğu ithalatını incelediğimizde 2000 yılında 1963 ton olan ithalat 2001

yılında % 7 oranında azalma ile 1811 ton olmuştur. 2002 yılında çim/çayırotu tohumluğu ithalatı 2131 ton, 2003 de 2809 ton, 2004 yılında 2084 ton, 2005 yılında ise 2859 ton olmuştur.

Yonca tohumluğu 2003 yılına göre % 317 oranında bir artış göstererek 2004 yılında 338 ton, 2005 yılında % 628 oranında artarak 2464 ton olarak ithal edilmiştir.

Sebze tohumluğu ithalatına baktığımızda 2000 yılında 1140 ton olan sebze tohumluk ithalatında 2001 yılında 2000 yılına göre % 22 oranında bir azalma, 2002 yılında 2001 yılına göre % 30 oranında artış, 2003 yılında 2002 yılına göre % 33 oranında tekrar bir azalma, 2004 yılında % 116 oranındaki artışla 2034 ton olarak ithal edildiği görülmüştür. 2005 yılında ise %17 oranındaki bir azalma ile 1691 ton sebze tohumu ithal edilmiştir.

5.1.5. Pazarlama

5.1.5.1. Tohum Üretim ve Pazarlamasında Kuruluşların Yeri

Tohumluğun kalite kontrolü üzerinde ilk bilimsel çalışmalar 1869 yılında Almanya'nın Tharand kasabasında kurulan laboratuarda Friedrich Nobbe tarafından başlatılmıştır. Ülkemizde ise, çeşit geliştirme ve tohumluk alanındaki ilk bilimsel çalışmalar 1925'lerden sonra Adapazarı, Adana, Eskişehir, Samsun Tohum Islah İstasyonlarının ve 1933'te Ankara Yüksek Ziraat Enstitüsü'nün kurulmasıyla başlatılmış ve Tarım ve Köyişleri Bakanlığı'nın da katkılarıyla giderek yaygınlaştırılmıştır. 1.3.1950 tarih ve 5433 sayılı yasa ile Devlet Üretim Çiftlikleri Genel Müdürlüğü'nün kurulmasıyla; ülkemizde geliştirilen çeşitlerin tohumluklarının üretilmesi olanakları da genişlemiş, yurdun değişik bölgelerine dağılmış işletmeleriyle bu Genel Müdürlük giderek genişleyen boyutlardaki tohumluk üretim ve dağıtım programlarının asıl yükünü üstlenmiş, Türkiye'de tohumluk ve çeşit anlayışının yaygınlaştırılmasına büyük katkılarda bulunmuştur (Kün,E ve ark).

Günümüzde ise tohumculukla ilgili birimler, Tarım ve Köyişleri Bakanlığı'nın değişik Genel Müdürlükleri bünyesine dağıtılmıştır. Tarımsal Üretim ve Geliştirme Genel Müdürlüğü'nün (TÜGEM) görevleri arasında tohumculuk politikasının oluşturulması, ülkesel üretim, tedarik ve dağıtım programlarının yapılması bulunmaktadır. Tarımsal Araştırmalar Genel Müdürlüğü'nce (TAGEM) çeşit geliştirme ve her türlü araştırma faaliyetleri , Koruma ve Kontrol Genel Müdürlüğü'nce (KORGEM) 6968 Sayılı Kanunda belirtilen zirai karantina uygulamaları ile tescil ve sertifikasyon işlemleri, Teşkilatlanma ve Destekleme Genel Müdürlüğü'nce (TEDGEM) çeşit tanıtımı, deneme ve demonstrasyonlar, Tarımsal İşletmeler Genel Müdürlüğü'nce (TİGEM) tohumluk ve fidan üretimleri, haşhaş tohumluğu üretimi ve dağıtımı ise Toprak Mahsulleri Ofisi (TMO) sorumluluğu altında yapılmaktadır. TİGEM kendine döllen bitkilerin tohumluk üretimlerinde büyük paya sahiptir (TKB,2004).

1982 yılında tohum fiyatlarının serbest bırakılması, 1984 yılında “**Tohumluk İthalatının Serbest Bırakılması**” ve 1985 yılında çıkarılan “**Tohumluk Teşvik Kararnamesi**” ve bunları izleyen uygun politikaların yürürlüğe girmesiyle birlikte ülkemizde tohumculuk özel sektöre dayalı yeni bir yapılanma içine girmiştir. Uygulanan politikaların etkisiyle ülkemizde tohumculuk

firmalarının kurulması ve gelişmesi hızlanmıştır.

Kamu kuruluşları, özel sektör için cazip olmayan, buğday, arpa, pamuk ve yem bitkileri gibi kendine döllen bitkilerde tohum üretimine ağırlık verirken, özel sektör tohumculuk kuruluşları da mısır, ayçiçeği, patates ve sebzelerde hibrit tohum üretimine ağırlık vermektedir.

Tablo 34. Özel Sektörün Tohumluk Üretimdeki Payı(%)

Tür/Yıl	1986	2004	2005
Buğday	0,2	5	11
Arpa	0,0	10	22
Soya	41,2	99,2	100
Mısır(hibrit)	91,2	99	96
Ayçiçeği(hibrid)	100,0	99,3	100
Patates	48,9	99,9	100
Sebze	94,4	99,8	99,8
Yem bitkileri	10,9	26	31,6
Pamuk	0,0	52	78,8

Kaynak: Tarım ve Köyişleri Bakanlığı

Hibrit tohum geliştirme teknolojileri yönüyle daha çok dışa bağımlı bir yapı ile faaliyet gösteren özel tohumculuk kuruluşları üretim ve pazarlama programlarında, özellikle son yıllarda kendi geliştirdikleri çeşitlerin yanında, Araştırma Enstitülerince ıslah edilen hibrit ve standart çeşitlere de yer vermeye başlamışlardır. Bununla birlikte; Araştırma Enstitülerince geliştirilen çeşitlerin üretime daha hızlı girebilmesi ve etkin kullanımı için özel sektörün tanıtım ve pazarlamadaki üstünlüklerinin devreye sokularak, tohumculuk sektörümüzün teknolojik olarak dışa bağımlılığının azaltılması ve yerli teknoloji kullanımının yaygınlaştırılması Tarım ve Köyişleri Bakanlığı'nın önemli hedefleri arasında yer almaktadır (TKB,2003).

5.1.5.2. Sertifikalı Tohumluk Fiyatları

Tarımsal üretimin artışı, ekonomik gelişmesini belli bir düzeye ulaştırmış olan ülkemizde, endüstri sektörüne destek olmak ve toplumun beslenme düzeyini yükseltebilmek için önemli olmaktadır.

Tablo 35. “2000-2006 Dönemi” Sertifikalı Tohumluk Fiyatları (TL/KG)

TOHURLUK FİYATLARI(TL/KG)	2000	2006	%
Makarnalık (Anadolu)Buğday	0,18	0,56	211
1.Grup Ekmeklik Buğday	0,17	0,56	229
2.Grup Ekmeklik Buğday	0,17	0,55	224
Arpa	0,15	0,58	287
Tritikale	0,13	0,5	285

2000- 2006 Yılı Fiyatları TİGEM Ortalama Fiyatlarıdır.

Tarımda bitki gelişimi için gerekli koşullar optimum düzeyde olsa bile yeterli ürün elde etmek, kullanılan tohumluğun kalitesine bağlıdır. Kaliteli tohumluk kullanımı büyük ölçüde tohumluk fiyatlarına bağlı bulunmaktadır. 2001-2002 dönemi itibariyle 2.grup ekmeklik buğday tohumluk fiyatı % 49, makarnalık buğday tohumluk fiyatı % 39, arpa tohumluğu ile çavdar tohumluğu fiyatı % 28 oranında artış göstermiştir. 2002 – 2003 dönemine baktığımızda ise tohumluk fiyatlarında bir azalmanın olduğu görülmektedir. Çünkü; TİGEM tarafından 22.09.2003 tarihinden itibaren hububat tohumluklarının fiyatı % 10 indirilmiştir.

2000-2006 dönemi itibariyle kullanılan sertifikalı tohumluk fiyatlarındaki artış; makarnalık buğday tohumluk fiyatı % 211, 1.grup ekmeklik buğday tohumluk fiyatı % 229, 2.grup ekmeklik buğday tohumluk fiyatı % 224, arpa tohumluğu fiyatı % 287, tritikale tohumluğu fiyatı ise % 285 oranında gerçekleşmiştir.

2005-2006 dönemi itibariyle kullanılan sertifikalı tohumluk fiyatlarındaki artış ise; makarnalık buğday tohumluk fiyatı % 11.3, 1.grup ekmeklik buğday tohumluk fiyatı % 13.5, 2.grup ekmeklik buğday tohumluk fiyatı % 13.7, arpa tohumluğu fiyatı % 38,1 oranında olmuştur.

2005 yılında tarımsal ürün fiyatları, genel olarak maliyetlerin ve girdi fiyatlarının gerisinde kalarak üretici gelirlerini önemli ölçüde azaltmıştır. Bunu bir örnekle açıklamak gerekirse; 2005 yılına göre 2006 yılı Anadolu kırmızı sert buğdayın fiyatında meydana gelen artış % 7,1 oranında gerçekleşmiştir. Buğday yetiştiriciliğinde kullanılan Amonyum Nitrat (%33N) gübresindeki artış % 18, motorinde ki artış %11,9, hububat sulama fiyatında meydana gelen artış %5,9, 2. grup ekmeklik buğday tohumluğunda meydana gelen fiyat artışı %13,7 ve tarımsal ilaçlarda ki artış da % 22,2 oranında gerçekleşmiştir. Görüldüğü üzere satın alma gücü azalan çiftçi her şeye rağmen üretmeye devam etmektedir. Hedef ithalata bağımlı olmadan üretimi artırabilmektir.

Tarım ve Köyişleri Bakanlığı tarafından sertifikalı tohum kullanımının yaygınlaştırılması amacıyla; “Mahsul Fiyatına Tohumluk Temini Projesi” başlatıldı. Söz konusu proje ile üreticilerin 300 bin ton sertifikalı tohum kullanımının sağlanması hedeflendi. 2004 yılının sonunda ise “Mahsul Fiyatına Tohumluk Temini Projesi” ile üreticilere 232 bin ton sertifikalı tohum dağıtımı gerçekleştirilmiştir.

5 Haziran 2004 tarih ve 25483 Sayılı Resmi Gazetede yayımlanan “2004 -2005 Dönemi Hububat Ürünü Alımı ve Satımı Hakkında Karar”ın 1’inci maddesi “e” bendinde “Hububat üretiminde kalite ve verimi artırmak için 2004 yılı ekim döneminde kamu kurum ve kuruluşları ile özel sektör ve kooperatiflerce sertifikalı buğday ve arpa tohumluğu dağıtımını teşvik etmek ve hububatın borsa ve piyasalarda işlem görmesini sağlamak amacıyla TMO, üreticilerin kooperatif, sanayici, tüccar ve borsalara sattığı ürünlere tekabül eden tohumluğun karşılığı olarak, Türkiye’de üretilen en fazla 300.000 ton tohum için kilogram başına 50.000 TL. destek verir. TMO’ca ödenen destek bedelleri ile maliyetleri görev zararı sayılır ve Hazinece ödenir...” ifadesi yer almaktadır. Bu kararnameye bağlı olarak 24 Haziran 2004 tarih ve 25502 Sayılı Resmi Gazete de yayınlanan

“2004 Yılında Sertifikalı Buğday ve Arpa Tohumluğu Desteği Ödenmesine İlişkin Uygulama Tebliği” ne göre üreticiler, alım satım ve çiftçi belgelerini sertifikalı tohumu alacakları TİGEM işletmeleri ve bayilerine, TKK’ne, Pankobirlik’e, Araştırma Enstitülerine, Fakültelere veya özel sektör tohumculuk kuruluşlarına ibraz ederler. Üreticiler bu belge ile kg başına 50.000 TL. daha düşük fiyatla sertifikalı buğday ve arpa tohumluğu veya her ikisinden de alabilirler.

3 Eylül 2004 yılında 2004/7802 Mal ve Hizmetlere Uygulanacak Katma Değer Vergisi Oranlarının Tespitine İlişkin Bakanlar Kurulu Kararına göre; buğday, arpa, mısır, çeltik, fasulye, yer fıstığı, ayçiçeği, soya, şekerpancarı, patates, pamuk, nohut, yonca, korunga, adi ve diğer figler, sorgum, sudan otu ve sorgum-sudan melezinin sertifikalı tohumlukları ile sertifikalı meyve fidanlarında KDV oranları % 1’ e indirilmiştir.

Bununla birlikte; Sertifikalı Tohumluk ve Fidan Desteği ile Patates Siğili Görülen Alanlarda Alternatif Ürün Desteği Hakkında Tebliğde Değişiklik Yapılmasına Dair Tebliğ (Tebliğ No 2005/20)’ de sertifikalı tohumluk kullanan üreticilerimize dekar başına yapılacak destekleme ödeme miktarı buğday, arpa, tritikale, yulaf ve çavdar için 3 YTL, çeltik, nohut, kuru fasulye ve mercimek için 5 YTL, patates için ise 18 YTL’dir. 10 Mayıs 2006 tarih ve 26164 Sayılı Resmi Gazetede yayımlanan Sertifikalı Tohumluk Kullanımı ve Sertifikalı Meyve ve Asma Fidan/ Çilek fidesi ile Kapama Bağ/ Bahçe Tesisi Desteklemeleri hakkında Tebliğ (Tebliğ No.: 2006/ 19)’ de ise sertifikalı buğday, arpa, tritikale, yulaf, çavdar, çeltik, nohut, kuru fasulye, mercimek, susam, yer fıstığı, kolza (kanola), aspir ve patates tohumluklarını sadece mahsul elde etmek amacıyla kullanan çiftçilere, Sertifikalı fidan/fide kullanarak; en az 5 dekar bodur ve yarı bodur meyve fidanları ile kapama bahçe, en az 10 dekar diğer meyve/asma fidanları ile kapama bağ ve bahçe ve en az 3 dekar çilek fidesi ile çilek bahçesi tesis eden çiftçilere dekar başına destekleme ödemesi yapılacağı belirtilmiştir. Dekar başına yapılacak destekleme ödeme miktarı tritikale, arpa, çavdar, yulaf için 3 YTL, buğday için 5 YTL, susam, kolza(kanola), aspir için 4 YTL, nohut, kuru fasulye, mercimek için 6 YTL, çeltik, yer fıstığı için 8 YTL, patates için ise 20 YTL’dir.

Sonuç Ve Öneriler

Tohumculuk sektöründe ülkemizin büyük tarım potansiyeli, alternatif türleri tohumculuk için uygun ekolojik şartlar ve bölgesel konumunun elverişliliği düşünüldüğünde yapılan çalışmalar sonucunda verimlilik artışı olması gerekirken, hedeflenen noktaya ulaşmak için alınan kararların uygulamadaki aksaklıklarından kaynaklanan verimlilik azalışı olmaktadır.

Ekim zamanı ve kullanılan yöntemlerin doğru seçilmemesi, çeşit ve tohumluk seçimindeki hatalar, yöresel yetiştirme tekniklerinin ortaya konulmaması tohumluktaki verimsizliğe yol açan faktörlerdir.

Sertifikalı tohum fiyatlarının yüksekliği çiftçinin kaliteli üretim yapmasını engellemekte, çiftçilerimizin sertifikalı tohumluk kullanım oranlarının artırılmaması da, üretimden beklenen verimin alınamamasına neden olmaktadır. Eğer; yerli tohumculuk endüstrisi geliştirilebilir, bu konuda dışa bağımlılık azaltılabilir, yerli üretim teknolojisi ihtiyaca cevap verebilecek hale

getirilebilirse, tohumculuk sektörü ile ilgili verimlilik de artacaktır.

2004 yılında yapılan II. Tarım Şurası'nda da belirtildiği üzere; Türkiye de tohumluk ihracat ve ithalat dengesi, yıllara göre değişmekle birlikte, yılda ortalama 15 – 20 milyon dolarlık tohum ihraç edilirken, 60 -70 milyon dolarlık ithalat yapılmaktadır.

Bu nedenle;

- Tohumculuk sektörü, sürekli dışardan tohum ithal etmek yerine, yeni çeşit geliştirmek için araştırma ve geliştirmeye yönelik çalışmaları yapmak zorundadır. Bunun için başlangıçta Kamu Araştırma Kuruluşları, Üniversiteler ve tohumculuk kuruluşları arasında sıkı bir diyalog kurularak Kamunun Ar-Ge alt yapısından yararlanılmalıdır. Uzun vadede ise tohumculuk sektörü mutlaka Ar-Ge alt yapısını kurması yönünde özendirilmelidir.
- Sertifikalı tohumluk kullanımının yaygınlaştırılması için prim ödemelerinde sertifikalı tohumluk kullananlara yapılan destek artırılarak devam etmelidir.
- Tohumculukta araştırma, üretim, dağıtım ve kredilendirme zinciri iyi ve sağlam kurulmalıdır.
- Orijinal, Anaç ve Sertifikalı kademelerde delinte pamuk tohumluğu kullanımı teşvik edilerek, bu tür tohumluğu kullanan üreticilere verilen prim artırılmalıdır.
- Çırçır sahiplerinin satın almış oldukları kütlü pamuğu işledikten sonra elde ettikleri yağlık vasıftaki pamuk çiğdidinin tohumluk olarak kullanılmasının engellenmesi için çırçırın kontrollü çalışır hale getirilmesi gerekmektedir. Ayrıca sertifikasız kaçak tohumluk üretimi ve satışı daha sıkı denetlenmelidir.
- Ayçiçeği hibrit tohumluğu üretiminde kaliteye önem verilmelidir.
- Baklagil tohumculuğunda çiftçinin pahalı tohumluk kullanmasının engellenebilmesi için, mekanizasyon kullanımının geliştirilmesi gerekmektedir.
- Güneydoğu Anadolu Bölgesinde nohutta antraknoz hastalığına dayanıklı ve iri taneli yeni çeşitlerin geliştirilmesi için çalışmalar yapılmalıdır.
- Ülkemizde kamu – özel sektör işbirliği ile patateste temel tohumlukların üretimine başlanmalı, tohumluk ve yemeklik üretim alanları birbirinden ayrılmalıdır.
- Ruhsatlı olmayan kişi ve kuruluşların tohumluk satmaları engellenmeli ve ruhsatlı olanlarda Tarım İl Müdürlükleri aracılığı ile denetlenmelidir.
- Açıkta ambalajlanmamış, hiçbir garantisi olmayan elenmemiş ve ilaçlanmamış belgesiz tohumlukların satışını engelleyici yasal tedbirler alınmalıdır. Tarım İl ve İlçe Müdürlükleri başta tohumluk denetimleri olmak üzere sorumluluk alanına giren konularda “denetim ağırlıklı bir yapıya” dönüştürülmeli ve böylece kanunların verdiği denetim yetkisi tam olarak kullanılmalıdır.
- Tohumluk ambalajları üzerinde üreticilerin anlayabileceği şekilde tohumla ilgili teknik bilgilere yer verilmelidir. İlgili kanun ve yönetmeliklerin gerektirdiği etiketleme yapılmalı ve bununla ilgili kontrollere önem verilmelidir.
- Çiftçilerimiz artık kaliteli üretim için ekolojik koşullara uygun tohum çeşitlerini istemekte, ancak, çiftçi yeni çeşitlere ulaşmakta zorlanmaktadır. Bu nedenle; kuruluşlar arasında koordinasyon sağlanarak eğitim ve yayım hizmetleri daha verimli hale getirilmelidir.

- TİGEM'in Tohumluk satışları için İl ve İlçe merkezlerinde bayilik sistemi oluşturması, üreticilerin peşin olarak tohumluk alışlarında, tohumluklara ulaşmalarında büyük kolaylıklar sağlamıştır. Bu uygulamaya genişletilerek devam edilmelidir.

Kaynaklar

1. *Türk Ziraat Yüksek Mühendisleri Birliği ve Vakfı, "Tohumculuk Komisyon Raporu", Ankara, 1997*
2. *Tarım Ve Köyişleri Bakanlığı Tarımsal Üretim ve Geliştirme Genel Müdürlüğü, "Tohumculuk Sektörü ve Geleceği", Ankara, 2004*
3. *FORSMAN.,K., Z., Küreselleşme Sürecinde Biyoteknoloji ve Biyogüvenlik Sempozyum Bildirileri, "Modern Biyoteknoloji ve Uluslar arası Hukuk", 23-24 Ekim 2000.*
4. *KEFİ.S., Küreselleşme Sürecinde Biyoteknoloji ve Biyogüvenlik Sempozyum Bildirileri, "Modern Biyoteknoloji ve Biyogüvenlik", 23 -24 Ekim 2000.*
5. *Tarım ve Köyişleri Bakanlığı Koruma ve Kontrol Genel Müdürlüğü, Tohumluk Tescil ve Sertifikasyon Merkezi Müdürlüğü, "Tohumluk Standartları Ve Uygulama Esasları", Ankara-2004.*
6. *Tarım Ve Köyişleri Bakanlığı Tarımsal Üretim ve Geliştirme Genel Müdürlüğü, "Buğday ve Arpa Tohumluğu Dağıtım Sistemi", Ankara, Mart 2004.*
7. *Kün, E. ve ark., "Tohumluk Kullanımı ve Üretimi, Ziraat Mühendisleri Odası, IV. Teknik Kongresi, Ocak 1995.*
8. *Tarım Ve Köyişleri Bakanlığı Tarımsal Araştırmalar Genel Müdürlüğü "Ülkesel Tohumculuk Planlama Toplantısı Raporu", 29 Aralık 2003, Ankara.*

5.2. Gübre

Ülkemizin ve ekonomimizin ana sektörünü oluşturan tarımdaki verimliliğin artırılması girdi kullanımının yaygınlaştırılmasına ve bu girdilerin tekniğine uygun şekilde kullanılmasına bağlıdır. Ülkemizde gübre, ilaç gibi girdilerin kullanımında yetersizlikler bulunmakla birlikte, bazı bölgelerimizde bu tür girdilerin bilinçsizce kullanıldığı ve bu nedenle gereksiz harcamaların yapıldığı bilinmektedir. Gübrenin verimlilik üzerinde etkisinin en üst düzeyde olabilmesi için, toprak ve yaprak analizi ile birlikte belirlenecek gübre cinsi, miktarı, gübreleme yöntem ve zamanının iyi ayarlanması, ayrıca yağışların ve sulamanın zaman ve miktarına da dikkat edilmesi gerekmektedir. Toprağın korunarak verimliliğinin sağlanması açısından toprak ve bitkinin ihtiyaç duyduğu bitki besin maddesini içeren gübrenin toprağa verilmesi gerekir. Bilinçsizce ve tekniğine uygun olarak kullanılmayan gübreler, bitkisel üretimin azalmasına yol açarken, toprak yapısını bozmakta, içme sularının kalitesini düşürmekte ve yer altı sularını kirleterek doğal kaynaklarımızın israfına yol açmaktadır. Bu nedenle, birim alandan elde edilen üretim miktarının artırılması, yani verimlilik artışı için girdi kullanımının önemi son derece büyüktür.

5.2.1. Türkiye'de Kullanılan Kimyevi Gübre Üretim Ve Tüketim Durumu

Kimyevi gübreleri azotlu, fosforlu ve potasyumlu ve kompoze gübreler olarak 4'e ayırmak mümkündür (www.bahce.biz).

Azotlu gübreler amonyum sülfat, amonyum nitrat ve üre olarak üç grupta toplanmaktadır.

Amonyum sülfat gübresinin içinde % 21 oranında azot bitki besin maddesi vardır. Eğer bu gübre asit reaksiyonlu topraklarda uzun süre ve çok kullanılırsa, toprakların daha fazla asitleşmesine neden olacağından toprak verimsizleşir. Amonyum nitrat gübresinden % 26 saf azot besin maddesi içeren kireçli, %33 saf azot besin maddesi içeren ise saf olan amonyum nitrat gübresidir. Amonyum nitrat gübresi ekim zamanında kullanılabildiği gibi bitkinin büyüüp geliştiği dönemlerde de başarı ile uygulanabilir. Üre gübresinin içinde ise ağırlığının yarısına yakın % 46 saf azot besin maddesi bulunmaktadır. Üre gübresi sonbahar gübrelemesinde kullanıldığı gibi, bitkilerin belirli gelişme dönemlerinde ilkbaharda veya daha sonra da kullanılabilir. Üre toprağa verildikten sonra derhal toprağa karıştırılmazsa, toprak yüzeyinde kalan gübreden azot kaybı olabilmektedir. Azotlu gübreler toprakta çok hareketli gübreler oldukları için fazla yağışlarla ve sulama suyu ile yıkanarak veya gaz halinde uçarak kaybolabileceği için, hepsinin bir defada ekim veya dikimde verilmeyip, bitkinin çeşitli büyüme devrelerinde olmak üzere birkaç kısma bölünerek verilmesi daha uygun olmaktadır.

Fosforlu gübrelerden, triplesüperfosfat gübresi taban gübresi olarak da bilinmektedir. Triple süperfosfat (TSP) gübresinin kullanılmasında dikkat edilmesi gereken konu, gübrenin ekim veya dikimden önce verilmesini ve mümkün olduğu kadar tohum ve kök derinliğine gömülmesini sağlamaktır. Fosforlu gübreler ekimden veya dikimden hemen önce veya ekim sırasında verilmelidir.

Potasyumlu gübreler, potasyum sülfat ve potasyum klorür olarak ikiye ayrılmaktadır. Potasyum sülfat gübresinin ağırlığının yarısı oranında (% 50) , potasyum klorür gübresinin ise ağırlığının yarısından biraz fazla % 60 oranında potasyum besin maddesi bulunmaktadır. Azot ve fosfor bakımından fakir potasyum besin maddesi bakımından ise yeterli olan topraklarımızda potasyumlu gübre kullanımı azot ve fosforlu gübre kullanımına göre daha az olmaktadır. Toprak analizleri yaptırılarak potasyum eksikliği tespit edilen yerlere verilecek olan potasyumlu gübrelerde ekim ve dikim zamanında verilmelidir.

Kompoze gübreler ise , birden fazla bitki besin maddesini bir arada bulunduran gübredir. Kompoze gübrenin içerisindeki bitki besin maddeleri sırası ile azot, fosfor ve potasyumdur. Diamonyum fosfat gübresi de kompoze bir gübre olup, 100 kg. diamonyum fosfat gübresinde 18 kg. azot ve 46 kg. fosfor bulunmaktadır. Diamonyum fosfat gübresi hububat ve benzeri bitkilere sonbaharda ekim esnasında verilmelidir.

5.2.1.1 Kimyevi Gübre Üretimi

Gübre sanayinin 2002 yılı üretimi 2005 yılına göre yüzde 9 oranında, azalmıştır. 2002 yılında 2001 yılına göre özellikle üre ile DAP gübresinin üretiminde artış görülmektedir. 2003 yılında 2002 yılına göre sadece amonyum nitrat (%26N) gübresinin üretiminde % 6 oranında bir artış olmuş ve üretim 961 bin tondan, 1 milyon 21 bin ton' a çıkmıştır. . 2005 yılında ise kimyevi gübre üretimi % 1 oranında azalarak 3 milyon 158 bin ton olarak gerçekleştirilmiştir.

2003 yılı kimyevi gübre üretimi 2002 yılına göre % 5 azalmış, 2001 yılına göre % 26 artmış, 2000 yılına göre % 5 artmış, 1999 yılına göre % 1 artmış, 1998 yılına göre de % 13

azalmıştır. Tarım ve Köyişleri Bakanlığı tarafından yapılan IV. Gübre Danışma Kurulu raporunda 2002 ve 2003 yıllarında kimyevi gübre üretimimizin 2000 ve 2001 yıllarına göre artmasının temel nedeni, 2001 yılında yaşanan ekonomik krizin etkilerinin azalması ve İGSAŞ'ın deprem hasarını gidererek normal üretimine geçmesi şeklinde belirtilmiştir. Ayrıca 2002 ve 2003 yılında enflasyonla mücadeledeki başarı ile döviz kurlarındaki düşme eğilimi hammadde kaynakları bakımından % 90 oranında dışa bağımlı olan sektörün 2003 yılının son çeyreğine kadar dış piyasalardan uygun fiyatla hammadde temin etmesinden kaynaklanmakta olduğu da belirtilmektedir.

Tablo 36. “2000-2006 Yılı” Gübre Üretimi (Ton)

GÜBRE CİNSİ	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
AMONYUM SÜLFAT	171.980	190.671	193.649	94.208	111.112	147.164	141.743
AMONYUM NİTRAT (%26 N)	1.070.276	866.424	960.556	1.021.259	980.607	821.032	1.131.072
AMONYUM NİTRAT (%33 N)	21.958	62.281	98.356	3.146	52.698	143.250	94.023
Ü R E	105.817	116.061	448.882	389.389	390.709	379.411	147.192
TRIPLE SÜPER FOSFAT	66.590	44.481	60.604	86.550	108.692	127.599	114.200
DIAMONYUM FOSFAT	138.318	87.996	163.698	170.795	42.299	107.949	192.349
KOMPOZE							
20-20-0	997.490	688.425	830.658	776.338	688.912	594.526	563.557
20-20-0+Zn	167.597	125.182	159.305	209.234	225.168	251.740	252.283
26-13-0			1.300	1.500			
15-15-15	315.242	251.089	315.633	323.189	326.717	260.950	204.609
15-15-15+Zn	26.115	16.725	27.298	42.050	58.779	77.023	92.103
15-30-15			42.743				
20-10-10				2.340	4.150		5.144
12-30-12	16.520	77.710	114.983	96.775	71.461	81.802	92.490
10-25-20	3.543	21.485	22.000	44.482	38.647	37.785	
15.25.15						1899	1200
16-0-0						53916	
16-20-0		17.858	12.335	3.650	1.650		10.405
8-24-24						9150	
8-24-8	981						
10.15.25				17.508	5.135		
25-5-10	60.282	61.598	19.816	28.841	62.639	46.589	68.534
MAP				6.489			
20.32.0.+Zn					4.926	5.140	4.250
8.24.24					5.000		1.126
18.24.12.+Zn					6.289	10.649	11.087
10.20.20							6.053
12.20.12					6.513		
FİZİKİ TOPLAM	3.162.709	2.627.986	3.471.816	3.317.743	3.192.103	3.157.574	3.133.420
AZOT	696.913	587.715	837.927	775.290	756.668	740.150	699.525
FOSFOR	385.572	297.834	407.238	416.437	348.171	378.444	384.832
POTAS	60.001	59.954	78.031	82.790	84.828	87.270	65.965
TOPLAM B.B.M.	1.142.486	945.503	1.323.196	1.274.517	1.189.667	1.205.864	1.150.322

Kaynak: Tarım ve Köyişleri Bakanlığı Cinslerine Göre Gübre Tüketimi

2005 yılı cinsler bazında kimyevi gübre üretimi, 2004 yılı ile karşılaştırıldığında, amonyum nitrat (% 26N) %172, DAP % 155, amonyum sülfat (%21N) % 32, Kompoze 15-15-15 Zn gübresinde % 31 oranında bir artış görülmektedir.

2005 yılında üretilen toplam 3.157.574 ton kimyevi gübreler içerisinde en fazla kullanılanlar sırasıyla; amonyum nitrat (%26N) gübresi, kompoze 20-20-0 gübresi, üre, kompoze 15-15-15 gübresi ile diğer gübreler oluşturmaktadır.

5.2.1.2. Kimyevi Gübre Tüketimi

Türkiye’de 1986-1996 döneminde en fazla kullanılan gübre çeşitleri sırasıyla; % 26’lık amonyum nitrat, kompoze(20.20.0), Üre, diamanyumfosfattır. %21 ‘lik amonyum nitrat ve normal süper fosfat gübreleri ise 1988 yılından sonra tüketilmemektedir. 1986-1994 yılları arasında bazı gübre çeşitlerinin tüketiminde azalmalar olurken, bazı gübre çeşitlerinin tüketimi de artmıştır.

Tablo 37. “2000-2006 Yılı” Gübre Tüketimi (Ton)

Gübre Cinsi	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
AMONYUM SÜLFAT(%21N)	328.420	250.528	295.748	347.843	292.950	341.994	388.349
AMONYUM NİTRAT (%26 N)	1.156.915	884.989	957.211	1.072.899	929.300	820.827	973.837
AMONYUM NİTRAT (%33 N)	581.114	561.246	670.027	774.880	807.621	949.511	896.657
Ü R E	842.010	718.737	718.524	771.018	862.068	836.132	807.738
AMONYUM NİTRAT (%30 N)	118	5.986					
NORMAL SUPER FOSFAT					32.773	21.863	16.145
TRIPLE SÜPER FOSFAT	45.564	29.842	24.516	38.935	43.339	60.415	53.024
DIAMONYUM FOSFAT	630.317	431.094	383.883	504.053	568.527	621.635	637.035
KOMPOZE							
20-20-0	1.017.697	822.607	836.401	889.763	870.242	739.386	745.728
20-20-0+Zn	166.479	116.740	164.292	207.967	225.669	242.117	254.206
26-13-0							
15-15-15	316.751	241.934	281.558	293.449	338.144	302.703	273.764
15-15-15+Zn	22.776	17.619	25.963	40.244	54.608	79.481	98.807
20-10-10							
12-30-12	90.020	79.515	115.270	72.398	74.635	73.002	71.851
10-25-20	4.367	21.486	22.000	14.577		14067	
13-0-46	10.329	6.774	5.287	20.193	10.560	14.678	
16-0-0	797	773	491	1.435	2.630	3.346	4.778
16-20-0		412	424	178		234	
8-24-8	989					2158	
10.15.25				11.643			
25-5-10	62.775	60.246	17.144	15.860	28.582	29.408	70.153
18.24.12+Zn					6.227	10.170	8.405
20.32.0+Zn					4842	4266	4910
15.25.15						1.869	836
10.20.20						5183	7122
POTASYUM NİTRAT							25538
8.24.24						2158	3997
POTASYUM SÜLFAT	16.764	11.815	10.120	16.358	22.467	24.334	24.174
FİZİKİ TOPLAM	5.294.202	4.262.343	4.528.859	5.093.693	5.175.184	5.198.779	5.367.045
AZOT	1.378.597	1.132.555	1.199.130	1.340.867	1.366.618	1.372.371	1.406.641
FOSFOR	628.776	470.258	474.418	546.145	590.360	601.819	605.532

POTAS	82.095	67.820	73.567	83.622	87.566	93.816	98.875
TOPLAM B.B.M.	2.089.468	1.670.633	1.747.115	1.970.634	2.044.544	2.068.006	2.111.048

Kaynak : Tarım ve Köyişleri Bakanlığı

2002 yılında ki gübre tüketimi 1999 yılına göre %18, 2000 yılına göre ise % 14 oranında azalırken, 2001 yılına göre ise % 6 oranında artmıştır. 2003 yılında gübre tüketimi 2002 yılına göre % 12 oranında artarak, 5 milyon 92 bin ton olmuş ve 2004 yılında ise gübre tüketimi % 2 oranında artarak 5 milyon 175 bin ton olmuştur. 2004 yılı cinsler bazında kimyevi gübre tüketimi, 2003 yılı ile karşılaştırıldığında, amonyum sülfat gübresi % 16, amonyum nitrat (%26N) % 13 azalırken, amonyum nitrat (%33 N) % 4, üre % 12, DAP % 13 oranında artmış ve kompoze 20.20.0 gübresinde ise % 2 oranında azalma görülmüştür.

2005 yılı gübre tüketimi 5 milyon 199 bin ton olarak gerçekleşmiştir. 2005 yılı cinsler bazında kimyevi gübre tüketimi, 2004 yılı ile karşılaştırıldığında, amonyum nitrat (% 26N) %12, üre %3, Kompoze 20-20-0 %15, Kompoze 15-15-15 gübresinde ise % 10 oranında azalma görülürken, Kompoze 15-15-15 Zn gübresinde % 46 oranında bir artış görülmektedir. TSP gübresinde %39, amonyum nitrat (%33N) gübresinde %18, amonyum sülfat (%21N) gübresinde ise %17 oranında artış olmuştur.

2005 yılında tüketilen toplam 5.198.779 ton kimyevi gübreler içerisinde en fazla kullanılanlar sırasıyla; amonyum nitrat (%33N) gübresi, üre, amonyum nitrat (%26N) gübresi, kompoze 20-20-0 gübresi, DAP, kompoze 15-15-15 gübresi, kompoze 15-15-15 Zn gübresi ile diğer gübreler oluşturmaktadır. 2000 – 2005 dönemi kullanılan kimyevi gübreler içerisinde kullanım oranı artan en fazla gübre çinkolu gübreler olarak görülmektedir.

5.2.2.Türkiyede Kullanılan Kimyevi Gübre İthalatı Ve İhracatı

5.2.2.1. Kimyevi Gübre İthalatı

1998 yılında ithalat 1 milyon 744 bin ton iken 2003 yılında 2 milyon 126 bin tona yükselmiştir. 1998 yılına göre gübre ithalatı 2003 yılında %22'lik bir artış göstermektedir.

Tablo 38. “2000-2006 Yılı” Gübre İthalatı (Ton)

GÜBRE CİNSİ	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
A.SÜLFAT (%21 N)	205.594	194.744	298.644	203.251	283.921	184.544	250.586
A.NİTRAT (%26 N)	20.505	11.191	22.680	10.658	12.130		
A.NİTRAT (%30 N)	6.104						
A.NİTRAT (%33 N)	624.787	482.212	643.241	875.416	900.960	716.544	860.323
ÜRE	970.770	512.042	432.247	540.996	655.982	589.636	812.630
TSP	21.166	16.007	10.117	20.875	18.823	7.297	32.923
NSP					27.182	24.303	5.023
DAP	444.550	431.323	242.411	298.048	563.383	588.736	414.314
KOMPOZE							
20-20-0	78.350	98.940	49.916	108.818	191.361	253.215	158.306
15-15-15	15.252	13.607	5.342	29.056	14.956	54.077	59.706
15.15.15.+Zn					1.000	8.910	10.974
13-0-46	7.370	4.570	14.533	14.085	8656	16253	
25-5-10			6.300			8900	
11-52-0							
P.SÜLFAT	13.135	10.759	13.330	22.715	27.632	20.491	21.328
8.24.24						2.999	1.498
16-0-0	704	367	1.257	1.818	3889	1676	4422
FİZİKİ TOPLAM	2.408.287	1.775.762	1.740.018	2.125.736	2.709.875	2.477.581	2.660.962
AZOTLU (%21 N)	3.818.779	2.564.184	2.560.404	3.166.375	3.835.652	3.415.184	3.960.513
FOSFORLU (%17P205)	1.361.628	1.335.565	746.573	1.012.610	1.836.246	1.994.038	1.456.801
POTASLI (%50K20)	24.491	19.046	29.563	44.390	40.382	57.559	70.786
EŞDEĞER TOPLAM	5.204.898	3.918.795	3.336.540	4.223.375	5.712.280	5.466.781	5.488.100
AZOT (%100 N)	802.119	538.595	537.799	665.092	805.668	717.356	831.897
FOSFOR (%100 P205)	231.552	227.121	126.959	172.200	312.265	339.101	247.738
POTASYUM (%100K20)	12.246	9.523	14.781	22.195	20.191	28.780	35.393
B.B.M.TOPLAMI	1.045.917	775.239	679.539	859.487	1.138.124	1.085.236	1.115.028

Kaynak : Tarım ve Köyişleri Bakanlığı

1998 yılında 397 bin ton olarak ithal edilen amonyum nitrat (%33 N) gübresi % 120 'lık artış ile 2003 yılında 875 bin ton olmuştur. 1998 yılında 533 bin ton ithal edilen üre gübresinden, 2002 yılında 432 bin ton, 2003 yılında ise 541 bin ton ithal edilmiştir. 1998 yılında 72 bin ton olarak ithal edilen kompoze (20-20-0) gübresi % 50 'lik artış ile 2003 yılında 109 bin ton ithal

edilmiştir. 1999 yılında ithalatı 1 milyon 988 bin ton iken 2003 yılında 2 milyon 126 bin tona yükselmiştir. 2002 yılına göre gübre ithalatı 2003 yılında % 22'lik bir artış göstermektedir. 2003 yılına göre gübre ithalatı 2004 yılında % 27 oranında artarken, 2004 yılında 2005 yılı gübre ithalatı % 8 oranında azalmıştır.

Kimyevi gübrelerde yapılan ithalat rakamları kimyevi gübre tüketimleri ile karşılaştırıldığında; 2000 yılı kimyevi gübre tüketiminin % 45'i, 2001 yılı tüketiminin % 42'si, 2002 yılı tüketiminin % 38'i, 2003 yılı tüketiminin % 42' sinin ve 2004 yılı tüketiminin % 52'sinin 2005 yılı tüketiminin ise % 48'inin ithalat ile karşılandığı görülmektedir.

5.2.2.2.Kimyevi Gübre İhracatı

1996 yılında 32.760 ton olan gübre ihracatı 2001 yılında 190.402 ton, 2002 yılında da 362.236 ton olmuştur. En düşük gübre ihracatı 1997 yılında 9.690 ton olarak gerçekleşmiştir. 2002 yılındaki gübre ihracatı 2001 yılına göre % 90'lık bir artış göstererek, 190 bin tondan 362 bin tona yükselmiştir. Gübre ihracatı 2003 yılında 2002 yılına göre % 66 oranında azalarak 121 bin ton olmuştur. 2003 yılında 121.425 ton olan gübre ihracatı % 61 oranındaki artışla 2004 yılında 195.160 ton olmuştur. 2005 yılında gübre ihracatı % 24 oranındaki azalışla 148.545 ton olarak gerçekleşmiştir.

Tablo 39. “2000-2006 Yılı” Gübre İhracatı (Ton)

GÜBRE CİNSİ	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
A.SÜLFAT (%21 N)		84.951	73.650	3.775	2.890	848	6.435
A.NİTRAT (%26 N)	5.818		34.459	31.293	54.540	10.400	72.742
A.NİTRAT (%33 N)	3.981	46.376	2.617	3.930	3.537	2.009	6.810
Ü R E	1.763	1.090	70.826	8.176	91.739	51.928	17.597
TSP		38	429	104	1.913	26	22
DAP	2.100	24.201	68.247	7.600	1.035	105	32.183
20-20-0	13.342	2.000	21.011	15.704	17.363	21.798	18.149
15-15-15	1.890	19.764	25.181	25.970	4.835	879	2.619
15-15-15-Zn						105	
13-0-46		12	114	125	160	60	
20.10,10				2400	4.150		5.144
16-20-0		11.970	17.148	3.650	1.762		9.470
26-13-0			1.240	1.500			
10-20-20						46200	
16.0.0						157	
15-30-15			46.044				
10.25.20				15.400	11.236		
12.20.12							3740
P.SÜLFAT			1270	1798		14030	
FİZİKİ TOPLAM	28.894	190.402	362.236	121.425	195.160	148.545	174.931
AZOTLU (%21 N)	33.169	206.067	419.531	120.928	308.483	179.625	206.706
FORFORLU (%17 P₂O₅)	23.038	99.420	334.947	91.682	53.350	100.979	129.323
POTASLI (%50 K₂O)	567	5940	22742	16344	6.922	25.564	2.728
EŞDEĞER TOPLAMI	56.774	311.427	777.220	228.954	368.756	306.169	338.757
AZOT (%100 N)	6.967	43.283	88.121	25.401	64.795	37.733	43.417
FOSFOR (%100 P₂O₅)	3.918	16.907	56.961	15.592	9.073	17.174	21.993
POTASYUM (%100 K₂O)	284	2.970	11.371	8.172	3.461	12.782	1.364
B.B.M.TOPLAMI	11.169	63.160	156.453	49.165	77.329	67.690	66.774

Kaynak: Tarım ve Köyişleri Bakanlığı

İhracat miktarımızın diğer ülkelere göre az olmasının nedeni, iç pazara yönelik ürün üretilmesi, hammadde kaynağı bakımından % 90 oranında dışa bağımlı olunması, üretim maliyetlerinin yüksekliği, özellikle de azotlu gübrelerde ihracatçı ülkelerle rekabet edebilme şansının bulunmamasından kaynaklanmaktadır (Kandilci,Z,Öztürk,1991).

5.2.3. Kimyevi Gübrede Destekleme Politikaları

Kimyevi gübrede destekleme uygulaması 1974 yılına dayanmaktadır. 1974 yılında baş gösteren petrol krizinden sonra hızla artan gübre maliyetlerinin olumsuz etkilerini çiftçi fiyatlarına yansıtmamak amacıyla bu desteklemeye başlanmıştır. 1.7.1986 tarihinden önceki dönemde gübrede uygulanan destekleme gübre dağıtıcı kuruluşlara görev zararı şeklinde verilirken, bu tarihten sonra çeşitlerine göre gübre üretici veya dağıtıcılarına kilogram başına destekleme ödemesi, Destekleme ve Fiyat İstikrar Fonu'ndan karşılanmaya başlanmıştır.

Yine 1986 yılı öncesinde, kimyevi gübrelerin perakende satış fiyatları Bakanlar Kurulu Kararı ile tespit edilmekte, Kararnamede yer almayan kimyevi gübrelerin perakende satış fiyatları ise, Tarım Orman ve Köyişleri Bakanlığı'na belirlenmekteydi. 1986 yılından sonra, dağıtıcı kuruluş ve kişilerin yurtiçi üretici kuruluşlardan alacakları kimyevi gübrelerin alım fiyatları ile gerek yurt içinden ve gerekse yurt dışından tedarik edilen kimyevi gübrelerin perakende satış fiyatları serbest bırakılmıştır.

Bunun yanı sıra, 1.7.1986 tarihinde yürürlüğe giren 86/10715 sayılı kararnamede “kimyevi gübre ithalatı ve ihracatı serbesttir” hükmü yer almaktadır. Bu uygulama ile gübre ithalatı serbest bırakılarak, gübre sanayinin dışarıya açılması ve rekabet ortamının yaratılması amaçlanmıştır. Ancak, gübre tüketim döneminde ithal edilerek stoklanan gübreler nedeniyle, yerli gübre sanayimiz haksız rekabet ile karşı karşıya kalmıştır. Bu nedenle, gübre sanayimizin ithalata karşı korunması için, gübre çeşitlerine göre değişen düzeylerde gümrük vergisi(GV) ve fon uygulaması başlatılmıştır. Bu uygulama ile AT ve EFTA üyesi ülkeler için diğer ülkelere göre daha düşük düzeyde koruma oranı benimsenmiştir.

14 Eylül 1994’ te yürürlüğe giren Bakanlar Kurulu Kararı ile fonlar kaldırılarak, AT ve EFTA üyesi ülkeler için gümrük birliği muafiyeti getirilmiştir. Bu kararnamenin getirdiği en önemli yenilik ise, gübre sübvansiyonunun gübre sanayicisi ve dağıtıcısına ödenirken, alınan yeni bir kararla çiftçiye ödenmesinin sağlanmasıdır. Bu kararnamede destekleme ödemeleri, T.Tarım Kredi Kooperatifleri üyesi olan çiftçilere bu kuruluş tarafından, diğer çiftçilere ise T.C. Ziraat Bankası şubelerince yapılmaktaydı.

Bu ödemelerden yararlanacak olan çiftçiler “Çiftçi Belgesi”ni almak zorunda olup, çiftçi olmayan fakat bitkisel üretim yapan veya üretime yönelik araştırma faaliyetlerinde bulunan Üniversiteler,T.Tarım Kredi Kooperatifleri üyesi olan çiftçiler ile kamu ve özel araştırma veya üretim kuruluşları için “Çiftçi Belgesi” aranmamaktadır Ayrıca, gübre_destekleme miktarı KDV’li gübre fiyatının %20’si olarak belirlenmiştir.

Aynı Kararname gereğince, Tarım Kredi Kooperatifine üye olan çiftçilerden Ziraat Odası tarafından verilen çiftçilik belgesinin aranmayacağı hükmünün getirilmesi, destekleme ödemelerinin, Tarım Kredi Kooperatifleri üyesi olan çiftçilere bu kuruluş tarafından her ay, diğer çiftçilere ise üçer aylık periyotlar halinde T.C.Ziraat Bankasınca ödeneceğinin belirtilmesi, Tarım Kredi Kooperatifine üye olmayan çiftçilere üye olanlar arasındaki eşitliği bozmakta, ikincisi lehine kanunda olmayan ayrıcalık yaratılmaktaydı.

15 Ekim 1994’te yürürlüğe giren yeni bir kararla da, bu uygulamanın 31.12.1994 tarihine

kadar devam edeceği, bunun yanı sıra gübredeki yeni destekleme uygulamasına geçiş dönemi dikkate alınarak, çiftçilerce Eylül ve Ekim 1994 aylarında satın alınan gübre faturalarına esas destekleme ödemelerinin Kasım ayında, Kasım ve Aralık 1994 aylarında satın alınan gübre faturalarına esas destekleme ödemelerinin ise Ocak 1995 ayında ödeneceği belirtilmiştir. Ayrıca, gübre destekleme miktarı %20'den %30'a çıkarılmıştır.

13 Şubat 1995 tarihli Resmi Gazete'de yayınlanan Bakanlar Kurulu Kararına göre de; destekleme ödemelerinde, Tarım Kredi Kooperatifleri, Tarım Satış Kooperatifleri, S.S.Pancar Ekicileri İstihsal Kooperatifleri, Çaykur ve T.Şeker Fabrikaları A.Ş.'nin sözleşmeli veya ortağı olan çiftçilerden "Çiftçilik Belgesi" aranmasına gerek duyulmamıştır. Ayrıca, daha önceki kararnamede olduğu gibi, kimyevi gübre destekleme miktarı KDV'li gübre fiyatının %30'u olarak kalmıştır. Destekleme ödemeleri ise, bütün kuruluşlar ve çiftçilere T.C.Ziraat Bankası tarafından, ikişer aylık dönemleri kapsayacak şekilde, Ocak-Şubat, Mart-Nisan, Mayıs-Haziran, Temmuz-Ağustos, Eylül-Ekim, Kasım-Aralık aylarında satın alınan gübreler için, bu dönemleri takip eden ayların 10'uncu gününden sonra yapılmaktadır.

Görüldüğü gibi, gübre sübvansiyonu ile ilgili alınan kararlar; gübre konusunda, henüz belirli ölçüleri olan uzun vadeli bir destekleme politikasının oluşmasını sağlayamamıştır. Yeni karara göre, sübvansiyon doğrudan üreticiye yapılacağından çiftçi belgelerinin çok iyi kontrol edilmesi gerekmektedir. Oysa; bu kararnamede, bazı kuruluşlardan "Çiftçilik Belgesi"nin aranmasına gerek duyulmamıştır. Tarım Kredi kooperatifleri ve Tarım Satış Kooperatiflerinin ana sözleşmesine göre, çiftçi sadece kooperatif ortaklığına kaydolurken üretim durumunu gösteren bir beyanname doldurarak kooperatife vermekte, ancak yıllar sonra kooperatif bölgesinde üretimden vazgeçtiği takdirde yeni beyanname ile çıkma talebinde bulunmaktadır.

Başka bir ifade ile; kooperatif kaydettiği üyenin kaydolduğu tarihteki üretim durumu hakkında Ziraat Odasına üye olup olmadığı ve üye ise çiftçilik varlığı, ürettiği ürünler, tarım arazisi ile ilgili bilgi ve belge almak üzere Ziraat Odası ile herhangi bir ilişki kurmadan sadece ortak olmak isteyen kişinin beyanı ile bilgi edinmekte, üyeler üyelikten çıkma talebinde bulunmadığı sürece, artık çiftçilik varlığında meydana gelebilecek değişiklikler hakkında bilgi edinmemekte, üyelerin bir kısmı üyelik vasfını kaybettiği, çiftçilikten vazgeçtiği hallerde, gerekli bilgiyi zamanında elde edecek yasal mekanizması olmadığından üyelik hakları devam edebilmektedir.

Bu durumda, Kooperatiflerden gübre alan ve destekleme ödemesinden yararlanmak isteyen çiftçilerin kooperatiflere üye olurken verdiği beyan esas alınacak, çiftçilik varlığında meydana gelen değişiklikler dikkate alınmayacak, hatta üyelik vasfını kaybeden kişiler dahi gübre alarak esas çiftçilere verilen destekleme ödemelerinden haksız kazanç sağlayacaklardır.

26 Ekim 1996 tarih ve 22445 sayılı Resmi Gazete'de yayınlanan Bakanlar Kurulu Kararı'na göre, gübre desteklemesi %30'dan %50'ye çıkarılmıştır.

Son olarak da 27 Kasım 1997 tarih ve 23183 Sayılı Resmi Gazetede yayımlanan Bakanlar Kurulu Kararına göre gübre desteklemesi kimyevi gübre cinslerine göre kg. başına ödenmeye başlanmış olup, kimyevi gübre üreten fabrikalara destekleme faaliyetlerinden dolayı 3 ayda bir

avans verilmiştir. Söz konusu kararname ile kimyevi gübre desteklemelerinden yararlanmak isteyen çiftçilere “Çiftçilik Belgesi” alma zorunluluğu getirilmiştir.

21 Eylül 2001 tarih ve 24530 Sayılı Resmi Gazetede yayımlanan Bakanlar Kurulu Kararına göre; 18.11.1997 tarihli ve 97/10244 sayılı Kararnamenin eki Tarımda Kullanılan Kimyevi Gübrelerin Yurt İçinden ve Yurt Dışından Tedariki, Dağıtımı ve Desteklenmesi Hakkında Karar ek ve değişiklikleri ile birlikte 1/10/2001 tarihinden geçerli olmak üzere yürürlükten kaldırılmıştır.

2005 yılında kimyevi gübre desteklemesi ile ilgili olarak; 07 Eylül 2005 tarih ve 25929 sayılı Resmi Gazetede “Çiftçilere Kimyevi Gübre Destekleme Ödemesi Yapılmasına Dair Karar” yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Söz konusu karara göre, çiftçiler 2004 yılı Çiftçi Kayıt Sistemi bilgilerine göre ve ürün grupları üzerinden, finansmanı bütçenin ilgili harcama kaleminden tahsis edilmek üzere kimyevi gübre destekleme ödemesi yapılacak olup, Bakanlar Kurulu Kararına göre ise de desteklemeye konu tarım arazisi büyüklüğü 500 dekarı geçmemesi gerekmektedir. Kimyevi gübre desteği; sebze, meyve, süs bitkileri, özel çayır, mera, orman emvali ürün alanları için dekara 1 YTL; hububat, yem bitkileri, yumru bitkiler alanları için dekara 1,6 YTL; yağlı tohumlu bitkiler ve endüstri bitkileri alanları için dekara 3 YTL olarak belirlenmiştir.

7 Ocak 2007 tarih ve 26396 sayılı Resmi Gazete’de yayınlanan Bakanlar Kurulu Kararına göre ise; Çiftçi Kayıt Sistemine dahil olup, doğrudan gelir desteği ödemesinden faydalanacak olan çiftçilere, birim alan üzerinden ürün gruplarına göre mazot ve kimyevi gübre destekleme ödemesi yapılacağı kararı çıkmıştır. Bu karara göre; kimyevi gübre desteği; sebze, meyve, süs bitkileri, özel çayır, mera, orman emvali ürün alanları için dekara 1,43 YTL; hububat, yem bitkileri, baklagiller ve yumru bitkiler alanları için dekara 2,13 YTL; yağlı tohumlu bitkiler ve endüstri bitkileri alanları için dekara 3 YTL olarak belirlenmiştir.

5.2.4. Pazarlama

5.2.4.1. Kimyevi Gübre Üretim ve Pazarlanmasında Kuruluşların Yeri

Türkiye Zirai Donatım Kurumu ile Türkiye Şeker Fabrikaları A.Ş. 1973 yılından itibaren, yurtiçinde üretilen gübreleri devletin belirlediği fiyatlardan satın alarak, dağıtımının yapılmasını sağlamışlardır. 1975-1986 döneminde ise, çiftçinin gübre ihtiyacının yaklaşık %89’u T.Zirai Donatım Kurumu tarafından karşılanmaktaydı (Kandilci,Z, Öztürk.,1991).

1986 yılı öncesinde ve özellikle 1973-1986 döneminde ülkemizde gübre tedarik ve dağıtımı kamu kuruluşları tekelinde yürütülmekte iken, 1 Temmuz 1986 tarihinden başlamak üzere gübre tedarik ve pazarlamasında serbestleşmeye gidilmiştir. Serbestleşme ile daha önce gübre tedarik ve dağıtımında görev alan iki kamu kuruluşuna ilaveten, kooperatifler, gübre üreticileri ve gübre üreticilerin kurduğu pazarlama şirketlerine de gübre tedarik ve pazarlama izni verilmiştir (Bayraktar,S.,1991).

Böylece 1986 döneminden sonra, gübre pazarlamasında kamu sektörünün payı giderek azalma gösterirken, özel sektör kuruluşlarının paylarında ise artma meydana gelmiştir. 2006 yılında gübre pazarında en fazla paya sahip kuruluş % 25 pazar payı ile TOROS GÜBRE

olmuştur. Toros Gübreyi sırasıyla % 20 payla Tarım Kredi Kooperatifi, % 16 payla İthalatçı Kuruluşlar, % 7 ile İGSAŞ ve PANKOBİRLİK, % 6 ile BAGFAŞ ve GEMLİK GÜBRE, % 4 ile GÜBRETAŞ ve EGE GÜBRE, % 2 TRAKYABİRLİK, % 1 TARIŞ takip etmektedir.

Gübre üreten ve tüketenlerin haklarının korunması amacıyla üretilerek veya ithal edilerek piyasaya arz edilen gübrelerin standardına uygunluğunun tespiti için piyasa denetimini yapmak amacıyla, Kimyevi Gübre Denetim Yönetmeliği, Tarımda Kullanılan Kimyevi Gübrelere Dair Yönetmelikte yer alan gübrelere ait analiz yöntemlerini de içerecek şekilde revize edilerek 25.04.2002 tarih ve 24736 Sayılı Resmi Gazete de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Kimyevi Gübre denetim Yönetmeliği ile kimyevi gübre üretici ve dağıtıcıları yeniden tanımlanarak kimyevi gübre üreten ve ithal eden kişi ve kuruluşlara Lisans belgesi, ürettikleri veya ithal ettikleri gübreler için de Tescil belgesi almaları zorunluluğu getirilmiştir.

Ayrıca Tarım ve Köyişleri Bakanlığı tarafından 22.04.2003 tarihli Resmi Gazete’de yayımlanan Organik Gübre Yönetmeliği. yeniden revize edilerek 04.05.2004 tarih ve 25452 Sayılı Resmi Gazetede yayınlanması ile organik gübre denetiminin de etkin bir şekilde yapılması sağlanmıştır.

5.2.4.2. Gübre Fiyatları

Kimyevi gübre maliyetinin % 80’ini hammadde oluşturmaktadır. Hammaddenin (Doğalgaz, Fosfat Kayası, Dolomit vb.) tamamına yakını ise dış kaynaklı olup, büyük kısmı AB ülkelerinin dışından ithal edilmektedir. Hammadde fiyatlarının belirlenmesinde hammadde satıcısı ülkelerin, politik ve ekonomik tutumları ile korumacılık gibi etkenler söz konusudur. Dünya piyasalarında hammadde fiyatları ile döviz kurlarındaki artış, Ülkemizde üretim maliyetinin artmasına neden olmaktadır. Üretim maliyetlerindeki artış ise üretilen gübrenin fiyatının yükselmesine, tüketimin azalmasına ve ithalatın artmasına yol açmaktadır. 2001 yılında yaşanan ekonomik kriz nedeniyle döviz kurlarındaki artış ve belirsizlik, hammaddesinin büyük kısmı dışarıdan temin edilen kimyevi gübrenin maliyetinin artmasına neden olduğundan 2001 ve 2002 yılında talepte daralma meydana gelmiştir. 2000 yılına göre 2006 yılında meydana gelen kimyevi gübre fiyatlarındaki artışa bakacak olursak; en yüksek artışın % 430 oranında Üre gübresinde gerçekleştiği görülmektedir. Bu artışlar sırasıyla; Amonyum Nitrat (%33N) gübresinde % 400, Amonyum Sülfat (%21N) gübresinde % 357, Amonyum Nitrat (%26 N) gübresinde % 313, Kompoze 15-15-15 gübresinde % 309, DAP gübresinde ise % 287 Kompoze 20-20-0 gübresinde ise % 282 oranında gerçekleşmiştir.

Tablo 40. “2000-2006 Dönemi” Kimyevi Gübre Fiyatları (TL/KG)

GÜBRE FİYATLARI(YTL/KG)	2000	2006	%
Amonyum Sülfat (%21N)	0,07	0,32	357
Amonyum Nitrat(%26N)	0,08	0,33	313
Amonyum Nitrat(%33N)	0,08	0,4	400
Üre	0,1	0,53	430
DAP	0,15	0,58	287
Kompoze 20-20-0	0,11	0,42	282
Kompoze15-15-15	0,11	0,45	309

2000- 2005 Yılı Serbest Piyasa Ortalama Fiyatlardır.

2005 yılına göre 2006 yılında meydana gelen kimyevi gübre fiyatlarındaki artışa bakacak olursak; en yüksek artışın % 18 oranında Amonyum Nitrat (%33N) gübresinde gerçekleştiği görülmektedir. Bu artışlar sırasıyla; Amonyum Sülfat (%21N) gübresinde %14, Üre ve Kompoze 15-15-15 gübresinde % 13, DAP gübresinde ise % 9 Amonyum Nitrat (%26 N) gübresinde % 6, Kompoze 20-20-0 gübresinde ise % 5 oranında gerçekleşmiştir.

Sonuç Ve Öneriler

Türkiye’de hektar başına gübre kullanımı 83 kilogram iken, saf besin maddesi olarak kullanılan bu miktar, komşumuz Bulgaristan’da 173 kg, Fransa’da 295 kg ve İngiltere’de 368 kg’dır. Bu değerlerden de açıkça anlaşılacağı gibi; ülkemizde mevcut gübre kullanım düzeyi, önemli artışlara rağmen, tarımı gelişmiş ülkelerde kullanılan miktarlara göre çok düşüktür.

1993-2005 döneminde ülkemizdeki gübre tüketimi miktarlarına baktığımız zaman, şiddetli dalgalanmaların bulunduğu görülmektedir. Gübre tüketiminde yaşanan bu istikrarsızlık, kimyevi gübre politikalarında uygulanan destekleme sisteminin sürekli değiştirilmesi ile birlikte gübre fiyatlarında meydana gelen artıştan kaynaklanmıştır.

Destekleme sisteminin uygulanma şekline kısaca bir bakacak olursak; 1974 yılında baş gösteren petrol krizinden sonra hızla artan gübre maliyetlerinin olumsuz etkilerini çiftçi fiyatlarına yansıtmamak amacıyla kimyevi gübre destekleme uygulamasına başlandığı görülmektedir. İlk olarak 1.7.1986 tarihinden önceki dönemde gübrede uygulanan destekleme gübre dağıtıcı kuruluşlara görev zararı şeklinde verilirken, bu tarihten sonra çeşitlerine göre gübre üretici veya dağıtıcılarına kilogram başına destekleme ödemesi, Destekleme ve Fiyat İstikrar Fonu’ndan karşılanarak yapıldı. Kimyevi gübre destekleme ödemesi sanayiciye verilirken 14 Eylül 1994 tarihinden itibaren çiftçiye ödenmeye başlanması ile birlikte, gübre tüketimimiz 1993 yılında yaklaşık 5.5 milyon tondan, 1994 yılında 3.9 milyon tona düşmüştür. 1995 yılında 4.4 milyon ton, 1996 ve 1997 yılında 4.6 milyon ton, olarak gerçekleşen gübre tüketimleri çiftçinin değişen politikalardan nasıl etkilendiğini göstermektedir.

Yine 14 Eylül 1994 ile 27 Kasım 1997 yılları arasında yapılan destekleme ödemeleri çiftçiye yapılırken, 27 Kasım 1997 tarihinden itibaren ise, kimyevi gübre üreten fabrikalara

destekleme faaliyetlerinden dolayı 3 ayda bir avans verilmiştir. Ancak bu destekleme şeklinde de çok ilginç bir durum ortaya çıkmıştır. Bu dönemde yapılan destekleme şekli ile çiftçinin kullandığı gübre miktarı 1998 yılında 5.4 milyon ton, 2000 yılında, ise 5.3 milyon ton olarak gerçekleşmiş olup fazla bir değişkenlik göstermemiştir. Kimyevi gübre üreticilerine verilen avansa rağmen, 1998 – 2001 dönemindeki gübre üretim miktarları sürekli azalırken, ithalat ise artmaya başlayarak; 1998 yılında 562 bin ton olan kimyevi gübre ithalatı % 86 oranındaki artış ile 2000 yılında 1 milyon 45 bin ton olmuştur.

Oysa ki Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı Gübre Sanayii Özel İhtisas Komisyonu Raporunda da; “karlılığı artacak olan gübre sektörü yükselen gübre talebini karşılamak ve uluslar arası pazarda yerini almak için yeni yatırımlar yapar hale gelecek, ihracat, istihdam ve rekabet gücü artarken ithalat azalacaktır ” ifadesi yer almıştır. Bu nedenle; gübre üreten fabrikaların ülke ekonomisine katkıda bulunmaları için, teknolojilerini bir an önce yenilemeleri gerekmektedir.

Son olarak kimyevi gübre destekleme uygulamaları 21 Eylül 2001 tarihi itibarıyla yürürlükten kaldırılmıştır. Bu dönemde ki kimyevi gübre tüketim miktarları ise sırasıyla, 2001 yılında 4.2 milyon ton, 2002 yılında ise 4.5 milyon ton, 2003 yılında ise 5.1 milyon ton, 2004 ve 2005 yılında ise 5.2 milyon ton olarak gerçekleşmiştir.

Görüldüğü üzere tarım kesimi ve ekonomiyi olumsuz etkileyen bu durumunun düzeltilmesi ve tarım alanlarındaki girdi kullanım miktarının artırılarak birim alandan elde edilen ürün miktarının yükseltilebilmesi için, gübre politikasında istikrar sağlanarak, gerekli tedbirlerin bir an önce alınması ile mümkün olabilecektir.

Ancak, gübrelemenin çevrede yaratacağı olumsuz etkilerin önlenmesi ve beklenen verimin alınabilmesi içinde dikkat edilmesi gereken en önemli konu ihtiyaç duyulan cins ve miktarda gübre kullanımıdır. Bilinçsizce ve gereksiz yere yapılan gübreleme sonucunda beklenen fayda sağlanamayacağı gibi, toprak, su ve bitki kalitesinde de bir takım bozukluklar meydana gelmektedir. Bu konuyla ilgili olarak; 1997 yılında yapılan 1.Tarım Şurası’nda gübre konusunda belirlenen amaç ve hedefler arasında “Tarımsal üretimin artırılması yanında ürün kalitesinin iyileştirilmesi ancak gübrelerin tekniğine uygun bir şekilde kullanılması ile mümkündür. Gübre kullanımı yeterince bilimsel ve etkili bir biçimde yapılmamaktadır. Kullanılacak gübrelerin cins ve miktarlarını belirleyen en etkili yöntem olan toprak analizi ise yaygın ve etkin bir şekilde yapılmalıdır” kararının yer almasına rağmen bugün toprak analizi istenilen düzeyde yapılmamaktadır. Bunların yapılabilmesi için ise; yayım teşkilatının çiftçi ile işbirliği içerisinde bulunarak, araştırma, eğitim ve yayım hizmetlerinin yeterince ve koordineli bir şekilde yapılması sağlanmalı, toprak analiz laboratuvarları yaygınlaştırılmalı ve çiftçiye tekniğine uygun gübre kullanımı konusunda yeterli eğitim ve yayım hizmeti götürülerek, gübre uygulamalarını toprak analiz sonuçlarına göre yapmaları desteklenmelidir.

Yine; 1.Tarım Şurası’nda yer alan öneriler kısmında “Gübre tüketiminin bilinçli ve dengeli bir şekilde artırılması için yönlendirici anlayışla, çiftçi gelirini yükseltmeyi amaçlayan, tarımsal yapının düzeltilmesine yönelik, çiftçinin eğitimini ve örgütlenmesini sağlayan tarımsal politikalar

uygulanmalıdır ” ifadesi yer almıştır. Aradan geçen yedi yıla rağmen 2004 yılında yapılan II. Tarım Şurası’nda ise; “ Türkiye’de gübre tüketiminin yetersiz ve kullanılması gereken gübre miktarının yaklaşık yarısının kullanılması nedeniyle, özellikle tahıllarda birim alandan alınan verim düşük ve tarımsal üretim miktarı azdır. Yetersiz gübre tüketiminin sebepleri, işletme büyüklükleri, tarımsal ürünlerin pazarlanması, hasatta fiyatın ne olacağının belirsizliği vb. Türk tarımının temel yapısal sorunlarına bağlı olarak tarımsal üretimde karlılığın önceden bilinmemesi ile gübreleme konusundaki eğitimsizliktir.” ifadeleri yer almıştır.

Her iki Tarım Şurasında da benzer kararların hala alınıyor olması, 2000’li yıllarda tarım sektöründe, alınan kararların uygulamaya konulmasında amaçlanan düzeye henüz gelemediğimizi göstermektedir.

Bu nedenle;

- Çiftçiye tekniğine uygun gübre kullanımı konusunda yeterli eğitim ve yayım hizmeti götürülerek, gübre uygulamalarını toprak ve bitki analiz sonuçlarına göre yapmasının ülkemiz tarımına önemli yararlar sağlayacağı bilinci kazandırılmalıdır.
- Gübre ambalajları üzerinde üreticilerin anlayabileceği şekilde gübre ile ilgili teknik bilgilere yer verilmelidir. İlgili kanun ve yönetmeliklerin gerektirdiği etiketleme yapılmalı ve bununla ilgili kontrollere önem verilmelidir.
- Gübre sektörünün sürekli dışardan gübre hammaddesi ithal etmek yerine, kendi kaynaklarımızdan yararlanarak hammadde üretimini gerçekleştirmek amacıyla teknolojilerini yenilemeleri gerekmektedir.
- Gübrelemede araştırma, üretim, dağıtım ve kredilendirme zinciri iyi ve sağlam kurulmalıdır.
- Gübre üreten ve tüketenlerin haklarının korunması amacıyla üretilerek veya ithal edilerek piyasaya arz edilen gübrelerin standardına uygunluğunun tespiti amacı ile yapılan piyasa denetimlerinin daha sıkı yapılması gerekmektedir.
- Çiftçiler tarafından talep edilen kaliteli gübre üretiminin sağlanabilmesi ve denetimlerin başarı ile uygulanabilmesi içinde çiftçilerin ve tarımla ilgili kuruluşların karşılaştıkları sorunlu gübrelerle ilgili bilgileri Tarım ve Köyişleri Bakanlığına zamanında bildirmeleri gerekmektedir.
- Gübre sektöründeki AR-GE alt yapısının kurularak geliştirilmesi özendirilmelidir.
- Yayım teşkilatının çiftçi ile işbirliği içerisinde, araştırma, eğitim ve yayım hizmetlerini yeterince ve koordineli bir şekilde yapması sağlanmalıdır.
- Toprak ve bitki analiz laboratuvarları, bölgelerin özellikleri de dikkate alınarak yurt düzeyinde yaygınlaştırılmalıdır.

Kaynaklar

1. Bayraktar S. 1991 .“Türkiye de Gübre Pazarlamasının Sorunları ve Çözüm Önerileri” II. Ulusal Gübre Kongresi, Tebliğ Ankara, S.518-529
2. Kandilci, Z. Öztürk, İ.1991.”Türkiye de Kimyevi Gübrenin Durumu ve Zirai Donatım

- Kurumunun Yeri” II. Ulusal Gübre Kongresi, Tebliğ Ankara,1991 S.470 - 477.*
3. *Tarım ve Köyişleri Bakanlığı tarafından yapılan IV. Gübre Danışma Kurulu Raporu. Ankara.2004*
 4. *Tarımsal Ekonomik Araştırma Enstitüsü; Gübre Sanayi; S.2, N.3, Mart 2003*
 5. *II. Tarım Şurası Çalışma Belgesi.,VII, Komisyon Tarımsal Girdi ve Desteklemeler, 29 Kasım – 01 Aralık 2004.*
 6. *3. Ulusal Gübre Kongresi, Tarım Sanayi Çevre Bildiri Kitabı 2004 Tokat.*
 7. *www.fao.org*
 8. *www.bahce.biz*

5.3. Tarımsal Mücadele

Dünya nüfusundaki hızlı artışla birlikte gıda maddelerine duyulan ihtiyaç da yoğun bir şekilde artmıştır. Gıda maddelerine olan talebin karşılanabilmesi, ürünlerin arzu edilen miktar ve kalitede üretilmesi bu ürünlerin de hastalık ve zararlılardan korunabilmesi için, bitkisel ve hayvansal üretimde kimyasal girdilerin kullanıldığı konvansiyonel üretime başlanmıştır.

Kimyasal tarım ilacı (pestisit) kullanımının üretici tarafından benimsenmesi ile birlikte, kimyasal mücadele yaygınlaşmış, hastalık, zararlı ve yabancı otların zararları eskiye oranla azalmıştır. Sonuçta, kalitenin yanı sıra verimde de zaman içinde artışların ortaya çıkmasını sağlamıştır. Ancak bu verim ve kalite artışlarını yalnızca kimyasal mücadeleye bağlamak yanlıştır. Daha verimli ve hastalıklara dayanıklı çeşitlerin modern tekniklerle yetiştirilmesi ve artan gübre kullanımını da verim ve kalite yükselişini doğrudan etkileyen faktörlerdir.

5.3.1. Tarımsal Mücadele Uygulamaları

Tarımsal mücadele uygulamaları kimyasal mücadele, kültürel önlemler, biyolojik ve biyoteknolojik mücadele, fiziksel ve mekanik mücadele, entegre mücadele, tahmin ve erken uyarı, karantina ve sertifikasyon önlemlerini kapsamaktadır. (II. Tarım Şurası)

5.3.1.1. Entegre Mücadele Uygulamaları

Entegre mücadele, belli bir kültür bitkisindeki hastalık, zararlı ve yabancı otları birlikte ele alan bunların mücadelesinde kullanılan yöntemlerin birbirini tamamlayacak şekilde uygulanmasını öngören, ayrıca zararlıları tamamen ortadan kaldırmak yerine, onların popülasyonlarını “ekonomik zarar eşiğinin” altında tutmayı amaçlayan bir yöntemdir.

Entegre mücadele, FAO tarafından ise şu şekilde tanımlanmaktadır. ”Entegre mücadele, kültür bitkilerindeki zararlıların popülasyon dinamikleri ve çevre ile ilişkilerini de gözönünde bulundurarak mevcut tüm mücadele metod ve tekniklerini uygun bir şekilde kullanılarak bunların popülasyonlarının ekonomik zarar eşiğinin altında tutulmasını öngören zararlı popülasyonu idare sistemidir” (Bulut,H).

Ülkemizde yürütülen entegre mücadele projelerinin ana amaçları şunlardır (Bulut,H).

A)Bugüne kadar yapılmış olan araştırma sonuçlarından yararlanarak, hastalıklar, zararlılar

ve yabancı otların mücadelesi için uygun bir entegre mücadele araştırma, uygulama, eğitim ve tanıtım programının oluşturulması ve geliştirilmesi,

1. Ülkesel entegre mücadele ağı (Network) kurulması,
2. Entegre mücadele projesinde görev alacak araştırmacıların, uygulama kuruluşlarındaki teknik elemanların ve çiftçilerin eğitimi,
3. Entegre mücadelenin karar vericilere, politikacılara, çiftçilere, kamuoyuna ve tüketicilere tanıtımı,
4. Ülke genelinde uygulanmak üzere, “Entegre Mücadele Talimatı” hazırlanması ve geliştirilmesi,

B)Hastalıklar,zararlılar ve yabancı otlar konusunda ihtiyaç duyulan araştırmaların alt projeler halinde yürütülmesi ve elde edilen sonuçların uygulama programına dahil edilmesi.

Tüm yöntemlerin kullanılmasına olanak veren entegre mücadele kavramı içerisinde hastalık, zararlı ve yabancı otlara karşı, biyolojik mücadele imkanlarının araştırılması, tahmin ve uyarı sistemlerinin geliştirilmesi gerekmektedir. Bu da mevcut agro-ekosistemde ki zararlı populasyonlar ile bunların canlı ve cansız çevre ile olan ilişkilerinin ayrıntılı bir biçimde incelenmesi ile mümkün olabilecektir. Ayrıca hastalık ve zararlılara dayanıklı gen kaynaklarının saptanması ile beraber entegre mücadele yönteminin kullanılması da etkili faktörlerdendir. Ekonomik zarar eşiklerinin ve ekonomik zarar düzeylerinin belirlenmesi seçici ve doğal düşmanlara yan etkilerinin az olduğu belirlenen ilaçlar kullanılarak mücadele programlarının hazırlanması zorunluluğu da entegre mücadele içerisinde yer almaktadır.

5.3.1.2. Biyolojik Mücadele Uygulamaları

Biyolojik mücadele, kültür bitkilerinde zarar yapan zararlı, hastalık etmenleri ve yabancı otlara karşı, onların doğal düşmanlarının kullanılması veya daha etkili hale getirilmesi için alınan tedbirler bütünüdür. Biyolojik mücadele etmenleri kültür bitkisi zararlılarına karşı, doğal düşmanların ithal edilerek yerleştirilmesi, doğal düşmanların çoğaltılarak salınması ile doğada mevcut doğal düşmanların korunması ve desteklenmesi şeklinde kullanılmaktadır.

Doğal düşmanların ithal edilerek yerleştirilmesi yöntemi, bir ülkeye dışarıdan giren, ancak beraberinde doğal düşmanı gelmeyen zararlıları ile, yoğun ilaçlamalar sonucu doğal dengenin bozulduğu yerlerde uygulanabilmektedir. Doğal düşmanların çoğaltılarak salınması, doğada mevcut doğal düşmanların yeteri kadar hızlı çoğalmadığı veya uygulanan tarım teknikleri sonucu bunların yeterli yoğunluğa ulaşamadığı durumlarda kullanılmaktadır. Doğada mevcut doğal düşmanların korunması ve desteklenmesi yöntemi ise doğada mevcut olan faydalı organizmaların korunması ve bunların etkinliklerinin artırılması için gerekli tedbirleri alınması şeklinde olmaktadır.

Biyolojik mücadelenin, zirai mücadele ilaçlarında olduğu gibi insan ve çevre üzerinde olumsuz etkileri görülmemektedir. Sadece hedef alınan zararlıya etkili olmaları, konukçularını arayabilme ve bulma yetenekleri, doğada çoğalarak yayılabilme özellikleri de biyolojik mücadelenin kimyasal mücadeleye olan üstünlükleridir. Söz konusu bu üstünlük dikkate alınarak süne mücadelesinde çevre dostu biyolojik mücadele yöntemlerinin kullanılmasına karar verilmiştir.

Süne, yurdumuzda buğday üretimini ve kaliteyi olumsuz yönde etkileyen ana zararlı konumundadır. Süne yoğunluğunun yüksek olduğu yerlerde, mücadele yapılmadığı zaman; ekmeklik, makarnalık ve tohumluk yönünden özellikle buğdayda % 100'e varan oranlarda zarar oluşturarak, özellikle nimflerin süt olum döneminde yaptığı emgi nedeniyle daneler ekmeklik, makarnalık özelliğini kaybetmekte, çimlenme yeteneği düşmektedir.

Süne gerçekte bir mera zararlısıdır. Ancak mera alanlarının tarım arazisine dönüştürülmesi, uzun yıllar boyunca çok geniş alanlarda kimyasal mücadelenin yapılması sonucunda doğal dengenin bozulması, Süne'yi baskı altında tutan doğal düşmanların öldürülmesi vb. nedenlerden dolayı, Süne devamlı mücadele yapılması gereken bir zararlı haline gelmiştir.(www.tagem.gov.tr)

Tarım ve Köyişleri Bakanlığı Tarımsal Araştırmalar Genel Müdürlüğü'nden alınan bilgilere göre; Devlet tarafından 1928 yılından beri Süne mücadelesi yapılmaktadır. Süne ile mücadelede değişik yöntemler kullanılmıştır. 1941-1954 yıllarında Süne'nin kışladığı bitkiler, alev makinası ve gazyağı ile yakılmış; ancak doğanın tahrip edilmesi ve toprak erozyonuna sebep olduğunun anlaşılması üzerine bu uygulamadan vazgeçilmiştir. 1955 yılından itibaren yer aletleri ve uçakla kimyasal mücadeleye başlanmıştır. 1957 yılından itibaren de geniş çapta uçakla mücadeleye geçilmiştir. Uygulamalarda 1967 yılından itibaren ise toz ilaçların yanı sıra sıvı formülasyonlu ilaçlar da uygulamaya verilmiştir. 1987 yılında ise uçakla geniş alanlarda ULV (Ultra Low Volume) formülasyonlu pestisitler kullanılmaya başlanmıştır. Bu uygulamalar doğal dengenin bozulmasına ve çevre kirliliğine neden olmuştur. Havadan yapılan ilaçlamaların yan etkileri nedeni ile 2001 yılından itibaren Süne mücadelesinde, özellikle Süne yumurta parazitotlerinin etkin ve yaygın olduğu bölgelerden başlamak üzere yer aletleri ile mücadele yapılmaya başlanmıştır.

Tarım ve Köyişleri Bakanlığı'nca 2004 yılında toplam 18.082.000 dekar alanda mücadele yapılması programlanmış olup, 2004 yılı süne mücadelesinin Ülke genelinde Diyarbakır, Şanlıurfa ve Mardin illeri hariç diğer tüm illerde süne mücadelesi yer aleti ile yapılmıştır.

Süne sorununun çözülebilmesi amacı ile 2004 yılında Ülkesel Süne Projesi başlatılmıştır. Proje süresi 5 yıllık olarak planlanmış olup, DPT'den 4.2 milyon YTL kaynak sağlanmıştır. İşbirliği yapılan diğer resmi kuruluşlar, üniversiteler ve sivil toplum kuruluşlarının katkıları ile proje bütçesi 9 milyon YTL'yi bulmaktadır.

Tarım ve Köyişleri Bakanlığı Tarımsal Araştırmalar Genel Müdürlüğü tarafından yürütülen Ülkesel Süne Projesi kapsamında yapılacak çalışmalar ise;

- Doğada yeşil alanların oluşturulması ve doğanın korunması
- Süne yumurta parazitotlerinin biyo-ekolojik özelliklerinin belirlenmesi
- Sünenin Yumurta ve Ergin Parazitotlerin Üretimi ve Doğaya Salım Çalışmaları
- Süne türleri ile buğday hat ve çeşitleri arasındaki ilişkilerin araştırılması
- Buğday yetiştirme tekniği araştırmaları
- Ürün kayıpları ve ekonomik zarar eşiği belirlenmesi araştırmaları
- Toksikoloji çalışmaları
- Pestisitlerin yan etkilerinin belirlenmesi

- Süne mücadelesinde entomopatojenlerin kullanılması araştırmaları
- Pestisit uygulama teknikleri
- Gıda teknolojisi araştırmaları
- 1. Süne mücadelesinde sosyo-ekonomik faktör araştırmaları
- Bulguların uygulamaya aktarılması başlıkları ile belirlenmiştir.

Proje kapsamında, bir taraftan yumurta parazitoitlerinin kitle üretim metodları geliştirilirken, diğer taraftan kitle üretimi yapılarak doğanın desteklenmesi hedeflenmektedir.

Bununla birlikte; Tarım ve Köyişleri Bakanlığı'ndan alınan bilgiye göre; 2005 yılı mücadelesi de, 2004 yılında olduğu gibi “zararlılar ve faydalılar arasındaki doğal dengenin gözetilerek, zararın ekonomik zarar seviyesi altında tutulması” ilkesi doğrultusunda, ülke genelinde yer aletleri ile yapılacaktır. Ayrıca Adana Zirai Mücadele Araştırma Enstitüsünde üretilen süne yumurta parazitoidlerinin salımı ile doğadaki mevcut parazitoidlerin etkinliği de artırılmış olacaktır. II Tarım Şurası Çalışma Belgesinde de; süne, yumurta parazitoidlerinin kışı geçirebilmeleri ve yazın aşırı sıcaktan etkilenmemesi için, ağaç ve çalılıkların kesilmesi ile anızların yakılmasının önlenmesi gerekliliği özellikle vurgulanmıştır.

Son yıllardaki biyolojik mücadele anlayışı, sadece faydalıların üretilip salınması değil, doğada mevcut olan faydalı organizmaların korunması, bunların etkinliklerinin artırılması yönündedir.

5.3.1.3. Kimyasal Mücadele Uygulamaları

Kimyasal mücadelenin yaygınlaşması ve tarım ilacı kullanımının üretici tarafından benimsenmesi, hastalık, zararlı ve yabancı otların zararlarını eskiye oranla azaltmıştır. Sonuçta, kalite yanısıra verimde de zaman içinde artışların ortaya çıkmasını sağlamıştır. Bu verim ve kalite artışlarını yalnızca kimyasal mücadeleye bağlamak yanlıştır. Daha verimli ve hastalıklara dayanıklı çeşitlerin modern tekniklerle yetiştirilmesi ve artan gübre kullanımı da verim ve kalite yükselişini doğrudan etkileyen faktörlerdir. Ancak, bu artışlarda kimyasal mücadelenin de önemli bir etken olduğu kesindir.

Günümüzde yaygın bir şekilde uygulanan kimyasal mücadele yöntemi, kolay uygulanması ve kısa sürede sonuç vermesi, dar bir zaman periyodu içerisinde geniş alanlarda mücadele yapılmasına imkan tanınması gibi olumlu yönleri sahip olmasının yanı sıra, kullanılan ilaçların bilinçsizce kullanılmasından dolayı doğal dengenin bozulması, toprak hava ve su gibi çevre elemanlarında kirliliğe neden olması, besinlerde kalıntı bırakması, hastalık ve zararlılarda, zamanla direnç ortaya çıkarması, gibi olumsuz yönleri de bulunmaktadır.

Pestisit kalıntılarıyla ilgili çalışmalar 1959 yılında Ankara Zirai Mücadele İlaç ve Aletleri Enstitüsü Kalıntı Analiz Laboratuvarları'nın kurulmasıyla başlanmıştır. Türkiye’de gıda ürünlerindeki pestisit kalıntıları üzerinde bugüne kadar yaklaşık 90 çalışma yayınlandığı görülmektedir. Bu çalışmalardan 8’i 1959- 1969 yılları arasında yapılırken, 1970-1979 yılları arasında 30, 1980-1989 yılları arasında 17, 1990-1999 yılları arasında 26, 2000-2003 yılları arasında ise 9 çalışma yapılmıştır. Ülkemizin AB’ ye girme aşamasına geldiği günümüzde gıda

ürünlerindeki pestisit kalıntıları üzerinde yapılan çalışmaların yetersiz olduğu görülmektedir. Ülkemizdeki pestisit pazarı Avrupa ülkelerine oranla son derece küçüktür. Ancak yıllık tüketim miktarı hektara 400-700 gram civarında olmasına rağmen ülkemizin belli bölgelerinde hektara kullanılan pestisit miktarı dünyanın en yoğun ilaç kullanılan bölgeleri düzeyindedir. AB ülkeleri içerisinde pestisit kullanımı en yoğun olan ülkeler Hollanda ve Yunanistan iken, en az pestisit kullanılan ülkeler Belçika ve Finlandiya'dır (Delen,N.2003).

Kimyasal tarım ilaçları (pestisitler); hastalık zararlı ve yabancı otların neden olduğu ürün kayıplarının önlenmesi amacıyla kullanılmaktadır. Ancak kullanılan kimyasal mücadele ilaçlarının insan sağlığını, çevre ve doğal dengeyi olumsuz yönde etkilemesi nedeniyle, bu tarım ilaçlarının dikkatli ve en az ilaç kaybına neden olacak şekilde de uygulanması gerekmektedir.

Bu nedenle ilaç uygulamalarında amaca uygun ekipman seçimi, seçilen ekipmanın kalibrasyonunun doğru yapılması, birim alana atılan ilaç miktarının gereğinden çok veya az olmaması, ilaçlamanın uygun zamanında yapılması ilaçlama maliyetini de azaltacaktır.

Tablo 41. Tarımsal Mücadelede Kullanılan Tarımsal Alet ve Makine Sayısı (2000-2005)

TARIMSAL ALET VE MAKİNELER						
Tarımsal alet ve makineler	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Sırt pulverizatörü	572 661	577 064	572 154	580 927	580 547	582618
Sedyeli pulverizatör, kombine atomizer	16 917	16 261	16 942	16 281	16 212	16411
Kuyruk milinden hareketli pulverizatör	216 525	219 238	227 963	229 497	239 126	241753
Motorlu pulverizatör	68 665	69 122	72 831	72 618	72 868	72838
Tozatar	36 806	35 766	35 085	34 671	30 924	27729
Atomizer	98 924	100 879	101 586	103 812	100 823	100758
Tarımsal mücadele uçağı	49	50	55	57	58	62

Kaynak: TÜİK, Tarım İstatistikleri Özeti, 1985 - 2005

(1) 2002 yılından itibaren kapsama alınmıştır.

Yapılan araştırmalar, püskürtülen ilacın yaklaşık % 50-80'lik kısmının hedef yüzeylere ulaşmadığını, ya sürüklenme yoluyla hedef dışına taşındığını yada aynı alan içerisindeki toprak yüzeyine ulaştığını göstermektedir. İlaç sürüklenmesi, ilaçlama sırasında veya ilaçlamadan sonra ilaçlamanın yapıldığı hedef alandan hedef olmayan bir alana doğru ilaç damlacıklarının hava içerisinde hareketi ciddi bir sağlık ve güvenlik problemidir. Sürüklenme yoluyla oluşan ilaç kayıplarını azaltarak püskürtülen ilaç damlalarının hedefte toplanma etkinliğini artırmak ve ilaç tüketimini azaltarak ilaçlama maliyetini düşürmek amacıyla çeşitli araştırmalar yapılmaktadır. (Dursun.,E. Ve ark,2005).

Bu nedenle; çevreye olan risk potansiyelini en düşük seviyeye indirerek ilaç kullanımında maksimum etkinlik elde etmek için yeni yöntemler ve ekipmanlar geliştirmek amacıyla üniversitelerde ve araştırma merkezlerinde yapılan araştırmaların sonuçları da üreticilerimize aktarılarak, uygulanabilirliği sağlanmalıdır.

Tablo 42 Tarımsal İlaç imalat, Tüketim İthalat, ihracat Miktarları (Ton)

Yıllar	İmalat	Tüketim	İthalat	İhracat
1995	27.633	33.924	6.268	2.960
1996	32.668	36.123	7.963	2.630
1997	30.750	33.713	7.960	1.647
1998	23.710	35.487	9.364	1.540
1999	24.343	32.230	7.886	1.675
2000	26.157	33.548	6.170	1.871
2001	23.969	29.798	6.929	3.184
2002	23.807	30.792	7.521	974
2003	28.639	35.665	7.905	1.762
2004	26.480	35.128	10.721	1.629
2005	33.958	44.335	11.556	1.052

Kaynak: Tarım ve Köyişleri Bakanlığı.

Tarım ve Köyişleri Bakanlığı tarafından; havadan yapılan ilaçlamaların çevreye, doğal dengeye ve insan sağlığına zararlı yan etkilerinin, yerden yapılan uygulamalara göre daha yüksek olması ve bu tür uygulamaların yaygınlaştırılması sonucunda yeni çevre ve bitki sağlığı sorunlarının ortaya çıkmasına neden olacağından, Zeytin Sineği'ne karşı yapılacak ilaçlamalar dışındaki havadan kimyasal ilaç ve gübreleme uygulamalarının tümü yasaklanmıştır. Havadan ilaçlamanın yasaklanması konusunda Tarım ve Köyişleri Bakanlığı tarafından yapılan açıklamada ; 70 milyon tüketiciye ilaç kalıntısı limitlerin altında güvenilir ürün sunmak, ihracattaki kalıntı ile ilgili problemleri minimuma düşürmek, Uluslar arası arenada ülke güvenirliliğini tesis etmek amacı ile, AB uyum sürecinde Bakanlık tarafından Kimyasalların Kontrollü Kullanımı ile ilgili yapılan çalışmalar çerçevesinde ilk adım olarak kontrol dışı olan ilaçlamaların durdurulduğu belirtilmektedir.

Günümüzde artık tüketiciler, gıdaların güvenli bir şekilde çevre dostu olarak, insan ve hayvan sağlığına zarar vermeyecek şekilde üretildiğinden emin olmak istemektedirler. EUREPGAP sayesinde tüketici, gıda ürününün üretimini her aşamasının ulusal ve uluslararası gıda güvenilirliği standartlarına ve düzenlemelerine uyduğundan emin olabilmektedir.

Gıda güvenliği ve kalitesi konusu çeşitli uygulamalarla dünya ticaretinin gündeminde yerini alırken, perakendeciler de üreticilerden kaliteli ürün talep etmeye başlamışlardır. Bu amaçla Avrupalı 14 gıda perakendecisinin Kasım 1999'da bir araya gelerek EUREPGAP Protokolü

hazırlanmıştır. Avrupa Perakendeci Üretici Çalışma Grubu (The EURO-Retailer Produce Working Group-EUREP) olarak adlandırılan bu perakendeci oluşum İyi Tarım Teknikleri (Good Agricultural Practices-GAP) olarak adlandırılan uygulamayı başlatmıştır.

Yakın gelecekte Avrupa Birliği'ne yaş meyve ve sebze ihraç etmek isteyen ihracatçı firmalar ürünlerini EUREPGAP kriterlerine göre ürettiklerini belgelemek zorunda kalacaklardır.

Ana amacı, tarımsal kimyasalların kullanımının azaltılması olan EUREPGAP protokolü, kayıt tutma, türler ve anaçlar, yetiştiricilik yapılan alanın tarihçesi ve idaresi, toprak ve yetiştirme yöntemi, gübre kullanımı, sulama, bitki koruma, hasat, hasat sonrası uygulamalar, atık ve kirlilik yönetimi, yeniden işleme ve yeniden kullanma, işçi sağlığı, güvenliği ve hakları ve çevreyle ilgili konuları açıklığa kavuşturmakta ve minimum standartları açıklamaktadır.

Bununla birlikte, çevre, insan ve hayvan sağlığına zarar vermeyen bir tarımsal üretimin yapılması, doğal kaynakların korunması, tarımda izlenebilirlik ve sürdürülebilirlik ile gıda güvenliğinin sağlanması amacıyla yayınlanan İyi Tarım Uygulamalar Yönetmeliği ile de üretim yapan üreticilere görev ve sorumluluklar verilmiş olup, iyi tarım uygulamalarını uygulayan üreticiler ve üretici birlikleri tarımsal desteklemelerden öncelikli olarak faydalandırılacaktır. Söz konusu yönetmeliğe göre de bitki koruma uygulamalarının kayıt altına alınması ve bitki koruma ile hayvan sağlığı ürünlerini tavsiyesine uygun olarak kullanılması öngörülmektedir.

5.3.1.3.1. Karantina Uygulamaları

Zirai Karantina Numune Alma ve Analiz Yönetmeliği gereğince, Ziraî karantina muayenesi ve analizi ile ilgili numuneleri, Bakanlığın ziraî karantina hizmetlerini yürüten müdürlüklerinde görevli inspektörler almaya yetkilidir.İnspektörlerin muayene ve kontrol mahalline götürülmesi ve tekrar görev yerine getirilmeleri, muayene ve kontrolü yapılacak malın ilgilisi tarafından temin edilecek vasıta ile sağlanır.

İnspektörler; ihraç edilen ürünlerde yaptıkları kontroller sonucunda, ürünün ilgili ülkenin zirai karantina şartlarına uygunluğuna dair bitki sağlık sertifikası düzenlemektedir. İthal ürünlerle ilgili kontrollerin ardından da, zirai karantina şartlarına uygunluk halinde, gümrük müdürlüklerine, söz konusu ürünün girişinin yapılabileceği belirtilmektedir. Zirai karantina şartlarına uygun olmayan ürünler içinde iade talebinde bulunacak olan inspektörler, ihraç edildikten sonra iade edilen ürünlerin ülkeye girişinin sakıncalı görülmesi halinde imhasına da karar vermekte olup, yaptıkları kontrol ve işlemlerden sorumlulardır. Belirlenecek koşullara sahip olması gereken inspektörler; Zirai karantina müdürlüğü olan illerde zirai karantina müdürlüğünce, olmayan illerde bitki koruma şube müdürlüğünce ve ilçelerde ilçe müdürlüğünce görevlendirilirler

5.3.1.3.2. Tarımsal Mücadele İlaçlarının Fiyatları

Ülkemizde tarımsal mücadele ilaç sanayi büyük ölçüde dışa bağımlı olduğundan, ilaç fiyatları da sürekli bir artış içindedir. Toplumu oluşturan fertlerin yeterli dengeli ve sağlık şartlarına uygun olarak beslenmesi tüm dünya ülkelerinin üzerinde önemle durdukları konuların başında yer almaktadır. Hızla artan nüfusla birlikte gıda maddeleri ihtiyacı da büyümektedir.

Bitkisel üretimde verimi ve kaliteyi etkileyen hastalık ve zararlılarının ürünlere verdiği zararı önleyebilmek amacıyla, çiftçilerimiz tarımsal ilaçları kullanmak zorundadır.

Tablo 43. Yönetimli Çiftçi Mücadelesi

Yıllar	İlaçlanan Saha(Dekar)	İlaçlanan Ağaç(Adet)	İlaçlanmış Ambarlanmış Ürün(Ton)	İlaçlanan Fidan(Adet)	İlaçlanan Tohumluk (Ton)
1992	91.475.000	140.151.000	2.920.000	8.387.000	1.728.000
1993	87.476.000	152.676.000	771.000	8.816.000	1.710.000
1994	106.975.000	71.149.000	1.820.000	8.947.000	1.342.000
1995	109.354.000	182.104.000	788.299.000	8.126.000	1.497.000
1996	114.145.000	185.538.000	1.043.000	8.420.000	863.000
1997	112.322.000	165.444.000	834.000	9.180.000	1.549.000
1998	108.317.000	148.127.000	941.000	5.473.000	2.182.000
1999	112.066.000	125.953.000	1.101.000	2.612.000	2.285.000
2000	97.327.000	149.910.000	1.089.000	4.980.000	948,550
2001	111.000.000	125.000.000	800.000	3.500.000	500.000
2002	101.301.939	190.734.950	703.530	4.660.000	2.712.056
2003	118.866.823	165.867.288	1.575.962	5.187.500	1.872.108
2004	113.050.418	152.221.130	792.270	5.365.000	1.790.684
2005	111.446.656	174.743.152	791.874	4.119.500	1.691.132

Kaynak: Tarım ve Köyşleri Bakanlığı

Tarımsal üretimde kullanılan önemli girdilerden biri olan tarımsal ilaçta 26 Şubat 2004 tarihinde yayınlanan Bakanlar Kurulu Kararı ile % 18 olan tarımsal ilaçlardaki KDV oranı % 8 ‘e indirilmiştir. Bu uygulama ile de çiftçilerimiz 2004 yılında kullanacakları tarımsal ilaçları 2003 yılına göre daha uygun kullanmıştır. 2005 yılı lebaycid ilacındaki artış % 0.5 oranında artarken, 2006 yılında lebaycid ilacındaki artış 2005 yılına göre % 22 oranında gerçekleşmiştir.

Sonuç Ve Öneriler

Ülkemizin AB ve bir çok gelişmiş ülkeye ciddi ölçülerde tarım ürünü satışının sürdüğü günümüzde, sağlığı, çevreyi ve dış ticaretimizi koruyabilmek amacıyla, tarım ilacı kullanımının gelişmiş ülkeler standartlarında, çok bilinçli ve kontrollü yapılması gerekmektedir. Bilindiği üzere; ilaç etiketinde son ilaçlama ile hasat arasında ne kadar süre beklenilmesi gerektiği belirtilmektedir. İlaç kalıntılarının üründe kabul edilebilir sınırlar içinde olabilmesi için bu süreye kesinlikle uyulması gerekmektedir.

1997 yılında yapılan 1.Tarım Şurası’nda Bitki Koruma Alt Komisyonu raporunun sonuç bölümünde “ ülkemizdeki bitki sağlığı kuruluşlarının köklü bir geçmişe, belli bir bilgi birikimine

ve deneyimine sahip bulunduğu, ancak; organizasyon, araştırma, yayım, eğitim ve öğretim bakımından pek çok sorunları bulunmakta olduğu” ifadesi yer almıştır.

Bu sorunların çözümü için önerilenler arasında yer alan ; “ Bakanlık, üniversite, özel sektör, çiftçi birlikleri, diğer resmi kuruluşlar arasındaki ortak çalışma ve işbirliği artırmaya yönelik organizasyon ve yasal düzenlemeler yapılmalıdır” ifadesi aradan geçen 7 yıla rağmen 2004 yılında düzenlenen 2.Tarım Şurasında Tarımsal Mücadele ve İlaç başlığı altında kısa vadeli hedefler ve stratejiler içerisinde aynen yer almaktadır.

Her iki Tarım Şurasında da benzer kararların hala alınıyor olması; Üniversite, kamu kuruluşları, özel sektör ve çiftçiler arasında yaşanan koordinasyon eksikliğini göstermektedir. Eğitim ve yayım hizmetleri istenilen düzeyde amacına ulaşmamışken, denetim yetersizliği varken, danışmanlık hizmetleri uygulamada oluşturulmamışken, tarımsal ilaç kullanımındaki en büyük sorunun sadece “son ilaçlama ile hasat arasındaki süreye uyulmaması” şeklinde gösterilmemesi gerekmektedir.

Bu nedenle;

- Yayım teşkilatının çiftçi ile işbirliği içerisinde, araştırma, eğitim ve yayım hizmetlerini yeterince ve koordineli bir şekilde yapılması sağlanmalıdır.
- Kullanılan zirai ilaçlarda dışa bağımlılığımız ve bilinçsiz ilaç kullanımı özellikle ihracatta büyük sorunlara yol açmaktadır. İlaç etiketinde son ilaçlama ile hasat arasında ne kadar süre beklenilmesi gerektiği belirtilmektedir. İlaç kalıntısından kaynaklanan sorunların giderilmesi için, çiftçilerin bu konuda bilinçlendirilmesi ve gereksiz kullanımlardan kaçınılması gerekmektedir.
- Üniversitelerde ve araştırma merkezlerinde yapılan araştırmaların sonuçları da üreticilerimize aktarılarak, uygulanabilirliği sağlanmalıdır.
- Daha verimli ve hastalıklara dayanıklı çeşitlerin modern tekniklerle yetiştirilmesi ile ilgili araştırmalara önem verilmelidir.
- Çevre bilincinin giderek arttığı bir ortamda, İyi Tarım Uygulamaları ile sürdürülebilir bir üretim yapma imkanı doğacağından, gelecek nesillere daha sağlıklı, yaşanabilir bir ortam bırakmak mümkün olabilecektir. Konu ile ilgili gerek kamu gerekse özel sektör gereken hassasiyeti göstermeli, üreticilerin İyi Tarım Uygulamalar hakkında bilgilendirilmesi sağlanmalıdır.
- Ülkemizde akredite olmuş yeterli düzeyde rezidü laboratuvarının kurulması teşvik edilerek yaygınlaştırılması sağlanmalıdır.

Kaynaklar

1. Bulut,H. "Entegre Mücadele Programları ve Networkleri",*Tarım ve Köy Dergisi*, s.106.s.27
2. Delen,N. ve ark."Tarım İlaçları Kullanımı ve Üretimi", *Ziraat Mühendisleri Odası, IV: Teknik Kongresi. 2003 S.1015*
3. Delen.,N.,Durmuşoğlu.,E.,Güncan.,A.,Güngör.,N.,Turgut.,C.,Burçak.,A., ZMO., "Tarım

Haftası'2005 Kongre", "Türkiye'de Pestisit Kullanımı, Kalıntı Ve Organizmalarda Duyarlılık Azalışı Sorunları", 3-7 Ocak 2005 Ankara.

4. *Dursun.,E.,Çilingir.,İ.,Erman.,A., ZMO., "Tarım Haftası'2005 Kongre", "Tarımsal Savaşım Ve Mekanizasyonunda Yeni Yaklaşımlar", 3-7 Ocak 2005 Ankara.*
5. *II.. Tarım Şurası Sonuç Raporu 29 Kasım – 01 Aralık 2004 Ankara*
6. *Özgün, H., Öz, y., 2005. Süne Mücadelesi Nasıl Yapılmalıdır.Hasad Aylık Tarım Dergisi . Nisan 2005 Sayfa 62-64*
7. *Tarım ve Köyişleri Bakanlığı Koruma ve Kontrol Genel Müdürlüğü*
8. *Tarım ve Köyişleri Bakanlığı Tarımsal Araştırmalar Genel Müdürlüğü*
9. *www.tagem.gov.tr*

5.4. Tarımsal Mekanizasyon

Tarımsal mekanizasyon, tarımda üretimin artırılması, alanların genişletilmesi amacıyla kullanılan her türlü enerji kaynağı, mekanik araç ve gerecin tasarımı, yapımı, geliştirilmesi, pazarlaması, yayımı, eğitimi, işletilmesi ve kullanılması konularını içermektedir. Tarımsal üretim, birbirinden farklı çok sayıda girdinin bir araya getirilmesini gerektiren, değişken yapılı bir süreçtir. Tarımın bu dinamik yapısı üretim sürecine giren tüm girdilerin en verimli şekilde kullanılmasını sağlayacak bir planlamayı zorunlu kılmaktadır.

Mekanizasyon uygulamasından sağlanan yararlar aşağıdaki gibi özetlenebilir (DPT.,ÖİK,2001).

- Tarımsal üretimi doğa koşullarına bağımlı olmaktan kurtararak, daha bol ve kaliteli ürün sağlanmasına yardımcı olurken daha geniş alanların işlenmesine de imkan verir. Örneğin, 1923 de Cumhuriyetin kuruluşunda yaklaşık 11 milyon ha olan tarım alanları diğer faktörlerin yanı sıra mekanizasyon etkisiyle yaklaşık 3 kat artmıştır.
- Üretim işlemlerinin zamanında yapılması ile gecikmeden doğacak kayıpları önler. Örneğin, sonbahar yağmurlarından önce bir yandan tarlada son ürünlerin hasat edilmesi diğer yandan mevcut tarlaların işlenmesi, olgunlaşmış ürünleri bozulmadan dökülmeden kısa zamanda hasat edilmesi bunlara örnek gösterilebilir.
- Kırsal kesimde çalışma koşullarını iyileştirerek tarımsal iş verimini yükseltir. Başka bir deyişle, insan makineli çalışmalarda daha az yorularak daha zevkle çalışır ve daha çok iş üretir.
- Kırsal kesimde teknik bilgi ve beceriyi geliştirerek, sanayi kesimi için işgücünün gelişmesine yardımcı olur. Şehre göç eden insan teknik bilgi beceri için bir çok avantaja sahiptir.
- Tarım araçları sanayideki gelişmeler ile yeni iş alanlarının açılmasına olanak sağlar. Doğal olarak tarımdaki değişik teknolojik araçları üretecek fabrikalarda önemli çalışma olanakları yaratırlar.

Mekanizasyon yüksek maliyetli bir üretim girdisidir. Doğru seçilmemesi ve uygulanmaması durumunda işletme ölçeğinde üretimin karlılığını olumsuz etkileyebilmekte, plansız mekanizasyon

sonucu tarım ve sanayi kesimleri arasındaki denge tarım aleyhine bozulabilmekte ve kırsal kesimdeki işsizliğin artmasına neden olabilmektedir.

Tarım sektörü, Tarım Alet ve Makineleri İmalat Sanayi Sektöründe üretilen ürünlerin pazarı durumundadır. Dolayısıyla tarım sektöründe ortaya çıkan olumlu yada olumsuz gelişmeler doğrudan bu sektöre yansımakta, bu sektördeki olgular dolaylı biçimde tarım sektörünü etkilemektedir.

Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı Tarım Alet ve Makineleri Sanayi Özel İhtisas Komisyonu raporunda da belirtildiği gibi; Ülkemiz Tarım Makineleri İmalat Sanayi Sektörü Traktör İmalat Sanayi dalında beş büyük kuruluş faaliyet gösterirken, Tarım Makineleri İmalat Sanayi dalında yurt geneline yayılmış, 1023'ü bulan ve %76'sında 10 kişiden az çalışanı olan küçük işletmeler bulunmaktadır. İşletme yapıları ve üretim özelliklerine bağlı olarak, sektör istihdamında ağırlık tarım makineleri işkolunda oluşurken, üretim ve ihracat değerinin büyük bölümü traktör iş kolunda sağlanmaktadır.

5.4.1. Tarımsal İşletme Yapısı

Tarım İşletmeleri, tarımsal üretimin gerçekleştirildiği ekonomik birimlerdir. Verimlilik ve tarım politikalarının belirlenmesinde tarımsal yapının durumu da dikkate alınmalıdır. Çünkü tarım işletmelerinin sahip olduğu sermaye, toprak varlığı, bitki ve hayvan varlığı ile arazilerin parçalanma durumu, tarım sektöründeki verimliliği etkilemektedir.

2001 Genel Tarım Sayımı sonucuna göre; toplam 3.076.649 tarımsal işletmenin % 67.43'ünde hem bitkisel üretim hem de hayvan yetiştiriciliği, % 30.21'inde yalnız bitkisel üretim, % 2.36'sında ise yalnız hayvan yetiştiriciliği yapılmaktadır. İşletme tipine göre işletme sayılarının, toplam tarımsal işletme sayısı içerisindeki oransal dağılımına bakıldığında; 1991 Genel tarım sayımına göre işletmelerin %72.14'ü hem bitkisel hem de hayvan yetiştiriciliği, % 3.43'ü yalnız hayvan yetiştiriciliği, % 24.43'ü yalnız bitkisel üretim yapmaktadır. Bu sonuçlara göre; hem bitkisel üretim yapan hem de hayvan yetiştiriciliği yapan işletmeler ile yalnız hayvan yetiştiriciliği yapan işletmelerin toplam işletme içindeki oranları düşerken yalnız bitkisel üretim yapan işletmelerin oranının yükseldiği görülmektedir.

Ülkemizde tarımsal işletmelerin yarısından fazlasını küçük işletmeler oluşturmaktadır. Küçük işletmelerin büyük bir kısmının öz tüketim için üretim yapmaları ve sermaye birikiminde güçlük çekmeleri nedeniyle, bu işletmelerin mekanizasyon uygulaması da kısıtlı olmaktadır. Bununla birlikte küçük işletmelerin yeterli işletme büyüklüğüne sahip olmamaları, ayrıca işletmelerin dağınık ve parçalı olması, tarımsal mekanizasyondan beklenen faydanın elde edilmesini engellemekte, dolayısıyla da tarım alet ve makinelerinin ekonomik kullanımı sağlanamamaktadır.

Mekanizasyon, tarımsal üretimin en pahalı girdilerinden biri olması nedeniyle, bu girdinin en ekonomik kullanımı ancak yöresel koşullara uygun planlama modelleri ile mümkün olabilir.

5.4.2. Traktör Kullanımı Ve Sorunları

2001 Genel Tarım Sayımına göre; Türkiye’de 886.691 adet tarımsal işletme mülk olarak traktör kullanmakta olup, mülk olarak kullanılan traktör sayısı 914.732 adettir. Bu işletmelerde, işletme başına düşen ortalama mülk traktör sayısı 1.03 adettir. Traktörü ortak kullanan işletme sayısı 76.005, ortak kullanılan traktör sayısı ise 79.493 adettir. Sayım sonucuna göre traktör ile işlenen alanın, % 58.47’ sinde mülk, % 33.32’ sinde kira, % 5.45’ inde ortak, % 2.76’ında akraba veya komşudan ücretsiz olarak alınan traktör kullanılmaktadır. 1991 Genel Tarım Sayımı sonucuna göre, Türkiye’de tasarrufunda arazi bulunan toplam tarımsal işletmenin % 20.51’i, tasarrufunda bulunan araziyi mülk traktör ile işlerken, 2001 Genel Tarım Sayımı’nda bu oranın % 28.38’e, mülk traktör ile işlenen alanın ise % 53.13’den % 58.47’ye yükseldiği tespit edilmiştir.

Tarımda mekanizasyon işlemleri, çok büyük oranda traktörle çalıştırılan iş makineleri ile gerçekleştirilir. Bu nedenle, mekanizasyon düzeyinin belirlenmesinde;

1. İşlenen alan birimine düşen traktör motor gücü (kw/ha),
2. 1000 ha. işlenen alana düşen traktör sayısı (traktör/1000 ha),
3. Traktör başına düşen işlenen alan (ha/traktör),
4. Traktör başına alet/makine ağırlığı (kg/traktör),
5. Traktör başına alet/makine sayısı gibi traktörün güç ve sayısal yoğunluğunu yansıtan göstergelerin kullanımı yaygındır.

Türkiye’de traktör üretimi 1954 yılında montaj şeklinde başlamış olup, günümüzde traktörü oluşturan parçaların % 90’nı ülke içinde üretilmektedir. Geri kalan % 10’luk kısım için yapılacak yatırımlar ekonomik olmadığı için ithal yoluna gidilmektedir. Traktör imalat sektöründe kurulu kapasitenin ortalama % 16.4’ü (2002 yılı verilerine göre) üretime dönüştürülmektedir (www.tamtes.gov.tr).

TÜİK’ce yayımlanan ilk ve son bilgilere göre 1952 yılında 31.415 adet olan Türkiye traktör parkı 2002 yılında 970.083 adet’e ulaşmıştır. Traktör parkının ilk 20 yılında park oldukça yavaş gelişmiş, yılda yaklaşık 5 bin traktörün katılımıyla 1972 yılı itibariyle 120 bin adetlik seviyeye ulaşabilmiştir. Son otuz yılda (1972-2002) ise, özellikle yerli traktör sanayimizdeki gelişmelerin katkısıyla park hızla büyüyerek bu günkü seviyesine gelmiş olup, ortalama 32.500 traktör parka katılmış, karşılığında her yıl 6 bin kadar traktör hurdaya çıkmıştır (Evcim.,H.,Ünal.,ve ark).

Çiftçi gelirleri ve ülke ekonomisindeki istikrarsızlık nedeniyle, Türkiye deki traktör satışları yıldan yıla büyük dalgalanmalar göstermiş olup, buna bağlı olarak da traktör parkının “Yaş Ortalaması” da değişken bir seyir izlemiştir. 1962 yılında 9 yaş’a kadar yükseldikten sonra yoğun satışların etkisi ile 1977’ de 3 yaş’a gerilemiş, daha sonraki dönemde ise sürekli artarak 2002 itibariyle 15.9 yaş’a çıkmış bulunmaktadır. Traktör parkının % 34’ü 20 yaşın üstündeki traktörlerden oluşmaktadır (Evcim.,H.,Ünal.,ve ark).

Türkiye traktör parkının tarımda makineleşme düzeyinin belirlenmesinde kullanılan parametreler açısından değerlendirilmesi Dış Ticaret Müsteşarlığı tarafından yaptırılan Türkiye Tarım Makineleri Sanayi Dış Pazar Araştırmasına göre şu şekilde değerlendirilmektedir.

Tablo 44. Traktör Parkına Göre Belirlenen Tarımda Makineleşme Göstergelerinin Değerleri

Gösterge (*)	1988	1990	1992	1994	1996	1998
M1 (kw/ha)	0.80	0.85	0.92	0.97	1.12	1.26
M2 (ha/traktör)	42.4	40.2	38.0	36.2	33.4	30.0
M3 (traktör/1000 ha)	23.6	24.9	26.3	27.6	30.0	33.4

Kaynak: DTM-İGEME, Türkiye Tarım Makineleri Sanayi Dış Pazar Araştırması

(*)M1:İşlenen alan birimine düşen traktör motor gücü (kw/ha),

(*)M2:Traktör başına düşen işlenen alan (ha/traktör),

(*)M3:1000 ha, işlenen alana düşen traktör sayısı (traktör/1000 ha).

Toplam tarım alanına düşen traktör motor gücü (M1) ve 1000 ha'lık tarım alanına düşen traktör sayısı (M3) göstergelerinde artma, traktör başına düşen tarım alanında (M2) ise sayısal bir azalma olduğu görülmektedir. Türkiye'nin 1990'lı yılların sonunda ulaştığı düzeyin İtalya, Fransa ve Yunanistan gibi AB ülkelerinin 1980'li yılların başında ulaştığı düzeyden daha düşük olduğu anlaşılmaktadır. Örneğin, Yunanistan'da 1980 yılında toplam tarım alanına düşen traktör motor gücü 2.41 Kw/ha iken, İtalya'da 4.20 Kw/ha, Fransa'da 3.25 kw/ha'dır. 1000 ha'lık tarım alanına düşen traktör sayısı 1996 yılında ki dünya ortalaması 19.1 traktör/1000 ha değeri bu ortalamanın üzerindedir. Aynı yılda Avrupa ortalaması ise 38.1 traktör/1000 ha'dır. Türkiye'nin traktör kullanımı yönünden sahip olduğu makineleşme göstergeleri, gelişmiş ülkeler düzeyinin altında, dünya ortalamasının üzerindedir.

5.4.2.1. Traktör Üretimi ve Satışı

Otomotiv Sanayii Derneğinden alınan bilgilere göre; 2000 yılındaki traktör üretimi 1999 yılına göre % 36 oranında artarak 37.434 adet olarak gerçekleşirken satışta % 44 oranındaki artışla 27.797 adet olmuştur. 2001 yılı traktör üretimi 2000 yılına göre % 60 oranında azalarak 15.052 adet, satış ise % 64 oranında azalarak 10.125 adet olarak gerçekleşmiştir. 2002 yılı traktör üretimi 2001 yılına göre % 29'luk bir azalma ile 10.652 adet, traktör satışı da % 37 oranındaki azalış ile 6.322 adet olarak gerçeklemiştir. Bu değer ile, son 25 yılın en düşük üretim seviyesine ulaşıldığı görülmektedir.

Tablo 45. “1994 -2006 Yılları” Arasında Traktör Üretimi ve Satış Miktarı (Adet)

	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Üretim	37058	48713	55565	60500	27435	37434	15052	10652	28794	38627	34907	37407
Satış	36951	41052	49274	48568	19280	27797	10125	6322	16288	27925	27008	28386

Kaynak: Otomotiv Sanayii Derneği,

2003 yılı traktör üretimi 2002 yılına göre % 170, 2004 yılı traktör üretimi ise 2003 yılına göre % 34 oranında artışla 38.627 adet olarak üretim gerçekleşmiştir. 2004 yılı traktör satışlarında görülen % 71 oranındaki artışın nedeni ise kredi sisteminde meydana gelen yeniliklerden kaynaklanmıştır. Ziraat Bankasının 1999 yılında başlayan Yeniden Yapılandırma ile ilgili kredilerinin azaltılması sonucunda üreticiler traktörlerini yenileyememiştir. Son yıllardaki traktör

üretimi ve satışındaki artışın nedeni ise Ziraat Bankası yanı sıra diğer bankaların da zirai kredi kullandırmaya başlaması ile birlikte üreticilerin eski traktörlerini satıp, kredi kullanarak yeni traktör satın almalarından kaynaklanmıştır. 2006 yılı traktör üretimi 2005 yılına göre % 7 oranında bir artış göstermiştir.

Tablo 46. “1993- 2006 Yılları” Arasında Aylar İtibariyle Traktör Fabrika Satış Miktarları (Adet)

Yıl	Ocak	Şubat	Mart	Nisan	Mayıs	Haz,	Tem.	Ağ.	Eylül	Ekim	Kas.	Aralık
1993	1.800	1.800	1.800	2.400	2.700	2.900	2.500	2.500	3.600	3.800	3.500	3.600
1994	2.600	2.100	2.100	2.200	1.600	1.100	900	1.500	1.900	2.200	2.400	2.400
1995	2.206	2.201	2.414	3.004	2.870	3.313	3.057	2.572	3.272	3.644	4.265	4.133
1996	2.943	2.796	3.450	3.495	3.908	3.642	2.420	3,251	4.534	4.409	3.557	2.647
1997	2.515	2.598	4.475	4.428	4.877	4.875	4.057	4.009	5.047	5.565	3.860	2.968
1998	2.420	3.618	5.197	4.444	5.832	6.269	4.044	4.181	5.538	3.699	2.378	948
1999	1.566	2.112	2.984	3.526	2.951	1.443	697	719	892	909	945	536
2000	777	1.037	2.266	2.913	3.507	2.746	1.959	2.324	3.345	3.108	2.669	1.146
2001	1.531	1.540	1.359	1.426	1.311	563	415	664	422	416	313	165
2002	291	401	380	585	435	508	561	546	747	628	560	680
2003	712	830	1.313	1.460	1.527	1.123	1.311	1.404	1.706	1.893	1.541	1.468
2004	1.946	1.874	2.909	3.260	2.863	2.816	1.988	2.209	2.509	1.989	2.198	1.364
2005	1.026	1.636	2.001	2.599	2.596	2.780	2.148	2.819	2.567	2.477	2.297	2.089
2006	1.578	2.493	2.746	2.841	3.561	2.356	1.685	2.177	2.756	1.915	2.353	1.925

Kaynak: OSD

2005 yılı Ocak – Aralık dönemindeki toplam traktör satış miktarı 27.008 adet olarak gerçekleştirilmiştir. 2004 yılı Ocak – Aralık dönemindeki traktör satışı ise 27.925 adet olarak gerçekleşirken 2005 yılı satışı 2004 yılına göre % 3 oranında azalma göstermiştir. 2006 yılı traktör satış miktarı ise toplam 28.386 adet olarak gerçekleşmiş olup, 2005 yılına göre 2006 yılındaki traktör satış miktarında % 1.6 oranında bir artış olmuştur.

5.4.2.2. Traktör İhracatı ve İthalatı

Dış Ticaret Müsteşarlığı’ndan alınan bilgilere göre; Traktör ihracatında başlıca pazarlarımız; İtalya, ABD, Güney Afrika ve Avustralya’dır. ABD komple traktör ithal ederken, İtalya daha çok yarı-mamul traktör (motorlu, motorsuz ve diğer şekillerde traktör şasileri) ithal etmektedir.

Tablo 47. 2001-2005 Yılı Traktör Üretim ve İhracat Miktarı (Adet)

	2001	2002	2003	2004	2005
Üretim	15052	10652	28794	38627	34907
İhracat	3610	4159	11915	10198	8240

Kaynak. OSD

1999 yılında 31 milyon dolar olan traktör ihracatı 2004 yılında 147 milyon dolar olarak gerçekleşmiştir. 2004 yılında traktör ihracatı 10198 adet olarak gerçekleşirken 2005 yılı traktör ihracat miktarı ise % 19 oranındaki azalma ile 8.240 adet olmuştur.

Tablo 48.Traktör İthalatı (Değer: 1.000 USD)

Ürün	2002	2003	2004
Traktör(CBU+SKD+CKD)	6 150	22 074	115 966

Kaynak: DTM

Dış Ticaret Müsteşarlığı'ndan alınan bilgilere göre; 2001 yılında Türkiye'de yapılan yüksek oranlı devalüasyon traktör ithalatını ciddi şekilde azaltmıştır. 2002 yılında traktör ithalatı 6,1 milyon dolara yükselerek %227 oranında artmıştır. Bu artış 2003 ve 2004 yıllarında da devam etmiştir. 2004 yılında traktör ithalatı 116 milyon dolara yükselmiştir. Tarım makineleri ithalatı ise 2002 yılında 56 milyon dolar iken 2004 yılında 153 milyon dolar olarak gerçekleşmiştir.

Tablo 49.Traktör İthalatının Ükelere Göre Dağılımı (Değer:1.000 USD)

Ülke Adı	2002	2003	2004
İtalya	2 750	10 628	44 909
Almanya	128	4 789	20 583
İngiltere	1 233	1 004	17 013
Finlandiya	1 752	927	11 688
Meksika	-	2 249	8 901
Güney Kore Cumhuriyeti	-	-	4 453
Hindistan	-	1 433	4 356
Fransa	-	294	3 018
Diğerleri	287	750	1 045
TOPLAM	6 150	22 074	115 966

Kaynak: DTM

Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planına göre; traktör üreten beş kuruluşun üçü özel, ikisi kamu mülkiyetindedir. Özel kuruluşların birinde (Türk Traktör ve Ziraat Mak, A.Ş.) % 37,5 oranında yabancı sermaye (NewHolland) bulunmaktadır. Geçmiş plan döneminde Türk Traktör ve Ziraat Mak, A.Ş. hisselerinin %37,5'u, bu kuruluşun eski lisansörü olan New Holand (eski adıyla Fiat-Agri) tarafından satın alınmış ve ortaklık sonucunda Türk Traktör, New Holland'ın Dünya geneline yaygın traktör fabrikalarının en önemlilerinden birisi haline gelmiştir. Ülkemizde de traktör üretimi, TRAKSAN Traktör Sanayi A.Ş., Türk Traktör ve Ziraat Makineleri A.Ş.Türkiye Zirai Donatım A.Ş. UZEL Makine Sanayi A.Ş. ve TÜMOSAN A.Ş. tarafından yapılmaktadır. Üretim miktarındaki büyük çaplı değişmeler, ürün fiyatı ve destekleme politikaları gibi faktörler traktör üretimini etkilemektedir. Bu faktörler yıldan yıla büyük dalgalanmalar gösteren çiftçi geliri paralelinde, traktör talebinin de değişmesine neden olmaktadır.

2005 yılı İthalat Rejimi Kararına göre dışarıdan gelen traktörler gümrük vergisinden muaf tutulmuştur. Ayrıca, 18.07.1997 tarih ve 23053 Mükerrer Sayılı Resmi Gazetede yayımlanan Karayolları Trafik Yönetmeliğinde kamyon, çekici römorkları ve traktör römorklarının arka kısımlarına ECE R 69 (Traktör römorklarına) uygun iki adet reflektif arka işaret levhası takılması zorunluluğu getirilmiştir.

5.4.2.3. Traktör Fiyatları

Ülkemizdeki tarımsal mekanizasyon düzeyinin gelişmesini, çiftçinin satın alma gücünün azalması ve gelişmiş tarım tekniğinin bir aracı olarak kabul edilen tarım alet ve makinelerin fiyatlarındaki artışlar etkilemektedir.

1998-2000 yılı traktör satış fiyatlarında; Uzel firması tarafından üretilen Massey Ferguson (MF-240) tipi traktörlerde artış % 114, Türk Traktör tarafından üretilen (Fiat 54 C) Türk Fiat tipi traktörlerde ise % 110 olarak gerçekleştiği görülmektedir. Türk Traktör tarafından Fiat 54 C serisi 2004 yılı Nisan ayı itibariyle üretimden kaldırılarak, yerine NewHolland TT 55 B serisi üretime alındı. Türk traktör tarafından üretilen traktörlerin 2003 yılı fiyat artışı 2002 yılına göre % 27.9 oranında, 2004 yılı traktör fiyatı 2003 yılına göre % 27.4 oranında, Uzel tarafından üretilen traktörlerin 2003 yılı fiyat artışı 2002 yılına göre % 25.4 oranında, 2004 yılı traktör fiyatı 2003 yılına göre % 19.7 oranında gerçekleşmiştir. 2005 yılında NewHolland TT 55 B(11*28) serisi traktörün satış fiyatı 31706 YTL iken 2006 yılında 31942 YTL, Massey Ferguson (MF-240) tipi traktörlerde ise 2005 yılında 26709 YTL olan satış fiyatı 2006 yılında 26971 YTL olmuştur.

2000 - 2006 dönemindeki traktör satış fiyatlarındaki artışa baktığımızda, Uzel firması tarafından üretilen Massey Ferguson (MF-240) tipi traktörlerde artış % 325, Türk Traktör tarafından üretilen Fiat 54 C (11*28) Türk Fiat tipi traktörlerde ise % 377 oranında olmuştur.

Tablo 50. “2000-2006 Dönemi” Traktör Satış Fiyatları (YTL/Adet)

TRAKTÖR FİYATLARI(YTL/Adet)	2000	2006	%
Fiat 54 C (11*28)	6697	31942	377
MF-240(Normal)	6341	26971	325

2000- 2006 Yılı Fiyatları Serbest Piyasa Ortalama Fiyatlarıdır

2005 - 2006 dönemindeki traktör satış fiyatlarındaki artışa baktığımızda, Uzel firması tarafından üretilen Massey Ferguson (MF-240) tipi traktörlerde artış % 0.7, Türk Traktör tarafından üretilen Fiat 54 C (11*28) Türk Fiat tipi traktörlerde ise % 2 oranında olmuştur. Görüldüğü üzere; tarımsal ürün fiyatları, genel olarak maliyetlerin ve girdi fiyatlarındaki artışın gerisinde kalarak üretici gelirlerini önemli ölçüde azaltması nedeniyle, çiftçilerimiz istenilen düzeyde tarım alet ve makinelerini satın alamadığı için traktör fiyatlarında artış da yüksek olmamıştır.

Bununla birlikte, tarımda mekanizasyonun gelişmesiyle birlikte akaryakıtta olan talep önemli ölçüde artmış ve zamanla akaryakıt masrafları önemli bir maliyet unsuru durumuna

gelmiştir. 1991 yılında 3859 TL/litre olan normal benzin fiyatı 50 kat artarak, 1998 yılında 196.400 TL/litreye yükselmiştir. Aynı dönemde mazot fiyatı 3.115 TL/litre'den 138.000 TL/litreye yükselerek yine 44 kat artış göstermiştir. 1998 yılında normal benzinin fiyatı 1997 yılına göre % 18 artarken, mazotun fiyatı da % 22 oranında artmıştır. 1999 yılında 395.500 TL., 2000 yılında ise 448.900 TL, olan mazot fiyatı 2001 yılı Mart ayında 518.300TL, olmuştur.

2001 yılı Mart ayında ki mazot fiyatı 1999 yılı Mart ayına göre % 162 artış göstermiştir. 2001 yılında ise mazot fiyatı 779615 iken % 67 oranında artarak 2002 yılında 1.303.000 TL. olmuştur. 2002 yılı ki mazot fiyatı 1999 yılına göre % 229 artış gösterirken, 2004 yılı mazot fiyatı 2003 yılına göre %33 oranında artış göstermektedir. 2005 yılında 1,96 YTL olan motorin satış fiyatı 2006 yılında % 13 oranında artarak 2,21 YTL olmuştur. 2000 yılında motorin satış fiyatı 2006 yılına göre % 414 oranında artmıştır.

Mazotta meydana gelen artışların üreticilerimizi mağdur etmemesi için mazotun yeterli miktarda desteklenmesine devam edilmelidir.

5.4.3. Biçerdöver Kullanımı Ve Sorunları

Biçerdöverler; hasat ve harman işini beraber yapan kombina makineler olup, her çeşit daneli ürünü değişik ürün ve tarla şartlarında hasat ve harman edebilir özelliktedir. Biçme ve dövme makinelerinin son aşaması olan biçerdöverler için gerekli güç, 1930'lardan sonra traktör ve biçerdöver üzerinde ayrı bir motordan sağlanmaya başlanmış olup, daha sonraki dönemlerde kendi yürür biçerdöverler uygulamaya sokulmuştur. Biçerdöverlerin kapasiteleri ve motor güçleri artarken operatörlerden gelen talepler doğrultusunda herhangi bir tıkanma veya arıza sırasında biçerdöverlere ürün akışını kesen düzenler yapılmıştır. Biçerdöverlerdeki bu gelişmelere paralel olarak değişik ürünlerin hasadında kullanılmaları yönünde de ilerlemeler olmuştur (Yüzal.S.,2003).

2001 Genel Tarım Sayımı sonucuna göre Türkiye'de 16874 adet işletme mülk olarak biçerdöver kullanmakta olup bu işletmelerde, işletme başına düşen ortalama mülk biçerdöver sayısı 1.01 adettir. Biçerdöveri ortak olarak kullanan işletme sayısı 4.384, ortak kullanılan biçerdöver sayısı ise 4.474 adettir. Sayım sonucuna göre biçerdöver ile hasat edilen alanın % 87.70'inde kira, % 9.13'ünde mülk, % 2.48'inde ortak, % 0.69'unda akraba veya komşudan ücretsiz olarak alınan biçerdöver kullanılmaktadır.

1991 Genel Tarım Sayımına göre Türkiye'de tasarrufunda arazi bulunan toplam tarımsal işletmenin % 0,71'i tasarrufunda bulunan araziyi kendi malı olan biçerdöver ile hasat ederken, 2001 Genel Tarım Sayımın da bu oranın % 1.97'ye yükseldiği belirlenmiştir. Her iki sayım sonucuna göre biçerdöver ile hasat edilen alanın büyük bir bölümü kira ile alınan biçerdöver ile hasat edilmektedir. Ancak bu oran 1991'de % 92.79 iken, 2001'de % 87.70'e düşmüş olup işletmelerin kendi malı olan biçerdöver ile hasat ettikleri alan oranının % 5.62' den % 9.13'e yükseldiği belirlenmiştir.

Pahalı bir tarım makinesi olan biçerdöverlerin hububat hasat döneminin uzun olması,

biçerdöverlerin bölgeler arasında nakline ve dolayısıyla uzun süre kullanılmasına yol açmaktadır. Ülkemizde biçerdöver faaliyetlerinin Mayıs ayından Ağustos sonuna kadar devam etmesi, biçerdöver müteahhitliğini hareketli ve kazançlı bir duruma getirmektedir. 1993-1997 yılları arasındaki biçerdöver miktarlarına baktığımız zaman sayının çok fazla değişmediğini görmekteyiz. 2002 yılı biçerdöver sayımız 11.539 adet iken 2003 yılında bu sayı 11.721 adet olarak gerçekleşmiştir. 1993 -2003 dönemi biçerdöver miktarındaki artış % 2.3 oranında gerçekleşmiştir.

Ülkemizdeki biçerdöver parkının yenilenmesi gerekirken, eski ve çok yaşlı biçerdöverlerin yurda getirilmesi ise, büyük sakıncalar yaratmaktadır. 1980 yılından sonra çıkarılan bedelsiz dışalım tebliği ile, yurda getirtilen biçerdöverlerde yeni ve kullanılmamış olma şartı yanında marka ve model kısıtlaması getirilmiş, sonradan bu kısıtlama kaldırılarak 5 yaş sınırı konulmuştur. 1994 yılında ise 5 yaş sınırı da kaldırılarak yurt dışında üretilen her marka ve model biçerdöverlerin yurda girişine izin verilmiştir.

1997 yılında Dış Ticaret Müsteşarlığınca yayımlanan tebliğ ile de, biçerdöverler ve diğer kendi yürür kombine hasat makineleri 31 Aralık 1997 tarih ve 23217 sayılı Resmi Gazetede fiili ithal tarihinde 5 yaşından eski olmamak üzere kullanılmış olarak ithal edilebilecek maddelere ilişkin tebliğ kapsamı dışında tutulmuştur. 7 Şubat 1999 tarihinde yayınlanan İthalat Rejimi Kararına göre; dışardan gelen biçerdöverler için gümrük vergisi muaf tutulmuştur. 31 Aralık 2003 tarih ve 25333 sayılı Resmi Gazete yayınlanan Eski, Kullanılmış veya Yenileştirilmiş Olarak İthal Edilebilecek Maddelere İlişkin Tebliğe göre; “eski, kullanılmış veya yenileştirilmiş olarak 10 yaşına kadar (10 yaş dahil)” ithalat yapılmaktadır.

Bilindiği üzere; hububat üretimi tarım sektörünün olduğu kadar genel ekonomimiz için de önemli bir faaliyettir.

Ülkemizde ekili alanların % 70-80’ini hububat alanları oluşturmakta olup, tüm bu alanın % 70 kadarı kendi yürür biçerdöverlerle hasat edilmektedir. Her yıl yaklaşık 18-20 milyon ton hububat biçerdöverle hasat edilmekte ve hasat sırasında oluşacak % 1’lik kayıp 180 – 200 bin ton hububat kaybedilmesi anlamına gelmektedir (Yüzal.,S.,2003). Yalnızca hasat esnasındaki kayıpların değerinin böylesine yüksek oluşu, diğer kayıplar da göz önüne alındığında konunun önemini daha da artırmaktadır.

Biçerdöverlerle ilgili olarak; Zirai Üretim İşletmesi Personel ve Makine Eğitim Merkezi Müdürlüğüne ait hasat sonu dane kayıp raporlarından derlediğimiz öneriler şu şekildedir.

- Hasat sırasında meydana gelen dane ve sap kayıplarının azaltılabilmesi için, çiftçiler ve biçerdöver sahipleri eğitilmelidir.
- Biçerdöver kontrol elemanlarının görevlerini amacına uygun olarak yapabilmeleri için, ülkemize gelen yeni biçerdöverlere göre teknik konularda bilgilerinin artırılması gerekmektedir.
- Biçerdöverlerin zamanından önce ve sonra biçim yapması önlenmelidir.

- Biçerdöverlere bilgisayarlı dane ölçüm cihazları takılarak, bilgisayarlı dane ölçümü olmayan biçerdöverlerin çalıştırılmaması hususunda yasalar çıkartılmalıdır.
- Hasat sırasındaki dane kayıplarının kontrol edilmesi işleminin bizzat tarla sahibi tarafından yapılması için, çiftçilerimizin bilinçlendirilmesi gerekmektedir.

5.4.4. Tarım Alet Ve Makineleri Kullanımı Ve Sorunları

Planlama döneminin başlaması ile birlikte tarım alet ve makineleri üretiminin planlamasına yönelik öngörüler III.Plan sonunda yer alabilmiş ve IV.Plan döneminde ise tarım alet ve makinelerinin ağırlıklı olarak yerli üretilmesi hedeflenmiştir

Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planında belirtildiği üzere; Tarım Alet ve Makineleri İmalat Sanayi, tarımsal üretimin (Bitkisel ve Hayvansal) tohum, gübre, su vb. girdileri arasında yer alan ve uygulanan üretim teknolojisinin düzeyi oranında önemi artan tarımsal mekanizasyon girdisi için gerekli güç kaynağı, makine ve ekipmanların üretildiği bir sektördür.

Aşağıda sıralı ürünler bu sektörün sınırları içinde yer almaktadır. Tarım traktörleri, tek-akslı motorlu çapalar (motokültörler), motorlu biçme makineleri toprak işleme ve tohum yatağı hazırlama makine ve ekipmanları, ekim, dikim makine ve ekipmanları, gübreleme makineleri, bitki koruma ve sulama için araç ve donanımlar; hasat makineleri ve ekipmanları ürün harmanlama, kurutma, savurma, temizleme makine ve ekipmanlardır.

TÜİK Tarım İstatistikleri Özeti'nden derlenen bilgilere göre; 1993-2004 yılları arasındaki tarım makineleri miktarları karşılaştırıldığında en büyük artışın mısır silaj makinesinde gerçekleştiği görülmektedir. 1993 yılında 388 adet olan Mısır silaj makinesi 2004 yılında 7416 adete yükselmiştir. 1993 yılında 30 adet olan kombine patates hasat makinesi 2004 yılında 520 adete çıkarken, pamuk toplama makinesi üçüncü sırada yer alarak 1993 yılında 4 adet iken 2004 yılında 56 adete yükselmiştir. Mevcut üretim sahalarında gelişen makineli hasada bağlı olarak, üretilen pamuk çeşitlerinde, sıra arası ve sıra üzeri ekim aralığına bağlı olarak yeni alet ekipman parklarının oluşturulması gerekmektedir. Türkiye'deki çırçır fabrikalarının çoğunluğu Rollerjin tipindedir. Buna karşın makineli hasatta elde edilen pamukların yüksek çepel oranının temizlenmesi için Sawgin makinelerinde çırçırılması gerekmektedir. Bunun için kurulu ve kurulacak yeni çırçır fabrikalarında ön temizleme üniteleri kurulmalıdır. Pamuk toplama makinelerinden iyi sonucun alınabilmesi için, makineli hasata uygun tohumluk seçimine de dikkat edilmesi gerekmektedir.

1993 yılında 1.225 adet olan sabit süt sağma makinesi 2004 yılında 5.637 adet, seyyar süt sağma makinesi ise 22.600 adetten 121.534 adete çıkmıştır, Süt sağım makineleri konusunda; süt sağım makinesi üreticileri ile pazarlama, satış ve servis elemanlarına süt sağım tekniği, sağım makinelerinin çiğ süt kalitesine etkileri ve imalatındaki asgari standartlar ve CE işareti kullanım konularında verilen eğitim çalışmalarının amacına ulaşması sağlanmalıdır.

1993 yılında motorlu pülverizatör 54.790 adetten 2004 yılında % 33 oranındaki artış ile

72.868 adete çıkmıştır. Kuyruk milinden hareketli pülverizatörlerdeki artış ise % 64.6 oranında olmuştur. Kimyasal tarım ilaçları (pestisitler); hastalık zararlı ve yabancı otların neden olduğu ürün kayıplarının önlenmesi amacıyla kullanılmaktadır. Kullanılan kimyasal mücadele ilaçları insan sağlığı, çevre ve doğal dengeyi olumsuz yönde etkilemesi nedeniyle, bu tarım ilaçlarının dikkatli ve en az ilaç kaybına neden olacak şekilde uygulanması gerekmektedir.

Bu nedenle ilaç uygulamalarında amaca uygun ekipman seçimi seçilen ekipmanın kalibrasyonunun doğru yapılması, birim alana atılan ilaç miktarının gereğinden çok veya az olmaması ilaçlamanın uygun zamanda yapılması ilaçlama maliyetinin azaltacaktır.

Yapılan araştırmalar, püskürtülen ilacın yaklaşık % 50-80'lik kısmının hedef yüzeylere ulaşmadığını, ya sürüklenme yoluyla hedef dışına taşındığını yada aynı alan içerisindeki toprak yüzeyine ulaştığını göstermektedir. İlaç sürüklenmesi, ilaçlama sırasında veya ilaçlamadan sonra ilaçlamanın yapıldığı hedef alandan hedef olmayan bir alana doğru ilaç damlacıklarının hava içerisinde hareketi ciddi bir sağlık ve güvenlik problemidir. Sürüklenme yoluyla oluşan ilaç kayıplarını azaltarak püskürtülen ilaç damlalarının hedefte toplanma etkinliğini artırmak ilaç tüketimini azaltarak ilaçlama maliyetini düşürmek amacıyla çeşitli araştırmalar yapılmaktadır. Bu nedenle; çevreye olan risk potansiyelini en düşük seviyeye indirilerek ilaç kullanımında maksimum etkinlik elde etmek için yeni yöntemler ve ekipmanlar geliştirmek amacıyla üniversitelerde ve araştırma merkezlerinde yapılan bu araştırmaların sonuçları da üreticilerimize aktararak, uygulanabilirliği sağlanmalıdır.

Ayrıca; zirai mücadelede kullanılan alet ve makinelerin ayar, tamir ve bakım amacıyla denenmesi ve denetlenmesi için düzenlemelere gidilmeli, çiftçinin elindeki alet ve makinelerin, mevsiminde kontrol edilmesi için uygun denetim zamanları ayarlanmalıdır. Avrupa Ülkelerinde olduğu gibi, denetim yapan merkezlerin sayısının artırılarak, çiftçilerin işletmesine kadar giden mobil denetleme istasyonlarının kurulması sağlanmalıdır.

Tablo 51. “1993-2004 Yılları” Arasındaki Tarımsal Alet ve Makine Sayısındaki Değişim Miktarları

Tarımsal alet ve makineler	1993	2004	% Değişim
Kombine patates hasat makinesi	30	520	1633
Pancar sökme makinesi	4 238	10087	138
Kombine pancar hasat makinesi	1 205	3521	192
Mısır silaj makinesi	388	7416	1811
Yer fıstığı hasat makinesi	31	179	477
Pamuk toplama makinesi	4	56	1300
Yer fıstığı harman makinesi	67	156	132
Fındık harman makinesi	4 019	5749	43
Mısır hasat makinesi	141	506	258
Kuyruk milinden hareketli pulverizatör	145 303	239126	64
Motorlu pulverizatör	54 790	72868	33
Tozatar	45 076	30924	-31
Atomizör	103 879	100823	-2.9
Santrifüj pompa	82 523	92821	12
Motopomp (elektrik motorlu)	109 417	155474	42
Motopomp (termik motorlu)	216 016	198407	-8,2
Derin kuyu pompa	42 929	99623	132
Yağmurlama tesisi	117 498	194055	65
Süt sağma makinesi (sabit)	1 225	5637	360
Süt sağma makinesi (seyyar)	22 600	121534	437
Kendi yürür biçer döver	11 463	11519	0.5
Traktör	746 283	1009065	35

Kaynak: TÜİK, TARIM İSTATİSTİKLERİ ÖZETİ, 1985-2004

(1) 2002 yılından itibaren kapsama alınmıştır.

Sulama ile ilgili gelişmelere baktığımızda ise; % 132’lik artış derin kuyu pompalarında oluşurken, yağmurlama tesisi %65 oranında artış göstermiştir. Damla sulama tesisi ise 2002 yılında 58.069 adetten 2003 yılında %114 oranındaki artışla 124.036 adet, 2004 yılında ise 142.350 adet olmuştur. II.Tarım Şurası Tarımsal Girdi ve Destekler Komisyonu tarafından hazırlanan rapora göre; geliştirilen sulamalarda, sulanan alanın % 93’ü yüzeysel sulama yöntemleriyle (karık, tava ve salma) sulanmaktadır. Sulanan alanın % 6’sında yağmurlama yöntemi, % 1’inde ise damla sulama yöntemi uygulanmaktadır. 2003 yılı itibariyle toplam su tüketimi içindeki sulamanın payı % 74 olan sulamanın, 2030 yılındaki payının modern sulama teknikleri ve teknolojileri

kullanılarak % 65 seviyesine düşürülmesi hedeflenmektedir.

1993 -2003 dönemi traktör miktarındaki artış da %33,7 oranında gerçekleşmiştir. Ülke genelinde makineleşme düzeyi olarak traktör başına henüz bir pulluk ve bir tarım arabası düştüğü, bunları 0,43, 0,33,0,32, 0,23, 0,20 ve 0,19 oranıyla kültivatör, ekim ve gübre dağıtma makineleri ile pülverizatör, harman makinesi ve diskaronun izlediği görülmektedir. Bu değerler ülkemiz tarımında makineleşmenin ne kadar yetersiz olduğunu göstermektedir (Evcim,H,Ünal., 2005).

Tarım iş makineleri ticaret hacminde ihracat-ithalat arasında bir denge kurmak, hatta ihraç fazlalığı yaratmak için alınacak önlemler Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planında şu şekilde belirtilmiştir:

- Ülkemiz, toprak işleme makineleri imalat sanayinde oldukça iyi bir düzeydedir. Mevcut imalathaneler modern teknoloji ile desteklenerek (modern tezgahlar, ısıtım işlem vb,) ve malzeme sorunları çözümlenerek ve CE belgesi almaları sağlanarak rekabet edebilme yetenekleri arttırılmalıdır.
- Ülkemize has bir makine olan yerli tip harman makinesi (batöz) imalatının sorunları çözülerek, rekabet edebilirliği yükseltilmelidir.
- Sadece balya makinesi ve biçerdöver ithalatının ülke ekonomisine yüklediği yük 1998 rakamlarıyla 23.3 milyon USD dir. Sadece bu iki kalem, 1998 yılının ihracat miktarından (9.326 milyon USD) 2.5 kat daha fazladır. Bu nedenle, biçerdöver ithalatının yeniden gözden geçirilmesi, bu arada balya makinesi ve biçerdöver üretiminin ülkemizde yapılmasının teşvik edilmesi gerekmektedir
- Yerli üreticilerin üniversite-sanayi işbirliği çerçevesinde değişik olanakları kullanarak özgün makine modelleri hedefine yönelik AR-GE faaliyetlerine önem vermesi gerekmektedir. DTÖ ve AB mevzuatının "Karşı Önlem Alınmasını Gerektirmeyen Devlet Sübvansiyonu" olarak kabul ettiği AR-GE yardımlarından küçük ve orta ölçekli tarım iş makineleri sanayicilerinin de yararlanabilecek olması sanayi kuruluşlarına yeni bir ufuk açmaktadır.

Hayvancılığın Desteklenmesi Hakkında 2005/8503 Sayılı Bakanlar Kurulu Kararının Uygulama Esasları Tebliği ile; tek ve çok yıllık yem bitkilerinde ekiliş alanları ile uyumlu olmak koşuluyla silaj makinesi, ot biçme makinesi, mibzer, balya makinesi, yağmurlama sulama sistemleri, motopomp alım giderleri destekleme kapsamına alınmıştır. Söz konusu tebliğ, satın alınan alet ve makineler yeni ve kullanılmamış olması şartını getirirken, ekiliş alanı çok yıllıklarda 200 dekar ve üzeri, tek yıllıklarda 400 dekar ve üzeri olarak tespit edilmiştir. İlgili tebliğ de projede uygunluk kriteri olarak, proje maliyeti hesaplamalarında, makine maliyeti yem bitkileri ekiliş maliyetinin çok yıllıklarda % 40'ını, tek yıllıklarda % 30'unu geçemeyeceği belirtilmektedir.

5.4.4.1. Tarım Alet ve Makineleri İthalat ve İhracatı

Dış Ticaret Müsteşarlığı'ndan alınan bilgilere göre; 2004 yılında en çok ithalat yapılan ülkeler İtalya, Almanya , Belçika, Polonya, ABD ve Fransa'dır. Türkiye'ye ithalatı yapılan tarım makineleri üretimi yapılmayan kombine biçerdöver ile çim biçme makineleri olmak üzere; sırasıyla. pülverizatörler. tarım ürünleri için kurutucular, yumurta meyve vb. ürünleri ayırma,

temizleme makine ve cihazları, tohum, hububat, baklagil vb. ürünleri temizleme makine ve cihazlarıdır.

Tablo 52. Tarım Makineleri İthalatının Ülkelere Göre Dağılımı (Değer: 1.000 USD)

Ülke Adı	2002	2003	2004
İtalya	15 305	20 907	46 326
Almanya	6 214	8 165	22 837
Belçika	7 168	4 944	15 254
Polonya	303	2 479	10 808
ABD	5 710	5 659	9 392
Fransa	1 968	3 291	8 425
İspanya	2 068	2 348	6 434
İsrail	3 309	1 758	5 398
Hollanda	1 594	2 992	5 038
Diğerleri	12 532	17 919	23 336
TOPLAM	56 171	70 462	153 248

Kaynak:DTM

Tarım makineleri ithalatı ise 2002 yılında 56 milyon dolar iken 2004 yılında 153 milyon dolar olarak gerçekleşmiştir.

Dış Ticaret Müsteşarlığından alınan bilgilere göre; 1995 yılında toplam 8,5 milyon dolar olan sektör ihracatı, 2004 yılında 208 milyon dolara yükselmiştir. İhracat değerindeki bu önemli artış büyük oranda traktör ihracatından kaynaklanmıştır. Türk tarım makineleri sanayi ürünleri dünyanın pek çok ülkesine ihraç edilmekle beraber, en çok ihracat yapılan ülkeler yıldan yıla farklılık göstermektedir. 2004 yılında tarım makineleri ihracatında başlıca pazarlar; Fransa, Türkmenistan, Fas, Bulgaristan, Yunanistan, Suriye, Romanya, İran, İtalya ve Sudan olmuştur. İhracatı yapılan başlıca tarım makineleri sırasıyla şunlardır; tohum, hububat, baklagil temizleme makine ve cihazları; diğer tırmık, kültivator, ot ayıklama, çapalama makineleri; hasat makinelerinin aksam ve parçaları; diğer harman makine ve cihazları; diğer tarla, bahçe, kümes hayvancılığı vb. makinelerine ait aksam ve tarla-bahçe ziraatine mahsus pulverizatörlerdir.

Tablo 53. Tarım Makineleri İhracatının Ülkelere Göre Dağılımı (Değer:1.000 USD)

Ülke Adı	2002	2003	2004
Fransa	3 481	5 139	8 931
Türkmenistan	258	559	7 228
Fas	1 017	2 458	3 923
Bulgaristan	683	1 741	2 999
Yunanistan	1 206	2 236	2 924
Suriye	2 381	3 099	2 466
Romanya	894	1 474	1 867
İran	189	675	1 882
İtalya	511	916	1 795
Sudan	199	775	1 605
Kuzey Kıbrıs Türk Cum.	547	1 103	1 523
Cezayir	1 024	391	1 517
Azerbaycan	1 675	1 517	1 403
Tunus	146	607	974
Ukrayna	2 104	163	943
Gürcistan	4	333	608
Diğerleri	8 966	11 500	12 934
Toplam	25 285	34 686	55 522

Kaynak: DTM

Tarım İş makineleri İmalat Sanayinde, ülke genelinde 1023 adet tarım makineleri imalathanesinde 110 çeşit 1.139.790 adet makine üretim kapasitesi bulunmasına karşılık, bu imalathanelerde % 45.49'luk ortalama kapasite kullanım oranıyla ancak 518.585 adet tarım alet ve makinesi üretilebilmiştir (II.Tarım Şurası,2004).

5.4.5. “CE” İşaretleme

Haziran 1989 tarihli Avrupa Birliği Resmi Gazetesi'nde 392 Sayılı Konsey Direktifi yayımlandı. Makine Emniyeti Direktifi olarak anılan bu yönetmelik ile, üye ülkeler iç hukukundaki aykırılıkları gidererek, tüm birlik için geçerli ve uyulması zorunlu, Makine Hukuku'nu oluşturdular. Bu direktif yayımlandığı tarihten sonra 5 kez değişikliğe uğratılarak, 23 Temmuz 1998 tarihinde bu günkü son şeklini almış oldu ve AB Resmi Gazetesi'nde 98 / 37 / EC numarası ile yayımlandı. Bu direktifin amacı, halkın refah düzeyini yükseltmek, tek ve büyük bir Avrupa pazarı oluşturmak için; ticaretteki teknik engelleri kaldırmak ve malların serbest dolaşımına imkan tanımaktır. Üye ülkeler piyasaya müdahale edemeyerek, fiyat özgür ticaret ortamında oluşacak ve ürünler sınır tanımadan, miktar kısıtlaması olmaksızın üye ülkeler içinde serbestçe dolaşabilecektir. Direktife göre, serbest dolaşım hakkı, insana, hayvana, bitkiye, çevreye zararlı olmadığı belirlenmiş makinelerle tanınmaktadır. Bu niteliğe sahip makineler üzerine CE harflerinden oluşturulan bir etiket yapıştırılır. CE işaretleme bir kalite işareti değildir. Ancak, bu işareti taşıyan makineler insanlarda bir güven oluşturduğu için, kaliteli olduğu imajını da yaratmaktadır (Dünya,2005).

“CE” belgesi zorunluluğu getiren düzenlemeler 11 Ocak 2002 tarihinden itibaren geçerli olmak üzere yürürlüğe girmiştir. “CE” bir belgelendirme kuruluşu ya da kalite standardını ifade etmemekte, sadece bir uygunluk işareti olup, CE işareti ürünün Avrupa Birliği’nin Yeni Yaklaşım Direktifine uygun olarak üretildiğini ve belgelendirildiğini göstermektedir. Türkiye’de CE belgesi verebilecek bir kuruluşun mevcut olmaması, kuruluşların CE belgesi almalarını zorlaştırmaktadır. TSE ise test – belgelendirme ve kalibrasyon alanlarında ki uyum çalışmaları çerçevesinde yeniden yapılandırılmaktadır.

Tarım Alet ve Makineleri Test Merkezi Müdürlüğü’nden aldığımız bilgilere göre; TAMTEST uzun yıllar içerisinde edindiği tecrübesine ve yetişmiş insan gücüne dayanarak, almış olduğu eğitimlerle makine emniyeti konusunda imalatçılarımıza hizmet vermek üzere teknik bir birim oluşturmuştur. Bu birim, başvuruda bulunan üretici firmalara CE işaretlemesi konusunda danışmanlık hizmeti vermekte, imal ettikleri makineleri, 98/37/EC Makine Yönetmeliği kapsamında inceleyerek risk analizi yapmakta ve gerekli raporları düzenlemektedir. Ayrıca, imalatçı firmalarla temas kurarak onları bilgilendirmekte, tanıtıcı eğitim ve seminerler düzenlemektedir.

Tarım Alet ve Makineleri Test Merkezi Müdürlüğü’nün amacı, ülke tarımında üretim yöntemlerine uygun olarak tarımsal mekanizasyon araçlarının birim alanda nitelik ve nicelikli üretimini destekleyecek biçimde geliştirilmesi için araştırmalar yapmaktadır. Bu amaçla; yerli üretim veya ithal yoluyla temin edilecek her türlü tarım alet ve makinelerini tarımsal faaliyetlerde aranılan niteliklere veya ithalat için öngörülen özelliklere uygunluklarının tespiti için gerekli deney işlemlerini yürütmektedir. Sanayi ve Ticaret Bakanlığı adına teknik servis olarak Avrupa Birliği Direktifleri ve uyumlaştırılmış yönetmelikler doğrultusunda tip onay testlerini de yürütmektedir. Bununla birlikte TAMTEST; traktörlerin OECD test kodlarına göre testlerini de yapmaktadır.

5.4.6. Ortak Makine Kullanımı

Tarım makineleri kullanımının zamana bağlı olması nedeniyle, insan faktörü ile tarımsal üretimin yapısı dikkate alınarak makine kullanma şeklinin iyi seçilmesi gerekir. Konuyla ilgili olarak yaptığımız çalışmalar sonucunda, tarımsal mekanizasyonu ileri ülkeler seviyesine ulaştırabilmek hektardan elde edilen üretimi artırabilmek, çiftçinin yeterli teknik bilgiye sahip olmasını ve gelişen teknolojinin uygulanabilmesini sağlayabilmek için, ortak makine kullanımı örgütlerinin kurulması gerektiği ortaya çıkmıştır.

Ortak makine kullanımında bir makinenin çalışacağı alan artarken, hektara düşen masraf azalmakta, böylece ekonomik çalışma imkanı sağlanabilmektedir. Makinelerin fazla çalışma sonucu amortismanları daha kısa zamanda biteceğinden, yeni ve modern makineleri alma ihtiyacı ortaya çıkmaktadır. Bunun yanı sıra çiftçi her zaman istediği makineyi istediği anda temin edemeyeceği için bir kısım çiftçilerimiz ise ortak kullanımı gereksiz bulmaktadır. Çünkü makine çeşitli işletmelerin aynı özellikteki işini yapmak zorunda olduğundan çiftçinin makine kullanma serbestliği belli oranlarda sınırlandırılmaktadır.

Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planında işletmecilik açısından Ortaklaşa Makine Kullanımı uygulamalarının temel bazı avantajları şu şekilde belirtilmiştir:

- Üretici ekonomik olmayan sermaye yatırımlarından tasarruf ederek sabit gider ödentilerinden kurtulur.
- Elde bulunan işgücü fazlasının diğer işletmelerde çalıştırılması sonucu daha verimli bir üretim sağlar.
- Dışarıdan kiraladıkları ilave işgücü kapasitesi sayesinde yıllık işgücü ihtiyaçlarındaki tepe noktalarını aşağıya çekebilirler.
- Daha yüksek faiz geliri getirebileceğini tahmin ettikleri diğer alanlara yatırım yapma şansına sahip olurlar.
- Gerek organizasyon ve gerekse üretim değişikliklerine yönelik olarak daha esnek bir yapıya kavuşurlar, Uzun dönem yatırımlara bağımlı değildirler.
- Tarım makineleri sektörünün gelişiminde rol sahibi olurlar.
- Kapasite kullanımındaki artışa bağlı olarak amortisman süresinin kısalması ve daha sık aralıklarla makine yenileme sonucu daha yeni teknolojilere yatırım imkanları yaratır.
- Sonuç olarak, üretici elindeki kapasite fazlasını değerlendirerek ek kazanç elde etme şansına sahip olmaktadır.

Sonuç Ve Öneriler

Tarımsal mekanizasyonun tarımsal üretim içindeki fonksiyonunun artırılabilmesi ancak tarımsal mekanizasyon planlamasının doğru bir şekilde yapılması ile sağlanacaktır. FAO da tarımsal mekanizasyonun planlanmasına çok büyük önem vermekte olup, planlamanın önemini “Üçüncü dünya ülkelerinin hemen hemen tümünde ülke kalkınması, tarıma ve tarımın gelişmesine bağlıdır. Tarımın geliştirilmesi de büyük ölçüde tarımsal mekanizasyonun yeterli seviyeye çıkarılması ile mümkündür. Bir çok gelişmekte olan ülkede hükümetler, mekanizasyonu teknik, ekonomik, sosyal ve politik bir etkileme aracı olarak kullanmaktadır” şeklinde ifade etmektedir (Alpkent.,N,1991).

Ülkemiz koşullarında mekanizasyonun yeterli düzey de gelişmemesinin nedeninin tamamen istikrarlı bir tarım politikamızın olmamasından kaynaklandığı görülmektedir. Tarım işletmelerinin yapısı düzeltilmeden, kırsal ve tarımsal alt yapıda gerekli iyileştirmeler yapılmadan teknolojinin verimli kullanımı sağlanamayacağı gibi, istikrarlı bir tarım politikasının uygulanması da mümkün olmayacaktır.

Tarımda mekanizasyonun başarılı olabilmesi ise ancak, tarımsal alt yapının geliştirilmesi ile mümkün olacağından ilk önce;

- Arazi toplulaştırılması,
- Birim alan maliyetlerinin düşürülmesi
- Verimliliğin artırılması gerekmektedir.

Verimliliğin artırılması için ise.

- İşlemeye elverişli olmayan arazilerde işlemeli tarıma son verilmeli.
- Verim ve üretimi artırmak üzere en önemli potansiyel olan sulanabilecek alanların, (yaklaşık 4 milyon ha.) sulamaya açılmalı,
- Üretimde verimliliği artırmak için girdiler daha etkin kullanılmalı, modern yöntem ve araçların kullanımını yaygınlaştırmalı, tarımsal eğitim-yayım ve danışmanlık hizmetleri daha etkin hale getirilmeli,
- Ekonomik verimliliği ve işgücü verimliliğini artırmak için; atıl işgücünü (gizli işsizliği) azaltmak üzere tarımsal kalkınma ve kırsal kalkınma politikalarının uygulanabilir olması sağlanmalı,
- İşletme yapılarımızın ekonomik ölçeklere uygun hale getirilebilmesi için toprak reformu ve arazi toplulaştırılması faaliyetlerine hız verilmelidir.

Yatırımların verimliliği büyük ölçüde insan unsurunun eğitime bağlı bulunmaktadır. Yapılan yatırımların başarısı da çiftçilerin eğitim, bilgi, beceri ve projeyi benimseme derecesine göre belirlenecektir. Çiftçilerinin en önemli özelliklerinden birisi, tarım tekniğini görerek kabul etmesidir.

Ülkemizde başta üretimden tüketime kadar tarım ürünlerindeki kayıplar olmak üzere, arazi kullanımı ve sulama alanlarındaki israf, hayvancılık sektöründeki verimsiz yapı, yeterli ve doğru girdi kullanılmaması, çok düşük düzeydeki işgücü verimliliği, gıda sektöründe atıl kapasite gibi tarım sektörümüzde önemli israf alanlarının bulunduğu bilinmektedir.

Verimlilik, çağdaş dünyanın ekonomik sorunlarını çözümlenecek anahtar kavramlarından biri olup, kalkınmanın da itici gücüdür. Yüksek verimlilik, geçici güçlüklerle sarsılmayan üretme gücü demektir. Bilimsel ve teknolojik gelişmeler üretim sürecinde ve üretim tekniklerinde yeniliklere yol açmaktadır. Bizler bu gelişmelere ayak uydurabildiğimiz sürece, verimlilik artışında geri kalmaktan kurtulabiliriz.

Bu nedenle;

- Ülkemizdeki tarımsal mekanizasyon düzeyinin gelişmesini, çiftçinin satın alma gücünün azalması ile birlikte gelişmiş tarım tekniğinin bir aracı olarak kabul edilen tarım alet ve makinelerin fiyatlarındaki artışlar etkilemektedir. Ürün ve girdi fiyatı ile destekleme politikaları gibi faktörlerden kaynaklanan çiftçi gelir düzeyini etkileyen dalgalanmaların engellenmesi sağlanarak çiftçinin satın alma gücü artırılmalıdır.
- Tarımsal mekanizasyonda meydana gelen arz – talep dengesini etkileyen en önemli faktörlerden bir diğeri ise; ülkemizde uygulanan tarımsal kredi politikalarıdır. Örneğin; Ziraat Bankasının 1999 yılında başlayan Yeniden Yapılandırma ile ilgili kredilerinin azaltılması sonucunda üreticiler traktörlerini yenileyemedikleri için, traktör sektörü son 25 yılın en düşük üretim seviyesine ulaşmıştır. Sektörde yaşanan darboğaz 2003 yılından itibaren dağılmaya başlamıştır. Ancak yeniden üretim ve üretimde sürekliliğin devamı için, çiftçilerimize üretimden pazarlamaya, tarım alet makinelerinin yenilenebilmesine kadar her alanda kolay ve ucuz kredi kullanabilme imkanı sağlanmalıdır.
- Tarımda mekanizasyonun gelişmesiyle birlikte akaryakıtta olan talep önemli ölçüde artmış ve zamanla akaryakıt masrafları önemli bir maliyet unsuru durumuna gelmiştir. Bu nedenle; mazotta meydana gelen artışların üreticilerimizi mağdur etmemesi için mazotun yeterli miktarda desteklenmesine devam edilmelidir.

- Ülkemizdeki biçerdöver parkının yenilenmesi gerekirken, eski ve çok yaşlı biçerdöverlerin yurda getirilmesi ise, büyük sakıncalar yaratmaktadır. Bilindiği üzere; hububat üretimi tarım sektörünün olduğu kadar genel ekonomimizin de temelini oluşturmaktadır. Ülkemizde ekili alanların % 70-80'ini hububat alanları oluşturmakta olup, tüm bu alanın % 70 kadarı kendi yürür biçerdöverlerle hasat edilmektedir. Her yıl yaklaşık 18-20 milyon ton hububat biçerdöverle hasat edilmekte ve hasat sırasında oluşacak % 1'lik kayıp 180 – 200 bin ton hububat kaybedilmesi anlamına gelmektedir. Hasat sırasında meydana gelen dane ve sap kayıplarının azaltılabilmesi için, çiftçiler ve biçerdöver sahipleri eğitilmeli ve çok yaşlı biçerdöverlerin yurda girişi engellenmelidir.
- Tarım alet ve makine üreticilerinin üniversite-sanayi işbirliği çerçevesinde değişik imkanları kullanarak özgün makine modelleri hedefine yönelik AR-GE faaliyetlerine önem vermesi gerekmektedir. Tarım alet ve makinelerini geliştirmek ve verimli kullanımlarının sağlanabilmesi amacıyla üniversitelerde ve araştırma merkezlerinde yapılan araştırmaların sonuçları da üreticilerimize aktararak, uygulanabilirliği sağlanmalıdır.
- Türkiye’de CE belgesi verebilecek bir kuruluşun mevcut olmaması, tarım alet ve makineleri üreten kuruluşların CE belgesi almalarını zorlaştırması nedeniyle, CE belgesinin verilmesi ile ilgili düzenlemelerin en kısa sürede sonuçlandırılması gerekmektedir.
- Ülkemizde tarımsal işletmelerin yarısından fazlasını küçük işletmeler oluşturmaktadır. Küçük işletmelerin yeterli işletme büyüklüğüne sahip olmamaları, ayrıca işletmelerin dağınık ve parçalı olması, tarımsal mekanizasyondan beklenen faydanın elde edilmesini engellemekte, dolayısıyla da tarım alet ve makinelerinin ekonomik kullanımı sağlanamamaktadır. Bu nedenle, İşletme yapılarımızın iyileştirilmesi, küçük işletmelerin ekonomik ölçeklere uygun hale getirilmesi ve bölünmüş tarım arazilerinin birleştirilmesi ile ilgili çalışmalar yapılmalıdır.
- Tarım alet ve makinelerin bilinçli kullanımlarının sağlanabilmesi için makinelerin bakımı ve onarımı konusunda çiftçilerin eğitilmesi gerekmektedir. Ülkemizdeki istenilen üretim artışının sağlanması, tarım teknolojisinin kullanılması ve üretim organizasyonunun daha iyi işleyebilmesi için tüm kuruluşların konuya kendi açılarından yaklaşımları ve eğitime gereken önemin verilmesi ile mümkün olacaktır.
- Mekanizasyon yüksek maliyetli bir üretim girdisi olması nedeniyle; doğru seçilmemesi ve uygulanmaması durumunda işletme ölçeğinde üretimin karlılığını olumsuz etkileyebilmektedir. Bu girdinin en ekonomik kullanımı ancak yöresel koşullara uygun planlama modelleri ile mümkün olabileceği için, tarımsal mekanizasyonun tarımsal üretim içindeki fonksiyonunun artırılabilmesi ancak tarımsal mekanizasyon planlamasının doğru bir şekilde yapılması ile sağlanacaktır.

Ülkemizdeki istenilen üretim artışının sağlanması, tarım teknolojisinin kullanılması ve üretim organizasyonunun daha iyi işleyebilmesi için tüm kuruluşların konuya kendi açılarından yaklaşımları ve eğitime gereken önemin verilmesi ile mümkün olacaktır.

Kaynaklar

1. AlpKent.,N., “Tarımsal Kalkınmada Mekanizasyon Planlaması” MPM., Ankara 1991,
2. Başbakanlık GAP Bölge Kalkınma İdaresi Başkanlığı, GAP II. Tarım Kongresi, 24-26 Ekim 2001, Şanlıurfa.
3. DİE, 2001 Genel Tarım Sayımı.

4. *Dünya Sektörel Araştırma, Tarım Sanayi ve Makineleri, 9 Haziran 2005*
5. *Dr, Yaltırık,A,. “Avrupa Birliği Genişleme Sürecinde Türkiye Tarım Makineleri İmalat Sektörünün Değerlendirilmesi”, AB GENİŞLEME SÜRECİNDE TÜRKİYE “Tarımsal ve Kırsal Politikalar” 8-9 Ocak 2003 Ankara.*
6. *Doç,Dr, Ertuğrul,.C,. “ Türk Tarımının OTP’ye Uyumunun Olası Ekonomik Etkileri”, .AB GENİŞLEME SÜRECİNDE TÜRKİYE “Tarımsal ve Kırsal Politikalar” 8-9 Ocak 2003 Ankara.*
7. *Evcim, H,Ünal,. Ulusoy,. E,.Gülsoylu,.E,,Sındır,.Kamil,O,.İçöz,.E,. ZMO. “Tarım Haftası’2005 Kongre”, Türkiye Tarımı Makinelaşma Durumu, 3-7 Ocak 2005 Ankara*
8. *OSD 2004 Yıllık Raporları*
9. *OSD 2005 Yıllık Raporu.*
10. *Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı Özel İhtisas Komisyonu Raporu, Tarım Alet ve Makineleri Sanayi Özel İhtisas Komisyonu Raporu, Ankara 2001.*
11. *Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı Özel İhtisas Komisyonu Raporu,Sanayi Bitkileri Alt Komisyonu Raporu Ankara 2001.*
12. *TZOB,. “Tarımsal Finansman Çalışma Grup Raporu”, 25 Mart 2004,Ankara*
13. *Tarım ve Köyişleri Bakanlığı Zirai Üretim İşletmesi, Personel Ve Makine Eğitim Merkezi Müdürlüğü,. “BİÇERDÖVERLER”.,Ankara – 2001.*
14. *Yüzal, S,. “Türkiye Tarım Makineleri Sanayi Dış Pazar Araştırması”, Dış Ticaret Müsteşarlığı, İhracatı Geliştirme Etüd Merkezi Araştırma ve Geliştirme Başkanlığı Sanayi Dairesi,. Kasım 2003 Ankara.*
15. *II. Tarım Şurası Çalışma Belgesi.,VII, Komisyon Tarımsal Girdi ve Desteklemeler, 29 Kasım – 01 Aralık 2004.*
16. *www.tamtest.gov.tr*
17. *www.igeme.org.tr*

5.5. Tarımda Kredi Kullanımı

Ülkelerin gelişmişlik düzeyi ne olursa olsun tarım kesimi tüm ülkelerde en fazla önem arzeden kesimlerden biridir. Ülkelerin tarım politikalarının oluşturulmasında, kırsalda yaşayanların gelir seviyelerinin artırılarak hayat standartlarının yükseltilmesi ana hedef olarak kabul edilmektedir. Bu hedefin gerçekleştirilmesi için, tarımsal üretimin ana materyali olan toprak ve su potansiyelinin üretime dönüştürülmesi, üretim faaliyetlerinin düzenli, sürekli ve etkin olarak yürütülmesi, gerekli tarımsal yatırımların yapılmasına bağlıdır. Bu bakımdan tarım sektöründe sermaye gereksiniminin büyük önemi vardır. Ancak, birçok ürünü yılda bir satılan, buna karşılık bütün bir yıl masraf yapılan tarım sektöründe sermaye birikimi yapılamamakta, kullanılabilir sermaye miktarı çoğu zaman yetersiz kalmaktadır.

Bu durumda öz sermayesi yetersiz olan işletmelerin, üretim faaliyetlerini devam ettirebilmeleri, işletmelerini büyütebilme ve yeni yatırımlar gerçekleştirebilmeleri için dış kaynaklara ihtiyaçları bulunmaktadır. Bu sebeple tarımsal politikaların en önemli bölümünü

oluşturan tarımsal kredilerin, faiz oranlarının düşük olması, zamanında ve yeterli miktarda kolaylıkla kullanılmasının sektörün gelişmesi için büyük önemi vardır.

Bu gerçekten hareketle, işletmelerin tarımsal kredi ile desteklenmeleri ortaya konulmuş ve ilk olarak 15 Ağustos 1888 yılında Ziraat Bankası'nın resmi olarak açılmasıyla tarım kesimine kredi desteği verilmeye başlanmıştır. Yıllar itibariyle Ziraat Bankası ve Tarım Kredi Kooperatifleri başta olmak üzere özel ve kamu sermayeli birçok banka tarım kesimini düşük faizli kredilerle desteklemişlerdir. Ancak 2001 yılında yaşanan ekonomik kriz ve tarım politikalarında gerçekleştirilen değişiklikler sonucu Ziraat Bankası tarım kesimine kullandığı kredilere sınırlamalar getirmiştir. 2001 ve 2002 yıllarında TC Ziraat Bankası çiftçinin bankası olmaktan çıkmış, üreticiler kredi kullanamaz hale gelmiştir.

Sektörde yaşanan darboğaz 2003 yılından itibaren dağılmaya başlamış yeniden üretim ve üretimde sürekliliğin sağlanması için, çiftçilerimize üretimden pazarlamaya kadar her alanda kolay ve ucuz kredi kullanabilme olanağı sağlanması yönünde çalışmalar başlamıştır.

Yeniden yapılanma çalışmaları devam eden Ziraat Bankası da tekrar sektöre yakınlaşmaya ve kredi sistemini değiştirerek yeni kredi uygulamalarına başlamıştır.

Bunun yanı sıra Tarım Satış Kooperatifleri kendi ortaklarına üretim aşamalarında düşük miktarlarda ve kısa vadeli kredi kullandırmaya başlamıştır.

Ayrıca sektörün büyüklüğü ve gelişimi için ihtiyaç duyulan kredinin önemini dikkate alan özel bankalardan İş Bankası, Vakıflar Bankası, Denizbank, Garanti Bankası, Şekerbank da tarımsal kredi uygulamasına başlamıştır.

Tarımsal kredi faiz oranlarının yıldan yıla düşmesine rağmen halen yüksek oluşu sebebiyle 2004 yılından itibaren kredi faiz oranları desteklenmeye başlanmıştır. Her yıl Bakanlar Kurulu Kararı ile uygulanan destekleme sistemi Ziraat Bankası Genel Müdürlüğü ile Tarım Kredi Kooperatifleri Merkez Birliği Genel Müdürlüğü aracılığıyla gerçekleştirilmektedir.

5.5.1. T.C. Ziraat Bankası A.Ş. Kredi Uygulamaları

Kuruluş amacı, Türk çiftçisinin kalkınmasına, tarımsal üretimin artmasına ve tarım sektörünün gelişmesine yönelik kredileri düzenlemek, dağıtmak, denetlemek ve tarımın gelişmesine katkıda bulunacak her türlü kuruluşu kurmak, korumak ve gerektiğinde bu kuruluşların sermayesine katılmak için her türlü girişimde bulunmak olan T.C. Ziraat Bankası kurulduğu tarihten itibaren 2001 yılına kadar tarıma verilen kredilerin, hemen hemen tamamına yakın bölümünü karşılamıştır. Ancak 2001 yılında yaşanan ekonomik kriz ve tarım politikalarında gerçekleştirilen değişiklikler sonucu Ziraat Bankası tarım kesimine kullandığı kredilere sınırlamalar getirmiştir.

Tablo 54. Ziraat Bankası Genel Müdürlüğü Tarımsal Kredi Yıllık Ortalama Faiz Oranları Ve Yıllar İtibariyle Enflasyon Oranları

Yıllar	Bitkisel Kredi Faiz Oranı %	Hayvansal Kredi Faiz Oranı %	Enflasyon Oranı (%) (TEFE Yıl Sonu)
1980		16	90.3
1981		23	34.1
1982-1983		21	27-28.1
1984		28	46.4
1985		32	41.7
1986	32	22	27.5
1987	42	22	39.3
1988	46,5	29	60.8
1989-1993	46,5	38,5	65-49.6-55.4-62-58.3
1994	46,5	43	121
1995-1996	50	43	88.5-84,9
1997	70	59	91,0
1998-1999	65	54	54,3-62,9
2000		42.9	32,7
2001		90.0	88,6
2002		66.2	30.8
2003		50.1	13.9
2004		31.0	13.5
2005		23.0	2.66
2006		18.0	11.58
2007 (Mart)		17.5	

Kaynak: T.C. Ziraat Bankası

Not:1- Tarım Kredi Kooperatifleri Cari Faiz Oranları Ziraat Bankası Faiz Oranlarının 2 puan fazlasıdır.

T.C. Ziraat Bankası 2002 yılında tarımsal kredileme sisteminin genel işleyişini “Tarımsal Krediler yönetmeliği” çerçevesinde yeniden düzenlemiştir. Söz konusu yönetmelik 2003 yılında uygulamada karşılaşılan sorunların giderilmesini teminen yeniden revize edilmiştir.

İlki 2004 yılında başlatılan düşük faizli kredi uygulamasının Ziraat Bankası ve Tarım Kredi Kooperatifleri aracılığıyla gerçekleştirilmesi ile Ziraat Bankasının kullandığı kredi miktarları yeniden önemli oranda artmıştır.

**Tablo 55. Ziraat bankası tarafından çiftçilere
kullandırılan kredi miktarları**

Yıllar	Miktar (1000 YTL)
2003	246.000
2004	1.076.000
2005	2.161.000
2006 (11 Aylık)	3.295.000

Kaynak:TKB

Tablodan da görüldüğü üzere 2003 yılında 246 milyon YTL olan kredi kullanımı 2006 yılının 11 ayında 12 kat artarak 3,2 milyon YTL'ye ulaşmıştır.

Ziraat Bankası tarafından kullandırılan tarımsal kredi ürünleri aşağıdaki gibidir.

1. Bireysel Çiftçi Kredisi: Üretime endeksli olarak kontrollü bir şekilde kullandırılan kredilerdir. Tespit edilen kredinin % 75'i nakdi, % 25'i ise girdi alımlarına yönelik olarak satıcı hesaplarına havale şeklinde kullandırılmaktadır. Yürürlükte olan azami limit 30 milyar liradır. Azami 1 yıl vadeli olarak vade esasına göre ve 3, 6 veya 9 ayda bir faiz ödemeli azami 18 aya kadar vadeli Borçlu Cari Hesap şeklinde kullandırılmaktadır.

2. Projeli İşletme Kredisi: Bireysel Çiftçi Kredisi limiti üzerindeki kredi talepleri bu kapsamda değerlendirilmektedir. Belirli bir projeye dayalı olarak yapılacak tarımsal üretime yönelik işletme giderlerinin finansmanı için açılan kredilerdir. Azami 1 yıl vadeli olarak vade esasına göre ve 3, 6 veya 9 ayda bir faiz ödemeli azami 18 aya kadar vadeli Borçlu Cari Hesap şeklinde kullandırılmaktadır.

3. Spot Tarımsal Kredi: ürün hasat dönemi öncesi kısa süreli nakit ihtiyacı bulunan tarımsal işletmeler ile seracılık, broiler, tarla sebzeçiliği gibi sürekli nakit girişi bulunan tarımsal işletmelerin, kısa vadeli nakit ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla kullandırılan kredilerdir. Azami vade 1-120 gündür. Vade başında belirlenen faiz oranı, vade sonuna kadar sabit olarak uygulanır.

4. Sabit Faizli Traktör Kredisi: Banka ile anlaşma yapan firmaların sattığı traktörlerin satın alan gerçek ve tüzel kişilere, 3 , 6 veya 12 ayda bir eşit taksit ödemeli 12, 18, 24 veya azami 36 ay vadeli olarak kullandırılan kredilerdir. Kredilere vade sonuna kadar kredinin açıldığı tarihteki sabit faiz oranı uygulanır. % 25'in altında olmamak kaydıyla, satıcı firmalar ile Banka arasında imzalanan protokollerde öngörülen oranda üreticilerden özkaynak katkısı aranır ve bedeli üreticilerden peşin olarak tahsil edilir. Krediye uygulanmakta olan aylık faiz oranları vadeye, taksit aralıklarına ve kasko sigortasının yaptırıldığı sigorta şirketine göre % 1.45- %2.35 arasında değişmektedir. Hayat sigortası yaptırılması müşterinin isteğine bırakılmıştır.

5. Sözleşmeli Üretim Kredisi : gerçek ve tüzel kişilerin, belirli bir ürünü girdi olarak kullanmak, ihraç etmek veya topluca pazarlamak amacıyla girdileri temin etmek, üretimle ilgili teknik hizmetleri vermek ve ürünü almayı garanti etmek suretiyle, yetiştiricilerin işletmesinden ve işgücünden yararlanarak, düzenlenen sözleşmelere istinaden işleme ve pazarlama kapasiteleri dahilinde, fason veya ürün alma taahhüdü ile yaptırdıkları, tarımsal üretimin finansmanına yönelik olarak doğrudan üreticiye veya üretimi planlayan firmaya/ kuruma açılan kredilerdir.

6. Yatırım Kredileri : Tarımsal işletme kurmak, edinmek veya mevcut işletmelerini modernize etmek isteyen üreticilere yönelik olarak yapılan yatırımların finansmanı amacıyla açılan kredilerdir. Hazırlanan proje (belirli kapasitelerin üzerinde fizibilite raporu) ile Bankaya başvurulması gerekmekte olup, azami vade 5 yıldır. Münferit satın almalara konu (traktör, tarım araç-gereç, sulama borusu vb) yatırım kredilerinde proje veya fizibilite raporu hazırlanmasına gerek olmayıp, azami vade 3 yıldır.

5.5.2. Türkiye Tarım Kredi Kooperatifleri Merkez Birliği Kredi Uygulamaları

Ana sözleşmelerinin 5. maddesi uyarınca, üreticilerin ekonomik menfaatlerini korumak ve özellikle meslek ve geçimleriyle ilgili ihtiyaçlarını sağlamak amacıyla karşılıklı yardım prensibine dayanılarak kurulan Tarım Kredi Kooperatifleri kuruluş amacına uygun olarak ortaklarının üretim ve işletmeleri ile ilgili kısa ve orta vadeli kredi ihtiyaçlarını karşılamaktadır.

Tarım Kredi Kooperatiflerince ortak çiftçilere kullandırılan krediler Kooperatif, Merkez ve Bölge Birlikleri öz kaynakları ile yabancı kaynaklardan sağlanmaktadır. Öz kaynaklar: Ortaklardan tahsil edilmiş sermaye ve destekleme fonunun bağlı olmayan bölümleri ile kısa vadede kullanılmayacak bina bağış fonlarından meydana gelmektedir. Yabancı kaynaklar ise 1581 sayılı Kanunla T.C. Ziraat Bankası'ndan temin edilmektedir.

Tablo 56. Tarım Kredi Kooperatiflerince Uygulanan Genel Şahıs Hadleri

Yıllar	Kredi Limiti (YTL)	Artış (%)
2002	3.000	
2003	6.000	100
2004	10.000	66,6
2005	10.000	0
2006	10.000	0

Kaynak: TKK

Tarım Kredi Kooperatifleri yetkisinde olan azami kredi limitlerinin yıllar itibariyle miktarları tabloda görülmektedir. 2002 yılında 3.000 YTL olarak belirlenen kredi limiti 2003 yılında %100 oranında artırılarak 6.000 YTL olarak belirlenmiştir. Ancak diğer yıllarda oran düşürülerek 2005 ve 2006 yıllarında artış yapılmamıştır.

Tabloda verilen genel şahıs hadlerinin daha üzerinde kredi talebinde bulunan üreticilerin talepleri özel şahıs haddi ve sözleşmeli üretim şahıs haddi çerçevesinde değerlendirilmektedir. Özel şahıs haddi Bölge Birliğinin onayı ile genel şahıs haddinin azami 2 katına kadar, sözleşmeli üretim şahıs haddi, ortakla sözleşme yapmak şartıyla Bölge Birliği onayıyla genel şahıs haddinin 3 katına kadar kullanılmaktadır. Özel şahıs haddinin üzerinde kredi talebinde bulunan üreticilerin kredi durumları Bölge Birliğinin teklifi üzerine Merkez Birliğince değerlendirilmektedir.

Tarım Kredi Kooperatifleri tarafından kullanılan kredi çeşitleri:

Kısa Vadeli İşletme Kredileri

Kısa vadeli İşletme Kredileri, ortakların tarımsal işletmesinin tohumluk, fide, fidan, kimyevi gübre, zirai mücadele ilacı, karma hayvan yemi, akaryakıt gibi girdilerin temini ve nakit ihtiyaçlarının karşılanması amacı ile bir yıl vade ile verilen kredilerdir.

İşletme (Çevirme) Kredileri

İşletme Kredileri, ortağın yıllık devamlı üretim giderlerini karşılamak ve işletme sermayesinin eksik unsurlarını tamamlamak amacıyla o yılın ürün bedelinden ödenmek üzere en çok bir yıl vade ile açılmakta ve nakit olarak kullanılmaktadır.

Tohumluk Kredileri

Tohumluk kredileri bir dekardan elde edilecek ürün verimini artırmak amacıyla ortaklara aynı olarak hububat, patates gibi ürünler için kullanılan en çok 1 yıl vadeli kredilerdir.

Kimyevi Gübre Kredileri

Bir dekardan elde edilecek ürün verimini artırmak amacıyla en çok bir yıl vadeli ve aynı olarak kullanılır.

Hayvancılık İşletme Kredileri

Tarımsal bir işletmesi olan veya arazisi olmadığı halde doğrudan doğruya besicilik dahil hayvancılıkla uğraşan ortaklara hayvanların cinsi ve sayısı göz önüne tutularak verilen kredilerdir. Hayvancılık kredileri büyük ve küçükbaş hayvancılık, arıcılık, kümes hayvancılığı v.b. kapsamaktadır.

Tarımsal İlaç Kredileri

Zirai mücadele için açılan ilaç kredileri ile ürün cinsi ve ekim sahası göz önüne tutularak ortakların her türlü haşare, zararlı ile mücadele etmesini sağlamak üzere aynı olarak kullanılan kredilerdir.

Akaryakıt Kredisi

Ortaklarımızın ihtiyaç duydukları motorin ve madeni yağ ihtiyaçları aynı olarak karşılanmaktadır.

Diğer İşletme Kredileri

Ortaklarımızın sera, su ürünleri, el sanatları ve benzeri ihtiyaçları için aynı olarak kredi kullanılmaktadır.

Orta Vadeli Yatırım Kredileri

Donatma Kredileri; tarımsal işletmenin canlı ve cansız demirbaş unsurlarını oluşturan her nevi tarımsal araç, meyve fidanı ile irat hayvanlarının sağlanması amacıyla en çok 3 yıl vadeli olmak üzere aynı olarak kullandırılan kredilerdir.

Tarımsal Araç-Gereç Kredileri :

İşletmenin faaliyetini sürdürmesinde ihtiyaç duyulan her çeşit tarımsal araç-gereç kapsamındaki, tarımsal araç lastikleri, sergi ve örtü malzemesi vb. diğer girdilerin kooperatifçe sağlanarak ortaklara en çok 3 yıla kadar vadeli kullandırılan aynı kredilerdir.

Hayvancılık Donatma Kredileri :

Ortağın ihtiyacı olan kültür ırkı büyükbaş ve küçükbaş irat hayvanı, arı kovanı ve kolonisi, su ürünleri ekipmanları, ipekböcekçiliği ve kümes hayvancılığında kullanılan donatma malzemelerinin kooperatiflerce sağlanarak ortaklara en çok 3 yıla kadar vadeli kullandırılan aynı kredilerdir.

Diğer Orta Vadeli Donatma Kredileri :

Ortakların üretimlerini artırıcı ve geliştirici nitelikte yatırım yapmalarını sağlamak amacı ile Merkez Birliğince tespit edilecek esaslar çerçevesinde en çok 3 yıla kadar vade ile açılan kredilerdir.

5.5.3. Düşük Faizli Kredi Uygulaması

Faiz oranlarının düşürülerek tarım sektörüne cari faiz oranlarının altında kredi kullanabilme imkanı sağlayan düşük faizli kredi uygulamasına yönelik ilk Bakanlar Kurulu Kararı 25 Şubat 2004 tarih ve 25384 sayılı Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.

Bu uygulamada hayvancılık, bitkisel üretim, organik tarım, su ürünleri vb. üretim kolları için konularına göre faiz indirimi yapılmakta ve çiftçilerimiz düşük faizli kredi kullanabilmektedir. Faiz indirimi %25-60 arasında değişmekte olup faiz indiriminde Ziraat Bankası cari faiz oranları dikkate alınmaktadır. Şubat 2007 itibarıyla Ziraat Bankası tarımsal kredi cari faiz oranı olan yıllık %17,5 dikkate alındığında 2007 yılı Şubat ayında üreticiler %7-13 oranlarında faiz ile kredi kullanabilmektedir. Böylelikle süt sığırcılığı yapan bir üretici kredisi kullanmak istediğinde, %60 indirimden faydalanarak %7 faiz oranı ile kredi kullanabilmektedir.

2004 yılı Bakanlar Kurulu Kararında yer alan sabit faizli kredi kullanımı diğer yıllarda uygulamadan kaldırılmış konu bazlı değişken faizli kredi uygulaması konu sayısı artırılarak devam ettirilmiştir. Ayrıca 2005 yılından itibaren kredi geri ödeme vadeleri uzatılmıştır. Bu kapsamda 2004 yılında 12 ay ile 3 yıl arasında değişen vade tarihleri 18 ay ile 5 yıla çıkarılmıştır. Üreticilere, hayvansal üretim konularında azami 500.000 YTL'ye kadar, diğer kredi konularında ise azami 250.000 YTL'ye kadar kredi kullandırılmaktadır.

Kredi kullandırımalarında konularına göre ilgili Bakanlıklar ile Hazine Müsteşarlığınca ortaklaşa hazırlanarak Resmi Gazetede yayınlanan tebliğde belirtilen teknik kıstaslar dikkate alınmaktadır.

Tablo 57. Ziraî Kredilerde Faiz İndirim Oranları

2004 Yılı Kreditin Konusu	Banka Faiz. Yap. İndirim Oranı (%)		
Damızlık Süt Sığırcılığı Yetiştiriciliği (İşletme-Yatırım)	40		
Sertifikalı Tohum Kullanımı (İşletme)	50		
Sertifikalı Tohum ve Meyve Fidanı Üretimi (İşletme-Yatırım)	40		
Su Ürünleri Yetiştiriciliği (İşletme-Yatırım)	30		
Organik Tarım (İşletme-Yatırım)	60		
Organik Girdi Üretimi (İşletme-Yatırım)	60		
Kontrollü Örtüaltı Yetiştiriciliği	30		
Tarımsal AR-GE (Yatırım)	40		
2005- 2006-2007 Yılı Kredi Konusu	2005	2006	2007
Damızlık Süt Sığırcılığı (İşletme-Yatırım)	60	60	60
Büyükbaş Hayvan Yetiştiriciliği (sığır-manda) (işletme-yatırım)	40	40	40
Küçükbaş Hayvan Yetiştiriciliği (koyun-keçi) (işletme-yatırım)	40	40	40
Sertifikalı Tohum Kullanımı (arpa-buğday) (İşletme)	50	60	60
Sertifikalı Tohum ve Fide Üretimi (İşletme-Yatırım)	40	50	50
Sertifikalı Meyve Fidanı Üretimi (İşletme-Yatırım)	40	50	50
Su Ürünleri Yetiştiriciliği (İşletme-Yatırım)	30	30	50
Organik Tarım (İşletme-Yatırım)	60	60	60
Organik Girdi Üretimi (İşletme-Yatırım)	60	60	60
Kontrollü Örtüaltı Yetiştiriciliği (işletme-yatırım)	40	40	40
Tarımsal AR-GE (Yatırım)	40	40	40
İyi Tarım Uygulama Kredisi (İşletme-Yatırım)	60	60	60
Tarımsal Sulama (yatırım)	30	60	60
Tarımsal Mekanizasyon (traktör ve biçerdöver hariç) (yatırım)	30	30	30
Orman ve park-bahçe ağaç. ve çalıları fidanı yetiştiri. (İşl.-yatr.)	40	40	
Uluslar arası pazar kabiliy. olan tıbbi arom. bit. Yetişt. (işl.-ytrm)	30	40	40
Diğer işletme ve yatırım kredileri	25	25	25
Kanatlı Sektörüne Yönelik Bio Güvenlik (İşletme)			60
Arıcılık (İşletme)			40
Tarıma dayalı İhtisas Organize Sanayi bölgelerinde Yapılacak hayvansal Üretim faaliyeti			
Besicilik (İşletme-Yatırım)			60
Süt Hayvancılığı (İşletme-Yatırım)			60
İhracatı Yapılan Doğal Çiçek Soğanlarının Üretimi			50

Not: 2005-2006 yılında Sertifikalı tohum kullanımı (arpa-buğday)(işletme) başlıklı konu 2007 yılında sertifikalı tohum ve fide kullanımı (işletme) olarak değiştirilmiştir.

2005-2006 yılında Damızlık Süt Sığırcılığı (İşletme-yatırım) başlıklı konu 2007 yılınca Süt Sığırcılığı (İşletme-

Yatırım) olarak değiştirilmiştir.

Üreticilerin ihtiyaç duyduğu kredinin düşük faizle kullanılmasına yönelik ayrılan destek miktarı her yıl artırılarak 2006 yılında 120 Milyon YTL'ye ulaşmıştır. 2006 yılında ayrılan bu miktar ile yılın ilk 11 ayında Ziraat Bankası aracılığıyla 268 bin üretici kredi kullanmıştır.

Tablo 58. Kredi Sübvansiyonu İçin Ayrılan Kaynak

Yıllar	Miktar (Milyon YTL)	% Artış
2004	43,5	
2005	67,0	54,0
2006	120,0	79,1

5.5.4. Tarımsal Kredi Kullanımında Karşılaşılan Sorunlar Ve Öneriler

2003 yılından itibaren birçok banka ve kooperatifler üreticilere tarımsal krediler kullandırmaya başlamıştır. Ancak, halen tarımsal kredi uygulamalarında bazı sıkıntılar yaşanmaktadır.

2004 yılında başlatılan ve halen devam eden düşük faizli kredi uygulamasındaki faiz indirimleri çiftçilerimiz tarafından memnuniyetle karşılanmakla birlikte uygulamanın Ziraat Bankası ve Tarım Kredi Kooperatifleri aracılığıyla gerçekleştirilmesi çiftçilerimizin bu uygulamadan yeterince faydalanmasını engellemektedir.

Geçmişe ait borcu olan üreticiler borcunu taksitlendirip düzenli ödeseler de faiz indiriminden faydalanamamaktadırlar. Üreticiler borcunu ödemenin yanında üretime devam etmek istemekte ve dolayısıyla üretimde zorunluluk haline dönüşen tarımsal krediye ihtiyaç duymaktadır. Bu sebeple borcunu taksitlendiren ve taksitlerini zamanında ödeyebilen üreticilerde bu uygulamadan yararlandırılmalıdır.

Tarım sektörünün büyüklüğü ve gelişimi için ihtiyaç duyulan kredinin önemini dikkate alan özel bankalar 2003 yılında tarımsal kredi kullandırmaya başlamıştır. Ziraat Bankasının teminat şartlarını ağırlaştırması ve kredi kullandırımında daha seçici davranması 2003 yılında çiftçilerimizi özel bankalara yönlendirmiştir. Ancak, 2004 yılında başlatılan düşük faizli kredi uygulaması ile belirlenen faiz oranları karşısında özel bankalar rekabet edememişlerdir. Bu sebeple tarım sektörüne yeterince yönelememişlerdir. Düşük faizli kredi uygulaması ile sektöre verilen desteğin amacına ulaşabilmesi için uygulamanın tarımsal kredi kullandıran özel bankalara da tanınması gerekmektedir. Bu şekilde çiftçi daha kolay kredi kullanabilecek ayrıca, bankalararası rekabet sonucu cari faiz oranları daha da düşebilecek, özel bankalar da tarım sektörüne istedikleri şekilde yönelebileceklerdir.

Tarımsal kredi kullanım dağılımına bakıldığında bitkisel üretim ve hayvansal üretim konularında kredi kullanımının yoğunlaştığı görülmektedir. Bu konularda kullanılan kredilerde, üretim döneminde ihtiyaç duyulan girdi temini ve nakit ihtiyacı amacıyla kullanılan kısa vadeli kredilerden oluşmaktadır. İndirim uygulanan konularla, tarımsal üretimin geliştirilmesi, verimliliğin ve kalitenin artırılması, uygun ölçekte işletmelerin oluşturulması hedeflenmiş olsa da

Ülkemizde tarımsal kredi çiftçiler tarafından daha çok nakit ihtiyaı için kullanılmaktadır. Bakanlar Kurulu Kararlarında çiftçilerin nakit ihtiyaı için kullanabilecekleri kredilerde en düşük faiz indirimi %25 belirlenmiştir. Üreticilerin girdilerin alabilmeleri ve nakit ihtiyaçlarını giderebilmeleri için %25 olan faiz indiriminin artırılması gerekmektedir.

Kaynaklar

2. *TC Ziraat Bankası Genel Müdürlüğü*
3. *TKB*
4. *Tarım Kredi Kooperatifleri Merkez Birliği Genel Müdürlüğü*
5. *TIK*

6. TARIMSAL ÜRÜN ANALİZLERİ

6.1. Bitkisel Ürün Analizleri

Ülkemiz sahip olduğu iklim ve toprak özellikleri bakımından bir çok ürünün yetiştirilmesine uygun olup. ülkemizde yaklaşık 27 milyon hektar alanda bitkisel üretim yapılmaktadır. TÜİK 2006 yılı verilerine göre üretimin % 34,2'sini hububat. % 20,2'sini endüstri bitkileri, % 16,9'unu soğansı, yumru, kök sebzeler (patates ve yer elması dahil), % 7'sini üzüm, meyveler, % 4,8'ini taş çekirdekli, % 3,4'ünü taş çekirdekli, % 3,2'sini turuncgiller, % 2,4'ünü yumuşak çekirdekli, % 1,8'ini yaprağı yenen sebzeler, %1,6'sını baklagiller, % 1,3'ünü yağlı tohumlar, % 7,9'unu da diğer ürünler oluşturmaktadır.

Tablo 60. Bitkisel Üretim miktarları (Ton)

Ürünler	2004	2005	2006
Hububat	34.153.910	36.471.600	34.643.026
Bakliyat	1.583.800	1.565.360	1.606.100
Endüstriyel Bitkiler	16.124.670	17.570.728	17.149.173
Yağlı Tohumlar	1.075.569	1.130.158	1.312.593
Yumru Bitkiler	160.000	165.000	158.771
Yumuşak Çekirdekli	2.513.450	3.046.300	2.442.778
Taş Çekirdekli	2.931.900	3.260.500	3.472.767
Turunçgiller	2.707.500	2.913.000	3.220.435
Sert Kabuklular	592.000	835.000	997.713
Üzümsü Meyveler	4.220.600	4.660.675	4.866.977
Tıbbi Ve Kokulu Baharat Bit.	83.000	75.200	74.317
Çay	1.105.000	1.192.004	1.121.206
Yaprağı Yenen Sebzeler	1.685.550	1.781.850	1.807.657
Meyvesi Yenen Sebzeler	19.769.000	20.776.500	20.419.952
Baklagil Sebzeleri	756.000	793.500	774.030
Diğer Sebzeler	142.012	154.012	191.405
Soğans. Yumru. Kök Seb(Patates ve Yer Elması Dahil)	7.787.060	7.056.367	7.056.114
Toplam Üretim	97.391.021	103.447.754	101.315.014
Ürünler	2004	2005	2006
Hububat	34.153.910	36.471.600	34.643.026
Bakliyat	1.583.800	1.565.360	1.606.100
Endüstriyel Bitkiler	16.124.670	17.570.728	17.149.173
Yağlı Tohumlar	1.075.569	1.130.158	1.312.593
Yumru Bitkiler	160.000	165.000	158.771
Yumuşak Çekirdekli	2.513.450	3.046.300	2.442.778
Taş Çekirdekli	2.931.900	3.260.500	3.472.767
Turunçgiller	2.707.500	2.913.000	3.220.435
Sert Kabuklular	592.000	835.000	997.713
Üzümsü Meyveler	4.220.600	4.660.675	4.866.977
Tıbbi Ve Kokulu Baharat Bit.	83.000	75.200	74.317
Çay	1.105.000	1.192.004	1.121.206
Yaprağı Yenen Sebzeler	1.685.550	1.781.850	1.807.657
Meyvesi Yenen Sebzeler	19.769.000	20.776.500	20.419.952
Baklagil Sebzeleri	756.000	793.500	774.030
Diğer Sebzeler	142.012	154.012	191.405
Soğans. Yumru. Kök Seb(Patates ve Yer Elması Dahil)	7.787.060	7.056.367	7.056.114
Toplam Üretim	97.391.021	103.447.754	101.315.014

6.1.1 Tahıllar

6.1.1.1 Buğday

Ülkemizde hububat üretiminin bitkisel ürün türleri içerisinde tarımsal gelirimize katkısı en yüksek düzeydedir. Hububat sektörü bitkisel üretim değerinin %22'sini, buğday ise %15'ini oluşturmaktadırlar. Hububat sektörünün sadece üretim değeri yönünden milli gelire katkısı %2,6 iken, buğdayın %1,7'dir. Görüldüğü üzere ana vatanı Anadolu olarak kabul edilen buğday, Ülkemizde hububat üretiminin büyük bir kısmını oluşturmaktadır.

Ülkemizde yapılan bir araştırmaya göre insanların günlük kalori ihtiyacının % 60'ı buğdaydan karşılanmaktadır. Bu sonuç buğdayın beslenmede ne kadar önemli olduğunu göstermektedir. Buğdayın tüketimi gelişmiş ülkelerde daha az olmasına karşın, ülkemizde ve kişi başına gelir düzeyi düşük olan ülkelere ekmeğe dolayısıyla buğdaya dayalı beslenme oldukça önemlidir.

6.1.1.1.1 Buğday Üretim Ve Tüketimi

6.1.1.1.1.1 Dünya Buğday Üretim ve Tüketimi

Dünya buğday üretimi yaklaşık 570-590 milyon ton arasında değişmektedir Ancak 2004 ve 2005 yıllarında dünya buğday üretimi 600 milyon tonun üzerine çıkmıştır. 2006 yılında ise Dünya buğday üretimi 587 milyon olarak gerçekleşmiştir. Dünya buğday üretiminde söz sahibi olan Ülkeler başta Çin olmak üzere Hindistan, ABD, Rusya ve Fransa'dır. Bu ülkeler dünya buğday üretiminin yaklaşık %50'sini gerçekleştirmektedir.

Dünya buğday tüketiminde AB %25'lik pay alarak ilk sırada yer almaktadır, tüketimde AB'yi, Çin, Hindistan ve Rusya izlemektedir. Dünya buğday tüketimi son yıllarda artış göstermektedir. Tüketim 2004 yılında 616 milyon ton, 2005 yılında 621 milyon ton iken 2006 yılında yaklaşık 607 milyon ton olduğu gözlenmektedir.

Dünya buğday tüketimindeki artışın, buğdayın bioenerji ve hayvan yemi olarak kullanılmasından kaynaklandığı düşünülmektedir.

Tüketim artışının yanında 2006 yılında üretimdeki düşme ve dünya stoklarının son 23 yılın en düşük seviyesinde olması dünya buğday piyasalarının oldukça hareketli geçmesine ve fiyatların yükselmesine sebep olmuştur. Örneğin 2000 yılında 117,7 \$/ton olan ABD kırmızı sert kışlık buğday Şubat 2007'de %76'lık bir fiyat artışı ile 207,6 \$/ton seviyesine yükselmiştir, yine Fransız ekmeçlik buğday fiyatları da 2000 yılında 97,7 \$/ton'dan 2007 yılında neredeyse %100'lük bir artışla 199,3 \$/ton'a yükselmiştir.

6.1.1.1.1.2 Türkiye Buğday Üretimi ve Tüketimi

Bugün ülkemizde ekili - dikili tarım alanlarının yaklaşık % 50'sinde hububat, üçte birinde de sadece buğday üretilmektedir. Son 20 yılda buğday ekim alanlarında fazla bir değişim görülmemekte olup, ekili alanlar 9-9,4 milyon hektar civarında değişim göstermiştir. Doğu Karadeniz Bölgesi'ndeki küçük bir şerit dışında hemen hemen tüm bölge ve illerimizde yetiştirilmektedir. Bu Bölgeler arasında Orta Anadolu Bölgesi Türkiye toplam tahıl ekiliş ve üretiminin %50'den fazla bir kısmını sağlamaktadır.

Türkiye buğday ekim alanlarının yaklaşık %19'unda (1.8 milyon hektar) makarnalık buğday üretimi yapılmaktadır. Bu üretiminin %70'i yağış yetersizliği olan kıraç arazide yapılmaktadır. Ekim alanlarının geniş yer kapladığı makarnalık buğday üretiminin yapıldığı İç Anadolu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerimizde buğday verimi oldukça düşüktür.

Türkiye'nin kişi başına yıllık tahıl tüketiminin en yüksek düzeyde bulunduğu ülkelere

biri olması göz önüne alındığında kıraç arazide yapılan üretimlerde gerçekleştirilecek verim artışları Türkiye buğday üretimine önemli katkıda bulunacaktır.

Aşağıdaki tablodan da görüldüğü üzere Ülke geneli düşünüldüğünde verimimiz 202-223 Kg/da arasında değişmektedir. Ancak son yıllarda sertifikalı tohum kullanımı destekle birlikte artılarından verim artışı da sağlanmıştır.

Tablo 61. Türkiye Buğday Ekim Alanı, Üretim ve Verimi

Yıllar	Ekim Alanı (1000 Ha)	Üretim (1000 Ton)	Verim (Kg/Da)
2000	9.400	21.000	223
2001	9.350	19.000	203
2002	9.300	19.500	210
2003	9.100	19.000	209
2004	9.300	21.000	226
2005	9.250	21.500	232
2006	-	20.010	-

Kaynak: TÜİK

Ülkemizin buğday üretimi iç tüketimi karşılamaya yeterlidir. Ancak artan nüfusa paralel olarak buğday talebi de artmaktadır. Ülke nüfusunun yılda %2 arttığı göz önünde bulundurulduğunda nüfusumuz yılda 1.300.000 artış göstermektedir. Artan nüfusa paralel olarak üretim miktarının artması beklenirken üretimin dalgalı bir yapı gösterdiği görülmektedir.

**Tablo 62. Türkiye'nin Yıllar İtibariyle
Buğday Tüketimi**

Yıllar	Talep (000 Ton)
2000	17.891
2001	17.946
2002	17.584
2003	18.318
2004	18.847
2005*	18.950

Kaynak:DPT

*: TMO Tahmin

6.1.1.1.2 Üretim Sorunları Ve Kaliteyi Etkileyen Faktörler

Üretimdeki en büyük problemlerden birisi işletme ölçeklerinin küçük daha da önemlisi parçalı oluşudur. Bu durum teknoloji ve girdilerin ekonomik kullanımını engellemekte ve üretim maliyetlerini yükseltmektedir. Ülkemiz ortalama işletme büyüklüğü 2001 tarım sayımına göre 61 dekadır.

Kaliteyi ve üretimi olumsuz etkileyen faktörlerin azaltılması, özellikle girdi ve teknoloji kullanımında üreticileri bilinçlendirmek amacıyla gerekli eğitim faaliyetlerini yürütmek, üreticilerin ihtiyaç duyduğu teknik desteğin sağlanmasıyla mümkün olacaktır.

Buğday verimini artırmanın en önemli faktörlerinden biri yüksek vasıflı tohum kullanımıdır. Ülkemizdeki buğday ekim alanları dikkate alındığında, yıllık buğday tohumluk

ihtiyacımız 600 bin ton civarındadır.

Buğday üreticileri tohumluk ihtiyaçlarını çoğunlukla kendi ürettikleri ürünün bir kısmını ayırmak suretiyle karşılamaktadırlar. Buğday’da kalite ve verime etkisi büyük olan tohumluk için ülkemizde tohumluk gençleştirme çalışmalarına ihtiyaç bulunmaktadır.

Üreticilerin sertifikalı tohumluk kullanımının özendirilmesi için 2004 yılından beri sertifikalı tohumluk desteklenmektedir. Ayrıca Ziraat Bankası ve Tarım Kredi Kooperatifleri selektif kredi uygulamasında sertifikalı buğday ve arpa tohumluğu satın alan çiftçilere düşük faizli kredi uygulaması yapmaktadır.

Buğday kalitesini etkileyen bir diğer unsur ise zirai mücadeledir. Tarımsal mücadele ilaçlarının uygun ve zamanında kullanılabilmesi için ilaçlama programları konusunda çiftçi eğitim çalışmalarının etkili ve yaygın olarak sürdürülmelidir.

Ülkemizde özellikle 2004-2005 yılında yapılan yoğun çalışmalar sonucu süne mücadelesi başarıya ulaşmıştır. Türkiye artık kalite ihtiyacından dolayı buğday ithal etmemektedir. Bu başarının devamı çiftçi eğitim faaliyetleri ve teknik destekle mümkün olacaktır.

6.1.1.1.3 Buğday Destekleme Politikası

6.1.1.1.3.1 AB Hububat Ortak Piyasa Düzeni Ve Destekler

AB Ortak Tarım Politikasının yürütülmesinde kullanılan 23 ortak piyasa düzeninden biriside hububat ortak piyasa düzenidir. AB Hububat Ortak Piyasa Düzeni 1962 yılında oluşturulmuştur. Bu piyasa düzeninde amaç hububat üreticilerinin gelirlerini korumak olarak belirlenmiş ve bu amaç doğrultusunda ortak piyasa düzeni mekanizmaları kurgulanmıştır. OTP’nin finansmanı bilindiği üzere Avrupa Tarımsal Garanti ve Yönlendirme Fonundan (FEOGA) karşılanmaktadır. Bu mekanizmaların asıl olanlar ödeme kuruluşları, müdahale kuruluşları, kamu ve özel depolardır. AB OTP ve dolayısıyla ortak piyasa düzenleri de zaman içinde reformlara tabii tutulmuştur. Gündem 2000 ile şekil alan OTP, Haziran 2003 reform’u ile hem müdahale fiyatlarında hem de destekleme sistemlerinde değişiklikler öngörülmektedir.

AB Hububat Ortak Piyasa Düzenindeki destek şekilleri ise müdahale alımları, doğrudan ödemeler(alan ödemeleri), geleneksel makarnalık buğday üretim alanlarına ek ödemeler şeklinde sıralanabilir.

Müdahale alımları ve müdahale fiyatları

Müdahale fiyatı üreticinin eline geçecek en az fiyat düzeyinin garantisidir. Müdahale fiyatları üretimin sürdürülebilir olmasını ve üreticinin refahının korunmasını sağlamaktadır. İç piyasa fiyatlarının ilan edilen müdahale fiyatlarının altına düşmesi halinde, müdahale kurumları tarafından satın almalar gerçekleştirilerek fiyat düzeyi korunmaktadır.

AB, 92 reform öncesi her ürün için ayrı müdahale fiyatı belirlerken 92 reformu ile hububat için tek fiyat belirlemiştir. Gündem 2000’de müdahale fiyatlarında bir indirim söz konusu olmakla birlikte doğrudan ödemelerle üretici gelirlerindeki kayıp telafi edilmiştir.

Tablo63. AB Hububat Müdahale Fiyatları ve Doğrudan Yardımlar (€/ton)

	1999	2000	2001	2002-2006
Müdahale Fiyatı	119,19	110,25	101,31	101,31
Aylık Artışlar (%)	1	1	0,93	0,93
Doğrudan Yardım	54,34	58,67	63	63

Doğrudan ödemeler

Doğrudan ödemelerden faydalanabilmek için 92 tonun üzerinde üretim yapan üreticilerin üretim alanlarının %10'unu üretim dışı bırakmaları gerekmektedir. Doğrudan ödemeler bölgelere göre belirlenen verimlere göre değişmektedir. Örneğin bölgesel verimi 6 ton/ha olan bir bölgede verilecek olan doğrudan ödeme miktarı $6 \times 63 = 378 \text{ €/ha}$ 'dır. Her ülke kendi bölgesel verim haritasını oluşturmak zorundadır.

Ayrıca ödemeler, ülkelerin bulunduğu coğrafi konumu veya geleneksel durum buğdayı üreten bölgelere göre farklılık arz etmektedir.

Finlandiya ve İsveç'te (62. paralelin kuzeyinde) olumsuz iklim şartlarından dolayı üretim sürdürülebilirliğini ve diğer ülkelerle rekabeti sağlayabilmek için 63€/ton'a ilave olarak 19 €/ton'luk bir doğrudan ödeme yapılmaktadır.

Yine makarnalık buğdayda geleneksel üretim alanları için ilave 344,5 €/ha, diğer makarnalık buğday üretim alanlarına ise ilave olarak 138,9€/ha ödeme yapılmaktadır.

Tablo 64. AB'de Ülkelere Göre Belirlenmiş Geleneksel Durum Buğdayı Üretim Alanları

Ülkeler	Alan (Hektar)
Yunanistan	617 000
İspanya	594 000
Fransa	208 000
İtalya	1 646 000
Avusturya	7 000
Portekiz	118 000

Kaynak:TMO

AB 2003 reformu ile destekleme sisteminde bir takım değişiklikler öngörmektedir. Buna göre AB üretimden bağımsız tek çiftlik ödemesi sistemine geçmeyi planlamıştır. 2005 yılından itibaren uygulamaya girecek olan bu sistem, üye ülkelere 2007'ye kadar bir geçiş süreci tanımaktadır. Tek çiftlik ödemesinde üreticilere 2000-2002 yıllarında yapılan doğrudan ödemeler baz alınarak hesap yapılacaktır. Hububat müdahale fiyatlarında da %5lik bir indirim söz konusudur, buna göre müdahale fiyatı 2005'den itibaren 101,31'den 95.35'e indirilmesi öngörülmektedir.

AB müdahale kuruluşları yapısı ve işleyişi

Müdahale kurumları, Ortak Tarım Politikası çerçevesinde, tarımsal ürünlerin fiyat düzenlemeleri, üretim ve pazarlama aşamalarında verilen destekler, müdahale alımları, kalite kriterleri, fiyatlardaki aylık artışlar, depolama, iç ve dış satışlar gibi tüm faaliyetlerden sorumlu kurumlar olup AB üyesi ülkelerin tümünde müdahale kurumu bulunmaktadır. Ancak üye devletlerdeki müdahale kuruluşlarının sayıları ve organizasyon yapıları birbirinden farklıdır.

Tablo 65. AB Bazı Müdahale Kurumları

Ülkeler	Müdahale Kurumları
Almanya	Federal Tarım ve Gıda Kurumu (BLE)
Fransa	Ulusal Hububat Müdahale Ofisi (ONIC)
İsveç	Tarım ofisi (JORD-BRUKSVERKET)
Belçika	Müdahale ve İhracat Geri Ödemeleri Kurumu (BIRD)
İngiltere	Kırsal Ödeme Kurumu (RPA)*
Avusturya	Müdahale kurumu (AMA)

* İngiltere’de Çevre, Gıda ve Kırsal kalkınma kurumu (DEFRA) bünyesinde bulunmaktadır.

Kaynak:AB yayınlarından derlenmiştir.

AB’de piyasa fiyatlarının müdahale fiyatının altına düşmesi halinde, belirlenen kalite standartları çerçevesinde ürün analizleri yapılarak, ekmeklik buğdayda en az 80 ton, makarnalık buğdayda ise en az 10 ton ürüne sahip olanlar müdahale kurumlarına satış yapabilmektedirler. Ürünlerin müdahale kuruluşuna nihai teslim tarihi İspanya, Yunanistan, İtalya ve Portekiz’de 1 Temmuz diğer üye ülkelerde ise 31 Temmuzdur.

Müdahale kuruluşları aldıkları ürün için kendi depolarını çoğunlukla da AB yaygın olarak kurulmuş bulunan lisanlı depoları tercih etmektedirler.

6.1.1.1.3.2 Türkiye Hububat Destekleme Sistemi

Buğday ülkemizde 1932 yılından beri destekleme kapsamında olan bir üründür. 1938’den 2002 yılına kadar TMO, devlet adına alım yaparak destekleme işlemini sürdürmüştür.

Aralık 1999’da IMF ile yapılan Stand By anlaşması ve ilk niyet mektubu ile birlikte hububat politikası da değişikliğe uğramıştır. İlk niyet mektubunun 41. maddesinde buğday destekleme alım fiyatlarının belirlenmesinde izlenecek yol ve TMO’nun alımları düşürülerek stoklarını azaltması yönünde taahhütler verilmiştir. Taahhütler doğrultusunda TMO 1999 yılından bu yana alımlarını azaltmış ve 2002 döneminde destekleme alımı bırakılarak kendi bünyesinde bir fiyat açıklamıştır.

Tablo 66. TMO Destekleme Alım Fiyatları

ÜRÜNLER	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001
I.MAKAR. BUĞ											
1.Anadolu Durum	820	1.285	2.100	5.040	11.200	25.200	44.550	71.550	92.000	117.300	188.600
2.Diğer Durum	790	1.225	2.000	4.320	10.150	23.400	37.950	60.950	84.000	107.100	172.200
II.EKMEKLİK BUĞ.											
1.Beyaz Sert	790	1.225	1.950	3.780	7.350	18.900	36.300	58.300	80.000	102.000	164.000
2.Anadolu Kır.Sert	770	1.200	1.900	3.600	7.000	18.000	33.000	53.000	80.000	102.000	164.000
3.Kırmızı Yarı Sert	754	1.165	1.850	3.420	6.650	17.100	31.350	50.350	72.000	98.940	147.600
4.Beyaz Yarı Sert	740	1.150	1.800	3.312	6.300	16.200	29.700	47.700	72.000	91.800	131.200

Kaynak: TZOB

Tablo 67. TMO Buğday Alım Miktarları

Yıllar	Alım Miktarı (Ton)
1998	5.210.000
1999	4.309.000
2000	3.011.000
2001	1.459.000
2002*	333.000
2003*	545.000
2004*	1.888.000
2005*	4.171.000
2006*	1.456.511

Kaynak: TMO

* Destekleme alımı değildir.

2001 yılında genel olarak destekleme sisteminin değişmesi, girdi desteklerinin kaldırılması ve yerine Doğrudan Gelir Desteği uygulamasının konulması sonucu destekleme alımları da kaldırılmıştır. TMO son destekleme alımını 2001 yılında yapmıştır. Sektör 2003 yılına kadar üretimden bağımsız Doğrudan Gelir Desteği (DGD) ile desteklenmiştir.

2004 yılı sonunda kabul edilen Tarım Strateji Belgesi ve Nisan 2006'da yürürlüğe giren 5433 sayılı Tarım Kanunu ile destekleme araçları çeşitlenmekle birlikte halen en büyük ve kapsamlı destekleme aracı olarak DGD kullanılmaktadır. Buğday üreticilerinin kullandığı destekleme araçları ise;

Gübre desteği; 1996 yılında KDV'li gübre fiyatının %50 si şeklinde uygulanan destek zaman içinde azaltılarak 21 Eylül 2001 tarihinde tamamen kaldırılmıştır. Üretim maliyetinin yaklaşık %18'ini oluşturan gübre'de 7 Eylül 2005 tarihinde Resmi Gazetede yayınlanarak yürürlüğe giren 2005/9321 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı'na göre Çiftçi Kayıt Sisteminde (ÇKS) kayıtlı çiftçilere 500 dekar kadar 1,6 YTL/da gübre desteği verilmiştir. Gübre desteği 2007 yılı içinde aynı şartlarda 2,13 YTL/da uygulanmasına karar verilmiştir.

Mazot desteği; mazot desteği ilk olarak 2003 yılında dönüme 3900 TL olarak uygulanmıştır. Daha sonra 2005 yılında 2,4YTL/da, 2007 yılında da 2,88YTL/da olarak uygulamanın devam etmesine karar verilmiştir. Mazot desteğinde de 500 dekar'lık üst sınır vardır.

Tohumluk desteği; Tohumluk desteği 2004 yılında 50.000TL/kg olarak uygulanmıştır. 2005 yılında 3YTL/da, 2006 yılında ise 5YTL/da olarak uygulama devam etmiştir.

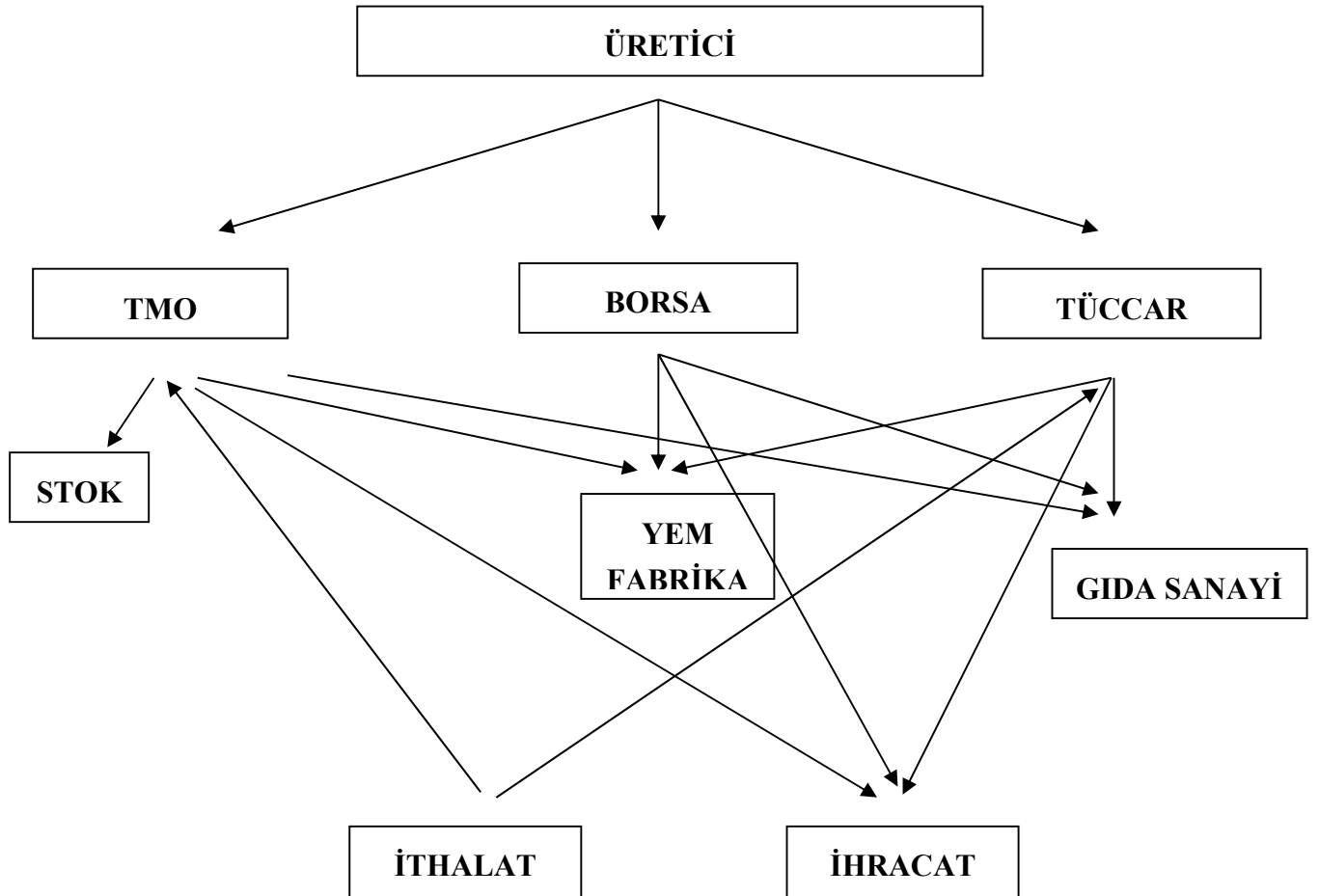
Prim ;Buğdayda ilk olarak 2005 yılında 3YKr/kg olarak uygulanan prim, 2006 yılında 3,5 Ykr/kg olarak devam etmiştir.

Tablo 68. Yıllar İtibariyle Hububat Sektörünün Kullandığı Destekleme Araçları Ve Değişimleri

Destek Türleri	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
1-Fiyat Desteği	+	+	+	-	-	-	-	-	-
2-Girdi Desteği									
Gübre	+	+	+	-	-	-	+	-	+
Tohum	-	-	-	-	-	+	+	+	+
Mazot	-	-	-	-	+	-	-	-	+
3-DGD	-	-	+	+	+	+	+	+	+
4- Prim	-	-	-	-	-	-	+	+	

6.1.1.1.4 Pazarlama Sistemleri

Ülkemizde buğday pazarlama kanalları TMO, borsalar, özel alıcı veya tüccar olarak sıralanabilir.

Şekil 1. Buğday Pazarlama Kanalları

6.1.1.1.4.1. Toprak Mahsulleri Ofisi

TMO daha öncede belirtildiği üzere 1938-2002 yılları arasında devlet adına alım yaparak gerek fiyat oluşumu gerekse, pazarlama anlamında önemli görevler üstlenmiştir. Halen TMO'nun alım politikası pazarlama sezonunun belirleyicisidir.

Ülkemizde ekonomik istikrar programlarının uygulanmaya başladığı 1999 sonrası dönemde, TMO'nun da görev ve alım politikasında öngörülen değişiklikler sonucu; TMO bu tarihten itibaren alımlarını düşürmüş, alım merkezlerini kapatarak küçülmeye başlamış ve 300 üzerindeki sabit işyeri ve alım müdürlüklerinin yaklaşık yarısını kapatmıştır.

TMO'nun yeniden yapılanmasında bir başka boyut ise AB uyum sürecidir. TMO'nun AB ülkelerinde olduğu gibi güçlü bir müdahale kurumuna dönüştürülmesi yönünde gerek mevzuat gerekse yapısal değişim yolunda gerekli çalışmaları yapmaktadır.

Bu bağlamda TMO'nun küçülme politikasının çok da doğru bir yaklaşım olmadığını söylemek gerekir.

TMO alım merkezlerini kapatma işlemini yapabilmesi için Ülkemizde henüz yasal statü kazanan ürün ihtisas borsaları ve lisanlı depoculuk faaliyetlerinin yaygın ve gelişmiş bir düzende oluşması gerekmektedir.

6.1.1.1.4.2. Borsalar

Borsalar; ürün fiyatlarının arz ve talebe göre oluştuğu, alım ve satım işlemlerinin oluşan fiyatlar üzerinden tescil ve ilan edildiği etkin piyasa mekanizmasının oluşmasını sağlayan, kurumlarıdır.

Ülkemizde ilk kez 1891 yılında İzmir Ticaret Borsasının kurulmasıyla başlayan tarımsal ürünlere dayalı borsacılık hareketi özellikle Cumhuriyetin kuruluşundan sonra sayıca büyük bir gelişme göstermiştir.

Ülkemizde borsaların yasal statüsü 5174 sayılı Kanun'la oluşturulmaktadır. Nisan 2004'de yürürlüğe giren Kanun'la borsaların faaliyetlerinin günümüz ihtiyaçlarına göre yeniden düzenlenmiştir. Bu kanun borsalara genel olarak yüklediği fonksiyonlar;

- 1- Borsaya dahil maddelerin, borsada alım satımını tanzim ve tescil etmek.
- 2- Borsaya dahil maddelerin borsada oluşan her günlük fiyatlarını usulü dairesinde tespit ve ilân etmek.
- 3- Alıcı ve satıcının, teslim ve teslim alma ile ödeme bakımından yükümlülüklerini, muamelelerin tasfiye şartlarını, fiyatlar üzerinde etkili şartları ve ihtilaf doğduğunda ihtiyari tahkim usullerini gösteren ve Birliğin onayıyla yürürlüğe girecek genel düzenlemeler yapmak.
- 4- Yurt içi ve yurt dışı borsa ve piyasaları takip ederek fiyat haberleşmesi yapmak, elektronik ticaret ve internet ağları konusunda üyelerine yol göstermek.
- 5- Borsaya dahil maddelerin tiplerini ve vasıflarını tespit etmek üzere lâboratuvar ve teknik bürolar kurmak veya kurulmuşlara iştirak etmek.

Ancak Ülkemizin en gelişmiş ticaret borsaları da dahil olmak üzere borsaların tümünde fonksiyonel açıdan bir takım problemler ve çeşitli eksiklikler söz konusudur. Bu nedenle ticaret borsalarının kanunda kendilerine verilen görevleri istenildiği ölçüde yerine getirmemekte ve tarım ürünleri pazarlamasında etkin bir rol oynayamamaktadır.

Ülkemizde halihazırda 113 ticaret borsası bulunmaktadır. Bunlarda 45 tanesinde spot işlem yapılmaktadır. Ülkemizde ilk Vadeli İşlem ve Opsiyon Borsası ise 2005 yılında faaliyete geçmiştir. Diğer borsalar ise sadece tescil borsası olarak çalışmaktadır.

Ürün İhtisas Borsaları

Ülkemizde ürün ihtisas borsalarının oluşturulmasına yönelik ilk yasal düzenleme, 18.12.99 tarih ve 2390 sayılı Resmi Gazetede yayınlanarak yürürlüğe giren 5590 sayılı Ek 11. Maddesiyle yapılmıştır. Daha sonra nisan 2004’de kabul edilen 5174 sayılı Kanunun 53. maddesiyle yeniden düzenlenmiştir. Mart 2005’de yayınlanan yönetmelikle mevzuat tamamlanmıştır.

Ürün İhtisas borsası; kotasyonundaki bir veya birden çok ürünün arz ve talebini buluşturan, standartlarına göre tasnif edilmiş ürünlerin, gerek fiziki gerekse ürünü temsilen lisanslı depo işletmelerince çıkarılan ürün senetleri ile alivire sözleşmelerin ticaretini güven, serbest rekabet ve istikrar içinde yürütecek, işlemlere ilişkin güvenilir kayıt ve saklama imkânları bulunan; oluşan fiyatları, ürettiği bilgileri, diğer benzer ve alternatif piyasaları izleyebilecek ve duyurabilecek bilgi işlem, teknik ve elektronik donanım, kurumsal ve malî alt yapıya sahip olan; faaliyet alanı bölgesel, ulusal veya uluslararası olabilen anonim şirket statüsünde kurulacak olan kurumlardır.

Ürün ihtisas borsalarının kurulması ve bu borsalarda işlem görecektür ürün senetlerinin oluşması için öncelikle lisanslı depoların yaygınlaşması gerekmektedir. Halihazırda alt yapısı gelişmiş borsalarda ürüne ilişkin spot işlemler yapılmaktadır. Mevcut sistemde kotasyonunda bir ve birkaç ürün olan ihtisas borsası kurması zor görünmektedir. İhtisas borsalarında işlem görecektür ürün senetlerinin kullanıcılar tarafından yaygınlaşmadan, yüksek sermaye isteyen bu kuruluşların oluşması mümkün görünmemektedir. Halihazırda ticaret borsaları kotasyonundaki tüm ürünlerin tescilinden binde iki ücret alırken, ürün ihtisas borsalarında işleme tabi ürün senetlerinden alınacak tescil ücreti onbinde beştir.

Ürün ihtisas borsaları buğday ve pamuk, özellikle üretim ve ticaretinde dünya’da söz sahibi olduğumuz fındık, çekirdeksiz kuru üzüm, kuru incir gibi ürünlerde kurulması uluslararası düzeyde ürünleri pazarlama imkanı sağlayacaktır.

İhtisas borsaların oluşması, lisanslı depoların yaygınlaşması, ürün senetlerinin alınıp satılması amacıyla oluşturulan bu mevzuatın işlerlik kazanması, tarım politikaları, makro ekonomik politikalar ve toplumsal bilincin oluşmasıyla doğrudan ilişkilidir.

Vadeli İşlemler

Vadeli işlem piyasaları, bir malın(tarımsal mal, değerli maden , döviz, hazine bonusu, devlet tahvili, borsa endeksi) taraflar arasında yapılan anlaşma sonucu belirli bir fiyattan ileri ki bir tarihte teslim edilmek üzere alım satım sözleşmelerinin yapıldığı ve bu sözleşmelerin değiştirildiği borsalardır.

Vadeli işlem piyasalarında üç çeşit işlem söz konusudur. Birincisi ve en eskisi alım satım işlemlerinin taraflar arasındaki karşılıklı güvene ve anlaşmaya dayandığı forward sözleşmeler, ikincisi alım satım hakkının belli bir prim karşılığında ileriki bir tarihe saklı tutulduğu options sözleşmeler, üçüncüsü ise futures sözleşmelerdir.

2003 yılında İzmir Ticaret Borsası ve İMKB ortaklığı ile pamuk için Vadeli İşlem ve Opsiyon Borsası A.Ş. kurulmuş, borsa 2005 Şubat ayında (5590 sayılı TOBB kanunundaki değişiklikle yasal statüsünü kazanan borsa A.Ş. kaldırmıştır.) Vadeli İşlem ve Opsiyon Borsası olarak faaliyete geçmiştir. Kırmızı ekmeklik buğdayda VOB’un işlem yaptığı ürünler arasındadır.

Vadeli İşlem veya Future borsalar bilindiği üzere ABD sisteminin bir parçası olmakla birlikte uyum aşamasında olduğumuz AB’de borsa sistemi gelişmiş değildir. Türkiye AB uyum aşamasında piyasalarını daha istikrarlı bir hale getirmek ve Ortak Piyasa Düzenlerine ve AB müdehale kurumlarına benzer yapılar oluşturmak üzereyken vadeli işlem borsalarının istenilen beklentileri karşılayabileceği konusunda endişe duyulmaktadır.

Diğer taraftan vadeli işlem piyasalarının temelini oluşturacak olan belli standartlardaki

ürünü üretecek olan üreticilerimizin sistemi daha iyi bilmeleri tanınmaları gerekmektedir.

6.1.1.1.4.3.Lisanslı Depoculuk

Lisanslı depoculuk sistemi, dünyada özellikle ABD’de; ürün desteklemeleri için gereken kamu finansman gereksiniminin zamana yayılması ve indirgenmesinde, üreticinin acil nakit gereksiniminin karşılanması ve gelirlerinin artırılmasında, piyasa spekülasyonlarının önlenmesinde, İşleyiciye zamanında ve uygun nitelikte hammadde temin edilmesinde, bir araç olarak kullanılmaktadır.

Ülkemizde de lisanslı depoculuğun, 5300 sayılı Lisanslı Depoculuk Kanunun 10 Şubat 2005 tarihinde yürürlüğe girmesiyle hukuki zemini oluşturulmuştur. Lisanslı Depoculuk Kanunun amacı; Tarım ürünlerinin ticaretini kolaylaştırmak, tarım ürünlerinin depolanması için yaygın bir sistem oluşturmak, ürün sahiplerinin mallarının emniyetini sağlamak ve kalitesini korumak, ürünlerin sınıf ve derecelerinin yetkili sınıflandırıcılar tarafından saptanmasını sağlamak, ürünlerin mülkiyetini temsil eden ve finansmanını, satışını ve teslimini sağlayan ürün senedi çıkarmak, standartları belirlenmiş tarım ürünlerinin ticaretini geliştirmek üzere, tarım ürünleri lisanslı depoculuk sisteminin kuruluş, işleyiş ve denetimine ilişkin usul ve esasları düzenlemektir.

Bu amaçlara ulaşmak için öncelikle Türkiye’de bu sistemi kuracak alt yapının oluşturulması gerekmektedir. Belli standartlara sahip ürünlerin depolanması için öncelikle ülkede herkes tarafından kabul gören ürün standartları ve bu standartlara uygun üretim gerçekleşmesi gerekmektedir, bu amacı gerçekleştirmek üzere başta tohumculuk politikası olmak üzere, tarıma yönelik politikaların geliştirilmesi gerekmektedir.

Bu sistemin üreticimiz açısından en cazip yönü ise hasat sonrası ürünü hemen piyasaya çıkarmak yerine depolanan ürün karşılığında kredi kullanarak nakit sıkıntısını giderebilmesidir. Bu sistemin kurulmasında örnek alınan ABD’de kredi bir kamu kurumu olan CCC (Ürün Kredi Kurumu) tarafından karşılanmaktadır. 5300 sayılı Kanunda ise ürün kredisine yönelik herhangi bir ibare bulunmamaktadır. Ülkemizde tarımın finansman ihtiyacını sağlayacak bir düzenlemeye ihtiyaç bulunmaktadır. Üreticilerin lisanlı depolara emanete verdikleri ürünler için kredi kullanabilmelidirler.

Ülkemizde Lisanslı Depoculuğun mevzuatı tamamlanmış olmasına rağmen faaliyete geçmiş bir lisanslı depo yoktur. Bunun en önemli sebebi Lisanlı Depoların yatırım sermayelerinin çok yüksek olmasıdır. Ülkemizde halen faizlerin yüksek olması Lisanslı Depoculuğun cazip olmasını önlemektedir.

Dünya Bankasıyla Yürütülen Tarım reformu Uygulama Projesi revizyonundan sonra Tarım Satış Kooperatiflerinin yeniden yapılandırılması bileşenine Lisanslı Depoculuk sistemi de eklenmiştir. Bu projeye birliklerin ve TMO’nun mevcut depolama kapasitelerini modernize ederek, lisanslı depoculuk sistemine entegre edilmesi ve yeniden yapılandırma süreçlerini başarıyla tamamlayabilmeleri amaçlanmıştır.

TMO, mevcut depolama kapasitesinin yetersizliğini göz önüne alarak beş yıl süreli depolama garantisi ile lisanlı depo kurucularına uygun koşullar sağlanması yönünde yeni bir girişim içindedir.

6.1.1.1.5 Ticaret Ve Fiyat Analizleri

6.1.1.1.5.1 Türkiye Buğday İthalat ve ihracatı

Aşağıdaki tablonun incelenmesin den de görüleceği üzere son altı yılın değerlendirilmesinde, buğday ithalatımızın artış gösterdiğini söylemek yanlış olmaz.

Özellikle 2002 ve sonrasında ithalat miktarı ihracatımızla kıyaslanamayacak kadar yüksektir. İthalatın yüksek olmasındaki en önemli sebeplerden birisi TMO’nun piyasaya artık

yeterince hakim olamaması ve fiyatları üretici pazarlama sezonu sonunda spekülörlerin fiyat yükseltmelerini önlemek ve piyasanın regüle etmek amacıyla ithalata başvurulmasıdır.

Ülkemizde, buğday ihracatı, üretim miktarı ve ürün kalitesiyle yakından ilgilidir. Üretim miktarın büyük ölçüde iklim koşullarına bağlı olması nedeniyle ihracatta yıldan yıla dalgalanmalar görülmektedir. 1995 yılına kadar ülkemizden buğday ihracatını sadece TMO yapmaktaydı günümüzde serbest piyasa ekonomisi koşullarında özel sektör tarafından da buğday ihracatı yapılmaktadır.

Türkiye buğday yanında önemli miktarlarda un, makarna, bulgur ve diğer buğday mamulleri ihraç eden bir ülkedir. Özellikle un ve makarna ihracatında dünyada önemli bir yere sahiptir.

Tablo 69. Türkiye'nin Buğday Dış Ticareti

Yıllar	İhracat		İthalat		İhracat - İthalat Miktarı (Ton)
	Miktar (Ton)	Değer (1000\$)	Miktar (Ton)	Değer (1000\$)	
1999	1.864.702	190.525	1.613.025	185.897	251.677
2000	1.782.048	196.308	963.668	126.143	818.380
2001	1.117.969	136.225	346.827	49.621	771.142
2002	55.329	9.781	1.116.575	150.471	-1.061.246
2003	938	401	1.846.283	277.542	-1.845.345
2004	863	359	1.050.873	219.313	-1.050.010
2005	327.931	52.155	135.596	25,031	196.335

Kaynak: İGEME, TMO

Tablo 70. Türkiye Un İhracat Rakamları

Yıllar	Miktar (Ton)	Değer (1000\$)	% Artış(miktar)
2000	358100	64681	
2001	171200	30784	-52,2
2002	230000	42340	34,3
2003	588000	110318	155
2004	779000	195917	32,4
2005	1958534	421197	151,4

Kaynak: TMO

Buğdayda ihracatımız az görünmekle birlikte un ihracatındaki artış oldukça sevindirici görünmektedir. 2005 yılında yaklaşık 2 milyon tonluk un ihracatı ile Türkiye dünya lideri olmuştur.

6.1.1.5.2 Fiyat Analizleri

Ülkemiz için stratejik öneme sahip olan ve ortalama 21 milyon ton üretimi gerçekleştirilen buğdayda TMO'nun belirlediği alım politikası ve açıkladığı fiyat piyasaları yönlendirmektedir.

TMO 2001 yılına kadar destekleme alımını sürdürmüştü, 2002 yılından itibaren yeniden

yapılanma sürecine girerek fiyatları kendi bünyesinde açıklamıştır. Özellikle 2004 ve 2005 yıllarında fiyatla birlikte alım politikasını açıklamış, ancak bu politikadaki aksaklıklar, piyasaların düşmesine sebep olmuş ve TMO'nun fiyatları tavan fiyat olarak kalmıştır.

Buğday fiyatlarında en büyük düşüş 2005 yılında yaşanmıştır. TMO alım politikasındaki değişiklikler sonucu piyasa fiyatları TMO alım fiyatının üçte ikisine kadar düşmüştür. 2005 yılında TMO bir önceki yıldan %6-8 daha düşük fiyat açıklamıştır. Üstelik o yıl ilk defa alımlarda ÇKS şartını getirmiştir, ayrıca alımlara kota uygulamıştır, iç satış fiyatlarını alım fiyatlarıyla birlikte açıklamamıştır. Bu gelişmeler ışığında 2005-2006 buğday pazarlama sezonunda TMO, 1999 yılından sonra 4107000 tonla en fazla alımını gerçekleştirmiştir.

2006-2007 pazarlama sezonunda TMO piyasada düzeni sağlamıştır. TMO 2006 yılında alım fiyatlarından altı gün sonra iç satış fiyatlarını da açıklamıştır. Kota uygulamasını kaldırmıştır. Ayrıca 2006-2007 sezonuna hem TMO, hem de sanayici stoksuz başlamıştır. Yükselen dünya fiyatları ithalatın cazip olmasını önlediğinden bu sezonda piyasa fiyatları da biraz toparlanmıştır. Özellikle çiftçinin yoğun olarak ürünü pazarladığı temmuz, ağustos ve eylül aylarında fiyatlar TMO'nun açıkladığı 37,5 Ykr/kg dolaylarında seyretmiştir.

Tablo 71. TMO Buğday Alım Fiyatları (Ykr/kg)

ÜRÜNLER	2000	2001	%	2002	%	2003	%	2004	%	2005	%	2006	% Artış
I.MAKARNALIK BUĞ													
1.Anadolu Durum	11,73	18,86	61	25,90	37	36,70	42	39,20	7	36,00	-8	38,50	7
2.Diğer Durum	10,71	17,22	61	24,15	40	34,50	43	37,40	8	35,00	-6	38,50	10
II.EKMEKLİK BUĞ.													
1.Beyaz Sert	10,20	16,40	61	23,00	40	32,50	41	37,05	14	35,00	-6	37,50	7
2.Anadolu Kır.Sert	10,20	16,40	61	23,00	40	32,50	41	37,05	14	35,00	-6	37,50	7
3.Kırmızı Yarı Sert	98,94	14,76	49	21,16	43	31,00	47	35,20	14	33,20	-6	35,50	7
4.Beyaz Yarı Sert	91,80	13,12	43	21,16	61	31,00	47	35,20	14	33,20	-6	34,50	4

Ülkemizdeki en büyük problem açıklanan veya piyasada oluşan fiyatların ürün maliyetlerinin altında kalması ve çiftçinin yaptığı işten para kazanamamasıdır. Üretim maliyetini etkileyen unsur ise, gübre, ilaç, mazot gibi temel girdilerin fiyatlarındaki yüksek artışlardır.

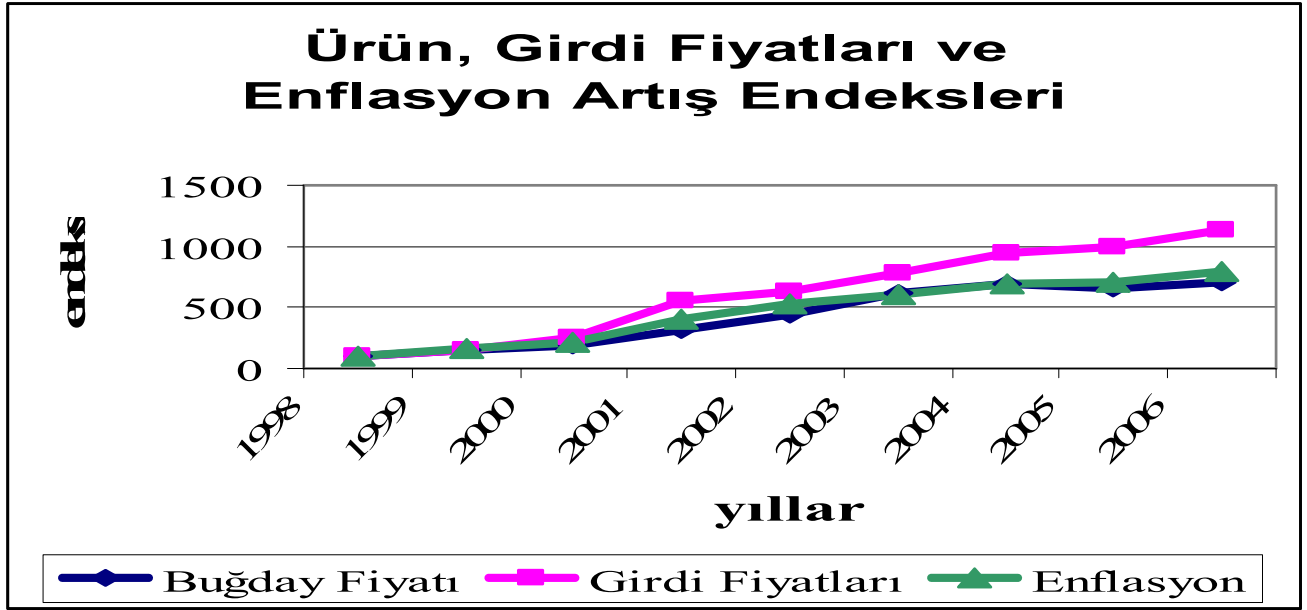
Tarım Politikalarının değişikliğe uğradığı 1999 sonrası dönemde ürün ve girdi fiyatlarındaki artışlarla enflasyonun karşılaştırılmasının yapıldığı aşağıdaki tabloya göre; 1998 yılından 2006 yılına kadar enflasyon 8 kat, girdi fiyatları 11 kat artarken ürün fiyatları 7 kat artmıştır.

Tablo 72. Ürün ve Girdi Fiyatlarının Enflasyonla Karşılaştırılması

Yıllar	Buğday Fiyatı		Girdi Fiyatı*		Enflasyon	
	Yıllık Değişim(%)	Endeks	Yıllık Değişim(%)	Endeks	Yıllık Değişim(%)	Endeks
1998	61	100	35,4	100	54,3	100
1999	51	151	55,2	155,2	62,9	163
2000	28	193	62,4	252	32,7	216
2001	61	311	122,2	559,4	88,6	407
2002	40	435	12,9	631,5	30,8	532
2003	41	613	24,3	784,9	13,9	606
2004	14	699	20,3	941,8	13,8	690
2005	-6	657	5,3	991,7	2,66	709
2006	7	703	14	1130,5	11,58	791

*Girdi Fiyatları % Artış: Gübre ve Mazot fiyat artışlarının ortalaması alınmıştır.

Grafik 1. Buğday, Girdi Fiyatları ve Enflasyon Değişim Endeksi

İncelenen dönemde ürün fiyatlarında ki artış enflasyonun bile gerisinde kalmıştır. Girdi fiyatlarındaki artış ise çiftçinin alım gücünü her geçen yıl biraz daha düşmesine sebep olmaktadır.

Tablo73. Üretici Satın Alma Gücündeki Değişim

Bugday/ Girdi paritesi						
	Ürün ve Girdi Fiyatları (Ykr/Kg)			Parite (*)		Alım Gücü
	1998	2006	Artış %	1998	2006	% Değişim
BUĞDAY	5,30	37,50	607,5			
Girdiler						
Mazot (YKr/Lt)	14	225	1530,4	0,38	0,17	-56,6
DAP	9	62	612,6	0,61	0,60	-0,7
A.Nit.%26	4,15	35	743,4	1,28	1,07	-16,1

Üretimde zorunlu olarak kullandığı girdilerdeki fiyat artışları sonucu bir buğday çiftçisi bir Kg buğdayla 1998 yılında 0,38 Lt mazot alırken 2006 yılında 0,17Lt mazot alabilir duruma gelmiştir alım gücü %56 düşmüştür. Yukarıdaki tablodan da görüldüğü üzere gübrede de çiftçinin satın alma gücü %16 düşmüştür.

Sonuç

Ülkemiz üreticisinin yaklaşık %85 hububat üreticisiyken, nüfusumuzun tamamının tüketici olduğu gerçeğiyle hububat dolayısıyla da buğday stratejik bir öneme sahiptir.

Türkiye üreticilerinin %85'ini ilgilendiren hububatta, bu yeni yapılanmalar çerçevesinde üreticilerin gelir istikrarını koruyacak, tarımsal yapısına uygun bir piyasa düzenini kurmak zorundadır.

Kaynaklar

- 1-TMMOB, Ziraat Mühendisleri Odası, Türkiye Ziraat Mühendisliği VI. Teknik Kongresi., 3-7 Ocak 2005, ANKARA
- 2 -TMMOB, Ziraat Mühendisleri Odası, AB Genişleme Sürecinde Türkiye, tarımsal ve Kırsal Politikalar, 8-9 Ocak 2003, ANKARA
- 3- TMO, 2004-2005 Yılı Hububat Raporları
- 4- TOBB, Ticaret Borsaları 2002 Yılı Faaliyetleri, Mayıs 2003
- 5- TOBB, Lisanslı Depoculuk Ve Ürün İhtisas Borsaları Paneli, Şubat 2006, ANKARA
- 5-www.fao.org
- 6-www.polatliborsa.org.tr
- 7- www.igeme.gov.tr
- 8- www.tarim.gov.tr
- 9- www.tmo.gov.tr
- 10.www.vob.org.tr

6.1.1.2. Mısır

Mısır, ülkemizde tarla ürünleri arasında ekiliş alanı bakımından yedinci sırada (buğday, arpa, nohut, mercimek, pamuk, ayçiçeği), üretim miktarı bakımından ise üçüncü sırada yer alan bir üründür. Hemen hemen ülkemizin tüm bölgelerinde yetiştirilmesine rağmen yoğun olarak Akdeniz, Marmara ve Karadeniz Bölgesinde yetiştirilmektedir.

Mısır, gerek besin maddesi olarak gerekse glikoz, nişasta, yağ ve yem sanayinin ham

maddesi olarak önemli bir üründür. Ülkemizde üretilen mısırın tamamına yakını yurtiçinde tüketilmektedir. İçinde bulundurduğu zengin besin maddesi nedeniyle insan ve hayvan beslenmesinde büyük değer taşımaktadır.

Dünyada üretilen mısırın yaklaşık %27'si insan beslenmesi ve sanayi hammaddesi olarak, %73'ü ise hayvan yemi olarak tüketilmektedir.

Mısır tarımının belli ölçüde su istemesi nedeniyle, bu ürünün verimi diğer hububata göre daha yüksektir. Verimin yüksek olması özellikle bu ürünün Çukurova'da ikinci ürün olarak ekimini artırmıştır.

6.1.1.2.1.Dünya Mısır Üretim Ve Tüketimi

Dünya mısır üretiminin son 6 yıllık değerlendirmesi yapıldığında, ortalama 142 milyon hektar alanda, 644 milyon ton mısır üretimi yapıldığı görülmektedir. Ortalama mısır verimi ise dekara 452 Kg'dır. 2002 yılındaki ekim alanı ve verimde yaşanan düşüklükle beraber azalan üretim miktarı dikkate alınmadığında üretimin yıldan yıla artarak 2004 yılında 724 milyon tona ulaştığı görülmektedir. 2005 yılında ise verimde yaşanan azalma sebebiyle üretim 692 milyon tona gerilemiştir. Dünya üretim miktarı 2000 yılına oranla %17 oranında artmıştır.

Tablo 74. Dünya Mısır Üretimi

Yıllar	Ekilen Alan (Ha)	Üretim (Ton)	Verim (Kg/da)
2000	138.443.143	592.606.728	428
2001	139.119.075	614.735.171	442
2002	138.493.432	602.931.652	435
2003	144.337.002	642.476.144	445
2004	146.939.342	724.232.524	493
2005	147.017.069	692.034.184	470

Kaynak: FAO

Mısır üretiminde dünyada önde gelen ülkeler ABD, Çin, Brezilya ve Meksika'dır. Mısır üretiminde birinci sırada yer alan ABD 30 Milyon hektar alanda 280 milyon ton üretim yapmaktadır. ABD'nin mısır verimi ise dekara 931 kg olan dünya ortalamasının iki katı değerindedir.

Tablo 75. “2005 Yılı” Dünya Mısır Üretiminde önde Gelen Ülkelerin Üretim Durumu

Ülkeler	Ekim Alanı (Ha)	% Dağılım	Üretim (Ton)	% Dağılım	Verim (kg/da)
ABD	30.081.820	20.5	280.228.384	40.5	931
Çin	26.221.500	17.8	131.145.000	19.0	500
Brezilya	11.648.600	7.9	34.859.600	5.0	304
Meksika	8.000.000	5.4	20.500.000	3.0	256
Arjantin	2.740.000	1.9	19.500.000	2.8	712
Hindistan	7.400.000	5.0	14.500.000	2.1	196
Fransa	1.633.000	1.1	13.226.000	1.9	810
Endonezya	3.504.234	2.4	12.013.707	1.7	343
Güney Afrika	3.342.940	2.3	11.996.000	1.7	359
Türkiye	800.000	0.5	4.200.000	0.6	525
Dünya	147.017.069	100	692.034.184	100	470

Kaynak: FAO

Dünya üretiminden %0,6 oranında pay alan ülkemizde mısır verimi dünya ortalamasının üzerinde 525 kg olarak gerçekleşmiştir. Ortalama verimi özellikle Karadeniz Bölgesi düşürmekte, üretimin yoğun olarak yapıldığı Akdeniz ve Marmara Bölgesinde verim miktarı ortalama 1.000 kg’a ulaşarak dünya ortalamasının oldukça üzerine çıkmaktadır.

ABD ve Çin dünya mısır üretiminin %60’ını karşılamaktadır. Bu iki ülke ekim alanı olarak değerlendirildiğinde ise toplam ekim alanının %38’ini karşılamaktadır. Özellikle ABD’nin dünya verim ortalamasının oldukça üzerinde üretim yapması , dünya üretiminden %40 oranında pay almasına sebep olmaktadır.

Dünya Mısır Tüketimi

Gerek besin maddesi olarak gerekse glikoz, nişasta, yağ ve yem sanayinin ham maddesi olarak kullanılan mısırın dünya tüketimi verilmiştir.

Tablo 76. Dünya Mısır Tüketimi Ve Önemli Tüketici Ülkeler (Bin Ton)

ÜLKELER	2001/02	2002/03	2003/04	2004/05	2005/06
ABD	200.941	200.748	211.723	222.515	221.498
Çin	123.100	125.900	128.400	131.500	134.000
EU 25	50.508	49.526	46.814	52.500	51.100
Brezilya	35.000	37.500	38.600	39.100	41.800
Meksika	23.600	24.700	26.400	27.600	28.100
Kanada	11.965	12.576	11.238	10.800	10.600
Mısır	11.200	10.900	9.500	10.200	10.400
Dünya	622.672	627.269	647.205	678.451	680.293

Kaynak: USDA

Dünya mısır tüketimine ait veriler incelendiğinde, dünya üretiminden %40.5 oranında pay alarak ilk sırada yer alan ABD’nin tüketimde de %32,5 pay alarak ilk sırada yer aldığı görülmektedir. ABD’yi % 19,6 pay ile Çin izlemektedir. ABD’de hayvancılığın ve mısır

sanayinin gelişmiş olması tüketimin de fazla olmasını sağlamaktadır. Dünya üretiminde 5. sırada olan Arjantin 2005 yılı üretimi 19.5 Milyon ton olmasına rağmen tüketimi 5.5 Milyon ton olarak tahmin edilmektedir. Arjantin üretiminin önemli bölümünü ihraç amaçlı üretmektedir.

6.1.1.2.2.Türkiye Mısır Üretim Ve Tüketimi

6.1.1.2.2.1.Türkiye Mısır Üretimi

Ülkemizde 1980 yılında 583.000 hektar alanda mısır üretimi gerçekleştirilirken ekim alanlarında yıldan yıla artış ve azalışlar gerçekleşmiş 2000 yılında 500.000 hektara düşen ekim alanı son üç yılda önemli oranda artmıştır.

Mısır ülkemizde başta Akdeniz Bölgesi olmak tüm bölgelerimizde yetiştirilmektedir. Toplam hububat üretiminden %11 oranında pay alan mısır buğday ve arpadan sonra üretim miktarı bakımından üçüncü sırada yer almaktadır.

2003 yılı üretim rakamlarına göre birinci sırada olan Akdeniz Bölgesi toplam üretimden %51 oranında pay almaktadır. Bu bölgeyi %14 oranında pay ile Karadeniz Bölgesi, %13,9 oranında aldığı pay ile Marmara Bölgesi izlemektedir. Geçmiş yıllarda mısır üretiminde ilk sırada olan Karadeniz Bölgesinde ekim alanlarının buğdaya ve fındığa kayması, üretim miktarında azalmalara sebep olmuştur. Son yıllarda ikinci ürün yetiştiriciliğinin artması, ekolojik olarak ikinci ürün yetiştiriciliğine sahip olan Akdeniz ve Ege Bölgesinde mısır üretimini artmıştır. Aynı zamanda pamuk üretiminden vazgeçen üreticilerin mısıra yönelmesi Akdeniz Bölgesinin Türkiye toplam üretiminden %51 oranında pay almasını sağlamıştır.

Tablo 77. “2003 yılı” Bölgeler İtibariyle Mısır Üretimi

Bölgeler	Üretim (Ton)	% Dağılım
1. Tarım Bölgesi	83.078	2,97
2. Tarım Bölgesi	274.167	9,79
3. Tarım Bölgesi	390.890	13,96
4. Tarım Bölgesi	1.416.486	50,59
5. Tarım Bölgesi	7.210	0,26
6. Tarım Bölgesi	80.764	2,88
7. Tarım Bölgesi	402.109	14,36
8. Tarım Bölgesi	66.866	2,39
9. Tarım Bölgesi	61.665	2,20
Türkiye Toplam	2.800.000	100,0

Akdeniz Bölgesinde gerçekleştirilen toplam 1.416.486 ton üretimin %53,3’ünü Adana İli karşılamaktadır. Adana İlinde üretilen toplam mısır üretimi Türkiye üretiminin de %27’sini karşılamaktadır. Tabloda verilen rakamlar 2003 yılını kapsamaktadır. 2005 yılı rekoltesi ise 4.200.000 ton olarak gerçekleşmiştir. 2003 yılına oranla %50 artan rekoltenin Akdeniz ve Ege Bölgesi’nde artan ekim alanı ve verim artışı ile gerçekleştiği tahmin edilmektedir.

Üretim bakımından üçüncü sırada yer alan Marmara Bölgesinde ise toplam 390.890 ton üretimin %70’i Sakarya İlinde üretilmektedir. İl bazında değerlendirme yapıldığında Türkiye toplam üretiminin toplam % 52’sini Adana, Sakarya, İçel ve Samsun illeri karşılamaktadır.

Tablo 78. Türkiye Mısır Üretim Rakamları

Yıllar	Ekim alanı (Ha)	Üretim (Ton)	Verim (Kg/da)
1980	583.000	1.240.000	212
1985	567.000	1.900.000	335
1990	515.000	2.100.000	407
1995	515.000	1.900.000	368
2000	555.000	2.300.000	414
2001	550.000	2.200.000	400
2002	500.000	2.100.000	420
2003	560.000	2.800.000	500
2004	570.000	3.000.000	526
2005	800.000*	4.200.000	525*
2006**		3.800.000	

Kaynak: DİE *: FAO ** Tahmin

Tablodan da görüldüğü üzere Türkiye ortalama mısır verimi geçmiş yıllarda dünya ortalamasının altında gerçekleşirken son yıllarda dünya verim ortalamasının üzerine çıkmıştır. Ülkemizde üretimin yoğunlaştığı Akdeniz ve Marmara Bölgesinde ortalama verim 10 ton/ha gerçekleştirerek dünya ortalamasının iki katını geçmektedir.

6.1.1.2.2.2. Mısır Kullanım Alanları Ve Tüketimi

Mısırın kullanım alanı oldukça geniştir. Mısır hammadde olarak kullanan önemli sektörlerin başında yem sanayi gelmektedir. Ayrıca, nişasta ve nişasta bazlı şekerler sanayi, bitkisel yağ sanayinde kullanılmakta ve çerez olarak tüketimi gerçekleştirilmektedir.

Önemli oranda hayvan yemi, nişasta ve nişasta bazlı şekerler sektöründe kullanılan mısır insan beslenmesinde de kullanılmaktadır. İnsan beslenmesinde mısır ekmeği yapımında, taze tüketim, cips ve çerez olarak kullanılmaktadır. Mısır ayrıca, sap ve yaprakları endüstride; kağıt, karton, dolgu maddesi, ambalaj olarak değerlendirilmektedir.

Yıllara göre değişmekle birlikte Türkiye mısır üretiminin %70-80'i yem sanayi tarafından kullanılmaktadır.

Yem Sanayi

Mısır en yüksek enerji değerine sahip tahıl tanesidir. Veriminin de çok yüksek olması sebebiyle, birim alandan diğer tahıllara göre daha fazla sindirilebilir enerji üretir. Nişasta oranı en yüksek (%72,5), selülozu en düşük (%2,9) ve yulafla birlikte yağ oranı en yüksek (%4) tahıl cinsi olması; mısır danelerinin yüksek sindirilebilir enerjiye sahip olmasının ve lezzetli bir yem kaynağı olarak hayvanlar tarafından sevilerek yenilmesinin nedenlerini açıklamaktadır. Mısır danesinin en önemli eksikliği ise protein miktar ve kalitesinin yetersizliği olup, rasyona ek protein kaynakları katılarak bu yetersizlik telafi edilebilir. Hayvan türlerine göre değişmekle beraber rasyonlara %15-%65 arasında değişen oranlarda mısır katılmaktadır. Özellikle Kanatlı rasyonlarının vazgeçilmez unsuru olup, rasyondaki mısır oranı %65'lere kadar çıkmaktadır. (Sade, B., Mısır Tarımı)

Nişasta Ve Nişasta Bazlı Şeker (NBS) Sanayi

Nişasta ve nişasta bazlı şekerler diğer sektörlerle ara madde üreten bir sektördür. Mısır nişastası gıda, oluklu mukavva, kağıt, tekstil, ilaç, savunma sanayi, tutkal ve yapıştırıcı, alçıpan gibi sektörlerde kullanılırken, nişasta bazlı şekerler içecek sektörü, şekerleme, unlu mamuller,

reçel, helva, büskivi, lokum, baklava, dondurma ve sakız gibi çeşitli sektörlerde kullanılmaktadır.

Türkiye Mısır Tüketimi

Ülkemizde mısır üretimi yurtiçi tüketimi karşılayamamakta ve her yıl ortalama 1 milyon ton'un üzerinde mısır ithal edilmekte idi. Son iki yılda ekim alanları ve üretimde gerçekleşen artışla üretim açığı kapatılmıştır.

Tablo79. Türkiye Mısır Talebi

Yıllar	Talep (Ton)
2000	3.243.000
2001	2.750.000
2002	3.264.000
2003	3.340.000
2004	4.039.000
2005	4.000.000
2006*	4.000.000

Kaynak: DPT *Tahmin

Tablodan da görüldüğü üzere ülkemiz mısır talebi 2001 yılı haricinde yıldan yıla artış göstermiştir. 2000 yılında 3,2 milyon ton olan mısır talebi %23 oranında artarak 2006 yılında 4 milyon tona ulaşmıştır.

6.1.1.2.3. Üretim ve GDO

Dünyada genetik yapısı değiştirilen ürünler içerisinde en başarılı olunan ve üretimi her geçen yıl artan ürünlerin başında domates, patates, mısır, soya fasulyesi, pamuk, tütün ve kolza gelmektedir. GDO üretiminin %99'unun yapıldığı ülkeler ise ABD, Arjantin, Kanada, Brezilya, Çin, G.Afrika'dır. Mısır ithalatımızın en fazla yapıldığı ABD'de 42,8 milyon hektar alanda GD bitkiler olarak kanola, mısır, soya fasulyesi ve pamuk üretmektedir. Türkiye mısır ithalatında ikinci sırada yer alan Arjantin 13,9 milyon hektar alanda GD bitkiler olarak mısır, soya ve pamuk üretmektedir.

GDO'lu mısır üretiminin toplam GD bitki üretim alanındaki %23'lük payı ve ABD ve Arjantin'de her geçen yıl artan GDO ekim alanları dikkate alındığında ithal edilen mısırların GDO'lu olma olasılığının fazla olduğu görülmektedir.

Ülkemizde GDO'ların kullanımına ilişkin biyogüvenlik konusunda eksikliklerimiz vardır. Halen yürürlükte bulunan mevzuatlar GDO'ları içermemektedir. Konu ile ilgili olarak çalışmaları devam eden "Ulusal Biyogüvenlik Kanun Taslağı" henüz tamamlanmamış olup yasal boşluk söz konusudur. Bitkisel ürünler ithalatı içerisinde önemli pay alan ürünlerin ithalatı esnasında hukuki ve kurumsal boşluklar olduğu gibi teknik açıdan da önemli yetersizlikler bulunmaktadır. Gümrüklerimizde GDO analizi yapacak laboratuvarların bulunmaması, girişlerin beyana dayalı olarak gerçekleştirilmesi neticesinde gümrüklerde kontrol yapılamamaktadır. Biyoteknolojik gelişmelerin yakından izlenebilmesi, araştırmaların yapılması, ithal edilen ürünlerin incelenebilmesi ve herhangi bir risk durumunda gerekli tedbirlerin alınabilmesi için ülkemizde uzman personelin ve teknik altyapının oluşturulması gerekmektedir. Bu amaçla AR-GE faaliyetlerine daha fazla kaynak aktarılmalı, gümrüklerimiz başta olmak üzere, GDO analizlerinin yapılabileceği laboratuvarlar kurulmalıdır.

Üreticilerimizi bilinçlendirmek amacıyla gerekli eğitim faaliyetlerini yürütülmeli, diğer kuruluşlarla işbirliği yapılmalıdır.

6.1.1.2.3. Türkiye Mısır Destekleme Sistemi

Mısır, uzun yıllardan beri (TMO) devlet destekleme alımları kapsamında olup, alım fiyatları Bakanlar Kurulunca belirlenerek Resmi Gazete’de ilan edilmiştir. Destekleme alımlarında alıcı kuruluş olarak TMO görevlendirilmiştir. Destekleme alım fiyatları her yıl Bakanlar Kurulu Kararları ile açıklanarak TMO tarafından alım gerçekleştirilmekte iken değiştirilen hububat politikası ile 2001 yılından itibaren TMO fiyat açıklayarak kendi imkanları ile ürün almaya başlamıştır.

Tablo 80. Türkiye Mısır Üretimi Ve TMO Mısır Alım Miktarı

Yıllar	TMO Alım Miktarı (Ton)	Üretim (Ton)	%
1997	500.000	2.080.000	24
1998	647.000	2.300.000	28
1999	381.781	2.297.000	17
2000	28.509	2.300.000	1
2001	9	2.200.000	-
2002	78.595	2.100.000	4
2003	381.196	2.800.000	14
2004	473.307	3.000.000	16
2005 – 14.02.2006	660.985	4.200.000	16

Kaynak: TMO

Tablodan da görüldüğü üzere, tarımda politikaların değiştirildiği 1999 yılına kadar TMO toplam üretimin %28’ine kadar ürün alımı gerçekleştirdiği halde 2000 yılından sonra alımlarını azaltmış 2001 yılında ise mısır alımı nerdeyse yapmamıştır. Son üç yılda alım miktarını tekrar artırarak %16 seviyesine getirmiştir.

Ülkemizde tarımsal üretim için uygulanan Doğrudan Gelir Desteğinden mısır üreticileri de faydalanmaktadır.

Mısır, 2003 yılında bir yıl için alternatif ürün kapsamında yapılmıştır. 2003/5512 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı çerçevesinde “Şekerpancarı Üreten Çiftçilere Bir Defaya Mahsus Telafi Edici Ödeme Yapılması” konusunda 2003/14 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı 14.05.2003 tarih ve 25108 sayılı Resmi Gazete yayınlanmıştır. 2003 şekerpancarı üretim kotalarının daraltılmasıyla oluşacak alanlarda alternatif ürün olarak mısır ekimi yapmaları halinde dekara 132.000.000 TL. ödenmesi öngörülmüştür. Bakanlar Kurulu Kararının ekim sezonundan sonra yayınlanması ve uygulamanın sadece 2003 yılını kapsaması ile üreticiler yeterince faydalanamamıştır.

2005-2006 yılı mısır ürünü pazarlama politikası 1 Haziran 2005 tarihinde yayınlanan Hububat ürünü alım ve satımı hakkındaki 2005/8871 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile belirlenmiştir. Yayınlanan Bakanlar Kurulunun ardından alımlarda görevli olan TMO Karara istinaden 2005-2006 dönemi hububat alım politikasını belirlemiştir.

2004 yılına kadar 5 üründe uygulanan prim desteğine 2004 yılı ürününe verilmek üzere dane mısırdaki eklenmiştir. 2004 yılı dane mısır ürünü için 25.000 TL/Kg prim verilmiş, 2005 yılında 50.000 TL/kg kararı alınmış, 2006 yılında da uygulanacağına dair Bakanlar Kurulu Kararı yayınlanmıştır.

Mısır maliyet unsurları içinde önemli yer tutan, üretim aşamasından hasada kadar kullanılan mazot için 1 Haziran 2005-31 Mayıs 2006 tarihleri arasını kapsayacak şekilde litre

başına 30 YKr (300.000 TL) ödeme yapılması amacıyla hazırlanan Bakanlar Kurulu Kararı 6 Temmuz 2005 tarih ve 25867 sayılı resmi Gazetede yayınlanarak yürürlüğe girmiştir.

Bakanlar Kurulu Kararında ürün gruplarına göre desteklenecek mazot miktarları verilmiştir. Karara göre mısır üretimine 8 litre mazot kullanıldığı dikkate alınmıştır. Oysaki Birliğimizce yapılan çalışmalara göre 1 dekarda mısır üretimi için 20 lt mazot kullanılmaktadır. Üreticiler tarafından memnuniyetle karşılanan mazot desteği için uygulanan tüketim miktarı yetersiz bulunmuştur.

6.1.1.2.4.Mısır İthalat Ve İhracatı

6.1.1.2.4.1. Dünya Mısır İthalat-İhracatı

Dünya mısır ihracatında yıllar itibariyle dalgalanmalar olmasına rağmen ortalama ihracat 85 milyon ton civarındadır.

Dünya mısır ithalatı 2000 yılında 82 milyon ton iken yıldan yıla artarak 2003 yılında 90 milyon tona ulaşmış, 2004 yılında tekrar gerileyerek 83 milyon tona düşmüştür.

Tablo 81. Dünya Mısır İthalat-İhracat Rakamları

Yıllar	İthalat (Ton)	İthalat (1000 \$)	İhracat (Ton)	İhracat (1000\$)
2000	82.101.411	10.232.284	82.348.009	8.778.436
2001	81.973.652	10.163.415	83.823.411	8.870.984
2002	87.675.964	11.185.755	87.464.725	9.883.429
2003	90.365.549	12.708.806	90.836.403	11.147.635
2004	83.273.026	14.592.779	83.266.156	11.775.519

Kaynak:FAO

Tablo 82. Mısır İhracatın da Başta Gelen Ülkeler ve İhracat Rakamları (Mt)

Ülkeler	2001	2002	2003	2004
ABD	47.943.762	47.685.821	43.411.753	48.741.188
Arjantin	10.934.068	9.483.591	11.912.789	10.692.005
Çin	5.997.984	11.673.522	16.399.462	2.318.171
TOPLAM	83.823.411	87.464.725	90.836.403	83.266.156

Kaynak: FAO

Yukarıdaki tabloda verilen önemli üç ihracatçı ülke, 2004 yılı toplam dünya ihracatının yaklaşık %75' ini oluşturmaktadır. Ülkeler arasında ABD dünya ihracatının %59'unu, Arjantin %13'ünü gerçekleştirmektedir. Çin'in 2004 yılı ihracatı önemli miktarda gerilemiştir. AB ülkelerinde 9.504.615 ton olan toplam ihracatın 6.155.982 tonunu Fransa gerçekleştirmiştir.

2004 yılında 83.273.026 ton olan dünya mısır ithalatında önde gelen ülkeler Japonya, Kore, Meksika ve Mısırdır. Dünya mısır ithalatın da ilk sırayı yaklaşık %19 payla Japonya almaktadır. Japonya'yı sırası ile Kore, Meksika ve Mısır izlemektedir.

Tablo 83. Dünya Mısır İthalatında Önde Gelen Ülkeler ve İthalat Miktarları (Mt)

Ülkeler	2001	2002	2003	2004
Japonya	16.221.654	16.420.532	17.064.246	16.479.436
Kore	8.481.831	9.112.503	8.782.362	8.371.012
Meksika	6.174.028	5.512.911	5.764.149	5.518.690
Mısır	4.797.234	4.720.569	4.052.619	2.429.278
TOPLAM	81.973.652	87.675.964	90.365.549	83.273.026

Kaynak: FAO

6.1.1.2.4.2. Türkiye Mısır İthalat- İhracatı

2001 yılında 537 bin ton olan ithalat miktarı dikkate alınmadığında yıllık mısır ithalatımız ortalama 1.329.000 ton'dur. Mısır ithalatında tohumluk mısır oranı çok düşük olduğu için değerlendirme kapsamına alınmamıştır. Ancak, 2003 yılında hibrit mısır tohumluk ithalatı 2.607 ton iken 2004 yılında 4.616 tona ulaşmıştır.

Mısır ithalatımız özellikle 2002,2003 ve 2004 yıllarında önemli oranda artış göstermiştir. 2001 yılında ülkemizde yaşanan ekonomik kriz ve tarımsal politikalarda yapılan değişikliklerle özellikle hayvancılık işletmeleri daha fazla zarar görmüştür. Bu sebeple çoğunlukla hayvan yeminde kullanılan mısır tüketimi azalmış ve 3.000.000 ton civarında olan yıllık tüketim miktarı 2.750 bin tona düşmüştür. Bu sebeple mısır ithalatı sınırlı düzeyde kalmıştır.

Tablo 84. Türkiye Mısır İthalat Rakamları

Yıllar	İthalat Miktarı (Mt)	İthalat Değeri (1000\$)
2000	1.286.190	146.887
2001	537.481	65.635
2002	1.179.937	133.754
2003	1.818.458	276.182
2004	1.049.744	190.477
2005	197.376	42.844
2006*	7.237	6.980

Kaynak: DTM, DİE *: Ocak-Mayıs

2002 yılına kadar üretim ve yapılan ithalat toplamı ile eşdeğerde giden tüketim rakamları 2003 yılından itibaren bozulmuş ülkenin ihtiyacından daha fazla mısır ithalatı gerçekleştirilmiştir. 2003 yılında bir önceki yıla oranla %33 oranında artan üretim miktarına karşılık yapılan ithalatta bir önceki yıla oranla %54 oranda artırılarak ülkemiz talebinin üzerine çıkmıştır. Artan üretim miktarı ve gerçekleştirilen ithalat toplamı 2003 yılı tüketimini %38, 2004 yılı tüketimini %12 oranında geçmiştir.

Türkiye'nin yoğun olarak mısır ithal ettiği ülkeler ABD, Arjantin, Macaristan, Ukrayna, Romanya, Fransa ve Bulgaristan'dır.

Tablo 85. “2004 yılı” Türkiye’nin Mısır İthal Ettiği Ülkeler

Yıllar	İthalat Miktarı (Mt)	İthalat Değeri (1000\$)
ABD	677.555	109.478
Arjantin	197.435	36.100
Macaristan	45.244	11.440
Ukrayna	47.794	8.159
Romanya	27.451	6.140
Fransa	23.052	5.389
Bulgaristan	14.330	1.393
Diğer	3.228	478
Toplam	1.036.089	178.577

Kaynak: DTM

2004 yılında gerçekleştirilen toplam 1.036.089 ton ithalatın %65’i ABD’den, %19’u Arjantin’den yapılmıştır.

**Tablo 86. İthal Mısır İçin 2000 – 2001 – 2002 – 2003 Yılları
Gümrük Vergisi Uygulaması**

Tarih	Gümrük Vergisi
1 Ocak- 18 Mayıs- 28 Temmuz 2000	50 – 30 – 50
1 Ocak- 16 Şubat- 28 Nisan- 17 Ağustos 2001	50 - 25- 10 – 40
1 Ocak- 25 Haziran 2002	10 – 35
1 Ocak 2003	35
17 Mart 2003	20
18.Ağustos 2003	45
25 Eylül 2003	70
31 Aralık 2003	80
23 Haziran-31 Ağustos 2004	25
31 Ağustos 2004	80
1 Ocak 2005	100
31 Ağustos 2005	130
2006 yılı	130

DTÖ tarım anlaşması çerçevesinde DTÖ’ye bildirilen mısır gümrük vergisi oranı 2004 yılına kadar %200, 2004 yılından itibaren ise %180 oranındadır. Ancak, uzun yıllar mısır üretimi talebi karşılayamadığı için ithalat zorunlu hale gelmiş ve bu oranlar kullanılmamıştır. Mısırdaki uygulanan gümrük vergisi rakamlarına bakıldığında 2001 ve 2002 yıllarında %10’a kadar düştüğü görülmektedir. Ülkemize göre oldukça ucuza mal eden ABD ürün fiyatlarını düşük tutmakta ucuz

girdi temini için daha fazla ithalat gündeme gelmektedir.

Tablodan da görüldüğü gibi 2001 yılında hasadın başlamasına yakın bir tarihte bile gümrük vergi oranı %10 seviyesinde kalmış 17 Ağustos 2001 tarihinde %40'a artırılmıştır. 2002 yılında hasat döneminde %35, 2003 yılında 18 Ağustos'a kadar %20 oranında kalmış, 2004 yılında da benzer şekilde 31 Ağustos'a kadar %25 oranında kalmıştır.

Hasadın başlamasına bir ay kala yapılan ithalatla sanayici ürünü stoklamakta, hasatın başladığı dönemde ürüne olan talebin azalması ve hasatla birlikte piyasaya fazla ürün girmesi ile üretici ürününü maliyetin altında pazarlamak durumunda kalmaktadır.

2005 ve 2006 yılında üretim miktarının artması ve yurtiçi talebi karşılaması sebebiyle vergi oranları artırılmış, ithalat fazla yapılmamıştır.

Türkiye Mısır İhracatı

Tablodan da görüldüğü üzere ülkemiz mısır ihracatı özellikle 2001 yılında bir önceki yıla göre %137 oranında artarak 9.382 tona ulaşmıştır. 2004 yılına kadar ise önemli oranda artış ve azalışlar görülmemiş ancak 2005 yılında üretim artışına paralel olarak ihracat bir önceki yıla oranla %531 oranında artarak 66 bin tona ulaşmıştır.

Tablo 87. Türkiye Mısır İhracat Rakamları

Yıllar	İhracat Miktarı (Ton)	İhracat Değeri (1000 \$)
2000	3.963	4.096
2001	9.382	8.333
2002	9.019	10.953
2003	11.039	13.105
2004	10.525	15.805
2005	66.455	12.036

Kaynak: İGEME

Mısır ihracatı daha çoğunlukla tohumluk olarak gerçekleştirilmektedir. 2003 yılında 11.039 ton olarak gerçekleştirilen ihracatın 10.246 tonu tohumluk mısır ihracatını oluşturmaktadır. Benzer şekilde 2004 yılında da 10.525 ton olarak gerçekleşen ihracatın 9.901 tonu tohumluk mısır ihracatını kapsamaktadır.

6.1.1.2.5.Mısır Fiyatları

TMO mısır alımlarına Ağustos ayının son haftasında başlamakta alımlar genellikle Ocak ayına kadar sürmektedir. Alımlarda rutubet oranı için belirlenen son sınır % 30'dur.

Üreticiden satın alınan ve yüksek rutubet içeren mısırlar kurutma cihazı yardımıyla rutubetleri %14'e düşürüldükten sonra depolanmaktadır.

Tablo 88. TMO Mısır Alım Fiyatları

Yıllar	TMO Alım Fiyatı	% Artış
2000	91.800	35,0
2001	155.800	69,7
2002	218.500	40,2
2003	310.000	41,9
2004	332.000	7,1
2005	260.000	-22

Kaynak: TMO

TMO mısır fiyat artışları 2003 yılına kadar ortalama %46 oranında artarken özellikle 2005 yılında bir önceki yılın %22 gerisinde gerçekleşmiştir. 2005 yılında mısır üreticisi maliyetin oldukça gerisinde ürün pazarlayarak zarar etmiştir. TMO tarafından belirlenen 260.000 TL/Kg fiyat piyasada daha da gerilemiştir.

2006 yılında ise TMO mısır fiyatı açıklamamıştır. 2006 yılında üretim tüketim dengesi sağlanmış yüksek gümrük vergi oranı ile ithalata sınırlama getirilmesi sonucu üretici fazla sorun yaşamamıştır.

Sonuç Ve Öneriler

Ülkemizde üretim açığı bulunan ürünler arasında yer alan mısırın desteklenen ürünler kapsamına alınması ayrıca alternatif ürün olarak üreticiye sunulması ile 2005 yılında üretici mısıra yönelmiş ve beklenen artış sağlanmıştır. Artan üretim artışının korunması, son yıllarda mısır için önemli miktarlarda ödenen dövizin azaltılması ve mısır üreticilerinin maliyetin üzerinde ürün pazarlayarak gelir kaybının önlenmesi için yapılması gerekenler;

Mısır fiyatları belirlenirken üretici maliyetleri göz önünde bulundurulmalı,

Mısır için verilecek olan prim miktarı üreticinin gelir kaybını karşılayacak şekilde olmalıdır. Prim miktarı belirlenirken piyasa fiyatları ile üretim maliyetine göre belirlenecek hedef fiyat arasındaki farkı karşılayacak şekilde olmasına dikkat edilmelidir.

-İthalat özellikle hasat döneminde tamamen durdurulmalı, ülkemiz üretimi ihtiyacımızı karşıladığı sürece ucuz maliyetli ithal ürünün piyasayı bozmaması için gümrük vergi oranları yüksek tutulmalıdır.

Üretimde kullanılan girdilerin maliyet içerisindeki payının azaltılması için girdiler desteklenmelidir.

Mısır piyasasına yön veren TMO'nun AB'ye uyum sürecinde küçültülerek müdahale kuruluşu haline dönüştürülmesi planlanmaktadır. TMO'nun küçültülmesi için öncelikle müdahale kurumu, ödeme kurumu gibi kurumsal yapıların oluşturulması, ayrıca, ürün borsaları ve lisanslı depoculuk faaliyetlerinin geliştirilmesi gerekmektedir(TMO). Bu kurumsal yapılar ve faaliyetler gerçekleştirilinceye kadar TMO alımlara devam etmeli, ürün fiyatlarını belirlerken üretim maliyetlerini göz önünde bulundurulmalıdır.

Kaynaklar

1-FAO

2-TKB

3-TUİK

4-İGEME

5-DTM

6.1.1.3. Çeltik

Çeltik, su içinde çimlenebilen ve kökleri suda erimiş oksijenden yararlanabilen tek tahıl cinsidir. Çeltiğin Türkiye tarımı bakımından önemli bir yönü de, tuzlu ve alkali arazilerde yetiştirilmesi ve hatta bu tip arazilerin ıslahında etkili olmasıdır. Ayrıca çeltik besin kaynağı olarak tahıllar içinde buğdaydan sonra en önemli kültür bitkisidir.

Dünya’da yaşayan insanların yarısından fazlasının ana besinidir. Pirinçte nişasta oranı buğdaydan yüksektir. 100 gram pirinçte, 78 gram nişasta, 8 gram protein, 13 gram su, 1 gram kül ve yağ bulunmaktadır. Pirinç besin maddesi olarak taşıdığı bu değer yanında endüstride de yaygın bir şekilde kullanılmaktadır.

6.1.1.3.1 Dünya Çeltik Üretimi Ve Tüketimi

Dünya’da 2005 yılı itibarıyla 153 milyon hektar alanda, 615 milyon ton çeltik üretimi gerçekleştirilmiştir. 1995 yılında 547 milyon ton olan çeltik üretimi 2005 yılında %12 artarak 615 milyon tona ulaşmıştır.

Tablo 89. Dünya Çeltik Yetiştirilen Alan, Üretimi ve Verim

Yıllar	Ekilen alan (Ha)	Üretim (Ton)	Verim (Kg/Da)
1999	156.944.796	611.320.721	389
2000	154.106.369	598.965.258	388
2001	151.966.261	598.032.485	393
2002	147.700.874	578.011.137	391
2003	149.208.550	583.017.104	390
2004	151.027.926	606.648.911	402
2005	153.511.755	614.654.895	400

Kaynak : FAO, 2005

Dünya çeltik üretiminin %51’i Çin ve Hindistan tarafından gerçekleştirilmektedir. En fazla ekim alanına sahip olan Hindistan, çeltik verimindeki düşüklük sebebiyle üretim bakımından ikinci sırada yer almaktadır. Çin aldığı yüksek verim miktarı ile çeltik üretiminde birinci sırada yer almaktadır. Türkiye ise dünyada çeltik üretimi gerçekleştiren ülkeler arasında 37. sırada yer almaktadır.

Tablo 90. Dünya Çeltik Üretiminde Önde Gelen Ülkeler ve Üretim Miktarları

Ülkeler	Ekim Alanı (ha)	Üretim (Ton)	Verim (Kg/Da)
Çin	29.300.000	184.254.000	629
Hindistan	43.000.000	129.000.000	300
Endonezya	11.800.901	53.984.592	457
Bangladeş	11.000.000	40.054.000	364
Vietnam	7.339.500	36.341.000	495
ABD	1.352.880	10.012.190	740
Mısır	650.000	6.200.000	954
Dünya Toplam	153.511.755	614.654.895	400

Kaynak: FAO, 2005.

Dünya çeltik üretiminin yoğun olarak gerçekleştirildiği ülkeler arasında en fazla verim alan ülkeler Mısır ve ABD'dir. Mısır çeltik verimi dünya ortalamasından %138 oranında daha fazladır. Ülkemizde ise çeltik verimi dünya ortalamasının üzerindedir.

Dünya Pirinç Tüketimi

FAO verilerine göre 2003 yılı itibariyle dünyada kişi başı pirinç tüketimi yıllık 54,2 kg'dır. En fazla tüketim 196,8 kg ile üretimde 7. sırada olan Myanmar da gerçekleşmektedir. Dünya üretiminde ilk sırada olan Çin'de kişi başı tüketim 78,5 Kg, Hindistan'da 71,1 kg, Mısır'da 41,5, ABD'de 9 kg'dır.

6.1.1.3.2. Türkiye Çeltik Üretimi Ve Tüketimi

Çeltik, 23 Haziran 1936 tarihinde çıkarılan 3039 sayılı Çeltik Ekim Kanunu'na göre ve ilçe düzeyinde oluşturulan çeltik komisyonlarının iznine bağlı olarak ekilmektedir. Bu Kanun sıtma mücadelesi ve su düzenlemesi amacı ile çıkartılmıştır. Günümüzde ise kanun çeltik üreticisine pek çok zorluk çıkartmaktadır. Artık sıtma ile çeltik arasında önemli bir bağ olmadığı belirlenmiş ve su dağıtım ve düzenlemesi ise üreticilere devredilebileceğinden (sulama birlikleri) Kanun'da bugünün sorunlarına çözüm bulacak şekilde değişiklik yapılması gündeme gelmiştir. Kanun değişikliğine yönelik çalışmalara başlanmış ancak Kanun taslağı henüz Meclis gündemine gelmemiştir.

Çeltik çok miktarda suya ihtiyaç duyan bir tarım ürünü olması nedeniyle üretim masraflı ve zordur. Ayrıca mekanizasyonun fazla kullanılamamakta dolayısıyla, el emeği üretim maliyetini artırmakta ve dış piyasa ile olan rekabeti azaltmaktadır.

Ülkemizde üretilen çeltik tüketimi karşılayamamakta her yıl belirli miktarlarda çeltik ve çeltik ürünleri ithalatı gerçekleştirilmektedir. Ancak, son yıllarda gerek ekim alanlarındaki artış, gerekse verimdeki artış sebebiyle üretim artışı sağlanabilmiştir. 1995 yılında 200.000 ton olan üretim %225 artarak 2006 yılında 650.000 tona ulaşmıştır.

Tablodan da görüldüğü üzere çeltik üretimindeki önemli artışlar 2004 ve 2005 yıllarında gerçekleşmiştir. Bu artışın sebebi ülke ihtiyacından fazla gerçekleştirilen ithalatı önlemek amacıyla bu yıllarda uygulanan kota ve tarife kontenjanı kararıdır.

Tablo 91. Ülkemizde Yıllara göre Çeltik Ekim Alanı, Üretim ve Verimleri

Yıllar	Ekim Alanı(Ha)	Çeltik Üretim (Ton)	Verim (Kg/Da)
1995	50.000	200.000	400
2000	58.000	350.000	603
2001	59.000	360.000	610
2002	60.000	360.000	600
2003	65.000	372.000	572
2004	70.000	490.000	700
2005	91.463	600.000	656
2006		650.000	

Kaynak: DİE, FAO

Çeltik ülkemizde Dokuzuncu bölge dışında tüm bölgelerimizde yetiştirilmektedir. 2003 yılı üretim rakamlarına göre birinci sırada olan Marmara Bölgesi toplam üretimden %44 oranında pay almaktadır. Bu bölgeyi %19 oranında pay ile Karadeniz Bölgesi, %18 oranında aldığı pay ile Orta Kuzey Bölgesi izlemektedir.

En çok çeltik üretimi yapılan illerimiz sırasıyla Edirne, Samsun, Çorum, Balıkesir olup ülkemiz üretiminden aldıkları pay ise sırasıyla %39,6, %13, %12,75, %10,5'dir.

Tablo 92. “2003 yılı” Bölgeler İtibariyle Pirinç Üretimi

Bölgeler	Üretim (Ton)	% Dağılım
1. Tarım Bölgesi	40.040	17,94
2. Tarım Bölgesi	33.227	14,89
3. Tarım Bölgesi	97.969	43,89
4. Tarım Bölgesi	2.511	1,13
5. Tarım Bölgesi	360	0,16
6. Tarım Bölgesi	3.871	1,73
7. Tarım Bölgesi	43.464	19,47
8. Tarım Bölgesi	1.758	0,79
9. Tarım Bölgesi	0,00	0,00
Türkiye Toplam	223.200	100,0

Türkiye Pirinç Tüketimi

Ülkemizde kişi başı pirinç tüketimi 1990 yılından önce 5-6 kg, 1995-1998 yılları arasında ortalama 6-7 kg, iken son yıllarda kişi başı tüketim 7,5-8 kg'a yükselmiştir. 72 milyon nüfus dikkate alındığında ülkemizin yıllık toplam pirinç talebi yaklaşık 550.000-600.000 ton arasında değişmektedir. Ülkemizdeki nüfus artışı dikkate alındığında pirinç talebinin her yıl artacağı görülmektedir.

6.1.1.3.4. Türkiye Çeltik Destekleme Sistemi

Çeltik, yurttan hububat fiyatlarının üreticiler yönünden normalin altına düşmesini ve tüketici halk aleyhine anormal derecede yükselmesini önlemek, bu ürünlerin piyasasını düzenleyici tedbirler almak gibi amaçlarla kurulan TMO aracılığıyla 1938 yılından 2002 yılına kadar desteklenmiştir. 2002 yılından itibaren ise TMO kendi alım fiyatlarını kademeli olarak açıklamıştır. 2002 yılından 2004 yılına kadar TMO aldığı ürünün fiyatının %50'sini peşin ödemiş

%50'sini ise 1 ay içerisinde ödemiştir. 2005 yılında ise yine alım fiyatlarını kademeli olarak belirlemiş ödeme şeklini ise 10 tonu peşin geri kalanı 1 ay içerisinde ödenecek şekilde değiştirmiştir.

Ayrıca, TMO 2002 yılından itibaren satış fiyatlarını da açıklayarak piyasadaki satış fiyatlarının aşırı yükselmesinin önüne geçmeye çalışmıştır.

Tablo 93. Üretim ve TMO Alım Miktarları

Yıllar	Üretim (Ton)	TMO Alım Miktarı (Ton)	TMO Alımlarının Üretime Oranı %
1999	340.000	47.000	14
2000	350.000	40.000	11
2001	360.000	20.000	5
2002	360.000	58.000	16
2003	372.000	132.000	35
2004	490.000	15.000	3
2005	600.000	11.899	2

TMO her yıl belirli miktarlarda çeltik alımı almaya devam etmektedir. Alım miktarlarının toplam çeltik üretimine olan yüzdesi incelendiğinde en fazla alımın 2003 yılında gerçekleştirildiği görülmektedir. 2003 yılında gerçekleştirilen ithalatın fazlalığı piyasadaki ürününü TMO'ya daha fazlasına sebep olmuş TMO toplam üretimin %35'ini almak durumunda kalmıştır. 2004 ve 2005 yıllarında TMO'ya verilen çeltiğin azalmasındaki en önemli sebep tarife kontenjanı uygulamasıdır. Uygulama ile ithalatçı firmalara üreticiden ürün alma şartı getirildiği için üretici ürünü tüccara satabilmiş TMO'nun fazla ürün almasına engel olunmuştur.

2005 yılında TMO alımlarına Çiftçi Kayıt Sistemine dahil olma şartı getirmiş, bu uygulama çeltik üreticilerini sıkıntıya düşürmüştür. Bilindiği üzere çeltik üretimi ruhsat sahibi çiftçiler tarafından yapılabilmektedir. Üreticilerin çeşitli sebeplerle Çiftçi Kayıt Sistemine kayıt yaptırmamaları ürün tesliminde sorun çıkarmış, ilgili Bankalar Kurulu Kararında değişiklik yapılarak bu uygulama ruhsat sahibi üreticilerden alım yapılması yönünde değiştirilmiştir. Ancak, desteklemelerden yararlanma şartları içerisinde de Çiftçi Kayıt Sistemine dahil olma şartı arandığı için TMO'ya ürün teslim eden üreticilerin desteklemelerden faydalanması mümkün olmamıştır.

2005 yılında verilen 30 YKR/kg verilen prim miktarı ile çeltikte prim desteği başlatılmıştır.

6.1.1.3.5. Dünya Pirinç Ticareti

Dünyada üretimi gerçekleştirilen toplam 370 milyon ton civarındaki pirincin 29 milyon tonu dış ticarete konu olmaktadır. Son 5 yılda dünya pirinç ticaretinde artış görülmektedir. Şöyleki, 2000 yılında 22,8 milyon ton olan ithalat %18 artarak 26,9 milyon ton'a, 2000 yılında 23,5 milyon ton olan ihracat %23 oranında artarak 28,9 milyon tona yükselmiştir.

Dünyada pirinç ithalatı gerçekleştiren ülkelerin başında Nijerya, Suudi Arabistan, Filipinler, Bangladeş, İran ve Çin gelmektedir. Ülkemizin pirinç ithal ettiği ülkelerden ABD dünya pirinç ithal eden ülkeler arasında 16. sırada yer almaktadır.

Tablo 94. Dünya Pirinç İthalatında Önde Gelen Ülkeler (Ton)

Ülke	2000	2001	2002	2003	2004
Nijerya	785.745	1.770.075	1.236.415	1.600.701	1.398.287
Suudi Arabistan	936.603	765.044	668.087	678.142	1.207.265
Filipinler	642.273	810.903	1.196.159	886.533	1.049.165
Bangladeş	452.122	152.130	943.433	1.250.712	991.810
İran	1.129.469	778.368	869.004	945.729	985.998
Çin	244.735	274.589	339.695	404.659	928.207
ABD	304.505	405.801	409.856	431.302	480.754
Toplam	22.822.550	23.323.359	26.487.988	26.676.784	26.913.652

Kaynak: FAO

Dünya pirinç ithalatında ilk sırada olan Nijerya 2000 yılında 785 bin ton olarak gerçekleştirdiği ithalatını 5 yıl içerisinde %78 oranında artırarak 1.398.287 tona çıkarmıştır. 184 milyon ton ile dünya çeltik üretiminde ilk sırada yer alan Çin ithalatı da 6. sıradadır. Çin gerçekleştirdiği ithalatı yıldan yıla artırarak 2004 yılında 928.207 tona yükseltmiştir.

Tablo 95. Dünya Pirinç İhracatında Önde Gelen Ülkeler (Ton)

Ülke	2000	2001	2002	2003	2004
Tayland	6.141.356	7.685.051	7.337.561	8.394.979	9.989.730
Hindistan	1.532.598	2.193.736	5.053.242	3.401.931	4.794.539
Vietnam	3.476.983	3.729.458	3.240.932	3.813.000	4.086.700
ABD	2.736.462	2.622.087	3.266.872	3.784.544	3.066.765
Pakistan	2.016.273	2.423.858	1.684.326	1.819.982	1.822.739
Çin	3.070.644	2.011.320	2.067.839	2.597.176	891.100
Mısır	393.057	656.192	464.402	585.759	836.941
Toplam	23.545.691	26.808.738	27.386.452	27.839.483	28.990.076

Kaynak: FAO

Çeltik üretiminde 6. sırada olan Tayland en fazla pirinç ihracatı yapan ülkedir. Tayland, 2000 yılında 6 milyon ton olan ihracatını %63 artırarak 9.9 milyon tona yükseltmiştir. Dünya üretim sıralamasında ilk sırada olan Çin gerçekleştirdiği pirinç ihracatını son yıllarda düşürmüştür. Çin'in, 2000 yılında 3 milyon ton olan ihracatı %70 azalarak 2004 yılında 891 bin tona gerilemiştir. Çinin ithalat ihracat dengesi incelendiğinde 2004 yılında ihracatçı konumundan pirinç ithal eden ülke konumuna geçtiği görülmektedir.

ABD pirinç ithalatını son 5 yılda %58 oranında artırırken ihracatını %12 artırmıştır. ABD'nin ihracatında artış görülmemesinin sebepleri arasında fiyatlarındaki artışın olabileceği düşünülmektedir. Son yıllarda Türkiye'nin pirinç ithal ettiği ülkelerin başında gelen Mısır 2000 yılında 393 bin ton olan ihracatını %113 oranında artırarak 836 bin tona yükseltmiştir. Mısırın ihracatının artmasındaki en önemli sebep düşük fiyatlı ürünleri dünya piyasalarına sunmasıdır.

6.1.1.3.6. Türkiye Çeltik Ve Çeltik Ürünleri Ticareti

Ülkemiz sahip olduğu ekolojik özellikler nedeniyle çeltik üretiminde büyük bir potansiyele sahiptir. Ancak, bu potansiyel yeterince değerlendirilememektedir. Çeltik üretiminde son yıllarda artış görülmesine rağmen yeterli düzeye ulaşamamıştır. Halen ülkemizin pirinç ihtiyacı her yıl belirli miktarlarda gerçekleştirilen ithalatla karşılanmaktadır.

Türkiye, çeltik ve ürünleri ithalatında son altı yıl incelendiğinde ithalatın en fazla 2003 yılında 473 bin ton olarak en az ise 2004 yılında 165 bin ton olarak gerçekleştiği görülmektedir. 2004 yılına bir önceki yıldan 143.685 ton çeltik, 6.898 pirinç stoğu ile girilmesi, çeltik üretiminin bir önceki yıla oranla %32 oranında artarak 490.000 tona ulaşması, uygulanan tarife kontenjanı ile fazla ithalata sınırlama getirilmesi ithalat miktarının düşmesine sebep olmuştur.

Tablo 96. Türkiye Çeltik ve Çeltik Ürünleri İthalatı

Yıllar	İthalat	
	Miktar(Ton)	Değer(1.000 \$)
2000	450.185	107.819
2001	273.036	57.683
2002	427.414	86.299
2003	472.905	122.785
2004	165.866	62.025
2005	302.813	97.186

Kaynak: İGEME

2004 yılında toplam ithalatın %21'ini çeltik, %63'ünü pirinç, %16'sını kahverengi pirinç, oldukça düşük miktarını da kırık pirinç oluşturmaktadır. 2005 yılında ise toplam ithalatın %34'ünü çeltik, %14'ünü kahverengi pirinç, %52'sini pirinç oluşturmaktadır. Geçmiş yıllarda çeltik ve çeltik ürünleri toplam ithalatının içerisinde çeltik ithalatının oranı %50 oranının üzerinde iken son iki yılda ithalat pirinçte ağırlık kazanmıştır.

Tablo 97. Çeltik Ve Çeltik Ürünleri İthalatı

Ürünler	2004	2005
Çeltik	35.433	102.197
Kahverengi Pirinç	26.176	42.193
Pirinç	103.887	158.423
Kırık Pirinç	370	-
Toplam	165.866	302.813
Toplam Pirinç Karşılığı	146.458	253.495

Türkiye 16 ülkeden pirinç ithal etmekte olup, ithalatın yoğun olarak yapıldığı ülkeler Mısır, ABD, İtalya, Vietnam ve Çin'dir. 2005 yılı pirinç ithalatımızın %49'u Mısır, %34'ü ABD, %11'i de İtalya'dan gerçekleştirilmiştir.

Tablo 98. Çeltik ve Ürünleri İthalatı Gerçekleştirilen Ülkeler (Ton)

Ülkeler	2004	%	2005	%
Mısır	78.098	47	147.368	49
ABD	34.479	21	103.002	34
İtalya	25.814	16	32.308	11
Vietnam	6.233	4	6.342	2
Çin	17.396	10	3.880	1
Toplam	165.866	100	302.813	100

Kaynak: İGEME

6.1.1.3.7. Çeltik Fiyatları

Çeltik üretiminde son yıllarda artış sağlanmış, artan üretimle birlikte her yıl çeltik için ödenen milyonlarca dolar dövizin önemli miktarı ülke içinde kalmaya başlamıştır.

Ancak, çeltik üretimindeki artış çiftçiye yarar değil zarar getirmektedir. Üretime yönelen çiftçi çeltiğe verilen fiyatla adeta cezalandırılmaktadır. TMO tarafından 2006 yılında açıklanan fiyat 3 sene önceki fiyatın gerisinde kalmıştır. Çeltik üretiminde yoğun olarak kullanılan girdilere bakıldığında son üç yılda motorin %60, sulama %75, gübre %52 artarken baldo çeşidi çeltik fiyatında %5 azalma gerçekleşmiş, diğer çeşitlerde fiyatlar yakın değerlerde kalmıştır.

Tablo 99. Yıllar İtibariyle TMO Çeltik Fiyatları ve % Artışları (YKR/Kg)

Çeltik	Çeşidi	2002	2003	% Artış	2004	% Artış	2005	% Artış	2006	% Artış
Uzun Tane	Baldo	70,0	80,0	14,2	86,4	8,0	76,0	-12	76,0	0,0
	Diğer Uzun	60,0	70,0	16,6	75,6	8,0	72,0	-4,7	72,0	0,0
Orta Tane	Veneria	56,0	64,5	15,8	69,6	7,9	65,0	-6,6	65,0	0,0
	Diğer Orta	55,0	63,5	15,4	68,5	7,8	65,0	-5,1	65,0	0,0
	Krasnodorsky	54,0	62,0	14,8	62,1	0,2	59,0	-4,9	59,0	0,0
Kısa Tane		50,0	57,5	15,0	62,1	8,0	59,0	-4,9	59,0	0,0

Üretici gelirlerinin korunması açısından TMO tarafından açıklanan fiyatla, maliyete göre belirlenecek hedef fiyat arasındaki makasın prim ile kapatılması gerekmektedir. Hayal kırıklığına uğrayan üretici 2006 yılı ürünü için açıklanacak prim miktarını beklemektedir.

6.1.1.3.8. ABD'nin Karşı Çıktığı Tarife Kontenjanı Uygulaması

Türkiye üretim açığı kadar ürün ithalatını sağlamak üzere, çeltik ve ürünleri ithalatında iki yıldır tarife kontenjanı sistemi uygulamaktadır. Bu sistem özetle, belli miktarda ürünün yurt içinden alınması şartıyla 300 bin tona kadar pirinç veya pirinç karşılığı çeltik ithalatına izin verilmesidir. Ayrıca, bu kapsamda yapılan ithalat da belirli miktarlarda gümrük vergi oranlarında indirim uygulanmaktadır.

2005 yılında uygulamaya ilişkin Kararname 13 Eylül 2005 tarihli Resmi Gazetede yayınlanmış, tarife kontenjanı kapsamında 1 Kasım 2005-31 Temmuz 2006 döneminde ithalat yapılabilmesine imkan tanınmıştır.

Çeltik ekim iznine sahip üreticilerden veya söz konusu üreticilerin ortağı olduğu kooperatif veya birliklerden alınan her 1.000 kg çeltik için 800 Kg, her 1.000 kg kahverengi pirinç için 640 Kg, her 1.000 kg yarı veya tam olarak değirmenden geçirilmiş pirinç için 480 kg ithalat yapılabilir. TMO'dan alınan ürünler içinde tebliğde belirtilen miktarlarda ithalat yapılabilir.

Karara göre 01.09.2005 ile 31.03.2006 tarihleri arasında belirtilen rakamlar dahilinde üreticiden çeltik alan ithalatçı 01.11.2005 ile 31.07.2005 tarihleri arasında ithalat yapabilecektir.

Söz konusu tarife kontenjanı miktarı, kontenjanın tamamının; çeltik olarak tahsis edilmesi durumunda 500.000 ton, kahverengi pirinç olarak tahsis edilmesi durumunda 400.000 ton pirinç olarak tahsis edilmesi durumunda 300.000 ton olarak tespit edilmiştir.

Bu uygulama ile ihtiyacımız kadar ithalat gerçekleştirilmiş, ucuz fiyatla gelen ürünlerin iç

piyasayı bozmasına az da olsa engel olunmuştur. Ancak bilindiği üzere, yerli üreticinin korunmasına yönelik bu önlemler haliyle ihracatçı konumunda bulunan ABD'yi rahatsız etmiştir. Durumdan rahatsız olan ABD Türkiye'yi taraf olduğu serbest ticaret kurallarını ihlal etmekle suçlayarak DTÖ'ye şikayet etmiştir.

Şikayetçi konumundaki ABD ile Türkiye arasındaki çeltik ve çeltik ürünleri ticareti incelendiğinde, ABD'den gerçekleştirilen ithalatın toplam ithalatında düşük seyrettiği 2004 yılında %21 olarak gerçekleştiği görülmektedir. 2002, 2003 ve 2005 yıllarında toplam ithalatımız içerisinde ABD'nin payı %35-47 arasında değişmiştir. ABD'den gerçekleştirilen ithalat en fazla 224 bin ton ile 2003 yılında gerçekleşirken 2004 yılında ABD'den yapılan ithalat %85 oranında düşüş göstermiştir.

Bu düşüş, 2004 ABD'nin çeltik ve pirinç fiyatlarının dünya piyasa fiyatlarının üzerine çıkmasından kaynaklanmıştır. 2004 yılında Mısır'dan gerçekleştirilen pirincin ithal maliyeti 300 \$/ton iken, ABD'de 350 \$/ton olarak gerçekleşmiş ve Türkiye 2004 yılında ihtiyaç duyduğu pirinci Mısırdan temin etmiştir. Türkiye çeltik ve çeltik ürünleri ithalatı içerisinde çeltik ithalatının tamamına yakını ABD'den gerçekleşmektedir. Ancak, 2004 yılında çeltik fiyatlarının aşırı yükselmesi Türkiye'yi Mısır'dan kahverengi pirinç ve pirinç ithalatı yapmasına yönlendirmiştir. 2004 yılında çeltik ithalatının azalması ABD'den gerçekleştirilen ithalatın azalmasına sebep olmuştur.

2004 yılında toplam ithalatın %85 oranında düşmesi ise, bir önceki yıldan 143.685 ton çeltik, 6.898 pirinç stoğu ile girilmesi, 2004 yılında bir önceki yıla oranla çeltik üretiminin %32 oranında artarak 490.000 tona ulaşması ve uygulanan tarife kontenjanı ile fazla ithalata sınırlama getirilmesinden kaynaklanmıştır.

Daha öncede belirtildiği üzere, ABD Türkiye'nin çeltik ve ürünleri ithal ettiği ikinci ülke konumundadır ve ithalatı şikayeti gerektirecek bir durum görülmemektedir. Bu sebeple Ülkemizin çeltik ve pirinç ithalatında tarife kontenjanı uygulaması doğru bir karardır. Türkiye'nin çeltik üretiminde artış sağlayacak potansiyeli mevcut iken Ülke ihtiyacının her yıl artan üretimle kapatılmaya çalışılması ve buna bağlı olarak ithalatın azaltılması olması gereken bir durumdur.

Sonuç Ve Öneriler

Türkiye çeltik üretimi yıldan yıla artış göstermektedir. Özellikle iki yıldır uygulanan tarife kontenjanı, ekim alanlarının artması üretim miktarının 600.000 tona yükselmesini sağlamıştır. 2003 yılı dikkate alındığında 2005 yılında gerçekleşen artış %62'dir.

2005 yılındaki 600.000 ton çeltik üretimi ile 2005 yılında gerçekleştirilen 302.813 ton çeltik ve çeltik ürünleri ithalatı, 550.000-600.000 ton arasında olan Türkiye pirinç tüketimini karşılayacak seviyededir. Ülke üretimi ihtiyacı karşılayacak seviyeye gelineye kadar ihtiyaç duyulan ithalatın yapılması kaçınılmazdır. Ancak, önemli olan ithalatın ihtiyaçtan fazla yapılmamasıdır.

Dünyada çeltik ve pirinç fiyatları düşük seyretmektedir. Gerek üretim maliyetlerinin fazlalığı gerekse rekabet içerisinde olduğumuz ülkelerin verimlerindeki yükseklik üreticinin ve çeltik üretiminin korunmasını zorunlu tutmaktadır.

Şöyleki, 2005 yılında ABD'den ithal edilen çeltiğin maliyeti ortalama 260 \$/Ton, Mısırdan ithal edilen pirincin maliyeti ise 310 \$/ton olarak gerçekleşmiştir. Ülkemizde ise üretim maliyetinin altında TMO tarafından belirlenen çeltik fiyatı 537 \$/ton'dur. Görüldüğü üzere, girdilerin fazlalığı ve verim düşüklüğü üreticilerimizin ABD ve Mısır karşısında rekabet şansını ortadan kaldırmaktadır. Fiyatlar arasında bu derece farklılık, çeltik ve ürünlerinin ithalatı için belirlenerek DTÖ'ye bildirilen %45 oranındaki gümrük vergi oranı ülke üreticilerinin korunmasına imkan vermemektedir. Ek korunma tedbirleri alınmadığı sürece çeltik üretimi yok olma durumu ile karşı karşıya kalacaktır.

Korunma tedbirleri sağlanırken aynı zamanda üretim maliyetlerini düşürücü ve verim artırıcı tedbirlerin alınarak ürün fiyatlarını dünya fiyatları karşısında rekabet edebilir seviyeye getirmek gerekmektedir.

Çeltiğin çok miktarda suya ihtiyaç duyan bir tarım ürünü olması, işgücü gereksinimine fazla ihtiyaç duyulması gibi nedenlerle üretimi yüksek maliyetli ve zordur. Bu sebeple üretim maliyetleri azaltıcı tedbirlerin alınması sağlanmalıdır.

ABD ile Türkiye çeltik üretim maliyetleri karşılaştırıldığında Türkiye 1 dekar çeltik üretimi için ABD'den, tohumda %193, gübrede %144, ilaç da %23, yakıtta %168 oranında fazla masraf yapmaktadır. ABD'nin aldığı verim miktarı ise Ülkemizden %21 daha fazladır. Üretimde kullanılan girdilere yapılan masraflardaki bu dengesizlik giderilmediği sürece rekabetin oluşması beklenemez. Rekabet ortamının oluşması için alınması gerekenler önlemler;

- Ülkemizde tarımsal üretime verilen desteklerin başında doğrudan gelir desteği gelmektedir. Çeltik üreticileri de bu destekten faydalanmaktadır. Ayrıca, 2005 yılında gübre, motorin ve sertifikalı tohumda da destek uygulanmıştır. Uygulanan destekler olumlu karşılanmakla birlikte girdiler için gerçekleştirilen masraflar ile verilen destek miktarı dikkate alındığında yeterli olmamaktadır. Bu sebeple verilen destekler üretim maliyetleri dikkate alınarak belirlenmelidir.
- Çeltik ve çeltik ürünleri piyasasına yön veren TMO'nun AB'ye uyum sürecinde küçültülerek müdahale kuruluğu haline dönüştürülmesi planlanmaktadır. TMO'nun küçültülmesi için öncelikle müdahale kurumu, ödeme kurumu gibi kurumsal yapıların oluşturulması, ayrıca, ürün borsaları ve lisanslı depoculuk faaliyetlerinin geliştirilmesi gerekmektedir(TMO). Bu kurumsal yapılar ve faaliyetler gerçekleştirilinceye kadar TMO alımlara devam etmeli, ürün fiyatlarını belirlerken üretim maliyetlerini göz önünde bulundurulmalıdır.
- Üretim maliyetlerini azaltmak için, işletme ölçeklerinin büyütülerek verimli gidi kullanımı sağlanmalıdır.
- Sertifikalı tohumluk kullanımının yaygınlaştırılması için prim ödemelerinde sertifikalı tohumluk kullananlara yapılan destek artırılarak devam etmelidir.
- Tarımsal üretimde kullanılan gübre, motorin, tarımsal sulamada kullanılan elektrik gibi girdilerde KDV'lerin kaldırılarak birim fiyatlarının düşürülmesi sağlanmalıdır.
- Ürün bazında örgütlenmenin artırılarak özellikle tarımsal üretimde en önemli sorun haline dönüşen pazarlama ağının kısaltılması sağlanmalıdır.
- Örgütlenmenin etkin bir şekilde yapılabilmesi için, üreticiden tüketiciye standartlara uygun ürünlerin sunulması amacıyla oluşturulacak tesisler kurulum aşamasında desteklenmelidir.
- Rekabeti oluşturan şartlar sağlanıncaya kadar çeltik üreticisi düşük fiyatlı ürünlere karşı korunmalıdır. ABD ile Türkiye arasında tartışmalara neden olan tarife kontenjanı uygulaması 2006 yılında da devam etmelidir. Bu uygulamanın kaldırılması durumunda özellikle çeltik pazarlama dönemlerinde yerli üreticilerimizi mağdur etmeyecek şekilde ithalatı kısıtlayıcı farklı tedbirler alınması gerekmektedir.

Kaynaklar

1-Tarımsal Yapı ve Üretim 2003 DİE

2-İGEME

3-2005 Yılı Hububat Raporu TMO

4-www.fao.org

5-www.ers.usda.gov

6-TKB

7-TUİK

6.1.2. Baklagiller

Baklagiller, Dünyadaki 2 milyar'dan fazla insan için protein kaynağıdır. Yağ oranı düşük, karbonhidrat oranı yüksek ve besleyicidir. Gerek insan ve hayvan beslenmesinde gerekse toprak yapısının iyileştirilmesinde oldukça önemli olan baklagiller, gelir seviyesi düşük gruplar için ayrı bir öneme sahiptir. Hayvansal ürünler tüketimi oldukça düşük olan ülkemiz insanının protein ihtiyacının karşılanmasında baklagiller büyük bir kaynaktır.

6.1.2.1. Dünya Baklagil Üretim Ve Tüketimi

2004 yılı itibariyle dünyada 71,4 milyon hektar alanda, 60,4 milyon ton baklagil üretimi gerçekleştirilmektedir. Ülkemiz tarımında önemli yer tutan nohut, fasulye ve mercimek dünya üretiminde de önemli rol oynamaktadır.

Tablo100. Yıllar İtibariyle Dünya Baklagil Üretimi

Yıllar	Fasulye			Nohut			Mercimek		
	E.Alanı (1000Ha)	Üretim (1000Ton)	Verim (Kg/Da)	E.Alanı (1000Ha)	Üretim (1000Ton)	Verim (Kg/Da)	E. Alanı (1000Ha)	Üretim (1000Ton)	Verim (Kg/Da)
2000	23.522	16.860	72	10.104	7.947	78	3.874	3.369	87
2001	23.398	16.783	72	9.436	6.894	73	3.984	3.247	82
2002	25.505	19.333	76	10.415	8.278	79	3.685	2.907	79
2003	24.574	18.724	76	9.725	7.104	73	3.631	3.134	86
2004	24.533	18.345	75	10.943	8.597	78	3.958	3.753	95
2005	25.537	18.748	73	10.610	8.694	82	4.006	4.059	101

2005 yılı itibariyle dünyada 18,7 milyon ton fasulye, 10,6 milyon ton nohut, 4,0 milyon ton mercimek üretimi gerçekleştirilmektedir. Baklagil verimlerine bakıldığında ise 2005 yılı fasulye veriminin 73 Kg/Da, nohut veriminin 82 kg/Da, mercimek veriminin ise 101 kg/Da olduğu görülmektedir. Ülkemizde 2004 yılı fasulye verimi 161 kg/da, nohut verimi, 102 kg/Da, mercimek verimi ise kırmızı mercimekte 126 kg/Da, yeşil mercimekte 100 Kg/Da ile dünya ortalama verimlerinin üzerinde gerçekleşmektedir.

Tablo101. “2005 yılı” Dünyada Önemli Baklagil Üreticileri

Ürün	Ülke	E. Alanı (1000 ha)	Üretim (1000 Ton)	Verim (Kg/da)
Fasulye	Brezilya	3.812	3.076	81
	Hindistan	8.000	2.660	33
	Çin	1.104	2.108	191
	Myanmar	1.640	1.550	95
Nohut	Hindistan	6.700	5.600	84
	Pakistan	1.094	868	79
	Türkiye	630	600	95
	İran	755	310	41
Mercimek	Kanada	805	1.188	147
	Hindistan	1.400	1.000	71
	Türkiye	440	570	129
	ABD	178	234	132

Kaynak: FAO

Ülkemiz Dünya fasulye üretiminden %1,4, nohut üretiminden % 14, mercimek üretiminden % 15 pay almaktadır. Dünya fasulye üretiminde önde gelen ülkeler Brezilya, Hindistan, Myanmar ve Çin, nohut üretiminde Hindistan, Türkiye,Pakistan,İran, Mercimek üretiminde ise Hindistan, Kanada, Türkiye ve ABD'dir.

6.1.2.2. Türkiye Baklagil Üretim Ve Tüketimi

Ülkemizde üretimi gerçekleştirilen 8 çeşit baklagiller arasında en fazla üretilen nohut, kuru fasulye ve mercimektir. Ülkemiz baklagil üretimi ülke geneline yayılmış olmakla beraber Güneydoğu Anadolu, Orta Anadolu ve geçit bölgeleri ile Marmara Bölgesinin güneyi üretimin en yoğun olduğu bölgelerdir.Genel olarak; kırmızı mercimek Güneydoğu'da, yeşil mercimek, nohut ve kuru fasulye Orta Anadolu ve geçit bölgelerinde, bakla ve bezelye ise Ege ve Güney Marmara'da yetişmektedir.

Tablo 102. Türkiye Baklagil Üretimi (ton)

Yıllar	Nohut	Mercimek	Fasulye	Bakla	Bezelye	Börülce	Toplam
2000	548.000	353.000	230.000	37.000	3.100	2.600	1.173.700
2001	535.000	520.000	225.000	35.000	2.700	2.000	1.319.700
2002	650.000	565.000	250.000	32.000	4.000	2.200	1.503.200
2003	600.000	540.000	250.000	33.000	3.500	2.400	1.203.900
2004	620.000	540.000	250.000	30.000	3.500	2.300	1.445.800
2005	600.000	570.000	210.000	28.000	3.600	2.500	1.414.100
2006*	590.000	630.000	200.000	27.000	3.400	2.300	1.452.700

Kaynak: TÜİK *1. Tahmin

Yıllar itibariyle Türkiye baklagil üretiminde artış ve azalışlar olmuş, 2000 yılından 2006 yılına kadar toplam üretimde %24 oranında artış gerçekleşmiştir. Son yedi yıldaki baklagil üretimine bakıldığında, nohut, mercimek ve bezelye üretimi artarken, fasulye, bakla ve börülce üretiminde azalma olduğu görülmektedir. Önemli baklagil ürünlerimizden nohutta üretim %8, mercimekte %78 oranında artarken, fasulyede üretim %13 oranında azalmıştır. Ancak, 1990 yılı dikkate alındığında 846.000 ton mercimek üretimi ile dünya ihracatının %47'sini karşılayarak ilk sırada yer alan ülkemiz, 2004 yılında 540.000 ton mercimek üretimi ile dünya ihracatından %15 pay alarak 2. sıraya gerilemiş bulunmaktadır. Aynı şekilde 1990 yılında 860.000 ton nohut üretimi ile dünya ihracatının %62'sini karşılayarak ilk sırada yer alan Ülkemiz, 2004 yılında 620.000 ton nohut üretimi ile dünya ihracatının sadece %19,5'ini karşılayarak 2. sıraya gerilemiştir.

Baklagil üretiminde % 38,5'lık payla nohut ilk sırada yer almaktadır. Ülkemizde başlıca üretimi yapılan illerimiz sırasıyla Konya, Diyarbakır, Uşak, Yozgat, Kütahya, Çorum, Isparta, Kahramanmaraş, Balıkesir, Antalya ve Adıyaman illerimizdir. Bu illerimizin toplam nohut üretimimizde aldıkları pay %55'dir. Nohut üretiminde ilk sırada olan Konya ilinde 59.203 hektar alanda 52.160 ton üretim yapılmaktadır.

Tablo 103. “2003 yılı” Bölgeler İtibariyle Fasulye, Nohut, Mercimek Üretimi (Ton)

Bölgeler	Fasulye		Nohut		K.Mercimek		Y.Mercimek	
	Üretim	% Dağ.	Üretim	% Dağ.	Üretim	% Dağ.	Üretim	% Dağ.
1. Tarım Bölgesi	24.819	9,9	168.895	28,1	58	0,0	32.770	59,6
2. Tarım Bölgesi	18.695	7,5	90.612	15,1	371	0,1	2.210	4,2
3. Tarım Bölgesi	9.768	3,9	5.199	0,9	0	0,0	280	0,5
4. Tarım Bölgesi	32.818	13,1	79.289	13,2	32.653	6,7	555	1,0
5. Tarım Bölgesi	17.295	6,9	2.700	0,4	11	0,0	1.400	2,5
6. Tarım Bölgesi	6.785	2,7	67.505	11,2	416.656	85,9	721	1,3
7. Tarım Bölgesi	19.901	7,9	2.773	0,5	5	0,0	360	0,6
8. Tarım Bölgesi	18.480	7,5	64.401	10,7	25.539	5,3	3.528	6,4
9. Tarım Bölgesi	97.998	39,2	114.354	19,0	3.029	0,6	13.174	23,9
Türkiye Toplam	250.000	100	600.000	100	485.000	100	55.000	100

Ülkemizde mercimek üretimi yeşil ve kırmızı mercimek olarak gerçekleştirilmektedir. 2006 yılı ilk tahmin sonuçlarına göre 630.000 ton olan toplam mercimek üretimimizin % 92'ini kırmızı, %8'ini ise yeşil mercimek oluşturmaktadır. 2006 yılı itibariyle mercimek üretiminin toplam baklagiller içindeki payı ise %35'dir.

Ülkemizde yeşil mercimek ile kırmızı mercimek üretiminin yapıldığı iller farklılık göstermektedir. Kırmızı mercimek üretiminin % 77,5'i sırasıyla Şanlıurfa, Diyarbakır ve Mardin illerinde yapılmaktadır. Yeşil mercimek üretimi ise daha çok İç Anadolu Bölgemizde yapılmakta olup üretimin %51'i sırasıyla Yozgat, Çorum ve Ankara'da yapılmaktadır. Yeşil mercimek üretiminde ilk sırada olan Yozgat ilinde üretim 1990 yılından 2003 yılına %75 oranında düşmüştür. Yozgat ilinde yeşil mercimek üretiminin yerini şeker pancarı, kuru soğan ve mısır almıştır.

Toplam baklagil üretiminden %14 pay alan kuru fasulye ülkemizin hemen hemen bütün bölgelerinde yetiştirilmektedir. En fazla üretim yapılan illerimiz Karaman, Konya, Kahramanmaraş, Erzincan, Samsun ve Niğde'dir. Adı geçen illerimizin toplam kuru fasulye üretimimizden aldıkları pay %56'dır.

6.1.2.3. Dünya Ve Türkiye’de Baklagillerde Uygulanan Destekler

Ülkemizde baklagiller üretimi veya pazarlanmasına yönelik özel bir destekleme politikası uygulanmamaktadır. Ülkemizde tüm çiftçilere uygulanan doğrudan gelir desteği, sertifikalı tohumluk kullanım desteği, zaman zaman uygulanan motorin ve gübre desteği baklagiller içinde uygulanmaktadır.

AB’de ise baklagiller, Ortak Piyasa Düzeni’ne (OPD) tabi olmayan ürün grupları içerisinde değerlendirilmektedir. Tek ödeme sistemine geçiş sürecinde baklagilleri ilgilendiren destekler birkaç ayrı unsurdan oluşmaktadır. Baklagiller doğrudan gelir desteğine tabi ürün grupları arasında ‘protein bitkileri’ ve ‘tane baklagiller’ olarak iki kısımda ele alınmaktadır. İki gruba ayrı destek uygulanmaktadır.

Protein Bitkileri Primi: Bu kapsamda bezelye, bakla ve acı bakla’ya destek verilmektedir. Bu kapsamdaki ürünlere hektar başına 2004 – 05 sezonu ve sonrası için 55,57 €/ha olarak belirlenmiştir. Ancak bu kapsamda yardım verilebilecek olan maksimum alan olarak 1.600.000 ha’lık bir garanti edilen alan belirlenmiştir. Ayrıca proteinli bitkilere 55,57 €/ha’a ek olarak, Tek Ödeme Sistemi’ne geçiş sürecinde 2004/2005 pazarlama yılı ve sonrası için ‘Tarla Bitkileri’ desteği kapsamında, alan (arazi) desteği olarak 63 €/ha ilave destekleme yapılmaktadır

Tane baklagil yardımı: Bu yardım tek ödeme programına belirli bir dönem sonrasında geçmeye karar veren üye ülkelerde, mercimek, nohut ve burçak için verilmektedir. Ekim yapılan ve ürünü hasat edilen alanlar için öngörülen ‘Arazi yardımı’ miktarı 181 €/ha’dır.

Tek ödeme uygulamasına ek olarak AB uygulamaları kapsamında özel tamamlayıcı desteklerin de verilebileceği anlaşılmaktadır. Bu kapsamda bazı bölgelerin (Örneğin Finlandiya’nın kuzey kutbuna yakın kesimleri gibi) iklimsel veya coğrafik dezavantajları (Tüzük 1782/2003 madde 98) ile ürünlerin kalite özellikleri ve olumlu çevresel etkileri bakımından değerlendirilerek özel destek veya primlerin verilebileceği anlaşılmaktadır. Bu doğrultuda baklagillerin havanın serbest azotunu fikse etme ve toprak özelliklerini iyileştirerek sürdürülebilir üretimin güçlendirilmesindeki rolleri nedeniyle tek ödemeye ek olarak bu yönde başka desteklerin sağlanmasının mümkün olabileceği değerlendirilmesi yapılmaktadır.

AB’nin yanı sıra bir çok ülke değişik programlar kapsamında baklagil ürünleri yetiştiricilerine destek vermektedir. Örneğin ABD doğal kaynakları koruma programı, fiyat düzenleme programı; Kanada tane baklagil ve yağlı tohum yardım programı kapsamında baklagil üreticilerini desteklemektedir. Kanada’da bu desteğin tahıl ve baklagiller için 1,2 milyar doları bulacağı belirtilmektedir. Hindistan da ithalatın azaltılması programı kapsamında karantina uygulamalarıyla kimyasal madde uygulanmış ürünlere (phosphine ve fumigant) sınırlama getirerek kendi üreticilerini desteklemektedir.

Gelişmiş ülkelerde üreticilere sağlanan desteklerin yanı sıra baklagillere araştırma ve geliştirme çalışmalarını güçlendirme yoluyla çok önemli miktarlarda destekler verilmektedir. Bu ülkelerde baklagillerin desteklenmesi daha çok örgütlenme ve katılımcı bir yaklaşımla AR-GE yapılarını kurumsallaştırarak teknoloji üretimi ve yaygınlaştırmasıyla gerçekleştirilmektedir. Örneğin Avustralya’da bir merkezin (CLIMA - Akdeniz Tipi Tarım için Baklagiller Merkezi) sadece baklagillerin geliştirilmesi için kurulmuş olması bu ülkelerde baklagillere ne kadar önem verildiğini göstermesi bakımından önemlidir (Ortak Piyasa Düzenleri Alt Çalışma Grup Raporu).

6.1.2. 4. Dünya Baklagil Ticareti

Baklagillerin dünya ticaretindeki önem sırası miktar olarak fasulye, bezelye, nohut ve mercimek şeklindedir.

Tablo 104. “2004 Yılı” Dünya Baklagil İhracatında Önemli Ülkeler ve İhracat Miktarları (Ton)

Ülkeler	Fasulye	Ülkeler	Nohut	Ülkeler	Mercimek
Myanmar	906.000	Avustralya	149.321	Kanada	373.549
Çin	713.496	Türkiye	133.073	Türkiye	171.200
Kanada	316.322	İran	85.223	Avustralya	150.314
ABD	270.316	Meksika	83.248	Hindistan	136.922
Arjantin	167.793	Kanada	68.265	ABD	87.551
Dünya	3.010.647	Dünya	680.951	Dünya	1.126.595

Dünya nohut ticaretinde önemli ülkelerin 2004 yılında gerçekleştirdikleri ihracat rakamlarına bakıldığında Avustralya %22 pay ile ilk sırada yer alırken, bu ülkeyi %19,5 pay ile Türkiye sonra ise Meksika, Kanada ve İran izlemektedir. Mercimek ihracatında, %33 pay ile Kanada ilk sırada yer alırken, Türkiye %15 pay ile ikinci sırada yer almaktadır. Türkiye’yi Avustralya, Hindistan ve ABD izlemektedir. Kuru fasulye ihracatında ise, %30 pay ile ilk sırada Myanmar yer alırken bu ülkeyi Çin, Kanada, ABD, Arjantin izlemektedir. Türkiye ise, 18.811 ton ihracat rakamı ile dünya ihracatından %0,6 oranında pay almaktadır.

Tablo 105. “2004 Yılı” Dünya Baklagil İthalatında Önemli Ülkeler ve İhracat Miktarları (Ton)

Ülkeler	Fasulye	Ülkeler	Nohut	Ülkeler	Mercimek
Hindistan	281.424	Hindistan	132.518	Bangladeş	109.819
ABD	154.238	Bangladeş	104.694	Sri Lanka	92.621
Japonya	136.314	Pakistan	69.317	Mısır	88.701
İngiltere	109.729	İspanya	58.138	Kolombiya	63.368
İtalya	103.000	Cezayir	48.713	İspanya	41.248
Dünya	2.427.066	Dünya	734.906	Dünya	1.024.102

2004 yılı rakamlarına göre dünya nohut ithalatında %18 payı ile Hindistan ilk sırada yer almaktadır. Bu ülkeyi Bangladeş, Pakistan İspanya ve Cezayir izlemektedir. Dünya kuru fasulye ithalatında ise %12 pay ile Hindistan ilk sıradadır. Bu ülkeyi ABD, Japonya, İngiltere, İtalya izlemektedir. Türkiye dünya kuru fasulye ithalatından %0,5 oranında pay almaktadır. Dünya mercimek ithalatında %11 pay ile ilk sırada bulunan ülke Bangladeştir. Bu ülkeyi Sri Lanka, Mısır, Kolombiya, İspanya izlemektedir.

6.1.2. 5. Türkiye Baklagil Ticareti

Dünya baklagil üretiminden önemli pay alan ülkemiz aynı zamanda ihracatçı ülke konumundadır. Ülkemiz baklagil üretimi büyük ölçüde iç tüketime yönelik olarak kullanılmaktadır. Bununla birlikte özellikle nohut ve mercimekte ülkemiz ihracatta ön sıralarda yer almaktadır. Ancak, son altı yılda üretimde önemli değişiklik görülmemesine rağmen ihracatta gerilemeler yaşanmaktadır. İhracattaki bu azalış hem üretimde yaşanan sorunlar hemde dünya piyasasında rakip ülkelerin elde ettikleri rekabet üstünlüklerinden kaynaklanmaktadır. Ülkemizde

baklagiller üretim maliyetlerinin yüksekliği ucuz fiyatla dünya piyasalarına ürün satan ülkeler karşısında rekabet şansını yok etmektedir.

Türkiye 2004 yılı nohut ihracatının %48'ini Hindistan, Suudi Arabistan, İtalya, Irak ve Tunus'a, fasulye ihracatının %87'si Irak, Almanya, Cezayir, Yunanistan'a, mercimek ihracatının %72'si Mısır, Irak, Sri Lanka, Sudan ve Bangladeş'e yapılmıştır.

Tablo106. Türkiye Baklagil İhracatı

Yıllar	Kuru Fasulye		Mercimek		Nohut	
	Miktar (Ton)	Değer (1000\$)	Miktar (Ton)	Değer (1000\$)	Miktar (Ton)	Değer (1000\$)
2001	45.392	31.893	156.907	84.218	153.953	75.287
2002	20.278	14.217	133.733	50.813	108.291	49.537
2003	42.195	24.162	215.184	87.376	189.642	82.579
2004	18.811	12.018	169.779	84.538	133.072	69.166
2005	2.603	3.183	113.252	67.683	123.593	83.026
2006 (Ocak-Mayıs)	1.577	1.845	73.297	43.624	16.608	14.064

Kaynak: İGEME

1990 yılına kadar dünyanın en büyük yeşil mercimek ihracatçısı olan Türkiye, kendi üretimindeki azalmanın yanı sıra Kanada ve ABD'nin, üretimlerini artırması, verim yüksekliği ile uyguladıkları desteklere paralel olarak düşük fiyatla dünya piyasalarına girmeleri neticesinde üstünlüğünü kaybetmiştir. 1990 yılında 216.000 ton olan yeşil mercimek üretimi 50.000 tona kadar gerilemiştir. Kanada'nın ise 1990 yılında 213.000 ton olan mercimek üretimi 2004 yılı 962.000 tona yükselmiştir. Benzer şekilde 1990 yılında 41.100 ton olan ABD mercimek üretimi 2004 yılında 189.700 tona ulaşmıştır.

Türkiye ihracat rakamları 2003 yılında önemli seviyelere ulaşmış, ancak özellikle son iki yılda fasulyede yok denecek seviyeye gerilemiştir. 2001 yılında 45.392 ton olarak gerçekleşen fasulye ihracatı 2005 yılında % 94 azalırken, 156.907 ton gerçekleşen mercimek ihracatı %28 azalmış ve 153.953 ton gerçekleşen nohut ihracatı'nda %20 azalma göstermiştir.

Tablo 107. Türkiye Baklagil İthalatı

Yıllar	Kuru Fasulye		Mercimek		Nohut	
	Miktar (Ton)	Değer (1000\$)	Miktar (Ton)	Değer (1000\$)	Miktar (Ton)	Değer (1000\$)
2000	20.187	11.890	110.077	45.911	7.411	4.278
2001	32.980	17.986	90.105	34.482	14.396	6.151
2002	41.488	21.584	22.413	8.230	10.636	3.832
2003	6.365	3.238	16.828	8.085	41	23
2004	13.872	7.166	5.557	2.658	546	306
2005	37.687	22.295	64.280	29.161	646	358
2006(Ocak-Mayıs)	23.510	16.607	59.498	26.015	1.361	1.162

Kaynak: İGEME

Uzun yıllar baklagil ihracatçısı olarak bilinen Türkiye'nin son yıllarda ithalatında da artışlar görülmektedir. 1990 yılından sonra en fazla baklagil ithalatı 2000 yılında gerçekleşmiş,

2002 yılından itibaren düşme eğilimi göstermiş, 2005 yılında ise tekrar artmaya başlamıştır. Dünya pazarlarındaki hakimiyetini son yıllarda artıran Kanada, Avusturya ve Türkiye Cumhuriyetleri düşük fiyatla piyasalara ürün sunmaktadırlar. Düşük fiyatlı ürün karşısında yeterli koruma bulunmadığı için üretim miktarları tüketimi karşılarsa dahi ithalatta artış görülmektedir.

Ülkemiz tarafından DTÖ'ne bildirilen en yüksek kanuni gümrük vergi oranı baklagiller için %25'dir. 2006 yılı itibariyle uygulanan vergi oranı 19,3'tür. Bu oran ülke üretimini korumaya yetmemektedir. Kuru fasulye ithalatının 2005 yılında ani artması ve iç piyasayı olumsuz etkilemesi ile 07.02.2006 tarihinde kuru fasulye ithalatında gözetim uygulamasına ilişkin tebliğ yayınlanmıştır. Bu tebliğ ile kuru fasulye CIF bedeli 1500 dolar/ton olarak belirlenmiştir. Kuru fasulye ithalatında uygulanan bu korunma önleminin önümüzdeki günlerde etkisini göstereceği beklenmektedir. Çünkü 2006 yılı Ocak-Mayıs ayları arasında gerçekleştirilen ithalatın %91'i şubat ayına kadar gerçekleştirilen ithalat rakamıdır.

Sektörde Yaşanan Sorunlar Ve Çözüm Önerileri

Türkiye'nin baklagil ithalat miktarındaki artışların devam etmesi durumunda ileriki yıllarda baklagillerde de ithalatçı ülke konumuna gelmesi kaçınılmazdır. Bu riskin oluşumunun sebepleri diğer tarımsal ürünlerde yaşanan sorunlarla benzerlik göstermektedir.

Ülkemizde gerçekleştirilen tarımsal ürünlerde genel sorun üretim maliyetlerinin yüksekliğidir. Üretimde kullanılan girdilerdeki fiyat yüksekliği maliyetleri artırmaktadır. Fiyatların yüksekliği sebebiyle yeterince girdi kullanılmaması, küçük parçalı tarımsal arazilerde üretim yapılması, sertifikalı tohumların yeterince kullanılmaması vb. sebepler verim miktarını düşürmektedir. Üretim masraflarının artması aynı zamanda verim düşüklüğü ürün maliyetlerini artırmakta ve ülkemizde üreticiler dünya fiyatları karşısında rekabet şansını kaybetmektedir.

Verimliliğin artırılması için, miras hukuku ile arazi parçalanması önlenerek ülkemizde genel olarak küçük aile işletmelerinde geçimlik tarım olarak gerçekleştirilen baklagil üretiminin pazara yönelik olarak yapılması sağlanmalıdır. Ayrıca, verimliliğin artırılması için, farklı ekolojik bölgelere uyum gösteren, iç ve dış Pazar isteklerine uygun, kaliteli yüksek verimli, hastalık ve zararlılara dayanıklı çeşitlerin geliştirilmesi için araştırma faaliyetleri hızlandırılmalıdır.

Üretimde kullanılan girdi fiyatlarının maliyet içerisindeki payının azaltılması amacıyla bazı yıllarda uygulanan girdi destekleri, üretim içerisindeki payları dikkate alınarak gerçekçi şekilde uygulanmalıdır. Sertifikalı tohumluk kullanımı baklagillerde yetersiz düzeydedir. Genel olarak üreticiler ekim için kendi üretimlerinden ayırdıkları tohumları kullanmaktadırlar. Sertifikalı tohumluk kullanımı konusunda uygulanan destekleme bu konuda gerçekleştirilen önemli bir destekleme olup önümüzdeki yıllarda da devam etmesi gerekmektedir.

Bir çok tarımsal üründe olduğu gibi baklagillerde de, etkin bir pazarlama ağı olmadığı gibi örgütlenme de yetersizdir. 1990 sonrası TMO'nun baklagil alımlarını azaltması 1994'de tamamen durdurması ve yerine herhangi bir baklagil pazarlama politikası oluşturulamaması ile birlikte üretici pazarlama sorunu yaşamaya başlamıştır. Ürettiği ürünü elinde kalan üretici baklagil ekim alanlarını fiyat garantisi olan ve üretimi daha kolay olan diğer ürünlere kaydırmıştır.

TMO'nun alımları bıraktığı 1994 yılından itibaren Ülkemizde üretilen ve ihracata konu olan baklagiller içerisinde sadece kırmızı mercimek tarım satış kooperatifi olan Güneydoğubirlik tarafından alınmaktadır. Ancak, Güneydoğubirlik'te piyasayı regüle edecek şekilde alım yapamamıştır. Özellikle 16 Haziran 2000 tarihinde yürürlüğe giren 4572 sayılı yasa ile Tarım Satış Kooperatifleri ve Birliklerinin yeniden yapılandırma kapsamına alınması sonucu Birlikler maddi sıkıntı içerisine girmiş ve Güneydoğubirlik 2000-2003 yılları arasında alım yapamamıştır. 2004 yılında maddi yönde gelişme gösteren Birlik toplam K. Mercimek üretiminin %2'sine denk olan 9.946 ton alım gerçekleştirmiştir. 2005 yılında ise alım gerçekleştirememiştir.

Gelecek on yılda tahmin edilen bu gerilemenin yaşanmaması için ürün değerlendirme ve pazarlama olanakları sağlanarak ve ülkesel bir baklagil politikası oluşturularak üretimde yeniden atılım sağlanmalıdır. Ancak, uzun yıllardır baklagil üretimi hedefsiz, politikasız ve desteksiz kendi haline bırakılmıştır.

Bilindiği üzere Ülkemizde bugüne kadar ürün bazında kurulan örgütlenme yeterince sağlanamamış geçmişi uzun yıllara dayanan Tarım Satış Kooperatifler ise son yıllarda içinde bulunduğu maddi sıkıntı sebebiyle ürün pazarlamasında etkili olamamıştır. Tarım Satış Kooperatiflerinde etkili olduğu ürün grubu sınırlı kalmıştır. Son olarak üreticilerin ürün grubu bazında örgütlenmesinin sağlanması amacıyla 5200 sayılı Tarımsal Üretici Birlikleri Kanunu 6 Temmuz 2004 tarihinde yayınlanarak yürürlüğe girmiştir. Kurulan Birlikler içerisinde baklagiller üzerine birlik bulunmamaktadır. Kurulan üretici birliklerine Kanunla oldukça kapsamlı görevler verilmesine rağmen birliklerin kurulumu, gelişimi için herhangi bir destek bulunmamakta ürünlerin üretiminden paketlenme aşamasına kadar oluşturulacak tesisler üreticilere bırakılmaktadır. Kısaca kurulan birlikler resmîyetle var olmasına rağmen henüz uygulamada aktif hale gelememiştir. Herhangi bir örgütlenme yapısı olmayan baklagil üreticisi fiyat konusunda belirleyici olamamıştır. Halen ürün fiyatları piyasadaki ürün azlığı veya fazlalığına göre gelişmekte üretici baklagil üreteceği konusundaki kararı o yılki fiyat durumuna göre vermektedir.

Üretimde sürekliliğin devamı için ön koşullar arasında üretici gelirlerinin artırılması gelmektedir. Bunun sağlanması için öncelikle üretici ürettiği ürünün elinde kalmayacağını veya maliyetinin altında pazarlamayacağını bilmelidir. Bunun için dünya piyasalarındaki fiyat düşüşlerinin yaşandığı veya ürün arzının fazla olduğu yıllarda tüccarın insafına kalan üreticinin maliyetinin çok altında ürün pazarladığı yıllarda bu fiyat düşüşlerini önleyecek, devlet adına alım yapan bir müdahale kurumunun oluşturulması sağlanmalıdır.

Üretici örgütleri teknik ve kurulum aşamasında (Tesislerin projeler bazında oluşturulması) maddi yönden desteklenerek aktif hale getirilmelidir. Bu sayede sertifikalı tohum kullanımının sağlanarak kaliteli üretimin gerçekleştirilmesi, üretim aşamasında üreticilere ucuz girdi ve ortak makine kullanım parkı ile maliyetlerin düşürülmesi ve üyelerinden aldığı ürünü gerek yurt içinde gerekse yurt dışında değerinde pazarlayarak üreticilerin yeniden baklagil üretimine yönlendirilmeleri sağlanabilir. Üretici örgütlerinin geliştirilmesi ile günümüzde çoğunlukla tüccar veya toptancıya ucuz fiyatla pazarlanan ürünün tüketiciye kadar ulaşmasında el değiştirme sebebiyle ürün fiyat artışları önlenmiş olacaktır. Üretici ucuz maliyetle ürettiği ürünü Birliğe teslim edecek. Doğrudan üreticiden aldığı ürünü işleyen birlik ise perakendeci aracılığıyla tüketiciye sunacaktır.

İç piyasa fiyatlarını etkileyen bir diğer unsur ise düşük fiyatlı gerçekleştirilen ithalattır. DTÖ kararları çerçevesinde baklagil ithalatında uygulanan gümrük vergilerinin üst sınırları bellidir. Bu sınırlar, dış piyasa fiyatları ile üreticimizin rekabet edebilmesi için yeteri kadar yüksek değildir. Bu nedenle özellikle üreticinin ürün hasadı döneminde tarife dışı engellerle ithalat kesinlikle önlenmelidir. Kuru fasulye ithalatının artmasına engel olacak gözetim uygulaması gibi benzer Kararların diğer ürünler içinde uygulanmalıdır. Koruma tedbirleri alınırken geç kalınmamalıdır.

Üretimin teşviki için en önemli unsur çiftçi gelirleridir. Üretici ürettiği ürünün kar ederse üretim yapmaktadır. AB ve baklagillerde söz sahibi diğer ülkeler çeşitli şekillerde baklagil sektörüne destek vermektedirler. Üreticilerine uyguladıkları desteklerle üretimlerini yılan yıla artırarak dünya piyasalarında söz sahibi haline gelmişlerdir. Ülkemizde baklagillere özel destekleme olmaması ihracat potansiyelini tehdit altında olmasına sebep olan unsurlar arasında yer almaktadır.

Gelir seviyesi düşük kesimin protein ihtiyacının karşılanmasında alternatif olan baklagillerin toprak iyileştirici özellikleri nedeniyle taşıdığı önem de dikkate alınarak, baklagil

sektörüne gereken önem verilmeli; üretimin artırılması ve üretimde istikrarın sağlanması amacıyla fiyatların düşük seyrettiği dönemlerde çiftçi gelirlerinin korunması amacıyla baklagil üreticisi desteklenmelidir.

Kaynaklar

1-FAO

2-TKB

3-TUİK

4-İGEME

5-DTM

6.1.3. Endüstri Bitkileri

6.1.3.1. Tütün

Tütün; bir gıda maddesi olmamasına rağmen, tüketimi büyük kitleleri ilgilendiren, ekonomik niteliği fazla olan bir sanayi bitkisidir.

Üretimden değerlendirme aşamasına kadar halkımıza geniş istihdam imkanı sağlayan tütün, yüzyıllardır çeşitli bölgelerimizde yaygın şekilde aile tarımı olarak üretilmekte, başta ihracat olmak üzere devlet gelirleri ve ulusal gelir açısından Türk ekonomisinde oldukça önemli bir yere sahip olmaktadır. Tütün, kurutulmuş yapraklarından yararlanılan tek yıllık bir tarım ürünüdür. Farklı ekoloji ve mikro klimalara bağlı olarak ülkemizde çok çeşitli tip tütünlerin üretimi yapılmaktadır. Türkiye’de üretilen tütünlerin %95’i güneşte kurutulmuş (Sun-cured) şark tipi ve yarı şark tipi tütünlerdir. Geri kalan kısmı; havada kurutulmuş (Air-cured) (Burley bu grupta yer alır), fırında kurutulmuş (Flue-cured) (Virginia bu grupta yer alır), ateşte kurutulmuş (Fire-cured) (enfiye çiğneme tütünü ve bazı pipo tütünleri bu grupta yer alır).

6.1.3.1. Üretim ve Tüketim

6.1.3.1.1. Dünya Üretim Ve Tüketimi

Bugün dünyanın 128 değişik ülkesinde (daha çok gelişmekte olan ülkelerde) değişik kalite ve özelliklere sahip tütün tarımı yapılmaktadır. Dünyada en fazla tütün üretimini Çin gerçekleştirmektedir. Toplam tütün üretiminin yaklaşık %75’i Çin, ABD, Hindistan, Brezilya, Malavi, Endonezya ve Türkiye’de yapılmaktadır.

Dünya genelinde üretilen tütünlerin çeşitlerine bakıldığında ise Virginia tip tütünün %63,5, Burley tip tütünün %13,8, şark tipi tütünün %12,2, dark air-cured ve fire-cured tip tütünün %3,8 ve diğer tip tütünlerin de %6,7’lik bir üretim payı olduğu görülmektedir.

Dünyada, şark tipi tütün üreten ülkeler arasında gerek kalite bakımından ve gerek üretim ve ihracat miktarları bakımından Türkiye ilk sıradaki yerini daima korumuştur. Türkiye 2004 yılı itibarıyla dünya tütün üretiminin %2’sini, şark tipi tütün üretiminin yaklaşık %45’ini, tütün ihracatının %4,77’sini, tütün ithalatının %2,3’ünü ve tütün tüketiminin % 1,84’ünü gerçekleştirmiştir.

Tablo 108. Dünya Genel Tütün Durumu

	Birimi	2000	2001	2002	2003*	2004**
Üretim alanı	(Hektar)	4.182.920	3.950.561	3.944.184	-	-
Tütün üretimi	(Ton)	6.097.244	5.551.535	5.722.948	5.371.428	5.734.717
Tütün ithalatı	(Ton)	2.010.505	2.088.348	2.085.675	2.017.993	1.863.858
Tütün ihracatı	(Ton)	1.791.936	2.166.800	2.196.966	2.209.394	2.202.718
Tütün tüketimi	(Ton)	5.136.087	6.411.165	5.992.135	5.883.502	5.724.505
Yıl sonu tütün stoku	(Ton)	8.189.671	7.347.289	7.055.045	6.464.616	6.242.956

Kaynak : USDA (* geçici veri, ** tahmini veri)

6.1.3.1.2. Türkiye Üretim Ve Tüketimi

Türkiye Tütün Üretimi

Ülkemizde tütün tarımı özellikle Ege, Karadeniz, Marmara Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgelerinde aile işletmeciliği şeklinde yapılmaktadır. Makine gücünden ziyade insan gücüne ve emeğine dayalı olan tütün tarımı, birçok ailenin esas geçim kaynağını oluşturmaktadır.

Tablo 109. Türkiye'de Tütün Ekim Alanı, Üretim ve Verim Durumu

Yıllar	Ekiliş Alanı (Ha)	Üretim (Ton)	Tütün ekicisi Adedi
2000	237.722	208.002	583.474
2001	198.827	152.571	478.022
2002	199.458	161.314	401.236
2003	183.719	150.128	334.296
2004	192.711	156.767	285.444
2005	185.460	147.612	255.753
2006	146.166	117.634	222.414

Kaynak: Tekel Kayıtları, TAPDK

Yıllar itibariyle ülkemizdeki tütün üretimi 2000 yılına oranla 2006 yılında %43 oranında azalma ile 117.634tona düşmüştür.

2006 yılı itibariyle ülkemizde üretilen tütünün % 61'ı Ege, %15'i Güneydoğu, %16'sı Karadeniz, %4'ü Marmara, %4'Doğu Anadolu Bölgemizde üretilmektedir. Ülkemizde yabancı tütün üretimi Marmara ve Güneydoğu Anadolu Bölgemizde yapılmaktadır.

Tablo 110. “2006 Ürün Yılında” Bölgelere Göre Tütün Üretimi

	Üretici sayısı	Üretim Alanı(Ha)	Üretim Miktarı(ton)
EGE	76.183	95.741	71.556
KARADENİZ	33.730	21.107	19.193
MARMARA	4.538	3.135	4.452
DOĞU	20.385	5.413	4.213
GÜNEY DOĞU	87.578	20.770	18.220
TOPLAM	222.414	146.166	117.634

Kaynak:TAPDK

Tütün üretiminin büyük bir çoğunluğu sözleşme esasları doğrultusunda yapılmaktadır.

Giderek talebi artan Amerikan blend sigaraların üretiminde gerekli olan Virginia ve burley tütün üretimi yaklaşık 3,3 bin ton kadardır, bu miktar ihtiyacın çok altındadır. Artan ihtiyaç doğrultusunda yurt içinden yeterli düzeyde karşılanamayan bu tip tütünlerin ithalat miktarlarının giderek arttığı görülmektedir.

Ülkemiz ortalama tütün tüketimi yıllara göre farklılık göstermekle birlikte yaklaşık 110.000 ton kadardır.

Tütün Mamulleri'ne Uygulanan Verginin Üretime Etkisi

Tütün mamullerine uygulanan vergi'nin üretim üzerine etkisi büyüktür. Tütün mamulleri üzerindeki dolaylı vergi sisteminin sadeleştirilmesi ve Avrupa Birliği mevzuatına uyum sağlanması amacıyla 1/8/2002 tarihinde yürürlüğe giren 4760 sayılı Özel Tüketim Vergisi Kanununun eki (III)

sayılı listede yer almak suretiyle ÖTV'ye konu edilmiş, söz konusu malların perakende satış fiyatları üzerinden nispi oranlara göre vergilendirilmesi esası getirilmiş ve bu mallar üzerinde ÖTV oranı % 49.5 olarak belirlenmiştir. 2003 yılında vergi oranı %55,3 olarak yeniden belirlenmiştir.

ÖTV oranları 2004 yılının ikinci ayında yeniden düzenlenmiş oransal vergiye ek olarak maktu vergi uygulamasına geçilmiştir. Maktu verginin uygulanmasında tütün içeren sigaraların perakende satış fiyatları baz alınmıştır.

ÖTV'nin uygulandığı 2004'dün sekizinci ayında yeniden düzenlenmiş ve Ülkemizde üretimi yapılan şark tipi tütün kullanım oranına göre yeniden belirlenmiştir. Buna göre, maktu vergi tutarları, tütün içeren sigaralarda içerdiği şark tipi tütün oranı:

%0-%33 arasında olanlar (%33 dahil)	50.000.TL/adet
%34-%66 arasında olanlar (%66 dahil)	26.750 TL/adet
%67-%100 arasında olanlar (%100 dahil)	17.500 TL/adet

Bu vergi sistemi üretim rakamlarımızdan da görüleceği üzere 2004 ve 2005 yılında tütün üretimimiz artırmıştır.

Bu vergi oranları 2005 ilk ayında yeniden belirlenmiştir. Buna göre, tütün içeren sigaralarda içerdiği şark tipi tütün oranına göre ;

%0-%33 arasında olanlar (%33 dahil)	0,0675.YTL/adet
%34-%66 arasında olanlar (%66 dahil)	0,0400 TL/adet
%67-%100 arasında olanlar (%100 dahil)	0,0188 TL/adet

maktu vergi tutarları belirlenmiştir.

Bu sistem Ülkemiz tütün üretiminin sürdürülebilirliği açısından oldukça önemlidir. Ancak maliye Bakanlığı 2005 yılının yedinci ayında 2005/9145 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile şark tipi tütün oranına göre maktu vergi tutarı belirleme uygulamasından vazgeçerek, tütün içeren sigaralar ile diğer tütün mamulleri için adet başına 0,060 YTL'den paket başına 1,2 YTL'den az olmamak kaydıyla % 58 oranında nispi vergi alınması öngörülmüştür.

Tütünde uygulanan ÖTV'nin, sigaraların içerdiği şark tipi tütüne göre uygulanması sistemine geçilmelidir.

Üretim Sorunları

Ülkemizin geleneksel ihraç ürünlerinden olan tütün, meyilli kıraç ve gübrelenmeyen arazilerde üretilmektedir. Diğer yandan dünyanın pek çok ülkesinde her geçen yıl blended sigara talebi artmaktadır. Ülkemizde de sigara tüketimi blended sigaralar doğrultusundadır. Dolayısıyla yurdumuzda en çok üretimi yapılan oriental tütünün kullanım alanı sınırlı durumda bulunmaktadır.

Ülkemizde yabancı tütün yetiştiriciliğinin geçmişi oldukça yenidir. Bu tütünlerin üretimi ve kurutulması yerli tütünlerimize göre büyük farklılıklar arz etmektedir. Kurutulmaları pahalı ve özel bir teknoloji ile gerçekleştirilmektedir. Bu sebeple yabancı tütünlerin ülkemizdeki adaptasyon çalışmalarının, kurutma, fırın ve hangarları tesislerinin hızlandırılması gerekmektedir.

Hastalık ve zararlılarla mücadelede tarım ilaçlarının genelde bilgisizlik nedeniyle yanlış kullanımı sebebiyle (uygulanacak ilaç türü, dozu, uygulama adedi, tarzı ve döneminde yapılan hatalar) tütünde verim ve kaliteyi olumsuz etkilemektedir. Hatalı ilaç kullanımının yarattığı en büyük sorun tütün yapraklarında tarım ilacı kalıntısı (rezidü) sorunu olarak ortaya çıkmaktadır.

Ekonomi ve sağlık açısından önemi olan entegre mücadeleye ağırlık verilmelidir. Bu bilgileri üreticiye ulaştırmak ve bilinçlendirmek için yayın çalışmaları yapılmalıdır.

6.1.3.2. Pazarlama Ve Destekleme Politikaları

6.1.3.2.1. AB Tütün Ortak Piyasa Düzeni

AB’de de tütün üreticileri, sınırlı makineleşmenin ve yüksek maliyetlerin olduğu küçük işletmelerde üretim yapmaya çalışmaktadır. Bu yüzden Tütün üreticilerin yerinde istihdamı ve makul bir yaşam sürmeleri için verilen primler üreticilerin, tütün üretiminden kazandıkları gelirin yaklaşık %75’ini oluşturmaktadır.

AB’de tütün üretimi 1970’ten beri Ortak Piyasa Düzeni kapsamına alınmıştır. Tütün piyasası ilk olarak 1992 yılında, daha sonra 1998 ve 2004 yıllarında reforma uğramıştır. Yapılan reformlarla üreticilerin gelir seviyelerinin yükseltilerek sübvansiyonların tedricen azaltılmasının yanı sıra, sektörden gönüllü ayrılmalar ve alternatif ürünlere geçişler de özendirilmiştir.

Prim Sistemi

Tütün Ortak Piyasa Düzeni kapsamında AB’de üretimi yapılan tütünler 8 grupta sınıflandırılmıştır. Her grup için farklı bir prim tespit edilmiştir. Prim miktarı 2,15-4,13 Euro/kg aralığında değişmektedir. Ortalama 2.900 Euro/ton prim verilmektedir.

1999’dan beri, üreticilere ödenen prim sabit kısımla değişken kısımdan (ürünün kalitesine göre primin %30 ile %45’i arasında) oluşmaktadır. Prim miktarından tütün fonu ve üretici gruplarına yardım için kesintiler yapılmaktadır. Kaliteyi, çevre korunmasını ve yönetmeliğe uyumu geliştirme faaliyetlerini finanse etmeleri için üretici gruplarına verilen özel yardım, primin %2’si oranındadır.

Garanti Eşiği ve Kota Sistemi

Konsey, hasat başına genel bir garanti eşiği ve bu miktar içinde her bir grup ve her bir üretici Üye Devlet için ayrı ayrı garanti eşikleri tespit etmiştir. Birliğe yeni katılan 10 ülke içerisinde tütün üreticisi olan ülkeler de dahil edildiğinden 402.953 ton’dur.

Garanti eşiklerine uyulmasını sağlamak için Konsey “Üretim Kotaları Rejimi” getirmiştir. Üye Devletlerde menşe kotaları, üretici grupları ve bireysel üreticiler arasında en son hasattan önceki üç yılda ilk işleme sanayisine verdikleri ortalama tütün miktarıyla orantılı olarak dağıtılmaktadır. Esnekliğe olanak tanımak için, üreticiler Üye Devlet sınırları dahilinde kotaları alıp satabilmektedir.

Toplam ulusal garanti eşiğinin %0,5’i ile %2’si arasında belirlenebilecek bir ulusal üretim kotası rezervi de Üye Devletler için bir seçenek olarak bulunmaktadır. Her üye ülke, eşik miktarları bütçeyi etkilemeyecek şekilde bir menşe grubundan diğerine aktarım yapabilir. Bu önlem, üretimin piyasada daha çok talep gören ve daha iyi fiyatlara satılan menşelere kaymasına olanak tanımaktadır.

Gönüllü olarak sektörden ayrılmaya karar veren üreticiler, “Kota Geri Alım Programı” vasıtasıyla kotalarını AB’ye satabilmekte, ulusal garanti eşikleri buna uygun olarak düşürülmektedir.

Topluluk Tütün Fonu ve Üretimi Dönüştürme Önlemleri

Tütün Piyasa Düzeni, “Topluluk Tütün Fonu” kurulmasını ve üreticilere verilen primlerden yapılacak belli oranlardaki kesintilerle finanse edilmesi öngörülmüştür. Bu Fon tarımsal araştırma bölümü 6 ncı çerçeve programına aktarılmıştır. Ayrıca, Fon ile kotalarını geri alım programı dahilinde satmış tütün üreticilerinin, başka alanlardaki istihdamlarının ve diğer ürün ve faaliyetlere geçiş olanaklarını araştıran çalışmalar finanse edilmektedir.

Son yapılan reformla, Ortak Piyasa Düzeni yardımları, doğrudan üretim yardımından “Tek Çiftlik Ödemesi” ne geçiş şeklinde değiştirilmiştir. Üretimden bağımsız olarak verilecek olan

yardımlar 2010 yılından itibaren tamamen uygulanacaktır. Fakat, üye ülkeler 2006 yılından itibaren 4 yıllık bir geçiş süresi seçeneğini de seçebileceklerdir. Bu sürede, tütün için eski sistem kapsamındaki doğrudan yardımın en azından %40'ı tek çiftlik ödemesine tahsis edilecek, kalan %60'lık bölüm ise tütün yetiştiricileri için üretim yardımı olarak geçiş döneminde (2006-2009) devam edebilecektir. Üye devletler isterlerse 2006 yılından itibaren tütün üretim yardımlarının tamamını tek çiftlik ödemesi sistemi içerisinde yapabileceklerdir.

2010 yılından itibaren ise tütün sektörüne yapılan toplam yardımın yarısı (484 milyon Euro), kırsal kalkınmanın parçası olarak tütün yetiştirilen alanlarda yeniden yapılanma programları için tahsis edilecektir.

6.1.3.2.2. Türkiye Tütün Pazarlama Ve Desteleme Politikaları

Ülkemizde üretilen tütünün pazarlanması 2002 yılına kadar TEKEL ve tüccar aracılığıyla yapılmıştır. Bu yıla kadar tüccar, satın aldığı tütünü, yurt içinde kurulu özel sigara fabrikalarına pazarlamış veya yurtdışına satmıştır. Tekel ise hem destekleme alımı görevini yerine getirmiş hem de aldığı tütünü kendi fabrikalarında kullanmış ve ihracatını gerçekleştirmiştir.

9 Ocak 2002 tarih ve 24635 sayılı Resmi Gazetede yayınlanarak yürürlüğe giren 4733 sayılı Tütün, Tütün Mamulleri, Tuz ve Alkol İşletmeleri Genel Müdürlüğünün Yeniden Yapılandırılması ile Tütün ve Tütün Mamullerinin Üretimine, İç ve Dış alım ve satımına, 4046 Sayılı Kanunda ve 233 Sayılı Kanun Hükmünde Kararnamede Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun ile ülkemizde yaprak tütün üretim, alım ve satımına ilişkin kurallar yeniden düzenlenmiştir.

4733 sayılı Kanun çerçevesinde Türkiye'de üretilen üretici tütünleri yazılı sözleşme esası veya açık artırma yöntemiyle pazarlanmaktadır.

Yazılı Sözleşme Esası Pazarlama

Üretici tütünlerinin yazılı sözleşme esasına göre alım satımı, Kurum tarafından tütün ticareti yetki belgesine sahip alıcıya bedeli karşılığında verilen Tütün Üretim ve Alım-Satım Sözleşmesine göre yapılır. Sözleşmeli üretim esasına göre üretilen tütünlerin fiyatları, tütün mamulleri üreticileri ve/veya temsilcileri arasında varılan anlaşmaya göre belirlenmektedir.

2000 yılında yaklaşık 600.000 üretici ailenin geçimini sağlayan tütün 2006 yılında 222 bin aileye gerilemiştir.

Üretimin büyük çoğunluğu yazılı sözleşmeye esas olarak yapılmaktadır.

Açık Artırma Usulü Pazarlama

Yazılı sözleşme yapılarak üretilen tütünler dışında kalan üretici tütünleri, tütün satış merkezlerinde açık artırma yöntemiyle alınıp satılmaktadır.

Üretilen ürünlerden açık artırmaya konu olan tütün miktarı 2004 yılında 400 ton, 2005 yılında 1869 ton, 2006 yılında ise 183 ton'dur.

2002 yılında sözleşme dışı üretilen açık artırmada satışa sunulan tütünlerde alıcı çıkmamıştır. Ekici elindeki tütünlerin alımı için TEKEL hükümet tarafından görevlendirmiştir. Ancak, belirlenen fiyat, aynı kalitedeki sözleşmeli üretim yapan ekici tütününe uygulanan fiyatın % 68 düşüğü olarak uygulanmıştır. 2003 yılında sözleşme fazlası tütün üretimi olmamıştır.

Sözleşmeli üretimin supabı olarak 4733 sayılı yasada yer alan Açık Artırma yöntemiyle tütün üretiminin yasadaki işlevini yerine getirebilmesi için aşağıda sıralayacağımız koşullar gerçekleşmeden, diğer bir deyimle, üretici sözleşmeli tütün tarımına alternatif olarak tercih ettiği sistem bütün unsurlarıyla birlikte fiiliyata geçmeden sadece tütün satış merkezlerinde açık artırma yöntemi ile alınıp satılmak üzere tütün üretimi yapması çok zor gözükmemektedir.

- Tütün Yönetmeliğinin 13'üncü maddesinde sayılan kuruluşlar öncelikle yasal, mali, fiziki, kalıfıyeli personel vb. yönlerden güçlendirilmelidir. (Zira gerçek ve tüzel kişiler bugün itibarıyla sahip oldukları imkanlarla tütün satış merkezi kurmaları ve işletmeleri mümkün görülmemektedir.)

- Alıcı firmaların yıllık talepleri doğrultusunda, ülke genelinde bölge ve menşeler itibarıyla üretim planlaması yapılarak, sözleşmeli tütün tarımına yönelik kota ile açık arttırmalı model için üretilecek tütünlere yönelik kota, Tütün Kurumu tarafından belirlenmelidir.

- Sistemin sağlıklı işletilmesi ve üretici gelirlerin de istikrarın sağlanması açısından açık arttırmada alıcısı çıkmayan üretici tütünlerini belli bir bedelle satın alacak müdahil bir kurum/kuruluş (Devlet kredi destekli kooperatifler olabilir) tütün satış merkezleri ile birlikte faaliyete geçmelidir.

Destekleme

Tütün Ülkemizde 1940'dan 2002 yılına kadar destekleme kapsamında olan bir üründür. Tütünde destekleme, Bakanlar Kurulu Tarafından ilan edilen destekleme alım fiyatlarıyla üretilen tütünün devlet namına TEKEL tarafından alınması şeklinde uygulanmaktaydı.

4733 sayılı Kanunla birlikte tütün'de destekleme alımı da kaldırılmıştır. Tütün üreticisi 2002 yılından itibaren genel tarım desteklerinden başka bir destek uygulanmamıştır.

Tütün üreticisi DGD, gübre ve mazot desteklerini almaktadırlar. 2003 ve 2004 yıllarında 16YTL/da olarak ödenen DGD 2005 ve 2006 yıllarında 10YTL/da olarak ödenmiştir.

Gübre desteği; 1996 yılında KDV'li gübre fiyatının %50 si şeklinde uygulanan destek zaman içinde azaltılarak 21 Eylül 2001 tarihinde tamamen kaldırılmıştır. Gübrede destek yeniden 2005 yılında, 2005/9321 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı'na göre Çiftçi Kayıt Sisteminde (ÇKS) kayıtlı çiftçilere 500 dekara kadar 3 YTL/da olarak uygulanmıştır. Gübre desteği 2007 yılı içinde aynı şartlarda yine 3 YTL/da uygulanmasına karar verilmiştir.

Mazot desteği; mazot desteği ilk olarak 2003 yılında dönüme 3900 TL olarak uygulanmıştır. Daha sonra 2005 yılında 4,5 YTL/da, 2007 yılında da 5,4 YTL/da olarak uygulamanın devam etmesine karar verilmiştir.

6.1.3.2.3. Alternatif Ürün Projesi

2000 yılında hazırlık çalışmalarına başlanan alternatif ürün projesi 28 Kasım 2001 tarih ve 24597 sayılı Resmi gazetede yayınlanarak yürürlüğe giren Tütün Üretiminden Vazgeçip Alternatif Ürün Yetiştiren Üreticilerin Desteklenmesine dair uygulama tebliği ile uygulanmaya başlanmıştır.

Proje ile Adıyaman, Batman, Bingöl, Bitlis, Diyarbakır, Hakkari, Malatya, Mardin, Muş, Siirt ve Van olmak üzere 11 ilde 23,000 ha alanda tütün yerine alternatif ürünler yetiştirilmesi planlanmıştır. Tütün üretiminden vazgeçen üreticilere, bu alanlarda üretmeyi istedikleri ürünlerin girdilerini ve vazgeçme nedeniyle uğrayacakları kayıplarını karşılamak üzere destek verilmesi amaçlanmıştır.

Tütün Kanunun yürürlüğe girmesiyle birlikte alternatif ürün projesinin uygulanacağı bölgede üretim kendiliğinden azalmıştır. Bölgede tütün pazarlamada tek yol Tekel alımlarıdır. Tekel alımlarında kota uygulanması bölgede üreticilerin üretimini kendiliğinden düşürmüştür. Tütün destekleme kapsamından çıkarılmış, tekel alımları sözleşme usulü ve üretici başına belli bir kota getirmiştir. Üstelik tütün fiyatları artışı girdi fiyatlarındaki artışın çok gerisinde kalmıştır. Bununla birlikte 2001 yılında mülkiyete dayalı bir destekleme (DGD) sistemine geçilmesi, tütün üretimini alternatif ürüne gerek kalmadan azaltmıştır. Bölgenin özelliğinden dolayı, tütün ekicileri toprak sahipleri değil genellikle araziye kiralayanlardır.

Bu arada üreticilerimizin büyük bir bölümünün böyle bir projeden haberdar olmaması başvuruların az olmasına sebep olmuştur. Ancak bu projeyle birlikte topraksız üretim yapan (kiracı, yarıcı, ortakçı) pek çok üretici üretimden koparılmış, şu an ya bölgede tarım işçisi olarak iş aramakta ya da büyük şehrin varoşlarına göç etmektedir. Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesinde yaklaşık 140.000 tütün üretici ailesinin 6700'ü bu projeden faydalanmıştır.

Kanunda gerekli düzenlemeler yapılmazsa veya bu üreticiler tekrar tarıma bağlanmazsa tütün üretiminin asıl önemli olan sosyal boyutu tüm gerçeğiyle ortaya çıkacaktır.

Tablo 111. Alternatif Ürün Projesinden Faydalanan Üretici sayısı ve Alan

İLLER	2002		2003		2004	
	Başvuru Sayısı	Alan(Da)	Başvuru Sayısı	Alan(Da)	Başvuru Sayısı	Alan(Da)
ADİYAMAN	4.577	22.464,09	357	2.053,83	1.171	4.558,76
BATMAN	0	0	0	0	0	0
BİNGÖL	0	0	0	0	0	0
BİTLİS	1	1,21	2	5,332	2	4,44
DİYARBAKIR	4	8,91	3	8,136	0	0
HAKKARİ	63	65,46	0	0	0	0
MALATYA	54	64,68	61	78,2	368	495,11
MARDİN	0	0	0	0	0	0
MUŞ	2	7,11	2	16,68	1	1,89
SİİRT	68	97,11	8	9,891	0	0
VAN	0	0	0	0	0	0
TOPLAM	4.769	22.708,57	433	2.172,07	1.542	5.060,20

Kaynak: TKB

6.1.3.2.4. Ticaret ve Fiyat Analizleri

6.1.3.2.4.1. Tütün İhracatı ve ithalatı

Ülkemizden ihraç olunan yaprak tütünün miktarı yıllar itibariyle farklılık göstermektedir. Ülkemizde üretilen tütünün oriental tip tütün olması sebebiyle alıcı ülkeler tarafından diğer çeşitlerle harmanlanarak kullanılmaktadır. Türkiye'nin ihracat yaptığı ülkelerin başında yaklaşık %30'luk payı ile ABD gelmekte bu ülkeyi %38'lik payı ile Avrupa Birliği ülkeleri, %32'lik payı ise diğer ülkeler oluşturmaktadır.

Tablo 112. Türkiye'nin Tütün İhracatı

Yıllar	Miktar(ton)	Değer (1000\$)
1999	128.840	481.366
2000	95.088	338.081
2001	87.140	250.028
2002	98.142	288.280
2003	115.693	336.285
2004	121.633	415.356
2005	110.000	400.000
2006*	119.628	498.995

Kaynak: Gümrük Müsteşarlığı

*TÜİK

Tütün ihracatımızın %90-95'ini Ege tütünleri teşkil etmektedir. Ülkemiz, oriental tip kaliteli tütün yetiştiren ülkelerle dünya piyasalarında rekabet edebilmesi, yaprak tütünlerimizi alacak olan ülkelere tütünlerimizi sıkıntı çekmeden satabilmemiz için maliyet düşürücü, kaliteyi bozmadan birim alandan azami ekonomik verimin alınması sağlanmalıdır.

Dünya ithalatında %2,3 oranında yer alan ülkemizin oriental tip tütün ithalatına ihtiyacı yoktur. Ancak tüketicinin son yıllarda içim zevkinin amerikan blend sigaralara kayması nedeniyle 1990'lı yıllardan sonra tütün ithalatı yıldan yıla artış göstermiştir. Sadece tütün değil, sigara harmanlarında kullanılan yarı mamul olarak adlandırılan homojenize ve şişirilmiş tütün ithalatı da her geçen gün artmaktadır.

Tablo 113. Tütün ve Yarı Mamul Ürün İthalatı

Yıllar	Miktar (ton)	Değer (1000\$)
1999	63.141	293.712
2000	79.312	349.839
2001	64.253	284.790
2002	55.828	207.083
2003	69.888	234.867
2004	66.400	239.258
2005	65.500	246.000

Kaynak: Gümrük müsteşarlığı

Her ne kadar amerikan blended sigaraların harmanlarında ihtiyaç duyulan Virginia ve Burley tütünlerin üretimleri ülkemizde artarak devam etmekte ise bu üretim henüz ihtiyacı karşılamaktan çok uzaktır. Ülkemizde kurulu sigara fabrikalarında kullanılan Virginia ve burley tütünlerinin yaklaşık %90'ı ithal edilmektedir.

6.1.3.2.4.2.Fiyat Analizi

Önemli bir ihraç ürünümüz olan tütünde son yıllarda maliyetlerdeki artışa paralel fiyat artışın olmaması, 2002 yılından sonra fiyatların her ne kadar tüccar ve üreticinin karşılıklı mutabakatıyla belirleneceği Kanunla öngörülse de genellikle tüccarın verdiği fiyat şeklinde olması üreticinin tütün üretimini bırakmasına sebep olmuştur.

Tütün de bilindiği üzere teknoloji ve makinenin en az kullanıldığı ve aile iş gücüne dayanan bir üretim şekli vardır. Ancak son yıllarda tütün fiyatları ekici ailenin geçimi sağlamamakta ve gençler tütün üretiminden uzaklaştırmaktadır.

Tablo 114. Yıllar İtibari İle Tütün Fiyatları

Yıl	Fiyat (YTL/Kg)	% Artış
1998	1,40	56
1999	1,75	25
2000	2,20	26
2001	3,00	36
2002*	4,29	43
2003	4,80	12
2004	5,41	12,6
2005	5,76	6,5
2006	5,76	0

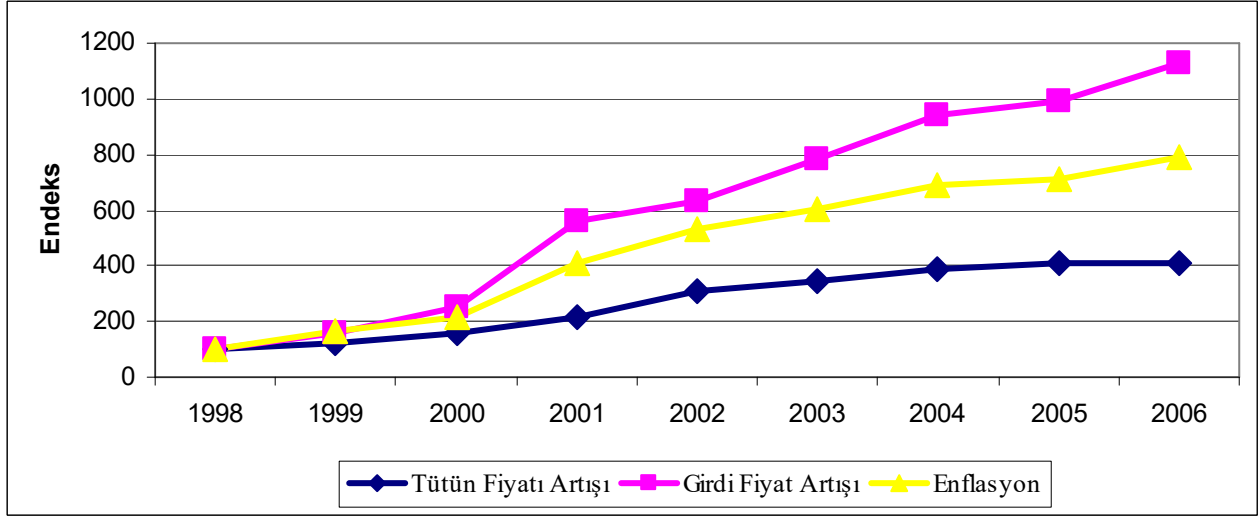
Aşağıdaki tablo ve grafikten de görüleceği üzere 1998 yılından 2006 yılına kadar tütün fiyatları dört kat artarken, girdi fiyatları onbir kat artmıştır. Bu durum karşısında ekicilerin üretimi sürdürmesi ve yaptığı işten para kazanması da oldukça güçleşmiştir.

Tablo115. Ürün ve Girdi Fiyatlarının Enflasyonla Karşılaştırılması

Yıllar	Tütün fiyatı		Girdi Fiyatı*		Enflasyon	
	Yıllık Değişim(%)	Endeks	Yıllık Değişim(%)	Endeks	Yıllık Değişim(%)	Endeks
1998	56	100	35,4	100	54,3	100
1999	25	125	55,2	155,2	62,9	163
2000	26	157,5	62,4	252	32,7	216
2001	36	214,2	122,2	559,4	88,6	407
2002	43	306	12,9	631,5	30,8	532
2003	12	343	24,3	784,9	13,9	606
2004	12,6	386	20,3	941,8	13,8	690
2005	6,5	411,4	5,3	991,7	2,66	709
2006	0	411,4	14	1130,5	11,58	791

*Girdi Fiyatları % Artış: Gübre ve Mazot fiyat artışlarının ortalaması alınmıştır.

Grafik 2. Tütün, Girdi Fiyatları Ve Enflasyon Değişim Endeksi

Tütün fiyatlarının girdi fiyatlarından ve enflasyon artışından daha geride kalması alım gücüne yansımıştır. Tütün üreticisi 1998 yılında bir kilo tütünle 10 Lt mazot alırken, 2006 yılında 2,56Lt mazot alabilir duruma gelmiştir. Mazotta alım gücü %75 azalmıştır. Alım gücü DAP gübresinde %42, amonyum nitratta ise %51 oranında düşmüştür.

Tablo 116. Üretici Satın Alma Gücü Değişimleri

Tütün/ Girdi paritesi						
	Ürün ve Girdi Fiyatları (Ykr/Kg)			Parite (*)		Alım Gücü % Değişim
	1998	2006	Artış %		2006	
Tütün	140,00	576,00	311,4			
Girdiler						
Mazot (YKr/Lt)	14	225	1530,4	10,14	2,56	-74,8
DAP	9	62	612,6	16,09	9,29	-42,3
A.Nit.%26	4,15	35	743,4	33,73	16,46	-51,2

Sonuç

Ülkemizde tütün kıraç arazilerde üretilen ve alternatifi olmayan bir üründür. Bu bilinçle kırsalın yerine istihdamı ve bu işten geçimini sağlayan çiftçilerin yaşamının idamesi için yeterli geliri elde etmeleri yönünde politikalar geliştirmelidir.

AB olduğu gibi Ülkemizde de tütün prim yöntemiyle desteklenmelidir.

Tütün tüketim mutlaka yurt içi tütün üretimiyle sağlanmalıdır. Bu yönde daha önce yapılan sigara harmanlarındaki şark tipi tütüne göre vergi uygulaması yeniden başlamalıdır.

Sözleşmeli üretimin supabı olarak 4733 sayılı yasada yer alan Açık Artırma yöntemi işler hale getirilmelidir. Sistemin sağlıklı işletilmesi ve üretici gelirlerin de istikrarın sağlanması açısından açık artırmada alıcısı çıkmayan üretici tütünlerini belli bir bedelle satın alacak müdahil bir kurum/kuruluş (Devlet kredi destekli kooperatifler olabilir) tütün satış merkezleri ile birlikte

faaliyete geçmelidir. Alınan tütün bir sonraki sene üretim kotasından düşürülmelidir.

Kaynaklar

1- *Tütün ve Tütün Ürünleri Sanayi Özel İhtisas Komisyon Raporu; DPT Dokuzuncu Kalkınma Planı, 2006*

2- www.tapdk.gov.tr

6.1.3.2.Pamuk

Pamuk, tekstilden barut ve film malzemesi yapımına kadar 50 çeşit sanayi kolunun hammaddesini oluşturan en önemli tarımsal ürünlerden birisidir.

Bilindiği üzere Türk tekstil sanayi, sağladığı katma değer, tekstil ihracatının ülke ekonomisine kazandırdığı döviz miktarı, emek yoğun işgücü olmasıyla yaratılan istihdam hacmi ile vazgeçilemez bir sektördür. Ülkemizin lokomotif sektörü olan tekstil sanayimizin stratejik ham maddesi ise pamuktur. Tekstil sanayimizde olduğu kadar harp sanayinin de önemli bir hammaddesidir. Pamuk ayrıca bir yağ bitkisi olup tohumu, gıda sanayinde bitkisel yağ üretiminde kullanılmaktadır. Arta kalan küspesi ise, proteini yüksek bir hayvan yemi olarak büyük önem taşımaktadır. Pamuk sahip olduğu özellikleri nedeni ile stratejik bir ürün olup uluslararası ticarete yeri büyüktür. Sentetik elyaf üretimi karşısında dahi öneminden bir şey kaybetmemiştir. Pamuk tüm bu özellikleriyle de Ülkemizde altı milyon kişinin geçimini sağlamaktadır.

6.1.3.2.1. Pamuk Üretim Ve Tüketimi

6.1.3.2.1.1. Dünya Pamuk Üretimi ve Tüketimi

Dünya’da pamuk ekimi daha çok Asya kıtasında toplanmıştır. Bunu izleyen kıtalar ise sırasıyla, Amerika ve Afrika’dır.

Dünyada yaklaşık 25 milyon tonluk pamuk üretiminin %26’sı Çin tarafından gerçekleştirilmektedir. Dünyanın ikinci pamuk üretici ülkesi ise ABD’dir. ABD’nin dünya pamuk üretiminden aldığı pay %18’dir. Bu ülkeleri sırasıyla Hindistan, Pakistan, Brezilya ve Özbekistan izlemektedir. Ülkemiz ise %3,5’lik payla dünyanın sekizinci büyük pamuk üreticisidir.

Dünyanın en büyük üreticisi olan Çin, Hindistan, ABD, Pakistan aynı zamanda en fazla pamuk tüketicisi konumundadır. Gelişen tekstil ve konfeksiyon sanayi, artan dünya nüfusu, artan fert başına gayri safi milli hasıladaki artış ve bu unsurların yanında sentetik elyaf fiyatları ve tüketim eğilimi dünya pamuk tüketimini etkileyen başlıca unsurlardır.

6.1.3.2.1.2. Türkiye Pamuk Üretimi

Ülkemiz pamuk üretimi bakımından elverişli ekolojik şartlara sahiptir. Özellikle Ege, Güneydoğu, Akdeniz ve bir kısım Doğu ve Orta Anadolu illerinde pamuk ekimi yapılmaktadır. Pamukta en büyük farklılık üretim miktarında değil ekim alanlarında olduğu gözlenmektedir. Ülkemiz pamuk verimi konusunda dünya ortalamasının oldukça üzerindedir. Bazı yıllarda ekim alanları azalsa bile üretimde artış olması veya aynı seviyede kalmasının sebebi, verim artışından kaynaklanmaktadır.

Pamukta ekim alanlarındaki değişim çiftçinin kazancıyla, yani ürün maliyetleri, fiyat ve desteklerle doğrudan ilişkilidir. Pamuk Gümrük Birliğinden dolayı tarife uygulaması yapamadığımız tek tarımsal üründür. Bunun için iç piyasa pamuk fiyatları dünya fiyatlarından direk etkilenmekte

ve dünya fiyatlarındaki düşüş üretimi de etkilemektedir.

**Tablo 117. Türkiye'de Pamuk(lif) Ekim Alanı,
Üretim ve Verim Durumu**

Yıllar	Ekiliş	Üretim	Verim
1998	756.566	882.154	1.166
1999	719.294	791.298	1.100
2000	654.177	879.940	1.345
2001	684.665	914.404	1.335
2002	721.077	988.120	1.370
2003	637.329	938.294	1.472
2004	636.832	982.000	1.542
2005*	579.940	896.000	1,544
2006	-	1.020.000	-

Kaynak:TKB,TÜİK

*: FAO verisidir.

Üretim Sorunları ve Kaliteyi Etkileyen Faktörler

Pamuk tarımında verimi artırmanın yollarından biri de bölgelere uygun çeşitlerin seçimi ve bu çeşitlerin sertifikalı tohumluğunun sağlanmasıdır. Bu yönde yapılan çalışmalardan biriside prim uygulamalarında sertifikalı ve delinte tohumluk kullananlara verilen teşviktir.

Pamuğun gübrelenmesi ve sulanması konusunda bilinçsiz ve yanlış uygulamalar sonucunda genellikle toprağın fiziksel ve kimyasal dengesi bozulmaktadır.

Pamuk üretiminde çiçeklenme başlangıcı ile koza oluşma dönemleri arasında sulamaya dikkat edilmelidir. Suyun en az kayıpla etkin kök bölgesine ulaşmasını sağlamak için uygun ve etkili bir sulama yöntemi belirlenmelidir.

Bilinçsiz sulama özellikle Güneydoğu Anadolu Bölgemizde tuzlanmaya ve toprak kaybına sebep olmaktadır.

Bu bilgilerin çiftçiye ulaştırılması için de eğitim ve yayın faaliyetlerine ağırlık verilmelidir.

Pamukta özellikle hasattaki yüksek işçilik masraflarının azaltılması ve sanayisinde en büyük problemlerden birisi olan kontaminasyonun üreticiden oluşan kısmının önlenmesi için makineli hasada geçilmesi gerekmektedir.

6.1.3.2.1.3. Türkiye Pamuk Tüketimi

Tablo 118. Türkiye pamuk tüketimi

Yıllar	Tüketim miktarı(1000 ton)
1999/2000	1.200
2000/2001	1.150
2001/2002	1.231
2002/2003	1.365
2003/2004	1.300
2004/2005	1.525
2005/2006	1.502
2006/2007	1.459

Kaynak: TARİŞ

Tablodan da görüldüğü üzere gelişen tekstil sanayimizin ham maddesi olan pamuk tüketimimiz her yıl daha da artmaktadır. Üretim, tüketime paralel artış gösterememekte ve pamukta her geçen gün dışa bağımlılığımız artmaktadır.

6.1.3.2.2. Pamuk Destekleme Politikası

6.1.3.2.2.1. AB Pamuk Piyasa Düzeni Ve Destekler

AB'nin en büyük pamuk üreticisi Yunanistan'dır. Yunanistan'ın Birliğe katılımıyla pamuk içinde bir destekleme mekanizması geliştirilmiştir. Başka bir pamuk üreticisi olan İspanya'nın birliğe katılımıyla pamuk üretimi maksimum garanti edilmiş miktarla sınırlandırılmıştır. 1995 yılında maksimum garanti edilmiş miktar 1.031 ton olarak belirlenmiş ve kotalar ülke bazında dağıtılmıştır.

AB'de pamuk destekleme için, sezon başında konsey tarafından sabitlenmiş bir hedef fiyat ilan edilmektedir. Bu fiyat baz alınarak çırçırıcıların üreticiden pamuğu almaları gereken bir minimum fiyattan ilan edilmektedir. Çırçırıcılar minimum fiyattan daha aşağıya ürün alamazlar. Bu sistemde fark ödemesi şeklinde yapılan destek çırçırıcıya verilmektedir. Fark ödemesi komisyon tarafından ayda bir kez belirlenen dünya fiyatı ile hedef arasındaki farktır.

$$\text{Fark Ödeme} = \text{Hedef fiyat} - \text{Dünya fiyatı}$$

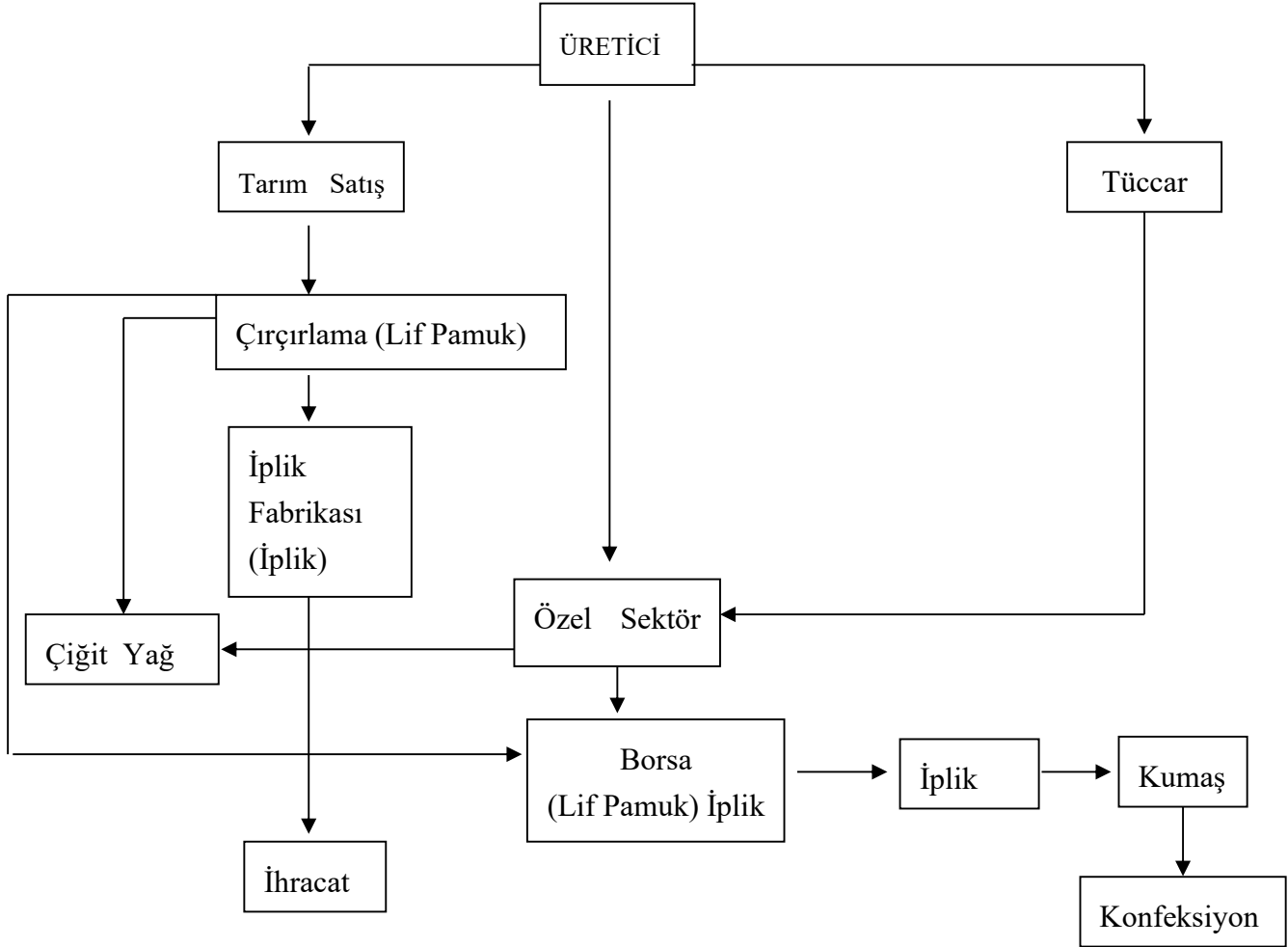
Bundan başka AB'de pamuk ortak piyasa düzeni içinde örgütlenmiş üreticilerin makineli hasada geçişini kolaylaştırmak üzere mekanizasyona yaptıkları yatırımın %50'sini karşılamaktadır.

AB'de pamuk üreticisi minimum fiyat garantisi ile desteklenmektedir. Çırçırıcının pamuğu minimum fiyattan aldığı ise çok sıkı kontrol edilmektedir. Çırçırıcıya ödenen fark ödemesi ise her ay değişmektedir. 2001 yılında konsey tarafından belirlenen minimum fiyat 100,099 €/100kg, hedef fiyat ise 106,3 €/100 kg olarak belirlenmiştir.

AB'de, 1 ocak 2006'dan sonra pamuk için ödemeler, pamuk ekimi alanlarının hektarı başına yapılacaktır. Buna göre Yunanistan için 370.000 ha, İspanya için 70.000 ha ve Portekiz için 360 ha ulusal temel alan belirlenmiştir. Buna göre Yunanistan'da 300.000 ha için 594€, kalan 70.000 ha için 342,85€, ispanya için 1 039€, Portekiz için 556€ hektar başına yardım belirlenmiştir.

6.1.3.2.2. Türkiye Pazarlama Ve Destekleme Sistemleri

İç talebimizi karşılamak için üretimin artırılması gerekmektedir. Buda üretim alanlarımızın artırılması ile mümkündür. Ancak üretim artışındaki en büyük engel oluşan fiyatların üreticiyi tatmin etmemesidir.

Şekil 2. Türkiye Pamuk Pazarlama Kanalları

Pamukta fiyat belirleyici ve en büyük alıcı tarım satış kooperatifleridir. Kooperatiflerin dışında pamuk tüccar ve borsalar aracılığıyla pazarlanmaktadır.

Tarım Satış Kooperatifleri

Ülkemizin en büyük üretici organizasyonları olan Tarım Satış Kooperatifleri, bilindiği üzere 1935 yılında kurulmuş, zaman içinde ürün pazarlamasının dışında ortaklarından aldığı ürünlerin işlenmesi, ihraç edilmesi gibi bir dizi ekonomik faaliyetleri de başarıyla gerçekleştirmiştir. Zaman içinde kurulan işleme tesisleri tarımsal sanayinin gelişmesinde de öncülük etmiştir.

Pamuk birliklerinden Çukobirlik 1940, Tariş Pamuk Birlik 1949, Ant Birlik 1952 yılında kurulmuştur.

Kooperatif ve birlikler 1960'dan sonra değişen ekonomik şartlar karşısında, tarımsal destekleme politikası aracı olarak görülerek destekleme alımları ile görevlendirilmişlerdir. Birlikler, piyasada alıcı rolü üstlendikleri için fiyatların hedeflenen düzeylerin altına inmesini önlemektedirler. Diğer yandan, lif pamuk piyasasında satıcı rolü üstlenmekte, kaliteli ürün

garantisi sağlayarak piyasa arz talep dengesinin üretici aleyhine oluşmasını engellemektedirler. (Nacak,2004)

1986-88 döneminde destekleme alımları kooperatifler tarafından yapılmıştır. 1991-93 yıllarında pamuk tekrar destekleme kapsamına alınmıştır. 1994 yılından sonra ise DFİF'den sağlanan düşük kredi ile kooperatifler kendi adlarına alım yapmışlardır.

Tarım Reformu Uygulama Projesi kapsamında Tarım Satış Kooperatifleri 16 Haziran 2006 tarihinde yürürlüğe giren 4572 sayılı yasa ile yeniden yapılandırma sürecine girmiştir. Bu yasaya göre de Ülkemiz bu güçlü üretici örgütlerine finans desteği kesilmiştir. Üretimini desteklemenin bir yolu da kurulmuş olan bu Tarım Satış Kooperatiflerini yaşatmaktır. Bu yüzden bu kooperatiflere yeniden finans kaynakları sağlanmalıdır.

Bilindiği üzere bu güçlü üretici kuruluşları yok sayılarak üreticilerin örgütlenmesi için yeni oluşumlar yaratılmaktadır. Oysa 2004 ilerleme raporunda belirtildiği gibi yeni oluşumların AB sürecinde de bir anlamı yoktur. Mevcut üretici organizasyonlarımızı güçlendirmeli, lisanlı depoculuk, müdahale kurumu gibi yeni düzenlemelerde bunların aktif rol almaları sağlanmalıdır.

Borsalar

Ülkemizde borsa sistemi ayrıntılı olarak buğday pazarlama bölümünde ele alınmıştır.

Pamuk için Dünya Bankasıyla yürütülen proje kapsamında İzmir, Adana, Şanlıurfa Ticaret Borsaları pamuk ihtisas borsası olması yönünde gerekli alt yapı çalışmaları yapılmıştır. Türkiye’de tarım ürünlerinin vadeli olarak işlem gördüğü vadeli işlem borsası’da (VOB) İzmir de kurulmuş ve faaliyetlerine başlamıştır. Pamuk üreticisinin bir yıl sonraki ürünün fiyatı hakkında bir fikir sahibi olması, ürünü daha erken pazarlayabilme imkanı sağlayan vadeli işlem borsası da pamuk için olumlu gelişmelerdir.

Türkiye Pamuk Destekleme Sistemi

Ülkemizde hızla gelişen tekstil ve konfeksiyon sektörüne paralel olarak tüketimin hızla artması, üretimin artırılmasının zorunluluk olmasını ortaya koymuştur. İlk olarak 1993 yılında uygulanmaya başlanan pamuk prim desteği 1998 yılında yeniden gündeme gelmiş ve 1998 yılında beri genel desteklemenin yanında primle de desteklenmeye devam edilmiştir.

Prim sisteminde sertifikalı tohumluk kullanımını da artırmak için 2001 yılından sonra %10, 2004 yılından itibaren de %20 sertifikalı tohumluk farkı ödenmiştir.

Tablo 119. Yıllar itibari ile uygulanan pamuk prim miktarları

Yıllar	Prim Miktarı	Sertifikalı tohumluk farkıyla verilen prim miktarı
1998	10(cent/Kg)	
1999	12(cent/kg)	
2000	9(cent/kg)	
2001	7,00(Ykr/Kg)	7,70(Ykr/Kg)
2002	8,50(Ykr/Kg)	9,35(Ykr/Kg)
2003	9,00 (Ykr/Kg)	9,90(Ykr/Kg)
2004	19,00 (Ykr/kg)	22,80(Ykr/Kg)
2005	26,67 (Ykr/kg)	32,00(Ykr/Kg)
2006	29,00 (Ykr/kg)	34,80(Ykr/Kg)

Prim sistemi; üretimin yönlendirilmesi, üreticilerin gelir seviyelerinin korunması, tarımsal üretimde sürekliliğinin sağlanması, sanayici ve ihracatçıya dünya fiyatlarından mal temini ve rekabet şansı kazandırılması, sağlıklı bir piyasa oluşumu sağlanabilmesi, spekülasyon hareketlerinin önlenmesi, kayıt dışı ekonominin kayıt altına alınması için yeterli prim miktarları ile zamanında ödenerek uygulanmalıdır.

Ülkemizde prim sistemi özellikle üretimi yönlendirme ve üretici gelir seviyesini korunması açısından istenilen başarıyı sağlayamamıştır. Prim miktarı hedef fiyat ile piyasa fiyatı arasındaki fark olarak belirlenip üreticiye ödenmelidir. Ancak yıllardır Ülkemizde prim belirlenen bütçenin ürünler arasında dağıtılması şeklinde uygulanmaktadır. O yüzden pamukta halen istenen üretim artışı sağlanamamış ve dışa bağımlılığımız azalmamıştır.

Prim uygulamasının dışında pamuk üreticileri genel anlamda uygulanan DGD, gübre ve mazot desteklerini almaktadırlar. 2003 ve 2004 yıllarında 16YTL/da olarak ödenen DGD 2005 ve 2006 yıllarında 10YTL/da olarak ödenmiştir.

Gübre desteği; 1996 yılında KDV’li gübre fiyatının %50 si şeklinde uygulanan destek zaman içinde azaltılarak 21 Eylül 2001 tarihinde tamamen kaldırılmıştır. Gübrede destek yeniden 2005 yılında, 2005/9321 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı’na göre Çiftçi Kayıt Sisteminde (ÇKS) kayıtlı çiftçilere 500 dekara kadar 3 YTL/da olarak uygulanmıştır. Gübre desteği 2007 yılı içinde aynı şartlarda yine 3 YTL/da uygulanmasına karar verilmiştir. Verilen destek çiftçinin şekerpancarındaki gübre maliyetinin yaklaşık %7’sini karşılamaktadır.

Mazot desteği; mazot desteği ilk olarak 2003 yılında dönüme 3,90 YTL olarak uygulanmıştır. Daha sonra 2005 yılında 4,5 YTL/da, 2007 yılında da 5,4 YTL/da olarak uygulamanın devam etmesine karar verilmiştir. Mazot desteğinde de 500 dekar’lık üst sınır vardır.

Pamukta sektörüm tüm taraflarının oluşturduğu bir ürün konseyi kurulması yönündeki çalışmalar devam etmektedir. Pamuk özelinde, sektörün tüm taraflarının eşit şekilde temsil dildiği bir konsey kurulması kütlüden ipliğe sektörün tüm sorunlarına paydaşları tarafından çözüm üretilmesini sağlayacaktır.

6.1.3.2.3. Ticaret Ve Fiyat Analizleri

6.1.3.2.3.1. Dış Ticaret

Tablo 120. Pamuk İhracat ve İthalatı

Yıllar	İthalat		İhracat	
	Miktar (1000 ton)	Değer (1000\$)	Miktar (1000 ton)	Değer (1000\$)
2002	540,6	493.233,5	37,8	43.461
2003	557,2	667.952,4	88,9	113.174
2004	585,3	836.813,3	48,6	78.498
2005	774,8	907.237,3	25,5	29.476
2006	750,7	965.420,7	72,2	94.323

Kaynak: TÜİK

Tablodan da görüldüğü üzere Ülkemiz her yıl gelişen tekstil sanayimizin ihtiyacını gidermek için daha fazla pamuk ithalatı yapmaktadır. Tüketicinin üretimle karşılanması ancak

pamuk ekim alanlarımızı artırmakla mümkün olacaktır. Üretimin artırılması doğru politika ve destekleme araçlarının kullanımıyla olacaktır.

6.1.3.2.3.2. Fiyat Analizleri

Daha öncede belirtildiği üzere pamuk gümrük vergisi uygulayamadığımız tek tarımsal üründür. Bundan dolayı iç piyasa fiyatları dünya fiyatlarından direk etkilenmektedir. Gelişmiş Ülkelerin DTÖ'ye de konu olan büyük ihracat sübvansiyonlarıyla oluşturdukları dünya fiyatları karşısında, maliyetleri yüksek Ülkemiz pamuk çiftçisinin rekabet etmesi oldukça zordur.

Bilindiği üzere pamukta Tarım Satış Kooperatiflerinin açıkladığı alım fiyatları piyasa belirleyicisi durumundadır.

Tablo 121. TARIŞ Pamuk Alım Fiyatları

Yıllar	Fiyat (YKr/kg)	%Artış
1998	19,50	
1999	23,00	17,9
2000	38,00	65,2
2001	68,00	78,9
2002	80,00	17,6
2003	90,00	12,5
2004	90,00	0
2005	83,00	-7,8
2006	92,00	10,8

Yukarıdaki tablodan da görüldüğü üzere pamuk fiyatlarında son yıllarda artış oldukça azdır. Fiyatların 2006 yılına gelindiğinde fiyatların hala 2003 yılı seviyelerinde olduğu görünmektedir.

Tarımsal üretimde kullanılan girdilerin fiyatları enflasyonun bile üzerinde artış gösterirken, ürün fiyatlarındaki durgunluk hatta gerileme söz konusudur. Uygulanan prim miktarı da üreticinin gelir kaybını telafi etmeye yetememektedir.

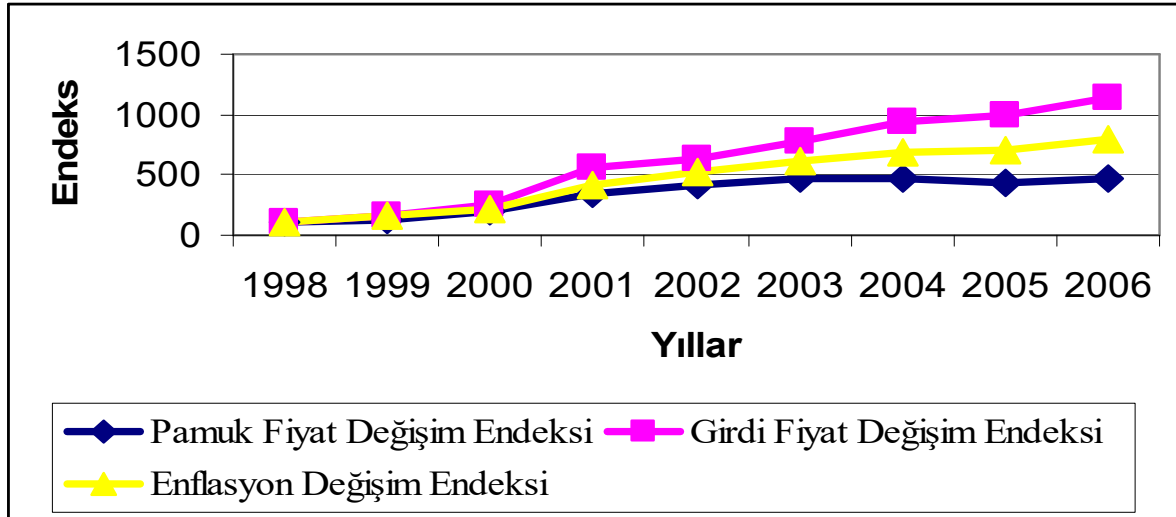
Tablo122. Ürün ve Girdi Fiyatlarının Enflasyonla Karşılaştırılması

Yıllar	Pamuk Fiyatı		Girdi Fiyatı*		Enflasyon	
	Yıllık Değişim(%)	Endeks	Yıllık Değişim(%)	Endeks	Yıllık Değişim(%)	Endeks
1998	39,3	100	35,4	100	54,3	100
1999	17,9	118	55,2	155,2	62,9	163
2000	65,2	195	62,4	252	32,7	216
2001	78,9	349	122,2	559,4	88,6	407
2002	17,6	410	12,9	631,5	30,8	532
2003	12,5	461	24,3	784,9	13,9	606
2004	0	461	20,3	941,8	13,8	690
2005	-7,8	425	5,3	991,7	2,66	709
2006	10,8	471	14	1130,5	11,58	791

*Girdi Fiyatları % Artış: Gübre ve Mazot fiyat artışlarının ortalaması alınmıştır.

Tablo ve grafikten de görüldüğü üzere 1998 yılından 2006 yılına kadar enflasyon 8 kat, girdi fiyatları yaklaşık 11 kat artarken, pamuk fiyatları sadece 4,7 kat artış göstermiştir.

Grafik 3. Pamuk, Girdi Fiyatları Ve Enflasyon Değişim Endeksi

Bu fiyat artışlarındaki dengesizlik üretici satın alma gücüne de yansımış aynı dönemde pamuk üreticisinin satın alma gücü mazotta %66, DAP gübresinde yaklaşık %24, Amonyum Nitratta %35 azalmıştır.

Tablo 123. Üretici satın alam gücündeki değişim

Pamuk/ Girdi paritesi						
	Ürün ve Girdi Fiyatları (Ykr/Kg)			Parite (*)		Alım Gücü
	1998	2006	Artış %	1998	2006	% Değişim
PAMUK	1,65	8,98	444,2			
Girdiler						
Mazot (YKr/Lt)	14	225	1530,4	0,12	0,04	-66,6
DAP	9	62	612,6	0,19	0,14	-23,6
A.Nit.%26	4,15	35	743,4	0,40	0,26	-35,5

Sonuç

Dünyada sınırlı sayıda ülkenin ekolojisi pamuk tarımına elverişlidir. Ülkemiz dünya üretiminin %80'ini gerçekleştiren sekiz ülkenin içindedir. Pamuk Ülke ekonomisine sağladığı katma değerle yaklaşık 6 milyon kişinin geçimini sağlayan bir endüstri bitkisidir.

Dünya piyasalarında pamuğun ucuz olması ve Gümrük Birliği'nden dolayı pamukta herhangi bir koruma uygulaması yapamamamız, ABD'nin uyguladığı düşük faizli ucuz GSM kredileri ile ithal pamuğun daha cazip hale gelmesi, Ülkemiz pamuk üretim alanları her geçen gün azalmasına sebep olmaktadır. Üreticisi pamuk yerine alternatif ürün aramaktadır, özellikle Çukurova ve Akdeniz bölgelerinde ekim alanları gittikçe daralmaktadır.

Tekstil sanayinin ham maddesi olan pamuğun üretimindeki girdi kalemlerinde maliyetlerin çok yüksek oluşu üretimin her yıl daha da azalmasına sebep olmaktadır. Tohumluk, ilaç, gübre, elektrik, mazot gibi girdi kalemlerinde ödenen ve üreticiye geri ödemesi yapılmayan KDV oranları düşürülmelidir.

Girdi kalemlerinde en büyük masrafı hasattaki işçilik oluşturmaktadır. Bu yüzden makineli hasada geçiş zorunluluktur. Ancak kendi yürür pamuk hasat makinesinin çok pahalı olması ve ithalatta alınan %18 KDV oranı en büyük engellerden birisidir. Makineli hasada geçiş için Ziraat Odaları önderliğinde makinelerin temini sağlanmalı pamuk hasat makinesinin ithalatı teşvik edilmelidir.

Ayrıca tekstil sanayinin en büyük sorunu olan pamukta kontaminasyonun üreticiden kaynaklanan bölümünü önlemek de makineli hasatla mümkün olacaktır. Dış Ticaret Müsteşarlığının pamukta kirlenmeyi önlemek ve kalite kriterlerini yükseltmek üzere yapılan çalışmalar ve kaliteli pamuğa fazla fiyat mantalitesi pamuk ilgili tüm sektör temsilcileri tarafından onay görmüştür.

Pamuk pazarlamasında ve piyasa oluşumunda en önemli kurumlardan olan Tarış, Çukobirlik gibi Tarım Satış Kooperatiflerinin, bilindiği üzere yeniden yapılanma sürecinde maddi destek kaynakları kesilmiştir. Birlikler ürün fiyatlarını kendi imkanları ile açıklamaktadırlar. AB uyum süreci için yapılan çalışmaların hız kazandığı şu günlerde Ülkemizin en güçlü üretici birlikleri olan Tarım Satış Kooperatiflerinin düşük faizli kredi ile desteklenmesi gerekmektedir.

Bunların çözülmesi için öncelikle ulusal pamuk politikasının belirlenmesi gerekmektedir.

Üreticilerin yeniden üretime dönmeleri için dünya piyasalarındaki pamuk fiyatları ile rekabet edebilir bir ortam yaratılmalıdır.

Kaynaklar

- 1- *Avrupa Topluluğunda Tarımsal Ürünlere Yönelik Destekler ve Çiftçilere Yapılan Yardımlar*, Can, F., Mayıs 2005, Ankara
- 2- *Türkiye Pamuk Dış Ticaretinin Yapısı ve Bunu Etkileyen Faktörler Üzerine Bir Araştırma*. Nacak, İ.P., İTB Yayın No:83, 2004
- 3- www.cottoninc.com/marketinformation
- 4- www.itb.org.tr

6.1.3.3. Şekerpancarı ve Şeker Sektörü

Şeker pancarı, çiftçiye tarlaya ve köye bağlayan, ailenin tüm fertlerine çalışma imkanı ve istihdam sağlayan, yan ürünlerinin tamamı değerlendirilen bir bitkidir.

Şeker pancarı tarımı, modern tarım tekniklerini çiftçiye kazandıran, örgütlü üretim ve pazarlamanın en güzel örneklerinden birisidir.

Ayrıca şeker sanayi tarıma dayalı sanayinin en önemli ve en başarılı sektörlerinden biridir. Sadece şeker değil ve yan ürünleri göz önüne alındığında şeker pancarının Ülkemiz ekonomisine sağladığı katma değer oldukça fazladır.

6.1.3.3.1 Üretim ve Tüketim

6.1.3.3.1.1 Dünya Üretim ve Tüketim

Dünya şeker üretiminin yaklaşık %30'u pancardan, %70'si ise kamıştan üretilmektedir. Pancar serin iklim kuşağında üretilmektedir ve dünya'da şeker pancardan üreten ülkelerin başında AB ve ABD gelmektedir.

2006 yılında yaklaşık 147,5 milyon ton'luk şeker üretiminin 38,6 milyon tonu pancar şekeri, 108,8 milyon tonu ise kamış şekeri olarak üretilmiştir.

Dünya şeker ticareti kamış şekerinin oluşturduğu fiyatlar üzerinden gerçekleşmektedir. Gerek işleme gerekse maliyeti daha ucuz olan kamış şekerine karşılık, pancardan şeker üreten Ülkeler daha korumacı bir politikayla üretimi sürdürmeye çalışmaktadır.

En önemli şeker üretici Ülkeler Brezilya, Hindistan, AB, Çin, Tayland, ABD, Meksika ve Avustralya'dır. Hindistan ve Brezilya üretimiyle dünya fiyatlarının da belirleyicisi konumundadır. AB, 17-18 milyon ton'luk pancar şekeri üretimiyle, pancar şekeri üretiminin %50'sinden fazlasını gerçekleştirmektedir.

Dünya şeker tüketimi de üretimi ile paralellik arz etmektedir. En büyük üretici ülkeler aynı zamanda tüketici ülkelerdir. Ancak son yıllardaki şeker üretimindeki artış dünya şeker stoklarının artmasına ve fiyatların düşmesine sebep olmaktadır.

6.1.3.3.1.2. Türkiye Üretim ve Tüketim

Pancar ve şeker üretimi, yarattığı katma değer ve istihdam imkanları, sosyal ve ekonomik yaşam üzerindeki etkileriyle bütün dünya da stratejik önemi olan bir sektördür. Bu doğrultuda Ülkemizde şeker pancarı üretimi ve kurulu şeker sanayi önem arz etmektedir.

Ülkemizde şeker pancarı Ege, Akdeniz sahil kuşağı, Doğu Karadeniz ve Güneydoğu Anadolu dışında tüm illerimizde üretilmektedir.

Şeker pancarı üretiminde 1998 yılından sonra kota sistemi uygulanmaya başlanmıştır. Şeker pancarı ve şeker politikası 2001 yılında yürürlüğe giren 4634 sayılı Şeker Kanunu ile

düzenlenmektedir. Üretimde kota uygulaması bu kanunla da sürdürülmektedir. Üretim yazılı sözleşme hükümlerine göre yapılmaktadır.

Tablo 124. Türkiye’de Şeker Pancarı Ekilişi, Üretimi ve Verimi

Yıllar	Ekiliş (Ha)	Üretim (Ton)	Verim (Kg/Ha)
1998	504.493	22.282.539	44.481
1999	423.234	17.102.326	40.409
2000	410.023	18.781.380	45.902
2001	358.763	12.632.522	35.211
2002	372.468	16.395.644	44.361
2003	314.000	12.576.019	41.688
2004	315.344	13.517.241	42.865
2005	-	15.181.247	-
2006*	-	14.500.000	-

Kaynak: TÜİK

* 2 inci tahmin

Yukarıdaki tablodan da görüldüğü üzere 1998 yılından sonra kota uygulaması üretim düşüşüne sebep olmuştur. Ancak üretim de en büyük düşüş 2001 yılında yürürlüğe giren 4634 sayılı yasa sonrası gerçekleşmiştir. 1998 yılında yaklaşık 22 milyon ton olan şeker pancarı üretimi 2006 yılında %35’lik düşmeyle 14 ,5 milyon tona gerilemiştir.

Şeker Kurulu tarafından Ülke ihtiyacına göre belirlenen şeker kotası şeker fabrikalarına paylaştırılmaktadır. Fabrikalar ise üretim sahalarında belirlenen kota oranındaki şeker üretimi için üreticilerle yazılı sözleşme yapmaktadırlar.

Şeker üretim miktarı Kanun gereği sakaroz kökenli şekerler(pancar şekeri) ve diğer şekerler için Şeker Kurulu tarafından ayrı ayrı belirlenir.

Yasa Sonrası Ülkemizde nişasta bazlı şeker (NBŞ) üretimi de kotaya tabi olmuştur. Toplam A kotasının %10 kadar kota tahsis edilen NBŞ kotası yine yasa gereği Bakanlar Kurulu Kararıyla her yıl %50 oranında artırılmıştır.

Tablo 125. Şeker Üretim Kotaları (1000 ton)

	2002	2003	2004	2005	2006
Pancar şekeri	2 107	2107	2107	2107	2107
NBŞ	351	351	351	351	351
Ülke Toplamı	2458	2458	2458	2458	2458

Kaynak: Şeker Kurumu

Şeker Kurumu tarafından sektöre tahsis edilen kotalarda Kanun yürürlüğe girdiğinden itibaren herhangi bir değişim görünmemektedir. Ülkemiz nüfus artışına paralel olarak tüketimin dolayısıyla şeker kotasının artması beklenirken, beş yıldır Ülke şeker kotasında bir değişiklik olmamıştır.

Kota tahsisinin pancar üretimine yansımaları önemlidir. Ülke şeker kotası, şeker fabrikaları tarafından paylaşılmaktadır. Fabrika stok miktarı kotadan düşülerek pancar ekicilerine kota tahsis edilmektedir. Bir fabrikada üç yıl üst üste stok bulunması halinde söz konusu fabrika stok miktarı

kadar kotasını kaybetmekte dolayısıyla bu da o bölgedeki pancar üretimine yansımaktadır.

6.1.3.3.2. Pazarlama ve Destekleme Politikaları

6.1.3.3.2.1. AB Şeker Piyasa Düzeni

AB’de şeker piyasasının kuralları Şeker Ortak Piyasa düzeni içerisinde gerçekleşmektedir. 1968 yılında yapılan şeker ortak piyasa düzenlemesinde destekleme fiyatları, üretim kotaları, ithalatı sınırlandırmak için gümrük vergisi ve üretim fazlasını ihraç etmek için ihracat iadelerinden oluşmaktadır. AB, tarım destekleme bütçesinin yaklaşık %3’ünü şeker sektörüne aktarmakta bununla büyük bir çoğunluğunu ihracat desteği olarak uygulamaktadır.

AB yaklaşık 600-650 Euro/ton’a mal ettiği şekerin %70’ini destekleyerek ihraç etmektedir.(İhracat desteği beyaz şekerde 439 €/ton, ham şekerde 404,4 €/ton). Üstelik AB, sektörü oldukça yüksek tarifelerle ithalata karşı korumaktadır (%164). AB verdiği ihracat sübvansiyonları ile DTÖ taahhütlerini aşmıştır. Ayrıca AB, şeker sektörü desteklerinden dolayı Avustralya, Brezilya ve Tayland’ın DTÖ’ye açtığı davayı kaybetmiş. Verilen karar sonucunda da AB şeker piyasa düzeninde(destekleme rejiminde) reform yapması kararı alınmıştır. AB Komisyonu, 2004 Temmuz DTÖ Cenevre görüşmelerinden önce 14 Haziran 2004’de Şeker Sektörü için reform kararını almış ve deklare etmiştir.

AB Şeker Reformu

2006-2015 yıllarını kapsayan bu reformla hedefler;

- Avrupa piyasasının aşırı fiyat dalgalanmalarından korunması ve düzenli şeker arzının sağlanması,

- AB’nin uluslar arası yükümlülükleri ile uyuşan bir piyasa düzeninin kurulması,
- Daha rekabetçi bir şeker sektörünün yaratılması,
- OTP reform süreci ile uyumlu hale getirmek,
- Sektörü yeniden yapılandırırken Pazar odaklı yönelimin sağlanması,
- Basit ve şeffaf bir rejim oluşturmak,
- Bütçe maliyetini sınırlandırmak, olarak belirlenmiştir.

Bu hedefler doğrultusunda;

- Şeker destekleme fiyatının üç yılda ve iki aşamada 632 €/ton’dan 421 €/ton’a düşürülmesi,

- Şeker pancarı minimum fiyatının üç yılda ve iki aşamada 43,6 €/ton’dan 27,4 €/ton’a düşürülmesi,

- Kamu müdahalesinin kaldırılması (müdahale alımları), yerine özel depolama sisteminin getirilmesi,

- Dört yıl içinde AB üretim kotalarının 2,8 milyon ton düşürülmesi (17,4 milyon tondan, 14,6 milyon tona),

- Desteklemeye tabi şeker ihracatının 2 milyon ton düşürülmesi (2,4 milyon tondan, 0,4 milyon tona),

- Gelir kayıplarını kısmen (% 60) gidermek üzere üreticilere yeni ayrıştırılmış ödeme sisteminin uygulanması,

- Üye ülkelerin işleyicileri arasında kota transferine imkan tanınması,

- Sektördeki faaliyetlerine son veren fabrikalara ton başına 250 € tutarında dönüştürme ödemesi yapılması.

AB şeker reformunu 30 Haziran 2006'dan itibaren uygulamaya başlanmıştır. Fiyat indirimleri ve karşılığında doğrudan ödemeler kademeli olarak geçiş yapılacaktır. Reform sonucunda AB kuzeyinde şeker pancarı için elverişli iklim koşullarına sahip olan ülkelerde üretim devam edeceği, buna karşılık Akdeniz ülkelerindeki üretimin ise biteceği varsayılmaktadır.

Ancak bu aşamada da şeker için pancar üretiminden vazgeçecekler biyoyakıt üretimi için yönlendirmeler ve destek çalışmaları devam etmektedir.

AB Reformunun Türkiye'ye etkileri

Mevcut haliyle Türkiye şeker sektörü AB ile rekabet edecek konumda olduğunu söylemek çok yanlış olmayacaktır. Ancak AB reform sonrası üretim maliyetlerini düşürmesi, rekabeti zorlaştıracaktır. Tüm ürünlerimizde olduğu gibi şekerpancarında da rekabet için üretim maliyetlerimizin düşürülmesi kaçınılmazdır.

AB şeker reformunun bugünden Türk Şeker sektörünü etkileyeceğini varsaymak yanlış bir yaklaşımdır. Bilindiği üzere AB üyelik yolunda ki süreçte sektörü hazırlamak gerekmektedir. Bu süreçte sadece şeker pancarı değil hububat dahil pek çok üründe rekabet için üretim maliyetlerimizi düşürmemiz ve verimliliği artırmamız gerekmektedir.

AB üyelik sürecinden sektörü, dünya ve AB pazarlarına hazırlarken mevcut tarife oranlarımızı tedricen düşürmek büyük önem arz etmektedir (%135). DTÖ ileri tarım müzakerelerinde Şeker pancarı hassas ürün olarak değerlendirilerek yüksek tarife indirimlerinden korunmalıdır.

6.1.3.3.2.2. Türkiye pazarlama ve desteleme politikaları

Pazarlama

Ülkemizde yaklaşık 450 bin çiftçi tarafından üretilen şeker pancarı yirmi beşi devlete, altısı PANKOBİRLİĞE, biri PANKOBİRLİK özel sektör ortaklığına ve bir tanesi de özel sektör ait toplam 33 şeker fabrikası tarafından alınarak işlenmektedir. Üretim yazılı sözleşme usulü yapılmaktadır. Şeker pancarına yeni bir pazarlama olanağı da biyo yakıt üretimi için yapılan yatırımlardır.

Kurulu fabrikalardan kamuya ait olanların şeker işleme kapasitesi ortalama 4500 Ton/gün'dür, kooperatif fabrikaların kapasiteleri ise ortalama 8500 Ton/gün kadardır. Kurulu sanayinin işleme kapasitesi yılda üç milyon ton şekerden fazladır. Son yıllarda pancar kotalarındaki düşüş özellikle kamu fabrikalarının düşük kapasiteyle çalışmasına neden olmaktadır.

Tablo 126. Kamu Şeker Fabrikalarına tahsis edilen şeker kotaları ve bu fabrikaların aldığı şeker pancarı miktarı

	Şeker Kotaları (A+B)	Pancar Üretim kotaları
2000		14676800
2001		9748000
2002	1708500	12123400
2003	1661380	9313200
2004	1581080	9527900
2005	1474960	9603300
2006*	1001520	7290000
2007*	1064960	-

Kaynak: T.Ş.F.AŞ.

2006 ve 2007 yıllarında Bor, Ereğli ve Ilgın şeker fabrikaları özelleştirme idaresine devredilmiştir.

Pancar kotasının her yıl biraz daha düşmesi, özellikle kamu fabrikalarının %62 kapasiteyle çalışmasına neden olmaktadır. Kota düşüşü bu bölgelerde çiftçilerin gelirlerinin de düşmesi demektir. Şeker pancarı çiftçisi küçük çiftçidir, her yıl kotaların düşmesi pancar üretimi yapılan ve alternatifi olmayan bölgelerde çiftçilerin mesleklerinden uzaklaşması demektir.

Elbette bu kota düşüşlerinin ve fabrikalarda stok oluşmasının ve artan nüfusa paralel tüketimin artmıyor gibi görünmesinin en önemli sebebi kaçak şekerdir.

Kaçak Şeker

Ülkemize giren kaçak şeker her geçen gün değişik bir boyut kazanmaktadır. Özellikle Doğu ve Güneydoğu sınırlarından giren kaçak şekerin Ülkemizde cazip olmasının nedeni fiyattan kaynaklanmaktadır. Dünya şeker fiyatları 370-400 \$/ton civarındayken, Ülkemizde şekerin fabrika çıkış fiyatı 950 \$/ton'dur. Perakende satış fiyatının 2 YTL/Kg olduğunu düşündüğümüzde aradaki fark kaçakçılığı tetiklemektedir.

Dünya şeker fiyatları, kamıştan elde edilen şekere göre belirlendiğinden Ülkemiz şeker fiyatlarının Dünya piyasalarına göre yüksek olması normaldir. ABD, AB gibi dünyada pancardan şeker elde eden tüm Ülkelerde iç piyasa şeker fiyatları Ülkemiz fiyatlarına yakındır. Sınırlarımızdaki kontrolsüzlük Ülkemizi şeker kaçakçılığında cazip hale getirmektedir.

Kimyasal tatlandırıcı olarak adlandırılan ve kontrolsüz olarak ülkemize giren tatlandırıcılarda kaçağın başka bir boyutunu oluşturmaktadır.

Özellikle NBŞ üretimini gerçekleştiren fabrikaların kota fazlası üretimi piyasa sürmesi şeklinde kontrolsüzlükten kaynaklanan kayıt dışılık ve kaçak şeker bulunduğu ileri sürülmektedir.

Tüm kontrolsüzlük ve kaçağın boyutu 1 milyon ton şeker eş değerine geldiği varsayılmaktadır.

Özelleştirme

Kamu'nun elindeki Şeker fabrikalarının özelleştirilmesine dair, IMF'ye verilen Haziran 2000 ve Aralık 2001 tarihli niyet mektuplarında taahhütler verilmiştir.

Genel olarak özelleştirmenin amacı; devlet bütçesi üzerindeki KİT finansman yükünün azaltılması, sermaye piyasasının geliştirilmesi ve atıl tasarrufların ekonomiye kazandırılması olarak tanımlanmaktadır.

Türkiye Şeker Fabrikaları A.Ş. 20 Aralık 2000 tarih ve 2000/92 sayılı Özelleştirme

Yüksek Kurulu Kararıyla Özelleştirme kapsamına alınmıştır.

Bu bağlamda büyük bir bölümü 1991 yılında özelleştirilen Amasya Şeker Fabrikasının Kamu'da kalan %15 hissesi PankoBirliğe Ağustos 2004'de satılmıştır. Yine Kütahya şeker fabrikasındaki %56'lık hissesi Ekim 2004'de özel bir şirkete satılmıştır. Depremden büyük zarar gören ve 1999 yılından sonra faaliyetini durduran Adapazarı Şeker fabrikası ise Kasım 2005'de Panko Birliğe satılmıştır.

Bor Ereğli ve Ilgın Şeker fabrikaları ise Aralık 2005'de özelleştirme kapsamına alınmış, satış için ihale tarihi şimdilik iptal edilmiştir.

Şeker Fabrikalarının özelleştirilmesinde bu sektörden geçimini sağlayan 2,5 milyon insanı yakından ilgilendirmektedir. Özelleştirme kapsamında olan şeker fabrikalarının bölgedeki istihdama katkısı, göçün yavaşlatılması, bölgesel kalkınmışlık farklarını azalması gibi sosyal işlevleri asla göz ardı edilmemelidir.

Özelleştirilecek fabrikalarda, üretimin devamlılığı ve sürekliliği ön planda olmalıdır. Aksi halde daha önce özelleştirme tecrübelerinde yaşandığı gibi(et- balık Kurumu gibi) özelleştirme sonrasında fabrikaların kapanması ve arazilerin satışa çıkarılması olası bir ihtimaldir.

Biyo Etanol

Son yıllarda özellikle azalan petrol rezervleri, artan petrol fiyatları karşısında enerji tarımını daha da önemli bir noktaya taşımaktadır. Türkiye'de üretim potansiyeli düşünüldüğünde bu konudaki bilinç ve yatırım her geçen gün artmaktadır.

Biyoetanol, kökeni nişasta olan ve tarım ürünlerinden elde edilen oktan sayısı yüksek bir biyoyakıttır. Biyoetanol, tarım ürünlerinde var olan nişastanın şekere dönüşümünden sonra uygulanan fermantasyon işlemi sonucu ortaya çıkar. Benzinle doğrudan karışabilir. Yapılan araştırmalar en ekonomik biyoetanolün şekerpancarı, mısır ve buğdaydan üretilebileceğini ortaya koymaktadır.

Kotaya bağlanan şeker pancarı üretimi, biyoetanol tesisleri sayesinde yeni bir pazar olanağına kavuşacaktır.

Destekleme

Şeker pancarı üreticileri genel anlamda uygulanan DGD, gübre ve mazot desteklerini almaktadırlar. 2003 ve 2004 yıllarında 16YTL/da olarak ödenen DGD 2005 ve 2006 yıllarında 10YTL/da olarak ödenmiştir.

Gübre desteği; 1996 yılında KDV'li gübre fiyatının %50 si şeklinde uygulanan destek zaman içinde azaltılarak 21 Eylül 2001 tarihinde tamamen kaldırılmıştır. Gübrede destek yeniden 2005 yılında, 2005/9321 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı'na göre Çiftçi Kayıt Sisteminde (ÇKS) kayıtlı çiftçilere 500 dekara kadar 3 YTL/da olarak uygulanmıştır. Gübre desteği 2007 yılı içinde aynı şartlarda yine 3 YTL/da uygulanmasına karar verilmiştir. Verilen destek çiftçinin şekerpancarındaki gübre maliyetinin yaklaşık %7'sini karşılamaktadır.

Mazot desteği; mazot desteği ilk olarak 2003 yılında dönüme 3,90 YTL olarak uygulanmıştır. Daha sonra 2005 yılında 4,5 YTL/da, 2007 yılında da 5,4 YTL/da olarak uygulamanın devam etmesine karar verilmiştir. Mazot desteğinde de 500 dekar'lık üst sınır vardır.

6.1.3.3.3. Fiyat Analizi

Pancar sadece üretim tekniği, istihdamı ve pazarlama sorunu olmadığı için değil sağladığı gelirle de bu güne kadar çiftçiyi memnun eden bir endüstri bitkisi olmuştur.

Şeker pancarı fiyatları 2001 yılına kadar destekleme kapsamında olan bir üründü ve fiyatlar Bakanlar Kurulu tarafından ilan edilmekteydi. 2001 yılında yürürlüğe giren 4634 sayılı

Şeker Kanunu sonrasında Ham Madde ve Şeker Fiyatları Yönetmeliğine göre Şeker pancarı fiyatları, şeker fabrikasını işleten gerçek ve tüzel kişiler ile üretici veya üretici temsilcisi arasında, yıllık enflasyon oranı, üretici maliyetlerindeki artış ve dünya şeker fiyatları dikkate alınarak varılacak mutabakata göre belirleneceği hüküm altına alınmıştır. Bakanlar kurulu şeker pancarı fiyatlarını son olarak 2001 yılında ilan etmiştir.

Bundan sonraki şekerpancarı alım fiyatları genellikle Kamu elindeki Şeker Fabrikalarının ilan ettiği fiyatları şeklinde olmuştur.

Tablo 127. Şekerpancarı Alım Fiyatları

Yıllar	Fiyat (Ykr/kg)	%Artış
2000	3,375	-
2001	5,00	48
2002	7,40	48
2003	8,88	20
2004	9,89	11
2005	9,90	0,1
2006*	8,9	-10

*Avans fiyat

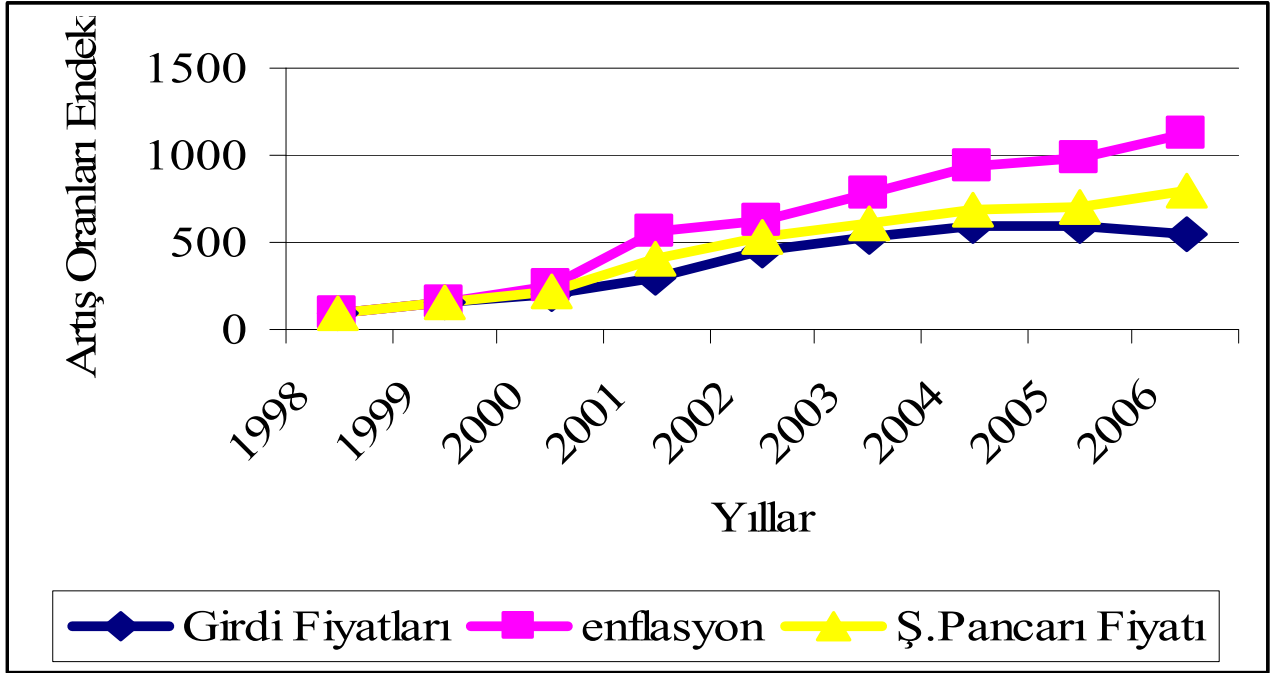
Şekerpancarı fiyatlarında son yıllardaki artış oranının azalması, hatta 2006 yılında fiyatta gerileme olması çiftçinin satın alma gücünü düşürmüştür. Aşağıdaki tablo ve grafikten de görüleceği üzere, 1998-2006 yılları arasında şeker pancarı fiyatlarındaki artış, enflasyon ve girdi fiyatları artışının çok gerisinde kalmıştır.

Tablo128. Ürün ve Girdi Fiyatlarının Enflasyonla Karşılaştırılması

Yıllar	şekerpancarı fiyatı		Girdi Fiyatı*		Enflasyon	
	Yıllık Değişim(%)	Endeks	Yıllık Değişim(%)	Endeks	Yıllık Değişim(%)	Endeks
1998	50	100	35,4	100	54,3	100
1999	63,6	163,6	55,2	155,2	62,9	163
2000	25	204,5	62,4	252	32,7	216
2001	48	302,6	122,2	559,4	88,6	407
2002	48	448	12,9	631,5	30,8	532
2003	20	537,5	24,3	784,9	13,9	606
2004	11,4	599	20,3	941,8	13,8	690
2005	0,1	599	5,3	991,7	2,66	709
2006	-10	539,1	14	1130,5	11,58	791

*Girdi Fiyatları % Artış: Gübre ve Mazot fiyat artışlarının ortalaması alınmıştır.

Grafik 4. Şekerpancarı, Girdi Fiyatları Ve Enflasyon Değişim Endeksi

Ürün fiyatlarının enflasyon ve girdi fiyatlarının gerisinde kalması üretici satın alma gücüne yansımış ve şeker pancarı üreticisinin bu dönemde satın alma gücünün, mazotta %66,6, DAP gübresinde %23,6 ve Amonyum Nitrat 'ta %35,5 oranında gerilemesine sebep olmuştur.

Tablo129. Üretici Satın Alma Gücündeki Değişim

Şekerpancarı/ Girdi paritesi						
	Ürün ve Girdi Fiyatları (Ykr/Kg)			Parite (*)		Alım Gücü
	1998	2006	Artış %	1998	2006	% Değişim
ŞEKERPANCARI	1,65	8,98	444,2			
Girdiler						
Mazot (YKr/Lt)	14	225	1530,4	0,12	0,04	-66,6
DAP	9	62	612,6	0,19	0,14	-23,6
A.Nit.%26	4,15	35	743,4	0,40	0,26	-35,5

Sonuç

Şeker pancarı, çiftçiyi tarlaya ve köye bağlayan, ailenin tüm fertlerine çalışma imkanı ve istihdam sağlayan, yan ürünlerinin tamamı değerlendirilen tarım sanayi entegrasyonun en güzel örneğini yansıtan bir bitkidir. Bu özelliğinde dolayı şekerpancarı stratejik ürünlerimizden birisidir.

Bu gerçek DTÖ müzakereleri ve AB uyumu sırasında da asla unutulmamalıdır. Türkiye şeker pancardan üretmektedir gerek AB gerekse ABD'de de olduğu gibi şekerpancarı üretiminin sürekliliği konusunda gerekli önlemler alınmalıdır.

Ülkemizin en büyük sorunu olan kaçak şeker önlenmelidir.

DTÖ görüşmeleri sırasında şeker pancarı hassas ürün kapsamına alınarak olası gümrük vergisi indirimlerinden muaf tutulmalıdır.

Özelleştirme kapsamına alınan kamu fabrikalarında, özelleştirme de esas üretimin devamı olmalıdır.

Şeker pancarı fiyatları Kanun'da öngördüğü üzere üretici ve sanayicin karşılıklı mutaakatı ile belirlenmelidir.

Kaynaklar

1-Küreselleşme ve Türkiye Tarımı, Günaydın G., Ocak 2002, Ankara

2- Ortak Piyasa Düzenleri Alt çalışma Grup Raporları, T.C. Tarım ve Köyişleri Bakanlığı, Strateji Geliştirme Başkanlığı, Haziran 2006, Ankara

3- www.pankobirlik.org.tr

4- www.sekerkurumu.gov.tr

5-www.oib.gv.tr

6- www.tarim.gov.tr

6.1.4. Yağlı Tohumlu Bitkiler

Yağlı tohumlu bitkiler, gıda sanayi başta olmak üzere, yem, kozmetik, boya, enerji gibi çeşitli sektörlerle ham madde sağlaması bakımından ülke ekonomisinde büyük öneme sahip ürün grubumuzu teşkil etmektedir. Yağlı tohumlu bitkiler olarak adlandırdığımız grubun içerisinde yer alan ürünlerimiz çığit(pamuk tohumu), ayçiçeği, soya, yerfıstığı, susam, kolza(kanola), haşhaş, aspir, keten(tohumu) ve kenevir(tohumu) yer almaktadır. Ürünler içerisinde pamuk tohumu yağlı tohumlar grubunda yer almamakta ancak ülke bitkisel yağ sanayinde önemli katkı sağlaması bakımından bu grupta değerlendirilmektedir. Ayrıca, yağlı tohumlar içerisinde yer almayan mısır ve zeytinde yağ sanayinde önemli yere sahiptir.

Ülkemizde üretimi gerçekleştirilen yağlı tohumlarda üretim miktarı olarak ilk sırada çığit yer alırken bu ürünü ayçiçeği, soya, yer fıstığı, susam, kanola ve diğerleri izlemektedir.

6.1.4.1. Dünya Yağlı Tohumlar Üretimi

Dünyada FAO verilerine göre 15 çeşit yağlı tohum üretimi yapılmaktadır. Üretim miktarı bakımından önemli olan yağlı tohumlara bakıldığında ise ilk sırada soya fasulyesi yer almakta, bu ürünü çığit, kanola, yer fıstığı, ayçiçeği, susam, aspir izlemektedir. Ayrıca, palmye tohumu, yağ keteni, hindistan cevizi, hint yağı ve haşhaş gibi ürünlerde dünyada yağlı tohumlu bitkiler arasında yer almaktadır.

Dünya yağlı tohumlar üretimi son beş yılda %20 artarak 2005 yılında 400 milyon tona ulaşmıştır. Dünya yağlı tohumlar üretiminde son beş yılda en fazla artış %52 ile ayçiçeğinde gerçekleşmiştir. 2001 yılında 20 milyon ton olan ayçiçeği üretimi 2005 yılında 31 milyon tona ulaşmıştır. Aspir %39 artarak 806 bin tona, kanola %31 artarak 47 milyon tona, soya fasulyesi ise %20 artarak 214 milyon tona ulaşmıştır. Üretim miktarlarının artmasında ekim alanlarının önemli miktarlarda artması sebep olmuştur.

Tablo 130. Dünya Yağlı Tohumlar Üretim Miktarları (1000 Ton)

Yıllar	Soya	Çiğit	Kanola	Yer Fıstığı	Ayçiçeği	Susam	Aspir	Toplam
2001	177.937	59.809	35.918	36.174	20.343	3.256	581	334.018
2002	181.736	52.911	34.226	33.114	24.517	2.770	593	329.867
2003	190.596	55.287	36.682	36.478	27.796	3.171	731	350.741
2004	206.462	69.936	46.127	36.436	26.367	3.276	652	389.256
2005	214.347	68.298	47.161	35.865	30.944	3.326	806	400.747

Kaynak: FAO

Dünya yağlı tohumlar üretiminde son yıllarda gerçekleşen artışın önemli bir nedeni de alternatif enerji kaynağı olan biyodizelin üretimindeki artıştır. Azalan enerji kaynakları ve çevre dostu olarak dünyada yerini alan biyodizel üretimi her geçen yıl artmakta bu sebeple yağlı tohumlara olan ihtiyaçta artmaktadır.

6.1.4.2. Türkiye Yağlı Tohumlar Üretimi

Ülkemizde yağlı tohumlar üretim açığı bulunan ürünler arasındadır. Üretim miktarlarının son yıllarda artış göstermesine rağmen halen istenilen düzeye gelinememiştir. 2006 yılı ilk tahmin sonuçlarına göre toplam 2,5 milyon ton yağlı tohumlar üretimi gerçekleştirilmektedir. Üretimin en fazla olduğu çiğitin toplam yağlı tohumlar içerisindeki payı %55,9'dur. Bu ürünü %36,8 pay ile ayçiçeği, %3 payı ile yerfıstığı, %1,3 pay ile soya fasulyesi, %1,0 pay ile susam, %0,5 pay ile kanola izlemektedir.

Tablo131. Türkiye Yağlı Tohumlar Üretimi (Ton)

Yıllar	Çiğit	Ayçiçeği	Soya	Yer Fıstığı	Susam	Kanola	Diğer	Toplam
2001	1.353.888	650.000	50.000	72.000	23.000	650	21.776	2.171.314
2002	1.457.122	850.000	75.000	90.000	22.000	1.500	19.205	2.514.827
2003	1.307.920	749.000	85.000	85.000	22.000	6.500	52.360	2.307.780
2004	1.434.183	800.000	50.000	80.000	23.000	4.500	18.069	2.409.752
2005	1.473.000	865.000	29.000	85.000	26.000	1.200	13.958	2.493.158
2006*	1.440.000	950.000	35.000	84.000	26.000	13.000	27.972	2.575.972

Kaynak: TÜİK *:1. Tahmin

Son altı yılda yağlı tohumlar içerisinde en fazla üretim artışının kanolada olduğu görülmektedir. 2001 yılında 650 ton olarak gerçekleşen kanola üretimi 2006 yılı ilk tahminlerine göre 13.000 ton olarak gerçekleşmiştir. Kanola da 2006 yılında gerçekleşen önemli artışın sebebi biyodizel üretimi olmuştur. Ülkemizde biyodizel 2005 yılında üretilmeye başlanmış, üretici firmalar 2006 yılı ekim döneminde üreticilerle kanola üretim sözleşmesi yaparak kanola ekim alanlarının artmasını sağlamıştır.

Benzer şekilde ayçiçeği üretimi 2001 yılından 2006 yılına kadar %46 artarak 950.000 tona ulaşmıştır. Yağlı tohumlar içerisinde ürünlerde genelde artışlar görülürken soya fasulyesi üretimi 2001 yılında 50.000 ton iken 2002 ve 2003 yıllarında önemli oranda artmış ancak 2006 yılında %30 azalarak 35.000 tona gerilemiştir.

Ülkemizde pamuk tohumu çoğunlukla Ege Bölgesi, Akdeniz Bölgesi ve Güneydoğu Anadolu Bölgesinde, ayçiçeği çoğunlukla Trakya ve Karadeniz Bölgesinde, soya fasulyesi Karadeniz ve Akdeniz Bölgesinde, yerfıstığı Akdeniz Bölgesinde yetiştirilmektedir. Kanola üretimi ise geçmiş yıllarda Trakya Bölgesinde yoğunlaşırken 2006 yılından itibaren ülke geneline yayılmaya başlamıştır.

6.1.4.3. Türkiye Yağ Üretimi Ve Tüketimi

Ülkemizde 2000-2004 yılları arasında 427.000-450.000 ton ham yağ üretilmiştir. 2004 yılı yağ üretiminin %55'ini ayçiçek yağı, %36'sını pamuk yağı, %2'sini soya yağı, %2'sini de mısır özü yağı oluşturmaktadır.

Tablo 132. Türkiye Yerli Tohumdan Bitkisel Ham Yağ Üretimi (1000 Ton)

Ürün	2000	2001	2002	2003	2004
Ayçiçek Yağı	246	207	324	218	250
Pamuk Yağı	163	156	172	156	161
Soya Yağı	8	8	17	7	10
Mısır Özü Yağı	10	12	16	18	9
Toplam	427	383	529	399	450

Kaynak: TEAE

Türkiye'de kişi başına toplam bitkisel yağ tüketimi 17,5 Kg'dır (TEAE). 2000 yılında gerçekleştirilen nüfus sayımına göre belirlenen 67,8 milyon dikkate alındığında ülkemizde toplam yağ tüketimi 1.186.500 ton'dur. 2000-2004 yılların arasında gerçekleştirilen ortalama bitkisel yağ üretimi dikkate alındığında Ülkemizin bitkisel yağ açığı 736.500 ton'dur.

Tablo 133. Yıllar İtibariyle Türkiye Yağ Tüketimi (Ton)

	2002	2003	2004
Rafine Ayçiçek Yağı	452.000	537.000	579.000
Rafine Mısır Yağı	108.000	71.000	102.000
Rafine Pamuk Yağı	80.000	84.000	83.000
Rafine Soya Yağı	57.000	35.000	81.000
Rafine Kanola Yağı	8.000	4.000	5.000
Margarin	419.000	447.000	491.196
Toplam	1.155.000	1.185.000	1.173.000

Kaynak: BSYP

Ülkemiz yağ tüketiminin %42'sini margarin, %58'ini ise likit yağlar oluşturmaktadır. 850.000 ton olan toplam likit yağ tüketiminin %68'ini ayçiçek yağı, %12'sini mısır yağı, %10'unu pamuk yağı, %9'unu soya yağı oluşturmaktadır.

Sonuç

Ülkemizin yıllardan beri çözüm bulamadığı bitkisel yağ açığı, mevcut imkanlarımıza rağmen halen kapatılamamıştır. Üretimin yeterince artırılmamasında birçok faktör etkili olmaktadır. Özellikle yağlı tohumlu bitkilerin üretiminde üretimi teşvik edici bir fiyat politikası izlenememesi üreticileri üretimden vazgeçiren unsurların başında gelmektedir. Ülkemizin ihtiyacı olan ham maddenin yurt içi üretimle sağlanabilmesi bakımından başta ayçiçeği olmak üzere soya, kanola ve diğer yağlı tohumlu bitkilerde ekim alanları ile birlikte verim artışı sağlanmalıdır. Ekim alanlarındaki artışa neden olabilecek en önemli faktör ise uygulanan fiyat politikalarıdır.

Yağlı tohumlu bitkilerin üretimini teşvik etmek amacıyla uygulanan fiyat politikalarından biri de prim uygulamasıdır. Prim uygulamasının amacı, bilindiği üzere üretimin yönlendirilmesi, üreticilerimizin gelir seviyesinin korunması, tarımsal üretimde sürekliliğin sağlanması, sanayici ve ihracatçıya dünya fiyatlarından mal temini ve rekabet şansı kazandırılması, sağlıklı bir piyasa oluşumunun sağlanması, spekülative hareketlerin önlenmesi, kayıt dışı ekonominin kayıt altına alınmasıdır. Prim uygulamasının amacına ulaşabilmesi ise ancak primlerin yeterli miktarda verilebilmesine bağlıdır. Primler kendinden beklenen amacı gerçekleştirecek düzeyde belirlenmeli, ve prim ödemeleri zamanında yapılmalıdır. Ayrıca ayçiçeği, soya, kanolanın yanında diğer yağlı tohumlu bitkiler de prim sistemine dahil edilmelidir.

Yağlı tohumlu bitkilerin üretim alanlarının başka ürünlere kaymasını önlemek bakımından, üretimi teşvik edici bir parite sisteminin uygulanması büyük önem taşımaktadır. Örneğin ayçiçeği-buğday arasındaki fiyat paritesinin 2'nin altına düşmesi ayçiçeğinde ekim alanların daralmasına yol açmıştır. Ülkemizde yağlı tohumlu bitkiler üretiminde ilk sırada ayçiçeğinin olduğu dikkate alındığında bitkisel yağ açığımızın daha da arttırılmaması için ayçiçeği-buğday fiyat paritesi 2'nin altına düşürülmemelidir.

Yağlı tohumlu bitkilerin üretimin arttırılabilmesi bakımından münavebe durumu gözden geçirilerek, bu yolla ekim alanında bir artış sağlanmalıdır.

Bu unsurların yanında diğer ülkelerdeki üreticilerin, ülkemizdeki üreticilere göre daha fazla desteklenmesi, verimlerinin yüksek oluşu ve ucuz girdi temin etmeleri dolayısıyla üretim maliyetlerinin daha az olması nedeniyle, dünya fiyatları daha düşüktür. Ülkemizde ise ilaç, gübre, mazot, sulama ve sulamada kullanılan elektrik gibi girdilerde fiyatların yüksek oluşu maliyeti arttırmaktadır. Bu durumda, üreticilerimiz haksız bir rekabetle karşı karşıya kalmaktadır. Üreticilerimizin verimli bir şekilde üretim yapabilmeleri bakımından ucuz girdi kullanımı sağlanmalı, gübre, mazot ve elektrikteki KDV oranları indirilmelidir.

Ucuz girdi temininin yanı sıra girdilerin verimli bir şekilde kullanılmasının sağlanması bakımından üreticilerin eğitimi de büyük önem taşımaktadır. Eğitim faaliyetleri ile girdilerin doğru zamanda, doğru miktarda optimum verimi elde edecek şekilde kullanımı sağlanmalı ve tarımda teknoloji kullanımı yaygınlaştırılmalıdır.

Ülkemiz sahip olduğu ekolojik özellikler nedeniyle bitkisel yağ üretiminde büyük bir potansiyele sahiptir. Varolan potansiyele rağmen, üretim yeterli düzeye ulaşamamış olup, arz açığı ithalat yolu ile karşılanmaya çalışılmaktadır. DTÖ kararları çerçevesinde yağlı tohumlar ve bunların ürünlerinin ithalatında uygulanan gümrük vergilerinin üst sınırları bellidir. Bu sınırlar, dış piyasa fiyatları ile üreticimizin rekabet edebilmesi için yeteri kadar yüksek değildir. Bu nedenle özellikle üreticinin ürün pazarlama döneminde(hasat ve sonrası) ithalat kesinlikle önlenmelidir.

6.1.4.4. Ayçiçeği

Ayçiçeği, ülkemiz ekonomisi açısından oldukça önemli bir yere sahiptir. Tohumları %40-50 oranında yağ içermekte olup, bitkisel yağ üretimimizin %57'si ayçiçeğinden elde edilmektedir. %40-45 oranında elde edilen küspesinin içerdiği %30-40 oranındaki protein ile de değerli bir yem olarak, hayvan beslemesinde kullanılmaktadır. Yemeklik yağ dışındaki yağlar, sabun ve boya sanayinde değerlendirilmekte; sapları da yakacak olarak kullanılmaktadır. Sapların yakılmasından sonra oluşan külün %36-40 oranında potasyum içermekte olup, gübre olarak da değerlendirilebilmektedir.

Ayrıca, ayçiçeği tohumu çerezlik olarak da tüketilmektedir. Toplam ayçiçeği üretimimizin %2,6'sı çerezlik ayçiçeğidir. Oldukça sağlıklı olan ayçiçeği çekirdeği fındık türü diğer kabuklu ürünlerle karşılaştırıldığında protein bakımından yüksektir. Ayçiçeği çekirdeği demir bakımından fındıktan düşük, kuru üzüm ve fıstıktan zengindir. Potasyum ve Vitamin E bakımından da zengin olan ayçiçeği çekirdeği önemli bir Linoleik asit kaynağıdır. Linoleik asit bakımından zengin yiyeceklerin kandaki kolesterol seviyesinin düşmesine yardımcı olduğu bilinmektedir. Dolayısıyla ayçiçeğinin beslenmede ayrıca önemli bir yeri vardır..

6.1.4.4.1. Dünya Ayçiçeği Üretimi Ve Tüketimi

Dünyada ayçiçeği ekilen alan 22,4 milyon hektar olup, üretim 29 milyon ton, verim ise 129 kg/da'dır. Dünyada ayçiçeği ekim alanları yıldan yıla artarak 2005 yılında 29 milyon ton üretim gerçekleşmiştir. 2001 yılında 17,6 milyon hektar olan ekim alanı %27 artarak 22,4 milyon hektara, verimdeki artışa da paralel olarak 20 milyon ton olan üretim %42 artarak 29 milyon tona ulaşmıştır.

Tablo 134. Dünya Ayçiçeği Yetiştirilen Alan,Üretimi ve Verim

Yıllar	Ekiliş(Ha)	Üretim(Ton)	Verim(kg/da)
2001	17.679.186	20.343.080	115
2002	19.390.337	24.517.035	126
2003	23.336.710	27.518.128	118
2004	21.362.121	26.178.404	122
2005	22.405.865	29.004.119	129

Kaynak: FAO

Ayçiçeği üretimi bakımından dünyada önde gelen ülkeler Rusya, Ukrayna, Arjantin olup, dünya üretiminden aldıkları pay sırasıyla %22, %16, %12'dir. Bu üç ülke dünya üretiminin % 50'sini gerçekleştirmektedir. Ülkemizin, dünya ayçiçeği üretiminden aldığı pay ise %3'dür. Verim bakımından incelediğimizde 197 kg/da'lık verim ile dünya üretiminde önde gelen ülkeler arasında

ikinci sırada yer almaktadır.

Tablo 135. Dünya Ayçiçeği Üretiminde Önde Gelen Ülkeler ve Üretim Miktarları

Ülkeler	Ekiliş (ha)	Üretim (Ton)	Verim (kg/da)
Rusya	5.320.000	6.394.510	120
Ukrayna	3.668.000	4.705.320	128
Arjantin	1.896.000	3.652.000	192
Çin	1.085.000	1.850.000	170
Amerika	1.056.240	1.822.700	172
Fransa	643.529	1.502.106	233
Hindistan	2.270.000	1.500.000	66
Romanya	950.000	1.257.000	132
Türkiye	480.000	950.000	197
Dünya	22.405.865	29.004.119	129

Kaynak: FAO 2005

6.1.4.4.2. Türkiye Ayçiçeği Üretimi Ve Tüketim

Ülkemizde üretilen yağlı tohumlu bitkiler içerisinde ayçiçeğinin payı %32,2'dir. Ayçiçeğinin ülkemiz üretiminden aldığı pay, halkın genelde bitkisel yağ olarak ayçiçeğini tercih etmesi ve özellikle Trakya bölgesinde ekim nöbetinde temel bitki oluşu (buğday-ayçiçeği) ayçiçeğinin önemini daha da artırmaktadır.

Ülkemizin bütün bölgelerinde ayçiçeği tarımı yapılmakla birlikte toplam ayçiçeği üretiminin %65,3'ü Marmara bölgesinde yapılmaktadır. Bu bölgemizi sırasıyla Birinci Tarım (OrtaKuzey) Bölgesi %10,1, İkinci Tarım Bölgesi (Ege) %9,8, Dördüncü (Akdeniz) Bölgesi %4,5, Dokuzuncu Tarım (Ortagüney) Bölgesi %4,4, Sekizinci Tarım (Ortadoğu) Bölgesi %1,9, Yedinci Tarım (Karadeniz) Bölgesi %1,7, Altıncı Tarım (Güneydoğu) Bölgesi %1,4, Beşinci Tarım (Kuzeydoğu) Bölgesi %0,9 bölgelerimiz izlemektedir. İç Anadolu ve Karadeniz bölgelerinde daha çok çerezlik ayçiçeği üretimi yapılmaktadır.

Tablo 136. Ülkemizde Yıllara göre Ayçiçeği Ekiliş, Üretim ve Verimleri

Yıllar	Ekiliş (ha)	Üretim(Ton)	Verim(Kg/ha)
1998	586.000	860.000	1.468
1999	595.000	950.000	1.597
2000	542.000	800.000	1.476
2001	510.000	650.000	1.275
2002	550.000	850.000	1.545
2003	545.000	749.000	1468
2004	-	800.000	-
2005 *	-	850.000	-

Kaynak: DİE *: 1. Tahmin sonucu

Not: 2003,2004,2005 tarihlerinde sadece yağlık ayçiçeği üretimi dikkate alınmıştır. 2003 yılında 51 bin ton, 2004 yılında 100 bin ton, 2005 yılında 100 bin ton çerezlik ayçiçeği üretimi yapılmıştır

Tablo 137. “2003 yılı” İllere Göre Ayçiçeği Üretimi

İller	Ekiliş (ha)	Üretim(Ton)	Verim(Kg/da)
Tekirdağ	124.200	224.311	181
Edirne	106.488	149.881	141
Kırklareli	67.343	115.144	171
Çanakkale	22.996	36.315	158
Balıkesir	24.455	32.035	131
İstanbul	18.171	30.585	187
Bursa	18.611	25.026	134
Kahramanmaraş	11.148	20.416	183

İllere göre üretim durumuna baktığımızda 2002 yılı verilerine göre ayçiçeği üretimimizin %57,5’i sırasıyla Tekirdağ, Edirne ve Kırklareli illerimizde gerçekleşmiştir. Bu illerimizi sırasıyla Çanakkale, Balıkesir, İstanbul, Bursa ve Kahramanmaraş izlemektedir.

6.1.4.4.3. Destekleme Politikası

Ülkemizde ayçiçeği üreticisinin korunması, yemeklik bitkisel yağ fiyatlarında devamlılığın sağlanması, ülkemizdeki bitkisel yağ açığının kapatılabilmesi ve üretimin özendirilmesi gibi amaçlarla 1969/70 üretim döneminden bu yana devlet adına satın alınmış, ancak 1994 yılı ekonomik istikrar tedbirleri çerçevesinde destekleme kapsamı dışında bırakılmıştır. Bu tarihten sonra ayçiçeğine prim uygulaması ilk olarak 1999 yılında başlamış ayçiçeği satışları karşılığında kilogram başına üreticilere 5 Cent, 2000 yılında 6 Cent destekleme primi ödenmesi kararlaştırılmıştır. 2001 yılından itibaren ise destekleme primleri TL olarak açıklanmıştır.

Tablo 138. Yıllar İtibarıyla Uygulanan Prim Miktarları

Yıllar	Prim Miktarı
1999	5(cent/kg)
2000	6(cent/kg)
2001	75.000(TL/kg)
2002	85.000(TL/kg)
2003	110.000(TL/kg)
2004	135.000 (TL/kg)
2005	175.000 (TL/Kg)
2006	200.000 (TL/KG)

Ülkemiz yağ ihtiyacının büyük bir kısmının ayçiçeği yağı tarafından karşılandığı göz önüne alındığında ayçiçeği üreticilerimizin emeğini karşılayacak bir fiyat ve bunun yanında tarımsal eğitim, teknolojik imkanların artırılması, alt yapıların geliştirilmesi, ucuz ve yeterli girdi, kredi gibi fiyat dışı araçlarla desteklenmesi büyük önem taşımaktadır. Ayrıca ürün bedellerinin üreticilere ürün tesliminden hemen sonra, peşin olarak ödenmesi sağlanarak üretim teşvik edilmelidir. Bu amaçla uygulanan prim sistemine devam edilmelidir.

6.1.4.4.4. Dış Ticaret

6.1.4.4.4.1. İhracat

Ayçiçeği ihracatımız yok denecek kadar azdır. Ülkemiz yağ sanayi ham madde ithal edip bunu işlenmiş ürün olarak ihraç etmektedir. Bu şekilde hem ülkemizdeki kurulu kapasite değerlendirilmekte hem de yapılan ithalat nedeniyle kaybedilen dövizin bir kısmı telafi edilebilmektedir.

6.1.4.4.4.2. İthalat

Ayçiçeği üretimimizin ülke ihtiyacını karşılamada yetersiz kalması nedeniyle söz konusu üretim açığı ithalat yoluyla karşılanmaktadır. Hammadde yetersizliği, yağlı tohum ve ham yağ ithalatını zorunlu kılmaktadır. İthalatımız daha çok ayçiçeği tohumu şeklinde yapılmaktadır. Bu suretle, atıl kapasitesinin değerlendirilmesine çalışılmaktadır.

Tablo 139. Türkiye Ayçiçeği Tohumu ve Ayçiçeği Yağı İthalatı

Yıllar	Ayçiçeği Tohumu		Ayçiçeği Yağı	
	Miktar (Mt)	Değer (1000\$)	Miktar (Mt)	Değer (1000\$)
2000	523.903	103.324	100.680	39.541
2001	182.728	42.707	133.473	62.780
2002	129.108	42.008	93.142	52.102
2003	540.852	153.335	92.548	54.047
2004	481.703	157.376	78.301	50.577
2005	482.994	153.000	199.824	132.653

Kaynak: DTM

6.1.4.4.5. Fiyat

Ülkemizde ayçiçeği üretimini etkileyen en önemli faktör uygulanan fiyat politikalarıdır.

Ülkemizde üretilen ayçiçeği yağı kaliteli olmakla birlikte iç piyasadan temin edilen tohum fiyatları, dünya piyasalarına göre yüksek olduğu için yağ fiyatları da yüksek olmakta ve uluslararası piyasalarda rekabeti olumsuz yönde etkilemektedir. Ayrıca diğer ülkelerdeki üreticilerin ülkemizdeki üreticilere göre daha fazla desteklenmesi, verimlerinin yüksek oluşu ve üretim maliyetlerinin daha az olması nedeniyle ülkemiz üreticileri dünya piyasalarında haksız bir rekabetle karşı karşıya kalmaktadır.

Ayçiçeği - buğday fiyat paritesinin 2'nin altına düşmesi ayçiçeğinde ekim alanlarının daralmasına yol açmaktadır. Bu nedenle fiyatlar açıklanırken bu orana dikkat edilmeli zaten mevcut olan bitkisel yağ açığımız daha da arttırılmamalıdır.

Tablo 140. Trakyabirlik Alım Fiyatları

Yıllar	Fiyat (TL/Kg)
1999	130.000
2000	165.000
2001	370.000
2002	460.000
2003	485.000
2004	515.000
2005	515.000
2006	525.000

Kaynak: TRAKYABİRLİK

Sonuç Ve Öneriler

Ülkemiz sahip olduğu ekolojik özellikler nedeniyle bitkisel yağ üretiminde büyük bir potansiyele sahiptir. Ancak, bu imkanlara rağmen, üretim yeterli düzeye ulaşamamıştır. Bu nedenle ülkemizde bitkisel yağ sıkıntısı çekilmekte ve yağ ihtiyacı ithalatla karşılanmaktadır. Ülkemizin döviz kaybının önlenmesi ve mevcut üretim potansiyelinin değerlendirilerek bu üretim dalının ülke ekonomisine olan katkısının artırılması bakımından yağ tohumlu bitkilerin ve özellikle ayçiçeği üretiminin geliştirilmesi zorunludur. Bu amaçla;

- Üretici kararını etkileyen en önemli faktörlerden biri ayçiçeğine verilecek prim ve buğday-ayçiçeği fiyat paritesidir. Ekim alanı ve üretim miktarının artırılabilmesi, bakımından ayçiçeği üretiminin prim ile desteklenmesine devam edilmelidir.
- Ayçiçeği-buğday fiyat paritesinin 2'nin altına düşmesi ayçiçeği ekim alanlarının daralmasına yol açmaktadır. Bu nedenle mevcut olan bitkisel yağ açığımız daha da arttırılmaması bakımından parite 2'nin altına düşmemelidir.
- Açıklanan ayçiçeği fiyatı maliyetin altında kalması neticesinde üretici mağdur olduğu gibi, girdi fiyatlarındaki artış neticesinde üretici yeterince girdi kullanamamakta ve verimde düşüşler meydana gelmektedir.
- Ayçiçeğinde verimi etkileyen en önemli faktörlerden biri de sulamadır. Özellikle ayçiçeğinde su ihtiyacının en fazla olduğu dönem tohumluk oluşumu başlangıcıyla tohumluk dönemi gibi olduğu

devre olup, en kritik dönemdir. Ayçiçeğinin yoğun olarak üretildiği bölgelerde son yıllarda meydana gelen kuraklık üretimde düşüslere neden olmuştur. Bu nedenle Tarım Sigortaları Kanunu kapsamında üreticilerin sigorta yaptırebilmeleri için prim desteği %50'nin altına düşürülmemelidir.

- Sulu tarım yapılan yörelerde ekim alanlarının artırılması bakımından ayçiçeği üretimi teşvik edilmelidir. Bu amaçla, sulamaya yönelik teşvikler artırılmalı ve bu tür uygulamalar desteklenmeli, sulamada kullanılan elektrik fiyatları makul bir seviyeye getirilmelidir.
- Tohumlarda gerekli performans analizleri ve demonstrasyonlar yapılmadan piyasaya sürülmektedir. Bu da üretimi ve verimi olumsuz etkilemektedir. Yabancı ot, hastalık ve zararlılara dayanıklı çeşitlerin geliştirilmesine ağırlık verilmeli ve geliştirilen çeşitlerin performans denemeleri ve adaptasyon çalışmaları yapılarak sonuçları üreticilerimize aktarılmalıdır.
- DTÖ kararları çerçevesinde yağlı tohumlar ve bunların ürünlerinin ithalatında uygulanan gümrük vergilerinin üst sınırları bellidir. Bu sınırlar, dış piyasa fiyatları ile üreticimizin rekabet edebilmesi için yeteri kadar yüksek değildir. Bu nedenle özellikle üreticinin ürün pazarlama döneminde (hasat ve sonrası) ithalat kesinlikle önlenmelidir.
- Ayçiçeği üreticilerinin ekonomik örgütlerinden olan Trakyabirlik ve Karadenizbirlik oluşturulan politikalarla paralel olarak finansman güclüğü içine girmişlerdir. Bu durum Tarım Satış Kooperatiflerinin pazarda ve fiyat oluşumunda denge görevini yerine getirmelerini engellemektedir.
- Tarım Satış Kooperatiflerinin etkili bir çiftçi örgütü olarak çalışmalarına yardımcı olmak üzere 4572 sayılı yasa ile kesilen finansal desteklerinin yerine, yeni finans kaynakları oluşturulmalı, ekonomik kayıplara neden olan depolama koşulları iyileştirilmelidir.

Kaynaklar

1-FAO

2-TKB

3-TUİK

4-İGEME

5-DTM

6-BYSD

6.1.4.5. Yağlı Tohumlar Ve Biyodizel

Artan enerji fiyatlarının kontrol altına alınması, sürdürülebilir enerjinin sağlanması ve enerjide dışa bağımlılığın azaltılması gibi sebeplerle dünyada yenilenebilir enerji kaynaklarının önemi artmıştır.

Biyodizel özellikle fosil orijinli yakıtların çevre üzerindeki olumsuz etkisini azaltması ve daha birçok sebeple yenilenebilir enerji kaynakları içerisinde stratejik bir ürün olarak son yıllarda dünyanın gündemine yerleşmiştir. Dünyada biyodizel yaklaşık 28 ülkede kullanılmaktadır.

Batı Avrupa'da 45, Doğu Avrupada 29, ABD'de 7, Japonya'da 2, Nikaragua ve Malezyada 1 tesis kurulmuştur. Ülkemizde ise özellikle 2005 yılında tesis sayısı artmıştır. Albiyobir kayıtlarına göre toplam 150 firma 1.500.000 ton/yıl kapasite ile çalışabilir duruma gelmiştir. Ancak, ülkemizde biyodizel üretim ve dağıtımına ilişkin mevzuatın tam olarak oluşturulamaması sebebiyle 2005 yılında fiili üretim 90.000 ton/yıl olarak gerçekleşmiştir.

Son yıllarda dünyada yaşanan petrol fiyatlarındaki artış ve bunun yaratacağı ekonomik

sıkıntılara çözüm bulmak amacıyla bitkisel yağlara, alternatif enerji kaynakları gözü ile bakılması yağlı tohumlar üretiminin öneminin daha fazla artmasına sebep olmuştur.

Biyodizel üretiminde yağlı tohumlu bitkilerden kanola, aspir, soya, pamuk, ayçiçeği, palm, yerfıstığı vb. ürünler kullanılmaktadır. Ülkeler itibariyle biyodizel üretiminde kullanılan hammaddelere bakıldığında dünyada gerçekleştirilen biyodizel üretiminin %86'sının kanola üretildiği görülmektedir. Ülkeler bazında ise ABD'nin çoğunlukla soya, AB ülkelerinin başta Almanya ve Fransa olmak üzere çoğunluğunun kanola, Orta Asya'nın ise palm yağı kullandığı, ayçiçeğinin ise İtalya, İspanya ve Yunanistan gibi ülkelerde paçal olarak kullanıldığı bilinmektedir.

Ülkemizde ise özellikle 2005 yılında artan firmalar kanola, soya ve palm yağı gibi ürünleri ithal ederek biyodizel üretimini gerçekleştirmektedirler.

Dünya biyodizel üretimine her geçen gün daha fazla önem vermeye başlamıştır. AB ülkelerinden Almanya ve Fransa üretimde ilk sıralarda yer almaktadır. İngiltere 2002 yılında 150.000 ton ile üretime başlamış, 2003 yılında ise 250.000 ton üretim gerçekleştirmiştir. Ülkemiz ise henüz mevzuat çalışmaları tamamlanmadan 5'inci sırada yer almaktadır.

Tablo 141. Dünya Biyodizel Üretimi (*1000 ton)

Ülke	2000	2002	2003	2004	2005
Almanya	270	439	715	1.035	1.600
Fransa	320	366	357	348	400
İtalya	90	203	273	320	400
İngiltere		150	250		
Toplam AB	720	1.075	1.434	1.933	2.600
Macaristan		20	40		
İsviçre	6	20	25		
Türkiye	-	-	-	-	90

Kaynak: USDA, Albiyobir, KTAE

AB'nin de 2005 yılından itibaren akaryakıtlara biyodizel katkı oranını her yıl artırarak zorunlu tutması konuya verdiği önemi ortaya koymaktadır. AB'de 2006 yılında %2,75 olan biyodizelin petrodizele minimum karıştırma oranının 2010 yılında %5,75'e çıkarılması hedeflenmiştir. Hatta 2005 yılında alınan bu karar da revize edilerek 2006 yılında karışım oranının %5'e, 2010 yılında ise 7,75'e çıkarılması hedeflenmiştir.

Petrolde dışa bağımlı olan ülkemizin, bu konuyla ilgili yaşanan gelişmelerden uzak kalması beklenemez. Özellikle AB'de biyodizel kullanımının zorunlu hale getirilmesi, AB'ye uyum süreci dikkate alındığında, Ülkemizde de biyodizel talebinin artmasını sağlayacaktır. Türkiye bu konuyla ilgili yaşanan gelişmeleri 2005 yılından itibaren daha yoğun takip etmeye başlamıştır. Biyodizel konusunda yasal mevzuat tamamlanmamış olmasına rağmen firma sayısı ve üretim hızla artmıştır.

Biyodizelin çevreye ve petrol piyasasına sağladığı faydaların yanı sıra tarıma ve dolayısıyla

kırsal kesime olan faydaları da oldukça fazladır.

6.1.4.5.1. Biyodizelin Kırsal Kesime Faydaları

Biyodizelin gelişmesi ile,

- ❖ Tarımsal üretimde ürün çeşitliliği artmakta,
- ❖ Yeni ürünlerin münavebeye girmesi ile verimlilik artışı sağlanmakta,
- ❖ Ülkemizde bazı ürünlerde yaşanmakta olan üretim fazlası sorununun çözümlenmesine katkı sağlamakta,
- ❖ Yakıt masraflarının düşürülmesinde etkili olmakta,
- ❖ Yağlı tohumlardan arta kalan küspelerin yem sanayiinde kullanımı ile küspe ithalatı azalmakta,
- ❖ Tarım-Sanayi entegrasyonu sağlanabilmektedir.

Yapılan hesaplamalara göre, Ülkemizde tüketilen 12 milyon ton motorine %2 oranında biyodizel eklendiğinde 240.000 ton biyodizele ihtiyaç duyulmaktadır. Bu biyodizel üretimi için de 200.000 hektar alanda 600.000 ton kanola veya eşdeğer yağlı tohum üretilmesi gerekmektedir. Katkı oranı AB’de olduğu gibi %5 olursa, ürün ihtiyacı bu miktarın 2.5 katına çıkacaktır. Bu ihtiyaç dikkate alındığında, bitkisel yağ sanayi için yetersiz olan 1.127.000 ton yağlı tohumlar üretimini, 2 katına çıkarmamız gerekecektir.

Bu ihtiyacı sağlamak amacıyla alternatif ürün arayışları gündeme gelmiştir.

Alternatif Ürünler: Kanola ve Aspir

Tarımsal yapıya uygunluğu ve biyodizel kalitesi açısından kanola, özellikle kıraç alanlar için önemli bir alternatif ürün olarak sunulabilecek aspir, biyodizel hammaddesi olarak yağlı tohumlar içerisinde öne çıkmaktadır.

Kanola ve aspir ülkemizde birçok bölgemizde yetiştirilebilecek ürünlerdir. Dünyada yağlı tohumlar üretimi içerisinde soyadan sonra ikinci sırada yer alan kanola üretimi ülkemizde yok denecek kadar az seviyededir. Ülkemizde 2003 yılında 2.800 hektar alanda 6.500 ton olarak gerçekleşen üretim, 2004 ve 2005 yıllarında daha da azalarak 2005 yılında 1.200 ton olarak gerçekleşmiştir. 2005 yılında biyodizel firmalarının hammadde ihtiyaçlarını sözleşmeli kanola üretimi ile temin etmeleri üretimin 13.000 tona yükselmesine sebep olmuştur. Biyodizel üretiminde bir diğer önemli ürün olan aspir üretimi de ülkemizde yeterince gerçekleştirilmemektedir. Bugüne kadar pazarlamada yaşanan sıkıntılar ve üreticilere yeterince tanıtılamaması sebebiyle bu ürünlerde üretim artırılmamıştır.

Tablo 142. Ülkemizde Kanola ve Aspir Üretimi

Yıllar	Kanola (Ton)	Aspir (Ton)
2000	187	18
2001	650	25
2002	200	25
2003	6.500	170
2004	4.500	150
2005	1.200	215
2006*	13.000	380

Kaynak: TÜİK *1. Tahmin

Biyodizel hammaddesi olarak öne çıkan kanola ve aspir üretiminin artırılarak, biyodizelin ülkemiz çiftçisine dolayısıyla kırsal kalkınmaya fayda sağlayabilmesi için, geleceğe yönelik doğru planlamanın yapılması gerekmektedir.

6.1.4.5.2.Yapılması Gerekenler

1-Kanola ve Aspir Tarımı Konusunda Eğitim ve Yayım Çalışmaları Yapılmalıdır

Kanola ve aspir ürünleri çiftçilerimiz için yeni sayılabilecek ürünlerdir. Çiftçiler bu ürünlerin tarımı hakkında yeterli bilgiye sahip değildirler. Bazı çiftçiler kanola ile ilgili geçmiş yıllarda yaşadığı kötü tecrübelerden dolayı bugün ekime soğuk bakmaktadırlar. Başta Ziraat Odalarımız olmak üzere, Tarım ve Köyişleri Bakanlığı ile üniversiteler aracılığıyla kanola ve aspir üreticiye tanıtılmalıdır.

2-İl ve İlçelerde Ürünlerin Adaptasyon Çalışmaları Yapılmalıdır

Ülkemize yeni giren bu ürünlerin bölgelerde adaptasyon çalışmaları yapıldıktan sonra ekimi konusunda çiftçi yönlendirilmelidir. Çünkü, alternatif ürün arayan bazı çiftçiler bu konuda yeterli bilgi sahibi olamadan üretime geçmektedirler.

3-Çiftçilerin, Kanola ve Aspir Tohumu Temini Konusunda Yaşadığı Sıkıntılar Çözümlemelidir.

2005 yılında kanolaya olan ilginin artmasına paralel olarak sınırlı sayıda firma, tohum satışına başlamıştır. Ancak bu yıl aspir ekimi yapmak isteyen üretici tohum bulamamaktadır. Yerli tohum üretimini teşvik etmek ve bu ürünlerin artmasına paralel olarak gelecekte tohum temininde sıkıntı yaşanmaması için yerli tohum üretimi konusunda çalışmalar hızlandırılmalıdır. Bu alanda gerçekleştirilecek yatırımlar desteklenmelidir.

4-Sözleşmeli Üretim Yaygınlaştırılmalıdır

Tarımsal üretimin en önemli sorunlarından biri pazarlamadır. Pazarlamadaki sıkıntılar, çiftçinin yoğun emekle ürettiği ürünün elinde kalmasına yada üretim maliyetinin altında ürün satmasına sebep olmakta, neticede üreticiler zarar etmektedir. Kanola ve aspride bu sorunun yaşanmaması için sözleşmeli üretime önem verilmesi gerekmektedir. Üreticiler kanolada sözleşmeli üretime ilgi göstermektedirler. Fakat bunun için; Her iki tarafın haklarını da koruyan sözleşmelerle üreticinin ürettiği ürün satışı garanti altına alınmalıdır, sözleşmelerde fiyatlar belirlenirken o yıla ait üretim maliyetleri göz önünde bulundurulmalıdır.

5-Özellikle Hasat Öncesinde İthalat Kesinlikle Önlenmelidir

Biyodizel üretiminde en önemli faktör yerli hammaddenin kullanılmasıdır. Ürünlerin hasat dönemlerinde gerçekleştirilecek düşük fiyatlı ithalat, yağlı tohumlar üretiminde artışı engelleyecektir. Bu sebeple biyodizel üretimi ithal ürünle değil yerli ürünle gerçekleştirilmelidir. Yağlı tohumlar üretiminde oluşan artışa paralel olarak biyodizel üretimi artırılmalıdır.

Yıllardır bitkisel yağ sanayinin ihtiyacı olan yağlı tohumlarda üretim yetersiz seviyededir. Her yıl yağ açığımızı karşılamak üzere ithalata 1 milyar dolar üzerinde döviz ödenmektedir. Bu sebeple yağlı tohumlar üretiminde sağlanacak artışa paralel olarak biyodizel üretimi artırılmalıdır.

Oysaki 2005 yılında artan biyodizel firmaları ülkemizde yeterli ürün bulamadıkları gerekçesiyle kanola, soya ve palm yağı gibi ürünleri ithal ederek biyodizel üretimini gerçekleştirmişlerdir.

İthalat rakamları incelendiğinde en fazla artışın kanola da olduğu görülmektedir. 2004 yılında 5.707 ton olan kanola ithalatı 2005 yılında %870 oranında artarak 55.385 tona ulaşmıştır. Benzer şekilde 2004 yılında 3.000 ton olan kanola yağı ithalatı %106 artarak 2005 yılında 6.182 ton olarak gerçekleşmiştir.

Tablo 143. Türkiye Kolza (Kanola) İthalat Rakamları

Yıllar	İthalat Miktarı (Ton)	İthalat Değeri (\$)	Yağ ithalat Miktarı (Ton)	Yağ İthalat Değeri (\$)
2001	2.000	406.000	12.251	4.957.000
2002	54	82.883	14.782	7.091.256
2003	17	56.377	9.605	5.824.016
2004	5.707	1.538.944	3.000	1.990.495
2005	55.385	15.425.232	6.182	4.203.870

Kaynak: DTM, İGEME

Görüldüğü üzere, biyodizel üretiminin yerli hammadde ile sağlanması gerekirken, henüz mevzuat çalışmalarının tamamlanmadığı 2005 yılında kanola ithalatı ciddi boyutta artış göstermiştir. Böyle devam ederse, gerçekleştirilecek biyodizel üretiminden ülkemiz çiftçisi yararlanamayacak, dışa bağımlılık devam edecektir. Bu durumda kanola ile aspir üretiminde beklenen üretim artışının sağlanması mümkün olmayacaktır. Bu sebeple özellikle ürünlerin hasat ve pazarlama dönemlerinde ithalata izin verilmemesi, yada gerçekleştirilen ithalatın belirli seviyede tutulabilmesi amacıyla tarife kontenjanı veya ithalatta gözetim uygulaması gibi ek korunma tedbirleri alınması gerekmektedir. İç piyasa fiyatlarını düşüren düşük fiyatlı ithalatın önlenmesi için gümrük vergi oranlarının artırılması gerekmektedir.

6- Prim Desteği Devam Etmelidir

Ülkemizde yağlı tohumlar üretimi için prim desteği uygulanmaktadır. 2005 yılı ürünü için kanolaya 20 YKr/kg destek verilmiştir. Üretimin artması ve üretimde sürekliliğin sağlanması için; prim destekleri devam etmeli, yağlı tohumlar içerisinde önemli bir yeri olan aspir de prim desteği kapsamına alınmalıdır. Prim miktarları belirlenirken hedef fiyat ile piyasa fiyatları arasındaki fark dikkate alınmalı, ödemeler zamanında yapılmalıdır.

7-Üretici Örgütlerine Doğrudan Biyodizel Satış İmkânı Tanınmalıdır.

Bazı üretici örgütleri biyodizel tesisleri kurarak, tarımsal üretim boyunca kullanılan yakıtı çiftçiye daha ucuza temin etmek istemektedirler. Çiftçiler ürettikleri yağlı tohumları üye oldukları örgüte satarak hem pazarlama garantisi elde edebilecekler, hem de karşılığında yakıtını daha uygun fiyatla alarak üretim maliyetlerini düşürebileceklerdir. Üretici açısından önemli olan bu fırsatın değerlendirilebilmesi için üretici örgütlerinin çiftçiye doğrudan biyodizel satışı yapabilmelerini

sağlayacak, yasal düzenlemelerin yapılması gerekmektedir..

Kaynaklar

- 1- DTM
- 2- ALBİYOBİR

6.1.5. Yumru Bitkiler

6.1.5.1. Patates

Patates (*Solanum tuberosum* L.) orijini Türkiye olmayan nadir bitkilerden biridir. Yeni dünya bitkisi olan patates, Avrupa'ya ilk defa süs bitkisi olarak Güney Amerika'nın And Dağlarından gelmiştir. Ülkemize ise 150 yıl kadar önce Rusya ve Kafkaslar üzerinden doğu bölgelerimize, bir asır kadar önce de Avrupa üzerinden batı yörelerimize girmiştir. Bugün ise yurdumuzun hemen hemen her yerinde yetiştirilebilmekle beraber özellikle Doğu ve Orta Anadolu'da önemli durumdadır (DPT,2001).

Patates, tahıllardan sonra insan beslenmesinde önemli bir paya sahiptir. Ucuzluğu, birim alandan fazla verim sağlanması, besin değerinin yüksek oluşu, sindirim kolaylığı, çeşitli şekillerde kullanılması ve her çeşit iklimde yetiştiği için bugün hemen hemen bütün dünya milletleri tarafından da yetiştirilmekte ve tüketilmektedir.

6.1.5.1.1. Dünya Patates Üretimi

FAO verilerine göre 2005 yılı itibarıyla dünya patates üretimi 327,7 milyon tondur. Dünyada patates üretimi yapan ülkeler içinde ilk sırayı Çin almaktadır. Çin'in dünya patates üretiminden aldığı pay % 22,9 olup dünya üretiminin yaklaşık beşte birini tek başına gerçekleştirmektedir. Bu ülkeyi sırasıyla Rusya, Hindistan, Ukrayna ve ABD izlemektedir. Dünya patates verimi 1.843 kg/da'dır. Ülkemizin patates verimi 2.651 kg/da dünya ortalamasından yüksektir.

Tablo 144. Dünya Patates Üretim Durumu (2005)

	Ekilen Alan (Ha)	Üretim (Ton)	Verim (Kg/da)
2000	20.817.700	327.743.140	1.646
2001	20.289.120	311.426.590	1.679
2002	19.765.190	315.661.900	1.740
2003	19.547.340	312.939.780	1.680
2004	19.317.720	329.517.480	1.863
2005	21.552.390	320.128.420	1.843

Kaynak: FAO

Dünya patates tüketiminin önemli bir bölümü üretici ülkelerde tüketilmekte ancak çok küçük bir bölümü uluslar arası ticarete konu olmaktadır.

6.1.5.1.2. Türkiye Patates Üretimi

Ülkemizde patates üretimine baktığımızda, hemen hemen her ilde patates üretimi yapılmaktadır. 2002 yılı TÜİK verilerine göre Türkiye'nin patates ekim alanı 200.000 ha olup,

üretimi ise 5.200.000 ton olarak gerçekleşmiştir. 2003 yılında patates ekim alanı 195.000 hektara düşmüştür. 2004 yılında 179.000 hektar alandan 4.800.000. ton ürün elde edilmiştir. 2005 yılına geldiğimizde patates ekim alanı 154.000 hektar olup, 4.090.000 ton ürün alınmıştır. 2004 yılında patates sigili hastalığı uygulanan karantina tedbirleri nedeniyle ekim alanlarında daralmaya bağlı olarak üretim miktarı da düşmüştür. 2006 yılında 4.397.305 ton olmuştur.

Tablo145. Ülkemizde Yıllara Göre Patates Ekiliş, Üretim ve Verimleri

Yıllar	Ekilen Alan (Ha)	Üretim (Ton)	Verim (Kg/da)
2000	205.000	5.370.000	2.619
2001	200.000	5.000.000	2.600
2002	200.000	5.200.000	2.500
2003	195.000	5.300.000	2.718
2004	179.000	4.800.000	2.682
2005	154.000	4.090.000	2.651
2006(Tahmin)	-	4.397.305	-

Kaynak: TÜİK.

Ülkemizde üretimin yoğun olarak yapıldığı iller sırasıyla Niğde, Nevşehir, İzmir, Afyon ve Bolu'dur. Bu illerimizi sırasıyla Trabzon, Aksaray, Ordu ve Erzurum illerimiz takip etmektedir (TÜİK,2002). İkemiz üretiminin yaklaşık % 70'i bu illerimiz tarafından yapılmaktadır. Ülkemizde patates işletmeleri daha çok küçük işletmeler niteliğindedir.

Türkiye'de patates üretiminin % 13'ü tohumluk olarak ayrılmakta, % 16'sı patates üreten işletmelerde aile içi tüketime tahsis edilmekte, % 3'ü hayvan beslenmesinde kullanılmakta, kalan % 68'i ise pazara arz edilmektedir (Başyazıcı İ., Başyazıcı B.B, 2002).

6.1.5.1.3. Üretimi Etkileyen Faktörler

Birim alandan elde edilen verimi artıran dolayısıyla üretimi etkileyen en önemli faktörlerden biri de tohumluktur. Genel olarak tohumluğun verime etkisi %10-20 arasında değiştiği dikkate alındığında, konun tohumluk faktörünün önemi açıkça görülmektedir. Bu bağlamda, ülkemizde patatesten verimi etkileyen en önemli unsurlardan biridir. Patatesten verimi ve üretimi artırmak veya en azından aynı seviyede tutabilmek, sağlıklı bir üretim gerçekleştirebilmek için, her üç yılda bir tohumluğun değiştirilmesi ve virüsten ari tohumluk kullanılması gerekmektedir. Ülkemizde üreticilerimizin sertifikalı patates tohumluğu ihtiyacı ülkemizde üretilen yerli çeşitlerin olmaması nedeniyle ithalatla karşılanmaktadır. Bu da öz sermayesi yetersiz olan çiftçilerimiz için maliyeti artırıcı bir unsur olmakta ve üreticiler tohumluğunu yenilemekte sıkıntı çekmektedirler. Sertifikalı tohumluk kullanımının yetersizliği ise verim ve kalite kayıplarını beraberinde getirmektedir.

Ülkemizde patates tohumluğu konusunda tescilli yerli çeşitlerin çok az olması olanların da üretimde hemen hemen hiç kullanılmaması nedeniyle patates tohumluğunun tamamına yakını ithal edilmektedir. Taze patates ithalatımızın da % 64'ünün patates tohumluğu olduğu dikkate alındığında ülke kaynaklarının heba edilmemesi bakımından sertifikalı tohumluk üretimi teşvik edilmeli ve tohumlukların denetimlerinin de tekniğine uygun şekilde yapılması gerekmektedir.

Tohumluk üretimi için üniversiteler ve araştırma kuruluşları ile işbirliği yaparak tohumluk üretimini geliştirerek üreticilerimizin ihtiyaç duyduğu patates tohumluğu yurt içinden temin edilmelidir. Ülkemizin tohumda dışa bağımlılıktan kurtulması sağlanmalıdır.

Tohumluk kontrollerine gereken önem verilmeli, bu konuda donanımlı laboratuvarlar oluşturulmalıdır. Ayrıca, firmaların getirdiği her çeşidin üretime girmesi önlenmeli, Türkiye’de yetiştirilecek çeşitlerin adaptasyon yeteneği kanıtlanmış olmalıdır.

Üretimde tohumluğun yanı sıra kültürel uygulamalar da oldukça önemli olup, patates yetiştiriciliğinde münavebenin üretim ve verimi üzerinde etkisi büyüktür. Özellikle patates tarımının yoğun olarak yapıldığı yerlerde münavebenin yeterince uygulanmaması yani üst üste uzun yıllar patates dikiminin yapılması neticesinde toprak yorgunluğu, toprak yapısının bozulması, patatese zarar veren hastalık, zararlı ve yabancı ot oranının artması ve buna bağlı olarak meydana gelen ürün kayıpları neticesinde de verimde düşümler meydana gelmektedir. Bu durumda üreticilerin dekara elde edeceği ürün miktarında meydana gelen azalma ile birlikte ürün maliyetlerinde de artış görülmektedir. Bu ise büyük bir maddi kayıp olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu nedenlerle münavebe uygulamasına gereken önem verilmelidir.

Verimli bir üretim gerçekleşmesi bakımından sulamanın önemi tartışılmaz bir gerçektir. Özellikle patates üretiminin yoğun olarak yapıldığı yerlerde yer altı su kaynakları kullanılarak elektrikle sulama yapılmaktadır. Maliyetlerin düşürülmesi ve suyun daha verimli kullanılması bakımından uygun sulama yönteminin kullanılması teşvik edilmelidir.

Sulamanın yanında gübrelemenin de doğru yapılması büyük önem taşımaktadır. Patates tarımını dikkate aldığımızda aşırı azotlu gübre kullanımı durumunda ürün maliyeti artmakta, topraktaki diğer besin maddelerinin alımı güçleşmekte, yıkanma sonucu yer altı sularına karışan azot nedeniyle çevre kirliliği gibi sorunlar ortaya çıkmakta ve yumruların da dayanıklılığı azaldığından depo kayıpları meydana gelmektedir. Niğde ve Nevşehir Yöresinde Patates Yetiştiriciliğinde Damla Sulama ve Azot Kullanılarak Yapılan Fertigasyon Çalışmaları Projesi” nin sonuçlarına göre patates yetiştiriciliğinde fertigasyon uygulaması ile azotlu gübrenin % 40 oranında azaltılmasının mümkün olacağı ortaya konmuştur.

Üretimi bire bir etkileyen bir diğer unsur da zirai mücadeledir. Hastalık ve zararlılarla yeterli düzeyde mücadele yapılmadığında ürün kayıpları ortaya çıktığı gibi, hastalıklı yumruların depoya taşınması sonucu depo kayıpları daha da fazla olmaktadır. Bu nedenle; etkin bir tarımsal mücadele yapılmalı, kimyasal mücadele ilaçlarının uygun miktarda ve zamanında kullanılmasına dikkat edilmelidir.

Üretimde daha çok kimyevi ilaçlar ile kimyevi gübrelerin kullanımının tercih edilmesi nedeniyle tekniğine uygun gübreleme ve ilaçlama konusunda üreticilerimize yeterli eğitim ve yayım hizmeti götürülmelidir. Ayrıca bütün mücadele metotlarının bir uyum içerisinde kullanıldığı entegre mücadele çalışmalarına gereken ağırlık verilerek üreticilerimiz bu konuda da bilgilendirilmelidir.

Doğru bir gübreleme yapılması bakımından toprak analiz laboratuvarları, bölgelerin

özellikleri de dikkate alınarak yurt düzeyinde yaygınlaştırılmalı, çiftçilerin gübre uygulamalarını toprak analiz sonuçlarına göre yapmaları desteklenmelidir. Ayrıca piyasaya arz edilen kimyevi gübre ve ilaçları kullanan üreticilerin güvenli ürün kullanmalarının temini ve etkin bir piyasa denetimi sağlanması hususunda gerekli tedbirlerin alınması gerekmektedir. Bu ürünlerin satışını yapan kişilerinde denetlenerek daha sıkı bir kontrol sisteminin getirilmesi üreticilerin yararına olacaktır.

6.1.5.1.3.1. Patates Siğili Hastalığı

Ülkemiz patates üretiminin geleceği için son derece önemli olan bir başka konuda bulaşık alanlarda yetişen yumru ve bulaşık toprak hareketleriyle yayılan Patates Siğili hastalığıdır. Ülkemizde en önemli yayılma yolu yumrularıyla taşınmadır. Hastalığın mücadelesinde, bulaşık alanlarda başta patates olmak üzere patatesle aynı familyadan olan hiçbir bitkinin yetiştirilmemesi gerekmektedir. Ayrıca, toprak taşıma ihtimali olan diğer yumru bitkiler, fide ve fidan yetiştirilmemelidir. Ülkemiz ekonomisi göz önüne alındığında, patates kanseri hastalığı, tek geçim kaynağı patates üretimi olan bölge üreticilerini mağdur etmektedir.

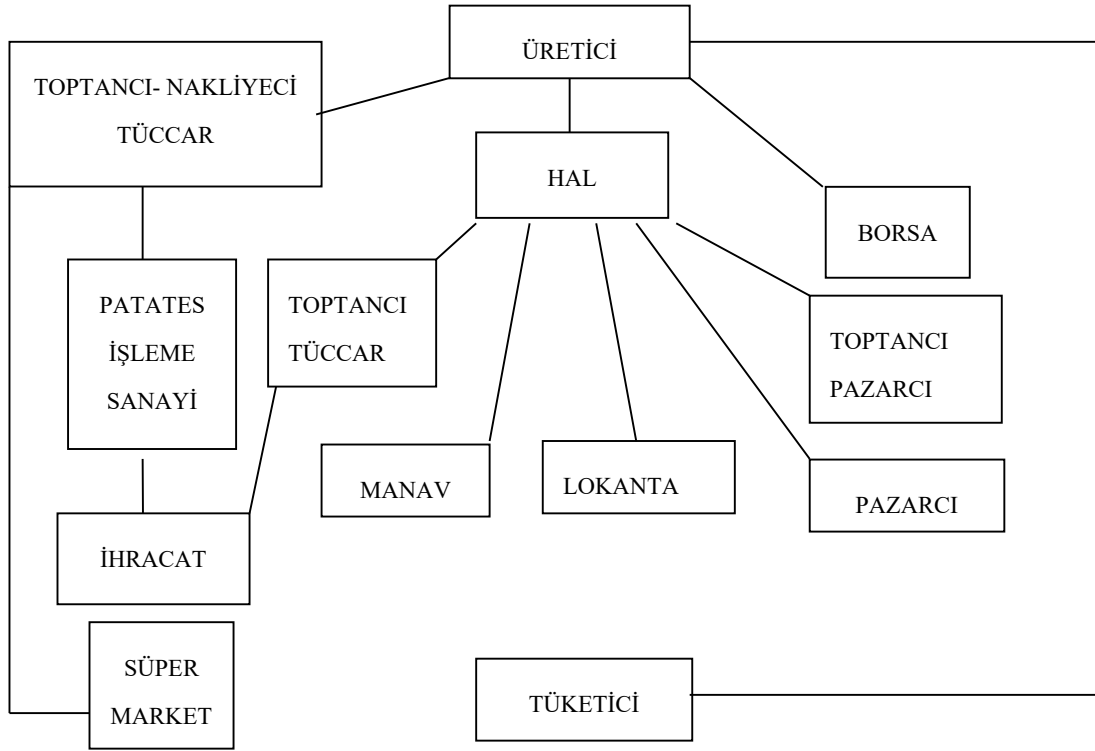
Patates siğili hastalığını yapan organizmanın uzun ömürlü olması ve kimyasal kontrol yöntemlerle yok edilememesi gibi konular göz önüne alındığında konuyla ilgili yasal önlemlerin acilen alınması gerekmektedir. Ayrıca patates siğili hastalığı yerine patates kanseri tanımı daha çok kullanılmakta olup, hastalığın insan sağlığına herhangi bir zarar vermemesine rağmen “Patates Kanser” adının olumsuzluğu nedeniyle tüketiciler tarafından yanlış anlaşıldığından patates pazarlanmasında sorunlar ortaya çıkmaktadır .

Çiftçi kaybını önlemek amacıyla 6968 sayılı Zirai Mücadele ve Zirai Karantina Kanununa bir madde eklenmesi amacıyla Tarım ve Köyişleri Bakanlığınca Meclise sunulan ve 25.11.2004 tarihinde Tarım ve Orman ve Köyişleri Komisyonunda görüşülen tasarıya göre; hastalık görülen alanlardaki çiftçinin gelir kaybının önlenmesi amacıyla o bölgeye uygun alternatif ürünün tohumları aynı olarak çiftçiye verilecek veya dikim bitkisi için ürün elde edilinceye kadar geçen süre içerisinde değiştirilen bitkiden kaynaklanan net gelir kayıplarının yarısına kadar olan kısmı bütçe imkanları dahilinde Bakanlık bütçesinden karşılanacağı öngörülmektedir. Patates siğili hastalığı nedeniyle üreticilerin mağduriyetinin giderilmesine yönelik olarak kanun değişikliği ile ilgili tasarı 2004 yılında Meclis gündemine alınmasına karşın 2007 yılına gelindiği halde konu ile ilgili kanunda bir değişiklik olmamıştır.

6.1.5.1.4. Pazarlama

6.1.5.1.4.1. Pazarlama Yapısı

Ülkemizde patates yıl boyunca taze olarak pazarlanabilen bir ürünümüzdür. Patateste aşağıdaki şemada görülen çeşitli pazarlama kanalları devreye girmektedir(Başyazıcı İ., Başyazıcı B.B,2002).

Şekil 3. Patates Pazarlama Kanalları

6.1.5.1.4.2. Pazarlama Sorunları

Belirli dönemlerde pazara arz edilen ürün, fiyatlarda o dönem için düşmelere yol açmakta; üretimin pazara arz edilmediği dönemlerde de var olan talebi karşılamayan arz sonucunda da fiyatlar yükselmektedir. Ülkemizde patates talebinin arza göre yıl içerisinde durağan olduğu dikkate alındığında Patates fiyatlarını belirleyen unsurun daha çok arz olduğu görülmektedir. Patates üretiminde üretici kararını diğer faktörler yanında en çok bir önceki dönem elde edilen hasılat etkilemekte olup, patatesten üretim bir önceki dönem fiyatına göre şekillenmekte bu da üretimdeki dalgalanmaları dolayısıyla pazarlama problemlerini de beraberinde getirmektedir. Ülkemizde üretilen patatesin ancak % 3'lük bir kısmının ihracata konu olduğu dikkate alındığında üretilen patatesin pazarlama sorunlarının çözülmesi gerekmektedir.

Ülkemizin patates ihracatında istikrarlı ve düzenli bir pazarı bulunmamaktadır. Özellikle ülkemizde yetiştirilen çeşitlerin dış ülkelere tercih edilememesi, ambalaj ve nakliye gibi, sorunlar daha çok sofralık çeşitlerin yetiştirilmesi nedeniyle gerçekleştirilen üretim ihracata yönlendirilememektedir. Patates üretiminin ihracata yöneltilmesinde teknik ve politik tedbirler alınmalıdır. Turfanda patates üretimi üzerinde durarak üretimin Avrupa pazarlarında bulunmadığı zaman aktarımı sağlanmalıdır.

Akdeniz ve Ege sahil şeridinde turfanda üretim döneminde önemli bir patates zararlısının bulunmaması nedeniyle ilaçlama yapılmamaktadır. Bu nedenle bitki beslenmesi için organik gübre

kaynaklarının kullanılması durumunda, turfanda patatesin ekolojik tarım koşullarında üretimi mümkün olabileceğinden Avrupa'ya ihraç şansımız artacaktır.

Özellikle yurt dışına pazarlanacak patatesler başta olmak üzere, pazara arz edilecek bütün patateslerde standardizasyona gidilmelidir. Ürünler uygun ambalajlara konulup etiketlenmelidir. Nişasta ve protein oranlarına, yemeklik, cipslik ve pürelük olmalarına göre sınıflandırma yapılmalıdır.

Ülkemizde patates un, parmak patates, dondurulmuş ve konserve olarak işlense de gerek maliyetin yüksek oluşu gerekse halkın tüketim alışkanlığı nedeniyle patates sanayi yeterince gelişmemiştir. Patateste hem kalite kayıplarını hem ürün kayıplarını önlemek hem de pazarda belli dönemlerde yığılmaları engelleyerek piyasaya daha uzun süre ürün sunmak açısından patatesin sanayiye entegrasyonunu sağlamak suretiyle, patateste üretim ve işleme çeşitliliği sağlanmalıdır. Bu sayede meydana gelebilecek arz dalgalanmalarından canı yanan üretici sayısı azaltılabilir ve milli servetin heba olması önlenir.

Ayrıca sanayilik patates üretiminin ülkemizde yeterli miktarda yapılamaması neticesinde, bu sektörde faaliyet gösteren firmalar ham madde taleplerini karşılayamamakta, ülkemizin potansiyeli olmasına karşın bu potansiyelden gereği gibi istifade edilememektedir.

Ülkemizde patates haşlama, yemeklik ve kızartmalık olarak değerlendirilmektedir. Farklı tüketim şekilleri basın-yayın yoluyla bütün tüketicilere tanıtılmalı , bu sayede tüketim teşvik edilerek tüketimin artması sağlanmalıdır. Yemeklik veya sanayilik patates ithalatı mutlaka önlenmelidir.

Pazarlama problemlerin ne patateste ne de başka bir üründe yaşanmaması için eğitim faaliyetlerine gereken önem verilmeli, üretim planlaması yapılmalı, çiftçi nerede ne kadar ürün yetiştireceğini bilmeli, üretim Türkiye'nin ihtiyaçlarına göre planlanmalıdır.

6.1.5.1.5. Dış Ticaret

Türkiye patates ve patates ürünleri dış ticaret rakamlarına baktığımızda ülkemizin taze patates ihraç edip daha çok tohumluk patates ile patates nişastasını ithal ettiği görülmektedir. 2006 yılı itibarıyla patates ve patates ürünleri ithalatı için 16,8 milyon dolar ödenirken, ihracattan elde edilen gelir ise 9,7 milyon dolar olmuştur.

İthalat verilerini inceleyecek olursak ülkemizin 2006 yılı itibarıyla tohumluk patates dahil olmak üzere toplam taze patates ithalatımız 23.158 ton olup, bunun % 63,8'ini tohumluk patates oluşturmaktadır. Taze patates ithalatı yaptığımız ülkelerin dağılımına baktığımızda, KKTC % 27,4'lük payla ilk sırada yer almaktadır. Bu ülkeyi sırasıyla Almanya (% 23,8), Hollanda (% 21,4), İngiltere (% 10,3), Mısır (% 8,6), Kanada (% 4,5) ve Fransa (% 2,2) izlemektedir. Almanya, Hollanda, İngiltere, Kanada, Fransa, Finlandiya, Macaristan, Hindistan ve Çin'den yapılan taze patates ithalatının tamamını tohumluk patates oluşturmaktadır.

Patates ve patates ürünleri ithalatımızda bir diğer önemli ithalat kalemi de patates nişastasıdır. Ülkemizde 2 adet patates nişastasını fabrikası olup, Pazar değeri olmayan tip dışı patateslerin ancak % 5'inin bu fabrikalarda işlenmesi nedeniyle ihtiyacımızın büyük bir kısmı ithalatla

karşılanmaktadır. Patates nişastası ithalatımızın tamamı AB'den yapılmaktadır. AB ülkeleri içinde % 41,2'lik payla en fazla patates nişastası ithal ettiğimiz ülke Fransa'dır. Fransa'yı % 37,9'luk payla Hollanda izlemektedir.

Patates ve ürünleri ihracatımıza baktığımızda toplam taze patates üretimimizin ancak % 1'i ihraç edilebilmektedir. Taze patates ihracatımızın ülkeler itibarıyla dağılımına baktığımızda % 35,4'lük pay ile Irak ilk sırada yer almaktadır. Bu ülkeyi sırasıyla Azerbaycan(%28,8), Yunanistan (% 11,6), ve Romanya (% 5,4) izlemektedir.

2006 yılı itibarıyla 1.689 ton olan patates konservesi ihracatımızın % 79,1'i Yunanistan'a, % 14,5'i KKTC'ye, % 4,7'si de Irak'a yapılmıştır.

Tablo 146. 2006 Yılı İtibarıyla Türkiye Patates ve Ürünleri Dış Ticareti

GTİP	Patates Ürünleri	İthalat		İhracat	
		Miktar (Ton)	Değer (1000\$)	Miktar (Ton)	Değer (1000\$)
0701	Patates (Taze/Soğutulmuş)	8.384	2.466	40.697	7.537
070110	Patates (Tohumluk)	14.773	10.485	22	15
71010	Patates (Dondurulmuş)	64	52	1.594	710
200410	Patates Konserveleri	133	205	1.689	1.365
110813	Patates Nişastası	7.938	3.459	23	19
110520	Patates Flokonları, Granülleri Ve Pelletleri	95	116	0	1
110510000011	Patates Unu	49	53	4	10
110510000012	Patates Ezmesi Ve Tozları			8	28
	Toplam	31.437	16.837	44.036	9.685

Kaynak. İGEME

Mevcut verileri değerlendirdiğimizde Türkiye'nin taze patates ihraç edip, daha ziyade işlenmiş patates ürünleri ithal ettiği açıkça görülmektedir. Ülkemizde 2004 yılında ortaya çıkan patates siğili hastalığı ihracatımız önemli ölçüde gerilemiştir. Nitekim 2004 yılında 154.729 ton olan patates ihracatımız % 73 oranında bir düşüşle 2006 yılında 40.697 ton olmuştur.

Dünya patates ticaretinin daha çok işlenmiş patates şeklinde yapıldığı ve patates siğili hastalığı nedeniyle taze ürün ihracatımızın gerilemesi de dikkate alındığında var olan üretim potansiyeli değerlendirilmesi bakımından ülkemizin patatesin sanayiye entegrasyonu sağlanmalı ve işlenmiş patates ihracatına ağırlık verilmelidir.

6.1.5.1.6. Destekleme

Taze patates ihracatına teşvik primi verilmemektedir. Ancak, 2003/2004 üretim sezonunda pazarlamada yaşanan sıkıntıların giderilmesi bakımından 1Nisan 2004-31 Mayıs 2004 tarihleri arasında taze patates ihracatı için ton başına 19 dolar teşvik primi verilmiştir. Ancak bu uygulama çok kısa bir dönem için yapılmıştır.

Bunun yanında “Tarımsal Ürünlerde İhracat İadesi Yardımlarına İlişkin Para-Kredi Ve Koordinasyon Kurulu Tebliği”ne göre kurutulmuş sebzeler, dondurulmuş meyve ve sebze ile meyve ve sebze işleme sanayine dayalı gıda maddeleri kapsamında yer alan işlem görmüş patatesler için ihracat iadesi verilmektedir.

Tablo 147. Patates İhracat İadesi Miktarları

Madde Adı	İhracat İade Miktarı(\$/Ton)						
	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Kurutulmuş sebzeler	370	370	370	370	370	370	370
Dondurulmuş meyve ve sebze işleme sanayine dayalı gıda maddeleri	65	68	68	68	68	68	75

Ülkemizde ortaya çıkan patates siğili hastalığı nedeniyle bazı illerimizde karantina tedbirleri kapsamında tohumluk patates yetiştirilmesi yasaklanmıştır. Hastalığın mücadelesinde, bulaşık alanlarda başta patates olmak üzere patatesle aynı familyadan olan hiçbir bitkinin yetiştirilmemesi gerekmektedir. Patates üretiminden vazgeçen üreticilerin gelir kaybının önlenmesi amacıyla, Giresun, Ordu, Niğde ve Nevşehir illerindeki patates siğili hasatlığından etkilendiği tespit edilen alanlarda 2005 yılında alternatif ürün olarak yağlı tohumlu bitkiler, hububat, yemeklik dane baklagiller, yem bitkileri ile tekniğine uygun meyve bahçesi tesis eden üreticilere dekar başına destekleme ödemesi yapılması Tarım ve Köyişleri, Bakanlığı’nın 2005/20 numaralı tebliği ile kararlaştırılmıştır. 15 Nisan 2005 tarih, 25787 sayılı Resmi Gazete yayımlanan tebliğe göre çiftçi kayıt sistemine kayıtlı olan üreticilerden patates yerine yağlı tohumlu bitkiler ekenlere 75 YTL/da, tek yıllık yem bitkisi ekenlere 60 YTL/da, hububat ve yemeklik dane baklagilleri ekenlere 20 YTL/da, çok yıllık yem bitkileri ekenlere 200 YTL/da, meyve ve bağ tesis edenlere 340 YTL/da destekleme ödemesi yapılacağı, bu ödemelerin tek yıllık bitkilerde her yıl, çok yıllık bitkilerde ise 4 yıl için tek ödeme şeklinde olacağı belirtilmektedir. Bu tebliğe göre yemeklik dane baklagiller için belirlenen 20YTL’da 15 Temmuz 2005 tarih, 25876 sayılı Resmi Gazetede yayınlanan Sertifikalı Tohumluk ve Fidan Desteği ile Patates Siğili Görülen Alanlarda Alternatif Ürün Desteği Hakkında Tebliğde Değişiklik Yapılmasına Dair Tebliğ (Tebliğ No: 2005/37) ile 40 YTL/da’ a çıkarılmıştır.

15 Nisan da yayınlanan 2005/20 nolu tebliğ ile sertifikalı patates tohumu kullanan üreticilere de dekar başına 18 YTL destek verilmesi öngörülmektedir. Bununla birlikte üreticiler, alternatif ürün kapsamında olan ürünlerin tohumluk ve fidelerinin sertifikalı olması halinde söz konu tebliğe göre sertifikalı tohumluk desteğinden de faydalanabileceklerdir.

Tarım ve Köyişleri Bakanlığı tarafından 6 Mart 2006 tarih, 26100 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan 2006/10 Nolu “Patates Siğili Görülen alanlarda Alternatif Ürün Desteği Hakkında Tebliğ” ile patates siğili hastalığından etkilendiği tespit edilen ve karantina uygulanan bulaşık

alanlarda patates ve Solanaceae familyasına ait bitkiler ile toprak parçası taşıyacak yumrulu bitkiler, fide ve fidan gibi üretim materyalleri dışındaki bitkisel ürünleri yetiştiren üreticilerin desteklenmesine 2006 yılında da devam edilmiştir. 2006/10 nolu tebliğ ile birlikte Giresun, Ordu, Niğde ve Nevşehir illeri yanında Kayseri ve Trabzon illeri de kapsama alınarak, Çiftçi Kayıt sistemine dahil olan üreticiler için dekar başına 85 YTL destekleme demesi yapılacağı kararlaştırılmıştır. 2005 yılında meyve bahçesi ve bağ tesis ederek alternatif ürün desteklemesinden faydalanan üreticiler ise destekleme kapsamı dışında tutulmuştur. 13 Nisan 2006 tarih, 26238 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan “Patates Siğili Görülen alanlarda Alternatif Ürün Desteği Hakkında Tebliğde Değişiklik Yapılmasına Dair 2006/18 No’lu Tebliğ” ile birlikte destekleme kapsamı dışında tutulan ürünlere çok yıllık yem bitkileri de eklenmiştir.

Alternatif ürün desteğinin yanında 10 Mayıs 2006 tarih, 26164 sayılı Resmi Gazete yayımlanan “Sertifikalı Tohumluk Kullanımı ve Sertifikalı Meyve/Asma Fidanı/Çilek Fidesi ile Kapama Bağ/Bahçe Tesisi Desteklemeleri Hakkında 2006/19 No’lu tebliğ gereğince sertifikalı patates tohumu kullan üreticilerin desteklenmesi kararlaştırılmıştır. Bu karar kapsamında dekara verilecek miktar 20 YTL olarak belirlenmiştir.

Bitkisel üretimi tehdit eden zararlı organizmalara karşı önlem olarak tavsiye edilen alternatif uygulamaların desteklenmesi amacıyla 14 Şubat 2007 tarih, 26434 sayılı Resmi Gazete’de “Patates Siğili, Patates Kahverengi Çürüklüğü Ve Domateste Bakteriyel Solgunluk Görülen Alanlarda Ve Güvenlik Kuşağında Uygulanacak Destek Hakkında 2007/7 No’lu Tebliğ” yayımlanmıştır. Tebliğ gereğince Giresun, Ordu, Niğde, Nevşehir, Kayseri ve Trabzon illerinde patates siğili, Balıkesir, Bolu ve İzmir illerinde patateste kahverengi çürüklük hastalıklarından etkilendiği tespit edilen bulaşık alanlarda, 2007 yılında alternatif ürün olarak patates ve Solanaceae familyasına ait bitkiler ile toprak parçası taşıyacak yumrulu bitkiler, fide ve fidan gibi üretim materyalleri dışındaki bitkisel ürünleri yetiştiren veya nadas uygulayan, 2005 yılında bitkisi yetiştirenler ile meyve bahçesi ve bağ tesis ederek alternatif ürün desteklemesinden faydalanmayan çiftçilerin dekar başına 110 YTL destekleme ödemesinden yararlanacağı hükme bağlanmıştır.

6.1.5.1.7. Fiyat

İç piyasa fiyatların oluşumunda arz faktörü talep faktöründen daha etkili gibi görülmektedir. Nitekim ürünün pazara en çok sunulduğu Ağustos-Eylül aylarında fiyatlar daha düşük seyretmekte olup, fiyat standardından bahsetmek mümkün değildir.

Patates fiyatlarındaki dalgalanma pazara arz edilen patates miktarına bağlı olduğu kadar, patatesin üreticiden tüketiciye ulaşınca kadar izlediği pazarlama kanalına da bağlı olmaktadır. Pazarlama kanalının uzunluğu veya ürün çeşitlendirme faaliyetleri, pazarlama hizmetlerinin etkin bir şekilde yapılmaması gibi nedenler, patates fiyatını dolayısıyla pazarlama marjını artırıcı bir rol oynamaktadır. Nitekim ürünün fazla olduğu yıllarda fiyatlar düşerken, ürünün az olduğu yıllarda fiyatlar yükselmektedir. Üretim planlamasının olmaması nedeniyle bir önceki sezonun fiyat durumuna bakarak üretim kararını vermek zorunda kalan üreticiler ise bu durumdan en fazla zarar gören kesim olmaktadır.

Ayrıca deyip eklenecek ülkemizde patates daha çok adi depo olarak adlandırılan, nem, hava ve ışık kontrolünün yapılamadığı ilkel şartlarda depolanmaktadır. Bunun yanında depolarda hastalık ve zararlıların da etkisiyle % 20'ye yaklaşan oranda kayıplar meydana gelmektedir. Depolama kapasitesinin yetersizliği bir diğer sorun olarak karşımıza çıkmakta olup, ürün bir an önce elden çıkarılması zorunlu hale gelmekte, bu da pazarlama periyodunu kısaltarak ürün fiyatlarında üretici aleyhine sonuçlar doğurmaktadır. Bu nedenle hem tohumluk hem de yemeklik ürünlerde depo kayıplarını minimuma indirerek, pazara kaliteli ve devamlı ürün arzı sağlayabilmek için gerekli modern depolar oluşturulmalıdır.

Sonuç Ve Öneriler

Tahıllardan sonra insan beslenmesinde önemli bir paya sahip olan patates, ucuzluğu, birim alandan fazla verim sağlanması, besin değerinin yüksek oluşu, sindirim kolaylığı, çeşitli şekillerde kullanılması ve her çeşit iklimde yetiştiği için bugün ülkemizde yetiştiriciliği yapılmakta ve halkımız tarafından tüketilmektedir.

Patates tarımı yapan üreticilerimiz bugün oldukça ciddi pek çok problemle karşı karşıya kalmışlardır. Üretimde karşılaşılan sorunların giderilebilmesinde en önemli unsurlardan birinin de eğitim olduğu dikkate alındığında üreticileri bilinçlendirmek amacıyla gerekli eğitim faaliyetlerini yürütmek, üreticilerin ihtiyaç duyduğu teknik desteği vermek amacıyla üreticiden tüketiciye kadar tüm taraftar el birliği ile hareket etmelidir.

Patates üreticisinin fiyat dalgalanmalarından etkilenmemesi ve patates bitkisinin ülkemiz tarımında hak ettiği noktaya gelebilmesi için gerekli önlemler alınmalıdır. Bu amaçla;

- Pazarlama problemlerinin ne patatesten ne de başka bir üründe yaşanmaması bakımından eğitim faaliyetlerine gereken önem verilerek, üretim planlaması yapılmalı; çiftçi nerede ne kadar ürün yetiştireceğini bilmeli, üretim Türkiye'nin ihtiyaçlarına göre belirlenmelidir.
- Patatesten kalite ve ürün kayıplarını önlemek, pazarda belli dönemlerde yığılmaları engelleyerek piyasaya daha uzun süre ürün sunmak açısından patatesin sanayiye entegrasyonunu sağlamak suretiyle, patatesten üretim ve işleme çeşitliliği sağlanmalıdır.
- Yemeklik ve sanayilik patates ithalatı mutlaka önlenmelidir.
- Patates pazarlamasında karşılaşılan sıkıntıların giderilmesi bakımından taze patates ihracatına da ihracat teşviği verilmelidir. İhracat bağlantıları ekim sezonundan önce yapılmalı ve pazarlama garanti altına alınmalıdır.
- Patates üretiminde maliyeti etkileyen en önemli unsur elektrik olup, üreticilerimiz elektrik borçlarını ödemede büyük sıkıntılar yaşamaktadır. Üreticilerimizin elektrik bedellerini ödeyebilmeleri bakımından elektrik borçları yeniden yapılandırılmalı, birim fiyatı düşürülmesi bakımından elektrikte uygulanmakta olan % 18'lik KDV indirilmelidir.
- Patatesten pazarlama sorunlarının çözümüne yönelik olarak, üreticilerin örgütlenmesi için gerekli eğitim ve yayım faaliyetlerine ağırlık verilmeli, üreticiler özellikle pazarlama problemlerini çözmede örgütlenmenin önemi konusunda bilinçlendirilmelidir.
- Üreticilerimizin patatesten hak ettiği geliri elde edebilmesi bakımından, patatesten tasnif ve paketlenme tesisleri kurulmalı, ihraç edilecek ürünler başta olmak üzere pazara arz

edilecek ürünlerde standardizasyon sağlanarak, yemeklik, tohumluk ve sanayi tipi olmak üzere bir sınıflandırma yapılmalıdır.

- Tohumluk vasfı taşımayan patateslerin tohumluk olarak satışı gerekli denetimler yapılarak engellenmelidir.
- İhtiyaç duyulan anaç kademedeki tohumluğun yurt içinde üretilmesi sağlanarak, sertifikalı tohumluk kullanımı teşvik edilmelidir.
- Sertifikalı patates tohumluklarının yemeklik olarak tüketimi engellenmelidir.
- Sertifikalı olmadığı halde sertifikalı diyerek yemeklik nitelikteki patatesin tohumluk olarak satışı gerekli denetimler yapılarak engellenmelidir.
- Ülkemizde AR-GE çalışmaları finansman ve personel yetersizliğinden istenilen seviyede değildir. AR-GE çalışmalarına yeterli kaynak aktarılmalı ve araştırma sonuçları üreticilere ulaştırılmalıdır.
- Gerek topraktaki besin maddelerinin tek yönlü tüketiminin önlenmesi, hastalık ve zararlı popülasyonlarının artışının engellenmesi, verimde düşüşlerin yaşanmaması ve üretimde dengenin sağlanması bakımından, özellikle patates tarımının yoğun olarak yapıldığı alanlarda münavebeye gereken önem verilmelidir. Patates yetiştiriciliği yapılan bölgelerde yöre koşullarına uygun olarak alternatif ürün imkanları araştırılmalıdır.
- Patates unu, ekmekte aroma ve kaliteyi artırmakta ve ekmeğin bayatlama süresini uzatmaktadır. Ayrıca patates proteininin içerdiği amino asitlerin yeni gelişen canlılarda ve gençlerde mutlak gerekli yapı taşları olması nedeniyle patates ununun % 1,5-% 5 oranında ekmek yapımına kullanılması sağlanmalıdır. Böylece ürettiğimiz patates değerlendirilerek hem tüketim miktarı artırılabilir hem de patatesin besleyici özelliğinden daha fazla faydalanılabilecektir.

Kaynaklar

- 1- DPT,2001, 8. Beş Yıllık Kalkınma Planı, Bitkisel Üretim ÖİK Komisyonu, Sanayi Bitkileri Alt Komisyonu Raporu, ANKARA.
- 2- Başyazıcı İ., Başyazıcı B.B, 2002, “ Patates Bitkisi ve Sanayideki Yeri”, Niğde Ziraat Odası Başkanlığı Yayınları, 2002, NİĞDE.
- 3- Onaran H., Ünlenen L. A., Nam M., “Patatesin Önemi ve Faydalanma Şekilleri Hakkında Rapor”, Patates Araştırma Enstitüsü Müdürlüğü, Niğde, 25.12.2003.
- 4- Niğde Tarım Master Planı, Niğde Tarım İl Müdürlüğü, Aralık 2002.
- 5- Nevşehir Tarım Master Planı, Nevşehir Tarım İl Müdürlüğü, Nisan 2003.
- 6- TÜİK, 2002, Tarımsal Yapı (Üretim, Fiyat, Değer), 2002, Devlet İstatistik Enstitüsü.
- 7-Ulusal Patates Zirvesi Sonuç Bildirgesi, 26 Mart 2005, NEVŞEHİR.
- 8- www.fao.org

6.1.6.Yaş Sebze Ve Meyve

Dünya nüfusunun gün geçtikçe arttığı, buna karşılık tarım arazilerinin ve temiz su kaynaklarının giderek azaldığı yüzyılımızda, gıda ve suya ulaşmak ülkeler için daha zor olacak ve tarım iki binli yılların en stratejik sektörü olmaya devam edecektir. Ancak stratejik bir sektör olan

tarımda üretimin artırılması her zaman amaçlanan tarımsal gelirlerin yükseltilmesi için yeterli değildir. Üretimin doğru yönlendirilmemesi halinde, pazarlama ve değerlendirme sorunu ortaya çıkmaktadır. Ülkemizde özellikle yaş meyve ve sebzede, patates ve soğanda sorun zaman zaman gündeme gelmektedir.

Ülkemizde etkin bir pazarlama sistemi ve organizasyonun kurulamamış olması, mevcut sistemin ise araçlar tarafından kontrol ediliyor olması, hem ürün kayıplarına neden olmakta hem de üretici-tüketici niteliğindeki geniş toplum kesimlerinin çıkarlarını son derece olumsuz etkilemektedir. İç ve dış pazara yönelik olarak etkin bir tarım ürünleri pazarlama sisteminin kurulamamış olması, mevcut pazarlama sorunlarının üzerine yenilerini eklemektedir. Hasat döneminde çok miktarda ürünün pazara çıkması, depolama olanaklarının yetersizliği, üreticinin içinde bulunduğu finansman olanaklarının yetersizliği, hasat döneminde fiyatların düşmesine ve üreticilerin önemli miktarlarda gelir kaybına uğramasına neden olmaktadır.

Ayrıca, tarım işletmelerinin büyük çoğunluğu ekonomik ölçeklere göre küçük ve çok parçalı araziye sahip, verimli üretim koşulları olmayan işletmelerdir. Öncelikle tarım işletmelerinin verimli üretim yapabilecek bir yapıya kavuşturulması gerekmektedir.

6.1.6.1. Dünya Yaş Sebze Ve Meyve Üretimi

Yaş sebze ve meyvede dünyadaki duruma baktığımızda 2005 yılı verilerine göre dünyada toplam yaş sebze ve meyve üretimi 1.392.255.000 tondur. Dünyada toplam yaş sebze ve meyve üretiminin %63,4'ünü sebzeler, %36,6'sını ise meyveler oluşturmaktadır(TBMM,2006.)

Muz, üzüm, portakal, elma, mandarin, armut, şeftali-nektarin, limon ve erik dünyada en fazla üretilen meyvelerdir. Patates, domates, karpuz, kabak, kuru soğan, lahana, hıyar ve kornişon, patlıcan, kavun, havuç ve salata dünyada en fazla yetiştirilen sebzelerdir.

6.1.6.2.Türkiye de Yaş Sebze Ve Meyve Üretimi

Ülkemiz sahip olduğu ekolojik yapı ve iklim özellikleri bakımından bazı tropik meyveler dışında birçok meyve türünün yetiştirilmesine elverişli olduğu gibi özellikle yaş sebze ve meyvede önemli bir potansiyele sahiptir.

2005 yılı TÜİK verilerine göre; ülkemizde tarımsal üretim yapılan yaklaşık 27 milyon hektar alanın % 3'ünü sebze, % 10,4'ünü meyve alanları oluşturmaktadır.Toplam bitkisel üretim miktarı içinde ise sebze grubu % 29,9 pay alırken meyvelerin aldığı pay ise %14,8'dir. Toplam % 4,7'lik pay ile yaş sebze ve meyve bitkisel üretimde oldukça önemli bir yere sahiptir.

Tablo148. Ülkemizin Toplam Sebze ve Meyve Üretim Miktarı(Ton)

Ürünler	2004	2005	2006
Yumuşak Çekirdekli	2.513.450	3.046.300	2.442.778
Taş Çekirdekli	2.931.900	3.260.500	3.472.767
Turunçgiller	2.707.500	2.913.000	3.220.435
Sert Kabuklular	592.000	835.000	997.713
Üzümsü Meyveler	4.220.600	4.660.675	4.866.977
Toplam Meyve	12.965.450	14.715.475	15.000.670
Yaprağı Yenen Sebzeler	1.685.550	1.781.850	1.807.657
Meyvesi Yenen Sebzeler	19.769.000	20.776.500	20.419.952
Baklagil Sebzeleri	756.000	793.500	774.030
Soğans, Yumur, Kök Seb(Patates ve Yer Elması Dahil)	7.787.060	7.056.367	7.056.114
Diğer Sebzeler	142.012	154.012	191.405
Toplam Sebze	30.139.622	30.562.229	30.249.158
Yaş Sebze ve Meyve Genel Toplam	43.105.072	45.277.704	45.249.828

Kaynak:TÜİK

Ülkemizde 2006 yılı itibarıyla toplam 45.249.828 ton olarak gerçekleşen yaş sebze ve meyve üretimimizin 15.000.670 tonunu meyveler, 30.249.158 tonunu ise sebzeler oluşturmaktadır. 2006 yılı TÜİK verilerine göre toplam meyve üretimimizin % 32,4' üzümsü meyveler, % 23,2'sini taş çekirdekli, % 21,5'ini turunçgiller, % 16,3'ünü yumuşak çekirdekli meyveler, % 6,7'sini sert kabuklular oluşturmaktadır. Sebze üretiminin dağılımına baktığımızda ise toplam sebze üretimimizin % 67,5'ini meyvesi yenen sebzeler(Kavun ve karpuz bu grupta yer almaktadır), % 23,3'ünü soğans, yumru ve kök sebzeler(patates ve yer elması dahil), % 6'sını yaprağı yenen sebzeler, % 2,6'sını baklagil sebzeler, % 0,6'sını ise diğer sebzeler oluşturmaktadır.

Tablo 149. “2006 Yılı” İtibarıyla Yaş Meyve Sebze Üretimi

Meyveler	Üretim(Ton)	% Pay	Sebzeler	Üretim(Ton)	%Pay
Üzüm	4.000.063	24.7	Domates	9.854.877	32.6
Elma	2.002.033	12.4	Patates	4.397.305	14.5
Zeytin	1.776.749	11.0	Karpuz	3.805.306	12.6
Portakal	1.535.806	9.5	Hıyar	1.799.613	5.9
Mandalina	791.255	6.9	Kavun	1.765.605	5.8
Limon	710.401	4.9	Soğan (Kuru)	1.765.396	5.8
Fındık	661.000	4.4	Patlıcan	924.165	3.1
Şeftali	552.775	4.1	Biber (Sivri)	775.577	2.6
Kayısı	460.182	3.4	Biber (Salçalık)	673.981	2.2
Armut	317.750	2.8	Fasulye	563.763	1.9
Kiraz	310.254	2.0	Lahana (Baş)	502.081	1.7
İncir	290.151	1.9	Havuç	394.725	1.3
Erik	214.416	1.8	Biber (Dolmalık)	392.617	1.3
Çilek	211.127	1.3	Pırasa	320.091	1.1
Greyfurt	179.988	1.3	Kabak (Sakız)	288.336	1.0
Muz	178.205	1.1	Ispanak	242.231	0.8
Ceviz	129.614	1.1	Marul (Göbekli)	239.495	0.8
Vişne	121.499	0.8	Soğan (Taze)	200.875	0.7
Antep Fıstığı	110.000	0.8	Marul (Kıvırcık)	151.164	0.5
Ayva	106.214	0.7	Turp (Kırmızı)	149.527	0.5
Nar	90.737	0.7	Karnabahar	136.098	0.4
Kestane	53.814	0.6	Lahana (Kırmızı)	103.137	0.3
Dut	51.558	0.3	Bezelye	89.632	0.3
Badem	43.285	0.3	Lahana (Yaprak)	80.981	0.3
Zerdali	23.277	0.3	Balkabağı	76.632	0.3
Trabzon Hurması	19.297	0.3	Sarımsak (Kuru)	68.800	0.2
Keçiboynuzu	12.388	0.1	Barbunya	55.837	0.2
Yenidünya	12.310	0.1	Maydanoz	53.189	0.2
Kivi	10.962	0.1	Marul (Aysberg)	50.583	0.2
Kızılıçık	9.303	0.1	Bakla	48.721	0.2
Muşmula	4.471	0.1	Bamya	36.843	0.1
İğde	4.312	0.1	Enginar	35.007	0.1
Turunç	2.985	0.1	Sarımsak (Taze)	27.312	0.1
Ahududu	1.997	0.1	Acur	26.400	0.1
Avakado	492	0.0	Mantar (Kültür)	21.833	0.1
		0.0	Turp (Bayır)	19.061	0.1
		0.0	Kabak (Çerezlik)	17.286	0.1
		0.0	Brokoli	16.178	0.1
		0.0	Börülce	16.077	0.1
		0.0	Kereviz (Kök)	15.593	0.1
			Pancar (Kırmızı)	9.599	0.0
			Nane	9.591	0.0
			Şalgam	7.680	0.0
			Pazı	6.110	0.0
			Semizotu	4.232	0.0
			Roka	2.497	0.0
			Dereotu	2.456	0.0
			Kereviz (Sap)	1.975	0.0
			Tere	1.924	0.0

			Lahana (Brüksel)	913	0.0
			Yerelması	241	0.0
			Kuşkonmaz	10	0.0
Toplam Meyve	15.000.670	100.0	Toplam Sebze	30.249.158	100.0

Kaynak:TÜİK

Yapılan araştırmalara göre ülkemiz sebze tarımında son 20 yılda, ekim alanlarında % 35, üretim miktarında % 88 ve verimde % 39'luk artış olduğu görülmektedir. % 39 oranında sebze üretiminde verimliliğin atması, üreticilerimizin tarımsal gelişmeleri takip etmeye çalıştığının bir göstergesidir (ŞENİZ,V ve ark.).

Tablo150. Seçilmiş Ürünlerde Yıllar İtibarıyla Üretim Miktarları(Ton)

Ürünler	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Üzüm	3.600	3.400	3.600	3.250	3.500	3.650	3.500	3.850	4.000
Elma	2.450	2.500	2.400	2.450	2.200	2.600	2.100	2.570	2.002
Portakal	970	1.100	1.070	1.250	1.250	1.250	1.300	1.445	1.536
Mandarin	480	500	560	580	590	550	670	715	791
Limon	390	520	460	510	525	550	600	600	710
Şeftali	410	400	430	460	455	460	372	510	553
Armut	360	360	380	360	340	370	320	360	318
Kayısı	490	335	530	470	315	440	320	860	460
İncir	255	275	240	235	250	280	275	285	290
Kiraz	195	250	230	250	210	265	245	280	310
Greyfurt	100	140	130	135	125	135	135	150	180
Karpuz, Kavun	5.815	5.725	5.805	6.350	6.395	5.950	5.575	5.795	5.571
Domates	8.290	8.956	8.890	8.425	9.450	9.820	9.440	10.050	9.855
Patates	5.250	6.000	5.370	5.000	5.200	5.300	4.800	4.200	4.397
Kuru Soğan	2.270	2.500	2.200	2.150	2.050	1.750	2.040	2.070	1.765
Hıyar	1.475	1.650	1.825	1.740	1.670	1.780	1.725	1.745	1.800
Biber	1.400	1.462	1.480	1.560	1.750	1.790	1.700	1.829	1.842
Patlıcan	915	976	924	945	955	935	900	930	924
Taze Fasulye	455	471	514	490	515	545	582	555	564
Havuç	232	239	235	230	235	405	438	388	395

Kaynak: TÜİK

Yıllar itibarıyla iklim faktörlerinde meydana gelen değişimler, çeşitli hastalık ve zararlıların etkileri, üretim desenindeki değişimler, ürünün özelliği nedeniyle var yılı ve yok yılı olmasına bağlı olarak üretim miktarında da çeşitli dalgalanmalar görülebilmektedir. 2004 yılında yaşanan patates siğili hastalığı nedeniyle patates üretim alanları daraltıldığı için üretimde de azalma meydana gelmiştir. 2004 yılında yaşanan doğal afetler nedeniyle çeşitli sebze ve meyvelerde üretimde düşüşler meydana gelmiştir. Yine 2006 yılında özellikle meyvelerde meydana gelen

üretim azalmalarında don olayı etkili olmuştur. Muz, nar, avakado gibi ürünlerde ağaç sayısındaki artışa bağlı olarak üretimde de artışlar meydana gelmiştir.

Yetiştirilen yaş sebze ve meyve üretim durumu, ekolojik zenginliğimiz nedeniyle bölgelere göre değişkenlik gösterirken, kullanılan teknolojilere bağlı olarak da üretilen yaş sebze ve meyvenin verimliliğinde farklılıklar ortaya çıkabilmektedir. Bununla birlikte hastalık ve zararlılarla zamanında ve yeteri kadar mücadelenin yapılması, gübreleme, doğru tohum ve fide kullanımı, sulama ve iklim koşulları da yaş sebze ve meyve üretimini etkileyen faktörlerdendir.

6.1.6.3. Türkiye'nin Yaş Sebze ve Meyve Dış Ticareti

6.1.6.3.1. İhracat

Ülkemiz sebze ve meyvede ihracat şansına sahip şanslı ülkelerden birisidir. Toplam yaş sebze ve meyve üretimimizin ancak % 4,5'i ihraç edilmektedir. Meyve üretimimizin %8,7'si ihraç edilirken, sebze üretimimizin ise ancak %2,3'ü ihraç edilebilmektedir

Tablo 151. Yıllar İtibarıyla Yaş Sebze ve Meyve İhracatı

	2003		2004		2005*		2006*	
	Miktar (Ton)	Değer (1000\$)	Miktar (Ton)	Değer (1000\$)	Miktar (Ton)	Değer (1000\$)	Miktar (Ton)	Değer (1000\$)
Sebze	694.194	197.396	603.622	220.773	563.070	272.988	691.006	340.793
Meyve	918.986	475.461	991.294	570.836	1.238.631	694.368	1.416.515	811.145
Toplam	1.613.181	672.857	1.594.916	791.609	1.801.700	967.356	2.107.522	1.151.938

Kaynak:İGEME

*: AKİB

2006 yılı itibarıyla toplam 1.151.935 ton olarak gerçekleştirilen yaş sebze meyve ihracatımızın ürünler bazında dağılımına baktığımızda öne çıkan ürünler sırasıyla limon (% 16), domates (% 15), mandarin (% 15), portakal (% 12), üzüm (% 7), greyfurt (% 7), soğan-şalot (% 7), kiraz-vişne (% 3), biber (% 3), hıyar-kornişon (% 2), şeftali (% 2), havuç-turp (% 2), ve patates (% 2)'dir (AKİB 2007).

Yaş sebze meyve ihracatımızın ülkeler bazında dağılımına baktığımızda miktar bazında ihracatımızdan aldığı paylar ile en önemli pazarlar olarak karşımıza çıkan ülkeler sırasıyla Rusya (% 29), Ukrayna (% 10), Romanya (% 9), Suudi Arabistan (% 8), Almanya (% 6), Bulgaristan (% 3), Hollanda (% 2), Yunanistan (% 2), Moldavya (% 2), Polonya (% 2) ve Sırbistan (% 2)'dir (AKİB,2007).

Türkiye'de yaş sebze ve meyve üretimi miktar itibarıyla oldukça önemli olmasına karşın, ihracatın üretime oranı çok düşüktür. Toplam yaş sebze ve meyvenin ancak % 4,5'i ihraç edilebilmektedir. İhracata konu olan sebze ve meyve çeşitlerinin uluslararası piyasalarda talep edilen çeşitlere uygun olmayışı, üretimden tüketime miktar ve kalite kayıplarının yüksekliği bu yapının en önemli nedenleri arasındadır. Nitekim dış pazarlara dilimlenmiş ve soyulmuş yaş sebze ve meyveye olan talep giderek arttığından ülkemizde de bu yönde çalışmalara ağırlık verilmelidir. İhracat imkanları artırılması bakımından dış pazar talepleri dikkate alınmalıdır.

2005 yılının Mayıs ayında Rusya'nın "Akdeniz Sineği" ni gerekçe göstererek ithalatı durdurması neticesinde yaşanan krizin faturası gerek ülke ekonomisi gerekse üreticilerimiz açısından oldukça ağır olmuştur. Rusya'nın yanında yaş sebze ve meyve ihracatımızda önemli bir pazar olan AB gıda güvenliğine büyük önem vermektedir. Artık dünya ticaretinde gıda güvenliği ve kalitesi gibi unsurların önemi gün geçtikçe artmakta hatta ticaret yapabilmenin ön koşulu haline gelmektedir. Ülkemizin sahip olduğu potansiyelin en iyi şekilde değerlendirilmesi ve ülkemizin için dış pazarlarda rekabet üstünlüğü sağlayarak, dünya pazarından aldığı payı yükseltmesi dolayısıyla ihracat imkanlarının artırılabilmesi bakımından izlenebilirlik, gıda güvenliği ve kalitesini sağlamaya yönelik sistemler devreye sokulmalı, bu kapsamda üretim yapılması teşvik edilmelidir.

6.1.6.3. 2. İthalat

Dış Ticaret Müsteşarlığından edinilen bilgilere göre hindistan cevizi, ananas, avokado armudu gibi ülkemizde yetiştiricilik imkanı kısıtlı olan veya yetiştiriciliği mümkün olmayan meyveler ülkemize ithal edilmektedir. Dahilde İşleme Rejimi kapsamında gıda işleme sanayinin ihtiyaç duyduğu çeşitlerin temini ile birlikte sezon dışı talebi karşılamak amacıyla ithalat yapılmaktadır. Zaman zaman da re-export yapmak amacıyla yaş meyve-sebze ithal edildiği görülmektedir. Nitekim hurma ihracatımız buna en güzel örnektir.

6.1.6.4. Yaş Sebze Ve Meyve Üretimini Etkileyen Faktörler

6.1.6.4.1. Tohumluk

Bitkisel üretimde verim ve kaliteyi doğrudan etkileyen faktörlerden bir tanesi de tohumluktur. Diğer bitki yetiştirme tekniklerindeki değişmelere fazla bağımlı olmayan ve karmaşık bir nitelik göstermeyen tohum teknolojisi, üretim üzerine olan etkisini oldukça açık, net ve doğrudan göstermektedir.

Dünyada ve ülkemizde ekim alanları giderek daralmaktadır. Ekim alanlarını artırarak üretimi çoğaltmak mümkün gözükmemektedir. Bunun sonucunda üretimi artırmanın tek yolu, gelişmiş ülkelerde olduğu gibi tüm girdilerin en iyi şekilde kombine edilerek çiftçiye sunulmasıdır. Şüphesiz bu kombinasyondaki en önemli unsur, kaliteli tohumluk kullanımıdır. Bilindiği gibi, tohumluğun verim ve üretim artışındaki payı ortalama % 25 civarında olup, bu oranı bazı durumlarda % 40'lara çıkarmak mümkün olabilmektedir.

Tablo 152. “1995-2005 Dönemindeki” Bazı Türlerin Tohumluklarının Üretim ve İthalat Miktarları (Ton)

	Sebze Tohumluğu		Patates Tohumluğu	
	Üretim	İthalat	Üretim	İthalat
1995	1.252	316	15.312	5.646
2000	855	1.140	23.275	15.524
2001	1.048	883	17.669	3.126
2002	1.249	1148	21.375	14.147
2003	992	764	27.885	7.570
2004	1.412	2.034	45.870	8.580
2005	1.492	1.691	63.901	9.712

Kaynak :Tarım ve Köyişleri Bakanlığı

Domates, hıyar, biber, karpuz ve kavun olmak üzere hibrit sebze tohumlukları ile patates de sertifikalı tohumluklarının yurt içi üretimleri yetersizdir.

En fazla ithalat patates tohumluğunda yapılmıştır. 1995 yılında 5.646 ton patates tohumu ithal edilirken, 2000 yılında 15.524 ton ithalat yapılmıştır. 2005 yılına geldiğimizde bu rakam 23.804 tona ulaşmış olup, toplam tohumluk ithalatımızın % 41’ini patates tohumu oluşturmaktadır.

Sebze tohumluğu ithalatına baktığımızda 1995 yılında 316 ton sebze tohumu ithal edilirken, 2000 yılında 1.140 ton ithalat yapılmıştır. 2005 yılına geldiğimizde bu rakam 1.691 tona ulaşmış olup, toplam tohumluk ithalatımızın % 7’sini de sebze tohumları oluşturmaktadır.

Ülkemizde örtü altında yapılan sebze üretiminde kullanılan tohumların tamamına yakını hibrit olup, büyük ölçüde İsrail, Hollanda, ABD ve Fransa’dan ithal edilmektedir. Araştırma Enstitülerimiz tarafından 30 civarında F1 hibrit sebze çeşidi geliştirilmiş bulunmaktadır. Ancak, bu çeşitlerimizin toplam tohumluk kullanımındaki payları halen % 2 civarındadır. Sebze türlerinin özellikle F1 hibrit tohumluklarının üretiminde özel sektörün büyük ağırlığı vardır ve üretimde olan çeşitlerin çoğu dış kaynaklı çeşitlerdir. Sebze çeşitlerinde hastalık, zararlı ve çevresel stres faktörlerine karşı dayanıklılık çok önemlidir. Geliştirilecek sebze çeşidinin verim ve kalite özellikleri yanında, hastalık ve zararlılara karşı dayanıklı olması da pazarda başarılı olması için gerekli unsurlardandır.

Bu nedenle; Tarım ve Köyişleri Bakanlığı tarafından Ocak 2004 de “Türkiye F1 Hibrit Sebze Çeşitlerinin Geliştirilmesi Ve Tohumluk Üretiminde Kamu – Özel Sektör İşbirliği Projesi” araştırma enstitülerinin uzman, laboratuar ve gen kaynaklarından yararlanarak, F1 hibrit sebze çeşitleri geliştirmek isteyen özel sektör firmalarıyla ortak çalışmalar yapmak amacıyla başlatılmıştır. Söz konusu proje ile; 10 yıl içerisinde ülkemizde kullanılan hibrit sebze çeşitlerinin yaklaşık % 30 ile % 50’ sinin yerli hibritlerle yetiştirilmesini ve döviz miktarının yarıya yakın düşürülmesi sağlanacaktır.

6.1.6.4.2. Fide Fidan

Ülkemizde sebze fidesi yetiştiriciliği, geleneksel yöntemlerle, büyük çapta üretici koşullarında yastıklarda, alçak plastik tünellerde üretilen topraksız fideler ile ısıtmasız seralarda yoğun iş gücüne dayalı olarak torba ve saksılarda yapılmaktadır. Yetiştirme dönemindeki iklim faktörlerine bağlı olarak çevre koşullarının yeterince kontrol edilememesi, kültürel uygulamaların yetersizliği, hastalık ve zararlıların oluşturduğu sorunlar, çeşit karışıklığı ve üreticinin hangi çeşidi kullanması gerektiğini bilememesi, fide kayıplarının artmasına ve fide kalitesinin düşmesine neden olmaktadır. Ancak son yıllarda tüplü sebze fidesi üretimi yapan kuruluşların faaliyete geçmesi ile sebze fidesi yetiştiriciliğinde önemli gelişmeler başlamış bulunmaktadır.

Bununla birlikte meyvecilikte kullanılan fidanlarında seçimine özen gösterilerek; kaliteli, bol ürün alabilmek için virüs ve virüs benzeri hastalıklardan ari, anaç-kalem uyuşması iyi, doğru anaç üzerine pazara uygun çeşitlerin aşılandığı, nematod, fungal hastalıklar gibi toprak kökenli patojenlerden ari, sağlıklı fidanlar ile bahçelerin kurulması sağlanmalıdır.

Sertifikalı fidan kullanımı konusunda bilgilendirme ve yönlendirmedeki eksiklikler, fidan satışlarında yeterli kontrolün yapılamaması, ve sertifika etiketinin pahalı olması gibi nedenlerle sertifikalı fidan üretimi yetersiz düzeyde kalmıştır. Bunun yanında 2001 yılından itibaren fidan üretimine yapılan desteğin kaldırılması da sertifikalı fidan üretimini olumsuz etkilemiştir. Bununla birlikte 2005 yılından itibaren sertifikalı fide fidan desteğini verilmeye başlanması sevindirici bir gelişme olmuştur.

Tarım ve Köyişleri Bakanlığı tarafından yayımlanan Sertifikalı Tohumluk ve Fidan Desteği İle Patates Sigili Görülen Alanlarda Alternatif Ürün Desteği Hakkında 2005/20 No'lu Tebliğ'e göre yarı bodur kiraz, bodur elma, bodur armut fidanı ile bahçe tesis edenlere 160 YTL/da, bağ, üzüksü meyveler, çilek ve yarı bodur elma fidanı ile bahçe tesis edenlere 100 YTL/da, diğer meyve türlerine ait fidanlar ile bahçe tesis edenlere 30 YTL/da ödeme yapılacağı hükme bağlanmıştır. Desteklemeden faydalanabilmek için meyve ve asma fidanı için en az 5 dekar kapama bağ ve bahçe, çilek fidesi için de en az 3 dekar çilek bahçesi tesis edilmesi şartı getirilmiştir.

Sertifikalı fidan kullanımının desteklenmesine yönelik uygulama yayımlanan 2006/19 No'lu tebliğ ile 2006 yılında da devam edilmiştir. 2006/19 No'lu tebliğ çerçevesinde virüsten ari meyve fidanı ile bahçe tesisi için 300 YTL/da, zeytin, narenciye, nar, kivi, badem, ceviz ile bahçe tesisi için 250 YTL/da, diğer meyve türleri ile bahçe tesisi ve bağ tesisi için 200 YTL/da ödeme yapılacağı kararlaştırılmıştır. Bu tebliğde öngörülen desteklemelerden faydalanılabilmesi için bodur ve yarı bodur meyve fidanları için en az 5 dekar kapama bahçe, diğer meyve ve asma fidanları için en az 10 dekar kapama bağ ve bahçe, çilek fidesi için en az 3 dekar çilek bahçesi tesis edilmesi şartı getirilmiştir.

Tarım ve Köyişleri Bakanlığı tarafından yayımlanan 2007/15 No'lu Tebliğ ile 2006/19 No'lu tebliğde değişiklik yapılmıştır. Söz konusu değişiklik ile birlikte sertifikalı fidan ve fide ile yeni tesis kurarak destekten yararlanacak üreticilerin kullanacağı sertifikalı tür ve çeşitlerin, araştırma

kuruluşlarınca düzenlenmiş olan çeşit tavsiye listesine ve üretimine ihtiyaç duyulanlara göre Bakanlıkça belirleneceği ve Bakanlıkça belirlenenler dışındaki tür ve çeşitler destekleme kapsamı dışında tutulacağı, tebliğ değişikliğinin de 1 Ocak 2007 tarihinden yürürlüğe gireceği belirtilmiştir.

Üretimin bölgeler ve ihtiyaca göre yönlendirilmesi büyük önem taşımaktadır. Nitekim, üreticilerimiz uygulanan destekleme politikaları doğrultusunda yayımlanan tebliğler ile yönlendirilmekte ve bu doğrultuda da yatırım yapmaktadırlar. Bu gibi kararların üreticilerimize zamanında duyurulması büyük önem taşımaktadır. Aksi takdirde yatırımını yapmış ve yatırım kararı içinde olan üreticinin olumsuz etkilenmesi kaçınılmaz olacaktır.

Kararların zamanında duyurulması yanında üreticilerin bilgilendirilmesi de oldukça önem taşıyan bir diğer konudur. Ekonomik önemini kaybetmiş çeşitlerin neler olduğu, türler ve çeşitler bazında çeşit tavsiye listeleri hakkındaki bilgiler ile bölgeler göre tavsiye edilen çeşitlerin fidan üretiminin ne durumda olduğu, talebin karşılanma durumu hakkında üreticilerin bilgilendirilmesi, üretimin zamanında ve doğru yönlendirilmesi gerekmektedir.

Sertifikalı fidan kullanımının taşıdığı önem dikkate alındığında, araştırma enstitüleri ile ziraat fakültelerinin ortaklaşa yürüteceği çalışmalar sonucunda geliştirilen hastalık ve zararlılara dayanıklı, iklim ve toprak koşullarına en iyi uyum sağlayan çeşitler üreticilere tanıtılmalı ve üreticilerimizin bu fidanları temin etmesi sağlanmalıdır.

6.1.6.4.3. Akdeniz Meyve Sineği

Yaş sebze ve meyve ihracatımızın yaklaşık % 29'unu gerçekleştirdiğimiz komşu ülke Rusya'nın 30.05.2005 tarihinde latince adı "ceratitis capitata" olan Akdeniz Meve Sineği larvalarını ileri sürerek yaş sebze ve meyve ihracatını durdurduğu yönündeki açıklama üreticilerimizi ve sektörü oldukça zor bir duruma sokmuş, üreticiler ile ihracatçılar zarar görmüşlerdir. Nitekim yaşanan bu olay sonucu üreticiler mallarını satamamış ya da zararına satmak zorunda kalmış, ihracat yapamayan ülkemiz de gelir kaybına uğramıştır.

Edinilen bilgiler göre Rusya tarafından "bitki sağlığı sertifikalarının kontrol edilmediğini, tolerans seviyesi 0'ın üzerinde olan ürünlerin gönderildiği yönünde ikazlarda bulunduğu ancak cevap alamadıkları" gerekçesi ile ülkemizden yapılan ihracatı durdurma kararın alınmıştır. İkazlara zamanında cevap vermeyen, önlemlerini almayan yetkililerin ihmalkarlığı sonucunda gelirini bu sektörden sağlayan 10 milyona yakın insan mağdur olmuştur.

Ülkemizin yaş sebze ve meyve ihracatından elde ettiği yaklaşık 1 milyar dolarlık gelir ile dış ticaretimizde oldukça önemli bir yere sahip olup, ülkemiz ekonomisine de büyük katkılar sağlamaktadır. Bu sektörün ülke ekonomisine ve üreticilere katkısının artırılması, ülke itibarının zedelenmemesi bakımından analiz yapacak laboratuvarlarımız sayı ve nitelik bakımında yeterli hale getirilerek, akredite olmuş laboratuvarlar kurulmalı, mevcut laboratuvarların da akreditasyonu sağlanmalıdır. Bununla birlikte ihraç edilecek ürünlerde analiz yapacak elemanlar sayı ve nitelik bakımından yeterli hale getirilmelidir.

Yaş meyve sebze ihracatımızda miktar ve değer bazında ilk sırada yer alan ülke Rusya en önemli pazarlarımızdan biridir. Akdeniz Meyve Sineği nedeniyle yaşanan sorun 05 Temmuz 2005 tarihi itibarıyla aşılmıştır. Tarım ve Köyişleri Bakanlığı Koruma ve Kontrol Genel Müdürlüğü tarafından birliğimize gönderilen yazıda Ülkemizin Rusya Federasyonu ile olan yaş sebze ve meyve ihracatının artırılması için;

- İhracatı yapılmak istenen süs bitkileri üretim yerlerinin vejetasyon periyodunda ve kesim döneminde karantinaya tabi organizmalar yönüyle kontrollerinin titizlikle yapılması, Bitki Koruma Şube Müdürlüklerince Bitki Sağlık Sertifikalarının düzenlenmesi;

- İllerdeki Akdeniz Meyve Sineği konukçusu olan ürünlerin yetiştirildiği alanlarda üretim aşamasında kontrol ve Zirai Mücadele Teknik Talimatları doğrultusunda mücadele yöntemlerinin etkin kullanımı,

- İllerde faaliyet gösteren ihracatçı firmalarla bağlantıya geçilerek ihracata yönelik üretim alanlarının Akdeniz Meyve Sineği yönüyle kontrollerinin Tarım İl Müdürlüğü Bitki Koruma Şube Müdürlüğü nezaretinde yapılması ve yaptırılmasının sağlanacağı ve ilgili Şube Müdürlüğü tarafından kontrolü yapılmayan bahçelerden ürün ihracına izin verilmeyeceği,

- Ayrıca Akdeniz Meyve Sineğinin yaygın olduğu illerdeki teknik elemanlara, üreticilere, ihracatçılara ve sivil toplum örgütlerine yönelik olarak eğitim programlarına yoğun bir şekilde devam edileceği belirtilerek sorunun çözümü için gerekli tüm çalışmalar yapıldığı ifade edilmiştir.

Mücadelede başarı sağlanabilmesi bakımından yapılacak eğitim faaliyetleri ile üreticilerimize Akdeniz Meyve Sineğinin önemi anlatılmalıdır. Ayrıca konunun ihracatta taşıdığı önem dikkate alınarak denetim sıklaştırılmalı, laboratuvarlar sayı ve nitelik bakımından yeterli hale getirilmelidir.

6.1.6.4.4. Hormon Kullanımı

Birim alandan yüksek verim elde edilen alanlardan biri de örtü altı yetiştiriciliği yani seralarda yapılan üretimdir. Seralar, açıkta yetiştiriciliğe göre 2-5 kat daha fazla ve kaliteli ürün elde edilmesine, ürünlerin yetiştirme devresinin uzatılmasına, pazarda devamlı ürün bulunmasına ve arz kontrolüne imkan sağlamaktadır.

Örtü altı yetiştiriciliği açıkta yetiştiriciliğe göre farklı uygulamalarıda beraberinde getirmektedir. Nitekim bunlardan biri de hormonlardır. Hormonlar bitki bünyesinde üretildikleri gibi, sentetik olarak da elde edilebilmektedir. Sentetik olarak elde edilen ve bitkide hormon etkisi gösteren maddeler ise “Bitki Gelişim Düzenleyicileri” olarak tanımlanmaktadır.

Örtü altı yetiştiriciliğinde yani seralarda doğal mevsimin dışındaki zamanlarda yetiştirilen ürünlerde tozlanma ve bunu takip eden dölleme olaylarında zaman zaman problemler ortaya çıkabilmektedir. Düşük sıcaklık ve düşük ışık şiddetinde seralarda çiçek tozu oluşmamakta, çiçek tozu oluşsa bile bunların da canlılığı az olmaktadır. Bu durumda ekonomik olarak ürün elde edebilmek için tozlanma ve döllemeye yardım etmek gerekmektedir. Ülkemizde kış aylarında ekonomik nedenlerden dolayı ısıtma yapılamayan seralarda meyve tutumunu yani döllemeyi sağlamak amacıyla bitki gelişim düzenleyicilerin (hormonlar) kullanımı kaçınılmaz olmaktadır.

Ülkemiz koşullarında enerji fiyatlarının oldukça yüksek oluşu nedeniyle seralarda ancak dondan korunacak düzeyde ısıtma yapılabilmektedir. Düzenli bir ısıtma yapıldığında seralarda maliyetler büyük ölçüde artırmakta bu nedenle de yeterli düzeyde bir ısıtma yapılamamaktadır. Tarım ve Köyişleri Bakanlığı, Tarımsal Üretim ve Geliştirme Genel Müdürlüğü, Bitki Besleme Tarımsal Mekanizasyon ve Enerji Daire Başkanlığı tarafından yapılan bir araştırmaya göre ısıtmanın elektrikle yapıldığı seralarda elektrik harcamalarının toplam ürün maliyetinin %50'sine kadar çıktığı belirtilmektedir. Seraların ısıtılmasında kullanılan bir diğer enerji kaynağı ise

LPG'dir. Yine aynı birim tarafından yapılan araştırmada sebze üretiminde bir fide için toplam maliyetin %24'ünü LPG ile ısıtma giderinin oluşturduğu belirtilmektedir.

Ülkemizde seralarda ancak dondan korunma amacıyla ısıtma yapılabilmektedir. Seraların ısıtılmasında ucuz enerji sağlandığı takdirde, normal bir çiçek tozu oluşturabilmek için bitkinin ihtiyacı olan ısı düzenli bir şekilde sağlanacaktır. Isıtma ile birlikte seralarda bombus arılarının kullanımının yaygınlaştırılmasıyla da bitki gelişim düzenleyicilerin (hormonların) kullanımına da gerek kalmayacaktır. Seracılığın yapısı gereği hormonlar amacına uygun ve önerilen dozda kullanıldığı takdirde verimi artırarak, üründe kaliteyi yükseltmekte ve ürünlerin ihracat şansını artırmaktadır.

Ülkemizde Tarım ve Köyişleri Bakanlığı'nın denetiminde olan hormonlar, yine Tarım ve Köyişleri Bakanlığı tarafından ruhsatlandırılmaktadır. Tarım ve Köyişleri Bakanlığı'na bağlı laboratuvarlarda da hormon ve ilaç kalıntı analizleri yapılabilmektedir. Üreticileri tarafından çiçeklere uygulanan bitki gelişim düzenleyicilerin (hormonlar) meyve hasat aşamasına gelen kadar parçalanmakta ve kalıntıya yol açmamaktadırlar. Ayrıca, hormonların tavsiye edilen ürünlerde ve önerilen dozlarda kullanılması durumunda, bir sağlık riski taşımadıkları konu ile ilgili uzmanlar tarafından dile getirilmektedir.

Uzman olmayan kişilerce, hormonların anlam ve öneminin yanlış değerlendirilmesine yol açan açıklamalar yapılması ile kamuoyunda haksız bir tedirginlik yaratılmaktadır. Tarım ürünlerinde görülen alışılmışın dışındaki her şekil, görüntü ve boyut hemen hormonla ilişkilendirilmektedir. Oysa ki, pazarda görülen her iri, değişik renk ve şekildeki meyve veya sebzenin hormonlu olarak nitelendirilmesi doğru değildir. Son yıllarda yürütülen araştırmalar sonucu sebze ve meyvede geliştirilen yeni çeşitlerin ülkemizin ekolojik koşullarında üretilmeye başlaması sonucu oluşan doğal görüntülerdir.

Ayrıca bitki gelişim düzenleyicilerin bilinçsiz veya yüksek dozda kullanılması bitkilerin gelişimini olumsuz yönde etkileyerek, bitkiye zarar vermektedir. Örneğin bilinçsiz ve yüksek dozda bitki gelişim düzenleyicilerinin kullanılması domateste meyvelerde iç boşalmasına ve kalitenin bozulmasına yol açmaktadır. Üreticilerimizin bin bir emekle ürettiği ürünün pazar değerini düşürecek bir uygulama içine girmesi düşünülemez bir durumdur.

Ülkemiz seracılığı büyük bir gelişme içerisinde. Üreticilerimiz çok soğuk olmadığı müddetçe hormon kullanımından kaçınmaktadır. Medyada yer alan asılsız haberlerin aksine üretici bilinci her geçen gün artmaktadır. Artan üretici bilinci ile seralarda bombus arılarının kullanımı artmakta ve "İyi Tarım Uygulamaları (EUREP-GAP)" gibi uygulamalar giderek yaygınlaşmaktadır. 27 Aralık 2003 tarih ve 25329 sayılı "Kontrollü Örtü Altı Üretimin Uygulamasına İlişkin Yönetmelik" hükümlerinin üreticiler tarafından yerine getirilmesiyle de daha bilinçli ve sağlıklı bir üretim gerçekleştirilmektedir.

Bu nedenle; AB sürecinde tarım politikalarının önemi ve tarım ürünleri ihracatımız dikkate alınarak, üreticilerimizin mağdur edilmemesi, ülke menfaatlerinin korunması, tüketicilerimizin tedirgin edilmemesi ve bu konuda kamuoyunun doğru yönlendirilmesi gerekmektedir.

6.1.6.4.5. Tarımsal İlaç Kullanımı ve Kalıntı Sorunu

Tüm dünyada olduğu gibi, ülkemizde de tarımsal üretimde kimyasal mücadele yapılmakta olup, Ülkemizin AB ve bir çok gelişmiş ülkeye ciddi ölçülerde tarım ürünü dış satımımızın sürdüğü günümüzde, sağlığı, çevreyi ve dış ticaretimizi koruyabilmek amacıyla, tarım ilacı kullanımı gelişmiş ülkeler standartlarında, çok bilinçli ve kontrollü yapılması gerekmektedir.

Yapılan araştırmalara göre, 1999-2002 yıllarında Türkiye’de en çok tüketilen 5 insektisit, fungusit ve herbisit incelendiğinde, çoğunluğunun çevre ve sağlık açısından sorunlu kimyasal maddeler olduğu belirtilmektedir. AB ve ABD’de ise böyle sorunlu pestisitler yerine, çevreyi ve sağlığı olabildiğince az etkileme potansiyelindeki “düşük riskli” pestisitlere yönelmektedir. 2002 pestisit kullanımına göre Türkiye’de tüketilen etkili maddelerin ancak % 4.45’ i düşük riskli ya da çevre dostu pestisitlerdir.

Kimyasal tarım ilaçları (pestisitler); hastalık zararlı ve yabancı otların neden olduğu ürün kayıplarının önlenmesi amacıyla kullanılmaktadır. Kullanılan kimyasal mücadele ilaçları insan sağlığı, çevre ve doğal dengeyi olumsuz yönde etkilemesi nedeniyle, bu tarım ilaçlarının dikkatli ve en az ilaç kaybına neden olacak şekilde uygulanması gerekmektedir.

Bu nedenle ilaç uygulamalarında amaca uygun ekipman seçimi seçilen ekipmanın kalibrasyonunun doğru yapılması, birim alana atılan ilaç miktarının gereğinden çok veya az olmaması ilaçlamanın uygun zamanında yapılması ilaçlama maliyetini de azaltacaktır.

Yapılan araştırmalar, püskürtülen ilacın yaklaşık % 50-80’lik kısmının hedef yüzeylere ulaşmadığını, ya sürüklenme yoluyla hedef dışına taşındığını ya da aynı alan içerisindeki toprak yüzeyine ulaştığını göstermektedir. İlaç sürüklenmesi, ilaçlama sırasında veya ilaçlamadan sonra ilaçlamanın yapıldığı hedef alandan hedef olmayan bir alana doğru ilaç damlacıklarının hava içerisinde hareketi ciddi bir sağlık ve güvenlik problemidir. Sürüklenme yoluyla oluşan ilaç kayıplarını azaltarak püskürtülen ilaç damlalarının hedefte toplanma etkinliğini artırmak, ilaç tüketimini azaltarak ilaçlama maliyetini düşürmek amacıyla çeşitli araştırmalar yapılmaktadır. Bu nedenle; çevreye olan risk potansiyelini en düşük seviyeye indirilerek ilaç kullanımında maksimum etkinlik elde etmek için yeni yöntemler ve ekipmanlar geliştirmek amacıyla üniversitelerde ve araştırma merkezlerinde yapılan bu araştırmaların sonuçları üreticilerimize de aktararak, uygulanabilirliği sağlanmalıdır.

Bununla birlikte, çevre, insan ve hayvan sağlığına zarar vermeyen bir tarımsal üretimin yapılması, doğal kaynakların korunması, tarımda izlenebilirlik ve sürdürülebilirlik ile gıda güvenliğinin sağlanması amacıyla yayınlanan İyi Tarım Uygulamalar Yönetmeliği ile de üretim yapan üreticilere görev ve sorumluluklar verilmiş olup, iyi tarım uygulamalarını uygulayan üreticiler ve üretici birlikleri tarımsal desteklemelerden öncelikli olarak faydalandırılacaktır. Söz konusu yönetmeliğe göre de bitki koruma uygulamalarının kayıt altına alınması ve bitki koruma ve hayvan sağlığı ürünlerini tavsiyesine uygun olarak kullanılmasını öngörmektedir.

Nitekim Antalya Ziraat Odamız ve diğer tüm ilgili kuruluşların kalıntı konusunda ortaklaşa yaptıkları Basın açıklamasında da ifade edildiği üzere, 2004 yılında Antalya İl Kontrol

Laboratuvarında yapılan 357 analizin tamamı temiz ve sağlıklı çıkmıştır. Bavyera’da 2004 yılı Mayıs ayı sonuna kadar yapılan analiz sonuçlarına göre, biberde 48 numunenin sınırları aştığı tespit edilmiştir. Bu 48 numenin 18 tanesi İspanya, 19 tanesi Yunanistan, 9 tanesi Türkiye, 2 tanesi ise Macaristan’dan gelen biberlerden oluşmaktadır (AKİB, 2004).

Ayrıca Tarım ve Köyişleri Bakanlığı tarafından yapılan basın açıklamasında 2004 yılı Ocak ayından bugüne kadar 47 çeşit meyve-sebze ürünlerinden alınan toplam 1696 adet örneğin analiz edildiği ve elde edilen analiz sonuçlarına göre limitin üzerinde kalıntı tespit edilen örnek oranının %1,59 olduğu ifade edilmiş olup, bu oranın AB ülkelerinde %4-6 arasında değiştiği belirtilmektedir. Tarım Bakanlığı tarafından limitin üzerinde tespit edilen ürünlerle ilgili olarak gerekli tedbirler alınmasına karşın tüketicilerimiz boş yere tedirgin edilmiş, üreticilerimiz de haksız yere zan altında bırakılmıştır.

Ülkemizde güvenilir ve kaliteli ürünlerin üretiminde önemli ilerlemeler kaydedilmiştir. Nitekim, geçtiğimiz yıllarda Antalya İli Kumluca İlçesinde kapalı alanlarda yani seralarda Entegre Ürün Yönetim sistemine uygun, iyi tarım uygulamaları gerçekleştirilerek, pestisit kalıntı riski bulunmayan ürün üretilmesi ve bu ürünlerin pazarlanması sağlanarak, tarladan sofraya gıda güvenliği politikasının hayata geçirilmesi hedeflenmiştir. Bu hedef doğrultusunda ve öncelikle pilot bölge olarak Antalya İli Kumluca İlçesindeki seralarda başarılı olması halinde ise ülkemizdeki tüm seralarda uygulanacak olan “Tarımsal Ürünlerdeki İlaç Kalıntılarının Önlenmesi” isimli Proje hazırlanarak Tarım ve Köyişleri Bakanlığı Koruma ve Kontrol Genel Müdürlüğü ile Kumluca Ticaret Borsası, Kumluca Ticaret ve Sanayi Odası ile Kumluca Ziraat Odası Başkanlığı ile 23.08.2003 tarihinde bir protokol imzalanmış ve söz konusu proje uygulamaya konmuştur. Proje sonucunda bölgede yapılan analizlerde ilaç kalıntılarına rastlanmamış, 250 dekar olan kontrollü üretim alanı 1500 dekara ulaşmıştır. Sektörde kaydedilen ilerlemenin görülmesi açısından proje oldukça güzel bir örnektir. Özellikle kalıntı sorununun çözülmesine yönelik olarak bu tür çalışmalar yaygınlaştırılmalı, kalıntı analizi yapılan laboratuvarlar sayı ve nitelik bakımından yeterli hale getirilmelidir.

Yaş meyve sebze üretiminde önemli bir konumda olan ülkemiz, ihracat bakımından da büyük bir potansiyele sahiptir. Bu potansiyelin gereği gibi değerlendirilebilmesi sağlıklı ve güvenilir ürünlerin üretilmesi ile mümkün olabilecektir. Konunun gerek üretici, gerek tüketici, gerekse ihracatımız açısından taşıdığı önem itibarıyla 2006 yılında Tarım ve Köyişleri Bakanlığı Koruma ve Kontrol Genel Müdürlüğü tarafından Tarım İl Müdürlüklerine gönderilen 19.06.2006 tarihli yazıda ;

- Tarla, bahçe ve sera kontrollerinin titizlikle uygulanması,
- Taze meyve ve sebze üretiminde izlenebilirliğin sağlanması için örtüaltı üretim alanları ile tüm meyve sebze üretim alanlarının kayıt altına alınması,
- Zararlı organizmalarla mücadelede mutlaka “Zirai Mücadele Teknik Talimatlar”ında belirtilen hususlara özen gösterilmesi, kimyasal mücadelede tavsiye dışı bitki koruma ürünlerinin kullanımının önlenmesi ve tavsiye edilen bitki koruma ürünlerinin belirtilen dozda ve zamanında kullanılması, son ilaçlama ile hasat arasındaki süreye uyulması, tavsiye edilen dozun sağlıklı olarak ürüne uygulanabilmesi için kullanılan ilaçlama aletlerinin kalibre edilerek kullanılması konularında

Üreticilerin bilinçlendirilmesine yönelik eēitimlerin yapılması gerektiēi belirtilmiştir (www.akib.org.tr).

6.1.6.5. EUREPGAP (İyi Tarım Uygulamaları)

Gıda gvenliēi ve kalitesi konusu çeşitli uygulamalarla dünya ticaretinin gündeminde yerini alırken, perakendeciler de üreticilerden kaliteli ürün talep etmeye başlamışlardır. Bu amaçla Avrupalı 14 gıda perakendecisinin Kasım 1999’da biraraya gelerek EUREPGAP Protokolü hazırlanmış olup, Avrupa Perakendeci retici alışma Grubu (The EURO-Retailer Produce Working Group-EUREP) olarak adlandırılan bu perakendeci oluşum İyi Tarım Teknikleri (Good Agricultural Practices-GAP) olarak adlandırılan uygulamayı başlatmıştır.

Yakın gelecekte Avrupa Birliēi’ne yaş meyve ve sebze ihraç etmek isteyen ihracatçı firmalar ürünlerini EUREPGAP kriterlerine göre ürettiklerini belgelemek zorunda kalacaklardır.

Ana amacı, tarımsal kimyasalların kullanımının azaltılması olan EUREPGAP protokolü, kayıt tutma, türler ve anaçlar, yetiştiricilik yapılan alanın tarihçesi ve idaresi, toprak ve yetiştirme yöntemi, gübre kullanımı, sulama, bitki koruma, hasat, hasat sonrası uygulamalar, atık ve kirlilik yönetimi, yeniden işleme ve yeniden kullanma, işçi saēlıēı ve gvenliēi ve hakları ve çevreyle ilgili konuları aıklıēa kavuşturmakta ve minimum standartları açıklamaktadır.

Günümüzde artık tüketiciler, gıdaların güvenli bir şekilde evre dostu olarak, insan ve hayvan saēlıēına zarar vermeyecek şekilde retildiēinden emin olmak istemektedirler. EUREPGAP sayesinde tüketicisi, gıda ürününün üretiminin her aşamasının ulusal ve uluslararası bütün gıda gvenilirliēi standartlarına ve düzenlemelerine uyduēundan emin olabilmektedir.

Ayrıca, EUREPGAP sertifikası önde gelen gıda perakendecilerinin üreticilerden minimum üretim standardı istemesi nedeniyle ihracatçının pazara girişi kolaylaşmakta, bu sertifikayla ihracatçının pazarda pozisyonu güçlenmektedir.

EUREPGAP protokolü Avrupa Birliēi ülkelerine ithal edilecek tüm yaş meyve ve sebze ürünlerinde uyulması gereken bir ön koşul haline gelecek olup, üreticilerimiz ve ihracatçılarımız tarafından benimsenerek, gerekli önlemlerin alınması gerekmektedir. Aksi takdirde ihracatta zorluklarla karşılaşmamız kaçınılmaz olduēu gibi, ihracatımızda büyük oranda azalacaktır.

Ancak, lkemizde EUREPGAP sertifikasyonu çok yeni bir konu olması nedeniyle bilgilendirme çalışmaları da yetersiz kalmaktadır. Üreticilerimizin ve ihracatçılarımızın EUREPGAP ile ilgili bilgilendirilerek konunun önemi üzerinde durulan seminerler düzenlenmelidir.

Ülkemize istenen analizlerin yapılabilereēi akredite olmuş laboratuvarların eksikliēi başlı başına bir problem teşkil etmektedir. Yapılması gerekli olan analizlerin yurt dışında yapılıyor olması maliyeti önemli lde artırmaktadır.

Küçük üreticiler bir araya gelerek bir organizatör denetiminde tek bir sertifikaya dahil olabilseler de maliyetler oldukça yüksektir. Üreticilerin oēunun küçük ve parçalı parsellerde üretim yaptıēı ve kaynaklarının kıt olduēu dřnldēinde danışmanlık için ücret ödemesi mümkün olmadıēı gibi kontrol ve sertifikasyon masraflarını da karşılaması oldukça zordur.

Üreticilerin eğitimi sınırlı sayıdaki firmalar dışında özel veya resmi kuruluşlarca ciddi olarak programa alınmamış olup, EUREGAP sertifikası almak isteyen üreticilerin teknik bilgi alabileceği kişi ve kuruluşların sayısı sınırlıdır.

Çevre bilincinin giderek arttığı bir ortamda İyi Tarım Uygulamaları ile sürdürülebilir bir üretim yapma imkanı doğacağından gelecek nesillere daha sağlıklı, yaşanabilir bir ortam bırakmak mümkün olabilecektir. Bu nedenle; konu ile ilgili gerek kamu gerekse özel sektör gereken hassasiyeti göstermeli, üreticilerin uygulamalar hakkında bilgilendirilmesi sağlanmalıdır.

6.1.6.6. Organik Tarım

Dünya’da 1980’li yıllardan itibaren ticari boyut kazanan organik tarım üretimi, günümüze kadar hızlı bir gelişim göstermiştir. Başlangıçta sözleşmeli yetiştiricilik şeklinde Ege Bölgesinde yoğunlaşan üretim, daha sonra ülke genelinde yaygınlaşmıştır.

Organik tarım; ekolojik sistemde hatalı uygulamalar sonucu kaybolan doğal dengeyi yeniden kurmaya yönelik, insana ve çevreye dost üretim sistemlerini içeren, kimyasal ilaç ve gübreleri kullanmaksızın izin verilen girdilerle yapılan, organik ve yeşil gübreleme, münavebe, toprağın muhafazası, bitkinin direncini artırma, doğal düşmanlardan faydalanmayı tavsiye eden, bütün bu olanakların kapalı bir sistemde oluşturulmasını öneren, üretimde sadece miktar artışının değil aynı zamanda ürün kalitesinin de yükselmesini amaçlayan alternatif bir üretim sistemidir (www.eto.org.tr). Bu üretim sisteminde her aşama kontrol altında olup, elde edilen ürün de sertifikalandırılmaktadır.

Tanımdan da anlaşıldığı gibi organik tarım bir ürünün ekim veya dikiminden sonra hiçbir uygulama yapılmadan kendi haline terk edildiği bir üretim şekli olmayıp, farklı ilkeler öngören, dikkat, bilgi ve özveri gerektiren bir tarım şeklidir.

İnsan sağlığının önemi ve çevre bilincinin giderek arttığı günümüzde, gerek güvenli gıda tüketimi gerekse diğer canlılara zarar vermeyen, daha kontrollü bir üretimi öngören organik tarımsal üretim faaliyeti alternatif bir üretim şekli olarak ortaya çıkmıştır. Ülkemizde organik tarımsal üretim faaliyetleri tüm ülke nüfusunu besleyecek düzeyde değildir. Bu nedendir ki konvansiyonel tarımsal üretimin devam etme zorunluluğu bulunmaktadır. Konvansiyonel üretim ile organik üretim birbirlerine karşı olmayıp, farklı üretim tekniklerinin uygulandığı üretim şekilleridir.

AB’de çevre koruma, hayvan ve bitki sağlığına dönük kırsal kalkınma politikalarının öne çıktığı bir dönemde, organik tarım yaşı sebze ve meyve sektöründe AB’ne uyum süreci içerisinde olan ülkemiz için bir avantaj olarak karşımıza çıkmaktadır.

6.1.6.7. Fiyat

Yaş sebze ve meyve üretimini etkileyen en önemli faktörlerden biri de iklim koşulları olup, zaman zaman üretimde önemli kayıplara yol açmaktadır. Tarım Sigortaları Kanunu 21 Haziran 2005 tarih, 25852 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Üreticilerimizin olası bir doğal felaket karşısında mağdur olmaması bakımından sevindirici gelişmeler olup, sigorta bilincinin oluşturulmasına yönelik çalışmalar yapılmalıdır.

Üretimde meydana gelen dalgalanmalar ürün fiyatlarını direkt olarak etkilerken ihracatta yaşanan sorunlar da üreticiye yansımaktadır. Dolar kurundaki dalgalanmalar, ihracat iadelerinin açıklanıp açıklanmayacağından emin olunamaması, açıklanan ihracat iadelerinin ise dış piyasalarda fiyatlarda rekabet edecek şekilde belirlenmediğinden pazar ve fiyatlarda yaşanan sorunlardan en fazla etkilenen kesim yine üreticilerimiz olmuştur.

Ülkemiz tarımının genel sorunlarından biri olan üretim maliyetlerinin yüksekliği yaş sebze ve meyve üreticilerimiz için de geçerli olup, diğer üretici ülkelerle rekabet edebilmemiz için maliyetlerin düşürülmesi gerekmektedir.

Bazı yaş sebze ve meyve ürünlerinde ihracat iadeleri oldukça önem taşımakta olup, ihracat iadelerinin amacına ulaşabilmesi, ihracatçının önünü görebilmesi için, ihracatın gelişmesi için ihracat teşvikleri yeterli miktarda ve zamanında verilmelidir. Ancak, Dünya Ticaret Örgütüne verdiğimiz taahhütler nedeniyle iade miktarları her yıl azaltılarak uygulanmaktadır. DTÖ’te verilen taahhütler nedeniyle yeterli ihracat desteği verilemiyor ise doğrudan desteklerle üreticinin kaybı telafi edilmelidir.

6.1.6.8. Pazarlama

Ülkemizde yaş sebze ve meyve ticaretinin düzenlenmesi 552 sayılı Yaş Meyve ve Sebze Ticaretinin Düzenlenmesi ve Toptancı Halleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararnameye göre yapılmaktadır.

Yaş sebze ve meyve ticaretinin düzenlenmesine ilişkin 552 sayılı yasa, 1995 yılında yürürlüğe girmiş ve uygulanmasındaki bir takım aksaklıkları gidermek amacıyla 1998’de 4367 KHK ile değişiklik yapılmıştır. Kanuni düzenlemeler yapılırken meyve ve sebze üretiminin artırılması, üreticinin sistemden aldığı payı artırırken tüketici fiyatlarının düşürülmesi, yaş sebze ve meyvenin hal dışında pazarlanmasından doğan vergi kayıplarına engel olunması amaçlanmıştır. Ancak bu sistemde de üreticiden tüketiciye zincir uzamıştır.

Halihazırda bu pazarlama düzeninde de pek çok aksaklık ve üreticimiz aleyhine işleyen durumlar söz konusudur.

552 sayılı KHK’nin 4 üncü maddesi toptancı hallerinin kuruluşunu belirlemektedir. Yasaya göre toptancı halleri; Büyükşehir belediyesi, büyükşehir belediye teşkilatı bulunmayan şehirlerde belediyeler ve/veya gerçek ve tüzel kişiler tarafından müzayede, depolama, tasnifleme, ambalajlama, standart ve kalite denetim laboratuvarı bölümlerini içeren tip projeler çerçevesinde, İç İşleri Bakanlığının görüşü üzerine Bakanlığın izni ile kurulur. Ancak Büyükşehir Belediyesi Kanunu ve Belediyeler Kanununda toptancı hal kurma izin yetkisi belediyelere verilmiştir. Bu durumda toptancı hallerin kurulmasında bir belirsizlik ve yetki karmaşası gündemdedir.

Yine yasaya göre yaş sebze ve meyvenin toptancı halde satış zorunluluğu bulunmaktadır. Yaş sebze ve meyvenin üretildiği yerden tüketim merkezine ulaşım amacıyla ödenen navlun, yaş sebze ve meyve fiyatını % 4-15 oranında artırmaktadır. Ayrıca bu fiyatlara KDV ilave edilmektedir. Bundan başka hal içindeki nakliye, hammaliye, % 2-3 belediye rüsumu, % 2 stopaj, % 8 komisyon söz konusudur. Komisyoncu tüm haberleşme giderlerini üreticiden tahsil

etmektedir. Satış fiyatının % 1 oranında da Bağ-Kur prim kesintisi yapılmaktadır

Bunun yanında yaş sebze ve meyve çabuk bozulabilir olması sebebiyle üreticilerin ürünlerini bozulmadan bir an önce komisyoncu veya perakendeciye teslim etmek istemektedirler. 552 sayılı yasanın 6 ıncı maddesinde Üretici birliklerini tanıımı yapılarak, Üretici Birlikleri vasıtasıyla satılan ürünlere de hale giriş muafiyeti tanınmaktadır. 5200 sayılı Tarımsal Üretici Birlikleri Kanunu ile 6 ıncı maddede belirtilen üretici birlikleri çelişmekte ve bu durumun düzeltilmesi gerekmektedir.

Ülkemizde yaş meyve sebze ticaretinin düzenlenmesi halihazırda 552 sayılı Kanun Hükmünde Kararnameye göre yapılmakla birlikte yapılan değişikliklere rağmen kanunda belirtilen hedeflerin tam olarak gerçekleştirilmemesi ve günün ihtiyaçlarına cevap verememesi neticesinde mevcut yasanın yeniden düzenlenerek “Sebze Ve Meyve Ticaretinin Düzenlenmesi Ve Toptancı Halleri Hakkında Kanun Tasarısı” hazırlanmıştır.

Genel itibarıyla yasa tasarısına baktığımızda 552 sayılı KHK’de çeşitli değişiklikler yapılmıştır. Belediye Kanunu ile belediyelere de verilmiş bulunan hal kuruluş izni yetkisi Sanayi ve Ticaret Bakanlığı’na aktarılmıştır. Bu düzenleme, yetki karmaşasının ortadan kaldırılması konusunda olumlu bir gelişme olmuştur. Ayrıca tasarıda belediyelerin yanında il özel idarelerine, mahalli idare birliklerine, üretici birliklerine ve sermaye şirketlerine da hal kurma imkan verilmektedir.

552 sayılı KHK’de yer alan üretici birliği tanıımı günün değişen koşullarına bağlı olarak yeniden ele alınmış, yapılan düzenlemeyle birlikte 1163 sayılı Kooperatifler Kanunu, 5200 sayılı Tarımsal Üretici Birlikleri Kanunu, 4572 sayılı Tarım Satış Kooperatifleri ve Birlikleri Hakkında Kanun, 1561 sayılı Tarım Kredi Kooperatifleri Kanununa göre kurulan kooperatifler ve üst birlikleri üretici birliği olarak kabul edilmiş, ve toptancı hallerde işyeri toplam sayısının en az % 10’unun üretici birliklerine ayrılacağı öngörülmüştür.

Yasa tasarısında uygulanması öngörülen mevsimlik veya geçici toptan satış yerlerine ilişkin düzenlemede, ticari teamüllere göre aynı cins sebze ve meyvenin hasat dönemiyle sınırlı belirli bir zaman aralığında toptan alımı ve satımı amacıyla, mahalli idarelerce üreticilere yer tahsisinin yapılması öngörülmüştür. Bu yerlerde üreticilerimizin ürettiği ürünün hale girmeksizin satışının yapılmasına imkan tanınması, pazarlamada bir nebze olsun kolaylığın sağlanması bakımından faydalı gelişmeler olarak görülmektedir.

Hal Kayıt Sisteminin oluşturulması hükme bağlanmış ve bu sistemin Maliye Bakanlığı “Vergi Kayıt Sistemi” ve Tarım ve Köyişleri Bakanlığı “Çiftçi Kayıt Sistemi” ile online olarak birbirine bağlanması öngörülmüştür.

Tasarıda yer alan bir diğer düzenleme ise ürün künyesi tanımının eklenmesidir. Ürün künyesi tanıımı ile malların hangi yörede ve tarihte üretildiğini, hangi işletmeye veya üreticiye ait olduğunu, üzerinde hangi işlemlerin uygulandığını, standardında ve mevzuatında varsa üretim ve son kullanma tarihlerini belirten belgenin komisyoncular tarafından ambalajlarda yer almasının sağlanması ve ürün künye bilgilerinin elektronik ortamda kayda alınması öngörülmüştür. Bu

uygulama izlenebilirliğin ve güvenilir ürünlerin temin edilebilmesinin sağlanması bakımından olumlu karşılanmaktadır. Ancak izlenebilirlik sistemlerinin tam olarak devreye sokulmadan malların üzerinde hangi işlemlerin uygulandığının belgelenmesinin istenmesi hale ürün girişinde sıkıntı yaratacaktır. Bu nedenle kanun tasarısında yer alan ifade “varsa üzerinde hangi işlemlerin uygulandığı” şeklinde değiştirilmeli ve bir geçiş sürecinin tanınması gerekmektedir. Güvenilir ürünlerin temin edilmesi ve izlenebilirliğin sağlanması bakımından denetimlerin etkin bir şekilde yapılması da ayrıca büyük önem taşımaktadır.

Tasarıda komisyon oranının % 8’den % 6’ya düşürülmüştür. Bu uygulama olumlu karşılanmakla birlikte yapılacak kesintilerde bir değişiklik yoktur. Hale giren ürünlerde uygulanan hal rüsumu, nakliye, hammaliye, stopaj, komisyon payı, Bağ-Kur primi gibi kesintiler devam etmekte bunlarında üreticiden tahsil edilmesi üreticinin ürününü değerinin altında satmasına yol açmaktadır. Yine yeni kanunda malların toptancı halden satın alınmadan perakende satışa sunulduğunun tespit edilmesi halinde malların hal müdürlüğünce açık artırma ile satılacağı elde edilen hasılatın yarısının da malları yakalayan kamu görevlileri arasında eşit oranda ödül olarak dağıtılacağı aynen mevcudiyetini korumaktadır. Denetimin etkinleştirilmesi sağlanmaya çalışılırken üreticilerimiz mağdur edilmemelidir.

Genel olarak yasa tasarısına baktığımızda önemli değişiklikleri bünyesinde barındırmakla birlikte malların yani yaş sebze ve meyvenin toptancı hal dışında alım ve satımı yasaktır.

Kanundan beklenen faydanın sağlanması ve üreticilerin sahip olduğu hakları etkin bir şekilde kullanabilmesi bakımından örgütlenme büyük önem taşımaktadır. Üreticilerimiz tam olarak örgütlenemediğinden herhangi bir pazarlık gücü de bulunmamaktadır. Üreticilerimizin hak ettiği geliri elde edebilmeleri bakımından üreticilerin örgütlenmesi için gerekli eğitim ve yayım faaliyetlerine ağırlık verilmeli, üreticiler özellikle pazarlama problemlerini çözmede örgütlenmenin önemi konusunda bilinçlendirilmelidir.

İhracatta düzenli bir pazarlama organizasyonunun olmaması, talep edilen çeşitlerin zamanında, istenen kalite ve miktarda temin edilememesi, iklimsel değişikliklere bağlı olarak üretimde meydana gelen dalgalanmalar ihracatımızı olumsuz etkilemektedir. Ayrıca ihracatçılarımızın kendi aralarında rekabete girerek çok parçalı olarak pazara girmeleri ihracat yapılan ülkelerdeki Pazar payının yeterince artırılmamasına yol açarken, mevcut pazarların da kaybedilmesine neden olabilmektedir. Bu olumsuzluklar doğal olarak üreticilerimize de yansımaktadır. Mevcut üretim potansiyelimizin ekonomik değer olarak ülkemize ve ülkemiz üreticilerine dönmesi bakımından ihracatımıza gereken önem verilmelidir.

AB’ye yaş meyve sebze ihracatımızda büyük önem taşıyan EUREPGAP protokolü ile, başta sebze ve meyve olmak üzere tarımsal ürünlerde aranan minimum standartların çerçevesi belirlenerek, İyi Tarımsal Uygulamalar sertifikalandırılmış olmaktadır. Büyük hipermarketler tarafında talep edilen bu sertifika, gelecekte AB’ye ürün satışımızın ön koşulu haline gelecektir. Bu nedenle üreticilerimizin ve ihracatçılarımızın bir pazarlama problemi yaşamamaları bakımından protokol hükümlerine uyumun sağlanması gerekmektedir.

Ülkemizin dış pazara daha kolay ürün sunabilmesi bakımından üretimin tüketici talepleri doğrultusunda yönlendirilmesi sağlanmalı, dış pazarlar talepleri dikkate alınarak aranan çeşitlerin kaliteli bir şekilde üretilmesi sağlanmalı ve bu konuda üreticiler yönlendirilmelidir.

Sonuç Ve Öneriler

- Pazarlamada en büyük problemlerden biriside arz ve talep dengesinin kurulamamasıdır. Ülkemizde yılın 12 ayı her türlü yaş sebze ve meyve yetiştirilmesine rağmen belli dönemlerdeki arz fazlalığı fiyat düşmelerine sebep olmaktadır. Ürün depolanması için gerekli olan soğuk hava depolarının pahalı ve yeterli olmaması bu dengeyi sağlamayı zorlaştırmaktadır. Kırsal Kalkınma Yatırımların Desteklenmesi Tebliği ile 2006 yılı için proje kapsamında yapılan tarımsal ürünlerin depolanması, işlenmesi, paketlenmesi, ambalajlanmasına yönelik faaliyetlere % 50 devlet desteği verilmesi kararlaştırılmıştır. Sektöre yönelik olarak bu tür uygulamalar olumlu karşılanmakla birlikte yeterli olduğunu söylemek ve tebliğden kısa vadede sonuç alınmasını beklemek pek de mümkün görülmemektedir. Üreticilerimizin mağdur olmasının engellenmesi bakımından depolama yardımı yapılmalı, depolama kapasitesinin artırılması için gerekli teşvik verilmelidir. Ayrıca, AB ülkelerinde olduğu gibi arz fazlalığı olduğu dönemde taban fiyat uygulanarak üretici mağduriyeti önlenmelidir.

- Yurt dışı pazarlamada yani ihracatta ise; halen akredite olmuş yeterli düzeyde rezidü laboratuvarının kurulmamış olması dolayısıyla ürünlerimizin ilaç kalıntı kontrollerinin ihraç ettiğimiz ülkede yapılarak olumsuz sonuçlarla geri dönmesine sebep olmaktadır. Bu nedenle, rezidü laboratuvarlarının yaygınlaştırılmasının taleplere zamanında cevap verilmesi açısından çok büyük bir önemi bulunmaktadır.

- Ülkemiz yaş sebze ve meyve üretim potansiyeli karşısında ihracatımızın artırılması için öncelikle bilinçli üretim ve örgütlenme sağlanmalıdır.

- Sektöre özel tek destek bazı ürünlerdeki ihracat iadeleridir. Ancak; yaş sebze ve meyve ihracatına uygulanan sübvansiyonlar geç açıklanması üreticinin ürünü ucuz satmasına mal olmaktadır. İhracat teşviklerin erken açıklanarak üreticinin de ürününü değer fiyattan satması sağlanmalıdır.

- İç ve dış pazarlarda ürünlerin rekabet şansını artıran en önemi unsurlardan biri de ambalajdır. Bu nedenle ambalaj malzemelerinde standardizasyon ile ambalaj malzemelerinin uygun fiyata temin edilmesi sağlanmalıdır.

- Girdi maliyetlerinin yüksekliği nedeniyle üreticilerimiz maliyetlerin altında ürünlerini satmak zorunda bırakılmaktadır.

- Tohum da dışa bağımlılığımız nedeniyle fiyatların çok yüksek olması tohumluk maliyetlerini artırmaktadır. Tohumlukta yurt içinde üretim yapılmalı ve dışa bağımlılığımız ortadan kaldırılmalıdır. Tohum ıslah çalışmalarına önem verilmelidir.

- Meyvecilikte kullanılan fidanların kaliteli, bol ürün alabilmek için virüs ve virüs benzeri hastalıklardan arı, anaç-kalem uyuşması iyi, doğru anaç üzerine pazara uygun çeşitlerin aşılandığı, nematod, fungal hastalıklar gibi toprak kökenli patojenlerden arı, adına doğru de sağlıklı fidanlar ile bahçelerin kurulması sağlanmalıdır.

- Sertifikalı fidan kullanımı konusunda bilgilendirme ve yönlendirmedeki eksiklikler, fidan satışlarında yeterli kontrolün yapılamaması ve sertifika etiketinin pahalı olması gibi nedenlerle sertifikalı fidan üretimi yetersiz düzeyde kalmıştır.

- Kullanılan zirai ilaçlarda dışa bağımlılığımız ve bilinçsiz ilaç kullanımı özellikle ihracatta büyük sorunlara yol açmaktadır. İlaç kalıntısından kaynaklanan sorunların giderilmesi için, üreticilerin bu konuda bilinçlendirilmesi ve gereksiz kullanımlardan kaçınılması gerekmektedir.

- Dünya ticaretinde gıda güvenliği ve kalitesi gibi unsurların önemi gün geçtikçe artmakta hatta ticaret yapabilmeyen ön koşulu haline gelmektedir. Ülkemizin sahip olduğu potansiyelin en

iyi şekilde değerlendirilmesi ve ülkemizin için dış pazarlarda rekabet üstünlüğü sağlayarak, dünya pazarından aldığı payı yükseltmesi dolayısıyla ihracat imkanlarının artırılabilmesi bakımından izlenebilirlik, gıda güvenliği ve kalitesini sağlamaya yönelik sistemler devreye sokulmalı, bu kapsamda üretim yapılması teşvik edilmelidir.

- Örtü altı yetiştiriciliğin temel girdilerinden olan, sera örtüsü naylonların (plastik örtü malzemelerinin) KDV'leri % 18'dir. Tarımsal üretim malzemesi olan sera naylonlarındaki KDV kaldırılmalıdır. Ayrıca seralarda kullanılan elektrik ticarethane ve yazıhane abone grubundan tarifelenmektedir. Bilindiği üzere seralar özellikle yaş sebze üretiminin yoğun olarak yapıldığı yerler olup, istihdam yaratan, sanayiye ham madde temin eden, tarımsal amaçlı üretim faaliyetlerinin yapıldığı işletmelerdir. Bu nedenle sera işletmelerinin indirimli tarifieden elektrik alması sağlanmalıdır.

- Yaş sebze ve meyvenin yurt içi pazarlaması 552 sayılı Yaş Sebze ve Meyve Toptancı Halleri Kanununa göre yapılmaktadır. Bu kanununa göre üretilen ve satışı yapılan tüm yaş sebze ve meyvenin halden geçme zorunluluğu bulunmaktadır. Amaç; kayıt dışılığı önlemektir. Ancak hal içindeki nakliye, hamaliye, belediye rüsumu, stopaj, Bağ-Kur ve komisyoncunun tüm haberleşme ücretlerini de üreticiden kesilmesi ürünün maliyetin altında satılmasına sebep olmaktadır. Halde yapılan bu kesintilerden bağ-kur ve stopajın kaldırılması diğer kesintilerin ise komisyoncu tarafından karşılanması gerekmektedir.

- Müstahsil yol belgesi (çiftçi belgesi) olduğu halde üreticilerin ürünlerini nakli sırasında kontrol noktalarındaki belediyelerin ekipleri tarafından üreticilere cezai müeyyide uygulanmaktadır. Para cezaları yanında beklemeden dolayı ürünlerde kalite kayıpları olmakta hatta ürünün tamamına el konulmaktadır.

- Sebze ve meyve de ürünün üreticiden tüketiciye ulaşana kadar oluşan uzun zincir, hem üreticiyi hem de tüketiciyi mağdur etmektedir. Hal Kanunda gerekli değişiklikler yapılarak, ürünün üreticiden tüketiciye ulaşması sağlanmalıdır. Böylelikle fırsatları değerlendirerek tüketicimizin pahalı ürün almasına sebep olanların da önüne geçilecektir.

- Yaş meyve sebzede üreticiden tüketiciye kadar uzanan pazarlama zincirinin kısaltılması için üretici birlikleri kanalıyla alıcı ve satıcı bir araya getirilmelidir.

- Sektörde araştırma faaliyetleri gerek ziraat fakülteleri ve gerekse ilgili bakanlıklara bağlı araştırma kuruluşları tarafından yürütülmektedir. Ülke genelinde Araştırma-Geliştirme çalışmalarına gerekli destek verilmemektedir. GSMH'dan AR-GE çalışmalarına ayrılan payın düşük oluşu sektörde faaliyet gösteren kuruluşların altyapı eksikliklerine neden olmaktadır.

- Kamu ve özek sektör işbirliği ile araştırma ve geliştirme çalışmalarına ağırlık verilerek, gerek pazar taleplerine uygun miktar ve kalitede üretim yapılması hedeflenerek, araştırma-yayım-üretici koordinasyonu daha etkin bir hale getirilmeli, eğitim faaliyetlerine gereken önem verilmeli, araştırma sonuçlarının Ziraat Odalarımız kanalı ile uygulamaya aktarılması sağlanmalıdır.

- Sınır ticareti kapsamında Ülkemize giren yaş sebze ve meyve sadece sınır illerimizde kalmayıp yurdun her bölgesinde satışa sunulmakta olup üreticimiz haksız rekabete uğramaktadır. Bu sebeple kontrol noktalarında, hallerde ve pazarlarda denetimlerin sıklaştırılması gerekmektedir.

- Üreticilerimiz ürünlerini semt pazarlarında satabilmelidirler. Şu an ki uygulamada üreticiler sadece kendi semt pazarlarında şayet belediye yer ayırmışsa ürünlerini satabilmektedirler. Ancak belediyeler semt pazarlarında üreticiler için bir bölüm ayırmamışsa üreticilerimiz Pazar esnafı muamelesi görmekte ve cezaya maruz kalmaktadırlar. Yasa gereği Belediyeler semt pazarlarından ayrı bir gün üretici pazarı kurmakla görevlendirilmiştir. Ancak bu şart sağlanana kadar yapılan genelge ile mevcut semt pazarının % 25'ini üretici pazarı olarak tahsis etmesi gerekmektedir.

- Mahalli pazarlardan o yörenin üreticileri de faydalanmaktadır. Yani temel ihtiyaçlarını bu pazarlardan karşılamaktadır. Üreticiler aynı zamanda tüketicidirler. Mevcut semt pazarlarında ürününü satmak ve kendi ihtiyacını da aynı pazarda karşılamak için gelen üreticiler, semt pazarlarında fiyatlarında dengeleyicisi konumundadır. Bu durumdan tüketicide faydalanmaktadır.

Pazar yerlerindeki alt yapı eksikliği de göz önüne alınarak üreticilerin, mevcut pazarlardan faydalanması uygulamasına devam edilmelidir.

- Üreticilerin semt pazarlarında ürünlerin satması için Birliğimiz tarafından üreticilere pazarcı kimlik belgesi düzenlenmektedir. Mahallinde yetiştirdiği ürüne göre yıllık olarak düzenlenen resimli tek tip belgenin her yerde geçerli olması için ilgili makam ve merciler uyarılmalı, Birliğimiz soğuk damgasını taşıyan mahalli ziraat odaları tarafından verilen pazarcı kimlik belgeleri üreticilerin belirlenmesi için yeterli olmalıdır.

Kaynaklar

1-ŞENİZ, V. ve ark., ŞENİZ, V., ESER, B., DAŞGAN, Y., AKBUDAK, N., İLBİ, H., SÜRMELİ, N., BAŞAY, S., “Sebze Üretiminde Gelişme ve Hedefler” Türkiye Ziraat Mühendisliği IV. Teknik Kongresi, 3-7 Ocak 2005, Ankara, 551-563.

2- KAŞKA, N., GÜLERYÜZ, M., KAPLANKIRAN, M., KAFKAS, S., ERGİŞLİ, S., EŞİTKEN, A., ASLANTAŞ, R., AKÇAY, E. “ Türkiye Meyveciliğinde Üretim Hedefleri” Türkiye Ziraat Mühendisliği IV. Teknik Kongresi, 3-7 Ocak 2005, Ankara, 519-594.

3- AKİB, 2004, Antalya İhracatçı Birlikleri Genel Sekreterliği “Türk Yaş Sebze – Meyvelerin Almanya’da Görünümü” Konulu Panel Notları, 10 Haziran 2004., Antalya.

4- II. Tarım Şurası Raporu., 29 Kasım – 04 Aralık 2004, Ankara.

5- Türkiye Ziraat Odaları Birliği “Zirai İktisadi Rapor 2001-2002”, Ankara.

6- “Türkiye’de Organik Tarım” Çiftçi ve Köy Dünyası, Sayı 234, Haziran 2004.

7- Tarımsal Yapı 2002(Üretim, Fiyat, Değer) , T.C. Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü.

8- www.akib.org.tr

9- TBMM, 2006, Yaş Sebze, Meyve ve Kesme Çiçek ile Narenciye Üretimindeki ve İhracatındaki Sorunların araştırılarak Alınması Gereken Önlemlerin Belirlenmesi Amacıyla Kurulan Meclis Araştırması Komisyonu Raporu.

6.1.7. Örtü Altı Yetiştiriciliği

Ekolojik koşulların kısmen veya tamamen kontrol altına alınarak, ürünlerin yetiştirme döneminin uzatıldığı ya da mevsimleri dışında yetiştirildiği sistemlere örtü altı sistemleri, bu sistemler içinde yapılan yetiştiriciliğe de örtü altı yetiştiriciliği adı verilir.

Örtü altı tarımı cam ve plastik seralar ile alçak ve yüksek tüneller altındaki üretimi kapsamaktadır. Alçak ve yüksek tünellerde yapılan bitkisel üretimde daha çok erkencilik amaçlanmıştır.

Örtü altı yetiştiriciliğinde ortamdaki klima özellikleri kısmen veya tamamen kontrol altına alınarak pazara ürün çıkarma dönemini ayarlayabilmektir. Ayrıca seralar, açıkta yetiştiriciliğe göre 2-5 kat daha fazla ve kaliteli ürün elde edilmesine, ürünlerin yetiştirme devresi uzatılmasına, pazarda devamlı ürün bulunmasına ve arz kontrolüne imkan sağlamaktadır.

Seralar, iklim koşullarının uygun olmadığı zamanlarda açıkta yetiştirilemeyen birçok ürünün yetiştirilmesine imkan sağlayan bir tesis olması nedeniyle yatırım ve işletme masrafları oldukça yüksektir. Yatırım ve işletme masraflarının yüksek olmasına karşın önemi her geçen gün artmakta

ve kullanılan teknolojilerde de her geçen gün ilerlemeler kaydedilmektedir.

Ülkemiz seracılığında, tek ürün ve çift ürün yetiştiriciliği olmak üzere iki tip yetiştiricilik yapılmaktadır. Tek ürün yetiştiriciliği genellikle cam seralarda yapıp yılda tek ürün alınırken, çift ürün yetiştiriciliği de plastik seralarda yapıp ilk ürün sonbahar yetiştiriciliğinde, ikinci ürün ise ilkbahar yetiştiriciliğinde alınmaktadır. Son zamanlarda teknolojik gelişmeler, ilerleyen yetiştirme teknikleri, tohumculuk dünyasındaki gelişmelerle birlikte yeni çeşitlerin de devreye girmesiyle desen zenginliği artmış; dar bir zaman kalıbı içine sığdırılan tohum ekimi-fide dikimi daha geniş bir zaman dilimine yayılmıştır. Böylelikle seralarda yılın on ayında ürün hasat etme olanakları ortaya çıkmıştır.

Türkiye’de örtü altı yetiştiriciliği 1940’lı yıllarda Antalya’da kurulan seralar ile başlamıştır. Seracılığımızın gelişimi 1960’lı yıllara kadar yavaş olmuş ancak 1960’lı yıllardan itibaren plastiğin örtü malzemesi olarak kullanılmaya başlanması ile hızlı bir gelişme dönemine girilmiştir. Sera alanlarındaki en hızlı artış 1975-1985 yılları arasında gerçekleşmiş ve içinde bulunduğumuz döneme gelinmiştir.

Tablo 153. Örtü Tiplerine Göre Sera Varlığı(Da)

Örtü Tipi	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004
Cam Sera	39.399	46.825	52.641	56.558	60.151	64.199	70.111	71.695
Plastik Sera	108.549	119.255	137.298	148.242	149.780	180.385	166.605	169.257
Yüksek Tünel	27.155	41.667	43.089	44.885	50.221	60.954	61.088	66.242
Alçak Tünel	267.804	218.028	190.115	172.445	171.235	230.492	185.440	170.545
Toplam	442.907	425.775	423.143	422.130	431.378	536.030	483.244	477.739

Kaynak: TÜİK

Ülkemizde örtü altı yetiştiriciliği özellikle Akdeniz, Ege ve Marmara kıyı şeridinde yoğunlaşmıştır. Ülkemizde 477.739 da alanda örtü altı tarımı yapılmaktadır. Örtü altı üretim alanının örtü tiplerine göre dağılımına baktığımızda, toplam örtü altı yetiştiriciliği yapılan alanın;

- % 15’inde cam sera,
- % 35,4’ünde plastik sera,
- % 35,7’sinde alçak tünel,
- % 13,9’unda ise yüksek tünel bulunmaktadır.

Tablo 154. Ülkemizde 2003 Yılı İtibarıyla Örtü Altı Alanlarının İllere Göre Dağılımı (Da)

İller	Toplam	Cam sera	Plastik Sera	Yüksek Tünel	Alçak Tünel
Antalya	171.637	61.437	77.964	17.472	14.764
Adana	125.498	3	242	5.370	119.883
Mersin	107.286	4.804	56.322	30.287	15.873
Muğla	21.561	4.960	12.307	2.852	1.442
Samsun	11.031	1	4.364	651	6.015
Hatay	10.803	5	403	1.711	8.684
İzmir	7.616	125	7.146	335	10
Aydın	5.794	34	755	3.502	1.503
Yalova	2.020	98	1.922	-	-
İstanbul	1.301	-	1.166	123	12
Amasya	1.221	-	202	789	230
Tokat	1.134	3	403	184	544
Diğer İller	10.837	225	6.061	2.966	1.585
Toplam	477.739	71.695	169.257	66.242	170.545

Kaynak:TÜİK

Örtü altı yetiştiriciliği yapılan alanın iller bazında dağılımına baktığımızda toplam 477.739 dekarlık örtü altı tarım alanının sırasıyla % 35,9'u Antalya, % 26,3'ü Adana, % 22,5'i de İçel illerimizdedir. Toplam örtü altı tarım alanının % 84,7'si bu üç ilimize aittir. Yapı bakımından seraların iller bazında dağılımına baktığımızda;

- Cam seraların % 85,7'si Antalya,
- Plastik seraların % 46,1'i Antalya, % 33,3'ü İçel,
- Yüksek tünel varlığının % 45,7'si İçel
- Alçak tünellerin % 70,3'ü Adana'da bulunmaktadır.

Antalya ilimiz hem alan hem de üretim miktarı bakımından ilk sırada yer almaktadır. Nitekim 171.367 dekar alandan elde edilen 2.329.740 ton üretim ile ülkemiz örtü altı üretiminin % 53,5'ini tek başına gerçekleştirmekte olup, il üretiminin % 58,6'sını domates, % 21,4'ünü hıyar, % 7,9'unu patlıcan, % 4,3'ünü sivri biber, % 3'ünü de kabak oluşturmaktadır. Mersin ilimizde 107.286 dekarlık alanda gerçekleşen toplam üretimi 710.710 ton olup, % 32,9'unu domates, % 17,8'ini hıyar, % 11,3'ünü muz, % 10,1'ini sivri biber, % 8,3'ünü karpuz, % 6,6'sını çilek, % 5'ini de patlıcan oluştururken, bir diğer öne çıkan ilimiz Adana'da 125.498 dekarlık alanda 495.321 tonluk üretimin % 88,1'ini karpuz oluşturmaktadır.

Sera alanlarımızın % 96'sında sebze üretimi, % 3'ünde süs bitkileri (özellikle kesme çiçek) ve % 1'inde ise meyve üretimi yapılmaktadır. Örtü altında yetiştirilen meyve türleri arasında ilk sıralarda çilek ve muz yer almakla birlikte, son yıllarda asma ve kiraz da örtü altına alınmaya başlanmıştır (TKB,2004).

Ülkemizde örtü altında yetiştiriciliği yapılan meyve ve sebzeler sırasıyla domates, hıyar, karpuz, patlıcan, biber(sivri), kabak(sakız), biber(dolma), muz, kavun, çilek, marul(kıvırcık), fasulye, marul(göbekli), ıspanak, soğan(taze), semizotu, lahana(yaprak), maydanoz, pırasa, roka, sarımsak(taze), bezelye, dereotu, tere ve turptur.

Ülkemizde 2004 yılı TÜİK verilerine göre örtü altı yetiştiriciliğinde üretilen meyve ve sebzelerde üretim miktarı bakımından % 45 ile domates birinci sırada yer almakta, bunu % 21,6 ile hıyar, % 12,4 ile karpuz , % 5,8 ile patlıcan, % 4,2 ile biber (sivri) izlemektedir. Toplam üretimin geriye kalan % 11 ini de diğer türler oluşturmaktadır. Örtü altı meyve üretimine bakıldığında üretilen en önemli meyveler muz ve çilektir. Muz üretimi sınırlı bir plantasyonda sadece Akdeniz kıyılarında yapılmaktadır. Alçak tünellerin büyük bir kısmında ise karpuz yetiştirilmektedir.

Örtü altı yetiştiriciliğinde karşılaşılan sorunlara baktığımızda, işletmelerinin küçük olması, pazarlama sorunları, tarımsal girdilerde dışa bağımlılık ve buna bağlı olarak üretim maliyetlerini yüksekliği, eğitim faaliyetlerindeki yetersizlikler gibi ülkemiz tarımında karşılaşılan sorunlar örtü altı yetiştiriciliğinde de önemli sorunlar olarak karşımıza çıkmaktadır.

Ülkemiz seraları işletme yapısı ve sera büyüklüğü yönünden aile işletmeleri şeklinde olup genelde küçük alanlara sahiptir. İşletmelerin % 11'inin büyüklüğü 1 dekarın altında, % 75'i 1-3 dekar arasında, % 11'i 3-10 dekar arasında, % 3'ü ise 10 dekarın üzerindedir (İTO,2000). Aile tipi küçük işletmelerin yaygınlığı sermaye yetersizliğini beraberinde getirmekte, üretici serasına gereken yatırımı yapamamakta ve modern teknolojilerin kullanımı da buna bağlı olarak sınırlı kalmaktadır.

Küçük işletmelerde iklim kontrolü yeterince yapılamamakta, üretim dış koşullara bağlı kalmaktadır. Seralarda ısıtma, havalandırma, serinletme, gölgeleme, aydınlatma ve nem kontrolünün yeterli düzeyde yapılamadığı durumlarda verim ve kalitede sorunlar yaşanmaktadır.

Enerji fiyatlarının ülkemizde oldukça yüksek oluşu maliyetleri büyük ölçüde artırmakta ve ancak dondan korunmak amacıyla ısıtma yapılabilmektedir. Düşük sıcaklık ve düşük ışık şiddetinde seralarda çiçek tozunun oluşamamakta, çiçek tozu oluşsa bile bunlarında canlılığı az olmaktadır.Kış aylarında ekonomik nedenlerden dolayı yeterli ısıtma yapılamayan seralarda ürün elde edebilmenin ön koşulu olan meyve tutumunu yani döllemeyi sağlamak amacıyla bitki gelişim düzenleyicileri kullanılmak durumunda kalınmaktadır. Ayrıca seralarda ekonomik ve kaliteli bir üretim için, hastalıkların kontrolü ve buna bağlı olarak ilaçlamanın azaltılması, bombus arılarının etkin kullanılması, ısıtma maliyetlerinin mutlak surette düşürülmesi, bu amaçla ucuz enerji kaynaklarına erişim sağlanmalıdır. Seraların ısıtılmasında potansiyel olan bölgelerde jeotermal enerji kullanımı yaygınlaştırılmalıdır.

Ülkemizdeki, seraların büyük çoğunluğunu küçük işletmeler şeklinde olduğu ve bu işlemlerde büyük oranda iklim koşullarına bağlı kalınarak üretim yapıldığı dikkate alındığında,

daha verimli ve kaliteli bir üretimin sağlanabilmesi bakımından mevcut seraların iyileştirilmesi gerekmektedir. Bunun yanında iklimin kontrol altına alınabildiği modern seraların kurulması da teşvik edilmelidir.

Modern seraların kurulması yanında modern üretim teknikleri konusundaki bilgilendirme önemli bir konudur. Ancak modern üretim teknikleri konusunda teknisyen ve üretim danışmanlığı hizmetleri yetersiz olduğu, küçük işletmelerin ekonomik güçlükler nedeniyle bu gibi hizmetlerden yararlanması da mümkün olamamaktadır.

Ülkemizde tarımda kullanılan temel girdilerdeki dışa bağımlık örtü altı tarımımızı da etkilemektedir. Örtü altı sebze üretiminde kullanılan tohumların tamamına yakını hibrit olup, büyük ölçüde İsrail, Hollanda, ABD ve Fransa'dan ithal edilmektedir. Tarım ve Köyişleri Bakanlığı'na bağlı Araştırma Enstitülerimiz tarafından 30 civarında F1 hibrit sebze çeşidi geliştirilmiş bulunmaktadır. Ancak, bu çeşitlerimizin toplam tohumluk kullanımındaki payları halen % 2 civarındadır. Bu oranın artırılmasına yönelik olarak, Tarım ve Köyişleri Bakanlığı tarafından Ocak 2004 de "Türkiye F1 Hibrit Sebze Çeşitlerinin Geliştirilmesi Ve Tohumluk Üretiminde Kamu – Özel Sektör İşbirliği Projesi" araştırma enstitülerinin uzman, laboratuvar ve gen kaynaklarından yararlanarak, F1 hibrit sebze çeşitleri geliştirmek isteyen özel sektör firmalarıyla ortak çalışmalar yapmak amacıyla başlatılmıştır. Söz konusu proje ile; 10 yıl içerisinde ülkemizde kullanılan hibrit sebze çeşitlerinin yaklaşık % 30 ile % 50' sinin yerli hibritlerle yetiştirilmesinin ve döviz miktarının yarıya yakın düşürülmesi sağlanacak olması sevindirici gelişmelerdir.

Üretimde kullanılan tohum, gübre, ilaç gibi girdilerin yanında sera yapı malzemeleri ile teknik ekipman gibi temel girdilerde dışa bağımlı kalınması maliyetleri önemli ölçüde etkilemektedir.

Seralarda maliyeti etkileyen faktörlerden biri diğer faktör de elektriktir. Seralarda elektrik enerjisi sulama, havalandırma, ısıtma, aydınlatmada kullanılmaktadır. Seralarda kullanılan elektrik enerjisine ise ticarethane tarifesi uygulanmakta olup, en yüksek fiyattan tarifieden elektrik alınmaktadır. Seracılık faaliyetlerinin iklime bağlı kalmadan işletme karının artırıldığı üretim şekli olduğu gerekçe gösterilerek tarımsal sulama abone grubu kapsamına dahil edilmemektedir.

Seralar ülke insanının beslenmesini sağlayan, istihdam yaratan, sanayiye ham madde temin eden, tarımsal amaçlı üretim faaliyetlerinin yapıldığı işletmelerdir. Küçük aile işletmelerin daha fazla enerji kullanabilmesi, büyük işletmelerin de rekabet gücünün artırılabilmesi bakımından seralar ticarethane kapsamından çıkarılmalı daha uygun fiyatla elektrik alması sağlanmalıdır.

Üretimde kullanılan gübre, elektrik, yanında örtü altı yetiştiriciliğin temel girdilerinden olan, sera örtüsü naylonların (plastik örtü malzemelerinin) KDV'leri % 18'dir. Üretim maliyetlerinin düşürülmesi bakımından KDV oranları indirilmelidir.

Örtü altı yetiştiriciliğinde, özellikle küçük işletmelerde eğitim düzeyinin düşüklüğü, Pazar-

fiyat bilincinin olmaması, pazarlık gücünü olumsuz etkileyerek, üreticinin hak ettiği geliri elde edememesine yol açmaktadır. Örgütlenme ve organizasyon eksikliği nedeniyle üreticilerin eline geçen fiyat düştüğü gibi, üretim ve ihracatta istenilen seviyeler ulaşılamamaktadır.

Bütün bu sorunlara rağmen, ülkemiz seracılığı büyük bir gelişme içerisinde. Her geçen gün giderek artan üretici bilinci seralarda bombus arılarının kullanımı, “İyi Tarım Uygulamaları (EUREP-GAP)” gibi uygulamalar giderek yaygınlaşmaktadır. Nitekim, çevre, insan ve hayvan sağlığına zarar vermeyen bir tarımsal üretimin yapılması, doğal kaynakların korunması, tarımsal izlenebilirlik ve sürdürülebilirlik ile gıda güvenliğinin sağlanması amacıyla “İyi Tarım Uygulamalarına İlişkin Yönetmelik” yayımlanmıştır. İyi Tarım Uygulamalar Yönetmeliği ile üretim yapan üreticilere görev ve sorumluluklar verilmiş olup, iyi tarım uygulamalarını uygulayan üreticiler ve üretici birlikleri tarımsal desteklemelerden öncelikli olarak faydalandırılacağı da hükme bağlanmıştır.

Ayrıca ülkemizde örtü altı tarımını kayıt altına almak, ilaç, gübre, hormon gibi uygulamaların uygun miktarda, doğru bir şekilde kullanılıp kullanılmadığını denetlemek, ihracatta karşılaşılan sorunların önüne geçmek amacıyla çıkarılan “Kontrollü Örtü Altı Üretiminin Uygulanmasına İlişkin Yönetmelik” çerçevesinde üretim yapılmaya başlanması önemli gelişmeler arasındandır.

Sağlıklı, güvenilir, izlenebilir bir üretim gerçekleşmesine yönelik bu girişimlerin desteklenmesi de üreticilerimiz açısından sevindirici gelişmelerdir. Kontrollü örtü altı (modern seralarda) üretme koşullarına sahip en az bir dekar büyüklüğündeki seralarda Kontrollü Örtü Altı Üretiminin Uygulanmasına İlişkin Yönetmelik’e uygun olarak örtü altı yetiştiriciliği yaptığı Bakanlıkça tespit edilen ve kayıt altına alınan işletmeler ile hazırladıkları projeleri Bakanlık il/ilçe müdürlüklerince onaylanan yeni kurulacak işletmelere projeler çerçevesinde Ziraat Bankası ve Tarım Kredi kooperatiflerinin tarımsal krediler için gerçek ve tüzel kişilere vadeleri işletme kredilerinde 18 ayı, yatırım kredilerinde ise 5 yılı geçmemek üzere azami cari faiz oranından %40 indirimli olarak, azami 250.000YTL'ye kadar kredi kullandırılması kararlaştırılmıştır.

Bunun yanında örtü altı tarımında tozlayıcı arı desteği verilmesine ilişkin uygulama 2005 yılında koloni başına 30 YTL ile başlamış olup, 2006 yılında koloni başına 50YTL verilmesi öngörülmüştür.

Birim alandan yüksek verim alınmasını sağlayarak küçük alanların marjinal şekilde değerlendirilmesine olanak veren örtü altı yetiştiriciliği, aynı zamanda yıl içerisinde düzenli bir işgücü kullanımı sağlaması nedeniyle de ülkemizdeki önemli tarımsal faaliyetlerden biri haline gelmiştir. Ülkemizin sahip olduğu iklim koşulları, mevcut pazarlara olan yakınlık gibi avantajlarımızın, eğitim, yayım ve denetim faaliyetleri ile birleştirilmesi, gıda güvenliği ve izlenebilirliğin sağlanmasına yönelik üretim sistemlerinin devreye sokulması ile birlikte sahip olduğumuz potansiyel daha etkin bir şekilde değerlendirilebilecektir.

Kaynaklar

1-TKB,2004, “Bitki Yetiştiriciliği, Bitki Koruma ve Çevre Sağlığı”, II. Tarım Şurası Sonuç Raporu, 29 Kasım-01 Aralık 2004, ANKARA.

2-DPT, 2000, “Bitkisel Üretim Özel İhtisas Komisyonu, Sebzecilik Alt Komisyonu, Örtü Altı Sebze Yetiştiriciliği Raporu”, Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı, ANKARA.

3-İTO, 2000, “Türkiye’de Seracılığın Gelişimi ve Geleceği Paneli, İstanbul Ticaret Odası Yayını, 2000-39, İSTANBUL.

4-TÜZEL, Y., GÜL, U., DAŞGAN, H.Y., ÖZGÜR, M., ÖZÇELİK,N., BOYACI, H.F., ERSOY, A., “Örtü Altı Yetiştiriciliğinde Gelişmeler” Türkiye Ziraat Mühendisliği VI. Teknik Kongresi, 3-7 Ocak 2005, Ankara, 609-627.

6.1.8 Meyveler

6.1.8.1. Fındık

Fındık bademden sonra Dünyada en yaygın şekilde yetiştiriciliği yapılan sert kabuklu bir meyvedir. Ülkemiz ve özellikle Karadeniz Bölgesi ekonomisinde oldukça önemli yeri olan fındık, Orta Asya’dan göç eden Türkler tarafından önce Karadeniz sahillerine oradan da Yunanistan, İtalya ve İspanyaya taşınmıştır.

Türkiye dünyanın en önemli fındık üretici ülkesi olup, dünya fındık üretiminin yaklaşık %70’i, ülkemiz tarafından gerçekleştirilmektedir. Ülkemiz genellikle fındık üretimi bakımından elverişli ekolojik şartlara sahiptir. Başta Giresun, Ordu ve Trabzon olmak üzere Karadeniz’e kıyısı olan hemen her ilde yetiştirilmektedir. Bu illerde fındık üretimi ve ticareti sosyo-ekonomik yapının lokomotifidir.

Dünya fındık üretimi 1960’lı yıllarda yaklaşık 250,000 ton civarında iken aradan geçen süre içinde %230 artarak son yıllarda 820,000 ton civarına yükselmiştir. 2000’li yıllarda üretimin %70’ini Türkiye, %17’sini İtalya %4’ünü ABD ve %3’ünü İspanya yapmaktadır.

Fındık, tarım sektöründe, ihracatımızda ve döviz girdilerimizde daima ön planda yer almış ve halen tarımsal ürün ihracatımızda da ön sırayı işgal etmekte ve hatta bazı seneler birinci sırada yer almaktadır. 2005-2006 yılı kampanya döneminde 234.499 ton fındık karşılığı 1 milyar 938 milyon dolarlık bir ihracat geliri elde edilmiştir.

6.1.8.1.1. Dünya Üretim Ve Tüketimi

6.1.8.1.1. 1. Dünya Fındık Üretimi

Dünya fındık üretim alanları incelendiğinde yıllar itibarı ile artış olduğu görülmüştür. Dünya fındık ekim alanları son yıllarda 700.000 Ha alanı aşmıştır.

Aşağıdaki tablodan fındık üretiminin ülkeler bazında gittikçe artan bir eğilimle yapıldığı ve yıllık ortalama % 2 oranında bir alanın her yıl üretime katıldığı görülmektedir.

Özellikle Azerbaycan ve Gürcistan gibi ülkelerdeki üretim artışı Dünya arzını tehdit eder boyuta ulaşmaktadır. Azerbaycan fındık ticaretinden pay almak için üretim sahalarını geliştirerek, fındık üretimine önem vermiş ve fındık ekim alanlarını arttırmaya başlamıştır. Azerbaycan'da 1998 yılına kadar 2.000 hektar olan ekim alanı 1999 yılından itibaren 17.000 hektara yükselmiştir.

Tablo 155. Dünya'da Fındık Üretim Alanları

Üretim Alanı (Ha)	2001	2002	2003	2004	2005
Türkiye	548.000	550.000	563.000	572.000	621.236
İtalya	68.165	68.225	68.400	68.500	69.000
İspanya	21.000	21.780	22.250	22.300	22.300
A.B.D.	8.000	8.550	8.900	9.000	9.500
Ara Toplam	645.185	648.555	662.550	671.800	721.800
Diğer Ülkeler	45.055	46.405	46.855	48.000	49.000
Genel Toplam	690.240	694.960	709.405	719.000	771.036

Kaynak: www.fiskobirlik.org.tr

www. fao.org

Tarım ve Köyişleri Bakanlığı ÇKS kayıtları

Yukarıdaki tablodan görüldüğü gibi başta Türkiye olmak üzere İtalya, ABD ve İspanya'da fındık tarımı geniş ölçüde yapılmaktadır. 2005 ve 2006 yılı verilerine göre ise 765.000 ton olan dünya üretiminin Türkiye %84'ünü, İtalya %9'unu, ABD %3,2'sini, İspanya ise %2,6'sını, diğer ülkeler ise %2,2'sini gerçekleştirmektedir.

Tablo 156. Dünya' da ve Bazı Ülkelerde Fındık Üretimi

Ülkeler	Üretim Alan (Ha)	Üretim (Ton)	Verim (Kg/da)
Türkiye *	621.236	650.000	104
İtalya **	69.000	70.000	101
Amerika **	9.500	25.000	263
İspanya **	22.300	20.000	89
Dünya **	722.036	765.000	105

Kaynak: www.fiskobirlik.org.tr - www.fao.org

Tarım ve Köyişleri Bakanlığı ÇKS kayıtları

*: 2006 yılı tahmin **: 2005 yılı verileri

6.1.8.1.1. 2. Dünya Fındık Tüketimi

Dünya' da en çok fındık tüketen ülkeler Avrupa ülkeleridir. Dünyada yılda ortalama 350.000 ton civarında iç fındık tüketilmektedir. Fındık üretiminin %90'ından fazlasını tüketen bu ülkelerde, fındığın yaklaşık % 70'i çikolata, %20'si şekerleme ve pastacılıkta kullanılırken, % 10'u doğrudan kuru yemiş olarak tüketilmektedir. Almanya ve Rusya en büyük tüketici ülkeler olup bu ülkeleri Fransa, İngiltere, Hollanda, Avusturya, İsviçre ve İskandinav ülkeleri izlemektedir.

Tablo 157. Dünya Fındık Tüketimi

Yıllar	Tüketim (ton-İç)
2000	345.000
2001	358.000
2002	361.000
2003	349.000
2004	327.000

Kaynak: www.fiskobirlik.org.tr

Dünya kabuklu fındık üretimi 600 ila 800 bin ton dolaylarında değişmektedir. Dünya iç fındık tüketimi ise 300-350 bin ton arasında kalmaktadır. Ülkemiz rekoltenin yüksek olduğu yıllarda dünya tüketimini tek başına karşılayacak durumdadır.

6.1.8.1.2. Türkiye Fındık Üretim Ve Tüketimi

6.1.8.1.2.1. Türkiye Fındık Üretimi

Ülkemizde fındık üretimi genel olarak Karadeniz Bölgesinde gerçekleştirilmektedir.

Fındık tarımı yapılan bölgeler üç gruba ayrılmaktadır.

A-1. Standart Bölge: Bu bölge içerisinde Artvin, Rize, Trabzon, Giresun ve Ordu illeri girmektedir.

B-2. Standart Bölge: Samsun, Sinop, Kastamonu , Zonguldak, Bolu, Sakarya ve Kocaeli, Düzce, Bartın illerini kapsamaktadır.

C-3. Çerezlik Bölge: Başta İstanbul ve Bursa İlleri olmak üzere 25 kadar ilimizi kapsamaktadır.

Birinci standart bölge, Artvin, Rize, Trabzon, Giresun Ordu illerinin sahil kesiminde dar bir şerit halindedir. Bu bölge aynı zamanda en eski fındık üretim bölgesi olarak bilinmektedir. Bu bölgede verim daha düşük, üretim dalgalanmaları da diğer bölgelere göre daha fazladır. Bunun nedenleri arasında arazilerinin eğimli olması ve buna bağlı olarak toprak kalınlığının az olması ayrıca fındık bahçelerinin gereğinden fazla yaşlı olması gelmektedir.

İkinci standart bölge, Samsun ilinin Terme ilçesinden başlayarak Kocaeli iline kadar devam eden sahil şeridini kaplamaktadır. Bu bölgede denize paralel yüksek dağlar bulunmadığından, fındık iç kısımlara kadar yayılmıştır. Bu bölgede fındık üretiminin geçmişi 40-50 yıla dayandığından bu bölgedeki bahçeler daha genç ve daha düzenli olup verim birinci standart bölgeye göre daha yüksektir. Ancak bu bölge standart fındık çeşidi yönünden zengin olmayan farklı tip ve çeşitte fındık türleri bulunmaktadır. Yine taban arazilerde taban suyunun yüksek olması ve drenaj koşullarının yetersiz olması nedeniyle yakın bir gelecekte fındık bahçelerinde lokal kurumaların meydana gelmesi kaçınılmazdır.

Çerezlik bölge, ülkemizin çeşitli illerine yayılmış olup üretildikleri il veya çevresindeki

illerde tüketilmektedir.

1. standart bölge fındık üretiminin en yoğun olarak yapıldığı bölge olup toplam üretimde %60'lık paya sahiptir. Batı Karadeniz Bölgesini kapsayan II. Standart bölge toplam üretimin %40'ına yakın kısmını karşılamaktadır. III. Standart bölge ise ekonomik açıdan değil daha ziyade tüketim amaçlı olup istatistiki değer taşımamaktadır.

Tablo 158. Türkiye'de Fındık Üretim Alanlarındaki Değişim (Hektar)

Yıllar	Akçakoca	Samsun	Ordu	Giresun	Trabzon	Diğer	Türkiye
1980	95.000	40.000	141.500	100.000	48.500	-	425.000
2000	161.000	60.000	171.000	100.000	49.515	-	541.515
2001	162.000	63.000	171.000	100.000	49.515	-	545.515
2002	164.600	63.000	180.000	100.000	49.846	-	557.446
2003	167.200	65.000	188.000	101.000	49.846	-	571.046
2004	172.559	70.000	210.000	102.000	51.172	15.505	621.236
2005	172.559	70.000	210.000	102.000	51.000	15.505	621.236
2006	172.559	70.000	210.000	102.000	51.000	15.505	621.236

Kaynak: Tarım ve Köyşleri Bakanlığı ÇKS kayıtları

2004 yılında yaşanan afetten dolayı bir önceki yıla oranla %27 oranında düşen rekolte dikkate alınmadığında Türkiye her yıl ortalama 550 bin hektar alanda 512 bin ton fındık üretmektedir.

Özellikle 1980'li yıllardan sonra fındıkta izlenen politikalar fındığı diğer tarımsal ürünlerden daha karlı duruma getirmiş ve fındık dikim alanlarının hızla genişlemesine sebep olmuştur. 1980 yılında 425 bin hektar olan dikim alanı 2005 yılında 621.632 hektara çıkmıştır. Türkiye genelinde ortalama %50 olarak gerçekleşen dikim alanı artışı bölgeden bölgeye farklılık göstermektedir. 1980-2003 yılları arasında Akçakoca Bölgesindeki artış oranı %82, Ordu'da %52, Giresun'da %2, Samsun'da %42, Trabzon'da %6 olarak gerçekleşmiştir.

Tablo159. Türkiye'de Fındık Üretim Alanı, Üretim ve Verim Durumu

Yıllar	Üretim Alanı (Ha)	Üretim	Verim (Kg/Ha)
2000	541.515	480.000	88
2001	545.515	705.000	129
2002	557.446	600.000	107
2003	571.046	480.000	84
2004	621.236	350.000	56
2005	621.236	522.947	84
2006	621.236	650.000	104

Kaynak: Tarım ve Köyşleri Bakanlığı ÇKS kayıtları

www.tuik.gov.tr

Tablodan da görüldüğü üzere ülkemiz dikim alanındaki artışa paralel olarak üretim de artmaktadır. Ancak 2004 yılında Karadeniz Bölgesinde yaşanan don afeti fındığa %78.6 oranında

zarar vermiştir. Özellikle doğu Karadeniz bölgesinde verim 26 kg kadar düşmüştür. Doğu Karadeniz Bölgesi için ortalama verim 34 Kg olarak gerçekleşmiştir. Don olayının yaşanmadığı Batı Karadeniz Bölgesinde ise 124 Kg olarak gerçekleşen verim Türkiye ortalama verimini 60 Kg yükseltmiştir.

Her yıl fındık üretiminin %60'ını karşılayan Doğu Karadeniz Bölgesi 2004 yılında toplam üretimin %28'ini ancak karşılayabilmiştir. Fındık üretiminin yoğun olarak yapıldığı Ordu, Giresun, Trabzon, Samsun il ve ilçelerinde toplam 197.232 çiftçi 716 trilyon zararla karşı karşıya kalmıştır.

Tablo 160. Bölgeler İtibariyle 2006 yılı Fındık Ekim, Üretim, Verim Durumu

İl	Üretim Alanı* (ha)	% Alan	Verim (kg/da)	Rekolte (ton)
Ordu	210.000	33.9	88.0	185.851
Giresun	102.000	16.5	85.0	86.723
Samsun	70.000	11.2	111.0	78.000
Trabzon	51.000	8.2	107.0	55.000
Artvin	12.121	2.0	59.0	7.240
Rize	3.556	0.5	39.0	1.415
Sakarya Düzce Bartın Zonguldak Kastamonu Sinop	172.559	27.7	132.0	229.317
Genel Toplam	621,236	100,0		643.456

Kaynak: Tarım ve Köyişleri Bakanlığı

*: ÇKS kayıtları

2006 yılında 621.236 hektar alanda 88 Kg ortalama verim ile yaklaşık 650.000 ton fındık rekoltesi beklenmektedir.

6.1.8.1.2.1.1. Üretim Sorunları

Önemli ihraç ürünümüz olan fındıkta aflotoksin önemli sorunlardan biridir. Fındıkta *Aspergillus flavus* ve *Aspergillus paraticus* adlı küfler insanlar için toksin olan “aflotoksini” oluşturmaktadır. Kabuklu fındıkta aflotoksin gelişmesi ağaçta başlamakta, hasat işlemleri boyunca artmaktadır. Tüketici ülkeler ve dünya piyasaları kanserojen olan aflotoksin açısından riskli ürünlerde aflotoksin limitini sıfıra indirilmesini hedeflemektedirler. Bu hedef doğrultusunda AB ülkelerinde fındıkta aflotoksin oranı 2-4 ppm olan oran 8-10 ppm düzeyine çıkartılmış ve TÜBİTAK tarafından yapılan fındıkta aflotoksin konulu araştırma neticesinde 3-4 ppm düzeyinde olduğu resmi raporlarla ortaya konulmuştur.

Ülkemiz için ekonomik değeri büyük olan fındığın hak ettiği değeri bulabilmesi, ihracatta bulunduğumuz yeri koruyabilmemiz ve fındığın itibarının zedelenmemesi için aflotoksin oluşumu

mutlaka engellenmelidir.

Aflotoksin oluşumunu önlemek için; fındık çeşitleri hasat olgunluğuna geldiğinde, ayrı ayrı toplanarak harmanlamalı, yeni kurutma teknolojileri uygulamaya konulmalıdır. Fındık toprak üzerinde kurutulmamalı, beton zemin yada file yöntemi ile kurutulması teşvik edilmelidir. Fındık kurutma tesisleri yada üniteleri kurularak, fındık kurutulmasında yaşanan sıkıntılar giderilmelidir.

6.1.8.1.2.2. Türkiye Fındık Tüketimi

Fındık çoğunlukla çikolata sanayinde ayrıca pasta ve şekerleme, çerez olarak tüketilmektedir. Yağ sanayi, yem sanayi, kontralit sanayi, ve ayrıca petrokimya sanayi de kullanım alanlarıdır.

Dünya fındık üretiminde ilk sırada yer alan ülkemiz fındık tüketiminde oldukça düşük düzeyde kalmaktadır. Dünya yıllık tüketimi 350 bin ton iç fındık düzeyinde iken ülkemizde yılda 40 bin tonu geçmemektedir. Antep fıstığı, badem, ceviz ve kestane gibi ikame ürünlerin çok olması, tüketimi artırmaya yönelik çalışmalarının yetersizliği, fındığın kullanım alanlarının yaygınlaştırılamaması, halkın alım gücünün yetersizliği gibi birçok faktörler iç fındık tüketiminin artışını olumsuz yönde etkilemektedir. Günümüzde üretilen fındığın sadece % 10-11 lik kısmı içte tüketilmekte ve kişi başına tüketim miktarı da 500-600 gr civarında kalmaktadır. Fındığın ülkemizdeki en önemli tüketim merkezleri ise büyük şehirlerimizdir.

Fındığın yurt içindeki tüketiminin ve ihracatının artırılması amacıyla Dış Ticaret Müsteşarlığı koordinasyonunda Fındık Tanıtım Grubu oluşturulmuştur. Sürdürülen reklam ve tanıtım faaliyetleri sayesinde tüketim miktarının artırılması beklenmektedir.

Tablo 161. Türkiye Fındık Tüketimi

Yıllar	Tüketim (Ton-İç)
2000	35.000
2001	40.000
2002	40.000
2003	35.000
2004	30.000
2005	35.000

Kaynak: www.fiskobirlik.org.tr

Fındık ürünüde üretim potansiyelimizi iç ve dış pazarlarda daha iyi değerlendirmek amacıyla, tanıtım çalışmaları artırılmalı ve ihraç edilecek fındık ürünlerinde kalite ve standarttan ödün verilmemelidir. AB ülkelerinin yanı sıra üretim ve arz fazlası olduğu yıllar sıkıntı yaşanılmaması için deniz aşırı ülkelere özellikle Çin, Japonya Kore gibi Uzak Doğu ülkelerine fındık ihracatı yapılabilmesi için bir an önce gerekli Pazar araştırmaları yapılmalı ve Türk Fındığı adı ile tanıtım faaliyetleri yaygınlaştırılmalıdır. Türk fındığının ihraç politikası, natürel iç fındığın yanı sıra, işlenmiş mamul ve yarı mamul oranı artırılacak şekilde olmalıdır. İşlenmiş ürünlerde Türk fındığını öne çıkararak, markalaşma yoluna gidilmelidir. Dünya ticaretinde gıda güvenliği ve

kalitesi gibi unsurların önemi gün geçtikçe artmaktadır. Hatta ticaret yapabilmenin ön koşulu haline gelmektedir. Ülkemizin sahip olduğu potansiyelin değerlendirilebilmesi ve ihracat imkanlarının artırılabilmesi bakımından iyi tarım uygulamaları (EUREP-GAP), HACCP gibi gıda güvenliğini sağlamaya yönelik araçlar ile ISO 9000 gibi hem gıda güvenliği hem de kalite yönetim sistemleri yaygınlaştırılmalı, bu standartlar kapsamında üretim yapılması teşvik edilmelidir.

Fındık ihracatımızın önemli bölümünün AB ülkelerine yapıldığı, AB ülkelerinde de organik ürünlere olan talep de dikkate alındığında, organik fındık üretimine de gereken önem verilmelidir.

6.1.8.1.3. Fındık Dış Ticareti

Dünya fındık ihracatının %88'i iç fındık olarak gerçekleştirilmektedir. Dünyada %12 oranında yapılan kabuklu fındık ihracatının önemli bölümünü ise ABD yapmaktadır. Ülkemizin kabuklu fındık ihracatı ise yok denecek kadar azdır.

Fındık ihracatımızda AB ülkeleri en önemli yeri tutmakta ve bu ülkelerin toplam fındık ihracatımızdaki payları yıllara göre değişmekle beraber, %80-85 düzeyinde gerçekleşmektedir. Fındık ihracatımız ülkeler itibarıyla incelendiğinde 91 ülkeye fındık ihracatı gerçekleştirilmektedir.

Dünya fındık üretiminde ilk sırada olan ülkemizin, 1999-2000 sezonunda 199 bin ton olan ihracatı 2005-2006 sezonunda %15 oranında artarak 236.499 ton seviyelerine ulaşmıştır. İhraç edilen ürünlerin her geçen yıl geliştirilen teknoloji ile işlenerek ihraç edilmesi sonucu 1999-2000 dönemine oranla, 2005-2006 sezonunda ihraç geliri %64 oranında artmıştır.

Tablo162. Türkiye Fındık İhracat (Sezon İtibariyle)

Yıllar	İhracat	
	Miktar (Ton)	Değer (\$)
1999-00	199.420	692.198.069
2000-01	204.253	682.451.341
2001-02	255.893	636.027.664
2002-03	255.918	593.690.721
2003-04	217.176	878.754.034
2004-05	194.594	1.554.156.298
2005-06	239.365	1.952.767.268
2006-07*	164.005	778.214.168

Kaynak: Karadeniz İhracatçı Birlikleri Genel Sekreterliği

*: 01.09.2006-28.02.2007 tarihleri arası

2005-2006 sezonu için Karadeniz İhracatçı Birlikleri verilerine göre 223 bin ton fındık karşılığı, 1 milyar 952 milyon dolarlık fındık ihracatı yapıldığı görülmektedir. 2004-2005 sezonu, değerlendirildiğinde, 2002-2003 sezonuna göre %160, 2003-2004 sezonuna göre ise %70 daha fazla gelir sağlanmıştır. Bu sezon ise geçtiğimiz 2004-2005 sezonuna oranla % 18'lik bir artış sağlanmıştır.

2004-2005 sezonunda ihraç miktarındaki düşüşe rağmen, ihraç değerindeki artış yaşanan

don olayı sebebiyle fındık ürününün olmayışı ve dış piyasalarda fındık ton fiyatının 10.000 Doları aşmasından kaynaklanmıştır. Aynı zamanda Fiskobirliğin açıklamış olduğu alım fiyatı, dış piyasaları da etkileyerek fındık fiyatının artarak ihracat gelirimize yansımalarını sağlamıştır.

Türkiye uzun yıllardan bu yana ve halen dünyanın en büyük fındık ihracatçısı durumundadır. 1980’li yıllara kadar ihracatın %90’ını kabuklu ve iç fındık içerirken, günümüzde yaklaşık 48 çeşit işlenmiş fındık ürünü dünyanın çeşitli ülkelerine ihraç edilmektedir.

Zira birkaç yıl öncesine kadar fındık ihracatının %27’sini işlenmiş fındık oluştururken 2004 yılında bu oran %40’a ulaşmıştır. Geri kalan fındık ise (%60) iç fındık olarak ihraç edilmektedir. İhraç ettiğimiz kabuklu fındık ise yok denecek kadar azdır. Bu durum Türkiye’nin son yıllarda gelişen sanayi ve teknolojinin de etkisi ile fındık sanayine daha fazla önem vermeye başladığının bir göstergesidir. Ancak verilen bu önem daha fazla artırılarak %40 olan işlenmiş fındık ihracatı daha da artırılmalıdır.

Tablo163. Türkiye Fındık İhracatı

01.09.2005 - 31.08.2006 Tarihleri Arasında Kayda Alınan Türkiye Fındık İhracatı		
	Miktar (Ton)	Değer (\$)
İTALYA	72.310	608.979.610
ALMANYA	56.666	453.324.543
FRANSA	20.022	158.866.870
BELÇİKA	12.184	96.295.577
İSVİÇRE	10.510	84.134.508
HOLLANDA	8.157	63.583.984
İNGİLTERE	5.177	45.071.546
AVUSTURYA	5.704	47.157.532
İSPANYA	5.021	39.837.895
RUSYA	4.909	40.679.210
ABD	4.822	37.618.659
POLONYA	4.820	39.425.107
TOPLAM*	239.365	1.952.767.268

Kaynak: Karadeniz İhracatçı Birlikleri Genel Sekreterliği

*: Diğer İhracat yapılan ülkeler dahil toplamı

2005-2006 sezonunda gerçekleştirilen 239 bin ton fındık ihracatının %70’i AB üyesi olan İtalya, Almanya, Fransa, Belçika ve İsviçre’ye yapılmıştır. Toplam 91 ülkeye ihracat yapılan 2005-2006 sezonunda ihracatın yaklaşık %85’i AB-25 ülkelerine yapılmıştır.

Tablo164. Avrupa Piyasalarında İç Fındık Fiyatları
(Türk Levant Tipi FOB 100Kg/US \$)

Aylar	2002	2003	2004	2005	2006
Ocak	276	225	385	830	843
Şubat	260	214	375	1.013	795
Mart	267	210	374	1.016	760
Nisan	265	220	405	970	725
Mayıs	250	222	533	968	630
Haziran	225	240	545	1.030	505
Temmuz	215	270	600	1.070	383
Ağustos	220	300	660	985	420
Eylül	215	350	665	905	440
Ekim	210	380	668	870	425
Kasım	223	375	695	850	437
Aralık	235	370	710	865	480

Kaynak: www.fiskobirlik.org.tr, Hamburg Ekonomi ve Ticaret Müşavirliği

Yukarıdaki tabloda yıllar itibariyle aylık olarak Avrupa piyasalarında iç fındık fiyatları verilmiştir. Dünya üretiminde ilk sırada olan ülkemiz, dünya fındık fiyatlarını belirleyen ülke konumdadır. Ülkemizdeki fındık hasadı diğer ülkelere göre daha erken gerçekleşmektedir. Buna bağlı olarak Türkiye de açıklanan fındık fiyatı diğer üretici ülkelere baz alınmaktadır. 2002 yılı Şubat ayından itibaren düşen dünya fındık fiyatları 2003 yılı son aylarında tekrar artmaya başlamış, 2004-2005 sezonunda da hızla artarak 2005 yılı Ocak ayından itibaren 1000 Doları aşmıştır. 2004-2005 yılından ciddi oranda yaşanan bu artış ülkemiz rekoltesinde oluşan düşüşten kaynaklanmıştır. Ancak 2006 yılında Fiskobirliğin yaşamış olduğu kaynak sıkıntısı fındık fiyatlarının yeniden düşmesine neden olmuştur.

6.1.8.1.4. Fındık Destekleme Politikası

Ülkemizin önemli ihraç ürünü olan fındık, uzun yıllar boyunca devlet tarafından desteklenmiş destekleme görevi de 1938 yılında kurulan Fiskobirliğe verilmiştir.

Fiskobirlik 1964-1994 tarihleri arasında 30 yıllık dönem boyunca devlet destekleme alımları ile görevlendirilmiştir. 05 Nisan 1994 Ekonomik İstikrar Tedbirleri ile destekleme alım görevi sona ermiştir. Ancak, ürün alım faaliyetleri 1994 yılından itibaren DFİF'den sağlanan düşük faizli kredilerle desteklenmiş ve hükümetlerin de yönlendirmesi ile üreticilere fiyat desteğini sürdürerek hukuki düzenlemesi olmamasına rağmen fiyat ilan destekli alımlara devam etmiştir.

Ancak, birliklerin her yıl büyük miktarlarda ürün satın aldıkları, yüksek miktarlarda stok maliyetleri ile karşı karşıya kaldıkları ve bu sebeplerle devleti zarara uğrattıkları gerekçesiyle Tarım Satış Kooperatiflerinin yasası 16 Haziran 2000 tarihinde yürürlüğe giren 4572 sayılı Kanun ile değiştirilmiştir. Kanunun değiştirilmesinde amaç olarak ise, Birliklerin demokratik kooperatifçilik ilkeleri doğrultusunda, özerk ve mali yönden güçlü, tabandan tavana doğru sağlıklı

bir örgütlenmeye sahip, piyasa koşullarında ekonomik etkinlik ve verimlilik ilkeleri çerçevesinde, faaliyetlerini sürdürebilir bir yapıya kavuşturulabilmesi olarak gösterilmiştir.

Tarım Satış Kooperatifleri ve Birlikleri yasasında yapılan bu değişiklikten Fiskobirlik ve dolayısıyla fındık üreticisi de nasibini almıştır. Kendi kaderine bırakılan Fiskobirlik 2000-2001 yılı ürünü alımlarını, 2000 yılı bütçesinden tahsis edilen ödeneklerle oluşturulan Döner Fondan gerçekleştirmiştir.

Yine 2002 yılında fındık üreticisinin fiyat hareketlerinden korumak, piyasa istikrarını sağlamak amacıyla uygun görülen 2002 yılı arz fazlası kabuklu fındığın devlet adına üreticiden satın alınması ve alımların Fiskobirlik aracılığıyla yapılması amacıyla Bakanlar Kurulu Kararı yayınlanmıştır. Devamında gelen 2003 ve 2004 yılı ürününü Fiskobirlik kendi imkanları ile almaya devam etmektedir.

Yıllar itibariyle Fiskobirlik tarafından alınan fındığın alım fiyatları incelendiğinde, Birlikleri özerk hale getiren 2000 yılına kadar açıklanan fiyatlar üretici maliyetinin üzerinde iken, 2000 yılından itibaren 2004 yılına kadar üretici maliyetinin altında ürününü pazarlamak durumunda kalmıştır. 2004 yılında maliyetin üzerinde gerçekleşen rakam bu yıl yaşanan don afetinden dolayı rekoltenin bir önceki yıla oranla %29 oranında düşük gerçekleşmesi sebep olmuştur. 2005 yılından itibaren Fiskobirlik piyasaya etkinliğini koyarak maliyetinin üzerinde fiyat oluşturmuş ve ülkemizin azımsanmayacak derecede ihracat geliri elde etmesini sağlamıştır. 2006 yılına gelindiğinde Fiskobirliğin maddi sıkıntı içine girmesi ve kaynak bulamaması sonucu fındık fiyatları gerek iç gerek dış piyasalarda gerilemiş ve fındık üreticisi maliyetin altında yada maliyete yakın fiyatlarla fındık satmak zorunda kalmıştır.

Tablo165. Fındık Alım Fiyatları ve Maliyeti (TL)

Yıl	Fiyat	Artış %	Maliyet*
1998	675.000	-	550.000
1999	1.020.000	68,7	772.000
2000	1.100.000	68,7	1.081.777
2001	1.525.000	40,9	1.618.790
2002	1.615.000	4,2	2.041.000
2003	2.500.000	54,8	2.601.354
2004	5.050.000	102,0	3.698.191
2005	7.450.000	47,5	4.300.000
2006**	4.000.000	-46,3	3.540.000

Kaynak: Fiskobirlik

*: TZOB **: TMO Alım Fiyatı

1998 yılında ülke rekoltesinin %40'ı olan 238.776 ton fındık alan Fiskobirlik alımları 2000 yılında önemli oranda azalmış 2001-2002 yılında tekrar devlet tarafından alımla görevlendirilen Fiskobirlik alımı artmıştır. 2003 yılında ise kendi imkanları ile ürün alan Fiskobirliğin alımı, rekoltenin %1,5'u olan 8.104 ton olarak gerçekleşmiştir. 2003 yılından itibaren kendi kaynakları

ile alım yapan Fiskobirlik 2005 yılında 50.000 ton fındık alımı gerçekleştirmiştir.

Tablo 166. Fiskobirlik Fındık Alım Miktarı

Yıl	FKB Alım Miktarı (Ton)	Alım Değeri (milyon YTL)
1998	238.776	184.520.690
1999	142.384	153.770.093
2000	91.468	99.003.071
2001	128.863	195.675.773
2002	48.487	77.780.899
2003	8.168	25.411.614
2004	16.927	92.838.864
2005	50.996	366.480.404

Kaynak: Fiskobirlik

6.1.8.1.4.1 Bugüne Kadar Fındık Sektöründe Uygulanan Politikalar

Devlet fındık üretiminin en uygun alanlarda yapılmasını ve üretimin talepteki gelişmelere göre yönlendirilmesini düzenlemek amacıyla, 16.06.1983 tarihinde 2844 sayılı Fındık Üretiminin Planlanması ve Dikim Alanlarının Belirlenmesi Hakkında Kanunu çıkarmıştır.

Kanunda, fındık üretimi yapılacak alanların, kalite özellikleri ile arazi kullanma kabiliyet sınırları dikkate alınarak Kanunun yürürlüğe girdiği tarihten itibaren altı ay içinde Bakanlar Kurulu'na belirlenecek alanlarla sınırlandırılacağı, konu ile ilgili olarak yayımlanacak yönetmelikte yeni fındık dikim alanlarının tespit ve ilanı ile yeni fındık bahçesi tesisine veya yenilenmesine izin verilme usul ve esaslarının düzenleneceği hüküm altına alınmıştır.

Bu Kanun ile planlı bir fındık politikası uygulanması için gerekli hukuki altyapı oluşturulmuştur. İlgili Kanun uyarınca Fındık Üretiminin Planlanması ve Dikim Alanlarının Belirlenmesine Dair Usul ve Esaslar Hakkındaki Yönetmelik, 06.07.1989 tarih ve 89/14313 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile yürürlüğe girmiştir.

Fındık üretimine izin verilecek sahalara ise, Kanundan 10 yıl sonra yayımlanan 07.01.1993 tarih ve 93/3985 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile belirlenmiştir.

Tarım sektöründe başlatılan yapısal uyum çalışmalarını desteklemek amacıyla Dünya Bankası ile yapılan görüşmeler neticesinde, 12.07.2001 tarihinde Tarım Reformu Uygulama Projesi Anlaşması imzalanmıştır. Proje kapsamına, fındık üretiminden vazgeçerek alternatif ürün yetiştirecek üreticilere destek sağlanması uygulaması da alınmıştır.

Bu alandaki çalışmalara paralel olarak yayımlanan 28.03.2001 tarih ve 2001/2218 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile diğer Kararlar yürürlükten kaldırılmış ve sökülen fındık alanına önerilen alternatif ürünü eken veya diken üreticiye, fındıktan elde ettiği ortalama net gelir ile yeni ektiği veya diktiği alternatif ürünün ortalama net gelir farkının iki katı tutarında bedel ödenmesi ve

bahsi geçen ödemelerin finansmanının uluslararası finans kuruluşlarından sağlanan doğrudan mali kaynak ve/veya kredi yoluyla sağlanması hususları hüküm altına alınmıştır.

Yapılan bu anlaşma ile uyumlu olarak yayımlanan Bakanlar Kurulu'nun 22.11.2001 tarih ve 2001/3267 sayılı Kararı ile, 2001/2218 sayılı Karar yürürlükten kaldırılmış ve 3 üncü maddesi ile söz konusu Kararın 1 inci maddesinde belirtilen illerdeki 1'inci, 2'nci ve % 6'dan daha az eğimli 3'üncü sınıf tarım arazilerinde tesis edilmiş fındık sahalarında Alternatif Ürün Programı uygulanması hüküm altına alınmıştır.

22.11.2001 tarih ve 2001/3438 sayılı Kararın ekinde yayımlanan Yönetmelik ile de, fındık üretiminin planlanması ve dikim alanlarının belirlenmesi ile fındık yerine alternatif ürün yetiştirmeyi tercih eden üreticilerin desteklenmesine dair hususlar karara bağlanmıştır.

Daha önce de belirtildiği üzere, kanuni düzenlemeler fındık üretimine izin verilen alanların kontrol altına alınmasını sağlayamamıştır. Kanunun çıkarıldığı 1983 yılında yaklaşık 400.000 hektar olarak tahmin edilen fındık alanları, 2000'li yıllara gelindiğinde 600.000 hektara kadar yükselmiştir.

6.1.8.1.4.2. Destekleme Alımları ve Yağlık İşlemleri

Fındık alanlarının kontrol altına alınması yönündeki 2844 sayılı Kanuna rağmen, fındık sektörüne doğrudan yada dolaylı şekillerde müdahale devam etmiş; bu durum fiyatların yükselmesine ve arzın daha da artmasına neden olmuştur.

Piyasaya doğrudan müdahale destekleme fiyatı açıklamak ve arz fazlası üretimi alım yoluyla piyasadan çekmek şeklinde olmuştur. Destekleme alımlarında Fiskobirlik 1994 yılına kadar doğrudan Devlet adına, 1995 yılından itibaren ise Destekleme ve Fiyat İstikrar Fonu'ndan aldığı kredileri kullanarak kendi nam ve hesabına fındık alımı yapmış ve arz fazlası fındığın piyasadan çekme görevini devam ettirmiştir.

Fiskobirliğin stoklarında bulunan arz fazlası fındıklar ise, 1988 yılından itibaren yağlık olarak değerlendirilmek üzere kırılmış ve yağlığa ayırma işlemi sonucunda oluşan zarar Devlet tarafından üstlenilmiştir.

Fındık üreticilerinin kilogram başına gelirlerini 2 milyon TL tutarına yükseltebilmek amacıyla, 2002/4165 sayılı Karara istinaden yayımlanan 2002/41 sayılı Tebliğ uyarınca 2002 yılı Doğrudan Gelir Desteği ödemelerinden faydalanmak üzere başvuran fındık üretici belgesine sahip fındık üreticilerine, dekar başına 25 milyon TL ödeme yapılması öngörülmüştür. Bu kapsamda fındık üreticilerine toplam 94,8 trilyon TL tutarında ödeme yapılmıştır.

Piyasaya dolaylı müdahaleler ise, Fiskobirliğe 1995 yılından itibaren Destekleme ve Fiyat İstikrar Fonu'ndan (DFİF) sağlanan krediler vasıtasıyla olmuştur. 1996 yılından 4572 sayılı Birlikler Kanununun istihsal edildiği 2000 yılına kadar Fiskobirliğin stoklarında bulunan arz fazlası fındığın yağlık olarak değerlendirilmesi ve yağlığa ayırma işlemi sonucunda Fiskobirliğin uğradığı zararın, Birliğin Destekleme ve Fiyat İstikrar Fonu'na (DFİF) olan kredi borçlarına mahsup edilmesi için Bakanlar Kurulu Kararları istihsal edilmiştir.

Piyasaya müdahaleler sonucunda, Fiskobirlik de temel fonksiyonlarını kaybetmiş ve kooperatifçilik yapısından uzaklaşmıştır. Fiskobirlik faaliyet giderlerini, her yıl çıkartılan yağlık kararlarından elde ettiği gelirler ile sürdürmeye çalışmıştır.

6.1.8.1.5. Alternatif Ürün Programı

Devletin arz fazlası sorununa yönelik olarak, 2844 sayılı Kanun ve Kanuna dayanılarak yayımlanan Kararlar doğrultusunda uygulamalar yapamamasının başlıca sebebi kaynak sıkıntısı olmuştur. Bu nedenle, dış finansmanı Dünya Bankası'ndan sağlanan Tarım Reformu Uygulama Projesi (ARIP) kapsamında yaklaşık 150 milyon ABD Dolarlık kısmının fındık üretiminden alternatif ürünlere geçilmesi için kullanılması kararlaştırılmıştır.

Fındık üretiminde Batı ve Doğu Karadeniz bölgeleri arasında Batı Karadeniz lehine verim, topoğrafik yapı ve iklim koşulları arasında fark bulunduğu için, Alternatif Ürün Programının daha çok Batı Karadeniz bölgesinde ve ilgili mevzuat dahilinde fındık ekimine izin verilen alanlar dışında uygulanması uygun görülmüştür. Bu uygulama ile, arzın kontrol altına alınıp fiyatın artacağı varsayımıyla Doğu Karadeniz bölgesindeki üreticilerin gelirlerinde artış olması hedeflenmiştir.

Proje kapsamında, alternatif ürüne geçmek isteyen fındık üreticilerine bir kereye mahsus olmak üzere sökül, girdi ve tarla hazırlama olarak üç aşamada, toplam olarak 144 \$/Da ödeme yapılması planlanmışken; bu rakam 200 \$/Da seviyesine yükseltilmiştir.

2003 yılı Alternatif Ürün Programı uygulaması istenen sonucu verememiştir. Programın başarıya ulaşamama gerekçeleri olarak;

- Piyasaya müdahalelerin devam etmesi ve üreticilerde bu yöndeki beklentilerin sürmesi,
- Proje kapsamında sağlanan kaynakların üreticiyi tatmin etmemesi,
- Fındık üretimi ile ilgilenen üreticilerin büyük bölümünün büyük şehirlerde yaşaması nedeniyle, fındığa göre daha zahmetli ve daha çok zaman gerektiren ürünlerin yetiştirilmesine rağbet olmaması
- Fındık üretim alanlarının bir kısmının kadastro geçmemiş alanlarda veya orman vasfını yitirmiş alanlar içinde olması nedeniyle, üreticilerin arazilerini kaybetme endişesi taşıması,
- Üreticilerde alternatif ürünlerin depolanması ve pazarlanması ile ilgili endişeler bulunması; alternatif ürünlerin fındık kadar gelir getirmeyeceği görüşünün hakim olması,

gerekçeleri ortaya konmaktadır.

Alternatif Ürün Programının başarı şansını artırmak için, programa katılacak üreticilerin prim uygulamasına konu ürünler yetiştirmesi halinde, ilave prim verilmesi gerekmektedir.

Sonuç

Ülke nüfusunun 7-8 milyonunu doğrudan veya dolaylı olarak ilgilendiren fındık, özellikle Doğu Karadeniz Bölgesinin coğrafik özellikleri nedeniyle alternatifsiz tek geçim kaynağını oluşturmaktadır. Fındığa verilen fiyat dünya fiyatını belirlemektedir. Her yıl ülkemize en fazla döviz getiren tarım ürünü niteliğini taşımaktadır.

Son dönemdeki uygulamalar ülkemizin fındık piyasasındaki hakim konumunu kullanarak talebin

kendine yönelmesini sağlayabildiğini göstermiştir. Yıllık ihracatın yaklaşık 255 bin ton seviyesine ulaşmış olması istikrarlı bir fiyat seviyesinde piyasaya büyük oranda hakim olabilme ihtimalini ortaya çıkarmıştır.

Özellikle son yıllarda rekoltedeki düşüklükler fındığın gerek iç piyasada gerekse dış piyasada hak ettiği değeri bulmasını sağlamıştır. Fındık ihracat miktarı rekolteye bağlı olarak düşmüş ancak değer olarak ülkemizin en fazla gelir getiren ürünü olmuştur. Artık ülkemiz, dünya fındık fiyatlarını belirleyici konuma ulaşmıştır.

Dünyada fındık üretiminde ve ihracatında ilk sırada yer alan ülkemiz bu avantajını tam olarak değerlendirememektedir. Dünya fındık tüketiminin üretiminden az olması sektörün en temel sorununun arz fazlası olduğunu göstermektedir. Bu sorun sadece ülkemiz değil, diğer üretici ülkeler için de sorun oluşturmaktadır. Ancak geçmiş yıllarda yaşanan bu sorunun yeniden oluşmasını önlemek için tanıtım faaliyetlerine gereken önem verilmelidir.

Bu amaçla oluşturulmuş olan Fındık Tanıtım Grubu'na gereken destek devlet ve özel sektör tarafından verilmelidir. Pazarlama faaliyetlerinin yetersiz oluşu nedeniyle arz fazlası ürünün elde kalmaması amacıyla alternatif pazarlar araştırılmalıdır. Özellikle Arap Ülkeleri ve Uzak Doğu Ülkelerinde Pazar araştırmaları yapılmalıdır. İşlenmiş ürünlerde Türk fındığını öne çıkararak, markalaşma yoluna gidilmelidir. İç talep yaratmanın yolları araştırılmalı, dışarıya yeterli miktarda mal sunulabilmelidir. Araştırma-geliştirme çalışmaları; talep yaratma, pazar araştırması ve ürüne yönelik çalışmalar, hem iç hem de dış pazarda yürütülmelidir.

Ürün ihtisas borsaları, özellikle fındık gibi geleneksel ihraç ürünlerimiz için vazgeçilmez piyasa oluşumlarıdır. Ülkemiz dünya'da fındık piyasasının %75-80'ini oluşturuyorsa, burada tüm dünyanın fiyatları izleyebileceği, üretici ve tüccarın bir araya gelerek fiyat oluşumunu sağlayacağı, ürün ihtisas borsasının kurulması kaçınılmazdır.

Ülkemizde sadece Fındık ürününde uygulanan 750 m. rakım üzerinde fındık üretimini kısıtlayan 2844 sayılı Fındık Üretiminin Planlanması ve Dikim Alanlarının Belirlenmesi Hakkında Yasa ve son olarak 2003 yılında çıkarılan 5495 sayılı Alternatif Ürün Yönetmeliğinde gerekli düzenlemeler bir an önce yapılmalıdır. Yapılacak bu düzenlemeler ile mevcut fındık alanları korunmalıdır.

Ekolojik olarak Karadeniz Bölgesinde, %70-80 meyilli arazide ve 15-20 cm kalınlığındaki tarım toprağında, fındık üretimi ile yaşamlarını idame ettirmektedirler. Karadeniz Bölgesinde meyil ve tarım toprağı olarak fındığın bu yükseklikten sonra alternatif bir ürünü olmadığı net bir şekilde görülmektedir.

Mevcut fındık bahçelerinin optimal seviyeye ulaşması için Miras Hukukunda da gerekli yasal düzenlemeler yapılmalıdır. Bu sebeple Karadeniz Bölgesinde kadastro çalışmaları bir an önce yapılarak değerlendirmeler sonucu, Türkiye Tarım Politikası içerisinde Fındık için özel bir statü içerisinde politika oluşturulmalıdır Toprak Reformu Kanunu hayata geçirilmeli ve bölünmüş bahçelerin birleştirilmesi için düzenlemeler yapılmalıdır.

Fiskobirlik fındık sektörünü en iyi bilen tek kuruluş olarak desteklenmeli ve Yeniden

Yapılandırma sistemine dahil edilmelidir. Birliğe DFİF kredisi kullanmanın formülleri aranmalı, gerektiği zaman Devlet adına alımlar yapabilmesi için gerekli düzenlemeler yapılmalıdır.

Fındıkta arz fazlası ürünün piyasadan çekilmesi, hem fiyat istikrarı için gerekli hem de rekolte düşüklüklerinde çekilen bu ürünün kullanılması için gereklidir. Arz fazlası ürünün piyasadan çekilmesinde Fiskobirlik müdahale kurumu görevini de üstlenmelidir.

Arz fazlası olan yıllarda piyasa istikrarını sağlamak üzere önlem alınmalıdır. Lisanslı depoculuk sistemi ile bu sorun aşılamayacaktır. Lisanslı deponun da içinde bulunduğu, ancak üretim fazlası olan yıllarda bu fazlanın alınıp stoklanmasını öngören bir program üzerinde yoğunlaşılmalıdır. Çünkü arz fazlası olan yıllarda Ülkemiz ve üreticiler, düşen fiyatlar yüzünden zarar görmektedir.

Üretim fazlası olan yıllarda piyasa mekanizmasının işlemesi ve arzın zamana yayılarak fiyat istikrarının sağlanması suretiyle üreticilerimizin ve Ülkemizin menfaatlerinin korunması gerekmektedir.

Bu konuda, çıkarılan yasaya göre Fiskobirlik, Tarım Kredi Kooperatifleri, Ziraat Odaları ve Ticaret Borsalarının kurabilecekleri Lisanslı Depolardan yararlanılabilir. Yapılacak düzenleme ile üreticinin lisanslı depolara emanete bıraktığı ürünler için depolama desteği verilmesi, talep eden üreticilerin kredi alabilmesi sağlanmalıdır.

Bununla birlikte, bazı sebeplerle makbuz karşılığı kredi imkanından faydalanmayı tercih etmeyen üreticiler fazla olursa, arz fazlası olan yıllarda lisanslı depoculuk sistemi piyasa istikrarını sağlamada yeterli olmayacağından, böyle durumlarda müdahale alımı ihtiyacı doğacaktır. O nedenle, uzun vadeli fındık politikamız içinde, ihtiyaç olduğunda başvurmak üzere, müdahale alımına da yer verilmesine ihtiyaç bulunmaktadır.

Arz fazlası olan yıllarda üreticinin ürününü düşük fiyattan satmasının önüne geçilmesi amacıyla, maliyete dayalı bir müdahale fiyatı belirlenerek, fiyatlar bu seviyenin altına düşünce görevlendirilecek bir kuruluşun Devlet adına müdahale alımı yapması gereklidir.

Bu müdahale alımları için fındık ihracatından yapılan DFİF kesintilerinin toplandığı fon kullanılmalıdır. Bu amaçla fındık ihracatından yapılan DFİF kesintisinin 8 Cent'ten 10 Cent'e çıkarılması bu fona işlerlik kazandıracak ve müdahale alımlarında sıkıntı yaşanmamasını sağlayacaktır. Bundan sonra bu kaynak kredi verme yanında müdahale sistemi için de değerlendirilmelidir.

Önemli ihraç ürünümüz olan fındıkta aflotoksin önemli sorunlardan biridir. Kabuklu fındıkta aflotoksin gelişmesi ağaçta başlamakta, hasat işlemleri boyunca artmaktadır. Ülkemiz için ekonomik değeri büyük olan fındığın hak ettiği değeri bulabilmesi, ihracatta bulunduğumuz yeri koruyabilmemiz ve milli ürünümüz olan fındığın itibarının zedelenmemesi için aflotoksin oluşumu mutlaka engellenmelidir. Bu konuyla ilgili olarak Karadeniz Bölgesinde bulunan Odalarımız çiftçilere yönelik çeşitli bilinçlendirme faaliyetleri ile aflotoksin oluşumunun önüne geçmeye çalışmaktadır.

Dünya ticaretinde gıda güvenliği ve kalitesi gibi unsurların önemi gün geçtikçe artmakta,

hatta gıda güvenliği ticaret yapabilmenin ön koşulu haline gelmektedir. Ülkemizin sahip olduğu fındık potansiyelin değerlendirilebilmesi ve ihracat imkanlarının artırılabilmesi bakımından iyi tarım uygulamaları (EUREP-GAP), HACCP gibi gıda güvenliğini sağlamaya yönelik araçlar ile ISO 9000 gibi hem gıda güvenliği hem de kalite yönetim sistemleri yaygınlaştırılmalı, bu standartlar kapsamında üretim yapılması teşvik edilmelidir.

İhracatımızın büyük bir bölümünü yaptığımız AB pazarında fındık talebi genel olarak çikolata sektörünün kullanım miktarıyla sınırlı kalmaktadır. Fındığın kullanıldığı sanayide yeni yatırımlar yoluyla talepte bir genişleme oluşmadığı takdirde arz fazlası ürünün oluşması engellenemeyecektir. Bu sebepten ötürü yeni pazarlar bulmak, deniz aşırı özellikle uzak doğu ülkelerinde pazarlama imkanı araştırılması gerekmektedir.

Fındık ihracatımızın önemli bölümünün AB ülkelerine yapıldığı, AB ülkelerinde de organik ürünlere olan talep de dikkate alındığında, organik fındık üretimine de gereken önem verilmelidir.

Kaynaklar

- 1- www.fiskobirlik.org.tr
- 2- www.fao.org
- 3- *Tarım ve Köyişleri Bakanlığı ÇKS kayıtları*
- 4- www.tuik.gov.tr
- 5- *Karadeniz İhracatçı Birlikleri Genel Sekreterliği*
- 6- *Hamburg Ekonomi ve Ticaret Müşavirliği*
- 7- *Fiskobirlik*
- 8- *TMO*

6.1.8.2. Kayısı

Ülkemiz sahip olduğu ekolojik özellikler bakımından bazı tropik meyveler dışında birçok meyvenin yetişmesine elverişlidir. Kayısının anavatanı Kuzeydoğu Çin, Orta Asya, İran-Kafkasya ve Anadolu'dur. Dünyanın diğer alanlarına bu bölgelerden yayılmıştır. Kayısı (*Prunus armeniaca* L.), fazla nemden hoşlanmadığı için Karadeniz Bölgesinin çok nemli olan doğu kısımları ile kış soğukların çok şiddetli olduğu Doğu Anadolu Bölgesinin yüksek yaylaları dışında kalan hemen hemen her yerde yetiştirilebilmektedir.

Kayısı; kuru, dondurulmuş, konserve, pulp, nektar, konsantre, reçel, marmelat, pestil gibi çok çeşitli ürünlere işlenebilen bir meyvedir. Kayısı çekirdeğinden badem yağı, esans, üretilbildiği gibi yakacak olarak da faydalanılmaktadır.

Kayısı, içerdiği mineral maddeler ve vitaminler bakımından beslenmedeki önemi büyüktür. Kayısı sinir sistemine etki ederek zihinsel faaliyetlerin düzenlenmesinde, stresin azaltılmasında, sinirlerin düzenli çalışmasında, çocuklarda diş ve kemik gelişiminde, mide ve bağırsak sisteminin düzenli çalışmasında, kabızlığın önlenmesinde, kan yapımının artırılmasında oldukça faydalıdır. Kalp kaslarını kuvvetlendirerek daha düzenli çalışmasını sağladığı gibi kansere karşı da koruyucu bir etkiye sahiptir.

6.1.8.2.1. Dünya Kayısı Üretimi

FAO verilerine göre 2005 yılı itibarıyla dünyada 421.630 hektar alanda kayısı üretimi yapılmakta olup elde edilen kayısı miktarı ise 2,9 milyon tondur.

Tablo 167. Dünya Kayısı Yetiştirilen Alan,Üretimi Ve Verim(2005)

Yıllar	Üretim Alanı(Ha)	Üretim (Mt)	Verim (Kg/Ha)
2000	385.470	2.817.350	6.984
2001	380.840	2.566.330	5.794
2002	387.950	2.536.460	6.338
2003	398.200	2.766.910	6.253
2004	394.390	2.807.640	7.141
2005	421.630	2.994.140	6.828

Kaynak:FAO

Ülkemiz dünya kayısı üretiminde ilk sırada yer almakta olup, Türkiye’yi sırasıyla İran (% 9,5), İtalya (% 7,8), Pakistan (% 7,7), Fransa (% 6), Cezayir (% 4,8), İspanya (% 4,5), Fas (% 3,5) ve Suriye (% 3,4) ile izlemektedir. Son 6 yıllık verilerin ortalaması dikkate alındığında ülkemiz dünya kayısı üretiminin % 16’sını tek başına gerçekleştirmektedir.

Dünyada oldukça sınırlı sayıda ülkede kayısı üretimi yapılmakta olup, buna bağlı olarak kuru kayısı üreten ülke sayısı da oldukça azdır. Dünya kuru kayısı üretimi ve ticaretinin % 80’i ise ülkemiz tarafından yapılmaktadır. Dünya kuru kayısı üretimi ve ticaretinde öne çıkan ülkelere biri de İran’dır.

6.1.8.2.2. Türkiye Kayısı Üretimi

Karadeniz Bölgesinin çok nemli olan doğu kısımları ile kış soğukların çok şiddetli olduğu Doğu Anadolu Bölgesinin yüksek yaylaları dışında kalan hemen hemen her yerde kayısı yetiştiriciliği yapılmakta birlikte, 2002 yılı verilerine göre üretimin % 39’u’si Malatya ilimiz tarafından gerçekleştirilmiştir. Bu ilimizi sırasıyla Mersin (% 14,6), Elazığ (% 8), Kahramanmaraş (% 4,6), Isparta (% 4,4), Sivas (% 3,2) illerimiz izlemektedir.

Tablo 168. Ülkemizde Kayısı Üretimi Ve Ağaç Sayıları

Yıllar	Meyve Veren Ağaç Sayısı	Meyve Vermeyen Ağaç Sayısı	Üretim (Ton)
2000	10.730.000	2.690.000	530.000
2001	10.925.000	2.565.000	470.000
2002	11.130.000	2.350.000	315.000
2003	11.350.000	2.120.000	460.000
2004	11.500.000	2.050.000	320.000
2005	12.000.000	2.100.000	860.000
2006	-	-	460.182

Kaynak: TÜİK

Kayısı üretiminde yıllar itibarıyla dalgalanmalar görülmektedir. Üretimde meydana gelen

dalgalanmanın en önemli nedeni ise ilkbahar geç donları olup, üretimde zaman zaman ciddi düşüşlere yol açmaktadır. Özellikle üretimin yoğun olarak yapıldığı Malatya ilimizde bu durum bariz bir şekilde kendini göstermektedir. İklimsel faktörlere bağlı olarak don olayının çok etkili olduğu dönemlerde kayısı rekoltesinde ciddi düşüşler yaşanırken, hava koşullarının iyi olduğu dönemlerde de rekolte artışlar meydana gelebilmektedir. Nitekim 2003 yılında üretim 320.000 ton, 2006 yılında ise 860.000 ton olmuştur. Bu dalgalanmalardan en fazla etkilenen taraf ise üreticilerimiz olmaktadır.

Ülkemize yetiştirilen kayısılar sofralık ve kurutmalık olarak değerlendirilmektedir. Malatya ilimizde üretilen kayısının % 90'ı kurutmalık olarak değerlendirilmektedir. Sofralık kayısı üretimi İçel, Hatay, Adana, İzmir, Kars ve Antalya'da yapılmakta olup ihracatımız yok denecek kadar azdır.

Tablo 169. Ülkemizde Kuru Kayısı Rekoltesi

Yıllar	Üretim(Ton)
2000	120.000
2001	80.000
2002	31.250
2003	71.000
2004	52.000
2005	124.000
2006	62.000

Kaynak:Malatya Ticaret Borsası

6.1.8.2.3. Üretimi Etkileyen Faktörler

Kayısı erken çiçek açan meyve türleri arasında yer alması nedeniyle ilkbahar geç donların önemli ölçüde etkilenmektedir. Bu bakımdan da üretime başlarken yani bahçe tesis ederken planlamanın çok iyi yapılması gerekmektedir. Don tehlikesinin bulunduğu rutubetli taban araziler ve soğuk havanın biriktiği vadi içlerinde kayısı bahçesi tesis etmemeye gayret gösterilmelidir. Tarım Sigortaları Kanunu 21 Haziran 2005 tarih, 25852 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Üreticilerimizin olası bir doğal felaket karşısında mağdur olmaması ve Kanundan beklenen faydanın sağlanması bakımından üreticilerimiz sigortanın önemi konusunda bilinçlendirilmelidir.

Bunun yanında üretim planlaması yapılarak, kayısının uygun yerlerde yetiştirilmesi sağlanmalı, bölgenin ekonomik konumuna, ekolojisine göre çeşitler belirlenmelidir. Hangi bölgelerde sofralık, hangi bölgelerde kurutmalık veya sanayiye uygun çeşitlerin yetiştirileceği tespit edilmelidir.

Bahçe tesis ederken kaliteli, ismine doğru üretilmiş sertifikalı fidanların dikimde kullanılması konusuna gereken önem verilmelidir. Ülkemizde fidan üretimi daha çok özel sektör tarafından yapılmakta olup bununla birlikte kamu kuruluşları tarafından da üretim yapılmaktadır. Ülkemizde

kaliteli, ismine doğru üretilmiş sertifikalı fidan üretim konusuna gereken önem verilmelidir. Araştırma enstitüleri ile ziraat fakültelerinin ortaklaşa yürüteceği çalışmalar neticesinde geliştirilen hastalık ve zararlılara dayanıklı, iklim ve toprak koşullarına en iyi uyum sağlayan çeşitler üreticilere tanıtılarak, üreticilerimizin temin etmesi sağlanmalıdır.

Doğru yerde, doğru üretim materyali ile üretime başlanmasının yanında, kültürel uygulamalarında doğru bir şekilde yapılması büyük önem taşımaktadır. Kayısı ağacı öteki, meyve türlerine göre çok fazla su istemese de sulama topraktaki nem kontrollerine göre yapılmalıdır. Sulamanın yanında gübreleme de yine toprak ve yaprak analizlerine göre yapılmalıdır. Aksi takdirde bilinçsiz ve yanlış yapılan gübreleme sonucunda toprağın fiziksel ve kimyasal yapısını bozduğu gibi aşırı gübreleme ile kuvvetli gelişim gösteren kayısılarda vejetatif büyüme artacak olup pişkinleşemeyen fidanlarda don riski artacaktır. Hastalık ve zararlıları ile mücadelede kültürel ve kimyasal programlar titizlikle zamanında yerine getirilmelidir. Gereksiz kimyasalların kullanımından kaçınılmalıdır.

Kaynakların verimli kullanımı, sağlıklı ve güvenilir bir üretimin gerçekleştirilmesi bakımından gerekli eğitim ve yayım faaliyetleri yapılmalıdır.

6.1.8.2.3.1. Kayısıda Kükürtleme

Kayısı kurutma işlemi gün kurusu veya kükürtleme ile yapılmaktadır. Kurutma süresini kısaltmak, tabii rengi korumak, böceklenmeyi önlemek ve muhafaza süresini artırmak amacıyla kükürtleme işlemi daha çok tercih edilmektedir. Nitekim toplam kuru kayısı üretiminin % 80'inden fazlası kükürtleme yöntemi ile kurutulmaktadır. Gün kurusunda lezzet daha fazla olmasına rağmen dayanıklılık çok az ve renk daha kara olmaktadır.

Kükürtlemede en önemli sorun nem ve kükürt oranının ayarlanmasıdır. Yanlış ve fazla kükürtlemeden dolayı ihracatta zaman zaman sorunlar çıkabilmektedir. Kükürt kullanımı konusunda üretici bilinçlendirilmeli, bu amaçla gerekli eğitim faaliyetleri yapılmalıdır.

6.1.8.2.4. Dış Ticaret

FAO 2004 yılı verilerine göre dünya kuru kayısı ihracatı yaklaşık 98.927 ton olup, dünya ihracatının % 82'si ülkemiz tarafından gerçekleştirilmektedir. Ülkemizin kuru kayısı ihracatında en önemli alıcılarımız ülke Avrupa Birliği (% 35,7), Rusya (% 20,5) ve Amerika (% 15,5)'dir. 2006 yılı itibarıyla toplam kuru kayısı ihracatımızın % 35,7'si AB ülkelerine yapılmakta olup, İngiltere, Almanya ve Fransa öne çıkmaktadır.

Tablo 170. Türkiye Taze Ve Kuru Kayısı İhracatı

Yıllar	Kuru Kayısı		Taze Kayısı	
	Miktar(Mt)	Değer (1000\$)	Miktar(Mt)	Değer (1000\$)
2000	70.252	110.379	3.689	2.543
2001	85.670	88.106	5.740	3.769
2002	66.763	113.271	4.600	3.524
2003*	73.014	150.343	6.110	7.501
2004*	81.292	197.704	7.931	9.578
2005*	96.019	179.735	9.844	10.111
2006*	113.848	194.328	13.930	11.690

Kaynak:FAO, *:İGEME

Dünyada 167 bin ton taze kayısı ihracatı yapılırken ülkemizin büyük bir potansiyeli olmasına karşın dünya taze kayısı ihracatından aldığı pay % 4,8'dir (FAO 2004). Taze kayısı ihracatımızda en önemli alıcılarımız Rusya (% 54), AB ülkeleri (% 31,7) ile Suudi Arabistan (% 9,1)'dir. 2006 yılı itibarıyla toplam taze kayısı ihracatımızın % 31,7'si AB ülkelerine yapılmakta olup, Almanya ne fazla ihracat yapılan AB ülkesidir.

Turfanda kayısı ise dünya pazarlarında önemli bir yere sahip olup yüksek gelir getirmektedir. Turfanda kayısı yetiştiriciliği için Akdeniz Bölgemiz önemli avantajlara sahiptir. Ancak bu avantajı gereği gibi değerlendirememektedir. Bu nedenle turfanda kayısı yetiştiriciliği ile birlikte sofralık kayısı yetiştiriciliğine gereken önem verilerek ihracat imkanları artırılmalıdır.

Önemli bir kayısı üreticisi olan ülkemiz kayısı ihracatçısı olması nedeniyle yapılan ithalat yok denecek kadar azdır.

Tablo 171. Türkiye Taze Ve Kuru Kayısı İthalatı

Yıllar	Kuru Kayısı		Taze Kayısı	
	Miktar(Mt)	Değer (1000\$)	Miktar(Mt)	Değer (1000\$)
2000	1.324	1.794	51	3
2001	1.376	1.116	0	0
2002	808	1.051	0	0
2003*	1.004	2.204	0	0
2004*	1.237	3.033	0	0
2005*	862	2.514	7	4
2006*	921	1.986	10	6

Kaynak: FAO, *: İGEME

6.1.8.2.5. Destekleme Politikası

Kayısı yetiştiriciliğinde tarımda genel olan verilen doğrudan gelir desteği, gübre, mazot gibi genel desteklerin yanında 2005 yılında sertifikalı fidan desteği vermeye başlanmıştır. Tarım ve Köyşleri Bakanlığı tarafından yayımlanan Sertifikalı Tohumluk ve Fidan Desteği İle Patates Sigili

Görülen Alanlarda Alternatif Ürün Desteği Hakkında 2005/20 No'lu Tebliğ'e göre sertifikalı fidanlar ile en az 5 dekar kapama bahçe tesis eden üreticilerimize 30 YTL/da ödeme yapılmıştır.

Sertifikalı fidan kullanımının desteklenmesine yönelik uygulama yayımlanan 2006/19 No'lu tebliğ ile 2006 yılında da devam edilmiştir. 2006/19 No'lu tebliğ çerçevesinde sertifikalı kayısı fidanı ile bahçe tesisi 200YTL/da ödeme yapılacağı kararlaştırılmıştır. Bu tebliğde öngörülen desteklemelerden faydalanılabilmesi için en az 10 dekar kapama bahçe tesis edilmesi şartı getirilmiştir.

6.1.8.2.6. Pazarlama

Ülkemizde üretilen kayısı hem taze hem de kurutulmuş olarak pazarlanmaktadır.

Ülkemizde yaş meyve ve sebze ticaretinin düzenlenmesi 552 sayılı yasa ile yapılmaktadır. Bu durumda taze kayısının pazarlanmasında da bu yasa geçerli olmaktadır. 552 sayılı yasada asıl amaç yaş sebze ve meyveyi kayıt altına almak olduğundan, tüm yaş sebze ve meyvenin halden geçirilme zorunluluğu getirilmiş ve Hal dışındaki satışlar yasaklanmıştır.

Tarım ürünleri ticaretinin de, ekonominin diğer kesimleri gibi kayıt altına alınması amacıyla Yaş Meyve ve Sebze Ticaretinin düzenlenmesi ve Toptancı Halleri hakkındaki KHK' nin değiştirilmesi gerçek ve tüzel kişilere Toptancı Hal kurma yetkisi vermiş ancak halen faal durumdaki toptancı hallerini, tasnif, ambalajlama ve soğuk hava depoları bakımından belli bir standarda kavuşturacak şartları sağlanmamıştır.

Ülkemizde üretilen kayısının bir kısmı hasattan hemen sonra piyasaya arz edilirken, büyük bir kısmı da kurutularak piyasaya sunulmaktadır. Kuru kayısı pazarlamasında üreticiden çıkan ürün, tüccarlar, Kayısıbirlik, ihracatçılar aracılığıyla alıcılara ulaşmaktadır. Kayısıbirliğin yaşadığı finansman sorunları ile birlikte pazarlamadaki etkinliği önemli ölçüde azalmıştır.

Pazarlama Sorunları

Kayısıda önemli bir üretici ülke olmamıza karşın pazarlamada karşılaşılan sorunlar gerek üreticilerimizin gerekse ülkemizin bu üründen hak ettiği geliri elde etmesini engellemektedir. Özellikle sınır ticareti yoluyla ülkemize giren kuru kayısı piyasada haksız bir rekabet yaratmakta, ayrıca İran'dan gelen kalitesiz kuru kayısı ihracatta Türk kayısı imajını olumsuz etkilemekte ve bu faktörler kayısı fiyatlarının düşmesine neden olmaktadır. Bu nedenle gerek sınır ticareti yolu ile gerekse kaçak yollarla ülkemize kuru kayısı girişi önlenmelidir.

Bununla birlikte ihracat yapan firmaların sayısının çok olması ve ihracatçılar arasındaki rekabet yüzünden ihraç fiyatları düşmekte, beklenen döviz girdisi sağlanamamaktadır. Buna bağlı olarak üreticinin elde edeceği gelire de mani olunmaktadır.

Türkiye kuru kayısı ihracatının ortalama % 70'i dökme denilen 12,5 kg'lık kutularla yapılmakta ve alıcı ülkeler tarafından küçük paketler haline getirilerek tekrar pazarlanmaktadır. Bu durum Türkiye için büyük katma değer kaybına yol açmaktadır. İhracatın ve ihracattan elde edilen gelirin artırılması bakımından dış pazar istekleri yönünde bir üretim yapılmalıdır. Bu amaçla üreticiye eğitim desteği sağlanmalı, ambalajlamaya gereken önemin verilmelidir. Ayrıca depolama

koşulları iyileştirilmelidir.

Kuru kayısı pazarlamasında ve ihracatında karşılaşılan sorunlardan biride aşırı kükürtleme nedeniyle kayısındaki kükürt oranının yüksek çıkmasıdır. Kayısındaki kükürt miktarına göre alım yapılmamaktadır. Ayrıca üreticilerin ürününü satamama endişesi nedeniyle daha uzun süre ürününü depolayabilmek için kullanılan kükürt miktarı fazla olabilmekte bu da ihracatta sorunlara yol açmaktadır. İhracatta sorunların yaşanması bakımından kükürt kullanımı konusunda üretici bilinçlendirilmeli, bu amaçla gerekli eğitim faaliyetleri yapılmalıdır.

Taze kayısı ihracatında ürünün niteliğinin muhafaza edilmesi, ürünün yurt içi ve dışı tüketici gruplarına ulaştırılabilmesi için ön soğutma, frigorofik (soğuk zincir) kayısı taşımacılığın geliştirilmesi, hava yollarının tercih edilmesi sağlanmalıdır.

Taze kayısı ihracatının artırılması için gerekli tedbirler alınmalıdır. Taze kayısı ihracatının artması kuru kayısı fiyatlarını da artıracığından üretici gelirleri de artacaktır.

Kayısının piyasadaki yerinin korunması için hem kalite standartlarının yerine getirilmesi hem de ürün çeşitlendirilmesi ve organik tarım ürünlerine olan talebin giderek arttığı günümüz koşullarında alternatif üretim şekillerine gidilmelidir.

Nitekim dünya ticaretinde gıda güvenliği ve kalitesi gibi unsurların önemi gün geçtikçe artmakta hatta ticaret yapabilmenin ön koşulu haline gelmektedir. Ülkemizin sahip olduğu potansiyelin en iyi şekilde değerlendirilmesi ve ihracat imkanlarının artırılabilmesi bakımından İyi Tarımsal Uygulamalar (EUREP-GAP), HACCP gibi gıda güvenliğini sağlamaya yönelik araçlar ile ISO 9000 gibi hem gıda güvenliğini hem de kalite yönetim sistemleri yaygınlaştırılmalı, bu standartlar kapsamında üretim yapılması teşvik edilmelidir. Bu tür gıda güvenliği ve kalitesine yönelik sistemlerin uygulanması ülkemiz için dış pazarlarda rekabet üstünlüğü yaratacağı gibi dünya pazarından pay alma imkanını da artıracaktır.

6.1.8.2.7.Fiyat

İlkbahar geç donları üretimi etkileyen en önemli faktörlerden biridir. Üretimde meydana gelen dalgalanmalar fiyatları direkt olarak etkilemektedir. Üretim ve ihraç miktarına bağlı olarak fiyatlar değişebilmektedir. Fiyat dalgalanmalarından en fazla etkilenen kesim üreticilerimiz olmaktadır. Nitekim 2005 yılında rekoltede yaşanan artışa bağlı olarak pazarlamada sorunlar yaşanmış, düşen fiyatlar nedeniyle kayısı üreticilerimiz mağdur olmuştur.

Üreticilerimizin önünü görebilmesi bakımından fiyatlar zamanında ve üreticileri mağdur etmeyecek şekilde açıklanmalı, fiyat verilirken kükürt oranına dikkat edilmeli, üreticilerimiz hangi kalitedeki ürünü kaç liraya satacağını önceden bilmeli, üreticilerin önünü görmesi sağlanmalıdır.

Ayrıca kuru kayısıda fiyat düşüşünün önlenmesi gerek üreticilerimizin gerekse ülke ekonomisinin gelir kaybına uğramaması bakımında gerekli tedbirler acilen alınmalıdır. Ürünün bir kısmının taze olarak pazarlanması sağlanmalı, bu amaçla taze kayısı ihracatına destek verilerek kuru kayısıda fiyat düşüşleri önlenmelidir.

Sonuç ve Öneriler

Dünya kuru kayısı üretimi ve ticaretinin % 80'i ülkemiz tarafından yapılmaktadır. 2006 yılı itibarıyla kuru kayısı ihracatından elde edilen 194 milyon dolarlık gelir ile ülkemize sağladığı döviz girdisi bakımından stratejik öneme sahip olup, üstün besleyici özellikleri nedeniyle de tartışılmaz bir ürünümüzdür. Bu ürünümüzden gereği gibi istifade edilebilmesi bakımından,

- İran'dan gelen kalitesiz kuru kayısı ihracatta Türk kayısı imajını olumsuz etkilemekte ve kayısı fiyatlarının düşmesine neden olarak haksız rekabete yol açmaktadır. Bu nedenle sınır ticareti adı altında yurda sokulan kuru kayısının kaçak yollarla ülke içinde pazarlanması önlenmelidir.
- Kayısı kurutma işlemi gün kurusu veya kükürtleme ile yapılmaktadır. Kurutma süresini kısaltmak, tabii rengi korumak, böceklenmeyi önlemek ve muhafaza süresini artırmak amacıyla kükürtleme işlemi daha çok tercih edilmektedir. Kükürtlemede en önemli sorun nem ve kükürt oranının ayarlanmasıdır. Yanlış ve fazla kükürtlemeden dolayı ihracatta zaman zaman sorunlar çıkabilmektedir. Kükürt kullanımı konusunda üretici bilinçlendirilmeli, bu amaçla gerekli eğitim faaliyetleri yapılmalıdır.
- Üreticilerimizin önünü görebilmesi bakımından fiyatlar zamanında ve üreticileri mağdur etmeyecek şekilde açıklanmalı, fiyat verilirken kükürt oranına dikkat edilmeli, üreticilerimiz hangi kalitedeki ürünü kaç liraya satacağını önceden bilmeli, üreticilerin önünü görmesi sağlanmalıdır. Bu amaçla Kayısıbirlik aktif hale getirilmelidir.
- Türkiye kuru kayısı ihracatının ortalama % 70'i dökme denilen 12,5 kg'lık kutularla yapılmakta ve alıcı ülkeler tarafından küçük paketler haline getirerek tekrar pazarlamaktadır. Bu durum Türkiye için büyük katma değer kaybına yol açmaktadır. İhracatın ve ihracattan elde edilen gelirin artırılması bakımından dış pazar istekleri yönünde bir üretim yapılmalıdır. Bu amaçla üreticiye eğitim desteği sağlanmalı, ambalajlamaya gereken önemin verilmeli, depolama koşulları iyileştirilmelidir.
- Sofralık kayısı ihracatımız yok denecek kadar azdır. Turfanda kayısı yetiştiriciliği için Akdeniz Bölgemiz önemli avantajlara sahiptir. Ancak bu avantajı gereği gibi değerlendirememektedir. Bu nedenle turfanda kayısı yetiştiriciliği ile birlikte sofralık kayısı yetiştiriciliğine gereken önem verilerek ihracat imkanları artırılmalıdır.
- İlkbahar geç donları kayısı üretimini olumsuz etkileyen faktörlerden biri olup, üretimde önemli kayıplara yol açmaktadır. Tarım Sigortaları Kanunu 21 Haziran 2005 tarih, 25852 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Üreticilerimizin olası bir doğal felaket karşısında mağdur olmaması ve Kanundan beklenen faydanın sağlanması bakımından sigortanın önemi konusunda üretici bilgilendirilmelidir.
- Üretim planlaması yapılarak, kayısının uygun yerlerde yetiştirilmesi sağlanmalıdır. Bölgenin ekonomik konumuna, ekolojisine göre çeşitler belirlenmelidir. Hangi bölgelerde sofralık, hangi bölgelerde kurutmalık veya sanayiye uygun çeşitlerin yetiştirileceği tespit edilmelidir.
- Araştırma enstitüleri ile ziraat fakültelerinin ortaklaşa yürüteceği çalışmalar neticesinde geliştirilen hastalık ve zararlılara dayanıklı, iklim ve toprak koşullarına en iyi uyum sağlayan çeşitler üreticilere tanıtılarak, üreticilerimizin temin etmesi sağlanmalıdır.
- Sulamada kullanılan elektriğin birim fiyatı çok yüksek olup, makul bir seviyeye getirilmelidir. Bu amaçla elektrikte uygulanmakta olan % 18'lik KDV düşürülmelidir.

- Ülke genelinde Araştırma-Geliştirme çalışmalarına gerekli destek verilmemektedir. GSMH'dan AR-GE çalışmalarına ayrılan payın düşük oluşu sektörde faaliyet gösteren kuruluşların altyapı eksikliklerine neden olmaktadır. Bununla birlikte ülkemizin yeni pazarlar bulması, üretimde çeşitliliğin sağlanması, kayıpların yetiştirilmesinden pazarlanıp tüketiciye ulaşana kadar olan süreçte çok yönlü "Ar-Ge" çalışmalarının gerçekleştirilip desteklenmesi gereklidir.
- Araştırma-yayım-üretici koordinasyonu daha etkin bir hale getirilmeli araştırma sonuçlarının Ziraat Odalarımız kanalı ile üreticilerimize aktarılması sağlanmalıdır.
- Kayısının piyasadaki yerinin korunması, kalite standartlarının yerine getirilmesi, ürün çeşitlendirilmesi bakımından organik tarım ürünlerine olan talebin giderek arttığı günümüz koşullarında alternatif üretim şekillerine gidilmelidir.
- Dünya ticaretinde gıda güvenliği ve kalitesi gibi unsurların önemi gün geçtikçe artmakta hatta ticaret yapabilmenin ön koşulu haline gelmektedir. Ülkemizin sahip olduğu potansiyelin en iyi şekilde değerlendirilmesi ve ülkemizin için dış pazarlarda rekabet üstünlüğü sağlayarak, dünya pazarından aldığı payı yükseltmesi dolayısıyla ihracat imkanlarının artırılabilmesi bakımından izlenebilirlik, gıda güvenliği ve kalitesini sağlamaya yönelik sistemler devreye sokulmalı, bu kapsamda üretim yapılması teşvik edilmelidir.
- İç tüketim yetersizdir. Ülke insanımızın yeterli ve dengeli beslenmesi, piyasa dengelerinin sağlanması bakımından gerekli tanıtım faaliyetleri yapılarak gerek kuru, gerekse taze kayısı iç tüketim miktarı artırılmalıdır. Ürün çeşitlemesine gidilerek, gıda sanayicilerimizin bu ürüne ilgi göstermesi ve bu ürüne yatırım yapması sağlanmalıdır.

Kaynaklar

- 1- 8. Beş Yıllık Kalkınma Planı, Bitkisel Üretim ÖİK Komisyonu, Meyvecilik Alt Komisyonu Raporu, DPT, 2000.
- 2- Özbek, S., "Özel Meyvecilik", Çukurova Üniversitesi Ziraat Fakültesi Yayınları. No 128, Adana, 1978.
- 3- Malatya Tarım Master Planı, Malatya Tarım İl Müdürlüğü, Mart 2003.
- 4- KOÇAL, H., "Türkiye'de Kayısı Tarımı", Eğridir Bahçe Online Tarımsal Bilgi-Magazin Dergisi, Eğridir Bahçe Kültürleri Araştırma Enstitüsü, Sayı 7, Şubat 2004.
- 5- KARAHOCAGİL, P., "Kuru Kayısı", Tarımsal Ekonomi Araştırma Enstitüsü, Sayı 3, Haziran 2003.
- 6- Tarımsal Yapı (Üretim, Fiyat, Değer), 2001, Devlet İstatistik Enstitüsü.
- 7- GÜNDÜZ, M., "DTÖ Anlaşmaları Çerçevesinde Dünya Ticaretini Yönlendiren Gelişmeler ve Türk Gıda Sanayi", T.C. Başbakanlık, Dış Ticaret Müsteşarlığı, İhracatı Geliştirme Etüd Merkezi, Ankara 2003.
- 8- www.kayisibirlik.com
- 9- www.fao.org
- 10- www.igeme.org.tr
- 11- www.malatyatb.tobb.org.tr

6.1.8.3. Zeytin Ve Zeytinyağ

Birçok botanikçi tarafından Güney sahillerimiz zeytinin anavatanı olarak kabul edilmektedir. Nitekim, ülkemizde Karadeniz Bölgesi dahil bütün sahillerimizi süsleyen zeytin ağaçları, geniş bir saha kaplamaktadır. Ülkemizde 26,6 milyon hektarlık tarım alanının % 2,5'i zeytinliklerden

oluşmaktadır. Yağlık ve sofralık olarak yararlanılan zeytin, hem yüksek besin değeri olması hem de iç ve dış ticaretimize konu olması nedeniyle büyük önem taşımaktadır.

6.1.8.3.1. Dünya Zeytin ve Zeytinyağ Üretimi

FAO verilerine göre dünyada yaklaşık 8 milyon hektar alanda zeytin tarımı yapılmakta olup, yaklaşık 15 milyon ton ürün elde edilmektedir.

Tablo 172. Dünyada Zeytin Üretilen Alan, Üretim ve Verim (2005)

Yıllar	Üretim Alanı(Ha)	Üretim (Mt)	Verim (Kg/Ha)
2000	8.231.950	15.579.620	2.297
2001	8.303.520	15.448.070	2.196
2002	8.333.440	15.593.000	2.421
2003	8.661.870	18.202.070	2.190
2004	8.872.000	17.711.810	2.554
2005	7.479.230	14.633.440	2.504

Kaynak:FAO

Dünya zeytin ağacı varlığının % 98'si Türkiye'nin de içinde bulunduğu Akdeniz havzasında yer almaktadır. Dünya zeytin üretiminde söz sahibi ülkeler sırasıyla İspanya, İtalya, Yunanistan ve Türkiye'dir. Bu ülkelerin üretimden aldıkları pay sırasıyla % 26,8, % 25,4, % 17,7 ve % 5,8'dir. Üretimde var yılı ve yok yılı olma durumuna göre ülkemizin dünya üretiminden aldığı pay da değişmekte olup, dünya üretiminden aldığı pay % 10'lara çıkabilmektedir. Zeytin üretimindeki gelişmeler ile birlikte önümüzdeki yıllarda ülkemizin dünya üretiminden aldığı payın artması beklenmektedir.

Tablo 173. Dünya Zeytin Üretimde Önde Gelen Ülkeler(2005)

Ülkeler	2003		2004		2005	
	Miktar(Ton)	%Pay	Miktar(Ton)	%Pay	Miktar(Ton)	%Pay
AB Ülkeleri	13.437.000	73,8	12.296.000	69,4	10.526.000	71,9
Türkiye	850.000	4,7	1.600.000	9,0	850.000	5,8
Suriye	552.000	3,0	950.000	5,4	620.000	4,2
Tunus	1.400.000	7,7	650.000	3,7	600.000	4,1
Fas	830.000	4,6	497.000	2,8	517.000	3,5
Cezayir	168000	0,9	469.000	2,6	316.000	2,2

Kaynak: FAO, 2005.

AB ülkelerinin ardından dünya zeytin üretiminde ülkemizden sonra gelen ülkeler Suriye, tunuz, Fas ve Cezayir'dir. Zeytin üretiminde öne çıkan ülkeler aynı zamanda önemli zeytinyağı üreticisi ülkelerdir. Son altı sezonun ortalamasına baktığımızda dünya zeytinyağı üretimi 2.775.000 ton'dur.

Tablo 174. Dünya Zeytinyağ Üretimi(Ton)

Sezonlar	Üretim
2000/01	2.566.000
2001/02	2.826.000
2002/03	2.496.000
2003/04	3.175.000
2004/05 (Tahmin)	3.001.000
2005/06 (Öngörü)	2.585.000

Kaynak:TEAE,2006

6.1.8.3.2. Türkiye Zeytin ve Zeytinyağ Üretimi

Ülkemiz bulunduğu coğrafi konum ve sahip olduğu Akdeniz iklimi özellikleri nedeniyle ülkemiz, İspanya, İtalya, Tunus ve Yunanistan gibi diğer Akdeniz ülkeleriyle birlikte dünyanın önde gelen zeytin ve zeytinyağı üreticilerindendir. Türkiye, dünya sofralık zeytin üretiminde ikinci, yağlık zeytin ile zeytinyağı üretiminde ise dördüncü ülke konumundadır.

Ülkemizde zeytin, tarımsal işletmelerde diğer ürünlerle birlikte yer almakta ve daha ziyade küçük aile işletmeleri niteliğinde bulunmaktadır. Bu nedenle aile işgücünü en iyi değerlendiren tarım kollarından biri olup ortalama 400 bin aile geçimini sadece zeytinden sağlamaktadır.

Tablo 175. Zeytin Üretiminin Önde Gelen İllerimiz ve Üretim Miktarları (Ton) (2004)

İller	Toplam Üretim	Sofralık Üretim	Yağlık Üretim
Aydın	472.652	105.980	366.672
İzmir	232.830	29.440	203.390
Muğla	157.450	5.364	152.086
Balıkesir	157.100	19.418	137.682
Hatay	123.465	19.419	104.046
Manisa	104.750	57.821	46.929
Çanakkale	82.496	5.246	77.250
Mersin	67.786	46.553	21.233
Bursa	48.847	48.847	-
Antalya	44.583	15.119	29.464
Diğer İller	108.041	46.793	61.248
Toplam	1.600.000	400.000	1.200.000

Kaynak:TÜİK.

Bugün ülkemizde bütün bölgelerimizde zeytin ağacı yetiştirilmekte birlikte üretimin %76'sı Ege Bölgesi'nde yapılmaktadır. Üretimin illere göre dağılımına baktığımızda 1.600.000 tonluk üretimin % 30'u Aydın ilimizde gerçekleştirilmiştir. Bu ilimizi sırasıyla İzmir (% 15), Muğla (% 10), Balıkesir (% 10), Hatay (% 8) ve Manisa (% 7) illerimiz izlemektedir. Üretimde öne çıkan

illerimiz içerisinde Bursa ilimizde üretilen zeytinin tamamı sofralıktır. İçel ve Manisa İllerimizde de sofralık zeytin üretimi ağırlıktadır. Aydın, İzmir, Muğla ve Balıkesir illerimizde gerçekleştirilen zeytin üretiminin % 75'inden fazlası yağlıktır.

Tablo 176. Zeytin Ağacı Varlığımız, Tane Zeytin Üretimi; Yemekliğe ve Yağlığa Ayrılan Miktarlar ve Zeytinyağı Üretimi (Ton)

Yıllar	Ağaç Sayısı (1000 Adet)		Tane Üretimi	Yemekliğe Ayrılan	Dağılım (%)	Yağlığa Ayrılan	Dağılım (%)	Zeytinyağı Üretimi
	Meyve Veren	Meyve Vermeyen						
2000	89.200	8.570	1.800.000	490.000	27,2	1.310.000	72,8	175.000
2001	90.000	9.000	600.000	235.000	39,2	365.000	60,8	65.000
2002	91.700	9.900	1.800.000	450.000	25	1.350.000	75	140.000
2003	92.250	10.500	850.000	350.000	41,2	500.000	58,8	83.000
2004	94.950	12.150	1.600.000	400.000	25	1.200.00	75	145.000
2005	96.625	16.555	1.200.000	400.000	33,3	800.000	66,7	115.000
2006	-	-	1.650.000	450.000	27,3	1.200.000	72,7	166.324*

Kaynak: TÜİK, TEAE.

*:İzmir Ticaret Borsası 2006/07 Sezonu Rekolte Tahmini.

TÜİK verilerine göre ülkemizde yaklaşık 96 milyon meyve veren, 16 milyon meyve vermeyen olmak üzere toplam 113 milyon zeytin ağacı mevcuttur. 2005 yılında 1.200.000 ton olan zeytin üretimi, 2006 yılında 1.650.000 ton olarak gerçekleşmiştir. Son yıllarda yeni zeytin fidanlarının dikimi ve üreticinin zeytin üretimine özendirilmesiyle birlikte ağaç sayımızdaki artışa bağlı olarak üretimde de artış meydana gelmiştir. Toplam zeytin üretiminin yıllar itibarıyla ortalama % 30'unun sofralığa, % 70'inin de yağlığa ayrıldığı görülmektedir.

Zeytin üretim rakamlarına bakıldığında yıllara göre artış ve azalışlar görülmektedir. Bu durum zeytin ağacının periyodiste gösteren bir tür olması nedeniyle bir yıl yüksek bir yıl düşük ürün alınmasından kaynaklanmaktadır. Kültürel uygulamalarla (budama, sulama, zirai mücadele, gübreleme, hasat şekli vs) periyodistenin şiddeti azaltılarak var yılı ile yok yılı arasındaki fark azaltılabilir.

Ülkemiz zeytin yetiştiriciliğinde karşılaşılan sorunların başında kültürel uygulamalardaki yetersizlik gelmektedir. Diğer meyve türlerine göre sulama, gübreleme çok az yapılmakta; budamaya ihtiyaç gösteren bir tür olmasına karşın yine budama da çok az yapılmaktadır. Zeytin sineği yüzünden % 100'e yakın meyve dökümleri meydana gelmektedir. Bunların yanında hasatta mekanizasyona gidilememesi ve sırkla hasadın yapılması bir yıl sonra ürün verecek olan sürgünlerin zarar görmesine neden olmaktadır. Bütün bu faktörler hem birim alandan alınan

verimin düşmesine hem de var yılı ile yok yılı arasındaki farkın iyice artmasına neden olmaktadır.

Yer seçiminden, fidan seçimine, yetiştiricilikte uygulanan kültürel tedbirlere kadar üretimin her safhasındaki uygulamalara bağlı olarak elde edilen ürün de şekillenmektedir. Yetiştiriciliğe başlarken özellikle fidan seçimi konusunda büyük titizlik gösterilmelidir. Fidanlar, değerlendirme şekli yanında ekolojik istekleri ve adaptasyon yetenekleri dikkate alınarak temin edilmelidir.

Sertifikalı fidan kullanımının taşıdığı önem dikkate alındığında, araştırma enstitüleri ile ziraat fakültelerinin ortaklaşa yürüteceği çalışmalar sonucunda geliştirilen hastalık ve zararlılara dayanıklı, iklim ve toprak koşullarına en iyi uyum sağlayan çeşitler üreticilere tanıtılmalı ve üreticilerimizin bu fidanları temin etmesi sağlanmalıdır.

Var yılı ve yok yılı arasındaki makasın azaltılmasında kültürel önlemlerin önemi dikkate alındığında, budama ve sulamaya gereken önem verilmeli, bitkinin ihtiyaç duyduğu besin maddelerinin yeteri kadar temin edilebilmesi için gübreleme işlemleri toprak ve yaprak analizlerine göre yapılmalı, bitki sağlığı, gıda kalitesi ve güvenliğinin giderek önem kazandığı günümüzde sürdürülebilir tarım tekniklerinin kullanımı konusunda gereken hassasiyet gösterilmelidir. Verimli ve kaliteli bir üretimin gerçekleşmesi bakımından gerek üretim gerekse işlemede modernizasyona gidilmeli, üretim doğru yönlendirilmelidir. Tekniğine uygun üretim konusunda gerekli eğitim ve yayım faaliyetleri ile üreticilerimiz bilinçlendirilmelidir.

Ülkemiz zeytinciliği büyük bir gelişim içerisinde. Zeytin üretimindeki olumlu gelişmelere paralel olarak son yıllarda zeytin sıkma tesislerinin modernleşmesi, kapasitelerinin artması ve modern rafine zeytinyağı işleme tesislerinin devreye girmesi ile zeytinyağı üretimi ve kalitesinde de ilerleme kaydedilmiştir.

6.1.8.3.3. Tüketim

Zeytinyağı, öncelikle hiçbir kimyasal işleme tabi tutulmadan yenilebilen tek bitkisel yağ; adeta bir meyve suyu, özelliğinden kaynaklanan doğal ve içeriğinde bulunan birçok vitamin ve koruyucu maddeleriyle sağlıklı beslenmede çok çok önemlidir.

Dünyada ve ülkemizde insan sağlığına yönelik önemi her geçen gün biraz daha artan zeytinyağının tüketimini artırmak amacıyla yapılan çalışmalar olumlu sonuçlar vermesine rağmen bu ürünün pahalı bir gıda maddesi olması, ülkemizde margarin ve ayçiçek yağı tüketim alışkanlığı ve tanıtım faaliyetlerinin yetersizliği nedeniyle, ülkemiz tüketimi arzu edilen seviyeye ulaşamamıştır. Zeytinyağı üreticisi ülkeler arasında en az zeytinyağı Türkiye’de tüketilmektedir. Ülkemizde kişi başı yıllık zeytinyağı tüketimi ancak 1 kg seviyesine kadar ulaşmaktadır. Oysa aynı değer Yunanistan’da ise 18,7 kg, İtalya’da 13 kg ve İspanya’da ise 11,7 kg düzeyindedir. Dünya’da kişi başı yıllık zeytinyağı tüketimi ise 0,4 kg’dır(FAO).

6.1.8.3.4. Pazarlama

Ülkemizde üretilen zeytin yıllara göre değişmekle birlikte genel olarak % 30’u sofralık, % 70’i yağlık olarak değerlendirilmekte buna göre de ayrı pazarlama sistemleri ve pazarlama kanalları ortaya çıkmaktadır. Yağlık zeytinler yağhanelere veya kooperatiflerin(Tariş) zeytin sıkma tesislerine ulaştırılmaktadır. Elde edilen zeytinyağı da tüccarlar, Tariş, ihracatçılar aracılığıyla iç ve

dış piyasalarda pazarlanmaktadır. Sofralık zeytinde ise tane iriliğine göre boylaması yapılan ürün Marmarabirlik, tüccarlar, özel salamura işletmelerine teslim edilen ürün toptancı, perakendeciler aracılığıyla iç ve dış piyasada satışa sunulmaktadır.

6.1.8.3.5. Dış Ticaret

Ülkemizde üretilen zeytin, yağlık ve sofralık olarak işlendikten sonra, siyah zeytin, yeşil zeytin ile zeytinyağ olarak ihraç edilmektedir.

Tablo 177. Türkiye'nin Zeytinyağı, Siyah Zeytin, Yeşil Zeytin İhracatı

Yıl	Zeytinyağı		Siyah Zeytin		Yeşil Zeytin	
	Miktar (Ton)	Değer (1000 \$)	Miktar (Ton)	Değer (1000 \$)	Miktar (Ton)	Değer (1000 \$)
2000	15.039	29.604	21.682	20.472	5.521	6.095
2001	95.725	133.765	31.693	22.244	10.890	9.533
2002	24.342	18.868	29.392	13.171	4.828	3.929
2003	76.235	163.544	36.255	39.100	9.625	12.533
2004	50.792	135.122	44.854	36.036	9.612	7.692
2005	91.461	300.000	47.132	37.625	9.492	7.533

Kaynak: TEAE,TÜİK,İGEME.

Ülkemizde zeytinyağı kutulu, varilli ve dökme olarak ihraç edilmektedir. Naturel ikinci yağların kutulu ve varilli ihracatı serbest ancak dökme ihracatı yasaktır. Lampant yani rafine edilmemiş ham zeytinyağı ihracatı ise Dış Ticaret Müsteşarlığı'nın iznine tabidir. Naturel sızma, naturel birinci, rafine ve riviera tipi zeytinyağların kutulu, varilli ve dökme ihracatı serbesttir.

1967 yılından bugüne zeytinyağı ihracatı gerçekleştiren ve net zeytinyağı ihracatçısı olan ülkeler arasında yer alan ülkemizin, zeytinyağı ihracatı yıldan yıla keskin artış ve düşüşler göstermektedir. Bunun en önemli nedenlerinden birisi zeytin rekoltesinde meydana gelen değişikliklerdir. Bunun yanı sıra işleme teknolojisi, pazarlama politikaları ve diğer zeytinyağı üreticisi rakiplerimizin zeytinyağı üretimindeki artış ve düşüşler de ihracatımızı etkilemektedir.

Dünyada zeytinyağına olan talebin artması Türkiye için yeni ihraç pazarlarının ortaya çıkmasına neden olmuş ve son yıllarda daha önce zeytinyağı ihracatı yapılmamış ülkeler Türkiye'ye yeni olanaklar tanımıştır. Bugün Türk zeytinyağı, başta İtalya, İspanya, ABD olmak üzere Kanada, Güney Kore, Fildişi Sahili, Suudi Arabistan, Japonya ile birlikte yaklaşık 80 kadar ülkeye ihraç edilmektedir (GÖKSU, 2006).

Türkiye'nin zeytin üretiminde kendine yeterli olmasına karşın, düzenli olmamakla birlikte zeytinyağı ithalatı mevcuttur. İthalat daha çok üretimin yetersiz olduğu yıllarda yapılmaktadır.

Tablo 178. Türkiye'nin Zeytinyağı İthalatı

Yıllar	İthalat	
	Miktar(Ton)	Değer(1000 \$)
2000	1.708	2.522
2001	58	28
2002	2.281	3.555
2003	1.106	1.940
2004	27	90
2005	108	2.333

Kaynak: İGEME,TÜİK.

6.1.8.3.6. Destekleme ve Fiyat

Sofralık zeytin fiyatları Marmarabirlik tarafından açıklanırken, zeytinyağ fiyatları ise Tarış Zeytin ve Zeytinyağı Tarım Satış Kooperatifleri Birliği tarafından açıklanmaktadır. Üretici eline geçen fiyatlarda Birliklerin verdiği fiyatlar esasa alınmakta, piyasa bu fiyatlara göre oluşmaktadır. Birliklerin zeytin ve zeytinyağı piyasasını etkileyici rol oynadığı dikkate alındığında ilan edilen fiyatların miktarı kadar, fiyatların zamanında açıklanması da ayrıca önem taşımaktadır. Sofralık zeytinde ve zeytinyağında üreticiye güven verici bir fiyat politikası takip edilmemesi yanında etkili bir stoklama sistemi bulunmaması ile birlikte, yok yılında fiyatlar yükselirken var yılında fiyatlar düşmektedir. Ülkemizde ise depolama imkanlarının yeterli olmaması sonucunda da bol ürün yıllarında üretici adeta cezalandırılmaktadır. Bunun yanında girdi fiyatlarındaki artış ile birlikte alım gücü günden güne azalan çiftçi mağdur olmaktadır.

Tablo 179. Yıllar İtibarıyla Sofralık Zeytin, Zeytinyağ Fiyatları ve Primler

Yıllar	Sofralık (TL/Kg)**	Zeytinyağı (TL/Kg)	Yağlık Prim
1998	-	325.000	40(cent/kg)
1999	646.000	990.000	-
2000	943.000	1.030.000	28(cent/kg)
2001	1.148.000	2.500.000	150.000(TL/Kg)
2002	850.000-2.000.000	2.600.000	175.000(TL/Kg)
2003	2.300.000	3.200.000	200.000(TL/kg)
2004	1.450.000-3.650.000	3.600.000	250.000(TL/kg)
2005	1.600.000-4.050.000	5.000.000	100.000(TL/kg)
2006	1,30-3,90(YKr/Kg)	3,86(YKr/Kg)	11(YKr/Kg)

Kaynak: TARİŞ, MARMARABİRLİK, TKB.

1966 yılından 1986 yılına kadar destekleme alımı kapsamında yer alan ve desteklenen zeytinyağı, 1987-1990 yılları arasında destekleme alımı kapsamından çıkarılmıştır. 1991 yılında

yeniden destekleme kapsamına alınan zeytinyağı 5 Nisan 1994 Kararlarıyla birlikte tekrara destekleme kapsamı dışında bırakılmıştır. Dünya Ticaret Örgütü ve AB Ortak Tarım Politikalarına uyum sağlamak, ekonomiyi kayıt altına alarak vergi gelirlerini artırmak, tarımsal kayıt ve envanter tutulmasını sağlamak, üretici ve sanayiciyi aynı zamanda koruyup, üretimi teşvik etmek, sanayiye dünya fiyatlarından hammadde sağlamak, ve devlet hazinesine en az yük getirecek olan prim sistemine aşamalı olarak geçmek amaçlanarak zeytinyağında prim sistemine geçilmiştir (TEAE, 2006).

Zeytinyağında prim uygulaması olumlu karşılanmakla birlikte “üretici ve sanayiciyi aynı zamanda koruyup, üretimi teşvik etmek, sanayiye dünya fiyatlarından hammadde sağlamak” şeklinde belirtilen amaçlara ulaşıldığını söylemek oldukça güçtür. Açılan primlerin üretici maliyetleri ve piyasa fiyatları dikkate alınmadan belirlenmekte, prim miktarları ihtiyacı karşılamaktan uzak kalmaktadır. Prim sisteminden beklenen faydanın elde edilebilmesi primler üretim maliyeti dikkate alınarak ilan edilmelidir.

Ülkemizde zeytinyağı için verilen bir diğer destek de ihracat iadeleridir. Tarımsal Ürünlerde İhracat İadesi Yardımlarına İlişkin Para-Kredi ve Koordinasyon Kurulu Tebliğ (Tebliğ No:2007/1) 22 Mart 2007 tarih,26470 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.

Tablo 180. Zeytinyağ İhracat İadeleri(\$/Ton)

Yıllar	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
İade miktarları	200	180	180	180	150	100	125

Tebliğ hükümleri çerçevesinde zeytinyağı için verilmesi öngörülen ihracat iade miktarı 125 \$/Ton olarak belirlenmiştir. “Tescilli Türk markaları” ve Made in Turkey” ibaresi ile ihraç edilen zeytin ve zeytinyağlarında iade miktarları artırılarak verilmektedir. Zeytinler için GTİP numarası ve kilogramına göre zeytinler için 125-200 \$/ton, zeytinyağı için ise 175-400 \$/ton ihracat iadesi verilmesi kararlaştırılmıştır. Markalı ve ambalajlı ürün ihracatımızın teşviki, ülkemizin sahip olduğu zenginliklerin katma değere dönüşerek ülke menfaatleri doğrultusunda hareket edilmesi oldukça sevindirici gelişmelerdir.

İhracat iadelerinin yanında üretimin yönlendirilmesine yönelik desteklerde verilmeye başlanmıştır. Bu kapsamda 2005 yılında Tarım ve Köyişleri Bakanlığı tarafından yayımlanan 2005/20 No’lu tebliğ ile birlikte sertifikalı zeytin fidanı kullanarak dikim yapan üreticilere 30 YTL/da ödeme yapılmıştır. Bu uygulamaya 2006 yılında da devam edilmiş, virüsten arı fidanlar ile bahçe tesis için 300 YTL/da, sertifikalı zeytin fidanı kullanımı için de 250 YTL/da ödeme yapılacağı kararlaştırılmıştır. 2007/15 No’lu Tebliğ ile 2006/19 No’lu tebliğde değişiklik yapılmıştır. Söz konusu değişiklik ile birlikte sertifikalı fidan ve fide ile yeni tesis kurarak destekten yararlanacak üreticilerin kullanacağı sertifikalı tür ve çeşitlerin, Araştırma Kuruluşlarınca düzenlenmiş olan çeşit tavsiye listesine ve üretimine ihtiyaç duyulanlara göre Bakanlıkça belirleneceği ve Bakanlıkça belirlenenler dışındaki tür ve çeşitler destekleme kapsamı dışında tutulacağı, tebliğ değişikliğinin

de 1 Ocak 2007 tarihinden yürürlüğe gireceği belirtilmiştir.

Üretimin bölgeler ve ihtiyaca göre yönlendirilmesi büyük önem taşımaktadır. Nitekim, üreticilerimiz uygulanan destekleme politikaları doğrultusunda yayımlanan tebliğler ile yönlendirilmekte ve bu doğrultuda da yatırım yapmaktadırlar. Bu gibi kararların üreticilerimize zamanında duyurulması büyük önem taşımaktadır. Aksi takdirde yatırımını yapmış ve yatırım kararı içinde olan üreticinin olumsuz etkilenmesi kaçınılmaz olacaktır.

Kararların zamanında duyurulması yanında üreticilerin bilgilendirilmesi de oldukça önem taşıyan bir diğer konudur. Ekonomik önemini kaybetmiş çeşitlerin neler olduğu, türler ve çeşitler bazında çeşit tavsiye listeleri hakkındaki bilgiler ile bölgeler göre tavsiye edilen çeşitlerin fidan üretiminin ne durumda olduğu, talebin karşılanma durumu hakkında üreticilerin bilgilendirilmesi, üretimin zamanında ve doğru yönlendirilmesi gerekmektedir.

AB’de zeytinyağındaki desteklemelere baktığımızda (TARİŞ, 2005) 1 Kasım 2005’den itibaren tek ödeme sistemine geçmiştir. Zeytincilere verilecek tek ödeme tutarlarının hesaplanması için 1999/2000-2000/2001-2001/2002 ve 2002/2003 pazarlama yılları referans dönemi olarak kabul edilmiştir. Zeytin üreticisinin bu pazarlama yıllarında elde ettiği zeytinyağı miktarı ile üretim yardımı birim tutarının çarpılıp ortalaması alındıktan sonra, bu ortalama en az 0,6 katsayısı yada üye devletler tarafında karara bağlanacak daha yüksek bir katsayı ile çarpılarak tek ödeme tutarları hesaplanacaktır. Eski düzenlemeye göre 1998/99 ila 2004/2005 pazarlama yılları için kg başına verilen üretim yardımının 1,3 euro olduğu dikkate alındığında AB üreticisinin ne denli desteklendiği açıkça görülmektedir.

Yeni düzenleme ile 0,3 hektardan küçük zeytinliklere için referans dönemi uygulaması yapılmayacak olup, sadece tek çiftlik ödemesi yapılacak verilecektir. Bu durumda bu üreticiler sadece genel ödemde sistemi düzenlemelerine tabi olacaklardır.

Zeytin üreticilerine verilen yardımların yanında zeytinliklerin muhafazası için üye devletlerin isteğine bağlı olarak ilave prim verilebilecektir. Bunun yanında zeytinyağı piyasasında ciddi rahatsızlıklar yaşanması durumunda özel stoklama yardımı verilebilecektir. Ayrıca zeytincilik sektöründe kalitenin artırılmasına yönelik faaliyetlerinde finanse edilmesine imkan tanınmaktadır.

Görüldüğü üzere AB sistemli bir fiyat ve müdahale politikası izlenmektedir. AB’nde verilen bu desteklerin yanında, çiftçi gelirlerini arzu edilen seviyede tutmak üzere topluluk sınırında gümrük vergisi ve prelevman (değişken spesifik ithalat vergisi) tahsili yoluyla, ithal edilen ürünler nedeniyle, topluluk içi piyasalarda ürün fiyatlarının düşmesini önlenmeye çalışarak üreticilerini korumaktadır. Ancak AB bazı üretici ülkelere yaptığı özel anlaşmalar ile ihracatta çeşitli ayrıcalıklar tanımaktadır. Nitekim Tunus’a her yıl 55 bin ton zeytinyağı alma garantisi vermiştir(TEAE,2006). Üreticilerimiz gerek AB’nin diğer üye olmayan üretici ülkelere tanıdığı ayrıcalıklar gerekse üreticilerine vermiş olduğu destekler karşısında rekabet etmek durumuna bırakılmaktadır. Sektörün desteklenmesine yönelik girişimler olumlu karşılanmakla birlikte ülkemizin rekabet etmesi için yeterli değildir.

Sonuç Ve Öneriler

Ülkemizin yemeklik bitkisel yağ açığı henüz kapanmış değildir. Hemen hemen her yıl diğer bitkisel yağların hammadde üretimlerinin ihtiyaca cevap vermemesi nedeni ile önemli miktarlarda bitkisel yağ ithalatı yapılmaktadır. Ülkemizin sahip olduğu kaynakların iyi değerlendirilmesi ile zeytinyağı üretiminin artırılması ve yağ açığının bir ölçüde zeytinyağı ile karşılanması mümkündür. Fakat üretim ve pazarlamada karşılaşılan sorunlar üretim artışını engellemektedir.

Tane zeytinde ve zeytinyağında üreticiye güven verici bir fiyat politikası takip edilmemektedir. Girdi fiyatlarının günden güne artışının çiftçimizin alım gücünü azaltması, üreticinin bakımı zor ve masraflı olan zeytinliklerine gerektiği şekilde bakamamasına sebep olmaktadır. Bilgi ve beceri gerektiren zeytin tarımı konusunda üreticilere yeterli şekilde eğitim hizmetleri götürülememektedir. Dünyadaki zeytincilikte gelişmiş ülkeler var yılı ile yok yılı arasındaki verim farkını en aza indirmeye çalışmakta, üretimin çok olduğu yıllarda üretilen zeytinyağını stoklayarak dünya pazarlarına değer fiyattan satmakta ve üreticiye iyi fiyat vererek üretimi teşvik etmektedirler. Ülkemizde ise depolama imkanlarının yeterli olmaması, bol ürün yıllarında üretimin gereken şekilde değerlendirilememesine sebep olmaktadır.

Zeytinciliğimizin ve zeytinyağı üretimimizin arzulanan düzeye ulaşabilmesi, ekonomimize katkısının artırılması için şu tedbirlerin alınmasında yarar görülmektedir.

- Zeytin ağacı mutlak periyodiste gösteren bir türdür. Bu nedenle zeytin üretimimiz yıllara göre inişli çıkışlı bir grafik izlemekte olup bir yıl yüksek bir yıl düşük ürün alınmaktadır. Kültürel uygulamalarla (budama, damla sulama, zirai mücadele, gübreleme, hasat şekli vs) periyodistenin şiddeti azaltılarak var yılı ile yok yılı arasındaki fark azaltılabilir. Üreticilerimizin teknik ve pratik bilgi düzeyi, uygulanacak eğitim programları ile yükseltilmeli, alınacak tedbirlere yeterli ölçüde tarımsal girdi kullanımı teşvik edilmeli ve ucuz girdi temini sağlanmalıdır. Ayrıca zeytinde görülen hastalık ve zararlılarla karşı gerekli tedbirler alınarak, araştırma, eğitim ve yayım hizmetlerine ağırlık verilmelidir.

- Zeytin ve zeytinyağında devletçe girdi fiyatlarındaki artışlar dikkate alınarak, üretimi teşvik edecek bir fiyat politikası izlenmelidir. Bu bağlamda üreticinin zeytin üretimine devam etmesinin sağlanması ve zeytin üretiminin teşviki, üretimin istikrarının sağlanması, üretici gelirinin artırılması bakımından prim sistemine devam edilmeli, prim sisteminden beklenen faydanın elde edilebilmesi primler üretim maliyeti dikkate alınarak belirlenmelidir. Sofralık üretimlerin yağlığa kaymasının engellenmesi bakımından sofralık zeytin için de prim verilmelidir.

- İşleme teknolojisi, pazarlama politikaları ve diğer zeytinyağı üreticisi rakiplerimizin zeytinyağı üretimindeki artış ve düşüşler ihracatımızı etkileyen başlıca etkenlerdir. Bu nedenle ihracatımızın artırılarak gerek ülke ekonomisine olan katkısının artırılabilmesi için var yılı ile yok yılı arasındaki fark azaltılıp stoklama imkanları geliştirilmeli, üreticiye depolama yardımı verilmelidir. Gerekli tanıtım ve pazarlama stratejilerinin geliştirilmesi ile de hedef pazarlar değerlendirilmelidir.

- Ülkelere dökme formda ihraç ettiğimiz zeytinyağı, daha sonra ambalajlanarak diğer pazarlarda çeşitli markalar altında rakip olarak karşımıza çıkmaktadır. İhracatımızın ambalajlı ürünler halinde yapılması ülke ekonomisine daha fazla katkı sağlayacak ve üreticilerimizin emeği daha iyi değerlendirilmiş olacaktır. Zeytinyağı ihracatında özellikle ambalajlı ver markalı ihracat teşvik edilmelidir.

- Zeytin rekoltesindeki artışa bağlı olarak elde edilen zeytinyağı rekoltesi de artmaktadır. Artan üretiminin değerlendirilmesinde ham yağ ihracatının serbest bırakılması çözüm yolu olarak düşünülmemelidir. Yağlı tohum ithalatına 1 milyar doların üzerinde bir ödeme yapılan, bitkisel

yağ açığının yaklaşık 800.000 ton olduğu ülkemizde tüketim mutlak surette artırılmalı, zeytinyağında söz sahibi olmak için çaba sarf edildiği bir dönemde tedarikçi ülke konumuna sokulmamalıdır.

- Ülkemizde zeytin üretimi gelişme göstermektedir. Bu durumda üretimin doğru yönlendirilmesi büyük önem taşımaktadır. Gerek üretimin doğru yönlendirilmesi gerekse artan üretim nedeniyle pazarlama problemi ile karşılaşılması bakımından AB'deki gibi zeytinyağı piyasasında yaşanabilecek sorunlara karşı özel stoklama yardımı verilmeli, tanıtım faaliyetleri ile iç tüketim artırılmalıdır. Zeytinyağında, tüketimimizin artırılması amacıyla etkilme gücü yüksek yayın araçlarıyla tüketiciyi özendirmek için reklam faaliyetleri devletçe desteklenmeli bitkisel yağ açığımızın kapatılmasında zeytinyağı devreye sokulmalıdır.

- Sofralık zeytin işleme tesisleri, zeytinyağı fabrikaları ve yağhanelerin teknolojik bakımından geliştirilmesini teşvik edici tedbirler alınmalıdır.

- Birlikler finansman bakımından güçlendirilmelidir.

- Zeytinlik alanları konut, turizm, sanayi ve madencilik alanı olarak kullanılması zeytin varlığımızı tehdit ettiğinden, zeytinliklerin amaç dışı kullanımın önüne geçilmesi gerekmektedir.

Kaynaklar

1- TEAE,2006; TUNALIOĞLU, R., KARAHOCAGİL, P., “Zeytinyağı, Sofralık Zeytin, Prina Yağı Durum ve Tahmin”, Tarım ve Köyişleri Bakanlığı, Tarımsal Ekonomi Araştırma Enstitüsü, Mart 2006, ANKARA.

2- KAŞKA, N., GÜLERYÜZ, M., KAPLANKIRAN, M., KAFKAS, S., ERGİŞLİ, S., EŞİTKEN, A., ASLANTAŞ, R., AKÇAY, E. “ Türkiye Meyveciliğinde Üretim Hedefleri” Türkiye Ziraat Mühendisliği IV. Teknik Kongresi, 3-7 Ocak 2005, Ankara, 519-594.

3- 8. Beş Yıllık Kalkınma Planı, Bitkisel Üretim ÖİK Komisyonu, Meyvecilik Alt Komisyonu, Zeytin Raporu, Bornova, 2000.

4- GÖKSU, Ç., 2006, “Zeytinyağı”, İhracatı Geliştirme Etüd Merkezi, ANKARA.

5- GÖKSU, Ç.,2003. “Türkiye’de ve Avrupa Birliği’nde Zeytinyağı Sektörü”, İhracatı Geliştirme Etüd Merkezi, ANKARA.

6- TARIŞ,2005, “Avrupa Birliği Bilgi Notu ve Çeviri Raporu”

7- www.tarim.gov.tr

8- www.fao.org

6.1.8.4. Üzüm

Bağcılık için yer kürenin en elverişli iklim kuşağı üzerinde bulunan Ülkemiz, asmanın gen merkezi olmasının yanı sıra en eski ve köklü bir bağcılık kültürüne de sahiptir. Üzüm; çeşitli değerlendirme yöntemlerinin oluşu, iklim ve toprak istekleri yönünden çok seçici olmayışı, çok yıllık olması ve çoğalma yöntemlerinin kolay oluşu gibi etkenlerin de etkisiyle dünyada da en yaygın kültür bitkilerinden biridir.

Asmanın anavatanı olarak kabul edilen ülkemizde bağların toplam tarım alanı içerisindeki payı %1,2’dir. Ülkemizde yaklaşık 1200’ün üzerinde üzüm çeşidinin varlığı saptanmıştır. Ancak bunlardan 50-60 kadarının ekonomik önemi olup, geniş çapta yetiştirilmektedir. Ülkemizde yetiştirilen üzümlerin yaklaşık %30’u kurutulmakta ve kuru üzümde dünya ticaretinde söz sahibi

olmaktadır.

6.1.8.4.1. Üretim Ve Tüketimi

6.1.8.4.1.1. Dünya Üzüm Üretimi ve Tüketimi

Dünyada yaklaşık 7,5 milyon hektar alanda yaklaşık 61 milyon ton üzüm üretilmektedir. Dünya üzüm üretiminin yarısından fazlası Avrupa kıtasında gerçekleştirilmektedir. Dünya yaş üzüm üretiminde İtalya, Fransa, ABD, İspanya, Türkiye başlıca ülkelerdir. Dünya üzüm üretiminin %64,3'ü şaraba işlenirken %7,6'sı kurutmalık ve %20,9'u sofralık olarak değerlendirilmektedir. Dünyada üretilen üzümlerin her yıl yaklaşık 700-800 bin ton arasındaki bir miktarı kurutulularak değerlendirilmektedir. ABD, Türkiye, İran, Yunanistan Güney Afrika , Şili ve Afganistan önemli ülkelerdir.

Kuru üzüm üretiminde ise ABD ve Türkiye dünya kuru üzüm üretiminin yaklaşık %70'ini gerçekleştirmektedir.

Dünya çekirdeksiz kuru üzüm tüketimi yaklaşık 750-850 bin ton civarındadır. Tüketimde 190-200 bin tonla ABD ilk sırayı alırken bunu 25-30 bin tonla Avustralya ve Türkiye izlemektedir. Diğer önemli tüketici ülkeler ise Afganistan, İran, G.Afrika ve Yunanistan'dır.

6.1.8.4.1.2. Türkiye Üretim Ve Tüketimi

Türkiye Üzüm Üretimi

Ülkemiz yaklaşık 525 bin hektar bağ alanında yılda yaklaşık 3,5 milyon ton üzüm üretimi gerçekleştirilmektedir. Ülkemizde üretilen üzümlerin yaklaşık %30'u sofralık, %37'si kurutmalık, %30'u pekmez, pestil, sucuk, şıra ve %3'de şaraplık olarak değerlendirilmektedir.

Tablo 181. Türkiye Üzüm Ekim Alanları ve Üretim Miktarları

Yıllar	Ekilen Alan (1000 Hektar)	Üretim (1000 Ton)
1998	541	3,700
1999	535	3,600
2000	535	3,600
2001	525	3,250
2000	530	3,500
2003	530	3,650
2004	530	3,500
2005	530	3,650
2006		4,000

Kaynak:FAO,TÜİK

Ülkemiz dünyanın 5. büyük üzüm üreticisidir. Üretilen üzümün yaklaşık %63'ü çekirdekli %27'si ise çekirdeksiz üzümden oluşmaktadır. Bölgelerimize göre üretim incelendiğinde ise; Ege Bölgesinde çekirdeksiz kuru üzüm, Marmara Bölgesinde sofralık ve şaraplık, Akdeniz Bölgesinde ilk turfanda, Orta Anadolu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesinde şaraplık, şıralık, sofralık, çekirdekli kurutmalık üzüm yetiştiriciliği yönünden gelişme gösterdiği görülmektedir.

Tablo 182. Çekirdeksiz Kuru Üzüm Üretimi

Yıllar	Çekirdeksiz Üzüm Alanı (Ha)	Çekirdeksiz Kuru Üzüm Üretimi (ton)
1999	746,690	214.000
2000	761,310	285.000
2001	783,730	205.000
2002	794,180	231,000
2003	812,116	215,000
2004	820,850	305,332
2005	850,790	242,809
2006	*861,560	281,233**

Kaynak: TEAE

* İTB Tahmin

**TUIK(2006 üretimi kuruya çevrilmiştir)

Türkiye Üzüm Tüketimi

Yıllar itibari ile bakıldığında nüfusun sürekli artış göstermesine rağmen kişi başına üzüm tüketimimiz artmamış, aksine azalmıştır. 1990'ların başında yaklaşık 45 kg olan kişi başı üzüm tüketimi günümüzde 40-42 kg arasında değişmektedir.

Çekirdeksiz kuru üzümde ise iç tüketim toplam 20-25 milyon tondur.

6.1.8.4.2. Üretim Sorunları

Ülkemizde bağ tesisi flokseralı bölgelerde aşılı veya amerikan asma fidanları ile, flokserasız bölgelerde ise yerli fidanlarla yapılmaktadır.

Bağlarda özellikle bakteriyel hastalıklar, virüs hastalıkları ve floksera zararlısına karşı ilaçlı mücadelede mümkün olmamaktadır. Bu nedenle virüs ve bakteriyel hastalıklara karşı en etkin yöntem temiz ve sağlıklı fidan kullanımıdır. Floksera ve nematodlar için ise dayanıklı Anaçları ile bağların tesis edilmesi şarttır.

Aşılı asma fidan üretiminde en büyük sorun yetersizliktir. Aşılı fidan talebi yılda 8-10 milyon adettir ancak üretim bu talebi karşılayamamaktadır. Özellikle son yıllarda uygulanan fidan desteği talebin daha da artmasına yol açmıştır.

Güneydoğu'da alternatif ürün projesi kapsamında olan tütün alanları yerine bağ tesis edilmektedir. Yöre üreticisinin yerinde geçimini sağlayabilmesi için bağcılık hakkında gereken bilgilere ve yeni teknik gelişmelere ulaşabilmek için Adıyaman'da Bağcılık Araştırma Enstitüsü kurulmalıdır.

6.1.8.4.3. Destekleme

6.1.8.4.3.1. AB Destekleme Sistemi;

AB’de üzüm, Meyve Sebze Ortak piyasa düzeni içinde işlenmiş meyve sebzeye yapılan yardımlar bölümünde değerlendirilmektedir. Şaraplık üzümler ayrıca şarap ortak piyasa düzeninde değerlendirilmektedir.

AB’de kuru üzüm, yetiştirme yardımı ve depolama yardımı adı altında desteklenmektedir.

Kuru üzüm elde etmede kullanılan sultana ve muskat çeşitleri ile kuş üzümünün yetiştirilmesine yönelik olarak yetiştirme yardımı verilmektedir. Bu yardım için topluluk bütününde 53.000 ha’lık azami garanti edilmiş alan belirlenmiştir. Yardım oranları 2004/2005 pazarlama yılı için;

Flokseradan etkilenmiş veya geçen beş yıllık süre içerisinde yeniden dikilmiş alanlarda sultaniye üzüm asmaları ile kaplı alanlarda hektar başına 2806€

Sultaniye üzüm asmaları ile kaplı alanlarda hektar başına 3847€

Kuş üzümü asmaları ile kaplı alanlar 3391€

Muskat üzümü asmaları ile kaplı alanlar için 969€

Yeniden bağ dikimine ilişkin yardımlar ise 3917€ olarak belirlenmiştir.(Can,F.2005)

Ayrıca, kalite standartlarına uygun kuru üzümler onaylı depolama kuruluşlarınca satın alınabilmektedir. Depolarca alınabilecek azami sultani ve kuş üzümü miktarı 27,370 ton’dur. Depoların ürünleri satın alma fiyatları ise her yıl belirlenmektedir. 2004/2005 pazarlama yılında depoların işlenmemiş kuru üzüm alım fiyatları 418,89€/ton olarak belirlenmiştir. Depolama kuruluşlarına da satın aldıkları bu ürünlerin depolanmasına yönelik depolama yardımı verilmektedir. Depolama kuruluşlarının belirli koşulları sağlaması ve üye devlet tarafından onaylanmış olması gerekmektedir. Bu kuruluşlar ürünleri piyasa koşullarına zarar vermeyecek biçimde piyasaya arz etmek durumundadır. (Can,F.2005)

Depolama kuruluşları tarafından satın alınan ürünler ile satışı yapılan ürünler arasında fiyat farkı oluşması durumunda telafi edilmektedir.

AB kuru üzümde yetiştirmeden depolamaya yaptığı yardımlarla, dolaylıda olsa müdahale ve fiyat telafisi yönünde destek vermektedir.

6.1.8.4.3.2. Türkiye Destekleme Sistemi

Üzüm üreticileri genel anlamda uygulanan DGD, gübre ve mazot desteklerini almaktadırlar. 2003 ve 2004 yıllarında 16YTL/da olarak ödenen DGD 2005 ve 2006 yıllarında 10YTL/da olarak ödenmiştir. Bunun dışında yeni bağ alanlarına sertifikalı fidan desteği de devam etmektedir.

Gübre desteği; 1996 yılında KDV’li gübre fiyatının %50 si şeklinde uygulanan destek zaman içinde azaltılarak 21 Eylül 2001 tarihinde tamamen kaldırılmıştır. Gübrede destek yeniden 2005 yılında, 2005/9321 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı’na göre Çiftçi Kayıt Sisteminde (ÇKS)

kayıtlı çiftçilere 500 dekara kadar 1 YTL/da olarak uygulanmıştır. Gübre desteği 2007 yılı içinde aynı şartlarda yine 1,43 YTL/da uygulanmasına karar verilmiştir. Verilen destek çiftçinin özellikle çekirdeksiz kuru üzüm üretiminde kullanılan gübre bedelinin yaklaşık %4'ünü karşılamaktadır.

Mazot desteği; mazot desteği ilk olarak 2003 yılında dönüme 3,90 YTL olarak uygulanmıştır. Daha sonra 2005 yılında 1,5 YTL/da, 2007 yılında da 1,8 YTL/da olarak uygulamanın devam etmesine karar verilmiştir. Mazot desteğinde de 500 dekar'lık üst sınır vardır.

Fidan Desteği: 2005 yılında uygulamaya konulan sertifikalı fidan desteği 5 dekar kapama bağ alanlarında 100YTL/da olarak uygulanmıştır. 2006 yılında fidan desteği en az 10 dekar kapama bağ alanlarına 200YTL/da olarak uygulanmıştır.

Pazarlama Sistemleri

Türkiye bağcılığının geliştirilmesi her şeyden önce elde edilen ürünün taze yada işlenmiş olarak iç ve dış pazarlarda değerlendirilmesine bağlıdır. Bu nedenle üretim hedefleri iç ve dış pazarlarda rekabet edecek şekilde belirlenmelidir.

Daha öncede bahsedildiği üzere Ülkemizde üretilen üzümlerin yaklaşık%30'u sofralık, %37'si kurutmalık, %30'u pekmez, pestil, sucuk, şıra ve %3'de şaraplık olarak değerlendirilmektedir.

Sofralık üzüm pazarlaması çok sayıda alıcı ve satıcının olduğu ve ürünün tüketiciye ulaşmaya kadar çok sayıda el değiştirdiği bir pazarlama yapısı bulunmaktadır. Diğer yaş sebze ve meyvelerde olduğu gibi sofralık üzüm pazarlaması da 552 sayılı Hal Kanununa göre yapılmaktadır.

Sumalık üzümler TEKEL'in Alkol ve Alkollü içecekler bölümü özelleşmesinden sonra tamamen serbest piyasaya kalmıştır.

6.1.8.4.4.Çekirdeksiz kuru üzümde pazarlama ve pazarlama sorunları

Ülkemizin geleneksel ihraç ürünlerinden olan, üretiminde Dünya lideri olduğumuz çekirdeksiz kuru üzümde pazarlama kanalı içerisinde ise en büyük pay tüccar alımlarıdır. Bu alımları TARİŞ üzüm alımları izlemektedir. Çekirdeksiz kuru üzüm borsada işlem gören bir üründür.

Çekirdeksiz üzüm Ege Bölgesi üreticilerinin en büyük geçim kaynaklarından birisi olmasının yanında adı ve kalitesiyle dünyada tanınmış olan geleneksel ihraç ürünümüzdür.

Bölgede üretilen üzüm çoğunlukla kurutmalık olarak değerlendirilmekle birlikte, sofralık ve sumalık olarak da değerlendirilmektedir. Bölgede gerek kuru üzüm, gerekse sofralık üzüm daha çok ihraç ürünlerimizdir.

Tekel'in İçki Bölümünün özelleşmesi sonucu tüm suma fabrikaları özelleşmiştir. Bölgedeki sumalık üzümler özelleşen içki fabrikaları tarafından alınmaktadır.

Türkiye mevcut durumda 240.000 ton'luk kuru üzüm rekoltesini pazarlaya bilecek bir potansiyele sahiptir.

Ülkemiz, Dünya çekirdeksiz kuru üzüm üretim ve ihracatında ilk sıralarda yer almaktadır. Dolayısıyla ihraç fiyatımız aynı zamanda dünya kuru üzüm fiyatını da belirlemektedir. Kuru üzümde rekolteyi artıran sebeplerden birisi de taze olarak pazarlanamayan üzümün kurutmaya ayrılmasından kaynaklanmaktadır. Bu sebeple sofralık üzüm ihracat iadesi önem arz etmektedir.

Arz fazlası ürün, fiyatın düşmesi dolayısıyla döviz kaybı, üreticinin ve Ülkenin zararı demektir. Çekirdeksiz üzümdeki rekolteye bağlı olarak arz talep dengesinin bozulması, üreticilerimiz aleyhine işlemekte ve bir yıllık emeklerinin sonucunda maliyetin altında ürün satmak zorunda kalmakta veya ürün toplanmadan bağda kalmaktadır.

TEKEL'in içki bölümü önceki yıllarda rekolte fazlalığında yaş üzüm alarak, kuru üzüm fiyatlarının düşmesini engellerken, özelleştirildikten sonra ilk ürün alımlarında içki fabrikaları yaş üzümü fiyatının %23 daha düşüğüne almıştır. Kuru üzüm Ticaretinde en büyük alıcı ve piyasayı regüle edici konumda olan TARİŞ ise yeniden yapılandırma süreci sonrasında kaynak yetersizliğinden piyasayı regüle edecek bir alım gerçekleştirememektedir.

Kuru üzüm pazarlamasında ve ihracatında en büyük problem temizliktir. Çoğunlukla yerde veya örtü üzerinde kurutulan üzümlerde ihracat esnasında temizlik en büyük problem olmaktadır. Üzümlerin beton veya tel sergi üzerinde kurutulması gerekmektedir.

Ambalajlamada özellikle en büyük pazarımız olan AB standartlarına uyum göstermek için çalışmalar yapılmalıdır.

Ürün pazarlamasında ve serbest piyasada oluşan fiyata en olumsuz etki kaçak yollarla gelen üzümler sebep olmaktadır. Kaçak girişlerin önlenmesi için kontroller daha sıkı yapılarak, kaçak ürün girişi engellenmelidir.

Üzümde alternatif değerlendirme şekillerinin geliştirilmesi gerekmektedir.

Ürünün serbest piyasada fiyatının oluşabilmesi için çok fazla alıcı ve satıcının bir arada bulunması gereklidir. Bunun için ürün ihtisas borsaları oluşturulmalı ya da mevcut borsalara işlerlik kazandırılmalı, ticaret borsaları tescil kurumu olmaktan çıkarılmalıdır.

6.1.8.4.5.Ticaret ve Fiyat Analizleri

6.1.8.4.5.1. Dış Ticaret

Ülkemiz gerek bağ alanı gerekse üzüm üretiminde dünya düzeyinde önemli bir yer almasına karşın dünya sofralık üzüm ticaretinde söz sahibi olamamaktadır.

Ancak özellikle kuru üzüm dünya ticaret hacminden %50'ye yakın bir pay almakta ve ihracatından her yıl yaklaşık 250 milyon \$ gelir sağlanmaktadır.

Tablo 183. Türkiye sofralık ve çekirdeksiz kuru üzüm ihracatı

Yıllar	Üzüm		Ç.Kuru Üzüm	
	Miktar (ton)	Değer (1000\$)	Miktar (ton)	Değer (1000\$)
1998	53.945	20.961	193.142	211.937
1999	47.943	25.290	188.943	202.970
2000	64.873	28.841	201.744	196.885
2001	79.294	32.830	225.743	163.051
2002	81.346	34.681	206.598	157.348
2003	99.318	51.245	195.995	183.960
2004	159.310	81.747	211.894	231.400
2005	155.603	91.362	226.598	239.729
2006	150.981	83.980	244.195	289.208

Kaynak:DTM

6.1.8.4.5.2. Fiyat Analizi

Önemli bir ihraç kalekimiz olan çekirdeksiz kuru üzümde TEKEL'in alkol ve alkolü içecekler bölümü özelleşmesi, Tariş'in yeniden yapılanma sürecine girmesinde sonra ürün fiyat artışları, girdi fiyatları ve enflasyon artışının gerisinde kalmıştır. Ancak Tariş alım fiyatları halen piyasa belirleyicisidir. Yıllara göre değişmekle birlikte arz fazlası oluşan yıllarda piyasa fiyatları Tariş alım fiyatlarının oldukça altına düşmektedir.

Çekirdeksiz kuru üzümde üretimin ağırlıklı olduğu Manisa'da Ticaret Borsasında son yıllarda spot işlemlerin gerçekleşmesi üretici ve alıcıların bir araya gelerek fiyat oluşması oldukça olumlu bir gelişmedir. Üreticinin fiyatı bilmeden tüccara malı teslim etmesi ve ardından ihtiyacı oranında avans alarak satış ve tescil işlemlerinin sonradan yapılması gibi çiftçiye tek tüccara bağlayan uygulamanın bir miktar değişmesi ve serbest piyasa şartlarında fiyat oluşumu olumlu bir gelişmedir.

Tablo 184. Çekirdeksiz Kuru Üzüm Alım Fiyatları ve Artışları

Yıllar	Fiyat(Ykr/kg)	%Artış
1998	26	-
1999	40,5	62,5
2000	50	62,5
2001	80	60
2002	125	56,3
2003	140	12
2004	100	-28,5
2005	120	20
2006	100	-16

Kaynak: TARIŞ Fiyatlarından derlenmiştir.

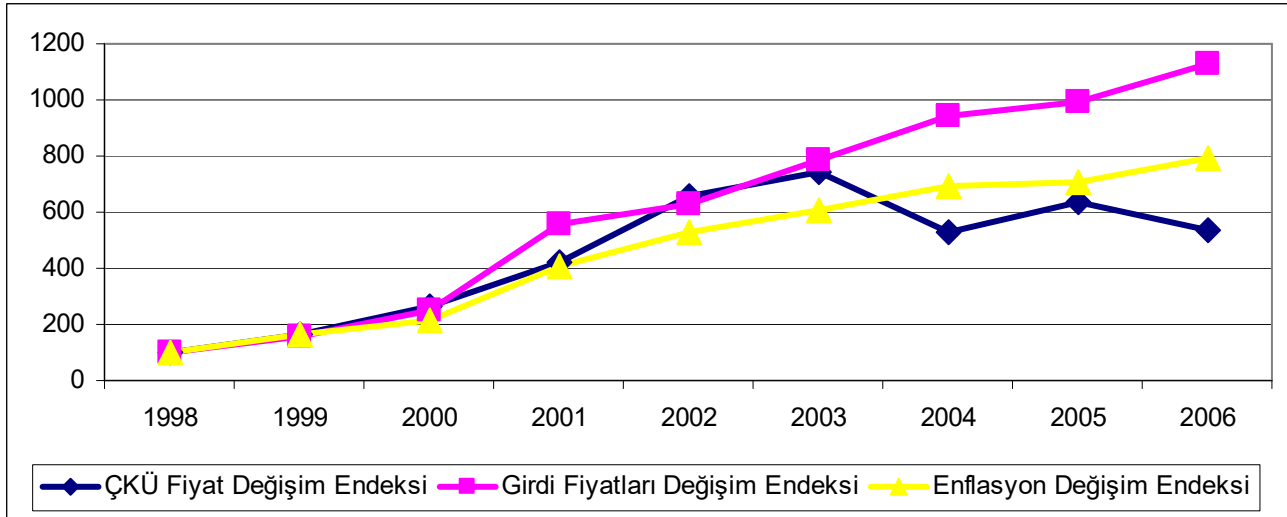
Yukarıdaki tablodan da görüldüğü üzere son yıllarda TARİŞ Üzüm Birliği'nin açıkladığı alım fiyatları oldukça değişkenlik arz etmektedir. 2006 yılındaki fiyat seviyesi 2002 fiyat seviyesinde dahi değildir.

Tablo 185. Ç.K.Üzüm, Girdi Fiyatları ve Enflasyon Artış Endeksi

Yıllar	Ç.Kuru Üzüm Fiyatı		Girdi Fiyatı*		Enflasyon	
	Yıllık Değişim(%)	Endeks	Yıllık Değişim(%)	Endeks	Yıllık Değişim(%)	Endeks
1998	62,5	100	35,4	100	54,3	100
1999	62,5	162,5	55,2	155,2	62,9	163
2000	62,5	264	62,4	252	32,7	216
2001	60	422	122,2	559,4	88,6	407
2002	56,3	660,4	12,9	631,5	30,8	532
2003	12	739,6	24,3	784,9	13,9	606
2004	-28,5	529	20,3	941,8	13,8	690
2005	20	634,8	5,3	991,7	2,66	709
2006	-16	533	14	1130,5	11,58	791

*Girdi Fiyatları % Artış: Gübre ve Mazot fiyat artışlarının ortalaması alınmıştır.

Grafik 5. Ürün, Girdi Fiyatları ve Enflasyon Değişim Endeksi

Yukarıdaki tablo ve grafikten de görüldüğü üzere 1998 yılından 2006 yılına kadar Ç.K. üzüm fiyatları beş kat artarken enflasyon 8 kat, üretimde kullanılan girdilerin fiyatları ise 11 kat artmıştır.

Bu durum üretici satın alım gücüne yansımış ve aşağıdaki tablodan da görüldüğü üzere

1998 yılında bir kilogram Ç.K.üzümle 1,88 Lt mazot alan bir üretici 2006 yılında ancak 0,44 Lt mazot alabilmektedir. Üreticinin mazot alımında alım gücü %76 düşmüştür. Alım gücündeki düşüş DAP gübresinde %46, amonyum nitrat gübresinde %54 olarak gerçekleşmiştir.

Tablo 186. Üretici Alım Gücündeki Değişim

Ç.K.Üzüm/ Girdi paritesi						
	Ürün ve Girdi Fiyatları (Ykr/Kg)			Parite (*)		Alım Gücü
	1998	2006	Artış %	1998	2006	% Değişim
Ç.K.Üzüm	26,00	100,00	284,6			
Girdiler						
Mazot (YKr/Lt)	14	225	1530,4	1,88	0,44	-76,4
DAP	9	62	612,6	2,99	1,61	-46,0
A.Nit.%26	4,15	35	743,4	6,27	2,86	-54,4

Sonuç

Ülkemiz dünyanın 5. büyük üzüm üreticisidir. Özellikle çekirdeksiz kuru üzümde dünya liderliğini elde tutmaktadır. Ancak bu konuda kalitenin artması pazara uygun üretim yapılması, üretici geliriyle doğrudan ilişkilidir. Çekirdeksiz kuru üzümde AB benzeri bir depolama kuruluşunun oluşturulması ve depolama maliyetinin desteklenmesi gerekmektedir. Aksi halde piyasada yaş üzüm kuru üzüm fiyat dengesi herhangi birinin lehine değişmesi üreticinin ürünü o yönde değerlendirmesine sebep olmaktadır.

Kuru üzümde TARİŞ halen fiyat belirleyici rolü devam etmektedir. Ancak 2000 yılı sonrası yeniden yapılanma döneminde kaynakların sınırlandırılması. TARİŞ'in özellikle stok maliyetini yüklenmesini zorlaştırmaktadır. Tarım Reformu Uygulama Projesinin bir bileşeni olarak TARİŞ'in mevcut depoların Lisanlı Depo'ya çevrilmesi yönünde çalışmalar devam etmektedir. Ancak bu gerçekleşse dahi ürünü depolayanlar için bir depolama yardımı şart görünmektedir.

Kuru üzümde sınır ticareti adı altında Ülkemize giren ve sınır illerinde kalmayıp, ihraç edilen kuru üzümün içine karıştırılarak kalitemizi tehdit eden kaçak girişlerin mutlaka önlenmesi gerekmektedir.

Kaynaklar

- 1- Avrupa Topluluğunda Tarımsal Ürünlere Yönelik Destekler ve Çiftçilere Yapılan Yardımlar, Can, F., Mayıs 2005, Ankara
- 2- Tarış Sezon Raporları (2003,2004,2005,2006)

6.1.8.5. İncir

İncir kültürü Anadolu'da insanlık tarihi kadar eski devrelere dayanan kültür meyveleri içinde, en eski gelişme tarihine sahip meyvelerden biridir. İncirin anavatanı Türkiye olup, buradan Suriye, Filistin ve daha sonra da Ortadoğu üzerinden Çin ve Hindistan'a yayılmıştır. İncirin özel

döllenme ve kendine özgü kurutma şartları isteyen bir meyve olması yetiştiği bölgeleri sınırlı kılmaktadır.

İncir, her ne kadar subtropik bir meyve olsa da geniş ekolojik uyum kabiliyeti nedeniyle yurdumuzun tüm sahil kuşağında ticari olarak yetiştirilmekte olup, kuru ve taze incir üretim amacı ile Büyük ve Küçük Menderes havzalarında belirgin bir yoğunlaşma görülmektedir.

6.1.8.5.1. İncir Üretimi Ve Tüketimi

6.1.8.5.1.1. Dünya İncir Üretim ve Tüketimi

FAO verilerine göre 2005 yılı itibarıyla dünyada 413 bin hektar alanda, yaklaşık 1,1milyon ton incir üretilmektedir. Ülkemiz, dünya incir üretiminden aldığı, %25,5’lik payla ilk sırada yer almaktadır. Türkiye’yi sırasıyla Mısır (%15,5), İran (%8), Fas (%7,5) ve Yunanistan(%7,2) izlemektedir.

Tablo 187. Dünya İncir Üretiminde Önde Gelen Ülkeler ve Üretim Miktarları (2005)

	Üretim Alanı(Ha)	Üretim (Mt)
Türkiye	65.000	280.000
Mısır	29.000	170.000
İran	45.000	90.000
Fas	43.800	82.600
Yunanistan	15.000	80.000
Cezayir	46.700	69.800
İspanya	18.000	63.000
Dünya Toplam	413.230	1.097.800

Kaynak:FAO

Dünyada oldukça sınırlı sayıda ülkede incir üretimi yapılmaktadır. Türkiye, dünyanın önemli bir incir üreticisi olmasının verdiği avantajla kuru incir üretim ve ihracatında dünya lideridir. Dünya ticaretine konu olan yaklaşık 99 bin ton’luk kuru incirin yaklaşık 53 bin tonu Türkiye ye aittir. Türkiye Kuru incir ihracatında %53 ile dünya lideri konumundadır. Dünya kuru üzüm ihracatında 2005 yılı itibarıyla Türkiye’den sonra Afganistan, İran, ABD, İspanya önemli ihracatçı ülkelerdir. Dünya’nın önemli kuru incir ithalatçı ülkeleri ise Almanya, Fransa, Hindistan ve İtalya’dır.

Türkiye’de ve dünyada kuru incir tüketiminde, özellikle sağlıklı gıdalar pazarının hızlı gelişimine paralel olarak artan bir talep vardır. Yurtdışı pazarlarda noel, yurt içinde de Ramazan dönemlerinde kuru incir talebinde belirgin artışlar görülmektedir.

6.1.8.5.1.2. Türkiye İncir Üretimi Ve Tüketimi

Dünya’da gerek miktar, gerekse kalite bakımından önemli sayılabilecek incir üreticisi ülkelere az sayıdadır. Türkiye, dünyanın en büyük ve kaliteli incir üreticisi olup, dünya taze incir üretiminin %23,6’sını, dünya kuru incir üretiminin %54,3’ünü gerçekleştirmektedir.

İncir, yaklaşık olarak 30.000 çiftçi ailesinin yetiştiriciliği yaparak geçimini sağladığı ve

sektörde 250.000 kişiye istihdam imkanı yaratan bir ürünümüzdür.

Ülkemizde yoğun olarak yetiştiriciliğin yapıldığı bölge Ege Bölgesi'dir. İhraç değeri yüksek kurutmalık çeşitler Ege Bölgesinin Büyük ve Küçük Menderes Havzalarında yetiştirilmektedir. Kurutmalık incir plantasyonlarının %4,6'sı taban, %12'si kır-taban ve %83,4'ü ise eğimli dağlık alanda yer almaktadır.

Sofralık çeşitler ise Ege, Akdeniz, Marmara Bölgesinde ve hatta Karadeniz sahil şeridinin pek çok yöresinde yetiştirilmektedir. Özellikle Aydın ilimiz incir ile özdeşleşmiştir.

Ülkemizde üretilen çeşitler arasında en yaygın olan ve dünyaca tanınan, ekonomik değeri yüksek ve birinci sınıf standart çeşit, Sarıloptur. Ülkemiz incir üretiminin %90'ından fazlasını Sarılop çeşidi incirler oluşturmaktadır.

Tablo 188. Ülkemizde İncir Üretimi ve Ağaç Sayıları

Yıllar	Meyve Veren Ağaç Sayısı	Meyve Vermeyen Ağaç Sayısı	Üretim (Ton)
1998	8.970.000	870.000	255.000
1999	8.970.000	870.000	275.000
2000	8.950.000	820.000	240.000
2001	9.400.000	830.000	235.000
2002	9.600.000	835.000	250.000
2003	9.700.000	835.000	280.000
2004	9.700.000	835.000	275.000
2005	9.450.000	818.000	285.000
2006			290.151

Kaynak: TÜİK

Tablo 189. Ülkemizde Kuru İncir Üretimi

Yıllar	Üretim(Ton)
1998	50.981
1999	52.684
2000	49.001
2001	48.028
2002	52.462
2003	54.571
2004	55.631
2005	55.631
2006	60.393

Kaynak:TARİŞ

Ülkemizde üretilen incirin %30'u taze olarak iç pazarda, %70'i kuru incir olarak dış ve iç pazarda tüketilmektedir.

Yüksek kalorili, kalsiyum, potasyum ve A vitamini yönünden oldukça zengin olan kuru incirin tüketimi ülkemizde arzu edilen seviyeye henüz ulaşamamıştır. Ülkemizde kişi başına yıllık kuru incir tüketimi tahminen 150-200 gr. civarındadır. Türkiye'nin yıllık kuru incir tüketim miktarı ise ortalama 5-6 bin ton civarındadır. Besin değeri ve sağlık açısından son derece önemli olan bu ürünümüzün çeşitli tanıtım faaliyetleri ile iç tüketiminin artırılması gerekmektedir.

Ülkemizde kişi başına düşen taze incir tüketimi ise 300-500 gramdır. Bu miktarın artırılması gerek halkımızın yeterli ve dengeli beslenmesi, gerekse piyasalarda dengenin sağlanması bakımından gerekli görülmektedir.

6.1.8.5.2. Üretim Sorunları

Aflatoksin birçok gıda maddesinde olduğu gibi incirlerde de oluşmakta, tüketim aşamasında insan sağlığı ve dış satım açısından sorun yaratmaktadır. İncirlerde aflatoksin oluşumunun engellenmesi için;

- Zamanında ve tekniğine uygun şekilde budama yapılmalı,
- Temiz ilek kullanılmalı,
- Hasat döneminde yere düşen meyveler sık sık toplanmalı,
- Kurutma tahta ızgaralar (kerevit) üzerinde yapılmalı,
- Küf oluşumunun önlenmesi için tam kurutma sağlanmalı,
- İncirler sergiden alınırken hurda incirler ayrılmalıdır.

Kuru incirlerde aflatoksin vb. hastalıkların oluşumunu engellemek için güneş enerjisinden yararlanarak geliştirilen solar kurutma sistemlerinin yaygınlaştırılması sağlanmalıdır. Bu yöntemle zamanla nemini kaybeden (%50-60)buruklaşmış incirler, toprağa dökülmeden önce, ağaçtan toplanarak, plastik telli kerevetlere dizilir ve sonra solar kurutma tüneline sokularak, meyvedeki nem oranının %20-22 seviyesine düşmesi sağlanır. Böylelikle hem zamandan kazanılmakta, hem de aflatoksin vb. hastalıkların oluşmasının önüne geçilmektedir.

Kuru incirler en kısa sürede incir işletmelerine nakledilerek metil bromitle fümigasyona tabi tutulmakta aksi takdirde, kurtlanarak kalitelerini kaybetmektedirler. Bunun da gereğinden fazla kimyasal ilaç kalıntısı nedeniyle alternatif metotlar geliştirilmelidir.

Ayrıca, kuru incirlerin pazarlanıncaya kadar bekletildikleri depo ortamı temiz olmalı, kireç badanası yapılmalı, incir kurdu keleşinin girişini engelleyecek tül gibi materyalle çevrilmeli ve kuru incirler en kısa sürede pazarlanmalıdır. Depolamada hijyen koşulları iyileştirilmelidir.

Taze ve kuru incir kalitesinin yükseltilmesi bakımından üreticilere gerekli eğitim ve girdi sağlanmalıdır. Aflatoksin hakkında üretici bilinçlendirilmeli, bu amaçla gerekli eğitim faaliyetleri yapılmalıdır.

6.1.8.5.3. Destekleme Politikaları

6.1.8.5.3.1. AB Kuru İncir Destekleme Politikaları

AB’de kuru incir, Meyve Sebze Ortak piyasa düzeni içinde işlenmiş meyve sebze yapıları yardımlar bölümünde değerlendirilmektedir.

Bu kapsamda kuru incire üretim yardımı, depolama kuruluşları tarafından yapılacak alımlar ve özel depolama yardımı yapılmaktadır.

Üretim yardımı ürünü işleyene verilmektedir. bu yardımın alınması için işleyicinin üretici örgütüne, aralarında yaptıkları sözleşme kapsamı ürünler için asgari fiyattan daha düşük olmayan bir fiyat ödemiş olması gerekmektedir. (Can, F., 2005)

Üretim yardım miktarı, üreticiye ödenen asgari fiyat ile hammaddenin belli başlı üretici ve ihracatçı ülkelerdeki fiyatı arasındaki farkı aşmayacak biçimde, işlenmiş ürünün net ağırlığı cinsinden belirlenmektedir. Tüzük uyarınca yardım oranı, her bir pazarlama yılından önce tespit edilmektedir. 2004/2005 pazarlama yılı için kuru incir asgari fiyat 878,86€/ton, üretim yardımı ise 139,77€/ton olarak belirlenmiştir. (Can, F., 2005)

Ayrıca, kalite standartlarına uygun kuru incir onaylı depolama kuruluşlarınca satın alınabilmektedir. Depoların ürünleri satın alma fiyatları ise her yıl belirlenmektedir. 2004/2005 pazarlama yılında depoların işlenmemiş kuru incir alım fiyatı 542,7€/ton olarak belirlenmiştir. Depolama kuruluşlarına da satın aldıkları bu ürünlerin depolanmasına yönelik depolama yardımı verilmektedir. Depolama kuruluşlarının belirli koşulları sağlaması ve üye devlet tarafından onaylanmış olması gerekmektedir. Bu kuruluşlar ürünleri piyasa koşullarına zarar vermeyecek biçimde piyasaya arz etmek durumundadır. (Can, F., 2005)

Depolama kuruluşları tarafından satın alınan ürünler ile satışı yapılan ürünler arasında fiyat farkı oluşması durumunda telafi edilmektedir. Kuru incirde günlük 0,0949€/ton depolama yardımı bulunmaktadır.

6.1.8.5.3.2. Türkiye Destekleme Politikası

İncir üreticisi ve işleyenlerine, direkt olarak yapılan bir destek bulunmamakta olup, destekleme alımı da mevcut değildir.

Dünya taze incir üretimi ve dünya kuru incir ihracatında dünya da tekel konumundaki ülkemiz için incir stratejik bir ürün olup, taze ve kuru incir sektörünün ve incir üreticisinin geleceği açısından diğer bazı tarımsal ürünlerde olduğu gibi incirde de prim sistemine geçilmelidir.

İncir üreticileri genel anlamda uygulanan DGD, gübre ve mazot desteklerini almaktadırlar. 2003 ve 2004 yıllarında 16YTL/da olarak ödenen DGD 2005 ve 2006 yıllarında 10YTL/da olarak ödenmiştir. Bunun dışında yeni bahçe alanlarına sertifikalı fidan desteği de devam etmektedir.

Gübre desteği; 1996 yılında KDV’li gübre fiyatının %50 si şeklinde uygulanan destek

zaman içinde azaltılarak 21 Eylül 2001 tarihinde tamamen kaldırılmıştır. Gübrede destek yeniden 2005 yılında, 2005/9321 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı'na göre Çiftçi Kayıt Sisteminde (ÇKS) kayıtlı çiftçilere 500 dekara kadar 1 YTL/da olarak uygulanmıştır. Gübre desteği 2007 yılı içinde aynı şartlarda yine 1,43 YTL/da uygulanmasına karar verilmiştir.

Mazot desteği; mazot desteği ilk olarak 2003 yılında dönüme 3,90 YTL olarak uygulanmıştır. Daha sonra 2005 yılında 1,5 YTL/da, 2007 yılında da 1,8 YTL/da olarak uygulamanın devam etmesine karar verilmiştir. Mazot desteğinde de 500 dekar'lık üst sınır vardır.

Fidan Desteği: 2005 yılında uygulamaya konulan sertifikalı fidan desteği 5 dekar kapama bahçe alanlarında 30 YTL/Da olarak uygulanmıştır. 2006 yılında fidan desteği en az 10 dekar kapama bahçe alanlarına 200YTL/da olarak uygulanmıştır.

6.1.8.5.4. Pazarlama ve pazarlama sorunları

Kuru incirde alım ve pazarlama TARIŞ ve tüccarlar aracılığı ile yapılmaktadır. Ülkemizde üretilen incirlerin %30'ü genellikle taze olarak iç pazarda, %70'i ise kuru incir olarak iç ve dış pazarlarda tüketilmektedir. Ülkemizde incirin pazarlamasında kooperatiflerin payı %27,7'dir.

Kuru incir için geçerli olan pazarlama kanalları;

- 1) Üretici-komisyoncu-işleyici-iç tüketici
- 2) Üretici-tüccar-ihracatçı-dış pazar
- 3) Üretici-mahalli pazar-işleyici-ihracatçı-dış pazar
- 4) Üretici-Tariş alım merkezi-Tariş Merkez İncir Birliği-iç tüketici ya da dış tüketici
- 5) Üretici-komisyoncu-işleyici-perakendeci-iç tüketici

Sofralık taze incir için geçerli pazarlama kanalları ise;

- 1) Üretici-komisyoncu-ihracatçı-dış pazar
- 2) Üretici-tüccar-perakendeci-iç Pazar
- 3) Üretici-ihracatçı-dış pazar şeklindedir.

Üreticilerin pazarlık güçlerini artırabilmeleri bakımından örgütlenmeleri gerekmektedir.

Ürünün serbest piyasada fiyatının oluşabilmesi için çok fazla alıcı ve satıcının bir arada bulunması gereklidir. Bunun için ürün ihtisas borsaları oluşturulmalı ya da mevcut borsalara işlerlik kazandırılmalı, ticaret borsaları tescil kurumu olmaktan çıkarılmalıdır. Aydın'da Kuru İncir Borsası kurulmalıdır.

İç tüketim yetersizdir. Ülke insanımızın yeterli ve dengeli beslenmesi, piyasa dengelerinin sağlanması bakımından gerekli tanıtım faaliyetleri yapılarak gerek kuru, gerekse taze incir iç tüketim miktarı artırılmalıdır. Gıda sanayicilerimizin bu ürüne ilgi göstermesi sağlanarak, özellikle incir ezmesinin pasta ve bisküvi sanayinde değerlendirilerek tüketimini artırılmalıdır.

Alkol ve pekmez fabrikalarının modernizasyonu sağlanarak hurda incirlerin kullanım alanlarının artırılması ve tüketicilere ulaştırılması gerekmektedir.

Kuru incir özelliği gereği en fazla bir yıl içerisinde tüketilmelidir. Rekoltenin fazla

olduğu yıllarda stok oluşmaktadır. Rekoltenin yüksek olduğu yıllarda düşük kaliteli ve hurda incirlerin düşük fiyatla ihraç edilmesi Türk İncirciliğini baltalamaktadır. Bu konuya çözüm getirmek amacıyla AB de uygulanmakta olan depolama kurumu oluşturulmalı ve depolama yardımları devreye girmelidir.

Kuru incir ihracatında ilk yükleme tarihi önem arz etmektedir. İlk yükleme tarihinin geç açıklanması hem ihracata hazır olan ürünün üreticide muhafazasını zorlaştırmakta hem de en büyük pazarımız olan AB'nin yaklaşan Noel için başka ülkelerle ihracat bağlantısı yaparak pazar kaybına sebep olmaktadır. Ekim ayının ikinci haftasında açıklanan ilk yükleme tarihi son yıllarda Eylül ayının son haftasına çekilmiştir. İlk yükleme tarihi uygulaması tamamen kaldırılmalı ve ihracata hazır olan ürün bekletilmeden ihracatı yapılabilmelidir.

Yine kuru üzümde olduğu gibi sınır ticareti yoluyla Ülkeye giren ve sınır illerinde kalmayarak, ihracata konu olan ürüne karışarak ihraç kalitemizi düşüren kuru incirin Ülkeye girişi önlenmelidir.

İhracatın artırılması bakımından dış pazar istekleri yönünde bir üretim yapılmalıdır. Bu amaçla üreticiye eğitim desteği sağlanmalı, ambalajlamaya gereken önemin verilmelidir.

Taze incir ihracatında ürünün niteliğinin muhafaza edilmesi, ürününü yurt içi ve dışı tüketici gruplarına ulaştırılabilmesi için ön soğutma, frigorifik soğuk zincirli taşımacılığın geliştirilmesi, hava yollarının tercih edilmesi sağlanmalıdır.

Kuru incir pazarlamasında ve ihracatında en büyük problem aflatoksindir. Üretici ve tüketicilerin aflatoksin konusunda bilinçlendirilerek, oluşumu engellenmeli ve aflatoksinin kabul edilebilir asgari düzeyinin belirlenmesi gereklidir.

Kuru ve taze incir için dış pazarlarda artan standart ve azalan toleransa cevap verebilecek, temiz ürün elde edilmesi sağlanmalıdır.

İncirin piyasadaki yerinin korunması için hem kalite standartlarının yerine getirilmesi hem de ürün çeşitlendirilmesi ve organik tarım ürünlerine olan talebin giderek arttığı günümüz koşullarında alternatif üretim şekillerine gidilmelidir.

6.1.8.5.5. Ticaret ve Fiyat Analizleri

6.1.8.5.5.1. Dış Ticaret

Dünyada her yıl yaklaşık 99 bin ton kuru incir ihracatı yapılmaktadır. Dünya ihracatının ortalama %53'ü ülkemiz tarafından gerçekleştirilmektedir. İhracatımızın %60'ı Avrupa Birliği ülkelerine yönelik olup en önemli pazarlarımız sırasıyla Almanya, Fransa, İngiltere, İtalya ve İsveç'tir. Ürünümüzün ikinci derecedeki alıcıları ise Hollanda, Avusturya, İsrail ve İsviçre'dir. Dünya ihracatında Türkiye'yi Yunanistan takip etmektedir. Dünya ithalatında ise en önemli ülkeler Almanya, Fransa ve İngiltere'dir. İtalya ihracatçı ülke olduğu gibi kuru incir ithalatı da yapmaktadır.

Kuru incir ihracatımızda en önemli kalemleri ekstra kuru incir ve birinci sınıf incir oluşturmaktadır.

Tablo 190. Türkiye Taze Ve Kuru İncir İhracatı

Yıllar	Kuru İncir		Taze İncir	
	Miktar(Mt)	Değer (1000\$)	Miktar(Mt)	Değer (1000\$)
2002	36.161	72.825	8.440	8.120
2003	42.095	78.064	9.138	11.374
2004	49.073	85.597	10.375	13.642
2005	52.595	105.078	9.583	12.598
2006	54.224	120.660	8.893	17.791

Kaynak:TÜİK

Önemli bir incir üreticisi olan Ülkemiz incir ihracatçısı olması nedeniyle yapılan ithalat çok az miktardadır. Genellikle İran ve Suriye’den re-export amacıyla ithalat yapılmaktadır

6.1.8.5.5.2. Fiyat Analizi

Fiyat oluşumunda en büyük ağırlığı, Tarih’in alım fiyatları oluşturmaktadır. Ancak diğer Tarım Satış Kooperatiflerinde olduğu gibi TARİŞ İncir Birlikte’de 2000 yılı sonrasında yeniden yapılanma sürecine girmesi kaynak yetersizliğinden açıkladığı alım fiyatları piyasaya da yansımaktadır.

Tablo 191. Kuru İncir Alım Fiyatları ve Artış Miktarları

Yıllar	Baz Fiyat(TL/kg)	% Artış
1998	35	
1999	60	71,4
2000	70	16,7
2001	165	135,7
2002	225	36,4
2003	224,7	-0,1
2004	205	-9
2005	207	1
2006	230,4	11,3

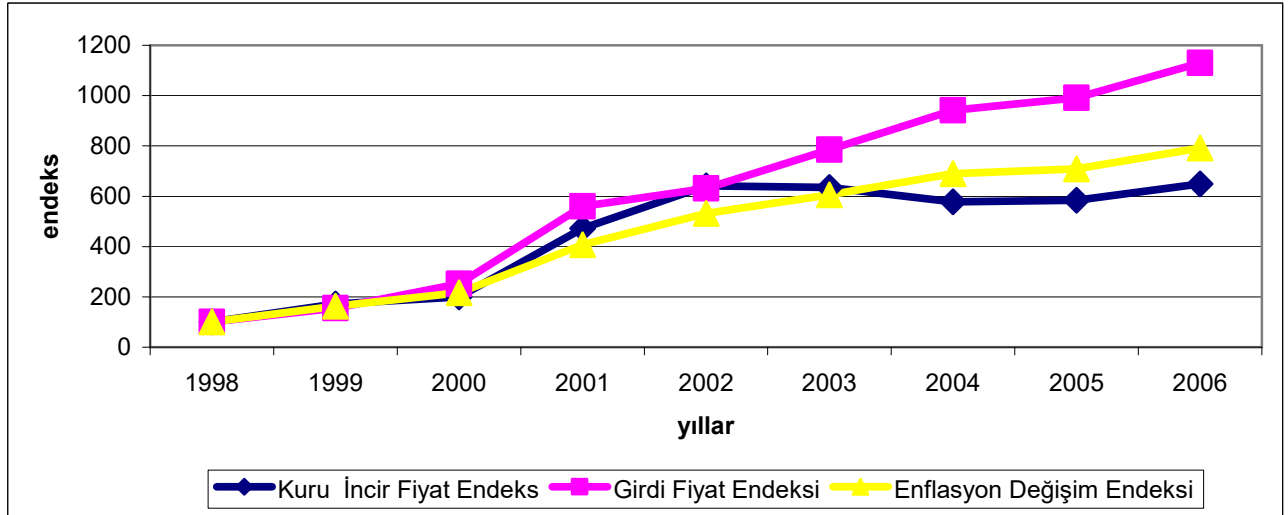
Kaynak: TARİŞ

1998-2006 yılları arasında kuru incir fiyat artışları, girdi fiyatları ve enflasyon artışının gerisinde kalmıştır. Aşağıdaki tablo ve grafikten de görüleceği gibi bu dönemde ürün fiyatları 6 kat artarken, girdi fiyatları 11 kat, enflasyon 8 kat artmıştır. Bu durum üretici satın alma gücüne olumsuz yansımıştır.

Tablo 192. Kuru İncir, Girdi Fiyatları ve Enflasyon Artış Endeksi

Yıllar	Kuru İncir Fiyatı		Girdi Fiyatı*		Enflasyon	
	Yıllık Değişim(%)	Endeks	Yıllık Değişim(%)	Endeks	Yıllık Değişim(%)	Endeks
1998	59,1	100	35,4	100	54,3	100
1999	71,4	171,4	55,2	155,2	62,9	163
2000	16,7	200	62,4	252	32,7	216
2001	135,7	471,5	122,2	559,4	88,6	407
2002	36,4	641,3	12,9	631,5	30,8	532
2003	-0,1	634,8	24,3	784,9	13,9	606
2004	-9	577,7	20,3	941,8	13,8	690
2005	1	583,5	5,3	991,7	2,66	709
2006	11,3	649	14	1130,5	11,58	791

Grafik 6. Ürün, Girdi Fiyatları ve Enflasyon Değişim Endeksi

1998 yılında 38 Ykr/kg olan kuru incir fiyatı 2006 yılında 230,40 Ykr/kg olmuştur. Bu yıllar arasında ürün fiyatı %506 artarken, mazot fiyatı %1530, gübre fiyatları da %613 ve % 743 artmıştır. Aşağıdaki tablodan da görüldüğü üzere bu dönemde kuru incir üreticisinin mazot alım gücü yaklaşık %63, DAP ve Amonyun Nitrat gübrelerinde ise sırasıyla %15 ve % 28 azalmıştır.

Tablo 193. Üretici Alım Gücündeki Değişim

Kuru İncir/ Girdi paritesi						
	Ürün ve Girdi Fiyatları (Ykr/Kg)			Parite (*)		Alım Gücü
	1998	2006	Artış %	1998	2006	% Değişim
Kuru İncir	38,00	230,40	506,3			
Girdiler						
Mazot (YKr/Lt)	14	225	1530,4	2,75	1,02	-62,8
DAP	9	62	612,6	4,37	3,72	-14,9
A.Nit.%26	4,15	35	743,4	9,16	6,58	-28,1

*Girdi Fiyatları % Artış: Gübre ve Mazot fiyat artışlarının ortalaması alınmıştır.

Sonuç

Kuru incir üretim ve ihracatında dünya lideridir. Bu konumu korumak üretimden pazarlamaya doğru politikalar oluşturmak ve Pazar istekleri doğrultusunda üretimle mümkün olacaktır.

Kuru incirde TARİŞ halen fiyat belirleyici rolü devam etmektedir. Ancak 2000 yılı sonrası yeniden yapılanma döneminde kaynakların sınırlandırılması. TARİŞ'in özellikle stok maliyetini yüklenmesini zorlaştırmaktadır. Yeniden üretici organizasyonları kurma yerine kurulu bu büyük çiftçi kooperatiflerinin güçlenmesi yönünde destek sağlanmalıdır.

AB olduğu gibi arz fazlası dönemlerde oluşturulacak bir depo kurumu oluşturulmalı ve bu kuruluşa da depolama yardımı sağlanmalıdır.

Kaynaklar

1- *Avrupa Topluluğunda Tarımsal Ürünlere Yönelik Destekler ve Çiftçilere Yapılan Yardımlar, Can, F., Mayıs 2005, Ankara*

2- *www.fao.org*

3- *www.igeme.gov.tr*

4- *www.tarim.gov.tr*

5- *www.teae.gov.tr*

6.1.8.6. Turunçgiller

Turunçgiller(narenciye), portakal, limon, mandarin ve greyfurt (altıntop) gibi citrus cinsine ait türleri içermektedir. Ekvatorun 40 derece güney ve kuzey enlemleri arasında yer alan ülkelerin tamamında yetiştiriciliği yapılmaktadır. Bugün ticari anlamda en çok tarımı yapılan turunçgil tür ve çeşitlerinin anavatanı Hindistan, Malaya, Güneydoğu Çin, Filipinler,Burma, Tayland, Endonezya gibi Asya'nın tropik ve subtropik bölgeleridir(DPT,2000). Ülkemiz turunçgillerin anavatanı olmamakla birlikte, 2000 yıldan beridir Anadolu'da yetiştiriciliğinin yapıldığı belirtilmektedir.

Turunçgiller taze tüketimin yanında meyve suyu, konsantre, reçel, marmelat olarak çeşitli ürünlere işlenebildiği gibi kabuklarından da esans elde edilebilmektedir. Turunçgiller içerdiği organik asitler ve vitaminler (C ve B) bakımından beslenmedeki önemi büyüktür. Turunçgillerin bünyesinde bol miktarda bulunan bioflavonidler vücutta toksinlerin atılmasında önemli rol oynamaktadır. Bununla birlikte gribal enfeksiyonlara dayanıklılık sağlamada, kalbi kuvvetlendirmede, kan damarlarını ve kılcal damarları güçlendirmede, kanı temizlemede, sinirleri yatıştırarak bedeni ve zihni yorgunlukların giderilmesinde, diş etlerini güçlendirmede oldukça faydalıdır. Ayrıca, portakal ve greyfurtun felci önlemede etkili olduğu belirtilmektedir.

6.1.8.6.1. Dünya Turunçgil Üretimi Ve Tüketimi

6.1.8.6.1.1. Dünya Turunçgil Üretimi

FAO verilerine göre 2005 yılı itibarıyla dünyada 7.605.363 hektar alanda turunçgil üretimi yapılmakta olup üretilen toplam turunçgil miktarı 105 milyon tondur. Dünyada ortalama turunçgil verimi ise 1.386 kg/da'dır.

Tablo 194. Dünya Turunçgil Yetiştirilen Alan, Üretim Ve Verim (2005)

Yıllar	Üretim (Mt)	Üretim Alanı(Ha)	Verim (Kg/Da)
2000	104.529.954	7.151.116	1.462
2001	104.273.191	7.201.786	1.448
2002	106.245.530	7.298.577	1.456
2003	106.557.953	7.582.818	1.405
2004	110.965.382	7.607.900	1.459
2005	105.431.984	7.605.363	1.386

Kaynak:FAO

2005 yılı FAO verilerine göre toplam turunçgil üretiminin türler bazında dağılımına bakacak olursak, 105 milyon ton olan dünya turunçgil üretiminin % 56,8'ini portakal, % 22,1'ini mandarinler, % 11,9'unu limon ve laym, % 3,5'ini greyfurt ve pomelo, % 5,7'sini de diğer turunçgil türleri oluşturmaktadır.

Tablo 195. Türler Bazında Dünya Turunçgil Üretimi (Mt)

Yıllar	Portakal	Mandarin	Limon ve Laym	Greyfurt ve Pomelo	Diğer
2000	64.147.270	18.262.661	11.135.283	5.333.807	5.650.933
2001	60.535.233	20.793.821	11.956.523	5.068.704	5.918.910
2002	62.117.052	21.216.403	12.231.431	4.824.775	5.855.869
2003	61.195.898	22.146.165	12.736.768	4.596.815	5.882.307
2004	64.293.002	23.570.842	12.418.035	4.712.533	5.970.970
2005	59.858.474	23.312.139	12.554.879	3.667.862	6.038.630

Kaynak:FAO

Dünyada portakal üretiminde en önemli üretici ülke Brezilya olup, toplam 59,8 milyon ton olan dünya portakal üretiminin % 29,7'sini gerçekleştirmektedir. Brezilya'yı % 13,8'lik pay ile Amerika izlemektedir. Bu iki ülke dünya portakal üretiminin % 43,5'ini gerçekleştirmektedir. Ülkemiz dünya portakal üretiminden aldığı % 2,1'lik pay ile 11 inci sırada yer almaktadır.

Dünya mandarin üretiminde ise en önemli üretici ülke Çin olup, toplam 23,3 milyon ton olan mandarin üretiminin % 48,9'unu yani dünya üretiminin yaklaşık yarısını tek başına gerçekleştirmektedir. Bu ülkeyi sırasıyla İspanya (% 8,3), Brezilya (% 5,4) ve Japonya (% 4,7) izlemektedir.Ülkemizin dünya mandarin üretiminden aldığı pay % 2,5 olup, mandarin üretimi yapan ülkeler arasında 9 uncu sırada yer almaktadır.

Dünya limon ve laym üretimine baktığımızda ilk sırada % 14,5'lik pay ile Meksika yer almaktadır. Bu ülkeyi Hindistan (% 11,3), Arjantin (% 10,4), İran (% 8,8), Brezilya (% 8,0), Amerika (% 5,9), İspanya (% 5,8), Çin (% 5,1), İtalya (% 4,9) ve Türkiye (% 4,8) izlemektedir. Ülkemiz dünya limon ve laym üretiminde 10 uncu sırada yer almaktadır.

Dünya greyfurt ve pomelo üretiminde en önemli üretici ülke ise % 24,9'luk pay ile Amerika'dır. Amerika'yı sırasıyla Çin (% 12,1), Meksika (% 7), İsrail (% 6,8), Küba (% 6,2), Güney Afrika (% 5,8), Arjantin (% 4,6)izlemektedir. Ülkemizin aldığı pay % 4,1 olup, 8 inci sırada yer almaktadır.

Tablo 196. Dünya Turunçgil Üretiminde Önde Gelen Ülkeler (2005)

Ülkeler	Üretim Alanı (Ha)	Üretim (Mt)	Verim (Kg/Da)
Brezilya	930.379	20.142.100	2.165
Çin	1.714.300	16.019.500	934
Amerika	397.080	10.317.200	2.598
Meksika	523.505	6.475.411	1.237
İspanya	240.759	4.867.300	2.022
Hindistan	264.500	4.750.000	1.796
İtalya	170.338	3.836.793	2.252
İran	232.500	3.825.000	1.645
Nijerya	730.000	3.250.000	445
Mısır	141.358	2.797.600	1.979
Arjantin	145.000	2.690.000	1.855
Türkiye	96.778	2.587.650	2.674

Kaynak:FAO

Dünyada toplam turunçgil üretimine baktığımızda ilk sırada Brezilya (% 19,1), ikinci sırada Çin (% 15,2), üçüncü sırada ise Amerika (%9,8) yer almaktadır.Bu üç ülke dünya turunçgil üretiminin % 44,1'ini gerçekleştirmektedir. Bu ülkeleri sırasıyla Meksika (% 6,1), İspanya (% 4,6), Hindistan (% 4,5), İtalya (% 3,6), İran (% 3,6), Nijerya (% 3,1), Mısır (% 2,7), Arjantin (%2,6) ve Türkiye (% 2,5) izlemektedir.

Tablo 197. Dünya, AB ve Türkiye’de Turunçgil Üretimi (2005)

Ülkeler	Üretim Alanı(Ha)	Üretim (Mt)	Verim (Kg/Da)
AB Toplam	505.402	10.349.043	2.048
Türkiye	96.778	2.587.650	2.674
Dünya	7.605.363	105.431.984	1.386

Kaynak:FAO

Dünya turunçgil üretiminin % 9,8’i AB ülkeleri tarafından gerçekleştirilmektedir. Ülkemiz dünyada turunçgil üretimi yapan ülkeler arasında % 2,5’lik pay ile 12 inci sırada yer almaktadır.

AB’de önemli miktarda turunçgil üretimi yapan ülkeler İspanya, İtalya ve Yunanistan’dır. AB’nin 2005 yılı itibarıyla toplam turunçgil üretimi 10,3 milyon ton olup, üretiminin % 47’si İspanya tarafından gerçekleştirilmektedir. İspanya’yı % 37,1’lik pay ile İtalya, % 11,2’lük pay ile Yunanistan, % 3,2’lik pay ile Portekiz izlemektedir.

6.1.8.6.1.2. Dünya Turunçgil Tüketimi

Dünya turunçgil üretiminin % 10’u taze olarak ticarete konu olmakta kalan miktar ise üretici ülkelerde tüketilmektedir. FAO verilerine göre dünyada kişi başına toplam turunçgil tüketimi 14,8 olup, türler bazında kişi başı tüketime baktığımızda greyfurt tüketimi 0,7 kg, limon tüketimi 1,7 kg, portakal ve mandarin tüketimi ise 11,6 kg’dır.

6.1.8.6.2. Türkiye Turunçgil Üretimi Ve Tüketimi

6.1.8.6.2.1. Türkiye Turunçgil Üretimi

Ülkemiz sahip olduğu ekolojik yapı ve iklim özellikleri bakımından bazı tropik meyveler dışında birçok meyve türünün yetiştirilmesine elverişli olduğu gibi özellikle yaş meyve ve sebzede önemli bir potansiyele sahiptir.

Tablo 198. Ülkemizin Toplam Meyve Üretim Miktarı (Ton)

Meyveler	2004	2005	2006
Yumuşak Çekirdekli	2.513.450	3.046.300	2.442.778
Taş Çekirdekli	2.931.900	3.260.500	3.472.767
Turunçgiller	2.707.500	2.913.000	3.220.435
Sert Kabuklular	592.000	835.000	997.713
Üzümsü Meyveler	4.220.600	4.660.675	4.866.977
Toplam	12.965.450	14.715.475	15.000.670

Kaynak:TÜİK

Ülkemizde 2004 yılı itibarıyla 12.965.450 ton olarak gerçekleşen meyve üretimimiz, 2005 yılında 14.715.475 ton olmuştur. 2006 yılında ise üretim 15.000.670 ton olarak gerçekleşmiştir. edilmektedir. 2006 yılı TÜİK verilerine göre toplam meyve üretimimizin % 32,4’ üzümsü meyveler, % 23,2’sini taş çekirdekli, % 21,5’ini turunçgiller, % 16,3’ünü yumuşak çekirdekli

meyveler, % 6,7'sini sert kabuklular oluşturmaktadır.

Turunçgiller yaş meyve üretimi içinde önemli bir ürün grubumuz olup, toplam meyve üretimimizin % 21,5'ini turunçgiller oluşturmaktadır. Turunçgil üretiminin kendi içindeki dağılımına baktığımızda 2006 yılında gerçekleşen 3.220.435 tonluk üretimin % 47,7'sini portakal, % 24,6'sını mandarin, % 22,1'ini limon, % 5,6'sını greyfurt ve % 0,1'ini de turunç oluşturmaktadır.

Tablo 199. Yıllar İtibarıyla Ülkemiz Turunçgil Üretimi (Ton)

Türler	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Portakal	1.070.000	1.250.000	1.250.000	1.250.000	1.300.000	1.445.000	1.535.806
Mandarin	560.000	580.000	590.000	550.000	670.000	715.000	791.255
Limon	460.000	510.000	525.000	550.000	600.000	600.000	710.401
Greyfurt	130.000	135.000	125.000	135.000	135.000	150.000	179.988
Turunç	2.200	3.000	3.000	2.650	2.500	3.000	2.985
Toplam	2.222.200	2.478.000	2.513.000	2.487.650	2.707.500	2.913.000	3.220.435

Kaynak: TÜİK

Portakal ve mandarin üretimimizin çeşitlere göre dağılımına baktığımızda 1.535.806 ton olan portakal üretimimizin % 79,6'sını Washington portakal, % 4,5'ini Şamuti, % 16'sını da diğer portakal çeşitleri oluşturmaktadır. Toplam 791.255 ton olan mandarin üretimimizin % 60,8'ini satsuma, % 10,2'sini Klementin, % 0,7'sini King, % 28,3'ünü de diğer mandarin çeşitleri oluşturmaktadır.

Tablo 200. Turunçgil Üretiminin Bölgelere Göre Dağılımı (2002) (Ton)

Bölgeler	Türler						
	Limon	Portakal	Mandarin	Turunç	Greyfurt	Toplam	Oran (%)
Adana	102.215	354.640	168.511	1.863	69.862	697.091	28,0
Mersin	340.197	246.221	109.424	110	25.419	721.371	28,9
Antalya	41.737	311.942	21.328	10	4.320	379.337	15,2
Hatay	18.409	198.658	132.745	67	23.793	373.672	15,0
Osmaniye	610	43.078	3.231	591	505	48.015	1,9
Kahramanmaraş	150	525	750	0	0	1.425	0,1
Akdeniz Bölgesi	503.318	1.155.064	435.989	2.641	123.899	2.220.911	89,1
Mugla	20.237	61.547	24.121	76	1.043	107.024	4,3
İzmir	323	597	82.411	0	0	83.331	3,3
Aydın	742	30.753	27.293	277	53	59.118	2,4
Balıkesir	100	300	14.477	0	0	14.877	0,6
Çanakkale	1	0	448	0	0	449	0,0
Burdur	2	2	0	0	0	4	0,0
Ege Bölgesi	21.405	93.199	148.750	353	1.096	264.803	10,6
Rize	227	945	2.487	6	5	3.670	0,1
Trabzon	25	246	1.273	0	0	1.544	0,1
Giresun	10	68	403	0	0	481	0,0
Ordu	2	32	200	0	0	234	0,0
Kastamonu			1			1	0,0
Karadeniz B.	264	1.291	4.364	6	5	5.930	0,2
Artvin	13	446	897	0	0	1.356	0,1
Kuzeydoğu B.	13	446	897	0	0	1.356	0,1
Türkiye Toplam	525.000	1.250.000	590.000	3.000	125.000	2.493.000	100,0

Kaynak:TÜİK

Turunçgil üretimimizin bölgelere göre dağılıma baktığımızda üretimin % 89,1'inin Akdeniz bölgemizde yapıldığı görülmektedir. Bu bölgemizde Adana (% 28), Mersin (% 28,9), Antalya (% 15,2), Hatay (% 15) üretimin en yoğun olarak yapıldığı illerimizdir. Bu bölgemizi % 10,6-‘lık pay ile Ege Bölgemiz izlemektedir. Ege bölgemizde Muğla, İzmir, Aydın turunçgil üretiminde önemli illerimizdir.Karadeniz bölgemizin üretimden aldığı pay ise % 0,2’dir. Kuzeydoğu bölgemizde sadece Artvin ilinde üretim yapılmakta olup, toplam üretimden aldığı pay % 0,1’dir.

6.1.8.6.2.2. Ülkemiz Turunçgil Tüketimi

Ülkemizin toplam turunçgil tüketimi FAO verilerine göre kişi başına 23,1 kg’dır. Türler bazında baktığımızda kişi başı tüketimimiz greyfurtta 0,4 kg, limonda 4 kg, portakal ve mandarinde 18,7 kg’dır. Ülkemizin turunçgil tüketimi dünya ortalamasının üzerinde olmakla birlikte kişi başı turunçgil tüketimi 33,8 kg olan AB’nin gerisinde yer almaktadır. Gerekli tanıtım

faaliyetleri yapılarak Ülkemizin turunçgil tüketimi artırılmalıdır. Bununla birlikte ülkemizde genelde taze olarak tüketilen turunçgillerin meyve suyu olarak tüketiminin de artırılması gerekmektedir. Bu amaçla fındıkta olduğu gibi tüketimin artırılmasına yönelik tanıtım faaliyetlerinin finansmanının karşılanabilmesi bakımından bir fon oluşturulmalıdır.

6.1.8.6.3. Üretimi Etkileyen Faktörler

Turunçgiller çok yıllık meyve türü olması nedeniyle üretime başlarken yani bahçe tesis ederken planlamanın çok iyi yapılması gerekmektedir. Turunçgiller orta derinlikte, hafif yapılı, kumlu, killi, iyi havalandan ve geçirgen toprakları tercih eder. Taban duyu yüksek olan topraklarda mutlaka drenaj yapılmalıdır. Soğuk rüzgarlara açık araziler ile don tehlikesinin bulunduğu yörelerde gerekli tedbirler alınmalı, bahçe tesis ederken bu faktörlere dikkate edilmelidir.

Özellikle üreticilerimiz don olayı gibi iklim değişikliklerinden önemli ölçüde etkilenecek üretimde önemli kayıplar ortaya çıkabilmektedir. Düşük sıcaklıklara karşı etkili tedbirlerin alınması ile birlikte yöre koşullarına uygun çeşitlerin seçimi büyük önem taşımaktadır. Bununla birlikte düşük hava sıcaklıklarından yani dondan korunmada rüzgar pervaneleri oldukça etkilidir. Ancak bunların ithal edilmesi ve fiyatlarının yüksek olması teminini zorlaştırmaktadır. Rüzgar pervanelerinin ithalatı teşvik edilmelidir.

Tarım Sigortaları Kanunu 21 Haziran 2005 tarih, 25852 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Üreticilerimizin olası bir doğal felaket karşısında mağdur olmaması ve Kanundan beklenen faydanın sağlanması bakımından üreticilerimiz sigortanın önemi konusunda bilinçlendirilmelidir.

Yer seçiminin yanı sıra fidan ve anaç seçimi büyük önem taşımaktadır. Arzu edilen verim ve kalitede ürün elde etmenin ön koşullarından biri, geri dönüşü olmaması nedeniyle belki de en önemlisi sağlıklı fidanların kullanımıdır. Bu nedenle turunçgil ağaçlarından kaliteli, bol ürün alabilmek için virüs ve virüs benzeri hastalıklardan arı, anaç-kalem uyuşması iyi, doğru anaç üzerine pazara uygun çeşitlerin aşılandığı, nematod, fungal hastalıklar gibi toprak kökenli patojenlerden arı, adına doğru de sağlıklı fidanlar ile bahçelerin kurulması sağlanmalıdır.

Ülkemizde son yıllarda virüsten arı sertifikalı turunçgil üretiminde önemli gelişmeler olmasına rağmen, istenilen düzeye ulaşamamıştır. Özellikle turunçgil fidan üreten işletme sayısının fazla olması ile birlikte kontrol ve denetimlerin yetersizliği turunçgil fidan üretiminin arzu edilen kalitede olmasını engellemektedir. Genel olarak sertifikalı fidan kullanımı konusunda bilgilendirme ve yönlendirmedeki eksiklikler, fidan satışlarında yeterli kontrolün yapılamaması ve sertifika etiketinin pahalı olması gibi nedenlerle sertifikalı fidan üretimi yetersiz düzeyde kalmıştır.

Virüs hastalıklarına karşı en önemli mücadele yolunun virüsten arı fidanların kullanımı olduğu dikkate alındığında, setifikalı ve virüsten arı fidan kullanan üreticilerin desteklenmeye başlanması oldukça menuniyet verici gelişmelerdir. Üreticilerimizin virüsten arı sertifikalı turunçgil fidanı kullanımı özendirilmesi yanında, virüsten arı sertifikalı turunçgil fidanı üreten işletmeler ile desteklenmelidir.

Sertifikalı fidan kullanımının taşıdığı önem dikkate alındığında, araştırma enstitüleri ile ziraat fakültelerinin ortaklaşa yürüteceği çalışmalar sonucunda geliştirilen hastalık ve zararlılara dayanıklı, iklim ve toprak koşullarına en iyi uyum sağlayan çeşitler üreticilere tanıtılmalı ve üreticilerimizin bu fidanları temin etmesi sağlanmalıdır.

Üretimde önemli olan bir diğer faktör de sulamadır. Özellikle yaz aylarının kurak geçtiği Akdeniz ve Ege Bölgelerinde sulama gerekmektedir. Suyun öneminin giderek arttığı günümüzde mevcut su kaynağının optimum kullanımına da olanak veren modern sulama tekniklerini kullanımı konusunda üreticiler özendirilmeli ve gerekli kolaylıklar sağlanmalıdır. Ürünlerin verim ve kalitenin artırılması için sulamaya gereken önem verilmeli, sulama topraktaki nem kontrollerine göre yapılmalıdır.

Birim alandan elde edilen üretim miktarının yani verimin artırılması, turunçgil ağaçlarının optimum bir gelişme göstermesi bakımından, ihtiyaç duyulan bitki besin maddelerini içeren gübrenin toprağa verilmesi gerekmektedir. Bilinçsiz ve yanlış yapılan gübreleme toprağın fiziksel ve kimyasal yapısını bozduğu gibi meyve miktarını ve kalitesini olumsuz etkilemektedir. Besin maddelerini yetersizliği ve fazlalığı turunçgillerde meyve iriliğini, kabuk kalınlığı, kabuğun düzgünlüğü ve rengi, meyvenin su oranını etkilemektedir. Örneğin, fazla azot meyvenin küçük olmasına yol açarken, fazla miktarda verilen fosforda meyvenin kaba olmasına yol açarak kaliteyi düşürmektedir. Yeterli gübreleme yapılmadığında ise ağaçların ihtiyaç duydukları maddeleri alamamakta verim ve kalite düşmektedir. Turunçgil ağaçlarında verim ve kalite yaşanan düşüşlerin bir diğer nedeni de demir, çinko, mangan gibi mikro besin elementlerinin noksanlılarıdır.

Bitkinin ihtiyaç duyduğu besin maddelerinin yeteri kadar temin edilebilmesi için gübreleme işlemleri toprak ve yaprak analizlerine göre yapılmalı, bu amaçla üretimin yoğun olarak yapıldığı yerlerde laboratuvarlar sayı ve nitelik bakımından yeterli hale getirilmelidir. Doğru gübre kullanımı konusunda gerekli eğitim ve yayım faaliyetleri yapılmalıdır. Bununla birlikte gübre üreten ve tüketenlerin haklarının korunması bakımından üretilerek veya ithal edilerek piyasaya sürülen gübrelerin standartlara uygunluğunun tespiti amacıyla piyasa denetimleri daha sıkı yapılmalıdır.

6.1.8.6.3.1. Zirai Mücadele

Turunçgil bahçelerinde pek çok hastalık, zararlı ve yabancı ot bulunmaktadır. Bunların ancak bir kısmı mücadele yapılmadığında ekonomik kayıplara neden olmaktadır. Ülkemizde üretimi tehdit eden hastalıkların başında turunçgil virüs hastalıkları gelmektedir. Virüs hastalıklarına karşı mücadele için virüssüz damızlıklardan aşı kalemi almalı, yeni kuracak bahçelerde virüsten ari sertifikalı fidan kullanılmalı, virüslerin yayılmasını engellemek için budama aletlerinin dezenfeksiyonuna ve yabancı ot mücadelesine gereken önem verilmelidir. Virüs belirtisi gösteren ağaçlardan Tristezalı(Göçüren) olanlar hemen sökülmalıdır.

Virüs hastalıklarının yanında turunçgil yetiştiriciliğinde bir diğer önem taşıyan konuda Akdeniz Meyve Sineği'dir. Akdeniz meyve sineği çok sayıda konukçu bitkiye zarar vermektedir. Ülkemizde bu sineğin önemli konukçularının başında şeftali, kayısı, elma, armut, incir, nar,

Trabzon hurması, ayva, mandarin, portakal ve avakado gelmektedir. Akdeniz ve Ege kıyılarında bu sineğe oldukça sık rastlanmaktadır. Zarar yaptığı türlerden biri de turunçgillerdir. Zararlı kışın soğuk dönemlerini toprakta pupa olarak, ya da ağaç üzerinde kalan turunçgil meyveleri üzerinde larva olarak geçirir. İlkbaharda hava sıcaklığının uygun olmasıyla ergin çıkışları başlamaktadır. Yumurtadan çıkan larvalar meyvenin etli kısmıyla beslemekte, böylece larvanın bulunduğu yer yumuşamakta ve çökmektedir. Zarar gören meyveler zamanından önce olgunlaşarak dökülmektedir.

İhraç edilen turunçgillerde Akdeniz Meyve Sineği ile bulaşık tek bir ürün dahi istenmemesi konunun önemini ortaya koymaktadır. Akdeniz Meyve Sineğine karşı mücadelede başarı sağlanabilmesi için ben düşme döneminde yani renk oluşumunun başladığı andan itibaren bahçeler titizlikle takip edilmeli ve ilk sinek görüldüğü anda mücadeleye başlanmalıdır. Mücadelede başarı sağlanabilmesi bakımından yapılacak eğitim faaliyetleri ile üreticilerimize Akdeniz Meyve Sineğinin önemi anlatılmalıdır. Ayrıca konunun ihracatta taşıdığı önem dikkate alınarak denetim sıklaştırılmalı, laboratuvarlar sayı ve nitelik bakımından yeterli hale getirilmelidir.

Son yıllarda nara olan talep giderek artmakta, yeni dikimler gündeme gelmektedir. Akdeniz meyve sineğinin en önemli konukçularından birinin de nar olduğu dikkate alındığında özellikle turunçgil bahçelerinin yoğunlukta olduğu bölgelerimizde, Akdeniz Meyve Sineği zararının arttırılmaması bakımından talebin doğru yönlendirilmesi büyük önem taşımaktadır.

Turunçgillerde etkili olan bazı turunçgil zararlıları da ekonomik kayıplara neden olmaktadır. Turunçgil bahçeleri parazitler ve yaralı böcekler bakımından oldukça zengin olup, turunçgil zararlıları bu organizmalar tarafından baskı altında tutulabilmektedir. Turunçgil bahçelerinde bilinçsizce yapılacak ilaçlamalar mevcut faydalı ve zararlı böcek dengesini bozacağından ileride daha büyük sorunların çıkmasına yol açabilecektir. Bu nedenle biyolojik zenginliğin arttırılması, yararlı canlıların korunması ve desteklenmesi amacıyla fiziksel, mekanik, biyolojik, kültürel, kaçınılmaz olduğu durumlarda kimyasal mücadele gibi değişik mücadele yöntem ve tekniklerinin birbiri ile uyumlu şekilde kullanıldığı zararlı popülasyonunu tamamen yok etmek yerine ekonomik zarar eşiğinin altında tutmayı amaçlayan entegre mücadele yöntemi turunçgil bahçelerinde büyük önem taşımaktadır. Nitekim “Turunçgil Bahçelerinde Entegre Mücadele Teknik Talimatı” 1997 yılında yayımlanmıştır. Yaralı böceklerin yaşamına devam edebilmesi, doğal dengenin korunması, ilaç kullanımını azaltılarak daha az kimyasal maddelerin kullanıldığı bir üretim gerçekleştirebilmek için , entegre mücadele yöntemine ağırlık verilmeli ve üreticilerin katılımı sağlanmalıdır. Bitki sağlığı, gıda kalitesi ve güvenliğinin giderek önem kazandığı günümüzde sürdürülebilir tarım tekniklerinin kullanımı konusunda gereken hassasiyet gösterilmelidir.

Zirai mücadele de karşımıza çıkan bir diğer sorun da denetim olup, zirai mücadele ilaçları ile bu ilaçları üreten ve satan ve firmalar sıkı bir şekilde denetlenmeli, ilaçlar etiketlerinde yazılan özellikleri taşımalıdır.

6.1.8.6.3.2. Araştırma, Eğitim Ve Yayım Faaliyetleri

Ülkemizde meyvecilik araştırmaları büyük ölçüde Tarım ve Köyişleri Bakanlığı Tarımsal Araştırmalar Genel Müdürlüğü'ne bağlı araştırma enstitüleri ve ziraat fakültelerinde yapılmaktadır. TÜBİTAK, ilgili diğer genel müdürlükler, FAO, İGEME, DPT, ihracatçıları birliği ve ilgili özel sektör kuruluşları araştırmalara destek veren kuruluşlar arasında yer almaktadır. Narenciye ve subtropik meyve araştırmaları büyük ölçüde Antalya-Batı Akdeniz Tarımsal Araştırma Enstitüsünde yürütülmektedir (TKB,2005).

Tarım ve Köyişleri Bakanlığı, Tarımsal Araştırmalar Genel Müdürlüğü, Tarımsal Araştırma Master Plan Revizyonunda turuncgil yetiştiriciliği alt sektörünün, değişen dış pazarlara uyum sağlayacak verimli ve kaliteli yeni çeşitlerle ve modern yetiştirme tekniklerinin uygulanması ile rekabet gücünün artırılması ve sürdürülebilirliğin sağlanması hedefinin gerçekleştirilmesine yönelik olarak;

- Değişik ıslah yöntemleri ile sık dikime uygun bodur-yarı bodur klon anaçlarının geliştirilmesi;
- Biyotik (hastalık, zararlı, yabancı ot gibi) ve abiyotik (tuz, kuraklık,soğuk gibi) stres koşullarına toleranslı çeşitlerin elde edilmesi;
- Kolay soyulabilen mandarin çeşitlerinin geliştirilmesi;
- En az girdili, çevreye dost yetiştirme teknikleri;
- Hasat ve hasat sonrası işlemlerin iyileştirilmesi;
- Turuncgillerde veri tabanının oluşturulması, üretim alanlarının ve rekoltenin Coğrafi Bilgi Sistemi ve Uzaktan Algılama yöntemleri ile belirlenmesi araştırma konuları olarak belirlenmiştir.

Bu araştırmalarla da yüksek verimli, değişen tüketim eğilimlerine uygun kalitede, erkenci, geççi ve bodur çeşitlerin ıslahı; insan ve çevre sağlığına olumsuz etki yapmayacak yetiştirme teknikleri; hasat sonrası ürün ve kalite kayıplarının önlenmesi hedeflenmiştir.

Araştırmaların yapılması ve araştırma hedefine ulaşılabilmesi bakımından ülke genelinde Araştırma-Geliştirme çalışmalarına gerekli destek verilmeli, kamu ve özel sektör arasında işbirliği sağlanmalıdır. Bununla birlikte araştırma-yayım-üretici koordinasyonu daha etkin bir hale getirilmeli, eğitim faaliyetlerine gereken önem verilerek, araştırma sonuçlarının uygulamaya aktarılması sağlanmalıdır.

6.1.8.6.4. Sektörde Faaliyet Gösteren Uluslararası Kuruluşlar

Turuncgillerde karşılaşılan sorunların çözümlenmesinde ülkesel olduğu kadar uluslararası işbirliği de son derece önemlidir. Türkiye, İspanya, Fas, İtalya, Tunus, İsrail, Fransa, Yunanistan, Korsika ile Kıbrıs Rum Kesimi'nin asil üye olarak yer aldığı kısa adı CLAM olan Akdeniz Havzası Ülkeleri Narenciye İşbirliği Komitesi (Commite de Liaison en Agrumiculture Mediterranean) kurulmuştur. Bu komitenin merkezi Fransa bulunmaktadır. Komitenin amaçları; Akdeniz havzasında konu ile ilgili kuruluşlar arasında koordinasyonu sağlamak, pazarda haksız rekabeti önlemek amacıyla araştırma yapmak ve önerilerde bulunmak, araştırmaları teşvik etmek,

desteklemek, koordine etmek ve turunçgil tüketimini artırıcı çalışmalar yapmaktır. CLAM turunçgil sezonu boyunca her ay olağan toplantılarını, sezon başında ise bir kez genel kurul toplantısını yapmaktadır. Ülkemizi temsilen Akdeniz İhracatçı Birlikleri toplantıya katılım sağlamaktadır. Meyve ve Baklagiller Avrupa Komitesi, EUCOFEL (European Committee for Fruit and Legumes); Uluslararası Turunçgil Topluluğu, ICS(International Citrus Society); Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Örgütü, FAO(Food and Agriculture Organization); Avrupa Taze Ürün Birliği(CIMO) CLAM'ın toplantılarına katılım sağlamaktadırlar (TEAE,2003).

Bu kuruluşların dışında özellikle Akdeniz ülkelerinde karşılaşılan acil ve önemli problemlerin belirlenmesinde ve çözümünde işbirliği sağlamak için Akdeniz Ülkeleri Turunçgiller Ağı MECINET (Mediterranean Citrus Network) kurulmuştur (DPT,2000).

6.1.8.6.5. Dış Ticaret

Ülkemiz yapılan turunçgil üretimi kendini ihtiyacımızı karşıladığı gibi dış ticaretimizde de önemli bir payı olan ürün gurubumuzu oluşturmaktadır. Nitekim 2006 yılı itibarıyla gerçekleştirilen tonluk toplam yaş meyve-sebze ihracatımızın % 52,4'ünü, 1.416.515 tonluk toplam yaş meyve ihracatımızın miktar olarak % 74,6'sını turunçgiller oluşturmaktadır. Yapılan ihracat karşılığında ülkemize yaklaşık 480 milyon dolarlık dövizin ülkemize girmesini sağlayarak ülke ekonomisine önemli katkılar sağlamıştır.

Tablo 201. Yıllar İtibarıyla Türkiye İhracatı

Yıllar	2002		2003		2004		2005		2006	
Türler	Miktar	Değer	Miktar	Değer	Miktar	Değer	Miktar	Değer	Miktar	Değer
	(Ton)	(1000\$)	(Ton)	(1000\$)	(Ton)	(1000\$)	(Ton)	(1000\$)	(Ton)	(1000\$)
Portakal	190.396	56.491	177.288	59.068	133.815	51.469	179.645	72.624	246.463	102.360
Mandalina	269.688	86.263	203.210	87.666	215.717	95.354	249.422	110.587	323.513	149.572
Limon	239.000	85.934	168.873	80.063	216.520	99.093	359.207	170.458	329.256	156.596
Greyfurt	112.000	29.122	88.121	32.628	116.446	51.896	100.291	50.835	158.044	70.606
Diğer	477	131	1	1	19	8	10	4	18	18
Toplam	811.561	257.941	637.493	259.426	682.517	297.820	888.576	404.507	1.057.294	479.152

Kaynak:DTM, İGEME
2005-2006 yılı verileri Akdeniz İhracatçı Birlikleri'nden alınmıştır.

Türler bazında ele aldığımızda toplam 1.057.294 ton olan turunçgil ihracatımızın % 31,1'ini limon, % 30,6'sını mandarin, % 23,3'ünü portakal, % 14,9'unu da greyfurt oluşturmaktadır.

Turunçgil ülkelere göre dağılımına baktığımızda % 28'lik pay ile Rusya ilk sırada yer almaktadır. Bu ülkeyi % 16'lık pay ile Ukrayna, % 11'lik pay ile Ukrayna, % 9'luk pay ile de Suudi Arabistan izlemektedir.

Turunçgil ithalatımız ise oldukça az olup, daha çok sanayiye yönelik portakal ithalatı yapılmaktadır.

6.1.8.6.6. Destekleme

Turunçgil yetiştiriciliğinde tarımda genel olan verilen doğrudan gelir desteği, gübre, mazot gibi desteklerin yanında 2005 yılında sertifikalı fidan desteği verilmeye başlanmıştır. Tarım ve Köyişleri Bakanlığı tarafından yayımlanan Sertifikalı Tohumluk ve Fidan Desteği İle Patates Sığili Görülen Alanlarda Alternatif Ürün Desteği Hakkında 2005/20 No'lu Tebliğ'e göre sertifikalı fidanlar ile en az 5 dekar kapama bahçe tesis eden üreticilerimize 30 YTL/da ödeme yapılmıştır.

Sertifikalı fidan kullanımının desteklenmesine yönelik uygulama yayımlanan 2006/19 No'lu tebliğ ile 2006 yılında da devam edilmiştir. 2006/19 No'lu tebliğ çerçevesinde virüsten ari turunçgil fidanı ile bahçe tesisi için 300 YTL/da, sertifikalı turunçgil fidanı ile bahçe tesisi için 250YTL/da ödeme yapılacağı kararlaştırılmıştır. Bu tebliğde öngörülen desteklemelerden faydalanılabilmesi için en az 10 dekar kapama bahçe tesis edilmesi şartı getirilmiştir.

Ayrıca Tarım ve Köyişleri Bakanlığı tarafından yayımlanan 2007/15 No'lu Tebliğ ile 2006/19 No'lu tebliğde değişiklik yapılmıştır. Söz konusu değişiklik ile birlikte ekonomik önemini kaybetmiş çeşitlerle turunçgil yetiştiriciliği yapılan en az 10 dekar büyüklüğündeki kapama bahçelerde tekniğine uygun aşılama tekniği ile çeşit değişikliği yapan üreticilerimize de destekleme ödemesi yapılacağı kararlaştırılmıştır. Ayrıca sertifikalı fidan ve fide ile yeni tesis kurarak destekten yararlanacak üreticilerin kullanacağı sertifikalı tür ve çeşitlerin, Araştırma Kuruluşlarınca düzenlenmiş olan çeşit tavsiye listesine ve üretimine ihtiyaç duyulanlara göre Bakanlıkça belirleneceği ve Bakanlıkça belirlenenler dışındaki tür ve çeşitler destekleme kapsamı dışında tutulacağı, tebliğ değişikliğinin de 1 Ocak 2007 tarihinden yürürlüğe gireceği belirtilmiştir.

Sertifikalı fidan desteğinin dışında turunçgillerin ihracatına teşvik primi verilmektedir. Turunçgil ihracatımızda verilen teşvik primleri yani ihracat iadeleri, ülkemizin turunçgil ihracatında diğer ülkelerle rekabet edebilmesi, iç piyasada fiyat istikrarının sağlanması, üreticini hak ettiği geliri elde edebilmesi bakımından son derece önemlidir. İhracat iadelerinin amacına ulaşabilmesi, ihracatçının önünü görebilmesi, ihracatın gelişmesi için ihracat teşvikleri yeterli miktarda ve zamanında verilmelidir. Ancak, Dünya Ticaret Örgütüne verdiğimiz taahhütler nedeniyle iade miktarları her yıl azaltılarak uygulanmaktadır. DTÖ'ye verilen taahhütler nedeniyle yeterli ihracat desteği verilemiyor ise doğrudan desteklerle üreticilerin kaybı telafi edilmelidir.

İhracat iadelerinin mahsup şeklinde uygulanması ihracatçılarımıza yeterli miktarda ihracat iadesi verilmemesi ürünün dış piyasada rekabeti zorlaştırmaktadır. Dolayısıyla bu durum üreticiye fiyat düşüşleri şeklinde yansıyor üreticiyi mağdur etmektedir. 2006/07 sezonunda ihracat iadelerinde bir artış görülmesine karşın narenciye sektörünün desteklenmesi bakımından tek başına yeterli bir çözüm değildir. Ülkemiz tarımının genel sorunlarından biri olan üretim maliyetlerinin yüksekliği narenciye üreticilerimiz için de geçerli olup, diğer üretici ülkelerle rekabetimizi zorlaştırmaktadır. Üreticilerimizin rekabet edebilmesi için maliyetlerin düşürülmesi bu amaçla gübre, ilaç, mazot gibi üretim girdilerinin yanında, depolama, ambalajlama, nakliye gibi unsurların mutlak surette desteklenmesi gerekmektedir.

6.1.8.6.7. Pazarlama

6.1.8.6.7.1. Pazarlama Kanalları

Ülkemizde turunçgillerin pazarlaması yaş meyve sistemi içinde değerlendirilmekte olup, yaş meyve ve sebze ticaretinin düzenlenmesi 552 sayılı yasa ile yapılmakta olup, ürünler tüketiciye ulaşıncaya kadar üretici, komisyoncu, perakendeci kanalından geçerek tüketiciye ulaşmaktadır. Bu kapsamda turunçgil meyveleri genel olarak ağaç üzerinde tüccara ya da ihracatçıya götürü usulde satılmaktadır. Turunçgillerin en önemli pazarlama kanallarından biri de ihracattır. 2005 yılı itibariyle üretimin yaklaşık % 32,8'i ihracata konu olmuştur. Ancak daha önce belirtildiği üzere üretimdeki artış ve tüketimin bu artışı dengeleyecek kadar artmaması ürünün ihracatının daha fazla yapılmasını zorunlu kılmaktadır.

Turunçgillerde üreticiden tüketiciye ulaşıncaya kadarki pazarlama zincirinin uzunluğuna bağlı olarak pazarlama marjı değişmektedir. Pazarlama zincirinin uzaması neticesinde üretici fiyatları ile tüketici fiyatları arasındaki uçurumda artmaktadır.

6.1.8.6.7.2. Pazarlama Sorunları

Bu gün turunçgil üreticileri pazarlama sorunları ile karşı karşıya kalmaktadır. Üreticilerimizin pazarlama problemlerinin üstesinden tek başlarına gelmemeleri mümkün değildir. Giderek büyük bir gelişme gösteren süpermarketler karşısında rekabet edebilmek, kaliteli bir üretim gerçekleştirebilmek ve bu üretimleri karşılığında hak ettikleri geliri elde edebilmek için üretimden pazarlamaya kadar örgütlenme şarttır. Turunçgil üretiminde önemli bir yeri olan aynı zamanda da AB ülkesi olan İspanya'ya baktığımızda satışın büyük çoğunluğunun kooperatifler aracılığıyla yapıldığı görülmektedir. Ülkemizde ise turunçgiller ile ilgili olarak faaliyet gösteren tek kooperatif ANTBİRLİK olup, kooperatifler aracılığıyla pazarlama yok denecek kadar azdır. Üreticilerimiz tam olarak örgütlenemediğinden herhangi bir pazarlık gücü de bulunmamaktadır. Üreticilerimizin hak ettiği geliri elde edebilmeleri bakımından üreticilerin örgütlenmesi için gerekli eğitim ve yayım faaliyetlerine ağırlık verilmeli, üreticiler özellikle pazarlama problemlerini çözmede örgütlenmenin önemi konusunda bilinçlendirilmelidir.

İhracatta düzenli bir pazarlama organizasyonunun olmaması, talep edilen çeşitlerin zamanında, istenen kalite ve miktarda temin edilememesi, iklimsel değişikliklere bağlı olarak üretimde meydana gelen dalgalanmalar ihracatımızı olumsuz etkilemektedir. Ayrıca ihracatçılarımızın kendi aralarında rekabete girerek çok parçalı olarak pazara girmeleri ihracat yapılan ülkelerdeki Pazar payının yeterinde artırılmamasına yol açtığı gibi mevcut pazarların da kaybedilmesine de neden olabilmektedir. Bu olumsuzluklar doğal olarak üreticilerimize de yansımaktadır. Mevcut üretim potansiyelimizin ekonomik değer olarak ülkemize ve ülkemiz üreticilerine dönmesi bakımından ihracatımıza gereken önem verilmelidir.

Son yıllarda gıda güvenliği kapsamında tarladan sofraya kadar, çevre ve insan sağlığına zarar vermeyen, üretimin her aşamasında gerekli kontrolleri yapılmış, sağlıklı ve güvenilir ürünlere olan talep giderek artmaktadır. 1999 yılında Avrupa Birliğinde faaliyet gösteren, Avrupalı 14 gıda perakendecisi bir araya gelerek, EUREP olarak adlandırılan Avrupa Perakendeci Üretici Çalışma

Grubunu(The EURO-Retail Produce Working Group-EUREP) oluşturmuştur. Bu oluşum Avrupa'da tarımsal gıda endüstrisi sektöründeki lider perakendecilerin bir araya gelerek oluşturdukları, kar amacı gütmeyen bir oluşum olup, bu grup AB içerisinde sağlıklı ürün temini ve AB'ye satışı yapılan tarımsal ürünlerde aranan minimum standartların belirtildiği EUREPGAP adı verilen bir protokol imzalanmıştır.Bu protokol ile başta sebze ve meyve olmak üzere tarımsal ürünlerde aranan minimum standartların erevesi belirlenerek, İyi Tarımsal Uygulamalar sertifikalandırılmış olmaktadır. Protokol AB'ye yaş meyve sebze ihracatımızda büyük önem taşıtmaktadır. Nitekim büyük hipermarketler tarafında talep edilen bu sertifika , gelecekte AB'ye ürün satışıımızın ön koşulu haline gelecek olup, üreticilerimizin ve ihracatçılarımızın bir pazarlama problemi yaşamamaları bakımından protokol hükümlerine uyumun sağlanması gerekmektedir.

Dış pazar taleplerindeki değişim de ihracatta önemli olup, direk olarak üretici etkilemektedir. Son yıllarda dünya da tüketici talepleri ekirdeksiz, kolay soyulabilen meyveler yönünde gelişme göstermektedir. Bu durumda ülkemizin dış pazara daha kolay ürün sunabilmesi bakımından üretimin tüketici talepleri doğrultusunda yönlendirilmesi sağlanmalı, dış pazarlar talepleri dikkate alınarak aranan çeşitlerin kaliteli bir şekilde üretilmesi sağlanmalı ve bu konuda üreticiler yönlendirilmelidir. Ayrıca dış pazarlarda turunçgillerin azaldığı dönemde piyasaya ürün sunabilme ve oluşan bu Pazar boşluğunu doldurabilmek için erkenci ve geççi çeşitler üzerinde araştırmalar yapılmalıdır.

6.1.8.6.8. Fiyat

İklim koşulları, üreticiden tüketiciye ulaşıncaya kadarki pazarlama zincirinin uzunluğu, ilgili taraflar arasında yaşanan koordinasyonsuzluk, ihracatta yaşanan sorunlar, üretimde kullanılan temel girdilerde yaşanan dışa bağımlılık, dünya ticaretinde değişen kuralların etkisi doğal olarak fiyatlara yansımakta, bundan en fazla etkilenen kesim ise üreticilerimiz olmaktadır.

Bunun yanında iklim koşullarında meydana gelen değişimler zaman zaman rekolteyi etkilemekte, üretimde meydana gelen dalgalanmalar da fiyatlara yansımaktadır. Bununla birlikte ihracatta yaşanan sorunlar da direk üreticiye yansımaktadır. Üretim ve ihraç miktarına bağlı olarak fiyatlar değişebilmekte, bu durumdan yine üreticilerimiz etkilemektedir.

2006/2007 sezonu da dahil olmak üzere son üç sezondur üreticilerimiz açısından tam anlamıyla bir felaket olmuştur. Dolar kurundaki değişimler, ihracat iadelerinin açıklanıp aıklanmayacağından emin olunamaması, ihracat iadelerinin mahsup şeklinde uygulanması, açıklanan ihracat iadelerinin ise dış piyasalarda fiyatlarda rekabet edecek şekilde belirlenmediğinden pazar ve fiyatlarda yaşanan sorunlardan en fazla etkilenen kesim yine üreticilerimiz olmuştur. Ülke ekonomisine sağladığı katkı bakımından son derece önemli olan narenciyeden üreticilerimiz hak ettiği geliri elde edememişlerdir.Bu duruma turunçgillerde i tüketimin yetersizliği de eklenince üreticinin durumu içinden çıkılmaz bir hal almıştır.

Ülkemiz tarımının genel sorunlarından biri olan üretim maliyetlerinin yüksekliği turunçgil üreticilerimiz için de geçerli olup, diğer üretici ülkelerle rekabet edebilmemiz için maliyetlerin düşürölmesi gerekmektedir. Turunçgillerde son derece önem taşıyan ihracat iadeleri zamanında ve

yeterli miktarda açıklanmalıdır. DTÖ'ye verilen taahhütler nedeniyle yeterli ihracat desteği verilemiyor ise doğrudan desteklerle üreticinin kaybı telafi edilmelidir.

Sonuç

Turunçgiller yaş meyve üretimi içinde önemli bir ürün grubumuzu oluşturmaktadır. Nitekim, toplam meyve üretimimizin % 21,5'ini, toplam yaş meyve ihracatımızın % 74,6'sını gerçekleştiren ve bunu karşılığında yaklaşık 480 milyon dolar ihracat geliri ile ülke ekonomisine önemli katkılarda bulunan bu üretim dalından gereği gibi istifade edilebilmesi sağlanmalıdır. Bu amaçla;

- Üreticilerimizin gerek iç gerekse dış pazarda rekabet edebilmesi için maliyetlerin düşürülmeli bu amaçla gübre, ilaç, mazot gibi üretim girdilerinin yanında, depolama, ambalajlama, nakliye gibi unsurların mutlak surette desteklenmelidir.
- İç tüketim artırılmalıdır.
- Virüsten ari fidanı kullanan üreticilerin desteklenmesine devam edilmeli, sertifikalı turunçgil fidanı üreten işletmelerde desteklenmelidir.
- Entegre mücadele yöntemine ağırlık verilmeli ve üreticilerin katılımı sağlanmalıdır. Bitki sağlığı, gıda kalitesi ve güvenliğinin giderek önem kazandığı günümüzde sürdürülebilir tarım tekniklerinin kullanımı konusunda gereken hassasiyet gösterilmeli; zirai mücadele ilaçları ile bu ilaçları üreten ve satan ve firmalar sıkı bir şekilde denetlenmelidir
- Miras yoluyla arazilerin parçalanması turunçgil bahçelerinde standart bir üretimin gerçekleştirilmesine engel olduğu gibi biyolojik mücadeleyi de önemli ölçüde kısıtlamaktadır. Verimli bir üretimin sağlanması bakımından arazilerin miras yoluyla bölünmesinin önüne geçilmelidir.
- Ülkemizin yeni pazarlar bulması, üretimde çeşitliliğin sağlanması, turunçgillerin yetiştirilmesinden pazarlanıp tüketiciye ulaşana kadar olan süreçte çok yönlü “ar-ge” çalışmalarının gerçekleştirilip desteklenmesi gereklidir. Araştırma-yayım-üretici koordinasyonu daha etkin bir hale getirilmeli, eğitim faaliyetlerine gereken önem verilerek, araştırma sonuçlarının uygulamaya aktarılması sağlanmalıdır.
- Son yıllarda gıda güvenliği kapsamında tarladan sofraya kadar, çevre ve insan sağlığına zarar vermeyen, üretimin her aşamasında gerekli kontrolleri yapılmış, sağlıklı ve güvenilir ürünlere olan talep giderek artmaktadır. Nitekim AB’de büyük hipermarketler tarafından talep edilen EUREP-GAP sertifikası , gelecekte AB’ye ürün satışımızın ön koşulu haline gelecek olup, üreticilerimizin ve ihracatçılarımızın bir pazarlama problemi yaşamamaları bakımından protokol hükümlerine uyumun sağlanması gerekmektedir.
- Üretimden pazarlamaya kadar olan bütün aşamalarda eğitim ve yayım faaliyetlerine gereken önem verilmeli, bu üretim dalından menfaat elde eden tüm taraflar arasında bir işbirliği ve koordinasyon sağlanmalıdır.

Kaynaklar

- 1- DPT,2000, 8. Beş Yıllık Kalkınma Planı, Bitkisel Üretim ÖİK Komisyonu, Meyvecilik Alt Komisyonu, Turunçgiller Raporu, ANTALYA.
- 2- TKB,2005, Tarım ve Köyişleri Bakanlığı, Tarımsal Araştırmalar Genel Müdürlüğü, Tarımsal Araştırma Master Plan Revizyonu, Araştırma Fırsat Alanları(AFA) Veri Değerlendirme Raporları ve Matrisler, Eylül-2005, ANKARA.
- 3- TEAE,2003, KARAHOCAGİL, P., TUNALIOĞLU, R., TAŞKAYA, B., ANAÇ, H., “Turunçgiller

Durum ve Tahmin: 2003/2004” Tarımsal Ekonomi Araştırma Enstitüsü, Ankara, Kasım 2003.

4- TZOB Gübre Raporu, Haziran 2004.

5- KAŞKA, N., GÜLERYÜZ, M., KAPLANKIRAN, M., KAFKAS, S., ERCİŞLİ, S., EŞİTKEN, A., ASLANTAŞ, R., AKÇAY, E., “Türkiye Meyveciliğinde Üretim Hedefleri”, Türkiye Ziraat Mühendisliği VI. Teknik Kongresi, 3-7 Ocak 2005, Ankara, 519-549.

6- GENÇTAN, M., TUGAY, M.E., GEÇİT, H.H., BOZKURT, B., ERGUN, E., EKİZ, H., YALVAÇ, K., GEVREK, M.N., ELÇİ, A., BALKAN, A., “Türkiye’de Tohumluk, Fide ve Fidan Üretimi, Kullanımı”, Türkiye Ziraat Mühendisliği VI. Teknik Kongresi, 3-7 Ocak 2005, Ankara, 803-823.

7- ETİLER D., AĞYAR S., “Türkiye Geneli (2005/2006 Ocak-Aralık Dönemi) Yaş Meyve Sebze İhracatçıları Birliği Değerlendirme Raporu” Akdeniz İhracatçı Birlikleri Genel Sekreterliği, Tarım Şubesi, MERSİN.

8- www.lokman-hekim.com

9- www.bahçe.biz

10- www.tarim.gov.tr

11- www.akib.org.tr

6.1.9.Çay

Tropik ve subtropik iklim bitkisi olan çayın anavatanı Çin ve Hindistan olarak bilinmektedir. Theaceae familyasına ait olan çay bitkisinin botanikte kabul edilen adı *Camellia sinensis*(L.)O.Kuntze’dir. Çin Çayı, Assam Çayı ve Kambodia Çayı olmak üzere morfolojik farklılıklar gösteren 3 tipi bulunmaktadır.

Yaprağını dökmeyen çay bitkisi doğada kendi haline bırakıldığında bir ağaç görünümü alarak yaklaşık 100 yıl yaşar. 4 yaşından itibaren ürün vermeye başlayan çay bitkisi, 10-15 yaşından sonra ekonomik verime ulaşır. Ekonomik verim yaşı ise 50-60 yıldır.

Çayın en önemli özelliği, hiçbir yapay renklendirici, koruyucu ve kokulandırıcı içermemesi nedeniyle tamamen doğal bir ürün olmasıdır. Ülkemizde en çok tüketilen sıcak içeceklerin başında da çay gelmektedir.

6.1.9.1. Dünya Çay Üretimi Ve Tüketimi

6.1.9.1.1. Dünya Çay Üretimi

FAO verilerine göre 2005 yılı itibarıyla dünyada 2.561.001 hektar alanda çay üretimi yapılmakta olup elde edilen kuru çay miktarı ise 3,2 milyon tondur. Dünya çay verimi ise 120 kg/da’dır.

Tablo 202. Dünya Çay Yetiştirilen Alan, Üretim Ve Verim(2005)

Yıllar	Üretim (Mt)	Üretim Alanı(Ha)	Verim (Kg/Da)
2000	2.956.030	2.394.876	123
2001	3.065.927	2.408.940	127
2002	3.154.491	2.471.057	128
2003	3.201.431	2.486.736	129
2004	3.341.827	2.546.004	131
2005	3.200.877	2.561.001	125

Kaynak:FAO

Çay üretimi yapan diğer ülkeler ise Guatemala, Panama, Portekiz ve Rusya olup dünya üretiminden bu ülkelerin aldığı pay toplam % 0,1’dir.

Tablo 203. Dünya Çay Üretiminde Önde Gelen Ülkeler (2005)

	Üretim Alanı(Ha)	Üretim (Mt)	Verim (Kg/Da)
Çin	952.500	900.500	95
Hindistan	500.000	652.800	131
Sri Lanka	210.620	308.090	146
Kenya	140.000	295.000	211
Türkiye	100.000	202.000	202
Endonezya	116.200	171.410	148
Viet Nam	104.000	110.000	106
Japonya	49.000	100.000	204

Kaynak:FAO

Dünyada oldukça sınırlı sayıda ülkede çay tarımı yapılmakta olup, yetiştiricilik yapan ülke sayısı 45’dir. Dünya çay üretiminde önde gelen ülkeler Çin (% 28,1), Hindistan (% 20,4), Sri Lanka (% 9,6) ve Kenya (% 9,2)’dir. Dünya üretiminin % 67,3’ü bu dört ülke tarafından gerçekleştirilmektedir. Ülkemiz, dünya çay üretiminden aldığı % 6,3’lük payla beşinci sırada yer almaktadır.

Dünyada ülkeler itibarıyla çay ekim alanlarının dağılımına baktığımızda Çin (% 37,2) ilk sırada yer almakta olup, bu ülkeyi Hindistan (% 19,5) ve Sri Lanka (% 8,2) izlemektedir. Dünyada çay ekili alanların % 3,9’u ise ülkemize aittir. Ekim alanı bakımından ülkemiz Dünyada yedinci sırada yer almaktadır.

Verim bakımından üretici ülkelerin durumuna baktığımız da ise Afrika ülkeleri öne çıkmaktadır. Zimbabwe 367 kg/da verimle ilk sırada yer alan ülke olup bu ülkeyi sırasıyla Malawi (278 kg/da), Kamerun (258 kg/da) izlemektedir. FAO verilerine göre 202 kg/da verim ile ülkemiz çay verimi dünya ortalamasının üzerinde yer almaktadır.

6.1.9.1.2. Dünya Çay Tüketimi

Dünya çay tüketimi ülkelerin alışkanlıklarına göre değişiklik göstermektedir. Klasik yöntemlerle elde edilen yeşil çay ve siyah çay, sıcak ve soğuk olarak tüketilmektedir. Yeşil çay tüketimi Japonya, Çin, Tayvan gibi uzak doğu ülkelerinde yaygındır. Ülkelere göre değişmekle beraber FAO verilerine göre dünyada yıllık kişi başı çay tüketimi 600 gramdır. Dünya’da en fazla çay tüketen ülkeler ise Paraguay (13 kg), Uruguay (7,8 kg), Arjantin (6,5)’dir. AB ülkelerinde ise kişi başı çay tüketimi ortalama 500 gramdır. AB ülkeleri içinde yıllık kişi başı çay tüketimi en fazla olan ülkeler ise İrlanda (3 kg) ve İngiltere (2,3 kg)’dir.

6.1.9.2. Türkiye Çay Üretimi Ve Tüketimi

6.1.9.2.1. Türkiye Çay Üretimi

Ülkemizde çay üretiminin gelişimine baktığımızda, çay yetiştirme amacıyla ilk denemeler 1888-1892 tarihleri arasında, Japonya’dan getirilen çay tohumları ile Bursa’da yapılmıştır. Bu yörede çayın yetişmesi için gerekli ekolojik şartlar bulunmadığından yapılan denemeler başarısızlıkla sonuçlanmıştır.

Daha sonra yapılan araştırmalar sonucunda, Rize ve çevresinin çay tarımına uygun olduğu belirlenmiş ve 6 Şubat 1924 tarihinde “Rize Vilayeti ile Borçka Kazasında Fındık, Portakal, Mandalina, Limon ve Çay Yetiştirilmesi” Hakkında 407 sayılı Kanun çıkarılmıştır. Kanunun 1924 yılında çıkarılmasına karşın, çalışmalar ancak 1937 yılından itibaren hız kazanmış ve 1938 yılında da ilk yaş çay ürününden 138 kg kuru çay üretilmiştir.

27 Mart 1940 tarihinde çıkarılan 3788 sayılı “Çay Kanunu” ile çay tarımı ve üretimi, girdi ve kredi sübvansiyonları ile desteklenmiş, çay bahçesi kuracaklara ruhsatname alma zorunluluğu getirilmiştir. Bu kanunun yayımlanmasından sonra çay tarım alanları giderek genişlemiş, buna bağlı olarak üretim miktarı da hızla artmıştır. 1947 yılında ise 60 ton/gün kapasiteli ilk çay fabrikası işletmeye açılmıştır. 1950 yılına gelindiğinde ekonomik boyutta üretime geçilmiştir.

Bugün ülkemizde çay tarımı, Doğu Karadeniz Bölgesi’nde, Gürcistan sınırından başlayıp batıda Fatsa İlçesine kadar olan ve dar bir şerit halinde uzanan alanda yapılmaktadır. Trabzon’un Araklı deresine kadar olan Artvin, Rize, Trabzon illerini kapsayan ve yer yer 30 km kadar içlere uzanan, 1000 m yüksekliklere varan kesim çay yetiştiriciliği için en elverişli bölge olması nedeniyle birinci sınıf çay bölgesi olarak kabul edilmektedir. Araklı deresinden başlayarak Ordu’nun Fatsa ilçesine kadar uzanan bölge ise ikinci sınıf çay bölgesi olarak tanımlanmaktadır.

Çay tarımının yapıldığı Doğu Karadeniz Bölgemizde, 2005 yılı TÜİK verilerine göre 202.699 çiftçi tarafından, 76.625 hektar alanda 1.192.004 ton yaş çay yaprağı üretilmiştir. 2006 yılında yaş çay yaprağı üretimi ise 1.121.206 ton olmuştur. Son yıllarda yaş çay ve buna bağlı olarak kuru çay üretimine artış görülmektedir. 2003 yılından itibaren yaş çay yaprağında prim uygulamasının başlaması ile birlikte sektör kayıt altına alınmış ve gerçek üretim rakamları ortaya çıkmıştır.

Tablo 204. Ülkemizde Çaylık Alan, Çiftçi Sayısı, Yaş Çay Yaprağı ve Kuru Çay Üretimi

Yıllar	Çiftçi Sayısı	Çaylık Alan (Hektar)	Yaş Çay Yaprağı Üretimi (Ton)	Kuru Çay Üretimi (Ton)
2000	204.491	76.750	758.038	138.770
2001	204.112	76.653	824.946	142.900
2002	203.028	76.645	791.700	135.000
2003	203.318	76.640	869.000	153.800
2004	202.431	76.632	1.105.000	201.663
2005	202.699	76.625	1.192.004	217.540
2006	-	-	1.121.206	-

Kaynak: DİE

Çay tarımı ülkemizde küçük aile işletmeciliği şeklinde yapılmaktadır. 2003 yılı itibarıyla çaylık alanların işletme büyüklüğüne göre dağılımına baktığımızda üreticilerin, % 80'i 0,001-5 dekar, % 18'i 6-10 dekar, % 2'si 11-15 dekar çaylık alana sahip olduğu görülmektedir (www.caykur.gov.tr). Aile içerisinde reşit olan bireylere işletme hakkının devredilmesi nedeniyle 0,001-5 dekar arasındaki işletmelerin oranı yüksek çıkmaktadır. Bu duruma bağlı olarak da bir ailede birden fazla cüzdan sahibi üretici bulunabilmektedir. Çaylık alanların bu kadar küçük olması ayrıca işletmeden elde edilen gelirin yeterli olmamasını da beraberinde getirmektedir.

Çay üretiminin illere göre dağılımına baktığımızda Rize ilimiz % 73,9'luk bir payla ilk sırada yer almaktadır. Bu ilimizi sırasıyla Trabzon (% 17,3), Artvin (% 6,8), Giresun (% 1,9) ve son olarak da Ordu (0,005) ilimiz izlemektedir.

6.1.9.2.2. Türkiye Çay Tüketimi

Ülkemizde üretilen çayın büyük bir kısmı ülke içinde tüketilmektedir. Halkımızın tükettiği sıcak içeceklerin başında çay gelmektedir. Toplam kuru çay üretimimizi nüfusa oranladığımızda ülkemizde yıllık kişi başı çay tüketimi ise 2,7 kg olmaktadır. Bu verilerle dünyada en fazla çay tüketen ülkelerden biri de Türkiye'dir. Ülkemizde iç tüketimin % 60-65'i Çay-Kur, % 35-40'ı özek sektör ve kooperatifler tarafından karşılanırken, çok az bir kısmı da yurt dışından yapılan ithalat ve kaçak yollarla ülkemize sokulan çaylar ile karşılanmaktadır. Özellikle kaçak yollarla ülkemize giren çaylar tüketicinin damak tadını etkileyerek, kendi çayımıza yabancılaşma tehlikesini beraberinde getirmektedir. Kaçak çaylar halk sağlığını tehdit ettiği gibi, haksız rekabet nedeniyle Türk çay pazarının daralmasına yol açarak üreticinin emeğinin ziyan olmasına neden olmaktadır.

6.1.9.2.3. Üretimi Etkileyen Faktörler

Çay üretimini etkileyen en önemli faktörlerden biri kalite olup, çoğaltım yönteminin seçimi, iklim faktörleri, deniz seviyesinden olan yükseklik, hasat şekli ve dönemi, kültürel uygulamalar çayın kalitesine etki eden faktörler olarak karşımıza çıkmaktadır. İklim ve çevre faktörlerine müdahale etme şansımızın olmadığı dikkate alındığında, yaş çay yaprağı kalitesi dolayısıyla kuru

ay kalitesinin artırılması bakımından kültürel uygulamaların zamanında ve doğru bir şekilde yapılması büyük önem taşıtmaktadır.

Yetiştiriciliğin ilk aşamasının doğru üretim materyalinin seçilmesi ile başladığı dikkate alındığında, kaliteli ve verimli bir çay üretiminde gerçekleştirilmesinde fidan konusu önem taşıtmaktadır. Ülkemizde ay tarım alanlarının büyük bir kısmı tohumdan yetiştirilen fidanlarla tesis edilmiştir. Yabancı döllenme özelliğine sahip çay bitkisinden elde edilen çay tohumları büyük ölçüde açılma gösterdiğinden, çay tohumu ile tesis edilen çay bahçelerinde zaman içinde farklı tipler oluşmuştur. Bu durumda bir bahçe içinde farklı tipler farklı zamanda hasat olgunluğuna gelmekte, bazı ürünler daha tomurcuk halindeyken bazı ürünlerin de hasat zamanı geçmiş olabilmektedir. Bu da kaliteyi olumsuz etkilemektedir. ay tarım alanlarının önemli bir bölümü yaşlanmış çay ocaklarından oluşmaktadır. Kalitenin artırılması bakımından yaşlanmış, verimden düşmüş, açılımlar nedeniyle bir örnekliği bozulmuş bahçeler, üstün verim ve kaliteye sahip, çay tiplerinden alınan çelikler ile üretilmiş fidanlarla bir program dahilinde yenilenmelidir. Bu aşamada çay üreticileri devlet tarafından desteklenerek, teşvik edilmelidir.

ay üretiminde önem taşıyan bir diğer husus da gübre kullanımı olup, toprak yapısı ve verimlilik üzerinde oldukça önemli bir etkiye sahiptir. ay bitkisi genelde pH'sı 4,5-6 arasında olan topraklarda optimum gelişme göstermektedir. Toprak pH'sı asit ya da alkali yöne doğru kaydıkça çay bitkisinden istenen verim ve kalitede ürün alınamamaktadır. Nitekim Amonyum Sülfat gübresinin tek yönlü ve aşırı ölçüde kullanılması neticesinde toprak pH'sı 4'n altına dşmştir. ay topraklarının asitlik problemini gidermek amacıyla çay özel gübresi (Azot, Fosfor ve Potasyumca zengin 25:5:10 terkinde kompoze gübre) kullanılmış ve başarılı sonuçlar elde edilmiştir. Bu da bize doğru gübrelemenin önemini göstermektedir. Bunun yanında organik gübre gereksinimi mevcut imkanlar değerlendirilerek (ahır gübresi, budama artıkları, çay atıklarının çürütülmesi ile elde edilen organik materyal gibi) giderilmeye çalışılmalıdır. Ayrıca, ay topraklarında mikro besin elementi analizleri de yapılarak, gübreleme programına dahil edilmelidir.

Kaliteli bir üretiminde gerçekleştirilebilmesi bakımından gübreleme işlemleri toprak ve yaprak analizlerine göre yapılmalı, bu amaçla üretiminde yoğun olarak yapıldığı yerlerde laboratuvarlar sayı ve nitelik bakımından yeterli hale getirilmelidir. Doğru gübre kullanımı konusunda gerekli eğitim ve yayım faaliyetleri yapılmalıdır.

Yaş ay yaprağı kalitesine etki eden bir diğer faktörde budamadır. Kaliteli yaş çay yaprağı üretimi için verimden düşmüş çay ocaklarının 1/5'inin mutlaka budanması gerekmektedir. Budama ile çay ocaklarından güçlü, taze ve tomurcuklu sürgülerin elde edilmesi sağlanmaktadır.

Yaşlanmış ay bahçelerinde azalan verim ve kalitenin yeniden artırılarak kalitelinin kontrol altına alınması amacıyla 15.12 1993 tarih ve 93/5096 sayılı Kararname yayımlanmıştır. Bu kararname ile her yıl 1/5 oranında budama yapılmak suretiyle ocakların kademeli olarak geleştirilmesi, her yıl 1/5 oranında budama nedeniyle ürün kaybına uğrayan üreticilerin

kaybının devlet tarafından tazmin edilmesi, çay bahçelerini ruhsatlarının yenilenmesi ve kaçak olarak tesis edilen yani ruhsatsız çay bahçelerinin tekniğine uygunluğu kaydı ile bir defaya mahsus olmak üzere ruhsatlandırılması, gerçek ve tüzel kişiler tarafından kurulan yaş çay işleme tesislerinin ihtiyaç duydukları yaş çay yaprağını ruhsatlı üreticilerden alabilecekleri, yaş çay işleme ve paketleme tesislerinin sahip olması gereken teknik ve hijyenik özellikleri taşıyıp taşımadığının denetlenmesi kararlaştırılmıştır. Nitekim bu kararname ile çaylıklar 1/5 oranında budanmaya başlanmış ve ruhsatsız aylıklara ruhsat verilmiştir.93/5096 sayılı Kararnamenin uygulama süresi 17.10.1998 tarih ve 98/11807 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile 5 yıl daha uzatılmıştır.

ay bahçelerinin ıslahı ve kaliteli çay üretiminin temini amacıyla budamaya tabii tutulan çaylıklar nedeniyle üreticilerin uğradığı gelir kaybının tazmin edilmesi 31.12 2003 tarihi itibarıyla sona ermiştir. Budamadan elde edilen olumlu sonuçların devamının sağlanması bakımından 23.08.2004 tarih, 2004/7758 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile ruhsatlı çay bahçelerinin her yıl 1/7'sinin budanmasından doğacak gelir kaybının üreticilere yedi yıl için ödenmesi ilişkin uygulama 01.01.2005 tarihinden itibaren geçerli olmak üzere yeniden başlatılmıştır.

6.1.9.2.4. Hasat

Yaş ay ürünü; çay bitkisi üzerindeki genç sürgünlerin ucundan itibaren, tepe tomurcuğu ve tepe tomurcuğunu takip eden birinci ve ikinci yapraktan oluşan körpe, taze ve lif vermeyen, kaliteli kur çay üretimine elverişli nitelikteki filizden ibaret olup, hasatta iki yaprak bir tomurcuk istenmektedir.

Ülkemizde ay hasadı makasla yapılmaktadır.Makas ile yapılan hasat neticesinde çay ocakları alılışmakta, oluşan sürgünler köre kaçmakta ve verimde düşüşler meydana gelmektedir. Bugünkü şartlarda elle hasat mümkün görülmemektedir. Bu nedenle makas ile hasatta daha itinalı ve dikkatli davranılmalıdır.

Sürgünlerin zamanında hasat edilmesi de büyük önem taşımaktadır. Hasadın erken yapılması halinde alınacak ürün miktarı azalacak, geç yapılması durumunda ise ürün kartlaşarak kalitede bozulmalar olacaktır. Nitekim yapılan araştırmalarda çayda bulunan ve çayın işlenmesi sırasında ortaya çıkan sıvı kıvamına, çayın nem çekme ve diğer başka özelliklerine olumlu etki yapan pektik madde miktarının genç yapraklardan yaşlı yapraklara doğru azaldığı ifade edilmektedir. Çayın kalitesine etki eden bir diğer madde de kafein olup, yaşlı yapraklarda bulunan kafein oranı da azdır.Ayrıca yaşlı yapraklar genç yapraklara oranla daha fazla klorofil içermektedir. Yaşlı yaprakların hasat edilmesi halinde bu yapraklardan elde edilen siyah çayda daha fazla klorofil bulunacak olup, demlenen çayın rengi yeşil olduğu ve otsu bir tad almaktadır. Bu veriler ışığında çayda kalite kayıpların önlenmesi bakımından yaşlanmış yaprakların hasat edilmemesi büyük önem taşımaktadır.

Hasatta dikkat edilecek bir diğer nokta da hasat sonrası ocakta yeterli miktarda olgun yaprağın bırakılması ve bir sonraki hasat için bitkinin ihtiyaç duyduğu gücü bulabilmesinin sağlanmasıdır.

Kaliteli ürün elde edilebilmesi bakımından hasatta gereken titizlik gösterilmeli, yetiştirme

tekniklerine göre üretim yapan üreticiler teşvik edilmelidir.

6.1.9.2.5.Pazarlama

Tarım Bakanlığı tarafından yürütülen çay tarımı ve pazarlaması ile ilgili faaliyetler, 1950 yıllarda ekonomik üretime geçilmesiyle birlikte değişim göstermiştir. Çay tarımı ile ilgili faaliyetler Tarım Banklığı tarafından yürütülmeye devam edilmiş, kuru çay üretimi ve pazarlaması ilgili faaliyetler de Gümrük ve Tekel Bakanlığı Tarafından yürütülmeye başlanmıştır.

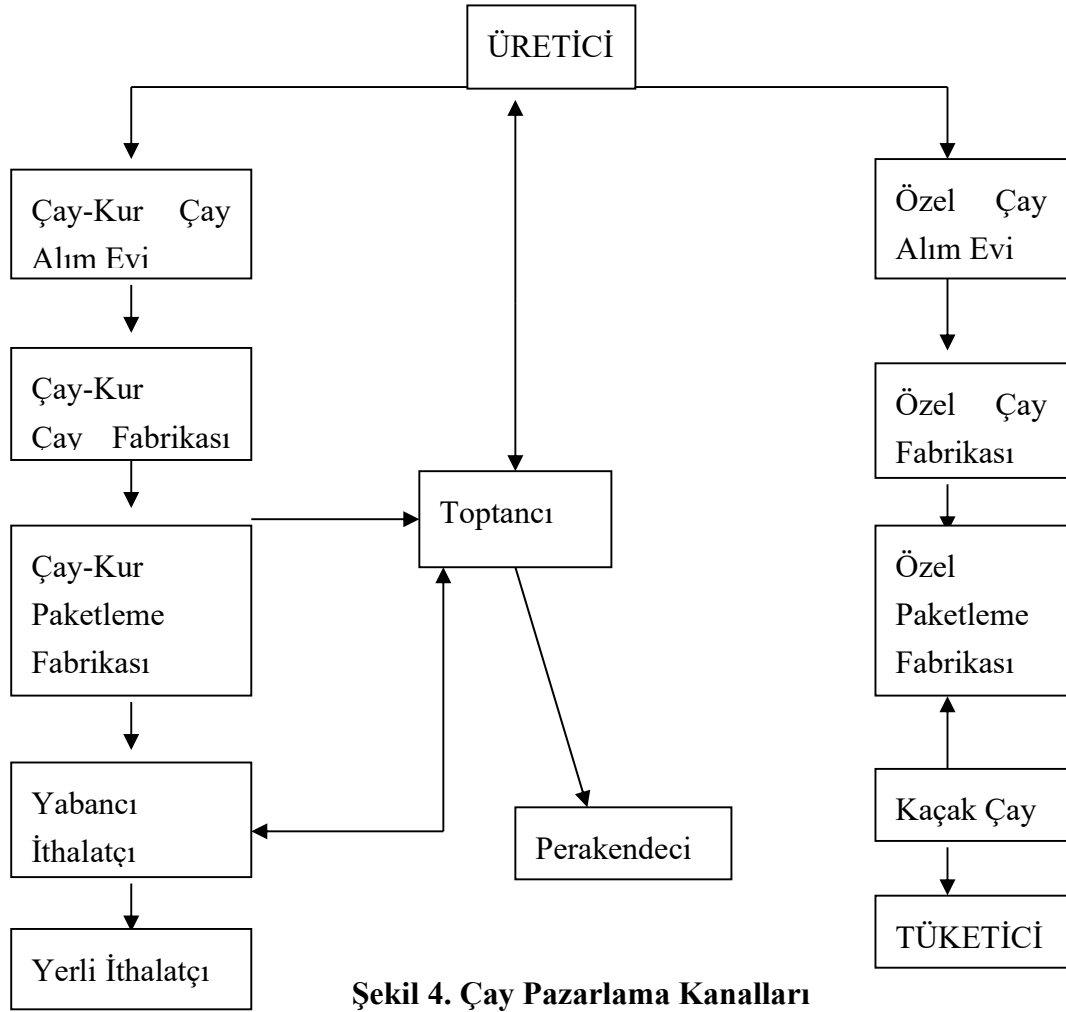
Çay tarımı ve çay sanayinin ekonomik ve sosyal yönden daha etkin hale getirilmesi amacıyla 6 Aralık 1971 tarihinde 1497 sayılı “Çay Kurumu Kanunu” yürürlüğe konmuştur. Bu kanunun ile tarım, üretim ve pazarlama dahil tüm faaliyetler Çay Kurumu Genel Müdürlüğüne devredilmiştir. 19 Ekim 1983 tarih ve 2929 sayılı “İktisadi Devlet Teşekkülleri ve Kamu İktisadi Kuruluşları Hakkında Kanunun” hükümlerine dayanılarak Çay Kurumu Kanunu’nda yapılan değişiklikle Çay Kurumu Genel Müdürlüğü, Çay İşletmeleri Genel Müdürlüğü adı altında Kamu İktisadi Kuruluşuna dönüştürülmüştür. 24 Kasım 1994 tarih ve 4046 sayılı “Özelleştirme Uygulamalarının Düzenlenmesine ve Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun” ile Çay-Kur Kamu İktisadi Kuruluşu listesinden çıkarılarak İktisadi Devlet Teşekkülü arasına dahil edilmiştir.

Çaydaki gelişmelerin dünü ve bugünü dikkate alındığında, çayda en büyük değişiklik 4 Aralık 1984 tarihinde yürürlüğe giren 3092 sayılı “Çay Kanunu” ile gerçekleşmiştir. Bu kanunla çayın tarımı, üretimi, işlenmesi ve satışı serbest bırakılmıştır. Böylece gerçek ve tüzel kişilere üreticilerden yaş çay yaprağı satın alabilmelerine, çay işleme ve çay paketleme fabrikalarını kurup işletmelerine imkan tanınmıştır. Kanun çayda devlet tekeli kaldırılarak özel sektörün de çayda faaliyet göstermesi sağlanmıştır. Ancak çay tarım alanlarının belirlenmesi Bakanlar Kurulunun yetkisine bırakılmıştır. Bakanlar kurulunun belirlediği alanlar dışında çay tarımı yasaklanmış, çay tarım alanlarına giren yörelerde çay bahçesi kuracakların önceden ruhsat almaları zorunlu kılınmıştır.

Bugün sektörde; Çay-Kur’un 46 adet yaş çay işleme fabrikası, 3 adet paketleme fabrikası, özel sektörün ise 1’i kooperatif fabrikası olmak üzere, 230 adet yaş çay işleme fabrikası bulunmaktadır. Çay-Kur’un işleme kapasitesi 6.760 ton/gün, özel sektörün işleme kapasitesi ise tahmini 8.746 ton/gündür. Sektörde toplam 15.506 ton/gün işleme kapasitesi mevcuttur.

6.1.9.2.5.1. Pazarlama Yapısı

1984 yılında yayımlanan 3092 sayılı Kanun gereği çayın pazarlanması Çay-Kur ve özel sektör firmaları tarafından gerçekleştirilmektedir. Çayın pazarlamasında aşağıdaki pazarlama kanalları devreye girmektedir.

Kaynak: Rize Tarım Master Planı, Mayıs 2003.

6.1.9.2.5.2. Dış Ticaret

Çay sektöründe uzun yıllar temel strateji, yurt içi tüketimi karşılamaya yönelik olduğundan dış ticaret ile ilgili çalışmalar yetersiz kalmıştır.

Ülkemiz çay üretimi iç talebi karşılamakla birlikte bir miktar tüketim fazlası vardır. Bu tüketim fazlası çayın ise ihraç edilmesi gerekmektedir. Çay ihracatımız, ülkemizin var olan potansiyeline rağmen artırılmamıştır. Çay ihracatında ülkemizin karşılaştığı en önemli sorun üretim maliyetlerinin yüksekliğidir. Dünyada çay üretimi daha çok gelişmekte olan ülkelerde yapılmakta olup, gerek yıl boyu hasadın yapılması gerek üretim maliyetlerinin düşüklüğü ülkemizin dünya piyasalarında rekabet etmesini güçleştirmektedir. Bütün bu olumsuzluklara rağmen Ülkemiz çayının tarım ve sanayinde kimyasal ilaç ve katkı maddesi kullanılmadan üretilmesi büyük bir avantaj olarak karşımıza çıkmaktadır.

Ülkemizin ihracat imkanlarının artırılması bakımından, maliyeti düşürücü tedbirler

alınarak, ülkemiz çayının sahip olduğu üstünlükler tanıtılmalı ve Dış Pazar araştırması yapılarak, ülkelerin taleplerine uygun, istenen kalitede ve ambalajda çay ihracatı yapılmalıdır.

Tablo 205. Türkiye Çay İhracatı ve İthalatı

Yıllar	İhracat		İthalat	
	Miktar(Ton)	Değer(1000\$)	Miktar(Ton)	Değer(1000\$)
2000	6.381	5.782	4.778	7.934
2001	4.817	4.073	5.365	8.375
2002	4.852	4.782	1.539	2.684
2003*	6.739	6.134	2.529	3.941
2004*	5.929	6.857	2.872	5.205
2005*	5.768	7.010	3.315	6.438
2006*	2.663	5.573	3.751	7.567

Kaynak:DTM, *:İGEME

Ülkemizin çay ithalat durumuna bakıldığında 1960'lı yıllardan itibaren üretimin tüketimi karşılamaya başlaması ile sona erdiği görülmektedir. Yapılan ithalat ise çok cüzi düzeydedir. Yürürlükteki ithalat rejimi kararı çerçevesinde Ülkemizde çay ithalatı serbesttir.

İthalatı izne tabi mallar çerçevesinde yer alan çay, yüksek gümrük vergileri ile korunmaya çalışılmakta olup, 2004 yılı itibarıyla çayda uygulanmakta olan gümrük vergisi kanuni olarak % 187, tavizli olarak ise % 168,3'tür. 2005, 2006, 2007 yılları itibarıyla çayda uygulanan gümrük vergisi oranı ise % 145'dir. Çay da uygulanabilecek en yüksek gümrük vergi oranı % 145 olup, DTÖ'ye verilen taahhütler gereği yüksek gümrük vergileri ile koruma sağlamaya çalışmak ileri dönemlerde pek de mümkün görülmemektedir. Gümrük vergilerinin düşürülmesiyle birlikte yabancı çayların iç piyasa girişi kolaylaşacak bu durumda Türk çayının yabancı çaylar karşısında rekabeti zorlaşacaktır.

Doğu Karadeniz bölgemizde yaklaşık 200 bin aile geçimini çaydan sağlamaktadır. Yöre halkının en önemli geçim kaynağı olan çayın yetiştirildiği alanlarda başka bir ürünün yetiştirilme şansı hemen hemen yoktur.Çay eğimli arazilerin değerlendirilerek erozyona karşı toprakları korumaktadır. AB'ye uyum sürecinde kırsal kalkınmanın taşıdığı önem dikkate alındığında , istihdama sağladığı katkı, göçün önlenmesi bakımından çay önemli bir ürün olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu özellikler nedeniyle DTÖ ile müzakerelerde özel ve hassas ürünler kapsamında ele alınmalıdır.

6.1.9.2.5.3. Pazarlama Sorunları

4 Aralık 1984 tarihinde yürürlüğe giren 3092 sayılı “Çay Kanunu” ile çayda devlet tekeli kaldırılmış, özel sektörün de çay da faaliyet göstermesi sağlanmıştır. Bu kanun ile serbest rekabet ortamında çay tarımı ve pazarlamasının daha iyiye gitmesi hedeflenmiş ancak kanunla beklenen amaca ulaşılamamıştır. Gerekli teknik alt yapı çalışmalarını tamamlamadan devreye giren özel

sektör, ruhsat almayan üreticilerden çay alımı yaparak ruhsatsız çaylıkların giderek artmasına yol açmıştır. Çaylık alanların artışı nedeniyle üretim-tüketim dengesi bozularak çayda stoklar oluşmuş, bu da üretim maliyetini artırdığı gibi ürün bedellerinin zamanında ya da hiç ödenmemesine yol açmıştır.

Teknik ve hijyenik şartları yetersiz, üretim ve çalışma izni olmaksızın çay üretimi yapan bazı özel işletmeler, denetimlerin yeterinde yapılmaması neticesinde sektörde haksız rekabete neden olmaktadır. Bu gibi işletmeler, kendilerine ürün teslim eden üreticileri Çay-Kur'a bildirmediğinden üreticiler destekleme primi ödemelerinden faydalanamayarak mağdur durumda kalmaktadır. Ayrıca yaş çay bedeli karşılığında kuru çay vermekte yada ürün bedellerini zamanında ödememektedir. Bu durum neticesinde üreticilerin özel sektöre güveni kalmamaktadır.

Üreticilerimizin üretimden hak ettiği geliri elde edebilmeleri ve mağdur edilmemeleri bakımından gerekli denetimler yapılarak kaçak çaylıklar ile izinsiz işletmelerin önüne geçilmeli ve ürün bedellerinin geciktirilmeden ödenmesi sağlanmalıdır.

İşletmeler tarafından alım standardına uyulmaması neticesinde kuru çayda kalitesiz ürünler piyasaya sürülerek halk sağlığı tehdit edildiği gibi, Türk çay imajı da zedelenmektedir. Sektörde faaliyet gösteren tüm kuruluşların alımlarda gereken özeni göstermesi sağlanmalıdır.

Ülkemiz çayındaki en büyük tehditlerden biri de kaçak yollarla ülkemize giren çaylardır. Kaçak çaylar tüketicinin damak tadını etkileyerek, kendi çayımıza yabancılaşma tehlikesini berberinde getirmektedir. Kaçak çaylar halk sağlığını tehdit ettiği gibi Türk çay pazarının daralmasına yol açarak üreticinin emeğinin ziyan olmasına neden olmaktadır. Bu nedenle kaçak çay girişi önlenmelidir.

Özek sektör mevcut kapasitesini tam olarak kullanamamaktadır. Atıl kapasite ise ekonomik olarak büyük kayba neden olmaktadır. Sektördeki mevcut atıl kapasitenin verimli bir şekilde kullanılabilmesine yönelik tedbirler alınmalıdır.

6.1.9.2.6. Destekleme ve Fiyat

6.1.9.2.6.1. Destekleme

Çay-Kur tarafından her yıl yaş çay yaprağı alım fiyatı açıklanmaktadır. Çay tarımının yapıldığı yerlerde tek üretim modelinin çay olması, çayın çok yıllık bir bitki olması ve bölgede alternatif tarımın uygulanmasının zor olacağı, açıklana taban fiyatın yetersiz olması gerekçe gösterilerek, çay üreticisinin prim yoluyla desteklenmesi Tarımda Yeniden Yapılandırma ve Destekleme Kurulunda kararlaştırılmış olup, ilk kez 2003 yılında çay üreticisine prim verilmeye başlanmıştır. 9 Ekim 2003 tarih, 25254 sayılı Resmi gazete'de yayımlanan 2003/6199 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile 2003 yılında yaş çay yaprağı taban fiyatına ilave olarak ruhsat sahibi üreticilerimize 50.000 TL/Kg destekleme primi ödenmiştir. 2004 yılından da çayda prim uygulaması devam etmiş ve 2004 yılı ürünü için destekleme primi ödenmesine ilişkin 2004/8302 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı 29.12.2004 tarih, 25685 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmıştır. Bu kararname ile kilogram başına 65.000 TL destekleme primi verileceği açıklanmıştır. 2005 yılı ürünü destekleme primi ödemesine ilişkin 2006/9951 sayılı Bakanlar Kurulu Karar ise 28 Ocak 2006 tarih, 26063 sayılı Resmi Gazete yayımlanmıştır olup, kilogram başına 7 Yeni kuruş Ödeme

yapılacağı kararlaştırılmıştır. Çayda prim uygulaması ile birlikte sektör kayıt altına alınmıştır.

6.1.9.2.6.2. Fiyat

Bölgede çayın ekonomik ve sosyal yönden yeri ve önemi dikkate alındığında yaş çay ürününün fiyatlandırılması büyük önem taşımaktadır. Doğu Karadeniz Bölgesinin arazi ve iklim yapısı üreticileri çaya bağımlı kılmaktadır. Bu nedenle fiyat politikaları üreticileri doğrudan etkilemektedir. Üreticilerin çaydan elde etmekte oldukları gelir günümüzün ekonomik koşullarında yeterli değildir. Yaş çay fiyatları üreticilerimizin çay tarımından yeterli gelir elde edebilmesi sağlayacak düzeyde belirlenmeli, ürün bedelleri ve destekleme primleri zamanında ödenmelidir.

Tablo 206. Yaş Çay Fiyatları

Yıllar	Fiyat(TL/Kg)
1985	140
1990	850
1995	12.000
2000	162.500
2001	250.000
2002	320.000
2003	450.000
2004	525.000
2005	585.000
2006	650.000

Sonuç Ve Öneriler

Doğu Karadeniz Bölgesinde oldukça önemli bir yere sahip olan çay tarımı ve sanayi istihdam yaratarak bölgesel göçü önlemiş ve bir milyon insanın geçim kaynağı olmuştur. Ülkemizi çayda dışa bağımlılıktan kurtararak ülke ekonomisine büyük katkılar sağlamıştır. Gerek ekonomik gerekse sosyal yönden oldukça önemli bir yere sahip olan çay sektörünün daha iyi bir yere gelebilmesi ve üreticilerimizin hak ettiği geliri elde edebilmeleri bakımından gerekli tedbirler alınmalıdır.Bu amaçla;

- Kaliteli yaş çay yaprağı üretimi için; budama işlemleri tekniğine uygun olarak yapılmalıdır.
- Yaşlanmış, verimden düşmüş, açılımlar nedeniyle bir örnekliği bozulmuş bahçeler, üstün verim ve kaliteye sahip, çay tiplerinden alınan çelikler ile üretilmiş fidanlarla bir program dahilinde yenilenmeli ve bu aşamada çay üreticileri devlet tarafından desteklenerek, teşvik edilmelidir.
- Gübreleme işlemleri toprak ve yaprak analizlerine göre yapılarak, bu amaçla üretimin yoğun olarak yapıldığı yerlerde laboratuvarlar sayı ve nitelik bakımından yeterli hale getirilmeli ve doğru gübre kullanımı konusunda gerekli eğitim ve yayım faaliyetleri yapılmalıdır.
- Üreticilerim mağduriyetinin giderilmesi bakımından çayda uygulanmakta olan kota miktarı artırılmalı, ürün bedelleri ve destekleme primleri geciktirilmeden ödenmelidir.

- Pazarlamada karşılaşılan sorunların çözümlenmesi bakımından çay borsası kurulmalıdır.
- Ülkemiz çayının tarım ve sanayinde kimyasal ilaç ve katkı maddesi kullanılmadan üretilmesi önemli bir avantajdır. Bu da organik çay tarımına geçişte büyük kolaylık sağlayacaktır. AB ülkelerinde organik ürünlere olan talebin yüksekliği ve AB ülkelerinde çay tarımı yapılmadığı dikkate alındığında organik çay üretimi önemli bir potansiyel olarak görülmektedir. Bu avantajın değerlendirilebilmesi için organik çay üretimine gereken önem verilmelidir.
- Ülkemizin ihracat imkanlarının artırılması bakımından, maliyeti düşürücü tedbirler alınarak, ülkemiz çayının sahip olduğu üstünlükler tanıtılmalı ve dış Pazar araştırması yapılarak, ülkelerin taleplerine uygun, istenen kalitede ve ambalajda çay ihracatı yapılmalıdır.
- İthalat dışında özellikle kaçak yollarla ülkemize giren çaylar tüketicinin damak tadını etkileyerek, kendi çayımıza yabancılaşma tehlikesini berberinde getirmektedir. Kaçak çaylar halk sağlığını tehdit ettiği gibi Türk çay pazarının daralmasına yol açarak üreticinin emeği ziyan olmasına neden olmaktadır. Bu durumda kendi üreticimiz yerine başka ülkelerin üreticileri desteklenmiş olmaktadır. Üreticilerimizin emeğinin ziyan edilmemesi bakımından Gerekli tedbirler alınarak gayri resmi yollarla ülkemize çay girişi kesinlikle engellenmelidir.
- Çayda uygulanabilecek en yüksek gümrük vergi oranı % 145'dir. Çayın yetiştirildiği alanlarda başka bir ürünün yetiştirilme şansı hemen hemen yoktur. Çay eğimli arazilerin değerlendirilerek erozyona karşı toprakların korunması açısından önem taşıdığı gibi, yöre halkının en önemli geçim kaynağıdır. AB'ye uyum sürecinde kırsal kalkınmanın taşıdığı önem dikkate alındığında , istihdama sağladığı katkı, göçün önlenmesi bakımından çay önemli bir ürün olarak karşımıza çıkmakta olup, DTÖ ile müzakerelerde özel ve hassas ürünler kapsamında ele alınmalıdır.

Kaynaklar

1- www.biriz.biz.com

2- www.caykur.gov.tr

3- 8. Beş Yıllık Kalkınma Planı, Gıda Sanayi ÖİK Komisyonu, Çay Sanayi Alt Komisyonu Raporu, DPT, Ankara 2001.

4- Rize Tarım Master Planı, Rize Tarım İl Müdürlüğü, Mayıs 2003.

5- “Çay Üreticisi, Çay Sanayicisi, Bölge Ekonomisi Bakımından Çay Sektörünün Mevcut Durumu, Geleceği ve Çözüm Önerileri Çalışma Toplantısı” Türkiye Ziraat Odaları Birliği, Rizeliler Kültür ve Dayanışma Derneği, Ankara 2001.

6- DOĞAN, H., “Dünya’da ve Türkiye’de Çay Üretimi ve Gelişimi” Tarım ve Yaşam Dergisi, Sayı 4, Sayfa 22-30, Nisan-Mayıs-Haziran’98.

7- DEMİR, A., “Çay”, Tarımsal Ekonomi Araştırma Enstitüsü, Sayı 1, Aralık 2002.

8- TUĞ, Y., Yaş Çay Yaprığı Raporu, www.tarim.gov.tr

9- ER, C., YILDIZ, M., “Tütün, İlaç ve Baharat Bitkileri” Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi Yayınları No:1479, Ders kitabı:442, ANKARA 1997.

10- GÜLÇUBUK, B., ALBAYRAK, M., GÜNEŞ, E., “Türkiye’de Çay Üretim-İşleme Ekonomisi ve Çay Politikalarının Üretici Davranışlarına Etkisi”, TEKGIDA-İŞ SENDİKASI, ANKARA 2003.

6.2. Hayvansal Ürün Analizleri

6.2.1. Büyükbaş Ve Küçükbaş Hayvancılık

Hayvancılık; İnsanlarımızın sağlıklı ve dengeli beslenmesi, hayvancılığa bağlı sanayinin gelişmesi, kırsal alanda kısa vadede ve en az yatırımla istihdam yaratılması, aile ekonomisinin desteklenmesi, kalkınmada öncelikli yörelerin gelişmesi, tarımda rantabilitenin artırılması, dış ticaret dengelerinin sağlanması ayrıca AB'ne girişte en kritik alt sektör olması nedeniyle ülkemiz için hayati öneme sahiptir. Tarımda ileri ülkelerin çoğunda hayvancılık önemli bir yere sahiptir. Hayvancılığın tarımsal üretim değeri içerisindeki payı Fransa'da %38,1, İngiltere'de %57 ve Almanya'da %46,9 Polonya'da %47,4 AB-15'de %41,9 AB-25'de %41,9'dur. Türkiye'de ise bu oran %31 civarlarındadır. (EU;2004; TÜİK;2003.)

Büyükbaş ve küçükbaş hayvancılıkta yaşanan genel sorunlara bakıldığında; Kaliteli kaba yem açığı sorunu hala gündemdedir. İslahtan da beklenen hedeflere bir türlü ulaşılamamıştır. İşletme sayısı çok fazla, işletme başına düşen hayvan sayısı gelişmiş ülkelere göre çok düşüktür. Hayvan başına verimler hala gelişmiş ülkelerinin gerisindedir. Hem hayvan sayısı, hem de hayvansal üretim miktarı gün geçtikçe azalmaktadır. En hızlı kayıp manda ve manda ürünlerinde olmaktadır. Hayvan hastalıkları ile etkin bir mücadele programı oluşturulamamış, sınırlardan kaçak hayvan girişlerinin önlenmesinde etkinlik sağlanamamıştır. Mevcut pazarlama yapısı üreticinin ürününü değer fiyatına satmasına katkı sağlamaktan uzaktır. Bunun sonucu olarak tüketici de ucuza gıda tüketememekte, aracı kesimin bozuk ve düzensiz pazarlama yapısından haksız kazanç sağlaması engellenememektedir. Üretici etkin ve güçlü bir örgütlenme çatısı altında toplanamadığı için üretimden pazarlamaya kadar ki aşamalarda yaşadığı sorunlara çözüm bulmakta yetersiz kalmaktadır. Bu durum üreticinin güçlü sanayiciler karşısında pazarlık gücünü düşürmektedir. Hayvansal ürünlerden ciddi bir ihracat potansiyeli de oluşturulamamıştır. İşletmelerin kredi talepleri ise çeşitli nedenlerle karşılanamamaktadır.

Yukarıda sıralanan hususlar dikkate alındığında ülkemiz hayvancılığının yapısal, ekonomik ve teknik sorunlarının devam ettiği görülmektedir. Bu olumsuzlukların ortadan kaldırılabilmesi için ülke gerçeklerine uygun, iç dinamiklerden azami ölçüde yararlanmayı öngören, uzun vadeli, siyasi tercihlere göre değiştirilmeyen, mümkün olduğu kadar fazla kesimin mutabakatını sağlamış hayvancılık politikasına ihtiyaç bulunmaktadır.

6.2.1.1. Mevcut Durum

6.2.1.1.1. Tarımsal İşletme Ölçekleri

Yıllar itibariyle bakıldığında tarımsal işletmelerde hiçbir iyileşme sağlanamamıştır. 1970 yılı verilerine göre işletmelerin %83,3 gibi önemli bir bölümünde bitkisel ve hayvansal üretimin birlikte yürütüldüğü geleneksel polikültür bir yapı bulunmaktadır. İşletmelerin %7,3'ü yalnızca bitkisel üretimde, %9,4'ü ise sadece hayvansal üretimde uzmanlaşmış durumdadır.

2001 yılı verilerine bakıldığında; polikültür işletme oranında %15,9'luk bir azalma ve bitkisel üretimde uzmanlaşan işletmelerin oranında %21,7'lik bir artış meydana gelmişse de, hayvansal

üretimde uzmanlaşmış işletmelerde gerileme devam etmiştir.

Tablo 207. Kırsal Kesim İşletmelerinin İhtisaslaşma Durumu (%)

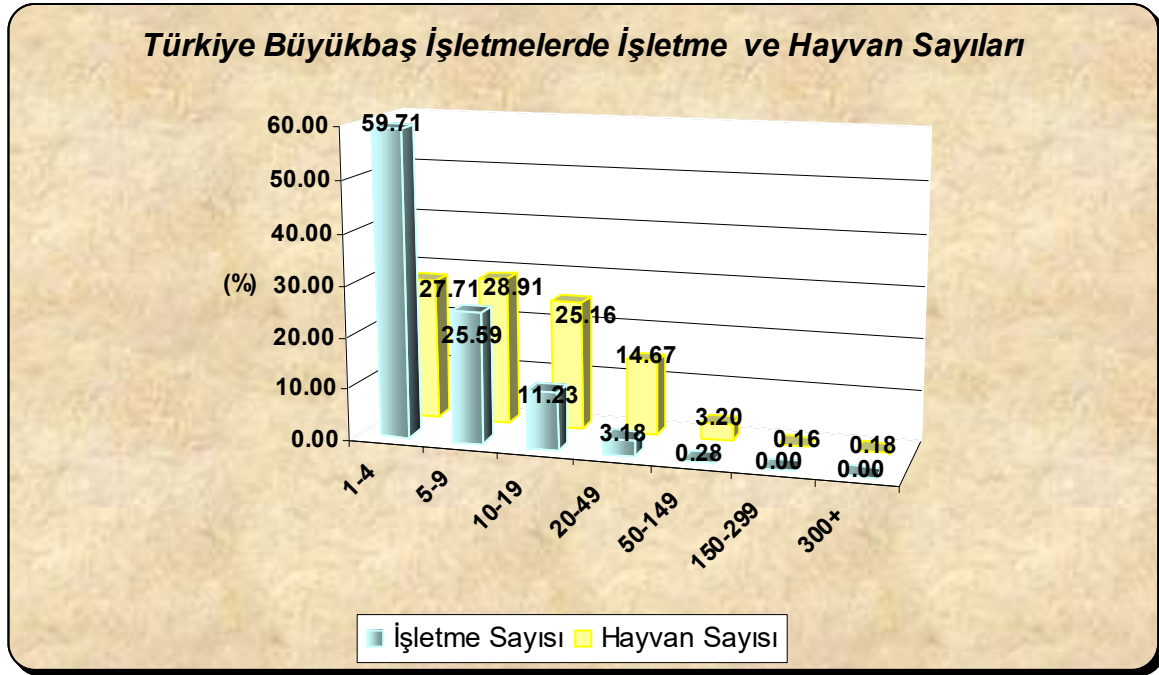
Yıllar	Polikültür	Bitkisel Üretim	Hayvansal Üretim
1970*	83.30	7.30	9.40
1980*	86.30	11.45	2.52
1991**	72.14	24.43	3.43
2001**	67.40	29.00	3.60

Kaynak: *DİE, Tarım İstatistikleri Özeti, Çeşitli Yıllar

** DİE Tarım Sayımı (1991-2001)

Ülkemizde büyükbaş hayvanı olan (besicilik hariç) yaklaşık 1,7 milyon adet tarımsal işletmenin %59'71'inin 1-4 adet hayvan grubunda, yaklaşık 10 milyon hayvanın ise %28,91 oranı ile 5-9 adet hayvan grubunda yoğunlaştığı görülmektedir.

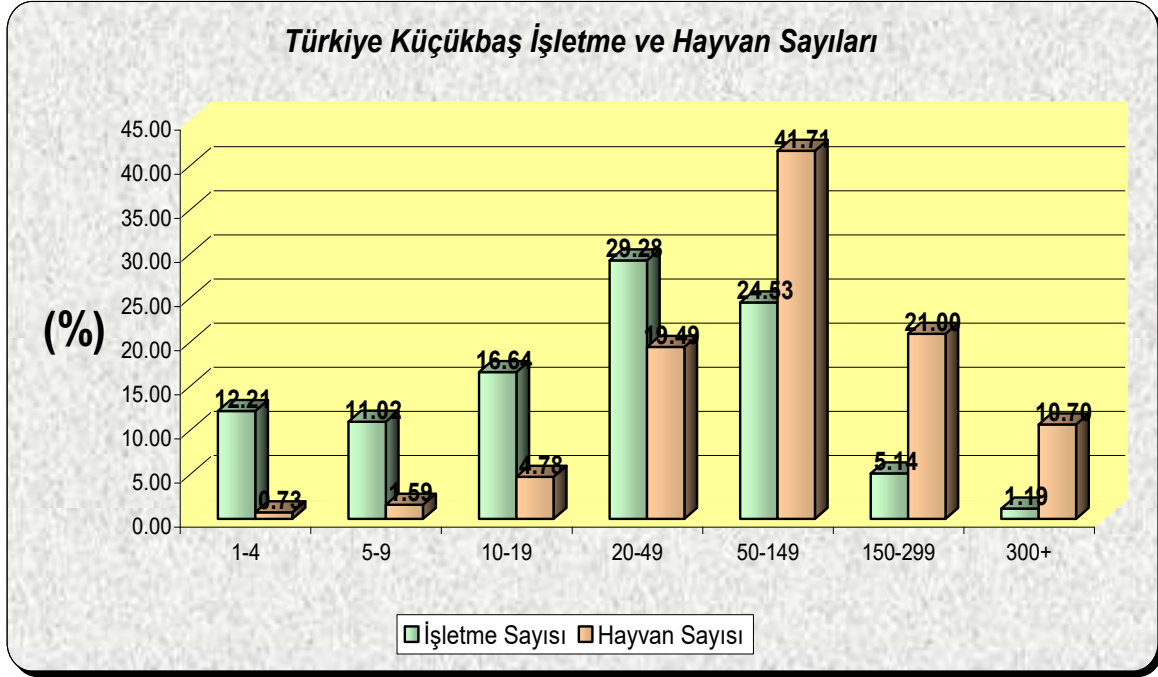
Grafik 7. Büyükbaş hayvanı olan işletmelerin işletme büyüklüğüne göre işletme sayısı ve hayvan sayısı oranı (2001)

Kaynak: TÜİK (2001 Tarım Sayımı), *Besicilik hariçtir.

Küçükbaş hayvanı olan (besicilik hariç) tarımsal işletmelerin küçükbaş hayvan sayısına göre işletme büyüklüğü grubuna bakıldığında; Toplam 530 bin civarında olan işletmenin %29,28'inin 20-49 adet hayvan grubunda, 24,8 milyon civarındaki toplam hayvanın ise %41,71 oranı ile 50-149 adet hayvan grubunda yoğunlaştığı görülmektedir.

Grafik 8. Küçükbaş hayvanı olan işletmelerin işletme büyüklüğüne göre işletme sayısı ve hayvan sayısı oranı (2001)

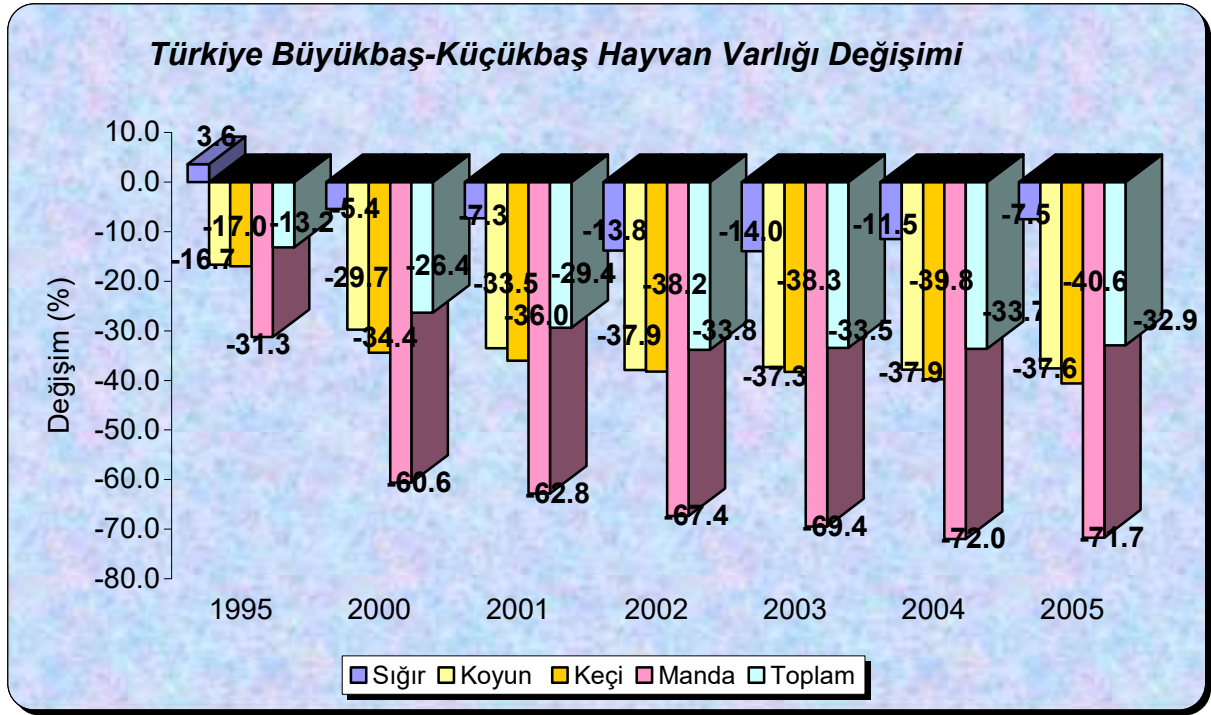

Kaynak: TÜİK (2001 Tarım Sayımı), *Besicilik hariçtir.

6.2.1.1.2. Hayvan Varlığı

Ülkemizde gerek büyükbaş gerekse küçükbaş hayvan sayıları her geçen yıl sürekli azalmaktadır. 1990 yılına göre 1995 yılında; koyun sayısı %16,7 keçi sayısı %17, manda sayısı %31,3 toplam hayvan sayısı ise %13,2 azalmışken sadece büyük baş hayvan sayısı %3,6 artmıştır. Sonraki yıllarda azalan hayvan sayısına sığır da katılmış, 2005 yılına gelindiğinde sığır sayısı %7,5 koyun sayısı %37,6 keçi sayısı %40,6 manda sayısı % 71,7 ve toplam hayvan sayısı ise %32,9 azalmıştır. İncelenen yıllarda en çok azalma manda da yaşanmakta, bunu sırasıyla keçi, koyun ve sığır türleri izlemektedir. Görünen o ki, gerekli tedbirler alınmadığı takdirde özellikle manda türü yok olma tehlikesi ile karşı karşıya kalabilecektir.

Grafik 9. Türkiye Türlerine Göre Hayvan Sayılarındaki Değişim (1990=100)

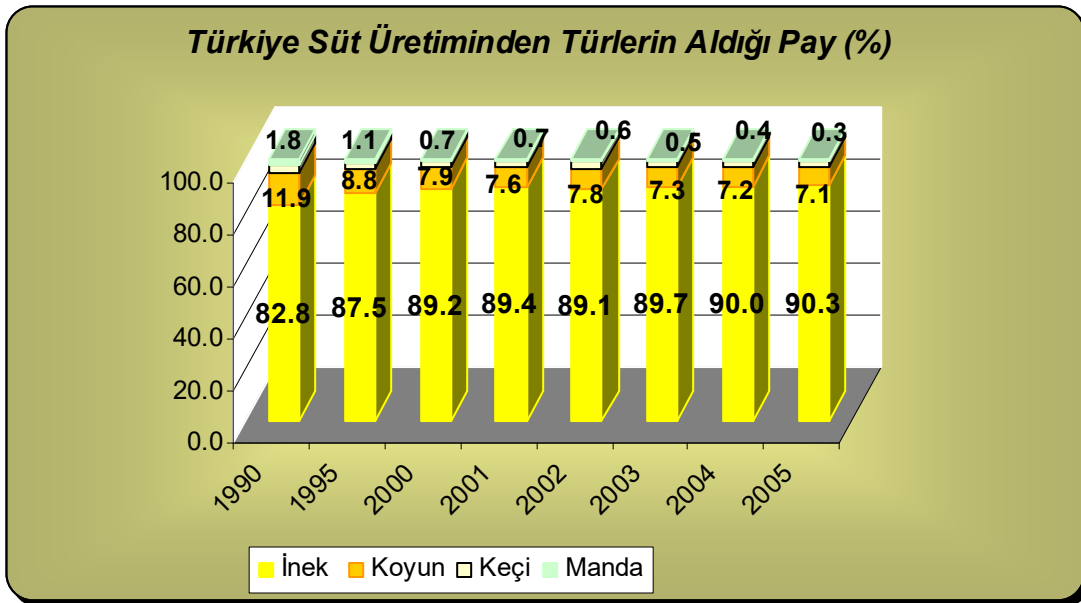
Kaynak: TÜİK, Tarım İstatistikleri Özeti.

6.2.1.1.3. Hayvansal Üretim

6.2.1.1.3.1. Süt Üretimi ve Sağılan Hayvan Sayısı

Ülkemizin süt üretimi ağırlıklı olarak inekten sağlanmaktadır. İnek sütünün ağırlığı özellikle koyun, keçi ve manda süt üretiminin yıllara göre sürekli azalmasına bağlı olarak artış göstermiş, 1990 yılında toplam süt üretiminden aldığı pay %83'ler civarındayken, 2005 yılında %90'lara kadar çıkmıştır.

Grafik 10. Türkiye Süt Üretiminden Türlerin Aldığı Pay (%) (1990-2005)

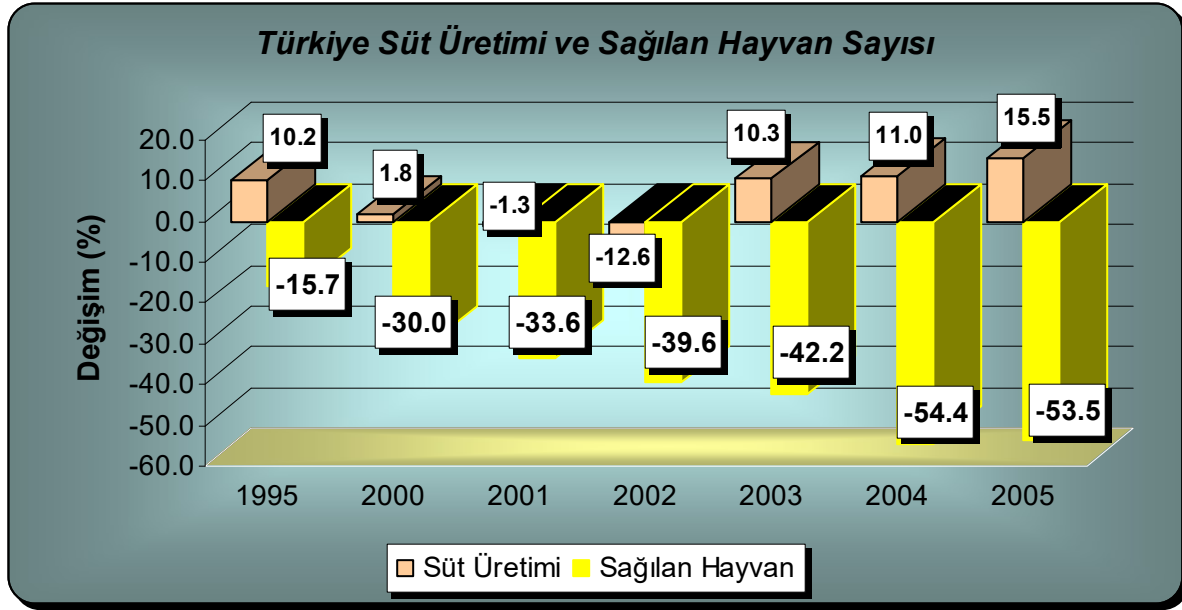
TUİK süt üretimini; “Sağılan hayvan sayısının süt verimleri ile değerlendirmesinden (Süt Üretimi= Sağılan Hayvan Sayısı x Ortalama Süt Verimi) elde etmekte ve buna göre yayınlamaktadır. Hesaplamalarda 1984 yılı süt verimleri kullanılırken 2003 yılından itibaren 2001 yılı Genel Tarım Sayımı sonuçlarından elde edilen süt verimleri kullanılmıştır.” (TUİK; 2003,)

Bu nokta neden önemlidir; Çünkü, 2002 yılında toplam sığır sayısı 9.804 bin baştan 9.788 başa düşmüş, sağılan hayvan sayısı 4.393 bin baş iken 647 baş artarak 9.514 başa yükselmiş, süt üretimi ise 7.491 bin ton iken 2.023 bin ton artarak 9.514 bin tona yükselmiştir.

Bir yılda süt üretiminin 2 milyon ton artmasının tek açıklaması TUİK’in 1984 yılından beri kullandığı katsayıyı 2001 yılı Tarım Sayımı sonuçlarına göre değiştirmesi ve 2003 yılı üretimine yansıtmasıdır. Süt üretimi ile ilgili açıklama yapılırken bu hususu dikkate almak gerekmektedir.

Türkiye’de aşağıdaki grafikte de görüleceği gibi sağılan hayvan sayısında 1990 yılından beri sürekli bir düşüş yaşanmaktadır. Geçen 15 yıllık süreçte sağılan hayvan sayısı %53,5 oranında azalmıştır. Süt üretiminin de özellikle 2001 ekonomik kriz dönemi ve etkisinin devam ettiği 2002 döneminde azaldığı, daha sonra yükseldiği görülmektedir ki, bu artış, süt hayvancılığının düzelme eğilimine girdiğinden değil, yukarıda bahsedildiği gibi TUİK’in verim katsayısını değiştirmesinden kaynaklanmıştır. Yani süt hayvancılığı her geçen gün özellikle sağılan hayvan sayısı olmak üzere devamlı kötüye gitmektedir.

Grafik 11. Türkiye’de Yıllar İtibariyle Süt Üretimi ve Sağılan Hayvan Sayısındaki Değişim (1990=100)

Kaynak: TÜİK, Tarım İstatistikleri Özeti verilerinden hazırlanmıştır.

Türkiye, FAO 2005 verilerine göre dünyanın üçüncü büyük koyun sütü üreticisidir. Gerek hayvan sayımızın fazlalığı, gerekse meralarımızın çok oluşu ülkemizi koyun sütünde daha da önemli kılmaktadır. Meralarımızın ıslah edilmesi ve kuru ot üretimlerinin artırılmasıyla birlikte düşük maliyetli üretimi daha da yukarı çıkarabilmemiz mümkündür.

Yine aynı verilere göre Türkiye dünyanın 9. büyük manda sütü üreticisi konumundadır. Türkiye’nin belki de en ihmal ettiği üretim dallarından birisi mandacılıktır. Bu ihmal neticesinde üretim her yıl ciddi oranda gerilemiştir. Hatta öyle bir hal almıştır ki, ülkenin tek mandacılık enstitüsü de yakın geçmişte kapatılmıştır. Ne ilginçtir ki, üretimde büyük gerilemeler yaşanmasına rağmen Türkiye dünya manda sütü üretiminde hala önemli bir yere sahiptir. Fakat, böyle devam edilecek olursa manda türü ülkemizde yok olabilecektir.

Dünyada bir çok ülke manda sütünden elde edilen ürünleri tercih etmektedir. AB’de bunlardan biridir ve manda sütünden elde edilen ürünler için önemli bir pazardır. Bunun yanı sıra AB ülkelerinden çok azı bu üretimi yapmaktadır ve Türkiye’nin olası tam üyelik durumunda en büyük rakibi İtalya olarak gözükmektedir. Bu nedenle Türkiye’nin ülke içinde mandacılığın yaşadığı sıkıntıları en kısa zamanda gidererek bu avantajını çok iyi bir şekilde kullanması ve üyeliğe kadar üretimini rekabetçi bir yapıya kavuşturması gerekmektedir.

FAO verileri Türkiye’nin dünyanın en büyük 12. keçi sütü üreticisi olduğunu göstermektedir. Fakat buna rağmen üretimimiz her geçen gün düşmektedir. Özellikle keçilerin ormanlara zarar verdiği düşüncesiyle desteklenmemesi ilerleyen dönemlerde üretimin daha da

düşeceği sinyallerini vermektedir.

AB’de koyun,keçi ve manda sütü üretiminin az sayıda ülkede yapılması ve bunların üretimlerinin de ülkemizin gerisinde olması AB içerisinde de rekabet şansımızın yüksek olacağını göstermektedir. AB’de koyun sütün de kota uygulamasının olmaması da Türkiye için avantaj olarak görünmektedir.

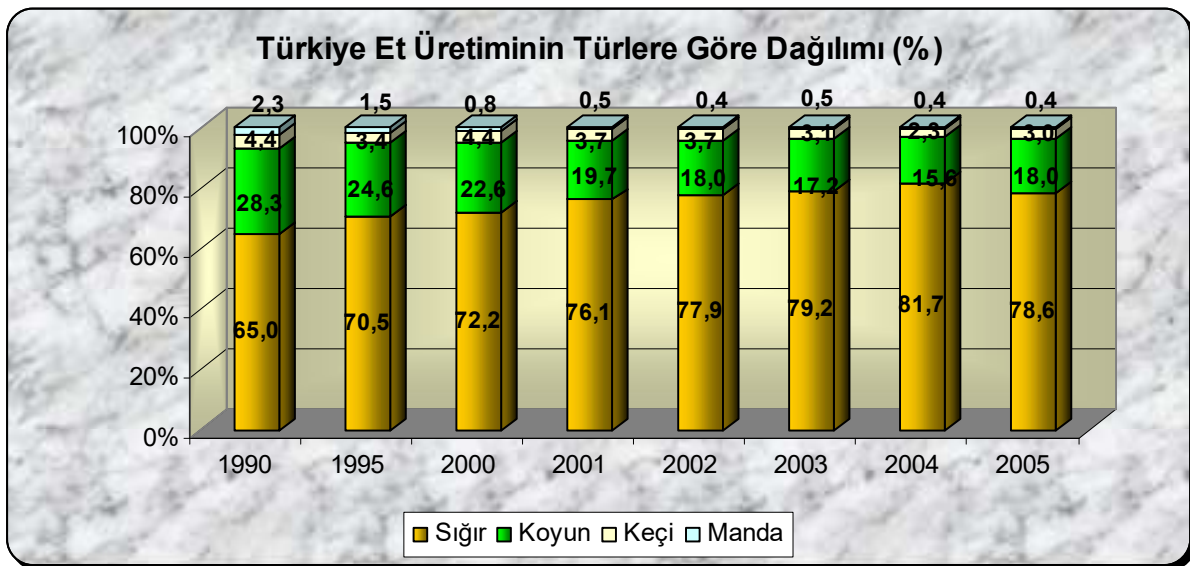
Örneğin Avusturya, Finlandiya gibi bir çok ülke üyelik öncesi kota dışında kalan süt üretimini (koyun ve manda sütü) alternatif üretim olarak teşvik etmişler, üretimini artırmışlardır. (KAYA,Ç.,Y.;2005)

Türkiye’nin üretimde yaşanan düşüşü önleyici tedbirlerle birlikte bu üretiminden katma değer yaratacak pahalı ürünler üretmesi ve dünya pazarlarına girmesi gerekmektedir. Özellikle koyun ve keçi sütünden elde edilen bir çok peynir türümüz vardır ve bunların hijyenik şartlarda üretilip, markalaşarak dünya pazarlarına sunulması öncelikli hedeflerden birisi olmalıdır. Türkiye’nin üzerinde yaşadığı coğrafya ve bu ürünleri talep edecek pazarlara yakınlığı, bu hedefini gerçekleştirmesini kolaylaştırıcı bir durum olarak gözükmektedir.

6.2.1.1.3.2. Kırmızı Et Üretimi ve Kesilen Hayvan Sayısı

Türkiye kırmızı et üretiminin türlere göre dağılımına bakıldığında; 1990 yılında %65 sığır, %28,3 koyun, %4,4 keçi ve %2,3 mandadan oluşurken, 2005 yılına gelindiğinde sığırın payının %78,6’ya yükseldiği, koyunun %18, keçinin %3, mandanın ise %0,4’e kadar gerilediği görülmektedir.

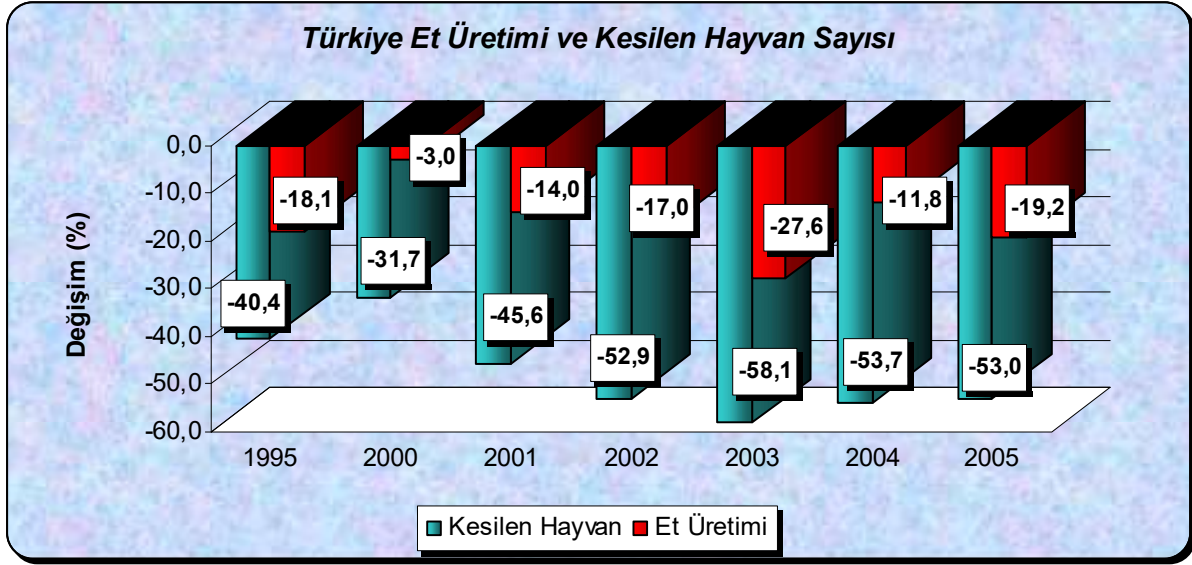
Grafik 12. Türkiye Kırmızı Et Üretiminin Türlerle Göre Dağılımı (%) (1990-2005)

Kaynak: TÜİK, Tarım İstatistikleri Özeti.

Yıllar itibariyle et üretimi ve kesilen hayvan sayısının değişimine bakıldığında;1990 yılına göre 1995 yılında, kesilen hayvan sayısı %40,4 et üretimi ise %18,1 azalmışken, bu azalışın yıllar itibariyle devam ettiği, 2005 yılına gelindiğinde; kesilen hayvan sayısının %53 et üretiminin ise %19,2 azaldığı görülmektedir. Durum böyle giderse yakın zamanda ülkemizin kırmızı et açığının olması kaçınılmaz bir son olarak görülmektedir.

Grafik 13. Türkiye’de Yıllar İtibariyle Kırmızı Et Üretimi ve Kesilen Hayvan Sayısındaki Değişim (1990=100)

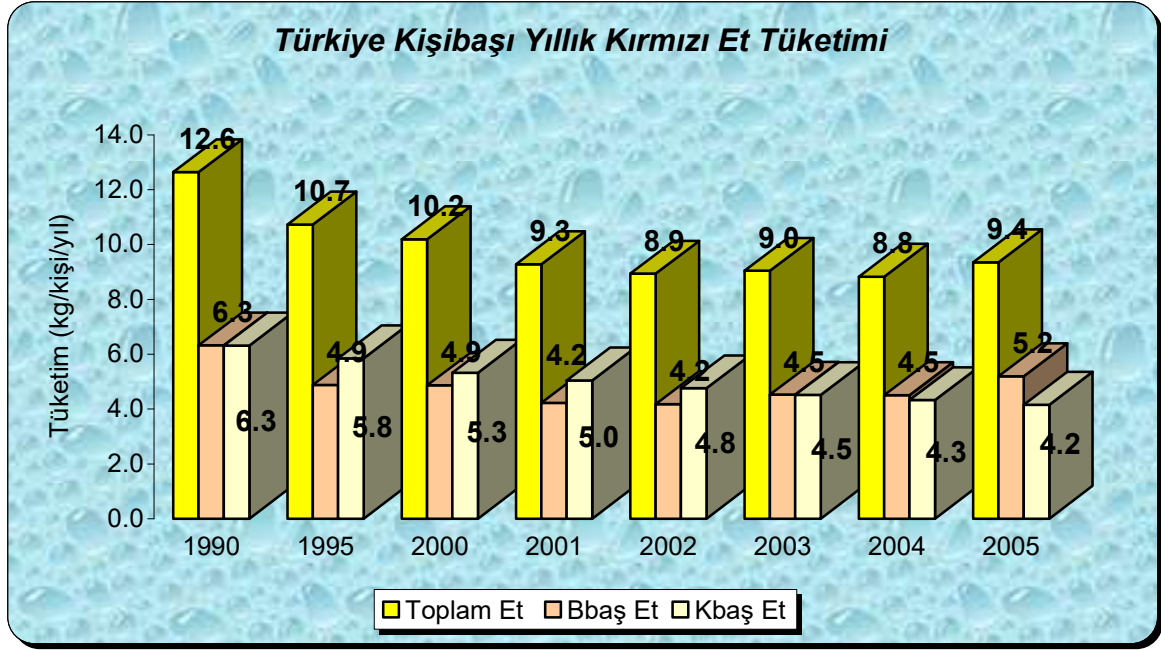
Kaynak: TÜİK, Tarım İstatistikleri Özeti.

6.2.1.1.4. Tüketim

6.2.1.1.4.1. Kırmızı Et Tüketimi

FAO verilerine göre Türkiye’nin 1990 yılında 12,6 kg olan kişi başı yıllık kırmızı et tüketimi 2005 yılında 9,4 kilografa kadar gerilemiştir. 1990 yılında büyükbaş ve küçükbaş et tüketimi yıllık 6,3 kg ile birbirine eşitken, 2005 yılında büyükbaş tüketiminin 5,2 kilografa, küçükbaşın ise 4,2 kilografa gerilediği görülmektedir. Küçükbaş tüketimindeki azalmanın büyükbaş göre daha fazla olması üretimde yaşanan ciddi oranlardaki düşüşlere bağlanabilir.

Grafik 14. Türkiye Kişi Başı Kırmızı Et Tüketimi (1990-2005)

Aşağıda ki tabloda seçilmiş bazı ülkelerde kişi başı yıllık kırmızı et tüketimleri verilmiştir. Görüldüğü gibi en düşük tüketim ülkemize aittir. İncelenen ülkeler ülkemize göre yaklaşık 1,5 ile 4 katı arasında değişen oranlarda daha fazla et tüketmektedirler. İncelenen bu ülkelerin ağırlıklı olarak domuz eti tüketmelerine rağmen ülkemizden daha fazla büyükbaş ve küçükbaş et tüketmeleri dikkat çekici bir husustur.

Tablo 208. Seçilmiş Bazı Ülkelerle Türkiye Kişi başı Kırmızı Et Tüketiminin Karşılaştırması (kg/yıl/kişi) (2005)

Ülkeler	Büyükbaş Et	Küçükbaş Et	Toplam Et	Diğer Ülkelerin Türkiye'ye Oranı
Avustralya	23.8	14.5	38.3	4.1
Brezilya	20.9	0.7	21.5	2.3
Fransa	19.7	3.5	23.2	2.5
Almanya	12.2	0.9	13.1	1.4
Yunanistan	16.3	12.0	28.3	3.0
Hollanda	20.4	1.2	21.5	2.3
Y.Zelanda	13.4	23.8	37.2	4.0
Türkiye	5.2	4.2	9.4	-
Birleşik Krallık	16.7	5.9	22.6	2.4
ABD	22.9	0.5	23.4	2.5

Kaynak: www.fao.org sitesindeki kişi başı (g) cinsinden günlük tüketim 365 ile çarpılıp yıllık tüketim hesaplanmış, bulunan değer kg'a dönüştürülmüştür.

Not. Büyükbaş (sığır, manda eti), Küçükbaş (koyun-keçi eti), Toplam (Büyükbaş+Küçükbaş et)

6.2.1.1.4.2. Süt Tüketimi

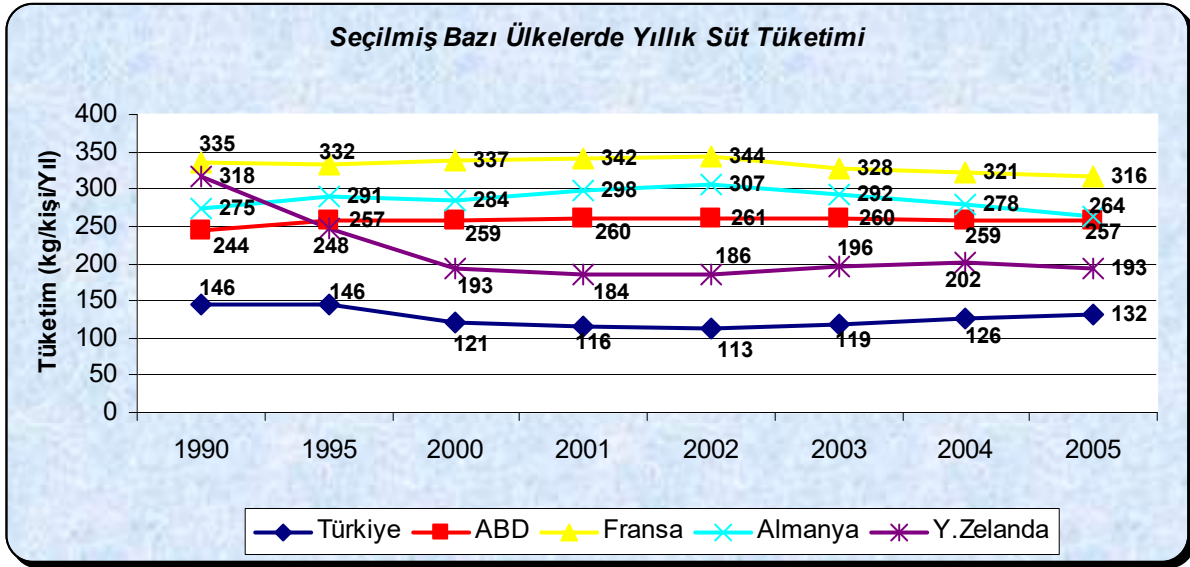
Ülkemizde kişi başı yıllık süt eşdeğeri tüketimin 1990 yılında 146 kg/kişi olduğu, 2003 yılına kadar sürekli bir düşüş eğiliminde olduğu, TÜİK tarafından verim katsayısının değiştirildiği yıl olan 2003 yılından sonra ise tüketimin yükselmeye başladığı, 2005 yılı itibariyle ise 132 kg/kişi olduğu görülmektedir.

Aşağıda ki grafikte kişi başı yıllık süt tüketiminin bir çok ülkede ya yükselip ya da sabit kalırken, Türkiye’de sürekli düşüş gösterdiği görülmektedir. Gerçekten de Türkiye’nin kişi başı tüketimi incelendiğinde, 1990 yılında 146 kg/kişi iken 1991 yılı hariç 2003 yılına kadar sürekli düşüş gösterdiği, 2003 yılından itibaren yükselişe geçtiği görülmektedir. Bunun sebebinin 2003 yılında TÜİK tarafından yapılan katsayı değişikliğinden kaynaklandığı raporun daha önceki bölümlerinde açıklanmaktadır.

Bunun dışında incelenen ülkeler arasında en düşük süt tüketiminin ülkemize ait olduğu görülmektedir.

Tüketim rakamları verilen ülkelerle kıyaslama yapıldığında; ABD’li yıllık ortalama olarak bizim 2 katımız, Fransalı 2,6 katımız, Almanyalı 2,3 katımız, Yeni Zelandalı ise 1,7 katımız daha fazla süt tüketmektedir.

Grafik 15. Seçilmiş Ülkelerde Kişi Başı Süt Tüketimi (1990-2005)

Kaynak: www.fao.org

*Kişi başı günlük (g) cinsinden tüketimler 365 ile çarpılıp, kilograma çevrilmiştir.

6.2.1.1.4.3. Süt ve Süt Ürünleri Tüketimi

OECD rakamları ile kişi başı içme sütü ve süt ürünleri tüketimlerine bakıldığında; AB’de 2004 yılı OECD rakamlarına göre kişi başı yıllık süt tüketimi 81 kg, tereyağ tüketimi 4,2 kg, peynir tüketimi 17,3 kg’dır. ABD’nin ise 2004 yılı kişi başı süt tüketimi 86,6 kg tereyağ tüketimi 2,0 kg, peynir tüketimi ise 14,2 kg, olarak görülmektedir.

Türkiye'nin süt hariç diğer ürünlerde OECD'ye ait 2004 yılı kişi başı tüketim rakamlarına bakılacak olursa; süt tüketiminin 9,1 kg, tereyağ tüketiminin 1,4 kg, peynir tüketiminin 1,5 kg, olduğu görülmektedir.

Görüldüğü gibi gerek süt gerekse süt ürünleri tüketimimiz gelişmiş ülkelere göre çok düşük seviyelerdedir.

Tablo 209. Türkiye Kişi Başı Süt ve Süt Ürünleri Tüketimi (kg/yıl/kişi)

Yıllar	İçme Sütü	Tereyağ	Peynir
2000	6,7	1,8	1,9
2001	7,0	1,7	1,8
2002	7,3	1,5	1,6
2003	7,8	1,5	1,5
2004	9,1	1,4	1,5

Kaynak: İçme Sütü verileri Set-Bir UHT-Pastörize süt üretimine ait verilerin nüfusa bölünmesiyle hesaplanmıştır, diğer veriler <http://www.oecd.org/dataoecd/55/44/32980897.xls> ye aittir.

Tablo 210. ABD Kişi başı Süt ve Süt Ürünleri Tüketimi (kg/yıl/kişi)

Yıllar	İçme Sütü	Tereyağ	Peynir
2000	89,6	2,1	13,6
2001	88,5	2,0	13,7
2002	88,1	2,0	13,9
2003	88,0	2,0	13,9
2004	86,6	2,0	14,2

Kaynak: <http://www.oecd.org/dataoecd/55/44/32980897.xls>

Tablo 211. Avrupa Birliği Kişi Başı Süt ve Süt Ürünleri Tüketimi (kg/yıl/kişi)

Yıllar	İçme Sütü	Tereyağ	Peynir
2000	79,8	4,4	16,3
2001	79,3	4,3	16,9
2002	79,7	4,2	17,0
2003	80,7	4,2	17,1
2004	81,2	4,2	17,3

Kaynak: <http://www.oecd.org/dataoecd/55/44/32980897.xls>

2000-2004 yılları arasında süt ve süt ürünleri ortalama tüketimleri incelendiğinde, AB insanının ülkemiz insanının 10,7 katı süt, 2,7 katı tereyağ, 10,3 katı peynir tükettiği görülmektedir. Yine aynı şekilde ABD insanının ülkemiz insanının 11,8 katı süt, 1,3 katı tereyağ, 8,4 katı peynir, tükettiği görülmektedir.

Yukarıdaki tabloda belirtilen ülkemize ait içme sütü tüketim miktarı sokak sütü değerlendirilmeden, pakete giren süt üzerinden hesaplanmış değerlerdir. Eğer sokak sütü dahil edilecek olursa süt tüketiminin 30 kg lara kadar yükselebileceği, karşılaştırma yapılan ülkelerle oranın ise daha aşağılara düşebileceği söylenebilir.

Sağlık Bakanlığı Temel Sağlık Hizmetleri Genel Müdürlüğü Gıda Güvenliği Daire Başkanlığı tarafından 2006 yılı Temmuz ayında yayınlanan “**Ülkemizde Süt ve Süt Ürünleri Tüketimi ve Kahvaltı Yapma Alışkanlığı Raporu**” ülkemizde süt ve süt ürünleri tüketim durumunu açıkça gözler önüne sermektedir.

“553’ü erkek 276’sı bayan olmak üzere toplam 829 kişinin anket sorularına verdiği cevapların değerlendirildiği bu rapora göre; Yaş grubuna göre süt ve süt ürünleri tüketimi incelendiğinde 30 yaş ve üstü bireylerin 30 yaş altındaki bireylere göre daha yüksek oranda süt ve süt ürünleri tükettikleri görülmüştür. 30 yaş altı bireylerin %96.77’si, 30 yaş ve üstü bireylerin ise %98.23’ü süt, yoğurt ve peynirin sağlığını için gerekli olduğunu düşünmektedir. Buna rağmen evlerinde süt ve süt ürünlerinin bulunmadığını ifade edenlerin oranının düşük olmasının en önemli nedeninin bu besinlerin sevilmemesi olduğu tespit edilmiştir. Süt ve süt ürünleri arasında ise peynir ve yoğurt tüketiminin süt tüketimine göre daha yaygın olduğu görülmüştür.” (Sağlık Bakanlığı; 2006)

6.2.1.1.5. Yem Kaynakları

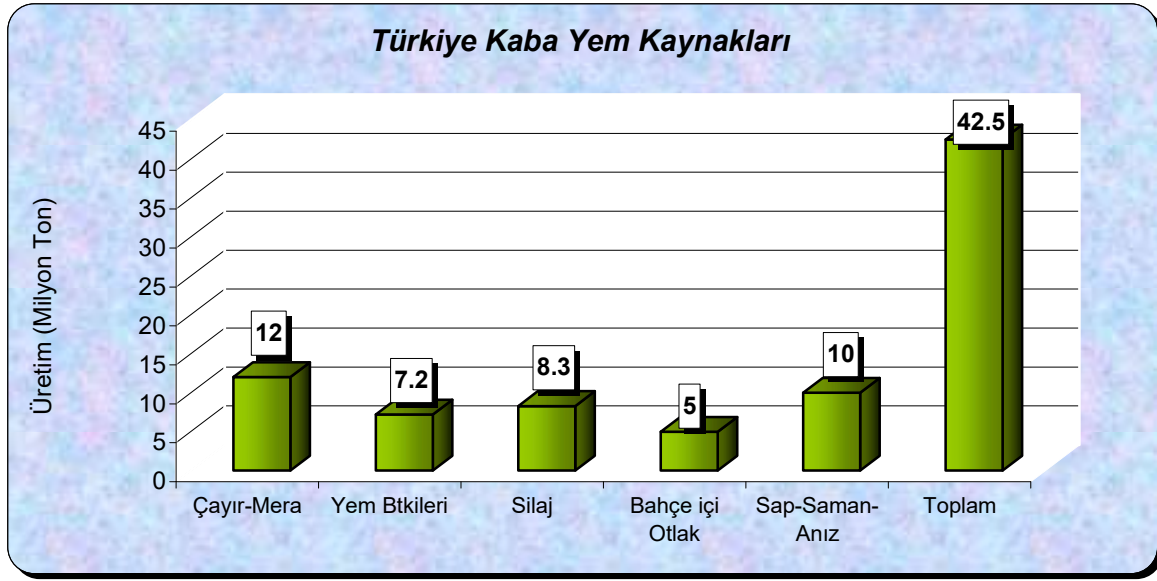
6.2.1.1.5.1. Kaba Yem Kaynakları

Ülkemizde **9.767.467 adet** Büyükbaş, 31.100.000 adet küçükbaş hayvan bulunmaktadır. Bu yaklaşık **11 milyon** Büyükbaş Hayvan Birimine (BBHB) eşdeğerdir. Bu hesaba göre hayvancılığımızın yıllık kaliteli kaba yem ihtiyacı ortalama **50 milyon ton**’dur.

Bu ihtiyacın 2005 verilerine göre; **12 milyon** tonu Çayır Mera alanlarından, **7.2 milyon** tonu Yem Bitkileri ekilişlerinden, **8.3 milyon** tonu silaj yapımından, **5 milyon** ton’u bahçe içi otlaklardan, **10 milyon** tonu sap saman ve anız olmak üzere, **Toplam 42.5 milyon** tonu karşılanmaktadır.

Ancak burada kaliteli kaba yem açığımız **50 – 42.5 = 7.5 milyon** ton gözükmekte ise de sap, saman ve anız kaliteli kaba yem olarak değerlendirilmediğinden, gerçekte kaba yem açığımız **17.5 milyon** ton kabul edilmektedir.

Grafik 16. Türkiye Kaba Yem Kaynaklarının Dağılımı (2005)

Hedefimiz 50 milyon ton kaliteli kaba yem ihtiyacının karşılanmasıdır. Bu amaçla yukarıdaki mevcut duruma ilave olarak mera alanlarından 10 milyon ton, yem bitkileri ekilişlerinden 25 milyon ton kaliteli kaba yem üretmemiz gerekmektedir. Yem bitkileri ekiliş alanlarında bu hedefe ulaşılabilmesi için yoncada 750.000 hektar, tek yıllıklarda 3.500.000 hektar ve silajlık mısırdaki da 300.000 hektar ekim alanına ihtiyaç vardır.

Söz konusu açığın kapatılması; Çayır mera alanlarının ıslah edilerek otlatma kapasitelerinin artırılması, yem bitkileri ekilişlerinin artırılarak ekili tarla tarımı içerisindeki oranının %25'lere çıkarılması, yıl boyunca ihtiyaç duyulan yeşil ve sulu kaba yem ihtiyacının giderilmesi için yeşil yem zincirinin kurulması yani, silaj yapımının yaygınlaştırılması ile mümkün görülmektedir.

Bu ekilişlerin gerçekleştirilebilmesi için nadas alanlarına ekim yapılması, ikinci ürün olarak ekim yapılması, tarla tarımı içerisinde yaygınlaştırılması, şekerpancarı, tütün ve fındık alanlarının daraltılmasında alternatif ürün olarak yetiştirilmesi planlanmıştır. (TUGEM, 2007)

6.2.1.1.5.1.1. Yem Bitkileri

Hayvancılık için en önemli kaba yem kaynaklarından birisi yem bitkileridir. Hayvancılıkta gelişmiş ülkelerde bu nedenle yem bitkisi ekilişleri toplam ekilebilir alanda önemli bir paya sahiptir. Örneğin ABD'de yem bitkisi ekili alanları toplam ekilen alanların %23'ünü, İngiltere'de %25,4'ünü, Fransa'da %25,8'ini, Almanya'da %36,5'ini, Hollanda'da %31,4'ünü oluşturmaktadır. (FAO,2002)

Ülkemizde bu konunun önemi geçte olsa anlaşılmış, 2000 yılından itibaren yem bitkileri ekilişlerine destek verilmeye başlanmıştır. 2000 yılında toplam ekilen alanlar içinde yem bitkisi ekilişlerinin payı %3,9 iken 2005 yılında bu oran %6,2'ye yükselmiştir. Ülkemizde kaliteli kaba yem açığının büyük boyutlarda olduğu düşünüldüğünde bu miktarın yeterli olmadığı görülmektedir. Türkiye toplam yem bitkisi ekili alanlarını desteklemenin başladığı 2000 yılından itibaren beş

yıllık süreçte sadece iki katı artırabilmiştir. Fakat desteklenen yem bitkisi alanlarında sürekli artış olmuştur. 2000 yılında Toplam ekilen yem bitkisi alanının %7,7'si desteklenmişken, 2005 yılında bu oran %41'e yükselmiştir. Burada yem bitkisi ekili alanlarının %60'ına yakın kesiminin destekten faydalanmadığı gibi bir sonuç ortaya çıkmaktadır. Bakanlık yetkilileri, çok yıllık yem bitkileri için ekilen 4 yıllık süreçte sadece bir yıl için destek alındığını bu nedenle ekilişlerin %90'ına yakınının destekten faydalandığını belirtmektedirler.

Tablo 212. Yem Bitkisi Ekilişleri ve Yem Desteklemeleri

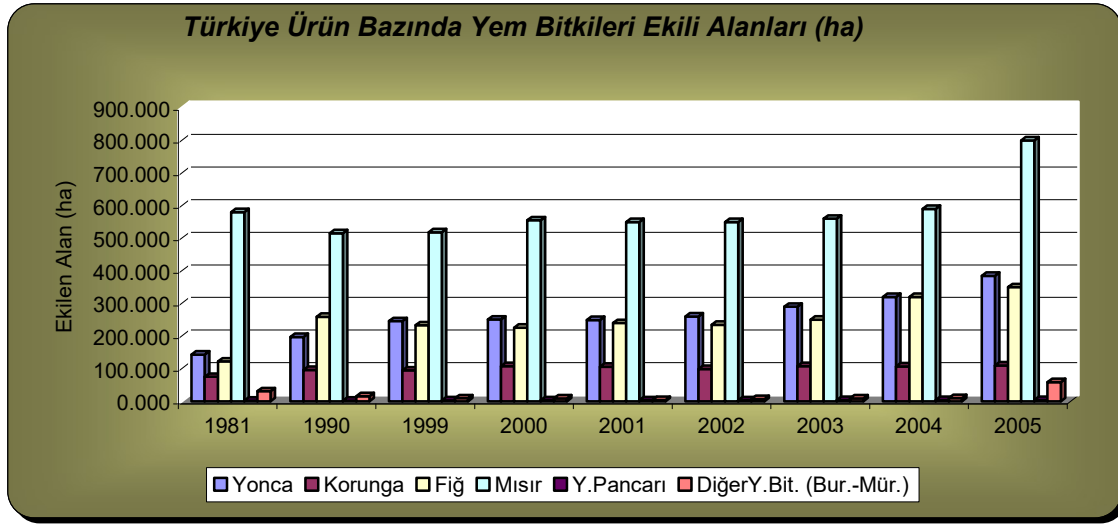
Yıllar	Toplam Yem Bitkisi Ekilişi (Ha) (1)	Desteklenen Yem Bitkisi Ekilişi (Ha) (2)	Desteklenenin/ Ekilenden Aldığı Pay (%)	Toplam Yem Bitkisi Ekili Alanının /Toplam Ekilen Tarım Alanından Aldığı Pay (%)
1999	664.613	-	-	3.7
2000	695.177	53.855	7.7	3.9
2001	711.575	127.512	17.9	4.0
2002	723.250	215.853	29.8	4.0
2003	789.900	269.875	34.2	4.4
2004	920.100	361.641	39.3	5.1
2005	1.107.000	454.073	41.0	6.2

Kaynak: TKB, Tarımsal Üretim ve Geliştirme Genel Müdürlüğü

Not: Toplam Ekilen Tarım Alanı 18 milyon (Ha) alınmıştır. 2005 yılı verilerinde dane mısır (600.000 ha) desteklenen yem bitkileri ekilişine dahil edilmemiştir.

Aşağıdaki grafikten de görüleceği gibi yem bitkisi ekili alanlarımızın ağırlığını mısır oluşturmaktadır. Bunu yonca, fiğ, korunga ve diğer yem bitkileri izlemektedir. 1981-2005 yılları arasında ekiliş alanı olarak mısır (dane dahil) 580 bin hektardan 800 bin hektara, yonca 143 bin hektardan 385 bin hektara, korunga 75 bin hektardan 110 bin hektara, fiğ 122 bin hektardan 350 bin hektara, y. pancarı 1.870 hektardan 3.500 hektara, burçak-mürdümük gibi diğer yem bitkileri ekilişleri ise 30.500 hektardan 58.500 hektara yükselmiştir. Geçen yirmi dört yılda ekilişlerde artışlar vardır fakat yine de hayvanlarımızın kaliteli kaba yem açığı dikkate alındığında bunun yeterli olmadığı, daha da artırılması gerektiği görülmektedir.

Grafik 16. Türkiye Yıllara Göre Ürün Bazında Yem Bitkisi Ekiliş Alanları (Ha)

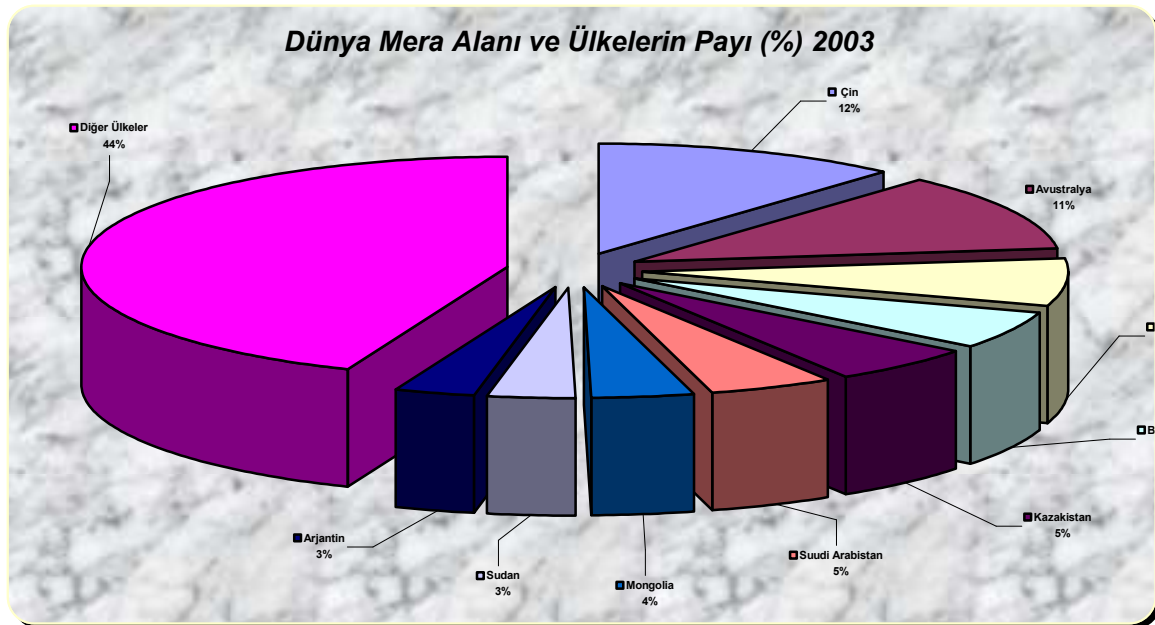

Kaynak: TÜİK verilerinden hazırlanmıştır. Dane mısır (600.000 ha) 2005 yılı mısır verilerine ilave edilmiştir.

6.2.1.1.5.1.2. Meralar

2003 yılı FAO verilerine göre Dünya mera alanı 3,4 milyar hektardır. Bu alanın 400 milyon hektarı (%12) Çin’de, 391,5 milyon hektarı (%11) Avustralya’da, 223,8 milyon hektarı (%7) ABD’de, 197 milyon hektarı (%6) Brezilya’da ve 185 milyon hektarı (%5) da Kazakistan’da bulunmaktadır. Bu ülkeler aynı zamanda Dünya’da mera varlığı bakımından ilk beş sırayı almaktadırlar. Bu ülkelerden özellikle ABD, Avustralya, Brezilya ve Arjantin mera hayvancılığında dünya çapında önemli yere sahip ülkelerdir. Ülkemiz yaklaşık 13 milyon hektar ile dünya mera varlığının binde dördüne sahiptir ve dünya sıralamasında 46’ıncı sırada yer almaktadır.

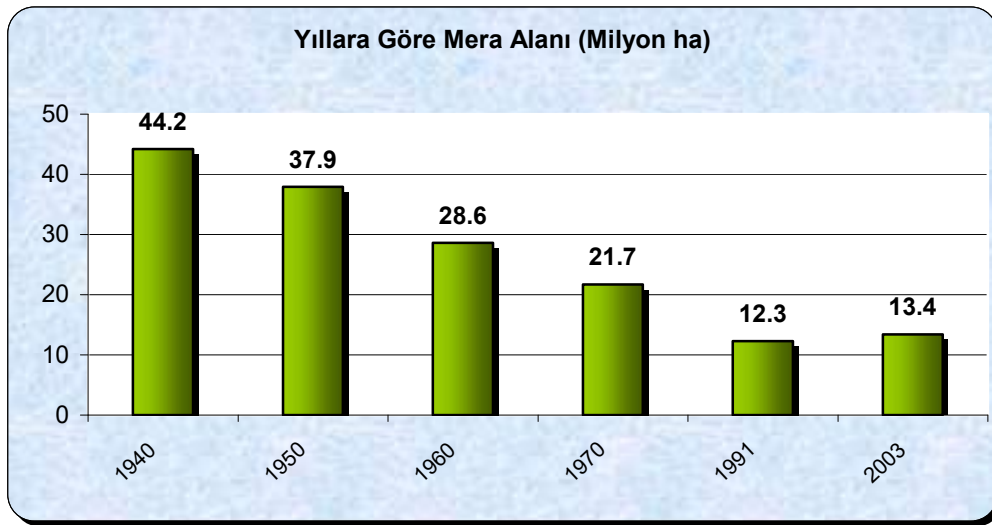
Grafik 17. Dünya Mera Alanlarının Ülkelere Göre Dağılımı

Kaynak: www.fao.org

Ülkemizin en önemli kaba yem kaynaklarından birisi çayır ve meralardır. 1940 yılında 44,2 milyon ha olan çayır ve mera alanı olumsuz birçok nedenle (işlemeli tarıma açılması, aşırı otlatma, vb.) 1991 yılına kadar büyük bir azalış içerisinde girmiştir. 1998 yılında Mera Kanunu'nun kabul edilmesiyle birlikte meralarda tespit ve tahdit çalışmaları başlamıştır. Kanunun kabul edilmesinden itibaren yapılan çalışmalarla birlikte 2003 yılına kadar ki beş yıllık süreçte mera alanları 12,3 milyon ha dan 13,4 milyon hektara çıkarılmıştır. Bütün bu gelişmelere rağmen bu çalışmaların yavaş ilerlediği görülmektedir.

Grafik 18. Türkiye Çayır- Mera Alanı

Kaynak: TKB, Çayır, Mera ve Yem Bitkileri Danışma Kurulu Raporu, 2004.

1991 yılında yapılan tarım sayımında elde edilen alan üzerinden bir hesap yapıldığında (12,3 milyon ha), bu alanda üretililecek kuru ot miktarının yaklaşık 8,7 milyon ton olabileceği kabul edilebilir. Yapılan araştırmalar uygun ıslah ve amenajman yöntemleri kullanılarak çayır ve meraların üretim kapasitelerinin 4-5 yılda en az 3 kat artırılabilceğini göstermiştir. Bu durumda meralardaki mevcut kuru ot üretiminin 8,7 milyon tondan 26,1 milyon tona çıkarılması mümkündür (EKİZ, H., 2004).

Meralar 4342 sayılı Kanun hükümlerine göre tespit edilip, tahdit işlemleri bitirildikten sonra ıslah edilerek kullanıcıların hizmetine sunulmaktadır. Asıl çalışmalar bundan sonra başlamaktadır. Yani hizmete sunulan meraların korunması, otlatma periyoduna uyulması, bakımları yapılarak uzun süreli kullanılabilir şekilde muhafaza edilmesi önem arz etmektedir. Bu konunun Mera Birlikleri aracılığıyla fayda sahiplerine çok iyi anlatılması ve onların buraları sahiplenmesi sağlanmalıdır. Böylece, meralar uzun süre kullanılabilir ve hedeflenen fayda sağlanabilecektir.

Ülke genelinde Meraların geliştirilmesi, mevcut meralardan en yüksek verimin alınması ve

4342 sayılı Mera Kanunun tanıtımının sağlanması amacıyla Tarım ve Köyişleri Bakanlığı tarafından 2006 yılında “Mera Altın Bayrak” uygulaması başlatılmıştır. 1000 dekar ve üzeri meraların değerlendirilmeye alındığı bu uygulamada, 50 tane mera belirlenmiş, bu meralar bölgelerde oluşturulan Bölge jürileri tarafından 10’a düşürülmüştür. Daha sonra Tarım ve Köyişleri Bakanlığı’nın değişik birimleri, TEMA Vakfı, Akademisyenler ve Birliğimiz temsilcilerinden oluşturulan bir Jüri Grubu tarafından ilk beşe giren meralar belirlenmiştir. İlkbahar ayında ilk beşe giren meralara altın bayrak dikilecek ve ödülleri verilecektir. Bu uygulama, ülke genelindeki meralar arası rekabeti artırmak ve bu çalışmalara katılanları teşvik etmek açısından önemli bir çalışmadır.

Başka bir ifadeyle, bu tür çalışmalarla;

- ❖ Mera Komisyonu, il tarım müdürlüğü, mera yönetim birliği ve köy işbirliği sağlanacak,
- ❖ Mera ıslah çalışmalarında köy ve belediyenin katılımı gerçekleştirilmiş olacak,
- ❖ Mera yönetim birliği ve köy mera otlatma yönetimi ilişkisi sağlanmış olacak ve
- ❖ Meranın ot verimi ve kalitesinin artışı gerçekleştirilmiş olacaktır.

Kısacası, mera uygulamalarında tam bir işbirliği sağlanarak, istenilen hedeflere ulaşmada önemli bir aşama kat edilmiş olacaktır.

6.2.1.1.5.1.3. Türkiye’de Avrupa Birliği’nde ki Gibi Kuru Yem Piyasa Düzeni

Oluşturmak Kaba Yem Açığını Kapatmaya Yardımcı Olabilir mi?

Ülkemizde kaba yem sektörü son yıllarda çiftçilere verilen destekler doğrultusunda canlanmıştır. Ancak maliyetlerin yüksek oluşu (girdi, mazot, sulama) sektörde öne çıkan sorunlardandır. Çiftçilerin yemi pazarlayabilecekleri bir pazar bulamamaları da diğer önemli sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. Ülkemizde ekimi yapılan yem bitkilerinin pazara inme oranları çok azdır. Örneğin TUIK Tarımsal Yapı ve Üretim 2004 verilerine göre, Fiğ yem bitkisinin sadece %20’si, burçağın %40’ı, hayvan pancarının %7’si pazara inebilmektedir.

Kaba yem sektöründe aile işletmeleri şeklinde üretim yapılmaktadır. Aile işletmeleri oldukça küçüktür ancak verilen desteklemeler doğrultusunda 5 dekar ile 20.000 dekar arasında değişen işletmeler bulunmaktadır. Ancak büyük işletmelerde ekim nöbeti içerisinde veya ana üründen sonra ikinci ürün olarak yem bitkileri ekimi yapılmaktadır yani, üretimlerinin tamamı yem bitkisi olmamaktadır. Büyük işletmeler kendileri yem bitkisi yetiştirdiği gibi çiftçilerle sözleşmeli üretim de yapabilmektedir.

Avrupa Birliği üyesi ülkelerde ise işletmeler oldukça büyük olduğundan üretim de bu ölçüde fazla olmaktadır. Özellikle işletmelerin büyük olması maliyetleri aşağıya çekmektedir. Bunun yanı sıra AB’de kaba yemin kurutulmuş formunun ticaretinin düzenlendiği “Kuru Yem Ortak Piyasa Düzeni” çerçevesinde bir mekanizma yürütülmektedir.

Sistemde; kaba yemi ya suni olarak ya da güneşte kurutan işletmelere ton başına 33 Euro’luk destek verilmektedir. Bu yardım suni olarak kurutulmuş (dehidre) yemde, üretimindeki

ekstra masraf nedeniyle, güneşte kurutulmuş yemden daha yüksek bir oranda belirlenmiştir. Yardıma konu olabilmesi için yemin belirli bir minimum kalite standartlarını karşılaması gerekmektedir.

Yardımlar AB üretimini sınırlandırmak için yalnızca sınırlı miktardaki kuru yem için uygulanmaktadır. Bu bağlamda, en yüksek garanti miktarı kurutulmuş yem için 4.412.400 ton, güneşte kurutulmuş yem için ise 443.500 ton'dur. Bu miktarlar ulusal garanti miktarları olarak üye ülkeler arasında paylaştırılmaktadır. Garanti edilen miktarların herhangi bir şekilde aşılmasını cezalandırmak üzere bir denkleştirici mekanizma oluşturulmuştur. Bu mekanizma ile herhangi bir pazarlama yılında garanti edilen tüm miktarın aşılması halinde yardım miktarı azaltılmaktadır.

Yardımlar maksimum nem içeriğinin % 11-14 arasında olması koşuluyla ve kuru maddedeki toplam ham protein oranı % 15-45 arasında olması koşuluyla önceden yardım almaya hak kazanmış işletmelere verilmektedir. (Kaba Yem OPD;2006)

Ülkemizin de AB'ye uyum çerçevesinde böyle bir piyasa düzenini kurması gerekmektedir. AB'nin bu hususta verdiği yardımı alabilmek için ise ulusal kota miktarını belirtmemiz yani ülkemizde bu üretimin ne kadar olduğunun belgelenmesi gerekmektedir. Şu an için ülkemizde bu tür ürünlerin ticareti yok denecek kadar azdır. Müzakere edilecek zamana kadar ne kadar fazla üretimi belgeleyebilirsek, AB'den alacağımız ulusal kota ve dolayısıyla yardımda o kadar fazla olacaktır.

AB'de ki bu sistem; kaba yemi üretecek çiftçilerle bunu kurutacak işletmeler arasında sözleşme yapılması, yetkili otoritenin sözleşme şartlarının yerine getirilmesi ve istenilen standartlarda kuru yemin üretilmesini sağlamak için gerekli denetim ve kontrolleri yapması şeklinde yürütülmektedir. Neticede üretici sözleşme çerçevesinde ürününü satmakta, kurutucu işletme kuruttuğu ürününü tonuna destek almakta, oluşan piyasada son ürünü satarak para kazanmaktadır.

Böyle bir sistemin ülkemizde oluşturması, üreticilerin alım garantisi olan bir ürünü sözleşmeli şekilde üretmesini temin etmesi, hayvan yetiştiricilerinin yıl boyu kaliteli kaba yem ihtiyaçlarının karşılanması, kaba yemin ticaretinin olduğu bir piyasanın oluşması, kaba yem ekimlerinin toplam ekilen alanlar içerisindeki oranının artırılması, en önemlisi de ülkemizdeki kaliteli kaba yem açığının kapatılması gibi faydalar sağlayabilecektir.

Yukarıda belirtilen hususların gerçekleştirilebilmesi için öncelikle bu konuda faaliyette bulunacak olan kurutma işletmelerinin kurulması, bunların teknik bilgi ve donanım açısından desteklenmesi gerekmektedir. Ayrıca, kurutucu işletme ile çiftçi arasında yapılacak sözleşme

şartlarının belirlendiği bir mevzuatın çıkarılması gerekmektedir. Sözleşmelerin çiftçilerin örgütleri ile yapılması, üreticilerin sözleşmeden doğan hak ve menfaatlerinin korunması açısından önemli bir husustur. Bunun yanı sıra üretici örgütlerinin de kurutma tesisleri kurarak kurutucu işletme statüsünde faaliyet göstermesi teşvik edilebilir.

Diğer taraftan ülkemizde şu an için kaba yeme dekar bazında destek verilmektedir. Bu nedenle mevcut desteği bozmadan şu an ki destek mekanizmasını, böyle bir sistem içerisine monte etmek gerekmektedir. Bunun içinse, ürettiği ürünü sözleşme çerçevesinde kurutucu işletmelere veren çiftçilere dekara verilen destek haricinde fazladan destek vermek bu alanda üretici sayısının artmasına yardımcı olabilecek, kuru yem piyasasının daha hızla şekillenmesi ve gelişmesine katkı sağlayabilecektir.

6.2.1.1.5.2. Karma Yem

Ülkemizde coğrafi ve iklim koşulları yanında çayır- meralarımızın ve yem bitkileri üretiminin yetersiz olması mevcut hayvanlarımızın yeterli ve dengeli beslenebilmeleri için ihtiyaç duyulan besin maddeleri açığının karma yemle karşılanmasını zorunlu kılmaktadır.

Türkiye 2005 yılı karma yem fabrikalarının kapasitelerine bakıldığında faal olan 459 adet işletmenin yaklaşık %90'ının 1-20 ton/saat arasında olduğu, geriye kalan %10'luk kısmın ise 21-60 ton/saat arasında olduğu görülmektedir. Faal olmayan 172 adet işletmenin ise yaklaşık %95'inden fazlası 1-20 ton/saat arasındadır. Görüldüğü gibi gerek faal gerekse faal olmayan işletmelerin büyük bir kesimi düşük kapasiteye sahiptir.

Dikkat çeken bir diğer nokta faal fabrikaların üçte biri kadar fabrikanın faal olmadığı, yani atıl durumda beklediğidir. Bir fabrikanın kurulumu için ne kadar maliyet gerektiği düşünüldüğünde atıl kapasitenin yol açtığı zarar daha iyi anlaşılacaktır.

Tablo 213. Karma Yem Fabrikalarının Kapasitelerine Göre Dağılımı (2005)

Kapasite Grupları (ton/saat)	Faal Olan		Faal Olmayan		Toplam Fabrika	
	Adet	%	Adet	%	Adet	%
01-10	284	61.9	150	87.2	434	68.8
11-20	132	28.8	16	9.3	148	23.5
21-30	24	5.2	6	3.5	30	4.8
31-40	12	2.6	-	-	12	1.9
41-50	3	0.7	-	-	3	0.5
51-60	4	0.9	-	-	4	0.6
TOPLAM	459	100.0	172	100	631	100

Kaynak: TKB, Koruma ve Kontrol Genel Müdürlüğü

Karma yem sanayinde 1960 yılında 4 fabrika ve yıllık 56 bin ton kapasite ile başlayan üretimin sürekli gelişerek 2005 yılında 631 fabrikaya ve yıllık 15 milyon ton kapasiteye ulaştığı görülmektedir. 1990 yılına kadar bütün fabrikalar faal durumda iken özellikle bu yıldan sonra faal olmayan fabrikaların oluştuğu, bunların sayılarının da her yıl artarak günümüze kadar geldiği görülmektedir. Örneğin 2000 yılında toplam fabrikanın %19'u faal değilken 2005 yılında bu oran %27'lere çıkmıştır. Yani sektörde ilginç bir durum vardır. Yıllar itibariyle hem toplam fabrika sayısı hem de faal olmayan fabrika sayısı sürekli artmaktadır.

Ülkemizde özellikle fabrikaların çoğunun düşük kapasiteli olması, Faal fabrikaların son yıllarda %50-60 gibi düşük kapasite kullanım oranına sahip olması, faal olmayan fabrika sayısının her yıl artması buna karşılık her yıl yeni fabrikaların kurularak sektöre katılması, bunun yanı sıra merdiven altı denilen kayıt dışı fabrikaların da sektörde faaliyet göstermesi bu konuda planlama yapılması gerektiği sonucunu ortaya çıkarmaktadır. Özellikle işletmelerin neden faaliyetlerine son verdikleri, faal kapasitenin ihtiyaçlara yetip yetmediği, yeni fabrikaların kurulmasına ihtiyaç olup olmadığı hususlarının da bu planlamada dikkate alınması gerekmektedir.

Tablo 214. Türkiye Karma Yem Sanayinde Fabrika Sayısı ve Kapasite Kullanım Oranı

Yıl	Fabrika Sayısı		Top.Kapasite		Faal Olmayan Fabrika		*KKO (%)
	Adet	% Değ.	Miktar (Bin ton/yıl)	% Değ.	Adet	Kapasite	
1960	4	-	56	-	-	-	10
1970	23	475.0	280		-	-	77
1980	94	308.7	1.657		-	-	87
1990	271	188.3	5.277		-	-	75
2000	519	91.5	12.584		98	1.708	61
2001	540	4.0	12.964		110	1.017	48
2002	569	5.4	13.590		147	2.614	48
2003	589	3.5	14.056		143	2.514	54
2004	610	3.6	14.634		155	2.672	58
2005	631	3.4	15.136		172	3.142	57

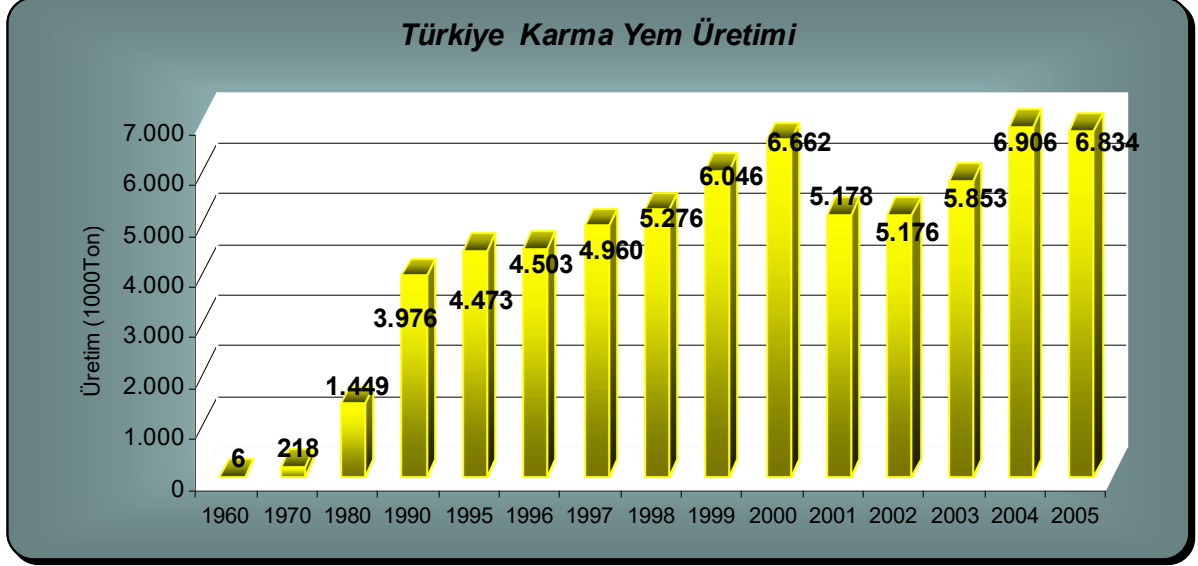
Kaynak: TKB-KKGM ve Türkiyem-Bir Kayıtları

*KKO'ları son 5 yıl için faal fabrikalar üzerinden verilmiştir.

1960'lı yıllarda 6 bin tonlarla başlayan üretimin 2005 yılında 6,8 milyon tonlara kadar yükseldiği görülmektedir. Üretim 2000 yılına kadar sürekli yükselmişken ülkemizin ciddi bir ekonomik kriz yaşadığı 2001 yılında ve sonraki yılda düşüşe geçmiş, 2003 yılından sonra tekrar 2000'li yılların seviyesine yükselmiştir.

KKO oranının ise 1960'lı yıllarda %10 ile başladığı, 2001 yılına kadar %75-%90 arasında değiştiği, kriz döneminden sonra düştüğü görülmektedir. Özellikle 2001-2002 dönemi 1960 hariç incelenen yılların en düşük KKO'na sahip dönemi olarak dikkat çekmektedir. 2005 yılına gelindiğinde bu oranın %57 olduğu görülmektedir.

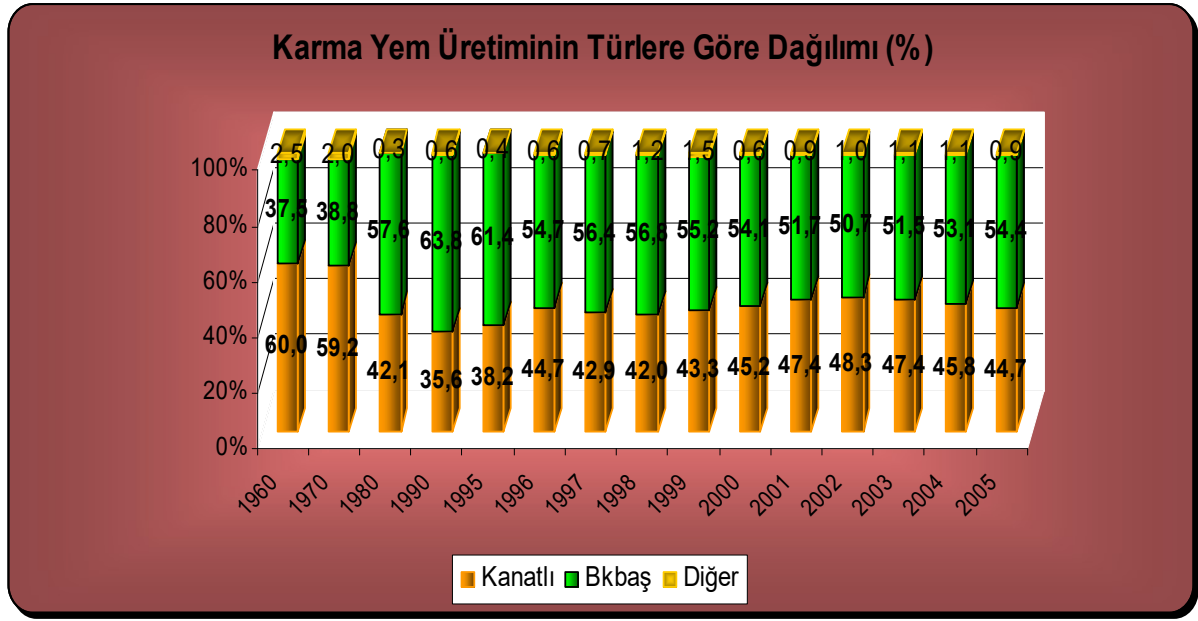
Grafik 19. Türkiye Karma Yem Üretimi (1960-2005)

Kaynak: Koruma ve Kontrol Genel Müdürlüğü kayıtlarından derlenmiştir.

Türkiye karma yem üretiminin 2005 yılına bakıldığında ağırlıklı olarak küçük-büyükbaş hayvan yemi ürettiği görülmektedir. 1960'lı yıllarda kanatlı yemi ağırlıklı (%60 kanatlı, %37,5 BKbaş, %2,5 Diğer yemler) bir yapıya sahip olan sektörde 2005 yılına gelindiğinde ağırlığın büyük-küçükbaş yeme doğru kaydığı (%54,4 BKbaş, %44,7 Kanatlı, %0,9 Diğer yemler) görülmektedir. Kanatlı yem üretiminin özellikle 1980'li yıllarda ağırlığı büyük-küçük baş yeme kaptırdığı sonraki yıllardan günümüze kadar durumun hep böyle devam edip geldiği görülmektedir.

Grafik 20. Türkiye Karma Yem Üretiminin Türlerle Göre Dağılımı (%)

Kaynak: Koruma ve Kontrol Genel Müdürlüğü kayıtlarından derlenmiştir.

Karma yem sektörü, miktar olarak 1998 yılında ağırlıklı olarak mısır, arpa, kepek, soya fasulyesi küspesi ve soya fasulyesi ithal ederken 2005 yılına gelindiğinde ağırlığın mısır ve kepekte azaldığı, yem katkı maddeleri ve soya fasulyesinin ise ciddi bir artış gösterdiği görülmektedir. Mısır ithalatındaki azalış ülkemizde son yıllarda üretime yönelik uygulanan politikalardan kaynaklanmaktadır. Bu konuyla ilgili detaylı değerlendirme kanatlı sektörü bölümünde yapılmıştır. Bunun yanı sıra sektörün soyada dışa bağımlılığının gittikçe arttığı görülmektedir.

Tablo 215. Yıllara Göre Yem Sanayine Ait İthalat Miktarları (Ton)

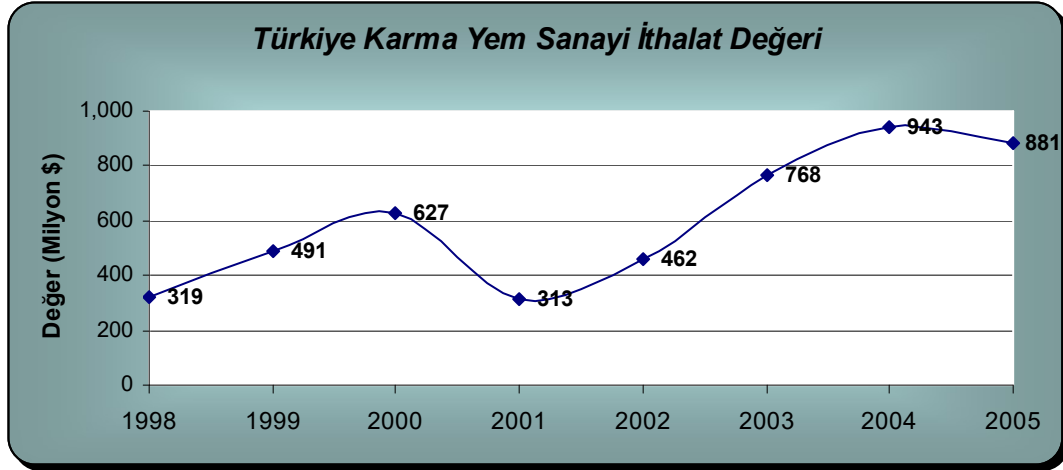
Cinsi	Miktar (Ton)							
	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Karma Yem	1,832	6,605	6,608	1,500	15,572	14,169	17,447	19,529
Kedi-Köpek Maması	4,001	5,295	5,588	4,925	5,960	7,877	10,488	12,230
Yem Katkı Maddeleri*	10,352	42,426	54,016	36,443	39,656	52,334	80,233	118,102
Mısır	765,183	834,945	1,283,076	535,254	1,172,079	1,816,918	1,028,065	111,733
Arpa	191,806	30,513	9,538	4,907	0	0	226,232	660
Balık Unu	41,958	58,874	30,729	36,268	14,648	19,927	50,278	39,180
Kepek	109,278	106,369	185,800	36,109	214,442	414,326	831,417	458,245
Soya Fasulyesi Küspesi	390,254	520,550	539,310	377,621	370,123	405,996	456,529	501,262
Ayçiçeği Küspesi	31,341	90,802	281,703	53,497	59,753	115,444	348,018	268,140
Soya Fasulyesi	199,635	353,267	386,705	321,252	593,591	813,636	659,158	1,129,091

Kaynak : KKGM ve Dış Tic. Müs. İth.Gen.Müd. Kayıtları

(*) 1999 yılındaki yem katkı maddeleri miktarındaki artış, 2309.GTİP'i dışındaki yem katkı maddelerinin de bu pozisyonda gösterilmesinden kaynaklanmaktadır

Karma yem sanayi ithalat değerinin 1998 yılında 319 milyon Dolar iken 2005 yılına gelindiğinde toplam ithalat değerinin 2,8 kat artarak 881 milyon dolara yükseldiği görülmektedir. Sektörde ithalatın 2001 ve 2005 yılları hariç sürekli artış eğiliminde olduğu görülmektedir.

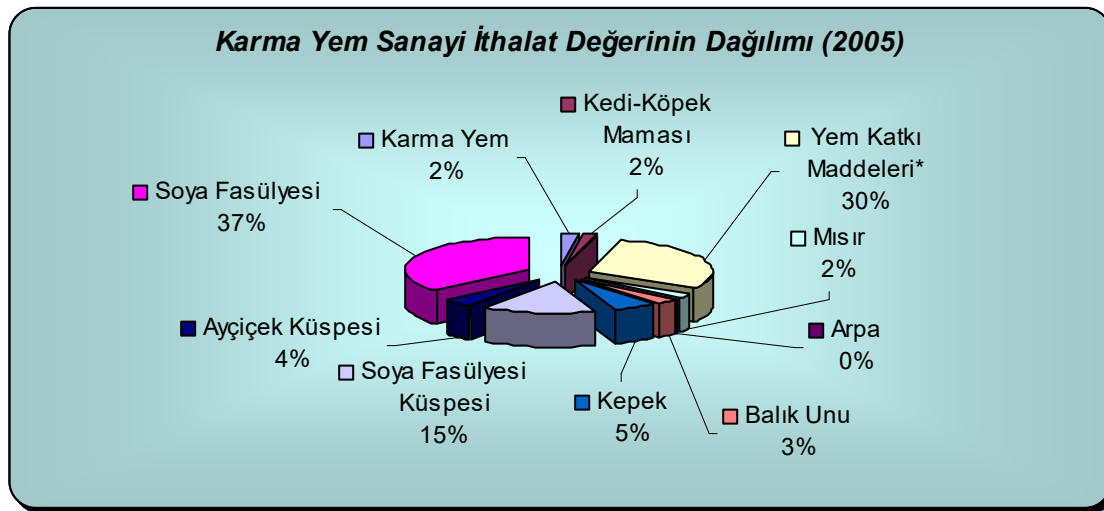
Grafik 21. Türkiye Karma Yem Sanayi İthalatı (1998-2005)

Kaynak : KKGM ve Dış Tic. Müs. İth.Gen.Müd. Kayıtlarından derlenmiştir.

1998 yılında toplam ithalattan en çok payı %28,3 ile mısır, %27,6 ile Soya Fasulyesi küspesi, ve %17,2 ile de Soya fasulyesi alıyorken, , 2005 yılında mısırın payının %2'lere kadar düştüğü, ilk üç sıranın ise Soya Fasulyesi (%37), yem katkı maddeleri (%30) ve soya fasulyesi küspesi (%15) şeklinde değiştiği görülmektedir.

Grafik 22. Karma Yem Sanayi İthalatının Dağılımı (%)

Kaynak: TKB-KKGM ve Dış Ticaret Müsteşarlığı Kayıtlarından Derlenmiştir.

Karma yem sanayinde; kaliteli hammadde , standart dışı üretim ve haksız rekabet, talep yetersizliği, bazı hammaddelerde üretim yetersizlikleri sonucu dışa bağımlılık, yüksek KDV, üreticinin karma yem bilgi yetersizliği, yetersiz denetim gibi sorunlar hala güncelliğini korumaktadır. Bu durum ise karma yem sanayinin gelişimi olumsuz yönde etkilenmektedir.

6.2.1.1.6. Destekleme

6.2.1.1.6.1. Üretim Desteği

Türkiye’de yukarıda bahsedilen ülkelerdeki gibi iç pazara müdahale edilecek bir mekanizma mevcut olmadığı gibi Devletin herhangi bir şekilde Pazar desteği de mevcut değildir. Uygulanan destekleme sistemi tamamıyla altyapıyı iyileştirmeye ve üretimi artırmaya yönelik destekleme araçlarını içermektedir.

Türkiye Hayvancılığının desteklenmesi yakın geçmişte, 2000 yılında başlayan ve 2000-2005 yılları arasında uygulanan 2000/467 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile başlamış, 2005 yılında ise yeni bir Bakanlar Kurulu Kararı ile 2010 yılına kadar bu desteğe devam kararı alınmıştır. 2000 yılında cari fiyatlarla yaklaşık 12 trilyon TL ile başlayan destek 2006 yılına gelindiğinde yaklaşık 603 trilyon TL’ye yükselmiştir.

Aşağıdaki tablodan da görüleceği gibi 2000 yılında toplam tarım bütçesi içerisinde hayvancılığın payı %0,5 iken oranın sürekli artış göstererek 2006 yılına gelindiğinde %12,1 olmuştur.

Tablo 215. Türkiye’de Toplam Tarımsal Bütçe ve Hayvancılığın Payı (%) (2000-2006)

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
*Tarımsal Bütçe (Milyon YTL)	2.414,0	2.717,0	3.030,0	2.850,0	3.190,0	3.460,0	5.000,0
*Hayvancılık Bütçesi (Milyon YTL)	12,000	41,451	86,588	105,651	178,791	253,480	603,160
Hayvancılığın Tarımsal Bütçedeki Payı (%)	0,5	1,5	2,9	3,7	5,6	7,3	12,1

Kaynak: *TKB-Hazine Müsteşarlığı- Bütçe Konuşmaları

AB’ye bakıldığında; toplam bütçeden 2001 yılında hayvancılığa ayrılan kaynak %22,7 iken yıllar itibariyle değişkenlik gösterse de 2005 yılında bu oranın %27,2’ye yükseldiği görülmektedir. Görüldüğü gibi AB’de hayvancılığa ayrılan kaynak oransal olarak diğer yıllarda daha fazla olmakla birlikte 2005 yılı esas alındığında ülkemizin 4 katına yakındır.

Tablo 216. AB'nin FEOGA Fonu'nun Garanti Bölümünden Hayvansal Ürünlere Yapılan Ödemeler (milyon Avro)

Destekler	2001		2002		2003		2004		2005	
	Değer	%	Değer	%	Değer	%	Değer	%	Değer	%
Süt ve Süt Ürünleri	1906,6	4,5	2360	5,5	2796,2	6,3	2060,7	4,6	3618,5	7,3
Sığır ve Dana Eti	6054	14,4	7071,9	16,4	8090,9	18,2	7776	17,4	7887,9	15,9
Koyun ve Keçi eti	1447,3	3,4	552,4	1,3	2082,1	4,7	1469,5	3,3	1794,5	3,6
Domuz eti, yumurta ve kanatlı, diğer	137,1	0,3	119,2	0,3	171,4	0,4	173,2	0,4	192	0,4
Balıkçılık ürünleri	13,4	0	15,3	0	12,6	0	23,8	0,1	33,2	0,1
Top. Hay. Ür. Har.	9558,4	22,7	10118,8	23,4	13153,2	29,6	11503,2	25,8	13526,1	27,2
TOPLAM (Garanti Böl. Har.)	42088,5	100	43214,3	100	44461,2	100	44651,5	100	49676,6	100

Kaynak: Kaynak: EC, General Report on the Activities of the European Union 2004, Technical Annex, Brussels, Luxemburg, 2005.

Ülkemizde Destekleme kalemlerinin toplamda aldıkları paya bakıldığında; en fazla payı yem bitkileri desteğinin aldığı, bunu süt teşvik priminin izlediği görülmektedir. Belirlenen yıllarda sürekli verilen destekler ise, yem bitkileri, süt teşvik primi, suni tohumlama desteği ve damızlık gebe düve desteği olarak görünmektedir.

Hayvancılık desteklerinde Bakanlar Kurulu kararı çıktıktan sonra, bunun usul ve esaslarını belirleyen Uygulama Tebliği çıkmakta, bazen de iç genelgeler ile uygulamalar yürütülmeye çalışılmaktadır. Bakanlığın, uygulama tebliğlerinin hazırlık aşamasında sektör temsilcilerini bir araya toplamaması ve görüşlerini almaması üreticiler açısından büyük sıkıntılara neden olmaktadır. Örneğin, “Destekleme Tebliğinde yıl içerisinde sürekli değişiklikler yapılmakta, bu değişikliklerin neden yapıldığı hakkında sektör temsilcilerinin hiçbir fikri olmamaktadır. Çoğu zaman kişisel girişimlerle değişikliğin gerekçesi öğrenilmekte, bu değişikliğe itirazlar ise genelde sonuçsuz kalmaktadır.” Eğer hayvancılık destekleri üreticilerin menfaatleri için yapılıyorsa, onlara kolaylık sağlayacak şekilde olmalı ve taleplerini ve beklentilerini karşılayacak düzenlemelere sahip olmalıdır. Değişiklikler ise üreticilerin talepleri dikkate alınarak yapılmalıdır, şayet bütçeye bağlı veya sahada uygulamada yaşanan sıkıntılardan kaynaklanan değişiklik yapılması düşünülüyorsa, bu konuda faydalancılar yani üreticiler bilgilendirilmeli ve görüşleri dikkate alınmalıdır.

Geçmişe bakıldığında 2000 yılında yaklaşık 5 kalemlle başlayan desteğin her yıl artırılarak 2006 yılına gelindiğinde yaklaşık 18 kaleme çıktığı görülmüştür. Kimi zamanlarda bir destek

kalemi bile kendi içinde 5- 6 parçaya ayrılmıştır (süt teşvik priminde olduğu gibi). Öncelikle sektör temsilcilerinin bir araya gelip, kaynağın bu kadar çok kaleme dağıtılması mı doğru?, yoksa kalemlerin azaltılarak dağıtılması mı doğru? konusunda karar alması gerekmektedir. Çünkü şimdiki yapı hem bürokratik iş yükünü artırmakta hem de kontrolü zorlaştırmaktadır.

Uygulanan destekleme sistemlerinin sağladığı faydaların etkilerinin tespit edilmesine yönelik bir çalışmanın bugüne kadar yapılmamış olması desteklerin gerçekten işe yarayıp yaramadığını anlamayı zorlaştırmaktadır. Bu durum aynı zamanda hiç destek verilmezse ne gibi sonuçlar ortaya çıkar sorusunu da cevaplandırmayı zorlaştırmaktadır. Örneğin, kaliteli yem bitkisi kullanımının süt ve et verimi üzerine etkileri konusunda net bir değerlendirme yoktur. Aynı zamanda hedefin ne olduğu bilinmediğinden bu zamana kadar verilen yem bitkisi desteğine rağmen ekilen alanın sadece iki katına çıkmış olması bilinmeyen hedefe ulaşp ulaşamadığını anlamayı zorlaştırmaktadır. Başka bir örnek verilecek olursa; verilen süt teşvik primi sütün ne kadarının sanayiye gitmesine neden olmuştur? Kaliteli süt üretmeye ne kadar katkı sağlamıştır? Üreticileri örgütlenmeye teşvik etmekte midir? Ülkemizde hala ne kadar sütün nereye gittiği konusunda tahminlerle konuşulmaktadır.

Bugün hangi üretici örgütüne veya hangi üreticiye hayvancılığa verilen destekler hakkında ne düşündükleri sorulacak olsa, “iyidir, devam etmelidir” cevabı alınacaktır. Bunun tek açıklaması vardır; maliyetler yükselirken, üretilen ürün pazarda düşük fiyata satılırken veya uzun süre aynı seviyede devam ederken, verilen her türlü destek kardır ve verilmemesi yerine verilmesi iyidir. Ama ne kadar etkili olduğu konusunda ne sanayicilerin, ne üreticilerin ne de kamunun elinde net bir veri yoktur. Zaten ülkemizin en büyük kanayan yarası da verilerin kurumlara göre değişkenlik göstermesi ve güvenilirliğinin herkes tarafından sorgulanmasıdır. Öncelikle Türkiye’nin kayıt sorununu çözmesi ve güvenilir veriler ışığında stratejileri ve politikaları belirlemesi gerekmektedir. Desteklerin planlanması, sonuçlarının ölçülebilmesi ve kaynakların yönlendirileceği alanların belirlenmesinde ciddi ve güvenilir bir kayıt sisteminin olması gerektiğini artık herkes yüksek sesle dile getirir duruma gelmiştir.

Hayvancılığa ülkenin kıt kaynaklarından tasarruf edilerek destek verilmektedir. Bu kaynağın etkili olup olmadığı, hangi kalemlere aktarılan kaynağın işe yaramadığı veya istenilen başarıyı sağlamadığı, aktarılan kaynağın ne kadarının geri döndüğü, hangisinin yaşanan sorunları çözmekte başarılı olduğu, verilen kaynakla sorunları çözmede ne kadar ilerleme sağlandığı gibi soruların cevaplarının tespit edilmesi, bundan sonra verilecek desteklerin daha etkin kullanılması açısından önemlidir. Ama ne yazık ki bu güne kadar kamu tarafından bu yönde bir çalışma yapılmamıştır, yapıldıysa da sektör temsilcileri ile paylaşılmamıştır. Bakanlığın en kısa zamanda akademisyenler de dahil sektörün temsilcilerini bir araya toplayıp, desteklerin etkilerinin ölçülebileceği bir metodolojiyi belirlemesi ve bunu hayata geçirmesi gerekmektedir.

Uygulanan desteklerin zamanında ödenmemesi ise destekleme politikasının ayrı bir sorunu olarak dile getirilebilir. Şu soruyu üreticiler hep sormaktadır: “Zamanında ödenmeyen destek, acaba destek midir?” galiba cevap ülkemizdeki destekleme sistemini en iyi şekilde açıklamaya yetecektir.

Türkiye’de süt sektörünün en önemli sorunu üretim desteğiyle ilişkili talep artırıcı politikaların olmamasıdır. Özellikle üretimin arttığı dönemlerde talebin artmaması serbest piyasada fiyatların düşmesine neden olmakta, fiyatlarda yaşanan istikrarsızlık da üreticileri zor durumda bırakmaktadır.

Fiyatlardaki değişkenlik ve ileriye dönük belirsizlik sektörün en çok yakındığı konulardan birisidir. AB’den gelen yabancı uzmanlar; “Bir yıl sonrasının fiyatını bilmeyen yani önünü göremeyen hiçbir üretici AB’de süt üretimi yapmaz, AB’deki üreticiler sütü ne zaman, hangi fiyata, kime satacaklarını önceden bildikleri için önlerini görebilmekte dolayısıyla yatırım yapabilme kabiliyetine sahiptirler” (CAIGNET; 2006) görüşü ile Türkiye’deki sistemin çarpıklığını dile getirmektedirler.

Bu açıklama, yıllardır hayvancılık işletme ölçeklerinin neden bir türlü büyütülemediğinin de cevabını vermektedir. Şu anki şartlarda üreticiler, önünü göremedikleri için işletme ölçeklerini büyütme korkmakta, yatırım yapmaktan kaçınmaktadırlar. Üretim maliyetlerinin yüksek olması, kredi kaynaklarına ulaşmada yaşanan sıkıntılar da bu sorunun diğer sebepleri olarak dikkat çekmektedir.

Pazara müdahale etmemenin ortaya çıkardığı bir diğer önemli sorun, devletin hiçbir etkisinin olmadığı serbest piyasa koşullarında süt üreticisi ve süt işleyicileri arasında yaşanan güvensizliktir. Özellikle süt ihale dönemlerinin kısalığı, bu sorunun sık yaşanmasına neden olmaktadır. Ülkemizde süt sanayicileri üreticiden sütü 3 aylık dönemlerde yaptıkları ihalelerle almaktadırlar. Bu durum ülkemizde olduğu gibi Türkiye süt sektör analizi yapan kesimler tarafından da eleştirilmektedir. Rabobank’ın yaptığı Türkiye Süt Sektörü Analiz Raporunda şu ifadeler yer verilmektedir: “Türkiye’de süt ödeme sistemi süt üretim sektörünün gelişimine mani olmaktadır. Çiğ sütün çoğunluğu 3 aylık tekliflerle alınmakta fakat kısa dönem sözleşmeler süt sığırcılığı yapanlara fazla bir güvence sağlamaz ve yatırım kararlarını zarara sokar. Uzun dönem sözleşmeler daha iyi güvence sunar ve tedarikçiler ve üreticiler arasında daha güçlü bağlar oluştururlar.” (Rabobank;2004)

Bu görüşten yola çıkılacak olursa, sektörde faaliyet gösteren paydaşların önünü görerek üretim yapması ve sektörün gelişebilmesi ve istikrarlı büyüyebilmesi için süt alım ihaleleri dönemi mümkün olduğunca uzun tutulmalı, yaşanan güven bunalımı böylece aşılmaya çalışılmalıdır.

Genel değerlendirme yapılacak olursa Türkiye’de; “Talebi göz ardı eden, sadece üretim artışını ve

yapısal sorunları iyileştirmeyi öngören, iç pazarı yönlendirme fonksiyonu olmayan, etkileri ölçülebilir olmaktan uzak bir destekleme politikası uygulanmaktadır” demek yanlış bir değerlendirme olmayacaktır.

Tablo 217 . Türkiye Hayvancılık Destekleri Kapsamında Yapılan Ödemeler (Milyon TL)

Destek Kalemleri	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006*
Gebe Düve	183.133	2.221.602	2.865.008	2.427.598	3.134.550	2.033.869	3.300.000
Yem Bitkileri Desteklemeleri	2.423.103	16.292.129	35.574.257	61.795.739	51.945.133	106.332.396	250.150.000
Suni Tohumlama	142.919	1.049.871	1.214.098	1.973.611	3.789.368	15.839.825	43.000.000
Suni Toh.Ekipman	1.820	22.747	65.765	89.515	133.486	319.521	-
Kaba Yem	9.246.025	19.037.078	-	-	-	-	-
Sığır ve Manda	-	2.828.560	29.321.972	-	-	-	-
Süt	-	-	17.546.411	38.192.049	57.487.054	81.717.679	168.000.000
Buzağı	-	-	-	365.196	2.323.486	8.113.486	47.600.000
Arıcılık**	-	-	-	2.511	124.306	5.794.811	16.500.000
Su Ürünleri	-	-	-	799.117	2.403.833	30.667.421	36.300.000
Hastalıktan Ari Süt Hay.	-	-	-	5.595	58.041	369.824	5.000.000
Telef Olan Hay.Tazm.	-	-	-	-	662.214	1.033.263	8.000.000
Kırmızı Et	-	-	-	-	56.729.855	-	-
Sağım Hijyeni ve Süt Kalitesi	-	-	-	-	-	424.379	2.000.000
Hayvan Gen Kaynakları	-	-	-	-	-	467.476	1.500.000
Hastalıklarla Mücadele	-	-	-	-	-	357.192	2.000.000
Hayvan Kimlik Sistemi	-	-	-	-	-	7.879	200.000
Küçükbaş Islah Amaç. Yetişt. Birliği Desteği	-	-	-	-	-	-	10.000.000
İpekböceği Koza Desteği	-	-	-	-	-	-	1.707.000
Tiftik Desteği	-	-	-	-	-	-	1.465.000
Sertifikalı Yem Bitk. Tohum Desteği	-	-	-	-	-	-	1.438.000
Gıda Güvenliği Desteği	-	-	-	-	-	-	5.000.000
Toplam	11.997.000	41.451.987	86.587.511	105.650.931	178.791.326	253.479.021	603.160.000

Kaynak: Hazine-TKB

* Planlanan Ödemeler ** 2005 ve 2006 yıllarında bal desteği ilave edilmiştir.

Tablo 218 . Türkiye Hayvancılık Destekleme Kalemlerinin Toplamdan Aldıkları Pay (%)

Destek Kalemleri	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Gebe Düve	1,53	5,36	3,31	2,30	1,75	0,80	0,55
Yem Bitkileri Desteklemeleri	20,20	39,30	41,08	58,49	29,05	41,95	41,47
Suni Tohumlama	1,19	2,53	1,40	1,87	2,12	6,25	7,13
Suni Toh.Ekipman	0,02	0,05	0,08	0,08	0,07	0,13	-
Kaba Yem	77,07	45,93	-	-	-	-	-
Sığır ve Manda	-	6,82	33,86	-	-	-	-
Süt	-	-	20,26	36,15	32,15	32,24	27,85
Buzağı	-	-	-	0,35	1,30	3,20	7,89
Arıcılık	-	-	-	0,00	0,07	2,29	2,74
Su Ürünleri	-	-	-	0,76	1,34	12,10	6,02
Hastalıktan Ari Süt Hay.	-	-	-	0,01	0,03	0,15	0,83
Telef Olan Hay.Tazm.	-	-	-	-	0,37	0,41	1,33
Kırmızı Et	-	-	-	-	31,73	-	-
Sağım Hijyeni ve Süt Kalitesi	-	-	-	-	-	0,17	0,33
Hayvan Gen Kaynakları	-	-	-	-	-	0,18	0,25
Hastalıklarla Mücadele	-	-	-	-	-	0,14	0,33
Hayvan Kimlik Sistemi	-	-	-	-	-	0,00	0,03
Küçükbaş Islah Amaç. Yetişt. Birliği Desteği	-	-	-	-	-	-	1,66
İpekböceği Koza Desteği	-	-	-	-	-	-	0,28
Tiftik Desteği	-	-	-	-	-	-	0,24
Sertifikalı Yem Bitk. Tohum Desteği	-	-	-	-	-	-	0,24
Gıda Güvenliği Desteği	-	-	-	-	-	-	0,83
TOPLAM	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00

6.2.1.1.6.2. İhracat Desteği

6.2.1.1.6.2.1. Süt ve Süt Ürünleri İhracat Destekleri

Türkiye'nin DTÖ'ye bildirdiği süt ve süt ürünlerinde ihracat iadesi miktar ve değer limitlerinin yıllar itibariyle değişimine bakıldığında; limitlerin belirlendiği baz yılı miktar ve değerleri; Kremada 181 ton(13.032 US\$), sütte 23 ton (1.541 US\$), yoğurt/ ayranda 265 ton (7.950 US\$), tere yağda 167 ton (55.444 US\$) ve peynirde 3.063ton (462.513 US\$) olarak belirlenmiş, buna göre 2004 yılına kadar uygulanacak limitler ayarlanmıştır. 2004 yılından itibaren bu limitler sabitlenmiştir.

1995-2004 yılları arasında ihracat iadeleri Kremada; değer olarak 12.719,2 dolardan 9.904,3 dolara, miktar olarak 178,5 tondan 155,7 tona, Sütte; değer olarak 1.504 dolardan 1.171,2 dolara, miktar olarak 22,7 tondan 19,8 tona, yoğurt/ayranda; değer olarak 7.759,2 dolardan 6.042 dolara, miktar olarak 261,3 tondan 227,9 tona, tereyağda; değer olarak 54.113,3 dolardan 42.137,4 dolara, miktar olarak 164,7 tondan 143,6 tona ve peynirde; değer olarak 451.412,7 dolardan 351.509,9 dolara miktar olarak ise 3.020,1 tondan 2.634,2 tona indirilmiştir.”

Tablo 219. Türkiye'nin Süt ve Süt Ürünlerinde DTÖ'ye Bildirdiği İhracat İade Limitleri (Miktar-Ton, Değer-ABD Doları)

Yıllar	04.01. Krema		0401.30 Süt		04.03 Yoğurt/Ayran	
	Değer (ABD Doları)	Miktar (Ton)	Değer (ABD Doları)	Miktar (Ton)	Değer (ABD Doları)	Miktar (Ton)
1995	12.719,2	178,5	1.504	22,7	7.759,2	261,3
1996	12.406,5	175,9	1.467	22,4	7.568,4	257,6
1997	12.093,7	173,4	1.430	22,0	7.377,6	253,9
1998	11.780,9	170,9	1.393,1	21,7	7.186,8	250,2
1999	11.468,2	168,3	1.356,1	21,4	6.996,0	246,5
2000	11.155,4	165,8	1.319,1	21,1	6.805,2	242,7
2001	10.842,6	163,3	1.282,1	20,7	6.614,4	239,0
2002	10.529,9	160,7	1.245,1	20,4	6.423,6	235,3
2003	10.217,1	158,2	1.208,1	20,1	6.232,8	231,6
2004	9.904,3	155,7	1.171,2	19,8	6.042	227,9

Kaynak: 25 Şubat 1995 tarih ve 22213 Sayılı Mükerrer Resmi Gazete

Tablo 220. Türkiye’nin Süt ve Süt Ürünlerinde DTÖ’ye Bildirdiği İhracat İade Limitleri (Miktar-Ton, Değer-ABD Doları)

Yıllar	04.05.00 Tere yağ		04.06 Peynir	
	Değer (ABD Doları)	Miktar (Ton)	Değer (ABD Doları)	Miktar (Ton)
1995	54.113,3	164,7	451.412,7	3.020,1
1996	52.782,7	162,3	440.312,4	2.977,2
1997	51.452,0	160,0	429.212,1	2.934,4
1998	50.121,4	157,6	418.111,8	2.891,5
1999	48.790,7	155,3	407.011,4	2.848,6
2000	47.460,1	153,0	395.911,1	2.805,7
2001	46.129,4	150,6	384.810,8	2.762,8
2002	44.798,8	148,3	373.710,5	2.719,9
2003	43.468,1	146,0	362.610,2	2.677,1
2004	42.137,4	143,6	351.509,9	2.634,2

Kaynak: 25 Şubat 1995 tarih ve 22213 Sayılı Mükerrer Resmi Gazete

Genel olarak değerlendirildiğinde; bütün süt ürünlerinde 1995’den 2004 yılına kadar ihracat destekleri miktar olarak %22,1 değer olarak ise %12,8 oranında indirilmiş ve 2004 yılında sabitlenmiştir.

Bütün bu bahsedilen ihracat iadelerinin verilmesi için her yıl Para Kredi Koordinasyon Kurulu Kararının çıkması gerekmektedir. İlgili Kuruldan DTÖ’ye bildirim yapıldığından itibaren, bu yönde bir karar çıkmadığından dolayı, belirtilen yıldan günümüze kadar ki süreçte ihracat iade uygulamaları hayata geçirilememiştir.

Bunun yanı sıra; sanayiciler “ellerindeki stokları eritebilmek ve gelişmiş ülkelerle rekabet edebilmek için ürün bazında;

- ✚ Süttozuna 900 \$/ton,
- ✚ Beyaz peynire 550 \$/ton,
- ✚ Kaşar peynire 900 \$/ton,
- ✚ Sürülebilir peynire 300 \$/ton,
- ✚ Yoğurda 120 \$/ton ve Ayrana 80 \$/ton” (TKB;2005-1) ihracat iadesi verilmesini talep etmektedirler.

Ülkemizin ekonomik durumu ihracat iadelerinin yüksek miktarlarda ve her ürüne verilmesini zorlaştırmaktadır. Verilen iadeler özellikle ihracatta rekabet eden ürünler göz önüne alınarak verilmektedir. Süt sektörünün dış ticaretteki durumu göz önüne alındığında sanayicilerin bu beklentilerinin yakın zamanda gerçekleşme ihtimalinin zayıf olduğu gözükmemektedir.

6.2.1.1.6.2.2. Kırmızı Et İhracat Destekleri

Türkiye'nin DTÖ'ye bildirdiği Kırmızı et ihracat iadesi miktar ve değer limitlerinin yıllar itibariyle değişimine bakıldığında; limitlerin belirlendiği baz yılı miktar ve değerleri; Sığır etleri-taze veya soğutulmuş, dondurulmuşta 633 ton (106.977 US\$), Koyun etleri (keçi hariç) –taze, soğutulmuş veya dondurulmuşta 20.206 ton (3.424.814 US olarak belirlenmiş, buna göre 2004 yılına kadar uygulanacak limitler ayarlanmıştır. 2004 yılından itibaren bu limitler sabitlenmiştir.

1995-2004 yılları arasında ihracat iadeleri Sığır etleri- taze veya soğutulmuş, dondurulmuşta; değer olarak 104.409,6 dolardan 61.302,5 dolara, miktar olarak 624,1 tondan 544,4 tona, Koyun etleri (keçi hariç) –taze, soğutulmuş veya dondurulmuşta; değer olarak 3.332.858,5 dolardan 2.595.258,6 dolara, miktar olarak 19.923,1 tondan 17.377,2 tona indirilmiştir.”

Tablo 221. Türkiye'nin Kırmızı Ette DTÖ'ye Bildirdiği İhracat İade Limitleri (Miktar-Ton, Değer-ABD Doları)

Yıllar	02.01-02.02 Sığır Etleri-Taze 02.01-02.03 veya Soğ. Dondr.		02.04 Koyun Etleri (Keçi Hariç)-Taze,Soğ., veya Dond.	
	Değer (ABD Doları)	Miktar (Ton)	Değer (ABD Doları)	Miktar (Ton)
1995	104.409,6	624,1	3.332.858,5	19.923,1
1996	101.842,1	615,3	3.250.902,9	19.640,2
1997	99.274,7	606,4	3.168.947,4	19.357,3
1998	96.707,2	597,6	3.086.991,9	19.074,5
1999	94.139,8	588,7	3.005.036,3	18.791,6
2000	91.572,3	579,8	2.923.080,8	18.508,7
2001	89.004,9	571,0	2.841.125,2	18.225,8
2002	86.437,4	562,1	2.759.169,7	17.942,9
2003	83.870,0	553,2	2.667.214,2	17.660,0
2004	81.302,5	544,4	2.595.258,6	17.377,2

Kaynak: 25 Şubat 1995 tarih ve 22213 Sayılı Mükerrer Resmi Gazete

Genel olarak değerlendirildiğinde; kırmızı ette 1995'den 2004 yılına kadar ihracat destekleri miktar olarak %22,1 değer olarak ise %12,8 oranında indirilmiş ve 2004 yılında sabitlenmiştir.

Bütün bu bahsedilen ihracat iadelerinin verilmesi için her yıl Para Kredi Koordinasyon Kurulu Kararının çıkması gerekmektedir. İlgili Kuruldan DTÖ'ye bildirim yapıldığından itibaren, bu yönde bir karar çıkmadığından dolayı, belirtilen yıldan günümüze kadar ki süreçte ihracat iade uygulamaları hayata geçirilememiştir.

Ülke içi kırmızı et talebini karşılamakta zorlanan ülkemizin ihracatı yok denecek kadar azdır. Bu durum aslında geçmişte ihracatta özellikle koyun eti ihracatında önemli bir potansiyelimizin nasıl ortadan kalktığını göstermektedir. Çünkü bu ihracat iade limitlerinin belirlenmesi ve DTÖ'ye

bildirilmesi için geçmiş yıllarda yaptığınız ihracatı bildirmeniz gerekmektedir. Bu limitleri almamız geçmişteki potansiyelimizin en açık delilidir.

6.2.1.1.6.3. Kredi Desteği

Hayvancılık işletmeleri üretim döneminde genellikle, üretim kapasitesine bağlı olarak öz kaynağa, bunun yetmediği durumlarda işletme dışı finans kaynaklarına başvurmaktadır. Bu nedenle hayvancılık işletmelerinde krediler; işletme giderleri ile yeni yatırım giderlerinin karşılanmasında önemli olmaktadır.

Hayvancılık kredileri özellikle tarımsal sigorta uygulamaları ile birlikte işletmeyi risk ve belirsizliklerin olumsuz etkilerinden koruyabilmektedir.(ülkemizde tarımsal sigortadan yararlanma yok denecek kadar az, kredi şartları da üreticinin ihtiyaçlarını karşılamakta yetersizdir)

Türkiye genelinde ekstansif bir yapı gösteren hayvancılık işletmeleri çağdaş gelişme ve ihtisaslaşmanın gereği olarak giderek entansif bir yapı kazanmaktadır. Özellikle sığır besiciliği işletmeleri ve süt sığırcılığı işletmeleri entansif karakterli olmaları nedeniyle önemli ölçüde sabit ve döner sermayeye gereksinim duymaktadır. Açıklamalardan da anlaşıldığı üzere, sektör ve onu oluşturan hayvancılık işletmelerinde uzun, orta ve kısa vadeli her çeşit krediye gereksinim vardır. İşletmelerin alt yapı ile ilgili (ahır, ağıl, kümes gibi) işletme sorunlarının çözümünde uzun vadeli krediye gereksinim vardır. Orta ve kısa vadeli krediler ise hayvancılık işletmelerinin döner sermaye, cari ve diğer harcamalardan olan alet ve malzeme alımları için kullanılmaktadır. Özellikle orta ve kısa vadeli krediler besi ve süt sığırcılığı işletmelerinin devamlılıklarını sağlayabilmeleri açısından önem taşımaktadır. (UYSAL,Y., MAZGİT,İ.,1993)

T.C. Ziraat Bankası A.Ş. ve Tarım Kredi Kooperatifleri Tarafından Tarımsal Üretime Yönelik Düşük Faizli Yatırım ve İşletme Kredisini Kullandırılmasına İlişkin Bakanlar Kurulu Kararları çerçevesinde hayvancılığa 2004 yılından itibaren düşük faizli işletme ve yatırım kredisini kullandırılmaktadır.

İndirimli faiz oranında kredi uygulaması 2004 yılında sadece süt hayvancılığı ile başlamış, 2005 ve 2006 yılında ise besicilik ve küçükbaş hayvancılıkla kapsamı genişletilmiştir. 2007 yılında bunlara; Tarıma Dayalı İhtisas Organize Sanayi Bölgelerinde yapılacak süt ve besi hayvancılığı da katılmıştır. Bu tür işletmelere uygulanan faiz indirimi ise %60 olarak belirlenmiştir.

Buna göre Ziraat Bankası ve tarım Kredi Kooperatifleri hayvansal üretim için azami 500.000 YTL'ye kadar yatırım ve işletme kredisini kullandırmaktadır. İşletme kredisinde vade 18 ayı, yatırım kredisinde ise 5 yılı geçmemektedir.

Ziraat Bankası tarafından belirlenen dönemsel cari faiz oranlarının yıllık ortalaması üzerinden değerlendirmenin yapıldığı aşağıdaki tablo incelendiğinde; üreticilerin kullandığı kredilerde indirimli faiz oranının 2004 yılı hariç genelde yıllık enflasyon oranından düşük olduğu görülmektedir.

Tablo 222. Hayvancılığa Uygulanan Düşük Faizli Kredide Ortalama Faiz Oranları

Yıllar	Ortalama Faiz Oranı (%)	İndirim Oranı (%)	İndirimli Faiz Oranı	Enflasyon Oranı (%) (ÜFE Yıl Sonu)
2004				
Damızlık Süt Sığırcılığı Yetiştirici. (İşl. Yatr)	31	40	18,6	13,84
2005				
Damızlık Süt Sığırcılığı (İşl. Yatr)	23	60	9,2	2,66
B.Baş Hayv. Yetş.(sığır-manda) (İşl. Yatr)	23	40	13,8	2,66
K.Baş Hayv. Yetş. (koyun-keçi) (İşl. Yatr)	23	40	13,8	2,66
2006				
Damızlık Süt Sığırcılığı (İşl. Yatr)	18	60	7,2	11,58
B.Baş Hayv. Yetş.(sığır-manda) (İşl. Yatr)	18	40	10,8	11,58
K.Baş Hayv. Yetş. (koyun-keçi) (İşl. Yatr)	18	40	10,8	11,58

Düşük Faizli yatırım ve işletme kredisi kullanımına yönelik üreticilerimizin yaşadıkları sorunlar İktisadi raporun kredileler bölümünde incelenip değerlendirildiği için tekrardan kaçınmak amacıyla bu bölümde yer verilmemiştir.

6.2.1.1.7. Hayvan Hastalıkları ve Gıda Güvenliği

6.2.1.1.7.1. Hayvan Hastalıkları

Türkiye eğer hayvansal ürünlerinin AB ve diğer dış pazarlara kolayca girmesini ve bu pazarlarda rekabet etmesini istiyorsa, öncelikle hayvan hastalıkları ile etkin mücadele etmeli, ve bir çok hastalıkta eradikasyonu sağlamalıdır. Özellikle şap, burucella, tüberküloz, çiçek gibi hastalıklar bu kapsamda değerlendirilmesi gereken en önemli ve öncelikli hastalıklar olarak göze çarpmaktadır. Çünkü özellikle sınırların kontrol altına alınamaması ve ülke içi hayvan hareketlerinin önlenememesi nedeniyle bahsi geçen bir çok hastalık ülkemizde mevcuttur ve gerek insan ve hayvan sağlığında gerekse ülke içi üretim ve dış ticaret imkanlarında yarattığı olumsuzluklar nedeniyle önemli bir tehdit olarak güncelliğini korumaktadır.

Hastalıklarla etkin mücadele için öncelikle güçlü bir bütçe ve yeterli sayıda teknik eleman gerekmektedir. Türkiye'nin bütçeden hayvan hastalıkları ile mücadeleye ayırdığı cüzi miktardaki kaynaklara bakıldığında konunun öneminin ve vahametinin tam olarak anlaşılmadığı veya anlaşılmak istenmediği sonucu çıkarılabilir. Çünkü ülkemizde bir çok hastalık vardır ve bunlarla mücadele çalışmaları katrilyonlarla ifade edilecek bir bütçeyi gerekli kılmaktadır. Bu konu için bütçeden yeterli kaynak aktarılmasında suçu sadece Tarım ve Köyişleri Bakanlığı'na atmak doğru bir yaklaşım değildir. Çünkü bütçenin oluşmasında Tarım ve Köyişleri Bakanlığı

dışında başka bakanlıklar da etkilidir. Bu nedenle ilgili Bakanlıkların da konunun hassasiyetini anlayarak sorumluluk yüklenmesi, gerekli bütçenin ayrılması konusunda Tarım ve Köyişleri Bakanlığı'na destek vermesi gerekmektedir.

Hayvan hastalıkları ile mücadele etmek için kurulmuş olan Veteriner İşleri Genel Müdürlüğünün Bakanlıkta yapılan re-organizasyonla ortadan kaldırılmasının mücadele çalışmalarını sekteye uğrattığı sürekli her platformda dile getirilmektedir. Bunun yanı sıra özellikle Çiftçi Kayıt Sistemi, Doğrudan Gelir Desteği, bitkisel ve hayvansal birçok desteğin icmalllerinin hazırlanması, yayım çalışmaları, projeler, gıda kontrolü vb. bir çok görevin taşra personelinin üzerine yüklenmesi, hayvan hastalıkları kontrol ve eradikasyon çalışmalarının etkin olarak yürütülmesini zorlaştırmaktadır. Bir de buna yetersiz personel sayısı eklendiğinde iş içinden çıkılmaz bir hal almaktadır. Bu sorunun aşılması öncelikle Bakanlığın üstlenmiş olduğu bir kısım görevleri Çiftçi örgütlerine devretmesi ile mümkün olabilir. Bunun yanında hayvan hastalıkları ile mücadelede çiftçi örgütleri ile işbirliği içerisinde çalışması başarı şansını yükseltebilecektir. Farz edelim ki hastalıklarla mücadele için yeterli kaynak ayrıldı ve çalışmalar başlatıldı, bundan sonraki süreçte eğer sınırlardan kaçak hayvan girişleri ve ülke içi hareketleri önlenemezse, bir çok hastalığın tekrar ortaya çıkmasına ve yayılmasına engel olunamayacağı gibi, yapılan çalışmaların ve aktarılan paraların da boşa gitmesine neden olacaktır. Yani hayvan hastalıklarında eradikasyonu sağlamak kadar bunu muhafaza etmekte önemlidir ve çalışmalar bu iki hedef doğrultusunda gerçekleştirilmelidir.

Hayvan hastalıklarının bir de ekonomik olarak yol açtığı kayıplar vardır. Tarım ve Köyişleri Bakanlığı, “Şap, brucella, çiçek, kuduz, koyun-keçi vebası, tüberküloz, şarbon gibi hastalıkların kontrol altına alınamadığını, bu hastalıkların canlı hayvan ve hayvansal ürün ihracatını olumsuz etkilediğini, hastalıkların neden olduğu yıllık ekonomik kaybın, süt ve et üretimimizin yüzde 25'ine eş değer yani yaklaşık 2,7 milyar YTL olduğunu” (CNNTÜRK;2006) belirtmektedir.

Ülkemizde hayvan hastalıklarının yol açtığı ekonomik kayıplar (insan sağlığı nedeniyle yapılan sağlık harcamaları da dahil) konusunda ülke genelini içeren kapsamlı bir çalışmaya rastlanmamaktadır. Yapılan araştırmalar spesifik bazı hastalıkları içeren ve lokal düzeyde yapılan çalışmalardır ve daha çok da üretim aşamasında yaşanan kayıpları tespit etmeye yöneliktir. Eğer böyle bir çalışma yapılacak olursa, sonuç belki de Bakanlığın ifade ettiği meblağlardan çok daha yüksek rakamlara ulaşmamıza neden olabilecektir.

6.2.1.1.7.2. Gıda Güvenliği

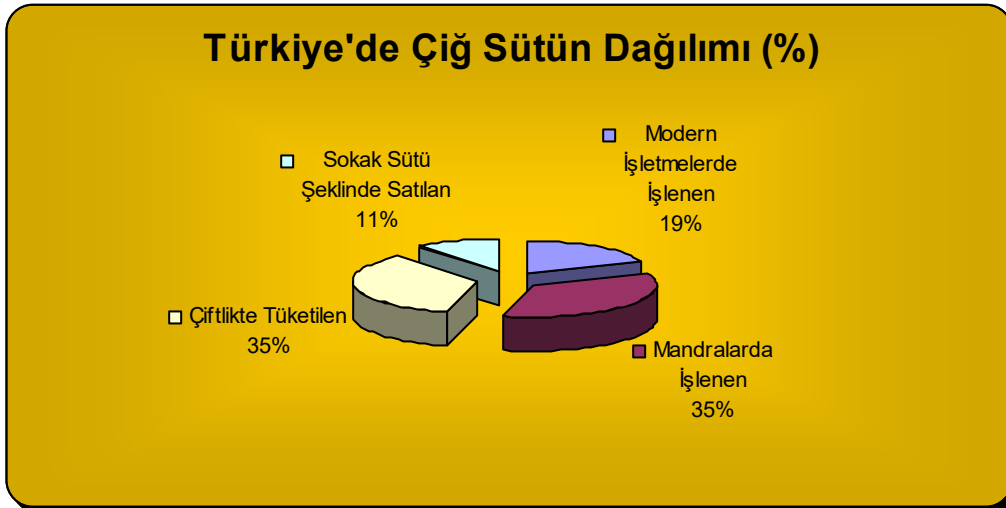
Güvenli olmayan gıdalardan dolayı hastalık etmeni taşıyan hayvansal ürünlerle insanlara geçen Brucella, Tüberküloz, salmonella vs. gibi zoonotik hastalıklar insan sağlığı için büyük tehdit oluşturmaktadır. Dünya'da artık insanlar tükettikleri ürünün nereden geldiğini,

kendisi için risk oluşturup oluşturmadığını sorgular hale gelmiştir. Bu durum dolayısıyla sektörde faaliyet gösteren aktörlerin yapılanmasını, tüketiciye daha sağlıklı ürünler sunma zorunluluğunu da beraberinde getirmiştir.

Ülkemizde özellikle süt konusunda sütün pakete girmesi ve hijyenik şartlarda süt ürünleri üretilmesi noktasında ilerleme kaydedilse de bunu çeşitli altyapı sorunları nedeniyle yeterli olmadığı görülmektedir. Sütün sadece %19'unun modern işletmelerde işlenmesi bu durumu teyit eder niteliktedir.

Aşağıdaki grafikten de görüleceği gibi Türkiye'de üretilen sütün %11'i sokak sütü şeklinde satılmakta, %35'i çiftlikte tüketilmekte, %54'ü de sanayiye aktarılmaktadır. Sanayiye aktarılan sütün %19'unun modern denilen işletmelerde, %35'inin ise mandıra denilen küçük ölçekli işletmelerde süt ve süt ürünlerine işlendiği tahmin edilmektedir.

Grafik 23. Türkiye'de Çiğ Süt Dağılımı

Kaynak: The Turkish Dairy Sector, Rabobank, 2004.

Görüldüğü gibi sektörde mandıraların önemli bir hakimiyeti söz konusudur. Bunun nedenini irdeleyen Rabobank Raporunda; “Küçük ölçekli işletmeler genellikle ondan az çalışanı ile gayri resmi olarak işçilik ağırlıklı süt işleme faaliyetlerinde bulunmaktadır. Hemen hemen bütün pazar süt, yağ, peynir ve yoğurt / ayran dan oluşan sınırlı sayıda ürünlerden oluşmaktadır. Bu mandıralar genelde vergi ödemekten ve hijyen standartlarından kaçarak ayakta durmaktadırlar. Bu da mandıralara üretim giderlerinin % 20 sini oluşturan bir fiyat avantajı getirmektedir. Mandıralar ürünleri dağıtım kanalı olarak anahtar bir rolü olan ve genelde gayri resmi koşullarda çalışan “bakkal” olarak tanımlanan, küçük mahalle dükkanları ile iç içe çalışmaktadırlar. Modern mandıralar orta dönemde esas stratejik zorluğun mandıralardan pazar payı almak olacağını öngörüyorlar. Kişi başına tüketim de süt ürünleri pazarındaki büyüme önümüzdeki birkaç yıl için sınırlı bir seviyede olacaktır. Bu yüzden büyüme rekabeti etkileyecektir. Modern işletmeler

hükümetin örgütlü olmayan bu işletmelere toleranslı davranmasının adaletsiz rekabete yol açtığından yakınmaktadırlar.” (Rabobank;2004) belirtilmekte, hükümeti bu mandıralara fazla yumuşak davranmakla suçlamaktadır.

Bunun yanı sıra aynı rapor bu mandıraların sektörde ne kadar önemli bir görev üstlendiğini de “Büyük işletmelerin baskınlığı arttıkça buna ilişkin bir sorun ortaya çıkmaktadır. Bu da üretimin yaz döneminde kış dönemi seviyesinin % 60’ ına kadar ancak çıkmasıdır ve süt üretiminin sezonluk olmasına bağlıdır. Dönemsellik etkisi mandıralar tarafından büyük ölçüde absorbe edilmektedir. Büyük üreticilerin süt alımlarını daha fazla bedeller ödeyerek stabil tuttukları zayıf dönemde, küçük üreticiler ciddi kapasite altı döneme girmektedirler. Mandıraların gelecekte gittikçe küçülecek olan rolü, profesyonel üreticilerin sezonluk durumuna göre daha güçlü bir şekilde olacak etkisidir.” (Rabobank;2004) ifadeleri ile vurgulamakta, bunu **“Mandıralar Süt Üretimindeki Çoğu Dalgalanmayı Absorbe Etmektedir”** başlığı ile vermektedir.

Türkiye Sektör Analizinin yapıldığı bir diğer rapor, IPARD kaynaklarının etkin olarak kullanılabileceği ve AB OPD’sine uyum da en çok zorlanacak sektörlerden biri olan süt sektörü için FAO tarafından hazırlanan “Türkiye Süt Sektör Analiz Taslak Raporu”dur. Bu raporda; “Türkiye’de mandıraların süt kalitesi ve peynir kalitesiyle ilişkide tamamen olumsuz bir anlama sahip olduğu, fakat AB’de küçük mandıraların mevcut olduğu ve genellikle yüksek fiyata pazarlanan yüksek kaliteli süt ve yüksek kaliteli peynir anlamına gelen mükemmel bir anlama sahip olduğu belirtilmektedir. Raporda ayrıca, bu mandıraların yüksek fiyat segmentinde ufak piyasada hizmet verdikleri, ülkemizdeki mandıralarla tek ortak noktalarının günlük işlenen süt miktarının hemen hemen aynı olması gösterilmektedir.” (FAO;2006) Sonuç olarak Türkiye’deki problemi **“Problem mandıranın büyüklüğü değil, hangi koşullar altında işlemekte olduğu”** şeklinde özetlemekte ve çözümün de burada aranması gerektiğini belirtmektedir. Neticede sektörde mandıraların hakimiyetinin uzun bir süre önüne geçilemeyeceği görülmektedir.

SET-BİR verileri ülkemizde sütün pakete girme yönünde ilerleme kaydettiğini göstermektedir. Buna göre; “2000 yılında 300 bin tonu UHT, 153 bin tonu da pastörize olmak üzere toplam 453 bin ton olan çiğ süt pazarının her geçen gün artarak 2005 yılına gelindiğinde UHT sütte 668 bin ton, pastörize sütte ise 70 bin ton olmak üzere 738 bin tona yükseldiği görülmektedir. Burada UHT sütte artışa rağmen pastörize sütte azalış dikkat çekmektedir. Buna rağmen yine de pakete giren sütte son beş yılda % 63’lük bir artış olmuştur.” Fakat bunun ülke süt üretim potansiyeli dikkate alındığında yeterli olduğunu söylemek mümkün değildir.

Günümüzde gelişmiş birçok ülkede üretilen sütün büyük bir kısmı sanayiye gitmektedir. Bunda örgütlerin ve teknik altyapının yeterli olmasının etkili olduğu söylenebilir. Örneğin “AB’de 142 milyon ton sütün %91,9’unu sanayiye teslim edilmektedir. Bunun yanında sütün Çin’de %71,

Kanada’da %93,5, Fransa’da %94,1, Almanya’da %96, İsveç’de %98,6, İzlanda’da %95,1, ABD’de %99,4 ve Arjantin’de %92,9’unun sanayiye aktarıldığı” görülmektedir. AB’ye yeni giren ve süt hayvancılığında diğer AB ülkelerine göre pek de iyi durumda olmayan Letonya ve Litvanya gibi ülkelerde bu oran %57-62 arasında (IDF,2005)

olmasına rağmen, ülkemizdeki rakamları dikkate aldığımızda bizden daha iyi durumda olduklarını söyleyebiliriz.

Türkiye’de üretilen sütün büyük bir kısmı kalite yönünden yetersizdir. AB’de 1 mililitre sütte bakteri yükü 100 binin üzerinde, somatik hücre sayısı ise 400 binin üzerinde olan sütlerin insan tüketimine sunulması yasakken, “Tarım ve Köyişleri Bakanlığı verilerine göre bizde bakteri yükü 1 milyon, somatik hücre sayısı ise 600 bin civarındadır” (TKB; 2005) ve bu sütler yürürlükte mevzuat olmasına rağmen bu mevzuata işlerlik kazandırılmadığından dolayı insan tüketimine kolaylıkla sunulmaktadır.

“AB ülkelerinde 1980’li yılların ortalarından itibaren süt tankı somatik hücre sayısı (STSHS), toplam bakteri sayısı (TBS) ve sütte antibiyotik kalıntı düzeyi bir endüstri standardı olarak uygulanmaktadır. 1998 yılından itibaren çok daha ciddi yaptırımlar öngören AB süt hijyeni yönetmeliğine (400.000 somatik hücre/ml ve/veya 100.000 bakteri/ml’den yüksek sütlerin insan gıdası olarak kullanımını yasaklamıştır) üreticilerin uyum sağlayabilmesi ve mağdur duruma düşmemesi için 13 yıl boyunca uygulanan ceza ve prim sisteminin yanında çok katılımlı projelerle AB süt üreticilerine bu konuda eğitim desteği sağlanmıştır.” (YALÇIN,C.;2005)

Ülkemizde ise ilgili mevzuat çıkarıldıktan sonra AB’de ki kadar eğitim içerikli projelerle desteklenen geçiş süresi tanınmadığı, sorunun sadece hayata geçirilemeyen mevzuat çıkarmakla geçirildiği görülmektedir.

“Ülkemizde bunun dışında mikotoksin, ağır metal, hormon, pestisit kalıntıları da çiğ sütte mevcuttur ve bütün bu etkenler kaliteyi olumsuz etkilemekte, insan sağlığını tehdit etmektedir.” (ATAMER, M.;2005)

“Ülkemizde yukarıda bahsedilen bütün bu sorunlar neticesinde özellikle sütte Gıda Güvenliği kapsamında gerekli koşulların sağlanamaması nedeniyle, AB’ne halihazırda süt ve süt ürünleri ihracatı yapılamamaktadır. Mevcut ihracat imkanlarımız AB dışındaki pazarlar ile sınırlıdır. Orta Doğu ve Türki Cumhuriyetlere ihracat imkanımız vardır. Ancak, bahsedilen pazarların önümüzdeki dönemlerde, talep edecekleri ürünlerde AB standartlarını baz alacağı beklenmektedir. Bu nedenle ilerleyen zamanlarda ihracat yaptığımız şu an ki mevcut dış pazarlara Türkiye’den ihracat yapmak mümkün olmayabilecektir. Dolayısıyla, ülkemiz öncelikle, yukarıda belirtilen öneriler çerçevesinde gıda güvenliğini temin etmek zorundadır. Aksi taktirde Türkiye, sadece AB ülkelerine satış yapmak bir yana, diğer pazarlardaki ihracat potansiyelini de korumakta zorlanabilecek, hatta kaybetme riski ile karşı karşıya kalabilecektir.” (Süt OPD;2005)

Kaliteli süt üretmenin “çiftçi eğitimi- ceza/prim sistemi-etkin denetim” olmak üzere üç önemli ayağı vardır. Devletin, mevzuat çıkardım herkes buna uyacak, uymayanları cezalandıracağım diyerek bu sorunu çözmesi mümkün gözükmemektedir. Sorun ancak, çiftçi örgütlerinin aktif rol alacağı eğitim programı ile çiftçilerin hijyen ve bakım besleme konularında ciddi bir eğitimden

geçirilmesi, süt işleyicilerinin kaliteli-kalitesiz süt arasındaki farkı ortaya koyacak ve çiftçiler arası rekabeti artıracak tatminkar miktarlardaki prim sistemini ve kalitesiz süt oranını azaltacak ceza sistemini çiftçi örgütleri ile işbirliği içerisinde yürütmesi, Devletin ise etkin bir denetim-teşvik edici desteklerle ve sütün kalite kontrolünü sağlayacak uygun laboratuvar altyapısını oluşturarak bu sistemin işleyişini kolaylaştırıcı bir tutum sergilemesi ile çözülebilir. Bunun çok kolay olmadığı aşıkardır. Bu yüzden bu sistemin işleyişinde kademeli geçiş öngörölmeli, aksi takdirde gerek çiftçi gerekse süt sanayicileri açısından büyük sıkıntılara neden olunabilir.

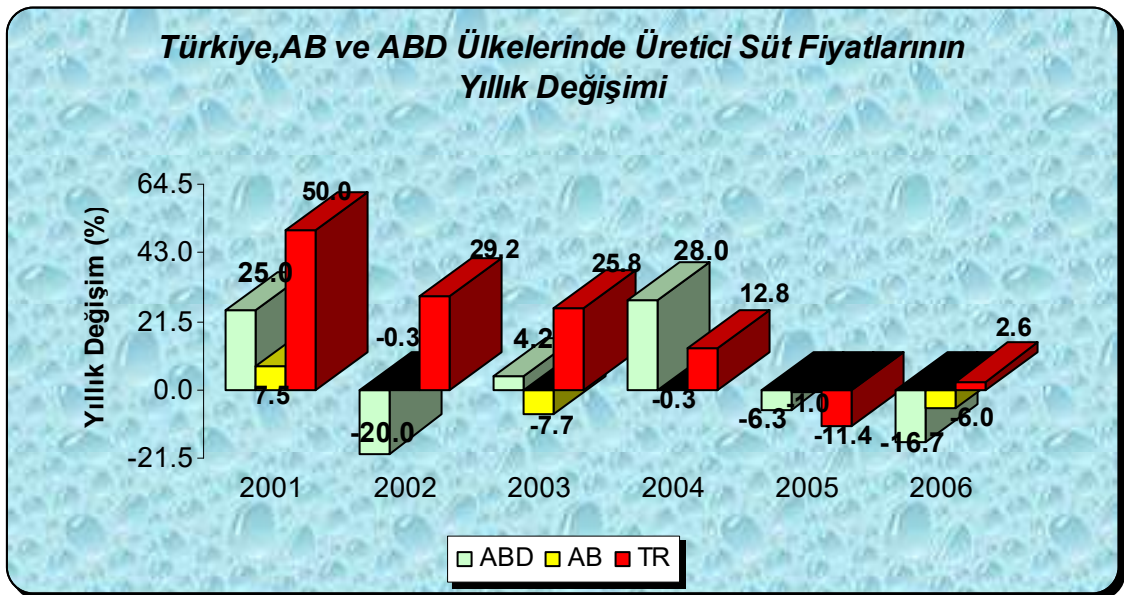
6.2.1.1.8. Pazarlama ve Fiyatlar

6.2.1.1.8.1. Süt Pazarlaması ve Fiyatlar

Ölkemizde çiğ süt fiyatları arz ve talebe göre oluşmaktadır. Oysa çiğ sütün stoklanma kabiliyeti sınırlıdır ve hemen piyasaya arz edilmesi gereklidir. Bu nedenle, çiğ süt fiyatları düşse bile üretici sütünü, gerileyen fiyattan satmak zorunda kalmaktadır. Sütün bu yapısal durumundan meydana gelebilecek olumsuzluklardan üreticiyi korumak amacıyla AB ölkeleri ve ABD gibi ölkeler çeşitli piyasa mekanizmalarını devreye sokmaktadırlar. Ölkemizde ise üretici piyasa mekanizmasının insafına terk edilmiş olup, bir ay sonrasının süt fiyatını kestirmek bir yana, bir hafta sonra sütü satıp satamayacağını bile bilememektedir.

Aşağıdaki grafikte üreticiden alınan çiğ süt fiyatlarının ölkelere göre yıllık değişimleri değerlendirilmiştir. Ölkemiz de yıllık artış 2001 yılında %50 iken ABD’de %25, Avrupa Birliğinde ise %7,5 olmuştur. 2002 yılında ABD ve AB’de azalma yaşanmışken bizde % 29,2’lik artış olmuştur. Ölkemizde süt fiyatlarında krizin yaşandığı 2005 yılına gelindiğinde bizde yaşanan fiyat düşüşlerinin AB ve ABD’de de yaşandığı görölmektedir. İlgili yılda ABD fiyatları %6,3 AB fiyatları %1 azalmışken bizdeki düşüş % 11,4 olmuştur. 2006 yılında ise az da olsa sadece ölkemizde fiyatlar yükselmiş, artış oranı da %2,6 olmuştur. Grafik incelendiğinde ölkemizdeki üretici fiyatları yıllık artış oranlarının kriz dönemi olan 2005 yılına kadar devamlı azaldığı görölmektedir. Dikkat çeken bir diğer nokta ise sadece 2005 yılında fiyatların bir önceki yılın fiyatlarının gerisine düştüğüdür.

Grafik 24. TR, ABD ve AB Ölkelerinde Yıllık Üretici Süt Fiyatlarındaki Değişim (%)

Kaynaklar: TR Fiyatları; DSYM, AB Fiyatları; www.mdcdatum.org.uk/backdata/EUMilkPrices.xls

ABD Fiyatları; <http://future.aae.wisc.edu/tab/prices.html#15> verileri kullanılarak yıllık değişimler hesaplanmıştır.

Değişik ülkelerdeki fiyat değişiklikleri ile ülkemizdeki fiyat hareketlerini karşılaştırdığımızda süt fiyatlarının bizde çok iyi seyrettiği düşüncesi hasıl olmaktadır. Bu düşüncenin çok da gerçekçi olmadığını göstermek için süt üreticilerinin alım gücüne dayalı karşılaştırmalarının yapıldığı aşağıdaki tablo hazırlanmıştır. Ülkemizdeki süt üreticisi 1 kg süt satarak ancak 1 kg yem alabilirken, ABD’li üretici 2,53-3,39 kg arasında değişen oranlarda yem alabilmektedir. Yani ABD’li bir kilo süt sattığında üreticilerimizin 1,5-3 katı daha fazla yem alabilmektedir. Zaten bilim adamları da süt/yem fiyatı paritesinin 1,5’in altına düşmemesi gerektiğini belirtmektedirler. Ülkemizde sadece 1990 yılında bu oranın üzerinde bir pariteye ulaşıldığı, sonraki yıllarda hep düştüğü, genelde bir kilo sütle ancak bir kilo yem alabildiği görülmektedir.

Diğer taraftan gelişmiş ülkelerde bir hayvandan elde edilen yıllık süt miktarı ülkemizdeki en verimli hayvanlarının ortalama 2 katı kadardır. Yani destekleri hesaba katmadan 2 katı daha fazla da verimden kaynaklanan gelirleri eklediğimizde, ülkemizde süt hayvancılığı yapmanın hiç de karlı bir iş kolu olmadığı söylenebilir.

Tablo 223. ABD ve Türkiye Süt/Yem Parite Karşılaştırması (1990-2006)

Yıllar	*Türkiye Süt/Yem Fiyatı Oranı (A)	**ABD Süt/Yem Fiyatı Oranı (B)	(B) / (A)
1990	1.90	2.82	1.5
1995	1.46	2.60	1.8
2000	1.37	3.06	2.3
2001	1.01	3.39	3.4
2002	1.09	2.60	2.4
2003	1.11	2.61	2.3
2004	1.07	3.10	2.9
2005	1.02	3.21	3.1
2006	1.02	2.53	2.5

Kaynak : *Damızlık Sığır Yetiştiricileri Merkez Birliği,

**http://future.aae.wisc.edu/data/monthly_values/by_area/2058 (Milk /Feed Prices Ratio (All milk prices/cost of 16 % mixed dairy ration)),

Not: ABD 12 aylık oranların aritmetik ortalaması alınmıştır.

Türkiye’de çiftliklerin küçük ölçekli ve dağınık yapıda olması çiğ sütün toplama maliyetlerini de yükseltmektedir. Bu durum genelde sanayiciler tarafından işlenmiş süt ve süt ürünleri fiyatlarının yüksekliği tartışmalarında kendilerini savunma gerekçelerini oluşturmuştur. Maliyet yüksekliğinin ikinci önemli gerekçesini ise sütün kalitesizliği olarak açıklamaktadırlar.

Kalitesiz sütün işleme maliyetleri üzerinde doğrudan etkili olduğunu söylemektedirler.

Ülkemizde süt üretici örgütlerinin özellikle pazarlama alanlarında etkin ve güçlü olmaması, sütün işleyiciler tarafından toplanmasını zorunlu kılmaktadır. Bu amaçla ülkemizde mevcut olan modern sanayi işletmeleri sütün bir çok çiftlikten toplayarak işletmelerinde işlemektedirler. Ülkemizdeki modern işletmeler, çiğ sütün toplam maliyetleri % 10-15 artırdığını söylerken, FAO uzmanları “AB’de çiğ sütün toplam maliyetler içerisindeki payının %10 olduğunu, normalinin ise %5 olduğunu” (CAIGNET; 2006) belirtmektedirler.

Örneğin Türkiye’de ki modern bir işletme, günde 20 bin üreticiden 600 bin litre süt topladığını söylemektedir. Bir hesap yapıldığında bu işletmenin üretici başına günde 30 litre süt topladığı ortaya çıkmaktadır ki, bu örnek gerçekten de çiftliklerin ve toplama ağının çarpıklığını açıkça gözler önüne sermektedir.

Yukarıda bahsedilen bu durum aşağıdaki tablodan da görüleceği gibi fiyatların yüksek seyretmesine neden olmaktadır. 2000 yılında süt işleyicilerin sattığı toptan süt fiyatları (perakende ve sterilize fiyatların ortalaması) çiğ süt fiyatı farkı 0,26 YTL/kg iken 2006 yılında 0,76 YTL/kg olmuştur. Aynı şekilde tüketiciye ulaşan perakende fiyatlarla çiğ süt fiyatı farkı 0,13 YTL/kg iken 2006 yılında 0,33 YTL/kg olmuştur.

Tablo 224. Türkiye’de Üretici/Toptan/Perakende Süt Fiyat Farkları (2000-2006)

Yıllar	Fiyatlar (YTL/kg)			Fiyat Farkları (YTL/kg)	
	Üretici Çiğ süt (A)	Toptan (B)	Perakende (C)	Toptan-Üretici (B-A)	Perakende-Toptan (C-B)
2000	0.16	0.42	0.55	0.26	0.13
2001	0.24	0.59	0.79	0.35	0.20
2002	0.31	0.91	1.15	0.60	0.24
2003	0.39	1.06	1.37	0.67	0.31
2004	0.44	1.25	1.53	0.81	0.28
2005	0.39	1.17	1.55	0.78	0.38
2006	0.40	1.16	1.49	0.76	0.33

Kaynak: Toptan ve Perakende fiyatlar www.tuik.gov.tr, üretici çiğ süt fiyatları Damızlık Sığır Yetiştiricileri Merkez Birliğine aittir.

Not: *Toptan fiyat, TÜİK ÜFE Pastörize+Sterilize toptan fiyatlarının 12 aylık aritmetik ortalamasını,

*Perakende fiyat, TÜİK TÜFE perakende süt fiyatlarının 12 aylık ortalamasını içermektedir.

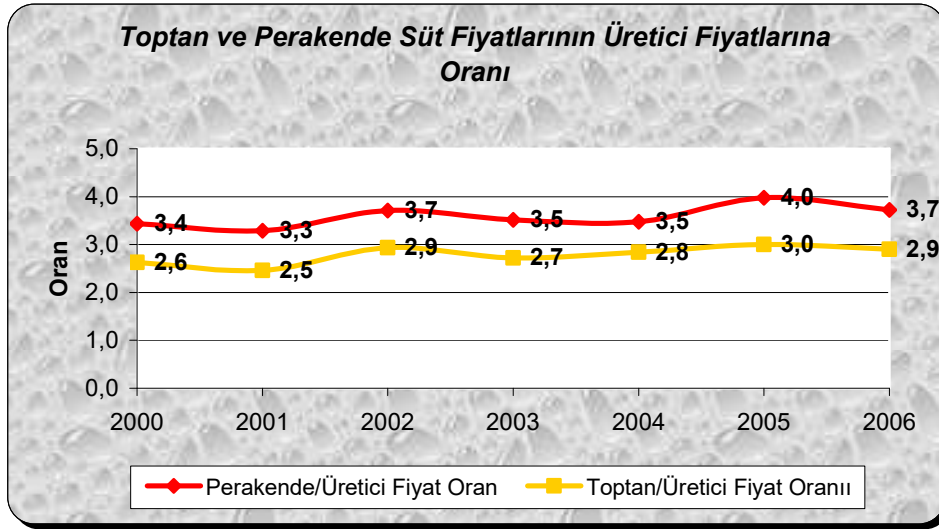
*2000-2004 arası bütün fiyatlar YTL’ye dönüştürülmüştür.

Yukarıda bahsedilen hususu daha net açıklamak için aşağıdaki grafik hazırlanmıştır. Buna göre; 2000 yılında toptan süt üretici fiyatlarının 3,4 katına perakende süt ise 2,6 katına satılırken, 2006 yılında toptanda 3,7 perakende de ise 2,9 katına kadar yükselmiştir.

“Sütte kriz dönemi olan 2005 yılında süt işleyicilerinin sattığı toptan sütlerin fiyatlarının çiğ süt fiyatlarının 4 katı olması çok önemli bir husus olarak dikkat çekmektedir. Çünkü bu dönemde süt işleyicileri, depolarının dolu olduğunu, stoklarında malların biriktiğini, talebin olmadığını belirterek üreticiden mal alımını kısmış, aldıkları süte ise düşük fiyat vermişlerdi. Satamadıkları ürünün fiyatını neden yüksek tuttukları ise sanırız süt işleyicileri tarafından açıklanması gereken bir husus olarak gündemde yerini koruyacaktır.”

Aşağıdaki grafikte dikkat çeken bir diğer nokta; sütü tüketiciye ulaştıran market, süpermarket gibi tüketim merkezlerinin fiyatlarının da çok yüksek olduğudur. Sanayicilerin toplama, işleme gibi maliyetleri belki haklı gerekçeler olarak kabul edilebilir ama bu tüketim merkezlerinin süt tüketiminin ve gelir seviyesinin düşük olduğu bir ülkede fiyatların daha da yükselmesine neden olması üzerinde düşünülmesi gereken bir noktadır. Gelişen sektörde önemli bir aktör konumuna gelen bu tür yerlerin bu konuda gerek tüketici gerekse üretici menfaatleri gözetilerek belli bir düzene oturtulması gerekmektedir.

Grafik 25. Toptan ve Perakende Süt Fiyatlarının Üretici Süt Fiyatlarına Oranlaması (2000-2006)

Yukarıda bahsedilen hususlar aşağıdaki tabloda süt ürünleri fiyatları da dikkate alınarak değerlendirilmeye çalışılmıştır. Görüldüğü gibi; üreticiden yıllık ortalama 0,33 YTL/kg’a alınan çiğ süt tüketiciye; süt fiyatının 3,6 katı daha fazla fiyata işlenmiş süt, 26,6 katına tereyağ, 12,6 katına beyaz peynir, 26,1 katına kaşar peyniri, 5,3 katına yoğurt ve 1,7 katına da ayran olarak geri dönmektedir. Gerçi 1 kg sütle 1 kg süt ürünü elde edilmemektedir fakat bir sonraki ABD süt ve süt ürünleri fiyatlarıyla yapılan karşılaştırma da değerlendirmeye alındığında tüketici fiyatlarına yönelik ortaya pek de yanıltıcı olmayan sonuçlar çıkmaktadır.

Tablo 225. Türkiye Yıllık Süt ve Süt Ürünleri Fiyatları (YTL/kg) (2000-2006)

Ürünler	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	Ortalama Fiyat
Süt Üretici (çiğ)	0.16	0.24	0.31	0.39	0.44	0.39	0.40	0.33
Süt Perakende	0.55	0.79	1.15	1.37	1.53	1.55	1.49	1.20
Tereyağ	4.53	6.44	8.34	9.19	10.2	11.37	11.25	8.76
B.Peynir	2.05	2.92	3.98	4.99	5.73	4.84	4.98	4.21
K.Peyniri	3.78	5.37	7.23	9.65	11.3	12.33	12.39	8.87
Yoğurt	0.85	1.22	1.57	1.92	2.12	2.33	2.32	1.76
Ayran	0.25	0.37	0.53	0.73	0.85	0.67	0.74	0.59
Süt Ürünleri/Üretici Sütü Fiyatları Oranı								Ortalama Oran
Süt Perakende	3.44	3.29	3.71	3.51	3.48	4.0	3.73	3.6
Tereyağ	28.3	26.8	26.9	23.6	23.2	29.2	28.1	26.6
B.Peynir	12.8	12.2	12.8	12.8	13.0	12.4	12.5	12.6
K.Peyniri	23.6	22.4	23.3	24.7	25.8	31.6	31.0	26.1
Yoğurt	5.31	5.08	5.06	4.92	4.82	6.0	5.8	5.3
Ayran	1.56	1.54	1.71	1.87	1.93	1.7	1.85	1.7

Kaynaklar: Üretici süt fiyatları DSYM'ne , diğer veriler www.tuik.gov.tr ,TÜİK TÜFE perakende madde fiyatlarının 12 aylık aritmetik ortalamasıdır.

Not: * 2000-2004 yılı arası tüm fiyatlar YTL'ye dönüştürülmüştür.

** Fiyat Oranlaması işlenmiş süt ve süt ürünleri fiyatlarının üretici süt fiyatına bölünmesi şeklinde yapılmıştır.

ABD'ye bakıldığında; 2000-2006 yılları arası yıllık ortalama 0,27 \$/kg'a alınan üretici sütü tüketiciye; üretici fiyatının 2,9 katı daha fazla fiyata içme sütü, 24,9 katına tereyağ, 31,4 katına da peynir olarak dönmektedir. Görüldüğü gibi ülkemizde tüketiciler işlenmiş süt ve süt ürünlerini ABD'ye göre peynir hariç daha pahalıya tüketmektedirler. Bu tablo ülkemizin yıllık kişi başı süt ve süt ürünleri tüketim rakamlarımızın neden gelişmiş ülkelere göre daha düşük olduğunu açıklamaktadır.

Tablo 226. ABD Yıllık Süt ve Süt Ürünleri Fiyatları (2000-2006)

Yıllar	*Perakende Peynir (\$/kg) (A)	Perakende Tereyağ (\$/kg) (B)	Perakende İçme Sütü Tam yağlı (\$/kg) (C)	Üretici Sütü (çiğ)(\$/kg) (D)	(A)/(D)	(B)/(D)	(C) /(D)
2000	8.15	5.51	0.74	0.24	33.7	22.7	3.1
2001	8.59	7.27	0.77	0.30	29.1	24.6	2.6
2002	8.59	6.83	0.74	0.24	36.1	28.7	3.1
2003	8.37	6.17	0.74	0.25	34.0	25.1	3.0
2004	8.81	7.71	0.85	0.32	27.8	24.3	2.7
2005	8.59	7.27	0.85	0.30	28.9	24.5	2.8
2006	8.15	6.39	0.82	0.25	32.1	25.2	3.2
**Ortalama	8.5	6.7	0.79	0.27	31.4	24.9	2.9

Kaynak: <http://future.aae.wisc.edu/tab/prices.html#15>

Not: 1lb=0,454 kg, 1 Gallon= 3,785 lt, 1 cwt=50,802 kg alınarak veriler kg cinsinden hesaplanmıştır.

*İşlenmiş Amerikan Peyniri ** Yılların aritmetik ortalaması alınmıştır.

Ülkemizde tüketicinin çok pahalıya süt tükettiğini desteklemek amacıyla aşağıda AB ülkelerindeki çiğ süt ve perakende süt fiyatları değerlendirilmiştir. Buna göre; Türkiye’de 2005 yılında tüketiciye süt, çiğ sütün yani üretici sütü fiyatının 3,73 katına satılırken, AB’deki ülkelere bakıldığında; oranın en yüksek olduğu İtalya’da (3,66) bile tüketicilerin ülkemizden daha ucuza işlenmiş süt aldığı görülmektedir.

Tablo 227. AB’nin Çeşitli Ülkelerinde 2005 Yılı Çiğ Süt Ve Süt Market Fiyatları Ortalamaları (Euro/litre)

Ülkeler	Üretici Fiyatları	Tüketici Fiyatları*	Tüketici/Üretici Fiyatları
DE	0,29	0,49	1,69
DK	0,29	0,92	3,17
ES	0,30	0,76	2,53
FI	0,34	0,71	2,09
FR	0,31	0,65	2,10
HE	0,36	1,10	3,06
IT	0,35	1,28	3,66
NL	0,29	0,69	2,38
UK	0,27	0,63	2,33
CZ	0,27	0,36	1,33
PL	0,25	0,38	1,52

*1 lt yarım-yagli UHT süt perakende satış fiyatı

Kaynak: MDC Datum, Czech Dairy Union, Danish Dairy Board, Institut de l’Elevage, CLAL, AC Nielsen, Statistics Finland, Central Statistical Office of Poland,

6.2.1.1.8.2. Et Pazarlaması ve Fiyatlar

Ülkemizde canlı hayvan alımları ; hayvan panayırıları, belediye hayvan pazarları ve hayvan borsalarında gerçekleşmektedir. Hayvan satış şekilleri ise, canlı ağırlık ve karkas randımanına göre yapılmaktadır. AB’de ki gibi mevzuata dayalı karkas sınıflandırması yapılmadığı için kaliteye göre fiyatlandırma sistemi uygulanmamaktadır. Bunun yanı sıra; ülkemizde canlı hayvan ve ette, şekli ve aracı sayısı bölgelere göre değişen bir pazarlama yapısı mevcuttur. Mevcut yapıda üreticiye fiyat ve alım garantisi sağlanamadığı gibi, sanayi ye de düzenli hammadde akışında zorlanılmaktadır.

Gelişmiş ülkelerde durum daha farklıdır. Örneğin Amerika’da birçok pazarlama şekli vardır ama önemli olarak üç kanaldan bahsedilir. Bunlar; direkt, borsa yoluyla ve karkas derecelendirmeye göre. Direkt ve borsa yoluyla pazarlama, normal sığır besisi ve genç buzağı besisinde, karkas derecelendirme şekli ise daha çok genç buzağı besisinde görülür. Damızlık sığır besisi ise, seçilmiş borsalarda ve özel olarak pazarlama şekline tabiidir. (PIRELLI, G.J. ve Ark.;2002) Avrupa Birliği’nde ise daha ziyade kooperatifler kanalıyla ve sözleşmeye dayalı satış sistemine göre yapılan pazarlama uygulamaları görülmektedir. Birlik üyesi ülkelerden Danimarka, büyük bir potansiyele sahip bulunmakta, bunu da Fransa, Hollanda, İrlanda, İngiltere ve İtalya izlemektedir. (ÇİÇEK, H.;2002)

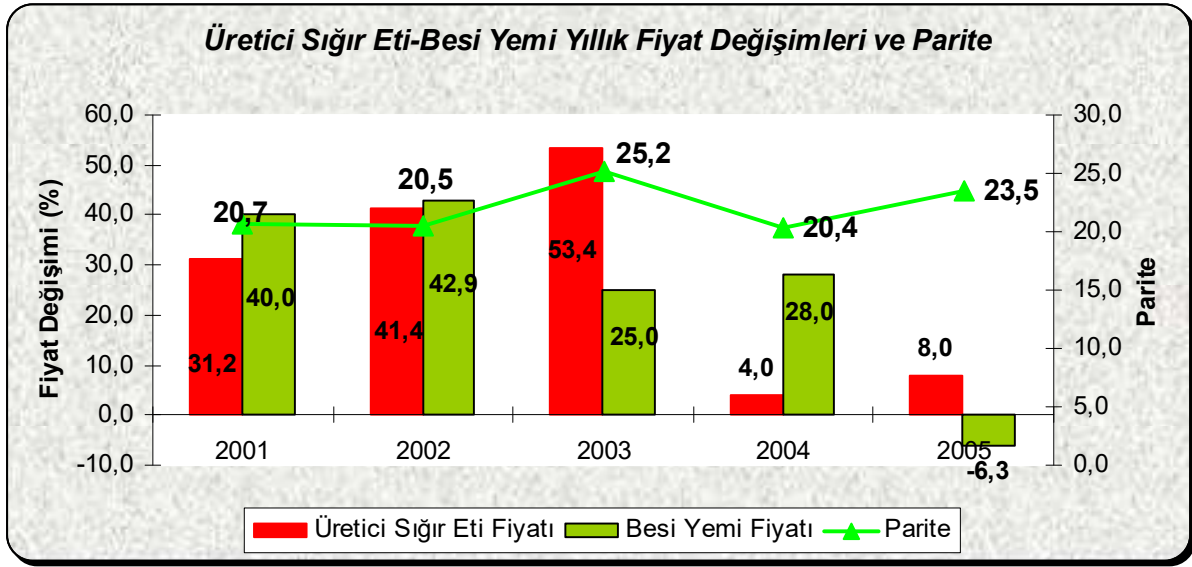
Diğer taraftan üye ülkelerden bazıları, üretici ve aracı arasında önceden yapılan “kontrat”, yani sözleşme sistemine göre pazarlama tipini kullanmaktadır. Belçika başta olmak üzere, Hollanda, İngiltere, Fransa ve Almanya gibi ülkeler, bu konuda büyük bir potansiyel oluşturmaktadırlar. Bu iki sistemin dışında sınırlı olarak Ortak Piyasa Düzenleri kapsamında müdahale yoluyla, geri kalanının ise üreticiler-aracılar şeklinde pazarlama biçimi kullanılmaktadır. (KARABAĞLI,A;1992) Besicilikte yem, hayvan alım fiyatları dikkate alınmazsa en önemli maliyet kalemi olarak kabul edilmektedir. Yem fiyatlarındaki yüksek artışlar ve et fiyatlarındaki istikrarsızlık üreticinin alım gücünü zayıflatmakta, ileriye yönelik üretim planlaması yapmasını engellemektedir. Bunun yanında besiye başlayan birçok üreticinin yem ihtiyaçlarını yem fabrikalarından vadeli olarak temin etmesi fiyatlara yansımakta, bu da üreticiyi zor durumda bırakmaktadır. Et üretiminde girdi bazında herhangi bir desteğin olmaması, ürün bazındaki desteklerin ise yetersiz olması da üretimi olumsuz etkileyen bir diğer önemli nokta olarak dikkat çekmektedir.

Aşağıdaki grafik incelendiğinde 2001 yılında bir önceki yıla göre sığır eti alım fiyatlarında %31,2 artış olmuşken besi yemi fiyatlarının % 40 arttığı, 2002 yılında et fiyatlarındaki %41,4’lük artışa karşılık yem fiyatlarında %42,9’luk artış olduğu, 2003 yılında et fiyatlarının yem fiyatlarına göre yaklaşık iki kat daha fazla arttığı, 2004 yılında ise et fiyatlarında %4 gibi küçük bir artışa karşılık yem fiyatlarında %28 gibi çok yüksek oranlarda artış olduğu, 2005 yılına gelindiğinde ise et fiyatlarında %8’lik artış olduğu yem fiyatlarının ise %6,3 oranında azaldığı görülmektedir.

İncelenen yıllarda üreticinin alım gücünün 2003 yılında 25,2 ile en yüksek değere, 2004 yılındaki 20,4 ile de en düşük değere ulaştığı görülmektedir.

Görüldüğü gibi yem fiyatları genelde et fiyatlarından daha fazla artış göstermektedir. Burada verilen yem fiyatları peşin alım fiyatlarıdır. Üreticinin yemini vadeli aldığı zaman fiyatlar daha da artmaktadır. Buna karşılık kesime gelen hayvanını sattığında genelde bir kısmını peşin almakta, geri kalanını 25-60 gün arası değişen vadelerle almaktadır. Bu duruma besicilere herhangi bir desteğin verilmediği de eklenecek olursa bu iş kolunun da pek karlı olmadığı söylenebilir.

Grafik 26. Sığır Et Üretici Fiyatı- Besi Yemi Fiyatı Yıllık Değişimleri ve Parite

Kaynak: * Sığır eti üretici fiyatları EBK,

**Besi Yemi Fiyatları; TKB-KKGM; 2001 yılı 0,14 YTL/kg, 2002 yılı 0,20 YTL/kg, 2003 yılı 0,25 YTL/kg, 2004 yılı 0,32 YTL/kg, 2005 yılı 0,30 YTL/kg alınmıştır.

Not: 1- Tüm Fiyatlar YTL'ye dönüştürülmüştür.

2- Parite; Et fiyatının Yem Fiyatına bölünmesi şeklinde hesaplanmıştır.

Ülkemizde çoğu zaman dünyanın en pahalı etini tükettiğimiz söylenmekte, bunun sebebi de genelde besiciler olarak gösterilmektedir. Aşağıdaki tablo kimlerin eti kaçta aldığını ve kaçta sattığını, tüketiciye kaçta ulaştığını göstermek amacıyla hazırlanmıştır.

2000 yılında üretici tarafından 2,21 YTL/kg'a satılan sığır eti, toptancı tarafından 0,60 YTL fiyat farkıyla, perakendeciler tarafından ise 1,47 fiyat farkıyla satılmıştır. 2005 yılında; toptancının üretici fiyatına göre 1,13 YTL, perakendecinin ise 4,47 YTL fiyat farkıyla eti sattığı görülmektedir.

Tablo 228. Türkiye Üretici/Toptan/Perakende Fiyat Farkları (2000-2005)

Yıllar	Sığır Eti Fiyatları (YTL/kg)			Fiyat Farkı	
	*Üretici (A)	**Toptan (B)	***Perakende (C)	(B-A)	(C-A)
2000	2,21	2,81	3,68	0,60	1,47
2001	2,90	3,54	4,60	0,64	1,70
2002	4,10	5,18	6,88	1,08	2,78
2003	6,29	8,14	10,77	1,85	4,48
2004	6,54	8,59	12,20	2,05	5,66
2005	7,06	8,19	11,53	1,13	4,47

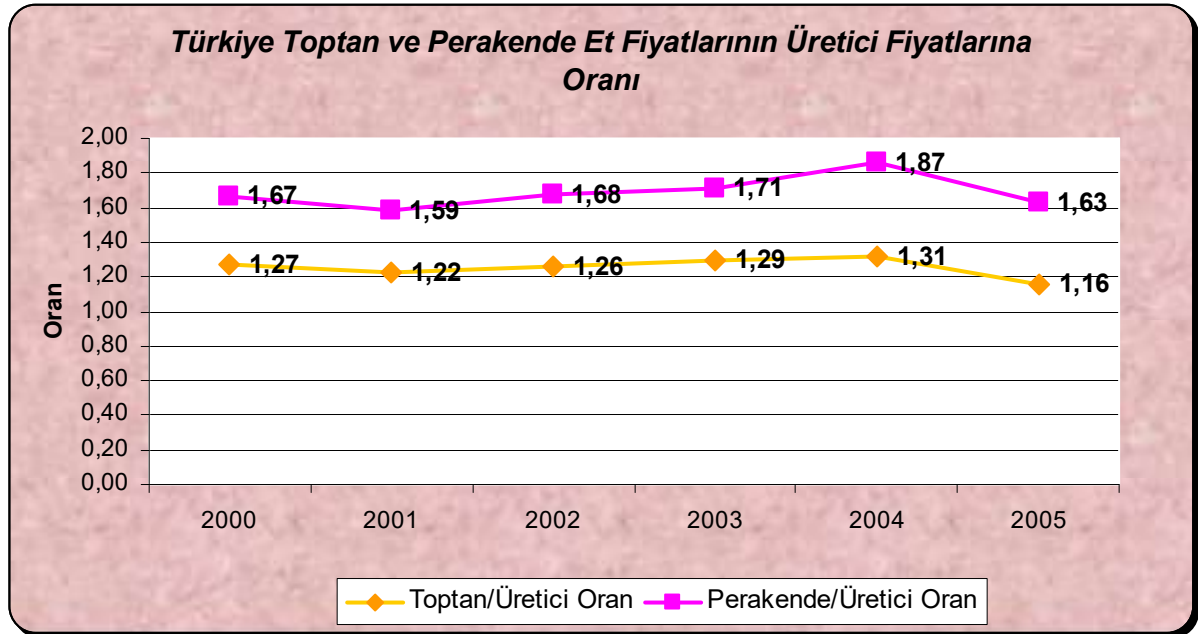
Kaynak: * EBK, %60 Randımanlı Sığır Eti Alım Fiyatları, I., II. Ve III. Bölge fiyatlarının aritmetik ortalamaları alınmıştır.

**Toptan fiyat, www.tuik.gov.tr TUİK ÜFE sığır ve dana eti fiyatlarının 12 aylık aritmetik ortalamasını,

***Perakende fiyat, www.tuik.gov.tr , TUİK TÜFE perakende dana kuşbaşı fiyatlarının 12 aylık ortalamasını içermektedir.

Not: 2000-2004 arası bütün fiyatlar YTL'ye dönüştürülmüştür.

Yukarıdaki tabloyu daha net açıklamak amacıyla aşağıdaki grafik hazırlanmıştır. Buna göre 2000 yılında toptancı üretici fiyatının 1,27 katı, perakendeci ise 1,67 katı fiyata eti satarken, özellikle 2004 yılında toptancının 1,31 katına, perakendecinin ise 1,87 katına eti sattıkları görülmektedir. Neticede üreticiden çıkan et tüketiciye genelde 1,5-2 katı fiyatla satılmaktadır.

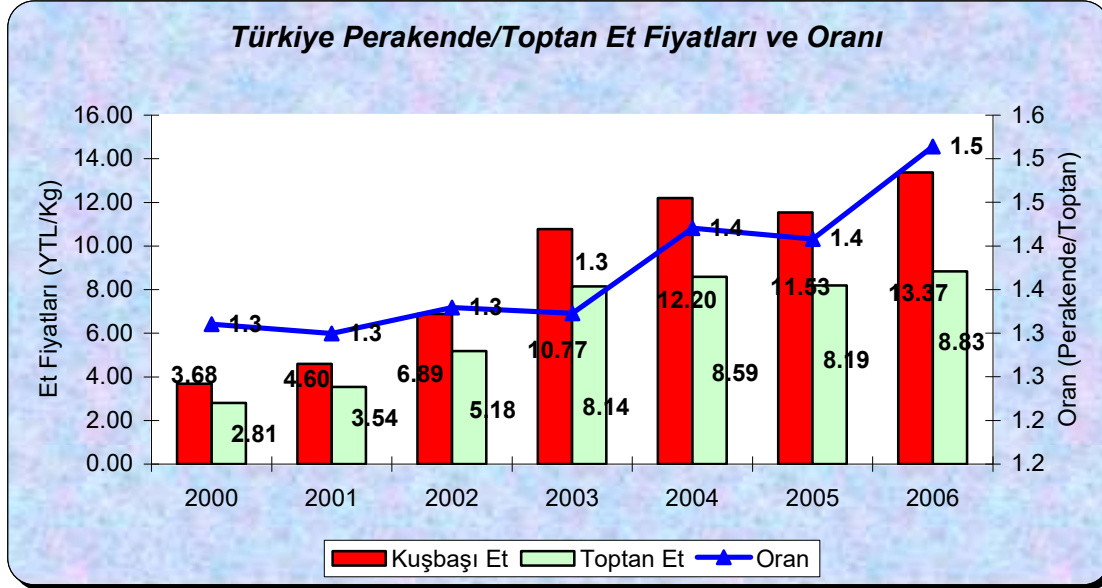
Grafik 27. Toptan ve Perakende Sığır Eti Fiyatlarının Çiftçi Karkas Satış Fiyatlarına Oranı (2000-2005)

Not: Toptan ve Perakende Fiyatların Üretici Fiyatına Bölünmesiyle Hesaplanmıştır.

Toptancılarla perakendeciler arasındaki fiyat farklarını göstermek amacıyla da aşağıdaki grafik

hazırlanmıştır. 2000 yılında bu oran 1,3 iken 2005 yılında aradaki farkın perakendeci lehine açıldığı ve 1,5'e çıktığı görülmektedir. Perakende fiyat olarak sadece kuşbaşı eti alınmıştır. Fakat etin biftek, bonfile gibi değişik yerlerinin çok daha yüksek fiyatlara satıldığı düşünülecek olursa, aradaki farkın gerek üretici fiyatları gerekse toptan fiyatlara göre daha da açıldığı görülecektir.

Grafik 28. Türkiye Perakende/Toptan Kırmızı Et Fiyatları (2000-2006)

Kaynak: www.tuik.gov.tr

Not: *Toptan fiyat, TÜİK ÜFE sığır ve dana eti fiyatlarının 12 aylık aritmetik ortalamasını,

*Perakende fiyat, TÜİK TÜFE perakende dana kuşbaşı fiyatlarının 12 aylık ortalamasını içermektedir.

*2000-2004 arası bütün fiyatlar YTL'ye dönüştürülmüştür.

* Oranlar, perakende fiyatın toptan fiyata bölünmesiyle bulunmuştur.

Söylenildiği gibi ülkemizde tüketiciler gerçekten de pahalıya et tüketmektedirler. Ama bunun sorumlusu üreticiler değildir. Yem fiyatları sürekli artarken, kredi şartları kolay ulaşılabilir olmaktan uzakken, sattığı ürününün parasını peşin alamazken, bunlara birde hiçbir destek almadıkları eklendiğinde sorumluluğu sadece üreticilere yüklemek büyük bir haksızlık olacaktır.

6.2.1.1.8.3. Kırmızı Et/ Süt Fiyatı Dengesi

Birçok yerde üretici et/süt fiyatı oranının dengede tutulmasının piyasada yaşanacak olumsuzlukları önlemesi açısından önemli olduğu söylenmektedir. Fakat bu oranın yıllara göre nasıl seyrettiği konusunda bir değerlendirmeye pek rastlanmamaktadır.

Bu oran özellikle bizim gibi et ırkı hayvanı olamayıp ağırlıklı olarak süt hayvancılığına bağımlı kırmızı et sektörü olan ülkeler için önem arz etmektedir. Eğer süt fiyatları ciddi oranda düşer et fiyatları yükselecek olursa üreticilerin damızlık hayvanlarını kasaba gönderme gibi bir eğilime girmeleri kaçınılmaz olacaktır. Bu durumda et üretiminde arz fazlası, süt üretiminde

azalma, ayrıca nitelikli damızlık hayvan ihtiyacı söz konusu olabilecektir ki, bu hiç de istenmeyen bir durumdur.

Bütün bu değerlendirmeler ışığında bu oranın ülkeler bazında gelişimine bakıldığında ortalama olarak AB’de 7,7 ABD’de 8,7 ve TR’de ise 14,7 olduğu görülmektedir. Ülkemizde özellikle süt sektöründe kriz yaşandığı 2005 yılında ve et fiyatlarının ciddi olarak arttığı 2003 yılında oranın diğer yıllara göre çok yükseldiği görülmektedir.

Bu oranın ülkemizde AB ve ABD’ye göre iki katı olması et fiyatlarının ülkemizde diğerlerine göre daha pahalı olduğu sonucunu çıkarmaktadır. Fakat bu fiyatlar desteklemelerden arındırılmış fiyatlar olduğu için bu görüş gerçeği yansıtmakta yetersiz kalmaktadır. Ülkemizde yüksek maliyetli ve diğer ülkelerle kıyaslanamayacak ölçülerde yetersiz desteklenen bir besicilik yapıldığı dikkate alındığında aslında bu oranın pek de öyle görüldüğü kadar yüksek olmadığı görüşünü savunmak yanlış bir yaklaşım olmayacaktır.

Tablo 229. Türkiye, AB ve ABD Sığır Eti/İnek Sütü Fiyatlarının Oranları (2000-2005)

Yıllar	Fiyatlar						Oranlar		
	Avrupa Birliği		ABD		Türkiye		AB	ABD	TR
	Süt Fiyatı (Avro/100 kg)	Et Fiyatı (Avro/100 kg)	Süt Fiyatı (Dolar/100 kg)	Et Fiyatı (Dolar/100 kg)	Süt Fiyatı (YTL/kg)	Et Fiyatı (YTL/kg)	Et/Süt	Et/Süt	Et/Süt
2000	31,6	260	28,2	248	0,16	2,21	8,2	8,8	13,8
2001	33,6	223	34,2	259	0,24	2,90	6,6	7,6	12,1
2002	32,5	239	27,7	238	0,31	4,10	7,4	8,6	13,2
2003	31,8	241	28,4	301	0,39	6,29	7,6	10,6	16,1
2004	29,1	242	36,5	296	0,44	6,54	8,3	8,1	14,9
2005	28,8	240	32,7	285	0,39	7,06	8,3	8,7	18,1
Ortalama Oran							7,7	8,7	14,7

Kaynak: 1- AB ve ABD fiyatları OECD- 2004-2005 fiyatları tahmin ,

2-Türkiye Süt fiyatları DSYMB’ne , Et fiyatları EBK’na ait sığır eti alım Fiyatlarıdır.

Not: Ortalama oranlar altı yılın oranları toplamının aritmetik ortalaması alınarak hesaplanmıştır.

6.2.1.1.9. Dış Ticaret

6.2.1.1.9.1. Süt ve Süt Ürünleri Dış Ticareti

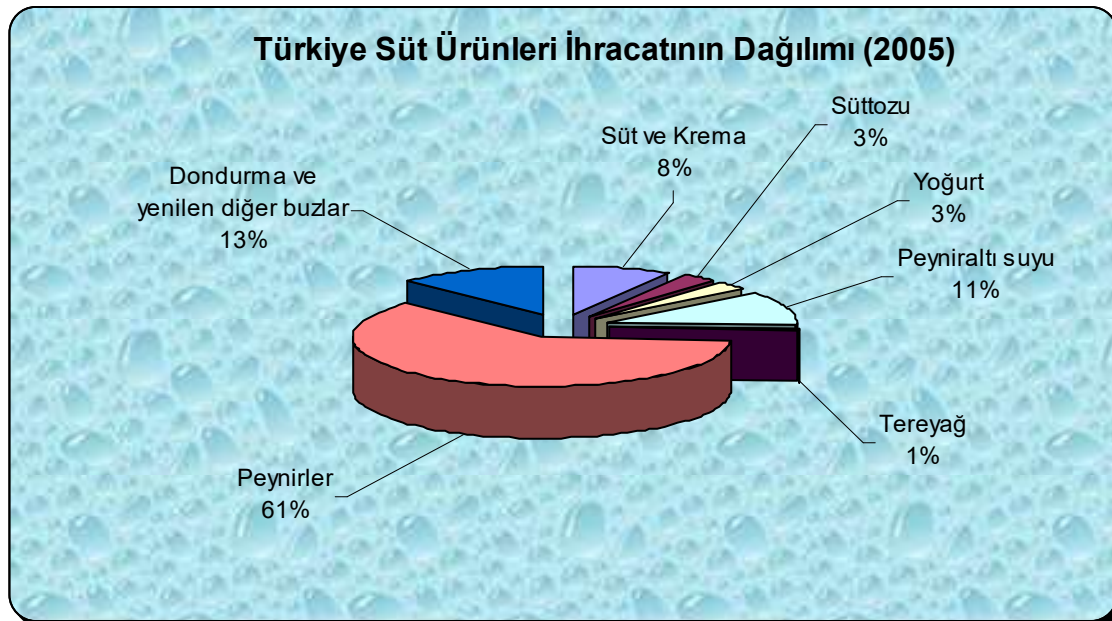
DTM verilerine göre Türkiye 2005 yılı toplam süt ürünleri ihracatı miktar olarak 36 bin ton, değer olarak ise 62 milyon ABD Dolarıdır. 2002-2005 yılları arası değer olarak ihracata bakıldığında; en fazla artışın %2034 ile yoğurt/ayranda gerçekleştiği, bunu %679,4 ile süttozu ve %648,1 ile de süt ve kremanın izlediği görülmektedir. Peyniraltı suyu ihracatındaki %201,3’lük artış ise dikkat çekmektedir.

Tablo 230. Türkiye Süt ve Süt Ürünleri İhracat Değeri (2002-2005)

G.T.İ.P.	Madde İsmi	İhracat Değeri (ABD Doları)				Yıllık Değişim (%)			
		2002	2003	2004	2005	2003	2004	2005	2005/2002
0401	Süt ve Krema	690.122	2.083.993	3.377.841	5.162.782	202	62,1	52,8	648,1
0402	Süttozu	236.738	482.477	830.583	1.845.226	103,8	72,1	122,2	679,4
0403	Yoğurt/Ayran	83.829	226.709	357.014	1.789.625	170,4	57,5	401,3	2034,9
0404	Peynir altı suyu	2.279.292	2.353.249	2.734.405	6.866.791	3,2	16,2	151,1	201,3
0405	Tere yağ	430.496	272.751	285.913	455.788	-36,6	4,8	59,4	5,9
0406	Peynirler	19.979.070	24.262.849	27.771.811	37.665.666	21,4	14,5	35,6	88,5
2105	Dondurma ve yenilen diğer buzlar	7.134.186	8.772.153	4.858.429	7.793.000	23	-44,6	60,4	9,2

Kaynak: Dış Ticaret Müsteşarlığı

İhracata bakıldığında değer olarak ilk sırayı % 61 ile peynir (Miktar=13.427.325 kg, Değer= 37.665.666 \$) ve % 13 ile dondurma ve diğer yenilen buzlar (Miktar=4.017.188 kg, Değer= 7.793.000 \$), %11 ile de peynir altı suyunun (Miktar= 11.648.037 kg, Değer= 6.866.791 \$) aldığı, bunları diğer ürünlerin izlediği görülmektedir.

Grafik 29. Türkiye Süt ve Süt Ürünleri İhracatının Dağılımı (Değer Olarak %-2005)

Dış Ticaret Müsteşarlığı(DTM) verilerine göre Türkiye 2005 yılı toplam süt ürünleri ithalatı

miktar olarak 22 bin ton ve değer olarak 60 milyon ABD Dolarıdır.

2002-2005 yılları arası değer olarak ithalata bakıldığında; en fazla artışın %196,2 ile tereyağda gerçekleştiği, bunu %190,3 ile süt ve krema, %188,6 ile de peyniraltı suyunun izlediği görülmektedir. En önemli ithalat kalemlerimizden süttozundaki artış ise %163,7'dir.

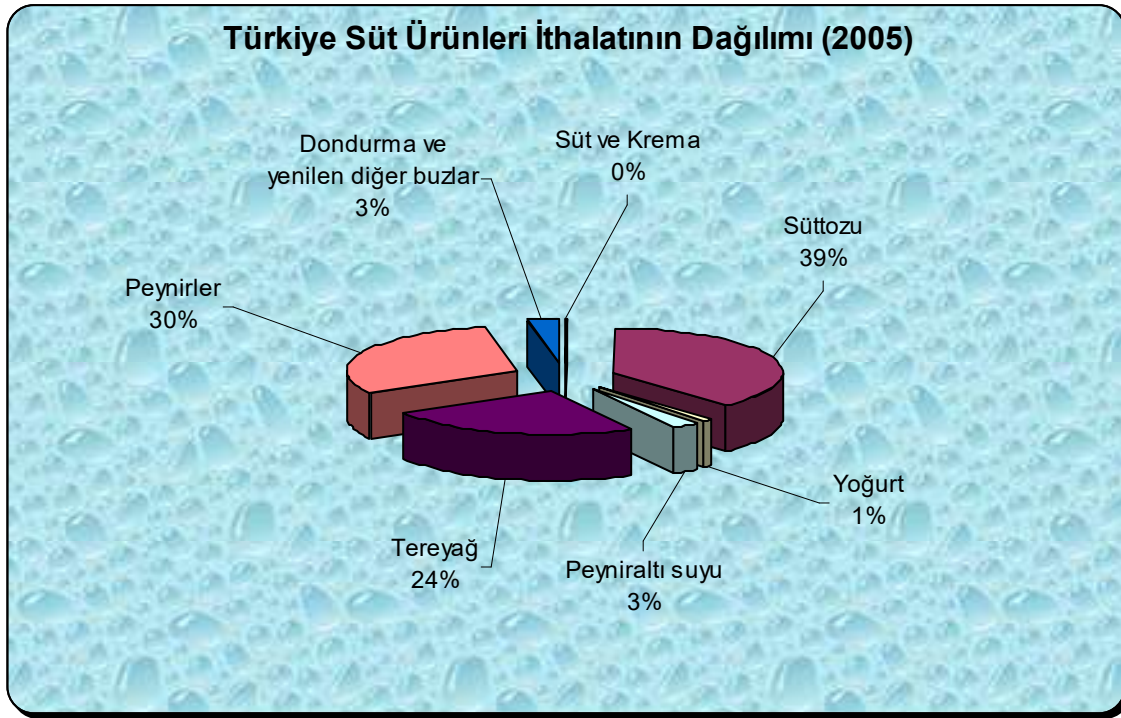
Tablo 231. Türkiye Süt ve Süt Ürünleri İthalat Değeri (2002-2005)

G.T.İ.P.	Madde ismi	İthalat Değeri (ABD Doları)				Yıllık Değişim (%)			
		2002	2003	2004	2005	2003	2004	2005	2005/2002
0401	Süt ve Krema	80.868	121.920	197.472	234.757	50,8	62	18,9	190,3
0402	Süttozu	8.733.361	20.660.425	25.228.819	23.031.580	136,6	22,1	-8,7	163,7
0403	Yoğurt/Ayran	337.589	413.769	502.368	435.125	22,6	21,4	-13,4	28,9
0404	Peynir altı suyu	548.553	603.995	1.631.651	1.582.869	10,1	170,1	-3	188,6
0405	Tere yağ	4.958.645	8.803.633	10.209.140	14.687.400	77,5	16	43,9	196,2
0406	Peynirler	8.666.538	9.136.538	16.517.365	18.290.530	5,4	80,8	10,7	111
2105	Dondurma ve yenilen diğer buzlar	1.295.108	720.355	1.150.031	1.794.863	-44,4	59,6	56,1	38,6

Kaynak: Dış Ticaret Müsteşarlığı

İthalatta değer olarak ilk sırayı %39 ile süttozunun(Miktar=9.702.759 kg, Değer= 23.031.580 \$) aldığı, bunu % 30 ile peynirler (Miktar=4.722.356 kg, Değer= 18.290.530 \$) ve %24 ile tereyağının (Miktar=6.193.424 kg, Değer= 14.687.400 \$) daha sonra da diğer ürünlerin izlediği görülmektedir. İthalatımızın %90'ından fazlasını bu üç kalem oluşturmaktadır.

Grafik 30. Türkiye Süt Ürünleri İthalatının Dağılımı (2005-Değer Olarak %)

2005 yılı itibariyle Türkiye süt ürünleri dış ticaretine miktar olarak bakıldığında;

- Süt ve Kremada ithalatın 26 katı ihracat gerçekleşmiştir
- Süttozunda ihracatın 8,5 katı ithalat gerçekleşmiştir.
- Yoğurt/ayranda ithalatın 7,3 katı ihracat gerçekleşmiştir.
- Peynir altı suyunda ithalatın 26 katı ihracat gerçekleşmiştir.
- Tere yağda ihracatın 62 katı ithalat gerçekleşmiştir.
- Peynirlerde ithalatın 2,8 katı ihracat gerçekleşmiştir.
- Dondurma ve yenilen buzlarda ithalatın 5 katı ihracat gerçekleşmiştir.

Buna göre Ülkemiz;

- Süttozu ve tere yağda net ithalatçı
- Diğer ürünlerde net ihracatçıdır.

2.9.1.1. Türkiye Süt Ürünleri Gümrük Vergileri ve Dahilde İşleme Rejimi

Ülkemiz, temel tarım ürünü niteliğindeki süt ve sütü ürünler ithalatında yalnızca ad valorem vergiler uygulamakta olup, söz konusu ürünler için 2005 yılı İthalat Rejimi'nde öngörülen gümrük vergilerinin ortalaması yaklaşık % 104'dür. Ürün bazında Gümrük Vergilerine bakıldığında ise; Süt ve Süttozunda %150, Yoğurt/Ayranda %170, Peynir Altı Suyunda %67, tereyağda %140, Peynirlerde ise %45-140 arası değişmektedir. Ülkemizin bu ürünlerde DTÖ Bağlı Hadlerine bakılacak olursa (belirlenen bütün ürünlerde DTÖ bağlı hadleri yaklaşık %180 civarında) bir çok üründe üst limiti kullanmadığı görülmektedir.

“İTÜ (İşlenmiş tarım ürünleri) olarak addedilen ürünler için ise, AB’nin İTÜ sistemi 1996 yılında ülkemizde tesis edilmiş ve bu ürünler için Sanayi Payları sanayi ürünlerinde uygulanmakta olan 1/95 sayılı Türkiye-AB Gümrük Birliği Kararı ile birlikte AB oranlarıyla uyumlu hale getirilmiştir. Bununla beraber, ülkemizin anılan ürünlerdeki Tarım Payı olarak tatbik edilen spesifik vergiler AB’nden bağımsız olarak uygulanmaktadır.

Diğer taraftan, ülkemizin, tam üyelikle birlikte tarım ürünlerinde Topluluğun Ortak Ticaret Politikasına uyum kapsamında üçüncü ülkeler ile akdedilmiş tüm Serbest Ticaret Anlaşmalarının ve otonom rejimlerin yanı sıra AB’nin DTÖ kapsamındaki taahhütlerini de üstlenmesi gerekecektir.

Türkiye ile AB arasında süt ve sütlü ürünlerin serbest dolaşımının sağlanması için, AB’nin bu ürünlerdeki OPD’nin ülkemizde tesisine ilave olarak, her iki tarafın da birbirlerine uygulamakta oldukları gümrük vergileri, eş etkili vergiler ve miktar kısıtlamalarını kaldırmalarının yanı sıra, AB’nin Ortak Gümrük Tarifesinin de ülkemiz tarafından üstlenilmesi gerekecektir. Bu hususun modaliteleri, AB ile tam üyeliğe matuf müzakereler sırasında belirlenecektir.

Ayrıca, ülkemizin gümrük tarife sınıflandırma sisteminin tümüyle AB gümrük tarife sınıflandırma sistemi ile uyumlu hale getirilmesi gerekecek ve bu kapsamda ülkemize özgü sütlü ürün tanımlarının da AB’nin ve Türkiye’nin ortak olarak kullanacağı tarife sınıflandırmasında yer almasının temini gerekecektir.” (SÜT OPD;2005)

Türkiye 1/98 sayılı Ortaklık Konseyi Kararı çerçevesinde AB’ye süt ve süt ürünleri için belirli tavizler vermiştir. Buna göre “AB’den ithalatta Gümrük vergileri; **süttozunda** 4.000 ton için, **sütten elde edilen tere yağ ve diğer katı ve sıvı yağlarda** 3.000 ton, **eritme peynirlerde** 300 ton, **diğer peynirlerde** ise 2.000 tona kadar ki miktarlarda %100 indirilmiş, yani sıfırlanmıştır.” (1/98 OKK)

Bunun üzeri miktarlardaki ithalatta normal Gümrük Vergisi oranları uygulanmaktadır. Fakat bu listedeki süttozu ithalatı için belirlenen miktar Dahilde İşleme Rejimi kapsamında yapılmaktadır. Yani süttozu belirtilen miktarlarda ithal edilmekte, ülkemizde çeşitli ürünlere işlenerek tekrar AB pazarına ihraç edilmektedir. Bu ürünlerin ülke iç pazarına girmesinin söz konusu bile olmaması gerekirken, sızma olduğu yönünde bazı duyumlar ve şikayetler dile getirilmektedir.

“Türkiye bunun dışında bir çok ülke ile Serbest Ticaret Antlaşmaları imzalamıştır. AB’ye yeni üye olan 10 ülke ile de bu kapsamda anlaşmalar yapmıştır. Bu anlaşmalar içerisinde karşılıklı tavizler bölümünde süt ve süt ürünleri de yer almıştır. Bu ülkelerin AB’ye üye olması ile birlikte 2004 yılından itibaren yapılan bu anlaşmalar karşılıklı olarak fesih edilmiş, o günden itibaren bu

lkelerle ticari ilişkiler Gümrük Birliği temelinde yürütülmektedir.” (DTM;2006)

6.2.1.1.9.2. Canlı Hayvan ve Kırmızı Et Dış Ticareti

DTM verilerine göre Türkiye’nin 2002 yılında hiç canlı hayvan ithalatı yokken yaklaşık 26 milyon dolarlık ihracatın; yaklaşık 162 bin dolarını kasaplık sığır, 25,5 milyon dolarını damızlık olmayan koyun, 1,2 milyon dolarını ise damızlık olmayan keçi oluşturmuştur.

2003 yılında yapılan yaklaşık 3,3 milyon dolarlık ithalatın tamamını damızlık gebe dve ve damızlık boğalar oluşturmuştur. Bu dönemde yapılan 3,2 milyon dolarlık ihracatın ise tamamını damızlık olmayan koyunlar oluşturmuştur.

2004 yılına gelindiğinde ithalat hiç yapılmamış, 2,7 milyon dolarlık ihracatın 184 dolarını diğer damızlık sınıfındaki sığır, geri kalanını ise damızlık olmayan koyunlar oluşturmuştur.

2005 yılında ise; hiç ihracat yapılmamış, yaklaşık 3,9 milyon dolarlık ithalatın ise yaklaşık 756 bin dolarını gebe damızlık dveler, 13 bin dolarını damızlık buzağı-malaklar ve yaklaşık 85 bin dolarını ise damızlık danalar oluşturmuştur.

Genel olarak bakıldığında; 2003 ve 2005 yıllarında ağırlıklı büyükbaş hayvan ithalatı varken, canlı hayvan ihracatında küçükbaş özellikle koyunun ağırlıkta olduğu, 2002 yılından itibaren de ihracatın düşmeye başlayarak 2005 yılında sıfırlandığı görülmektedir.

Tablo 232. Türkiye Büyükbaş-Küçükbaş Canlı Hayvan Dış Ticareti (2002-2005)

Yıllar	İthalat (\$)	İhracat (\$)
2002	0	26.871.736
2003	3.279.260	3.232.953
2004	0	2.668.464
2005	3.854.469	0

Kaynak: Dış Ticaret Müsteşarlığı

Yine aynı şekilde DTM verilerine göre; Türkiye sadece 2002 ve 2004 yıllarında sığır eti ithalatının yapıldığı, her yıl ihracat yapılmakla birlikte en fazla ihracatın yaklaşık 591 bin dolarla 2003 yılında yapıldığı görülmektedir.

Küçükbaş eti dış ticaretine bakıldığında; ithalatın sadece 2002 yılında yapıldığı, ihracatın ise her yıl yapılmakla birlikte en fazla yaklaşık 195 bin dolarla 2005 yılında yapıldığı görülmektedir.

Tablo 233. Sığır ve Koyun-Keçi Eti Dış Ticareti (2002-2005)

Yıllar	Sığır Eti		Koyun-Keçi Eti	
	İthalat (\$)	İhracat (\$)	İthalat (\$)	İhracat (\$)
2002	5.286	119.473	3.322	42.700
2003	0	591.257	0	30.080
2004	73.961	186.235	0	22.516
2005	0	303.890	0	195.158

Kaynak: Dış Ticaret Müsteşarlığı

Ülkemiz gerek üretimin yetersiz olması gerekse hayvan hastalıklarından kaynaklanan kısıtlamalar nedeniyle canlı hayvan ve kırmızı et ihracatında çok önemsiz bir dış ticaret yapısına sahiptir. İthalatımız ise; gerek Deli dana hastalığı nedeniyle konulan yasaklar gerekse %225 gibi yüksek bir gümrük vergisi nedeniyle hiç yok gibi bir şeydir. Kısacası canlı hayvan ve kırmızı et dış ticaretinde yukarıdan bahsedilen nedenlerden dolayı dünyaya kapalı bir dış ticaret yapısı arz etmektedir.

Türkiye 1990 yılından başlayarak BSE (deli dana) hastalığı görülen ülkelere her türlü canlı hayvan ve hayvansal ürünlerin ithalatına yasak koymuştur. Bu yasak ilk olarak 1990 yılında İngiltere, İrlanda, İskoçya ve Kuzey İrlanda ile başlamış, 1996 yılında bu ülkelere İsviçre ve Fransa eklenmiş, 1997 yılında Belçika ve Hollanda katılmış, 2006 yılına gelindiğinde yasaklı ülkeler sınıfına İsveç ve ABD'nin Alabama eyaletinin de katılmasıyla yasaklı bölge sayısı 29'a ulaşmıştır.

Aşağıdaki tabloda görüleceği gibi yasak ABD hariç diğer ülkelerin hepsinde ülke geneli için uygulamakta olup, ABD'nin sadece Texas, Washington ve Alabama eyaletlerini kapsamaktadır.

Tablo 234. Ülkemizin BSE Nedeniyle İthalat Yasağı Koyduğu Ülkeler Ve Yasaklanma Tarihleri

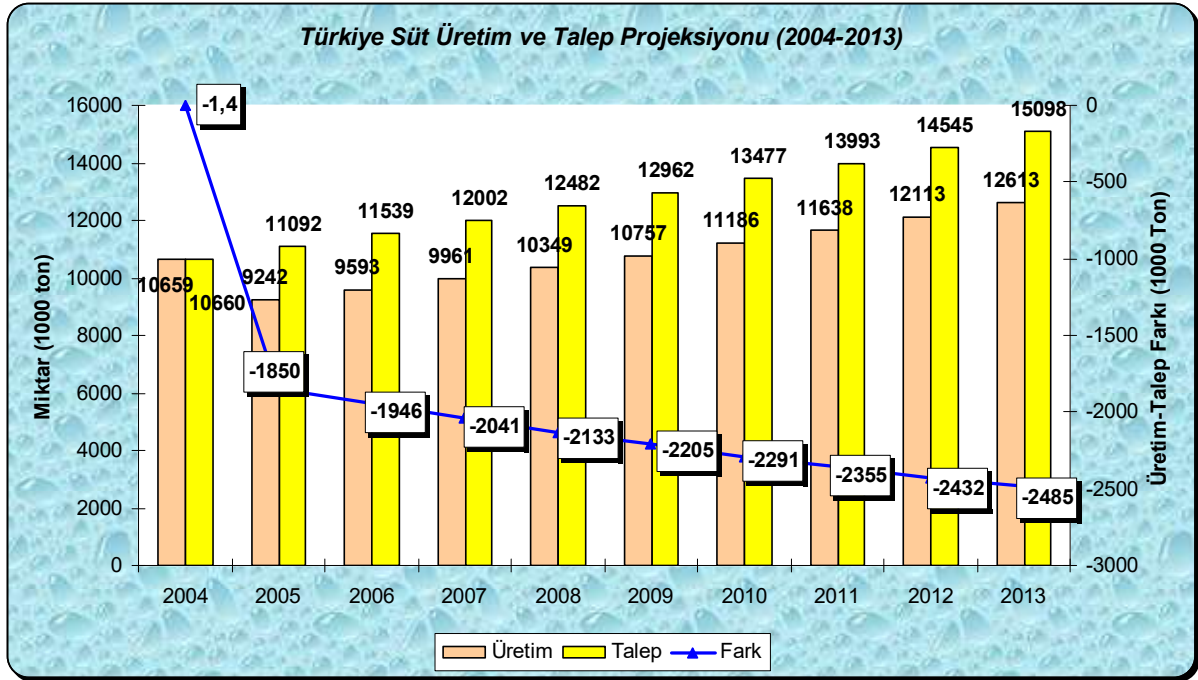
Ülke Adı	Yasaklanma Tarihi	Bölge Adı	Ülke Adı	Yasaklanma Tarihi	Bölge Adı
İsviçre	27.03.1996	Tümü	ABD	04.07.2005	Texas Eyaleti
İtalya	23.01.2001	Tümü	ABD	24.12.2003	Washington Eyaleti
Japonya	02.10.2001	Tümü	ABD	17.03.2006	Alabama
Kanada	26.05.2003	Tümü	Almanya	29.11.2000	Tümü
Kuzey İrlanda	25.05.1990	Tümü	Avusturya	28.12.2001	Tümü
Liechtenstein	15.12.2000	Tümü	Belçika	29.11.1997	Tümü
Lüksemburg	15.12.2000	Tümü	Çek Cumhuriyeti	19.06.2001	Tümü
Polonya	17.05.2002	Tümü	Danimarka	29.08.2000	Tümü
Portekiz	27.03.1996	Tümü	Finlandiya	13.12.2001	Tümü
Slovakya	02.10.2001	Tümü	Fransa	27.03.1996	Tümü
Slovenya	16.11.2001	Tümü	Hollanda	07.04.1997	Tümü
Yunanistan	05.07.2001	Tümü	İngiltere	25.05.1990	Tümü
İspanya	29.11.2000	Tümü	İrlanda	25.05.1990	Tümü
İsrail	10.06.2002	Tümü	İskoçya	25.05.1990	Tümü
İsveç	07.03.2006	Tümü			

Kaynak: www.kkgm.gov.tr, Tarım ve Köyişleri Bakanlığı, Koruma ve Kontrol Genel Müdürlüğü,

6.2.1.1.10. Türkiye Kırmızı Et ve Süt Hayvancılığı Projeksiyonu (2004-2013)

Aşağıdaki grafikte de görüleceği gibi DPT 9. Kalkınma Planı Hayvancılık Özel İhtisas Komisyon Raporunda yer alan Türkiye'nin 2004-2013 yılları arası Süt Üretim ve Talep Projeksiyonlarına göre; “2004 yılında 10.659 bin ton olan toplam süt talebinin 2013 yılında 15.098 bin tona yükseleceği, buna karşılık 2004 yılında 10.660 bin ton olan süt üretiminin ise 2013 yılında ancak 12.613 bin tona yükseleceği öngörülmektedir. 2004 yılında -1.400 ton olan Üretim – Talep arasındaki farkın ise gittikçe açılarak 2013 yılında -2.485 bin tona çıkacağı” görülmektedir.

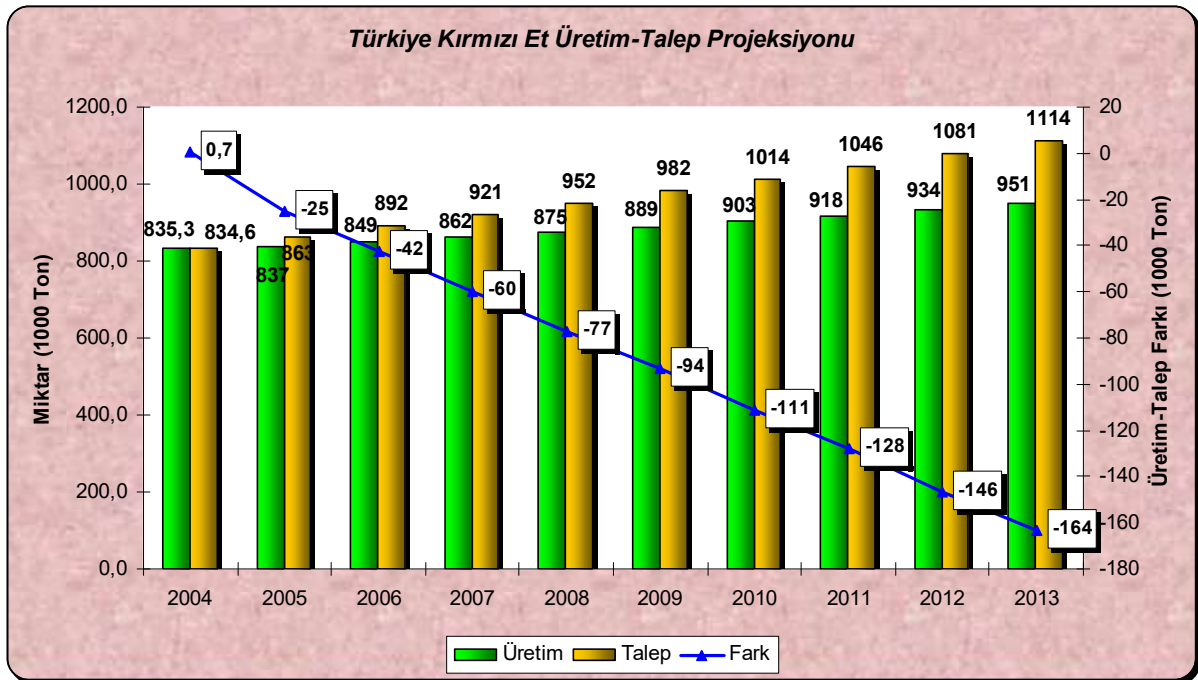
Grafik 31. Türkiye Toplam Süt Üretim-Talep Projeksiyonu (2004-2013)

Kaynak: DPT 9. Kalkınma Planı Hayvancılık Özel İhtisas Komisyon Raporu

Yine aynı rapora göre; “2004 yılında 834,6 bin ton olan toplam kırmızı et talebinin 2013 yılında 1.114 bin tona yükseleceği, buna karşılık 2004 yılında 835,3 bin ton olan toplam kırmızı et üretiminin ise 2013 yılında ancak 951 bin tona yükseleceği öngörülmektedir. 2004 yılında 0,7 bin ton olan Üretim – talep arasındaki farkın ise gittikçe açılarak 2013 yılında -164 bin tona çıkacağı” görülmektedir.

Grafik 32. Türkiye Toplam Kırmızı Et Üretim-Talep Projeksiyonu (2004-2013)

Kaynak: DPT 9. Kalkınma Planı Hayvancılık Özel İhtisas Komisyon Raporu

Hem süt hem de kırmızı et talebinin hayvan varlığı korunarak karşılanamadığı anlaşılmaktadır. Türkiye’de hayvan sayısı artmaz ve hayvan başına verim seviyesi öngörülen değerlerin altında kalırsa, kırmızı et ve süt üretimi talepten daha düşük olacaktır. AB ile mukayese edildiğinde, zaten iyice düşük olan talebin, bir de karşılanamıyor olması ciddi bir sorun oluşturacaktır. Türkiye’nin kırmızı et ve süt talebini karşılamak için hayvan sayısını koruyup, hayvan başına verimlerinin aşağıdaki tabloda yer alan değerlere yükseltilmesi yeterli olmamaktadır. Bu nedenle bir yandan hayvan başına verimlerde daha hızlı bir artış sağlanırken, diğer yandan da hayvan varlığının artırılması uygun olacaktır. Bu dönemde sığır ve koyun sayısının %2 artırılması halinde, plan dönemi sonunda sığır varlığı yaklaşık 12 milyon, koyun varlığı da 30 milyon başa ulaşacağı tahmin edilmektedir. Bütün bunlar sağlandığı takdirde; toplam süt talebi ile toplam süt üretimi arasındaki farkın gittikçe daralacağı, 2013 yılında -90,7 bin tona düşeceği, kırmızı etteki farkın ise 13,2 bin tona düşeceği görülmektedir.

Tablo 235. “2004 -2013 yılları” arasında hayvan başına verimler ve sığırda genotiplerin payı (%)

Yıllar		2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Sığırda genotiplerin payı, %	Kültür	21,0	21,6	22,2	22,9	23,6	24,3	25,0	25,8	26,5	27,3
	Melez	43,7	44,3	45,0	45,6	46,3	47,0	47,7	48,4	49,2	49,9
	Yerli	35,4	34,1	32,8	31,5	30,1	28,7	27,3	25,8	24,3	22,8
Sığır karkas ağırlığı (kg)	Ortalama	190	191	195	199	203	208	212	217	223	228
	Kültür	220	226	231	237	243	249	255	262	268	275
	Melez	200	204	208	212	216	221	225	230	234	239
	Yerli	160	161	162	162	163	164	165	166	167	167
İnek süt verimi (kg)	Ortalama	1946	1971	2051	2136	2224	2318	2417	2520	2630	2745
	Kültür	3250	3348	3448	3551	3658	3768	3881	3997	4117	4241
	Melez	2250	2318	2387	2459	2532	2608	2687	2767	2850	2936
	Yerli	800	808	816	824	832	841	849	858	866	875
Manda karkas ağırlığı (kg)		190	192	194	196	198	200	202	204	206	208
Manda süt verimi (kg)		960	970	979	989	999	1009	1019	1029	1040	1050
Keçi karkas ağırlığı (kg)		19	19	19	19	19	19	19	19	19	19
Keçi süt verimi (kg)		84	86	87	89	91	93	95	97	98	100
Koyun karkas ağırlığı (kg)		20	20	20	20	20	20	20	20	20	20
Koyun süt verimi (kg)		60	61	61	62	62	63	64	64	65	66

Kaynak: DPT 9. Kalkınma Planı Hayvancılık Özel İhtisas Komisyon Raporu

Bütün bu bilgiler göstermektedir ki, Türkiye süt üretimi ilerleyen zamanlarda talebi karşılamakta zorlanacaktır. Ta ki, hayvan sayısını ve birim hayvandan elde edilen süt üretimini artırmadığı müddetçe. Ülkemizde hayvan sayısının devamlı azaldığı buna karşılık birim hayvandan

elde edilen verimin istenilen ölçülerde artırılmadığı dikkate alındığında, ilerde zor günler yaşayacağımız söylenebilir.

6.2.1.2. Dünyadaki Mevcut Durum

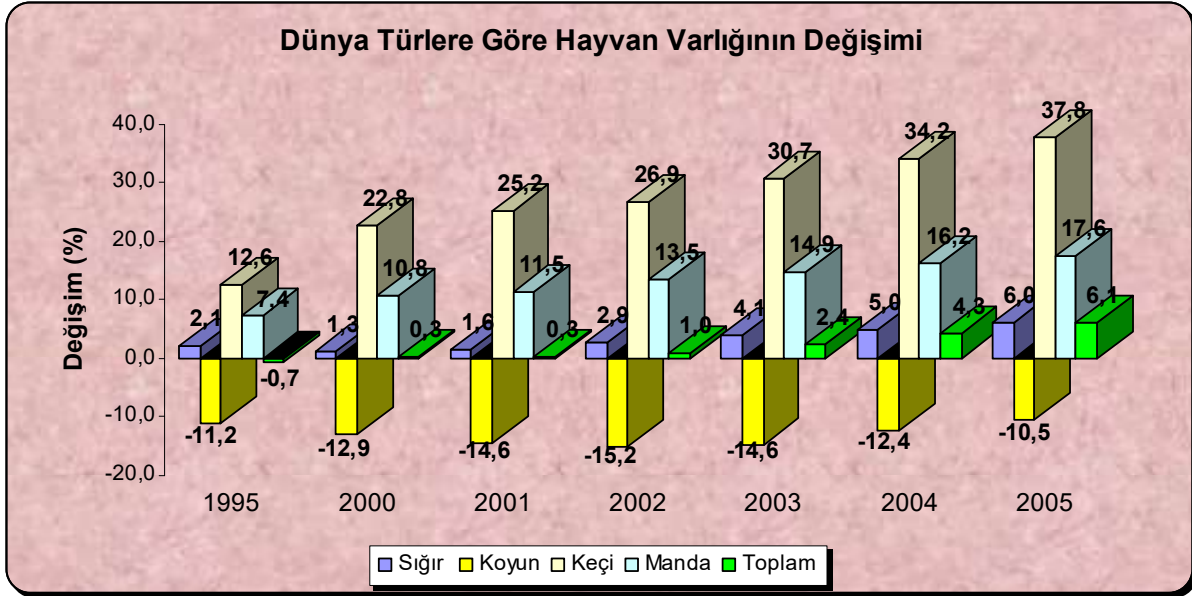
6.2.1.2.1. Dünya Büyükbaş- Küçükbaş Hayvan Varlığı

FAO verilerine göre 1990 yılında yaklaşık 3.242 milyon baş olan toplam büyük ve küçükbaş hayvan varlığı 15 yılda **%6,1** artarak 2005 yılında 3.441 milyon başa yükselmiştir.

Hayvan sayılarının türler bazındaki değişimine bakıldığında; 1990-2005 yılları arası; sığır sayısı **%6** artışla 1.298 milyon baştan 1.326 milyon başa, keçi sayısı **%37,8** artışla 587 milyon baştan 809 milyon başa, manda sayısı ise **%17,6** artışla 148 milyon baştan 174 milyon başa yükselmiştir. Türler içinde azalma sadece koyunda gerçekleşmiş olup, koyun sayısı **%10,5 azalışla** 1.209 milyon baştan 1.082 milyon başa gerilemiştir.

Görüldüğü gibi dünya hayvan varlığında en fazla artış keçide olmuş, bunu sırasıyla manda ve sığır türleri izlemiştir. Koyun sayısında ise azalış gerçekleşmiştir.

Grafik 33. Dünya Büyükbaş ve Küçükbaş Hayvan Varlığının Türlere Göre Değişimi (1990=100)

Kaynak: www.fao.org verilerinden faydalanılarak hazırlanmıştır.

FAO verilerinden faydalanılarak hazırlanan Ülkemiz hayvan varlığının gelişiminin Dünya trendi ile karşılaştırıldığı aşağıdaki tablo incelendiğinde; ülkemizde bütün hayvan türlerinde geçen 15 yıllık süreçte azalma yaşanırken dünya’da sadece koyun türünde azalma yaşandığı, azalma oranının ise ülkemizin dörtte biri kadar olduğu görülmektedir.

Tabloda özellikle, bizde keçi sayısı %44 azalırken dünyada %37,8 artış olması, manda sayımızdaki %75,8’lik azalışa karşılık dünya manda sayısının %17,6 artması dikkat çeken hususlar olarak göze

çarpmaktadır. Yani dünyada en çok artış gösteren iki tür biz de en çok azalan iki türdür.

Kısacası; 1990-2005 döneminde Dünya hayvan sayısına % 6 fazladan hayvan katılırken, bizim toplam hayvan varlığımızın %38,4'ünü kaybettiğimiz görülmektedir.

Tablo 236. Türkiye-Dünya Hayvan Varlığının Yıllara Göre Değişim Karşılaştırması

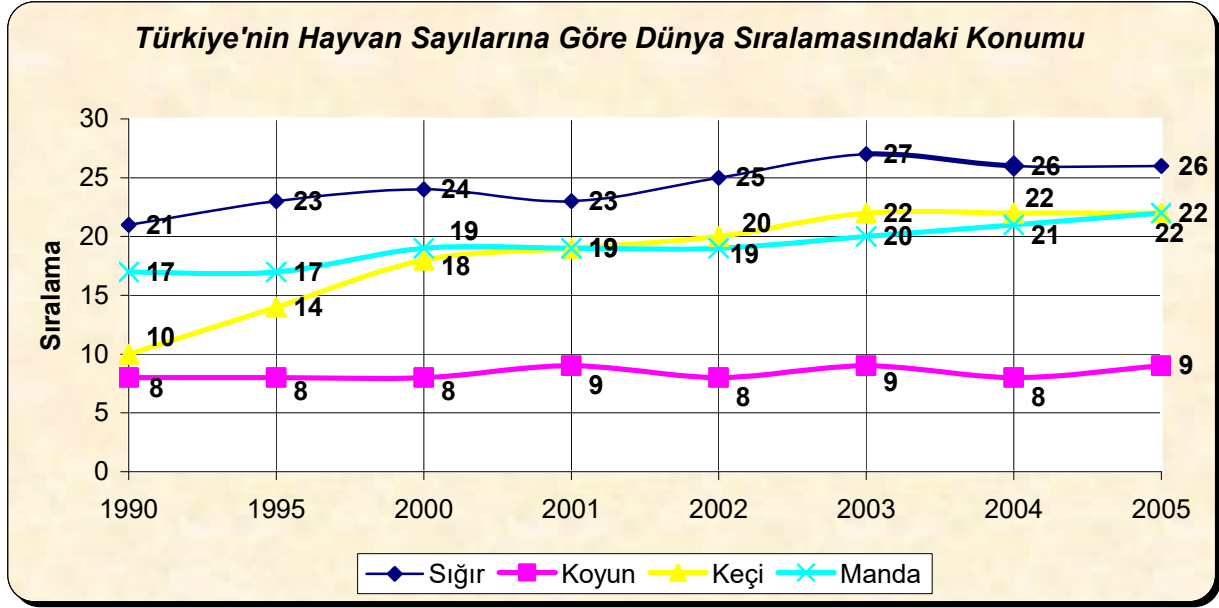
Hayvan varlığı	Türkiye			Dünya		
	1990	2005	Değişim (%)	1990	2005	Değişim (%)
Sığır	12.173	10.069	-17,3	1.298	1.376	6,0
Koyun	43.647	25.201	-42,3	1.209	1.082	-10,5
Keçi	11.942	6.609	-44,7	587	809	37,8
Manda	429	104	-75,8	148	174	17,6
Toplam	68.191	41.983	-38,4	3.242	3.441	6,1

Not: TR (bin baş), Dünya (milyon baş)

Ülkemiz türlere göre hayvan sayılarının yıllara göre konumu ortaya koymak amacıyla hazırlanan aşağıdaki grafik incelendiğinde; sığır varlığı bakımından 1990 yılında 21. sıradayken 2005 yılında beş basamak gerileyerek 26. sıraya indiğimiz, koyun sayısında bir basamak atlayarak 8. sıradan 9. sıraya yükseldiğimiz, manda sayısında 17. sıradan beş basamak gerileyerek 22. sıraya indiğimiz, keçi sayısında ise 10. sıradan oniki basamak gerileyerek 22. sıraya gerilediğimiz gözükmektedir.

Koyunda Güney Afrika ile yaşanan önemsiz sıralama değişikliğini hesaba katmazsak genel olarak hayvan sayısı bakımından dünya sıralamasında zaman içerisinde devamlı gerileyen bir ülke konumuna geldiğimiz söylenebilir.

Grafik 34. Türkiye Türlerine Göre Hayvan Sayılarının Dünyadaki Sıralaması (1990-2005)

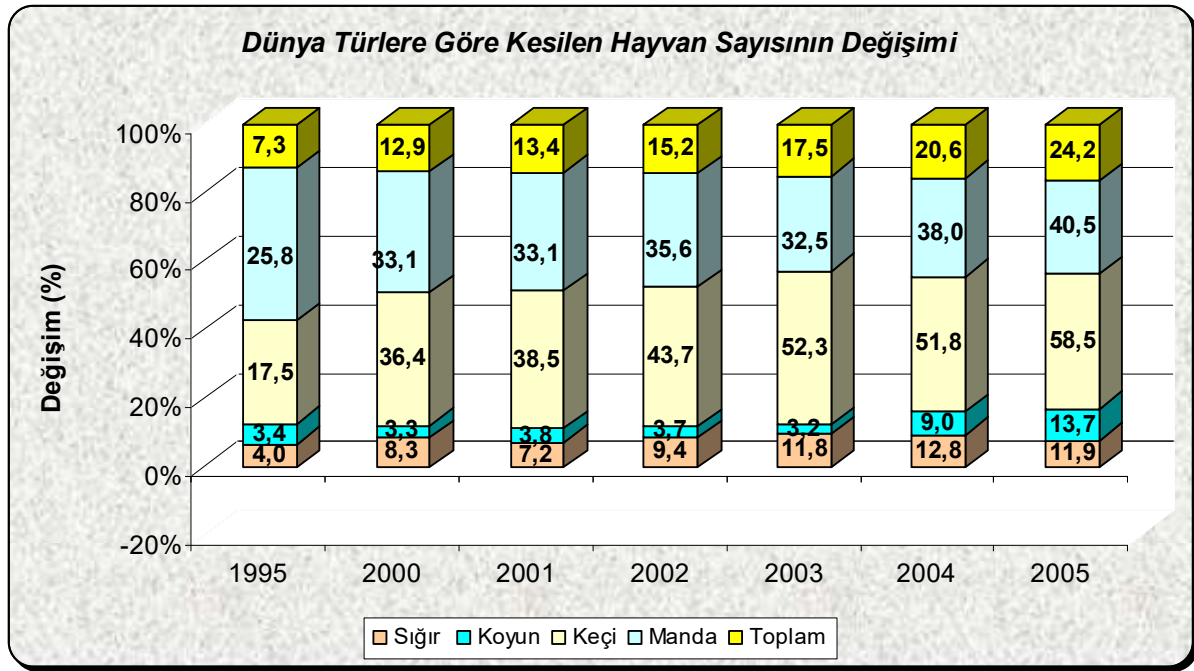
Ka

Ynak: www.fao.org verilerinden faydalanılarak hazırlanmıştır.

6.2.1.2..2. Dünya Kesilen Hayvan Sayısı ve Et Üretimi

Dünya kesilen hayvan sayısı 1990-2005 yılları arasında **%24,2 artışla** yaklaşık 965,2 milyon baştan 1.199 milyon başa yükselmiştir. Kesilen hayvan sayısının türler bazındaki değişimine bakıldığında; sığır sayısının **%11,9** artışla 257,6 milyon baştan 288,2 milyon başa, koyun sayısının **%13,7** artışla 464,3 milyon baştan 528 milyon başa, keçi sayısının **%58,5** artışla 227 milyon baştan 359,9 milyon başa, manda sayısının ise **%40,5** artışla 16,3 milyon baştan 22,9 milyon başa yükseldiği gözükmemektedir. Görüldüğü gibi en fazla artış keçide olmuş bunu sırasıyla, manda, koyun ve sığır izlemiştir.

Grafik 35. Dünya Türlerine Göre Kesilen Hayvan Sayısının Değişimi (1990=100)

Kaynak: www.fao.org verilerinden faydalanılarak hazırlanmıştır.

1990-2005 yılları arasında kesilen hayvan sayısı tredinin değerlendirildiği aşağıdaki tablo incelendiğinde; ülkemizde bütün türlerde dünyanın tam tersine ciddi azalışlar olduğu görülmektedir. Dünyada kesilen hayvan bakımından manda ve keçide ciddi bir artış varken, bizde bu türlerin %46 ve %89 oranlarında azalmış olması dikkat çekmektedir.

Kısaca geçen 15 yıllık süreçte Dünya toplam kesilen hayvan sayısını %24 oranında artırmışken bizim %18,5 oranında kaybettiğimiz görülmektedir. Bunun yanı sıra et üretimimizin ağırlığını sığırın oluşturduğu dikkate alınacak olursa, kesilen sığır sayısındaki %46,4'lük azalışa dikkat etmemiz ve gerekli tedbirleri almamız gerektiği sonucu ortaya çıkmaktadır.

Tablo 237. Türkiye-Dünya Kesilen Hayvan Sayısının Yıllara Göre Değişim Karşılaştırması

Kesilen hayvan Sayısı	Türkiye			Dünya		
	1990	2005	Değişim (%)	1990	2005	Değişim (%)
Sığır	3.041	1.630	-46,4	257,6	288,2	11,9
Koyun	19.360	17.200	-11,2	464,3	528,0	13,7
Keçi	4.204	2.900	-31,0	227,0	359,9	58,5
Manda	83	9	-89,2	16,3	22,9	40,5
Toplam	26.688	21.739	-18,5	965,2	1.199,0	24,2

Kaynak: www.fao.org verilerinden faydalanılarak hazırlanmıştır.
Not: TR (bin baş), Dünya (milyon baş)

Türler bazında toplam hayvan varlığı içinde kesilenlerin oranlarının (kasaplık güç) değerlendirildiği aşağıdaki tablo incelendiğinde; Dünyada bütün türlerde kasaplık güç oranında artış olmuşken, bizde sadece koyun ve keçi de artış olduğu görülmektedir. 1990 yılında kasaplık güç oranımız sığır, koyun ve mandada dünya ortalamasından yüksekken, 2005 yılında sadece koyunda yüksek olduğu görülmektedir. Yani yıllar itibariyle ülkemizde dünyaya göre, türler bazında kesilen hayvan sayısının toplam hayvan sayısı içindeki payında da düşme yaşanmıştır.

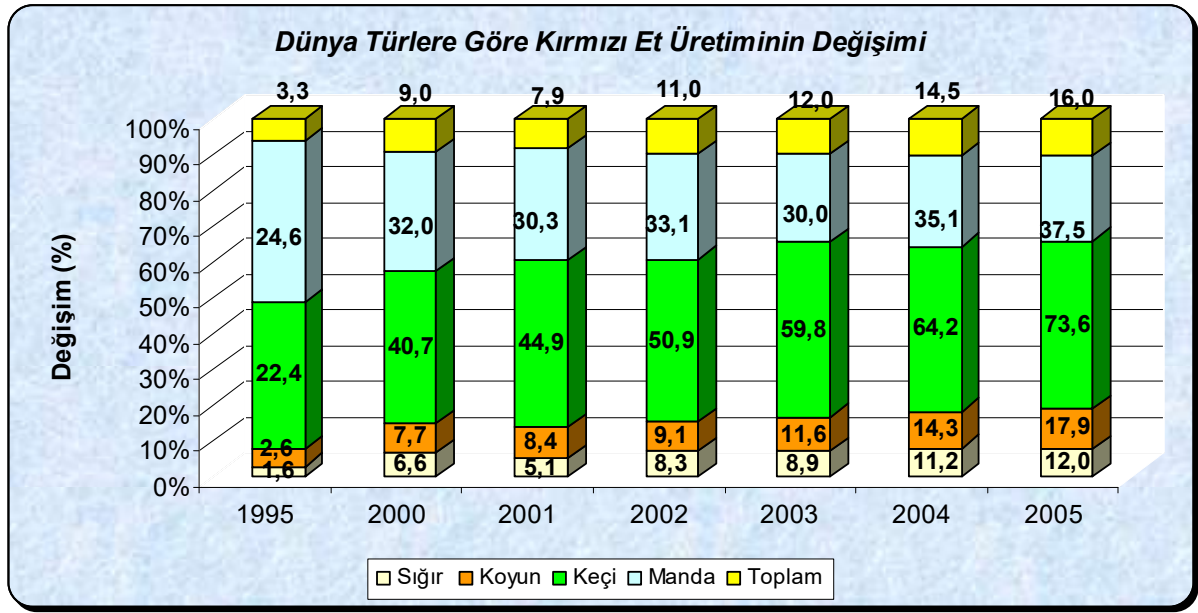
Tablo 238. Yıllara Göre Türkiye- Dünya Toplam Hayvan Varlığı içinde Kesilenin oranının Karşılaştırması

Kesilen Hayvan/ Toplam Hayvan Oranı (%)	Türkiye		Dünya	
	1990	2005	1990	2005
Sığır	25,0	16,2	19,8	20,9
Koyun	44,4	68,3	38,4	48,8
Keçi	35,2	43,9	38,7	44,5
Manda	19,3	8,7	11,0	13,2
Toplam	39,1	51,8	29,8	34,8

Kaynak: www.fao.org verilerinden faydalanılarak hazırlanmıştır.

FAO verilerine göre Dünya toplam kırmızı et üretimi 1990 yılına göre 2005 yılında **%16** artarak yaklaşık 65.298 bin tondan, 75.772 tona yükselmiştir. Kırmızı et üretiminin 1990-2005 yılları arası türlere göre değişimine bakıldığında; sığır eti **%12** artışla 53.363 bin tondan 59.781 tona, koyun eti **%17,9** artışla 7.017 bin tondan 8.273 bin tona, keçi eti **%73,6** artışla 2.651 bin tondan 4.601 bin tona, manda eti ise **%37,5** artışla 2.267 bin tondan 3.117 bin tona yükselmiştir. Görüldüğü gibi dünya et üretiminde en fazla artış keçi etinde olmuş, bunu sırasıyla manda eti, koyun eti ve sığır eti izlemiştir.

Grafik 36. Dünya Türlerine Göre Kırmızı Et Üretiminin Değişimi (1990=100)

Kaynak: www.fao.org verilerinden faydalanılarak hazırlanmıştır.

Dünya Türlerine göre et üretim trendinin ülkemizle karşılaştırmasının yapıldığı aşağıdaki tablo incelendiğinde; 1990-2005 yılları arasında Dünyada gerek türler bazında gerekse toplam üretimde artış yaşanmışken ülkemizde bütün türlerde ve dolayısıyla da toplamda azalma olduğu görülmektedir.

Ülkemizde et üretiminde en fazla azalma yaşanan keçi ve manda etinin dünyada en fazla artış gösteren türler olması dikkat çekmektedir.

Tablo 239. Türkiye-Dünya Kırmızı Et Üretiminin Yıllara Göre Değişim Karşılaştırması

Kırmızı Et Üretimi	Türkiye			Dünya		
	1990	2005	Değişim (%)	1990	2005	Değişim (%)
Sığır	360.704	321.681	-10,8	53.363	59.781	12,0
Koyun	304.000	272.000	-10,5	7.017	8.273	17,9
Keçi	66.000	45.000	-31,8	2.651	4.601	73,6
Manda	11.445	1.577	-86,2	2.267	3.117	37,5
Toplam	742.149	640.258	-13,7	65.298	75.772	16,0

Kaynak: www.fao.org verilerinden faydalanılarak hazırlanmıştır.

Not: TR (Ton), Dünya (Bin Ton)

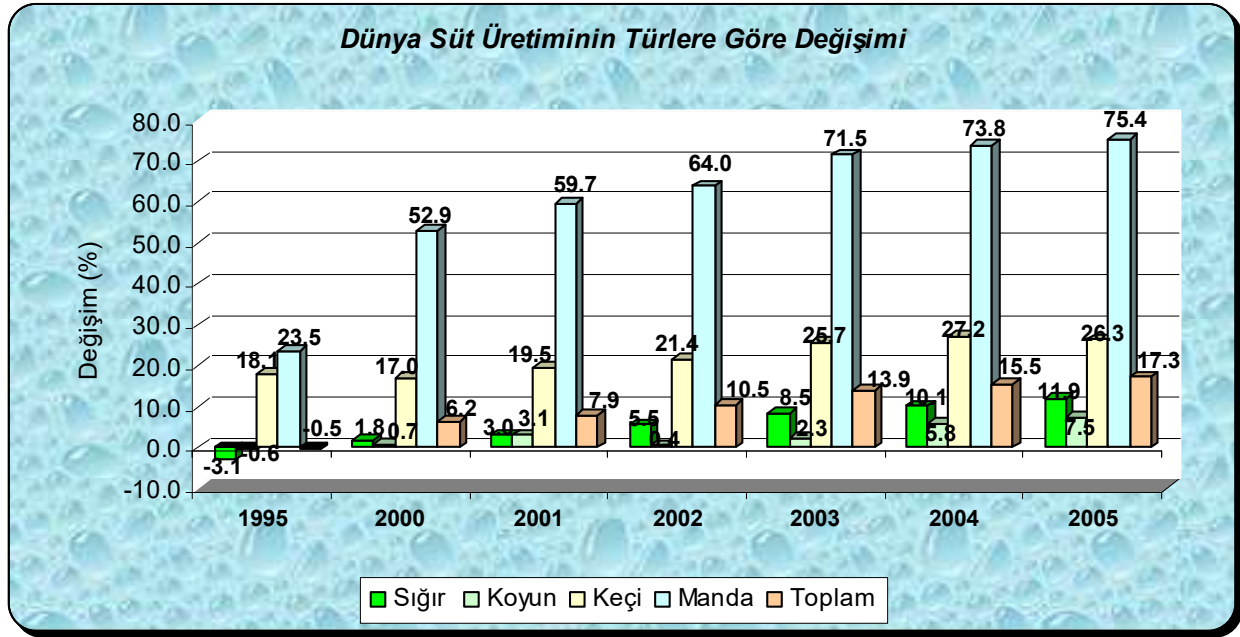
6.2.1.2.3. Dünya Sağılan Hayvan Sayısı ve Süt Üretimi

Dünya süt üretiminin 1990-2005 yılları arası türlerine göre değişimine bakıldığında; inek sütü %11,9 artışla yaklaşık 479 milyon tondan 536 milyon tona, koyun sütü %7,5 artışla 8 milyon

tondan 8,6 milyon tona, keçi sütü %26,3 artışla 10 milyon tondan 12,6 milyon tona, manda sütü %75,4 artışla 44 milyon tondan 77 milyon tona yükselmiştir.

Görüldüğü gibi dünya süt üretiminde en fazla artış manda sütünde olmuş, bunu sırasıyla keçi sütü, inek sütü ve koyun sütü izlemiştir.

Grafik 37. Türlerle Göre Dünya Süt Üretiminin Değişimi (1990=100)

Kaynak: www.fao.org verilerinden faydalanılarak hazırlanmıştır.

Dünya Türlerle göre süt üretim trendinin ülkemizle karşılaştırmasının yapıldığı aşağıdaki tablo incelendiğinde; 1990-2005 yılları arasında Dünyada gerek türler bazında gerekse toplam üretimde artış yaşanmışken, ülkemizde inek sütü hariç bütün türlerde azalış olduğu görülmektedir. Dünya süt üretiminin yükselen iki değeri keçi ve manda sütü olurken en büyük azalışların yaşandığı iki üretim türü olması dikkat çekmektedir.

Tablo 240. Türkiye-Dünya Süt Üretiminin Yıllara Göre Değişim Karşılaştırması

Süt Üretimi (Bin Ton)	Türkiye			Dünya		
	1990	2005	%	1990	2005	%
İnek	7.961	10.026	25.9	479.156	536.139	11.9
Koyun	1.145	790	-31.0	7.984	8.582	7.5
Keçi	338	254	-24.9	9.959	12.582	26.3
Manda	174	38	-78.2	44.076	77.325	75.4
Toplam	9.618	11.108	15.5	541.175	634.628	17.3

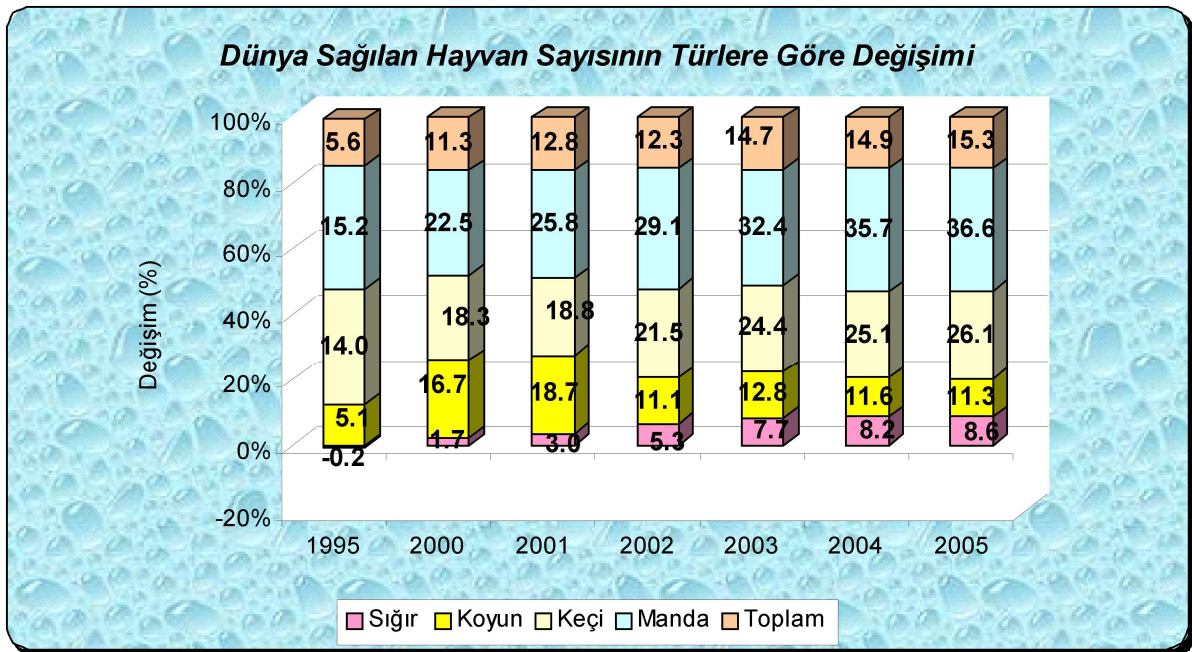
Kaynak: www.fao.org verilerinden faydalanılarak hazırlanmıştır.

Dünya sağılan hayvan sayısı 1990-2005 yılları arasında **%15,3 artışla** yaklaşık 558,7 milyon baştan 644 milyon başa yükselmiştir.

Sağılan hayvan sayısının türler bazındaki değişimine bakıldığında; inek sayısının **%8,6** artışla 227 milyon baştan 247 milyon başa, koyun sayısının **%11,3** artışla 168,5 milyon baştan 187,6 milyon başa, keçi sayısının **%26,1** artışla 123,5 milyon baştan 155,8 milyon başa, manda sayısının ise **%36,6** artışla 39,5 milyon baştan 54 milyon başa yükseldiği gözükmemektedir.

Görüldüğü gibi en fazla artış manda olmuş bunu sırasıyla, keçide, koyun ve inek izlemiştir.

Grafik 38. Dünya Sağılan Hayvan Sayısının Türlere Göre Değişimi (1990=100)

Kaynak: www.fao.org verilerinden faydalanılarak hazırlanmıştır.

1990-2005 yılları arasında sağılan hayvan sayısı tredinin değerlendirildiği aşağıdaki tablo incelendiğinde; ülkemizde bütün türlerde dünyanın tam tersine ciddi azalışlar olduğu görülmektedir. Dünyada sağılan hayvan bakımından manda ve keçide ciddi bir artış varken, bizde bu türlerin %78,7 ve %50,1 oranlarında azalmış olması dikkat çekmektedir.

Kısaca geçen 15 yıllık süreçte Dünya toplam sağılan hayvan sayısını %15,3 oranında artırmışken bizim %50 oranında kaybettiğimiz görülmektedir. Durum böyle gidecek olursa ilerleyen zamanlarda süt üretiminde ciddi sıkıntılar yaşanma ihtimali yüksek görünmektedir.

Tablo 241. Türkiye-Dünya Sağılan Hayvan Sayısının Yıllara Göre Değişim Karşılaştırması

Sağılan Hayvan Sayısı (Bin Baş)	Türkiye			Dünya		
	1990	2005	%	1990	2005	%
İnek	5.893	5.000	-15.2	227.150	246.692	8.6
Koyun	23.699	9.800	-58.6	168.517	187.594	11.3
Keçi	6.013	3.000	-50.1	123.542	155.834	26.1
Manda	188	40	-78.7	39.532	54.005	36.6
Toplam	35.793	17.840	-50.2	558.741	644.125	15.3

Kaynak: www.fao.org verilerinden faydalanılarak hazırlanmıştır.

Toplam hayvan varlığı içerisinde sağılanların oranının ülkemizde dünya ortalamasının yaklaşık 1,5-2 katı olduğu görünmektedir.

1990-2005 yılları arası ülkemizde bu oran inek hariç bütün türlerde düşüş göstermişken, Dünyada sadece koyunda düşme olduğu görülmektedir.

Tablo 242. Yıllara Göre Türkiye- Dünya Toplam Hayvan Varlığı içinde Sağılanın Oranının Karşılaştırması

Sağılan Hayvan/Toplam Hayvan Oranı (%)	Türkiye		Dünya	
	1990	2005	1990	2005
İnek	48.4	49.7	17.5	17.9
Koyun	54.3	38.9	13.9	17.3
Keçi	50.4	45.4	21.0	19.3
Manda	43.8	38.5	26.7	31.0
Toplam	52.5	42.5	17.2	18.7

Kaynak: www.fao.org verilerinden faydalanılarak hazırlanmıştır.

6.2.1.2.4. Dünya Kırmızı Et ve Süt Tüketimi

FAO verilerine göre Ülkemizin büyükbaş kırmızı et tüketimi 1990 yılında 362 bin ton iken geçen 15 yıllık süreçte 380 bin tona yükselmiştir. Küçükbaş et tüketimi ise, 362 bin tondan 1990-1995 yılları arası hariç sürekli gerileyerek 2005 yılı itibarıyla 306 bin tona düşmüştür.

İncelenen yıllar arasında dünya büyükbaş et tüketimi %37,8 Türkiye tüketimi ise %5 oranında artış göstermiştir. Dünya artış oranının ülkemizin yaklaşık 7,6 katı daha fazla olduğu görülmektedir.

Yine aynı yıllarda dünya küçükbaş et tüketimi %65,9 artış göstermişken ülkemizde %15,5 azalış

olmuştur.

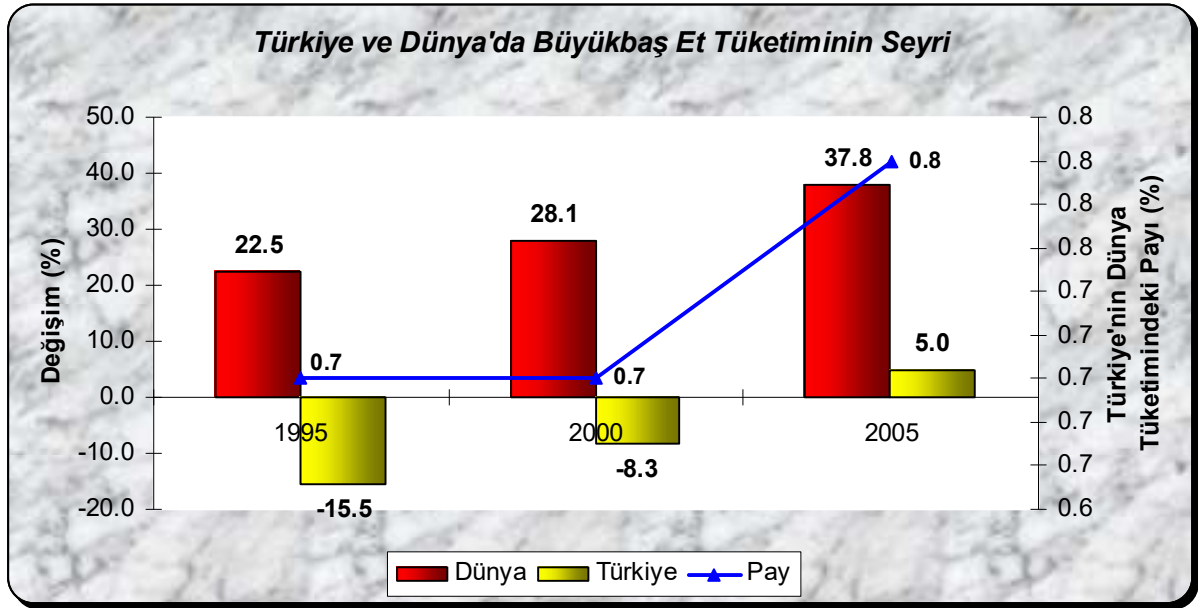
Tablo 243. Dünya ve Türkiye Kırmızı Et Tüketimi (1990-2005)

Yıllar	Büyükbaş (Bin ton)			Küçükbaş (Bin ton)		
	Dünya	Türkiye	Pay (%)	Dünya	Türkiye	Pay (%)
1990	35.485	362	1.0	8.011	362	4.5
1995	43.454	306	0.7	9.706	366	3.8
2000	45.457	332	0.7	10.311	363	3.5
2005	48.904	380	0.8	13.290	306	2.3

Kaynak: www.fao.org verilerinden faydalanılarak hazırlanmıştır.

Aşağıdaki grafikte de görüleceği gibi 1990 yılına göre ülkemizin büyükbaş et tüketimi 2005 yılı hariç sürekli azalmıştır. Dünya tüketiminden aldığımız pay ise 1990 yılında %1 iken 2005 yılında binde sekize gerilemiştir.

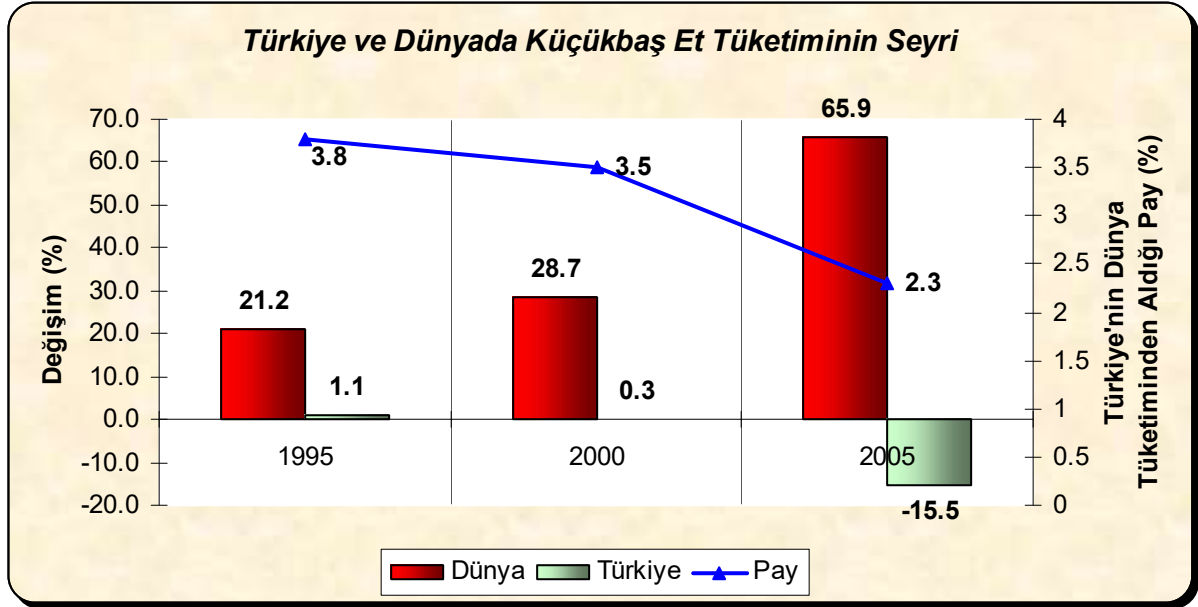
Grafik 39. Türkiye ve Dünya’da Büyükbaş Et Tüketiminin Değişimi (1990=100)

Kaynak: www.fao.org verilerinden faydalanılarak hazırlanmıştır.

Ülkemizin küçükbaş et tüketimi de devamlı azalmaktadır. 1990 yılına göre 2005 yılında %15,5’lik düşüş bunun en önemli göstergesidir. Dolayısıyla dünya tüketiminden aldığımız payda da düşüş yaşanmaktadır. 1990 yılında dünya tüketiminin %4,5’i bize aitken bu oran 2005 yılında %2,3’e gerilemiştir.

Grafik 40. Dünya ve Türkiye’de Küçükbaş Et Tüketiminin Değişimi (1990=100)

Kaynak: www.fao.org verilerinden faydalanılarak hazırlanmıştır.

1990-2005 yılları arası dünya süt tüketimi %46,6 artış göstermişken ülkemizdeki artış oranı %15,6 ile dünya artış oranının üçte biri kadar olmuştur.

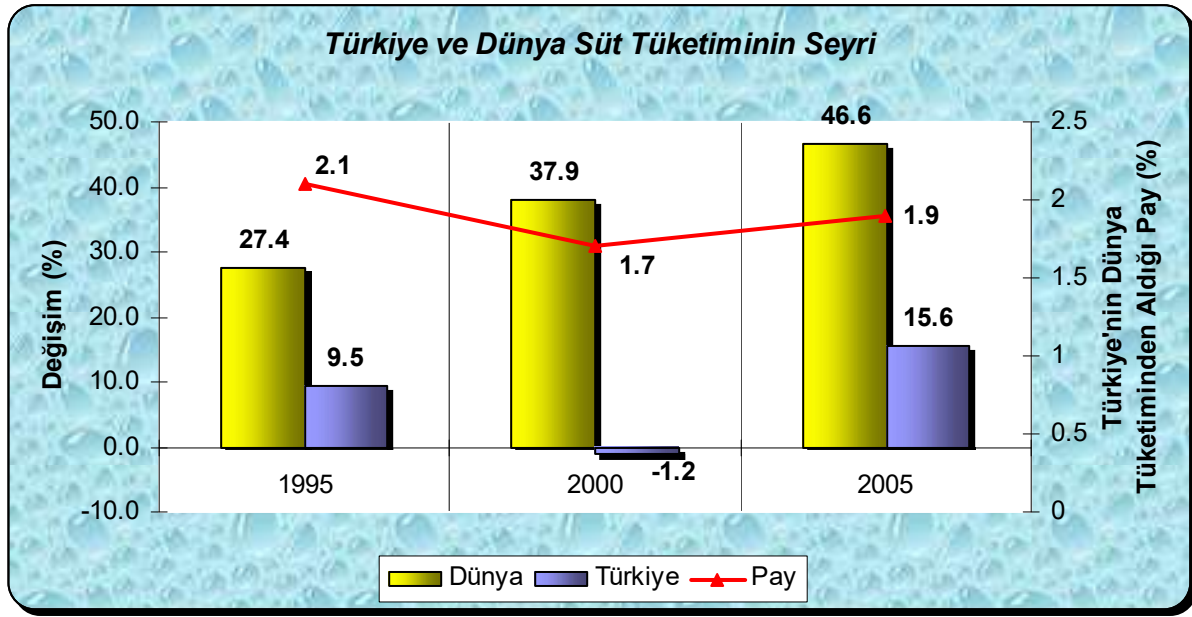
Tablo 244. Dünya ve Türkiye’de Süt Tüketimi

	Dünya (Bin Ton)	Türkiye (Bin Ton)	Pay (%)
1990	347.559	8.364	2.4
1995	442.841	9.156	2.1
2000	479.324	8.263	1.7
2005	509.550	9.668	1.9

Kaynak: www.fao.org verilerinden faydalanılarak hazırlanmıştır.

Ülkemizin dünya süt tüketiminden aldığı paya bakıldığında; 2000-2005 yılları arası hariç sürekli düşüş gösterdiği görülmektedir. Bu oran 1990 yılında %2, iken 2005 yılında %1,9 olmuştur.

Grafik 41. Dünya ve Türkiye’de Süt Tüketiminin Değişimi (1990=100)

Kaynak: www.fao.org verilerinden faydalanılarak hazırlanmıştır.

6.2.1.3. Türkiye Hayvancılığında Güncel Konular

Türkiye, AB aday ülke sıfatı kazanmasıyla birlikte süt sektöründe yeni bir değişim sürecine girmiştir. Özellikle son zamanlarda büyük işletmelerin kurulması, AB Hibe Fonlarının alt yapı sorunlarını çözmeye yönelik projelerde kullanılması, çiftçilerin eğitimine yönelik faaliyetlerin hız kazanması, ürün çeşitliliğinin artması ve markalaşma taleplerinin telaffuz edilmesi, organize ihtisas hayvancılık bölgeleri kurma taleplerinin artması bu yöndeki değişim ve gelişimlere örnekler olarak gösterilebilir. Bunun yanı sıra 1/98 OKK gereğince et ithalatı baskıları, Canlı hayvan ve et kaçak girişleri, Okul sütü, Sokak sütü ve gıda güvenliği, AB'ye verilecek olası süttozu ve tereyağı tavizleri, Fiyatta etkin olamayan üretici örgütlerinin süt işleme tesisi kurma girişimleri de gündemde sıcaklığını korumaktadır. Bu bölümde bu konular detaylı olarak değerlendirilmektedir.

6.2.1.3.1. Türkiye'nin Bir Gerçeği Olan Sokak Sütü Nasıl Önlenebilir?

Türkiye’de sokak sütü gerçeği vardır ve bunun kısa bir geçmişi olmadığı gibi kısa sürede de ortadan kaldırılması mümkün değildir. Toplam üretilen çiğ sütün büyük bir kesiminin (%11) bu şekilde pazarlandığı düşünülürse zorluğun boyutu daha iyi anlaşılacaktır.

Aslında bu konudaki sorun sokaklardaki satıcılar tarafından evlere verilen süt değil, bu sütlerin denetimden geçmemiş, pastörize edilmemiş ve pakete girmemiş olmasıdır. Yani içerik olarak insan sağlığını tehdit etmesidir.

Ülkemize has bu durumun hala prim yapmasının en önemli nedenlerinden birisi de ülke insanımızın bu sütleri taze süt olarak benimsemesi ve talep etmesidir. Böyle sütlerin metropol

illerde gelir düzeyi ve eğitim seviyesi yüksek insanların yaşadığı yerleşim yerlerinde yoğun talep görmesi de ayrıca düşünülmesi gereken diğer bir husustur.

Bu tür sütlerle talebi artıran bir diğer nokta ise perakende fiyatlara göre fiyatlarının düşük olmasıdır ki, bu husus sorunun tek taraflı olmadığını, sanayicinin yüksek maliyeti ve perakende satış yerlerinin kar marjı ile de bağlantısı olduğunu göstermektedir.

Sonuç olarak; sokak sütünü yukarıda bahsedilen gerçekler ışığında değerlendirmek, tamamıyla yok etmek gibi gerçek dışı düşünceler yerine, bunları sistem içerisine (çiftçi-üretici örgütleri-sanayici üçgeni) nasıl çekebiliriz gibi ayağı yere basan görüşler çerçevesinde değerlendirmek ve ona göre stratejiler geliştirmek gerekmektedir.

6.2.1.3.2. Olası Süttozu ve Tere yağ Gibi Süt Ürünleri İthalat Tavizi ve Süt Sektörüne Olası Etkileri

Son zamanlarda 1/98 Ortaklık Konseyi çerçevesinde AB'ye verdiğimiz Et tavizinin yerine getirilmemesi nedeniyle AB'nin bunun yerine karşılık olarak süt ve süt ürünleri tavizi istediği yönünde duyumlar alınmaktadır. Bunun süt hayvancılığı ve dolayısıyla Türkiye hayvancılığına olası kısa-orta ve uzun vadeli olumsuz etkilerinin neler olabileceği aşağıda anlatılmaya çalışılmıştır.

- ✓ Süt hayvancılığı ülkemiz için hayati öneme sahiptir. Özellikle et ırkı hayvanların olmaması ve besi materyalinin süt hayvanlarından doğan buzağılardan elde edilmesi, bir çok sanayiye hammadde sağlaması ve ondan hammadde alması sektörü daha da önemli kılmaktadır. Bunun yanında birçok ülkede devlet süt sektörünü, uyguladıkları politikalarla kontrol altına almakta, gerektiğinde piyasaya müdahale etmektedir. Müdahale alımları gerek AB ülkeleri gerekse ABD 'de yıllardır uygulanmaktadır. Ülkemizde ise böyle bir mekanizma olmadığı için özellikle üretimin arttığı ya da ithalatın bilinçsiz yapıldığı dönemlerde üretici düşük fiyattan sütünü satmak zorunda kalmaktadır.
- ✓ Müdahale alımları genel olarak süttozu ve tereyağ olarak iki tür süt ürünü üzerinden yapılmaktadır. Ama bunlardan süttozu uzun süre muhafaza edilebilmesi özelliğinden dolayı genelde tercih edilen bir sistemdir.
- ✓ Üretimin fazla olduğu ve fiyatların düştüğü dönemlerde özellikle AB fazla sütü süttozu ve tereyağına işleyerek müdahale alımı yapmakta, fiyatların yükseldiği dönemlerde ise piyasaya sunmaktadır. Bu sistem sektörde rahatlama sağlamaktadır. Yani Devlet sektörde kriz çıkmaması için istediği zaman manipülasyon yapmaktadır. Bunu da bahsettiğimiz gibi bu tür ürünlerle yapmaktadır.
- ✓ Yukarıda bahsedildiği gibi ülkemizde devlet böyle bir manipülasyon yapacak politika araçlarına sahip değildir. Örneğin 2005 yılı Nisan ayında yaşanan sütteki fazlalığın yol açtığı kriz uzun süre kamuoyunu meşgul etmiş, üreticilerimizi büyük sıkıntıya sokmuştur. Bu sıkıntı bahsedilen mekanizmalar oluşturulmadığı müddetçe ilk defa olmadığı gibi son sefer de olmayacaktır.

- ✓ Eğer böyle sıkıntılar sık sık tekrarlanacak olursa sektör nasıl zarar görecektir noktası çok iyi anlaşılmalıdır. Sakıncalı olarak değerlendireceğimiz bu durumun orta ve uzun vadede ülke hayvancılığına nasıl zarar vereceği aşağıda açıklanmaya çalışılmıştır:
- ✓ Öncelikle uzun süre zarar eden üreticiler fazla süt üretmemek için hayvanlarını az yemle beslemeye başlayacaklardır. Bu durumda hayvanların verim seviyelerinde düşmeler meydana gelecek, damızlık vasıfları bozulacaktır.
- ✓ İkincisi ellerindeki damızlık hayvanları satmak isteyecekler, satamadıkları zaman ise kesime göndereceklerdir. Yani işletme ölçeğini küçülteceklerdir. Bunu iki türlü sakıncası vardır. Birincisi, Damızlık hayvanların kasaba gitmesi demek yıllardır damızlık kaynaklarını geliştirmek amacıyla yapılan çalışmaların boşa gitmesi ve paraların (damızlık hayvan ithalatı, suni tohumlama vb.) dışarı akıtılması anlamına gelecektir ki, neticesinde ülke büyük zarar görecektir. İkincisi, yıllardır hep söylenen işletme ölçeklerinin küçüklüğü sıkıntısının artarak devam edecek olmasıdır.
- ✓ Damızlık hayvanların kasaba gitmesi, piyasaya arz edilen et miktarını artıracak neticede et fiyatlarında suni olarak fiyat düşüşleri meydana gelecektir.
- ✓ Damızlık hayvanların kasaba gitmesi ülkede besicileri sıkıntıya sokacaktır. Çünkü ülkemizde kırmızı et, ağırlıklı olarak damızlık süt hayvanlarından doğan erkek buzağuların yetiştirilmesi ile elde edilmektedir. Yani besicilikle iştigal eden üreticiler besiye alacak hayvan bulmakta zorlanacaklar, neticede ne olduğu belli olmayan bir çok hayvan kaçak olarak sınırlarımızdan gireceği gibi, birçok üretici de iş yapamadığından işsiz kalacaktır. Bu durumun ülkeye verebileceği belki de en büyük zarar ülkede kırmızı et açığının olması olacaktır ki, bu durumda ithalat kapılarının açılması gerekecektir. Yalnız, ithalat kapılarının açılması, ülkenin direkt olarak dışarı bağımlı olmasına neden olabilecektir.
- ✓ Piyasaya arz edilen et miktarının azlığı ve açığın olması otomatik olarak et fiyatlarının yükselmesine neden olacaktır. Bu ise daha büyük bir tehlikeyi beraberinde getirir ki, o da et fiyatlarının yükseldiğini gören üreticilerin daha fazla para kazanmak için damızlık hayvanlarını kasaba götürme eğiliminde olmasıdır. Bu olay geçmişte yaşanmış ve birçok damızlık hayvan sütten para kazanamayıp etten para kazanma daha doğrusu zararını telafi etmek isteğinde olan üreticiler yüzünden kasaba gitmiştir.
- ✓ Bu yüzden bu tehlikeyi yaşamak istemeyen bir çok gelişmiş ülke et fiyatı/süt fiyatı oranının dengede olmasına dikkat etmektedirler.
- ✓ Damızlık süt hayvanlarının kasaba gitmesi neticesinde süt üretimi azalacağı için süt bulmakta zorluk çekilecektir. Bu durum süt fiyatlarının yükselmesine neden olacaktır. Fiyatları frenleyebilmek için geçmişte denenilen yol denenecek yani, yüksek fiyatları ithalatla frenlemek, bu da sektörü içinden çıkılmaz bir duruma sokacaktır.
- ✓ Son olarak; sektörle direkt ve ya dolaylı ilgisi olan birçok kesim zarar görecektir. Neticede, Türkiye hayvancılık yanında, hayvancılığa bağlı diğer sektörlerde de meydana gelen tahribatı telafi etmeye çalışacak, bunun için belki de bugün hayvancılığa ayırdığı kaynakların çok daha fazlasını ayırmak zorunda kalacaktır.

Neticede sektörde yaşanacak en ufak bir olumsuzluk bile hayvancılığımızı bir felaketin eşiğine getirebilecektir.

Olayı şöyle bağlamakta fayda vardır. Nisan ayında yaklaşık 10 milyon ton sütün üretildiği bir sektör, üç ay için toplam 45.000 tonluk, yani ülke toplam süt üretiminin sadece %0,45'i kadar bir fazlalık olduğu için krize girmiştir. Bu 45.000 tonluk fazlalık yaklaşık 1.575 ton tere yağ ve 4.050 ton da yağsız süttozuna tekabül etmektedir.

Ülkemizin yıllık tere yağ ithalatı yaklaşık 4 bin ton, yıllık süttozu ithalatı ise 11-12 bin tondur (Bunun yaklaşık 5000 tonu Dahilde İşleme Rejimi kapsamında %0 Gümrük vergisi ile ithal edilmektedir).

Ülke süt hayvancılığı böylesine düşük bir üretim fazlasıyla krize girmişken, olası verilmesi düşünülen bir süttozu veya tere yağ ithalat tavizinin ülke hayvancılığında nelere yol açabileceği yukarıda bahsettiğimiz rakamlar ve hususlarla daha net anlaşılabilecektir.

6.2.1.3.3. Üretici Örgütlerinin Süt İşleme Tesisi Kurma Düşünceleri Süt Piyasasında Üretici Aleyhine Yaşanan Sorunları Çözebilir mi?

Türkiye süt sektöründe son zamanlarda dünyada yaşanmış gelişmelerin aksi yönünde atılımlar olmaktadır. Örneğin; dünyada bir çok ülkede, üreticiler bir araya gelerek kendilerine ait süt işleme tesislerini kurmuşlar, buna ilave olarak sütün toplama, işleme ve pazarlanmasında etkin bir rol almışlarken, ülkemizde bunun tam tersi olarak üreticiler yerine bir çok süt sanayicisinin çiftlikler kurarak süt üretim işine girdikleri veya girmeye çalıştıkları görülmektedir.

Bu girişimlerin yanı sıra; ülke süt sektöründe girdi maliyetlerinin sürekli artması buna karşılık süt fiyatlarının yerinde sayması, süt fiyatlarında üreticilerin söz sahibi olmaması ve serbest piyasa koşullarının acımasız kurallarını kabullenmek durumunda kalması gibi sıkıntılar, dünyadaki gelişimi takip eden ve sorunların onların yaptıkları gibi çözüleceğine inanan üretici örgütlerinden bazılarının da süt işleme tesisleri kurma talebini gündeme getirmiştir. Bu işe, üreticilerin ekonomik örgütlerinden olan kooperatiflerin değil, pazarlamada etkin olması gereken üretici birliklerinin değil de, ıslah amaçlı kurulmuş olan Damızlık Sığır Yetiştirici Birliklerinin talip olması gerçekten ilginç bir durumdur. Eğer gerçekleşirse belki de ülkemize has bir durum olacaktır.

Bu üretici örgütü gerekçelerini ise, sektörde bu alanda üreticilerin mağduriyetine neden olan bir boşluk olduğunu belirterek ve süt sektöründe isim sahibi olan bir ülkenin yaşadıklarını örnek vererek açıklamaktadır. “Hollanda 1960 başlarında üretici aleyhine olan piyasa gelişimini önce kooperatiflerle düzenlemeye çalışmış fakat yetersiz olduğunu anladığında üreticilere ait fabrikalar kurdurtmuştur. Bugün süt sanayinin %90’i üretici fabrikalarından oluşmaktadır.”

Üretici örgütlerinin sütü toplayıp, işleyip, pazarlamasına üretici menfaatlerini düşünen hiçbir kesim karşı çıkmaz. Yalnız süt sanayi ve pazarı çok önemli bir bilgi birikimini ve sermayeyi gerektirir. Kurulacak bu işletme profesyonel kadrolarla çalışmak yanında, sektörde ki güçlü aktörlerle de rekabet etmek zorundadır. Bunun yanı sıra pazarlama ve reklamlara ciddi oranlarda kaynak aktarma zorunluluğu vardır. Her şeyin ötesinde diğer aktörlere göre üreticiye daha yüksek fiyat verip, rakipleriyle aynı maliyetle çalışmak zorunluluğu da ayrıca dikkat edilmesi gereken husus olarak göze çarpmaktadır. Ayrıca, verdikleri örnekte üreticilere Devletin süt fabrikaları kurdurduğundan bahsedilmektedir ki, bu husus üreticilerin yaptıkları bu girişimler için devlet tarafından desteklendikleri anlamına gelmektedir. Ülkemizde ise Devletin bu yönde bir politikası şu an için yoktur , yani fabrikaları kendi imkanları ile kurmaları gerekmektedir. Son olarak belki de en önemli husus sütün toplanmasıdır. Ülkede faaliyet gösteren bir çok firmanın kendilerine ait bir süt toplama filoları vardır ve bu filolara ait yüzlerce araç her gün işletme işletme gezerek sütü toplamaktadır. Bu durumda üretici örgütünün de fabrika yanında böyle bir süt toplama filosu kurması gerekecektir ki, bu da ekstra maliyet anlamına gelmektedir.

Bütün bunlara rağmen bu üretici örgütünün yaşanabilmesi muhtemel bütün bu zorlukları bilerek bu işe atılması ve bunda başarılı olması, diğer üretici örgütlerini de bu işe girmeye teşvik etmesi açısından önemli bir gelişme olacaktır.

6.2.1.3.4. Dünya’da Benzeri Olmayan Organize Hayvancılık Bölgeleri Ülke Hayvancılığının Sorunlarını Çözebilir mi?

Organize hayvancılık bölgelerinin kurulması yıllardır ülkemizde her türlü platformda tartışılmış ve bunun ülke hayvancılığının işletme ölçeklerinin küçüklüğü, dağınıklığı, kaba yem üretiminin yetersizliği gibi sorunları çözeceği, bilimsel besleme ve bakım şartlarının iyileştirilmesi, kaliteli ve güvenli gıda arzının sağlanması, hayvan hastalıklarının ve bunlardan meydana gelen üretim kayıplarının önlenmesi, hayvanların ve işletmelerin kayıt altına alınması, hayvan kaçakçılığının önlenmesi, düşük maliyetli üretim yapılması, üretilen ürünlerin kolay ve eder fiyata pazarlanması gibi avantajlar sağlayacağı gibi gerekçelerle bir çok kesim tarafından desteklenir bir hal almıştır.

Konuyla ilgili çalışmalar, 26 Kasım 2004 tarih ve 25652 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan Milli Emlak Genel Tebliğ (Sıra No: 285) ile başlamıştır.

Bu Tebliğinin, “Organize Hayvancılık Faaliyetleri İçin Yapılacak Satışlar” alt başlığında Organize hayvancılık faaliyetinin tanımı; “ canlı türlerin üretilmesi, beslenmesi, geliştirilmesi ve diğer her türlü faaliyetlerle ekonomik değere sahip hale getirilmesi, hayvancılık faaliyeti için ihtiyaç duyulabilecek yem bitkilerinin her türünün araştırılması, geliştirilmesi ve yetiştirilmesi faaliyetleri ile bu faaliyetlerin bir arada veya ayrı ayrı gerçekleştirilmesi olarak değerlendirilecektir” şeklinde açıklanmaktadır.

Yine aynı bölümde; “Gerçek ve tüzel kişiler ile kamu kurum ve kuruluşları tarafından organize hayvancılık faaliyetlerinin gerçekleştirileceği hazine taşınmazlarının satın alınması taleplerinin karşılanmasında, taşınmazın planlı ve bu amaç için ayrılmış alanda olma şartı aranmayacaktır, fakat talep konusu yerde ilçe sınırları dikkate alınarak organize hayvancılık faaliyeti için belirlenmiş veya imar planlarında bu alana ayrılmış alanlar varsa öncelikle bu yerler değerlendirilecektir, bu husus ilgili idarelerden araştırılarak tespit edilecektir” hükmü ile hazine arazilerinin bu amaç için nasıl satılacağı belirtilmektedir.

İlgili Tebliğe göre, Hazine arazisini satın almak isteyen ilgililerden yapılması düşünülen hayvancılık türü için basit düzeyde hazırlanmış, kapalı ve açık alanların geometrik şekillerini gösteren ve kullanım amaçlarını belirten avan proje istenmektedir. Hazırlanacak bu avan projede;

- ✚ Talep konusu alanda yetiştirilecek hayvan türü ve sayısı,
- ✚ İhtiyaç duyulacak kapalı ve açık alanların yüzölçümü, yerleşim şekli ve açık alanlarda ne tür faaliyetlerin gerçekleştirileceği,
- ✚ Talep edilmesi halinde ne kadarlık bir alanın yem bitkisi üretimi için gerekli olduğu,

belirtilecek, talebe ilişkin söz konusu avan proje defterdarlıkça TKB İl Müdürlüğüne iletilerek;

- ✚ Söz konusu taşınmazın öngörülen faaliyet için yeterli büyüklükte olup olmadığının ve avan projenin talep konusu faaliyet için uygun olup olmadığının,
- ✚ Avan projede öngörülen faaliyet için gerekli arazi miktarının,
- ✚ Yem bitkisi üretimi için ne kadarlık bir alana ihtiyaç olduğunun tespiti istenecektir.

01.11.2005 tarihinde ise ikinci adım atılmış ve Sanayi ve Ticaret Bakanlığı ve Tarım ve Köyişleri Bakanlığı tarafından imza altına alınan “**Tarım Dayalı İhtisas Organize Sanayi Bölgeleri Kurulmasına Yönelik Protokol**” ile yıllardır tartışılan ve ülke hayvancılığına önerilen bu konu resmi hale dönüştürülmüştür.

Belediye Kanununda yer alan, şehirlerde mücavir alanda kalan hayvancılık işletmelerinin şehir merkezi dışına çıkarılması hükmü ile üreticilerin mağdur olması, bu protokole işlerlik kazandıracak müracaatları da beraberinde getirmiştir. Mücavir alanlarda özellikle besi işletmelerinin yoğun olarak bulunması, başvurularda besi işletmelerine yönelik organize hayvancılık bölgeleri kurulması taleplerinin ağırlıkta olmasına neden olmuştur. Bir çok besici, belediye kanununun yaptırımını yüzünden işletmelerini taşımak konusunda istekli gözükmemekte, bu yapılanmayı desteklemektedir. Bunun yanında süt işletmelerini bir araya toplamak ve daha rantabl üretim yapmak amaçlı başvurular da olmaktadır.

Bu Protokolün hukuki dayanağını; 3143 sayılı Sanayi ve Ticaret Bakanlığı’nın Teşkilat ve Görevleri Hakkındaki Kanun ile 441 Sayılı Tarım ve Köyişleri Bakanlığının Kuruluş ve Görevleri Hakkındaki Kanun Hükmünde Kararname oluşturmaktadır.

Protokolün amaç kısmında TDİOSB'nin amacı “tarımsal üretim yapan işletmelerin belli bir disiplin içerisinde bir araya toplanması, tek elden sevk ve idare edilmesine imkan sağlayan bir sistem oluşturulması, üretim için girdi temini ve ürünlerin pazarlanması, işletmelere teknik ve sağlık hizmetlerinin götürülmesi, üretici-sanayici-pazarlayıcı entegrasyonunun gerçekleştirilmesi, özellikle il ve ilçelerin mücavir alanları içerisinde insan sağlığını tehdit eder şekilde sürdürülen hayvancılık işletmelerinin yerleşim alanlarının dışarısına çıkarılması yanında örtü altı işletmelerinin bir araya getirilmesi ve kontrollü örtü altı üretiminin geliştirilmesi ” şeklinde açıklanmaktadır.

İlgili protokole göre; Tarıma Dayalı İhtisas Organize Sanayi Bölgesi kurmak için, kuruluş amaçları arasında TDİOSB kurulması bulunan tüzel kişilik (kooperatif, dernek, birlik, şirket vb.) müracaat edebilecektir.

Bunun için iş akış şemasının hazırlanması gerekmektedir. İş akış şemasında; Yer seçimi ile ilgili çalışmalar;

- ✚ Tüzel kişilik tarafından içerisinde ön araştırma ve bilgilendirme raporunun yer aldığı proje teklifi, ilgili Tarım İl Müdürlüğünün görüşü ve Valilik olurundan oluşan müracaat dosyasının hazırlanarak alternatif alanlar için sanayi ve Ticaret Bakanlığına başvurunun yapılması,
- ✚ Sanayi Bakanlığının kendisine iletilen Ön Proje ve Araştırma raporunu TKB'na iletmesi,
- ✚ TKB ilgili birimlerince değerlendirilen talebin uygun bulunması halinde mahallinde yapılacak yer seçimi etüt çalışmasına katılacak uzmanları ve çalışma tarihlerini STB'na iletmesi,
- ✚ Belirlenen tarihte her iki bakanlığa ait uzmanların mahallinde yer seçimi ile ilgili etüt çalışması yapması ve bunu tutanak haline getirmesi,
- ✚ Yapılan bu çalışma sonucunda TKB tarafından önerilen alan/alanlara ait uygulamaya esas görüşün STB'na bildirilmesi,
- ✚ TKB görüşünün olumlu olması halinde STB'nca Yer Seçimi Komisyonunun toplanması,
- ✚ STB'nca yer seçim komisyonunca incelenen alan/alanlara ait ilgili tüm kurum ve kuruluşların görüşlerinin alınması,
- ✚ Talep sahibi ilgili tüzel kişiliğin yer seçim komisyonunca uygun görülen alan ile ilgili olarak gözlemsel jeolojik etüt ve Çevresel Etki değerlendirmesi (ÇED) raporunun hazırlattırılarak komisyona sunulması,
- ✚ Belirlenen arazinin 4342 sayılı Mera Kanunu kapsamında olması halinde ilgili kuruluş tarafından tahsis amacı değişikliği talebinin yapılması şeklinde yapılmakta,

yer seçiminden sonra yapılacak çalışmalar ise;

- ✚ Tüzel Kişilik tarafından TDİOSB Projesi ilgili parsel bazında üst yapı modül projesi ve 1/5000 ölçekli genel yerleşim planının hazırlanması, ilgili tarım il müdürlüğünün görüşünün alınması ve TKB'nın ilgili Genel Müdürlüğünce onaylanması,

- ✚ STB'nca kamulaştırma çalışmalarına başlanabilmesi için TDİOSB tüzel kişiliğinin oluşturulması ile ilgili işlemlerin yapılması,
- ✚ Seçilen alanın Çevre Düzeni Planı (ÇDP) sınırları içerisinde kalması halinde STB'nca ilgili kuruma başvuru ile ÇDP'nda gerekli değişikliğin yapılması,
- ✚ Tüzel Kişiliğince hazırlanan 1/5000 ölçekli nazım ve 1/1000 ölçekli imar ve parselasyon planlarının STB'nca onaylanması,
- ✚ TKB tarafından TDİOSB'nde kendi mevzuatı çerçevesinde gerekli denetimlerin yapılması,
- ✚ OSB Bölge Müdürlüğü tarafından kendi alanına giren konularla ilgili denetimin yapılması, ayrıca TKB'nın ilgili Genel Müdürlüğünce belirlenen üretim kriterleri çerçevesinde üretim yapılmasının sağlanması, şeklinde belirtilmektedir.

İlgili Tebliğ ile protokol arasında bir çelişki hemen dikkati çekmektedir. Örneğin bir tüzel kişilik organize hayvancılık bölgesi kurmak için hazine arazisi almak amacıyla başvurduğu takdirde bu amaç için ayrılmış alan yoksa bile o bölgedeki talep ettiği bir alanı ilgili Tebliğ hükmüne göre satın alabilecektir. Bu araziye satın alıp organize ihtisas hayvancılık bölgesi kurmak istediğinde, eğer yukarıdaki protokol şartlarını yerine getirmiyorsa yani ilgili alan OİHB için uygun değilse aldığı bu arazide düşündüğü faaliyeti gerçekleştiremeyecektir.

Van'da kurulması düşünülen OİHB, bu tür yatırımların amaç ve hedeflerini daha detaylı anlamak açısından bir örnek olarak aşağıda açıklanmaya çalışılmıştır.

Van'da kurulması düşünülen OİHB'nin neler yapacağına bakıldığında;

- ✚ Öncelikle organize hayvancılık bölgesinin örgütlenme şekli, kurulacak Tüzel Bir kişilik şeklinde olacak,
- ✚ Tüzel kişilik bünyesinde 2 bin başlık damızlık süt sığırcılığı yetiştiriciliği, yem bitkisi üretimi ve yeteri kapasitede süt işleme fabrikası ile gübreyi değerlendirecek biyogaz tesisi kurulacak,
- ✚ Müteşebbisler belirlenirken, yatırımı gerçekleştirecek ekonomik güce sahip olmaları gözetilecek, bu amaçla yatırımı belirlenen sürede yapacaklarına dair kendilerinden taahhüt alınacak,
- ✚ Hayvan temini Tarım İl Müdürlüğü ve Üniversiteden alınacak referansla belirlenecek,
- ✚ Organize hayvancılık bölgesinde yapılacak tarımsal faaliyetler için gerekli donanımına sahip makine parkı kurulacak.

OİHB'nin sağlayacağı faydaları ise şu şekilde belirtmektedir;

- ✚ Kaliteli kaba yem üreterek, hayvanların kaba yem açığı kapatılacak, bu sayede maliyetler aşağı çekilerek verimlilik artırılacak,
- ✚ Irk ıslahı ve damızlık dişi materyal üretimi sağlanacak, bölgenin damızlık ihtiyacının karşılanmasına katkı sağlanacak,
- ✚ Besi işletmeleri için besi performansı yüksek ve kaliteli hayvan sağlanacak,
- ✚ Ülkenin et ve süt açığının kapatılmasına katkı sağlanacak,
- ✚ Kaliteli ve ihraç edilebilir nitelikte ürün üretilecek, bu ürünlerin yüksek fiyatla satılması sağlanacak,

- ✚ Hayvan hareketleri kontrol altına alınacak, hastalıkların kontrolü ve iyileştirilmesi sağlanacak, hayvan alım- satımları kayıt altına alınacağından devletin vergi gelirlerine katkı sağlanacak,
- ✚ Uzun vadeli hayvancılık teşvik politikalarının uygulanmasına katkı sağlayacak,
- ✚ OİHB’de sigorta şirketlerinin düşük primle sigorta yapması nedeniyle, hayvancılıkta sigortacılığın yaygınlaşması sağlanacak,
- ✚ Hizmetlerde yaşanan dağınıklık giderilerek toplulaştırılması sağlanacak (sağım, yem bitkileri üretimi ve depolanması, makine ve malzeme kullanımı, personel kullanımı vb.) böylece maliyetler düşürülerek karlılık artırılacak,
- ✚ Tarım- sanayi entegrasyonu sağlanacak,
- ✚ Tarım arazilerinin amaç dışı kullanımı önlenecek,
- ✚ Üretim tamamıyla bilimsel yöntemlerle yapılacak, Üniversitelerin ve Kamu kurumlarının buralarda bilimsel araştırmalar yapmasına imkan tanınacak,
- ✚ Hayvancılık yapmaya istekli üreticilerin yatırım yapmasına imkan sağlanarak üretimin çapı geliştirilecek,
- ✚ OHB bünyesinde kurulacak laboratuvar ile yem ve toprak analizi gibi analizler yapılacak, civardaki çiftçilerinde buradan faydalanması sağlanacak,
- ✚ OHB bünyesinde kurulacak yapılanmalarda uzman personel çalıştırılacağından, istihdama katkı sağlanacak,
- ✚ Hayvancılık işletmelerinin yol açtığı çevre kirliliği önlenecek,
- ✚ Veteriner, Ziraat gibi fakültelerdeki öğrencilerin uygulama yapması ve pratiklerinin geliştirilmesine katkı sağlanacak,
- ✚ Yatırımları teşvik edeceğinden istihdam imkanlarını artıracak dolayısıyla göçleri önleyecek, (VTB;2006)

Görüldüğü gibi OİHB’leri, ülkemizde son zamanlarda kurulan 1000 baş ve üzeri hayvancılık işletmelerinin, bir çok üreticinin tüzel kişilik altında bir araya gelerek oluşturdukları farklı bir versiyonuna benzemektedir.

Bu tür yapılanmaların yukarıda bahsedilen faydaları kadar, risklerinin de olabileceğine dikkat edilmelidir. Bu risklerin neler olabileceğine bakılacak olursa;

- ✚ Bu tür işletmelerde hayvan hastalıkları girdiği takdirde bütün hayvanlara bulaşma ihtimali vardır. Bu nedenle kontrollerin çok iyi yapılması gerekmektedir. Özellikle bölgede bir çok çiftçinin ahırını bulunacağı dikkate alındığında bu risk daha da önem arz etmektedir. Buraya ahır sahiplerinin aileleri ile girmesi önlenmeli, veya aileleri için farklı bir alan yapılmalıdır. Bunun dışında bölgeye girecek yemler ve yeni hayvanlar çok iyi kontrol edilmeli, bu amaçla mutlaka karantina bölgesi oluşturulmalıdır.
- ✚ Bölgedeki hayvanlardan günlük olarak çok ciddi miktarlarda gübre çıkacaktır. Bunun günlük olarak bertaraf edilmesi çevre kirliliğinin önlenmesi açısından önemlidir. Aksi takdirde bölge için büyük bir çevre sorunu oluşturabilecektir.
- ✚ Bu tür yatırımlara çok ciddi kaynaklar aktarılacaktır. Piyasada telaffuz edilen rakamlar 16-20 milyon YTL civarındadır. Bu kadar büyük meblağların dünyada hiç uygulanmamış, sadece iyimser ihtimaller üzerine kurulacak bir yapılanmaya yatırılması, bu sistemin başarısız olması durumunda ülke kaynaklarının israfı anlamına gelecektir. Bilindiği kadarıyla

Dünya’da uygulanmış örneği olmayan böyle bir yapılanma için çok iyi düşünülmesi gerekmektedir.

- “Hayvancılık işletmelerinin karlı olabilmeleri için işletmelerin kendi yem ihtiyaçlarını kendileri karşılamak için yem bitkisi ekmesi gerekmektedir. OİHB’de toplanan yetiştiriciler kendi arazilerinde yem bitkileri üretimi yapsalar bile barınaklara yemin taşınması ile nakliye masrafları artacak ve işletme karlılığı mümkün olmayacaktır.” (GONCAGÜL,T.;2005)

Yukarıda bahsedilen hususlar dikkate alındığında; öncelikle OİHB başvuruları arasından uygulanabilirliği en uygun olan bir tanesi seçilerek hayata geçirilmeli, başarılı olduğu takdirde başarı kriterleri de dikkate alınarak yenilerinin kurulmasına izin verilmelidir. Yani “ülkede başarılı bir örneğini görmek, ondan sonra yaygınlaştırmak” gerekmektedir.

6.2.1.3.5. Okul Sütü Programlarının Süt ve Süt Ürünleri Tüketimine ve Süt Piyasasına Etkileri

Dünyada bir çok ülke okul sütü programlarına büyük önem vermekte, geleceklere yatırım yapmaktadırlar. Mevcut veriler 60 dan fazla ülkede okul sütü programlarının uygulandığını göstermektedir. Sıvı süt pazarında okul sütünün önemi ülkelere göre değişim göstermektedir. Örneğin Tayland’da okul sütü toplam ulusal süt tüketiminin %25’ini oluşturmaktadır. Bu değer Japonya’da % 9, ABD’de % 7, Finlandiya’da % 5, Lesoto’da % 5, Norveç’te % 4, İsveç’te %4, Kanada’da ve Danimarka’da %3, diğer bir çok ülkede de bu oran %1 civarında seyretmektedir. Danimarka’da okul sütü programından sonra okullardaki süt tüketimi %40 artmıştır. Birçok ülkede okul sütü programları ulusal süt endüstrisinin geliştirilmesi ile ilişkilendirilmiştir. Örneğin Tayland, Çin, Brezilya gibi ülkeler bu yönde gelişim sağlamışlardır. FAO’nun işbirliği ile çeşitli ülkelerde, yılda en az iki kez olmak üzere “**Çocukların beslenmesinde sütün rolü ve okul sütü programlarının finanse edilmesi**” gibi konularda konferanslar düzenlenmektedir. Bunun yanında “Dünya Okul Sütü Günü” her yıl Eylül ayının son çarşambası birçok ülkede kutlanmaktadır. (GRIFFIN, M.,)

6.2.1.3.5.1. Avrupa Birliği’nde Okul Sütü Programı

Avrupa Birliği ülkelerinde uygulanan Okul sütü programının genel amacı; Avrupa Birliği Komisyonu tarafından ;

- Süt ürünleri pazarını genişletmek,
- Okul çocuklarında süt ürünleri tüketiminin devamını ya da artışı sağlamak,
- Çocukların okuldan sonra da devam ettirmelerin umarak, süt tüketim alışkanlığını desteklemek,
- Süt ürünlerinin okullarda diğer ürünlerle rekabet edebilecek fiyatlarda bulunmasını sağlamak,
- Süt ürünlerinin besin değeri ve özellikleri hakkında bilgi sağlayarak, süt ürünleri hakkındaki imajı ve bilgiyi iyileştirmek şeklinde ifade edilmektedir.

AB Komisyonu esas amacı ise ; AB pazarında süt ürünleri için istikrar sağlamak ve adil yaşama standartlarının sağlanmasına katkıda bulunmak şeklinde ifade etmekte, bu amaca ulaşmak içinse aşağıdaki uygulamaların araç olarak kullanılmasını önermektedir. (EU;schollmilk)

- ✚ Süt ve süt ürünleri tüketimini (talebi) artırmak
- ✚ Süt tüketim alışkanlığını desteklemek
- ✚ Süt ve süt ürünlerinin beslenmeye ve sağlığa olumlu katkıları hakkında doğru bilgi/egitim sağlayarak tüketimi desteklemek.

Bütün bunları gerçekleştirmek için Avrupa Birliği 1999 yılında yayımladığı **“Eğitim kurumlarında çocuklara süt ve belli süt ürünleri sağlanmasında topluluk yardımı hakkında Tüzükle ”** üye ülkelerde uygulanacak Okul Sütü Programına desteğin yasal alt yapısını oluşturmuştur. Buna göre AB’de, eğitim kurumlarındaki öğrencilere (anaokulu ve ilkokullar, eğer üye ülke isterse ortaokullar da dahildir), sıvı süt, yoğurt, fermente süt, peynir ve aromalı süt yardımı yapılmaktadır. Bu uygulama 1255/1999 sayılı Yönetmeliğin 14. maddesi ve 2707/2000 sayılı Yönetmelik çerçevesinde yapılmakta ayrıca ülkelerde ulusal yardımlarla da desteklenebilmektedir.

Ocak 2001’den itibaren Birlik yardımı, süt için hedef fiyatın %75’ine eşittir ve bu da süt eşdeğeri olarak belirlenen tam yağlı süt olmayan ürünlere yardımla birlikte günde öğrenci başına azami 0.25 litre süt eşdeğeridir. Bunun yanı sıra Ulusal yardımlar, her ülkede süt sektörünün katkılarıyla da finanse edilebilmektedir.

6.2.1.3.5.2. Türkiye’de Uygulanan Okul Sütü Programları;

Ülkemizde okul sütü programı ilk olarak 2001 – 2002 Eğitim yılının ikinci yarısında uygulanmış ve 2002 –2003 eğitim yılında devam ettirilmiştir. Bu dönemlere ait uygulamalarda; ülkemizin en yoğun göç alan 4 ili İstanbul, Ankara, İzmir ve Diyarbakır olarak belirlenmiş, bu illerin varoşlarındaki okullar hedef kitle olarak seçilmiştir. M.E.B. tarafından tespit edilen bu illerin varoşlarındaki okullarda “Okul Sütü” Programı başarıyla uygulanmıştır. Daha sonra değişen Set-Bir Yönetiminin ve ilgili Devlet Bakanlığı’nın konuya yaklaşımı olumsuz olmuş ve 2002 – 2003 eğitim yılındaki uygulamadan sonra Okul Sütü Programı, devam ettirilememiştir.

Tablo 245. Okul Sütü Projesi 2001-2002 Yılları Uygulaması

Bölge	İhale Fiyatları (TL)	Dağıtım Adet	*SYDTF Ödemesi (TL)
İstanbul Avrupa Yakası	169.400	23.699.673	4.014.724.606.200
İstanbul Anadolu Yakası	169.500	19.119.142	3.240.694.569.000
Ankara	169.500	16.133.876	2.734.691.982.000
İzmir	168.800	14.148.020	2.388.185.776.000
Diyarbakır	169.850	5.884.515	999.484.872.750
Toplam		78.985.226	13.377.781.805.950
Dağıtılan süt miktarı: 78.985.226 Adet X 0.2 lt	15.797.045 lt	(Yaklaşık 16 Bin Ton)	

Okul Sütü Projesi 2002- 2003 Uygulaması			
Bölge	İhale Fiyatları (TL)	Dağıtım Adet	SYDTF Ödemesi (TL)
İstanbul	269.000	44.069.900	11.854.803.100.000
Ankara	258.905	24.499.691	6.343.092.498.350
İzmir	254.000	17.648.714	4.482.773.356.000
Diyarbakır	255.000	8.000.000	2.040.000.000.000
Toplam		94.218.305	24.720.668.954.350
Dağıtılan süt miktarı: 94.218.305 Adet X 0.2 lt	18.843.661 lt	(Yaklaşık 19 Bin Ton)	
*FiyatlaraKDV dahil değildir.			

2005 yılında yaşanan süte fazlalık krizinin aşılması ve talebi artırmaya yönelik sektörün değişik kesimlerinden baskılar gelmesi üzerine ara verilen okul sütü programının hayata geçirilmesi için 2005 yılında tüm sektör temsilcilerinin katıldığı bir dizi toplantı yapılmıştır. Çalışmalar neticesinde SET-BİR tarafından 200 ml UHT sütün maliyetinin ne olacağı konusunda değişik hesaplamalar yapılmıştır. Bu hesaplamalara göre, Toplam süt maliyetine %10 kar+ nakliye eklendiğinde süt fiyatının 264.000-283.000 Kutu/TL, %12 kar+nakliye eklendiğinde 268.700-288.000 kutu/TL, %14 kar+nakliye eklendiğinde 273.500-293.000 kutu/TL, %16 kar+nakliye eklendiğinde 278.300-298.300 kutu/TL, %20 kar+nakliye eklendiğinde ise 288.000-308.000 kutu/TL olabileceği belirtilmiştir.

Okul Sütü Programının 1 milyon çocuk üzerinde ve 180 gün süreyle uygulanması düşünülerek yapılan hesaplamada ise programın toplam maliyetinin; %10 kar+ nakliyeye göre 47,5-50,9 trilyon TL, %12'ye göre 48,4-51,8 trilyon TL, %14'e göre 49,2-52,7 trilyon TL, %16'ya göre 50,1-53,7 trilyon TL ve %20'ye göre ise 51,8-55,4 trilyon TL olacağı belirtilmiştir. (TKB;2005-1)

Bütün bu çalışmalar dizisi sonuç vermemiş, Devlet ortalama 47,5-55,4 trilyon TL arası maliyeti olan, gelecek nesillere yatırım programını hayata geçirememiştir. Bunun yanı sıra yukarıda da bahsedildiği gibi gerek tüketimi artırıp sağlıklı nesiller yetiştirmek gerekse süt piyasasını düzenlemek amacıyla bir araç olarak kullanılan okul sütü programları birçok ülkede yasal olarak Devlet güvencesine altına alınmış, hükümetlerin tercihlerine bırakılmamıştır. Birliğimiz bu yönde gerekli yerlere talepte bulunmasına karşılık istenilen sonucu elde edememiştir.

6.2.1.3.5.3. Polonya'da Okul Sütü Programı Ülkemiz İçin Bir Örnek Olabilir mi?

“2003 yılından beri Polonya Uluslararası Reklamcılık Birliği “Süt için, Harika olacaksınız” programını yürütmüştür. Bu program Uluslararası Reklamcılık Birliği tarafından yürütülen “Gelecek İçin Pazarlama” kampanyasının bir parçasıdır.

Bu kampanya çocukları ve ebeveynleri hedef almıştır.

Medyada: TV, radyo, gazeteler, mecmualar, internet gibi birçok ortamlarda ünlüler süt içimini popülerleştirmiştir.

- 12 TV istasyonu, 3 radyo istasyonu, 50 gazete ve dergi, 20 internet servisi ve 3 turizm firması medyaya kar gözetmeksizin sponsorluk etmişlerdir
- Kampanya toplumda iyi bir şekilde tanınmaktadır.
- Poznan Tarım Üniversitesi, Tarım-Gıda Ekonomisi Bölümü gibi bilimsel kuruluşlar genç insanların süt tüketiminin ve tüketim alışkanlıklarının izlenmesi ile süt ürünleri araştırmasında aktif bir rol oynamışlardır.
- Polonya'daki bu süt promosyonu programı oldukça geniş kapsamlıdır. 6.600.000 okul çocuğunda yıllık 345 milyon litrelik bir talebi kapsamaktadır.
- Birkaç yıllık kısıtlı faaliyet döneminden sonra 2004 yılında temelde AB düzenlemeleri ve fonları olan iyi planlanmış kapsamlı bir hükümet planı başlamıştır.
- Birçok hükümet harici kurum ve özel firmalar bu programda aktif bir rol oynamışlardır. Etkili bir şekilde düzenlenen program sayesinde tüm toplumdaki süt tüketimi artmıştır.
- Görüldüğü gibi Polonya'da okul sütü programı tüm kesimlerin ortaklaşa hareketi ile ulusal bir kampanya halinde yürütülmüştür.” (SZRAJDER,M., ve Ark.;2004)

Polonya örneği incelendiğinde ülke olarak geleceğe top yekun nasıl yatırım yapıldığı açıkça görülmektedir. Ülkemizde de bu tür faaliyetlerin hayata geçirilmesine ihtiyaç vardır ve bu konuda en kısa zamanda gerekli adımlar atılmalıdır.

6.2.1.3.6. “1/98 Sayılı” Ortaklık Konseyi Kararı Çerçevesinde Sığır Eti ve Canlı Hayvan İthalatının AB-Türkiye Arasında Yarattığı Gerilim

Türkiye ile Topluluk arasında tarım ürünleri ticareti açısından ilişkileri zora sokan en önemli gelişme, Türkiye'nin Topluluktan yapacağı canlı hayvan ve et ithalatına yasaklama getirilmiş olmasıdır. Türkiye, yeni tercihli rejim çerçevesinde, 1.1.1998'den itibaren AB çıkışlı aşağıdaki ürünlere;

- Damızlık Sığır (sıfır gümrük, limitsiz kota)
- 80-160 kg arası diğer canlı sığırlar (sıfır gümrük, **2000 ton**)
- Ağırlığı 80-160 kg dışında olan diğer canlı sığırlar (%50 GV indirimi, **1500 ton**)
- Diğer Kemikli Parçalar (Sığır eti dondurulmuş-**5.000 ton**) %50 indirim; 1998 max %43, 1999 max %37, 2000 %30
- Diğer Kemikli Parçalar (Sığır eti dondurulmuş- **19.000 ton**) ; %30 indirim; 1998 max %61, 1999 max %52, 2000 %43.

toplam olarak yıllık 22.500 ton et tavizi vermiştir. 8 yıllık alınmayan toplam miktar ise 180.000 ton yapmaktadır.

Tarım ve Köyişleri Bakanlığı'nın, 26.8.1996'dan itibaren, “Türkiye’de şap hastalığı mevcut olduğu ve ithal hayvanların sağlığının Ülkemizdeki hastalık nedeniyle muhafaza edilemediği” gerekçesiyle, canlı hayvan ve et ithalatında kontrol belgesi düzenlememesi nedeniyle anılan ürünlerin ithalatı, belirtilen tarihten bu yana yapılamamış ve tarife kontenjanları işlerlik kazanamamıştır. Türkiye'nin bu yasağı sonrasında, AB'nin 1995 yılında 184 milyon ECU olan Türkiye'ye yönelik canlı hayvan ve sığır eti ihracatı, 1997 yılında 1,3 milyon ECU'ye düşmüştür.

Bu uygulamayı 1/98 sayılı OKK ile elde ettiği asli bir hakkın ihlali olarak değerlendiren AB, kotaların kullanılamaması nedeniyle ortaya çıkan kayıpların telafisi olarak fındık, karpuz ve domates salçasında Türkiye’ye tanımış olduğu tavizleri 17.7.1998 tarihinden itibaren askıya almıştır. Ancak her üç ürün açısından da bir miktar kısıtlaması yada yasaklama söz konusu değildir. Karşı tedbir kararından sonra da, OGT hadlerinde gümrük vergisi ödemek suretiyle ihracat yapmak mümkündür.

Türkiye’nin Topluluktan yapılacak olan canlı hayvan ve et ithali ile ilgili bir diğer gelişme ise; Bakanlığımızın, AB yesi bazı ülkelerde BSE (Deli Dana) hastalığının insanlara da bulaştığının anlaşılmaması zerine Mart 1996’da kapsamlı bir ithalat yasaklaması uygulamaya başlaması ve daha sonra Ağustos 1996’da bazı kapsam değişiklikleri yapmak suretiyle ithalat yasağı kararını uzatmasıdır. Ortak bir karara dayanan asli bir hakkın ihlal edildiğini savunan AB Komisyonu, istişare talep etmiş ve 1997 ile 1998 yıllarında veteriner uzmanların da iştiraki ile danışmalarda bulunulmuştur. Komisyon tarafı, “genellik ve kesinlik arz eden bir ithalat yasaklaması tedbirini durumla ölçülü olmayan aşırı bir karar olarak telakki ettiğini, gerekli garantileri vermeye hazır olduklarını ve alınan kararın, ikili ortaklık hukukunun ihlali olduğu kadar, DT kurallarının da ihlali olduğunu” iddia etmiştir. Bir mutabakat hasıl olmadığından, 1998 yılı Temmuz ayında AB Konseyi karşı önlem almış ve ülkemizin yine aynı karar kapsamında elde ettiği domates salçası ve karpuz tavizlerini askıya almıştır.

Sonuç olarak, bütün Ortaklık organlarında bu konu AB tarafınca gündeme getirilmiş ise de, herhangi bir gelişme kaydedilmemiştir. 2000 yılından itibaren, diğer bazı anlaşmalı ülkelerle yapıldığı gibi, sorunun daha fazla devamına engel olup, dostane bir çözüm bulunmasını teminen bu tavizlerin askıya alınarak yeni ve ilave tavizler tesis edilmesi önerilmiştir. Bir müddet bu teklife sıcak bakmayan Komisyon ile 2001 yılında bu yönde istişarelerde bulunulmuştur. Hatta, hem tarım ürünleri ticaretinin geliştirilmesi hem de canlı hayvan ve et ithalatının yapılmamasından kaynaklanan sorunların çözümü maksadıyla, telafi amaçlı yada ilave verilebilecek ürünlere ilişkin bir liste hazırlanmıştır.

Ancak, AB’nin uğradığı ticaret mahrumiyeti, geriye dönük telafi hesaplaması ve telafi kapsamında değerlendirilecek ürün cinsleri üzeride tam bir görüş birliğine varılamamıştır. Ayrıca, Topluluk, çeşitli vesilelerle, “canlı hayvan ve et ticaretindeki sorun çözülmeden, tarım ürünleri ticaretinin geliştirilmesi konusunda müzakereye girmeyeceklerini, hatta, daha fazla zaman kaybının Türkiye’nin üyeliğinin askıya alınmasına dahi sebep olabileceğini” ifade etmiştir (YAVUZ ve Ark.; 2004).

Avrupa Birliği bu konuda hala bastırmakta, üreticilerinin zarar ettiğini, anlaşmadan doğan hukuki haklarının ihlal edildiğini belirtmekte, bu konudaki baskılarını Türkiye için her yıl yayınladığı ilerleme raporlarında “Türkiye ette AB’ye verdiği tavizi teknik engeller koyarak yerine getirmemekte” şeklinde ifade etmektedir.

6.2.1.3.6.1. AB'den Yapılacak Canlı Hayvan ve Et İthalatının Ülkemize Etkileri

Daha önce bahsedilen gerekçelerle AB'den yapılacak canlı hayvan ve et ithalatı işlerlik kazanamamıştır. Ayrıca bu çerçevede Serbest Ticaret Anlaşmaları kapsamında mevcut verilmiş tavizlerin eklenmesiyle, 1/98 sayılı OKK kapsamındaki mevcut kotalara ilave 3.050 ton canlı hayvan ve 100 ton ette taviz tanınması öngörülmüştür. Verilen tüm bu tavizlere ait kontenjanlar doldurulduğunda, gerek dondurulmuş gerekse canlı hayvan olarak ülke içine giren toplam et arzı 23.200 ton olmaktadır.

AB'den yapılması gereken et ithalatının gerçekleşmesi durumunda, Türkiye'deki et piyasası ve et üretimi yapan kesimin ne ölçüde etkileneceği önemli bir soru olarak ortaya çıkmaktadır. Bu sorunun cevabının verilebilmesi amacıyla daha önce çeşitli kuruluşlarca kantitatif piyasa araştırmaları yapılmış ve bu araştırmalarda ithal canlı hayvan ve etin maliyetleri, yerli üretim ile karşılaştırılmıştır. Elde edilen sonuçlar bugün itibarıyla yerli üretim maliyetleri ile gümrüklü ithal maliyet fiyatlarının aynı seviyede teşekkül edeceğini göstermektedir. Aşağıda Ülkemiz gerçekleri göz önünde bulundurularak maliyetlerin daha farklı düşünüldüğü bir piyasa analizi yapılmıştır.

6.2.1.3.6.1.1. Tavizli Dondurulmuş Sığır Eti İthal Maliyeti

AB çıkışlı 19.000 tonluk (5.000 tonu %30, 14.000 tonu % 43 gümrük tarifeli, bu oran 2005 yılından itibaren 19.000 tonun tamamı için %50 olacaktır.) dondurulmuş hayvan etinin % 50 gümrük tarifesinden ithal maliyetleri ile yerli üretim maliyetleri karşılaştırıldığında, ithal et maliyetinin, yerli üretim maliyetinin neredeyse yarısı kadar olduğu görülmektedir .

Tablo 246. Dondurulmuş Sığır Eti Birim Maliyeti ve AB'den İthal Maliyeti (Tavizli)

Dondurulmuş Sığır Eti	İthal		Yerli	
	Euro/ton	TL/Kg	Üretim Maliyeti (TL/kg)	Toptan Satış (TL/Kg)
Birim Fiyatı (CIF)	1.100	2.064.487		
Uygulanan G.V. (%50)	550	1.032.243		
Gümrüklü İthal Maliyeti	1.650	3.096.730		
Diğer Masraflar (% 6)	66	123.763		
Toplam İthal Maliyeti	1.716	3.220.493	6.535.000	6.800.000

Kaynak:EBK, <http://www.tcmb.gov.tr> , EBK,2004 a,b

1995 yılı öncesinde uygulanan gümrük vergileri ve spesifik vergiler; (kasaplık canlı sığır için % 5, sığır eti için % 15'e ek olarak toplu konut fonları kasaplık canlı sığır için 800 Dolar/Ton, sığır eti için 1.000 Dolar/Ton) DTÖ tarife taahhütlerimiz çerçevesinde ad valorem (değer üzerinden oransal) vergiye dönüştürülmüştür. Canlı sığır ve sığır eti ithalatında uygulanan gümrük vergilerini (DTÖ Pazara Giriş Tarife Taahhütlerimizin en üst seviyesinde olduğundan) daha fazla

yükseltirme imkan bulunmamaktadır.

6.2.1.3.6.1.2. Tavizsiz Kasaplık Canlı Sığır İthal Maliyeti

Kasaplık canlı sığırın mevcut gümrük vergileri ile ithalatı halinde; (yerli üretim maliyetleri ile ithal maliyetlerinin aşağı yukarı aynı seviyede olduğundan Tarım ve Köyışleri Bakanlığınca sürdürülen kontrol belgesi uygulamasına son verilse bile) teorikte yerli üreticilerin ihracatçılarla başa baş rekabet edebilecekleri görülmektedir .

Tablo 247. Kasaplık Canlı Sığır Birim Maliyeti ve AB'den İthal Maliyeti

Kasaplık Canlı Sığır	İthal		Yerli	
	Euro/ton	TL/Kg	Üretim Maliyeti (TL/kg)	Toptan Satış (TL/Kg)
Birim Fiyatı (CIF)	900	1.689.125		
Uygulanan G.V.(% 136)	1.224	2.297.210		
Gümrüklü İthal Maliyeti	2.124	3.986.335		
Diğer Masraflar (% 6)	54	101.347		
Toplam İthal Maliyeti	2.178	4.087.682	4.075.000	4.500.000

Kaynak: <http://www.tcmb.gov.tr> , EBK,2004 a,b

Kasaplık Canlı Sığır birim maliyeti ve AB'den İthal Maliyetine baktığımızda toplam ithal maliyeti ile yerli maliyet yaklaşık 4.1 TL dir. Yerli toptan kg satış fiyatı ise 4,5 milyondur.

6.2.1.3.6.1.3. Tavizsiz Dondurulmuş Sığır Eti İthal Maliyeti

Dondurulmuş Sığır Eti Birim Maliyeti ve İthal Maliyet fiyatına baktığımızda, ithal maliyetin Kg fiyatı 6,8 milyon TL iken, yerli üretim maliyeti 6,5 milyon TL'dir. Toptan satış fiyatı ise 6,8 milyon TL' dir.

Tablo 248. Dondurulmuş Sığır Eti Birim Maliyeti ve AB'den İthal Maliyeti (Gümrük tarifeli)

Dondurulmuş Sığır Eti	İthal		Yerli	
	Euro/ton	TL/Kg	Üretim Maliyeti (TL/kg)	Toptan Satış (TL/Kg)
Birim Fiyatı (CIF)	1.100	2.064.487		
Uygulanan G.V.(% 225)	2.475	4.645.095		
Gümrüklü İthal Maliyeti	3.575	6.709.582		
Diğer Masraflar (% 6)	66	123.869		
Toplam İthal Maliyeti	3.641	6.833.451	6.535.000	6.800.000

Kaynak: <http://www.tcmb.gov.tr> , EBK,2004 a,b

Sığır eti'nin mevcut gümrük vergileri ile ithalatı halinde; kontrol belgesi uygulamasına son verilse

bile teorikte yerli üreticilerin ihracatçılarla başa baş rekabet edebilecekleri görülmektedir . (ALBAYRAK, K. ve Ark. ; 2005)

Üreticiler olarak; hem yukarıda bahsedilen maliyet unsurlarının iç piyasayı bozacak nitelikte olması, hem de BSE çıkmış ülkelerden gelecek ürünlerin insan sağlığımızı riske sokabilecek olması nedeniyle bu ithalatın kesinlikle yapılmaması gerektiğini düşünmekteyiz. Ancak, çok zor durumda kalınacak olursa, “1/98 OKK’nın ekinde yer alan ve Topluluk ile Topluluğun onayladığı diğer ülkelerden ithal edilecek etlerin işlenmesiyle elde edilecek ürünlerin topluluğa ihracatına imkan tanıyan Ortak Deklarasyon” çerçevesinde gelecek olan bu ürünlerin işlenerek ülke içine girmeden AB’ye geri gönderilmesi talep edilebilir.

6.2.1.3.7. Canlı Hayvan ve Et Kaçakçılığı, Nedenleri, Yöntemleri ve Alınması Gereken Tedbirler

Kaçak hayvan ve hayvansal ürün girişleri ülkemizin jeopolitik konumu nedeniyle devamlı bir sorun teşkil etmekte ve önlenmesi de genelde zor olmaktadır. Ülke hayvancılığına verdiği zarar ve insan sağlığı üzerinde yarattığı hastalık riskleri dikkate alındığında konunun önemi daha da iyi anlaşılmaktadır.

Hayvan hareketlerine ilişkin hususlar 3285 sayılı Hayvan Sağlığı ve Zabıtası Kanunu ve Yönetmeliği ile belirlenmiştir. Son yıllarda Bakanlık teşkilatı tarafından uygulanan numaralama ve kayıt sistemi olumlu gelişmeler sağlamakla birlikte bu konudaki yetersizliklerde göz ardı edilemez. Kontrolsüz hayvan hareketleri ile bulaşıcı hastalıklar ülkemizin dört bir yanına yayılmakta, özellikle kurban bayramı dönemlerinde yoğun hareketlilik sistemi tehdit etmektedir. Salgın ve bulaşıcı hastalıkların Ortadoğu, Yakındoğu ve Kafkas ülkelerinden ülkemize bulaştığı da acı bir gerçektir. Bu hayvanların büyük bir kısmını da küçükbaş hayvanlar oluşturmaktadır.

Bu konuda;

- Yurt içi-yurtdışı canlı hayvan ve et fiyatlarının dengesizliği,
- Dolar kurunun düşüklüğü,
- Sınır bölgelerinde yaşayan ailelerin ekonomik sıkıntı içinde olmaları,
- Üretim maliyetlerinin diğer ülkelerdeki maliyetlerden yüksek olması,
- Yurt içi hayvan varlığının verimsizliği,
- Bazı tüccarların kolay para kazanma isteği,
- Uluslar arası ve yasa dışı suç örgütlerinin kendilerine mali kaynak yaratma çabaları

en önemli nedenler olarak görülmektedir (ALBAYRAK, K.; 2002).

Bölge Ziraat odalarımız ise kaçakçılığın başlıca sebeplerini; sınırlarda kontrollerin yetersiz olması ve hayvanların çok uzun mesafeleri hiçbir engelle karşılaşmadan aşması, sığırlarda küpe sistemi varken küçükbaşlarda beyanın esas alınması, pazarlarda gerekli tedbirlerin alınmaması, mezbahalarda gerekli kontrollerin yapılmaması şeklinde açıklamaktadır.; bunların dışında üreticilerin üretim maliyetlerinin çok yüksek olmasına rağmen sınır ülkelerdeki hayvan fiyatlarının düşük olmasının da kaçakçılığı körüklediğini belirtmektedirler.

Canlı hayvan ve et kaçakçılığında uygulanan başlıca üç yöntem bulunmaktadır. Bunlardan ilki, kaçak olarak getirilen hayvanların sınıra en yakın köylere götürülerek, buradaki muhtarlardan menşe şahadetnamesi çıkartılması ve sanki o köyde yetiştirilen bir hayvanmış gibi gösterilmesidir (TKB; 2003).

İkinci yöntem, belediye ve özel sektör kombina ve mezbahalarında kesilen ve kulak küpesine sahip olan hayvanların kesimlerinden sonra kulak küpelerinin, kaçak olarak getirilen hayvanlara takılarak sanki hayvan kesilmemiş gibi gösterilmesidir. Söz konusu bu iki yöntem kaçak hayvanları resmileştirmekte ve yurt içinde herhangi bir engellemeye maruz kalmadan rahatça dolaşabilmesini sağlamaktadır.

Üçüncü yöntem, kaçak olarak getirilen hayvanların sınır bölgelerine çok yakın olarak kurulan kombina ve mezbahalarda doğrudan kesilmesidir. Kesimlerden elde edilen karkaslar ya ürüne işlenerek ya da yine kaçak olarak pazarlanmakta ve daha çok işleme sanayi tarafından değerlendirilmektedir.

Yasal olan Dördüncü Yöntem ise; yolcu otobüslerinin bagajlarında Bulgaristan, Romanya ve Ukrayna menşeli et getirilmesi ve bu etlerin büyük şehirlerde pazarlanması şeklindedir. Bu uygulama ile kişi başına 50 kg lop et getirilebilmekte ve günü birlik gidiş-gelişlerle 44 yolcu kapasiteli bir otobüsle yaklaşık olarak 2 ton lop et getirilebilmektedir. (ALBAYRAK,K.,ve Ark.; 2005)

Yasal olmayan bir diğer yöntem ise; “açık denizlere demirleyen yabancı gemilerle getirilen kaçak etlerin balıkçı tekneleriyle kıyıya taşınması ve resmileştirilerek iç piyasaya sürülmesidir.” (DOĞAN, N.;2007)

Bilindiği üzere 2004 yılında İran ve Hindistan menşeli 245 adet hayvanın sınırlarımızdan kaçak girip hiçbir zorlukla karşılaşmadan Ankara'ya kadar gelip, buradaki bir mezbahada yakalanmıştır. Bu durum denetimin sadece sınırlarda değil ülke içi hayvan hareketlerinde de yetersiz olduğunu açıkça göstermektedir. En son olarak 2005 yılında Şap hastalığının ülkemizde daha önce görülmemiş yeni bir türünün, ülkemize kaçak hayvanlardan girdiği ve tüm ülkeye yayıldığı hatırlanacak olursa konunun hala güncelliğini koruduğu söylenebilir.

Kaçak hayvan girişlerinin önlenmesi için alınması gereken tedbirler sıralanacak olursa;

- ✓ Kaçak hayvan girişlerini sadece polisiye tedbirlerle değil, fiyat istikrarıyla önleyebiliriz. Bu nedenle hayvancılıkta düşük maliyetli üretimi sağlayacak ve üreticilerin ürünlerini uygun fiyata satabilecekleri politikalar oluşturulmalıdır.
- ✓ Kaçak hayvan sevkleriyle ilgili sorunu tek başına Tarım ve Köyişleri Bakanlığı'nın çözmesi mümkün değildir. Bunun önlenmesi için mahalli idarelerin ve borsaların yükümlülüğünde olan hayvan pazarlarının ruhsatlandırılması ve hayvan pazarlarına girişin zorunlu hale getirilmesi, mezbahada kaçak hayvan kesimlerinin kesinlikle engellenmesi gerekir. Bu

kapsamda; 28 Temmuz 2002 tarih ve 24829 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan “Sığır Cinsi Hayvanların Tanımlanması, Tescili ve İzlenmesi Yönetmeliği”nin 10. maddesinde belirtilen “Mezbaha ve Kombina Yetkililerinin Sorumluluk ve Yükümlülükleri”nin özellikle küçük mezbahalar yönünden sıkı bir denetimle uygulanması sağlanmalı ve yine aynı yönetmeliğin 11. maddesinde belirtilen “Hayvan Pazarları Yetkililerinin Sorumlulukları ve Yükümlülükleri” özellikle kaçakçılığın yoğun olduğu bölgelerde sıkı bir denetimle uygulanmalıdır.

- ✓ Ülkemizde küçükbaş hayvanların beyana tabi olarak kayıt altına alınması kaçak hayvan girişlerinin küçükbaş ağırlıklı olmasına neden olmaktadır. Kaçak girişleri minimum düzeye indirebilmek için küçükbaş hayvanlarda da sığırlardaki gibi küpeleme sistemine geçiş sağlanmalıdır. Bu konuda özellikle Islah Amaçlı Koyun-Keçi Yetiştirici Birliklerinin kurulması sonrasında adımlar atılmış, hayvanlar küpelenmeye başlamıştır. Bu faaliyetin tüm yurda yaygınlaştırılması gerekmektedir.
- ✓ Kaçak hayvan alan satan ve pazarlayanlara uygulanacak cezalar 3285 sayılı Hayvan Sağlık Zabıtası Kanunu ve bu kanunun bazı maddelerinde değişiklik yapan 06.05.2003 tarih ve 25100 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan 4854 sayılı “Bazı Kanunlardaki Cezaların İdari Para Cezasına Dönüştürülmesine Dair Kanun” la belirlenmiştir. Bu meblağlar kaçakçılığı caydırıcı nitelikte değildir, bu nedenle ceza miktarları caydırıcı olacak miktarlara yükseltilmelidir.
- ✓ Kurumlar arası koordinasyon eksikliği giderilmelidir.
- ✓ Canlı hayvanların bir yerden başka bir yere nakledilmesi sırasında Veteriner Sağlık Raporu ve Menşei Şahadetnamesi yanında, bağlı oldukları Ziraat Odasından alınacak canlı hayvan yol belgesi bulundurma şartı aranmalı ve bu konu ile ilgili olarak 3285 sayılı Hayvan Sağlık ve Zabıtası Kanununda gerekli değişiklikler yapılmalıdır.

6.2.1.3. 8. Büyük Ölçekli İşletmelerin Kurulması ve Damızlık Hayvan İthalatı Baskıları

Bilindiği üzere ülkemiz, Deli Dana Hastalığı (BSE) nedeniyle AB ve sonraki yıllarda da hastalığın çıktığı diğer ülkelerden her türlü canlı hayvan ve hayvansal ürünlerin ithalatına yasak koymuştur.

Son zamanlarda hayvancılık sektöründe büyük ölçekli işletmelerin kurulmaya başlanması bu yasağın delinmesi girişimlerini de beraberinde getirmiştir. Özellikle Avrupa Birliği ülkelerindeki hayvanların yüksek verimli olduğu, AB standartlarında süt ve et üretiminin yapılması için ülkenin büyük ölçekli işletmelere ihtiyaç duyduğu, et ve süt fiyatlarının gelişmiş bir çok ülkeye göre pahalı olduğu, ülkemizin damızlık hayvan açığı olduğu mevcut hayvanların da bu tür büyük işletmelerin ihtiyaçlarını karşılayacak kalitede olmadığı gibi söylemler de bu tür girişimlerin gerekçelerini oluşturmuştur. Neticede gerek siyasi gerekse bürokratik anlamda geniş kapsamlı bir baskı oluşturulmaya çalışılmıştır. Bu baskı grupları eğer ithalata izin verilmezse kiraladıkları TİGEM işletmelerinin atıl durumda kalacağı yönünde tehditlerle baskılarına devam etmişlerdir.

Bu tür yatırımlar, kamuoyuna yapılan açıklamalarda ülke süt hayvancılığının kurtuluşu olarak sunulmaktadır. Fakat, Türkiye’de ancak böyle işletmeler kurulduğu ve sayıları arttığı takdirde AB standartlarında süt üretimi yapılabilir görüşünün doğru olmadığını yine AB

lkelerindeki süt işletmelerine yönelik Ŗu istatistikler açıkça ortaya koymaktadır.

AB'nin en önemli süt üreticilerinden Fransa'da süt işletmelerinin sadece yüzde biri, İtalya'da yüzde dördü, Avrupa'nın en büyük süt üreticilerinden Almanya'da sadece yüzde 3,8'i 100 ba ve üzeri hayvana sahiptir. AB'ye yeni giren ve ülkemizin model olarak aldığı Polonya'da da sadece binde birinin 100 ba ve üzeri hayvana sahip olduğu görülmektedir.

Kısacası, AB standartlarında üretim yapmak için bırakın bin ba ve üzeri işletme kurmayı, 100 ba ve üzeri işletme kurmak bile n koşul değildir. AB, kaliteli sütü ortalama 40-50 ba hayvana sahip işletmelerde sağlamaktadır ki, bizim de hedefimiz bu olmalıdır. Yani küçük ölçekli işletmeleri pazara dönük sağlıklı süt üreten orta ölçekli işletmeler haline dntrmeliyiz.

Bununla birlikte ülkemizde büyük işletmeleri kuran veya kurmak isteyen yatırımcıların dile getirdikleri talepleri düşündürücüdür.

Bu çevreler; ülkemizde yeterli miktarda damızlık hayvan bulamadıklarını, ülkemizdeki süt hayvanlarının verimlerinin düşük olduğunu, bir çok hayvanda hastalık olduğunu gerekçe göstererek damızlık hayvan ithalatına izin verilmesini istemekte, bu ithalatın da ısrarla deli dana çıkan AB ülkelerinden yapılmasını talep etmektedirler. En son olarak "Avrupa'daki hayvanların %20-30 daha ucuz oldukları" ve "Ŗu anda sanayiciler süt bulmakta zorlanıyorlar" görüşleri de eklenmiştir. Bu kesimler "ithalata karşı çıkanlar, rekabetten kaçmak isteyenlerdir" diyerek hedef saptırmakta, kamuoyunun asıl tehlikeyi görmesine engel olmaya çalışmaktadırlar.

Bilindiği üzere deli dana hastalığı, geçen yıl İsveç'te de çıkmış ve bu suretle süt hayvancılığında gelimi tüm AB lkelerinde grlmtir. Hastalık anne karnında bile yavruya geçebilmekte, hastalığın insanlarda ortaya çıkış süresi ise çok uzun zamanları alabilmekte, canlı hayvanlarda tespit edilememekte, sadece hasta hayvanın kesim sonrası incelenmesi ile tespit edilmektedir. Bu nedenle Türkiye, bu hastalığın çıktığı bütün ülkelerden her türlü canlı hayvan ve hayvansal ürün ithalatını yasaklamıştır. Hastalığın ne kadar tehlikeli ve riskli olduğu göz önüne alınacak olursa bu tür yaklaşımlar ve taleplerin gerek tüketiciler gerekse üreticiler olarak kabul edilemez nitelikte olduğu açıktır. Çünkü böyle bir isteğin yerine getirilmesi, gerek ülke hayvancılığını gerekse insanımızın sağlığını riske sokmak anlamına gelecektir.

Buna rağmen söz konusu kesimler, Avrupa Birliği'nden ithalata izin verilmemesi karşısında "biz süt hayvancılığını geliştirmek istiyoruz fakat ithalata izin verilmemekle nmz tıkanıyor" gibi gerekçelerle baskı oluşturmaya devam etmektedirler.

Türkiye'de, 100 ba ve üzeri hayvan ithalatı Bakanlığın iznine tabidir ve bunun yapılmasının önünde hiç bir engel yoktur. Fakat ısrarla, deli dana çıkan Avrupa Birliği ülkelerinden ithalat yapılması istenmekte, hatta bir çok yabancı yatırımcının ülkemizde çiftlikler kurmak istedikleri Ŗeklinde beyanatlar verilerek, sanki yabancıların ülkemiz süt sektörünü yükselen değer olarak gördükleri ve bunu değerlendirmek istedikleri izlenimi bırakılmaya çalışılmaktadır.

Ülkemize gelen AB süt sektör uzmanları, "bir sonraki yılın süt fiyatını bilmeyen hiçbir

yatırımcı AB’de süt üretimi yapmaz” derken, AB menşeli büyük yatırımcılar nasıl bu riski göze alıp da ülkemizde yatırım yapacaklardır?

Bizim, süt hayvancılığını geliştirmek ve sektöre rekabetçi bir yapı kazandırmak için büyük ölçekli süt işletmeleri kurmak yerine, öncelikle süt sektöründe Devletin müdahale edebileceği bir piyasa mekanizması oluşturmamız gerekmektedir. Çünkü Türkiye Dünya’da süt piyasasına Devletin müdahale etmediği nadir ülkelerden biridir. Bu nedenle üretimde en küçük bir fazlalık veya talepte en küçük bir düşüşte üreticiler sütünü satmakta zorlanmaktadır. Nitekim bu eksikliğin faturasını süt üreticisi, fiyatların ciddi bir şekilde düştüğü 2005 yılı krizinde acı bir şekilde ödemek zorunda kalmıştır.

Ülkemizde henüz bir BSE vakası çıkmamıştır. Eğer böyle bir vaka çıkacak olursa Türkiye bu kadar hayvanın itlafını karşılayabilecek midir? Bunların yerine yenilerini ikame edebilecek midir? BSE (deli dana) eradikasyonu için gelişmiş ülkelerin ayırdığı kaynakları ayırabilecek midir? Hayvansal ürünlere yönelik çok aşağılara düşmesi muhtemel talebi tekrar ayağa kaldıracak midir? Talebin düşmesine bağlı olarak hayvanları elinde kalarak iflas edecek ve üretimden çıkacak üreticilerin zararı nasıl karşılanacaktır? Her şeyden önemlisi bütün bunların sorumluluğunu kim ya da kimler üstlenecektir?

Yukarıda dile getirilen soruların aslında “Türkiye’de çıkacak olası bir BSE vakasına yönelik stratejiler” adı altında oluşturulacak bir platformda cevaplanması ve atılması gereken adımların belirlenmesi gerekmektedir.

Son olarak dikkat edilmesi gereken önemli husus ise, Damızlık hayvan ithalatının kapısının AB’ye aralanması yasak koyduğumuz diğer ülkelere de ithalat kapılarını aralamamız anlamına gelecektir ki, bu durum sıkıntıların daha da büyümesine neden olacak, ayrıca sınırlarımızı damızlık hayvan için açtığımızda, arkasından et ithalatı içinde baskılar gelecek bu durum sıkıntılara yenilerinin eklenmesine neden olacaktır. Sonuç olarak yukarıda bahsedilen bütün gerekçeler dikkate alınmalı, Deli dana hastalığı çıkan bir ülkenin herhangi bir yerinden hiçbir koşulda damızlık hayvan ithalatı yapılmamalıdır.

Sonuç ve Değerlendirme

Ülke hayvancılığımızda bir yandan yıllardır süregelen yapısal sorunlar diğer yandan AB ve Dünya Ticaret Örgütü kararları gibi süreçler kısa, orta ve uzun vadeli stratejileri belirlememizi ve hayata geçirmemizi zorunlu kılmaktadır.

Konuya genel çerçevede bakıldığında; Hayvan sayılarımızın ve süt-et üretimimizin sürekli azalması, yem kaynaklarının yetersizliği neticesinde oluşan kaba yem açıkları, gerek hayvan gerekse hayvansal ürünlerde kayıt sisteminin yetersiz olması, üretici alım gücünde yaşanan gerilemelere rağmen yüksek perakende fiyatların tüketici alım gücünü zorlaması neticede yaşanan

düşük tüketim rakamları, gerek insan sağlığını gerekse dış ticaret imkanlarını kısıtlayan hayvan hastalıklarının bir türlü kontrol altına alınamaması, sınırlarımızdan kaçak yollarla giren canlı hayvan ve et girişlerinin ülke hayvancılığını tehdit etmesi, Devletin müdahale etmediği istikrarsız bir süt ve et piyasasında üreticilerin önünü görememesi ve dolayısıyla yatırım yapma kabiliyetlerinin sınırlı olması, hayvancılığa verilen desteklerin istenilen hedefe ulaşmaya yardımcı olup olmadığı konusunda bilimsel bir değerlendirmenin yapılmaması nedeniyle etkilerinin neler olduğunun bilinmemesi gibi hususlar, belirlenecek olan bu stratejilerde dikkate alınması gereken öncelikli konular olarak göze çarpmaktadır.

Bunun yanı sıra; dünyada uygulanmış hiçbir örneği olmayan organize hayvancılık bölgeleri konusunda ciddi bir talep patlamasının yaşanması, hayvancılığın kurtuluşunu büyük ölçekli işletmelerin kurulmasında arayan bazı kesimlerin özellikle Deli Dana hastalığı çıkmış olan AB ülkelerinden damızlık hayvan ithalatı yapılması hususunda yoğun girişimlerde bulunması, 1/98 sayılı OKK çerçevesinde damızlık hayvan ve et ithalatı konusunda verilmiş tavizin yerine getirilmesi hususunda Avrupa Birliğinin sürekli baskı yapması gibi hususlarda da stratejilerin ve atılacak adımların belirlenmesi gerekmektedir.

Kamunun, bütün bu stratejileri sektör temsilcilerinin görüşleri doğrultusunda belirlemesi ve uygulamaların her aşamasında tam bir işbirliği içerisinde hareket etmesi başarı şansını artıracaktır. Aksi takdirde hayvancılığımızın bugünkü durumdan daha kötü bir sürece girmesi kaçınılmaz olacaktır.

Kaynaklar

- 1-AKSOY,F., “AB Sürecinde Süt Sığırcılığı ve Süt Sanayi Paneli”, Türkiye Ziraat Odaları Birliği, 2005, Ankara.
- 2-ALBAYRAK,K.2002. “Türkiye’de Et ve Canlı Hayvan Kaçakçılığı.” (Yayınlanmamış Rapor),Ankara.
- 3-ALBAYRAK,K., YÜCER,A.,A., “Uluslararası Tarım Politikalarının Türkiye’de Hayvancılık Politikalarına Yansımaları”, TKB-APK Pazarlama ve Dış Ticaret Daire Başkanlığı, Şubat 2005, Ankara. (Yayınlanmamış Rapor)
- 4-ATAMER, M., “Süt Sanayinde Gıda Güvenliği ve Mevzuat Hakkında Bilgilendirme Semineri”, İstanbul Ticaret Odası, Yayın No: 2005-12, İstanbul, 2005.
- 5-CAİGNET, D., FAO Avrupa Bölgesi Ofisi, Uluslar arası Süt Sektörü Uzmanı, “Süt Sektörü İncelemesi-Türkiye Tartışma Konuları”, 27 Nisan 2006, TKB, Ankara.
- 6-ÇİÇEK, H., “Afyon İli Sığır Besi İşletmelerinde Karlılık ve Verimlilik Analizleri”, A.Ü. Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Hayvancılık İşletme Ekonomisi Anabilim Dalı Doktora Tezi, 2002, Ankara.
- 7-(DTM;2006), www.dtm.gov.tr
- 8-DOĞAN,N., “Dört taraftan kaçak hayvan giriyor, kimse sesini çıkarmıyor”, Referans Gazetesi, 4 Nisan 2007.

- 9-EBK,2004a. *Entansif Beside (Ahır Besisi) Sığır Eti Maliyeti*.
- 10-EBK,2004b. *Sığır Et Kilogram Alım Fiyatları*.
- 11-EKİZ, H., “Yurdumuzda Mera Islahı ve Yönetimi”, Çayır Mera Yem Bitkileri Danışma Kurulu Hazırlık Raporu, TKB, Tarımsal Üretim ve Geliştirme Genel Müdürlüğü, syf. 25, 2004, Ankara.
- 12-(EU;Scholmilk) - www.ec.europa.eu/agriculture/eval/reports/scholmilk/1.pdf, “Evaluation objektives and methodology.
- 13-(EU;2004-TUİK;2003) www.europa.eu.int/comm/agriculture/agrista/2004_table_en ve TUİK Tarımsal Yapı ve Üretim,2003.
- 14-(FAO;2006) - Food and Agriculture Organization, Overview of the Turkish Dairy Sector Within The Framework Of EU-Accession, Description-Analysis-Recommendations, April, 2006.
- 15- GONCAGÜL,T., “Hayvancılıkta Yeni Yönelim: Organize Hayvancılık Bölgeleri” Türk Veteriner Hekimler Birliği Dergisi, 2005;5 (1-2), syf. 22-26.
- 16-(IDF;2005) Bulletin of The International Dairy Federation, The World Dairy Situation 2005.
- 17-KARABAĞLI,A., (1992), Avrupa Topluluğu ve Türkiye’de Et ve Et Sanayi Ürünlerinin Pazarlama Olanakları, Milli Prodüktivite Merkezi Yayınları, No: 470. Ankara.
- 18-KAYA, Ç.,Y., “Süt Sanayinde Gıda Güvenliği ve Mevzuat Hakkında Bilgilendirme Semineri”, İstanbul Ticaret Odası, Yayın No: 2005-12, Syf. 36, İstanbul, 2005.
- 19-(1/98 OKK) Tarım Ürünleri İçin Ticaret Rejimine İlişkin 25 Şubat 1998 Tarihli ve 1/98 Sayılı Ortaklık Konsey Kararı, Topluluk Kaynaklı Tarım Ürünlerinin Türkiye’ye İthaline Yönelik Tercihli Rejime İlişkin Protokol-2, Ek-4.
- 20-Ortak Piyasa Düzenleri Alt Çalışma Grubu Raporları, Kaba Yem Ortak Piyasa Düzeni Raporu, Tarım ve Köyişleri Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı, Ankara, Haziran 2006.
- 21-PİRELLİ, G.J., WEDMAN-GUNKEL, S.,WEBER, D.W. (2000). Beef Production For Small Farms. Erişim: <http://eesc.orst.edu/agcomwebfile/edmat/EC1514.pdf>. Erişim tarihi: 30.04.2002.
- 22-(SÜT OPD;2005) Süt ve Süt Ürünleri Ortak Piyasa Düzeni Çalışma Grubu Raporu, Eylül, 2005, Ankara.
- 23-SZRAJDER,M.,SENKUS, P., “School Milk Promotion in Poland”, Department of Agri-Food Economics Agricultural University of Ponzan-Poland, 2004.
- 24-TKB,2003. Et ve Canlı Hayvan Kaçakçılığına İlişkin Bilgi Notu. (Yayınlanmamış Rapor), Ankara.TKB,2004. II. Tarım Şurası Çalışma Belgesi. Ankara.
- 25-(TKB; 2005) Hayvancılık Sektöründe 2005-2013 Yılları Hedefler ve Uygulama Planı, Tarım ve Köyişleri Bakanlığı, Aralık, 2005.(Yayınlanmamış).
- 26-(TKB;2005-1) TKB, Süt Eylem Planı, Ağustos, 2005, Ankara. (Yayınlanmamış Rapor)
- 27-(TUİK; 2003,) TUİK, “Tarımsal Yapı (Fiyat, Üretim, Değer)” 2003.
- 28-(TUGEM;2007) Tarım ve Köyişleri Bakanlığı, TUGEM- Çayır Mera ve Yem Bitkileri Daire Başkanlığı, 2007. (Yayınlanmamış)
- 29-UYSAL,Y., MAZGİT,İ., “Türkiye Hayvancılık Sektörünün Sorunlarının Çözümüne Yönelik Bütüncül Bir Yaklaşım”, Yaşar Eğitim ve Kültür Vakfı, Syf.58, İzmir, 1993.

- 30-(VTB;2006) *Van Ticaret Borsası, Van Organize Hayvancılık Bölgesi Projesi*, 2006.
- 31-YALÇIN, C., (2005) “Türkiye’nin Avrupa Birliği Entegrasyon Sürecinde Süt Hijyen Kriterleri ve Önemi”, *Veteriner Hekimler Derneği Dergisi*, 76, (3-4):17-21.
- 32-YAVUZ,F.,ERTÜRK,E.,TAN,S.,GÜL,U.,TAŞKAYA,B.,DEMİR,A.veYÜRÜKÇÜ,A.2004.
“Gümrük Birliği Serbest Ticaret Anlaşmaları ve Et İthalatı” (Yayınlanmamış Rapor),Ankara.
- 33-<http://www.cnnturk.com> 24 Mart, 2006.
- 34-www.fao.org/es/ESC/en/20953/20999/index.html, GRIFFIN, M., “Issues in the development of school milk”, *Commodity Specialist (Dairy Products), Commodities and Trade Division, Food and Agriculture Organization of the United Nations, Vialle delle Terme di Caracalla 00100 Rome Italy*.
- 35-www.rabobank.com/far, “The Turkish Dairy Sector, Gearing Up For EU Entry?”, Ağustos, 2004.
- 36-www.saglik.gov.tr, Sağlık Bakanlığı Temel Sağlık Hizmetleri Genel Müdürlüğü Gıda Güvenliği Daire Başkanlığı, “Ülkemizde Süt Ve Süt Ürünleri Tüketimi Ve Kahvaltı Yapma Alışkanlığı Raporu”, Temmuz, 2006, Ankara.
- 37-<http://www.tcmb.gov.tr>, Resmi Gazete 1990-2004.

6.2.2. Kanatlı

Tavukçuluk 1970’li yıllarda aile işletmeciliği şeklinde pahalı ve sınırlı üretim kapasitesi ile faaliyette bulunmuş, 1980’li yıllarda piliç eti entegre tesislerinin çoğalması ve sözleşmeli üretim modelinin uygulanması ile önemli bir yapısal değişim göstermiş, 1990’lı yıllarda büyük yatırımlar yapılarak dünya standartları yakalanmış ve üretim sürekli artırılarak bu günlere gelmiştir.

Tavukçuluk bugün itibariyle; geçimini tavukçuluk sektöründen temin eden (üretici çiftçi, sektörle ilgili esnaf, yem, ilaç, yan sanayi, pazarlama, nakliye dahil) yaklaşık 2 milyon insanın barındığı, 2,5 milyar dolar yıllık ciroya sahip ve GSMH içindeki payı %1,7 olan bir sektör haline gelmiştir. (Besd-bir,2003)

FAO 2005 verilerine göre ülkemiz; Dünya tavuk eti üretiminde 18’inci sırada, tavuk eti ihracatında miktar olarak 18’inci, değer olarak 23’üncü sırada, tavuk eti tüketiminde ise 13’üncü sırada yer almaktadır.

Ülkemiz Dünya yumurta üretiminde 12’inci, yumurta tüketiminde 11’inci sırada olmasına rağmen, yumurta ihracatında kayda değer bir konuma sahip değildir.

6.2.2.1.Mevcut Durum

6.2.2.1.1. Üretim

Ülkemiz kanatlı sektörünün 2000-2005 yılları üretim ve tüketim durumuna bakıldığında; Tavuk etinde sadece 2001 yılında gerek üretimde gerekse tüketimde düşüş yaşandığı, sonraki

yıllarda devamlı artış olduğu görülmektedir. 2001 yılı üretimindeki düşüşün tüketimdeki düşüşün dört katı oranında olması dikkat çekici bir durumdur. Bu düşüşü o yılda ülkemizde yaşanan ekonomik krize bağlamak mümkün olabilir. 2005 yılına gelindiğinde üretimde %46'lık tüketimde ise %49'luk artış olmuştur. Dikkat çekici bir diğer nokta; incelenen yıllarda hep üretimdeki artış tüketimdeki artıştan fazla iken 2005 yılında bunun tam tersi bir durum yaşandığıdır.

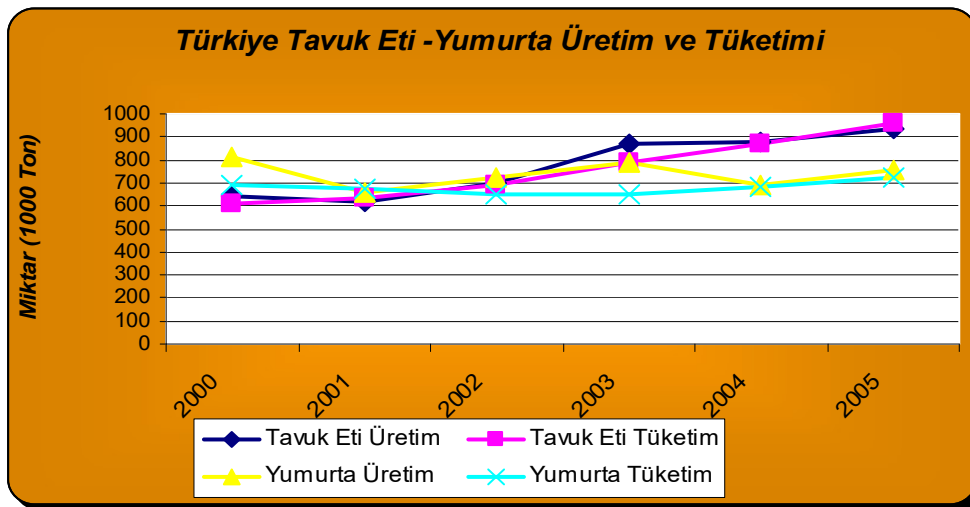
2001 yılında yumurtada gerek üretim gerekse tüketimde düşüş yaşanmaması sektörün o yıl yaşanan ekonomik krizinden pek etkilenmediğini göstermektedir. Fakat incelenen yıllarda genel olarak üretim artış oranlarının tüketim artışına göre çok fazla olması sektörde yaşanan arz-talep dengesizliğini bir kez daha gözler önüne sermektedir.

Tablo 249. Türkiye Tavuk Eti-Yumurta Üretim ve Tüketimi (1000 Ton)

Üretim ve Tüketim	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Tavuk Eti Üretim	643	615	696	872	877	937
Tavuk Eti Tüketim	608	633	694	785	873	962
Yumurta Üretim	810	661	722	792	691	753
Yumurta Tüketim	695	671	648	648	680	725
% Değişim (2000=100)	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Tavuk Eti Üretim	-	-4,4	8,2	35,6	36,4	45,7
Tavuk Eti Tüketim	-	-1,6	7,9	22,1	35,8	49,6
Yumurta Üretim	-	2,8	12,3	23,2	7,5	17,1
Yumurta Tüketim	-	4,4	0,8	0,8	5,8	12,8

Kaynak: <http://faostat.fao.org/site/346/DesktopDefault.aspx?PageID=346>

Grafik 42. Türkiye Tavuk Eti-Yumurta Üretim ve Tüketimi (2000-2005)

6.2.2.1.2.Destekler

6.2.2.1.2.1.Üretim Desteği

1/12/2006 tarihli ve 26363 sayılı Resmî Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe giren 2006/11201 sayılı Kararname gereği gerçek ve tüzel kişilere T.C. Ziraat Bankası A.Ş. ve Tarım Kredi Kooperatiflerince düşük faizli kredi kullandırılması kararlaştırılmıştır. Bu kararname ile Kanatlı sektörüne yönelik bio güvenlik şartlarını yerine getiren işletmelere gösterge faizi üzerinden % 60 indirimli işletme kredi kullandırılmasına imkan tanınmıştır.

Bu kararın uygulama usul ve esaslarını belirleyen ve 14 Şubat 2007 tarih ve 26434 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe giren 2007/12 sayılı Tebliğ ile de;

- 1) Kanatlı sektöründe tavuk, hindi, ördek, kaz, devekuşu ve bıldırcın ile ilgili damızlık yumurtacı ve/veya damızlık broiler ve/veya kuluçkalık ve/veya yumurtacı ve/veya broiler yetiştiriciliği yapan işletmelerden; tavukçulukta 5000 adet, hindicilikte 2500 adet, ördek, kaz ve bıldırcında 1000 adet, devekuşunda ise 100 adet ve üzeri kapasitelere sahip işletmelere bio güvenlik önlemleri kapsamında işletme kredisi kullanılacağı,
- (2) Bio güvenlik kapsamında kullanılacak krediler, işletmelerin etrafının duvar ve/veya tel örgülerle çevrilmesini, işletme atıklarını yakma fırını kurulmasını, gübre çukuru açılmasını, yaban hayvanlarının işletmeye girişini engelleyen sistemler kurulmasını, dezenfekte havuzları kurulmasını, dezenfeksiyon maddesi ile dezenfeksiyonda kullanılan alet ve ekipmanlar alınmasını, seyyar su tankları ve özel filtreler kurulması konularını kapsayacağı belirtilmiştir.

Kanatlı sektörüne bunun haricinde herhangi bir üretim desteği verilmemektedir.

6.2.2.1.2.2.İhracat Desteği

Türkiye’nin DTÖ’ye bildirdiği 02.07 G.T.İ.P. numaralı Kümes Hayvanları Etleri (Yenilen Sakatatı Hariç) ihracat iadesi miktar ve değer limitlerinin yıllar itibariyle değişimine bakıldığında; limitlerin belirlendiği baz yılı miktar ve değerleri; 2.418 ton (510.198 US \$) olarak belirlenmiş, buna göre 2004 yılına kadar uygulanacak limitler ayarlanmıştır. 2004 yılından itibaren bu limitler sabitlenmiştir.

1995-2004 yılları arasında ihracat iadelerinin bu üründe değer olarak 497.953 dolardan 387.750,5 dolara, miktar olarak 2.384,1 tondan 2.079,5 tona indirileceği taahhüt edilmiş ve indirilmiştir.

Tablo 250. Türkiye'nin Kümes Hayvanları Etleri (Yenilen Sakatatı Hariç) İçin Dünya Ticaret Örgütü'ne Bildirdiği İhracat İade Limitleri

Yıllar	Değer (Dolar)	Miktar (Ton)	*Değer Olarak İndirim Oranı (%) 1995=100	*Miktar Olarak İndirim Oranı (%) 1995=100
1995	497.953,2	2.384,1	-	-
1996	485.708,5	2.350,3	-2,5	-1,4
1997	473.463,7	2.316,4	-4,9	-2,8
1998	461.219,0	2.282,6	-7,4	-4,3
1999	448.974,2	2.248,7	-9,8	-5,7
2000	436.729,5	2.214,9	-12,3	-7,1
2001	424.484,7	2.181,0	-14,8	-8,5
2002	412.240,0	2.147,2	-17,2	-9,9
2003	399.995,2	2.113,3	-19,7	-11,4
2004	387.750,5	2.079,5	-22,1	-12,8

Kaynak: 25 Şubat 1995 tarih ve 22213 Sayılı Mükerrer Resmi Gazete

*Mevcut verilerden hesaplanmıştır.

Türkiye'nin DTÖ'ye bildirdiği 0407.00 G.T.İ.P. numaralı Yumurta ihracat iadesi miktar ve değer limitlerinin yıllar itibariyle değişimine bakıldığında; limitlerin belirlendiği baz yılı miktar ve değerleri; 54.282.000 Adet (379.974 US \$) olarak belirlenmiş, buna göre 2004 yılına kadar uygulanacak limitler ayarlanmıştır. 2004 yılından itibaren bu limitler sabitlenmiştir.

1995-2004 yılları arasında ihracat iadelerinin yumurtada değer olarak 370.854,6 dolardan 288.780,2 dolara, miktar olarak 53.522.052 adetten 46.682.520 adete indirileceği taahhüt edilmiş ve indirilmiştir.

Tablo 251. Türkiye'nin Yumurta İçin Dünya Ticaret Örgütü'ne Bildirdiği İhracat İade Limitleri

Yıllar	Değer (Dolar)	Miktar (Ton)	*Değer Olarak İndirim Oranı (%) 1995=100	*Miktar Olarak İndirim Oranı (%) 1995=100
1995	370.854,6	53.522.052	-	-
1996	361.735,2	52.762.104	-2.5	-1.4
1997	352.615,9	52.002.156	-4.9	-2.8
1998	343.496,5	51.242.208	-7.4	-4.3
1999	334.377,1	50.482.260	-9.8	-5.7
2000	325.257,7	49.722.312	-12.3	-7.1
2001	316.138,4	48.962.364	-14.8	-8.5
2002	307.019,0	48.202.416	-17.2	-9.9

2003	297.899,6	47.442.468	-19.7	-11.4
2004	288.780,2	46.682.520	-22.1	-12.8

Kaynak: 25 Şubat 1995 tarih ve 22213 Sayılı Mükerrer Resmi Gazete

* Mevcut verilerden hesaplanmıştır.

Genel olarak değerlendirildiğinde; bu ürünlerde ihracat iadeleri 1995’den 2004 yılına kadar miktar olarak %22,1 değer olarak ise %12,8 oranında indirilmiş ve 2004 yılında sabitlenmiştir. Bütün bu bahsedilen ihracat iadelerinin verilmesi için her yıl Para Kredi Koordinasyon Kurulu Kararının çıkması gerekmektedir. İlgili Kurulun her yıl yayınladığı Tebliğlere bakıldığında, kümes hayvanları etlerinde ihracat iadesinin 1995 yılında 207 \$/Tondan 2006 yılına gelindiğinde 186 \$/Tona düştüğü, yumurta da ise; 1995 yılında 7 \$/1000 adetten 2006 yılında 6\$/1000 adete düştüğü görülmektedir.

Tablo 252. Türkiye Kanatlı Sektöründe Yıllara Göre İhracat İadesi Miktarları

Yıllar	Kümes Hayvanları Etleri			Yumurta			
	İhracat İadesi Miktarı (\$/Ton)	Miktar Barajı (%)	Azami Ödeme Oranı (%)	İhracat İadesi Miktarı (\$/1000 Adet)	Miktar Barajı (%)	Azami Ödeme Oranı (%)	
1995	207	41	10	7	35	7	
2001	195	29	20	6	47	10	
2002	192	27	20	6	69	10	
2003	189	27	20	6	69	10	
2004	186	14	20	6	78	10	
2005	186	14	20	6	78	10	
2006	186	14	20	6	78	10	

Kaynak: Para Kredi ve Koordinasyon Kurulu Kararları, Çeşitli Yıllar

Halen devam eden DTÖ görüşmelerinde, ihracat desteklerinin kaldırılması ve gümrük vergilerinin aşamalı olarak indirilmesi tartışmaları devam etmektedir. Görüşmelerin sonuçlarının ülkemizi de etkilemesi beklenmektedir.

İhracat iadelerinin dış ticarete rekabet etmemize yetmediği sektör temsilcileri ve ihracatçılar tarafından sürekli dile getirilmektedir. Özellikle yüksek maliyetli üretimin buna gerekçe olarak gösterilmektedir.

Maliyetlerin yüksekliği yukarıda da belirtildiği gibi ülkemizin dış pazarlardaki rekabet şansını kısıtlamaktadır.

Hollandalı P.L.M. van Horne ve N. Bondt tarafından yapılan ve Mayıs 2006’da yayınlanan detaylı bir çalışmada, Hollanda, Almanya, Birleşik Krallık, Fransa ve Polonya gibi kanatlı hayvan

üretimi yapan büyük AB ülkelerindeki canlı tavuk üretim maliyetleri incelenmiştir. Söz konusu maliyetin ortalama kilogram başına 0.71 EU cent olduğu rapor edilmiştir. Yapılan bu çalışmada aynı zamanda ham tavuk eti ihracatı yapan büyük ülkeler olan ABD ve Brezilya'daki maliyetler de karşılaştırılmıştır. (IPARD Kanatlı Taslak Raporu,2006)

Tablo 253. Kg Başına Canlı Tavuk Üretim Maliyetine İlişkin Karşılaştırma

Ülke	Kg başına EU cent	Kg başına YTL
Türkiye	76.3	1.474
*AB	71.0	1.371
*ABD	45.7	0.883
*Brezilya	39.6	0.765

Kaynak : *P.L.M.van Horne ve N.Bondt tarafından yapılan çalışmadan ve Türk maliyetleri de Besd-Bir'den alınmıştır

Buna göre ülkemiz maliyetinin AB'nin üzerinde, ABD ve Brezilya'nın iki katına yakın olduğu görülmektedir.

“Dünyanın en büyük üç piliç eti ihracatçısı bölgemizdeki ülkelere bakıldığında;

ABD 900-1000 \$/Ton

BREZİLYA 1.000 -1.100 \$/Ton

Avrupa Birliği . . .1.000-1.100 \$/Ton bedelle piliç eti sattıkları görülmektedir.

İhracat destekleri ABD'de 600 \$/Ton,

AB'de ise 660 \$/Ton (Temmuzdan itibaren 375 \$/Ton) dur.

Destek + İhraç fiyatı = Ortalama Toplam gelir. 1.500\$/Tondur.

Ülkemize baktığımızda; Piliç eti üretim maliyeti entegre firmalarda ortalama 2 YTL/Kg yani yaklaşık 1.500 \$/Ton dur. 2004 ve 2005 yılında ihracat Desteği (186 \$/Ton x %14 Miktar Barajı =) 26,04 \$/Ton net olarak ödenmiştir. Piliç eti maliyet 1.500 \$ ve ihraç fiyatı 1.000-1.100 \$ olduğu dikkate alındığında, ihracat iadesinin 500 \$ olması gerektiği ortaya çıkmaktadır.

Ülkemizde Sofralık yumurta üretim maliyeti ise 1 Eylül 2005 tarihi itibariyle yaklaşık 73.000 TL/Adettir. **(Besd-Bir verisi).** 15 Mart 2005 tarihli 25756 sayılı resmi gazetede yayınlanan Tarımsal Ürünlerde İhracat iadesi yardımlarına ilişkin Para-Kredi ve Koordinasyon Kurulu Tebliği'nde yumurtaya verilen iade miktarı (6 \$/1000 adet x %78 Miktar Barajı=) 4,68 \$/1000 adettir. Oysa 73.000 TL/Adet olan yumurta maliyeti dikkate alındığında ihracat şansını elde edebilmek için, kuluçkalık ve sofralık yumurtaya 10 \$/1000 adet destek verilmelidir.” (OPD Kanatlı Raporu, 2006)

Gerçekten de aşağıdaki dünya fiyatlarına bakıldığında; ABD ve Brezilya'nın tavuk etlerini çok düşük fiyatlara dünya pazarlarına pazarladıkları görülmektedir. Özellikle ABD'nin diğerlerine göre düşük fiyatları dikkat çekmektedir. Dikkat çeken bir diğer nokta ise; kuş gribinin bütün dünyayı sardığı 2006 yılında ABD'de en fazla olmak üzere her üç ülkede de fiyatların düşüş gösterdiği'dir.

Tablo 254. Çeşitli Ülkelerin Kanatlı Eti Fiyatları (\$/Ton)

Yıllar	Ülkeler			Yıllık Değişim (%)		
	*ABD	**Brezilya	***Japonya	ABD	Brezilya	Japonya
2000	592	892	1.522	-	-	-
2001	646	1.035	1.599	9.1	16.0	5.1
2002	582	850	1.710	-9.9	-17.9	6.9
2003	612	888	1.631	5.2	4.5	-4.6
2004	757	1.033	2.020	23.7	16.3	23.9
2005	847	1.228	2.062	11.9	18.9	2.1
2006	734	1.180	1.852	-13.3	-3.9	-10.2

Kaynak: www.fao.org/es/esc/common/ecg/108406_en_TABLE.pdf

* Parçalanmış Piliç eti, ihrac Birim Değeri

** FOB, Piliç Eti İhrac Birim Değeri

***Piliç eti ithal fiyatı, cif, Dondurulmuş, ayak parçaları dışında.

Kanatlı üretim maliyetlerinde mısır önemli bir yer tuttuğundan bu konunun kanatlı üreticileri ve mısır üreticileri açısından değerlendirilmesinde fayda vardır:

- Ülkemizde üretilen mısırın %70-80'i yem sanayinde kullanılmaktadır.
- Yakın zamana kadar mısır üretimi tüketimi karşılayamamakta dolayısıyla her yıl 1 milyon ton civarlarında mısır ithal edilmekteydi. Son iki yılda üretim ve ekim alanlarında gerçekleşen artışla üretim-tüketim açığı kapatılmış, dışa bağımlılıkta azalma olmuştur. Bunun sebeplerine bakıldığında;
 - 🚩 2003 yılında şekerpancarı üretim alanlarının daraltılmasıyla oluşacak alanlara mısır eken üreticilere bir yıla mahsus olmak üzere dekara doğrudan destek ödemesi uygulanmıştır.
 - 🚩 2004 yılından itibaren dane mısır prim desteği uygulaması başlatılmıştır.
 - 🚩 2005 yılında mısırın en önemli maliyet kalemlerinden biri olan mazota dekara 30 YKr destek ödemesi yapılmıştır.
 - 🚩 Kimi zaman özellikle hasat dönemlerinde %10'lara kadar düşürülen Gümrük Vergisi oranları son 2-3 yılda yüksek tutulmuş, dolayısıyla özellikle hasat döneminde ülkeye ucuz mısır girmesi engellendiği için bu durumda üretime yansımıştır.

- Bütün bunlara rağmen mısır üreticileri de özellikle fiyatlar konusunda sıkıntılar yaşamaktadırlar. Bunların neler olduğuna bakıldığında;
 - 📊 TMO'nun yıllık alım fiyat artışları 2003 yılına kadar ortalama %46'lar civarında iken 2005 yılında fiyatlar bir önceki yılın fiyatının %22 gerisinde açıklanmıştır. Yani ilgili yılda mısır üreticisi maliyetinin oldukça altında mısır pazarlayarak zarar etmiştir.

Sonuç olarak; Mısırdaki Devlet tarafından uygulanan bir politika vardır. Bunun amacı, gümrük vergilerini yüksek tutarak ve prim desteği vererek ülke içi ekim alanlarını ve üretimi artırmak, dolayısıyla ülkemizi bu üründe dışa bağımlılıktan kurtarmaktır.

Kanatlı sektörüne ucuz hammadde sağlamanın kalıcı tek yolu; mısır üreticilerinin ucuza girdi temin etmesini sağlamak ve piyasa fiyatları ile üretim maliyetine göre belirlenecek hedef fiyat arasındaki farkı karşılayacak şekilde prim desteği vermektir. Düşük gümrük vergileri ile ucuz hammadde temin etmek isteyenler sadece geçici çözüm arayanların görüşleridir. Ülkemizde son yıllarda uygulanan politikalar bu görüşlere pek itibar edilmediğini göstermektedir.

6.2.2.1.3. Yumurta ve Tavuk Fiyatları

Ülkemizle ABD toptan ve perakende yumurta fiyatları arasında kar marjı yönünden önemli farklılıklar olduğu görülmektedir. Aşağıdaki tablo incelendiğinde; 2000 yılında Türkiye toptan fiyatları perakende fiyatların yaklaşık %63'üne denk gelirken 2006 yılında bu oran %87'lere kadar çıkmış yani aradaki fark giderek azalmıştır. Hatta 2005 yılında toptan fiyat perakende fiyatın üzerine çıkmıştır.

ABD'de ise ülkemizin tam tersi bir durum gözlenmektedir. 2000 yılında toptan fiyatlar perakende fiyatların yaklaşık %72'sine tekabül ederken yıllar içerisinde bu oranda sürekli bir azalma olmuş, 2006 yılında %54'lere kadar düşmüştür. Yani aradaki fark giderek açılmıştır.

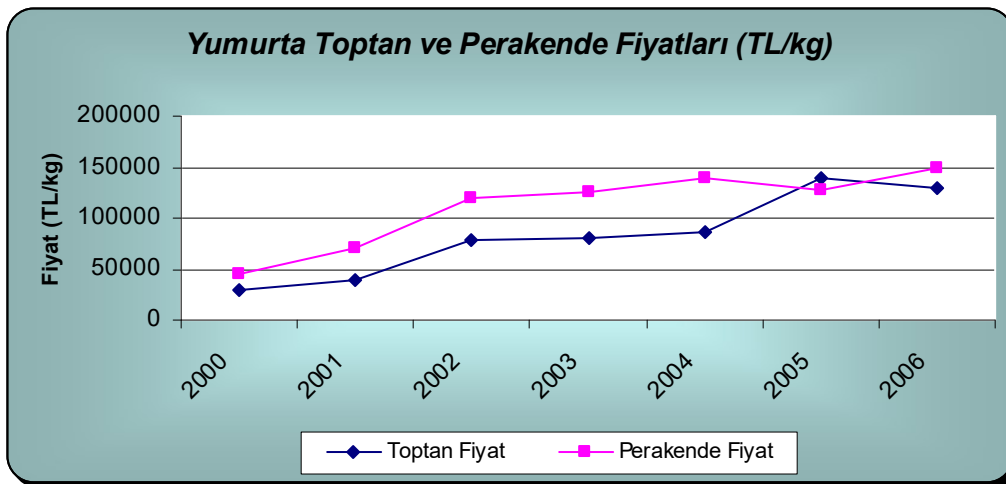
Tablo 255. Türkiye ve ABD Toptan/Perakende Yumurta Fiyatları (2000-2006)

*Türkiye	Toptan Fiyat (TL/Adet) (A)	Perakende Fiyat (TL/Adet) (B)	Fark (B-A)	% (A/B)*100
2000	28.991	45.950	16.959	63.1
2001	39.289	70.550	31.261	55.7
2002	78.454	120.337	41.883	65.2
2003	80.143	125.042	44.899	64.1
2004	86.100	138.562	52.462	62.1
2005	138.333	126.667	-11.666	109.2
2006	129.167	148.333	19.166	87.1
**ABD	(a) /Toptan Fiyat (US Cents/Adet) (A)	(b)/ Perakende Fiyat (US Cents/Adet) (B)	Fark (B-A)	% (A/B)*100
2000	5.50	7.58	2.08	72.6
2001	5.50	7.67	2.17	71.7
2002	5.58	8.50	2.92	65.6
2003	5.67	8.67	3.00	65.4
2004	5.75	8.83	3.08	65.1
2005	5.50	10.17	4.67	54.1
2006	5.83	10.75	4.92	54.2

Kaynak: *www.tuik.gov.tr, Fiyatlar TL'ye çevrilmiştir, Her yıl için 12 aylık fiyatların aritmetik ortalaması alınmıştır.

** FAPRİ, (a)/ New York A Kalite Yumurta, (b)/ Kabuğu Soyulmuş.

Not: ABD Fiyatları US\$/Düzine, US Cents/Adete çevrilmiştir.

Grafik 43. Türkiye Yumurta Fiyatları (2000-2006)

2000-2005 yılları arasında yumurta fiyatları ile yem fiyatlarının karşılaştırıldığı aşağıdaki tablo incelendiğinde; yem fiyatlarının 2002 yılı hariç genelde yumurta fiyatlarına göre daha fazla arttığı görülmektedir. Yumurta fiyatları sadece 2002 yılında yem fiyatlarına göre 2 kat daha fazla oranda

artmıştır. İncelenen yıllar içerisinde dikkati çeken bir diğer nokta ise 2005 yılında yumurtada %60'lık bir artışa karşın yem fiyatlarındaki %0,6'lık azalıştır.

İncelenen yıllarda üreticinin alım gücüne bakıldığında; sürekli değişkenlik göstermekle birlikte üreticinin 6 yılda yıllık ortalama olarak bir yumurta sattığında ancak 0.22 kilo yem alabildiği görülmektedir. Ayrıca, üreticinin alım gücünün en yüksek 2005 yılında en düşük ise ülkemizin ekonomik kriz yaşadığı 2001 yılında olduğu görülmektedir.

Tablo 256. Türkiye Yıllara Göre Yumurta ve Yumurta Yemi Fiyatlarının Değişimi

Yıllar	*Yumurta Fiyatı (TL/Adet) (A)	**Yumurta Yemi Fiyatı (TL/kg) (B)	Yumurta Değişim (%)	Yem Değişim (%)	Alım Gücü A/B
2000	28.991	134.553	-	-	0.22
2001	39.289	231.593	35.5	72.1	0.17
2002	78.454	323.112	99.7	39.5	0.24
2003	80.143	389.729	2.2	20.6	0.21
2004	86.100	455.811	7.4	17.0	0.19
2005	138.33	453.000	60.7	-0.6	0.31

Kaynak: * TÜİK Toptan Yumurta Fiyatları

** TKB, KKGM kayıtları

Kanatlı sektöründe piyasayı etkileyen en önemli unsurlardan ikisi tüketim ve tüketici fiyatlarıdır. Bu amaçla ABD ve Türkiye'deki kişi başı tüketim ve perakende fiyat karşılaştırmaları yapıldığında çok farklı sonuçlar ortaya çıkmıştır.

Aşağıdaki tablodan da görüleceği gibi;

- 📊 Türkiye perakende yumurta fiyatları 6 yılın ortalaması alındığında ABD'nin 3,3 katı, tavuk eti perakende fiyatı ise 2,5 katı daha pahalıdır.
- 📊 Yine aynı şekilde; bir ABD'li yıllık olarak ortalama bizim insanımızın 1,5 katı daha fazla yumurta , 3,9 katı daha fazla da tavuk eti tüketmektedir.
- 📊 ABD'li bir kişi yumurta için yıllık ortalama 9,7 dolar harcarken, kendisine göre yıllık 3,3 katı daha az tüketen insanımız 17,1 dolar harcamaktadır.
- 📊 Tavuk etine bakıldığında; Bir ABD'li tavuk etine yıllık ortalama 32,7 dolar harcarken, 3,9 katı daha az tüketen insanımız 20 dolar harcamaktadır.

Sonuç olarak gerek tavuk eti gerekse yumurta perakende fiyatları ülkemizde ABD'ye göre çok yüksektir, dolayısıyla bu fiyatlar pek gündeme getirilmese de tüketicileri de olumsuz

etkilemektedir.

Tablo 257. ABD ve Türkiye Kanatlı Ürünleri Fiyat ve Tüketim Karşılaştırması

Türkiye	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Perakende Yumurta Fiyatı (\$/Adet)	0.1	0.1	0.1	0.1	0.1	0.1
Perakende Tavuk Eti fiyatı (\$/kg)	1.9	1.5	1.7	2.0	2.1	1.9
Kişi Başı Yıllık Yumurta Tüketimi (Adet/yıl)	182	173	165	162.0	168	177
Kişi Başı Yıllık Tavuk Eti Tüketimi (kg/Yıl)	8.9	9.1	9.9	11.0	12.1	13.2
ABD	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Perakende Yumurta Fiyatı (\$/Adet)	0.02	0.02	0.03	0.04	0.05	0.06
Perakende Tavuk Eti fiyatı (\$/kg)	0.95	0.96	0.97	0.75	0.55	0.59
Kişi Başı Yıllık Yumurta Tüketimi (Adet/yıl)	259	262	263	264.0	264	264
Kişi Başı Yıllık Tavuk Eti Tüketimi (kg/Yıl)	39	39.9	40.8	41.9	43	44.3
ABD- Türkiye Farkı	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Yumurta Fiyatı TR/ABD	5.0	5.0	3.3	2.5	2.0	1.7
Tavuk Eti Fiyatı TR/ABD	2.0	1.6	1.8	2.7	3.8	3.2
Yumurta Tüketim Oranı ABD/TR	1.4	1.5	1.6	1.6	1.6	1.5
Tavuk Eti Tüketim Oranı ABD/TR	4.4	4.4	4.1	3.8	3.6	3.4

Kaynak:

*ABD Fiyatları: <http://www.ers.usda.gov/Data/meatpricespreads/Data/historicalpricespreads.xls>

** Türkiye Fiyatları www.tuik.gov.tr/tuketici_fiyatlaridir

*** Gerek ABD gerekse Türkiye Yıllık Fiyatlar 12 aylık ortalama alınarak hesaplanmıştır.

**** Tavuk eti fiyatları her iki ülkede de bütün tavuk eti perakende fiyatı olarak alınmıştır.

*****Tüketim rakamları www.fao.org , tavuk eti kişi başı tüketimleri (gr) değerleri 365 ile çarpılarak yıllık tüketim bulunmuş, kilograma çevrilmiştir. Yumurta tüketimi, 56 g bir adet kabul edilmiş, (g) değerleri adete çevrilmiş, 365 ile çarpılarak yıllık tüketilen adet bulunmuştur.

***** TR fiyatları Merkez Bankası Yıllık Ortalama Dolar kuru ile dolara çevrilmiştir.

6.2.2.1.4. Dış Ticaret

6.2.2.1.4.1. İhracat

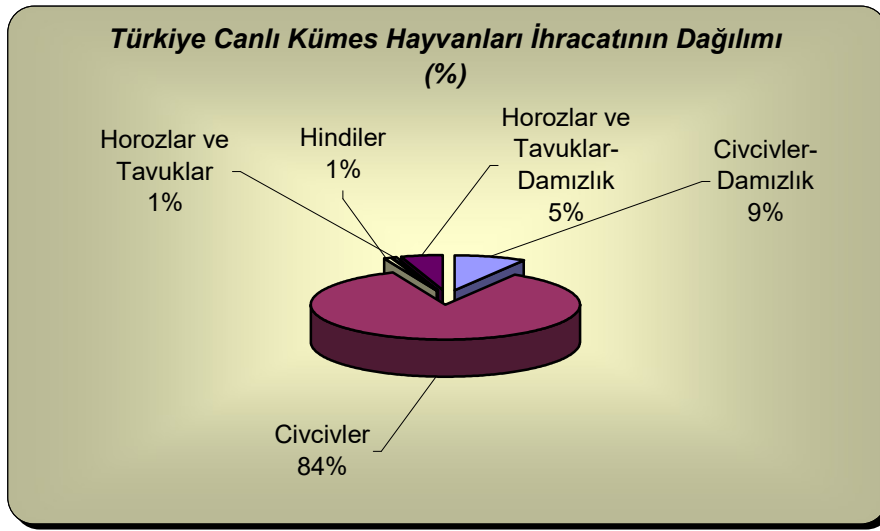
TÜİK verilerine göre; 2000 yılında 190.915 adet olan canlı hayvan ihracatı 2005 yılına gelindiğinde 236.069 adete yükselmiştir. 2005 yılında toplam ihracatta %85 pay ile civcivler ilk sırayı alırken bunu % 9 ile civcivler- damızlıklar (ebeveyn, büyük ebeveyn) ve % 6 ile de diğer canlı kümes hayvanları izlemektedir.

Horoz ve tavuk ihracatının 2000 yılında toplam ihracattan aldığı pay %60 iken 2005 yılında %1'e düşmesi ihracatta dikkat çeken önemli bir husustur.

Tablo 258. Türkiye Canlı Kümes Hayvanları İhracatı (2000-2005, Adet)

	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Civcivler-Damızlık ^{1/}	3.493	10.126	20.703	9.494	7.465	20.299
Civcivler	72.767	131.079	116.815	127.722	161.138	200.565
Hindiler	0	4.909	3.3	0	1.316	1.951
Horozlar ve Tavuklar	114.655	163.653	570.215	247.91	121.061	1.734
Horozlar ve Tavuklar -Damızlık	0	5.313	2.11	0	5.88	11.52
Toplam	190.915	315.08	713.143	385.126	296.86	236.069

Kaynak: TÜİK, Ekonomik Göstergeler Dairesi

Grafik 44. Türkiye Canlı Kümes Hayvanları İhracatı (2005)

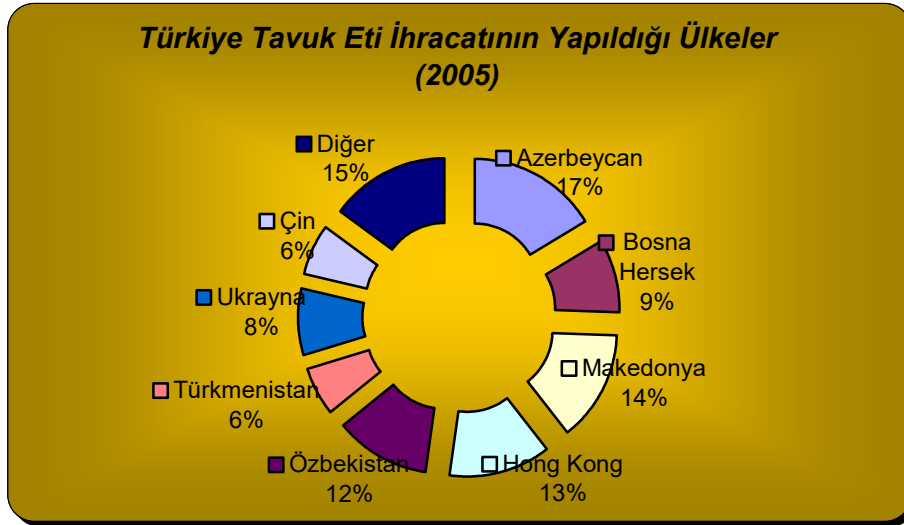
Görüldüğü gibi tavuk eti, ihracatımızın en önemli kalemlerinden birisidir. Her ne kadar dış ticaret verilerinde tavuk eti olarak verilse de aslında ağırlıklı ihracatımız tavuk ayağıdır ve aşağıdaki tabloda ki veriler tavuk ayağının tavuk etine dönüştürülmesi ile hesaplanmış değerlerdir. 2005 yılı verilerine göre tavuk eti ihracatının en fazla %17 ile Azerbaycan'a yapıldığı bu ülkeyi %14 ile Makedonya ve %13 ile de Hong Kong'un izlediği görülmektedir. Türki Devletleri dışında Çin, Ukrayna gibi ülkelerde ihracat yapılan diğer ülkeler olarak dikkat çekmektedir. Bunun dışında kümes hayvanları ciğer-sakatatlarında da ciddi bir ihracat artışı olduğu görülmektedir. 2000 yılında 8700 tonlar civarında başlayan ihracatın 2005 yılında yaklaşık 23 bin tonlara yükselmesi bunun açık göstergesidir. Türkiye bunun dışında az miktarda fakat sürekli bir artış eğiliminde olan kümes hayvanları konserveleri de ihraç etmektedir.

Tablo 259. Türkiye Kümes Hayvanları Ürünleri İhracatı (2000-2005)

Yıllar	Ürünler			% Değişim		
	1/Tavuk Eti (Ton)	2/Kümes Hayvanları Konservesi (Ton)	3/Kümes Hayvanları Ciğer ve Sakatatı (Ton)	Tavuk Eti	Kümes Hayvanları Konservesi	Kümes Hayvanları Ciğer ve Sakatatı
2000	2.033	8	8.726	-		
2001	13.471	7	12.512	562.6	-12.5	43.4
2002	7.946	22	13.361	-41.0	214.3	6.8
2003	10.654	24	16.997	34.1	9.1	27.2
2004	14.808	60	19.326	39.0	150.0	13.7
2005	29.292	64	22.516	97.8	6.7	16.5

Kaynak: 1/ TÜİK, Ekonomik Göstergeler Dairesi verilerinden TEAE hesaplamaları

2/ ve 3/ TÜİK, Dış Ticaret İstatistikleri Dairesi

Grafik 45. Ülkelere Göre Tavuk Eti İhracatımızın Dağılımı (%)

Türkiye'nin yumurta ve yumurta ürünleri ihracatında en önemli kalemi tavuk yumurtasının oluşturduğu görülmektedir. Bu grubun içinde ağırlıklı olarak sofralık ve kuluçkalık yumurtalar yer almaktadır. 2000 yılında 3500 ton civarlarında olan tavuk yumurtası ihracatının 2005 yılında üç kat artarak 10 bin tonlara çıktığı görülmektedir. 2002 yılında 18 bin tonlara kadar ulaşabilen ihracatın 2004 yılında bin tonlara kadar düşmesi bu kalemde dikkat çeken bir husustur.

Tablo 260. Türkiye Yumurta ve Yumurta Ürünleri İhracatı (Ton, 2000-2005)

	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Tavuk Yumurtaları	3.524	18.155	2.056	7.916	1.054	10.002
Diğer Yumurtalar a/	33	368	13	0	183	723
Yumurta Sarısı	9	2	0	0	0	0
Toplam	3.566	18.525	2.069	7.916	1.237	10.725

Kaynak: TÜİK, Dış Ticaret İstatistikleri Dairesi

a/Hindi, kaz ve diğer hayvanların yumurtaları

6.2.2.1.4.2. İthalat

Canlı hayvan ithalatımızın en önemli kalemini damızlıkların yenilenmesi amacıyla kullanılan damızlık civcivler oluşturmaktadır. Fakat incelenen yıllarda bu kalemin ithalatında devamlı bir düşüş olduğu, 2000 yılında yaklaşık 286 bin baş düzeyindeyken 2005 yılında 66 bin baş seviyelerine gerilediği görülmektedir. Hatta 2004 yılında 9 bin başa kadar bile düşmüştür. İthalatında azalma görülen diğer bir kalem damızlık hindilerdir. Bu kalemin ithalatı 2000-2005 yılları arasında 66 bin baştan %96 azalışla 2 bin baş seviyesine kadar gerilemiştir.

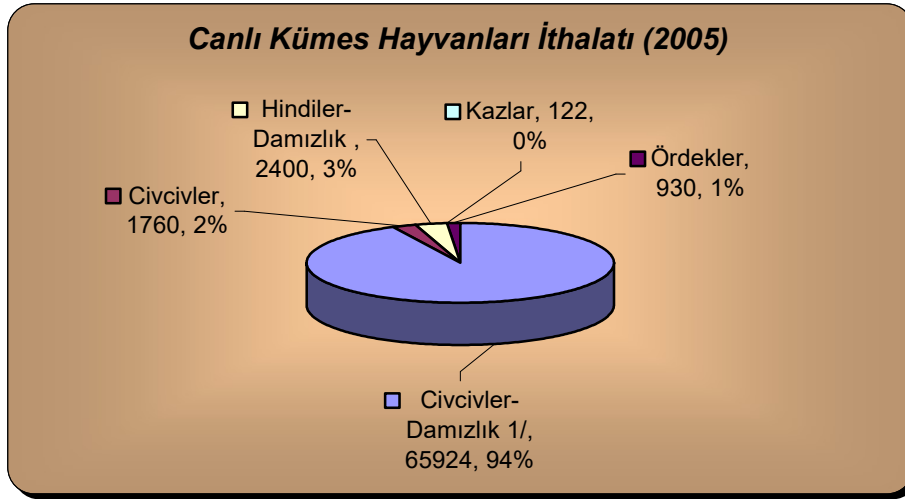
Tablo 261. Türkiye Canlı Kümes Hayvanları İthalatı (baş)

Canlı Hayvanlar	2000	2001	2002	2003	2004	2005	Değişim % (2005/2000)
Civcivler-Damızlık ^{1/}	285620	143488	127548	70954	9004	65924	-76.9
Civcivler	928	13455	-	-	-	1760	89.7
Hindiler-Damızlık	65720	66437	26059	1743	10322	2400	-96.3
Hindiler	9708	7543	3862	9237	450	-	0.0
Kazlar	384	284	190	8	245	122	-68.2
Ördekler	790	2197	1725	76	150	930	17.7
Horozlar	-	13455	-	-	-	-	0.0
Beç Tavukları	-	343	-	-	-	-	0.0
TOPLAM	363150	247202	159384	82018	20171	71136	-80.4

Kaynak: Devlet İstatistik Enstitüsü, Dış Ticaret İstatistikleri Dairesi

1/ Büyük ebeveyn ve ebeveyn

Grafik 46. Türkiye Canlı Kümes Hayvanları İthalatı (Kg/Baş)

Ülkemizin kümes hayvanları ürünleri ithalatı yok denecek azdır. Bu ithalat tavuk eti, kümes hayvanları karaciğeri ve konserve kaleminden oluşmakla birlikte ağırlığın yine tavuk etinde olduğu görülmektedir.

Tablo 262. Türkiye Kümes Hayvanları Ürünleri İthalatı

Yıllar	Tavuk eti (ton)	Kümes Hayvanları Karaciğeri (kg)	Kümes Hayvanları Konserveleri (kg)
2000	10	1475	6993
2001	231	887	-
2002	46	-	-
2003	163	-	-
2004	0	-	-
2005	87	304	-
Değişim (%) 2005/2000	770.0	-79.4	0

Kaynak: Devlet İstatistik Enstitüsü, Dış Ticaret İstatistikleri Dairesi

Ülkemizin tavuk yumurtaları önemli bir ithalat kalemidir. Bunu diğer yumurtalar ve yumurta sarısı izlemektedir. Aşağıdaki tablo incelendiğinde; 2000 yılında 237 ton olan tavuk yumurtası ithalatının 2005 yılında 798 tona yükseldiği, hatta 2002 yılında 2 bin tonlara kadar çıktığı görülmektedir.

Tablo 263. Türkiye Tavuk Yumurtaları ve Yumurta Ürünleri İthalatı (2000-2005)

İthalat (kg)	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Tavuk Yumurtaları	237214	53487	2088922	779340	756430	798259
Yumurta Sarısı a/	613132	540681	376445	132921	218934	206289
Diğer Yumurtalar c/	1745004	573764	152193	393964	527093	551639
Yıllık Değişim (%)		2001	2002	2003	2004	2005
Tavuk Yumurtaları	-	-77.5	3805.5	-62.7	-2.9	5.5
Yumurta Sarısı a/	-	-11.8	-30.4	-64.7	64.7	-5.8
Diğer Yumurtalar c/	-	-67.1	-73.5	158.9	33.8	4.7

Kaynak: Devlet İstatistik Enstitüsü, Dış Ticaret İstatistikleri Dairesi

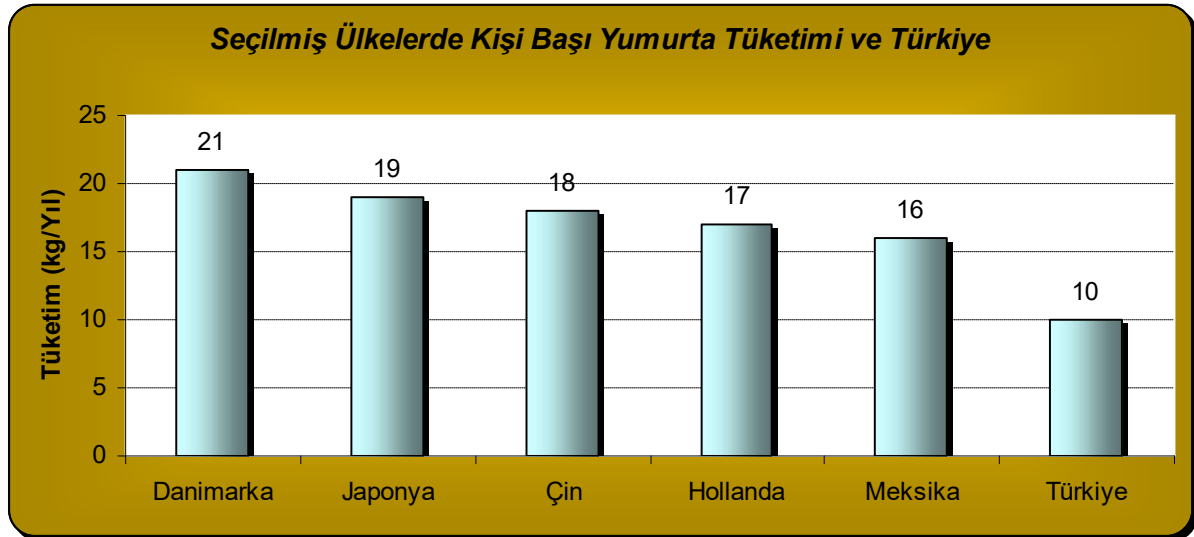
a/ b/ İnsan gıdası olabilen ve olamayan ürünlerin toplamı. c/ Hindi, kaz ve diğer kümes hayvanlarının yumurtaları.

6.2.2.1.5. Türkiye Kanatlı Ürünleri Tüketimi

Ülkemizde kanatlı sektörü devamlı bir büyüme süreci yaşasa da tüketim açısından gelişmiş ülkelerin hala çok gerisindedir.

Dünya’da kişi başı yumurta tüketimde önde gelen ülkelerle Türkiye tüketimi karşılaştırıldığında ülkemizde yumurta tüketiminin çok düşük seviyelerde olduğu görülmektedir. Türk halkı incelenen ülke insanların yarısı veya yarısına yakın bir miktarda yumurta tüketmektedir.

Grafik 47. Dünya Yumurta Tüketimi Ve Türkiye (2005)

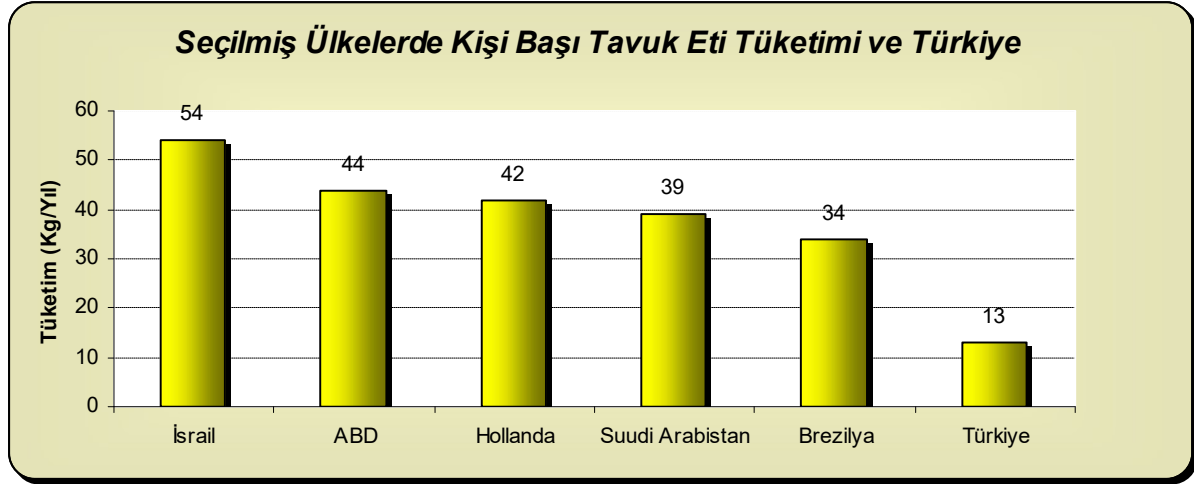

Not: FAO’nun gram değerinden kişi başı günlük tüketim verileri 365 ile çarpılmış, yıllık değer bulunduktan sonra kilograma çevrilmiştir.

Kişi başı yıllık tavuk eti tüketimimiz yumurtaya göre daha vahimdir. İncelemeye alınan

ülkelere göre değerlendirme yapılacak olursa; Bir İsrailli yıllık olarak ülkemizin yaklaşık 4 katı, Amerikalı 3,5 katı, Hollandalı ve Suudi Arabistanlı 3 katı, Brezilyalı ise 2,5 katı daha fazla tavuk eti tüketmektedir.

Grafik 48. Dünya Tavuk Eti Tüketimi ve Türkiye (2005)

Not: FAO'nun gram değerinden kişi başı günlük tüketim verileri 365 ile çarpılmış, yıllık değer bulunduğundan sonra kilograma çevrilmiştir.

Toplam beyaz et tüketimimizin yıllara göre arttığı aşağıdaki tabloda daha net gözükmemektedir. 1990 yılına göre beyaz et tüketimimiz yaklaşık 2 kat artmıştır. Bunda kırmızı et tüketiminde yaşanan %25'lik düşüşün etkili olduğu söylenebilir. Yine aynı şekilde yumurta tüketiminde de %57'lik bir artış olmuştur. Bu durum geçen 15 yıllık süreçte hayvansal tüketimin kanatlı ürünlerine doğru bir kayış eğiliminde olduğunu göstermektedir. Bunda kanatlı eti üretim artışının, tüketiciye yönelik ürün çeşitliliğinin gelişmesinin, kanatlı ürünlerinin fiyatlarının diğer hayvansal ürünlere göre daha düşük olmasının etkili olduğu söylenebileceği gibi, özellikle kırmızı et üretiminin %19,5 oranında azalmasının da etkili olduğu söylenebilir.

Tablo 264. Türkiye Kişi Başı Hayvansal Ürün Tüketimi (2005)

Ürünler	1990	1995	2000	2001	2002	2003	2004	2005	Değişim (%) (2005/1990)
Tavuk eti (kg/yıl)	7.0	7.4	8.9	9.1	9.9	11	12.1	13.2	88.6
Hindi eti (kg/yıl)	0.2	0.2	0.2	0.2	0.1	0.1	0.2	0.2	0.0
Toplam Beyaz Et (kg/yıl)	7.2	7.6	9.1	9.3	10	11.1	12.3	13.4	86.1
Sığır eti (kg/yıl)	6.3	4.9	4.9	4.2	4.2	4.5	4.5	5.2	-17.5
Koyun-keçi eti (kg/yıl)	6.3	5.8	5.3	5	4.8	4.5	4.3	4.2	-33.3
Toplam kırmızı Et (kg/yıl)	12.6	10.7	10.2	9.2	9	9	8.8	9.4	-25.4
Yumurta (kg/yıl)	6.3	8.2	10.2	9.7	9.2	9.1	9.4	9.9	57.1

Kaynak: FAO kişi başı günlük gr. cinsinden tüketim verileri 365 ile çarpılarak yıllık tüketim bulunmuş, bulunan rakam

kg'a çevrilmiştir.

Sektörde yaşanan bütün bu gelişmelere rağmen kanatlı ürünleri tüketimimizin gelişmiş ülkelere göre çok düşük seviyelerdedir. Bu durum pazarda devam eden bir büyüme potansiyelinin mevcut olduğu anlamına gelmektedir. Bu potansiyeli harekete geçirmenin yolu; yumurta ve tavuk etinin gıda değerleri ve sağlıklı bir ürün olduğu, fiyatı veya diğer hayvansal ürünlere göre daha ekonomik oluşu, her zaman bulunabilirliği ve tüketime sunulustaki pratikliği gibi temel noktalar da özellikle vurgulanarak tüketici kesimi bilinçlendirilmeli, Devlet-sektör işbirliği ile tanıtım ve eğitim amaçlı programlar hazırlanmalı ve bunlar her türlü yayım aracı ile belli aralıklarla halka duyurulmalıdır.

6.2.2.1.6. Kuş Gribi ve Kanatlı Sektörü

6.2.2.1.6.1. Türkiye'de Kuş Gribinin Seyri

Hastalık ilk olarak 5 Ekim 2005 tarihinde BALIKESİR-Manyas'da çıktıktan sonra , 15 Aralık 2005 IĞDIR- Aralık ilçesinde görülmüş, kısa bir zamanda diğer illere yayılım göstermiştir. Neticede 4 Kişi hayatını kaybetmiş, kesin ve şüpheli hastalık mihraklarında; 8 bin kanatlı hayvan ölmüş, 2.3 milyon hayvan itlaf edildirmiştir (1 Mart 2006 itibariyle). Sektörde yaşanan sıkıntılara bakıldığında; Firmalar kapasite küçülttüler, Üreticilerin kümesleri boş kaldı, Birçok ülke Ülkemizden kanatlı ürünleri ithalatını durdurdu, Yem sektörü kapasitesini düşürdü, Mısır üreticileri tedirginlik yaşadı, taşımacılar, toptancılar zarar gördü, Market ve lokantalar, reyon ve menülerinden kanatlı ürünlerini çıkardı, Turizm sektöründe rezervasyon iptalleri yaşandı.

6.2.2.1.6.2. Kuş Gribine Yönelik Alınan Tedbirler

Kuş Gribi ülkemizde çıktıktan sonra aşağıda belirtilen tedbirlerin alındığı görülmektedir;

- ✓ Ekonomik Sorunları Değerlendirme Kurulu (ESDK), Ekonomi Koordinasyon Kurulu (EKK) ve Bakanlar Kurulu'nda zararların telafisi için alınacak önlemler belirlendi,
- ✓ Şeffaf davranılıp tüm dünyaya Türkiye'de hastalık çıktığı deklare edildi,
- ✓ İtlaf edilen hayvanlar için belirlenen miktarlarda ödeme yapıldı (17 Aralık 2005 Tarih ve 26026 Sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan 205/47 Nolu Tebliğ),
- ✓ Tüm ülkede kanatlılar için av yasağı uygulandı,
- ✓ Sınırlarda kontroller artırıldı,
- ✓ Kanatlılar ve tek tırnaklıların (yarış atları hariç) sevklerine yasak getirildi,
- ✓ Kuş Gribi Ulusal Koordinasyon Merkezi kuruldu,
- ✓ Yumurta üreticilerine çıkma tavuk imhası karşılığında prim ve kanatlı hayvan kombina ve kesimhanelerinde kesilmek veya kanatlı eti işleyen rendering tesislerinde değerlendirilmek şartı ile üreticilere ve kesim işlerini yapan kombinalara, kesimhanelere ve rendering tesislerine tavuk başına destekleme ödemesi yapılması kararlaştırıldı (2006/9922 sayılı BKK),
- ✓ Üreticilerin Ziraat Bankası ve TKK'ne olan borçlarına faiz indirimi yapıldı ve süresi ertelendi, Biogüvenlik şartlarını yerine getiren üreticilere düşük faizli kredi kullanma imkanı sağlandı (2006/9994 sayılı BKK),
- ✓ TMO tarafından Beyaz et, yumurta ve bunlara ait damızlık üreten sektöre 180 gün vadeli ve vade farksız mısır satış imkanı tanındı,

- ✓ İşverenlerin SSK prim borçları ertelendi,
- ✓ Elektrik borçları ertelendi,
- ✓ Mükelleflerin vergi beyanname verme süreleri uzatıldı,
- ✓ Kapalı sistemde üretim yapan bio-güvenlik ve hijyen tedbirlerini almış tesislerde yetiştirilen kümes hayvanları Devlet Destekli Tarım Sigortası kapsamına alındı (2006/10105 sayılı BKK)
- ✓ Tüketicuyu doğru bilgilendirmek için sanayiciler tarafından Sağlıklı Tavuk Bilgi Platformu kuruldu,

Devlet tarafından ekonomik olarak belirlenen desteklerin toplam finansmanın maliyetinin ise 53,2 milyon YTL olduğu belirtildi.

6.2.2.1.6.3. Kuş Gribi ve Hayvan İtlafları

Hastalığın ülkemizde çıktığı süreçte dikkat çeken bir diğer önemli konu ise itlaf edilecek hayvanlara yapılacak ödemelerin finansmanı ile ilgili yapılan düzenlemelerdir.

Bilindiği üzere hastalık çıktıktan hemen sonra itlafın nasıl yapılacağı ve itlaf paralarının nasıl ödeneceği konusu her kesimin kafasında soru işaretlerine neden olmuştu. Özellikle köylerde insanların itlaf edilecek hayvanlarının paralarını alamayacakları endişesiyle hayvanlarını vermeye yanaşmamaları bu konuyu daha da önemli bir hale getirmişti. Bunun üzerine 2005/8503 sayılı Bakanlar Kurulu Kararında Değişiklik Yapan 2005/9487 sayılı Karar; 19.10.2005 tarih ve 25971 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe konuldu. Bu Karar’da “Tavuk vebası hastalığına karşı itlaf edilecek hayvan ve imha edilecek hayvan maddeleri için tazminat ödemesi yapılacağı” belirtildi. Daha sonra, 17 Aralık 2005 Tarih ve 26026 Sayılı Resmi Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe giren “ Hayvancılığın Desteklenmesi Hakkında 2005/8503 Sayılı Bakanlar Kurulu Kararının Uygulama Esasları Tebliği (Tebliğ No: 2005/47)” ile de bu imhaların usul ve esasları belirlendi.

Tebliğinin dikkat çekici noktalarına bakıldığında aşağıdaki hususların gündeme getirilmesine ihtiyaç duyulmuştur ;

- Kuş gribi neticesinde ortaya çıkan zarar düşük meblağlar içerdiği için itlaf için gereken paranın bir kısmı kanatlı alanında faaliyet gösteren firmalar tarafından bir kısmı da hayvancılığın geliştirilmesi hakkında kararda değişiklik yapan kararla “Hayvancılığın Geliştirilmesi için bütçeye konan meblağ”dan karşılanmıştır. Eğer hastalığın boyutu büyük olacak olursa çiftçilerin desteklenmesi için ayrılan kaynağın önemli bir kısmının tazminat ödemelerine aktarılması gerekmektedir. Bu durumda üretiminin desteklenmesini bekleyen üreticilerin mağdur olması söz konusu olabilecektir.
- 2005/8503 sayılı Hayvancılığın Desteklenmesi Hakkında Karar’ın 1. maddesinde “Bu Karar 2006-2010 yılları arasında 6 yıl süre ile uygulanacak olup, hayvancılığın desteklenmesi ile ilgili hususları kapsar” denmektedir. Bu karara hayvanlarda çıkan bir hastalık nedeniyle tazminat ödemesini eklemek kararın ruhu ile bağdaşmamaktadır. Ayrıca 3285 sayılı hayvan Sağlığı ve Zabıtası Kanunu’nun 41. Maddesinde “Kanun hükümlerine göre Ruam, sığır tüberkülozu, sığır burusellozu, sığır vebası, at vebası ve şap

hastalıklarından dolayı öldürülen veya kestirilen hayvanların sahiplerine Bakanlık bütçesinden aşağıda belirtilen miktarlarda tazminat verilir” denmekte ve tazminat verilecek hastalıklar ve tazminat miktarları belirtilmektedir. Böyle bir Kanun varken ve Tavuk Vebası’nı bu Kanun içerisine yerleştirmek gerekirken, hayvancılığı destekleme kararnamesine koymak düşündürücüdür.

Yine 3285 Sayılı Hayvan sağlık Zabıtası Kanunun 43. Maddesinde “Kıymet Takdiri” alt başlığında tazminatların değerinin , madde 32 de belirtilen komisyonun, diğeri hayvan sahibinin göstereceği bilirkişi ve hükümet veteriner hekiminin iştirakiyle üç kişilik bir heyet tarafından mahalli rayice göre yapılacağı belirtilmektedir. Yine 3285 Sayılı Kanuna Dayandırılarak çıkarılan Hayvan Sağlığı ve Zabıtası Yönetmeliğinin 91. maddesinde “ köy, ilçe ve İl hayvan Sağlık Zabıtası Komisyonları” belirtilmektedir. Ve İl ve İlçe Hayvan Sağlık Zabıtası Komisyonlarında Ziraat Odası Temsilcisi yer almaktadır. Çıkan Tebliğ’de kıymet takdir komisyonlarında Ziraat Odası temsilcisine yer verilmediği görülmektedir.

Yine, 3285 sayılı Kanunda Hayvan Sağlık Zabıtası Komisyonlarında Ticaret Borsası Temsilcisine yer verilmemişken , bu tebliğde Ticaret Borsası temsilcisine yer verildiği görülmektedir. Bu durum 3285 sayılı Kanunla çelişkili bir durum arz etmektedir.

Netice itibariyle yayımlanan bu tebliğ 3285 sayılı Hayvan Sağlık Zabıtası Kanunu ile çelişmekte olup, ülkemizde hastalığın devamlı risk teşkil ettiği düşünülecek olursa; bundan sonraki süreçte bu tür kısa vadeli çözümler yerine mevcut Kanunda değişiklik yapılarak Tavuk Vebası hastalığının tazminat gerektiren hastalıklar sınıflandırması içerisine konulması, tazminat miktarlarının mevcut kanun çerçevesinde belirlenmesi ve ödemelerin hayvancılığın geliştirilmesi amacıyla ayrılan kaynak yerine bakanlık bütçesine hayvan hastalıkları ile mücadele için konulan kaynaktan karşılanması gerekmektedir.

Zaten Avrupa Birliği ülkelerinde bu hastalık tazminatlı olup, tazminat ödemeleri Avrupa Birliğince (AB) ve üye ülkelerin Hastalıkları Önleme Fonu’ndan karşılanmaktadır. (STBP;2006)

6.2.2.1.6.4. Kuş Gribi ve Köy Tavukçuluğu

Kuş gribinin ortaya çıkması üzerine yetkili ağızlardan bütün köy tavuklarının itlaf edilmesi gerektiği açıklamaları yapıldı ama kimse yerine konulacak bir alternatif sunmadı.

Bu sorun ilk defa Türkiye Ziraat Odaları Birliği tarafında gündeme getirilmiştir. Köy Tavukçuluğunun neden bu kadar önemli olduğuna ve ısrarla üzerinde durduğumuza bakılacak olursa;

- Köylerde ve kırsalda yaşayan insanların tavuk eti ve yumurta ihtiyaçlarını kendi imkanları ile sağlaması,
- Kırsal alanda fakirliğin yaygın olması,
- Dışarıdan para verip yumurta ve kanatlı eti alma alışkanlıklarının olmaması,
- Kış şartlarının ağır geçmesi ve ulaşımın kimi zaman yapılamaz durumda olması bu konuyu önemli kılmaktadır.

Eğer Köy Tavukçuluğu kaldırılacak olursa ;

- İnsanlar büyük bir “**Beslenme Sorunu**” ile karşı karşıya kalabilirler
- Ek gelir imkanından mahrum kalabilirler.

Zaten, Avrupa Bulaşıcı Hastalıkları İzleme Merkezi uzmanları ; “Tavukçuluğu öldürmek yerine, insanlara modern tavuk yetiştiriciliği öğretilmeli, tavuklara özel barınak yapılmalı ve bu konuda köylüye parasal destek verilmeli” demektedirler.

6.2.2.1.6.5. Kuş Gribinin Düşündürdükleri

Hastalık ülke gündeminden çıktıktan sonra bazı konuları düşünmek ve çözümlerini aramak zorunda olduğumuzu göstermiştir.

- ✚ Hayvancılığın en güçlü ve sağlıklı üretim dalı nasıl krizlere bu kadar dayanıksız olabilir?
- ✚ Tüketimden neden bu kadar ciddi bir kaçış yaşanmıştır
- ✚ Zoonoz hastalıklarla mücadele etme gerekliliği ve kaynak yetersizliği
- ✚ Kırsal ve Cehalet gerçeği
- ✚ Kamuoyuna, yeterli bilgi sahibi olan olmayan herkesin açıklama yapması ve medya gerçeği
- ✚ Sağlıklı Tavuk Bilgi Platformu

6.2.2.1.6.6. Kuş Gribi ve Tüketici Davranışları

Özellikle hastalık sonrası tüketicinin nabzını tutmak amacıyla SYNOVATE tarafından yapılan araştırma, **Türklerin, Endonezyalıların ve Yunanların** neredeyse yarısının kuş gribi tehdidi yüzünden tavuk yemeyi azalttığını göstermektedir.

SYNOVATE, araştırmayı Hong Kong, Endonezya, Tayland, Fransa, Portekiz, Sırbistan, İsveç, Danimarka, Norveç, Türkiye, Yunanistan, Kanada ve ABD’de de olmak üzere 13 ülkede, 7.640 katılımcı arasında Ocak- Şubat 2006 tarihlerinde yapmıştır.

Ankete göre kuş gribinden sonra tavuk yemeyi bıraktım diyen insanların oranının Endonezya ve Yunanistan’dan sonra %43 ile Türklerin olduğu görülmektedir. Ülkemizde ürünlere olan talebin bir anda çok düşük seviyelere inmesi bu sonuçları desteklemektedir.

Tablo 265. Kuş Gribi Sonrası Tavuk Yeme Miktarım Azaldı Diyenlerin Oranı (%)

Ülkeler	Oran (%)
Endonezya	44
Yunanistan	44
TÜRKİYE	43
Hong Kong	29
Tayland	29
Portekiz	18
Sırbistan-Karadağ	18
Norveç	12
Fransa	10
İsveç	8
Kanada	8
ABD	8
Danimarka	8

Kaynak: <http://www.synovate.com/current/news/article/2006/03/bird-flu-is-anyone-ducking-the-issue.html>

6.2.2.1.6.7. Kuş Gribine Yönelik Alınması Gerekli Tedbirler

Ülkemiz kuş gribiyle yaşamak zorunda olduğu gerçeğinden hareketle gerekli tedbirleri almalıdır. Bu nedenle aşağıda belirtilen hususları uygulamak gerekmektedir;

- Kuş Gribi gerçeği bilinerek gerekli tedbirler alınmalıdır,
- Kamuoyunu doğru bilgilendirmek ve sektörün zarar görmemesi için Medya daha duyarlı davranmalıdır,
- Zoonoz hastalıklarla etkin mücadele edilmeli, bu konuda bütçeden gerekli kaynak ayrılmalıdır,
- Kuş gribinin sosyal ve ekonomik etkileri bilimsel olarak ortaya konmalı, bu durum olası zoonoz ve diğer hastalıkların etkilerinin tespit edilmesine temel teşkil etmelidir,
- Köy tavukçuluğunu ortadan kaldırmak yerine, nasıl minimum risk oluşturacak hale getirilebilir konusunda çalışmalar yapılmalıdır,
- Hayatını kaybedenlerin çocuk oldukları dikkate alınarak- İlköğretim müfredatına “Kuş gribinden korunma yöntemleri” konulu bir program eklenmelidir,
- Televizyon ve radyo kanallarında kuş gribi ile mücadele ve korunma yöntemlerini içeren eğitici programlar artırılmalıdır,
- Kuş Gribi mevzuatlarda gerekli değişiklik yapılarak tazminat gerektiren hastalıklar sınıfına alınmalıdır,
- Kırsalda gelir düzeyini artırıcı ve eğitim seviyesini yükseltici politikalar hayata geçirilmelidir.

6.2.2.2.Dünya’da Kanatlı Sektörü

Dünya’da da kanatlı sektörü ülkemizde olduğu gibi devamlı büyümekte, tüketicilerin öncelikle gıda tercihi olma özelliğini korumaktadır. Fakat dünyada özellikle hayvansal ürünlerin üretim ve tüketiminin gelişimi ülkemize göre farklı bir durum arz etmektedir. Bizde kırmızı et ürünlerinde

gerek üretimde gerekse tüketimde azalma yaşanırken ve kırmızı etten beyaz ete doğru bir kayış söz konusuyken dünyada tam tersi bir trend yaşanmaktadır.

FAO verilerine göre; 1997-2005 yıllarında sığır eti üretimi 9,3 %, küçükbaş eti üretimi 23,7%, kanatlı eti üretimi 34,1% ve toplam et üretimi 22,9% oranında artmışken, aynı yıllarda yıllık kişi başı sığır eti tüketimi değişmemiş, küçükbaş et tüketimi 11,1 %, kanatlı eti tüketimi 22,3% ve toplam et tüketimi ise 12,4% oranında artmıştır.

Tablo 266. Dünya Hayvansal Ürün Üretim ve Tüketimi

Üretim (1000 Ton)	1997	2005	Değişim (%)
Sığır eti	58.036	63.461	9,3
Küçükbaş eti	10.436	12.908	23,7
Kanatlı eti	59.538	79.864	34,1
Toplam et	215.027	264.311	22,9
Kişi Başı Tüketim (kg/yıl)	1997	2005	Değişim (%)
Sığır eti	10,0	10,0	0,0
Küçükbaş eti	1,8	2,0	11,1
Kanatlı eti	10,3	12,6	22,3
Toplam et	37,0	41,6	12,4

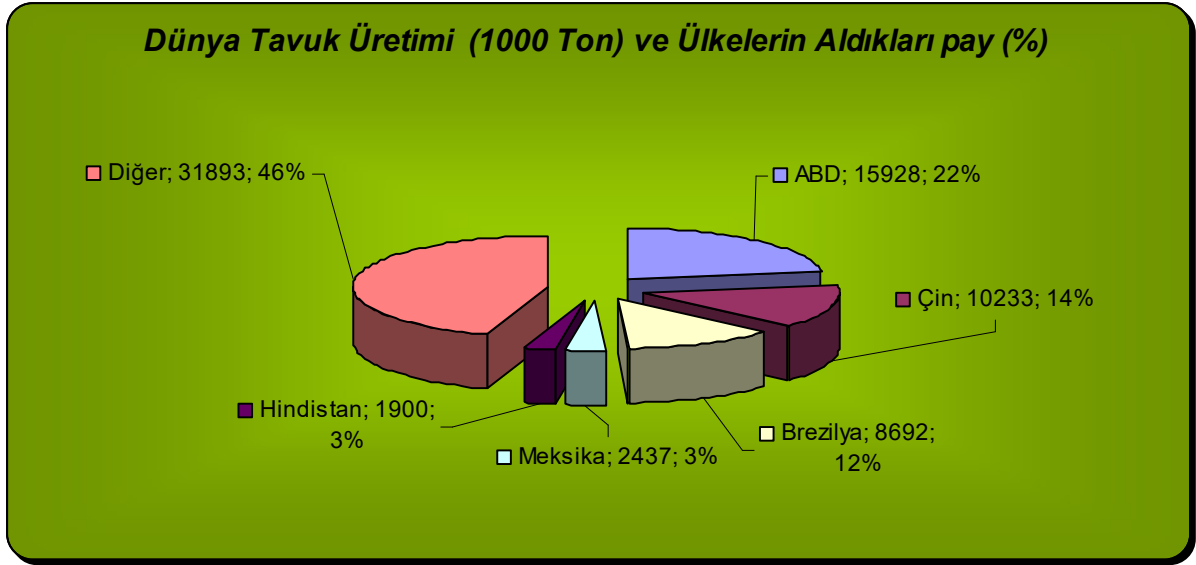
Kaynak: www.fao.org/es/ESC/common/

6.2.2.2.1. Dünya Tavuk Eti-Yumurta Üretim ve Tüketimi

Dünyanın en büyük tavuk eti üreticisi 15,9 milyon ton ile ABD'dir. Bu ülke tek başına dünya tavuk etinin %22'sini üretmektedir. Bu ülkeyi sırasıyla; Çin, Brezilya, Meksika, ve Hindistan izlemektedir. Bu ülkelerin toplam üretimleri dünya üretiminin (71 milyon ton) yaklaşık %54'üne tekabül etmektedir.

Türkiye, Dünya üretiminde 943 bin ton ile 18'inci sırada yer almakta ve bu dünya üretiminin yaklaşık %1,3'üne denk gelmektedir.

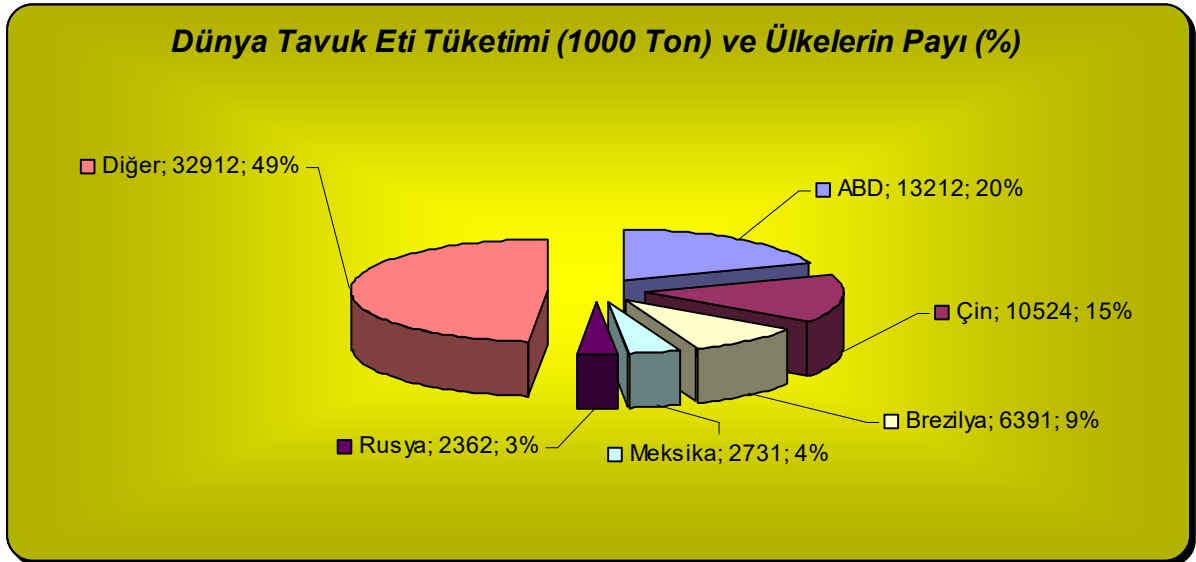
Grafik 49. Dünya Tavuk Eti Üretimi (2005)

Dünyanın en büyük tavuk eti tüketicisi 13 milyon ton ile ABD'dir. Bu ülke tek başına dünya tavuk etinin %20'sini tüketmektedir. Bu ülkeyi sırasıyla; Çin, Brezilya, Meksika, ve Rusya Federasyonu izlemektedir. Bu ülkelerin toplam tüketimleri dünya tüketiminin (68 milyon ton) yaklaşık %51'ine tekabül etmektedir.

Türkiye, Dünya tüketiminde 963 bin ton ile 18'inci sırada yer almakta ve bu dünya tüketiminin yaklaşık %1,4'üne denk gelmektedir.

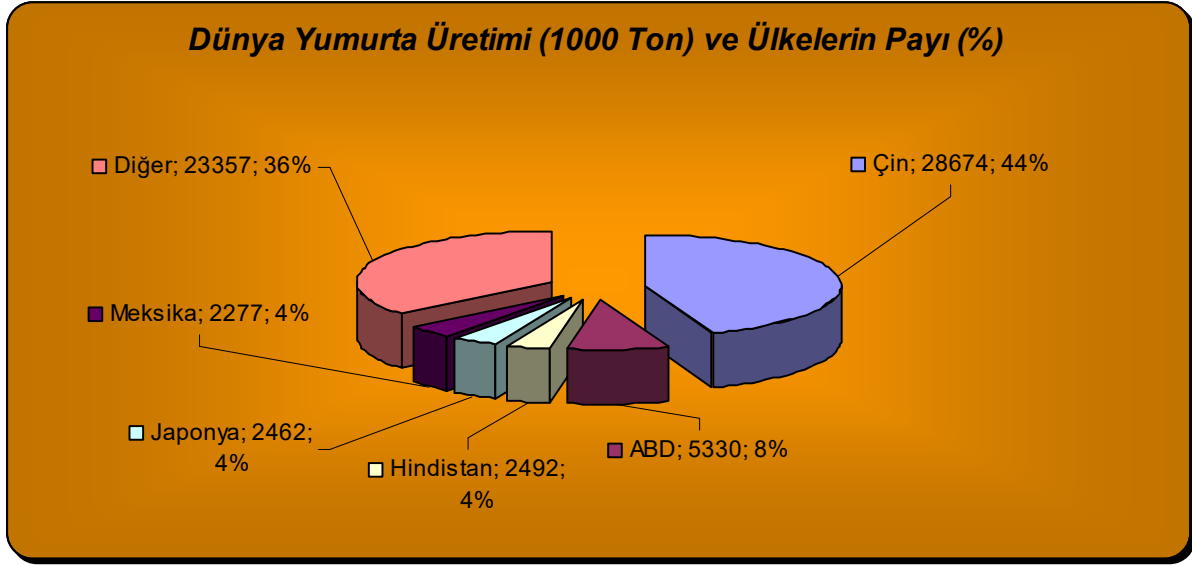
Grafik 50. Dünya Tavuk Eti Tüketimi (2005)

Dünyanın en büyük yumurta üreticisi 29 milyon ton ile Çin'dir. Bu ülke tek başına dünya yumurtasının %44'ünü üretmektedir. Bu ülkeyi sırasıyla; ABD, Hindistan, Japonya ve Meksika izlemektedir. Bu ülkelerin toplam üretimleri dünya üretiminin (65 milyon ton) yaklaşık %64'üne tekabül etmektedir.

Türkiye, Dünya üretiminde 753 bin ton ile 12'inci sırada yer almakta ve bu dünya üretiminin yaklaşık %1,2'sine denk gelmektedir.

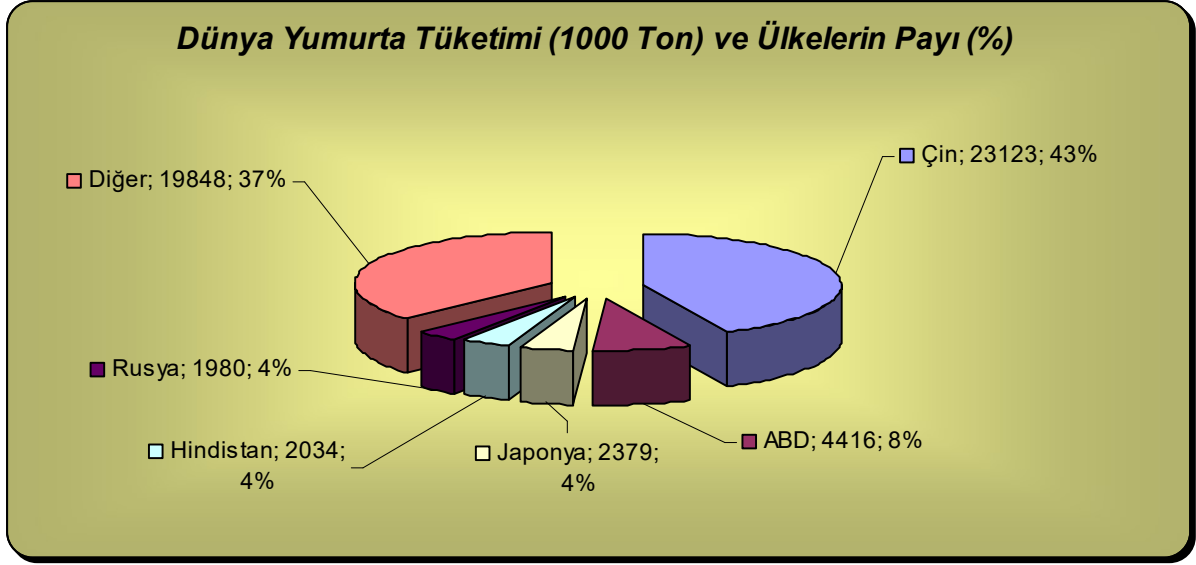
Grafik 51. Dünya Yumurta Üretimi (2005)

Dünyanın en büyük yumurta tüketicisi 23 milyon ton ile Çin'dir. Bu ülke tek başına dünya yumurtasının %43'ünü tüketmektedir. Bu ülkeyi sırasıyla; ABD, Japonya, Hindistan ve Rusya Federasyonu izlemektedir. Bu ülkelerin toplam tüketimleri dünya tüketiminin (54 milyon ton) yaklaşık %63'üne tekabül etmektedir.

Türkiye, Dünya tüketiminde 725 bin ton ile 11'inci sırada yer almakta ve bu dünya tüketiminin yaklaşık %1,4'üne denk gelmektedir.

Grafik 52. Dünya Yumurta Tüketimi (2005)

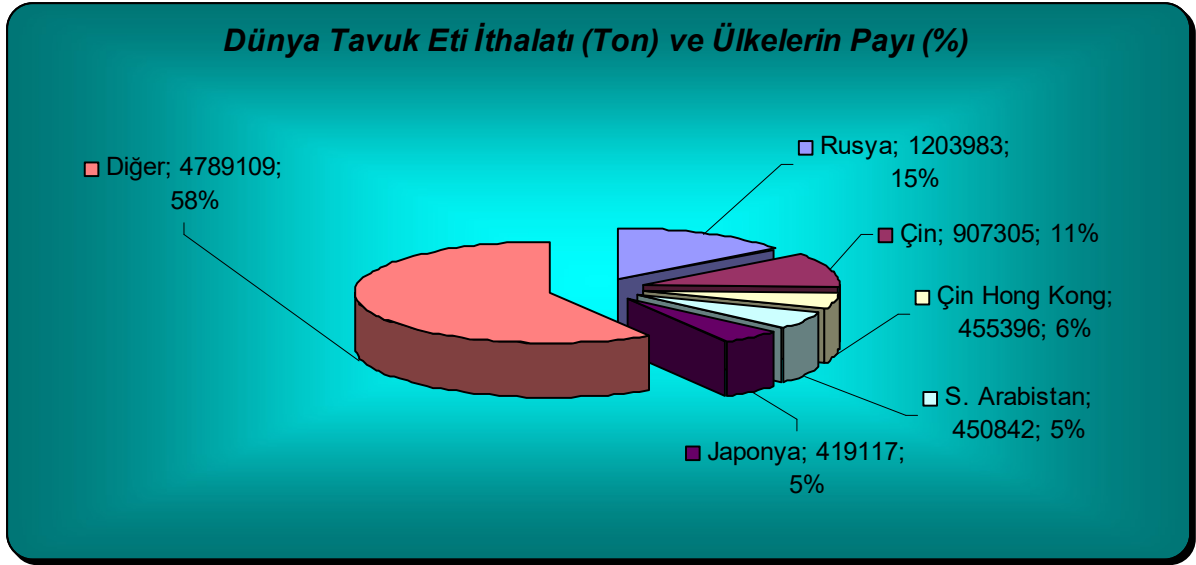
6.2.2.2.2. Dünya Tavuk Eti-Yumurta İthalat ve İhracatı

Dünyanın en büyük tavuk eti ithalatçısı 1,2 milyon ton ile Rusya Federasyonu'dur. Bu ülke tek başına dünya tavuk eti ithalatının %15'ini gerçekleştirmektedir. Rusya'yı ithalatta sırasıyla; Çin, Çin-Hong Kong, Suudi Arabistan ve Japonya izlemektedir. Bu ülkelerin toplam ithalatları dünya ithalatının (8,2 milyon ton) yaklaşık %42'sine tekabül etmektedir.

Türkiye, Dünya tavuk eti ithalatında 143 bin ton gibi bir rakamla çok önemsiz bir konumda yer almaktadır.

Dünya tavuk eti ithalatı değeri olarak incelendiğinde; 2005 yılında toplam 9,6 milyar dolar olan Dünya ithalatında ilk sırayı yaklaşık 1,2 milyar dolarla Birleşik Krallık'ın aldığı, bunu sırasıyla Çin (871 milyon dolar), Japonya (844 milyon dolar), Rusya Federasyonu (778 milyon dolar) ve Suudi Arabistan'ın (609 milyon Dolar) takip ettiği görülmektedir.

Grafik 53. Dünya Tavuk Eti İthalatı (2005)

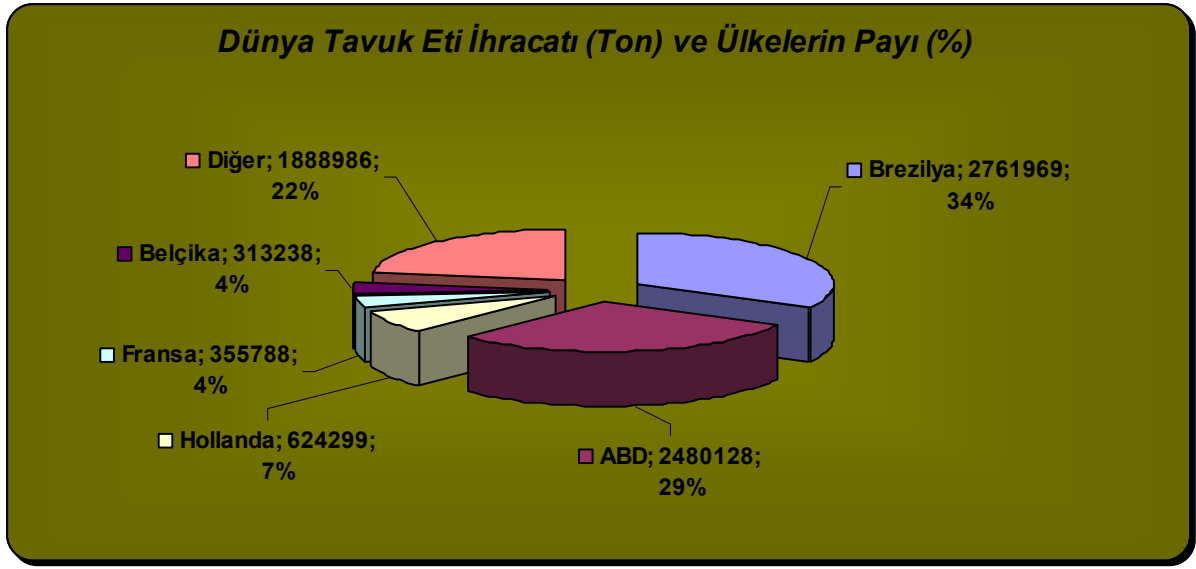

Dünyanın en büyük tavuk eti ihracatçısı 2,8 milyon ton ile Brezilya'dır. Bu ülke tek başına dünya tavuk eti ihracatının %34'ünü gerçekleştirmektedir. Brezilya'yı ihracatta sırasıyla; ABD, Hollanda, Fransa ve Belçika izlemektedir. Bu ülkelerin toplam ihracatları dünya ihracatının (8,4 milyon ton) yaklaşık %78'ine tekabül etmektedir.

Türkiye, Dünya tavuk eti ihracatında 44.316 bin ton ile 18'inci sırada yer almakta; dünya ihracatındaki payı ise, % 0,5'dir.

Dünya tavuk eti ihracatı değer olarak incelendiğinde; 2005 yılında toplam 10,6 milyar dolar olan Dünya ihracatında ilk sırayı yaklaşık 3,3 milyar dolarla Brezilya'nın aldığı, bunu sırasıyla ABD (2,1 milyar dolar), Hollanda (1,2 milyar dolar), Fransa (678 milyon dolar) ve Belçika'nın (591 milyon dolar) takip ettiği görülmektedir.

Grafik 54. Dünya Tavuk Eti İhracatı (2005)

Sonuç ve Öneriler

Türkiye Kanatlı sektörünün önünde gelişmeye yönelik önemli fırsatlar olduğu görülmektedir.

Örneğin;

- ✚ Nüfusun sürekli artması ve kişi başı milli gelirdeki artış, ayrıca kırmızı et üretiminde yaşanan sürekli düşüş kanatlı ürünlerine olan yurtiçi talebin büyümesine neden olabilecektir.
- ✚ Bunun yanı sıra, Türkiye'nin coğrafi konumu ihraç pazarını geliştirmesine olanak sağlayacak önemli bir faktördür.
- ✚ Ayrıca Türkiye'de özellikle hazır yemek sektörü ve Süper-hiper market sayılarında önemli gelişmeler yaşanmaktadır. Bu sektörlerin talepleri pazarın dolayısıyla artan talebe bağlı olarak üretim hacminin de büyümesine katkı sağlayabilecektir.

Bütün bu fırsatları değerlendirmek ve istenilen hedeflere ulaşmak için öncelikle yapısal ana sorunların çözümlenmesine yönelik politikaların hayata geçirilmesi gerekmektedir. Bunların neler olduğuna bakılacak olursa;

- ✓ Özellikle yem konusunda dışa bağımlılığı azaltacak, sektörün dünya fiyatlarından ürün almasına imkan tanıyacak politikalar hayata geçirilmelidir.
- ✓ Geçmişte yaşanan hormon iddiaları ve kuş gribi döneminde yaşanan bilgi kirliliğinin sektörde yaptığı tahribat dikkate alınarak, bu sıkıntıları bir daha yeniden yaşamamak için tüketiciyi doğru bilgilendirme çalışmalarına devam edilmelidir.
- ✓ Dış pazarlarda rekabet gücünü artırmak için ihracat destekleri tatminkar ölçülerde artırılmalıdır.

- ✓ Ülkemizde gerek piliç eti gerekse yumurtanın taze olarak tüketimi tercih edildiğinden ve üreticilerin ekonomik güçleri ürünlerini uzun süre stoklamaya elverişli olmadığından stoklama yetersizdir. Oysa zaman zaman büyük miktarlarda ortaya çıkan dış satım taleplerinin karşılanabilmesi söz konusu olduğunda istenilen miktarda ürünün kısa sürede toplanabilmesi ve bu iş için gerekli organizasyon eksiklikleri sorun yaratabilmektedir. Ayrıca piyasa da fiyatların düştüğü zamanlarda ürünün piyasaya arzı yerine uygun koşullarda stoklanması ve talebin arttığı zamanlarda piyasaya arz edilmesi üreticiyi kısmen de olsa rahatlatılabilecektir. Ancak sermaye akışı yönünden ürünün kısa zamanda paraya dönüştürülmesine gerek duyulduğundan, stok yapılarak paranın bağlanması genellikle üreticiyi güç durumda bırakmaktadır. Bu sıkıntılara yönelik politikalar hayata geçirilmeli, üreticiler bu yönde desteklenmelidir.
- ✓ Şu an sektörün önündeki en büyük tehdidin köy tavukçuluğu olduğu görülmektedir. Fakat diğer taraftan kırsalda hem protein ihtiyacını karşılayan hem de gelire katkı sağlayan böyle bir yapının ortadan kaldırılması orda yaşanan insanların hem gelir kaybına uğramasına hem de beslenme sorunu ile karşılaşmasına neden olacaktır. Bu her iki riski de gözeterek, ortak çözüm bulmak açısından köy tavukçuluğunu kapalı sisteme yönlendirilecek projelerin hayata geçirilmesi gerekmektedir.
- ✓ Kuş gribine yönelik alınan tedbirlere gevşemeye mahal vermeyecek şekilde devam edilmelidir.
- ✓ Salgın hastalıklara yönelik tedbirler alınmalı, özellikle kuş gribi tazminat gerektiren hastalıklar arasına dahil edilmelidir.
- ✓ Damızlık konusunda yerli hibrid ve anaç üretim çalışmalarına hız verilerekten , dışa bağımlılıktan kurtulmaya çalışılmalıdır.
- ✓ Verim kayıplarının önlenmesi amacıyla yem fabrikaları etkin ve sürekli bir şekilde denetlenmelidir.
- ✓ Beyaz et ve yumurta da gerek ihracata gerekse iç pazara dönük, standardizasyon, kalite, paketleme, ambalajlama çalışmaları süratle sonuçlandırılmalı ve özellikle iç piyasada kaliteye göre sınıflandırılmış ürün satışı özendirilmelidir.

Kaynaklar

1- Besd-Bir,2003; “Kanatlı Bilgileri Yıllığı-2003”, Besd-Bir Yayınları-4.

2- IPARD Kanatlı Taslak Raporu,2006; *Preparation of Sector Analysis Reports for Certain Agricultural Products (Fruit & Vegetables, Meat), Poultry Meat Sector Report – November 2006, Agri-Livestock Consultants Ltd. Member Of Agrisystem Consortium.*

3-OPD Kanatlı Raporu,2005; “Ortak Piyasa Düzenleri Alt Çalışma Grup Raporları”,TKB, Strateji Geliştirme Başkanlığı, Haziran-2005, Ankara.

4-STBP,2006; http://www.sagliklitavuk.org/index.php/cPath/419_420

6.2.3. Su Ürünleri

Su Kaynakları tüm dünyada önemli gıda rezervleri olarak kabul edilmektedir. Bu açıdan gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde deniz ve iç su kaynaklarının beslenmeye ve ekonomiye katkısının artırılması için yoğun çalışmalar yapılmaktadır. Bunun sonucunda da gelişmiş ülkelerde, kişi başına hayvansal protein ihtiyacının %40'ının su ürünlerinden sağlanması hedeflenmekte ve bu durum gelişmişliğin bir göstergesi olarak kabul edilmektedir.

Su ürünleri, ülkemiz tarım sektörünün ana alt sektörlerinden biri olup, insan beslenmesine katkısı, sanayi sektörüne hammadde sağlaması, istihdam imkanı oluşturması ve yüksek ihracat potansiyeline sahip bulunması nedeniyle önemli bir konuma sahiptir.

Üç tarafı denizlerle çevrili, 8333 km kıyı uzunluğuna sahip ülkemizde yaklaşık 25 milyon hektar kullanılabilir su ürünleri üretimine uygun alan bulunmaktadır. İç su kaynaklarımızın sayısı sulama ve enerji amacıyla yapılan göletlerin sayısına bağlı olarak sürekli artmaktadır. Halen 200 adet doğal göl, 206 adet baraj gölü ve 952 adet sulama göleti olmak üzere toplam 1.358 adet iç su kaynağı bulunmaktadır. Ayrıca 178 bin km uzunluğundaki nehirlerimizin yanında yetiştiriciliğe müsait olan ve şu anda üzerinde yetiştiricilik yapılan pek çok su kaynağımız dikkate alındığında, bu potansiyelin ne denli büyük olduğu görülmektedir. Toplam su ürünleri kaynaklarımız yüzey alanları itibariyle orman alanlarımızdan daha fazla, tarım alanlarımızla ise hemen hemen eşittir.

Uzmanlar, potansiyel alanların tamamının üretime alınması halinde avcılıktan yılda 1 milyon ton, yetiştiricilikten ise 500 bin ton olmak üzere yılda yaklaşık 1,5 milyon ton balık üretmemizin mümkün olduğunu söylemektedirler. (TUŞ, 2005)

6.2.3. 1.Türkiye Su Ürünlerinde Mevcut Durum

6.2.3. 1.1.Üretim

Tablo 267. Türkiye Su Ürünleri Üretiminin Dağılımı (%)

Ürünler	1988	1990	1992	1994	1996	1998	2000	2002	2004
Yetiştiricilik	0,6	1,5	2,0	2,7	6,0	10,4	13,6	9,7	14,6
Avcılık	99,4	98,5	98,0	97,3	94,0	89,6	86,4	90,3	85,4
Toplam	100	100	100	100	100	100	100	100	100

Dünya Balıkçılık Platformları avcılığı sınırlarken, yetiştiriciliğin %20 oranında artırılmasını öngörmektedir. (Muğla Su Ürünleri yetiştiriciliği,2005)

Bütün dünyada artan yetiştiricilik çalışmalarına paralel olarak ülkemizde de son yıllarda bu yönde olumlu gelişmeler kaydedilmiş olup, bugün 1.850 adet deniz ve iç su yetiştiricilik potansiyeline ulaşılmıştır. Bunların 1.423 adedi iç su, 427 adedi ise deniz balıkları üretim

işletmesidir.

Yıllar itibariyle toplam su ürünleri üretiminin dağılımına bakıldığında bu durum daha net görünmektedir. 1988 yılında yetiştiriciliği payı %0,6 iken 2004 yılına gelindiğinde bu oran %14,6'lara yükselmiştir. Yani üretim 16 yıllık bir süreçte 4 bin tondan % 2000 civarında artışla 94 bin tonlar seviyesine yükselmiştir. Eğer yetiştiriciliğin önüne konulan engeller kaldırıldığı takdirde bu oranın daha da yükseleceği , toplam üretime katkısının daha da artacağı söylenebilir.

Ülkemizde Yetiştiricilik sektörünün parasal değer olarak milli ekonomiye katkısı 500 milyon ABD Doları değerinde olup, yaklaşık 7.300 kişiye istihdam imkanı oluşturmaktadır.

Avcılıkta ise bu süreçte bir azalma söz konusudur. 1988 yılında yaklaşık 671 ton olan üretim % 18 civarında azalışla 550 bin tonlar civarına gerilemiştir. Yani 16 yıl önce Türkiye insanların balık ihtiyacını tamamiyle avcılığa bağlamışken bugün yetiştiricilik sayesinde avcılığa geçmiş yıllara göre daha az bağımlı bir hale gelmiştir.

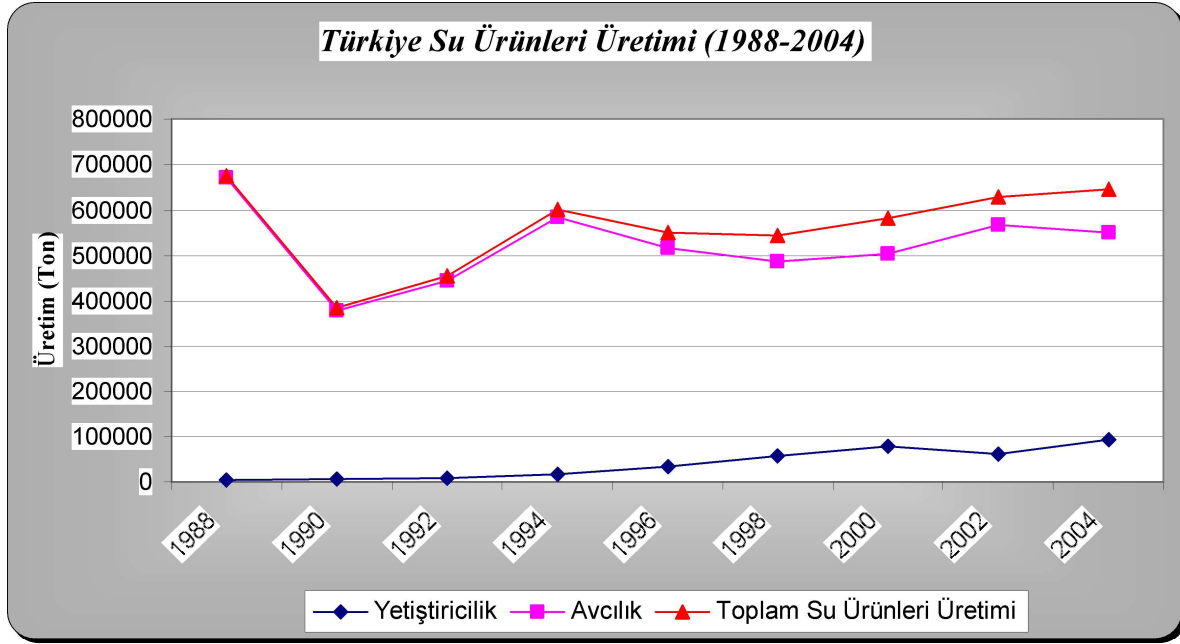
Bu süreçte toplam su ürünleri üretimimiz ise 1988'de yaklaşık 676 bin tondan 2004 yılında %4,7 azalışla 645 bin tonlar seviyesine gerilemiştir.

Tablo 268. Yıllar İtibariyle Türkiye Su Ürünleri Üretimi

Yıllar	Üretim (Ton)	Avcılık	Toplam	Yıllık Değişim (%) (1988=100)		
				Yetiştiricilik	Avcılık	Toplam
1988	4100	671904	676004	-	-	-
1990	5782	379332	385114	41.0	-43.5	-43.0
1992	9210	445136	454346	124.6	-33.8	-32.8
1994	15998	585106	601104	290.2	-12.9	-11.1
1996	33201	516445	549646	709.8	-23.1	-18.7
1998	56700	487200	543900	1282.9	-27.5	-19.5
2000	79031	503345	582376	1827.6	-25.1	-13.9
2002	61165	566682	627847	1391.8	-15.7	-7.1
2004	94010	550482	644492	2192.9	-18.1	-4.7

Kaynak: TÜİK, Su Ürünleri İstatistikleri, Çeşitli Yıllar.

Grafik 55. Türkiye Su Ürünleri Üretimi

6.2.3. 1.2.Destekler

6.2.3. 1.2.1.Üretim Desteği

Su ürünleri üretimi değişik dönemlerde çeşitli desteklerle teşvik edilmiştir. Özellikle 1980'lerin sonunda uygulamaya konulan kaynak Kullanımını Destekleme Fonu uygulaması ile yetiştiricilik büyük ivme kazanmıştır.

Yakın zamanda T.C. Ziraat Bankası A.Ş. ve Tarım Kredi Kooperatifleri tarafından, tarımsal üretime yönelik düşük faizli yatırım ve işletme kredisi kullandırılmasına ilişkin Karar çerçevesinde su ürünlerinde kredi kullanımına imkan tanınmış olup, 2004 yılından bu yana uygulanmaktadır. Kararda su ürünleri yetiştiricileri için işletme ve yatırım kredisi kullanılmasına ilişkin madde yer almaktadır.

2004, 2005, 2006 yılları için uygulanan faiz indirimi %30 olarak belirlenmiştir. Bugün itibariyle Banka faiz oranı %20'dir. Bu faiz oranından gerçekleştirilecek %30 indirim sonucu sektör yıllık %14 faiz oranı ile kredi kullanabilmektedir.

Projesi bakanlık tarafından onaylanmış orkinos ve sazan yetiştiriciliği hariç, su ürünleri yetiştiriciliği yapacak olan üreticilere kafes sistemi, havuz yapımı ve alet ekipman konusunda yatırım kredisi ile bakanlıkça verilen su ürünleri yetiştiricilik belgesine sahip üreticilere işletme giderinin finansmanı konusunda işletmek kredisi kullandırılmaktadır.

Tablo 269. Su Ürünleri Kredilendirmesi Faiz İndirim Oranları (%)

Kredi Konusu	2004	2005	2006
Su Ürünleri Yetiştiriciliği (İşletme-Yatırım)	30	30	30
Diğer işletme ve yatırım kredileri	25	25	25

Su ürünlerine 2003 yılından bu yana hayvancılık desteklemesi çerçevesinde destek verilmektedir. Buna göre 2003 yılında 5 Trilyon TL, 2004 yılında 6 Trilyon TL, 2005 yılında 19 Trilyon TL ödenmiş, 2006 yılında ise yaklaşık 36 Trilyon TL destek ödenmesi planlanmıştır. 2003 ve 2004 yılında levrek çipura ve alabalık için destek verilirken 2005 yılında diğer türler ve yavru balık da destek kapsamına alınmıştır. 2006 yılında ise bunlara midye de eklenmiştir.

6.2.3. 1.2.2.İhracat Desteği

Türkiye'nin Dünya Ticaret Örgütü'ne bildirdiği 16.04, 16.05 G.T.İ.P. numaralı Hazırlanmış veya konserve edilmiş balık, kabuklu hayvanlar ve yumuşakçalar ihracat iadesi miktar ve değer limitlerinin yıllar itibariyle değişimine bakıldığında; limitlerin belirlendiği baz yılı miktar ve değerleri; 8.536 ton (4.993.560 US \$) olarak belirlenmiş, buna göre 2004 yılına kadar uygulanacak limitler ayarlanmıştır. 2004 yılından itibaren bu limitler sabitlenmiştir.

1995-2004 yılları arasında ihracat iadelerinin bu ürünlerde değer olarak 4.873.714,6 dolardan 3.795.105,6 dolara, miktar olarak 8.416,5 tondan 7.341,0 tona indirileceği taahhüt edilmiş ve indirilmiştir.

Genel olarak değerlendirildiğinde; bu ürünlerde ihracat iadeleri 1995'den 2004 yılına kadar miktar olarak %22,1 değer olarak ise %12,8 oranında indirilmiş ve 2004 yılında sabitlenmiştir.

Tablo 270. Türkiye'nin Hazırlanmış veya Konserve Edilmiş Balık, Kabuklu Hayvanlar ve Yumuşakçalar İçin Dünya Ticaret Örgütü'ne Bildirdiği İhracat İade Limitleri

Yıllar	Değer (ABD Doları)	Miktar (Ton)	Değer Olarak İndirim Oranı (%) 1995=100	Miktar Olarak İndirim Oranı (%) 1995=100
1995	4873714.6	8416.5	-	-
1996	4753869.1	8297.0	-2.5	-1.4
1997	4634023.7	8177.5	-4.9	-2.8
1998	4514178.2	8058.0	-7.4	-4.3
1999	4394332.8	7938.5	-9.8	-5.7
2000	4274487.4	7819.0	-12.3	-7.1
2001	4154641.9	7699.5	-14.8	-8.5
2002	4034796.5	7580.0	-17.2	-9.9
2003	3914951.0	7460.5	-19.7	-11.4
2004	3795105.6	7341.0	-22.1	-12.8

Kaynak: 25 Şubat 1995 tarih ve 22213 Sayılı Mükerrer Resmi Gazete

Bütün bu bahsedilen ihracat iadelerinin verilmesi için her yıl Para Kredi Koordinasyon Kurulu Kararının çıkması gerekmektedir. İlgili Kurulun her yıl yayınladığı Tebliğlere bakıldığında, su ürünlerinde ihracat iadesinin 1995 yılında 180 \$/ton uygulandığı, 2002 yılından itibaren ise 200 \$/Ton uygulandığı görülmektedir.

Halen devam eden DTÖ görüşmelerinde, ihracat desteklerinin kaldırılması ve gümrük vergilerinin aşamalı olarak indirilmesi tartışmaları devam etmektedir. Görüşmelerin sonuçlarının ülkemizi de etkilemesi beklenmektedir.

Tablo 271. Türkiye Yıllara Göre Hazırlanmış ve Konserve Edilmiş Balık, Kabuklu Hayvanlar, Yumuşakçalar, Omurgasızlar İhracat İadeleri

Yıllar	İhracat İade Miktarı (\$/Ton)	Miktar Barajı (%)	Azami Ödeme Oranı (%)
1995	180	100	10
2001	210	100	10
2002	200	100	15
2003	200	100	15
2004	200	100	15
2005	200	100	15
2006	200	100	15

Kaynak: Para Kredi Koordinasyon Kurulu Kararları, Çeşitli Yıllar.

6.2.3. 1.2.3. Avrupa Birliği Su Ürünleri Destekleri

6.2.3. 1.2.3.1. FIFG (Balıkçılığa Yön Verme Mali Aracı)

FIFG, AB'nin 4 yapısal fonundan biridir. Kendinden önceki mali araçların yerini alarak 1993 yılında kurulmuştur. Amacı, öncelikli olarak, Ortak Balıkçılık Politikasının hedeflerine ulaşmasına katkıda bulunmak için sektörün yeniden yapılandırılmasına yardım etmektir ve ikinci olarak da Birlik içinde bulunan, en büyük ekonomik aktivitesi balıkçılık olan kıyı bölgelerinde kalkınmayı destekleyerek, ekonomik ve sosyal birlikteliğin güçlenmesini sağlamaktır.

FIFG kaynakları çok yıllık programlar temel alınarak hazırlanmaktadır. Şu andaki program 2000-2006 yıllarını kapsamaktadır.

FIFG, karşılıklı-finans prensibiyle çalışmaktadır. Her proje fonunda ilgili üye ülkenin hükümetinin sağladığı girdi de olmalıdır.

Toplam FIFG bütçesi 2000-2006 yılları arası 3,7 milyar €'dur. 2,6 milyar € 1. öncelikli alanlara 1,1 milyar € ise diğer alanlar için ayrılmıştır.

FIFG'in nelere fon sağladığına bakıldığında;

- ✓ Balıkçılık Çalışmalarının Ayarlanması
- ✓ Filo Yenileme ve Ekipmanı veya Balıkçılık Teknelerinin Modernizasyonu
- ✓ Küçük Ölçekli Kıyı Balıkçılığı

AB balıkçılık filolarının % 60'ını 12 metreden küçük tekneler oluşturmaktadır ve bunlar AB'nin kıyı bölgelerinde ve tüm sektörde ekonomik ve sosyal açıdan önemli rol sahibidirler.

- ✓ İç Deniz Balıkçılığı
- ✓ Deniz Kaynaklarının Korunması Ve Geliştirilmesi
- ✓ Balıkçılık Limanı Tesisleri

AB 1998' den bu yana, balıkçılık ürünlerinin indirilmesi, soğutulması, depolanması ve muamelesi konularında balıkçılık limanlarına yardım yapmaktadır.

- ✓ Kültür Balıkçılığının Geliştirilmesi
- ✓ Balıkçılık ve Kültür Balıkçılığı Ürünlerinin Pazarlanması ve İşlenmesi
- ✓ Yeni Pazarların Bulunması ve Tanımlanması için Önlemler

Topluluk 1998'den beri, balık ürünleri için aktif olarak reklam kampanyaları yürütmektedir.

- ✓ Yeniden Yapılanma Süreci Boyunca Sosyal Önlemler

Topluluk, yeniden yapılanma sürecinde balıkçılık faaliyetlerinin durmasından etkilenen insanlara, yeniden eğitim ve yeni alanlar yaratmak için yardım etmektedir. Bu yardımlar, erken emeklilik, bireysel primler, eğitim programları gibi konularda olmaktadır. Bunlara ek olarak, 35 yaşın altında olup ilk teknelerini alacak olan genç balıkçılara da alım yardımı yapmaktadır.

- ✓ Ticaret İçi Grup Önlemleri

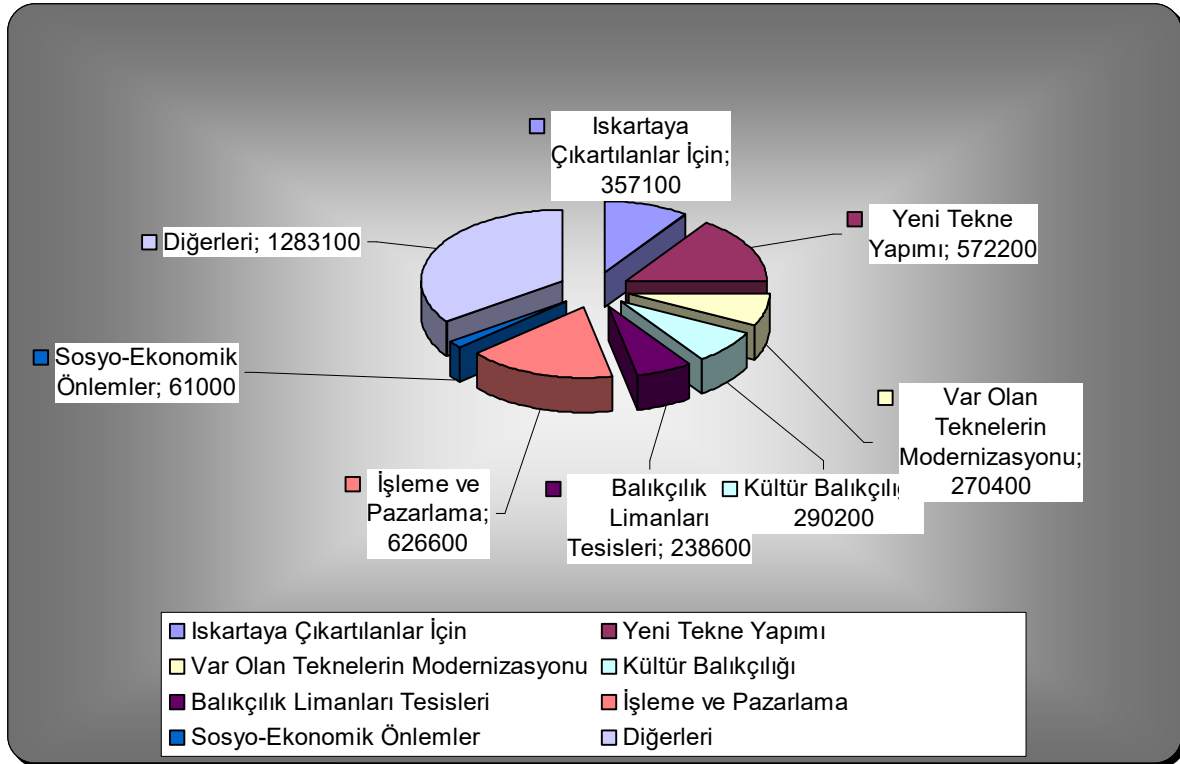
Topluluk, FIFG kapsamında yeni pazarlara adapte olabilmeleri ve kaynak yönetiminde ortak araçların kullanımını sağlamaları için balıkçılık endüstrisi çalışanlarını grup halinde çalışmaya teşvik etmektedir. Bunu sağlamak için, örnek olarak; üretici örgütlerinin kurulması, kalite iyileştirme planlarının üretici örgütleri içinde kullanılması, kaynakların mantıklı yönetimi için ortak faydaların kullanılması gibi alanlarda yardımlar bulunmaktadır. Bunların haricinde, FIFG pilot projeleri, eğitim programlarını ve özellikle kadın ve erkekler için eşit fırsatlar yaratılmasına

yönelik programları da finanse etmektedir.

✓ Geçici Durdurma Aktiviteleri

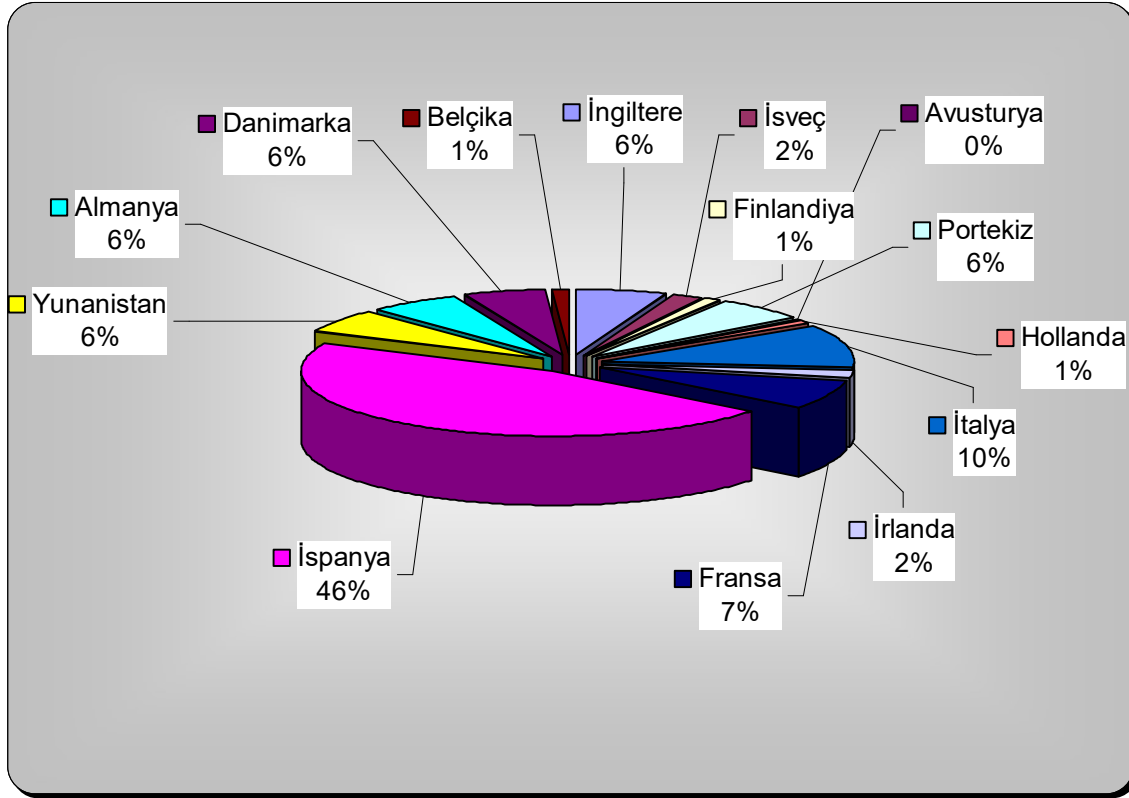
Geçtiğimiz birkaç yıl boyunca , birkaç petrol tankeri kazası gibi olaylar serisi, balıkçılığın ekonomik sürdürülebilirliğinin ilgili firmaların kontrolü dışında gerçekleşen politik, biyolojik ve ekolojik faktörlere de bağlı olduğunu göstermiştir. Bu gibi durumlara maruz kalan balıkçılara geçici yardım yapılacaktır. (ec.europa-a)

Grafik 56. “2000-2006 Programlama” Döneminde Yardım Alanlarına Göre FIFG Ödeneklerinin Dağılımı (1000 Euro)

2000-2006 yılları arası FIFG ödeneklerinin yardım alanlarına göre dağılımına bakıldığında; diğerlerini saymazsak, yaklaşık 3,7 milyar avroluk yardımda ilk sırayı %16,9 pay ile işleme ve pazarlamanın aldığı, bunu %15,5 ile yeni tekne yapımı, %9,7 ıskartaya çıkartılanlar, %7,8 ile kültür balıkçılığı, %7,3 ile var olan teknelerin modernizasyonu, %6,5 ile balıkçı limanları tesisi, %1,6 ile de sosyo-ekonomik önlemlerin izlediği görülmektedir. Görüldüğü gibi AB su ürünlerinde hemen hemen her alana bir destek uygulamaktadır.

Grafik 57. “2000-2006” Programlama Döneminde Üye Ülkelerin AB Yardımlarından Alacakları Pay (%)

AB üye ülkelerinin 2000-2006 döneminde aldıkları yardıma bakıldığında ilk sırayı %46 ile İspanya'nın aldığı bunu %10 ile İtalya ve %7 ile de Fransa'nın izlediği görülmektedir. En az payı ise Avusturya, Belçika, Finlandiya ve Hollanda almaktadır. (ec.europa-b)

6.2.3. 1.2.3.2. Avrupa Birliği'nde Yeni Balıkçılık Fonları

Avrupa komisyonu son günlerde Avrupa yeni balıkçılık fonu (EFF) için bir öneri yayınlamıştır. Genellikle, Avrupa balıkçılık sektörü FIFG'den mali destek almaktadır. Bugünkü mali program 2000–2006 dönemini kapsamaktadır ve AB–15 ve Mayıs 2004'te katılan 10 yeni üye ülke için 3,7 milyar eurodur. Yeni fon FIFG'nin yerini alacaktır ve 2007–2013 döneminde Avrupa balıkçılık sektörüne yardım sağlayacaktır. 2007–2013 dönemi için önerilen ödenek genişlemiş AB–27 için 4.963 milyar euro'dur. Bütçenin 3/4'ü yeni üye ülkelerin az gelişmiş bölgelerine tahsis edilecektir. Yeni fon Ortak Balıkçılık Politikası reformu altında temel değişiklik kararlarını uygulamaya yardımcı olacaktır ve öncelikli beş hedefi vardır:

1. Avrupa balıkçılık filolarının ayarlanması için ölçüler
2. Avcılık ve kültür balıkçılığı ürünlerinin yetiştiricilik işleme ve ticareti
3. Ortak çıkarların ölçütleri
4. Kıyı balıkçılık bölgelerinin sürdürülebilir kalkınması
5. Teknik danışmanlık

Avrupa yeni balıkçılık fonu'nun (EFF) FIGG'yi (Balıkçılık Yön Verme Mali Aracı) bugünkü dört düzenleme ile yer değiştirmesi ile birlikte düzenleyici çerçeve oldukça basitleştirilmiş olacaktır. EFF önerisi AB'nin 2007–2013 mali perspektifi önerilerinin bir parçasıdır ve doğal kaynakların korunması ve sürdürülebilir yönetim başlığında olacaktır.

Bu başlığın harcamalarının çoğu 2006'dan sonraki dönem için ortak tarım politikası reformu, kırsal kalkınma politikası, yeni ortak balıkçılık politikası (Ocak 2003) ve çevre politikası önceliklerinden karşılanacaktır.

Avrupa balıkçılık filolarının ayarlanması için ölçüler

Mali yardım, balıkçılık anlaşmalarının yenilenmemesi, takip eden doğal afetler, acil önlemler dolayısıyla yapılan geçici durdurma aktiviteleri ve balık stoklarının yenilenmesi planları gibi durumlarından etkilenen tekne sahiplerine ve mürettebata sağlanacaktır. Fon, filo yönetiminin (mesleki eğitimi de içermektedir) desteklenmesinde sosyo-ekonomik telafi olarak da tazmin edilebilecektir. Teknelerin kalıcı olarak kaldırılması ve balıkçılık tekniklerinin değiştirilmesi için teknelere yapılan mali yatırımlar için de fon tazmin edilebilecektir. Filo yenilenmesi için yapılan yardımlar durdurulacaktır.

Akuva kültür

EFF akuva kültür yatırımlarını da destekleyebilir. Benzer yatırımlar akva kültürün çevre üzerine olumsuz etkilerini azaltacak geliştirme, uygulama metotları ve çalışmalarını ve hijyen, insan ve hayvan sağlığı ve ürün kalitesi koşullarını geliştirme konularını kapsayabilir.

Ortak çıkarların ölçütleri

Yardımlar balıkçılık veya akva kültür sektöründeki organizasyonlar veya temsilcilerinin ortak faaliyetlerini desteklemek, sürdürülebilir yönetim veya kaynakların korunmasına yardımcı olmak için geçerlidir. Ayrıca balıkçılık ve akva kültür üretiminde pazarların şeffaflığı, balıkçılık sektöründeki uzmanların ve bilim adamları ve uzmanlar arasındaki işbirliğini geliştirilmesi için de kullanılabilir.

Kıyı balıkçılık bölgelerinin sürdürülebilir kalkınması

Mali destek kıyı bölgelerinin avcılık sektörüne bağlılıklarını azaltmak için çok yıllık planlar altında uygulanan önlemler tarafından etkilenen balıkçılığa yardımcı olacaktır. Bu destek denizin, göl ve kıyı bölgesinin korunması, yerel ekonominin çeşitliliği ve endüstriyel zararlar ve doğal afetler sonrası üretim potansiyelinin tekrar düzenlenmesi hususlarında da etkili olacaktır.

Teknik danışmanlık

Avrupa yeni balıkçılık fonu hazırlama, denetleme, idari ve teknik destek, değerlendirme, teftiş ve inceleme önlemleri önerilen düzenlemenin uygulanması için gereklidir. (USDA,2004-a)

6.2.3. 1.2.3.3. Avrupa Birliği Yeni Üye Ülkelere Yönelik Balıkçılık Fonları

Avrupa Birliği'nin Ortak Balıkçılık Politikası (OBP), deniz ürünlerinin işlenmesi ve pazarını kapsadığı gibi deniz balıkçılığı ve kültür balıkçılığını da kapsamaktadır. 1 Mayıs 2004 itibarıyla OBP, AB'ye yeni katılan 10 ülkenin balıkçılık sektöründe de uygulanmaya başlamıştır.

Ortak Balıkçılık Politikası yeni AB üye ülkeleri Kıbrıs Rum Kesimi, Estonya, Letonya, Litvanya, Malta, Polonya ve Slovenya'nın da katılımı ile birlikte AB kıyısı olan 20 ülkeye sahip olacaktır. Daha önce iki adet toprak bağımlısı Avusturya ve Lüksemburg'a Çek Cumhuriyeti, Macaristan ve Slovakya'da dahil olmuştur. AB suları Batlık Denizi ve Akdeniz'de ilerlemiştir.

Yeni üye ülkelere FİFG'den ayrılan fon 272 milyon Avro'dur ve 1 Mayıs 2004-31 Aralık 2006 periyodunu kapsamaktadır. Bu fondan 201,83 milyon avro (%74) ile Polonya en büyük payı almaktadır. Onu 24,33 milyon Avro (%0,9) ile Letonya takip etmektedir. OBP tarafından fon sağlanan önlemler; filo yenilenmesi, liman tesislerinin modernizasyonu, kültür balıkçılığında daha fazla çevre dostu teknikler geliştirilmesi, balık ürünlerinin hijyen ve kalite koşullarının iyileştirilmesi, pazarın geliştirilmesi ve iç su balıkçılığının geliştirilmesi konularını kapsamaktadır. (USDA,2004-b)

Tablo 272. AB Yeni 10 Ülke FİFG Payları

Yeni Üye Ülkeler	Toplam FİFG Payı (Milyon Avro)
Kıbrıs	3,41
Çek Cumh.	7,25
Estonya	12,46
Macaristan	4,38
Letonya	24,33
Litvanya	12,11
Malta	2,83
Polonya	201,83
Slovakya	1,82
Slovenya	1,78

6.2.3. 1.3.Dış Ticaret

Su ürünleri dış ticaretine bakıldığında net ihracatçı ülke olduğumuz görülmektedir. 1996 yılında yaklaşık 101 milyon ABD doları olan ihracatımız bazı yıllarda bu değerden düşük olmasına rağmen 2004 yılı itibarıyla 209 milyon ABD Dolarına ulaşmıştır. İhracatımız en düşük değerine, ülkemizin yaşadığı en büyük ekonomik krizlerden biri olan 2001 yılında ulaşmıştır ve belirtilen yılda yaklaşık 72 Milyon ABD Doları değerinde su ürünleri ihracatı gerçekleştirilmiştir. Belirtilen yıllardaki en yüksek değerine ise 2004 yılında ulaşmıştır ve 1996 yılında yapılan ihracatın yaklaşık 2 katı oranında bir ihracat gerçekleştirilmiştir.

Su ürünleri ithalatına bakıldığında, 1996 yılında yaklaşık 62 milyon ABD Doları olan ithalatımızın 2004 yılında 92 milyon ABD Dolarına yükseldiği görülmektedir. İthalatta da 2001 yılından itibaren bir düşüş olduğu, 2003 yılından itibaren de yükseliş trendine girildiği görülmektedir. Su ürünleri ithalatı belirtilen yıllarda en yüksek değerine 2004 yılında ulaşmıştır ve 1996 yılında yapılan ithalat değerinin yaklaşık 1,5 katı oranında gerçekleşmiştir.

Su ürünleri ihracatının 1996-2004 yılları arasında yıllık değişimlerine bakıldığında; en büyük azalışın %24,2 oranı ile 1998 yılında, en büyük artışın ise %70,3 oranı ile 2002 yılında gerçekleştiği görülmektedir.

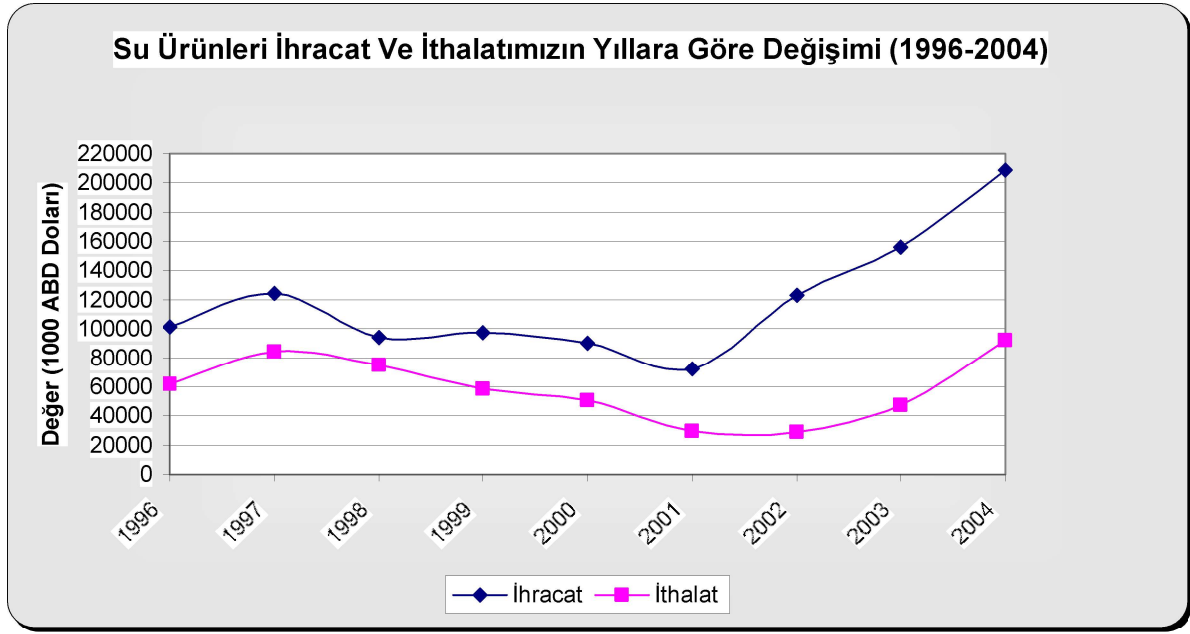
Aynı yıllar arasında ithalatımızda ise en büyük azalışın %41,3 ile 2001 yılında, en büyük artışın ise %96,2 ile 2004 yılında gerçekleştiği görülmektedir.

Tablo 273. Su Ürünleri Dış Ticareti ve Yıllar İtibariyle Değişimi

Yıllar	Dış Ticaret Değeri (1000 ABD Doları)		Yıllık Değişim (%)	
	İhracat	İthalat	İhracat	İthalat
1996	101.342	61.719	-	-
1997	124.398	84.606	22,8	37,1
1998	94.237	75.148	-24,2	-11,2
1999	97.187	58.691	3,1	-2,9
2000	90.395	51.028	-7,0	-13,1
2001	72.399	29.962	-19,9	-41,3
2002	123.304	29.055	70,3	-3,0
2003	156.099	47.099	26,6	62,1
2004	208.865	92.424	33,8	96,2

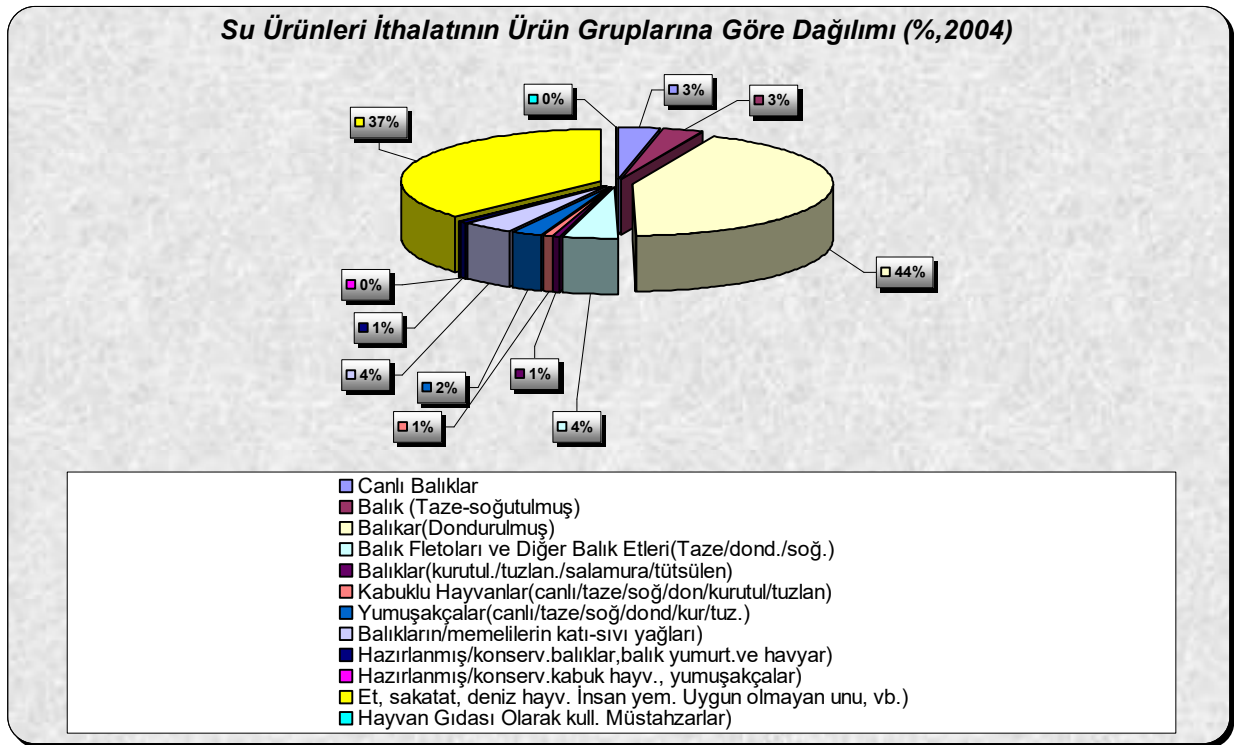
Kaynak: Dış Ticaret Müsteşarlığı

Grafik 58. Türkiye Su Ürünleri Dış Ticareti

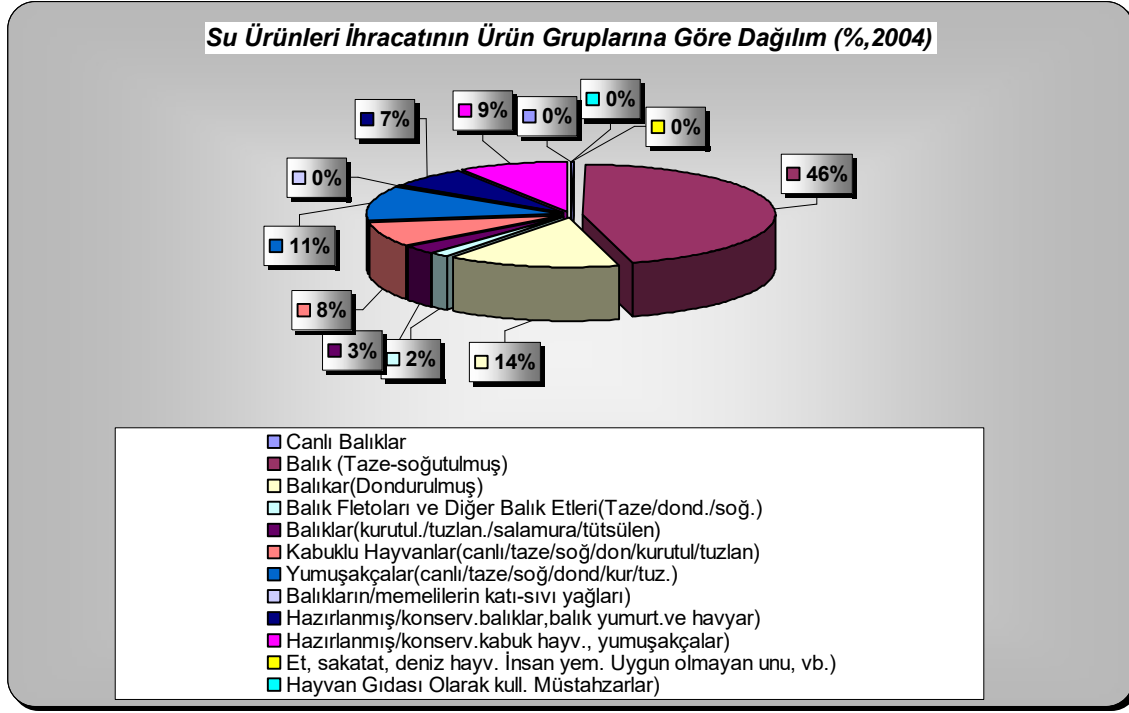
Türkiye su ürünleri ithalatının ürün gruplarına göre bakıldığında, iki ürün grubunun ithalatın yaklaşık %80'ini oluşturduğu görülmektedir. 2004 yılı itibariyle yaklaşık 92,4 milyon ABD Doları değerindeki ithalatın %43,2'sini (yaklaşık 40 milyon ABD Doları) Dondurulmuş balıklar, %36,9'unu da (yaklaşık 34 Milyon ABD Doları) Et, sakatat, deniz hayvanlarının insan gıdasına uygun olmayan unu vb. ürün grubunun oluşturduğu görülmektedir. Bunları %4,3 ile Balık filetoları ve diğer balık etleri (taze/soğutulmuş/dondurulmuş) ürün grubu izlemektedir.

Grafik 59. Türkiye Su Ürünleri İthalatının Ürün Gruplarına Göre Dağılımı

İhracatımızdaki ürün gruplarına bakıldığında; Üç ürün grubunun ağırlıkta olduğu görülmektedir. 2004 yılı ihracat rakamlarına göre yapılan toplam 208,9 milyon ABD Doları değerindeki ithalattan en çok payı % 45,7 (yaklaşık 95,5 milyon ABD Doları) ile Taze soğutulmuş balıkların aldığı, bunu sırasıyla %14,3 (yaklaşık 29,8 milyon ABD doları) ile Dondurulmuş balıklar ve % 10,9 (yaklaşık 22,8 milyon ABD Doları) ile de Yumuşakçalar (canlı/taze/soğ/dond/kurutul/tütsülenmiş) izlediği görülmektedir. Fakat, dondurulmuş balık ihracatımızın 1996 yılında toplam ihracattan %1,9 luk pay alırken bu oranın 2004 yılında %14,3'e yükselmesi dikkat çekicidir. Bunun yanında, 1996 yılında toplam ihracattan %39 pay alan Hazırlanmış/ konserve balıklar, balık yumurtaları ve havyar ürün grubunun özellikle 2001 yılından itibaren düşüşe geçmesi, 2004 yılında da %6,7 oranında pay alması diğer dikkat çeken bir durumdur.

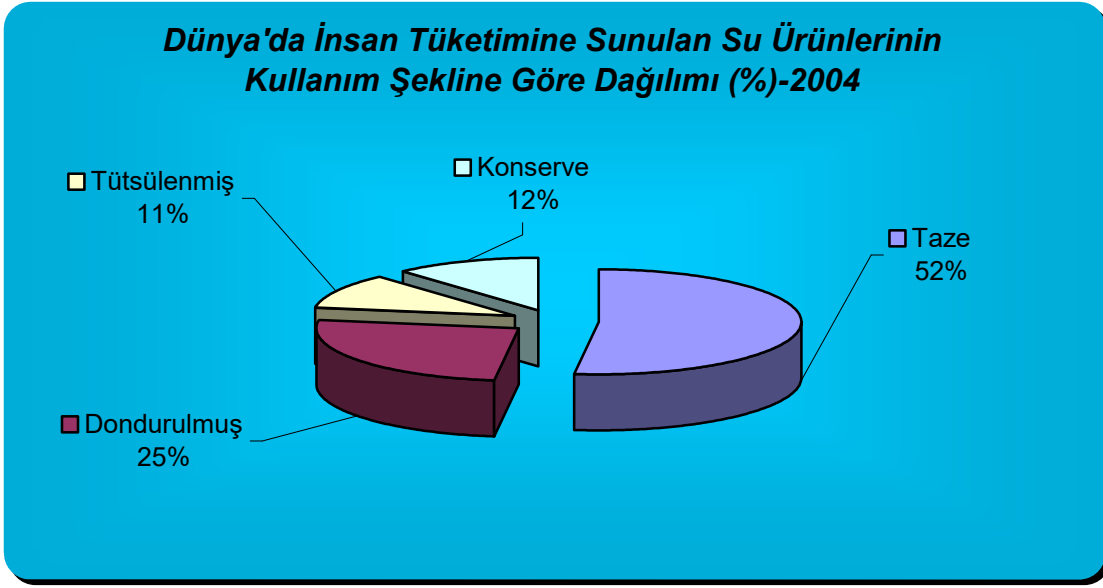
Grafik 60. Türkiye Su Ürünleri İhracatının Ürün Gruplarına Göre Dağılımı

6.2.3. 1.4.Tüketim

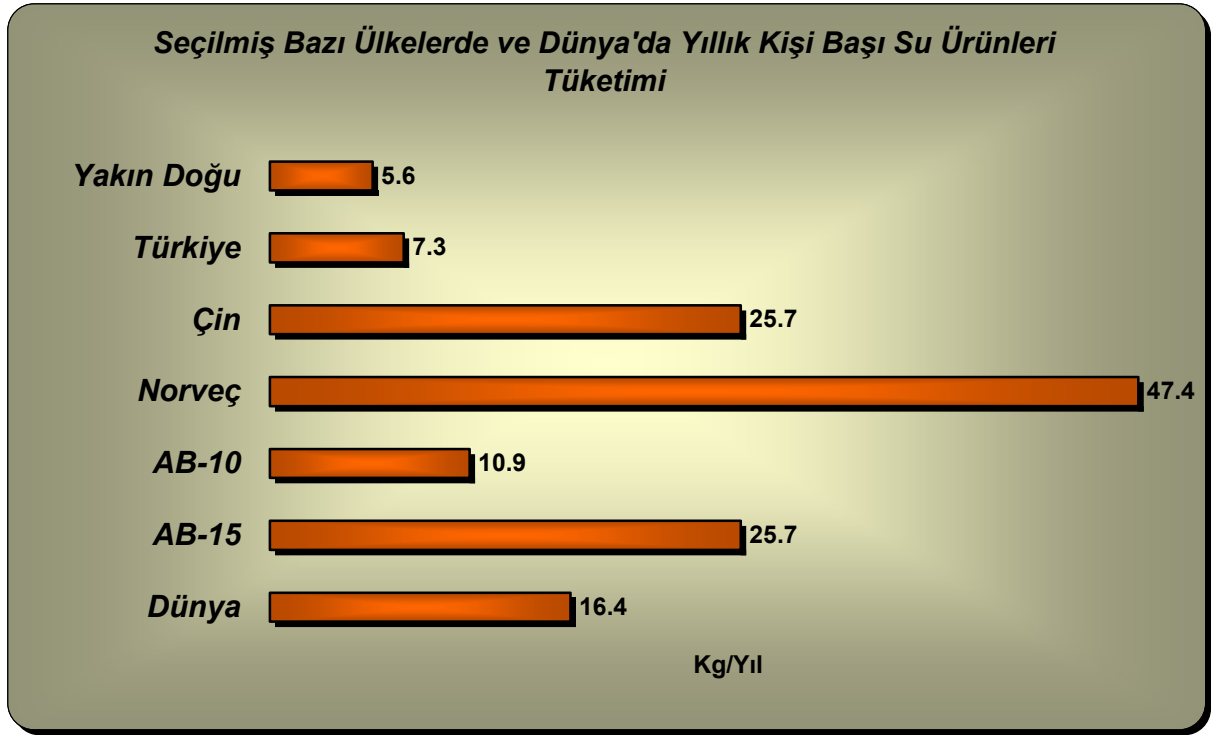
FAO verilerine göre 1995 yılında yaklaşık 116,7 milyon ton olan Dünya toplam su ürünleri üretiminin, %72,7'si insan tüketimine sunulup, %23,4'ü de diğer amaçlar için kullanılırken, 2004 yılında dünya toplam üretimi 140,5 milyon tona yükselmiş, bunun da %75,2'si insan tüketimine sunulurken %24,8'i de diğer amaçlarda kullanılmıştır. Görüldüğü gibi geçen 9 yıllık süreçte üretimin insan tüketiminde kullanımında artış olmuşken diğer amaçlar için kullanımında azalma gerçekleşmiştir.

Grafik 61. Dünya’da İnsan Tüketimine Sunulan Su Ürünlerinin Kullanımı

İnsan tüketimine sunulan su ürünlerinin nasıl tüketildiğine bakıldığında; 1995 yılında insan tüketimine sunulan yaklaşık 84,7 milyon ton ürünün, %47’si taze, %28,7’si dondurulmuş, %11,6’sı tütsülenmiş ve %12,7’si ise konserve edilmişken, 2004 yılına gelindiğinde insan tüketimine sunulan miktar yaklaşık 105,6 milyon tona yükselmiş, bunun ise %52’si taze, %25,3’ü dondurulmuş, %10,9’u tütsülenmiş ve %11,7’si ise konserve edilmiş şekilde tüketime sunulmuştur. (FAO,2006-a) Görüldüğü gibi Dünya genelinde insanlar su ürünlerini taze olarak tüketmeyi tercih etmektedir.

Grafik 62. Dünya’da Kişi Başı Su Ürünleri Tüketimi (2001-2003 Ortalaması)

Kaynak: www.ftb.fao.org/fr/stat/summary

Dünya ve seçilmiş bazı ülkelerdeki su ürünleri tüketimine bakıldığında; incelenen ülkelerin kişi başı yıllık tüketimlerinin genelde ülkemizin çok üzerinde olduğu görülmektedir. FAO tarafından ülkemizin de içinde yer verildiği Yakın Doğu ortalamasının ise ülkemizden daha düşük bir tüketime sahip olduğu görülmektedir.

Ülkemiz zengin su kaynaklarına sahip olmasına rağmen kişi başına 7,3 kg/yıl olan tüketim, bu kaynakların arzulan şekilde yönetilip değerlendirilmediğini, sağlıklı bir besin kaynağı olan balık etinin geniş halk kitleleri tarafından yoğun olarak tüketilmediğini göstermektedir. Kişi başı su ürünleri tüketiminde Dünya ortalaması 16,4 kg., AB-15 ortalaması ise 25,7 kg’dır. Bu nedenle tüketimimizi Dünya ortalamasına çıkarabilmek için mevcut üretimin yaklaşık 2 kat, AB seviyesine çıkarılabilmesi için de 3 kat civarında artırılması gerekmektedir.

6.2.3. 1.5. Su Ürünleri Yetiştiriciliği ve Çevre

“Dünya toplam su ürünleri üretimi 133 milyon ton olup; bunun % 30’u yetiştiricilik yoluyla elde edilmektedir. Kirlilik ve aşırı avcılık nedeniyle her geçen yıl balık stokları azalırken, yetiştiricilik yoluyla elde edilen su ürünleri üretimi yer yıl % 10 oranında artarak büyümeye devam etmektedir. Su ürünleri yetiştiriciliği, FAO tarafından son 10 yılda en hızlı büyüyen gıda üretim sektörü olarak belirlenmiştir. Ayrıca; su ürünleri yetiştiriciliği; tüm otoritelerce, açlığın önlenmesi, dengeli ve sağlıklı beslenme, doğal balık stoklarına olan av baskısının azaltılmasına ve istihdam sağlanmasına katkı sağlayan önemli bir sektör olarak kabul edilmektedir. Artan balık

ihtiyacının karşılanması yegâne yolu yetiştiricilik olup; ülkemiz, yetiştiricilik için gerek deniz ve gerekse iç sularda çok önemli bir potansiyele sahiptir.

Halen AB ülkelerine ihraç edilen yegâne hayvansal ürün olan balıkların büyük bir kısmını denizlerde ağ kafeslerde üretilen çipura ve levrek balıkları oluşturmaktadır. Bu da; su ürünleri işletmelerinde, modern ve çevre dostu üretim teknikleri kullanarak AB standartlarında, kaliteli ve güvenli balık üretildiğini göstermektedir.

Diğer bütün ekonomik faaliyetlerinde olduğu gibi su ürünleri yetiştiriciliğinin çevresel etkisi kaçınılmazdır. Ancak; su ürünleri işletmelerinde denizel ortama sadece yem ve balık dışkısından kaynaklanan azot, fosfor ve karbon yükü söz konusudur. Bu atıklar organik kökenli olup; doğada belli bir süre sonra kendi kendine tolere edilebilmektedir. Oysa kıyısız kesimde yer alan yerleşim birimleri, turizm tesisleri ve deniz ulaşımı sunucu denizel ortama bırakılan deterjan, ağır metal, petrol türevleri vb. atıklar inorganik kökenli olup; bu atıkların geri dönüşümü mümkün değildir. Bu nedenle; denizel ve karasal ekosistemi tehdit eden, insanlar için çok ciddi sağlık problemlerine sebep olan evsel ve sanayiden kaynaklanan inorganik atıklardır. Yem üretim teknolojisinde kaydedilen gelişmeler neticesinde son yıllarda üretilen eksruder yemler sayesinde, denizel ortama bırakılan yem atık miktarı minimuma indirilmiştir. Üreticiler, işletme giderleri arasında en büyük orana sahip yem girdisini azaltmak için yeni nesil yemleri kullanmaktadır. Bu yemlerin suda asılı kalma süresi ve sindirilebilirliği çok yüksektir.

Yıllık 544.000 tonluk üretimi ile salmon üretiminde dünya lideri ve Avrupa’da en katı çevresel kurallara sahip ülkesi olan Norveç’te, balık çiftliklerinin atıklarından kaynaklanan azot yükünün, Norveç sahillerindeki toplam azotun % 2’si olduğu tespit edilmiştir. Bu araştırmalar, balık çiftliklerinden oluşan atıkların insan sağlığı için tehlike oluşturmaz iken, evsel atıklarının insanda hastalık yapan bakterileri bol miktarda içerdiğini ortaya koymaktadır. Balık çiftliklerinde antibiyotik ve kimyasal madde kullanımı kayıt altında olup, rezidü izlemelerinde olumsuz bir sonuç ile karşılaşılmamıştır.

Ayrıca, ülkemizde yeni başlayan orkinos besiciliğinin çevresel etkilerinin belirlenmesi amacıyla Ege Üniversitesi’nde sürekli bir araştırma yaptırılmaktadır. Bulgulara göre, orkinos besiciliğinin çevreyi olumsuz etkilemediği tespit edilmiştir.

Buna rağmen tartışmaların devam etmesinin ardında, kıyıyı kullanan sektörler arasında (özellikle Turizm) yaşanan rekabetin yattığı düşünülmektedir.

Ülkemiz su ürünleri yetiştiriciliği uygulamaları dünyada gelişen teknolojilere paralel olarak yenilenmektedir. 1980’li yıllarda kapalı koylarda ve ahşap kafeslerde başlayan yetiştiricilik, bugün, Avrupa ile aynı özelliklerde, tamamen off-shore tabir edilen açık deniz kafes balıkçılığına

dönüşmüştür. Ancak, ilk yıllarda kıyılarda oluşan görüntü kirliliğinin kötü imajı halen devam etmekte ve rekabetten kaynaklanan kamuoyunu yanlış bilgilendirme gayretleri sürmektedir. Norveç, İtalya, İspanya, Fransa ve Japonya’da balık çiftliklerinin kıyıya yakın kurulabilmektedir.

Su ürünleri yetiştiriciliği işletmelerinin kuruluşu ve izlenmesi ile ilgili, ilk defa 2004 yılında yayımlanan yönetmelikte, iki çipura-levrek işletmesi arasındaki mesafenin 1 km., iki orkinos işletmesi arasındaki mesafenin ise 2 km olma şartı getirilmiştir. Bu mesafe, Dünya Bankası uzmanlarına yaptırılan bir çalışmada, maksimum mesafe olarak belirtilmesine rağmen, çevresel hassasiyetler göz önünde bulundurularak, kendi mevzuatımıza minimum mesafe olarak alınmıştır. Ayrıca, derinlik, akıntı hızı, görüntü kirliliği, atıkların uzaklaştırılması ile ilgili kriterler getirilmiştir.

İşletmelerin kıyıdan mesafesi ise tamamen su derinliği, akıntı hızı ve uygulanacak üretim teknolojisine bağlıdır. Kafeslerin sabitlenmesi ve üretim aşamasının dalgıçlarca kontrolü için, 60–70 m’nin üstü derinlikler uygun değildir. Bu nedenle, Turizm Bakanlığınca iddia edildiği gibi, karadan 1 km uzakta olması ilkesi bilimsellikten uzak ve pratikte uygulanabilirliği olmayan bir yaklaşımdır. Çünkü kıyıdan 1 km mesafe şartı bazı alanlarda 10–15 m, bazı alanlarda ise 300–400 m derinlik anlamına gelir ki her ikisi de yetiştiriciliğe uygun değildir.

Ülkemiz su ürünleri sektörünün AB’ye uyumu çerçevesinde yürütülen, eşleştirme (twinning) Projesi kapsamında yapılan çalışmalarda, bu konudaki AB mevzuatı ile ülkemiz mevzuatı karşılaştırılmış, uzmanlarla birlikte konu derinlemesine incelenmiş ve su ürünleri yetiştiriciliğinin AB’ye uyumu konusunda atılması gereken adımlar belirlenmiştir. Yapılan çalışmalar sonucunda, AB mevzuatı ile ülkemiz mevzuatının uyumlu olduğu uzmanlarca tespit edilmiştir . Kıyılarımızda kurulan balık çiftlikleri, bütün ilgili kurumların uygun görüşü ile kurulmakta ve 1997 yılından itibaren ÇED raporu alınmaktadır.

Sonuç olarak, balık sudaki oksijen, karbondioksit, PH gibi parametrelerin uygun olması durumunda yaşamını devam ettirebilen bir canlıdır. Bu değerlerin bozulması halinde ilk etkilenen canlı olmakta, örneği birçok yerde görüldüğü üzere toplu ölümler yaşanmaktadır. Oysa balık çiftliklerinde üretilen balıkların, AB’ye ihraç edebildiğimiz tek hayvansal ürün olduğu göz önünde bulundurulduğunda, AB standartlarında üretim yaptığımızı rahatlıkla söylememiz mümkündür.” (TÜGEM,2006)

Bütün bu görüşlere rağmen ülkemizde balık çiftliklerinin çevreye zarar verdiği tezi sürekli işlenmiş ve 13 Mayıs 2006 tarih ve 26167 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe giren 2872 sayılı “Çevre Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun”; balık çiftliklerinin %75’ini kapatılma tehlikesiyle karşı karşıya bırakmıştır. İlgili Kanunun 6’ncı maddesinin (h) bendi; “Denizlerde yapılacak balık çiftlikleri, hassas alan niteliğindeki kapalı koy ve körfezler ile doğal ve arkeolojik sit alanlarında kurulamaz” hükmünü içermektedir. Ayrıca söz konusu Kanunun Geçici

2'inci maddesi; “Kanunun 9'uncu maddesinin (h) bendine aykırı tesisler, bu Kanunun yayımı tarihinden itibaren bir yıl içerisinde kapatılır” hükmünü taşımaktadır.

Çevre Kanununda Değişiklik Yapan Kanunun bu konu ile ilgili hükümlerine göre “Denizlerde balık çiftliklerinin kurulamayacağı hassas alan niteliğindeki kapalı köy ve körfez alanlarının belirlenmesine ilişkin Tebliğ” de 24 Ocak 2007 tarih ve 26413 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Bu tebliğe göre ise; “Derinliği 30 metreden küçük, kıyıdan uzaklığı 0,6 deniz milinden kısa ve akıntı hızı 0,1 m/sn den küçük alanlar hassas alan olarak belirtilmekte, hassas alan içinde kalan balık çiftliklerinin Çevre ve Orman Bakanlığı tarafından en geç 13 Mayıs 2007 tarihine kadar yani yaklaşık beş ay içerisinde kapatılacağı belirtilmektedir.” Kısacası balık çiftliklerinin %75-80’inin kapatılması, son zamanların yükselen değeri olarak görülen ülke su ürünleri yetiştiriciliğine büyük bir darbe vurulması kaçınılmazdır.

Hiçbir üretici örgütünün görüşü alınmadan oldu bittiye getirilerek çıkarılan bu kanun ve ilgili Tebliğ bazı soruları da beraberinde getirmiştir. Örneğin Çevre Kanunundaki bu madde hassas denilen alanları korumaya yönelikse; neden bu alanlarda ki daha ciddi kirleticiler örneğin, ikinci konut ve turizm tesislerinin kapatılmasına yönelik bir hüküm içermemektedir? Yoksa bu tesisler hassas alanları bütünleyici özellik mi arz etmektedir?

Tarım ve Köyişleri Bakanlığı, Çevre ve Orman Bakanlığı’na Tebliği ile ilgili gönderdiği görüşte;

- ✓ Balık çiftliklerine alternatif alanlar gösterilmesi
- ✓ Taşınmak için en az 3 yıl süre tanınması ayrıca finansal destek sağlanması,
- ✓ Kirlilik konusunda daha bilimsel değerlerin dikkate alınması,

gerektiğini , aksi takdirde bu tebliğinin uygulama şansının olmayacağını belirtmiştir.

Tebliğ ile ilgili dikkat çekilen diğer görüşler ise;

- ✓ Tebliğde şart olarak ortaya konan “Trix İndeksi”nin kirlilik tespiti açısından yeterli olmadığını,
- ✓ Çevre Kanununa göre yönetmelikle düzenlenmesi gereken konunun Tebliğ ile belirlendiğini,
- ✓ Derinlik, akıntı hızı, kıyıdan uzaklık, kirlilik endeks değerleri gibi “alıcı ortam standartlarının” belirlenme yetkisi Kanun gereği Tarım ve Köyişleri Bakanlığı’nda iken Tebliğde Çevre ve Orman Bakanlığına verildiğini,
- ✓ Kirlilik tespitinde anlık değerlerin dikkate alınmasının yanlış olduğunu, kirliliğin kaynağına da bakılması gerektiğini,
- ✓ Çevre Kanunu gereği bir yıl içinde çıkarılması gereken düzenlemenin sekiz ayda çıkarıldığını, ayrıca işletmelere sadece dört ay gibi kısa bir süre verilmesinin yanlış bir uygulama olduğunu,
- ✓ Bir kafeste 40-100 ton arasında balık bulunabildiği için balıkların taşınmasının mümkün olmadığını,

- ✓ Balık çiftliklerine taşınmaları için yeni yer gösterilmediğinden, İl Özel İdareleri ile yapılan kiralama sözleşmeleri nedeniyle bu çiftliklerin Devletle davalı duruma düşmelerinin kaçınılmaz olacağını,
- ✓ Balıkta ihracat bağlantıları 1-2 yıllık yapılmaktadır. Birçok işletme 2008 üretimini bile AB'ye satmıştır. Bu bağlantıların yerine getirilmemesi durumunda Pazar kaybı yaşanabileceğini. (Dünya,2007) belirtmektedir.

Kültür balıkçılığının önüne konulan bütün bu olumsuzluklara rağmen Tarım ve Köyişleri Bakanlığı'nın meclise sevk ettiği "1380 Sayılı Su Ürünleri Kanununda Değişiklik Yapan Kanun Tasarısı" balık çiftliklerinin tedirginliğini bir nebze olsun gidermiştir. İlgili Taslağın Ek 9. Maddesi "Su ürünleri sektörünün sürdürülebilir gelişmesini sağlamak ve stokları korumak amacıyla denizlerde, su ürünleri yetiştiricilik alanlarının sınırları ve bu kapsamda ihtiyaç duyulacak yapılar ve karasal alanlar, ilgili kurumların görüşlerini müteakip, Bakanlığın teklifi ve Bakanlar Kurulu Kararı ile tespit ve ilan edilir. Bakanlık, denizlerde su ürünleri yetiştiricilik alanları içinde her ölçekteki yetiştiriciliğe yönelik planlar yapmaya, yaptırmaya, onaylamaya ve tadil etmeye yetkilidir" denilmekte ve aynı taslağın 14. maddesi, Geçici 4. Maddesi'nde "Bu Kanunun yayımı tarihinden önce üretim faaliyetine Bakanlıkça izin verilen su ürünleri yetiştiricilik işletmelerinin bulunduğu alanlar ile denizlerde tespit ve ilan edilen su ürünleri yetiştiricilik alanları geçerli olup, belirtilen alanlar ek 9'uncu maddede belirtilen hükümlere tabi değildir" hükmü ile önceden kurulan balık çiftliklerinin kapatılmasının önüne geçilmeye çalışılmaktadır.

6.2.3. 2. Dünya'da Su Ürünleri

Dünya su ürünleri üretiminde 2000-2005 yılları arasında avcılık %1,9 azalırken, yetiştiricilik %34,6 artmıştır. Beş yıllık süreçte toplam üretimdeki artış ise %8 civarındadır.

Aynı yıllarda su ürünlerinin insan tüketiminde kullanımı %10,6 artmışken gıda dışı kullanımda artış %0,6 gibi çok düşük seviyelerde gerçekleşmiştir.

İncelenen beş yıllık süreçte dünya nüfusu %6,6 artmışken kişi başı su ürünleri tüketimindeki artış %3,8 olmuş yani nüfus artış oranının yaklaşık yarısı kadar olmuştur.

Tablo 274. Dünya Su Ürünleri Üretim ve Kullanımı (2000-2005)**(Milyon Ton)**

ÜRETİM							**Değişim (%)
	2000	2001	2002	2003	2004	*2005	2005/2000
İÇSU							
Avcılık	8.8	8.9	8.8	9	9.2	9.6	9,1
Yetiştiricilik	21.2	22.5	23.9	25.4	27.2	28.9	36,3
Toplam İçsu	30.0	31.4	32.7	34.4	36.4	38.5	28,3
DENİZ							
Avcılık	86.8	84.2	84.5	81.5	85.8	84.2	-3,0
Yetiştiricilik	14.3	15.4	16.5	17.3	18.3	18.9	32,2
Toplam Deniz	101.1	99.6	101	98.8	104.1	103.1	2,0
Toplam Avcılık	95.6	93.1	93.3	90.5	95.0	93.8	-1,9
Toplam Yetiştiricilik	35.5	37.9	40.4	42.7	45.5	47.8	34,6
TOPLAM DÜNYA ÜRETİMİ	131.1	131	133.7	133.2	140.5	141.6	8,0
KULLANIM							
İnsan Tüketiminde	96.9	99.7	100.2	102.7	105.6	107.2	10,6
Gıda Dışı	34.2	31.3	33.5	30.5	34.8	34.4	0,6
Nüfus(Milyar)	6.1	6.1	6.2	6.3	6.4	6.5	6,6
Kişi Başı Kullanım (kg)	16.0	16.2	16.1	16.3	16.6	16.6	3,8

Kaynak: www.ftp.fao.org/docrep/fao/009/a0699e/a0699e.pdf

* Tahmin ** Mevcut verilerden hesaplanmıştır.

Dünya’da 2004 yılında part-time veya full-time olarak yaklaşık 41.408 bin kişi balıkçılık sektöründe çalışmıştır. Bunların yaklaşık dörtte biri yani yaklaşık 11.289 bin kişi ise balık yetiştiricisi olarak sektöre hizmet etmiştir. Su Ürünleri sektöründe yetiştiriciliği artmasına paralel olarak sektörde istihdam edilenler içerisinde yetiştiricilerin oranında da ciddi bir artış olmuştur. Örneğin, Dünya’da 1990 yılında su ürünleri sektöründe toplam istihdam edilen 27.737 bin kişinin yaklaşık 3 bini balık yetiştiricisi iken 2004 yılına gelindiğinde ciddi bir artışla toplam istihdam edilenler yaklaşık 41.408 bin kişiye, yetiştiricilerin sayısı ise 11.289 kişiye ulaşmıştır.

Tablo 275. Dünya Kıtalara Göre Balıkçılar ve Balık Yetiştiricileri (1000 Kişi)

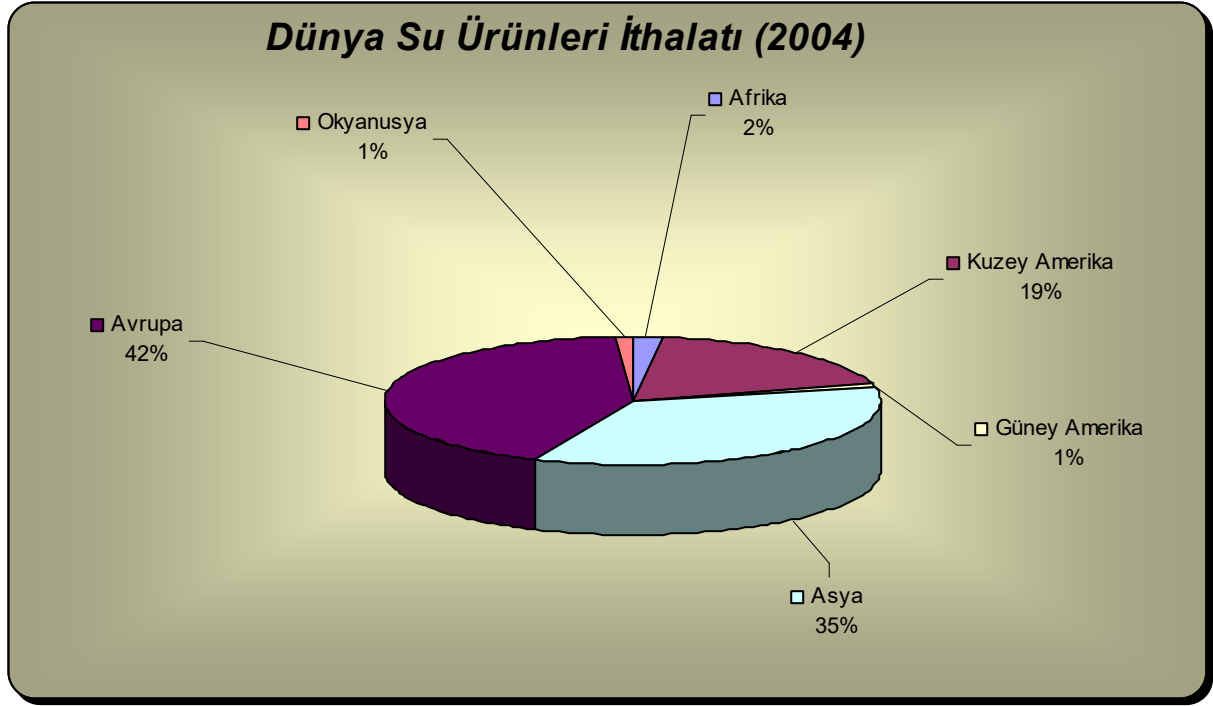
	1990	1995	2000	2003	2004	Değişim (%) 2004/1990
Toplam Çalışanlar						
Afrika	1.832	1.950	2.981	2.870	2.852	55,7
Kuzey ve Orta Amerika	760	777	891	841	864	13,7
Güney Amerika	730	704	706	689	700	-4,1
Asya	23.736	28.096	34.103	36189	36281	52,,9
Avrupa	626	466	766	653	656	4,8
Okyanusya	55	52	49	50	54	-1,8
Dünya Toplam	27.737	32045	39495	41293	41408	49,3
Balık Yetiştiricileri						
Afrika	3	14	83	117	117	3800,0
Kuzey ve Orta Amerika	3	6	75	62	64	2033,3
Güney Amerika	66	213	194	193	194	193,9
Asya	3738	5986	8374	10155	10837	189,9
Avrupa	20	27	30	68	73	265,0
Okyanusya	1	1	5	5	4	300,0
Dünya Toplam	3832	6245	8762	10599	11289	194,6

Kaynak: www ftp.fao.org/docrep/fao/009/a0699e/a0699e.pdf

Not: 1990-1995 yıllarında sınırlı sayıda ülke bu verileri rapor ettiğinden sonraki yıllarda karşılaştırmalı olmayabilir.

FAO verilerine göre yaklaşık 75 Milyar Dolarlık 2004 yılı Dünya su ürünleri ithalatının % 42'si Avrupa, %35'i Asya, %19'u Kuzey Amerika, %2'si Afrika, %1'i Güney Amerika ve yine %1'i de Okyanusya ülkeleri tarafından yapılmıştır.

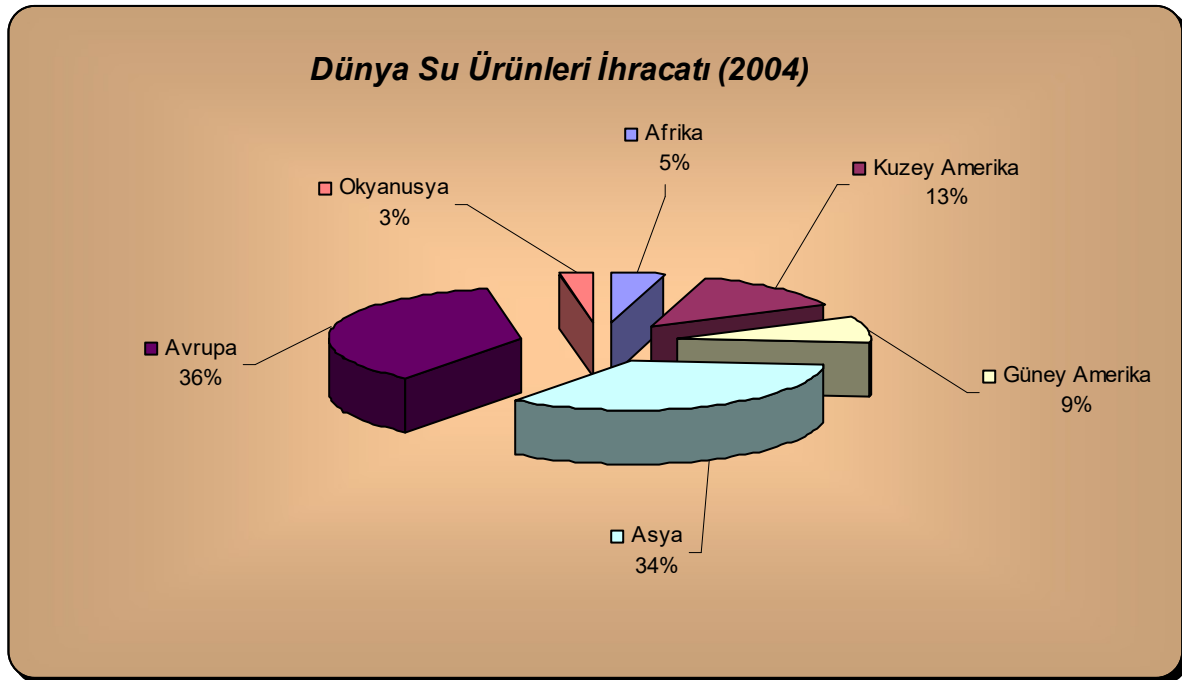
Grafik 63. Dünya Su Ürünleri İthalatının Kıtalar Göre Dağılımı (%- Değer olarak)

Yine aynı verilere göre yaklaşık 71,5 milyar Dolar olan Dünya su ürünleri ihracatının %36'sı Avrupa, %34'ü Asya, %13'ü Kuzey Amerika, %9'u Güney Amerika, %5'i Afrika ve %3'ü de Okyanusya ülkeleri tarafından gerçekleştirilmiştir.

Görüldüğü gibi gerek ithalatta gerekse ihracatta en büyük payı Avrupa ülkeleri almaktadır.

Grafik 64. Dünya Su Ürünleri İhracatının Kıtalar Göre Dağılımı (%- Değer olarak)

FAO 2004 verilerine göre Dünya'nın ihracatçı ilk elli ülkesi arasında Türkiye, yaklaşık 212 milyon US Dolar ihracatla kırkdokuzuncu sırada yer almaktadır. Bu elli ülke yaklaşık 71,5 milyar US Doları olan dünya su ürünleri ihracatının %94'ünü gerçekleştirmektedirler.

Yine aynı verilere göre Dünya'nın ithalatçı ilk elli ülkesi arasında Türkiye, yaklaşık 92 milyon US Dolar ithalatla ellinci yani son sırada yer almaktadır. Bu elli ülke yaklaşık 75 milyar US Dolar olan dünya su ürünleri ithalatının %96,8'ini gerçekleştirmektedirler.

Dünyanın en büyük ilk üç ithalatçı ülkesi sırasıyla Japonya, ABD ve İspanya iken en büyük ihracatçıları ise Çin, Norveç ve Tayland'dır.

Tablo 276. Dünya'da Balık ve Balık Ürünlerinde İlk On İhracatçı ve İthalatçı Ülke

Ülkeler	İhracatçı			Ülkeler	İthalatçı		
	*1994	*2004	% Değişim		*1994	*2004	% Değişim
Çin	2320	6637	11.1	Japonya	16140	14560	-1.0
Norveç	2718	4132	4.3	ABD	7043	11967	5.4
Tayland	4190	4034	-0.4	İspanya	2639	5222	7.1
ABD	3230	3851	1.8	Fransa	2797	4176	4.1
Danimarka	2359	3566	4.2	İtalya	2257	3904	5.6
Kanada	2182	3487	4.8	Çin	856	3126	13.8
İspanya	1021	2565	9.6	Birleşik Krallık	1880	2812	4.1
Şili	1304	2484	6.7	Almanya	2316	2805	1.9
Hollanda	1346	2452	5.5	Danimarka	1415	2286	4.9
Vietnam	484	2403	17.4	Kore Cumh.	718	2233	12.0
10 Ülke Ara Toplam	21243	35611	5.3	10 Ülke Ara Toplam	38063	53090	3.4
Diğer Ülkeler	26267	35897	3.2	Diğer Ülkeler	13104	22202	5.4
Dünya Toplam	47511	71508	4.2	Dünya Toplam	51167	75293	3.9

Kaynak: www.ftp.fao.org/docrep/fao/009/a0699e/a0699e.pdf

* Değerler Milyon ABD Doları

Ülkemiz dünya su ürünleri dış ticaretinde net ihracatçı bir ülkedir. 2004 yılı rakamlarından da görüleceği gibi, Türkiye su ürünleri dış ticaretinde ihracat lehine yaklaşık 120 milyon dolarlık bir fazlalık vermekte, ihracatının toplam tarımsal ihracattaki payı %3,4 genel ihracattaki payı ise %0,3 olarak görünmektedir.

Tablo 277. Dünya Su Ürünlerinde Net İhracatçı Bazı Ülkelerde Su Ürünleri İhracatının Toplam Tarımsal İhracat ve Genel İhracattaki Payları (2004)

Ülkeler	İhracat (1000\$) (A)	İthalat (1000\$) (B)	Net Dış Ticaret Dengesi (1000 \$) (A-B)	Toplam Tarımsal İhracatta Su Ürünleri İhracatının Payı (%)	Toplam İhracatta Su Ürünleri İhracatının Payı (%)
Norveç	4132147	666504	3465643	87.1	5.1
Çin	6636839	3125631	3511208	28.9	1.1
Estonya	116766	59549	57217	27.9	2.0
Danimarka	3566149	2286337	1279812	21.3	4.6
Kanada	3487477	1537192	1950285	14.5	1.1
Hollanda	2451904	1836545	615359	4.9	0.7
Avustralya	917146	704053	213093	4.2	1.1
Türkiye	212297	92230	120067	3.4	0.3

Kaynak: www.ftb.fao.org/fi/stat/summary

Sonuç ve Öneriler

- İl Özel İdare'nin deniz yüzeyi kira fiyatlarının standart bir ödeme şeklinin olmaması ve bedellerin encümenin isteğiyle gelişigüzel belirlenmesi. Kira bedellerinde her bölgede uygulanabilen bir standartın oluşmasına engel olmaktadır.
Örneğin “İzmir’de deniz yüzeyi kiralamanın dönüm fiyatı 4.000 YTL, Antalya’da 1.500 YTL, Muğla’da ise 10.000 YTL’dir. Bu fiyatlar kiralanması talep edilen alan ile çarpıldığında bir orkinos çiftliğinden 200-250 bin YTL, levrek- çipura çiftliğinden de 50 bin YTL kiralar talep edilmektedir. Yani karada en güzel arazilerin satın alınacağı fiyata deniz yüzeyleri kiralanmaya çalışılmaktadır. Yunanistan’da ise Devlet yetiştiricilere yer verip teşvik etmektedir.” (ANBAR,N., 2005) Bütün bu keyfi uygulamaların ortadan kaldırılması için çalışma yapılmalı, Ziraat Odalarının Milli Emlak da olduğu gibi yer kiralamalarında da müdahil olmalı sağlanmalıdır.
- Türkiye’de yatırım izni alınması gereken en zor sektör kültür balıkçılığıdır. Çünkü yatırım tamamlama aşamasına kadar 9 Kurum, 13 ayrı birim ve toplam 51 yazılı dilekçe işleminin sonuçlanması gerekmektedir. Yani en erken ihtimalle yatırıma karar veren bir girişimci ortalama 2 yılda ancak bu yatırımı gerçekleştirebilmektedir. Örneğin Yetiştiricilik yapmak isteyenler için izin prosedürü Tarım Bakanlığı'ndan başlayıp Orman, Turizm, Bayındırlık ve İskân, Çevre, Maliye ve ilgili belediyelere kadar uzanan çok geniş bir alana yayılmaktadır. Bu durum gerek yerli gerekse yabancı yatırımların ülkemize kazandırılmasına

engel olmaktadır. Bütün bu yetki karmaşasını ortadan kaldırmak için ruhsat, tesislerin izlenmesi ve kontrolü de dahil bütün yetiştiricilik faaliyetleri gibi yetki ve sorumluluklar Tarım ve Köyişleri Bakanlığı'na devredilmelidir.

- Avrupa'ya ihraç edilen tek hayvansal tarım ürünü olan balığın (su ürünlerinin) uluslar arası pazarlarda daha iyi rekabet edebilmesi için desteklemeler günün şartlarına göre artırılmalıdır.
- Kaliteli yumurta ve yavru üretimi amacıyla uzmanlaşmış damızlık işletmelerinin kurulması ve mevcut işletmelerin geliştirilmesi teşvik edilmelidir.
- Bakanlık ve Üretici örgütleri tarafından balık tanıtımı sürdürülerek, tüketim teşvik edilmelidir.
- Balıkçılıkla ilgili olarak yaşanan sorunların çözümüne katkı sağlamak için üretici örgütleri güçlendirilmeli ve desteklenmelidir.

Kaynaklar

- 1- ANBAR,N., OYİD Yönetim Kurulu Başkanı, Gözlem Gazetesi, “ Su Ürünleri'05” , 6 Ağustos 2005.
- 2- Dünya, 2007. , Dünya Gazetesi, “Tarım Bakanlığı Balık Çiftliklerine Destek Çıktı”, 30.01.2007.
- 3- Ec.europa-a, www.ec.europa.eu/fisheries/publications/facts/ifop03_en.pdf. “Financial Instrument For Fisheries Guidance, Instructions For Use,2003.
- 4- Ec.europa-b, www.ec.europa.eu/fisheries/publications/facts. “Facts and figures on the CFP, Basic data on the Common Fisheries Policy, Edition,2004.”
- 5- FAO,2006-a www.ftb.fao.org/docrep/fao/009/a0699e/a0699e.pdf, “The State Of World Fisheries and Aquaculture, FAO Fisheries and Aquaculture Department, syf.18, 2006.
- 6- Su Ürünleri Yetiştiriciliği, Muğla Kültür Balıkçıları ve Su Ürünleri Yetiştiricileri Birlik Derneği, 2005.
- 7- TUŞ, M., T., “Su Ürünleri ve Kültür Balıkçılığı” , Aquaculture , Aqua Kültür Derneği, Temmuz 2005, Yıl:1, Sayı:3, syf.30.
- 8- TÜGEM,2006, Tarım ve Köyişleri Bakanlığı, “Su Ürünleri Yetiştiriciliğinin Çevresel Etkileri Bilgi Notu”, Yayımlanmamış,2006.
- 9- USDA 2004-a, www.usda.gov USDA Foreign Agricultural Service, GAIN Report, 30/07/2004, “EU-25 Fishery Products New European Fisheries Fund 2004”
- 10- USDA 2004-b, www.usda.gov USDA Foreign Agricultural Service, GAIN Report, 29/04/2004, “EU-25 Fisheries Policy- New EU Members States 2004”

6.2.4. Arıcılık

Ülkemiz zengin florası, uygun ekolojisi ve koloni varlığı bakımından büyük bir arıcılık potansiyeline sahiptir. Bir çok yem bitkisinin gen merkezi olan Anadolu’da, dış pazarlarda ısrarla aranan kaliteli bal üretimi yapılmaktadır. Balın tartışmasız yüksek değerli gıda maddesi olması, hekimlikte sağıtıcı olarak kullanılması ve dış satım olanaklarının artması son yıllarda arıcılık yapan aile sayısında önemli artışlara neden olmuştur. Balın yanı sıra, elde edilen balmumu, ana arı, oğul ve arı sütü gibi ürünler arıcıların gelirlerinin artmasına ve arıcılığın gelişmesinde etken olmuştur. Türkiye’de genel olarak çam balı, yayla balı, narenciye balı, kekik balı, kestane balı, ıhlamur ağacı balı, pamuk balı ve ayçiçeği balı üretilmektedir. Türkiye çam balı üretiminde dünyada tektir. Ülkemizde üretilen çam balının %95’i diğer ülkelere ihraç edilmektedir.

Az sermaye ile yapılabilmesi, kolay ve zevkli olması, kısa zamanda gelir getirmesi, arı ürünlerinin kolayca pazarlanabilmesi ve arıcılıkta en büyük girdi olan kovan yapımı için gerekli olan kerestenin yurt içinden sağlanması arıcılığı cazip kılan önemli sebeplerdir.

Arıcılıktan yan gelir sağlayan ve geçimini temin eden insanlar genellikle ormanlık ve dağlık bölgelerde yaşayan, alternatif gelir kaynakları sınırlı olan kişilerdir. Türkiye’de tarımda çalışan nüfus başına ekilebilir arazi miktarının giderek azaldığı, bazı tarımsal işletmelerde işgücü fazlalığının meydana geldiği göz önüne alınacak olursa, topraksız, dar gelirli kişilere büyük bir yatırım gerektirmeden iş olanağı sağlayan, kolaylıkla yapılabilen ve kısa zamanda gelir elde edilebilen bir tarımsal faaliyet olması bakımından arıcılığın sosyo-ekonomik bir önem taşıdığı kendiliğinden ortaya çıkar.

Günümüzde gerek gelişmiş gerekse gelişmekte olan ülkelerde arıcılık, değişik amaçlarla da olsa önem verilen bir hayvancılık dalıdır. Arıcılık Avrupa’da genellikle geleneksel bir uğraş, İspanya, Polonya, Macaristan, Yunanistan, Türkiye gibi ülkelerde kırsal geliri artırıcı bir araç, Uzak Doğu, Orta ve Güney Amerika ülkelerinde önemli bir dış gelir kaynağı ve A.B.D., Kanada ve Japonya gibi ülkelerde ise ağırlıklı olarak bitkisel tozlaşmada kullanılmak amacıyla yapılmaktadır. (TKB, 2004)

6.2.4.1. Türkiye Arıcılığında Mevcut Durum

6.2.4.1.1. Üretim

TUİK verilerine göre; 1990 yılında yaklaşık 51 bin ton bal üretimimiz 2005 yılına gelindiğinde %60,5 oranında artarak yaklaşık 82 bin tona yükselmiştir. Yine aynı yıllarda balmumu üretimimiz ise % 51,5 artışla 2758 tondan 4178 tona yükselmiştir. Değerlendirilen 15 yıllık süreçte yıllık artışın bal üretiminde %27,4 balmumu üretiminde ise %26,4 oranında olduğu görülmektedir. Yine aynı yıllarda ortalama yıllık bal üretiminin 65 bin ton, balmumu üretiminin ise 3 bin ton civarlarında olduğu görülmektedir.

Ülkemizin kovan sayısına bakıldığında; 1990 yılında 3,3 milyon adet olan toplam kovanın yaklaşık % 40 artışla 4,6 milyon adete yükseldiği görülmektedir. 1990-2005 yılları arasında toplam kovan içerisinde eski tip kovanların oranının %8,95’den %3,42’ye düştüğü, yeni tip kovanların ise %91,05’den %96,58’e yükseldiği görülmektedir.

Tablo 278.. Türkiye Kovan Sayısı, Bal Üretimi, Balmumu Üretimi ve Ortalama Bal Verimi

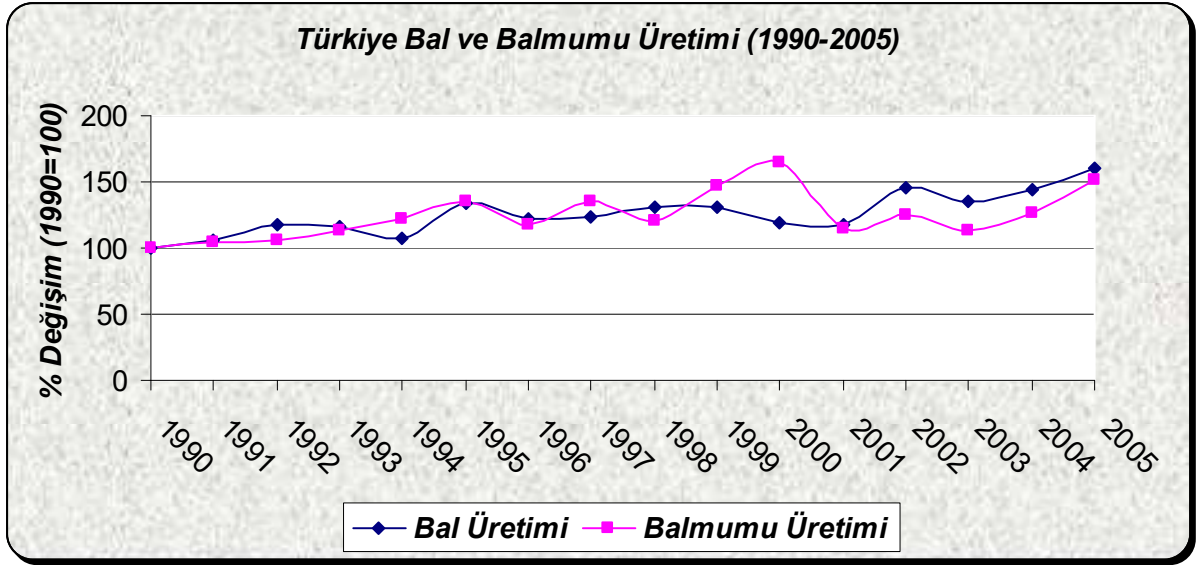
Yıllar	Kovan Sayısı (Adet)			Toplam İçinde Pay (%)		Bal Üretimi (Ton)	**Bal Verimi (Kg)	Balmumu Üretimi (Ton)
	Eski Tip	Yeni Tip	Toplam	*Eski Tip	*Yeni Tip			
1990	293.948	2.989.510	3.283.458	8,95	91,05	51.286	15,6	2.758
1991	266.859	3.161.583	3.428.442	7,78	92,22	54.655	15,9	2.863
1992	250.656	3.289.672	3.540.328	7,08	92,92	60.318	17,0	2.916
1993	234.692	3.450.755	3.685.447	6,37	93,63	59.207	16,1	3.110
1994	219.236	3.567.352	3.786.588	5,79	94,21	54.908	14,5	3.353
1995	214.594	3.701.444	3.916.038	5,48	94,52	68.620	17,5	3.735
1996	217.140	3.747.578	3.964.718	5,48	94,52	62.950	15,9	3.235
1997	204.102	3.798.200	4.002.302	5,10	94,90	63.319	15,8	3.751
1998	193.982	4.005.369	4.199.351	4,62	95,38	67.490	16,1	3.324
1999	185.915	4.135.781	4.321.696	4,30	95,70	67.259	15,6	4.073
2000	199.609	4.067.514	4.267.123	4,68	95,32	61.091	14,3	4.527
2001	184.052	3.931.301	4.115.353	4,47	95,53	60.190	14,6	3.174
2002	180.232	3.980.660	4.160.892	4,33	95,67	74.554	17,9	3.448
2003	190.538	4.098.315	4.288.853	4,44	95,56	69.540	16,2	3.130
2004	162.660	4.237.065	4.399.725	3,70	96,30	73.929	16,8	3.471
2005	157.059	4.432.954	4.590.013	3,42	96,58	82.336	17,9	4.178

Kaynak: TÜİK, Tarım İstatistikleri Özeti (1989-2005)

*Mevcut verilerden oranlanarak hesaplanmıştır.

** Toplam üretimin toplam kovan sayısına bölünmesiyle hesaplanmıştır.

Grafik 65. Türkiye Bal ve Balmumu Üretiminin Yıllara Göre Değişimi (1990=100)

Türkiye'deki bütün kovanlar özel işletmelere aittir. Arıcılıkla uğraşan köy sayısına bakıldığında; 2002 yılında 22.423, 2003 yılında 22.110, 2004 yılında ise 22.133 köyün arıcılıkla istigal ettiği görülmektedir. Arıcılık sektöründe ticaretle uğraşan, pazarlamacı ve üreticileri de kapsayan yaklaşık 240.000 kişi bulunmaktadır. Sektörün yıllık yaklaşık 192 milyon ABD Doları cirosu vardır. (TKB,2006)

6.2.4.1.2. Bal Fiyatları

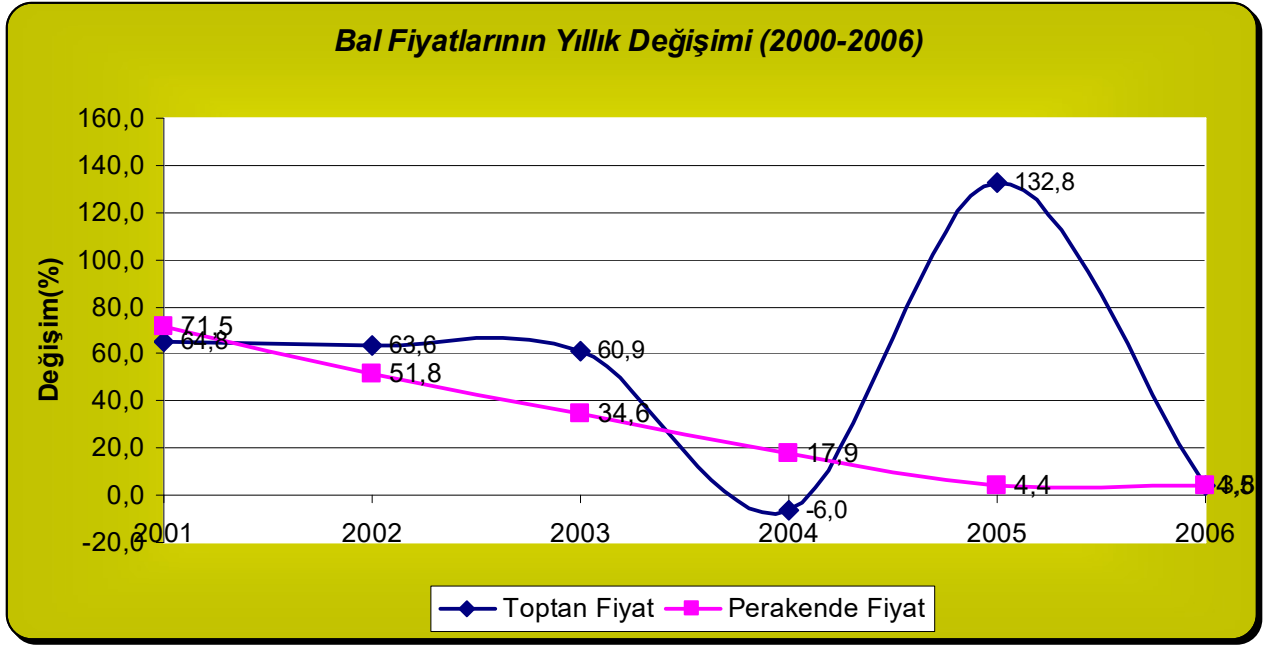
Türkiye'de bal fiyatları serbest piyasa koşullarında belirlenmektedir. 2000-2006 yılları arası baldaki toptan fiyat değişimlerine bakıldığında; yıllık fiyat artışının ortalama %53,3 civarında olduğu görülmektedir.

Perakende fiyatlardaki artış ortalama %30,8 civarındadır ki, bu da toptan fiyatların perakende fiyatlara göre yaklaşık 2,5 katı fazla bir artış oranına sahip olduğunu göstermektedir.

Bal toptan fiyatlarının gelişimine bakıldığında; 2004 yılında yıllık yaklaşık %6'lık bir azalış varken, 2005 yılında yaklaşık %132'lik artış, sonraki yıl ise sadece %3,8'lik artış olması önemli bir değişiklik olarak dikkat çekmektedir.

Perakende fiyatlarda ise sadece 2001 yılında %71'lik ciddi bir artış olmuş, ilgili yıldan sonra yıllık artış oranı %4,5'lar civarına kadar düşmüştür.

Grafik 66. Türkiye Toptan ve Perakende Bal Fiyatları (2000-2006)

Tablo 279. Türkiye Toptan Bal Fiyatları (TL/Kg)

	Aylar												**Yıllık
Yıllar	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	Ortalama
2000	748325	776425	823180	998302	984162	918131	969924	906890	894171	936372	1183108	1266285	950440
2001	1274113	1259038	1636418	1646960	1239877	1422066	1388667	1477623	1577246	1836984	1889929	2150790	1566643
2002	2109235	2330953	2180190	2276417	2239270	2381385	2375510	2376419	2386399	3327645	3178901	3596297	2563218
2003	3499789	4388220	4268013	4503046	4402183	4088446	4527967	4237636	3638662	4192066	3855669	3875673	4123114
2004	4042571	4266784	3821513	3674463	3808714	3949897	3340918	3340503	3680196	5098926	3258901	4230199	3876132
2005*	8770000	8610000	8840000	8740000	8790000	8970000	8880000	9070000	9350000	9520000	9430000	9330000	9025000
2006*	9300000	9080000	9070000	9020000	9050000	9160000	9160000	9310000	9570000	9720000	9920000	10050000	9367500

Kaynak: <http://www.tuik.gov.tr>

*YTL fiyatları TL'ye çevrilmiştir.

** 12 Ayın aritmetik ortalaması alınmıştır.

Tablo 280. Türkiye Perakende Bal Fiyatları (TL/Kg)

	Aylar												**Yıllık
Yıllar	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	Ortalama
2000	2363421	2441198	2542273	2621528	2682410	2744339	2792284	2833625	2881147	2938653	3108004	3197270	2762179
2001	3395684	3555361	3804452	4347044	4629187	4778690	4894829	4980205	5223817	5535831	5778915	5926915	4737578
2002	6316815	6526441	6676185	6751360	6792487	6852792	7132175	7530568	7773886	7887156	7959652	8121721	7193437
2003	8461626	8711415	8895923	9177495	9583578	9659513	9938588	10072642	10327718	10434852	10475262	10467012	9683802
2004	10714533	11028621	11164704	11274190	11407467	11417383	11705824	11793902	11815739	11666920	11515689	11445886	11412572
2005*	11460000	11400000	11900000	12060000	12110000	12070000	12060000	12150000	11970000	11950000	12010000	11900000	11920000
2006*	12190000	12250000	12200000	12210000	12280000	12420000	12460000	12490000	12480000	12300000	12690000	13460000	12452500

Kaynak: <http://www.tuik.gov.tr>

*YTL fiyatları TL'ye çevrilmiştir.

** 12 Ayın aritmetik ortalaması alınmıştır.

Tablo 281. Türkiye Perakende/Toptan Bal Fiyatı Oranı

	Aylar												
Yıllar	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	Yıllık Ortalama Oran
2000	3,2	3,1	3,1	2,6	2,7	3,0	2,9	3,1	3,2	3,1	2,6	2,5	2,9
2001	2,7	2,8	2,3	2,6	3,7	3,4	3,5	3,4	3,3	3,0	3,1	2,8	3,0
2002	3,0	2,8	3,1	3,0	3,0	2,9	3,0	3,2	3,3	2,4	2,5	2,3	2,8
2003	2,4	2,0	2,1	2,0	2,2	2,4	2,2	2,4	2,8	2,5	2,7	2,7	2,3
2004	2,7	2,6	2,9	3,1	3,0	2,9	3,5	3,5	3,2	2,3	3,5	2,7	2,9
2005	1,3	1,3	1,3	1,4	1,4	1,3	1,4	1,3	1,3	1,3	1,3	1,3	1,3
2006	1,3	1,3	1,3	1,4	1,4	1,4	1,4	1,3	1,3	1,3	1,3	1,3	1,3

2004 yılına kadar perakende bal fiyatlarının toptan bal fiyatlarının yaklaşık 3 katı civarında olduğu, bu yıldan sonra 1,3 katı civarına düştüğü görülmektedir. Bunda; toptan bal fiyatlarının ciddi bir artış göstermesi etkili olmuştur. Bu artışta ise üretici örgütlenmesinin etkili olduğu söylenebilir.

6.2.4.1.3. Arıcılık Destekleri

6.2.4.1.3.1. Üretim Desteği

Ülkemizde 2003 yılından itibaren arıcılığa destek verilmeye başlanmıştır. Özellikle Arı Üreticileri Birliği üyelerine daha fazla olmak üzere verilen destekler 2003 ve 2004 yıllarında Ana Arı desteği şeklinde başlamış, 2005 ve 2006 yılında bu desteğe Bombus arısı ve süzme bal eklenmiştir. Bu kapsamda üreticilere 2003 yılında 2.511 YTL, 2004 yılında 124.306 YTL, 2005 yılında 5.794.811 YTL, 2006 yılında ise 16.500.000 YTL destek ödenmiştir. 2006 yılı desteklerine ilişkin İlgili Bakanlar Kurulu Kararı ve Uygulama Tebliği yayınlanmış olup, Birlik üyesi ana arı üreticilerine arı başına 15 YTL, diğer ana arı üreticilerine arı başına 7,5 YTL, Birlik üyesi bal üreticilerine kg başına 60 YKrş, diğer bal üreticilerine kg başına 30 YKrş, Bombus arısı kullananlara ise koloni başına 50 YTL ödenmiştir. Bu destekler arı üreticilerinin üretimi devam ettirebilmesi için gereklidir ve desteklerin günün şartlarına göre artırılarak devam etmesi gerekmektedir.

6.2.4.1.3.2. İhracat Desteği

Türkiye'nin DTÖ'ye bildirdiği bal ihracat iadesi miktar ve değer limitlerinin yıllar itibariyle değişimine bakıldığında; limitlerin belirlendiği baz yılı miktar ve değerleri; Tabii balda 2.855 ton (206.415 US \$) olarak belirlenmiş, buna göre 2004 yılına kadar uygulanacak limitler ayarlanmıştır. 2004 yılından itibaren bu limitler sabitlenmiştir.

1995-2004 yılları arasında ihracat iadelerinin Tabii Balda değer olarak 203.413,0 dolardan 158.395,4 dolara, miktar olarak 2.815,0 tondan 2.455,3 tona indirileceği taahhüt edilmiş ve indirilmiştir.

Genel olarak değerlendirildiğinde; Tabii balda ihracat destekleri 1995'den 2004 yılına kadar miktar olarak %22,1 değer olarak ise %12,8 oranında indirilmiş ve 2004 yılında sabitlenmiştir.

Tablo 282. Türkiye'nin Tabii Balda Dünya Ticaret Örgütü'ne Bildirdiği İhracat İade Limitleri

Yıllar	Değer (ABD Doları)	Miktar (Ton)	*Değer Olarak İndirim Oranı (%) 1995=100	*Miktar Olarak İndirim Oranı (%) 1995=100
1995	203413,0	2815,0	-	-
1996	198411,1	2775,1	-2,5	-1,4
1997	193409,1	2735,1	-4,9	-2,8
1998	166407,2	2695,1	-18,2	-4,3
1999	183405,2	2655,2	-9,8	-5,7
2000	178403,2	2615,2	-12,3	-7,1
2001	173401,3	2575,2	-14,8	-8,5
2002	168399,3	2535,2	-17,2	-9,9
2003	163397,4	2495,3	-19,7	-11,4
2004	158395,4	2455,3	-22,1	-12,8

Kaynak: 25 Şubat 1995 tarih ve 22213 Sayılı Mükerrer Resmi Gazete

*Mevcut verilerden hesaplanmıştır.

Bütün bu bahsedilen ihracat iadelerinin verilmesi için her yıl Para Kredi Koordinasyon Kurulu Kararının çıkması gerekmektedir. İlgili Kurulun her yıl yayınladığı Tebliğlere bakıldığında, Tabii Balda ihracat iadesinin 2003, 2004,2005 ve 2006 yıllarında 65 \$/Ton uygulandığı görülmektedir.

Halen devam eden DTÖ görüşmelerinde, ihracat desteklerinin kaldırılması ve gümrük vergilerinin aşamalı olarak indirilmesi tartışmaları devam etmektedir. Görüşmelerin sonuçlarının ülkemizi de etkilemesi beklenmektedir.

Tablo 283. Türkiye Yıllara Göre Tabii Bal İhracat İadeleri

Yıllar	İhracat İade Miktarı (\$/Ton)	Miktar Barajı (%)	Azami Ödeme Oranı (%)
2001	67	75	10
2002	66	72	10
2003	65	72	10
2004	65	32	10
2005	65	32	10
2006	65	32	10

Kaynak: Para Kredi Koordinasyon Kurulu Kararları, Çeşitli Yıllar.

6.2.4.1. 4. Dış Ticaret

Türkiye'nin 2000-2005 yılları arasında yıllık bal ithalatı; miktar olarak ortalama 333 ton, değer olarak ise ortalama 693 bin Dolar civarındadır. Bu yıllarda ithalata ton başına yıllık ortalama 2.359 dolar ücret ödenmiştir.

Aynı yıllarda ithalatımız; miktar olarak %69, değer olarak ise %20 azalmış, birim değerinde ise %162'lik artış olmuştur.

Yine ülkemizin 2000-2005 yılları arasında yıllık bal ihracatı; miktar olarak ortalama 7.634 ton, değer olarak ise ortalama 17 milyon Dolar civarındadır. Bu yıllarda ihracattan ton başına yıllık ortalama 2.273 dolar gelir elde edilmiştir.

Aynı yıllarda ihracatımız; miktar olarak %39 oranında azalmış, değer olarak ise %11 artmıştır. birim değerindeki artış ise %83 civarındadır.

Ülkemizin özellikle 2002-2003 yıllarında ciddi bir ihracat yaptığı, bu miktarında yıllık ihracat ortalamasını yükselttiğini söyleyebiliriz.

Ülkemiz 2000 yılında ithalatın miktar olarak 7 katı değer olarak ise 9 katı bir ihracat gerçekleştirmişken, 2005 yılında bu oran yaklaşık 2 misli artarak miktar olarak 14 katı, değer olarak ise 13 katına kadar çıkmıştır.

2002-2004 yıllarında ithalatın 30-40 katı civarlarında bir ihracatımızın gerçekleşmiş olması dikkat çekici bir durumdur.

Dikkat çekici bir diğer nokta da; birim ithal ve ihraç fiyatlarına bakıldığında, ülkemizin ihraç ettiği fiyatlardan daha fazla fiyata bal ithal ettiği

Tablo 284. Türkiye Bal Dış Ticareti (2000-2005)

	2000	2001	2002	2003	2004	2005
İthalat						
Miktar (Ton)	483	325	397	465	180	148
Değer (1000 \$)	647	467	692	1.195	639	520
Birim Değer (\$/Ton)	1.340	1.437	1.742	2.568	3.550	3.514
İhracat						
Miktar (Ton)	3.516	4.344	15.296	14.816	5.688	2.143
Değer (1000 \$)	5.888	6.801	30.684	36.423	16.331	6.565
Birim Değer (\$/Ton)	1.675	1.566	2.006	2.458	2.871	3.063
İhracat/İthalat Oranı						
Miktar	7,3	13,4	38,5	31,9	31,6	14,5
Değer	9,1	14,6	44,3	30,5	25,6	12,6

Kaynak: <http://faostat.fao.org/site/535/DesktopDefault.aspx?PageID=535>

Ülkemizin balmumu da 2001-2002 yılları hariç net ithalatçı bir ülke olduğu görülmektedir.

2000-2005 yılları arası yıllık balmumu ithalatımız miktar olarak ortalama 180 ton, değer olarak ise 510 bin dolar civarındadır. Bu yıllarda ithalata yıllık olarak ton başına ortalama 3.148 Dolar ücret ödenmiştir.

Aynı yıllarda yıllık balmumu ihracatımız ise miktar olarak ortalama 62 ton, değer olarak ise 137 bin Dolar civarındadır. İhracattan ton başına elde ettiğimiz gelir ise 2.478 Dolar civarındadır.

“Balda yaşanan durum balmumunda da görülmekte; Ülkemiz ihraç ettiği fiyattan daha fazla fiyata balmumunu ithal etmektedir.”

“Yıllık ortalama üretim miktarı ve değeri üzerinden bir değerlendirme yapıldığında; Balmumunda ülkemizin, ihracatının miktar olarak 3 katı, değer olarak ise 4 katı oranında ithalat yaptığı görülmektedir.”

Ülkemizin 2004 ve 2005 yıllarında balmumu ihracatının yok denecek kadar az olduğu görülmektedir.

Balmumu ithalatının özellikle 2001’den sonra düşmeye başladığı, 2004’den itibaren ise tekrar artarak devam ettiği görülmektedir.

Tablo 285. Türkiye Balmumu Dış Ticareti (2000-2005)

	2000	2001	2002	2003	2004	2005
İthalat						
Miktar (Ton)	254	55	53	88	335	297
Değer (1000 \$)	523	206	190	324	799	1019
Birim Değer (\$/Ton)	2064	3759	3577	3671	2387	3428
İhracat						
Miktar (Ton)	1	85	157	3	0	0
Değer (1000 \$)	3	187	347	8	0	1
Birim Değer (\$/Ton)	3000	2202	2210	2500	0	0
İthalat/İhracat Oranı						
Miktar	254,0	0,6	0,3	29,3	0,0	0,0
Değer	174,3	1,1	0,5	40,5	0,0	1019,0

Kaynak: <http://faostat.fao.org/site/535/DesktopDefault.aspx?PageID=535>

Seçilmiş ülkelerde bal ithal ve ihrac birim fiyatlarına bakıldığında sadece Fransa ve ABD'nin ihrac fiyatlarının ithal fiyatlarından yüksek olduğu görülmektedir. Dikkat çekici diğer bir durum ise ülkemizin Fransa hariç diğer ülkelere göre yaklaşık 3 katı fazla fiyata bal ihrac ettiğidir. Bu durum, diğer ülkelerin gerek ihracat destekleri gerekse maliyet düşürücü iç desteklerle ürünlerini desteklediklerini düşündürmektedir.

Balmumunda ise sadece Çin ve ABD'nin ihrac fiyatları ithal fiyatlardan düşük olarak gözükmemektedir. Ülkemizin 2005 yılında ihracatı olmadığı için fiyat verilememiştir fakat ülkemize diğer ülkelere yakın fiyatlarla ithal ürün girdiği gözükmemektedir.

Tablo 286. Seçilmiş Ülkelerde Bal ve Balmumu İthal ve İhrac Birim Fiyatları (2005)

Ülkeler	Bal		Balmumu	
	İthalat (\$/Ton)	İhracat (\$/Ton)	İthalat (\$/Ton)	İhracat (\$/Ton)
Arjantin	1.308	1.194	-	-
Çin	1.566	1.033	5.212	3.123
Fransa	2.249	5.145	3.684	5.108
Meksika	7.500	1.673	3.923	4.444
Türkiye	3.514	3.063	3.428	-
ABD	1.188	1.864	3.993	2.808

Kaynak: <http://faostat.fao.org/site/535/DesktopDefault.aspx?PageID=535>

6.2.4.1. 5. Tüketim

Türkiye günlük yaklaşık 2,5 (g) bal tüketimi ile birçok ülkenin üzerinde tüketime sahiptir. Aşağıda yer alan tablo incelendiğinde ülke insanımızın; Avusturyalıların yaklaşık yarısı, Kanadalı ve Almanlara yakın, diğer birçok ülkenin ise 2-2,5 katı kadar bal tükettiği görülmektedir.

Tablo 287. Seçilmiş Ülkelerde Yıllara Göre Kişi Başı Bal Tüketimi (gün/g)

Ülkeler	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Avusturya	4,22	4,22	4,22	4,29	4,42	4,58
Belçika	1,63	1,61	1,59	1,55	1,50	1,43
Brezilya	0,32	0,28	0,22	0,15	0,07	0,05
Kanada	2,08	2,06	2,17	2,31	2,40	2,48
Çin	0,31	0,34	0,40	0,45	0,46	0,44
Fransa	1,34	1,33	1,32	1,32	1,32	1,32
Almanya	3,11	3,10	3,08	3,07	3,05	3,04
Hindistan	0,14	0,13	0,13	0,12	0,11	0,11
İtalya	0,89	0,87	0,88	0,91	0,96	1,01
Japonya	0,90	0,97	1,01	1,03	1,06	1,08
Meksika	0,86	0,86	0,81	0,81	0,81	0,83
Hollanda	0,99	0,89	0,94	1,10	1,28	1,42
Rusya	1,00	0,98	0,96	0,96	0,99	1,03
Türkiye	2,36	2,28	2,24	2,30	2,41	2,53
Birleşik Krallık	1,22	1,29	1,38	1,41	1,40	1,37
ABD	1,62	1,57	1,53	1,52	1,51	1,50

Kaynak: <http://faostat.fao.org/site/346/DesktopDefault.aspx?PageID=346>

Seçilmiş bazı ülkelerde bal tüketimine bakıldığında; en fazla bal tüketen ülkenin Çin olduğu, bunu ABD'nin izlediği görülmektedir.

Genel olarak değerlendirildiğinde Dünya ülkelerinde bal tüketiminde bir artış olduğu dikkat çekmektedir. Ülkemizin de bu eğilime uyduğu görülmektedir. Özellikle üretimde dünyada önemli bir yere sahip olduğumuz düşünülürse bu eğilimi dikkate alarak özellikle ihracat potansiyelimizi geliştirmemiz, bu fırsatı değerlendirmemiz gerekmektedir.

Tablo 288. Seçilmiş Bazı Ülkelerde Bal Tüketimi (1000 Ton)

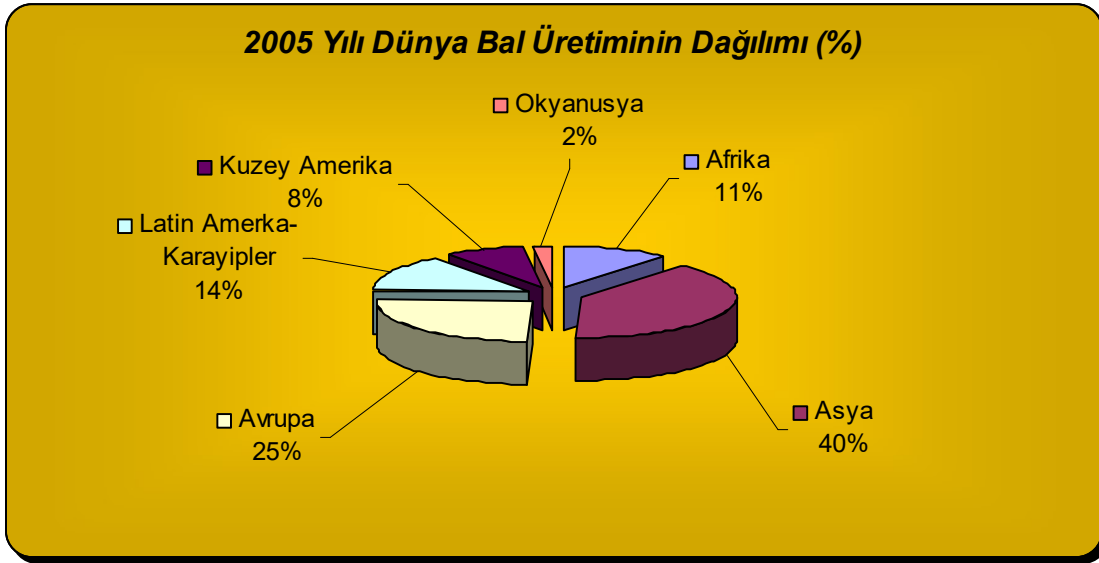
Ülkeler	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Avusturya	12,48	12,5	12,52	12,76	13,19	13,7
Belçika	6,12	6,08	6,01	5,87	5,68	5,44
Brezilya	20,31	18,02	14,62	9,8	4,86	3,05
Kanada	23,34	23,34	24,75	26,71	27,95	29,26
Çin	145,25	158,24	190,03	214,42	219,13	210,81
Fransa	28,92	28,95	28,89	28,92	29,07	29,20
Almanya	93,39	93,14	92,81	92,43	92,02	91,59
Hindistan	50,17	49,61	48,3	46,45	44,46	42,48
İtalya	18,75	18,35	18,49	19,19	20,23	21,38
Japonya	41,79	45,14	46,98	48,04	49,36	50,35
Meksika	31,52	31,72	30,59	30,73	31,22	32,24
Hollanda	5,76	5,17	5,52	6,50	7,55	8,44
Rusya	53,31	52,41	51,01	50,71	52,01	53,99
Türkiye	58,87	57,52	57,56	59,79	63,61	67,66
Birleşik Krallık	26,21	27,91	29,82	30,6	30,50	29,95
ABD	167,98	164,16	162,16	162	163,11	163,70

Kaynak: <http://faostat.fao.org/site/346/DesktopDefault.aspx?PageID=346>

6.2.4.2. Dünyada Arıcılık

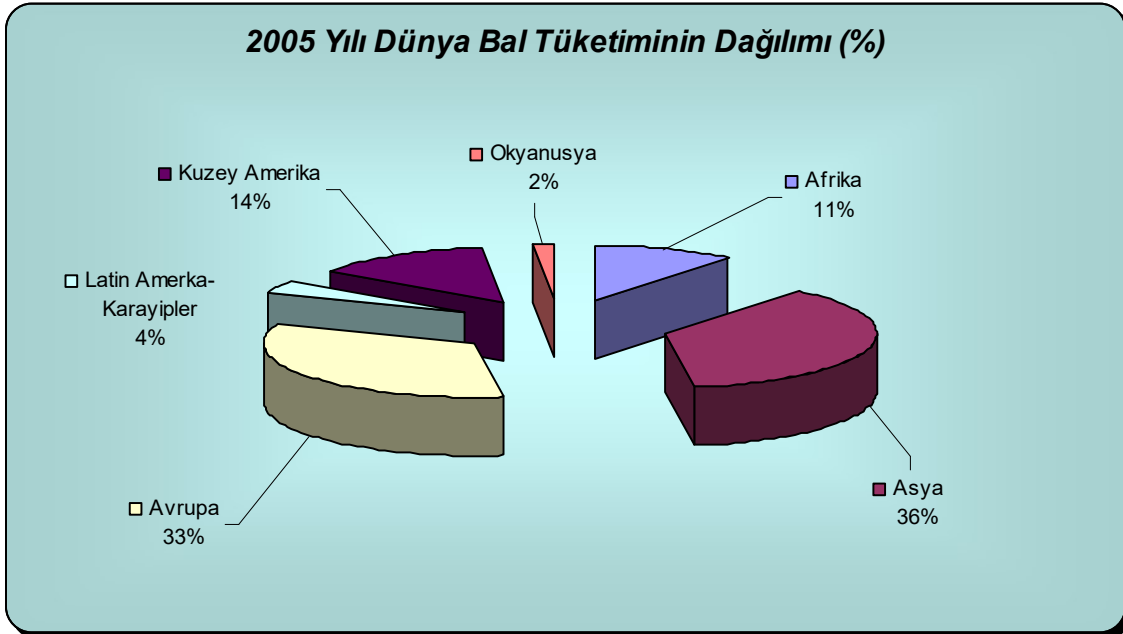
FAO verilerine göre; Toplam 1.389 bin ton olan 2005 yılı Dünya bal üretiminin %40'ı Asya, %25'i Avrupa, %14'ü Latin Amerika&Karayipler, %11'i Afrika, %8'i Kuzey Amerika ve %2'si de Okyanusya'da üretilmiştir.Yine FAO verilerine göre 2000-2005 yılları arasında Dünya bal üretimi %11 artarken; Afrika'da %7, Asya'da %22, Avrupa'da %20 artmış, Kuzey Amerika'da %12, Okyanusya'da %17, Latin Amerika&Karayipler'de ise %5 azalmıştır.

Grafik 67. Dünya Bal Üretimi

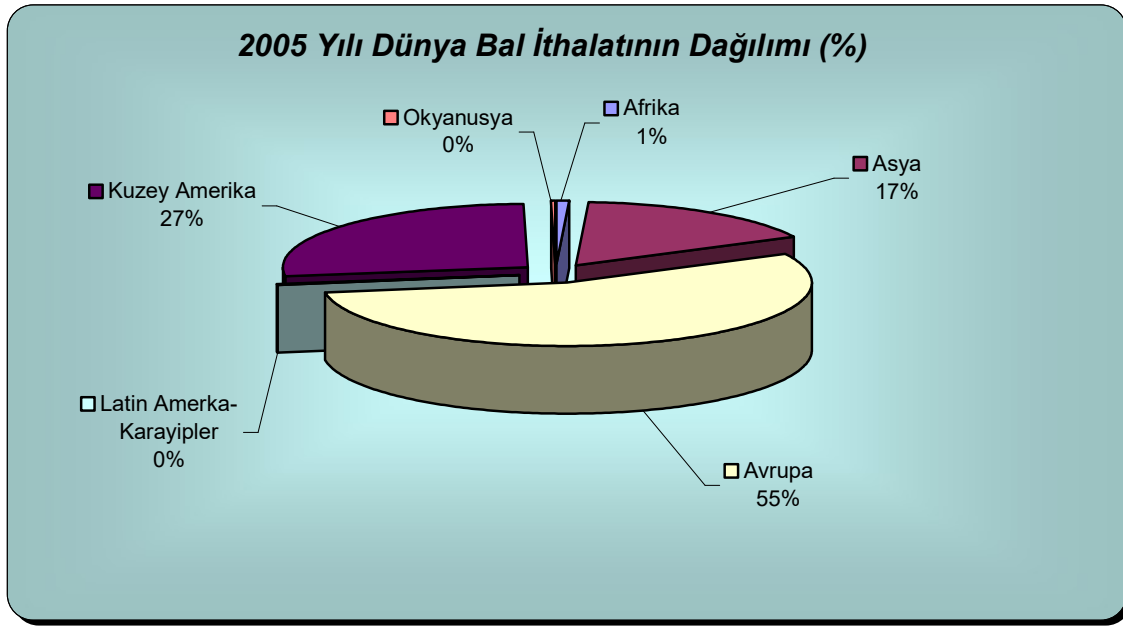
FAO verilerine göre; Toplam 1.403 bin ton olan 2005 yılı Dünya bal tüketiminin %36'sı Asya, %33'ü Avrupa, %14'ü Kuzey Amerika, %11'i Afrika, %4'ü Latin Amerika & Karayipler ve %2'si de Okyanusya'da tüketilmiştir. Yine FAO verilerine göre 2000-2005 yılları arasında Dünya bal tüketimi %12 artarken; Afrika'da %5, Asya'da %32, Avrupa'da %10, Kuzey Amerika'da %0,9 Okyanusya'da %32 artmış, Latin Amerika&Karayipler'de ise %34 azalmıştır.

Grafik 68. Dünya'da Bal Tüketimi

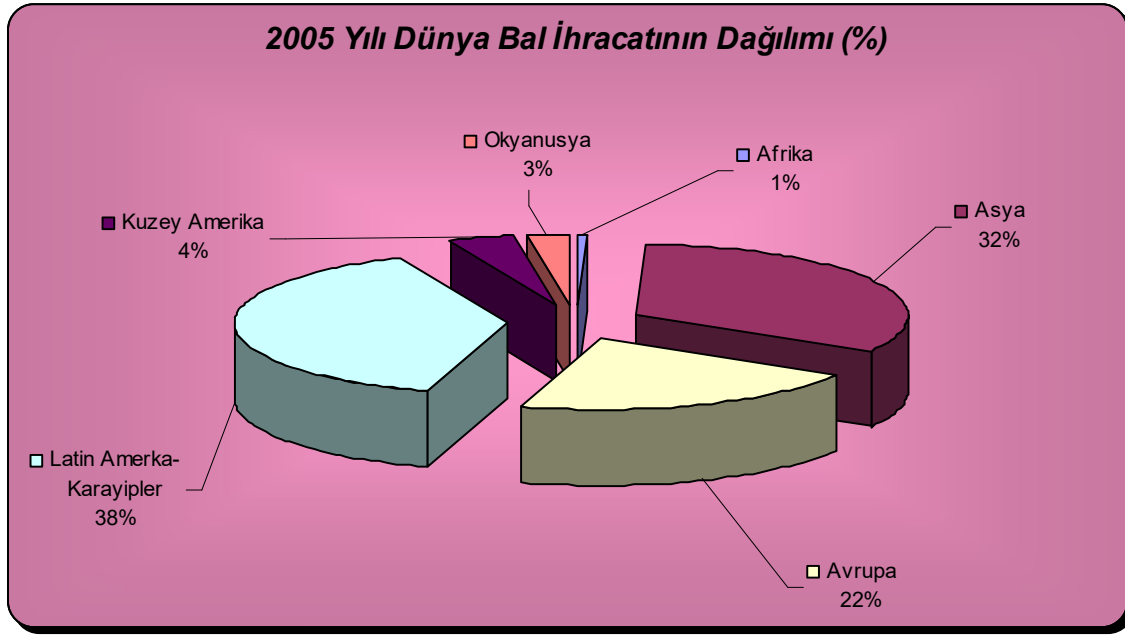
FAO verilerine göre; Toplam 852 bin ton olan 2005 yılı Dünya bal ithalatının %55'i Avrupa, %27'si Kuzey Amerika, %17'si Asya, %1'i Afrika, %0,3'ü Latin Amerika & Karayipler ve %0,3'ü de Okyanusya ülkeleri tarafından yapılmıştır. Yine FAO verilerine göre 2000-2005 yılları arasında Dünya bal ithalatı %12 artarken; Afrika'da %50, Asya'da %8, Avrupa'da %9, Kuzey Amerika'da %21 Okyanusya'da %169 artmış, Latin Amerika&Karayipler'de ise %44 azalmıştır.

Grafik. Dünya Bal İthalatı

FAO verilerine göre; Toplam 864 bin ton civarında olan 2005 yılı Dünya bal ihracatının %22'si Avrupa, %4'ü Kuzey Amerika, %32'si Asya, %1'i Afrika, %38'i Latin Amerika & Karayipler ve %3'ü de Okyanusya ülkeleri tarafından yapılmıştır. Yine FAO verilerine göre 2000-2005 yılları arasında Dünya bal ihracatı %13 artarken; Afrika'da %307, Asya'da %14, Avrupa'da %6, Latin Amerika&Karayipler'de %22 artmış, Kuzey Amerika'da %23, Okyanusya'da ise %11 azalmıştır.

Grafik 69. Dünya Bal İhracatı

Yine FAO verilerine göre 2000-2005 yılları arasında Türkiye'nin durumuna bakıldığında; 2000 yılında 61,09 bin ton olan üretimin %35 artışla 82,34 bin tona yükseldiği, 0,48 bin ton olan ithalatın %69 azalarak 0,15 bin tona düştüğü, 3,52 bin ton olan ihracatın %39,2 azalarak 2,14 bin tona düştüğü, 58,87 bin ton olan tüketimin ise %15 artışla 67,66 bin tona yükseldiği görülmektedir.

Bilindiği üzere Türkiye genel olarak Dünya'da Asya ülkesi olarak kabul edilmektedir. Asya kıtasındaki değişimle Türkiye'deki değişimi değerlendirmek bu nedenle önem arz etmektedir. 2000-2005 yılları arası değişime bakıldığında;

“Bal üretimimiz, Asya üretiminin 2 katına yakın, dünya artış oranının ise 3 katı daha fazla oranda artış göstermiştir.

Bal tüketimimiz Asya'nın yarısına yakın, Dünya artış oranına ise denk bir oranda artış göstermiştir.,

Bal İthalatı hem Asya hem de Dünya'da artış gösterirken bizde %70 oranında azalmıştır.

Bal İhracatı hem Dünya'da hem de Asya'da artmışken bizde %40'lar civarında azalmıştır.”

“Türkiye ürettiği balın %83'ü kadarını tüketmekte, %2,4'ü kadarını da ihraç etmektedir.”

Yine 2005 yılı FAO verilerine bakıldığında;

- ✚ Dünyanın en büyük bal üreticisinin yaklaşık 298 bin ton ile Çin olduğu, bunu 82 bin ton ile Türkiye, 80 bin ton ile Arjantin, 79 bin ton ile ABD ve 71 bin ton ile de Ukrayna'nın izlediği görülmektedir.
- ✚ Dünyanın en çok kovanına sahip ülkesi 9,8 milyon adetle Hindistan'dır. Bunu 7,3 milyon ile Çin, 4,6 milyon ile Türkiye, 4,3 milyon ile Etiyopya ve 3,5 milyon ile de İran izlemektedir.
- ✚ Dünyanın en büyük bal ithalatçısı 106 bin ton ile ABD'dir. Bunu 96 bin ton ile Almanya, 43 bin ton ile Japonya, 28 bin ton ile Birleşik Krallık ve 19 bin ton ile de Fransa izlemektedir.
- ✚ Dünyanın en büyük bal ihracatçısı 107 bin ton ile Arjantin'dir. Bunu 94 bin ton ile Çin, 89 bin ton ile Çin Mainland, 23 bin ton ile Almanya ve 19 bin ton ile de Meksika izlemektedir.
- ✚ Dünyanın en fazla bal tüketen ülkesi 211 bin ton ile Çin'dir. Bunu 164 bin ton ile ABD, 92 bin ton ile Almanya, 68 bin ton ile Türkiye ve 54 bin ton ile de Rusya izlemektedir.

Ülkemizin Dünyanın en büyük 3. bal üreticisi ve en büyük üçüncü kovan sayısına sahip ülkesi olduğu dikkate alındığında, neden dünya ihracatında gerilerde kaldığımızın sorgulanması gerekmektedir.

Sonuç ve Öneriler

Ülkemizde her yıl artan bir tempoyla gelişme gösteren arıcılığımızın bu hızını devam ettirmek, bal üretimini artırarak dış satım olanaklarını geliştirmek ve arıcılığın içinde bulunduğu bazı sıkıntıları gidermek için aşağıda bahsettiğimiz önerilerin dikkate alınması gereklidir

- Arı hastalıkları ile etkin mücadele edilmelidir.
- Gezginci arıcılığın, yapılacak bir planlama ile iller ve bölgeler itibariyle flora çeşidi, mevsimi ve kapasitesi belirlenerek uygulanması sağlanmalıdır,
- Bitkisel mücadele için yapılan zirai ilaçlamaların arıcılığa zarar vermemesi için arıcılar ile Bakanlık arasında sağlıklı koordinasyon sağlanmalıdır,
- Arıcılık sektörünün eğitici ve öğretici olarak ihtiyaç duyduğu master ve doktora düzeyinde eğitim yapmış Ziraat Mühendislerinin bu sektörde çalıştırılması özendirilmeli, Üretici Örgütleri bu konuda etkin rol oynamalıdır.
- Arı üreticilerine yeterli miktarda ve düşük faizli kredi olanakları sağlanmalıdır,
- Özellikle maliyetlerde önemli rol alan kovanlık kereste için; satın alanlara tahsis veya fiyat indirimi uygulanmalıdır,
- Çam balı gibi çok önemli ve tek üreticisi olduğumuz balın dış satımını artırıcı yönde destekleme sağlanmalıdır. Bu ürünün dış pazarlarda çeşitli kampanyalarla tanıtılarak satım alanı genişletilmelidir.

- Ürünlerin pazarlanmasında önemli bir yeri olan ambalajlamanın ve paketlemenin uluslar arası standartlara uygun hale getirilmesi sağlanmalıdır,
- Ülkemizin yıllık ana arı ihtiyacı 1-1,5 milyon iken yetiştirilen ana arı sayısı 150 bini geçmemektedir. Ülkemiz ana arı üretim açığının kapatılması için ana arı üretimi desteklemesine devam edilmelidir,
- Arı yetiştiriciliği tek yönlü bal üretimi olarak yapılmakta, polen, propolis, arı zehiri, arı sütü, bal mumu gibi diğer ürünlere yeterince yer verilmemektedir. Bu nedenle özellikle kovan sayısı ve bal üretiminde dünyada ön sıralarda yer almamıza rağmen bahsedilen ürünlerde ülkemizin dünya sıralamasında adı dahi geçmemektedir. Bu yönde teşvik edici politikalara ihtiyaç olduğu kaçınılmaz olarak görülmektedir.
- Hormonsuz bitkisel üretimin yapılabilmesi için örtü altı tarımında Bombus arıları etkin olarak kullanılmamaktadır. Bombus arılarının bu yönde kullanımı ve yetiştiriciliğini teşvik amaçlı uygulamaya konulan desteklere devam edilmelidir.
- Sahte bal üreticileri ile etkin mücadele edilmeli bu konuda üretici örgütleri ile işbirliğine devam edilmelidir.
- Sınırlardan kaçak olarak ülkemize arı ve arı ürünlerinin girişini önlemeye yönelik tedbirler alınmalı, bu ürünlerin gerek ülke insanımızın sağlığına gerekse üretime zarar vermesi engellenmelidir.

Kaynaklar

1-TKB,2004. *II. Tarım Şurası Sonuç Raporu, Tarım ve Köyişleri Bakanlığı, Syf. 227, 29 Kasım-01 Aralık 2004, Ankara.*

2-TKB,2006. *Avrupa Birliği Tarama Süreci Sunuları, Bal Sunusu, Tarım ve Köyişleri Bakanlığı, 23-26 Ocak 2006, Brüksel.*

6.2.5. İpekböceği Yetiştiriciliği

Dut fidanı yetiştirilmesinden ham ipek elde edilinceye kadar ki aşamalar (Dut yetiştirilmesi, ipekböceği tohumu üretimi, inficar, böcek bakımı ve beslemesi, koza üretimi, kozadan ipek çekilmesi ve bunlarla ilgili biyolojik, patolojik ve teknolojik araştırmalar, hizmet içi eğitim, kontrol ve yayın) ipekböcekçiliği olarak tanımlanmaktadır.

Ülkemizde 1500 yıllık bir mazisi olan ipekböcekçiliği, halen 3 bin dolayında çiftçi ailesinin vazgeçemediği geleneksel ve yardımcı bir tarım kolu olma özelliğini sürdürmektedir. Kırsal kesimde gizli işsizliğin mevcudiyeti, gelir düşüklüğü ve benzeri sebepler ipekböcekçiliğinin gelişmesine uygun bir ortam yaratmaktadır. Küçük aile işletmelerinde yaprak kesme ve taşıma işçiliği dışında işlerin yaşlı ve çocuk gibi emeğini diğer tarımsal uğraşlarda değerlendirme olanağı bulamayan aile fertlerince yapılabilmesi, 40-45 gün gibi kısa bir sürede gelir sağlayabilmesi de bu yetiştiriciliğin avantajları arasında sayılmaktadır.

Geçmiş yıllarda ipekböcekçiliğinde ülkemizde önemli oranlarda üretim gerçekleştirilmiştir. Ancak, 1990 yılında yaşanan Körfez Savaşının ipek halı pazarında yarattığı kriz ve Sovyetler Birliğinin dağılmasının ardından koza üretiminin yoğun olduğu Türk Cumhuriyetlerinin ekonomik kriz içinde

olmaları neticesinde ülkemize bir anda yasadışı ve yasal yollardan çok ucuz fiyatlarla kuru koza ve ham ipek gelmesi, iç piyasada fiyatların büyük ölçüde düşmesine neden olmuştur. Bu durumun yarattığı olumsuz etki halen devam etmektedir.

Diğer yandan Güneydoğu Anadolu Bölgemizde yoğunlaşan terör olayları, bu bölgede yaş koza üretiminin azalmasında önemli bir etken olmuştur. Trakya Bölgesinde ise, süne mücadelesi sonucu beş yıl önce meydana gelen ipekböceği ölümleri bölge üreticilerinde tedirginlik yaratmış ve üretim azalmıştır. Ziraî mücadele ilaçlarının aşırı ve bilinçsiz olarak kullanılması zaman zaman ipekböcekçiliğimize zarar vermiş ve üreticiyi olumsuz etkilemiştir. Marmara Bölgesinde de sanayinin gelişmesi ve yoğun göç nedeniyle yaşanan yapılaşma süreci sonucunda arazilerin arsaya dönüşmesi de üretimde %90'a varan düşüşler meydana getirmiştir.

Bütün bu olumsuzluklara rağmen, tarım alanlarının kısıtlı, verimsiz, meyilli ve ulaşımın güç olduğu, alternatif gelir kaynaklarının bulunmadığı yerlerdeki gelir seviyesi düşük çiftçilerimiz için ipekböcekçiliği halen önemli bir ekonomik faaliyet durumundadır. İpekböcekçiliğinin lokomotif olan ipek halıcılık, yüksek turizm potansiyelimiz ve ihracat göz önüne alındığında yaş koza üretiminin önemi daha da artmaktadır.

6.2.5.1. Mevcut Durum

6.2.5.1.1. Üretim

Ülkemizde yaş koza üretimi 1990 yılında 2.189 ton iken yukarıda belirtilen nedenlerden dolayı devamlı bir düşüş trendine girmiş ve 2003 yılında 1990 yılına göre %92,3 oranında azalarak 169 ton olmuştur. Ham ipek üretimi ise 320 tondan %91,3 azalışla 28 tona gerilemiştir. 2002 yılında ipekböceği tohumlarının ücretsiz dağıtılması, Doğrudan Destek Kararnamesinin erken açıklanması üretimi teşvik etmiş yaş koza üretimi 2002 yılında 47 tondan 99 tona yükselmiştir. 2003 yılında ipekböceği tohumlarında görülen Nosema hastalığı nedeniyle yerli tohumlar imha edilmiş ve yurt dışından kaliteli hibrit tohum ithal edilerek üreticilere ücretsiz dağıtılmıştır. Bu tohumlardan elde edilen yüksek verim ve verilen teşvikler nedeniyle 2003 yılında 2002'ye göre %71 oranında artışla 169 ton ürün elde edilmiştir. Sonraki yıllarda üretimde dalgalanmalar olsa da 2000 yılına göre artış gözden kaçmalıdır. Geçen yıl yaşanan don ve dolu üretimde düşüşe neden olmuştur. Dolayısıyla bu durum ham ipek üretimine de olumsuz yansımıştır.

Tablo 289. Türkiye İpekböcekçiliği Üretimi

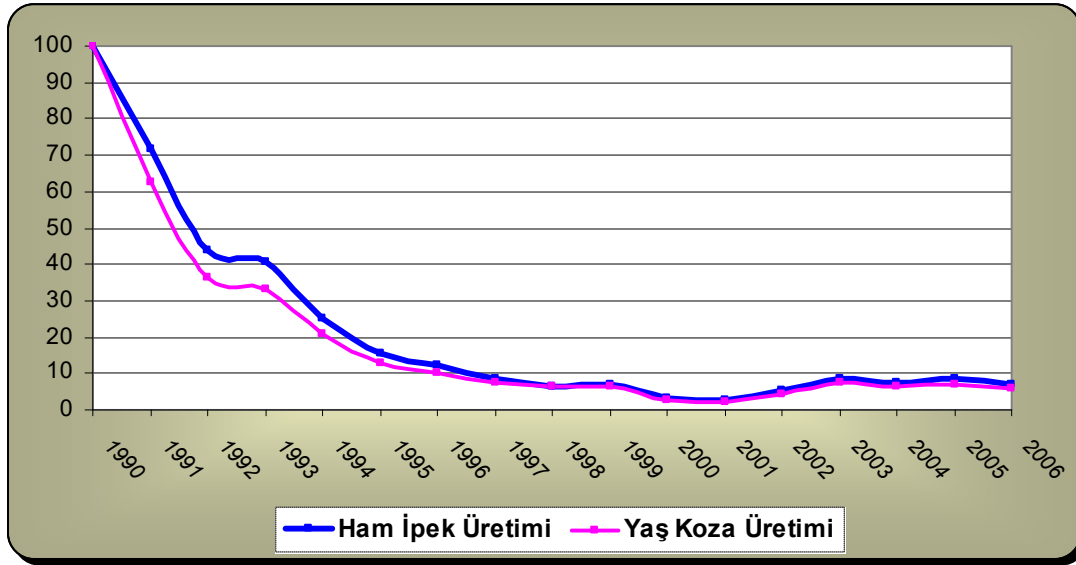
Yıllar	İl Sayısı	Köy Sayısı	Aile Sayısı	Ham İpek Üretimi (Ton)	Yaş Koza Üretimi (Ton)
1990	41	1.916	44.541	320	2.189
1991	39	1.635	30.079	230	1.364
1992	32	1.012	17.707	140	791
1993	28	941	14.544	130	723
1994	27	647	12.189	80	459
1995	23	532	7.493	50	278
1996	24	398	5.756	40	217
1997	17	325	3.863	27	162
1998	13	255	3.115	21	137
1999	12	260	3.019	22	135
2000	12	230	2.210	10	61
2001	16	213	1.555	8	47
2002	24	327	2.356	17	99
2003	24	280	2.758	28	169
2004	24	278	2.919	24	143
2005	22	278	2.729	27	157
2006	22	246	2.597	22	129

Kaynak: Kozabirlik

İpekböcekçiliği yapan köy sayılarında özellikle son iki yılda azalmalar olduğu görülmektedir.

Kozabirlik, köylerde bu işi yapacak insan bulamadıklarını, insanların köyleri terk ettiğini belirtmektedir.

Grafik 70. Yıllara Göre Ham İpek ve Yaş Koza Üretiminde Meydana Gelen Değişim (%)

Bugün Türkiye’de yaş ipekböceği kozası üretimi yoğun olarak Bursa, Bilecik, Diyarbakır, Eskişehir, Sakarya ve Antalya illerinde gerçekleştirilmektedir. Mevcut tablodan da görüleceği gibi yıllar içerisinde gerek yaş koza üretimi yapan il ve köy sayısında gerekse ipekböcekçilikle uğraşan aile sayısında önemli düşüşler yaşanmıştır. Birliğimizin de üyesi olduğu Türkiye İpekböcekçiliği ve İpekçilik Milli Komitesinin, üretimin terk edildiği yerlerde üretimi tekrar canlandırmak amaçlı yaptığı yoğun çalışmalar ve Devletin verdiği destekler neticesinde, devamlı bir düşüş trendi içerisinde olan yaş koza ve ham ipek üretiminde özellikle 2001 yılından itibaren bir yükseliş trendine girilmiştir. Bu durum ülkemiz için sevindirici bir gelişmedir.

6.2.5.1.2.Yaş İpekböceği Kozası Üretimini Destekleme Çalışmaları

1974-1980 yılları arasında Devlet destekleme kapsamına alınan yaş ipekböceği kozası üretimi, 1980 yılından sonra destekleme kapsamından çıkarılarak ithalata konulan yüksek fonlar ile korunmaya çalışılmıştır.

Diğer yandan, 5 Nisan 1994 ekonomik kararlarından sonra destekleme kapsamına alınan ürün sayısı 3 ürün grubuyla sınırlandırılmıştır. GATT Tarım Antlaşmasında Türkiye’nin, temel alınan yıllarda (1986-1988) yaş ipekböceği kozasının destekleme kapsamında gösterilmemiş olması da bu ürünün günümüzde desteklenme kapsamına alınmasını imkansız hale getirmiştir. Bu durumda, yaş ipekböceği kozasının destekleme kapsamına alınmadan destek ve teşvik edilmesi ancak prim ve doğrudan destek sistemi ile olabilmektedir.

Ülkemizde üretim maliyetlerinin artmasına karşın, dış piyasalarda kuru koza fiyatlarının çok düşük olması sonucunda 1999 yılından itibaren yaş koza üreticilerin Devlet tarafından desteklenmeye başlamıştır. Buna göre yaş koza üreticileri 1999 ve 2000 yıllarında prim, 2001 yılında prim ve doğrudan destek, 2002 yılından bu yana ise doğrudan destek yoluyla desteklenmeye devam etmektedir. Bunun yanı sıra ücretsiz tohum ve fidan dağıtımında yapılmaktadır. Üreticilere 2002-2006 yılları arasındaki ücretsiz tohum ve dut fidanı dağıtımı ve mevcut destekler sayesinde uzun yıllardan sonra yaş koza üretiminde tekrar artış sağlanabilmektedir.

Tablo 290. “1999,2000 ve 2001 Yıllarında” Üreticiye Verilen Prim Tutarları (TL/Kg)

Yaş Koza Sınıfı	1999	2000	2001
Damızlık ve 1. Sınıf	1.400.000	1.725.000	2.500.000
2. Sınıf Yaş Koza	1.300.000	1.625.000	2.400.000
3. Sınıf Yaş Koza	1.200.000	1.525.000	2.300.000
Çepez Koza	300.000	450.000	650.000

Tablo 291. “2001,2002,2003 Yıllarında” Üreticiye Verilen Doğrudan Destek Ödemeleri (TL/Kg)

Yaş Koza Sınıfı	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Damızlık Yaş Koza	1.000.000	8.000.000	10.000.000	11.000.000	12.000.000	13.000.000
1. Sınıf Yaş Koza	1.000.000	5.500.000	7.000.000	7.700.000	8.500.000	9.500.000
2. Sınıf Yaş Koza	1.000.000	5.000.000	6.250.000	6.880.000	7.500.000	8.250.000
3. Sınıf Yaş Koza	1.000.000	4.500.000	5.500.000	6.000.000	6.500.000	7.000.000
Çepez Koza	1.000.000	3.000.000	3.750.000	4.130.000	4.500.000	5.000.000

1999 yılında yaş ipekböceği kozası üreticilerine toplam 178,9 milyar TL, 2000 yılında toplam 92,3 milyar TL, 2001 yılında 102,8 milyar TL destekleme primi ödenmiştir. 2001 yılında ayrıca toplam 43,5 milyar TL doğrudan destek ödemesi yapılmıştır. 2002 yılında ise prim kaldırılmış ve üreticilere toplam 537,2 milyar TL doğrudan destek ödemesi yapılmış, ayrıca üreticilere ücretsiz dağıtılan 3.834,5 kutu tohum karşılığı Hazine'den 23 Milyar TL tahsis edilmiştir. 2003 yılında ise üreticilere 1,161 Trilyon TL doğrudan destek ödemesi yapılmış, ayrıca ithal edilerek üreticilere ücretsiz dağıtılan 5.094 kutu tohum karşılığı Hazine'den 76,240 Milyar TL Kozabirliğe ödenmiştir. 2004 yılında üreticilere 1,103 trilyon TL, 2005 yılında 1.343 trilyon TL, 2006 yılında Kozabirliğe, üreticilerimize bedelsiz dağıtmış olduğu 5700 kutu tohum ve üreticilerimize üretmiş oldukları 130 ton yaş koza için toplam olarak 1 milyon 332 bin YTL destekleme ödemesi yapılmıştır.

Uzun süredir ipekböcekçiliği destekleri Destekleme Fiyat İstikrar Fonundan alınan paralarla ödendiğinden ve bu durumun temel bir baza oturtulması için bütçeden karşılanması gerekliliği doğmuştur. Bu sebeple yapılan çalışmalarla destekler 2006 yılından itibaren Tarım Bakanlığının Hayvancılığı Destekleme Kararnamesi kapsamına alınmış ve Tarım Bakanlığı bütçesi içinden ayrılan fonla bu desteklerin yapıldığı ilk uygulama 2006 yılında uygulanmaya başlamıştır.

Tablo 292. Yıllar İtibariyle İpekböcekçiliği Destekleri

YILI	Tohuma verilen Devlet desteği (YTL/Kg)	Dağıtılan Tohum Miktarı (KT)	Hazine Tarafından Kozabirliğe Ödenen Tohum Bedeli (YTL)	Toplam Yaş Koza Alım Miktarı (Kg)	Devletten Alınan Destek (Brüt-YTL)	Kozabirlikçe Ödenen Tutar (Brüt-YTL)	Toplam Üreticiye Ödenen Tutar (Brüt-YTL)
2000	0.00	3,963.00	0.00	58,172.80	92,332.14	37,120.86	129,453.00
2001	0.00	2,816.50	0.00	44,681.20	149,744.77	46,323.08	196,067.85
2002	6.00	3,834.50	21,786.68	99,253.70	537,184.90	195,297.30	732,482.20
2003	*	5,094.00	*76239,7	168,740.00	1,164,482.13	495,794.38	1,660,276.51
2004	15.00	5,161.00	77,415.00	145,173.00	1,103,794.00	329,587.20	1,433,381.20
2005	16.50	5,669.00	93,538.50	160,173.50	1,342,997.30	396,408.40	1,739,405.70
2006	20.00	5,698.50	113,970.00	128,944.90	1,211,309.15	322,696.70	1,534,005.85

Kaynak: Kozabirlik

* İthal Edilen 5000 Kutu Bedeli Kozabirliğe Ödenmiştir.

6.2.5.1. 3. Fiyatlandırma

Ülkemizde İpekböcekçiliğinde alıcı tek kuruluş Kozabirlik olduğundan dolayı fiyatlarda Kozabirlik tarafından belirlenmektedir. Piyasada çok az miktarlarda alım yapan tüccarlarda mevcuttur. Son yıllarda yaş ipekböceği kozasında prim ve doğrudan destek sistemlerinin uygulanması ile birlikte, Kozabirlik dünya fiyatlarından üreticilerden ürün alma imkanına kavuşmuştur. Nitekim, piyasa koşullarına göre hareket etme imkanını bulan Birlik, 1999 yılından itibaren satın almış olduğu kozanın tamamını satmıştır.

Tablo 293. Kozabirliğin Yaş İpek Kozası Alım Fiyat, Miktar ve Değerleri (1996-2002)

Yıllar	Fiyat (TL/Kg)	Miktar (Ton)	Değer (Milyar TL)
1996	400.000	205	78,4
1997	800.000	152	174,4
1998	1.300.000	137	173,0
1999	500.000	132	66,3
2000	650.000	56	33,0
2001	1.000.000	43	45,0
2002	2.000.000	99	195,2
2003	3.000.000	169	494,5
2004	2.300.000	145	329,6
2005	2.500.000	160	396,4
2006	2.500.000	129	322,7

Kaynak: Kozabirlik

Tablo 294. Yıllar İtibariyle Ülkemizde Ortalama Yaş Koza Fiyatları

Yıllar	Yaş Koza Ortalama Alım Fiyatları	
	TL/Kg	\$/Kg
1988	5.790	4.40
1990	12.260	4.80
1991	11.270	2.40
1992	20.060	2.90
1993	37.000	3.65
1994	61.130	1.95
1995	203.000	4.00
1996	400.000	5.00
1997	761.000	4.60
1998	1.250.000	5.20
1999	1.868.000	4.60
2000	2.375.000	3.70
2001	4.500.000	3.90
2002	7.500.000	4.70
2003	10.000.000	7.50
2004	10.000.000	6,80

2005	11.000.000	8,33
2006	12.000.000	7,60

Kaynak: Kozabirlik

Ülkemizde yaz koza alım fiyatlarının yıllar itibariyle seyri yukarıda verilmektedir. Dünyada yaş koza alım fiyatlarına baktığımızda ise, 2003 yılı yaş koza fiyatları, Brezilya’da 2.40 \$/kg, Çin’de 1,00 \$/kg, İtalya’da 9,00 \$/kg, Bulgaristan’da 1,70 \$/kg, Hindistan’da 3,11 \$/kg, Japonya’da 12,88 \$/kg, Filipinler’de 2.30 \$/kg, Romanya’da 1,50 \$/kg, Tayland’da 2.56 \$/kg iken ülkemizde 7.50 \$/kg olarak gerçekleşmiştir. İncelenen yılda yaş koza fiyatının en yüksek Japonya’da, en düşük ise Çin ve Romanya’da olduğu görülmektedir.

Tablo 295. Yıllar İtibariyle İpekböceği Tohum Fiyatları ve Değişim

Yıllar	Tohum Fiyatı (TL/ Kutu)
1995	200.000
1996	400.000
1997	800.000
1998	1.600.000
1999	1.900.000
2000	2.500.000
2001	4.000.000
2002	Bedelsiz
2003	Bedelsiz
2004	Bedelsiz
2005	Bedelsiz
2006	Bedelsiz

Kaynak: Kozabirlik

Tohum fiyatlarında görüldüğü gibi yıllar itibariyle önemli artışlar olmuştur. Tohum, 2002 yılından itibaren ise üreticilere bedelsiz olarak dağıtılmıştır. 2003 yılında dağıtımı yapılmak üzere üretimi yapılan yaklaşık 7.000 kutu hibrit tohum üzerinde yapılan mikroskop muayenesi sonucunda tohumların tamamında Nosema hastalığı tespit edilmiş, 859 Sayılı İpekböceği ve Tohumu Yetiştirilmesi ve Muayenesi ve Satılması Hakkındaki Kanun kapsamında yayımlanan 1986 tarihli Polihibrit İpekböceği Tohumu İstihsaline Ait Geçici Talimat ile hastalıklı tohumların dağıtımına hiçbir şekilde izin verilmediği ve tohumların imhası gerektiğinden, üreticilerin bu

dönemdeki tohum ihtiyaçlarının ithalatla karşılanması öngörülmüştür. Bu amaçla çıkarılan Bakanlar Kurulu Kararı ve Yönetmelikte, üreticilere ücretsiz olarak dağıtılmak amacıyla yapılacak olan tohum ithalatının Kozabirlik tarafından yapılması, tohum bedellerinin ise Destekleme ve Fiyat İstikrar Fonundan gerekli belgelere istinaden T.C. Ziraat Bankası A.Ş. aracılığı ile bu kuruluşa ödenmesi kararlaştırılmıştır.

6.2.5.1. 4. Türkiye İpekböceği Kozası ve Ham İpek Dış Ticareti

Yaş ipek kozası ithalat ve ihracata konu olmayıp, kuru koza ve ham ipek dış ticarete işlem görmektedir. 1998-2006 döneminde ithal ve ihraç edilen kuru ipekböceği kozası ile ham ipek miktar ve değerleri aşağıda gösterilmektedir. Çekilmeye elverişli ipekböceği kozaları, ham ipek (bükülmemiş) ve ipek döküntülerinin ithalatı gümrük vergisinden muaftır.

Tablo 296. Türkiye Kuru Koza ve Ham İpek İthalatı

Yıllar	Kuru Koza		Ham İpek	
	Miktar (Kg)	Değer (\$)	Miktar (Kg)	Değer (\$)
1998	21.421	194.236	136.747	2.191.819
1999	-	-	154.284	2.197.538
2000	-	-	203.650	2.806.699
2001	205	2.345	255.789	3.792.234
2002	-	-	205.482	2.931.080
2003	-	-	183.579	2.950.849
2004	-	-	193.737	3.820.700
2005	-	-	160.054	2.909.538
2006	12	1.510	116.636	2.448.425

Kaynak: Dış Ticaret Müsteşarlığı

İncelenen yıllarda kuru kozada sadece 1998 ve 2001 ve 2006 yıllarında bir dış alımın olduğu, ciddi oranlarda bir ithalatın olmadığı görülmektedir. Ham ipekte ise yıllara göre değişmekle birlikte en fazla ithalatın 255 ton (3.8 milyon \$) ile 2001 yılında, en az ithalatın ise 117 ton (2,5 milyon \$) ile 2006 yılında gerçekleştiği görülmektedir. Bunda ülke içi ham ipek üretiminin yetersizliği ve talebi karşılayamaması gibi faktörler etkili olmaktadır. Şöyle ki, 2001 yılında 8 ton ham ipek üretimimiz varken bunun 32 katı bir miktarın dış alımı yoluna gidilmiştir.

Tablo 297. Türkiye Kuru Koza ve Ham İpek İhracatı

Yıllar	Kuru Koza		Ham İpek	
	Miktar (Kg)	Değer (\$)	Miktar (Kg)	Değer (\$)
1998	1.822	6.438	-	-
1999	50.400	252.000	-	-
2000	21.600	101.910	-	-
2001	-	-	-	-
2002	3.000	4.170	320	218
2003	82.800	342.792	-	-
2004	61.200	215.511	-	-
2005	39.600	233.640	5	205
2006	32.400	197.640	-	-

Kaynak: Kozabirlik

İhracatımızda ise kuru kozanın ağırlıklı olduğu, ham ipekte ise sadece 2002 ve 2005 yıllarında çok düşük bir miktarda ihracatın olduğu görülmektedir. Ülkemiz, kuru kozada en fazla ihracatı 83 ton (343 bin \$) ile 2003 yılında, en az ihracatı ise 1,8 ton (6,4 bin \$) ile 1998 yılında gerçekleştirmiştir. 2001 yılında ise ihracatımız yoktur.

6.2.5.2. Dünyada Yaş İpekböceği Kozası ve Ham İpek Üretimi

Dünya yaş koza üretiminde ilk sırayı 480 bin ton (%73,2) ile Çin almakta, bunu 130 bin ton (%19,85) ile Hindistan, 20 bin ton (% 3,6) ile de Vietnam izlemektedir. Türkiye 169 bin ton ile Dünya yaş koza üretiminden %0,03 pay almaktadır.

Dünya ham ipek üretiminde Çin yine 84.600 ton (%80,68) ile başı çekmekte, bunu 16.369 ton (%15,61) ile Hindistan, 1.563 ton (%1,49) ile de Brezilya izlemektedir. Türkiye 28 ton üretimle Dünya ham ipek üretiminden %0,03 pay almaktadır.

Tablo 298. Dünyada Yaş İpekböceği Kozası ve Ham İpek Üretimi (2003)

Ülkeler	Yaş Koza Üretimi (Ton)	% Pay	Ham İpek Üretimi (Ton)	% Pay	Yaş Koza Fiyatı (\$/Kg)
Brezilya	9.966,0	1,52	1.563,0	1,49	2.40
Bulgaristan	0,3	0,00	-	0,00	1.70
Çin	480.000,0	73,32	84.600,0	80,68	1.00
Yunanistan	60,0	0,01	4,0	0,00	7.00
Hindistan	129.948,0	19,85	16.369,0	15,61	3.11
İran	3.200,0	0,49	500,0	0,48	4.50
İtalya	1,0	0,00	0,1	0,00	9.00
Japonya	776,0	0,12	287,0	0,27	12.88
Filipin	23,0	0,00	3,0	0,00	2.30
Romanya	3,0	0,00	0,5	0,00	1.50
Tayland	10.500,0	1,60	1.500,0	1,43	2.56
TÜRKİYE	169,0	0,03	28	0,03	4.60
Vietnam	20.000,0	3,06	-	0,00	2.00
Toplam	654.646,3	100,00	104.854,6	100,00	-

Kaynak: International Sericologia Comission

Sonuç ve Değerlendirme

1- Çoğunlukla yoksul ve küçük üreticiler olan ipekböceği yetiştiricileri de, diğer üretim dallarında olduğu gibi doğal afetlerden zarar görmektedirler. Özellikle 2006 yılında yaşanan don ve dolu üreticileri zor durumda bırakmıştır. Genel olarak 2090 Sayılı doğal afetler ile ilgili konuları düzenleyen kanunda “mal varlığının %40 ının zarar görmesi” sınırlamasının “üründe meydana gelen zarar” ile ifade edilmesi ipekböceği yetiştiricileri açısından önemli bir destek olacaktır.

2-Bursa İpekböcekçiliği Araştırma Enstitüsü’nün faaliyetlerinin durdurulması ve tesisi ve arazisinin Kozabirlik’e devri kararına rağmen hala sonuçlanmamış olması ve talep edilen cari değerlere göre kira bedeli nedeniyle ipekböcekçiliği ve ipekçilik ile ilgili her kişi ve kurumun özlemi olan “İpek Kampüsü”nün oluşturulması gecikmektedir. Böyle bir merkez hem yurt içinde tohum, fidan, koza ve ipek konularında üretilen hizmetlerin toplulaştırılmasına hem de çok sayıda

ulusal ve uluslar arası projelerin yürütülmesinde güçlerin merkezileştirilmesine olanak verecektir. Bunun gerçekleşmesi konusunda gerekli girişimler yapılmalıdır.

3- Enstitünün kapatılması ile faaliyetleri arasında önemli yer tutan dut fidanı üretimi durmuştur. Hem mevcut üretim bölgelerinin hem de yeni başlama heves ve kararında olanların ilk talebi olan dut fidanlarının karşılanmaması ipekböcekçiliğinin önünde önemli bir engeldir. Tarım ve Köyişleri Bakanlığı'nın uygun olan kuruluşlarında anaç ve fidan üretimini başlatılmalı ve özel üreticilerin desteklenmesi konularında girişimler yapılmalıdır.

4- Enstitünün 859 Sayılı Yasa gereği yürüttüğü hastalık kontrolleri konusunda zafiyet yaşama endişesi bulunmaktadır. Bunun Bursa Gıda Araştırma Enstitüsü bünyesinde görevlendirilmiş olan konu uzmanlarının bir ekip olarak görevlendirilmeleri ve sonraki yıllar için yeni elemanların bu ekip tarafından eğitilmeleri kaçınılmazdır.

5- Enstitünün devrinin mümkün olmadığı bir durumda çalışmalarında kullanılmakta olan her türlü araç gercin ve genetik materyalin Kozabirlik'e devredilmesi, özellikle yıllar içerisinde geliştirilmiş olan özel hatların kaybedilmemesi açısından çok önemlidir.

6- Polihibrit tohum üretiminde kullanılan saf ırk ve hatların zaman zaman yenilenmesi gereği bir gerçektir. Ülkemizde kullanılan saf materyalin getirilişi çok eski tarihlerde olmuştur. Yeni saf hat ve ırkların ithal edilmesi konusunda gerekli inceleme ve düzenlemelerin yapılmasına ihtiyaç duyulmaktadır.

6.3. Ürün, Girdi Fiyatları ve Üretici Satın Alma Gücündeki Değişimler

Ülkemizde üretilen yirmi dolayındaki önemli ürünün fiyatları ile bu ürünlerin üretiminde kullanılan temel girdilerin fiyatlarındaki değişimler dikkate alınarak yapılan bir hesaba göre, son beş yılda ortalama olarak ürün fiyatlarında %48, girdi fiyatlarında %96 artış olduğu tespit edilmiştir.

Tablo: Ürün ve Girdi Fiyatlarındaki Değişimler

ÜRÜNLER	2002	2006	% Artış
I.MAKARNALIK BUĞ			
1.Anadolu Durum	25,90	38,50	49
2.Diğer Durum	24,15	38,50	59
II.EKMEKLİK BUĞ.			
1.Beyaz Sert	23,00	37,50	63

2.Anadolu Kır.Sert	23,00	37,50	63
3.Kırmız Yarı Sert	21,16	35,50	68
4.Beyaz Yarı Sert	21,16	34,50	63
Arpa (Beyaz)	14,95	26,50	77
Arpa (Siyah ve Çakır)	13,80	25,00	81
Çavdar	16,79	25,00	49
Çeltik (Uzun Daneli)	70,00	76,00	9
Yulaf	18,40	26,00	41
Mısır	21,85	35,00	60
Ayçiçeği	46,00	50,00	9
Soya	37,00	50,00	35
Pamuk (Ege)	80,00	92,00	15
Şekerpancarı	7,40	8,90	20
Tütün (Ege)	429,66	576,00	34
Fındık (Tombul)	161,50	400,00	148
Yaşçay Yaprığı	32,00	57,00	78
Çekirdeksiz Kuru Üzüm	125,00	100,00	-20
Kuru incir	225,00	230,00	2
Haşhaş Kapsülü	130,00	185,00	42
Zeytinyağı	260,00	386,00	48
Süt (inek)(Ykr/Lt)	31,45	41,50	32
Koyun Eti	412,71	600,00	45
Sığır Eti	415,43	750,00	81
Ürün Fiyatları Ortalama Artışı			48
GİRDİLER			
Massey Ferguson(1000YKR/adet)	1579,02	2700,00	71
Yem (Süt)(Ykr/kg)	26,66	36,68	38
Gübre (%26 A.Nit)(Ykr/kg)	18,50	35,00	89
Gübre (DAP)(Ykr/kg)	38,50	62,00	61
Mazot (YKr/Lt)	122,40	225,00	84
İlaç (Lebaycid)(Ykr/lit)	4211,30	4871,00	16
Sulama-3.Gr.Pamuk(Ykr/Da).	3720,00	8851,00	138
Tohumluk (2.Gr.Ek.)	41,00	58,00	41
Tarımda Asgari Ücret(Ykr/Gün)	836,25	1770,00	112
Girdi Fiyatları Ortalama Artış			81
Girdi Fiyatları Ortalama Artış(Traktör hariç)			96

Not: Ürün fiyatları YKr/kg'dır.

- 1- Ürün fiyatları Birliklerin ilan ettiği alım fiyatlarıdır.
- 2- Girdi fiyatları yılsonu itibariyle alınmıştır.
- 3- Ortalamalar basit ortalama yöntemiyle hesaplanmıştır.

Bu dönemde hemen hemen tüm ürün fiyatlarındaki artışlar maliyetlerdeki artışların gerisinde kalmıştır.

İncelenen dönemde çekirdeksiz kuru üzümde olduğu gibi fiyatta artış yerine %20 gerileme olduğu görülmektedir. Kuru incir, ayçiçeği, çeltik gibi bu dönemde fiyatları %10'un da altında artış gösteren ürünler vardır.

Enflasyonun %52 arttığı bu dönemde ürün fiyatlarının çoğunun enflasyonun gerisinde kaldığı, buna karşılık tarımdaki maliyet enflasyonunun genel enflasyon artışından %85 daha yüksek olduğu dikkate alındığında çiftçinin derecede zor durumda olduğu çok açık olarak görülmektedir.

Verilen desteklerin, bu kadar büyük bir açığı karşılaması da düşünülemez. O nedenle, çiftçilerimizin satın alma gücündeki azalmanın sadece tarımsal desteklerdeki artışla kapandığını düşünmek yanlıştır.

Tablo: Gübre ve Mazota Göre Üretici Satın Alma Gücündeki Değişimler.

Ürün/ Mazot paritesi						
Ürünler	Ürün ve Girdi Fiyatları (YKr/Kg)			Parite (*)	Alım Gücü	
	2002	2006	Artış %		2006	% Değişim
pamuk	80,00	92,00	15,0	0,65	0,41	-37,4
şekerpancarı	7,40	8,90	20,3	0,06	0,04	-34,6
buğday	23,00	37,50	63,0	0,19	0,17	-11,3
ayçiçeği	46,00	50,00	8,7	0,38	0,22	-40,9
mısır	21,85	35,00	60,2	0,18	0,16	-12,9
Girdiler						
Mazot (YKr/Lt)	122,40	225,00	83,8			

Ürün/ gübre paritesi						
Ürünler	Ürün ve Girdi Fiyatları (YKr/Kg)			Parite (*)	Alım Gücü	
	2002	2006	Artış %		2006	% Değişim
pamuk	80,00	92,00	15,0	2,08	1,48	-28,6
şekerpancarı	7,40	8,90	20,3	0,19	0,14	-25,3
buğday	23,00	37,50	63,0	0,60	0,60	1,2
ayçiçeği	46,00	50,00	8,7	1,19	0,81	-32,5
mısır	21,85	35,00	60,2	0,57	0,56	-0,5
Girdiler						
DAP (YKr/Kg)	38,50	62,00	61,0			

* 1 Kg ürün bedeli ile alına bilen girdi miktarı

Bu dönem için üretim masrafları içinde önemli yeri olan mazot ve gübreyi esas alan birkaç ürünle ilgili çiftçilerimizin satın alma gücündeki değişim yukarıdaki tablodanda görüldüğü üzere;

- pamukta %29-37, şeker pancarında %25-35, ayçiçeğinde %32- 41, mısırdaki %1-13, buğdayda ise mazota karşı %11 gerilemiştir.

- Bunun anlamı , saydığımız ürünlerin 1 kg ile alınabilen mazot ve gübre miktarı son dört yıl içinde belirtilen oranlarda azalmıştır.
- Nitekim 1 ton pamukla alınabilen mazot miktarı 2002 yılında 650 litre iken 2006 yılında 410 litreye düşmüştür. Aynı şekilde bu dönemdeki düşüşler şeker pancarında 60 litreden 40 litreye, ayçiçeğinde 380 litreden 220 litreye, buğdayda ise 190 litreden 170 litreye düşmüştür.
- Gübreyi ele aldığımızda; 1 ton pamukla 2002 yılında yaklaşık 2 ton DAP gübresi alınabilirken, 2006 yılında bu rakam 1,5 tonun altına düşmüştür. Bu düşüş şeker pancarında 190 kg'dan 140'a, ayçiçeğinde 1.2 tondan 800 kg'a düşmüş, buğdayda ise aynı kalmıştır.

Bu durum, üretim artsa bile önemli ürünlerde çiftçinin kazancının artmadığını, aksine azaldığını ortaya koymaktadır.

7.ORGANİK TARIM

Dünya nüfusundaki hızlı artışla birlikte gıda maddelerine duyulan ihtiyaç da yoğun bir şekilde artmıştır. Gıda maddelerine olan talebin karşılanabilmesi amacıyla; birim alandan daha fazla ürün alabilmek için tarımsal alanlarda kimyasal girdilerin kullanıldığı konvansiyonel üretime başlanmıştır. Konvansiyonel üretimde kimyasal mücadele yapılması, kimyevi gübrelerin bilinçsiz ve aşırı kullanılması sonucunda ekolojik dengede bozulmalar meydana gelmiş, çevre ve insan sağlığı üzerinde olumsuz etkiler ortaya çıkmaya başlamıştır.

Konvansiyonel üretimde yaşanan bu gibi sorunlar nedeniyle özellikle gelir ve eğitim seviyesi yüksek olan gelişmiş ülkelerin, çevre, bitki, hayvan ve insan sağlığına zarar vermeyen bir üretim modeli arayışı neticesinde kimyasal maddelerin kullanılmadığı, kontrollü bir üretimi öngören “organik tarımsal üretim” faaliyeti ortaya çıkmış olup, organik üretimin başlaması ile birlikte dünyada organik ürünlere olan talep de giderek artmaktadır.

7.1. Organik Tarım Nedir?

Organik tarım; ekolojik sistemde hatalı uygulamalar sonucu kaybolan doğal dengeyi yeniden kurmaya yönelik, insana ve çevreye dost üretim sistemlerini içeren, kimyasal ilaç ve gübreleri kullanmaksızın izin verilen girdilerle yapılan, organik ve yeşil gübreleme, münavebe, toprağın muhafazası, bitkinin direncini artırma, doğal düşmanlardan faydalanmayı tavsiye eden, bütün bu olanakların kapalı bir sistemde oluşturulmasını öneren, üretimde sadece miktar artışının değil aynı zamanda ürün kalitesinin de yükselmesini amaçlayan alternatif bir üretim sistemidir (www.eto.org.tr).Bu üretim sisteminde her aşama kontrol altında olup, elde edilen ürün de sertifikalandırılmaktadır.

Her aşaması kontrol altında olan, elde edilen ürünün de sertifika ile belgelendiği bir üretim şekli olan organik tarım, bir ürünün ekim veya dikiminden sonra hiçbir uygulama yapılmadan kendi haline terk edildiği bir üretim şekli olmayıp, farklı ilkeler öngören, dikkat, bilgi ve özveri gerektiren bir tarım şeklidir.

7.2. Neden Organik Tarım?

Bugün konvansiyonel üretimde bilinçsiz ve aşırı miktarda girdi kullanımı sonucu çevre kirliliği önemli boyutlara ulaşmıştır. Konvansiyonel üretimin yarattığı kirlilik sonucunda doğal denge bozulurken, çevre kirliliği ve besin zinciriyle de tüm canlılar olumsuz etkilenmiştir. Nitekim kimyasal pestisitlerin bilinçsizce kullanılması faydalı ırkların kaybolmasına yol açarak biyolojik mücadele ortamı tahrip edilmiş; verimi artırmak amacıyla kimyasal gübreleme yapılması özellikle çabuk yıkanan azotlu gübrelerin yer altı sularına karışması hayvan ve insanlarda nitrat zehirlenmelerine yol açmış; sürekli monokültür yapılması, münavebenin gereği gibi yapılmaması hastalık ve zararlıların çoğalmasına ve toprakta bitki besin maddelerinin tek yönlü tüketimi nedeniyle toprakların fakirleşmesine yol açmıştır. Bütün bu faktörler neticesinde doğal denge tahribata uğramıştır. Bu nedenle;

- Toprağın biyolojik ve minerolojik yapısının korunması ve içindeki biyolojik yaşama dengesinin yeniden tesisi, eksilen organik maddelerin yeniden kazandırılması, çölleşme ve bataklıklaşmanın önlenmesi yoluyla toprak verimliliğini uzun dönemde korumak ve geliştirmek,
- Doğal flora ve faunanın korunmasını sağlayarak genetik çeşitliliği devam ettirmek,
- Toprak-bitki-insan-hayvan arasında bozulan ilişkileri güçlendirmek,
- Tarımsal faaliyetten kaynaklanabilecek her türlü kirliliği önleyerek, iklim değişikliğinin önlenmesi ve sera etkisinin azaltılmasına katkıda bulunmak,
- Kimyasal girdilerin, toprak üstünde yaşayan canlıların (bitki, hayvan, insan) sağlığı üzerinde yarattığı tehditleri ortadan kaldırmak,
- Doğa ile uyum içinde çalışmak,
- Tarımsal üretimde mümkün olduğu kadar bölgesel kaynakları kullanmak,
- Üretim planlaması ile yeterli miktarda ve yüksek kaliteli gıda üretmek,
- Bitkisel ve hayvansal üretimi birlikte yaparak birbirlerinin girdilerini kullanmak suretiyle karşılıklı desteklenmesini sağlamak,
- Üreticilere güvenli bir çerçevede çalışma ve yeterli gelir sağlamak, tarımsal üretimin sosyal, ekonomik ve ekolojik boyutunu birlikte düşünmek amacıyla organik tarım, konusunda çalışmalara başlanmıştır.

7.3. Dünya’da Organik Tarım

Dünyada pek çok ülkede organik ürün üretimi yapılmaktadır. Ancak çeşitli ülkelerdeki dil farklılığı nedeniyle organik ürün tanımı yerine ekolojik ürün, biyolojik ürün, alternatif ürün, bio-dinamik ürün gibi tanımlamalar da kullanılmaktadır. Ülkemizde ise genelde organik ve ekolojik ürün tanımları kullanılmaktadır.

Dünyada organik ürün üretimi Avrupa’da 1910’larda uygulamaya başlamış, kontrollü üretim ise 1930’lu yıllarda yaygınlaşmıştır. Yıllar itibarıyla gelişme gösteren organik tarım, 1970’li yıllarda ticari olarak önem kazanmaya başlamıştır. Daha önceden genelde bağımsız olarak çeşitli kurallara göre sürdürülen uygulamalar 1972 yılında Uluslararası Organik Tarım

Federasyonu (International Organic Agriculture Movement) IFOAM'ın kurulmasıyla daha düzenli bir hale gelmiştir. Merkezi Almanya'da olan IFOAM, tüm dünyadaki ekolojik tarım hareketlerini bir çatı altında toplamayı, organik tarım hareketinin sağlıklı bir şekilde yönlendirmeyi, gerekli standart ve yönetmelikleri hazırlamayı, tüm gelişmeleri üyelerine ve çiftçilere aktarmayı amaçlamaktadır (www.eto.org.tr). IFOAM'ın yaklaşık 100 ülkede 750 üyesi bulunmaktadır.

1945 yılında insanların beslenme düzeylerini ve yaşam standartlarını yükseltmek, tarımsal üretimi artırmak ve kırsal kesimde yaşayan nüfusun koşullarını iyileştirmek amacıyla Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Örgütü (FAO) kurulmuş olup, 90'dan fazla temsilciliği ile de 183 ülkeye hizmet vermektedir. FAO organik tarımda, sürdürülebilir tarım programlarının yürütülmesini üstlenmiş ve üye ülkelere bu hususta yardımcı olmaya çalışmaktadır.

Günümüzde dünyada başta Avustralya (11,8 milyon ha) Arjantin (3,1 milyon ha), Çin(2,3 milyon ha), Amerika Birleşik Devletleri (1,6 milyon ha) ve Avrupa Birliği ülkeleri (AB Toplam 6,3 milyon ha) başta olmak üzere yaklaşık 120'den fazla ülkede, 31 milyon hektar alanda organik tarım yapılmaktadır. Organik tarım alanlarının konvansiyonel tarım alanlarına oranının en yüksek olduğu ve organik tarım işletmelerinin sayıları en fazla olduğu yer ise Avrupa'dır. Organik tarım yapılan alanın yanında dünyada 62 milyon hektarlık kayıtlı bir alandan da organik ürünler doğal olarak toplanmaktadır (YUSSEFİ, M. ve WİLLER, H,2007). Organik tarım yapılan alana ürün toplanan alanda eklendiğinde dünyada yaklaşık 93 milyon hektar alandan organik ürün elde edilmektedir.

Dünya ticaretine konu olan organik ürün sayısı oldukça fazla olup genelde; bitkisel, hayvansal ürünler ile çeşitli işlenmiş gıdalar ve içeceklerden oluşmaktadırlar. Bunlardan işlenmiş gıda ürünlerine yönelik ticaret hacmi giderek genişlemektedir.

Organik tarımın dünyadaki pazar payına baktığımızda 2002 yılında 23 milyar dolar organik ürün pazarının % 43'lük bir artışla 2005 yılında 33 milyar dolara ulaştığı görülmektedir. Organik ürün pazarının 2006 yılında 40 milyar dolara ulaşması beklenmektedir (YUSSEFİ, M. ve WİLLER, H,2007).

7.4. Türkiye'de Organik Tarım

7.4.1. Tarihçesi

Ülkemizde organik tarım faaliyetleri 1980'li yılların ortalarında Avrupa'daki gelişmelerden farklı şekilde, ithalatçı firmaların istekleri doğrultusunda, ihracata yönelik olarak başlamıştır. Avrupa orijinli firmaların ülkemizden organik ürün talep etmesi üzerine bu yıllarda geleneksel ihraç ürünlerinden kuru incir ve kuru üzüm ile Ege Bölgesinde organik tarım başlamıştır. Daha sonra bu ürünlere kuru kayısı, fındık gibi ürünler de eklenerek farklı bölgelerimize yayılmıştır.

Dış pazar talepleri doğrultusunda 1980'li yıllarda başlayan organik tarım ürünleri üretimi, 2000'li yıllara gelindiğinde yeni bir boyut kazanmıştır. Kuru incir, kuru üzüm ve

kuru kayısı ile başlayan organik tarım ürünleri üretimi; bitkisel ürünler, işlenmiş gıda ürünleri ve diğer tarım ve gıda ürünleri olmak üzere geniş bir yelpazeye ulaşmıştır. İlk yıllarda sadece 8 ürün organik olarak üretilirken, 2005 yılında bu rakam 200'ü aşmıştır.

Organik tarım hareketini sağlıklı bir şekilde gerçekleştirmek amacıyla 1992 yılında Ekolojik Tarım Organizasyonu Derneği (ETO) kurulmuştur. Bu derneğin merkezi İzmir'dedir. İzmir bu hareketin merkezi durumuna gelmiştir.

7.4.2. Mevzuat

Ülkemizde organik bitkisel ve hayvansal ürünlerin üretimi, işlenmesi ve pazarlanması amacıyla 18 Aralık 1994 tarihli Resmi Gazete'de "Bitkisel ve Hayvansal Ürünlerin Organik Metodlarla Üretilmesine İlişkin Yönetmelik" yayımlanmıştır. Bu yönetmelik, Avrupa Birliği'nin organik tarımla ilgili düzenlemeleri dikkate alınarak hazırlanmıştır. Avrupa Birliği yönetmeliğindeki değişiklikler sonucu bu gelişmelere uyum sağlamak üzere 11 Temmuz 2002'de "Organik Tarımın Esasları ve Uygulamasına İlişkin Yönetmelik" 24812 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmıştır (KİRAZLAR, N.2001).

Organik tarımla ilgili yönetmeliğin bir kanuna dayanmaması uygulamalarda birtakım sıkıntılara yol açmıştır. "Avrupa Birliği Müktesebatının Üstlenilmesine İlişkin Türkiye Ulusal Program" da kısa vadede "Organik Ürün ve Girdilerin Üretimi, Tüketimi ve Denetlenmesine Dair Kanun"nın çıkarılması öngörülmüş olup, konu hükümetin acil eylem planı içerisinde yer almıştır. Yürütülen yoğun çalışmalar neticesinde 5262 sayılı "Organik Tarım Kanunu" 3 Aralık 2004 tarihinde 25659 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.

Kanunu yürürlüğe girmesinden sonra "Organik Tarımın Esasları ve Uygulamasına İlişkin Yönetmelik" 10 Haziran 2005 tarih, 25841 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Ülkemizde organik tarım konusundaki çalışmalar bu yönetmelik hükümleri çerçevesinde yürütülecektir. 10 Haziran 2005 tarihinde yayımlanan yönetmelikle birlikte 11 Temmuz 2002 tarihli ve 24812 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan Organik Tarımın Esasları ve Uygulamasına İlişkin Yönetmelik yürürlükten kaldırılmıştır.

7.4.3. Üretim

Dünya'da 1980'li yıllardan itibaren ticari boyut kazanan organik tarım üretimi, günümüzde kadar hızlı bir gelişim göstermiştir. Başlangıçta sözleşmeli yetiştiricilik şeklinde Ege Bölgesinde yoğunlaşan üretim, daha sonra ülke genelinde yaygınlaşmıştır. İlk etapta oldukça küçük alanlarda ve çok az sayıdaki işletmede sürdürülen organik tarımsal üretim faaliyeti giderek gelişme göstermiştir.

Ülkemizde yıllar itibarıyla organik tarımın gelişimine baktığımızda organik tarım alanlarının 1996 yılında 6.790 hektardan 2002 yılında geldiğinde 89.827 hektara, üretim miktarının

ise 10.304 tondan 310.125 tona ulaştığı görülmektedir.2005 yılı itibarıyla duruma baktığımızda 9.427 işletme tarafından 175.074 ha alanda 200'ü aşkın çeşitle 289.082 ton üretim gerçekleştirilmiştir. Verilere bakıldığında ülkemizde organik tarımın başlangıcından günümüze kadar gelen süreç içerisinde önemli bir gelişme gösterdiği açıkça görülmektedir. 2005 yılı itibarıyla hayvansal üretime baktığımızda 4 işletmede hayvansal üretim yapılarak, 1.350 ton süt, 5 ton peynir, 270.000 adet yumurta üretimi gerçekleştirilmiştir. Ayrıca 127 işletme tarafından 24.475 kovanda, 573 ton bal üretimi yapılmıştır.

Tablo 299. Ülkemizde Bölgelere Göre Organik Bitkisel Üretim (2005)

Bölgeler	Çiftçi Sayısı	Üretim Alanı (ha)	Üretim Miktarı (ton)
Genel Toplam	9.427	175.074	289.082
Ege	3.596	52.929	83.603
Güneydoğu	17	17.239	66.424
Akdeniz	168	60.420	29.686
Karadeniz	2.146	4.486	26.953
Ortakuzey	1.030	13.313	26.581
Ortagüney	1.192	3.282	22.693
Ortadoğu	201	8.410	16.854
Marmara	227	5.778	12.042
Kuzeydoğu	850	9.217	4.248

Kaynak: Tarım ve Köyişleri Bakanlığı (Geçiş süreci hariç)

2005 yılında 289.092 ton olarak gerçekleşen organik üretimin bölgeler göre dağılımına baktığımızda organik tarım hareketlerinin yoğun olduğu Ege Bölgemiz ilk sırada yer almaktadır. Bu bölgemizi sırasıyla Güneydoğu Anadolu, Akdeniz, Karadeniz, Ortakuzey, Ortagüney, Ortadoğu, Marmara ve Kuzeydoğu Bölgesi izlemektedir.

Organik tarım ülkemizde hızlı bir gelişim göstermesine karşın, organik tarım alanlarının toplam tarımsal üretim alanı içerisindeki payı geçiş sürecinde üretim yapılan alanlarda dahil edildiğinde 2005 yılı verilerine göre % 0,8'dir. Dünya'da organik ürünlere olan talebin giderek arttığı günümüzde bu oran oldukça düşüktür. Ülkemizdeki organik tarım alanlarının toplam tarım içindeki payının 2013 yılında % 3 olmasının hedeflendiği Organik Tarım Strateji Belgesinde belirtilmektedir.

Türkiye'de organik tarımsal üretimde ürün deseni incelendiğinde, kuru meyve grubunun öne çıktığı görülmektedir. Kuru meyve grubunu tarla bitkileri izlemekte olup, bu grubu da taze

meyve ve sebzeler ile tıbbi ve aromatik bitkiler izlemektedir. Ülkemizin organik ürünler üretiminde oldukça geniş bir ürün yelpazesine sahip olması, dünya pazarlarında kolay yer bulabilme şansını artırmaktadır. Türkiye’de bitkisel ürünlere yönelik organik üretimde diğerlerine oranla daha fazla çeşitlilik bulunmaktadır. İşlenmiş gıda ürünleri üretimi, bazı ürünlerde daha yoğun yapılmaktayken hayvansal üretim birkaç ürün dışında yok denecek kadar azdır.

Tablo 300. Türkiye’de Üretimi Yapılan Ve Ticarete Konu Olan Organik Tarım Ürünleri

Bitkisel Ürünler	
Sert Kabuklu Meyveler	Fındık, Ceviz, Antepfıstığı, Badem, Yerfıstığı, Kestane,
Kuru Meyveler	Üzüm, Kayısı, Dilimlenmiş Kayısı, Zerdali, Erik, İncir (Tüm Ve Dilimlenmiş), Elma, Kiraz, Vişne, Armut, Çilek,
Kurutulmuş Sebzeler	Domates, Mantar
Yaş Meyve Ve Sebze	Elma, İncir, Çilek, Erik, Armut, Vişne, Kiraz, Trabzon Hurması, Üzümsü Meyveler(Berry’ler), Karpuz, Limon, Portakal, Greyfurt, Mandarin, Şeftali, Üzüm, Domates, Salatalık, Ispanak, Pırasa, Karnabahar, Patlıcan, Maydanoz, Patates, Kuru Soğan, Sarımsak, Kereviz, Balkabağı, Bezelye,
Bakliyat	Mercimek, Nohut, Kuru Fasulye
Baharatlar Ve Tıbbi-İtri Bitkiler	Defne Yaprağı, Kekik, Kimyon, Adaçayı, Biberiye, İhlamur, Rezene, Nane, Isırgan Otu,
Hububat	Buğday, Pirinç, Mısır, Yulaf, Arpa,
Sanayi Bitkileri	Pamuk, Haşhaş Tohumu, Anason, Şeker Pancarı
Yağlı Tohumlar	Ayçekirdeği, Susam
Diğerleri	Kapari, Çam Fıstığı, Zeytin, Kuşburnu, Toz Biber, Fındık Unu
İşlenmiş Gıda Ürünleri	
Dondurulmuş Meyve-Sebze	Kayısı, Çilek, Kiraz, Vişne, Üzümsü Meyveler (Berry’ler), Erik, Soğan, Kabak, Domates, Biber
Meyve Suyu Ve Konsantreleri	Kayısı Püresi, Armut Suyu Konsantresi, Vişne Suyu Konsantresi, Elma Suyu Konsantresi, Elma Püresi, Kuşburnu

	Püresi
Diğerleri	Zeytinyağı, Bulgur, Pekmez, Domates Ezmesi, Reçel, Şarap,Közlenmiş Biber
Diğer Tarımsal Ürünler	
Bal, Kayısı Çekirdeği, Vişne Çekirdeği, Gül Kurusu, Gülyağı, Gül Suyu, Mersin Yağı, Mersin Suyu, Kekik Yağı, Lavanta Yağı	

Kaynak: İGEME,2001.

7.4.4. Dış Ticaret

Ülkemizde organik tarımın gelişmesiyle birlikte ihracatımızda da önemli ilerlemeler kaydedilmiştir.1998 yılında 19,4 milyon dolar tutarındaki ihracatımız 2004 yılına geldiğimizde % 59 oranında artarak 33 milyon dolara ulaşmıştır.2005 yılı verilerine baktığımızda ihracat miktarı bir önceki yıla göre yaklaşık % 40'lık, değer bazında ise yaklaşık % 20'lik bir azalma görülmektedir.

Ege İhracatçılar Birliğinden elde edilen bilgilere göre, organik ürün ihracatının kayda bağlı ihracat olduğu, firmaların ürünlerini ihraç ederken organik olduklarını belirtmeleri ve sertifikalarını ibraz etmeleri gerekmektedir. Ancak yeni uygulamaya geçen **e-birlik projesi** kapsamında firmaların gümrükçüleri ofislerinde beyannameleri doldurduktan sonra elektronik ortamda birlik onayı almakta ve sonra gümrük onaylaması ile ihraç yapmaları, bu durumda ise ürünün organik olduğunu belirtecek bir alan bulunmaması ve Birliğe gelerek sertifika göstermemeleri yüzünden aslında organik ürün ihracatı artarken beyan azaldığından dolayı ihracat azalıyormuş gibi gözükme olup, Birliğin sağlıklı ihracat verilerine ulaşmak için çeşitli projeler üretmek bu sorunu aşma çalışmaları içerisinde olduklarıdır.

Tablo 301 Yıllar İtibarıyla Organik Ürün İhracatımız

Yıllar	Miktar (Kg)	Değer (\$)
1998	8.616.687	19.370.599
1999	12.049.949	24.563.892
2000	13.128.934	22.756.297
2001	17.556.280	27.242.407
2002	19.182.859	30.877.140
2003	21.083.351	36.932.995
2004	16.093.189	33.076.320

2005	9.319.328	26.230.259

Kaynak: Ege İhracatçı Birlikleri

Ülkemizde organik tarım yapılmaya başlandığı yıllarda ihracata konu olan organik tarım ürünleri kuru üzüm, kuru incir, kuru kayısı ile sınırlı iken, son yıllarda sektör ve ürün yelpazesi genişlemiştir. Organik ürünler üretiminde çeşitliliğin artmasına karşın organik ürünler ihracatımızda hala en önde gelen ürünlerimiz kuru üzüm, kuru incir, kuru kayısı ve fındık olup, 2005 yılında 42 çeşit ürünümüz ihraç edilmiştir.

2005 yılı itibarıyla 26,2 milyon dolar olarak gerçekleşen toplam organik ürünler ihracatımızın % 25,1'ini iç fındık, % 14,1'ini kuru kayısı, % 14'ünü kuru incir, % 12'sini çekirdeksiz kuru üzüm, % 7'sini dondurulmuş meyveler, % 5,9'unu işlenmiş fındık, % 4,6'sını çam fıstığı oluşturmaktadır. Yaş meyve ve sebze ile hayvansal ürünlerde, işleme ve depolama gibi raf ömrünü uzatma amaçlı aşamaların özel çalışma gerektirmesi nedeniyle kurutulmuş ve dondurulmuş ürünlere daha fazla yönelimin olduğu görülmektedir.

Tablo 302. “2005 Yılı” İtibariyle Türkiye’nin Organik Ürün İhracatı

Ürün Grupları	Miktar (Kg)	Değer (\$)
İç Fındık	641.211	6.576.901
Kuru Kayısı	1.218.395	3.707.343
Kuru İncir	1.419.968	3.665.323
Çekirdeksiz Kuru Üzüm	1.977.636	3.152.497
Dondurulmuş Meyveler	1.246.700	1.827.000
İşlenmiş Fındık	157.655	1.535.334
Çamfıstığı	57.661	1.214.005
Pamuk Elyafı	389.214	696.964
Mercimek	580.472	563.540
Nohut	496.719	452.871
Diğer Yağlı Tohumlar Ve Meyveler	168.680	357.959
Dondurulmuş Sebzeler	298.715	282.486
Zeytinyağı	55.808	278.344
Antep Fıstığı	28.135	261.970
Cevizler	26.075	205.679
Kurutulmuş Sebzeler	46.957	181.903
Diğer Sebze Konserveleri	25.870	172.010
Anason,Rezene,Kişniş,Kimyon Tohumları;Ardıç Meyveleri	71.402	162.713

Domates Konserveleri	17.540	123.306
Toplam(Diğerleri Dahil)	9.319.328	26.230.259

Kaynak: Ege İhracatçı Birlikleri

İhracatımızın yöneldiği ülke sayısı 26 olup, AB ülkeleri en önemli ihraç pazarlarımızı oluşturmaktadır. AB ülkelerinin toplam organik ürün ihracatımızdaki payı %71'dir. AB ülkelerinin dışında Avustralya, Birleşik Devletler, Çin, Güney Kore, İsrail, İsviçre, Japonya, Kanada, KKTC, Malezya, Mısır, Norveç, Tayvan ve Yeni Zelanda 2005 yılında organik ürün ihracatı yaptığımız diğer ülkelerdir.

Organik ürünlerin ihracatı için gerekli düzenlemeleri yapma yetkisi Dış Ticaret Müsteşarlığı ile Tarım ve Köyişleri Bakanlığı'nda bulunmaktadır. Bu bağlamda organik ürünlerin ihracatını belli bir disipline kavuşturmak ve alt yapısını hazırlamak amacıyla, Organik Tarım Ulusal Yönlendirme Komitesinin organik ürünlerin kayda tabi ürünler listesine alınması kararı uyarınca gerekli çalışmalar yapılmış ve 6 Ocak 1996 tarihinde 22515 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan "İhracat Rejim Kararı" ve buna bağlı ihracat yönetmeliğinin "Kayda Bağlı İhracat Listesi" eki çerçevesinde organik ürünlerin ihracatı kayda bağlanmıştır (TKB,2003). Ege İhracatçı Birlikleri Genel Sekreterliği (EİBGS-İzmir) söz konusu ürünlerin kayıt ve ihracatına yönelik işlemlerde koordinatör Birlik olarak tayin edilmiştir.

Ege İhracatçı Birliklerinin dışında, dış satım organizasyonları içerisinde İhracatı Geliştirme Merkezi (İGEME), Ekolojik Tarım Organizasyonu Derneği (ETO), Karadeniz İhracatçıları Birliği (KİB-Giresun), yer almaktadır.

Ülkemizin ihracat imkanların artırılması amacıyla "Avrupa Birliğine ekolojik ürün ihraç eden 3.ülkeler " listesinde yer almak üzere gerekli bilgileri içeren bir "teknik dosya" hazırlanarak resmi başvuru yapılmış olup sonucu beklenmektedir (KİRAZLAR, N.2001.).

7.4.5. Organik Tarımın Yapısı

Organik üretim mevzuatlar çerçevesinde yapılan, her aşaması kayıt altında olan, disiplinli bir tarım şeklidir. Bu nedenle yönetmeliklerde belirtilen şartların dışına çıkılamaz. Organik tarım sözleşme esasına dayalı bir üretim şekli olup, üreticiler direkt olarak bir kontrol ve sertifikasyon kuruluşu ile sözleşme yapabildikleri gibi, ürünü pazarlayacakları firma ile de sözleşme yapabilirler. Bu durumda kontrol ve sertifikasyon kuruluşu ile denetim sözleşmesini firma yapar.

Kontrol ve sertifikasyon maliyetlerinin düşmesi açısından, çiftçilerin örgütlenmeleri, toplu olarak ve toplulaştırılmış arazilerde üretime gitmelerinde yarar vardır. Ayrıca üreticilerin organik tarıma başlamadan önce iyi bir pazar araştırması yapmaları tavsiye edilmektedir.

Organik tarımda ürün değişim planının gerekli olması ile Pazar koşullarına göre üretim yapma zorunluluğu bu üretim şeklinde bir üretim planlaması yapılmasını zorunlu kılmaktadır.

7.4.6. Kontrol ve Sertifikasyon

Organik tarım belli tekniklerle donanmış bir üretim disiplini. Organik üretimin özelliği, her aşamasının kontrollü olması ve ürünün sertifikalandırılmasıdır. Ürünün sertifikalandırılmasındaki amaç, ürünün “Organik Tarımın Esasları ve Uygulamasına İlişkin Yönetmelik” hükümlerine tam olarak uygun üretilmesinin güvence altına alınmasıdır. Yönetmelik hükümlerine uygun üretimin güvence altına alınmasındaki iki temel yöntem ise kontrol ve sertifikasyondur.

Kontrol ve sertifikasyon, ekolojik tarımın önemli basamaklarından birisidir. İç ve dış piyasalarda bir ürünün organik olarak satılabilmesi için organik ürün sertifikasına sahip olması gerekmektedir. Sertifika sistemi ürünlerin ekolojik standartlara göre üretildiğinin, işlendiğinin, paketlenildiğinin garantisidir. Sertifika sistemi ile hem üretici ve tüketiciler haksız rekabet ve aldatılmaya karşı korunmakta hem de kayıtlı bir sistem olması nedeniyle izlenebilirlik sağlanmaktadır.

Kontrol ve sertifikasyon işlemi Tarım ve Köyişleri Bakanlığı tarafından izin verilmiş yerli veya yabancı kuruluşlar tarafından yapılabilmektedir. Kontrol ve sertifikasyon işlemleri ayrı işlemler olup farklı kuruluşlarca yapılmaktadır. Ancak gerekli izin alındıktan sonra kontrol ve sertifikasyon işlemi aynı kuruluş tarafından da yapılabilir. Ülkemizde yasada belirtilen koşulları yerine getirerek yetki belgesi almış 9 adet kontrol ve/veya sertifikasyon kuruluşu faaliyet göstermektedir.

Tablo 303. Türkiye’ de Faaliyet Gösteren Kontrol ve Sertifikasyon Kuruluşları

KURULUŞ ADI	ADRES	TELEFON	FAKS
BCS	Kazım Dirik Mah.Gediz Cad. Kadri Dağüstü Apt.No:21 B Blok Daire :2 35040 Bornova /İZMİR	0232 339 05 81	0232 3390591
CERES	İnönü Cad. No:705 Yunus Emre Apt. Kat: 1/1 Poligon/İZMİR	0232- 247 20 22	0232- 247 70 01
CU	Mansuroğlu Mah. 286 Sok. Ali Colakoglu Sitesi A1 Blok No: 16 Kat: 1 Daire: 3 35040 Bornova /İZMİR	0232 347 07 04 0232 347 07 12	0232-347 06 93
EKO-TAR	(MERKEZ)Adnan Menderes Bulvarı Deniz Apt. 36/1 33110 MERSİN (BÜRO)Ziraat Mühendisleri Sitesi 4.Blk.52/A Yıldız/Çankaya/ANKARA	0324-3254964 0312-4405432	0324-3271944 0312-4409557
ECOCERT-SA	184.Sok.No:60 Kat:2 Daire:3 35040 Bornova/İzmir	0232 3434360 0232 3435550	0232-3433959
ETKO	160 Sokak No: 13/7 35040	0 232- 339 76 06	0 232- 339 76 07

	Bornova-İZMİR		
IMO	225.Sokak A Blok No: 26/2 35040 Bornova-İZMİR	0 232- 347 47 05	0 232- 347 47 80
SKAL	Suvari Cad. No: 8/1 Bornova-İZMİR	0 232- 343 26 51	0 232- 339 37 03
ICEA	Mustafa Kemal Cad.Halil Bey Apt. B Blok No:166/2 7.Kat D-13 35040 Bornova-İZMİR	0 232- 342 60 68	0 232- 342 84 64
ORSER	Simon Bolivar Cad. Cemal Nadir Sok. No:10 Kat: 2 No:5 06550 Çankaya/ANKARA	0312- 438 15 60	0312- 438 15 59

Kaynak: Tarım ve Köyişleri Bakanlığı

Ekolojik ürün sertifikası alabilmek için, her üretici kendi adına kontrol ve sertifikasyon kuruluşlarına başvurabilmesine karşın; ülkemizde başvurular, projede yer alan tüm üreticiler adına projeyi kuran ihracatçı veya organizasyon kuruluşları tarafından yapılmaktadır.

Kontrol kuruluşu bildirilen tüm üreticileri gezerek her üretici için detaylı arazi ve işletme planı hazırladıktan sonra periyodik ve zamanı belli olmayan kontroller yaparak nihai rapor hazırlanmaktadır. Hazırlanan rapor kontrol kuruluşu konseyince onaylanarak sertifika verilmektedir. Nihai raporda müteşebbise, üretim faaliyetlerine ve işletmeye ait bütün bilgiler yer almaktadır. Kontrol ve sertifikasyon kuruluşları nihai raporda yer alan bilgilerle birlikte Organik Tarım Komitesine yılda bir kez rapor sunmaktadır.

7.4.7. Pazarlama

Ülkemizde organik ürünlerin pazarlanması, ihracatçı firmalar, büyük süpermarketler, özellikli mağazalar, doğrudan üretici satışları şeklinde gerçekleşmektedir. Bu pazarlama yapısı içerisinde ihracatçı firmalar aracılığıyla yapılan satışlar büyük yer tutmaktadır. İhracatçı firmalar ile üreticiler sözleşmeli yetiştiricilik esasları doğrultusunda anlaşma yapmak suretiyle sertifikalı üretim yapılmakta ve ihracatçı firmalar elde edilen organik ürünleri Ege İhracatçı Birliği ile bağlantılı olarak ihraç etmektedirler.

Türkiye’de organik ürünler iç pazarı oldukça yeni ve henüz küçüktür. Bunda da tüketicinin bilinç düzeyi ile organik ürünlerin fiyat ve gelir duyarlı ürünler olmasının büyük etkisi vardır. Ancak ülkemiz, gelişmeye eğilimli bir pazar ve ihracat alt yapısına sahiptir.

7.4.8. Fiyat ve Destekleme

Organik ürünlerin pazar satış fiyatları konvansiyonel ürünlere oranla daha yüksek olup,

ürün çeşidine bağlı olarak farklı fiyat oranlarıyla da karşılaşılmaktadır.

Organik ürünler ile konvansiyonel tarım ürünleri arasındaki fiyat farkının nedeni maliyet unsurlarının ve üretim tekniğinin farklı olmasıdır. Bu fark fiyatlara da doğal olarak yansımaktadır.

Ülkemizde organik tarım 80'li yıllardan bu yana herhangi bir destekleme olmaksızın büyük bir gelişme göstermiştir. Sektöre yönelik desteklemeler ilk olarak 2004 yılında Ziraat Bankasının düşük faizli kredi uygulaması ile başlamıştır. Ziraat Bankası tarafından 23 Şubat 2004 tarih, 25834 sayılı Resmi Gazete yayımlanan 16/02/2004 tarih, 2004/6840 sayılı karar kapsamında organik tarımsal ürünler ve organik tarımsal girdilerin üretimini yapan, ürünü toplayan, işleyen, ambalajlayan, pazarlayan veya yapacak olan müteşebbislere, tarımsal krediler için uyguladığı cari faiz oranından % 60 indirimli oranda azami 3 yıl vadeli yatırım kredileri ile 1 yıl vadeli işletme kredileri kullanılmıştır.

Ziraat Bankasının düşük faizli kredi uygulaması 18 Ocak 2005 tarih, 25704 sayılı Resmi Gazete yayımlanan 5/1/2005 tarih ve 2005/8378 sayılı kararname ile devam etmiştir. Bu uygulamada organik tarım ve girdi üretimi yapan ve bu işe başlamak isteyenler için işletme ve yatırım kredisini kullanılmıştır. İşletme kredisinde vade süresi 18 aya kadar yatırım kredisinde ise 5 yıla kadar uygulanmıştır. Faiz oranı ise yine bir önceki yılda olduğu gibi cari faiz oranından % 60 indirimli olarak uygulanmış, ayrıca bu karar kapsamında yetkilendirilmiş kuruluşlarca sözleşme yaparak geçiş sürecine alınan gerçek ve tüzel kişilere de yatırım ve işletme kredisini kullanılmaya başlanmıştır. Karar kapsamına geçiş sürecinin de alınması bu süre içinde üreticilerin desteklenmesi bakımından son derece olumlu bir gelişme olmuştur.

Üreticilerin finansman ihtiyaçlarının uygun koşullarda karşılanması, tarımsal üretimin geliştirilmesi, verimliliğin ve kalitenin artırılması amacıyla Ziraat Bankası A.Ş. tarafından organik tarım için verilmekte olan düşük faizli kredi 2006 yılında Tarım Kredi Kooperatiflerince de verilmeye başlanmıştır. Organik tarımda düşük faizli yatırım ve işletme kredisini kullanılmasına ilişkin 31 Aralık 2005 tarih, 26040 sayılı Resmi Gazete yayımlanan 27/12/2005 tarih, 2005/9839 sayılı Kararname kapsamında organik tarımsal ürün ve organik tarımsal girdi üretimi yapan, ürünü toplayan, işleyen, ambalajlayan, pazarlayan veya bu faaliyetleri yapacak olan gerçek ve tüzel kişilere vadeleri işletme kredilerinde 18 ayı, yatırım kredilerinde ise 5 yılı geçmemek üzere azami cari faiz oranından % 60 indirimli olarak, azami 250.000YTL'ye kadar kredi kullanılması kararlaştırılmıştır. Ayrıca yetkilendirilmiş kuruluşlarca sözleşme yaparak "Geçiş Süreci"ne alınan gerçek ve tüzel kişilere de yatırım ve işletme kredisini kullanılma imkanı tanınmıştır.

Ziraat Bankası A.Ş ve Tarım Kredi Kooperatiflerince organik tarımda düşük faizli yatırım ve işletme kredisini kullanılmasına ilişkin uygulamanın 2007 yılında da devam edilmesine yönelik 20/11/2006 tarih, 2006/11201 sayılı kararname 1 Aralık 2006 tarih, 26363 sayılı Resmi Gazete yayımlanmıştır. Uygulanacak indirim oranı, vade süreleri ile azami kredi limiti bir önceki yıl ile aynı olmuş, yetkilendirilmiş kuruluşlarca sözleşme yaparak "Geçiş Süreci"ne alınan gerçek ve

tüzel kişilere de yatırım ve işletme kredisi kullandırılmasına yönelik uygulama bu kararnamede yine yer almıştır.

Düşük faizli kredi uygulamasının yanında 2 Nisan 2005 tarih, 25774 sayılı Resmi Gazete yayımlanan Ulusal Tarım Stratejisi doğrultusunda Tarımsal Destek Ödemelerine ve Sürdürülebilir Çiftçi Kayıt Sisteminin Geliştirilmesine İlişkin 2005/8629 sayılı Kararnamenin 1 inci maddesinde bitkisel üretim faaliyetinde bulunan çiftçilere, doğrudan gelir desteği ödeneceği ve DGD ödemesi yapılan arazilerde, sertifikalı tohumluk kullanımı, toprak analizi, arazi toplulaştırılması gibi teknoloji kullanımı ve çevre koruma önceliklerine göre dekar başına ilave ödemeler yapılabileceği kararlaştırılmıştır. Bu kararnamenin 1 inci maddesi 7 Nisan 2006 tarih, 26132 sayılı Resmi Gazetede yayımlanan 2006/10243 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile değiştirilmiş olup, ilave ödemelere organik tarım da eklenmiştir.

2005/8629 sayılı kararnamenin ardından 30 Nisan 2005 tarih, 25801 sayılı Resmi Gazete Bitkisel Üretimle İlişkili Olarak, Doğrudan Gelir Desteği Ödemesi Yapılmasına İlişkin 2005/21 No'lu Tebliğ yayımlanmıştır. Bu tebliğde organik tarım yapan üreticilerimize başvuruda bulundukları takdirde ilave DGD ödemesi yapılacağı belirtilmiş, dekara 3 YTL ilave ödeme yapılmıştır. İndirimli kredi dışında başka bir destek alamayan üreticilerimiz açısından ilave DGD verilmesi olumlu bir gelişme olmuştur.

Organik tarım yapan üreticilerin ilave doğrudan gelir desteği almasına yönelik uygulamaya 2006 ve 2007 yıllarında da devam edilmiştir. Nitekim 30 Mayıs 2006 tarih, 261382 sayılı Resmi Gazete ile 16 Şubat 2007 tarih, 26436 sayılı Resmi Gazetede yayımlanan 2006/27 ve 2007/14 No'lu Doğrudan Gelir Desteği Ödemesi Yapılmasına Dair Tebliğin “Ödeme Miktarı” başlıklı 7 inci maddesinde organik tarım yapan üreticilere ilave DGD ödemesi yapılacağı kararlaştırılmıştır. 2006/27 No'lu tebliğ kapsamında verilecek olan ilave DGD ödemesi ise yine bir önceki yılda olduğu gibi dekara 3 YTL olarak belirlenmiştir.

Ulusal Tarım Stratejisi (2006-2010) 30 Kasım 2004 tarihinde, 2004/92 sayılı Yüksek Planlama Kurulu Kararı ile kabul edilmiş olup, 5488 sayılı Tarım Kanunu ise 25 Nisan 2006 tarih, 26149 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Gerek Ulusal Tarım Stratejisi gerekse Tarım Kanunu’nda organik tarımın desteklenmesine ilişkin düzenlemelere yer verilmiştir. ÇATAK programı kapsamındaki destekler için tarımsal destekleme bütçesinden %5 pay ayrılması öngörülmüştür.

Organik tarımın desteklenmesine yönelik olarak 31 Ağustos 2005 tarih, 25922 sayılı Resmi Gazete Çevre Amaçlı Tarımsal Arazilerin Korunması (ÇATAK) Programını Tercih Eden Üreticilerin Desteklenmesine Dair 2005/9230 No'lu Bakanlar Kurulu Kararı yayımlanmıştır. Kararnamede Kalkınma Plan ve Programları ile Ulusal Tarım Stratejisi çerçevesinde Çevre Amaçlı Tarımsal Arazilerin Korunması (ÇATAK) Programı ile tarımsal arazilerde toprak su ve kalitesinin korunması, yenilenebilir doğal kaynakların sürdürülebilirliği ve yoğun tarımsal

faaliyetlerin olumsuz etkilerinin azaltılmasına yönelik gerekli kültürel tedbirlerin alınması amacıyla 3 yıl süreyle Tarım ve Köyişleri Bakanlığı'nca programa katılan çiftçilere tarımsal destekleme ödemesi yapılacağı kararlaştırılmış, ÇATAK programı kapsamında ödeme yapılacak kategorilerden biri de çevre dostu tarım teknikleri ile kültürel uygulamalar olarak belirlenmiştir.

Çevre Amaçlı Tarımsal Arazilerin Korunması (ÇATAK) Programını Tercih Eden Üreticilerin Desteklenmesine Dair 2005/9230 sayılı Kararın yürütülmesine ilişkin Çevre Amaçlı Tarımsal Arazilerin Korunması Programını Tercih Eden Üreticilerin Desteklenmesine ve Bu Üreticilere Teknik Yardım Sağlanmasına Dair Yönetmelik ise 15 Kasım 2005 tarih, 25994 sayılı Resmi Gazetede yayımlanmıştır. Yönetmelikte organik gübre kullanan ve organik üretim yapan üreticilere dekar başına yılda bir defa olmak üzere üç yıl süre ile ödeme yapılacağı kararlaştırılmıştır. ÇATAK programından ödeme yapılan üreticiler, ödeme süresince doğrudan gelir desteğinden faydalanamayacağı hükme bağlanmıştır. Programın uygulanmasına Kırşehir, Kayseri, Konya ve Isparta illerinde 2006 yılında başlanmıştır. Program kapsamında organik tarım için dekara 90 Dolar ödeme yapılması kararlaştırılmış olmasına karşın organik tarım için henüz bir ödeme yapılmamıştır. Ancak organik tarım için müracaatlar devam etmekte olup, üreticiler, sertifikalarını beyan etmeleri halinde desteklemelerden faydalanabileceklerdir.

Düşük faizli kredi uygulaması ile 2004 yılında başlayan organik tarımın desteklenmesine yönelik süreç ilave Doğrudan Gelir Desteği ödemesi ve ÇATAK programı ile devam etmiştir. Ülkemizin sahip olduğu potansiyelin değerlendirilerek, üreticilerimiz için alternatif gelir kaynaklarının yaratılması bakımından sektörün desteklenmesi büyük önem taşımaktadır.

AB'nin verdiği doğrudan ödemelerde kamu, insan ve bitki sağlığı ile çevre ve hayvan refahını gözettiği, üreticileri konu ile ilgili mevzuatlarda belirlenen yükümlülükleri yerine getirmede sorumlu tuttuğu, tüm tarım arazilerinin iyi tarımsal uygulamalar ve çevre şartlarında tutulmasını sağlamak üzere belirlenen asgari şartları yerine getirmekle yükümlü tuttuğu dikkate alındığında çevre dostu bir üretim modeli olan organik tarımın desteklenmesine devam edilmeli, organik tarım için daha fazla kaynak ayrılmalıdır.

7.4.9. Araştırma

Ekolojik üretimin planlanıp uygulanmasında yöreye özgü koşullar başarıyı etkileyen ana faktördür. Bu nedenle tüm dünyada geçerli olan genel bilgilerin dışında o yöre koşullarına uygun tür, çeşit ve anacın seçimi, münavebe programlarının geliştirilmesi, faydalı böceklerin belirlenmesi gibi yerel koşullardaki deneme sonuçlarına büyük gereksinim duyulmaktadır. Bu nedenle ekolojik üretime yönelik araştırmaların başlaması ve desteklenmesi önem kazanmaktadır. Bu amaçla TÜBİTAK, Tarım ve Köyişleri Bakanlığı, Üniversiteler ve bazı özel firmalarca sayıca az da olsa çok disiplinli çalışmalar yürütülmektedir. Ülkemizde yakın gelecekte sorun olabilecek konularda örneğin hayvan sağlığı, kompost materyalleri, yeni ürünler, ürün işleme teknikleri gibi konuların

hızla ele alınarak gerekli araştırmaların yapılması büyük önem taşımaktadır (AKSOY, U.2001).

Tarım ve Köyişleri Bakanlığı, Tarımsal Araştırmalar Genel Müdürlüğü başkanlığında, Organik Tarım Ulusal Yönlendirme Komitesi üyesi kuruluşların araştırma ve proje birimleri, Bakanlığa bağlı araştırma enstitüleri, TÜBİTAK, Ankara Üniversitesi Avrupa Topluluğu Araştırma ve Uygulama Merkezi ve Üniversitelerin ilgili fakültelerin organik tarım konusunda uzmanlaşmış temsilcilerinden oluşan “Organik Tarım Proje ve Araştırmaları Ulusal Komitesi” çalışmalarına devam etmektedir.

Tarımsal Araştırmalar Genel Müdürlüğü, ülke genelinde üniversiteler ve özel sektör ile işbirliği yaparak, 2005-2009 yıllarını kapsayan “Türkiye Organik Tarım Araştırmaları Projesi”ni yürütmektedir. Bu proje ile organik bitki, hayvan ve su ürünleri üretiminde kullanılacak yerli organik gübre, yem, tohum, fide, fidan yumurta ve sperma, bitki koruma preparatları, hayvan ile su ürünleri preparatları gibi girdileri geliştirmek ve bunlara ait üretim teknolojilerini tescil ettirmek, hastalık ve zararlılara dayanıklı organik çeşit ve birey ıslah etme çalışmalarının yapılması amaçlanmaktadır (ANIL, Ş. ve YALÇIN, R. 2004).

Yapılan çalışmaların amacına ulaşabilmesi ve beklenen faydanın elde edilebilmesi bakımından araştırma-yayım-üretici koordinasyonu daha etkin bir hale getirilmeli, araştırma sonuçlarının uygulamaya aktarılması sağlanmalıdır.

Organik ürünlere olan talebinin hızla arttığı günümüzde, ülkemizin, kendi üretim potansiyeli açısından uygun pazarları ve şanslı olduğu öncelikli ürünleri saptamak amacıyla pazar araştırma çalışmalarının yapılması da ayrıca önem verilmesi gereken hususlardan biridir.

7.4.10. Eğitim

Tarım ve Köyişleri Bakanlığı, Ekolojik Tarım Organizasyonu Derneği ve Üniversiteler tarafından çeşitli eğitim faaliyetleri yürütülmektedir.

Üniversitelerde organik tarım konusunda lisans ve lisans üstü düzeyde ders verilmektedir. Lisans düzeyindeki dersler organik tarım hakkında genel konuları içerirken, lisans üstü düzeyindeki derslerde bahçe bitkileri, bağ, meyve yetiştiriciliği, hasat sonrası fizyolojisi, veya bitki koruma uygulamaları gibi özel konulara inilmektedir (AKSOY, U ve ark. 2005).

Ekolojik Tarım Organizasyonu Derneği ise Tarım ve Köyişleri Bakanlığı ve başta Ege Üniversitesi olmak üzere diğer kuruluşlarla işbirliği yaparak 1997 yılından beri Bakanlık çalışanlarına, ziraat mühendislerine, ilgililere ulusal kurslar düzenleyerek bilgi akışını sağlamakta böylece bu üretim sisteminin yaygınlaşması ile ilgili önemli bir görevi üstlenmektedir (AKSOY, U ve ark. 2005).

Tarım ve Köyişleri Bakanlığı tarafından 1997-2001 yılları arasında “Organik Tarım Eğitim Projesi” yürütülmüştür. Bu eğitim projesi ile yaklaşık 1200 kişi eğitilerek sertifika verilmiştir. 2002 yılında itibaren bu proje “Ulusal Proje”ye dönüştürülerek, proje çerçevesinde organik tarım

bölgeleri oluşturarak veya önemli havza ve vadileri koruyup üretim kaynağı olarak kullanarak, üretimin artırılması, tüm ülke tüketicisine organik ürün tüketme imkanının sağlanması, ülkemizin bir çok bölgesinde organik olarak üretilen ancak sertifikalandırılmadığı için organik ürün olarak satılamayan ürünlerin sertifikalandırılması, organik tarım araştırmaları ile çiftçi eğitim ve yayım faaliyetlerinin yaygınlaştırılması, ülkemizde organik gıda analizi yapacak akredite laboratuvarların kurulması, üretim materyali olan organik tohum fide ve fidan üretiminin gerçekleştirilmesi amaçlanmıştır (BAYDIR, F., 2004). Nitekim ülkemizde baraj havzalarında organik tarım faaliyetini yaygınlaştırmak amacıyla 13 İl Müdürlüğündeki Organik Tarım Biriminde görevli teknik elemanlar tarafından baraj havzalarındaki çiftçiler organik tarım konusunda eğitilmektedir.

Ayrıca Tarım ve Köyşleri Bakanlığı Tarımsal Üretim ve Geliştirme Genel Müdürlüğü bünyesinde kurulan Alternatif Tarımsal Üretim Teknikleri Daire Başkanlığı her yıl Tarım İl Müdürlüklerinde organik tarım konusunda eğitimler düzenlendiği, hizmeti içi eğitim programlarında organik tarımın temel ilkeleri, çiftlik planlaması, farklı ürün gruplarında yetiştirme tekniği, hasat sonrası işlemleri, işleme, pazara hazırlama ve pazarlama, veri tabanı, kontrol ve sertifikasyon gibi konulara yer verildiği, Tarım İl Müdürlükleri bünyesinde oluşturulan Organik Tarım Birimi elemanları tarafından üreticilere yönelik eğitimlerin verilmektedir (www.tarim.gov.tr).

Organik tarım ile ilgili yapılan çalışmalara karşın, eğitim-yayımda en önemli sorunların başında organik tarım konusunda ülkemiz koşullarına uygun bilgilerin üretimi, üretilen bilginin başta üreticilerimiz olmak üzere ilgili kesimlere aktarımı, eğitim olanaklarının ve araçlarının yetersizliği gelmektedir. Kamu, özel ve konu ile ilgilenen diğer kuruluşların ortak bir sorumluluk anlayışı içinde konuyu ele almaları gerekmektedir. Bu amaçla eğitim faaliyetlerine gereken önem verilmelidir.

7.4.11. Sorunlar

- Üreticilerin eğitim ve bilgi düzeyi özellikle başlangıç aşamasında ekolojik üretim için yeterli değildir.
- Organik üretime başlangıçta elde edilen ürünler organik olarak pazarlanamamakta, ilk etapta işletmede verim düşüklülüğü yaşanmaktadır. Bu nedenle özellikle geçiş sürecindeki üreticilere ilave ödemelere gereksinim duyulmaktadır.
- Ülkemizde üreticilerin çoğu küçük işletmelerde üretim yaptığı ve kaynaklarının kısıtlı olduğu dikkate alındığında danışmanlık için ücret ödemesi mümkün olmadığı gibi kontrol ve sertifikasyon masraflarını karşılaması da zordur.
- Ekolojik tarımda kullanımına izin verilen girdilerin piyasadan yeterince sağlanması mümkün olmamaktadır. Bu durumda ithalat kaçınılmaz olmakta ve bu girdilerin ithal edilmeleri nedeniyle üreticiye çok pahalıya mal olmaktadır.
- Ülkemizde tüketiciler organik ürünlerin özellikleri hakkında yeterli bilgiye sahip değildir. Özellikle sertifikalı ürün bilincinin yeterince yaygınlaşmamıştır.

- Ülkemizde gelir dağılımının bozuk olması organik ürünler tüketim yapısını olumsuz etkilemektedir.
- Satış mağazalarınca talep edilen peynir, yoğurt, yumurta ve et gibi hayvansal kökenli ürünlerin sertifikalı üretimi yok denecek kadar azdır.
- Ekolojik üretimde uzmanlaşmış insan kaynakları ülkemizde yetersizdir.
- Organik tarım ürünlerinin analizi için yurt dışında tanınan, akredite laboratuvarımızın olmaması maliyetleri önemli ölçüde artırmaktadır.
- Ülkemizde organik tarımsal üretimin desteklenmesine yönelik olumlu gelişmelerin yaşanmasına karşın henüz yeterli değildir. Avrupa Birliği organik tarımı, Ortak Tarım Politikaları kapsamında yer alan kırsal kalkınma politikaları, tarım-çevre ilişkilerini ilgilendiren düzenlemeler, çevre politikaları, üye ülkelerin kendi ülke şartlarına göre geliştirmiş olduğu Ulusal Programlar aracılığıyla desteklemektedir. Bu nedenle Türkiye'nin Avrupa birliği ile müzakere sürecinde en şanslı olduğu alanlardan birisi olan organik tarımsal üretimin mutlaka desteklenmesi gerekmektedir.

7.4.12. Çözüm Önerileri

- Ülkemizde ekolojik tarıma elverişli alanların varlığı ve ülkemize sağladığı döviz getirisi dikkate alındığında, organik tarım üretiminin doğru yönlendirilerek hem üretim miktarımız hem de mevcut pazarlar dikkate alınarak ihracatımız artırılmalıdır.
- Üreticilerin organik tarıma yönlendirilebilmesi bakımından organik tarıma geçiş sürecinde olan üreticiler mutlaka desteklenmeli, bu dönemde verilecek destekler daha fazla olmalıdır.
- Organik tarımda maliyetlerin düşürülmesi bakımından akredite olmuş laboratuvar sayısı yeterli hale getirilmelidir.
- Organik girdilerde dışa bağımlılığın giderilmesi amacıyla yerel kaynakların kullanımı sağlanmalıdır.
- Araştırma ve geliştirme çalışmalarına gereken önem verilmeli, yapılan çalışmaların amacına ulaşabilmesi ve beklenen faydanın elde edilebilmesi bakımından araştırma-yayım-üretici koordinasyonu daha etkin bir hale getirilerek, araştırma sonuçlarının uygulamaya aktarılması sağlanmalıdır.
- Organik üretimde hayvancılığa gereken önem verilmelidir.
- Tarım ve Köyişleri Bakanlığınca yürütülen eğitim programları içinde ekolojik tarım konusu üzerinde titizlikle durulmasına devam edilmelidir.
- Oluşturulan tarım politikalarında ekolojik tarıma ağırlık verilmeli, ekolojik tarımda eğitim, araştırma ve desteklemeye yönelik kısa ve uzun dönem politikaları geliştirilmelidir.
- İnsan sağlığının ön plana çıktığı, çevre bilincinin giderek arttığı günümüzde insanlarımızın güvenli gıda sağlamak açısından organik tarım ürünleri üretimi ve tüketimi teşvik edilmelidir.
- Tüketicilerin bilinçlendirilmesine yönelik çalışmalar yapılmalı, iç ve dış pazara yönelik tanıtım faaliyetlerine önem verilmelidir.
- İç tüketimin artırılması, tüketicilerin uygun fiyatla organik ürünlere erişebilmelerinin temini ve bu amaçla üreticiden tüketiciye doğrudan satış yapılmasına yönelik pazarlama mekanizmaları geliştirilmelidir.
- Üreticilerimizin organik tarımdan hak ettiği geliri elde edebilmeleri bakımından üreticilerin örgütlenmesi için gerekli eğitim ve yayım faaliyetlerine ağırlık verilmeli, özellikle

pazarlama problemlerini çözmede örgütlenmenin önemi konusunda üreticilerimiz bilinçlendirilmelidir.

Sonuç

İnsan sağlığının önemi ve çevre bilincinin giderek arttığı günümüzde, gerek güvenli gıda tüketimi gerekse diğer canlılara zarar vermeyen, daha kontrollü bir üretimi öngören organik tarımsal üretim faaliyeti ön plana çıkmıştır. Ülkemizde organik tarımsal üretim faaliyetleri tüm ülke nüfusunu besleyecek düzeyde değildir. Bu nedenledir ki konvansiyonel tarımsal üretimin devam etme zorunluluğu bulunmaktadır. Konvansiyonel üretim ile organik üretim birbirlerine karşı olmayıp, farklı üretim tekniklerinin uygulandığı üretim şekilleridir.

AB’de çevre koruma, hayvan ve bitki sağlığına dönük kırsal kalınma politikaları ile gıda güvenliğini sağlamaya yönelik yaklaşımların öne çıktığı bir dönemde, organik tarım AB’ye uyum süreci içerisinde olan Ülkemiz için bir avantaj olarak karşımıza çıkmaktadır.

İnsanların organik tarımsal üretime başlamasında etkili olan faktörler dikkate alındığında, gerek Ülkemizin sahip olduğu bu avantajı değerlendirmek gerek gelecek nesillere daha yaşanabilir bir dünya bırakmak amacıyla çevre ve insan sağlığına dost tarım uygulamaları hususunda gerekli tedbirleri almak ve organik tarımsal üretimi yaygınlaştırmak öncelikli hedefimiz olmalıdır.

Kaynaklar

1. YUSSEFİ, M. ve WILLER, H.,2007, “The World of Organic Agriculture Statistics and Emerging Trends”, www.soel.de.
2. KİRAZLAR, N.2001, “Ekolojik(Organik) Tarım Mevzuatı”, Türkiye 2. Ekolojik Tarım Sempozyumu, 14-16 Kasım 2001, Antalya, Syf.11-19.
3. TKB 2003, “Organik Tarımın Genel İlkeleri”, Tarım ve Köyişleri Bakanlığı, Ankara-2003.
4. AKSOY, U.2001, “Ekolojik Tarıma Genel Bir Bakış”, Türkiye 2. Ekolojik Tarım Sempozyumu, 14-16 Kasım 2001-Antalya, Syf.3-10.
5. ANIL, Ş. Ve YALÇIN, R. 2004, “Türkiye’de Organik Tarım Araştırmaları”, Tarım ve Köyişleri Bakanlığı, Türktarım Dergisi, Mart-Nisan 2004, Sayı:156, Syf. 52-53
6. AKSOY, U ve ark. 2005, AKSOY, U., TÜZEL, Y., ALTINDİŞLİ, A., CAN, H.Z., ONOĞUR, E., ANAÇ, D., OKUR, B., ÇİÇEKLİ, M., ŞAYAN,Y., KIRKPINAR, F., KENANOĞLU BEKTAŞ, Z., ÇELİK, S., ARIN, L., ER, C., ÖZKAN, C., ÖZENÇ, D.B., “Organik(=Ekolojik, Biyolojik) Tarım Uygulamaları” Türkiye Ziraat Mühendisliği VI. Teknik Kongresi, 3-7 Ocak 2005, Ankara, 291-314.
7. BAYDIR, F., 2004, “Bakanlığımızda Düünden Bugüne Organik Tarım”, Tarım ve Köyişleri Bakanlığı, Türktarım Dergisi, Mart-Nisan 2004, Sayı:156, Syf. 26-29.

8. SAYIN, C., “Dünya, AB ve Türkiye’de Organik Tarıma Yönelik Gelişmeler ve Politikalar”, İzmir Ticaret Borsası Yayınları, Yayın No:76.
9. www.igeme.org.tr
10. www.tarim.gov.tr

8. MODERN BİYOTEKNOLOJİ VE BİYOGÜVENLİK

Biyoteknoloji, özel bir kullanıma yönelik olarak ürün veya işlemleri dönüştürmek veya meydana getirmek için biyolojik sistem ve canlı organizmaları veya türevlerini kullanan teknolojik uygulamalar olarak tanımlanmaktadır (ESER,V.,2000).

Biyoteknoloji diğer birçok bilim dalından farklı olarak multi-disipliner bir özelliğe sahiptir. Nitekim biyoteknolojinin gelişmesine kimya, mikrobiyoloji, fizyoloji, biyokimya, moleküler biyoloji, genetik v.b. temel bilim dallarındaki gelişmelerin önemli bir katkısı olmuştur. Temel bilimlerdeki gelişmelerle birlikte biyoteknolojinin, çevre-biyoteknolojisi, gıda-biyoteknolojisi, tarım-biyoteknolojisi, tıbbi-biyoteknoloji, fermentasyon-biyoteknolojisi, gen-biyoteknolojisi gibi değişik uygulama alanları bulunmaktadır (KOLONKAYA, N.,2000).

Modern biyoteknoloji ise, rekombinant DNA, nükleik asitlerin hücre veya organellere doğrudan enjeksiyonu, farklı taksonomik gruplar arasında uygulanan hücre fizyonu gibi tabii fizyolojik çoğalma ve rekombinasyon engellerini ortadan kaldıran ve klasik ıslah ve seleksiyon yöntemlerince kullanılmayan in vitro nükleik asitlerin tamamı olarak tanımlanmaktadır (ESER,V.,2000).

Bir canlı türüne başka bir canlı türünden gen aktarılması veya mevcut genetik yapıya müdahale edilmesi yoluyla yeni genetik özellikler kazandırılmasını sağlayan bu modern biyoteknoloji tekniklerine Gen Teknolojisi, Gen Teknolojisi kullanılarak doğal süreçler ile edinilmesi mümkün olmayan yeni özellikler kazandırılmış organizmalara da Genetik Yapıları Değiştirilmiş Organizma (GDO) adı verilmektedir. Ülkemizde ise genetik yapısı değiştirilmiş tarımsal ürünleri ayırmak için “Transgenik ürün” tabiri de kullanılmaktadır.

8.1. Modern Biyoteknoloji Uygulamaları

Sağlık, tarım, hayvancılık, kimya, çevre gibi çeşitli alanlarda kullanılan modern biyoteknoloji en geniş kullanım alanını tarım ve hayvancılıkta bulmuştur.

Hayvancılık alanında çalışmalara baktığımızda, balıklar ve hayvanlarda yapılan modern biyoteknolojik çalışmalar sonucunda ekonomik olarak üretime sokulan en önemli canlı balıklar olup, değişik balık türlerinde farklı hastalıklara dayanıklılık genleri aktarılmıştır. Hayvanlarda ise kopyalamanın yanı sıra biyoteknolojik çalışmalar büyük bir gelişme içerisindedir. Nitekim ineklerde süt üretimini % 10-15 oranında artıran bir doğal hormonun rekombinant formu geliştirilmiştir (KEFİ, S.,2003).

Tarım alanında kullanım durumuna baktığımızda yüksek miktarda ve kalitede ürün almak amacıyla geleneksel kültür çeşitlerinin veya bunların yabani akrabalarının genetik yapıları değiştirilmektedir. En çok üzerinde çalışılan özellikler ise; hastalık ve zararlılara karşı dayanıklılık, yabancı ot ilaçlarına dayanıklılık, meyve olgunlaşma sürecinin değiştirilmesi, ürün kalitesinin artırılması, raf ve depolama süresinin uzatılması ile aromanın artırılmasıdır. Gen transferinde en başarılı olunan bitkiler domates, patates, mısır, soya fasulyesi, pamuk, tütün ve kolza olmuştur.

Başta ABD olmak üzere GDO'lu bitkilerin geniş alanlarda ticari üretimine 1996 yılında başlanmıştır. 1996 yılında transgenik bitkilerin toplam ekim alanı 1,7 milyon hektar iken 2006 yılına geldiğimize bu alan 102 milyon hektara ulaşmıştır.

Tablo 304. Dünyada Toplam Transgenik Bitki Ekim Alanları(1996-2006)

Yıllar	Ekim Alanı(Milyon Ha)	% Artış
1996	1,7	
1997	11,0	547
1998	27,8	153
1999	39,9	44
2000	44,2	11
2001	52,6	19
2002	58,7	12
2003	67,7	15
2004	81	20
2005	90	11
2006	102	13

Kaynak:TMMOB Teknik Kongre'05,
ISAAA Briefs No.32/2004-34/2005-35/2006

Dünyada ticari olarak en çok üretimi yapılan bitkiler sırasıyla soya, mısır, pamuk ve

kanoladır. Aktarılan özellikler bakımından durumu değerlendirdiğimizde yabancı ota dayanıklı transgenik bitkiler ilk sırada yer almaktadır. Toplam transgenik bitki ekili alanın % 68'inde yabancı ota dayanıklı transgenik soya, mısır, kanola, pamuk ve yonca yetiştirilmektedir. Toplam alanın 19'unu Bt geni aktarılmış zararlılara dayanıklı türler oluştururken, %13'ünde hem zararlı hem de yabancı ota dayanıklı türler oluşturmaktadır (JAMES, C., 2006).

Tablo 305. Türlerle Göre Transgenik Bitki Ekim Alanları (2006)

Transgenik Türler	Ekim Alanı (Milyon Ha)
Soya	58,6
Mısır	25,2
Pamuk	13,4
Kanola	4,8
Toplam	102

Kaynak:ISAAA Briefs No.35/2006

Dünyada toplam 102 milyon hektar alanda 10,3 milyon üretici tarafından transgenik bitkilerin ekimi yapılmıştır. Transgenik bitkilerin ekim alanındaki dağılıma baktığımızda toplam 102 milyon hektar alanın % 57,5'inde soya, % 24,7'sinde mısır, % 13,1'inde pamuk, % 4,7'sinde kanola yetiştirilmektedir.

Ülkeler bazında transgenik bitkilerin ekim alanlarının dağılımına baktığımızda 2006 yılında toplam ekim alanının % 53,5'ini tek başına ABD gerçekleştirmiştir. Bu ülkeyi % 17,6'lık pay ile Arjantin, % 11,3'lük pay ile Brezilya izlemektedir. Toplam transgenik türlerin ekim alanının % 82,4'ü bu üç ülke tarafından gerçekleştirilmiştir. Bu ülkeleri sırasıyla Kanada (% 6), Hindistan (% 3,7), Çin (% 3,4), Paraguay (% 2) izlemektedir.

Tablo 306. Ülkelere Göre Transgenik Bitki Eki lişleri (1996-2006)

Ülkeler	Ekim Alanı(Milyon Ha)										
	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
ABD	1,5	8,1	20,5	28,7	30,3	35,7	39,0	42,8	47,6	49,8	54,6
Arjantin	0,1	1,4	4,3	6,7	10,0	11,8	13,5	13,9	16,2	17,1	18
Kanada	0,1	1,3	2,8	4,0	3,0	3,2	3,5	4,4	5,4	5,8	6,1
Çin	-	0,0	<0,1	0,3	0,5	1,5	2,1	2,8	3,7	3,3	3,5
Paraguay	-	-	-	-	-	-	-	-	1,2	1,8	2
Brezilya	-	-	-	-	-	-	-	3,0	5,0	9,4	11,5
Güney Afrika	-	-	<0,1	0,1	0,2	0,2	0,3	0,4	0,5	0,5	1,4
Avustralya	<0,1	0,1	0,1	0,1	0,2	0,2	0,1	0,1	0,2	0,3	0,2
Hindistan	-	-	-	-	-	-	<0,1	0,1	0,5	1,3	3,8
Romanya	-	-	-	<0,1	<0,1	<0,1	<0,1	<0,1	0,1	0,1	0,1
İspanya	-	-	<0,1	<0,1	<0,1	<0,1	<0,1	<0,1	0,1	0,1	0,1
Urugay	-	-	-	-	<0,1	<0,1	<0,1	0,1	0,3	0,3	0,4
Meksika	<0,1	<0,1	0,1	<0,1	<0,1	<0,1	<0,1	<0,1	0,1	0,1	0,1
Portekiz	-	-	-	<0,1	-	-	-	-	-	<0,1	<0,05
Bulgaristan	-	-	-	-	<0,1	<0,1	<0,1	<0,1	-	-	-
Endonezya	-	-	-	-	-	<0,1	<0,1	<0,1	-	-	-
Kolombiya	-	-	-	-	-	-	<0,1	<0,1	<0,1	<0,1	<0,05
Honduras	-	-	-	-	-	-	<0,1	<0,1	<0,1	<0,1	<0,05
Filipinler	-	-	-	-	-	-	-	<0,1	0,1	0,1	0,2
Almanya	-	-	-	-	<0,1	<0,1	<0,1	<0,1	<0,1	<0,1	<0,05
Fransa	-	-	<0,1	<0,1	<0,1	-	-	-	-	<0,1	<0,05

Ukrayna	-	-	-	<0,1	-	--	-	-	-	-	-
İran										<0,1	<0,05
Çek Cum.										<0,1	<0,05
Slovakya											<0,05
Toplam		12,8	27,8	39,9	44,2	52,6	58,7	67,7	81,0	90	102

Kaynak:TMMOB Teknik Kongre'05
ISAAA Briefs No.32/2004-34/2005-35/2006

Dünyada 2006 yılında toplam 22 ülke tarafından transgenik türlerin yetiştiriciliği yapılmıştır. AB ülkelerinden sadece İspanya, Fransa, Çek Cumhuriyeti, Portekiz, Almanya, Slovakya'da transgenik ürün yetiştirilmektedir. 2006 yılı itibarıyla transgenik ürünlerin toplam değerinin 6,15 milyar dolar olduğu, 2007 yılında ise bu rakamın 6,8 milyar dolara ulaşacağı tahmin edilmektedir (JAMES, C.,2006).

8.2. Avantajlar

Modern biyoteknolojik yöntemlerle, tarımda elde edilen transgenik ürünler, klasik ıslah yöntemleri ile çözülemeyen ekonomik öneme sahip bazı problemlerin çözümünde önemli katkılar sağlamaktadır. Hastalık ve zararlılara dayanıklı genlerin aktarılması ve ilaçlara dayanıklılığın kazandırılması ile kullanılan ilaç miktarında azalma meydana geldiği ve de verimde bir artış olduğu ifade edilmektedir. Ürünlerin raf ömrünün uzatılması ve aromanın artırılması ile pazarlamada kolaylık sağlandığı, kültürel önlemlerle çözülmesi mümkün olmayan veya çok yüksek maliyet gerektiren tuzluluk, sıcak ve soğuk streslerine dayanıklı transgenik bitkilerin uzun vadede uygulama alanları bulması beklenmekte olup, A vitamini ve demir içeriği yüksek çeltik gibi besin değeri yüksek gıdalar üretilmesi gibi, sanayide farklı amaçlı kullanıma yönelik ürünler üretilmektedir.

8.3. Dezavantajlar

Modern biyoteknolojinin sunduğu bu avantajları yanında transgenik ürünlerin tabiatla yetişen diğer ürünlerden farklı olarak kendi türlerine ait olmayan genleri taşıdıklarından bazı riskleri de beraberinde getirmektedir. Modern biyoteknoloji ürünlerinin kısaca GDO'ların risk oluşturma ihtimalinin bulunduğu başlıca alanların sağlık, çevre ve sosyo-ekonomik yapısıdır.

Sağlık üzerindeki risklerin başında alerji gelmektedir. Yabancı genetik materyal tarafından oluşturulan proteinlerin alerji sorunu bulunan insanlarda rahatsızlıklara yol açma ihtimali bulunmaktadır. GDO'ların potansiyel bir toksisiteye sahip olduğu ve bu toksinlerin uzun dönemde insan sağlığı üzerinde ne gibi bir etki yapacağına ilişkin yeterli bilgi bulunmamaktadır. Çeşitli araştırmacılar tarafından transgenik bitkilerin kanserojen etkisinin olabileceği ve bu transgenik bitkilerde besin kalitesinde bozulmaların olabileceği ifade edilmektedir. Ayrıca gen aktarımında işaretleyici gen olarak antibiyotiğe dayanıklılık genlerinin kullanılması neticesinde insanlarda

antibiyotiğe dayanıklılığın artması ve antibiyotik tedavisine cevap vermeme gibi olasılıklarda sağlık üzerindeki risklerdendir.

Çevresel risklere baktığımızda karşımıza çıkan en önemli sorunlardan biri GDO'ların biyolojik çeşitlilik üzerindeki etkileridir. Transgenik bitkilerin çiçek tozlarının rüzgar, böcekler, kuşlar, bakteriler tarafından taşınması sonucunda diğer bitki türleri de bu durumdan etkilenebilecektir. Gen kaçışları neticesinde yabani türlerde etkilenebilecek olup, bitkisel gen kaynaklarının kaybedilmesi dahi söz konusu olabilecektir.

Biyolojik çeşitlilik yanında genetik kirlilik, ekosistemdeki tür dağılımın ve dengenin bozulması, genetik olarak değiştirilmiş mikroorganizmaların toprak mikro organizma yapısına olumsuz etki etmesi, virüs kaynaklı genlerin dayanıklılık genini diğer virüslere transfer etme olasılıkları bulunmaktadır.

GDO'ların risk oluşturduğu bir diğer alanda sosyo-ekonomik yapıdır. İnsanların gıda ve tarım alanında ihtiyaç duyduğu talebin karşılanmasında, bitki ve hayvan genetik kaynakları en önemli unsurlardır. Temel gıdaları sağlayan bu kaynakların yok olması doğrudan insan yaşamını etkileyecek olup, konunun ekoloji yanında sosyo-ekonomik yönü de bulunmaktadır (TAHTACIOĞLU, L., 2005).

Transgenik ürünlerin tohumlarının transgenik olmayanlara göre aktarılan özelliğe bağlı olarak % 25-% 100 arasında daha pahalı olup, tohumluğun da her yıl yenilenmesi gerekmektedir (KEFİ, S.,2000). Özellikle küçük çiftçilerin bu durumdan olumsuz etkileneceği, bunun yanında klasik ve transgenik çeşitlerin aynı bölgede ekilmesi halinde bir karışma olması yani transgenik olmayan üretimin olumsuz etkilenmesi bir başka risk unsurunu oluşturduğu; organik ve sürdürülebilir tarım yöntemlerinin de olumsuz etkilenme ihtimali karşılaşılabilecek sosyo ekonomik riskler arasındadır. Ayrıca modern biyoteknoloji alanındaki pek çok yenilik patente bağlanmış olması patent uygulamasının, teknolojiyi üretmeyen ancak kullanmak durumunda olan ülkelerde nasıl bir bedel ödemesine yol açacağı da bir diğer sosyo-ekonomik risktir.

8.4. Biyogüvenlik

Modern biyoteknolojinin sunduğu imkanlar yanında, bu teknoloji ile elde edilen ürünlerin insan ve hayvan sağlığı,biyolojik çeşitlilik, çevre, sosyo-ekonomik yapı açısından taşıdığı riskler biyogüvenlik kavramını da beraberinde getirmiştir.

Biyogüvenlik, modern biyoteknoloji tekniklerinin uygulamalarının ve modern biyoteknoloji ürünlerinin insan sağlığı ve biyolojik çeşitlilik üzerinde oluşturabileceği olumsuz etkilerin belirlenmesi sürecini(risk değerlendirme) ve belirlenen risklerin meydana gelme olasılığının ortadan kaldırılması ya da, meydana gelme durumunda oluşacak zararların kontrol altında tutulması için (risk yönetimi) alınan tedbirleri kapsamaktadır (DPT,2000).

Biyogüvenlik tedbirleri konusunda ülkeler arasında bağlayıcılığı olan yasal düzenleme Cartagena Biyogüvenlik Protokolüdür. Cartagena Biyogüvenlik Protokolü Birleşmiş Milletler Biyolojik Çeşitlilik Sözleşmesine ek bir protokol olarak kabul edilmiştir. 24 Mayıs 2000 tarihinde imzaya açılan ve Dünyada 11 Eylül 2003’de yürürlüğe giren Protokol ülkemizde 24.06.2003 tarih ve 25148 sayılı Resmi Gazete’de yayınlanan 4898 sayılı Kanunla onaylanmış, 11 Ağustos 2003 tarih, 25196 sayılı Resmi Gazete yayımlanarak 24 Ocak 2004 tarihinde yürürlüğe girmiştir

Cartagena Biyogüvenlik Protokolü, GDO’ların kullanımında biyogüvenlik konusunda en etkin ve kapsamlı düzenleme olarak karşımıza çıkmaktadır. Cartagena Biyogüvenlik Protokolüne taraf olan ülkeler, risk değerlendirme, risk yönetimi, belgeleme, yasa dışı hareketlere karşı önlemler, halkın bilgilendirilmesi, bilgi alışverişi, kaza ve acil durum tedbirleri ile sosyo-ekonomik değerlendirme gibi yükümlükleri üstlenmişlerdir

8.5. Ülkemizde Durum

Ülkemizde halihazırda transgenik ürünlerin üretimi yapılmamakla birlikte biyoteknoloji çalışmaları üniversiteler, Tarım ve Köyişleri Bakanlığı Tarımsal Araştırmalar Genel Müdürlüğüne bağlı Araştırma Enstitülerinde yapılmaktadır. Mevcut çalışmalar herhangi bir üründe transgenik ürün elde edebilecek düzeye gelmemiştir. Çalışmaların büyük çoğunluğu teşhis ve karakterizasyon ağırlıklı olarak yürütülmektedir.

Ayrıca Tarım ve Köyişleri Bakanlığı bünyesinde “Transgenik Kültür Bitkilerinin Alan Denemeleri Hakkında Talimat” kapsamında Tarımsal Araştırmalar Genel Müdürlüğü’nün kontrol ve denetiminde araştırma enstitüleri tarafından transgenik patates (patates böceği ve y virüsüne dayanıklı), mısır(mısır kurdu ve mısır koçan kurduna dayanıklı) ve pamuk(herbisit, pembe ve yeşil kurda dayanıklı)çeşitler için tarla denemeleri yürütülmektedir (TAGEM).

Tarım ve Köyişleri Bakanlığı Tarımsal Araştırmalar Genel Müdürlüğü tarafından yürütülen DPT destekli “Biyogüvenlik Araştırma ve Geliştirme Projesi” kapsamında GDO’ların denetimi ve kontrolü için laboratuvar altyapılarının oluşturulmaya çalışılarak, düzenlenen 8 adet eğitim programı ile 54 personelin eğitimi sağlanmıştır (SÜREK, M.2005). Ülkemizde yürütülen çalışmaların yanında, transgenik ürünlerin analizi TÜBİTAK, Tarım ve Köyişleri Bakanlığı Ankara İl Kontrol Laboratuvarı ile Bursa Gıda Kontrol ve Merkez Araştırma Enstitüsü’nde yapılabilmektedir.

Konu ile ilgili çalışmalar başlamış olmasına karşın yeterli olduğunu söylemek mümkün değildir. Nitekim, ülkemizde AR-GE çalışmalarına ayrılan kaynakların yetersiz olması, ayrılan kaynağında çok fazla kişi arasında paylaştırılması, araştırmaların birbirinden kopuk olması, yetişmiş eleman sayısının yetersizliği yanında laboratuvar gibi teknik alt yapının yetersizliği de önemli bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu durumda teknolojiyi geliştirecek, ve bu teknolojinin ülkemizde üretilmesini sağlayacak alt yapı tamamlanmadığında, ülkemiz teknolojiyi

üreten değil alan ülke konumuna düşerek dışa bağımlı olası kaçınılmaz olacaktır. Bu nedenle gerek protokoldeki sorumlulukların yerine getirilmesi gerekse bilimdeki gelişmelerin takip edilmesi bakımından teknolojinin ülkemizde üretilmesi için gerekli tedbirler alınmalıdır.

Bu çalışmalar yanında biyogüvenliğin sağlanmasına yönelik yasal düzenlemelerde bizim açımızdan son derece önemlidir. Nitekim taraf olduğumuz Cartagena Biyogüvenlik Protokolünün uygulanmasına yönelik olarak ihtiyaç duyulan yasal, idari ve teknik alt yapının belirlenmesi amacıyla “Ulusal Biyogüvenlik Çerçevesinin Projesi” Tarım ve Köyişleri Bakanlığı Tarımsal Araştırmalar Genel Müdürlüğü tarafından yürütülmüştür. Proje faaliyetleri kapsamında “Ulusal Biyogüvenlik Kanun Taslağı” hazırlanmıştır. Kanun tasarısı ile ilgili çalışmalar devam etmekle birlikte henüz tamamlanmamıştır. Ülkemizde yürürlükte olan mevzuatların GDO’ları içermemesi ve kanun taslağı ile ilgili çalışmaların tamamlanmamış olması nedeniyle yasal bir boşluk söz konusudur. Bu boşluk transgenik ürünlerin ithalatı konusunda da devam etmektedir. Gümrüklerimizde GDO analizi yapacak laboratuvarların bulunmaması, girişlerin beyana dayalı olarak gerçekleştirilmesi neticesinde gümrüklerde kontrol yapılamamaktadır.

Bununla birlikte bir diğer üzerinde durulması gereken konu ise halkın bilgilendirilmesi ve karar alma sürecine katılımıdır. GDO’ların avantaj ve dezavantajları hakkında toplum bilgilendirilerek ve GDO’lu ürünler etiketlenerek kişilere seçme hakkı tanınmalıdır. GDO’lar ile ilgili karar vermede en önemli unsurlar arasında tüketici tercihleri gelmektedir. Günümüzde ve özellikle AB’ye uyum sürecinde olan ülkemizde tüketici tercihlerinin giderek önem kazandığı da dikkate alındığında GDO’lu ürünlerin etiketlenmesi ve halkın ne yediğini bilmesi gerekmektedir.

Ülkemizde GDO’lu ürünlerin üretimi yapılmamakla birlikte, bu yönde bir üretim kararına varmadan önce aşağıdaki hususlar dikkatle irdelenmelidir.

- Ülkemizde 10.000 civarında bitki türü olduğu ve bunun da 3000 tanesinin endemik özellikte olduğu dikkate alındığında biyolojik çeşitliliği bakımından son derece zengin olan ülkemiz için GDO’lar önemli bir risk taşımaktadır. Nitekim, transgenik bitkilerin çiçek tozlarının rüzgar, böcekler, kuşlar, bakteriler tarafından taşınması sonucunda diğer bitki türleri de bu durumdan etkilenebilecektir. Gen kaçışları neticesinde yabani türlerde etkilenebilecek olup, bitkisel gen kaynaklarının kaybedilmesi dahi söz konusu olabilecektir.
- Tarımsal ürün ihracatımızda özellikle de yaş meyve sebze ile organik ürün ihracatımızda önemli bir pazar durumunda olan AB ülkelerinde tüketicilerin transgenik ürünlerin tüketimine pek sıcak bakmadığı dikkate alındığında üreticilerimizin bir pazarlama sorunu ile karşı karşıya kalma olasılığı da dikkate alınmalıdır.
- Transgenik ürünlerin tohumlarının transgenik olmayanlara göre değiştirilen özelliğe bağlı olarak % 25-% 100 arasında daha pahalı olduğu ifade edilmektedir. Bu ürünlerin tohumluk fiyatlarının yüksek olması ve tohumluğun her yıl yenilenme gerekliliği nedeniyle tohum alımını uzun süre devam ettiremeyecek olan küçük çiftçiler zarar görme ihtimali oldukça yüksektir.

- Modern biyoteknoloji alanındaki pek çok yeniliğin patente bağlanması, teknolojiyi üretmeyen ancak kullanmak durumunda olan ülkemizin bir bedel ödemesi anlamına gelmektedir ki bunun maliyeti yine üreticiye yansımaktadır.
- Transgenik ürünler farklı üretim sistemlerini de beraberinde getirecektir. Zararlılara dayanıklı transgenik bitkilerde dayanıklılığın devamının sağlanması için üreticiler tarafından arazilerinin belli bir kısmında transgenik olmayan bitkinin yetiştirilmesi gerekecektir (refüj uygulaması). Bu durumda üretici mevcut arazisinin tamamını kullanamaması nedeniyle arazinin belli bir kısmından ürün alabileceğinden, toplam üretim miktarı da o oranda düşük olacaktır. Ayrıca yabancı tozlanan türlerde gen kaçışını önlemek için izolasyon mesafesi konması gerekebilecektir. İzolasyon mesafesi olarak bırakılan alanda başka bir tür yetiştirilebilse de mekanizasyon, işçilik, pazarlama açısından pek de ekonomik olmayacaktır. Ülkemizin işletme yapısına bakıldığında bu tür bir üretimin ne kadar ekonomik olacağının oldukça iyi irdelenmesi gerekmektedir.
- Üretimi etkileyecek bir diğer faktör, yabancı ot ilaçlarına dayanıklı hale getirilmiş transgenik çeşitlerin üretildiği alanlarda bir sonraki yıl gelişebilecek kendi gelen bitkilerin, diğer bir ürün için yabancı ot konumunda olup, yabancı ot ilaçları ile mücadeleleri güç olacaktır. Bu da ayrıca dikkate alınması gereken hususlardan biridir.

Transgenik ürünlerin üretiminden önce özellikle üzerinde durulması gereken en önemli nokta bu ürünlerden beklenen azami fayda ile azami risklerin kıyaslanmasıdır. Bir karar vermeden önce transgenik ürünlerin ülkemizde gerçekten tarımsal bir soruna çözüm olup olmadığı, ülkenin bu ürünlere ihtiyacının olup olmadığı, fayda ve zarar analizlerinin kısaca sosyo-ekonomik değerlendirmenin yapılması büyük önem taşımaktadır.

Sonuç

Günümüzde bilim ve teknoloji hızlı bir gelişim içerisinde. Modern biyoteknoloji ise bunun en önemli örneklerinden biridir. Kullanılan materyalin doğrudan canlı varlıklar olması nedeniyle gelecekte en fazla tartışılan konulardan biri modern biyoteknoloji olacaktır. Ülkemizin dünyadaki gelişmelerden uzak kalması düşünülemez. Ülkemizin, dünyada bilim ve teknolojiye sağlanan ilerlemeleri takip etmesi, gelişen teknolojilerin sunduğu imkanlardan faydalanabilmesi, araştırmaların yapılması, herhangi bir risk durumunda gerekli tedbirlerin alınabilmesi, sosyo-ekonomik değerlendirmenin yapılabilmesi, bu teknolojinin olası faydalarından istifade edilebilmesi bakımından teknik alt yapı tamamlanmalı, konuya yönelik olarak yürütülecek eğitim faaliyetleri ile uzman personel oluşturulmalıdır. Bu amaçla başta araştırma ve geliştirme faaliyetleri olmak üzere konu ile ilgili yapılacak çalışmalar için gerekli kaynak ayrılmalıdır.

Konunun biyolojik çeşitlilik, insan ve hayvan sağlığı, çevre ve sosyo-ekonomik yapı açısından taşıdığı önem dikkate alındığında, GDO ve ürünlerinin ithalatına, üretimine yani piyasaya sürülmesine izin vermeden önce, yasal düzenlemeler tamamlanmalı, GDO analizi yapacak alt yapı oluşturulmalı, biyogüvenlik takas mekanizması ile sosyo-ekonomik değerlendirmeyi yapacak mekanizma kurulmalıdır. Ayrıca bu üretim metodunu benimsemeyen

önce, üretimi ve verimi artıracak yöntemler öncelikle devreye sokulmalı, bu amaçla üretimde kullanılan girdilerin üreticilerimiz tarafından ucuza temin edilmesi sağlanmalı, sürdürülebilir tarım yöntemleri öncelikle ele alınmalıdır.

Bilindiği üzere, tarım gelişmişlik düzeyi ne olursa olsun tüm ülkeler için hayati öneme sahip vazgeçilmez bir sektör olup, ekonomik kalkınma ve yoksullukla mücadelede önemli bir rol oynamaktadır. Gelişmiş ülkeler de bugün bulundukları noktaya tarıma verdikleri önem sayesinde ulaşmışlardır. Ülkemizin sahip olduğu potansiyelin en iyi şekilde değerlendirilmesi ve sahip olduğumuz kaynakların korunması bakımından, etkin, yaygın ve bilimsel bir izleme ve denetim mekanizması geliştirilmeli, modern biyoteknoloji uygulamalarından etkilenecek taraflar olan üretici ve tüketiciler bilgilendirilmeli, teknolojinin doğru ve güvenilir kullanımı sağlanmalıdır.

Kaynaklar

1. AYGÜN, B., 2004, “Tarımda Biyoteknoloji”, 07.03.2004 tarihli Radikal Gazetesi.
2. TAGEM, “Genetik Olarak Değiştirilmiş Organizmalar ve Biyogüvenlik” Tarımsal Araştırmalar Genel Müdürlüğü Yayınları.
3. KEFİ, S.,2000, “Modern Biyoteknoloji ve Biyogüvenlik”, Küreselleşme Sürecinde Biyoteknoloji ve Biyogüvenlik, Sempozyum Bildirileri, 23-24 Ekim 2000,ANKARA
4. KEFİ, S.,2003, “Genetik Modifiye Organizmalar ve Gıdalarda Kullanımı” Konulu Panel, TMMOB Gıda Mühendisleri Odası, 24 Mayıs 2003, ANKARA.
5. ÖZEGEN, M., TUNAİL, N., ESER, V., TUNCER, P.B., “Tarımsal Biyoteknoloji Komisyon Raporu”, Türk Ziraat Yüksek Mühendisleri Birliği ve Vakfı, 1997, ANKARA.
6. DPT, 2000, “Biyoteknoloji ve Biyogüvenlik Özel İhtisas Komisyonu Raporu”, Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı, ANKARA.
7. TAHTACIOĞLU, L., 2005, “Bitki ve Hayvan Genetik Kaynaklarının Korunması”, Dünya Gıda Günü Sempozyumu,14-15 Ekim 2005, ANKARA .
8. “GDO ve Etkileri Paneli”, Tarım ve Mühendislik Dergisi, Sayı: 72, 2005, ANKARA.
9. SÜREK, M.2005, “Biyogüvenlik Protokolü ve Biyolojik Çeşitlilik Sözleşmesi’nde Teşvikler Tartışma Toplantısı”, Türkiye Çevre Vakfı Yayını, 17-18 Şubat 2005, ANKARA.
10. JAMES, C., 2006, ISAAA Brief 35-2006: Executice Summary, www.isaaa.org, 2006.
11. ÖZEGEN, M., ERTUNÇ, F., KINACI, G., YILDIZ, M., BİRSİN, M., ULUKAN, H., EMİROĞLU, H., KOYUNCU, N., SANCAK, C., “Tarım Teknolojilerinde Yeni Yaklaşımlar

ve Uygulamalar: Bitki Biyoteknolojisi”, TMMOB Ziraat Mühendisleri Odası, VI. Teknik Kongresi, 3-7 Ocak 2005, ANKARA.

9. DOĞAL AFETLERDEN KORUNMA VE TARIM SİGORTASI

Tarım, doğal, ekonomik ve sosyal risklerden en çok etkilenen bir sektördür. Bundan dolayı tarım üstü açık fabrikaya benzetilir.

Tarım stratejik önemi nedeniyle desteklenmesi ve uzun vadeli istikrarlı politikalarla yönlendirilmesi gereken bir sektördür. Türkiye’de tarım sektörü uzun yıllar boyunca yetersiz politikalarla idare edilmiş ve bu nedenle de sorunlar giderek büyümüştür. Bu sorunlardan birisi de sigortadır. Tarımda, teknik tedbirler ile önlenmesi mümkün olmayan riskler sık sık görülmekte çiftçiler için her yıl büyük felaketlere neden olmaktadır. Bütün gelişmiş ve bir çok gelişmekte olan ülkelerde olduğu gibi, ancak tarım sigortaları uygulamasıyla bu felaketlerin neden olduğu zararlar karşılanabilir.

Gelişmiş ülkelerin yıllar önce başlatmış oldukları “tarımda risk yönetim teknikleri” uygulamaları ve alt yapı çalışmaları sonucu “doğa” olayları büyük ölçüde “afet” olmaktan çıkarılmıştır. Bu ülkeler kendi doğal, sosyal, temel ekonomik yapılarıyla tarım politikaları dikkate alınarak bilinçlendirilmiş tarım sigorta sistemlerini kurmuşlar ve böylece çiftçilerinin çok az bir masrafla zararlarını karşılayarak muhtaç oldukları ekonomik ve sosyal güvenceye kavuşmaları sağlanmıştır. Sigortadan amaç sigortalının net varlığında bir azalma meydana gelmesini önlemektir. Bunun için sigorta sektöründe oluşan yığın hasarları karşılamak için her ülkede çeşitli şekillerde devlet desteği yapılmaktadır. Ülke tarımındaki teknolojik gelişmelere karşın kontrol edilmeyen doğal afetlerin sebep olacağı ürün ve hayvan kayıplarından doğan zararlar tarım sigortaları vasıtasıyla karşılanabilirler.

9.1. 2006 Yılına Kadar Türkiye Tarımında Afet Yönetimi

9.1.1. 5254 Sayılı Kanun Uygulamaları

Ülkemizde tarımda afet yönetimi 1948 yılında yayınlanan 5254 sayılı Muhtaç Çiftçilere Ödünç Tohumluk Verilmesi hakkında Kanun ile başlamıştır. 5254 sayılı Kanun, kuraklık, don, sel,

haşere, yangın ve benzeri afetlerden dolayı, ürettiği ürünü en az %40 oranında zarar gören üreticilere, ürettiği ürünü %40'ın altında zarar görmesine rağmen, tohumluk almayacak durumda olan üreticilere ve ürünleri zarara uğramamasına rağmen herhangi bir sebeple fakru zarurete düşerek tohumluğunu dahi alamayacak üreticilere, faizsiz olarak tohumluk dağıtımı yapılmasını öngörmüştür. Kanuna göre, üreticilere tohumluk verip verilmeyeceği, mülkiye amirlerinin başkanlığında, Tarım ve Köyişleri Bakanlığı ile Maliye Bakanlığından birer temsilci, Ziraat Bankası Şube Müdürü ile Ziraat Odası temsilcisinden oluşan Komisyonlarda karar verilmiştir. Üreticiler aldığı tohumluk karşılığını Ziraat bankasınca belirlenen vadelere göre ödemekte, vade tarihinde oluşacak yeni bir afette borç bir yıl ertelenmiştir.

Doğal afetlerden sadece çiftçinin ekim veya dikimde kullandığı tohumlar değil, aynı zamanda el emeği, gübreleme, ilaçlama, sulama ve diğer girdiler için yaptığı yatırımları da zarar görmektedir. Bu nedenle zarar gören ürünlere ait sadece tohumluk yardımını öngören 5254 sayılı Yasa, çiftçilerin yatırımlarının korunması için yeterli olamamıştır.

Üreticiler afetler karşısında zarar gören ürünlerine karşılık Kanun kapsamında aldıkları tohumlukların karşılığını, bazı yıllarda üst üste yaşanan afetlerden dolayı ödeyememiş, biriken borçlar Ziraat Bankasında görev zararı oluşmasına sebep olmuştur. Oluşan zararların faturası üreticiye mal edilmiştir. Oluşan görev zararları ve tarımda afet yönetimine ilişkin 5254 sayılı Kanun'un yetersiz olması aynı zamanda dünyada gelişen devlet destekli tarım sigortaları uygulamalarının ülkemizde de benimsenmesinin gerekliliği gibi sebeplerle, Tarım politikalarında önemli değişikliklerin yaşandığı 2000'li yıllarda 5254 sayılı Kanun da nasibini almıştır. 5254 sayılı Kanun 3 Temmuz 2001 tarihinde yayınlanan 4684 sayılı Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun'un 4. Maddesi ile yürürlükten kaldırılmıştır.

9.1.2. 2090 Sayılı Tabii Afetlerden Zarar Gören Çiftçilere Yapılacak Yardımlar Hakkında Kanun Uygulamaları

2090 sayılı Tabii Afetlerden Zarar Gören Çiftçilere Yapılacak Yardımlar Hakkında Kanun 20.06.1977 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Kanunla, yangın, yersarsıntısı, yer kayması, fırtına, taşkın, sel, don, dolu, kuraklık, haşere ve hastalık gibi nedenlerle tarımsal varlıkları en az %40 oranında zarar gören bu zararı tarımsal veya başka gelirleri ile karşılayamayan, borç bulma imkanı olmayan çiftçilere veya ürünü %40'ın altında zarar görmesine rağmen kredi alma imkanı olmayan, başka geliri bulunmayan, dolayısıyla tarımsal faaliyetlerini devam ettiremeyecek ve geçimini sağlayamayacak durumda olan çiftçilere, kredi açma, karşılıksız mal veya para yardımında bulunma, teknik yardım, yapılacak veya onarılabacak tesis yardımına katılma şeklindeki yardımlardan biri yapılmaktadır.

Oluşan zararların boyutları ve hangi çiftçilere ne kadar yardım yapılacağı il ve ilçelerde oluşturulan hasar tespit komisyonlarınca belirlenmektedir.

Kanun gereğince yapılacak yardımların karşılanması amacıyla Tarım ve Köyişleri

Bakanlığı bütçesinden karşılanmak suretiyle fon oluşturulmuştur. Oluşturulan fonun bütçesinin Tarım ve Köyişleri Bakanlığı Bütçesinin %10'undan az olamayacağı Kanunla zorunlu tutulmuştur. 2090 sayılı Kanun 20.06.1977 tarihinde yürürlüğe girmesine rağmen, söz konusu Kanuna ödenek ayrılmadığı için zarar gören çiftçilere bu Kanun kapsamında 1995 yılına kadar yardım yapılamamıştır.

23.07.1995 tarih ve 4123 sayılı Tabii Afet Nedeniyle Meydana Gelen Hasar ve Tahribata İlişkin Hizmetlerin yürütülmesine Dair Kanun'un 7. Maddesi ile 2090 sayılı Kanun fonuna ilk kez kaynak aktarılmıştır.

Ancak, 3 Mart 2001 yılında yayınlanan 4629 sayılı Bazı Fonların Tasfiyesi Hakkında Kanun ile 2090 sayılı Kanunda yer alan fon kaldırılmıştır. Kanunla yardımların ne şekilde yapılacağı ise 03.06.2002 tarihinde yayınlanan Tabii Afetlerden Zarar Gören Çiftçilere Yapılacak yardımlar hakkında Esas ve Usuller yayınlanmıştır. Esas ve Usullere göre her yıl Bakanlık bütçesinin Afet Tertibine konulacak ödenek ile karşılanması sağlanmıştır. Ancak afet tertibi bütçesine de yeterli kaynak aktarılamaması Kanunun uygulanabilir olmasını engellemiştir.

5254 sayılı Kanun kaldırıldıktan sonra ülkemiz yaşanan tarımsal afetlerin verdiği hasar tespitleri ve ödemeleri 2090 sayılı Kanun kapsamında değerlendirilmeye başlanmıştır. 2090 sayılı Kanun'a göre zarar tespitleri çiftçilerin tüm mal varlığı üzerinden yapıldığından ve asgari %40 zarar kriteri olarak kabul edildiğinden, her yıl yaşanan afetlerden üreticilerimiz ciddi oranlarda zarara uğramasına rağmen yardım edilmemektedir. Bu kanun kapsamına giren az miktardaki zararın da kaynak yetersizliği sebebiyle ödenememesi üreticilerimizin 2001 yılından 2006 yılına kadar afetler karşısında çaresiz kalmasına sebep olmuştur.

Afetler karşısında yapılacak yardımın kaynağı belli olmasına rağmen Bakanlıkça ödenek ayrılmaması sebebiyle 2001 yılından itibaren 2090 sayılı Kanunla tespit edilecek zararların karşılığı 2005 yılına kadar ödenememiştir. 2004 yılında ülke genelinde yaşanan don afeti tarım sektörüne önemli boyutlarda zararlar vermiştir. Birçok üretici ürünlerinin %100'ünü kaybetmesine rağmen hasar tespitlerinde Kanun gereği tüm mal varlığı dikkate alındığı için herhangi bir zarar oluşmadığı kararı alınmıştır. 2004 ve 2005 yıllarında az miktarda ayrılan kaynakla zararların çok düşük miktarları ödenebilmiştir. 2006 yılı Şubat ayı itibariyle ise halen 2001 yılından bugüne kadar ödenemeyen zarar bedellerini üreticiler beklemektedir.

5254 sayılı Kanun ile 2090 sayılı kanun'un amaç ve kapsamı incelendiğinde tarımda afet yönetiminin sağlanması konusunda önemli Kanunlar olduğu görülmektedir. Ancak, 2090 sayılı Kanun'a bugüne kadar gerçekten mağdur durumda olan ve yaşadığı afet sonucunda geçimini sağlayamayacak çiftçilere yardım yapılması için gerekli kaynak aktarımı söz konusu olmamıştır. 5254 sayılı kanun ise tek başına yeterli olamamıştır. Özellikle afet yönetimine ilişkin çiftçiler tarafından beklenen devlet destekli tarım sigortası Kanunu çıkarılmadan, 2001 yılında çiftçi için önemli olan 5254 sayılı Kanun'un yürürlükten kaldırılması, 2090 sayılı Kanun'un ödenek

yetersizliği sebebiyle uygulanabilirliğinin olmaması üstü açık fabrika konumunda olan tarım sektörünü ve çiftçileri çaresiz bırakmıştır.

9.1.3. Tarım Sigortası

Ülkemizde tarımda afet yönetiminin sağlanması konusunda uygulanan Kanunların yanı sıra özel sigorta şirketleri de tarımsal ürünleri sigorta ederek sisteme yardımcı olmuşlardır. Ancak ülkemizde tarım sigortaları uygulamaları 1957 yılında başlamış olmasına ve risklerin giderek arttığı bilinmesine rağmen, tarım sigortaları için bir devlet politikasının oluşmamış olması, sigorta sektörlerindeki bilgi ve ilgi eksikliği, üreticilerin sigorta konusunda yeterli bilgiye sahip olmamaları ve daha çok 5254 ve 2090 sayılı Kanundan faydalanma isteği tarım sigortasının gelişimini engellemiştir.

Ülkemizdeki 62 özel şirketten 2006 yılına kadar 9 sigorta şirketi tarafından tarım sigortası uygulanmıştır. Şirketlerin uygulamış oldukları sigortaların kapsamaları, tarım ürünleri dolu sigortası, sera sigortası, hayvan hayat sigortası, kümes hayvanları sigortası şeklinde olmuştur. Tarımda sigortalılık oranı dolu %0.1, hayvanda ise %0,5 civarında kalmış, diğer konularda ise yok denecek az seviyede oluşmuştur.

Tarım Sigortaları'nın geliştirilmesi için 1987 yılından itibaren planlı bir çalışma başlatılmıştır. Planlı çalışmalardan sonra, Tarım Sigortaları konusu tarım sektöründe de ilgi görmeye başlamış, 6. Beş Yıllık Kalkınma Planında“ Tarım sigortalarının gelişmesi için devlet desteğini öngören yasal düzenlemelerin yapılması” şeklinde yer almıştır. Bu 7. ve 8. Kalkınma Planlarında aynı şekilde devam etmiştir.

2000 yılında Tarım ve Köyişleri Bakanlığının başlattığı Tarım Reformu Uygulama Projesi (TARUP)-Agricultural Reform Implementation Project (ARİP) çerçevesinde tarımda devlet destekli doğal afet sigortalarının başlaması öngörülmüştür.

2002 yılı sonunda 58.Hükümetin “Acil Eylem Planı”nda da tarım sigortalarının geliştirilmesi için bundan sonraki yapılacak uygulamalara esas olacak hedefler belirlenmiştir. Ancak , devlet destekli tarım sigortaları Kanunu 2005 yılında çıkarılabilmektedir.

9.1.3.1. 5363 Sayılı Tarım Sigortaları Kanunu

Özellikle 2001 yılından itibaren yaşadığı afetler karşısında çaresiz bırakılan üreticiler devlet destekli tarım sigortaları uygulamasının başlatılmasını umutla beklemişlerdir. Umutla beklenen 5363 sayılı Tarım Sigortaları Kanunu 21 Haziran 2005 tarihinde yayınlanarak yürürlüğe girmiştir.

Kanun bir yandan çiftçinin ödeyeceği sigorta primine Devlet desteği verilebilmesini sağlarken, diğer yandan sigortacılık uygulamalarını yeknesak hale getirmeyi, teminat kapsamını genişletme ve çeşitlendirmeyi, tazminat ödemelerinin en kısa sürede yapılmasını, tarım sigortalarını ülke genelinde geliştirme ve yaygınlaştırmayı hedefleyen bir sistem öngörmüştür.

Yapılacak sigortalar karşılığında üstlenilen riskler, sigorta şirketlerinin çiftçilerden aldıkları primler ve devletin sağlayacağı prim destekleri Tarım Sigortaları Havuzu'nda toplanmakta, çiftçilerin uğrayacağı zararlar da, bu Havuzdan karşılanmaktadır.

Kanun, Havuzun işleyişine ilişkin uygulama esaslarını, hasar tespit işlemlerine ilişkin esas ve usulleri belirlemek, kanun kapsamında tarım sigortaları alanında faaliyet göstermek isteyen sigorta şirketleri ve havuz Tarım Sigortaları Havuz İşletmesi A.Ş ile sözleşme yapmak, kapsama alınacak riskler ve prim desteğinin belirlenmesi için çalışmalar yaparak önermek ve uygulamada karşılaşılan sorunları tespit etmek, bunların çözümüne yönelik çalışmalar yapmak üzere Tarım Sigortaları Havuzu Yönetim Kurulu'nu görevli ve sorumlu kılmıştır.

Havuzun bütün iş ve işlemleri, sisteme katılan ve Devlet destekli tarım sigortası poliçesi satmaya yetkili sigorta şirketlerinin ortaklaşa kurdukları TARSİM A.Ş. tarafından yürütülmektedir.

Kanun'a göre, her yıl teminat altına alınacak riskler, ürünler, kapsama alınacak bölgeler ve destekleme miktarları 7 kişiden oluşan Tarım Sigortaları Havuzu Yönetim Kurulunun teklifi üzerine Bakanlar Kurulunca belirlenmektedir.

Sistemin ülkemizde ilk kez uygulanıyor olması ve ilgili yönetmeliklerin çıkarılmasının zaman alması ile 2006 yılı uygulamasına ilişkin Bakanlar Kurulu Kararı 28.02.2006 tarih ve 26094 sayılı Resmi Gazetede yayınlanarak yürürlüğe girmiştir.

Bakanlar Kurulu Kararına göre 2006 yılında; önsöz kütüğü ve soy kütüğüne kayıtlı olan süt sığırları ile kapalı sistemde üretim yapan, bio güvenlik ve hijyen tedbirlerini almış tesislerde yetiştirilen kümes hayvanları sigorta kapsamına alınmıştır. Bitkisel ürünlerde ve seralarda dolu riski ülke genelinde, don ise 90 ilçede uygulanmıştır. Ana teminat olan dolu ve don sigortalarına ilave olarak yangın, heyelan, fırtına, hortum ek teminatları da paket halinde sigortalanabilmiştir.

2006 yılında belirtilen konularda gerçekleştirilen sigortalar için devlet sigorta priminin %50'si oranında prim desteği vermiştir. Prim desteğinin yanı sıra olası yaygın ve yüksek bir hasar durumunda Havuz tarafından yapılacak tazminat ödemeleri de daha önce Kurulun teklifi ile Bakanlar Kurulu tarafından belirlenen oranlarda "hasar fazlası desteği" olarak Devlet desteği ve güvencesi altın alınmıştır.

2006 yılında; Gerek sistemin ülkemizde ilk kez uygulanıyor olması gerekse geçmişe yönelik tarım sigortaları çalışmalarında don ve sel gibi risklere ait yeterli verilerin bulunmaması nedeniyle 2006 yılında don ülke genelinde uygulanamamış sel gibi bazı riskler de kapsama alınamamıştır.

2007 yılında, 2006 yılındaki uygulama kapsamına ek olarak su ürünleriyle birlikte don riskinin tüm meyveler için Ülke çapında kapsama alınabilmesine yönelik öneri Tarım Sigortaları Havuzu Yönetim Kurulu tarafından Hükümete sunulmuş ve devlet destekli tarım sigortaları kapsamına alınmıştır.

Gelecek yıllarda Tarım Sigortaları Kanunu kapsamında öngörülmüş bulunan kuraklık ve sel

gibi önemli doğal afetlere ait zararların da devlet destekli sigorta kapsamına alınması mümkün olabilecektir. Ancak Ülkemizde tarımda çok büyük ve yaygın zararların sözkonusu olduğu bu gibi afetlerin kapsama alınması kısa vadede mümkün olmayabilir. Bu gibi çok yaygın zararların ve risklerin de tarım sigortaları kapsamına alınması için belirli bir zamana ihtiyaç olduğu, bu konuda uzun yıllardır uygulama yapan ülkelerin örneklerinden de anlaşılmaktadır. Buna rağmen TZOB olarak, mümkün olan en kısa sürede daha fazla çiftçimizin bu sistemden yararlanması için, daha fazla ürün ve riskin kapsanması için gerekli çalışmalar yapılacaktır.

Bitkisel ürün sigortası yaptıracak çiftçilerin Çiftçi Kayıt Sistemine (ÇKS), seralarda Örtü Altı Kayıt Sistemine kayıtlı olması ve her yıl güncellemesi, sigortalanacak süt sığırlarının önsoy kütüğü ve soy kütüğüne kayıtlı olması, su ürünlerinin ÇKS'ye entegre edilmiş Su Ürünleri kayıt sistemine kayıtlı olması, kümes hayvanlarının kapalı sistemde üretim yapan, bio güvenlik ve hijyen tedbirlerini almış tesislerde yetiştirilmesi zorunludur.

Devlet destekli tarım sigortası yaptırmak isteyen üreticilerin, Çiftçi Kayıt Sistemi ve Örtü Altı Kayıt bilgilerini Tarım İl/İlçe Müdürlüklerinde, Ön Soy Kütüğü/Soy Kütüğü bilgilerini Damızlık Sığır Yetiştiricileri İl Birliklerinde (bulunmayan yerlerde Tarım İl/İlçe Müdürlüklerinde) güncelledikten sonra tarım sigortası yapmaya yetkili sigorta şirketlerinden herhangi birinin acentesine başvurması gerekmektedir.

Bitkisel ürün sigortalarında Devletin prim desteği düşüldükten sonra çiftçi tarafından ödenecek primin %10'u peşin geri kalanı en geç hasat sonunda tahsil edilmektedir.

Sera, hayvan hayat ve kümes hayvanları, su ürünleri sigortalarında Devletin prim desteği düşüldükten sonra çiftçi tarafından ödenecek primin %25'i peşin geri kalanı en fazla 5 taksitte tahsil edilmektedir.

Sigorta yapılan üründe hasar olması durumunda, sigortalı çiftçi Sigorta Şirketine, Sigorta Şirketinin acentesine veya Tarsim'e doğrudan telefonla, internet adresi veya faks aracılığı ile başvuruda bulunacaktır.

2006 yılı Bakanlar Kurulu Kararı'nın Şubat ayında yayınlanmasına rağmen uygulamanın başlatılabilmesi için gerekli mevzuat ve teknik sistemlerin oluşturulamaması sebebiyle Devlet Destekli Tarım Sigortaları Kanunu 06 Haziran 2006 tarihinde gerçekleştirilen törenle uygulanmaya başlatılmıştır.

Tarım Sigortaları Kanunu ile uygulama yılında kapsama alınmayan risklere maruz kalarak afet yaşayan üreticilerin zararları 2090 Sayılı Tabii Afetlerden Zarar Gören Çiftçilere Yapılacak Yardımlar Hakkında Kanun ile karşılanabilmektedir. Ancak, uygulama yılında kapsamda yer alan riskler için tarım sigortası yaptırmayan çiftçiler, 2090 sayılı kanundan yararlanamayacaklardır. Çiftçilerimizin, sigorta yaptırap yaptırmama konusunda karar verirken, bu durumu dikkat etmeleri gerekmektedir.

2090 sayılı Kanunda zarar tespitlerinin ürün bazında değil de tüm mal varlığı üzerinden

değerlendirilmesi sebebiyle üreticiler ürünlerinin tamamını kaybetse dahi Kanundan yararlanamamaktadırlar. 5363 sayılı Tarım Sigortaları Kanunu ve 2090 sayılı Kanunun birbirlerini tamamlayarak tarımda afet yönetiminin tam olarak sağlanabilmesi amacıyla 2090 sayılı Kanunda değişiklik yapılarak; zarar tespitlerinin ürün bazında yapılması ve her yıl için yeterli kaynak ayrılması gerekmektedir.

Kaynaklar

1. TKB

10. SOSYAL GÜVENLİK

Sosyal güvenlik insanların bulundukları toplumlarda insan onuruna yakışır bir şekilde, başka insanlara muhtaç olmadan yaşamalarının teminatıdır.

Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Evrensel Bildirgesinin 25'inci maddesinde; “Herkesin kendisinin ve ailesinin sağlık ve refahı için beslenme, giyim, konut ve tıbbi bakım hakkı vardır. Herkes, işsizlik, hastalık, sakatlık, dulluk, yaşlılık ve kendi iradesi dışındaki koşullardan doğan geçim sıkıntısı durumunda güvenlik hakkına sahiptir. Anaların ve çocukların özel bakım ve yardım görme hakları vardır. Bütün çocuklar, evlilik içi veya evlilik dışı doğmuş olsunlar, aynı sosyal güvenceden yararlanırlar.” denilerek sosyal güvenlik hakkını temel insan hakları arasında sayarak garanti altına almıştır.

Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nın 60'ıncı maddesinde, herkesin sosyal güvenlik hakkına sahip olduğu, devletin bu güvenliğı sağlayacak gerekli tedbirleri alacağı ve gerekli teşkilatı kuracağı belirtilmiştir. Buna göre tüm vatandaşların sosyal güvenlik hakkından yararlanmakla birlikte bu hakkın sağlanması ve yarınlarnın güvende olması gerekliliğı için gereken önlemleri alma görevi devlete verilmiştir.

10.1. Bağ-Kur

Ülkemizde sosyal güvenlik alanında faaliyet göstermek üzere 1965 yılında 506 sayılı Kanun ile Sosyal sigortalar kurumu kısa adıyla SSK, 1950 yılında yürürlüğe giren 5434 sayılı yasa ile T.C. Emekli Sandığı Genel Müdürlüğü ve 1971 yılında ise 1479 sayılı Kanun ile BAĞ-KUR kurulmuştur.

Bağ-Kur belirli bir prim karşılığında devlet eliyle esnaf, sanatkarlar ve bağımsız çalışan vatandaşların sosyal güvenliklerini sağlamak üzere 1479 sayılı kanunla kurulmuş bir sosyal güvenlik kuruluşudur. 1479 Sayılı Kanunla sosyal güvenlik hükümlerini uygulamak üzere, 2 Eylül 1971'de "Esnaf ve Sanatkarlar ve Diğer Bağımsız Çalışanlar Sosyal Sigortalar Kurumu - BAĞ-KUR" kurulmuş ve 01.10.1972 tarihinden itibaren ülkemizde sosyal güvenlik sisteminde etkin rol

alan bir kurum olmuştur. Bağ-Kur, önceleri sigortalılarına yalnızca malüllük, yaşlılık ve ölüm sigortası sağlıyordu. 5 Kasım 1985 tarihinde kabul edilen 3235 sayılı yasayla, 01.01.1986 tarihinden itibaren sağlık sigortası da sağlamaya başlamıştır.

Uzun yıllar boyunca ülkemiz insanların ve özellikle tarım kesimi çalışanlarının kendilerine ait bir sosyal güvenceleri bulunmamaktaydı.

Toplumun büyük bir kesimini sosyal güvenlik şemsiyesi altına alan devlet, 17 Ekim 1983 tarihinden itibaren, tarım kesimini de sosyal güvenlik kapsamına alarak büyük bir hamle yapmıştır. O tarihte çıkartılan 2926 sayılı Tarımda Kendi Adına ve Hesabına Çalışanlar Sosyal Sigorta Kanunu'nu uygulama görevi de Bağ-Kur'a verilmiştir. Bağ-Kur bugün 3 milyon 397 bin aktif sigortalı, 1 milyon 89 bini pasif olmak üzere aileleriyle birlikte toplam 16 milyon 472 bin kişilik bir nüfusu kapsamına alarak zaman içinde, SSK'dan sonra ülkenin en büyük sosyal güvenlik kuruluşu haline gelmiştir. Böylece ülkemiz sosyal devlet anlayışı temellerini geç de olsa yerine getirmiştir.

Tablo 307. “2926 Sayılı” Kanuna Göre Sigortalı Dağılımı

	2003	2004	2005	2006	2007
Aktif Sigortalılar	933.441	1.009.935	1.024.471	1.063.373	1.077.213
İsteğe Bağlı	10.207	11.998	13.138	14.167	14.369
Zorunlu	923.234	997.937	1.011.333	1.049.206	1.062.844
Aylık Alanlar					
1- Dosya	168.008	187.545	203.793	252.360	253.238
2- Kişi	187.197	208.084	224.613	275.120	276.298
2-1- Yaşlılık	118.997	132.800	143.037	183.189	183.348
2-2- Malüllük	1.784	1.873	1.875	1.925	1.919
2-3- Ölüm (dosya)	47.263	52.872	58.881	67.246	67.971
2-4- Ölen Sigortalının Hak Sahipleri	66.452	73.411	79.701	90.006	91.031
Sosyal Güvenlik Kapsamı	3.886.613	4.220.552	4.3321.417	4.576.060	4.630.041

Kaynak: www.bagkur.gov.tr

17.10.1983 tarihinde kabul edilen 2926 sayılı Tarımda Kendi Adına ve Hesabına Bağımsız Çalışanlar Kanunu ile tarımda kendi adına ve hesabına bağımsız çalışanlara ve hak sahiplerine, malüllük, yaşlılık ve ölüm hallerinde sosyal sigorta yardımları sağlanması amaçlanmıştır.

2926 sayılı Kanunla diğer sosyal güvenlik kuruluşları (SSK, Emekli Sandığı ve 1479 sayılı Esnaf Ve Sanatkarlar Ve Diğer Bağımsız Çalışanlar Sosyal Sigortalar Kanunu) kapsamı

dışında kalan ve herhangi bir işverene hizmet akdi ile bağlı olmaksızın tarımsal faaliyetlerde bulunan çiftçiler, bu Kanuna göre sigortalı sayılmaktadırlar.

10.1.1. Bağ-Kur'a Kayıt Ve Tescil

İlgili Kanuna göre tarımsal faaliyet; kendi mülkünde, ortaklık veya kiralamak suretiyle başkalarının mülkünde, kamuya mahsus mahallerde ekim dikim, bakım, üretim, yetiştirme ve ıslah yollarıyla veya doğrudan doğruya tabiattan istifade etmek suretiyle bitki, orman, hayvan ve su ürünlerinin üretimini, avlanmasını, avcılar ve yetiştiriciler tarafından muhafazasını, taşınmasını sağlayanları veya bu ürünlerden sair bir şekilde faydalanmak suretiyle kendi adına ve hesabına faaliyette bulunanlar şeklinde tanımlanmıştır.

Diğer sosyal güvenlik kuruluşları kapsamı dışında kalan ve herhangi bir işverene hizmet akdi ile bağlı olmaksızın tanımlanan tarımsal faaliyetlerde bulunanlar, 18 yaşını doldurdukları tarihi takip eden yılbaşından itibaren ilgili Kanuna göre sigortalı sayılmaktadır. İlk tescil tarihinde 58 yaşını dolduran kadınlarla, altmış yaşını dolduran erkekler istekleri halinde kapsama alınmaktadır.

Köy ve mahalle muhtarları, 2926 sayılı Kanuna göre sigortalı sayılanları sigortalılıklarının başladığı tarihten, sigortalılığı sona erenleri ise sigortalılıklarının sona erdiği tarihten itibaren, en geç üç ay içinde Kuruma bildirmekle yükümlü kılınmıştır..

Bu Kanuna göre sigortalı sayılanlar ve muhtarların ilgili kuruma bildirimde bulunduğu sigortalılar, sigortalı sayıldıkları tarihten itibaren en geç üç ay içinde Kuruma başvurarak kayıt ve tescillerini yaptırmak zorundadırlar.

2926 Sayılı Kanuna Tabi Tarım Sigortalılığı tarımsal faaliyetle birlikte başlar. Bağ-Kur'a kayıt ve tescilin yapılabilmesi için ilgili Bağ-Kur İl Müdürlüğüne başvurulup, alınacak Tarım Sigortalılığı Bağ-Kur'a Giriş Bildirgesinin, bağlı bulunduğu muhtara, ziraat odaları veya kooperatiflere onaylatılması ve onaylı bu bildirgenin Bağ-Kur İl Müdürlüğüne verilmesi gerekmektedir. Kuruma kayıt ve tescillerini yaptırmayanların tescil işlemleri, Kurumca resen yapılmaktadır.

Sigortalıların kayıt ve tescil işlemlerinde valilik, kaymakamlık, özel idare, belediye muhtarlık ve nüfus idareleri kayıtları ile diğer kamu kurum ve kuruluşlarının, kanunla kurulu meslek kuruluşlarının, tarım satış kooperatifleri ve birliklerinin, tarım kredi kooperatifleri ve birliklerinin, Pankobirlik, Türkiye Şeker Fabrikaları Anonim Şirketi ve tarım kesimine yönelik faaliyette bulunan milli bankaların kayıtları esas alınmaktadır.

Bağ-Kur'da 24 basamaklı gelir tablosu bulunmaktadır. En düşük basamak 1, en yüksek basamak ise 24 dür. Bağ-Kur sigortalısı olacaklar ilk girişte 1 ile 12'nci basamaktan birini, sigortalılığın başladığı tarihten itibaren 3 ay içerisinde seçebilirler. 3 ay içerisinde basamak seçimi yapılmazsa 1'inci basamak seçilmiş sayılır. İlk 12 basamakta her bir basamak için bekleme süresi 1 yıl olup, basamak yükseltilmesi isteğe bakılmaksızın kendiliğinden Kurum tarafından yapılmaktadır. 12'nci basamaktan 13'üncü basamağa geçişte bekleme süresi 1 yıldır. Yazılı talep halinde talebin yapıldığı tarihinden itibaren borcunun bulunması durumunda 13 ile 24 üncü basamaklar arası her bir basamak için bekleme süresi 2 yıl olarak belirlenmiştir.

Diğer sosyal güvenlik kuruluşlarında hizmeti olup da, Bağ-Kur sigortalısı olacak

kimselerin, toplam hizmetleri karşılığı olarak hizmetlerine tekabül eden basamaklara intibakları yapılır. Bağ-Kur sigortalısı olacak kimse sigortalılığının başladığı tarihten itibaren üç ay içinde, isterse, intibak ettirildiği basamak ile 12'nci basamak arasında bulunan basamaklardan herhangi birini seçebilir.

Tarım sigortasına tabi çiftçilerin, bulundukları basamaklara göre ödemeleri gereken primlerini aylık yada üçer aylık dört dönem halinde ödemeleri gerekmektedir. 2926 sayılı Kanuna tabi sigortalıların prim borçlarının ürün bedellerinden %1 oranında tevkif suretiyle tahsil edilmesine Bakanlar Kurulu Kararı gereğince 1 Nisan 1994 tarihinden itibaren başlanılmıştır.

Tarımda Kendi Adına ve Hesabına Bağımsız Çalışanlar Kanununa göre sigortalı sayılanlardan; Tarımsal faaliyette bulunanlar, tarımsal faaliyetlerine son verdikleri tarihte, diğer sosyal güvenlik kuruluşları kapsamına tâbi bir işte çalışanların, çalışmaya başladıkları tarihten bir gün önce sigortalılıkları sona ermektedir.

Sigortalılığı sona erenler, sigortalılıklarının sona erdiği tarihten itibaren üç ay içinde Kuruma başvurarak kayıtlarını sildirmek zorundadırlar. Ancak, sigortalılığın sona erdiğinin tespiti için, bağlı bulunulan Bağ-Kur İl Müdürlüğüne başvurulup, alınacak tarım sigortalılık tespit belgesinin ilgili kuruluşlara ve muhtara onaylattırılması ve onaylı bu form ile varsa diğer Sosyal Güvenlik Kuruluşları kapsamında çalışıldığını gösterir belgenin Bağ-Kur İl Müdürlüğüne verilmesi gerekmektedir.

Sigortalının ölümü halinde ise, bir süre prim ödememişse en son primi ödenen ayın sonu itibarıyla, hak sahiplerince ödeme tarihinde sigortalının toplam borcunun üç aylık prim ve ceza borcundan az olması halinde ölüm tarihinde sigortalılıkları sona ermektedir.

Daha önce tarım sigortalısı iken herhangi bir sebepten dolayı tarım sigortası kapsamından çıkanlar yeniden aynı kapsam içine girmek istediklerinde Kurumca 2926 sayılı Kanuna göre hazırlanan Bağ-Kur sigortalılık belgesi ile Kuruma müracaat etmeleri gerekmektedir. Yeniden sigortalılığı başlayanların sigortalılıkları önceki Bağ-Kur numarası ve en son bulunduğu basamak üzerinden devam ettirilmektedir. Ancak diğer sosyal güvenlik kanunları kapsamında geçirilen süre var ise bu süre dikkate alınarak daha önce bulundukları son basamak üzerinden intibakları yapılmaktadır.

10.1.2. Malullük Hali

Çalışma gücünün en az üçte ikisini yitirdiği tespit edilen sigortalı malül sayılmaktadır. Ancak 2926 sayılı Kanun kapsamında Bağ-Kur sigortalılığının başladığı tarihte malül sayılacak derecede hastalık veya arızası bulunduğu önceden veya sonradan tespit edilen sigortalı, bu hastalık veya arızası nedeniyle malüllük sigortası yardımlarından yararlanamazlar.

Sigortalının malüllük aylığından yararlanabilmesi için; malül sayılması, yazılı olarak istekte bulunması, talep tarihinde prim ve her türlü borçlarının ödenmiş olması, en az beş tam yıl sigorta primi ödemiş olması şartı aranmaktadır.

Ancak iş kazası ve meslek hastalığı nedeniyle malüllük taleplerinde prim ödeme gün

sayısı aranmamaktadır.

Sigortalıların malüllüklerinin tespitinde; Sağlık Bakanlığı, üniversiteler ve kamu iktisadi teşebbüslerine ait hastanelerin sağlık kurullarınca verilecek raporlarda belirtilen hastalık ve arızalar esas alınmaktadır. Malüllük talepleri sağlık kurullarınca verilen raporlar esas alınarak Kurum Sağlık Kurulunca karara bağlanmaktadır. Malüllük aylığı Kurum sağlık kurulunca maluliyete esas alınan rapor tarihini takip eden aybaşı itibariyle başlamaktadır.

İş kazası veya meslek hastalığı sonucu malüllük iddiaları; il müdürlüklerince kurulan komisyon tarafından yapılacak tahkikat sonucu düzenlenen tahkikat raporu, İş Kazası ve Meslek Hastalığı Tespit Komisyonunda değerlendirilerek karara bağlanır.

10.1.3. Yaşlılık Sigortası

Yaşlılık sigortasından sağlanan yardımlar; yaşlılık aylığı bağlanması, yaşlılık toptan ödemesi yapılmasıdır.

Sigortalının yaşlılık aylığından yararlanabilmesi için; kurumdan yazılı olarak talepte bulunması, Kanunda belirtilen yaş ve hizmet sürelerini tamamlamış olması, talepte bulunduğu tarihte prim ve her türlü borçlarını ödemiş olması şartı aranır.

Kadın ise 60, erkek ise 62 yaşını dolduran ve en az on beş tam yıl prim ödeyen sigortalılara da kısmi yaşlılık aylığı bağlanmaktadır.

10.1.4. Ölüm Sigortasından Sağlanan Yardımlar

Ölüm sigortası yardımları; ölüm aylığı bağlanması, ölüm toptan ödemesi yapılması, cenaze masraflarının karşılığının verilmesidir.

Ölüm aylığından yararlanmak için sigortalının; ölüm tarihi itibariyle en az beş tam yıl sigorta primi ödemiş olması, malüllük veya yaşlılık aylığı almakta iken yahut yazılı olarak istekte bulunup malüllük veya yaşlılık aylığı bağlanmasına hak kazandıktan sonra ölmüş olması, bağlanmış bulunan malüllük veya yaşlılık aylıkları kesildikten sonra ölmüş olması, en az beş tam yıl sigorta primi ödemiş olanlardan toptan ödeme talebinde bulunmakla beraber, toptan ödeme yapılmadan ölmüş olması ve hak sahiplerinin yazılı olarak istekte bulunması gerekmektedir.

Ancak, sigortalı iken geçirdiği iş kazası veya meslek hastalığı nedeniyle ölenler için prim ödeme gün sayısı aranmamaktadır.

Sigortalının, yaşlılık veya malüllük aylığı almakta olanların ölümleri halinde cenaze giderleri karşılığı, cenazeyi kaldıran gerçek ve tüzel kişilere ödenmektedir.

10.1.5. Primler

İlk defa veya yeniden sigortalı olanlardan Başvurma süresi içinde Kuruma kayıt ve tescilini yaptıranların, sigortalı sayıldıkları tarih ayın ilk gününe rastladığı takdirde, sigortalı sayıldıkları

tarihten, sigortalı sayıldıkları tarih ayın ilk gününe rastlamadığı takdirde, sigortalı sayıldıkları tarihi takip eden aybaşından, başvuru süresi içinde Kuruma kayıt ve tescillerini yaptırmayanların kayıt ve tescil edildikleri tarihi takip eden aybaşından itibaren prim ödeme yükümlülükleri başlamaktadır.

Sigortalılardan tarımsal faaliyette bulunanların, tarımsal faaliyetlerine son verdikleri tarihi takip eden aybaşından, diğer sosyal güvenlik kuruluşları kapsamına tabi bir işte çalışanların, çalışmaya başladıkları tarihi takip eden aybaşından itibaren prim ödeme yükümlülükleri sona ermektedir.

Sigortalıların ödemek zorunda oldukları primlerin hesabında, 2926 sayılı Kanunun 33' üncü maddesinde tespit edilen basamak göstergelerinin katsayı ile çarpılması suretiyle bulunacak tutarlar esas alınmaktadır.

Primler;

a) sigortalıların malüllük, yaşlılık ve ölüm sigortası primi; sigortalının seçtiği intibak ettirildiği veya yükseldiği gelir basamağının %20'sinden,

b) Sağlık sigortası primi ise ilk altı basamakta bulunan sigortalılar için altıncı gelir basamağının, yedi ve daha yukarı basamaklarda bulunan sigortalılar içinde bulundukları gelir basamağının %20'sinden oluşmaktadır ve primler tam ay üzerinden hesaplanmaktadır.

Primler ait oldukları yıl içinde Bakanlar Kurulunca tespit edilen dönemlerde ödenir. Sigortalılar tarafından ödenmesi gereken primler süresi içinde ve tam olarak ödenmezse, primlerin ödenmeyen kısmı sürenin bittiği tarihten başlamak üzere % 10 oranında artırılmaktadır. Bu miktara, borç ödeninceye kadar gecikilen her ay için ayrıca Hazine Müsteşarlığınca açıklanacak bir önceki aya ait Yeni Türk Lirası cinsinden iskontolu ihraç edilen Devlet iç borçlanma senetlerinin aylık ortalama faizi bileşik bazda uygulanarak gecikme zammı hesaplanarak uygulanır.

Ancak, tabii afet nedeniyle fiilen çalıştırdığı işyeri veya ikametgah olarak oturduğu konutu yıkılan veya hasar gören sigortalıların tabii afetin meydana geldiği ay dahil mevcut prim ve gecikme zammı borçları ile bu ayı takip eden altı aylık prim borçları bu altı ayın sonundan itibaren, sağlık kurulu raporu ile belgelenen hastalık hallerinde ise çalışılmayan aylara ait primler sigortalının çalışmaya başladığı tarihi takip eden aybaşından itibaren gecikme zammı uygulanmaksızın altı ay süre ile ertelenmektedir.

Ayrıca kurumun prim alacakları, Bakanlar Kurulu Kararı ile ürün bedellerinden %1 oranında tevkifat yapılmak suretiyle de tahsil edilebilmektedir.

Sigortalı tarafından yapılan ödemeler sırası ile varsa en eski dönem prim borcundan başlamak üzere öncelikle prim borçlarına, gecikme zammı ve diğer borçlarına mahsup edilmektedir.

Tahakkuk etmiş borçtan fazla ödemede bulunulması halinde, ödemenin yersiz olarak alınan kısmı talep halinde sigortalıya geri verilir. İadesi talep edilmeyen fazla ödemeler ileriiki aylara ait primlere mahsup edilmek üzere tutulmaktadır.

Bağ-Kur'da hizmetlerin yürütülmesini sağlayan en önemli kaynak prim ve prime ilişkin gelirlerdir. Bu nedenle, Kurum hizmetlerinin istenilen düzeyde yerine getirilebilmesi, primlerin düzenli olarak toplanmasına bağlıdır. 2926 Sayılı kanuna göre primler, 4 dönem halinde ödenir. Dönemler; Mart, Haziran, Eylül ve Aralık şeklindedir.

Bağ-kur tarım sigortalıların ödemek zorunda oldukları basamaklara göre prim oranları tablosu aşağıda verilmiştir.

**Tablo 308. Bağ-Kur 2926 Sayılı Kanuna Tabi Tarım Sigortalıların Prim Tablosu
(01.01. 2007 - 30.06.2007)**

Basamaklar	Gösterge Tutarı	Aylık Prim	Sağlık Primi	Toplam Prim
1	150,11	30,02	50,35	80,37
2	170,42	34,08	50,35	84,43
3	190,77	38,15	50,35	88,50
4	211,04	42,21	50,35	92,56
5	231,39	46,28	50,35	96,63
6	251,75	50,35	50,35	100,70
7	272,05	54,41	54,41	108,82
8	292,40	58,48	58,48	116,96
9	312,68	62,54	62,54	125,08
10	333,02	66,60	66,60	133,20
11	353,34	70,67	70,67	141,34
12	373,69	74,74	74,74	149,48
13	413,80	82,76	82,76	165,52
14	452,87	90,57	90,57	181,14
15	491,96	98,39	98,39	196,78
16	531,07	106,21	106,21	212,42
17	570,13	114,03	114,03	228,06
18	609,23	121,85	121,85	243,70

19	648,29	129,66	129,66	259,32
20	687,39	137,48	137,48	274,96
21	726,48	145,30	145,30	290,60
22	765,55	153,11	153,11	306,22
23	804,65	160,93	160,93	321,86
24	843,75	168,75	168,75	337,50

Kaynak: www.bagkur.gov.tr

Kaynaklar

1- www.bagkur.gov.tr

2- 2926 sayılı sayılı Tarımda Kendi Adına ve Hesabına Bağımsız Çalışanlar Kanunu

11. TARIMSAL YAYIM VE EĞİTİM

Dünyada tarım, ekonomik sektörler arasında temel bir değerdir. Bu değer, insanların yaşaması için zorunlu gıda maddelerin üretilmesiyle ilgili bir sektör olduğundan, dünya ülkelerinin vazgeçilmeyen birincil veya temel sektör konumunda yer almaktadır. Dünya nüfusunun hızla artması paralelinde gelişme gösteren beslenme sorunu, tarımı daha da ön plana çıkartmaktadır. Bu nedenle, gıda güvenliğinin sağlanması hususunda, var olan besin maddelerin yetersizliği, değişken doğal koşullarına uyum sağlayabilecek yeni türlerin belirlenmesi, tarımda teknolojinin kullanılmasına ve üretimin artırılmasına yönelmiştir. Türlerle uygun teknolojinin doğru kullanılması ve buna ilişkin bilgilerin kaynağından üreticiye ulaştırılması ancak, tarımsal eğitim ve yayıma gereken önemin verilmesiyle mümkün olabileceği açıktır. Tarımsal yayımda, bir tarımsal işletmenin mevcut sorunlarının çözümü için kullanılan en etkin araç güncel, pratikte uygulanabilir ve yüksek düzeyli bilgi transferidir. Yoğun ve etkili olarak yapıldığı düşünülen bir yayım faaliyetinden hedef kitlenin en üst düzeyde yararlanabilmesi, çiftçilerin sahip olduğu temel ve mesleki eğitimleri ile doğru orantılı olduğu uluslar arası düzeyde de kabul görülmüş bir gerçektir.

11.1.Tarımsal Yayımlar

Tarımsal üretimde istenilen hedeflere ulaşabilmenin en önemli yollardan biri kuşkusuz tarımsal yayımdır. Kırsal kesimde yaşayan ve gelirini tarımsal üretim yoluyla sağlayan insanların kalkınmasına hizmet eden tarımsal yayımın temel amacı, kırsal alan nüfusunun her yönden kalkınmasında rol oynayan tüm etmenlerin iyileştirilmesine yardımcı olmak ve yol göstermektir. Bu amaçla, en son teknoloji ve bilimsel bilgiler fert bazına indirgenmekte ve sorunlarına en kısa yoldan çözüm getirilmektedir. Tarımsal yayım hizmetleri çerçevesinde projeler bazında yürütülen tarımsal yayım çalışmalarının, ülke ekonomisine katkısı konusunda gerekli değerlendirmelere geçmeden önce, sektörle ilgili dünyada ve ülkemizde uygulanan sistemleri irdelemek, tarımsal

yayım için sürdürülen projelere katkı sağlayacak bir yöntem olacaktır.

Tarımda zenginlik yaratan ülkelerin temeline baktığımızda, tarımsal üretimin ve kalkınmanın temel araçlarından biri olan tarımsal yayımın önemini rahatlıkla görebilmekteyiz. Tarımsal yayımın önemini algılamış ülkeler, tarımla geçimlerini sağlamaya çalışan insanların resmi eğitimin dışında ayrıca, işletme düzeyinde yönetim ve yeni teknolojik gelişmelerinin çiftçi hareketleriyle bütünleştirmeyi sağlayıcı eğitime gereken özeni göstermişlerdir. Gelişmiş ülkeler, tarımsal yayımı sistematik olarak ve çağın koşulları paralelinde çiftçinin eğitim seviyesine göre, öncelikle geleneksel, tavsiye, ziyaret ve son olarak çağdaş anlamda benimsenen ve yaygın olarak uygulanan paralı ve gönüllü katılımcı tarımsal yayım sisteminin başarıyla uygulanması sonucunda zengin çiftliklere ulaşılabildiklerini söylemek mümkündür.

Ülkemizde uygulanmış ve uygulamakta olan yayım sistemlerinden geleneksel yayım sistemi; gelişmekte ve üçüncü dünya ülkelerinde uygulanan bir sistemdir. Ülkemizde ise 1984 yılına kadar uygulanan bir sistem olduğunu söylemek mümkündür. Yayım kuruluşların fazla etkin olmadığı ancak, alanla ilgili bürokratik hizmetler verilmiştir. Verimli bir tarımsal araştırma hizmetinden yoksun ve işletme bazında çalışmalar atadan babaya ve babadan da oğla geçişi doğal süreçte kendiliğinden gelişim göstermiş ve verimden yoksun bir sistem olarak tanımlamak mümkündür. Tavsiye edici yayım sistemi ise geleneksel yayım ile ziyaret sistemi arasında yer alan bir sistemdir. 1980 yılında devreye giren serbest piyasa ekonomisi Tarım Bakanlığında reorganizasyona gidilmiş ve bu çerçevede yeni birimler oluşturulmuştur. Bu birimlerde görev alan yeni yayım elemanları, alanla ilgili olarak görselden yoksun ve işitsel anlamda bilgi aktarımında bulunulmuştur. Ülkemizin büyük bir bölümünde uygulanan bir yayım sistemidir. Ayrıca, pasif ve karşılıklı diyalog imkânından yoksun bir sistem olarak ta tanımlanabilir. Ülkemizde uygulanan bir başka sistem ise ziyaret sistemidir. Ziyaret sistemi; tarımsal yayımın önemini algılamış ülkelere uygulanan bir sistemdir. Bu sistem, projelerle desteklenmektedir. Ülkemizde, 1984 yılında dış finans kuruluşların desteği ile “Tarımsal Yayım ve Uygulamalı araştırma Projesi” ile tarımsal yayımda ziyaret sistemin etkinliği oluşturulmuş ve değişik projelerle tarımsal alana bilgi aktarımı sağlanmaya çalışılmıştır. Amaç, köy düzeyde yayım elemanlarını devreye sokmak “görsel ve işitsel” araçların ve iletişim araçların kullanımını genişleterek tarımsal yayım hizmetlerini güçlendirmektir. Ancak, fazla zaman, iş gücü ve masraf gerektiren ayrıca, verimlilik açısından oldukça düşük bir sistemdir.

Ülkemizde son olarak faaliyete geçen bir başka sistem ise “paralı ve gönüllü katılımcı tarımsal yayım sistemidir (Danışmanlık Sistemi). Almanlar tarafında 1986 yılında Tekirdağ İlimizde hayata geçirilen ve Birliğimiz (TZOB) tarafından yürütülen “Önde Çiftçi Projesi” bu sisteme bir örnektir. Önder Çiftçi Projesi, gerek uygulandığı bölgede ve gerekse tüm yurt çapında bazı kavramların yeniden düzenlenmesine ve tanımlanmasına ortam hazırlamıştır. Önder Çiftçi

Projesiyle, Ülkemizde adı ilk kez duyulmaya başlanan "tarımsal danışmanlık" kavramı bu sistemin ruhunu oluşturmaktadır. Danışmanlık Sistemi; gelişmiş ülkelerde çağdaş anlamda benimsenen ve yaygın olarak uygulanan bir sistemdir. Bu sistem, görsel ve işitsel bazda çalışma gerektiren, birebir diyalog imkânı olan ve işletme düzeyde plan ve programlar dâhilinde çalışmalar isteyen ve verimin yüksek olduğu bir sistemdir. Zengin çiftliklere ulaşmış ülkeler, bu sistem sayesinde, tarım sektöründe meslekî bilgi ve tecrübenin yaygınlaştırılması paralelinde tarımda; teknik, ekonomik ve sosyal ilerlemeyi gerçekleştirdikleri bilinmektedir. Diğer yayım sistemlerinin ortak hedefine baktığımızda, bilgiyi kaynağından alıp çiftçilere aktarımını görmekteyiz. Dolayısıyla bu tür sistemlerin “görselden yoksun ve daha çok teoride kaldığı” söylemek mümkündür.

Dünyada hızla gelişim ve değişim gösteren iletişim teknolojileri sayesinde bilgiye ulaşım, artık sorun olmaktan çıkmıştır. Asıl olan, elde edilen bilginin çiftçiler tarafında üretim sürecinde ve etkin bir biçimde kullanılmasını sağlamaya yönelik faaliyetlerin önemi giderek artmaktadır. Ayrıca, günümüz koşullarında ve işletme düzeyinde yüksek gelir için verim, tek başına yeterli bir koşul değildir. Bununla birlikte, işletmelerde finansman, girdi temini ve pazar koşullarının oluşturulması gerekmektedir. Küresel arenanın piyasa koşullarına uygun ve yerel bazda üretimi gerçekleştirmemiz kaçınılmaz bir sonuçtur. Gelişmiş ülkeler, çağa ve çiftçilerin eğitim seviyelerine uygun sistemleri sürdürürken, bir taraftan da kamu uygulamalarını en aza indirgeyerek, alanla ilgili organik bağı olan meslek kuruluşlarını ön plana çıkarmışlardır. Başka bir ifadeyle, Kamu, bir yanda alana yönelik etkinliğini kademeli olarak zayıflatırken, diğer taraftan Sivil Toplum Kuruluşlarının alt yapılarını güçlendirmeye yönelik çalışmalara gereken ağırlığı verdiği ve güçlü bir yapı kazandırdıktan sonra alanın kendilerine bırakıldığı bilinmektedir. Bu durum, Ülkemizde imkânlar dâhilinde ve doğal süreçte kendiliğinde gelişim göstermektedir. Bu gelişmelerden biride, 8 Eylül 2006 tarihinde Resmî Gazete yayımlanan Tarımsal Yayım Ve Danışmanlık Hizmetlerinin Düzenlenmesine Dair Yönetmeliktir. Yönetmeliğe göre, alana yönelik kamunun yanı sıra özel sektörde, tarımsal işletme sahiplerinin bilgi, teknik ve yöntemler konusundaki ihtiyaçlarını zamanında ve yeterli düzeyde karşılayabilecektir.

Ülkemizde, 1980 den sonra devreye giren serbest piyasa ekonomisi bütün sektörlerde olduğu gibi tarım sektöründe çok farklı etkilere yol açmıştır. Bu etki, sanayiye hammadde sağlayan tarımın adeta çöküşüne sebep verdiği gibi, durum devamında birçok tarımsal alanları sahipsiz veya açıkta bırakmıştır. Bu alanlardan biride kuşkusuz “Tarımsal Yayım ve Eğitim” alanıdır. Söz konusu alana yönelik, “Köy Merkezli Tarımsal Üretime Destek Projesinin “ avantaj olarak kabul ettiği ve 1984–1993 yılları arasında dış finans destekli ve Bakanlık tarafından uygulanan “Tarımsal Yayım ve Uygulamalı Araştırma Projesi” nin Türk tarımına, dolayısıyla tarımsal yayıma kısmen de olsa artı bir değer, kazandırdığı kesindir. Ancak bu tür uygulamalarda yaşanan olumsuzlukları görmek, gelecekteki çalışmalar açısından son derece önemli bir husustur. TYUAP benzeri projelerin işleyişinde bir takım sorunların yaşandığı bilinen bir gerçektir. Bu sorunların başında; Vilayette

istihdam edilen eğitim ve yayım uzmanlarının önemli bir işlevi, İlçe ve köylerdeki yayım elemanlarını teknik destek açısında beslemek idi. Ancak, ilde yeterli ve etkin Dokümantasyon ve Enformasyon Merkezleri faaliyete geçirilememiş dolayısıyla, teknik destekten de istenilen başarı elde edilememiştir. Bilindiği üzere, tarım sektörü diğer sektörlerden farklı olarak ve bazı durumlarda 24 saat çalışma isteyen bir sektördür. TYUA Projesi kapsamında ilçe ve köy düzeyinde görevlendirilen uzmanların saha dışında ikamet ettikleri, sabah saat 8 ve akşam saat 17’de servis arabalarına yetişme durumu, tarımsal yayımın çalışma anlayışına ters düştüğünü söylemek mümkündür. Tarım ve Köyişleri Bakanlığı tarafından, TYUAP benzeri proje ve hizmetlerden edinen tecrübeler doğrultusunda, çiftçiye hizmetin yerinde verilmesi, çiftçinin yerinde bilgilendirilmesi ve böylece çiftçinin gelir düzeyinin yükseltilmesi amacıyla Ziraat Mühendisi ve Veteriner Hekimlerden danışmanlık hizmetinin satın alınması doğrultusunda üç yıl süreyle ve pilot olarak, Köy Merkezli Tarımsal Üretime Destek (1000 köye 1000 Tarım Gönüllüsü veya KÖY-MER) Projesi uygulanmış ve 31 Aralık 2006 tarihinde sona ermiştir. Köy Merkezli Tarımsal Üretime Destek Projesinden “ne tür deneyimler edinmiştir” sorunun cevabı kamuoyuyla paylaşılmadan, söz konusu proje yerine 01 Ocak 2007 tarihi itibarıyla “Tarımsal Yayımı Geliştirme Projesi (TAR-GEL)” uygulamaya konulmuştur.

Bilindiği gibi, kırsal kemsimin önemli bir bölümü temel altyapı hizmetlerinden yoksundur. TAR-GEL kapsamında ve köy düzeyinde istihdam edilen Danışmanların gerek barınma gerek dokümantasyon gerekse sosyal açıdan birtakım sorunları yaşayacakları aşîkârdır. Yukarıdan da ifade edildiği gibi, Danışmanların sabah saat 8 ve akşam saat 17’de servis arabalarına yetişme ve bazı durumlarda yetişmeme durumu, tarımsal yayımın çalışma anlayışına ters düşmektedir. Tarımsal işletmelere yönelik temel verileri oluşturma, (nüfus-işletmelerin büyüklüğü-arazi durumu-arazi sınıfları-ürün deseni, v.s.), etkin bir strateji veya swot analizi hazırlama, hayvancılık, tarla bitkileri ve bitki koruma çalışmalarına yönelik teknik çalışmaları yapma, işletme düzeyinde girdi, finansman ve Pazar sorununa çözüm geliştirme ve Bakanlığın ençok önemseddiği tarım politikasının tabana yayma gibi konulara da çözümün, mevcut yapıyla geliştirilemeyeceği dolayısıyla, projenin işleyişe takılacağını söylemek mümkündür. Ayrıca, Danışmanların köy düzeyinde “çakılı kadro” marifetiyle istihdam edilmesi de sosyal açıdan birtakım problemleri veya istenmeyen sonuçları doğuracaktır. Danışmanlar, görev alanında çiftçilerle yaşayacağı problemlerden dolayı istifa etmek zorunda kalabileceklerdir. Danışmanların mağduriyetlerinin ortadan kaldırılması ve söz konusu alanın boş kalmaması açısından, il düzeyinde yer değiştirmelerin yapılması, doğru bir yaklaşım olacaktır.

Tarım ve Köyişleri Bakanlığından sonra, yayım hizmetinin verilmesinde en önemli çiftçi örgütü kuşkusuz Ziraat Odalarıdır: Ziraat Odaları; kamu kurumu niteliğinde tüzel kişiliğe sahip, ülke düzeyinde her il ve ilçede kurulmuş ve her köyde en az bir delegeesi olan bir mesleki

kuruludur. Ziraat Odaları gerek kanunla kendisine verilmiş olan görevler ve gerekse örgütsel yapısı yönlerinden Tarım ve Köyişleri Bakanlığı'ndan sonra, tarımsal yayım hizmetleri verebilecek ve böylece Bakanlığın bu alandaki yükünü hafifletecek en uygun çiftçi örgütü olarak karşımıza çıkmaktadır. Gerçekten de gelişmiş birçok Avrupa ülkesinde tarımsal yayım hizmetlerinin büyük bir bölümü ziraat odaları tarafından verilmektedir. Buna en çarpıcı örnek Fransa Ziraat Odalarından verilebilir. Neredeyse ülkemizdeki Tarım ve Köyişleri Bakanlığı'nın tüm görevleri Fransa'da Ziraat Odaları tarafından yerine getirilmektedir. Ülkemizdeki durum göz önüne alındığında ziraat odalarının tarımsal yayım konusunda çok büyük bir potansiyeli olmasına rağmen çeşitli nedenlerden dolayı aktif olamaması büyük bir kayıptır. Bu tür hizmetlerin verilmesi iyi bir altyapıyla birlikte belirli bir finansman yükünü de beraberinde getirir. Şu anda kanunsal olarak herhangi bir engel olmamasına rağmen ziraat odaları, ne yazık ki bu konuda etkili ve aktif bir durumda değildir. Ancak finansman olarak güçlü olan bazı odalar bünyelerinde ziraat mühendisi, teknisyen yada veteriner istihdam ederek, üyelerine yönelik danışmanlık hizmetleri vermeye çalışmaktadır. Ziraat Odalarının yapısının güçlendirilmesi ile birlikte tarımsal yayım konusunda daha aktif hale gelecek olan ziraat odaları, böylece hem Bakanlığın bu konudaki iş ve finansman yükünün bir kısmını üstlenebilecek, hem üyelerinin sorunlarına çözüm bulmada yardımcı olabilecek ve hem de ziraat mühendisi, teknisyeni ve veteriner istihdam ederek bu alandaki işsizliğin giderilmesine büyük katkılar sağlayacaktır. Ziraat Odaları ve Türkiye Ziraat Odaları Birliğinin tarımsal yayım alanındaki en somut ve etkin olarak yerine getirdiği yayım hizmeti, amacı çiftçilerin ortaklaşa ve birbirlerine yardımcı olarak işletmelerinin kalkınmasını sağlayacak bir danışmanlık modeli yaratmak olan Önder Çiftçi Projesi uygulamalarıdır.

11.2.Tarımsal Eğitim

Tarım sektörünün özlenen koşullara veya seviyeye ulaşabilmesi açısından; örgün eğitimin kırsal alanda yaşayanlara ulaştırılabilmesi ve yaygınlaştırılabilmesi için, konuya ilişkin fiziki konuların iyileştirilme ve eğitici eksikliğinin giderilmesi yanı sıra tarım sektörüne hizmet verecek elemanların daha kaliteli eğitim ve öğretim alması büyük önem taşımaktadır. Sanayi devrimi gerçekleştiren Ülkelerin temeline baktığımızda insan faktörünün önemi hemen ön plana çıkmaktadır. Başka bir ifadeyle, bu ülkelerin kırsalında yaşayan insanların eğitim seviyeleri belli bir düzeye çıkartılmış ve bu paralelde de kaynakların verimli kullanılması sağlanmıştır.

Yoğun ve etkili olarak yapıldığı düşünülen bir yayım faaliyetinden hedef kitlenin yani çiftçilerin en üst düzeyde yararlanabilmesi, çiftçilerin sahip olduğu temel ve mesleki eğitimleri ile doğru orantılı olduğu uluslararası düzeyde de kabul görmüş bir gerçektir. Tarımsal mesleki eğitim, yayım hizmetlerinden en üst düzeyde faydalanabilmenin ilk şartıdır. Bu eğitimi almamış çiftçilerden, yayım programları ne kadar etkin olursa olsun, aktif bir katılım beklemek pek yerinde olmaz. Tarımsal mesleki eğitimi, iki boyutta ele alınmaktadır.

Bunlardan birincisi danışman ya da yayımcıların tarımsal mesleki eğitimidir. Yayımcıların eğitimi; Tarım sektöründe gereken kalkınmayı sağlamak için yani tek tek tarımsal işletmelerin karlı çalışabilmesi için çiftçi eğitiminden önce onlarla sürekli yüz yüze olması gereken yayımcıların eğitilmesi birincil öneme sahiptir. Yayımcı olarak ister kamuda ve isterse özel sektörde görev yapan uzmanların mesleki eğitimine şöyle bir göz gezdirildiğinde karşılaşılan manzara ne yazık ki yeterli değildir. Bu nedenle özel sektör temel akademik eğitimden sonra çalışma alanına göre ek mesleki eğitim verme yoluna giderek doğru olanı yapmaktadır. Özel sektör bir kenara bırakıldığında genel olarak çiftçi ile yüz yüze olan danışman yada yayımcılar için istisnalar hariç olmak üzere aldıkları eğitim yapısı sadece 4 senelik ziraat fakültesi eğitimi ile sınırlı kalmaktadır ki bu kesinlikle yeterli değildir. Ziraat fakültelerinde verilen eğitim lise mezunu bir kişiyi yayımcı olarak yetiştirmekten çok uzaktır. Buralarda verilen eğitim sadece temel teorik ziraat bilgilerini içermekte ve seçilen bölüme göre ihtisaslaşmayı sağlamaktadır. Çiftçilerin ihtisaslaşmış uzmanlara da ihtiyacı vardır. Ancak ihtisas alanınız ne olursa olsun çiftçiyle yüz yüze olan her ziraat mühendisi yayımcı veya danışman vasfına sahip olmalıdır. Ülkemizde ne yazık ki bu vasfı kazandıracak bir eğitim sistemi mevcut değildir. Ziraat Fakültelerinde mevcut olan bölümleşme nedeniyle bu eğitimin ziraat fakültelerinde verilmesi mümkün görünmemektedir. Öyleyse yapılacak şey 4 senelik akademik eğitimini tamamlamış ziraat mühendisleri içinden yayımcı yada danışman olarak görev almak isteyenler için ileri yayım eğitimi verecek bir sistem oluşturmak gerekmektedir. Böyle bir sistem ilgili kuruluşların mali ve teknik yardımları ile oluşturulacak bir enstitü bünyesinde oluşturulabilir. Türkiye Tarımsal Eğitim ve Yayım Enstitüsü olarak adlandırılabilen bu enstitüde 4 yıllık akademik eğitimden sonra 1 yılı tamamıyla pratik olmak üzere 1,5 yada 2 yıllık eğitim programları uygulanabilir. Ancak bu program sonunda danışmanlık yada yayımcı sertifikası almaya hak kazanan mühendisler danışmanlık yada yayımcılık yapabilmelidir. Bu programlara kamu yayımcıları, özel danışmanlık yapmak isteyen mühendisler, özel şirketlerde çalışan satış temsilcileri yada uzmanlar, çiftçi kuruluşlarında çalışan yayımcılar iştirak edebilmelidir.

Bir diğeri ise çiftçilere yönelik tarımsal mesleki eğitimidir. Çiftçi Eğitimi; yayımcı yada danışmanların eğitimi söz konusu olmadığı bir yerde çiftçi eğitiminden bahsetmek inandırıcı olmaz. Ülkemizde geleneksel olarak çiftçi eğitimi denince akla okullarda verilen biçimde bir eğitim gelir. Oysa çiftçi eğitiminin bu tür bir eğitimle çok az bir ilişkisi vardır. Etkili bir çiftçi eğitimi tarlada veya ahırda bizzat el becerisi ile uygulanarak yapılır ve verilir. Buna destek olarak diğer eğitim metotları devreye sokulur. Çiftçilerin birer meslek sahibi yetişkin insanlar olduğu göz önüne alınarak verilecek eğitimin yetişkin insanlar statüsündeki gibi olması yani çiftçi taraflı ve karşılıklı bilgi alışverişine dayanan bir sistemle olması gerekmektedir (dual sistem). Unutulmamalıdır ki danışman yada yayımcı olarak görev yapanlar şayet daha önce hiç çiftçilik yapmamışsa çiftçilik tecrübesinden yoksunlar demektir. Bu durumda bu tecrübeden yoksun

kişilerin yıllarca toprak, bitki ve hayvanla uğraşan çiftçilere danışmanlık yapması, onlara tavsiyelerde bulunması yada daha açık bir ifadeyle neyi nasıl yapmaları gerektiği konusunda telkinlerde bulunması düşünülemez. Çiftçi açısından bakıldığında durum bu şekilde görünüyorken kamu yada özelde çalışan bir yayımcının geleneksel toplum yapısı ve hiyerarşisi içinde bu çiftçiye bir şeyler öğretmesi mümkün değildir. Öyleyse çiftçi eğitiminde ilk kural çiftçi tecrübelerine saygı ve karşılıklı bilgi alışverişidir. Bunun anlamı önce yayımcının çiftçiden bir şeyler öğrenmesi daha sonra bu bilginin üstüne beraberce yeni bilgi ve becerilerin katılmasıdır. Bu yöntem yetişkinlerin temel eğitim biçimidir. Çiftçi eğitiminde bir diğer önemli konu çiftçinin sahip olduğu temel eğitim düzeyidir. Temel eğitim düzeyinin yüksek oluşu yani en son mezun olunan okul seviyesi mesleki eğitimde başarıya etki eden bir faktördür.

Ülkemizde çiftçi eğitimi çok büyük bir oranda Tarım ve Köyşleri Bakanlığı tarafından yürütülmektedir. Ancak, AB uyum sürecinde ve yeni düzenlemelerle, özel sektöründe yer aldığı bir yapı oluşmaya başlanmıştır.

KAYNAKLAR

1. *Tan, M., 2004 Tarımsal Yayım Hizmetlerinde Gelişim Süreci*
2. *Tatlıl, H., Ceylan, C., Türkiye de Tarımsal Yayım Hizmetlerinin Geliştirilmesi*
3. *Oktay, E., 1991, Tarımsal Yayım ve Türkiye*
4. *Tarım ve Köyşleri Bakanlığı Köy Merkezli Tarımsal Destek Projesi Taslak Metni s.2.*
5. *Sındır, K., O., Tarımsal Üretimde Bilişim Teknolojileri*
6. *Kendir, H., Türk Sosyal Bilimler Derneği, 7. Ulusal Sosyal Bilimler Kongresi s.252-253*
7. *Türkiye II. Tarım Kongresi-1981, s. 522*
8. *Türkiye Ziraat Odaları Birliği, Zirai ve İktisadi Rapor (2001-2002)*
9. *TEDGEM, web sayfası*
10. *TZOB, Önder Çiftçi Danışmanlık Dernekleri İnceleme Ve Değerlendirme Raporu*

12. TARIMDA ÜRETİCİ ÖRGÜTLENMESİ

Küreselleşen dünya ticaretindeki rekabet zorlukları karşısında Türk tarım ve gıda sektörü ciddi yapısal değişimler yaşamak zorundadır. Tarımsal rekabette sürdürülebilir tarımsal üretim ve sağlıklı gıdanın geleceği için güçlü finans kaynakları gereklidir. Üretici örgütleri halihazırda bu kaynaklardan yoksun durumdadır. Üretici örgütleri güçlü bir finans yapısına kavuşmadığı sürece etkili olmayacak ve bu zayıf yapı nedeniyle tarım ve gıda sektörü artan oranlarla ithalata bağımlı bir üretim modeline sürüklenecektir. Bazı sektörlerde ithalata dayalı büyümeyi tercih etmek anlaşılabilir bir strateji olabilir. Önemli ürünlerde dünya ölçeğinde ciddi tarımsal üretimi olan ve gelişen bir gıda sanayine sahip olan ülkemizin tarım ve gıda sektörü için ithalata dayalı büyümeye yönelmesi endişe edilecek bir husustur.

12.1. Tarımda Üretici Örgütleri

Ülkemiz ekonomisinde tarım sektörü yaklaşık % 10-11’lik payı ile önemini korumaktadır. Türkiye’de 3,5 milyonu aşkın küçük ölçekli ve çok parçalı tarım işletmesi faaliyet sürdürmektedir. Türkiye genelinde çiftçi örgütlenmesi iki grup altında sınıflandırılabilir. Bunlar; “**ekonomik ve sosyal amaçlı organizasyonlar**” ile “**mesleki amaçlı çiftçi organizasyonları**”dır. Ekonomik ve sosyal amaçlı organizasyonlar kapsamında tarımsal amaçlı kooperatifler ile üreticilere hizmet veren kalkınma kooperatifleri, üretici birlikleri ve mahalli idareler birlikleri (sulama ve yetiştirme birlikleri ile köylere hizmet götürme birlikleri) yer almaktadır. Mesleki amaçlı çiftçi organizasyonlarını ise ziraat odaları ve onların üst örgütü olan Türkiye Ziraat Odaları Birliği temsil etmektedir.

12.1.1. Ekonomik ve Sosyal Amaçlı Örgütler

Ekonomik ve sosyal amaçlı organizasyonlar kapsamında tarımsal amaçlı kooperatifler; ve

Hizmet, Islah ve İhtisas birlikleri yer almaktadır. Türkiye’de kooperatifçiliğin geçmişi oldukça gerilere gitmekle birlikte istenilen yaygınlığa ve etkinliğe ulaştığını söylemek oldukça güçtür.

Ülkemizde tarımsal amaçlı kooperatifler 3 farklı yasa altında, 7 konuda hizmet vermektedir. Bunlar; 1581 sayılı yasaya tabi Tarım Kredi Kooperatifleri (TKK), 4572 sayılı yasaya tabi Tarım Satış ve Tütün Tarım Satış Kooperatifleri (TSK) ve 1163 Sayılı yasaya tabi tarımsal amaçlı kooperatifler olup bunlar; Tarımsal Kalkınma Kooperatifleri, Sulama Kooperatifleri, Su Ürünleri Kooperatifleri ve Pancar Ekicileri Kooperatifleridir. Belirlenen alanlarda yatay ve dikey örgütlenme çalışmaları devam etmekte olup Bölge ve Merkez Birlikleri oluşturulmuştur. Merkez Birliklerinin bir araya gelmesiyle de **Türkiye Tarımsal Amaçlı kooperatifler Milli Birliği** oluşturulmuştur. Bunun dışında tarımsal ve kentsel kooperatiflerin merkez birliklerinin de üye olduğu Türkiye Milli Kooperatifler Birliği faaliyette bulunmaktadır. Tablo 1’de tarımsal kooperatiflerin tabi olduğu Kanunlar, örgüt ve üye sayıları gösterilmektedir.

Tablo 309. Tarımsal Kooperatifler

Örgütlerin Niteliği	Tabi Olduğu Kanun	Örgütlerin Sayısı	Üye Sayısı
Tarımsal Kalkınma Kooperatifi	1163, 3476	7175	77.8363
Sulama Kooperatifi	1163, 3476	2 376	282.844
Su Ürünleri Kooperatifi	1163,3476	503	27.102
Pancar Ekicileri Kooperatifi	1163,3476	31	1.582.798
Tarım Kredi Kooperatifleri	1581,3223 ve 553 KHK	1928	1.500.000
Tarım Satış Kooperatifleri	4572	350	671.928
Tütün Tarım Satış Kooperatifler	4572	41	22.684
Yaş Sebze Meyve Kooperatifleri	4572	32	2.091
Çiftçi Dernekleri	5253	539	230.000

Kaynaklar: 1-Tarım ve Köyişleri Bakanlığı, 31.1.2007, Ankara

2- Sanayi ve Ticaret Bakanlığı Koop. Gen. Md.lüğü 3- Tarım şurası 29 Kasım-1 Aralık 2004, Ankara

12.2. Kooperatifler

12.2.1. 1163 Sayılı Kooperatifler Kanun Kapsamındaki Kooperatifler)

12.2.1.1. Tarımsal Kalkınma Kooperatifleri

Türkiye’de kendine yardım ve idare esasına göre faaliyet gösteren gönüllü kooperatifçilik ilk defa 1964 yılında çok amaçlı “köy kalkınma Kooperatifleri”nin kurulmasıyla başladı. Köy

kalkınma ve bugünkü adıyla “Tarımsal Kalkınma Kooperatifleri”nin kurulması ve gelişmesinde, kırsal alandaki kaynakların harekete geçirilmesi için tarımsal sanayiye dönük projeli yatırımlara kaynak tahsisi gerekiyordu. Tarımsal Kalkınma Kooperatifleri çok amaçlı olmaları ve bünyelerinde hayvancılık, seracılık, depolama, nakliye gibi önemli tarımsal faaliyetleri bulundurmaları nedeniyle çiftçi gelirlerine direkt etki eden kooperatiflerdir. Süt sektöründe özellikle ihale yapılan bölgelerde üreticileri çoğunlukla tarımsal kalkınma kooperatifleri temsil etmektedir. Seracılık yada yaş meyve sebze üretimi, depolanması, ambalajlanması ve nakliyesi konusunda faaliyet gösteren çoğu küçük ölçekli, kendi tesislerini kuran başarılı tarımsal kalkınma kooperatifleri mevcuttur.

Tarımsal Kalkınma kooperatiflerinin sayıları 7175’yi aşmış olup ortak sayıları ise 778.363 civarındadır (2007). Tarımsal kalkınma kooperatifleri çok amaçlı olarak kurulmaktadır. Bu amaçlar; ortakların her türlü bitkisel, hayvancılık ormancılık konularındaki üretimini geliştirmek ve ihtiyaçları ile ilgili temin, tedarik, işleme, pazarlama ve değerlendirme faaliyetlerinde bulunarak makro ve mikro ölçekli projeler uygulamak, ortakların ekonomik ve sosyal yönden gelişmesine yardımcı olmak, iş sahası temin etmek ayrıca ortakların ekonomik gücünü arttırmak için tabii kaynaklardan faydalanmak el ve ev sanatları ile tarımsal sanayinin gelişmesini sağlayacak çalışmalara katılmak.

Belirlenen amaçlara ulaşabilmek için Tarımsal Kalkınma Kooperatiflerinin faaliyet alanları; tarımsal işletmelerin planlanması, ihtiyaç duyulan taşınır ve taşınmaz malların, araç ve gereçlerin sağlanması, kooperatif malı olarak alınacak alet ve makinelerin üreticilere tahsisi, ürünlerin saklanması, işlenmesi ve pazarlanması, hayvancılığın geliştirilmesi, kooperatifçilik eğitiminin yapılması, el sanatlarının geliştirilmesi, değerlendirilmesi, ortaklara kredi sağlanması, ortaklara her türlü sigorta hizmetlerinin sağlanmasında aracılık edilmesi, turizm faaliyetlerinde bulunmak, ortakların taşıma gereksinimlerinin görülmesi, elektrik gereksinimlerinin sağlanması, ortakların kültürel ve sağlık koşullarının iyileştirilmesi, maden ve enerji kaynaklarının geliştirilmesi gibi konulardır.

Tarımda çok amaçlı kooperatiflerin kurulmasının temelinde, tarımda polikültür yapının hakim olmasıdır. Çiftçiler geçimlerini çok çeşitli tarımsal faaliyetlerden sağlamaktadır. Dolayısıyla çiftçilerin girdi ihtiyacı farklı olmakta, bu ürünlerin değerlendirilmesi ya da pazarlanması değişik faaliyetleri gerektirmektedir. 1163 sayılı Kanunda değişiklik yapan 1988 tarih ve 3476 sayılı Kanun hükümleri dikkate alınarak, kırsal alandaki kooperatifleri dağınıklıktan kurtarabilmek için yeni düzenlemeye gidilmiş, dört çeşit kooperatifin çalışmaları, “ Tarımsal Kalkınma Kooperatif Ana sözleşmesinde” toplanmıştır. Birlikler ve merkez birliklerinin ise, ekonomik yönden güçlü bir yapıya yurt içi ve yurt dışı pazarlarda rekabet gücüne sahip olabilmelerini temin için konu bazında

teşkilatlanmaları uygun görülerek tarım, hayvancılık, ormancılık el sanatları, sulama, su ürünleri ve pancar ekicileri adı altında 7 muhtelif konuda örnek ana sözleşme geliştirilmiştir. Tarımsal Kalkınma Kooperatifleri; “ Orman Köyleri Kalkındırma”, “ Hayvan Üreticileri Tedarik ve Pazarlama” ve “ Çay İstihsal ve Satış” kooperatiflerini de içine almaktadır.

Tarımsal Kalkınma Kooperatiflerinin önceki başarısız yönlerini dikkate alarak toplum yapısına uygun kooperatifçilik modelinin geliştirilmesi yoluna gidilmiş, bu amaçla üretim birimleri olan hayvan barınağının, süt ve besi sığırının, arının ve kovanın, seranın kooperatifin mülkiyeti yerine, ortakların mülkiyetinde bulunduğu, kooperatifin kefaleti ile ortakların kredilendirildiği sisteme geçilmesine karar verilerek devlet yardımı yönetmeliğinde bu doğrultuda değişiklik yapılmıştır. Bu kapsamda yapılan projeler, hem çiftçiler tarafından da benimsenmiş, hem kooperatif ortak ilişkisi gelişmiş, hem de kooperatif ilkelerinin uygulanması sağlanmıştır.

2003-2007 döneminde özellikle hayvancılık sektörünün desteklenmesi ve kırsal kesimde yaşayan insanların gelirlerini arttırıcı politika uygulamaları sonucunda “Kırsal Alanda Sosyal Destek Projesi” başlatılmış olup, bu projelerin ve diğer Bakanlık bütçeli projelerin uygulanmasında tarımsal kalkınma kooperatiflerinden yararlanılmıştır. Proje kapsamında Kooperatif kurulması zorunlu tutularak hayvanlar kooperatif üzerinden üyelere verilmiştir.

Sorunlar ve Öneriler

Tarım kesiminde çok amaçlı olarak faaliyet gösteren Tarımsal Kalkınma Kooperatifleri’nin başarılı olabilmesi ve ortaklarına daha iyi hizmet sunabilmesi için aşağıdaki sorunların çözülmesi yararlı olacaktır. bunlar;

- a) Resmi otoritenin demokratik kooperatifçiliği özendirici politikalarının yeterli olmayışı,
- b) Kooperatiflerde denetim yetersizliği
- c) Kooperatiflerde eğitim ve araştırmaların yetersizliğidir.

12.2.1.2. Sulama kooperatifleri

Türkiye’de özellikle tarımsal amaçlı su kaynaklarının geliştirilmesi ve sulama hizmetlerinde imece yönteminden faydalanma eskiye dayanmakla birlikte, çiftçilerin “Toprak ve Su Kooperatifi” şeklinde örgütlenmeleri 1960’lı yıllarda başlamıştır. Önceleri Devlet Su İşleri (DSİ) Genel Müdürlüğü tarafından inşa edilen yer altı suyu sulama tesislerinin işletmelerinin sağlanması için yine devlet tarafından tesis edilen sulama kooperatifleri ve daha sonra Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü tarafından inşa edilen gölet, elektrikpompaj ve cazibe sulamalarının yönetimi için de kurulmaya devam edilmiştir. Sulama Kooperatifleri 1990 sonrası DSİ tarafından işletilen sulama tesislerinin işletme, bakım ve yönetim sorumluluklarının devrinde de önemli bir

işletmeci kuruluş olarak yerini almıştır. Sulama Kooperatifleri 1969 yılında kabul edilen 1163 sayılı Kanun ve Sulama Kooperatifleri Ana Sözleşmesi esaslarına göre 30 yıllığına kurulmaktadır. Bu çerçevede Sulama Kooperatifleri 1996-2001 yılları arasında hızla gelişerek, birim kooperatiflerin birlikler şeklinde örgütlenmesi gerçekleştirilmiş ve 2002 yılında sulama kooperatifleri, bölge ve merkez birliği olarak dikey örgütlenmesini tamamlamış bulunmaktadır.

Sulama kooperatiflerinin temel amacı; devlet tarafından inşa edilmiş veya edilecek sulama tesislerinden alınacak yada her ne şekilde olursa olsun tarım alanlarından elde edilecek suyun tarımda kullanılması ile ilgili arazi tesviyesi, tarla başı kanalları, tarla içi sulama ve drenaj kanalları gibi sulama tesislerini kurmak veya kurulmuş olanları işletmek, işlettirmek, bakım ve onarımını yaptırmaktır. Sulama kooperatifleri ayrıca, ana sözleşmelerine göre sulama faaliyetlerinin dışında tarımsal üretim, tüketim, pazarlama kalınma ve eğitim gibi faaliyetleri de yürütebilen çok amaçlı kooperatif özelliği de taşımaktadır.

Sulama kooperatiflerinin kurulabilmesi için ortaklık yükümlölüklerini yerine getirecek en az farklı isimde 7 çiftçinin bulunması gerekirken, devlet yatırımlarının yapılabilmesi için en az 15 farklı isimde çiftçinin bulunması gerekmektedir.

Günümüzde 2376 Sulama kooperatifine ortak 282.844 üretici bulunmaktadır. Ülkemizdeki sulama kooperatifleri; yer altı veya yerüstü su kaynaklarından organizeli olarak faydalanmak isteyen çiftçilerin ekonomik güçlerini birleştirerek kurdukları organizasyonlardır. Ülkemizde sulama alanı olarak 27 bölge bulunmasına karşın sadece 11 bölgede sulama kooperatifleri bölge birliği kurulabilmiş ve 2000 yılında da bu birliklerin bir araya gelmesi ile Merkez Birliğinin kuruluşu tamamlanmıştır. Bölgesel seviyede kurulan Sulama Kooperatifleri Birliklerinden bazıları; Manisa Bölgesi Sulama Kooperatifi Birliği (44 adet sulama kooperatifi) Konya Bölgesi Sulama Kooperatifi Birliği (281 adet sulama kooperatifi) , Afyon bölgesi Sulama Kooperatifi Birliği (77 adet sulama kooperatifi), Amasya Bölgesi Sulama Kooperatifi Birliği (57 adet sulama kooperatifi), Niğde Bölgesi Sulama Kooperatifi Birliği (39 adet sulama kooperatifi), Eskişehir Bölgesi Sulama Kooperatifi Birliği (35 adet sulama kooperatifi), Erzurum Bölgesi Sulama Kooperatifi Birliği (16 adet sulama kooperatifi), Karaman Bölgesi Sulama Kooperatifi Birliği (19 adet sulama kooperatifi)'dir.

Ortak Birliklerin sulama, arazi ıslahı ve toprak muhafazası konularındaki müşterek menfaatlerini korumak, bu hususta ekonomik faaliyetlerde bulunmak, faaliyetleri koordine etmek, denetlemek, uluslar arası işleri düzenlemek, kooperatifçiliği geliştirmek ve ihtiyaç duyulan konularda eğitimlerine yardımcı olmak amacıyla kurdukları Sulama Kooperatifleri Merkez Birliği

30 Nisan 2000 tarih ve 5284 sayılı Ticaret Sicil Gazetesi ilanı ile resmiyet kazanmıştır. 49 yıllığına kurulan Sulama Kooperatifleri Merkez Birliği'nin merkezi Ankara'da dır (Tablo:).

Sorunlar

Sulama kooperatiflerinin gelişimi arzu edilen seviyede gerçekleşmemiştir. Bunun ana nedeni 1990'lı yılların başında kurulmaya başlanan Sulama Birlikleridir. Henüz kendine ait bir yasası olmayan bu organizasyonlar, yerel seçimler sonucunda seçilmiş belediye başkanları ile muhtarların doğal üye olduğu ve 5 yılda bir yönetimi değişen, İç İşleri Bakanlığının hazırladığı bir tüzükle kurulan anti demokratik kuruluşlardır. Sulama birliklerinin her türlü fonksiyonu sulama kooperatifleri tarafından yerine getirilebilir. Bu kuruluşların yönetim sorunları çözümlenerek sulama kooperatiflerine dönüştürülmesi sağlanmalıdır.

Bir sulama kooperatifinden beklenen faydaların sağlanabilmesi; bakım-onarım hizmetlerinin zamında ve eksiksiz olarak yapılması ve tesislerin verimli olarak işletilmesi ile mümkündür. Bu açıdan çiftçiler tarafından sulama tesislerinin kolayca benimsenmesi, bakım-onarım hizmetlerinin imece usulü ile kolayca yapılması, sulamada başarısız yöneticilerden hesap sorulabilmesi gibi avantajların yanında üst örgütlenme, mali kaynak yetersizlikleri, iç ve dış denetimin yeterli ve etkili bir biçimde yapılamaması, sulama organizasyonu ve işletmeciliği mantığının yerleşmemiş olması ve yeterli teknik personelin istihdam edilmemesi gibi çözüm bekleyen bir dizi sorun da mevcuttur. Bu sorunlar çözülmedikçe beklenen gelişmeler sağlanamayacaktır.

12.2.1.3. Su Ürünleri Kooperatifleri

1163 sayılı Kanun hükümlerine göre değişir ortaklı, değişir sermayeli ve sınırlı sorumluluğu olan kurulan "su ürünleri üretim ve değerlendirme kooperatifleri" kısaca her türlü su ürünlerinin üretimi, yetiştiriciliği, avcılığı, işleme, depolama pazarlama konularında ortak hizmet vermek ve gerektiğinde bu konularla ilgili tesisleri kurmak ve işletmek amacıyla kurulmuşlardır. Daha açık olarak bu amaçlar şunlardır;

- Ortaklarının ihtiyacı olan av araç gereçlerini ve donatılarını temin etmek,
- İstihsal edilen su ürünlerine soğuk depolama imkanları sağlayarak, ürünün pazara düzenli biçimde akışını sağlamak,
- Su ürünleri işleme ve değerlendirme yerleri kurmak,
- Kredi konusunda ortaklarına kefalet etmek, mali kolaylıklar sağlamak,
- Ortakların avlama faaliyetlerini düzenlemek, yönetmek ve genişletmek,
- Su ürünlerini korumak

Ülkemizde 2007 yılı verilerine göre 503 su ürünleri kooperatifine ortak 27.102 üretici/balıkçı bulunmaktadır. Merkez Birliği şeklinde örgütlenmesini tamamlayan su ürünleri kooperatiflerinin 10 bölge birliği bulunmaktadır. Faaliyetleri konusunda yeterli veri bulunmayan bu tip kooperatifçiliğin geliştirilmesi, deniz ve akarsu kaynakları açısından son derece elverişli bir coğrafi konumda bulunan ülkemiz açısından büyük faydalar sağlayabilecektir.

Başlıca Sorunlar:

- Kooperatif bilincinin ve denetimin eksikliği,
- Uygun organizasyon yapısının kurulmamış olması, kısa ve uzun vadeli planlama noksanlığı, piyasa ile ilgili bilgi yetersizliği,
- Su ürünleri kooperatif üyelerine kullandırılan kredilerin kısa vadeli ve yüksek faizli olması yanında teminat gösterme güçlüğü bulunması,
- Ürünlerin pazarlanmasında yetersiz kalınması (deniz ürünleri pazarlamasında kooperatiflerin payı % 5 seviyesindedir.)
- Yetersiz bütçe ayrılması ve yetersiz destekleme yapılması, mevcut yasanın günün ihtiyaçlarına cevap verememesi,

Buna nedenle su ürünleri kaynaklarının korunması ve geliştirilmesi açısından, 1380 sayılı Su Ürünleri yasasının günümüz şartlarına göre yeniden düzenlenerek, bu kooperatiflerin uygulayacakları projelerin desteklenerek teşvik edilmesi ile sürekli ve sağlam mali gelir kaynaklarına kavuşturulmaları sağlanmalıdır.

12.2.1.4. Pancar Ekicileri Kooperatifleri

Pancar üreticilerinin kooperatifler altında örgütlenmeleri şeker sanayinin genişletilmesi çalışmalarının yapıldığı 1951 yılında başlamıştır. O yıllarda mevcut 4 adet şeker fabrikasının ülkenin artan şeker ihtiyacını karşılayamaması üzerine, pancar ekim alanlarının genişletilmesi ve yeni şeker fabrikalarının kurulması planlanmıştır. Ancak bu büyük proje uygulanırken çiftçi kitlelerinin mevcut potansiyelinden de yararlanılması düşünülmüş ve çiftçilerin yalnız pancar üreticisi değil aynı zamanda yeni kurulacak şeker fabrikalarının da sahibi olmaları sağlayacak şekilde teşkilatlanmaları öngörülmüştür. Bu temel amacın gerçekleştirilmesi için gerekli alet ve ekipmanların da temin ve dağıtımlarını yaparak üretimi ve dolayısıyla ortakların sosyo ekonomik durumlarını da geliştirmeyi amaçlamıştır. Böylece 1953-1956 döneminde kurulan 11 yeni şeker fabrikasının 5 tanesi özel fabrika olarak meydana getirilmiş ve bunların toplam sermayelerinin yarısından fazlasına pancar kooperatifleri ve dolayısıyla üreticiler iştirak ettirilmiştir. Bunun yanında ülkenin değişen ve gelişen ekonomik koşulları içinde, şeker sanayinin, pancar üreticilerinin dışa bağımlı olmadan önemli ihtiyaçlarını karşılayabilecek çeşitli kuruluşların oluşturulması ve böylece

şeker sanayinde entegrasyonun sağlanması planlanmıştır. Nitekim bu amaçla sanayinin ve pancar üreticilerinin kredi, enerji su motoru gibi önemli ihtiyaçlarını karşılamak üzere Şekerbank T.A.Ş ve Pancar Motor Sanayi Ticaret A.Ş. Kömür İşletmeleri A.Ş. ve ve benzeri işletmeleri kurmuş veya bunların pancar tarımı ve şeker sanayinin geleceği bakımından taşıdıkları önem dikkate alınarak sermayelerine iştirakler yapılmıştır.

Bu grupta yer alan kooperatiflerin başında 1951 yılında kurulmaya başlanılan Pancar Ekicileri Kooperatifleri gelmektedir. Devletten herhangi bir yardım almadan çalışan bu kooperatiflerin hem bölge hem de merkez birliği olarak kabul edilebilecek olan üst örgütü Pankobirlik' tir. Pancar Ekicileri Kooperatifleri, 1972 yılında 1163 sayılı kanuna göre merkezi üst birliği olan S.S Pancar Ekicileri Kooperatifleri Birliği (Pankobirlik) kurmuşlardır. Pankobirliğin faaliyete geçmesinden sonra anasözleşmeleri değiştirilerek pancar dışındaki ürünlerin de bu kooperatiflerce değerlendirilmesi öngörülmüş ve böylece pancar kooperatifleri de çok amaçlı kooperatifler şekline dönüştürülmüştür.

Pankobirlik, pancarla ilgili genel politikaları tespit etmek, idari mali hukuki sorunlara çözüm getirmek, faaliyetlerini koordine etmek ve geliştirmek, birim kooperatiflerin iştiraklerini ve denetimini, personel ve ortaklarının eğitimini yapmak, tarımsal üretimin geliştirilmesi için ihtiyaç duyulan araç ve gereçlerin gerektiğinde toptan tedarikini sağlamak ve kooperatifleşme fikrini geliştirip yayacak tedbirleri almak amacıyla kurulmuştur. Pankobirlik'te 1992 yılından sonra yönetim kurulu üyelerinin tamamını çiftçilerin oluşturduğu demokratik bir yönetim yapısına ulaşılmıştır.

Günümüzde, pancar ekicilerinin kooperatif sayısı 31 ve ortak adedi 1.582.798'e ulaşmıştır. Pancar ekiminin yapıldığı 68 ilde geniş bir alanda 210 satış mağazası ile faaliyette bulunmaktadır. Özellikle son yıllarda şeker endüstrisinde yaşanan küresel rekabet ve tabi şeker ile tatalandırıcı ilişkileri dikkate alındığında, üretici ve tüketicinin korunması yönünden şeker sektörüne kooperatiflerin egemen olması ve özelleştirmede geçmiş deneyimlerin dikkate alınması gerekmektedir.

Son yıllarda pancar ürününün destekleme alımları dışına çıkarılması ve şeker pancarında uygulanan kota sistemi pancar üreticilerini dolayısı ile de PEK' leri son derece olumsuz etkilemiştir. Özelleştirme kapsamında olan Şeker Şirketine ait Şeker Fabrikalarının, yabancı ellere yada sektörün içinde olmayan kişi ve kuruluşlara satılması yanlış olacaktır. Bu kapsamda özelleştirilecek olan şeker fabrikalarının kooperatiflere uzun vadeli bir ödeme planı ile devredilmesi gerçekleştirilmeli ve geçimini pancardan sağlayan çiftçilerin mağduriyetleri önlenmelidir.

12.2.2. 1581 Sayılı Kanununa Tabi Tarım Kredi Kooperatifleri

Tarım Kredi Kooperatiflerinin ilk kuruluşu 1863 yılında kurulan Memleket Sandıklarına dayanır. İlk Tarım Kredi Kooperatifi Atatürk'ün önderliğinde 1937 yılında kurulmuştur. 1972 tarih ve 1581 sayılı “ Tarım Kredi Kooperatifleri ve Birlikleri Kanunu”, 1995 tarih ve 553 sayılı Kanun Hükmünde Kararname gereğince mevzuat dahilinde çeşitli düzenlemeler yapılarak Tarım Kredi Kooperatifleri daha demokratik bir yapıya kavuşturulmuştur.

2000’li yıllara kadar çeşitli sorunlarına rağmen 1.5 milyonu aşkın ortağına 1928 birim kooperatifi 16 bölge Birliği ve 1 Merkez birliği ile hizmet sunmaktadır. 2000 yılı ve hemen sonrasında yaşanan mali kriz TKK’ lerini son derece olumsuz etkilemiş ve birçok TKK birleşme yolu ile kapatılmıştır. Kuruluşundan günümüze kadar, TKK’ nin plasman ihtiyacının yaklaşık %80-85’ini karşılayan Ziraat Bankası, bu desteğini azaltmış ve bu oran %20-25’ lere gerilemiştir.

Tarım Kredi Kooperatifleri ortaklarının ucuz ve yeterli kredi ihtiyaçlarını karşılayabilmek amacıyla kurulmuş tek amaçlı hizmet kooperatifleridir. Tarım Kredi Kooperatifleri küçük ve orta ölçekli tarım işletmelerinin rekabet güçlerini artırabilmeleri için ihtiyaç duydukları kaliteli ve ucuz girdileri kredili olarak sağladıkları bir kuruluş özelliği göstermektedir. TKK’lerinin kurumsal işleyişine bakıldığında, asli görevinin küçük tarım işletmesi sahibi ortaklarına kredi hizmeti sunmak olduğu görülmektedir. TKK’leri tarım sektörünün kredilendirilmesinde iki husustan dolayı çok önemli bir unsur haline gelmiştir. Birincisi, bu sistem tarım sektöründeki toplam kredi faaliyetlerinin ¼’üne karşılık gelen bir oranı sağlamaktadır. İkincisi ise, küçük tarım işletmesi sahibi çiftçilerin hemen hemen tek kurumsal kredi kaynağı durumunda olmasıdır. Sistemin bu şekilde olması tek kredi kaynağı olan TC Ziraat Bankası’nın getirdiği sınırlamalardır.

TKK sisteminde yalnızca birim kooperatifler ortağı olan çiftçilere kredi verme işiyle ilgilenmektedir. Bölge birlikleri ve merkez birliğinin görevi ise, birim kooperatiflerin kredi verme işlemlerini bir düzene koymak amacıyla genelgeler yayınlamak, talimatlar vermek, işlemlerin bir düzen içerisinde yürütülmesini sağlamak, denetlemek, değerlendirmek ve yol göstermektir. TC Ziraat Bankası, Merkez Birliğinin tavsiye ve görüşlerini almak suretiyle birim kooperatiflerinin her birinin kredi limitini belirlemektedir. Her bir ortağın kredi talebi onaylandıktan sonra, kredi doğrudan TC Ziraat Bankası tarafından ilgili şube aracılığı ile birim kooperatife verilmektedir. Kredi alacakları da aynı şekilde, bu defa ters yönde yapılan işlemlerle tahsil edilmektedir.

Sorunlar ve Öneriler

TKK’lerinin 1,5 milyon çiftçi ortağının tarımsal üretim için ihtiyaç duydukları tarımsal

girdilerin ucuz ve kaliteli olarak karşılanabilmesi bakımından, girdi taleplerinin tamamının kredili olarak temin edilmesi önemlidir. Ancak TC Ziraat Bankası tarafından belirlenen kredi limitlerinin bazen yetersiz olması, çiftçilerin ihtiyacını karşılayacak miktar olmayışı nedeniyle, bu miktarın en az, kooperatiflerin öz kaynaklarından kendi üyelerine kullandıracakları kredi limiti seviyesine çıkarılması uygun olacaktır. Ayrıca faiz oranları düşürülmeli, piyasa koşullarına göre yüksek olan gösterge ve değişken faiz oranından vaz geçilmesi faydalı olacaktır.

TKK'lerinin yeniden yapılandırılarak kendi ayakları üzerinde durabilen, profesyonel yönetimi benimsemiş, akılcı bir yönetimle tekrar tarım sektöründe özellikle küçük çiftçilerin kredi gereksinimlerini karşılayan bir kredi organizasyonuna dönüşmesi ve yasasında var olan ancak uygulanmayan bankacılık hizmetlerine, **Kooperatifler Bankası** çatısı altında devam etmesi uygun olacaktır.

TKK'leri her köyde kurulan küçük birimler yerine , belli merkezlerde ekonomik yönden güçlü olan kooperatiflere dönüştürülmeli, küçülerek büyümek hedeflenmeli, güçsüz olan kooperatifler tasfiye edilip güçlü kooperatifler ile birleştirilmelidir (Türk Kooperatifçilik Kurumu, 2004). Nitekim son zamanda 250 civarında TKK'nin birleştirildiği görülmüştür. Ayrıca yasasında var olan “ortaklarının her türlü ihtiyacını ve zaruri tüketim maddelerini karşılamak” hükmünden hareketle bir tüketim kooperatifi gibi çalışarak kooperatif masraflarını minimum seviyeye düşürmelidir.

12.2.3. 4572 Sayılı Tarım Satış ve Tütün Tarım Satış Kooperatifleri

Türkiye’de ilk TSK hareketi 1915 yılında Aydın’da başlamış, günümüz anlamında ise 1937 yılında 2834 sayılı yasaya göre kurularak faaliyetine başlamıştır. Tütün Tarım Satış Kooperatifleri ise 1969 yılında çıkarılan 1196 sayılı yasa ile faaliyetine başlamış bu yasanın 3186 sayılı diğer TSK leri yasası ile birlikte 2000 yılında lağvedilerek kaldırılması sonucu 4572 sayılı kanun kapsamına dahil edilmişlerdir.

Tarım Satış Kooperatifleri, üreticilerin (ortaklar) karşılıklı yardım, dayanışma ve kefalet suretiyle tarımsal faaliyetleri ile ilgili ihtiyaçlarını karşılamak, ürünlerini daha iyi değerlendirmek ve ekonomik menfaatlerini korumak amacıyla hizmet vermektedir. Bu amacı gerçekleştirmek için ortaklarının ürünlerini alıp, en iyi koşullarda değerlendirmek, gerekirse ürünleri işleyip işlenmiş ürün haline getirerek piyasaya yeni haliyle (katma değerli) sürmek ve ortakların üretim için ihtiyaç duyduğu her çeşit üretim faktörlerini temin etmek durumundadır.

1169 yılında çıkarılan 1163 sayılı Kanun’da her türlü kooperatifin Birlik ve Merkez Birliği şeklinde üst örgütlenmesine izin verilmesi ile TSK’de 1969 yılında Ankara’da Tarım Satış

Kooperatifleri Merkez Birliği'ni kurmuşlardır. Ancak Merkez Birliği 1980 yılında kapatılmıştır. Tarım Satış Kooperatifleri ve Birlikleri, ürünlerin daha iyi muhafaza edilmesi, toptan veya perakende satış için piyasa alışkanlıklarına uygun hale getirilmesine yönelik depo ve ilk işleme yapan işletmeler ile ambalajlama gibi tesisleri, Sanayi ve Ticaret Bakanlığından önceden izin almak kaydıyla, kurabilmektedirler. TSK'lar ve Birlikleri piyasalarda düzenleyici bir rol oynamakta, üreticinin hakkını korumakta ve mağdur olmalarını engellemektedirler. Bugün ülkemizde pamuk, üzüm, incir, zeytinyağı, fındık, fıstık, kolza,gül ve gülyağı, turunçgil, yaşı meyve ve sebze, yağlı tohumlar, tiftik ve yapağı gibi çok çeşitli tarım ürünlerinin üreticilerden alımı ve değerlendirilmesi konularında faaliyette bulunan TSK'leri birlikler mevcuttur. Bu birlikler küçük çiftçilerin aracı tüccarlara karşı korunmasını, satılan ürün kalitesinin garanti edilmesi ile pazarda iyi isim yapılmasını ve daha kolaylıkla satılabilecek kaliteli ürün elde etmek için teknik yardımın yapılmasını sağlamaktadır.

Günümüzde aktif olan TSK'leri ve Birlikleri; TARİŞ (Pamuk Birliği, Üzüm Birliği, İncir Birliği, Zeytin ve Zeytinyağı Birliği), Çukobirlik, Antbirlik, Taskobirlik, Fiskobirlik, Trakyabirlik, Karadenizbirlik, Güneydoğubirlik, Marmarabirlik, Kozabirlik, Gülbirlik, Tiftikbirlik ve Kayısıbirliktir.

Toplam 350 birim kooperatifin 17 TSK Birliği çatısı altında, 671.928 ortak üreticisi bulunmaktadır.

TSKB' de 2000 yılında başlatılan **Yeniden Yapılandırma** çalışmalarında en başarılısı TARİŞ olmuştur. Tariş özerkliğe geçişinin ilk iki yılında zeytin ve zeytinyağındaki Pazar payını % 14'ten % 29'a çıkarmıştır.

Tütün Tarım Satış Kooperatiflerinin amacı ve çalışma konuları da, ortakların ürünlerine sürekli alıcılar bulmak, satın alınan tütünleri işlemek, üreticilerin ürünlerini değer fiyatına pazarlamak ve piyasada denge oluşturmak, dünya piyasalarındaki gelişmeleri izlemek, ortakların üretimde ihtiyaç duydukları bütün girdileri ucuz, kaliteli ve yeterli miktarlarda sağlamak, tütün tarımı konusunda ortaklara teknik yardımda bulunmak, ortakların kredi ihtiyacını karşılamak, ortakların refah düzeylerini artırmak, ortakların tütünleri tekel idaresine devretmek (özelleştirmeden önce) şeklinde özetlenebilir. Günümüzde aktif 41 adet TTSK bulunmakta olup 22.684 ortağı bulunmaktadır.

TSKB'leri uzun yıllar devlet güdümü altında verimlilik ilkeleri dışında çalışmaya zorlanmışlar, bunların getirdiği görev zararı sebebiyle devletin sırtında bir yük olarak görölmüş,

hatta bütçenin 5 kara deliğinden birisi olarak adlandırılmışlardır. 2000 yılında Dünya Bankasının desteği ile başlatılan Yeniden yapılandırmanın (ARIP Agricultural Reform Implementation Project) kooperatifler açısından temel amacı, kooperatifleri kendi ayakları üzerinde durabilen, verimlilik ilkelerine göre çalışan ve piyasa koşullarında rekabet edebilecek bir yapıya kavuşturmadır. TSKB yeni yasa ve yeniden yapılandırma çalışmaları sonucu büyük ölçüde özerkliklerine kavuşmuşlardır. Ancak ekonomik anlamda tam olarak verimli çalışma desenine henüz kavuşamamışlardır. Bu nedenle TSKB'nin profesyonel bir yönetim anlayışı içerisinde ortaklarının ürünlerine ham olarak satma yerine işleyip katma değerini arttırarak satabilmesi için daha fazla oranda sanayileşmesi teşvik edilmelidir. Profesyonel pazarlama birimleri oluşturulmalı özellikle dış satışlarda koordinasyon sağlayarak hem kendi ürünlerini değerlendirmeli hem de ülke ekonomisine olan katkılarını arttırmalıdır.

12.3. Birlikler

12.3.1. Hizmet Birlikleri (Sulama Birlikleri, Köylere Hizmet Götürme Birlikleri)

Ülkemiz de DSİ' ye ait sulama tesislerinin işletme, bakım ve yönetim sorumluluğunu devir alan örgütlerden biri de sulama birlikleridir. Sorumluluğu devredilen tesisin iki veya daha fazla köy veya beldeye hizmet götürmesi durumunda kooperatiflerin yanı sıra 1580 Sayılı Belediye Kanununun 7. kısmının birlik tesisi başlığını taşıyan (Md. 133-148), maddeleri ile kurulan sulama birlikleri de sulama hizmetlerinde görev almaktadır. Sulama birlikleri tarafından kullanılan tüzük; Danıştay İdari Dava Daireleri Genel Kurulunun 11.01.1991 gün ve 2990/98 sayılı kararı ile bağlayıcı olmaktan çıkarılan tip tüzükten hareket edilerek sulama birliklerinin ihtiyaçlarına cevap verebilecek şekilde tadil edilmiş olan tüzüktür.

Birliklerin yönetim organları ise; üyelerinin kendilerinin seçtiği birlik meclisi ile meclis içinden seçilen başkan ve encümenidir. 442 sayılı Köy Kanununun 47 ve 48. maddeleri ile 5442 sayılı İl İdaresi Kanununun 56. maddesi, birliklerin kuruluşlarını düzenleyen yasal dayanak değil, sulama ile ilgili tesislerin işletilmeleri de dahil olmak üzere köy muhtarlıkları ve Belediyelerin yapacakları bir çok müşterek ve mahalli işin sıralandığı ve tanımlandığı maddelerdir. Köy tüzel kişilikleri ve belediyelerin kurduğu birliklerin sulama tesisi ile ilgilerini bu hükümler sağlamaktadır. Köylere hizmet götürme birlikleri de sulama birlikleri ile aynı mevzuata dayanmaktadır. Belediyeler Kanununun 135. maddesinde birlik tüzüğünde bulunması gereken hususlar belirtilmiştir. İçişleri Bakanlığı; 5442 Sayılı İl İdaresi Kanununun 56., 1580 Sayılı Belediye Kanununun 147-148. ve 442 Sayılı Köy Kanununun 47-48. maddelerine dayanarak Köylere Hizmet Götürme Birlikleri Tip Tüzüğü hazırlanmıştır. Daha önce de belirtildiği gibi bu tüzüğün yaptırım gücü bulunmamaktadır.

12.3.2. Islah Amaçlı Birlikler (Damızlık Sığır Yetiştiricileri, Arıcılık Birlikleri)

Bu birlikler; yetiştiricilerin kendi aralarında teşkilatlanarak, üstün verimli hayvanların yetiştirilmesi amacıyla, gerek yurtiçinde yetiştirilen, gerek yurtdışından ithal edilen ve gerekse

yerli ırkların genetik potansiyellerinin geliştirilmesi verimlerinin artırılması, bunların soy kütüğü ve verim kayıtlarının tutulması, hayvanlarla ilgili sağlık hizmetlerinin yürütülmesi ve sigorta işlemlerinin yapılması, üyelerin üretimlerinin sağlanması, ihtiyaçlarının temini ve ürünlerin yurtiçi ve dışında pazarlanması, üretim maliyetlerinin düşürülmesi, ürünlerin değerlendirilmesi için gerekli tesislerin kurulması ve işletmesi amacıyla kurulan birliklerdir. Söz konusu birlikler 4631 sayılı Hayvan Islahı Kanununun Tarım ve Köyişleri Bakanlığına verdiği yetkiye dayanarak kurulmakta ve faaliyet göstermektedir.

12.3.3. İhtisas Birlikleri (Ürün ve Ürün Grubundaki Üretici Birlikleri)

Ülkemizde Ürün ve Ürün Grubunda ihtisas birliklerinin kurulmasına yönelik olarak çıkarılan 5200 sayılı Üretici Birlikler Kanunu Resmi Gazetede 6 Temmuz 2004 tarihinde yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Söz konusu kanunun amacı; ülkemizdeki tarımsal ürünlerin, iç ve dış pazar taleplerinin istediği kalite ve standartta olmayışı, ayrıca pazarlardaki düzensiz işleyişin üreticiyi mağdur etmesi

gibi nedenler ile üretici birliklerinin kuruluşuna ihtiyaç vardır. Buna göre her türlü bitkisel, hayvansal ürünler ile su ürünleri konusunda kurulacak olan üretici birliklerinin hangi ürün veya ürün grubunda kurulacağı tarım sektöründeki ihtiyaçlar ve öncelikler göz önünde bulundurularak Bakanlıkça çıkarılacak yönetmelikle belirlenecektir. Organik tarımsal üretim sistemi ile elde ettikleri organik ürünleri pazara sunmayı taahhüt eden üreticiler de bu yasadan yararlanabilecektir. Ancak kanunun uygulanmasına yönelik ilgili yönetmelik henüz çıkarılamamıştır. Bu nedenle uygulamaya geçilememiştir. Çıkan kanun, üretici birliklerine Ar-Ge, pazarlama geliştirme gibi bir çok önemli görevleri yüklemesine karşılık, birliklerin gelirler kısmında bu görevleri yerine getirecek gerekli gelir modeli yaratılmamıştır. Avrupa Birliğinden yapılacak desteklerin bu birlikler üzerinden üreticilere ulaştırılmasının öngörülmesi halinde, Birlikler bu fonksiyonları yerine getirecek teknik donanımlardan yoksun durumdadır.

12.3.3.1. Tarımsal Üretici Birlikleri

Ülkemizde küçük ölçekli ve aile işletmesi şeklinde faaliyet gösteren üreticilerin daha büyük ölçeklerde faaliyetlerini yürütmesi, üretilen ürünlerin kalitesinin iyileştirilmesi, üretimin talebe göre planlanması, kendi mülkiyetine almamak koşulu ile pazara geçerli norm ve standartlara uygun ürün sevk etmek ve ürünlerin ulusal ve uluslararası ölçekte pazarlama gücünün artırılması ile Devletin üretici kitleye yönelik politika ve uygulamalarını daha kolay ve etkin olarak yerine getirmesinin sağlanması amacıyla hazırlanan Tarımsal Üretici Birlikleri Kanunu 6 Temmuz 2004 tarih ve 25514 sayılı Resmi Gazetede yayınlanarak yürürlüğe girmiştir.

Kanuna istinaden kurulacak birliklerin hangi ürün veya ürün grubu bazında kurulacaklarını, birliğin toplam üretim miktarının ürün bazında tespiti ve mevcut tarımsal örgütlerin uyumlarını

belirleyen, Tarımsal Üretici Birliklerinin Kuruluş Usul ve Esaslarına İlişkin Yönetmelik ise 16 Ocak 2005 tarih ve 25702 sayılı Resmi Gazetede yayınlanarak yürürlüğe girmiştir.

Kanun ve Yönetmeliğe göre bitkisel, hayvansal ürünler, su ürünleri, organik tarımsal üretim konularında Ziraat Odalarına kayıtlı en az 16 üretici bir araya gelerek kurmak istedikleri ürün veya ürün grubuna ilişkin hazırlayacakları Birlik Tüzüğü ve Kuruluş Belgeleri ile Tarım ve Köyişleri Bakanlığı Teşkilatlanma ve Destekleme Genel Müdürlüğü'ne müracaat etmeleri gerekmektedir. Kuruluş belgeleri, nüfus cüzdanı fotokopisi, ikametgah il muhaberi, çiftçilik belgesi, bitkisel üretim konuları için birliğin İlçe Üretiminin %10'unu ürettiğine dair, diğer konularda belirlenen kapasitelerin sağlandığına ilişkin Tarım İl/İlçe Müdürlüğünden alınan belge, tüzükten oluşmaktadır.

İlgili yönetmelikle, ülkemizdeki tarımsal alanların coğrafik ve ekolojik şartları ile tarım sektöründeki ihtiyaçlar dikkate alınarak, tarımsal üretici birliklerinin hangi ürün veya ürün grubu bazında kurulacağı belirlenmiştir. Belirlenen ürün veya ürün grupları:

Bitkisel üretim ile ilgili ürün ve ürün grupları

1- Meyve;

- a) Meyve üreticileri,
- b) Yumuşak çekirdekli; elma, armut, ayva,
- c) Sert çekirdekli; kayısı, kiraz, vişne, şeftali, nektarin, erik, kıızılcık, zerdali, zeytin,
- d) Sert kabuklular; kestane, ceviz, badem, fındık, antep fıstığı,
- e) Üzümsü meyveler; çilek, dut, muz, trabzon hurması, kivi, böğürtlen, ahududu, kuşburnu, üzüm, incir,
- f) Turunçgiller,
- g) Meyve ve asma fidanı üreticileri.

2) Sebze ve süs bitkileri;

- a) Sebze; örtü altı sebze üreticileri, domates, havuç, patlıcan, kabak, karpuz, kavun, biber, kök ve yumrulu bitkiler, baklagil sebzeleri,
- b) Mantar,
- c) Süs bitkileri; kesme çiçekler, iç ve dış mekan bitkileri, doğal çiçek soğanları.

3) Tarla bitkileri;

- a) Tahıllar; buğday, arpa, yulaf, çavdar, çeltik, mısır,
- b) Yemeklik dane baklagiller; nohut, mercimek, kuru fasulye,
- c) Endüstri bitkileri; pamuk, patates, tütün,
- d) Yağlı tohumlu bitkiler; ayçiçeği, kolza, soya, yer fıstığı, aspir,

- e) Yem bitkileri; fiğ, yonca, korunga,
- f) Çay,
- g) Tıbbi ve kokulu baharat bitkileri.

Bitkisel üretim konularında üretici birliği kurmak isteyen üreticilerin toplam asgari üretim miktarı, ilçedeki toplam üretimin %10'unu teşkil etmesi gerekmektedir. İlçedeki üretim ilin toplam üretiminin %50'sini aştığında kapasite şartı asgari %5 olarak uygulanacaktır.

Hayvansal üretimle ilgili ürünler ve ürün gurupları

- a) Süt,
- b) Kırmızı et,
- c) Kanatlı hayvan eti,
- d) Yumurta,
- e) Bal,
- f) Koza veya ham ipek.

Hayvansal üretim konularında üretici birliği kurmak isteyen üreticilerin yıllık asgari üretim kapasitesinin; sütte pazarlanabilir 3600 ton, kırmızı ette pazarlanabilir 320 ton, kanatlı hayvan etinde 100.000 adet, yumurtada 16 Milyon adet, balda 24 ton, koza veya ham ipekte 400 Kg olması gerekmektedir.

Su ürünleri üretimi

Denizler, doğal göller, baraj gölleri, göletler, akarsular, dalyanlar, lagünler ve karada çeşitli sistemler kullanarak su ürünleri yetiştiriciliği ve avcılık yaparak elde ettikleri su ürünlerini pazara sunmayı taahhüt edenler birlik kurabilecektir. Bu ürün veya ürün grubunda birlik kuracak su ürünleri yetiştiricilerinin; su ürünleri yetiştiricilik belgesi, su ürünleri avcılarının; su ürünleri ruhsat teskeresine sahip olma şartı aranır.

Su ürünleri konularında üretici birliği kurmak isteyen üreticilerin yıllık asgari üretim kapasitesinin yetiştiricilikte; deniz ürünleri için 300 ton, iç su ürünleri için 80 ton avcılıkta, deniz ürünleri için 1600 ton, iç su ürünleri için 400 ton olması gerekmektedir.

Organik ürün yetiştirici birlikleri

Organik tarımsal üretim sistemi ile ürün yetiştirerek elde ettikleri organik ürünleri pazara sunmayı taahhüt edenler birlik kurabilir. Bu üretim sistemi ile üretim yapanların kuracakları birlik yetiştiricilerinden kontrol ve/veya sertifikasyon kuruluşundan organik üretim yaptığını belirten bir belge almaları şartı aranır.

Organik tarımsal üretim konusunda üretim kapasitesi şartı aranmamaktadır.

Üretici Birliklerinin Görevleri

İl ve ilçelerde yetiştirilen ve çiftçi gelirlerini önemli ölçüde etkileyen ürünler belirlenerek üretici birliği kurulduğu takdirde Birlik aşağıda belirtilen görevleri yerine getirecektir.

- a) Üyelerinin ürettikleri ürünlerle ilgili piyasa araştırmaları yapmak ve yaptırmak.

- b) Üyelerinin ürünlerine pazar bulmak, ürünlerin pazara arzını düzenlemek.
- c) Üyelerine üretim teknikleri, hasat, depolama, paketleme konularında teknik destek sağlamak.
- d) Üyelerine girdi temininde yönlendirici yardımlarda bulunmak.
- e) İç pazara ve ihracata uygun çeşitlerin üretilmesini sağlamak.
- f) Eğitim ve yayım hizmeti vermek, danışman hizmeti sağlamak.
- g) Ürün kalitesini iyileştirici tedbirler almak ve ürün standartlarını uygulamak.
- h) Çiftlik düzeyinde yapılan tarımsal uygulamaları izlemek, kayıtlarını tutmak ve belge düzenlemek.
- ı) Paket ve ambalajlarla ilgili standartların uygulanmasını sağlamak.
- i) Çevreyle uyumlu üretim tekniklerini yaygınlaştırmak.
- j) Üyeleri adına ürün depolanmasına, gerektiğinde bu amaçla depo kiralanmasına yardımcı olmak.
- k) Ürünlerin tanıtımıyla ilgili faaliyetlerde bulunmak.
- l) Ürünlerle ilgili her türlü kaydı tutmak.
- m) Türkiye Cumhuriyeti'nin kabul ettiği uluslararası ürün veya ürüne özgü ortak piyasa düzenlemelerinin gerektirdiği görevleri yürütmek.
- n) Sözleşmeli üretim kapsamında, üyeleri adına örnek tip sözleşmeler düzenlemek ve bununla ilgili faaliyetleri koordine etmek.

Kanun ve Yönetmeliğin yayınlanmasını takiben ilk Üretici Birliği Samsun İli Terme İlçesinde 31 Ocak 2005 tarihinde Terme Ziraat Odası Başkanlığı'nın öncülüğünde Organik Fındık Üreticileri Birliği 16 kurucu üye ile kurulmuştur.

18 Ekim 2006 tarihi itibarıyla ise toplam 292 üretici birliği kurulmuş olup, toplam ortak sayıları 17.237'dir. Toplam Birliklerin %46'sı hayvansal üretim, %29'u meyve, %12'si sebze, %11'i tarla bitkileri, %2'side süs bitkileri konularında kurulmuştur. Süt, yumurta ve meyve üretici birlikleri bir araya gelerek merkez birliklerini kurmuşlardır. Süt üreticileri merkez birliği 8 süt üreticileri birliğinin bir araya gelmesiyle 17 Eylül 2005 tarihinde Ankara'da, yumurta üreticileri merkez birliği 9 yumurta üreticileri birliğinin bir araya gelmesiyle 14 Temmuz 2006 tarihinde Ankara'da, meyve üreticileri merkez birliği 7 meyve üreticileri birliğinin bir araya gelmesiyle 7 Eylül 2006 tarihinde Ankara'da kurulmuştur.

Ancak, kurulan birlikler yaşanan bazı sıkıntılar sebebiyle Kanunla kendilerine verilen görevleri yerine getirememektedirler. Kurulan üretici birliklerinin yaşadığı sorunlar özetle şöyledir:

Kuruluş Ve İşletme Sermayesi

Tarımsal Üretici Birlikleri Kanun'un çıkarılış amaçları arasında yer alan mevcut kooperatif ve birliklerin üretici örgütlenmesinde yetersiz kalması ürün bazında ihtisaslaşmanın sağlanamaması yer almaktadır. Oysaki mevcut kooperatif ve birliklerin verimsiz olmalarının en önemli sebepleri arasında finansman yetersizliği yer almaktadır. Ancak, Tarımsal Üretici Birliklerinin kuruluş aşamasında bir araya gelen üreticiler kattıkları sermaye ile Birliği

kurabileceklerdir. Yani birlikler kuruluş aşamasında desteklenmemekte, birliklerden kanunda belirtilen geniş kapsamlı görevleri üreticilerin kattıkları sermaye ile gerçekleştirilmesi beklenmektedir. Son yıllarda maddi sıkıntı içerisinde yer alan üreticilerin birliklerin tam faaliyet gösterebilmeleri için gereken sermayeyi bir araya getirmeleri mümkün görünmemektedir. Bu durumda az sermaye ile kurulan birlikler kendilerinden beklenen görevleri yerine getirmede sıkıntı çekeceklerdir.

Üretici Birlikleri Kuruluş Teşviği

Tarımsal Üretici Birlikleri Kanunun çıkarılmasındaki amaçlardan birisi de AB nce verilecek yardımların üreticiye iletilmesinde AB ndeki yapılara benzer sistemin oluşturulmasıdır. AB de bu yapıların oluşumu için ilk beş yıl kuruluşu teşvik ve yönetimi kolaylaştırmak amacıyla destek verilmektedir

Şu an ülkemizde üretici birliklerinin kurulmasına yönelik herhangi bir yardım bulunmamaktadır. Bazı üretici Birliklerin ürün paketleme ve depolama gibi konularda AB desteğinden yararlanmak için projeler hazırlanmakta ancak, proje tutarının belirli bir miktarının Birlik tarafından ödenmesi gerekmektedir. Sadece üye aidatları ile gerekli maddi imkana sahip olmayan Birlikler projelerin uygulanması konusunda sıkıntı yaşamaktadırlar.

Üretici örgütleri teknik ve kurulum aşamasında (Tesislerin projeler bazında oluşturulması) maddi yönden desteklenerek aktif hale getirilmelidir. Bu sayede kaliteli üretimin gerçekleştirilmesinden, üretim aşamasında üreticilere ucuz girdi ve ortak makine kullanım parkı ile maliyetlerin düşürülmesi ve üyelere aldıkları ürünü gerek yurt içinde gerekse yurt dışında değerinde pazarlanması, hazırlanan projelerin uygulanarak üyelere gerekli bilgi ve teknolojinin sunulmasına kadar birçok konuda aktif hale getirilebilir.

Üyelik Aidatı

Kanun'un 10 ncu maddesinde Birlik üyelerinin ödeyecekleri giriş aidatı ile yıllık aidatın nasıl ve ne miktarda alınacağı belirlenmiştir. Maddeye göre, giriş aidatı ile yıllık aidat onaltı yaşından büyükler için uygulanan aylık asgari ücretin brüt tutarının yüzde onundan az, yarısından fazla olamaz. Giriş aidatı ile yıllık aidat miktarları belirlenecek dereceler üzerinden ve tarifelere göre Genel Kurulun vereceği yetki ile Yönetim Kurulu tarafından belirlenecektir.

Ayrıca, Birlik pazarlanan ürünlerin satış bedelinin binde ikisini aşmamak üzere Genel "Kurul tarafından belirlenecek ürünlerden hizmet bedeli kesecektir.

Bu durumda herhangi bir destek almadan kurulacak olan birlikler yaşayabilmek için üyelik

aidatlarını yüksek tutmak zorunda kalacaklar çiftçilerin üzerine geleceği belli olmayan yeni bir yük eklenmiş olacaktır.

Birliklerin Ürün Pazarlaması

Tarımsal üretici Birlikleri Kanunu ve Yönetmeliklerinde çiftçilerin tüm ürünlerini üye oldukları Birlikleri aracılığıyla pazarlayacaklarına dair hüküm bulunmamaktadır. Sadece Bakanlıkça örnek olarak hazırlanan Tüzükte her Birlik tarafından belirlenecek olan bir % oranının Birlik aracılığıyla pazarlanacağı taahhüt edilmektedir. Bazı üreticiler Ürettikleri ürünlere ilişkin Birliğe üye olsalar dahi ürünlerini pazarlama koşullarını daha iyi sunan başka alıcılara vermektedir. Bu durum Birliğin etkinliğini azaltmaktadır. Bu sebeple Birlikler üreticilerinin ürünlerinin tamamını pazarlamalıdır.

Eğitim

Kurulan Birlikler üyelerinden almış oldukları ürünleri nerelere ve nasıl pazarlayabilecekleri konusunda yeterli bilgiye sahip değiller. Etkin bir pazarlama için Kurulan üretici birliklerinin yönetici ve personellerinin eğitime önem verilmelidir.

12.4. Mesleki Örgütler

12.4.1. Ziraat Odaları ve TZOB

Tarımda çiftçilerin tek meslek örgütü, Ziraat Odaları ve Türkiye Ziraat Odaları Birliğidir. Bunun dışında ayrıca Çiftçi Dernekleri ve Çiftçi Mallarını Koruma Meclisleri de bulunmaktadır. Ülkemizde halen 703 ziraat odasında 4.547.190 (dört milyon beş yüz kırk yedi bin yüz doksan) çiftçi kayıtlıdır. TZOB' nin görevleri; tarım sektörü ile ilgili toplantılara katılmak, görüşlerini belirtmek, raporlar hazırlamak ve hükümet yetkileri ile görüşerek çiftçilerin sorunlarını aktarmak, tarımla ilgili yeni kanun teklifleri hazırlamak ve bunlarla ilgili görüşlerini iletmek, ulusal ve uluslar arası platformlarda çiftçileri temsil etmek olarak özetlenebilir.

Ziraat Odalarının başlıca görevi, çiftçilerin mesleki örgütü olarak karşılaşılan sorunları çözmek ise de, Odalar faaliyetlerini sürdürebilmek için bazı ekonomik amaçlı çalışmalarda da bulunmaktadır. Bu çerçevede bazı Odaların girdi temini ve dağıtımını ile ilgili çalışmaları yanında, biçerdöver, kayıt ve tescil faaliyetleri, toprak tahlil laboratuvarları kurarak toprak tahlil çalışmaları, tohum selektörleri kurarak tohum temizleme işlemleri gibi değişik faaliyetler yapmaktadırlar. Ayrıca Tarım ve Köyişleri Bakanlığından kiralanan tesislerde fide ve fidan üretimleri gerçekleştirilmekte, çiftçi eğitim çalışmaları düzenleyen Odalarda bulunmaktadır. Bu çalışmalar yanında TZOB tarafından uygulanan Önder Çiftçi Projesi Kapsamında kurulan ve desteklenen 11 Önder Çiftçi Derneği aracılığı ile çiftçi eğitimleri gerçekleştirilmektedir. Ziraat Odalarının, ürün maliyetlerinin tespit edilmesi, biçerdöver biçim fiyatlarının belirlenmesi, köylere götürülecek hizmetlerin tespit edilmesi ve uygulanması, Tarım Kredi Kooperatiflerinin

kurulmasına yardım edilmesi, belli ürünler için (örneğin pamukta) çapalama ve toplama işçiliği için ücret belirlenmesi gibi birçok alanda faaliyetleri bulunmaktadır.

12.4.2. Diğer Mesleki Örgütler, Meslek Odaları, Dernekler ve Vakıflar

Tarımsal ürün üreticilerinin içinde bulunmadığı örgütler olmasına rağmen, tarım sektörüne hizmet götüren Ziraat Mühendisleri Odası, Veteriner Hekimleri Odası, Orman Mühendisleri Odası gibi meslek odaları ve Türkiye Ziraat Mühendisleri Birliği, Ziraatçılar Derneği, Gıda Derneği gibi dernekler bulunmaktadır. Söz konusu örgütler kendi meslek gruplarının menfaatleri ile ilgili çalışmalar yapmaları yanında tarım ve gıda sektörü ile ilgili politika oluşturma ve üretici menfaatlerini koruma yönünde de etkili olmaktadır.

Ülkemizde mesleki ve ekonomik boyutlu üretici örgütleri dışında, üreticilerin mesleki talepleri ile ortaya çıkan üretici dernekleri bulunmaktadır. Bu derneklerin başlıcaları 1934 yılında kurulan Adana Çiftçiler Birliği, Ege Çiftçiler Birliği ve Önder Çiftçi Dernekleri (ÖÇD)'dir. Ülkemizde üreticilere danışmanlık hizmeti veren tek dernek olan ÖÇP başta Tekirdağ'da olmak üzere 11 ayrı merkezde kurulmuştur.

Genel olarak bulundukları bölge tarımı ve ülke tarımı üzerine görüş ve öneriler üreten bu derneklerin yanında ihtisas, ve ürün bazında çalışmalar yürüten üretici dernekleri de bulunmaktadır. Bu derneklerden başlıcaları Turunçgil Yetiştiricileri Derneği, Adana Soya Üreticileri Birliği, Tahıl Üreticileri Birliği, Muz Üreticileri Derneği ve Manisa Bağcılar Birliği Derneği vb. dir.

Ülkemizde faaliyet gösteren üretici örgütleri üyelerinden aldıkları aidatlar ile dernekler yasası çerçevesinde çalışmalar yürütmektedirler. Bu tür kuruluşların etkin hizmet edebilmeleri mali güçleriyle doğrudan ilgili olmaktadır. Aidat toplamada hepsinin sıkıntısı olduğu bilinmektedir. Bu itibarla proje kapsamında devlet- dernek işbirliği gerekmektedir.

Son 5 yılda ürün bazında kurulan derneklerin sayısında bir artış gözlenmiştir. Bu artış üretici birlikleri yasasının çıkması ile bağımsız ilgili ürün iç ve dış satışlarından yapılacak kesintilerin ilgili örgüte aktarılacağı beklentisi sayesinde olmuştur. Fakat çıkan kanun içinde bu tarz bir gelir modeli barındırmamaktadır.

Türkiye'de tarımla ilgili faaliyet gösteren çeşitli vakıflar olmasına karşın bunları çiftçi örgütü olarak tanımlamak oldukça güçtür. Türkiye kalkınma vakfı bunların içerisinde en tanınmış olup özellikle tavukçuluk sektöründe sahip olduğu holding ve sözleşmeli üretim modeli ile

hayvancılık sektöründe önemli başarılarla imza atmıştır.

Vakfın başarısı profesyonel yönetim anlayışı, dış finansman kaynaklarının kullanılması ve iyi organize olmadan kaynaklanmaktadır. Bu ölçüde çalışan başka bir vakıf olmadığından bu organizasyonun bir model olarak alınması oldukça zor görülmektedir. Ancak işbirliği yapılabilecek bir kurum olarak değerlendirilmelidir.

Doğal kaynakların korunması ve erozyon çalışmaları konusunda TEMA başarılı çalışmalar yapmakta erozyon tehlikesini ülke gündemine taşımakta başarılı olmuştur.

12.5. Genel Sorunlar

- Tarımsal amaçlı kooperatiflerin sorunları yıllardır tartışılmakta ne yazık ki bu sorunların çözümünde önemli bir aşama kaydedilememektedir. Sorunlar; finansman, üst örgütlenme, mevzuat, denetim, eğitim ve araştırma eksikliği olarak özetlenebilir. Bu sorunlar çözülmediği takdirde AB müzakerelerinde üreticilerimizin ekonomik menfaatleri yeterince korunamayacaktır.
- Bu çerçevede, halen kooperatifler 3 farklı yasaya göre faaliyet göstermektedir.
- Kooperatifçiliğin temel unsuru eğitimidir. Halen Türkiye genelinde 6 üniversitede meslek yüksekokullarında kooperatifçilik eğitimi verilmekte olup, kooperatifçilik mezunu elemanların kooperatiflerde istihdamı ile ilgili yasal düzenlemeye ihtiyaç vardır
- Ayrıca kooperatif ortakları ve çalışanlarının eğitiminde Tarım ve Köyişleri , Sanayi ve Ticaret ve Milli Eğitim Bakanlığı ile Üniversiteler arasında koordinasyon sorunu bulunmaktadır.
- Ticaret Borsalarının gelirlerinin % 3'ü TZOB'na aktarılırken yeni yasa ile bu husus kaldırılmıştır. Sonuçta TZOB gelirlerinin % 30-40 ını oluşturan bu kaynaktan yoksun olan Birlik, faaliyetlerine etkin şekilde devam edemeyecektir. Borsalar parasal kaynaklarının önemli bir kısmını üreticilerin sattığı ürünler üzerinden yapılan kesinti ile elde etmektedirler. Bu kesintinin gerçekte Ziraat Odaları ve TZOB' ye aktarılması gerekirken Borsalara aktarılmakta, yeni düzenleme ile bu kaynaktan kesilmiş bulunmaktadır.
- TOBB'un bir çok üyesi de tarım ürünleri ticareti ile iştigal etmektedir. Nispeten iyi organize olmuş ticaret erbabı bazı faaliyetlerini ürün özelliklerine göre borsa çatısı altında yürütürken, ülkede üretilen ürünlerin önemli bir bölümü-yaş sebze-meyve, hayvancılık ürünleri gibi iyi organize olmamış, günlük piyasa koşulları ve arz ve talebe göre işlemlerin yürütüldüğü bir ortamda gerçekleştirilmektedir. Bu durum özellikle üreticiler açısından son derece olumsuz neticeler vermektedir. Üretici eline geçen fiyat ile tüketicinin ödediği fiyat arasındaki fark açılmakta burada aracı kesim karları çok yüksek seviyede gerçekleşmektedir.

- Yukarıda sıralanan olumsuzlukları gidermek amacıyla uzun yıllardır ürün ihtisas borsaları kurulması gündeme getirilmekte olup, şu ana kadar somut bir ilerleme kaydedilememiştir.
- Yayım hizmetlerinin batı üniversitelerinde olduğu gibi ülkemiz üniversiteleri tarafından üstlenilmemiş olmasından ülkemiz zarar görmüştür. Bu yüzden üretici üniversite ilişkileri istenilen düzeye ulaşmamıştır. Üreticilerin genel eğitim seviyesi göz önüne alınarak yayım servislerini talep etmemeleri anlaşılabilir bir durum iken, Üniversitelerimizin yayım konusunda ısrarla bu göreve talip olmamaları üzerinde düşünülmesi gereken bir konudur.
- Özel sektör veya üretici örgütlerinin üniversite ile ortak araştırma yürütememelerinin önündeki önemli bir mevzuat engeli de, mevcut olan “döner sermaye” kesintilerinin yüksekliğidir.

Sonuç Ve Çözüm Yolları

Tarım ve gıda sektörü sahip olduğu özellikler nedeniyle ülke ekonomisindeki önemini korumaktadır. Ancak sektörün gelişimini etkileyen yapısal sorunlar ülke tarımının önünü tıkamaktadır. Bu durum sektördeki gelişme hızını olumsuz yönde etkilemekte, sektörün rekabet gücünün arzulan düzeyeye ulaşmasını engellemektedir. Dünyadaki acımasız rekabet ortamı ülke tarımının zarar görmesine yol açmaktadır. İçinde bulunduğumuz yüzyılda uluslar arası anlaşmaların getirdiği yükümlülükler karşısında sektörün daha güçlü konuma gelmesini zorunlu hale getirmiştir.

Tarım ve gıda sektörünün güçlü konuma getirilmesi örgütsel yapının güçlendirilmesine ve kısa zamanda çözümler üretilmesine bağlıdır. Nitekim tarımda gelişmiş AB ülkelerinin rekabet gücünü artıran unsurların başında örgütsel yapının güçlü olması gelmektedir. Güçlü tarımsal örgütlenme tarım ve gıda sektöründe rekabet gücünü artıran en önemli unsur olmuştur.

Tarım Gıda sektörünün sorunlarının çözümü ülkemizdeki ekonomik ve sosyal sorunların da çözümünde büyük rol oynayacaktır. Özellikle Avrupa Birliğine üyelik müzakerelerinin başlayacağı önümüzdeki dönemde en önemli konuların başında tarım sektörü gelmektedir. Nitekim en zor müzakereler de tarım ve gıda sektöründe yaşanacaktır. Bu süreçte, tarım ve gıda örgütlenmesinde güçlü bir örgütsel yapı ile girilmesi, rekabet gücümüzü güçlendirecek, toplulukla bütünleşme sürecini hızlandıracaktır. Türkiye’de ekonomik ve mesleki amaçlı bir çok kuruluş olmasına rağmen gerek ekonomik gerekse yasal engeller nedeniyle tarımın sorunlarının çözümünde arzulan sonuçlara ulaşamamıştır. Dolayısıyla örgütlenmede yaşanan sorunlar tarımın sorunlarının çözümünü olumsuz yönde etkilemiştir. Bu amaçla sorunların çözümü için aşağıda ortaya konulan önerilerin gerçekleştirilmesi örgütsel yapıyı etkin hale getirecektir. Güçlü örgütsel yapıda ülke tarımının önünü açacaktır.

- Türk tarımındaki sorunların nedeni üreticiler olarak algılanmakta ve çözümler üreticilerden ve

Tarım ve Köyişleri Bakanlığından beklenmektedir. Tarımın bugünkü sorunlarının ve sağlıklı geleceğinin inşa edilmesi için üretici, ticaret, dış ticaret, kamu ve üniversite temsilcilerinin ulusal program ve AB tarımı mevzuatı doğrultusunda ortak bir çalışma programının müştereken yürütölmesi şarttır.

- Tarımsal örgütler arasında yeterli koordinasyon sağlanamamıştır. Son olarak ıkarılan Üretici Birlikleri Yasası, Ziraat Odaları Birlikleri Yasasındaki hükümler ile kooperatiflerle benzer amaçları taşıyan hükümler içermektedir. Bu durum kuruluşları birbirine rakip duruma getirmektedir.
- Bunun önlenmesi için çıkarılacak yönetmelikte ilgili örgütlerin görev tanımlarının iyi belirlenmelidir. Ziraat Odaları mesleki ifti organizasyonu olarak görevini yürütürken, kooperatifler ise ekonomik amaçlı faaliyetler göstereceği dikkate alınmalıdır. Bu çerçevede üretici birliklerinin sadece ürün bazında ihtisaslaşması sağlanmalıdır.
- Üreticiler için çalışan oda, birlik ve kooperatifler, dernekler kurumlar sayıca çok olmasına rağmen bu kurumlar üretici menfaatlerine yönelik ortak çalışma yapamamakta, sonuçta bundan en çok zararı üreticiler ve ölke kaynakları görmektedir.
- Son dönemde yaşanan gelişmeler sonucu tarım sektörüne finansman sağlayan T.C. Ziraat Bankasının etkinliği azalmıştır. Tarımın ve kooperatiflerin finansmanını üstlenecek AB mevzuatına uygun bir tarım finansman kurumu kurulmalıdır (FEOGA benzeri) . Burada kooperatifler bankası da alternatif olarak ele alınmalıdır. Tarım kredi kooperatiflerinin yeniden yapılanmasında bu rolü üstlenmesi dikkate alınmalıdır.
- Tarıma yapılan desteklerin üretici organizasyonları aracılığı ile yapılması, sonucunda da yapılan desteklerin üretime ve üreticiye yansması aynı zamanda da tarımda örgütlenme bilincinin ve uygulamasını sağlayacaktır.
- Üretici organizasyonlarına sağlanan muafiyet ve istisnaların özellikle Katma Değer Vergisi (KDV) uygulamasında vergi iadesi gibi sistemlerin devreye sokularak daha da geliştirilerek üreticilerin örgütlenmesi teşvik edilmelidir.
- Halen üç farklı yasaya tabi tarımsal amaçlı kooperatiflerin ve birliklerin tek bir yasa çerçevesinde birleştirilerek her bir kooperatif çeşidi için ereve ana sözleşmeleri hazırlanmalıdır. Böylelikle kooperatiflerin yatay ve dikey entegrasyonu sağlanmış olacaktır. Böylece Hizmetlerin Tarım ve Köyişleri Bakanlığınca tek elden yürütölmesi sağlanmalıdır.
- Denetim sorunu için bağımsız denetim birimleri kurularak tarımsal kooperatiflerin ve diğer örgütlerin bağımsız denetim mekanizmasının işletilmesi sağlanmalıdır.
- Kooperatifçiliğin temel unsuru eğitimidir. Halen Türkiye genelinde 6 üniversitede meslek yüksek okullarında kooperatifçilik eğitimi verilmekte olup, kooperatifçilik mezunu elemanlarla, ziraat mühendisi ve veteriner hekimlerin kooperatiflerde istihdamı ile ilgili yasal düzenleme yapılmalıdır.
- Kooperatif ortakları ve çalışanlarının eğitimi için de Tarım ve Köyişleri, Sanayi ve Ticaret ve Milli Eğitim Bakanlığı ile Üniversiteler arasında koordinasyon sağlanarak sürekli ve kalıcı eğitim

programları ve kooperatifçilik yayım projeleri uygulanmalıdır.

- 2004 yılında kurulan Tarımsal Amaçlı Kooperatifler Milli Birliği kapsamı daha da geliştirilerek Tarım Satış ve Tütün TSK' de bu kapsam içine alınarak Türkiye Tarım kooperatifleri Konseyi kurulmalıdır.
- AB'ye müzakere sürecinde ve sonrasında tarımda üretici örgütlerinin tarım politikalarının tespitinde ve uygulamasındaki rolü büyük olacaktır. Bu çerçevede üretici örgütlerinin gerek teknik gerekse mali kapasitelerinin yükseltilmesi, AB'ye ve yeni dünya düzenine uyumda en etkili unsur olacaktır.
- TZOB'nin mali yapısının güçlü olması yapılacak çalışmalarda ve uygulanacak projelerde başarı şansını artıracaktır. Bu nedenle T.Z.O.B' nin yasasında son olarak yapılan değişiklikler tekrar revize edilerek Birliğin mali imkanları artırılmalıdır.
- TZOB'nin Ticaret Borsalarının gelirlerinden aldığı % 3'lük pay eski uygulamadaki gibi tekrar devam ettirilmelidir.
- Üreticiler ve ticaret erbabının kendi aralarında işbölümü yaparak bir araya gelebilecekleri organizasyonları oluşturmak, hem üretim planlaması hem de mevcut kaynakların daha rasyonel kullanımı açısından yararlı olacaktır.
- Bu arada basit olarak yapılan ürünlerin toplanması ve ön işleme işlemleri üretici örgütleri tarafından yapılırken (kooperatifler veya üretici birlikleri aracılığı ile). ürünlerin detaylı işleme iç ve dış pazarlara sevki ve ürün çeşitliliği özel sektör tarafından yapılabilir.
- Doğrudan Gelir Desteği Uygulaması sonucu hedeflenen çiftçi kayıt sisteminin sadece Tarım ve Köyişleri Bakanlığı tarafından tutulması yanında, bakanlığın gözetimi ve yönlendirmesi ile bu görevin Ziraat Odaları ve Kooperatifler tarafından yerine getirilmesi sağlanmalıdır.
- Çiftçi eğitimi için ülkemizde çok sayıda tarım, hayvancılık ve gıda konusunda hizmet veren fakülte ve meslek yüksekokulu varken düzenli bir çiftçi eğitimi sağlanamamıştır.
- Üniversite ve üreticiler arasındaki ilişkiler yeterince gelişmemiştir. Gelişmiş ülkelerde üniversitelerin yayım servisleri vardır. Yayım servisleri üniversitemizde de kurulmalı,
- Üretici üniversite ilişkileri geliştirilmelidir. Yayım hizmetleri sadece ekonomi bölümlerinde yapılandırılmamalı her bölüm ürettiği bilgiyi üreticilere ulaştıracak şekilde bir yeni görev tarifi üniversitelere verilmelidir.
- Özel sektör veya üretici örgütlerinin üniversite ile ortak araştırma yürütememelerinin önündeki önemli bir mevzuat engeli olan "döner sermaye" kesintisi % 10 seviyelerine indirilmelidir. Üretici örgütleri ile özel sektörün ortak çalışması teşvik edilmelidir.
- Dünyadaki ileri tarım teknolojilerindeki gelişmeler uydu görüntüleri verilerinin tarımsal mekanizasyon makinelerine aktarılması ile tarımsal mekanizasyon araçları akıllı çevreci, verimlilik sunan teknolojilere dönüşmüştür. Ülkemiz tarımsal üretimde global oyuncu olarak kalabilmek için bu teknolojileri müteahhit firmalar kanalı ile üreticilerin hizmetine sunmak zorundadır. Kamu,

özel sektör ve üniversitelerde bu konuda yapılan parça parça projeler bütünsel bir yaklaşım ile birleştirilmelidir.

- Tarım ve Köyişleri Bakanlığı Tarım Reformu (ARIP) projesi kapsamında elde ettiği üretici bilgilerini, özel sektör ile ve Üniversiteler ile paylaşmalı. Tarımsal Bilişim başlığı altında yapılan çalışmaları birleştirmelidir.
- Türk tarımı gelecek vizyonunu Tarımsal Bilişim üzerine kurmalıdır. Gelişmiş ülkelerde bilişim teknolojileri tarımsal üretimin her aşamasında devreye girmiştir.

Kaynaklar:

1. *Tarım ve Köyişleri Bakanlığı;*
 - a) *II. Tarım Şurası Sonuç Raporu (29 Kasım- 1 Aralık 2004) Ankara.*
 - b) *Teşkilatlanma ve Destekleme Genel Müdürlüğü verileri, 2007*
 - c) *Dış İlişkiler ve AB Koordinasyon Dairesi Verileri*
2. *Türk Kooperatifçilik Kurumu, “Türkiye’de Kooperatifçilik” 2004 Ankara,*
3. *Sanayi ve Ticaret Bakanlığı Kooperatifçilik Genel Müdürlüğü verileri, 2007*

13. ÇEVRE VE TARIM

Çevre, bütün canlıların bir ömür süresince ilişkilerini devam ettirdikleri ve karşılıklı olarak etkileşim içinde bulundukları fiziki, biyolojik, sosyal, ekonomik ve kültürel ortam olarak tanımlamak mümkündür. Bilindiği üzere, insanoğlu var oluşundan günümüze kadar sürekli doğayla mücadele halinde olmuş ve yaşamları doğa koşulları tarafında belirlenmiştir. Doğanın hâkimiyeti altındaki insan gurupları; göçebelik, avcılık ve toplayıcılıktan sıyrılarak yerleşik hayata başlamışlardır. Bu süreci iyi değerlendiren insanlar, yerleşik hayata geçişle birlikte, doğa güçlerine boyun eğmekten kurtulmaya, doğayı dönüştürerek ona egemen olmaya ve kendi yaşam koşullarını üretebilmeye başlamışlardır. Dünya da sanayi devriminin başlaması, insanoğlunun doğa üzerindeki hâkimiyetinin dönüm noktasını oluşturmuştur. Sulama, gübreleme ve tohum ıslahı sayesinde toprağın verimliliği artmış, çölün ortasında bile tarım alanları meydana getirilmiştir. 19 yy da sanayi devrimi ve bu sürecin etkileriyle 1830'lara kadar bir milyar olan Dünya nüfusu, 2000 li yıllarda 6 milyarı bulmuş ve bu doğrultuda eski çağlarla kıyaslanmayacak kadar doğal kaynaklar tüketilmeye başlanmıştır. Başka bir ifadeyle, teknolojik gelişme insanların refah düzeyini arttırmış ancak, bu süreçle birlikte doğal kaynaklar da hızla tüketilmeye başlanmıştır. Sanayi devriminin çevre üzerindeki en büyük etkilerinden biri de şehirleşmeyi sağlamasıdır. Özellikle büyük endüstri bölgelerinde milyonlara varan büyük kentler çevre sorunlarının en fazla yaşandığı alanlarını oluşturmuştur. Nüfus artışı doğrultusunda, hızlı şehirleşme ve sanayileşme yaşanmış, bu hızlı gelişmelere, kar etme düşüncesi de katılınca sanayi bölgeleri, yerleşim alanları, yollar ve turistik bölgeler için tarımsal değeri yüksek topraklar kullanılmış ve bu kullanım zamanla artarak devam etmiştir.

Doğal olarak, çevresel ortamda meydana gelen her iktisadi faaliyet, insanların refah ve mutluluğunu olumlu veya olumsuz açıdan etkilediğini ancak, nüfus artışı paralelinde meydana gelen üretim/tüketim ilişkisinde kaynaklanan çevresel sorunlar, günümüzde önemli ölçüde

yaşanmaktadır. Yukarıdan da ifade edildiği gibi, çevre sorunlarının ortaya çıktığı noktalara baktığımızda, insanların doğa üzerindeki faaliyetleri sonucunda, çevresini kendi çıkarlarına uygun hale getirmeye ortaya çıktığı görülmektedir. İnsanın üretim tarzı ve tüketim alışkanlığı dünyanın ekolojik dengesini bozmuştur. İnsanların daha çok üretme ve zengin olma isteği, kaynakların hiç tükenmeyecekmiş gibi kullanılmasına sebep olmaktadır. Üretim ve tüketim atıkları doğal kaynakları uluslar arası boyutlarda kirletmeye başlamıştır. Bu durum dünya devletlerinin sosyal “sosyal devlet” ilkesini ihmal etme sonucudur. Çünkü sosyal devlet çevre değerlerini yok etmeden çevre koruma-üretim-kalkınma üçgeninde belirli tercihler geliştirme doğrultusunda politikaların saptamasını ve söz konusu politikalar doğrultusunda hareket etmeyi gerektirir. Ancak, günümüzde sık sık yaşanan çevresel sorunlar, dünyada çevreye karşı istenilen duyarlılığın gelişmediğini ortaya koymaktadır. İnsan kaynaklı sera gazlarının atmosferdeki birikimi duruma en iyi örnektir. Sera gazı kaynaklı, iklim değişiklikleri, Dünyada olduğu gibi ülkemizi de ciddi anlamda etkilemektedir. Ülkemizde “yağmur” rejimi yıllar itibarıyla fazla bir farklılık göstermemektedir. Dolayısıyla, mevcut düşen yağmur, toprağın su ihtiyacı karşılamamaktadır. Bunun sonucunda bitkilerde su kaybı dolayısıyla kuraklık meydana gelmektedir. Ayrıca, doğal dengenin bozulması paralelinde tarım için önem arz eden toprak ve su gibi doğal kaynakların içerik olarak değişmesi, tarımsal ürünlerinin gerek miktarında gerek kalitesinde olumsuz değişimlere sebebiyet vermektedir. Başka bir ifadeyle, gerek gelişmiş gerek gelişmekte olan sanayileşmiş ülkeler tarafından atmosfere salınan gazlar sonucunda meydana gelen ısınma ile kuraklık, erozyon, çölleşme, sel gibi doğal olaylar, toprak ve suda olduğu gibi, havada da ciddi anlamda kirliliğe sebep olmaktadır.

13.1.Toprak ve Su Kirliliği

Toprak ve su, çok uzun sürede oluşan ve kısa sürede kirlenerek, aşınarak kayıp olan değerli ve yaşam için gerekli ama sınırlı sonlu birer doğal kaynaklardır. Gerek modern tarıma geçişle gerek 19 yy sonlarına doğru başlayan sanayileşme süreciyle birlikte, toprak ve su kirliliği de bir çevre sorunu olarak ortaya çıkmaya başlamıştır. Daha önceki asırlarda kullanılan güç ve enerji kaynaklarının yetersiz olması, nüfusun azlığı, endüstrileşmenin henüz gelişmemesi sebebiyle diğer çevre faktörlerinde olduğu gibi toprak ve suda herhangi bir kirlenme söz konusu değildi. Özellikle 20.yy ortalarına doğru hızlı nüfus artışı ile birlikte, tarım ve diğer alanlardaki sanayi ve teknolojinin hızla gelişmesine paralel olarak toprak ve su kirliliği de artmaya başlamıştır. Toprak ve su kirliliği her geçen gün daha da ciddi boyutlara ulaşan önemli çevre problemlerinden birisini teşkil etmektedir. Plansız kentleşme, tarımda kullanılan ilaçlar, gübreler, sanayi atıkları, yağmur suları ile havadaki asitlerin toprak ve suya inmesiyle kirlilik önemli bir boyuta çıkmıştır.

Toprak kirliliği, temizlemesi veya geri dönüşümü hemen hemen mümkün görünmeyen bir ortamdır. Ekim ve hasat dönemlerinde meydana gelen atıklar, bilinçsizce toprağa uygulanan

tarımsal girdiler (ilaçlama ve gübreleme), ve tarım için önem arz eden birinci sınıf tarım topraklarının yerleşim ve endüstri için kullanıma açılması gibi faktörler toprak kirliliğini hızlandırmıştır. Toprağın yapısını hesaba katmadan gerçekleştirilen gübreleme ve zararlılara karşı yapılan mücadelede kullanılan tarım ilaçlarının fazlası, bitki ve canlılara zarar verdiği gibi, gerek sulama suyu gerek yağmur suları ile toprak yüzeyinde pestisitleri toprak altından da iyonları bünyesine alarak ve kirlenerek yer altı sularına karışmakta ayrıca, toprak yüzeyinde akışa geçen su, derelere, denizlere ve su birikintilerine karışarak su kirliliğine neden olmaktadır. Ayrıca, Sanayileşmiş ülkelerde milyonlarca ton kirleticinin akarsulara ve denizlere bırakıldığını ve bunun sonucunda dünyadaki birçok akarsuyun kirlenme nedeniyle sadece taşıma amaçlı kullanılabilir hale gelmiştir. Bu tür sorunlar ülkemizin Gediz, Büyük Menderes, Ergene, Meriç, Susurluk, Ankara Çayı ve Sakarya nehirlerinde “kirliliğin” ciddi boyutlara ulaştığı bilinmektedir.

Atık suyun yüzde 55’i endüstri tesislerinden kaynaklandığı, ancak endüstriyel nitelikteki atık suların sadece yüzde 9’u arıtılmaktadır. Arıtma tesisi bulunmayan kuruluşlara baktığımızda özel sektörün oranı %16 iken bu durum kamuda %84’tür. Ayrıca organize sanayi bölgelerinin %14’ünde arıtma tesisi bulunmaktadır. Ülkemiz endüstri kuruluşlarının %98’inde arıtma tesisi bulunmamakta ve endüstrinin yılda ürettiği 930 milyon metreküp atık suyun ancak %22’si arıtılmaktadır. Ve turistik tesislerimizin %81’inde arıtma tesisi bulunmamaktadır. Yapılan bir araştırmaya göre, Antalya-Bodrum arasında 131 turistik tesis incelenmiş ve tesislerin %80’ni günde 76 ton katı ve 674 ton sıvı atık ve 813 kilo yanmış yağı (otellerin %10’u yanmış yağı lisanslı toplayıcılara vermektedir.) denize bırakmaktadır. (Vilsan Dergisi Aralık 2006)

İçme ve kullanma için tüketilen yaklaşık 6 milyar metreküp suyun yeteri kadar temiz olmadığı, mevcut rakamlar net olarak ortaya koymaktadır. Ülkemizin 3215 belediyesinden sadece 141 belediyede kanalizasyon sistemi var ve bunun sadece 43 tanesinde arıtma tesisi bulunmaktadır. Bu durum, kanalizasyon sularının %98,67’sinin hiç arıtılmadan su yataklarına bırakıldığını göstermektedir. İçme suyu arıtma tesisi bulunmayan yerlerde sular klorlanarak hizmete sunulmaktadır. Atık su arıtma tesisinin bulunmadığı yerlerde ise kanalizasyonlar su kaynaklarına karışarak toplum sağlığını tehdit ettiği de bilinen bir gerçektir.

Arıtılmayan suyun önemli kısmı tarımsal sulamalarda kullanıldığı dolayısıyla, toprak ve suyun önemli ölçüde kirlettiği görülmektedir. Ayrıca, söz konusu nehir ve çaylarla sulanan tarım ürünlerinde ağır metallere rastlanıldığı ve bu durum paralelinde insan sağlığı önemli ölçüde etkilediği de bilinen bir gerçektir. Ayrıca, tarımda kullanılan suyun ancak % 40’ı bitkiye yararışlı konuma geçmektedir. Geri kalanı toprak yüzeyinde pestisitleri ve toprak içerisinden de tuzları bünyesine alarak ve daha da kirlenerek dere, göl ve denizlere taşınmaktadır. Akan her litre su, giden yerde onlarca litre suyu da kirletmektedir. Durumdan da anlaşıldığı üzere, sanayi kaynaklı arıtılmayan suyun önemli kısmının tarımdan kullanılması, bilgisiz ve yanlış tarım uygulamaları, toprak kirliliğini dolayısıyla su kirliliğini önemli bir sorun olarak ortaya çıkartmıştır. Bu nedenle,

toprağın sınıfsal düzeyde kullanımına riayet edilmeli, toprak işleme ve girdi uygulama konularında eğitsel çalışmalara ağırlık verilmelidir. Gerek sanayi gerek içme-kullanmada açığa çıkan suyun arıtılmadan doğaya bırakılmaması için, gerekli altyapı çalışmalarına ağırlık verilmelidir.

13.2. Hava Kirliliği

Hava, dünyayı kaplayan gaz tabakasından meydana gelmektedir. Tabakayı oluşturan gaz oranlarının değişmesi ve zehirli gaz birikiminin artmasıyla birlikte, canlılar için de hayati tehlike başlama sürecine girmektedir. Sanayileşmede yaşanan gelişmeler ve yerleşim alanlarının artması dolayısıyla insan faaliyetleri sonucunda açığa çıkan karbon monoksit, parçacık halindeki maddeler, kükürt asitleri, hidrokarbonlar ve azot oksitler gibi havayı kirletici maddelerin yanı sıra, motorlu taşıtların, enerji santrallerinin, sanayii tesislerinin, konut ısıtma sistemlerinin yakıt artıkları da çevreyi dolayısıyla havayı önemli ölçüde kirletmiştir. Bu kirleticilerle hava, insan sağlığını bozacak, hatta hayvan, bitki ve eşyaya zarar verecek derecede kirlenmektedir.

Çevresel değişikliklerin hemen hemen tamamı insan faaliyetleri sonucunda ortaya çıktığı bilinen bir gerçektir. Dünyada nüfus artışına bağlı olarak çevresel kirlilikte artmaktadır. İnsanların hizmetinde bulunan vasıtalarda, ev ve fabrika bacalarında çıkan gazlar, hava kirliliğinde önemli rol oynamaktadır. Ortaya çıkan çevresel kirlilik, doğal olarak insan sağlığını önemli ölçüde etkilemektedir. Havadan solunan karbon monoksit, kandaki oksijenin yerini alarak, vücuttaki hücrelere taşınan oksijen miktarının azalmasına yol açmaktadır. Kükürt oksitleri ise solunum borusu ve akciğer dokularını etkileyerek, solunum sisteminde geçici ya da kalıcı rahatsızlıklara yol açabilmektedir. Ayrıca, pek çok kirletici de, etkileri doğrudan ya da kısa sürede gözlenememesine karşın, halk sağlığı konusundaki kaygıların giderek çoğalmasına neden olmaktadır.

Ulaşımın büyük ölçüde karayoluyla yapıldığı ülkelerde hava kirliliği önemli bir sorundur. Ülkemizde bu sorunu önemli ölçüde ana kentlerde yaşanmaktadır. Bu sorunların önüne geçebilmek veya hava kirliliğine karşı tedbirleri almak amacıyla, Çevre Ve Orman Bakanlığı, Çevre Yönetimi Genel Müdürlüğü tarafından 04 Temmuz 2006 “Hava Kirliliğinin Kontrolüyle” ilgili Genelge yayınlamıştır. Genelgeye göre; Hava Kalitesinin Korunması Yönetmeliği’nde belirtilen hedef sınır değerlerinin sağlanması ve hava kirliliğinin toplum ve çevre sağlığını olumsuz yönde etkilememesi için Isınmadan Kaynaklanan Hava Kirliliğinin Kontrolü Yönetmeliği’nde belirlenen usul ve esasların yanı sıra, yakıtlar, yakma sistemleri, motorlu taşıtlar, sanayi tesisleri, ısı yalıtımı, alternatif enerji kaynaklarının kullanımı, sıcaklık şartları ve yakma saatleri, halkın bilgilendirilmesi, hususların da yerine getirilmesi büyük önem taşımaktadır.

Sonuç olarak, çevre ve kalkınma kavramları, Türkiye gibi gelişmekte olan tüm ülkeler için gelişmiş ülkelerden daha farklı ve önemli bir anlam taşımaktadır. Sürekli ve dengeli kalkınma anlayışını benimseyen ülkemiz de çevreyle uyumlu bir sanayileşme ve kentleşme modelini kurmak ve uygulamak durumundadır. Türkiye kendi sorunlarını ve koşullarını belirledikten sonra gerekli

önlemleri almak için gelişmiş ülkelerin deneyimlerinden de yararlanarak sanayileşme ve kentleşme amacına yönelik temel ekonomik ve sosyal politikalarını geliştirerek, bölgelerin sosyo-ekonomik süreçleri de göz önünde bulundurarak uygulamaya koymalıdır. Geri kalmış bölgelerde “çevre merkezli çevresel politikalar” yerine “insan merkezli çevresel politikalar” benimsenmeli ve uygulanmalıdır.

13.3. Erozyon Ve Çölleşme

İnsanların doğa üzerindeki faaliyetleri sonucunda ortaya çıkan çevresel sorunlar, kuşkusuz iklim değişikliğini meydana getirmiştir. İklim değişikliği sonucunda, küresel ısınma, sel, kasırga, kuraklık, çölleşme, erozyon gibi doğal afetler yaşanmaktadır. İklim değişikliğine etki eden bir çok faktör olmakla birlikte, özellikle sanayi devriminden sonra iklimdeki doğal değişime ek olarak, fosil yataklarının yakılması, arazi kullanım değişiklikleri, ormansızlaşma ve sanayi süreçleri gibi insan kaynaklı sera gazlarının atmosferdeki birikiminde önemli artışlar yaşanmış ve yaşanmaya da devam etmektedir. Bu artışın ekolojik denge üzerinde önemli tehditler oluşturmaya başlaması, gerek ulusal ve gerekse uluslar arası önemli adımlar atılmasına yol açmıştır. 1992 yılında Rio’da toplanan Birleşmiş Milletler ve Kalkınma Konferansı, uluslar arası alandaki ilk önemli adım olarak görülmektedir. Bu konferansta sera gazlarının salımının azaltılması konusunda gelişmiş ülkelerin ciddi anlamda önlemler alınması konusu gündeme gelmiştir. Ancak, 21 Mart 1994 yılında yürürlüğe giren ve 24 Mayıs 2004 te Ülkemizin de 189. taraf olarak katıldığı “Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesine” sera gazının salınımından büyük payı olan ABD, söz konusu sözleşmeye taraf olmamıştır. Çoğu ABD gibi sanayileşmiş ülkeler tarafından atmosfere salınan sera gazları sonucunda meydana gelen ısınma ile kuraklık, erozyon, çölleşme, sel gibi doğal olayların dünyada sıkça yaşandığı görülmektedir.

Dünyada olduğu gibi ülkemizde de kuraklık ve çölleşmeye sebep olan erozyon önemli bir sorun olarak ortaya çıkmıştır. Bilindiği üzere, doğanın bize armağan ettiği doğal kaynakların başında kuşkusuz toprak gelmektedir. Toprak, kısa sürede ve çeşitli dışsal etkenler sonucunda yok olan ve bir santimetrenin oluşabilmesi için en az bir asrın geçmesini isteye kıt ve sonlu bir kaynaktır. Toprak, genellikle bitki örtüsünün çeşitli nedenlerle yok olması sonucunda, rüzgar ve su erozyonuna maruz kalarak ve aşınarak bulunduğu yerden uzaklaşmaktadır. Bu durum dünyada vahimsel bir boyuta ulaşmıştır. Worldwatch Institute ye göre, her sene toprağın üst tabakasının 24 milyar tonu kaybolmaktadır. Bu kriz, genellikle kurak bölgelerde ağırlıklı olarak ortaya çıkmaktadır. Bu durum, aynı zamanda çölleşmeye de zemin hazırlamaktadır. Bilindiği üzere çölleşme, toprak tabakasının hassas olduğu, bitki örtüsünün ince ve iklimin sert olduğu bölgelerde kendini gösterir. Bu alanlarda çölleşme, cilt hastalığı gibidir, bozulmakta olan araziler yer yer patlak vererek, zamanla büyür ve birleşme sonucunda çölü andıran alanları meydana getirmektedir. Birleşmiş Milletler Çevre Programı, dünyada çölleşmenin genel maliyetinin senede 42 milyar dolar

olduğunu belirtmektedir. Ancak, maddi kayıp paralelinde manevi kayıp daha da ağır olmuştur. Çölleşme ve erozyonun hüküm sürdüğü alanlarda, yaklaşık bir milyar kişinin hayatı tehlikeye düşme sonucunda önemli düzeyde göçü meydana getirmekle birlikte, kalanlar ise biyolojik yaşamlarını sürdüremeyecek düzeyde fakirlik ve yoksulluk içerisine girdikleri belirtilmektedir.

Ülkemizde de toprak kaybı sürecinin en önemli etkeni erozyon ve erozyonun sebep olduğu kuraklık ve çölleşmedir. Bilindiği gibi, ülkemiz arazisinin %61'i dik, çok dik, ve sık toraklardan oluşmaktadır. Bu nedenle eğim başta olmak üzere, iklim, bitki örtüsü ve toprak özelliklerinin etkileşimi sonucu oluşan doğal erozyonun yanı sıra, insanlarımızın doğal kaynaklara aşırı yüklenmesi temeline dayanan bir takım yapay etgen, erozyonu bir afet olarak kaşımıza çıkartmaktadır. Milli ekonomimizin temelini oluşturan ve doğal kaynakların başında gelen toprağı, amacına uygun kullanmak zorundayız. Tarımda yalnız maksimum üretimi elde etmeyi değil, toprağı en iyi bir biçimde kullanılmasını ve üretkenliğinin uzun bir dönem boyunca devam ettirilmesini de hedeflemek gerekmektedir. Ülkemizde her yıl 28 milyon hektarlık tarım alanında 500 milyon ton verimli üst tabaka çeşitli nedenlerle yok olmaktadır. Ülkemizin yaklaşık % 86.5'nde su ve rüzgar erozyonu sorunu görülmektedir. Ancak, kurak ve yarı kurak bölgelerimizde ise çölleşme önemli ölçüde hüküm sürmekle birlikte, telafisi mümkün olmayan sonuçları da ortaya çıkartmıştır. Yapılan araştırmalara göre, Ülkemiz genelinde 67 milyon hektarlık alanda toprak kaybı yaşanmaktadır. Toprak kaybının yoğun olarak yaşandığı alanların başında "tarım alanları" gelmektedir. Tarım alanlarımızın % 75'nde halen yoğun erozyon sorunu devam etmektedir. Erozyonun ortaya çıkış nedenlerine baktığımızda, yanlış toprak kullanımı, yanlış tarım uygulamaları, aşırı otlatma sonucunda bitki örtüsünün zayıflanması, kent, sanayi, ulaşım ve benzeri yatırımların yanlış konumlanması, erozyonun hızını artırmıştır. Erozyon belası yetmezmiş gibi, sınırlı veya çok düşük miktarda bulunan nitelikli tarım arazileri, gerçeğe aykırı bir takım gerçeklerle bu verimli alanlar tarım dışına çıkartılmaktadır. Aslında, arazilerin amaç dışı kullanımı, Cumhuriyet tarihimizin ilk yıllarından itibaren sürdürülen kalkınma çabalarına bağlı olarak, özellikle 1950 yılından sonra nüfus artışı doğrultusunda, hızlı bir şehirleşme ve sanayileşme yaşanmış, bu hızlı gelişmelere, kar etme düşüncesi de katılınca sanayi bölgeleri, yerleşim alanları, yollar ve turistik bölgeler için tarımsal değeri yüksek topraklar kullanılmış ve bu kullanım zamanla artarak devam etmiştir.

Ülkemiz tarım arazisi bakımından zengin bir ülke değildir. Ülkemiz arazisinin sadece dörtte biri eğim derecesi bakımından toprak işlemeli tarıma elverişlidir. Ve işlenen tarım arazilerinin 13.8 milyon hektarında orta, 2.1 milyon hektarında da şiddetli su erozyonun etkisi görülmektedir. Ayrıca, tarım alanlarının 0.8 milyon hektarında tuzluluk ve çoraklık sorunu yanında, 2.0 milyon hektarında ise drenaj sorunu bulunmaktadır. Drenaj sorunu genellikle eğimi %0-0.3 arasında bulunan arazilerde ortaya çıkmaktadır. Gelişmiş ülkelerde tarım sektöründe kullanılan su %50 civarında iken, bu oran Ülkemiz de %74 seviyelerindedir. Ayrıca, GAP Projesi kapsamında

sulamaya açılan alanlarının yaklaşık 30 bin hektarında, yüksek taban suyu nedeniyle tuzluluk sorunun yaşandığı bilinmektedir. Tekniğe uygun sulamanın verimi beş kat artırdığı ancak, bu durumun su kullanıcıları tarafında “ne kadar su, o kadar verim” anlayışına dönüşmesi sonucunda araziler çölleşmeye maruz kalmıştır. Bu nedenle, sulama projeleri drenaj sistemleri ile birlikte ele alınmalı ve proje kullanıcılarına teslim edilmeden önce, konu ile ilgili eğitim çalışmalarına gereken önem mutlaka verilmelidir.

Doğal kaynaklarla birebir muhatap olan kuşkusuz kırsal kesimdir. Kırsalda hayatını devam ettirmeye çalışan ve yoksulluk içerisindeki insanlar, toprağa haddinden fazla yüklenerek işlemeye çalışmaktadırlar. Bugüne kadar, bu durumdaki insanlar doğayı tahrip eden kesim olarak görülmüştür. Ancak, 1992 de “Çölleşme ile Mücadele Anlaşması” çerçevesin de başlayan Rio’daki Dünya Zirvesinden de kabul edildiği gibi, bu uygulamanın altında insanların başka türlü hareket etmelerine imkan bırakmayan sebepler yatmaktadır. Yoksulluk bu sebeplerin başında gelmektedir. Her türlü destekten uzak bu insanlar, kendi geleceklerini garanti altına almakta olduklarının farkında olmalarına rağmen, ailelerini bugün besleyebilmek için ellerindeki topraktan daha fazla yararlanmak zorunda kalmaktadırlar.

Dünyanın neresinde olursa olsun geçim derdine giren insanlar, ulusal veya bölgesel politikaları saptama noktasında pek etkili olamazlar. Kuraklık veya çölleşmeden en fazla etkilenen kadınlar ise kendi toplumlarında dahi hiç sesleri çıkmaz. Kuraklık ve çölleşme bu insanlar için felaket olduğu gibi, yağışlar ürün için bereket olarak görünse de onlar için felaket anlamını taşımaktadır. Çölleşme ile mücadelede bu kesim hep ihmal edilmiştir. Çölleşme ile mücadelede başarının sağlanması açısından, toprakları dolayısıyla ekosistemi herkesten iyi tanıyan bu insanlardan yararlanılması gerekmektedir.

KAYNAKLAR

1. Çevre ve Orman Bakanlığı Ağaçlandırma ve Erozyon Kontrolü Hizmetlerine İlişkin Özel Ödeneğin Kullanımına Ait Esas ve Usuller
2. R. Ö. Funda., Küreselleşme Sürecinde Sürdürülebilir Turizm Kalkınması
3. K. Aykut Türkiye’nin Biyolojik Zenginlikleri (Ocak 2005)
4. Çevre ve Orman bakanlığı web sayfası
5. B. Cahit., T. Mevlüt., Y. Osman, Erozyon Ve Çayır-Mera İlişkileri
6. U., Ezgi sağlık Online
7. Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi (İDÇS / Rio-1992)
8. A., Ahmet, Küresel Isınma, Su Kaynakları Ve Tarım Üzerine Etkileri
9. Türkiye 2. Tarım Kongresi,

10. *Türkiye 2. İktisat Kongresi; V.Tarım Komisyonu Tebliğleri.*
11. *Türkiye Ziraat Odaları Birliği, Zirai ve İktisadi Raporu.*
12. *2000 . V. Türkiye Ziraat Mühendisliği Teknik Kongresi,*
13. *Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı,*
14. *Tarım İstatistikleri Özeti,1982-2001.*
15. *DİE, Tarım İstatistikleri Özeti.*
16. *Sönmez, K., 1994. Toprak Koruma, Atatürk Üniversitesi Ziraat Fakültesi Ders Notları, Erzurum.*

14. TARIMSAL DESTEKLEME POLİTİKALARI

Tarım sektörü; gıda güvenliği, kırsal kalkınma, yapısal uyum, gelir ve çevre hedeflerine yönelik çok fonksiyonlu genel yapısı ile sosyal ve ekonomik açıdan stratejik öneme sahip bir sektör olarak değerlendirilmektedir.

Tarım politikaları, geniş bir etki alanına sahip olması nedeniyle, ülkelerin ekonomik, sosyal ve siyasi politikalarının en önemli parçalarından birisidir. Tarım sektörü yapısı gereği, devlet müdahalelerini zorunlu kılmaktadır. Bu müdahalelerin ülkelere göre, amaç ve araçları farklılık göstermekle birlikte, nihai hedef; üreticilere adil ve yeterli bir yaşam standardı sağlanmasının yanı sıra, tüketicilere uygun fiyatla yeterli ürün arzının garanti edilmesidir.

Devletin tarım kesimine yaptığı harcamaların hepsi, tarımı destekleme amacına yönelik olmaları nedeniyle destekleme politikaları kapsamında yer alır. Destekleme; tarımın korunması, tarımsal faaliyetlerin özendirilmesi ve sürdürülmesinin teşviki amacıyla alınan önlemlerin tümüdür. Tarım üreticisini, tarımsal üretimi ve tarım ürünleri pazarlarını düzenlemeye yönelik tarım politikası uygulamaları aynı zamanda tarımsal destekleme politikası uygulamalarıdır.(Eraktan, 2001)

Tarım sektörünün ekonomik ve sosyal açıdan taşıdığı önem yanında, risk ve belirsizliğin yüksek olması, teknolojiye büyük ilerlemeler kaydedilse de üretimin doğa koşullarına bağlı olması sektörün desteklenmesini ve korunmasını gerektirmektedir. Diğer taraftan, sektörde üretim sürecinin uzun, parasal geri dönüşüm hızının düşük, sermaye birikiminin yetersiz ve yatırımların az olması destekleme ve teşviklerin önemini artırmaktadır. Tarım sektörünü ayakta tutmak, nüfusunu beslemek ve dünya piyasalarında rekabet etmek isteyen bir ülke, tarım sektöründe destekleme, koruma ve teşvik uygulamalarını sürdürmek zorundadır.

Genel olarak, tarımsal destekleme politikalarında amaçlar; tarımsal ürün fiyatlarında istikrar ve ürünler arasında denge oluşturmak, üretici gelirlerinde kararlılık ve adil bir gelir

dağılımı sağlamak, tarımda yapısal gelişmeler ile uygun işletme yapılarını oluşturmak, tarımsal üreticilerin teknoloji, maliyet ve fiyat açılarından dünyanın diğer ülkeleri ile rekabet edebilir hale gelmelerini sağlamak ve ayrıca tüketicilere de uygun fiyattan istenilen zamanda, istenilen yerde ve miktarda tarımsal ürün sunulmasına katkıda bulunmak olarak sıralanabilir.(Işın, 2000)

14.1 Türk Tarım Politikasını Etkileyen Dışsal Faktörler

Ülkemiz tarım sektörüne yönelik politika ve destekleme araçlarında taraf olduğumuz anlaşmalar gereği bir takım kısıtlarımız bulunmaktadır. Rapor içinde ilgili bölümlerde ayrıntılı olarak ele alınmış olmakla birlikte, genel olarak Ülkemiz destekleme politikasını etkileyen dışsal faktörleri, DTÖ(Dünya Ticaret Örgütü), AB(Avrupa Birliği) ve IMF olarak sıralayabiliriz.

Türkiye, DTÖ Tarım Anlaşması'na Gelişmekte Olan Ülke statüsünde taraf olmuştur. Türkiye pazara giriş, ihracat destekleri ve iç desteklerindeki taahhütlerini bu statüde vermiştir. Pazara giriş başlığında tavan konsolidasyonuna başvurularak, Ülkemiz için stratejik ürünlerde en yüksek tarife konsolide edilmiştir. İhracat sübvansiyonlarında 44 ürün ve ürün grubunda, baz alındığı yılda 140 milyon dolar olan ihracat sübvansiyonları 10 yılda (1995-2004) harcamalar bakımından %24, miktar bakımından %14 indirim tabii olmuştur. İç desteklerde ise %10 De-Minimis sınırının altında kalarak herhangi bir indirim taahhüdünde bulunmamıştır.

Gelinen noktada DTÖ tarım müzakereleri yeniden başlamış ve Ülkemiz açısından önemli olan pazara giriş ve iç destekler başlıklarında yeni indirimler gündemdedir. İç desteklerde ise kullanılan destekleme araçları büyük önem arz etmektedir. Desteklerin mavi ve yeşil kutu destekler yönüne kaydırılması gerekmektedir.

Sektörü yönlendiren bir diğer faktör ise AB'dir. Türkiye AB arasında 1995'de imzalanan Gümrük Birliği Anlaşmasında tarım ürünleri muaf tutulmuştur, ancak işlenmiş tarım ürünlerinin ticaretinde sanayi payı sınırlanmıştır. 1999 Helsinki Zirvesiyle Türkiye'nin adaylık süreci başlamıştır. Olası bir üyelikte Türkiye'nin Orak Tarım Politikasına uyması zorunludur. Müzakere sürecinde Ülkemiz tarım sektörünü yeni hedefin rekabet şartlarına ve OTP'sine hazırlamak gerekmektedir.

Bir diğer etken, 1999 yılı sonunda Ülkenin kamu finansman açığı, aşırı iç ve dış borçla ortaya çıkan mali bunalım, IMF ve Dünya Bankası kaynaklarına başvurmanın sebebi olmuştur. Ülkenin bütçe sorunlarını çözmek için başvurulmuş bu kuruluşların verecekleri krediler karşılığında Türkiye'den bir takım istekleri bulunmuştur.

Uluslararası kuruluşların desteği ile başlatılan istikrar ve yapısal uyum programı kapsamında ekonominin birçok sektöründe olduğu gibi tarım sektöründe de reform çalışmaları gündeme gelmiştir.

Buna göre var olan destekleme politikaları safhalar halinde ortadan kaldırılarak yerine doğrudan gelir desteği(DGD) sistemi getirilmiştir.

DGD sistemine geçişe kadarki bölümde destekleme sistemimizde yapılan değişiklikler ise şöyledir. Tarımsal desteklemede alım satım, işleme ve girdi sağlama gibi çok çeşitli ticari ve sanayi alanda etkinlik gösteren Tarım Satış Kooperatifleri Birliğinin(TSKB) yeniden yapılandırılması için çıkarılan 4572 sayılı yasa ile bundan böyle bu kuruluşlara devletin ve diğer kamu tüzel kişilerinin hiçbir mali destekte bulunamayacağı hüküm altına alınmıştır.

Bundan başka tarımsal KİT'lerin özelleştirilmesi, girdi desteklerinin kaldırılması, tabii afetlerden zarar gören çiftçilere yapılan yardımların kaldırılması doğal afetler karşısında çiftçinin savunmasız ve kendi haline bırakılması, çiftçinin tek kredi kuruluşu olan Ziraat Bankasının çok büyük görev zararları verdiği ve bunlarında tarımsal destelemelerden olduğu öne sürülerek özelleştirme programına alınması ve çiftçilerin kredi kaynaklarının kesilmesi, gümrük vergilerinin indirilmesi, velhasıl sonuçta dünyanın hiçbir ülkesinde kendi başına uygulanması mümkün olmayan doğrudan gelir desteği uygulamasına geçilmiştir.

TMO'nun görev değişikliği, küçülmesi, devlet adına destekleme alımı yapmayacağı ve bir müdahale kurumuna dönüştürüleceği de verilen niyet mektupları ile hükme bağlanmıştır.

Yine tütün ve şeker yasaları bu niyet mektuplarının bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır. TEKEL ve Şeker Fabrikaları özelleştirme kapsamına alınmış ve bu ürünlerde destekleme alımı kaldırılmıştır.

Bu arada IMF taahhütlerinin yerine getirilmesinde yardımcı kuruluş Dünya Bankası, Tarım Reformu Uygulama projesiyle DGD ve çiftçi kaydını yönlendirirken, tütün ve fındıkta alternatif ürün projesi uygulamaya konulmuştur.

14.2 Tarıma Yapılan Transferler

Tarım sektörüne yapılan destekler, İktisadi İşbirliği ve Gelişme Teşkilatı (OECD) işbirliği çerçevesinde yürütülen ortak çalışmalarla ana hatları belirlenen yöntemle hesaplanarak, Üretici Destek Tahmini (ÜDT), Tüketici Destek Tahmini (TDT) ve Toplam Transferler (TT) değerleri ile ölçülmektedir.

ÜDT; belirtilen bir yılın tarım politikaları sonucu tarıma yapılan parasal transferler değerinin bir göstergesidir. Hem iç piyasa fiyatları yoluyla tüketicilerin yaptığı transferler hem de vergi mükelleflerinin bütçe veya vergi harcamalarıyla yaptığı transferler buna dahildir. ÜDT mutlak parasal değer ve toplam üretim değerinin yüzdesi olarak hesaplanır. Örneğin yüzde ÜDT 30'a eşit ise ortalama çiftçinin 100YTL'lik hasılatından, sadece 70 YTL'sinin sınır fiyatlarından elde edilmiş toplam mal satışlarından elde edildiğini gösterir. (Çakmak, Akder,2005)

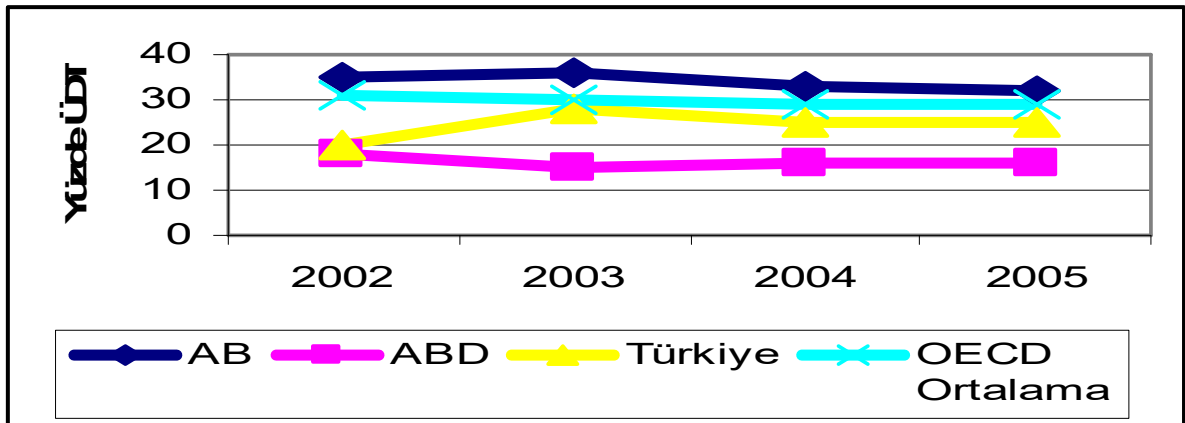
Aşağıdaki tablodan da görüldüğü üzere OECD verilerine göre 2005 yılında Türkiye için hesaplanan üretici destek tahmini 12,257 Milyar\$’dır. Bu değer AB’de 133,785 Milyar \$, ABD’de 42,669 Milyar \$’dır.

Tablo 310. Tarıma Yapılan Toplam Transferler

		2002	2003	2004	2005
AB	Milyar \$	94,420	119,149	136,144	133,785
	% ÜDT	35	36	33	32
Japonya	Milyar \$	44,274	48,171	49,368	47,435
	% ÜDT	58	59	58	56
ABD	Milyar \$	40.341	35,929	42,869	42,669
	% ÜDT	18	15	16	16
Türkiye	Milyar \$	5,772	11,142	11,250	12,257
	% ÜDT	20	28	25	25
OECD	Milyar\$	231,329	258,798	279,572	279,845
Toplam	%ÜDT	31	30	29	29

Kaynak:OECD

Yukarıdaki tablo ve aşağıdaki grafikten de görüleceği üzere yüzde ÜDT Ülkemizde OECD’nin bile altındadır.

Grafik 71. Türkiye ve OECD Ülkeleri Yüzde Üretici destek Tahmini

14.3 Tarım Kanunu ve Tarım Strateji Belgesi

Türk tarım politikası; Beş Yıllık Kalkınma Planlarında konulan hedefler, hükümet programları ve Dünya Ticaret Örgütü Tarım anlaşmasının öngördüğü yükümlülükler ile AB'ne tam üyelik perspektifinde AB Ortak Tarım Politikasına Uyum çerçevesinde oluşturulmakla birlikte, Tarım Kanunu yürürlüğe girene kadar daha çok kısa vadeli politikalar şeklinde belirlenmiştir.

Tarım sektörünün ve kırsal alanın, kalkınma plân ve stratejileri doğrultusunda geliştirilmesi ve desteklenmesi için gerekli politikaların tespit edilmesi ve düzenlemelerin yapılması, Nisan 2006 da yürürlüğe giren 5488 sayılı Tarım Kanunun amacını oluşturmuştur.

Tarım Kanunu ile tarımsal desteklemenin amaç ve ilkeleri, desteklemede kullanılacak araçlar ve tarımsal desteklerin uygulama esasları hükme bağlanmıştır.

Kanuna göre tarımsal desteklemenin amacı; “tarım sektörünün öncelikli problemlerinin çözümüne katkıda bulunmak, uygulanan politikaların etkinliğini artırmak, sektörün bu politikalara uyumunu kolaylaştırmaktır. Tarımsal destekleme politikaları, ekonomik ve sosyal etkinlik ve verimlilik koşullarını sağlayacak programlarla uygulanır.” şeklinde belirlenmiştir.

Kanunda belirtilen destekleme araçları ise; doğrudan gelir desteği, fark ödemesi, telafi edici ödemeler, hayvancılık destekleri, tarım sigortası ödemeleri, kırsal kalkınma destekleri, çevre amaçlı tarım arazileri koruma programı destekleri ve diğer destekleme ödemeleri şeklinde belirlenmiştir.

Tarımsal desteklemelerin uygulama esasları ise;

a) Destekleme ödemeleri; bölge, işletme, arazi, ürün, tarım sistemi, sözleşmeli üretim, ıslah ve çevre gibi konulardaki öncelikler ve tercihler ışığında farklı miktarlarda yapılabilir.

b) Bir tarımsal işletmenin alabileceği azamî toplam destekleme miktarı, yıllık olarak belirlenebilir.

c) Destekler, üretici örgütleri aracılığı ile de ödenebilir.

ç) Desteklenecek ürünlerin ve destekleme ödeme miktarının belirlenmesinde kalite, standart ve sağlık kriterleri dikkate alınır.

d) Üreticilere yapılacak her türlü destekleme ödemelerinde, entegre idare ve kontrol sistemi kullanılır.

e) Çiftlik muhasebe veri ağı kayıtlarına ait bilgiler kontrol ve istatistikî amaçlı olarak kullanılabilir, ancak ifşa edilemez. Bu hükme uymayanlar için genel hükümler çerçevesinde cezai işlem yapılır. Şeklinde kanunla hüküm altına alınmıştır. Kanunla birlikte tarım destek bütçesine bir

alt sınır getirilmiştir. Buna göre de “Tarımsal destekleme programlarının finansmanı, bütçe kaynaklarından ve dış kaynaklardan sağlanır. Bütçeden ayrılacak kaynak, gayrisafi millî hasılanın yüzde birinden az olamaz” şeklindedir.

AB ile müzakerelere başlayan Türkiye, DTÖ görüşmelerinin hız kazandığı bu dönemde tarımı daha rekabetçi bir ortama hazırlamak amacıyla, 2006-2010 yıllarını kapsayan Tarım Kanunu ile paralellik gösteren ve bu yıllar arasında destekleme politikasının araçları, uygulama esaslarını ve bütçesini belirleyen Tarım Strateji Belgesi, Aralık 2004’de Yüksek Planlama Kurulu tarafından kabul edilmiştir.

Ülkemizde destekleme programı bundan sonra bu belge ve Tarım Kanunu hükümleri doğrultusunda şekillenecektir.

14.4. Tarımsal Destekleme Bütçesi

Ülkemizde 1999 sonrası İstikrar programlarının uygulanması, kaynakların daha etkin kullanılmasının sağlanması ve verilen desteğin üreticiye ulaşması amacıyla tarım destekleme sisteminde köklü bir değişiklik yapılmıştır. Doğrudan Gelir Desteği 2001 yılında uygulamasına başlanmış, bu dönemde tarıma ayrılan kaynaktaki neredeyse bununla sınırlı kalmıştır.

Hazırlanan tarım strateji belgesi ve Tarım Kanunu Tasarısı, sadece DGD’ne indirgenen destekleme araçlarının yeniden çeşitlenmesine zemin oluşturmuştur. Ancak teknoloji kullanımını özendiren ve üretim maliyetlerimizi düşüren destekler oldukça önemlidir.

Desteklerin alanları ile yöntemlerinin doğru olması yanında, miktarları da önemlidir. Çünkü uluslararası rekabet koşullarında kalite, standart gibi özelliklerle birlikte maliyetler ve buna bağlı olarak desteklerin düzeyi de büyük oranda rol oynamaktadır. Bir bilim adamının ifade ettiği gibi “dış ticarete sadece mukayeseli üstünlük değil, mutlak üstünlük geçerli olmaktadır.” Mutlak üstünlük ise, büyük ihracat destekleri ve iç desteklerle sağlanabilmekte, bir taraftan maliyetler düşürülürken diğer taraftan düşük fiyatlarla dünya piyasalarına ürün satılmaktadır. Bu nedenle, yeterli destek veremeyen bizim gibi ülkeler, sürdürülebilir bir tarım sektörü oluşturmada zorlanmaktadır.

Avrupa Birliği’nin 2005 İlerleme Raporu’nda, Ortak Tarım Politikası Türkiye’de aynen uygulansa, DGD için 8, pazar önlemleri için 1, kırsal kalkınma önlemleri için de 2.3 milyar Avro olmak üzere, tarımsal destekleme için yıllık 11.3 milyar Avro’ya ihtiyaç olduğu belirtilmiştir. Buna karşılık Ülkemizde desteklemeye ayrılan kaynak son yıllarda milli gelirin sadece %0.7 -%0,8 si kadar yaklaşık 2 – 2,5 milyar Avro kadardır.

Tablo 311. Bütçeden Tarım Destekleri İçin Ayrılan Kaynak ve Artış Oranları

	Milyar ABD \$	Milyar YTL	%artış

1998*	6,60	1,712	
1999*	5,10	2,123	24,01
2000*	3,90	2,414	13,71
2001*	2,20	2,717	12,55
2002*	2,00	3,03	11,52
2003	1,80	2,845	-6,11
2004	2,20	3,193	12,23
2005	2,57	3,462	8,42
2006	3,30	5,00	44,43

Kaynak:TKB, Hazine ve Bütçe sunuş konuşmalarından derlenmiştir.

* Destekleme alımları dahildir.

Aralık 2004’de Yüksek Planlama Kurulu tarafından kabul edilen Tarım Strateji Belgesi ve Nisan 2006’da yürürlüğe giren Tarım Kanunu destekler için ayrılacak bütçenin alt sınırını milli gelirin %1’i olarak belirlemiştir. Ancak tarım için ayrılan kaynak halen bu sınırın bile altında kalmaktadır.

14.5. Türkiye’de Kullanılan Tarımsal Destekleme Araçları

14.5.1. Doğrudan Gelir Desteği

Sektör 2001 yılından 2003 yılına kadar sadece alan esaslı ve uygulamada mülkiyet sahiplerinin daha fazla yararlandığı bir destekleme sistemi olan DGD ile desteklenmiştir. 2003 yılından sonra destekler çeşitlenmeye başlamıştır. DGD uygulamasının başladığı 2001 yılında 200 dekarlık alan sınırlaması getirilmiştir. 2002 yılından sonra bu sınır 500 dekara çıkarılmıştır. Mevcut uygulamada 500 dekarın üzerindeki ve 1 dekarın altındaki araziler DGD’den faydalanamamaktadır. Alan sınırlaması büyük işletmelerin parçalanarak kayda girmesine sebep olmuştur. 500 dekarın üzerindeki bir aile işletmesi destekten faydalanabilmek için işletmeyi aile bireyleri üzerine pay ederek kayda girmektedir.

DGD uygulamasını üretimle bağlı hale getirmek için 2005 yılından sonra dekar başına temel DGD ödemesi, bununla birlikte organik tarım yapan ve toprak analizi yaptıran çiftçilere, tavsiye edilen üretim tekniklerini kullandıkları araziler dikkate alınarak ilave DGD ödemesi yapılmaktadır.

Tablo 312. DGD Ödemeleri, Kayıt Altına Alınan Çiftçi Sayısı ve Arazi Miktarı

	Başvuran Çiftçi Sayısı(milyon)	DGD Uygulanan Alan (Milyonha)	Ödenmesi Gereken Miktar (Trilyon TL)	Birim DGD (YTL/Da)	Ödeme zamanları
2001	2,2	12	1.175	10	Ödemeler 2001 Aralık ayında başlamış Mayıs 2002’de tamamlanmıştır.
2002	2,6	16	2.160	13,5	Ekim 2002’de bazı illerin tamamı; Kasım 2002’de kalan illerin %50 si I.Taksit; Şubat 2003’den itibaren II.Taksit. Ödemeler Temmuz 2003’de tamamlanmıştır.
2003	2,7	16,5	2.640	16	%50’lik iki dilim halinde ödenmiştir. Aralık 2003’de I inci dilim ödemeler, Nisan 2004 II inci dilim ödemeler başlamıştır. Ödemeler Ağustos 2004’de sona ermiştir.
2004	2,77	16,6	2.640	16	İlk dilimde 10Ytl/da 2005 Şubat ayında başlamıştır; 6Ytl/Kg Ocak 2006’da başlamış ve bitmiştir.
2005	2,77	16,6	1.660	10	Tek dilimde Ağustos 2006’da tüm yurda ödenmiştir.

2006	2,59	16,38	1.640	10	İki dilimde ilk taksit Nisan 2007

Kaynak:TKB

Çiftçi Kayıt Sistemi

Destelerin zeminini oluşturan çiftçi kayıt sistemi, 2001 yılında doğrudan gelir desteği alanların kayıt edilmesiyle başlamış ve mülkiyet esaslı bir kayıt gerçekleşmiştir.

2005 yılında çiftçi kayıt sistemi yönetmeliği çıkarılarak, kayıt DGD'den ayrılmıştır. Ancak halen hazine arazileri üzerinde ecrimisil ödeyerek tarımsal üretim faaliyetinde bulunan, davalı arazileri olan ve varisleri bir araya gelemediğinden intikal yaptıramayan pek çok çiftçi, kayıt sistemine girememekte ve desteklerden faydalanamamaktadır. Halen yaklaşık 26 milyon ha'lık tarım alanımızın 16,5 milyon ha kayıt altındadır.

14.5.2. Prim Uygulaması

1993 yılında başlayan prim uygulaması 1998 yılından itibaren de düzenli olarak belli ürünlerde (pamuk, soya, yağlık ayçiçeği, zeytinyağı, kanola) prim uygulaması devam etmektedir. 2004 yılında bu ürünlere mısırdan eklenmiştir. Ülkemizde üretim açığı olan ürünlere uygulanan prim bundan sonrada çeşitlenecektir. 2005 yılında hububata da prim uygulaması başlamıştır.

Türkiye yağ açığını ithalatla kapatmakta ve ham yağ ve yağlı tohumlara yılda bir milyar doların üzerinde döviz ödemektedir. 1998 yılından beri soya, kanola, ayçiçeği gibi yağlı tohumlu ürünlere prim uygulaması devam etmektedir. Ancak prim uygulamasının bu ürünlerde başarıya ulaştığını söylemek mümkün değildir. Prim uygulamasının başarıya ulaşması ve üretimi artırıcı etki yapabilmesi için prim miktarları, hedef fiyat ile piyasa fiyatları arasındaki fark kadar uygulanmalıdır.

Prim sistemi; üretimin yönlendirilmesi, üreticilerin gelir seviyelerinin korunması, tarımsal üretimde sürekliliğinin sağlanması, sanayici ve ihracatçıya dünya fiyatlarından mal temini ve rekabet şansı kazandırılması, sağlıklı bir piyasa oluşumu sağlanabilmesi, spekülasyon hareketlerin önlenmesi, kayıt dışı ekonominin kayıt altına alınması için yeterli prim miktarları ile ve genişletilerek sürekli olarak uygulanmalıdır.

Tablo 313. Prim Uygulanan Ürünler ve Prim Miktarları*

Yıllar	Zeytinyağı	Yağlık Ayçiçeği	Kanola	Soya Fasulyesi	Kütlü Pamuk	Mısır	Buğday	Çeltik	Arpa	Yulaf	Çavdar
1998	40		-		10	-	-	-	-	-	-
1999	-	5	-	8	12	-	-	-	-	-	-
2000	28	6	8	8	9	-	-	-	-	-	-
2001	15,00	7,50	7,00	9,00	7,00	-	-	-	-	-	-

2002	17,50	8,50	9,00	10,00	8,50	-	-	-	-	-	-
2003	20,00	11,00	12,00	11,50	9,00	-	-	-	-	-	-
2004	25,00	13,50	13,00	14,00	19,00	2,50	-	-	-	-	-
2005	10,00	17,50	20,00	20,00	26,67	5,00	3,00	3,00	2,00	2,00	2,00
2006	11,00	20,00	22,00	22,00	29,00	6,70	3,50	6,00	2,50	2,50	2,50

*Prim Miktarları 1998,1999 ve 2000 yıllarında cent/Kg, 2001-2006 yılları YKr/Kg'dır.

14.5.3. Girdi Destekleri

Tohumluk Destekleri

2004 yılında buğday ve arpada başlayan sertifikalı tohumluk destekleri, hem verimliliği yakalamak, hem de üretim maliyetlerimizi azalmak açısından oldukça önemli bir destekleme kalemidir.

Tohumluk destekleri 2005 yılında buğday ve arpaya ek olarak tritikale, yulaf, çavdar, çeltik, nohut, kuru fasulye, mercimek ve patatesde uygulanmıştır. Aynı yıl kiraz, elma, armut, bağ, çilek ve diğer meyve türleri içinde sertifikalı fidan desteği başlamıştır. 2006 yılında tohum desteği kapsamına susam, yerfıstığı, kanola ve aspir de alınmıştır.

2006 yılında fidan desteği uygulaması da; en az 5 dekar bodur ve yarı bodur meyve fidanları ile kapama bahçe, en az 10 dekar diğer meyve/asma fidanları ile kapama bağ ve bahçe ve en az 3 dekar çilek fidesi ile çilek bahçesi tesis edenler verilmek üzere kapsamı genişlemiştir.

Mazot ve Gübre Desteği

Dünyada pek çok Ülke tarafından uygulanan çıktı ve girdiye bağlı destekler destekleme politikasının bir parçasıdır. OECD'nin 2004 Tarım Politikalarına ilişkin yaptığı değerlendirmede, OECD Ülkelerinde, çıktı ve girdiye bağlı destekler 1986-88 yıllarında üreticilere verilen desteğin %90'dan fazlasını oluştururken, 2001-2003 yıllarında bu rakamın %75 olduğu vurgulanmaktadır. Örneğin Fransa'da tarımda kullanılan mazota %40 destek verilmektedir.

Mazot desteği 2003 yılında ilk defa gündeme gelmiştir, destek DGD'ye başvuran çiftçilere dekara 3,9 YTL olarak uygulanmıştır. 2005 yılında ise gübre ve mazot desteği birlikte uygulanmıştır. 2005 ve 2007 yılı mazot desteği yine DGD başvuruları üzerinden 500 dekar alan sınırlaması konularak, aşağıdaki tablodan da görüleceği üzere ürün ve ürün gruplarına göre farklı uygulanmıştır.

Tablo 314. Ürün Gruplarına Göre Mazot Destek Miktarı

Ürün Grupları	Mazot Desteği (YTL/Da)		Artış
	2005	2007	%
Sebze , meyve, süs bitkileri, özel çayır, mera ve orman emvali ürün alanları	1,5	1,8	20
Hububat, yem bitkileri, baklagiller ve yumru bitkiler alanları	2,4	2,88	20
Yağlı tohumlu bitkiler ve endüstri bitkileri	4,5	5,4	20

2002 yılında kaldırılan gübre desteği uygulaması 2005 yılında yeniden başlamıştır. Mazotta olduğu gibi gübre desteği de DGD müracaatları üzerinden ürün ve ürün gruplarına göre farklı miktarlarda uygulanmaktadır.

Tablo 315. Ürün Gruplarına Göre Gübre Desteği Miktarı

Ürün Grupları	Gübre Desteği (YTL/Da)		Artış
	2005	2007	%
Sebze , meyve, süs bitkileri, özel çayır, mera ve orman emvali ürün alanları	1	1,43	43
Hububat, yem bitkileri, baklagiller ve yumru bitkiler alanları	1,6	2,13	33,125
Yağlı tohumlu bitkiler ve endüstri bitkileri	3	3	0

Ziraat Odaları Birliğinin yaptığı maliyet çalışmalarına göre uygulanan gübre desteği üzüm ve çeltik üretimi için yapılan gübre masrafının yaklaşık %4'ünü, patates üretimi için yapılan gübre masrafının yaklaşık %2 sini, pamuk gübre maliyetinin %7'sini, pancar gübre maliyetinin ise ancak %6'sını karşılamaktadır.

Bu destekler üretim maliyetlerimizin düşmesini ve Dünya'da tarım ürünleri ticaretinde rekabet şansımızın artmasını sağlaması açısından oldukça önemlidir.

14.5.4. Hayvancılık Destekleri

Ülkemiz hayvancılığın gelişmesi için oldukça öneli hayvancılık destekleri son yıllarda hem çeşitlenmekte hem de bütçe içinde payı gittikçe artmaktadır. 2000 yılında 33 milyon YTL olan hayvancılık desteklerine 2007 yılı tarım destek bütçesinde 760 milyon YTL ayrılmıştır. Hayvancılık destekleri raporun hayvancılık bölümünde ayrıntılı olarak incelenmiştir.

Sonuç

Gelişen ve değişen dünyada tarım sektörünü rekabet ortamına hazırlamak, sektörün yapısal sorunlarının çözümü ve yeni düzene uygun alt yapıların oluşturulması ilesağlanacaktır. Bu da ancak yeterli kaynağın tarıma aktarılmasıyla mümkün olacaktır.

Ülkemizde uygulanan destekleme araçları gün geçtikçe artmaktadır. Ancak desteklemede doğru araç kullanımı kadar miktar ve ödeme zamanı da önemlidir. Tarımsal destekler için bütçeden ayrılan kaynağın en azından Tarım Kanunu hükmüne uygun hale getirilmesi gerekmektedir.

Ülkemizde destekleme Tarım Ve Köyişleri Bakanlığı tarafından tutulan Çiftçi Kayıt Sistemi üzerinden yapılmaktadır. Halen bu kaydın şartlarını yerine getirmeyen pek çok çiftçi ve üzerinde tarımsal faaliyet gösterilen arazi desteklerden faydalanamamaktadır. Tarımsal faaliyette bulunan tüm çiftçilerin bu kayda girmesi sağlanmalıdır.

15. VERGİ

Bütün toplumlarda devletin klasik görevleri yanında özellikle ekonominin dengeli bir biçimde tutulması, ekonomik kalkınmanın ve sosyal adaletin geliştirilmesi konularında çok önemli fonksiyonları vardır.

Devletin bu fonksiyonları gerektiği gibi yerine getirebilmesi için önemli harcamalar yapmasına, harcamalarını finanse edebilmek için yeterli gelir kaynaklarından yararlanmasına ve yapılan harcamaları ile gelirlerini yönlendirebilmesiyle sıkı sıkıya ilişkilidir.

Şurası bir gerçektir ki gerek kamu gelirleri ve gerekse kamu harcamalarının miktarı ve yapısı üzerinde önemli etkiler yaratılabilmektedir.

Devletler, harcamalarını ve politikalarını finanse etmek amacıyla vergi koymaktadırlar. Bu bakımdan vergiler sadece devlet adına gelir sağlamaya yarayan araçlar değil aynı zamanda ekonomik hayatın yönlendirilmesinde de kullanılan fonksiyonlara sahiptir.

Devletlerin toplumlarına verecekleri hizmetlerin kapasitesini tayinde büyük rol oynayan verginin miktarı ve çeşitlerinin belirlenmesinde halkın görüşlerine müracaat edilmiş olması önem taşımış ve halkın temsilcileri aracılığı ile parlamentolarda şekillendirilen vergiler, demokrasinin gelişmesine uyumlu bir biçimde katkı sağlamıştır.

15.1. Türkiye’deki Vergi Reformlarının Gelişimi

Türkiye Cumhuriyeti, Osmanlı İmparatorluğundan orta çağın kalıntılarını taşıyan bir vergi sistemi devralmıştır. Cumhuriyet ilan edildikten sonra 1950 yılına kadar bir taraftan Osmanlıdan alınmış olan vergi sisteminin terk edilmesine uğraşılırken, modern ve aynı zamanda kapsamlı vergilerin vergi sistemine alınmasına çalışılmıştır. 1925 yılında Aşar adı verilen vergi kaldırılmıştır. 1914 yılında kabul edilmiş olan “Temettü” vergisinin yerine “kazanç” vergisi konularak aşar vergisinin boşluğu doldurulmaya çalışılmıştır. 1929 yılında dünyada yaşanmış olan ekonomik krizin sona ermesiyle özellikle 1940’lı yıllarda varlık vergisi ve diğerleri ele alınıp düzeltilmesi yoluna gidilmiştir.

1950 yılı vergi reformu yılı olmuştur. 1949 yılında hazırlanıp kabul edilmiş olan ve 1950 yılında uygulamasına başlanılan Gelir Vergisi, Kurumlar Vergisi ve Vergi Usul Kanunu bir sistem bütünü olarak ele alınmış ve 1953 yılında da çıkarılmış olan “Amme Alacaklarının tahsili” hakkındaki kanunla daha da ilerleme kaydedilmiştir.

Bütün vergi konusundaki bu gelişmeler devam ederken 1950’li yıllar sonrasında gider vergileri de Türk Vergi Sistemi içerisine ithal edilerek, mevcut olan Türk Vergi Sistemi modern bir hüviyete kavuşmuştur. 1960 yılından sonra ise Gelir ve Vergi Usul Kanunları yeniden kaleme alınmış, Kurumlar tadilata uğramış ve bütün bu gelişmelerden daha da önemlisi “Vergi Reformu Komisyonu” kurularak Türk Vergi Sistemi bu komisyonun önerileri doğrultusunda yeni kurum ve

kurallara kavuşturulmuştur. 1982 yılında vergi itiraz komisyonları kaldırılmış ve Bölge İdare Mahkemeleri ve Vergi Mahkemeleri kurulmuştur. 1985 yılında ise vergi gelirlerinde büyük bir artış sağlayan “Katma Değer Vergisi” uygulamaya konulmuştur. Daha sonraları da “Vergi Özel İhtisas Komisyonları” ihdas edilmiştir. Türk Vergi Sistemindeki bu gelişmeler aralıksız sürmüştür.

15.2. Türk Vergi Sistemi

Kısa ifadesi ile vergi sistemi, bir ülkede belli bir zaman süreci içerisinde, mevcut olan tüm vergilerden oluşan bir bütünü ifade etmektedir. Bu bütün içerisinde üniter devletlerde mahalli idare ile merkezi idarelerin ve kendilerine görev ve yetki devredilmiş bulunan kamu kurumlarının tahsile yetkili kılınmış oldukları vergi, resim, harç, fon ve benzeri mali sorumluluklar yer almaktadır.

Türk Vergi Sistemini uluslar arası çağdaş bir görüntüye kavuşturmak için bilhassa 1950’li yıllar sonrasında büyük uğraşlar kaydedilmiştir. Ancak geline son noktada vergi reformları sonunda vergi sistemi kendisinden beklenenleri verebilecek düzeye ulaşamamıştır. 1990’a gelindiğinde vergi sistemindeki genel görüntüye baktığımızda ise vergi sisteminin arzu edilen ideal bir düzeye ulaştığını söylemek mümkün olmamıştır.

Ülkemizdeki vergi sistemi değişen hukuki, sosyal ve iktisadi koşullarla uyumlu bir şekle getirilebilmesi için belli bir zaman süreci içerisinde ya tamamen tadiline veya düzeltilmesi cihetine gidilmiştir.

Bu güne kadar süre gelen uygulamalarda vergi sistemi ele alınırken bir vergi reformu mu yoksa vergi mevzuatında önemli olabilecek bir revizyonun mu yapılması gerektiği hususu söz konusu olmuştur. Vergi sisteminde yapılacak ve yapılmış olan düzeltmelerin bir reform koşulunu taşıyabilmesi için muhakkak kapsamlı olması gerekmektedir. Aksi halde bir revizyon niteliği taşır.

Aslında önemli olan vergi reformu değil, vergi sistemi reformudur. Zira daima söz konusu olan bir verginin kendisi değildir. Vergi sistemi dediğimiz belli kurallara ve ilkelere göre oluşturulmaya çalıştırılmış olan vergiler topluluğu veya bu topluluk içinde her hangi bir verginin mevcut olan sistem içerisindeki yeri ve fonksiyonudur.

Çağdaş vergi anlayışında vergiler, vergi ödeme gücüne dayanmaktadır. Sağlanacak olan gelirler harcama ve servet unsurları üzerinden alınmaktadır. Gerçek kişilerden alınan vergiler Gelir Vergisi, gerçek olmayan (tüzel) kişilerden alınan vergiler Kurumlar Vergisi yoluyla elde edilmektedir. Türk Vergi sistemi bu gelişmeyi 1950 yılında yapılmış olan reformda elde etmiştir. Harcama üzerinden temin edilen esasını ise günümüzde katma değer vergisi ile alkollü içkiler, sigara ve diğer maddelerden alınmakta olan özel tüketim vergileri oluşturmaktadır.

Türkiye bu gelişmeyi 1985 yılında yürürlüğe girmiş olan 3065 sayılı katma değer vergisiyle sağlamıştır. Bütün gelişmiş ülkelerde izlenmekte olan vergi reformu politikalarına baktığımızda, genelde vergiye ilişkin hasılanın çok önemli bölümünün yukarıda bahsedilmiş olan vergilerden sağlanmış olduğu görülür.

Sosyal amaçlı vergiler kapsamı içerisinde olan Emlak ve Veraset ve İntikal Vergileri gibi servete dayanan vergilere baktığımızda bu vergilerin Hazineye sağladıkları toplam gelirin genel vergi hasılatı içindeki payı hemen hemen bütün ülkelerde olduğu gibi %2-4 arasında değişmektedir.

Yukarıdaki açıklamalarda gösteriyor ki bugün ülkemizdeki vergi sistemi temel teorik yapısı yönünden çok kapsamlı bir vergi reformuna ihtiyaç göstermemekte olup gerektiğinde koşullara göre üzerinde olumlu değişikliklerin yapılabileceği gerçeğini ortaya koymaktadır.

Ancak, uygulamalardan ve mevcut durumdan herkesin veya muayyen kesimlerin şikayetçi olacakları gerçeği de azımsanamayacak kadar fazladır.

Şurası da göz ardı edilemeyecek bir gerçektir ki şikayet edenlerin başında verginin daima alacaklısı konumunda olan devlet olmaktadır. Devlet vergilerden kamu harcamalarını karşılayabilecek optimal geliri sağlamayı amaçlamaktadır. Devlet ayrıca vergi uygulamalarından elde edilen birikimin saptanan iktisadi ve sosyal politikaların gerçekleşmesinde yeterli olup olmadığı hususundaki tereddütlerini daimi şekilde belirtir durumda olmuştur.

Mevcut vergi sisteminden ekseriya vergi borçlusu olan ve vergisini süresi içinde dürüst olarak ödeyen veya ödemek zorunda kalan kesimlerde şikayetçi olmuşlardır. Çünkü vergi vermesi gerekirken bir çoğu vermemektedir. Gün geçtikçe artan bu sorumsuzluklar haksızlıklara dönüştüğünden vergi ödemede dengesizliklerin oluşmasına sebep vermiştir.

Ülkemizdeki mevcut vergi sistemi temel yapısı itibariyle çağdaş esaslara uygundur. Ancak bu günkü koşullarda vergi sisteminin usul ve esaslarının revizyonunda daha ziyade emredici bir vergi düzenini ön plana çıkarmak yerine, uluslar arası vergileme normlarını da dikkate almak suretiyle yeni bir vergi tekniğini oturtmaya çalışmak daha isabetli bir yöntem olacaktır.

15.3. Zirai Kazançların Vergilendirilmesi

1950'li yıllarda Gelir Vergisi Reformunun gündeme geldiği ve gerçekleştirilmeye başlandığı dönemlerde, özellikle tarım kesiminde faaliyetlerini sürdürenlerin sadece kendi şahsi tüketimlerini karşılayabilecek düzeyde üretim yapmalarından ötürü Zirai Kazançlar Gelir Vergisinin kapsamı dışında bırakılmıştı. Özellikle bu kesimdeki üreticilerin belge alacak, bunları muhafaza edecek ve defter tutacak durumda olmadıkları gerçeği benimseniyordu

Gelir Vergisi konusunda yapılması gereken aşamalar devam etmiş ve zirai kazançlar vergi kapsamına ancak 27 Mayıs 1960 yılında çıkartılmış olan 193 sayılı Gelir Vergisi Kanunuyla dahil edilmiştir. Ancak, konu tepkilere sebebiyet vermiş ve o dönemde zirai kazançlar 202 sayılı kanunla isim olarak kapsam içinde kalmış olmakla birlikte 193 sayılı Gelir Vergisi Kanununun dışında bırakılmıştır.

Gelir, bir gerçek kişinin bir takvim yılı içinde elde ettiği kazanç ve iratların safi tutarıdır. Gerçek kişilerin gelirleri gelir vergisine tabidir. Ticari kazançlar, zirai kazançlar, ücretler, serbest

meslek kazançları, gayrimenkul sermaye iratları, menkul sermaye iratları, diğer kazanç ve iratlar, gelir vergisi kanununun 2'inci maddesine göre gelirin tespitinde gerçek ve safi miktarları ile değerlendirilir.

Gelir Vergisi Kanununun 52'nci maddesine göre zirai kazanç; zirai faaliyetten elde edilen kazanç olarak tanımlanmakta, zirai faaliyet ise, arazide, deniz, göl ve nehirlerde, ekim, dikim, bakım, üretme, yetiştirme ve ıslah yoluyla veyahut doğrudan doğruya tabiatıtan istifade ederek nebat, orman, hayvan balık ve bunların mahsullerinin istihsalini, avlanmasını, avcılar ve yetiştiricileri tarafından muhafazasını, taşınmasını, satılmasını veya bu mahsullerden farklı şekillerde faydalanılması şeklinde tanımlanmıştır.

Bazı bitki ve hayvan çeşitlerinin üretiminin, doğrudan doğruya arazi üzerinde yapılmaması zirai faaliyetin mahiyetini değiştirmemektedir.

Aşım yapmak maksadıyla erkek damızlık beslenmesi, çiftçiye ait her türlü ziraat makine ve aletlerinin başka çiftçilerin zirai üretim işlerinde çalıştırılması da zirai faaliyetlerden sayılmıştır.

Mahsullerin değerlendirilmesi maksadıyla ve zirai üretimde ayrılarak işlenmesi de zirai faaliyet kapsamındadır.

Satışların dükkan ve mağaza açılarak yapılması halinde mahsullerin dükkan ve mağazaya gelinceye kadar geçirmiş olduğu safhalar zirai faaliyet kapsamında yer almaktadır.

Yukarıda yazılı faaliyetlerin içinde yapıldığı işletmelere zirai işletme, bu işletmeleri işleten gerçek kişilere, vergiye tabi olsun veya olmasınlar çiftçi, bu faaliyetler neticesinde üretilen maddelere de mahsul denilmektedir.

Kolektif şirketlerle adi veya eshamlı komandit şirketler zirai faaliyet gösterebilirler çiftçi sayılmamaktadır. Zirai faaliyetle uğraşan kolektif şirketlerin ortakları ile komandit şirketlerin komandite ortaklarının şirket karından aldıkları paylar şahsi ticari kazanç hükmünde bulunmaktadır.

Bir çiftçiye veya ortaklığa ait olup aynı köy sınırları içinde veya birbirine bitişik arazi üzerinde bulunan veya üretim şartlarına göre birbirine bağımlılık ve beraberlik arz eden işletmeler tek işletme sayılmaktadır.

Gelir vergisi kanununun 52. maddesinde belirtilen bu düzenlemelerle çiftçilerin beyanname vermek zorunda oldukları götürü gider usulü ile vergilendirilmeleri kaldırılmış gerçek usule göre vergilendirilmeye başlanmıştır. Daha önce uygulanan küçük çiftçi muafiyeti kapsamında her yıl yenilenen satış tutarı ölçüsü kaldırılarak sınırları yeniden belirlenen işletme büyüklüğü ölçüsü benimsenmiştir.

Gelir Vergisi Kanununun 53. maddesine göre çiftçiler iki şekilde vergiye tabidir. Bunlar;

- Tevkif (Stopaj) Yoluyla Vergilendirme
- Gerçek Usule Göre Vergilendirme

15.3.1. Tevkif (Stopaj) Yoluyla Vergilendirme

Tarımsal işletme büyüklüğü, kanunda belirtilen sınırları aşmayan çiftçilerin bir takvim yılı içerisinde ürünlerinin satış bedeli üzerinden belirli bir oran nispetinde kesinti yapılarak alınan vergidir.

Çiftçilerin elde ettikleri zirai kazançlar Gelir Vergisi Kanunu'nun 94'üncü maddesine göre hasılatları üzerinden tevkifat yapılmak suretiyle vergilendirilirler. Tevkifat yoluyla vergilendirilen çiftçiler kazançları için gelir vergisi beyannamesi vermeleri gerekmektedir.

Bu kanunun 94'üncü maddesinin 11'inci bendinde çiftçilerden satın alınan zirai mahsuller ve hizmetler için yapılan ödemelerden alınan vergi oranları aşağıdaki şekilde belirtilmiştir;

Tablo 316. Tevkifat Yoluyla Vergilendirme

Kesintiler	Bitkisel Ürünler (%)	Hayvan-Hayvansal Ürünler (%)
Ticaret Borsalarında tescil edilerek ve Toptancı Hallerinde işlem görerek satın alınan ürünler	2	1
Ticaret Borsası ve hal dışında alım ve satımı yapılan ürünler için	4	2

Zirai faaliyet kapsamında ifa edilen hizmetler için; Orman İdaresine veya Orman İdaresine karşı taahhüt de bulunan kurumlara yapılan ormanların bakımı, kesimi, ürünlerin toplanması, taşınması ve benzeri hizmetler için %2 , diğer hizmetler için %4 oranında kesinti yapılır.

Bu bent gereğince zirai mahsul bedelleri üzerinden yapılacak vergi tevkifatında , zirai mahsulün ticaret borsalarında tescil ettirilerek satılıp satılmadığına veya destekleme kapsamında alım yapan kurumlar ile diğerlerine, zirai faaliyet kapsamında ifa edilen hizmetler için de faaliyetin türü ve niteliğine münhasıran zirai alet ve makineler verilen hizmetlere veya zirai işletmenin başka kişilerin işlerinde kullanılmak suretiyle yapılmasına göre vergilendirilmektedir.

15.3.2. Gerçek Usule Göre Vergilendirme

Gerçek usule göre vergilendirmede 54'üncü maddede yazılı işletme büyüklüğünü aşan çiftçiler ile bir biçerdövere veya bu mahiyetteki bir motorlu araca veya on yaşına kadar ikiden fazla traktöre sahip olan çiftçilerin kazançları gerçek usulde (zirai işletme hesabı veya diledikleri taktirde bilanço esasına göre) tespit olunarak vergilendirilir.

Bu hükmün uygulanması sırasında, aile reisi ile birlikte yaşayan eş ve velayet altındaki çocuklara ait işletmeler ile ortaklık halindeki işletmelerde, işletme büyüklüğü toplu olarak dikkate alınır. Ortaklıklarda ortaklığın birden fazla işletmeye taalluk etmesi veya işletmelerin ayrı ayrı mahallerde olması durumu değiştirmez. Bu kanunun 52'nci maddesinde yazılı tek işletmelerde işletme birden fazla ortaklıklara ait olsa bile bu ortaklıklara ait işletme büyüklüğün işletme büyüklükleri toplanarak nazarı itibara alınır. Birden fazla zirai işletme de ayrı ayrı şahıslarla ortaklığı bulunanların işletme büyüklüğü ölçülerinin tespitinde ortaklık payları toplamı esas alınır.

Bu kanunun 54'üncü maddesinde belirtilen ziraat gruplarından birkaç tanesinin içerisine giren zirai faaliyetlerin bir arada yapılması halinde, en fazla iki gruba ait işletme büyüklükleri, bu gruplar için tespit olunan hadlerin yarısını aşanlar gerçek usulde vergilendirilmektedir.

Gerek şahsi işletmesi gerekse dahil bulunduğu ortaklıklar müstakilen işletme büyüklüğü ölçüsünün altında kaldığı halde, kendisine ait işletmenin ve ortaklıklardaki paylarının toplamı bu ölçüyü aşan çiftçiler gerçek usulde vergilendirilmektedirler. Payları toplamı ölçüleri aşmayan diğer ortaklar tevkifat yoluyla vergilendirilirler. Yarıcılık'da ortaklık sayılır.

Kazançları gerçek usulde vergilendirilmeyen çiftçiler, yazılı olarak vergi dairesinden istemde bulunmaları halinde izleyen vergilendirilme dönemi başından, işe yeni başlayan, işe başlama tarihinden itibaren gerçek usule geçebilirler. Kanunun 54'üncü maddesinde belirtilen ölçüleri aşan çiftçiler müteakip vergilendirme dönemi başından itibaren gerçek usulde; gerçek usule tabi olanlardan bu ölçülerin altında kalanlar müteakip vergilendirme dönemi başından itibaren hasılatları üzerinden tevkifat yapılmak suretiyle vergilendirilirler.

Vergi usul kanunu hükümlerine göre belge alma, verme, saklama ve ibraz yükümlülüklerine uymayan ve Ziraat Odalarından, bulunmayan yerlerde Tarım İl ve İlçe Müdürlüklerinden çiftçi belgesini almayan çiftçiler çeşitli kamu kurum ve kuruluşları tarafından verilen avans, kredi, sübvansiyon, prim gibi ayni ve nakdi destek unsurlarından yararlanamazlar. Bu hükmün uygulanmasına ilişkin usuller, ilgili kuruluşların görüşleri de alınarak Maliye Bakanlığı'nca belirlenmektedir

Gelir Vergisi Kanununun 54'ncü maddesinde Zirai kazancın gerçek usulde tespiti bakımından bir takvim yılı içinde dikkate alınarak işletme büyüklüğü ölçüleri aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 317. İşletme Büyüklüğü Ölçüleri

Guruplar	Ürün Cinsi	29.7.1998'de yürürlüğe girmiş olan 4369 sayılı Vergi Yasasının getirmiş olduğu işletme büyüklükleri	Son Olarak 26.11.1998 tarihinde Bakanlar Kurulunca yeniden karara bağlanmış ve kesinleşmiş olan işletme büyüklükleri Bu ölçüler uygulanacaktır.
1.Grup	Hububat	Taban arazide 600 dönüm, Kıraç arazide 1200 dönüm	Taban arazide 900 dönüm, Kıraç arazide 1700 dönüm
2.Grup	Bakliyat, afyon, susam, keten, kendir	300 Dönüm	1000 Dönüm
3.Grup	Ayçiçeği	600 Dönüm	950 Dönüm
4.Grup	Pamuk	300 Dönüm	400 Dönüm
5.Grup	Çeltik	200 Dönüm	300 Dönüm
6.Grup	Pancar	200 Dönüm	300 Dönüm
7. Grup	Patates,soğan , sarımsak	200 dönüm	200 Dönüm
8.Grup	Çay	40 Dönüm	150 Dönüm
9.Grup	Tütün	200 Dönüm	200 Dönüm
10.Grup	Sebze	200 Dönüm	200 Dönüm
11.Grup	Sera ve çiçekçilik	8 Dönüm	8 Dönüm
12.Grup	Kavun ve karpuz	300 Dönüm	300 Dönüm
13.Grup	Fındık	250 Dönüm	250 Dönüm
14.Grup	Bağ ve incir ziraati	250 Dönüm	250 Dönüm
15.Grup	Antep Fıstığı(ağaç)	1500 Ağaç	2500 Ağaç
16.Grup	Zeytin(Ağaç)	2500 Ağaç	4500 Ağaç
17.Grup	Portakal(Ağaç)	1250 Ağaç	1500 Ağaç
18.Grup	Elma(Ağaç)	1000 Ağaç	2000 Ağaç
19.Grup	Muz	20 Dönüm	30 Dönüm
20.Grup	Kayısı(Ağaç)	1000 Ağaç	2000 Ağaç
21.Grup	Armut,kiraz,vişne, şeftali (Ağaç)	1000 Ağaç	2000 Ağaç

22.Grup	Diğer meyve ve ürün ziraati	100 Dönüm	100 Dönüm
	Yer Fıstığı		350 Dönüm
23.Grup	Büyükbaş Hayvan	150 Adet	150 Adet
24.Grup	Küçükbaş Hayvan	500 Adet	750 Adet

Tablo 318. Arazi üzerinde yapılmayan zirai faaliyetler ile kara ve su avcılığında

1.Grup	Deniz ve iç su balıkları yetiştiriciliği;	29.7.1998’de yürürlüğe girmiş olan 4369 sayılı Vergi Yasasının getirmiş olduğu işletme büyüklükleri	Son Olarak 26.11.1998 tarihinde Bakanlar Kurulunca yeniden karara bağlanmış Ve kesinleşmiş olan işletme büyüklükleri Bu ölçüler uygulanacaktır.
	Denizlerdeki sınırları belirlenebilen üretim alanlarındaki balık yetiştiriciliğinde (Ağ ve kafes)	500 m2	750 m2
	İç su balıkları yetiştiriciliğinde sınırları belirlenebilen havuz (beton,toprak)	600 m2	900m2
2.Grup	Denizlerde yapılan balık avcılığında toplam tekne boyu	20 metre	20 metre
3.Grup	Arıcılık ziraatında kovan sayısı	500 Adet	500 Adet
4.Grup	İpek böcekçiliği	500 Adet	500 Adet

Zirai işletme hesabı esasına göre, zirai kazanç, hesap dönemi içinde para ile tahsil edilen veya alacak olarak tahakkuk eden hasılat ile ödenen veya borçlanılan giderler arasındaki müspet farktır.

Zirai kazancın işletme hesabı esasına göre tespitinde; hesap dönemi başındaki mahsullerin değeri, giderlere hesap dönemi sonundaki mahsullerin değeri ise hasılatla ilave olunur.

Kanunun 56’ıncı maddesinde zirai işletme hesabı esasına göre hasılat aşağıda yazılı unsurlardan oluşmaktadır;

- Evvelki yıllardan devredilenler de dahil olmak üzere üretilen, satın alınan veya çeşitli

suretlerle elde edilen her türlü zirai mahsullerin satış bedelleri (primler, risturnlar, vb. dahil);

- Ziraat makine ve aletlerinin başka çiftçilerin zirai istihsal işlerinde çalıştırılması karşılığında alınan bedeller;

- Gider yazılan değerlerin satılması halinde bunların satış bedelleri;

- Mahsullerin idrakinden evvel veya sonra hasara uğramalarından dolayı alınan sigorta tazminatları;

- Amortismanına tabi iktisadi kıymetlerin (zirai üretim işlerinde kullanılan gayri menkuller hariç) satılması durumunda vergi usul kanunun 328'inci maddesine göre hesaplanan hasılat

Zirai mahsullerin, istihsal, vasıtaları ile zat, aile veya işletme ihtiyaçlarında kullanılmak üzere istihlak maddeleri ile değiştirilmesi halinde verilen mahsulün emsal bedeli hasılat sayılır.

Ziraat makine ve aletlerinin başka çiftçilerin zirai işlerinde çalıştırılması karşılığında herhangi bir istihlak maddesi veya istihsal vasıtası alınması halinde alınan madde veya vasıtaların emsal bedeli hasılat sayılır.

İşletmede üretilip tohum, yem ve sair suretlerle işletmede kullanılan zirai mahsullerin emsal bedeli hasılat sayılır. Bu hasılatın sene sonunda bir kalemde yazılması caizdir.

Gelir Vergisi Kanunu'nun 57'inci maddesine göre zirai işletme hesabı esasında giderler; tediye edilen veya borçlanılan meblağları ihtiva eden giderler aşağıda yazılı unsurlardan oluşur;

- İşletme ile ilgili olarak tohum, gübre, fide, yem, ilaç ve benzeri maddelerin tedariki için yapılan giderler
- Satılmak üzere satın alınan hayvanların, zirai mahsullerin ve diğer maddelerin bedelleri,
- İşletmede çalışanlara ücret, prim vs. namı, hizmet mukabili yapılan ödemelerle,
- İşçilerin iâşe, tedavi ve ilaç giderleri sigorta primleri,
- Zirai tesisat, makine, aletler ve taşıtların çalıştırılması ve bakımı için yapılan giderler (yakıt, yağ, elektrik, yedek parça vs.)
- Vergi usul kanunu'na göre ayrılan amortismanlar,
- Kira ücret mukabili kullanılan istihsal vasıtaları için yapılan ödemeler,
- Zirai kazancın elde edilmesi ve idamesi için yapılan giderler;
 - İşletme için alınan ve işletme için harcanan borç paraların faizleri,
 - İşletme ile ilgili olmak şartı ile ödenen ayni vergi, resim ve harçları,
 - İşletme ile ilgili ve yapılan işin önemi ve genişliği ile mütenasip seyahat ve ikamet giderleri,
 - İşletme ile ilgili olarak ödenen kira bedelleri,
 - Genel mahiyetteki, genel giderler
- İşletme ile ilgili olmak şartıyla mukavelenameye veya ilama veya kanun emrine istinaden ödenen zarar, ziyan ve tazminatlar.
- Amortismanına tabi iktisadi kıymetler (zirai istihsalde kullanılan gayri menkuller hariç) satılması halinde vergi usul kanunu'nun 328'inci maddesine göre hesaplanan zararlar,
- İşletmeye dahil olup, aynı zamanda zati veya ailevi ihtiyaçlar içinde kullanılan taşıtların amortismanları'nın tanzimi ile giderleri'nin yarısı,

- İşletmede istihsal edilip de, tohum, yem ve sair suretlerle kullanılan zirai mahsullerin emsal bedelleri hasılat yazılır. Bu giderlerin bir kalemde yazılması caizdir.
- Gerçek usule geçen çiftçilerin önceki yıllardan devreden ürünleri vergi usul kanunu'nun 45'inci maddesinde belirtilen ortalama maliyet bedeli esasına göre değerlendirilerek yazılır,
- Yetiştirilmesi uzun zaman alan ve kesilip satılmak üzere yetiştirilen ağaçların bu madde de yazılı giderlerinden vergi usul kanunu'nun 283'üncü maddesi uyarınca aktifleştirilen kısmı, ağaçların satıldığı yıl hariç olmak üzere her takvim yılı için vergi usul kanunu hükümlerine göre belirlenen yeniden değerlendirme oranında artırılarak kazancın tespitinde dikkate alınır.

Kaynaklar

1. Gelir Vergisi Kanunu

16. TARIMDA ULUSLARARASI İLİŞKİLER

Modern bir ülke olan Türkiye'nin tarımda uluslararası ilişkileri çok yönlü bir yapı arz etmektedir. Kamu ve sivil toplum kuruluşları çeşitli uluslararası kuruluşlarla ilişki içindedir. Bu kuruluşlar küresel ve bölgesel bazdadır. Bölgesel baza örnek olarak AB, küresel kuruluşlara örnek olarak Birleşmiş Milletler (BM), Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ), Dünya Bankası (DB), Avrupa Birliği (AB), Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Teşkilatı (OECD) gibi global seviyedeki kurumlar gösterilebilir. Yine global seviyede **ürünler bazında**, örneğin Uluslararası İpek böcekçiliği Komisyonu (*ISC*), Doğu ve Orta Avrupa'da Balıkçılığın Geliştirilmesi İçin Uluslararası Organizasyon (*EUROFISH*) v.b. gibi veya **konu bazında**, örneğin Uluslararası Tarımsal Kalkınma Fonu (*IFAD*), Uluslararası Bitki Koruma Teşkilatı (*EPPO*), Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ-WHO), Uluslararası Salgın Hayvan Hastalıkları Ofisi (*OIE*) v.b. gibi kuruluşlardır. Bu kuruluşlar ile üyelik ilişkileri temelinde çeşitli alanlarda işbirliği söz konusudur.

Diğer taraftan sivil toplum kuruluşlarına bir örnek olarak, Türkiye Ziraat Odaları Birliği'nin çiftçi kuruluşu olan "Uluslararası Tarım Üreticileri Federasyonu"na (IFAP) üyeliği ve AB seviyesinde Avrupa Tarımsal Organizasyonlar Komitesi'ne (COPA) ortak üyeliği verilebilir. Bu üyeliklerin gereği olarak birçok uluslar arası faaliyetler ve projeler/programlar gerçekleştirilmektedir.

Aşağıda Ülkemizin uluslar arası ilişkisi olan kuruluşlar ve bu işbirliğinin getirdiği faaliyetler sunulmaktadır.

16.1. DTÖ

16.1.1 Tarım Anlaşması

Dünya tarım ürünleri ticareti 1995 yılında Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ) Kuruluş anlaşmasına ek olarak hazırlanan tarım anlaşmasıyla kurallara bağlanmıştır. 117 Ülke'nin taraf olduğu DTÖ Tarım Anlaşması'nın amacı; adil ve piyasa sistemine duyarlı bir tarım sistemi oluşturmaktır.

DTÖ'nün getirdiği kural ve disiplinler; pazara giriş (tarımsal ürün ithalatı), ihracat sübvansiyonları ve iç destekler olmak üzere üç başlık altında özetlenebilir.

Anlaşmanın özel ve lehte muamele ilkesi çerçevesinde, Gelişmekte Olan Ülkeler (GOÜ) ve En Az Gelişmiş Ülkeler'e (EAGÜ), Gelişmiş Ülkelerden (GÜ) farklı oran ve sürelerde indirimle gidebilme imkanı sağlanmış, EAGÜ'ler tarife indirim mükellefiyetinden muaf tutulmuşlardır. DTÖ Tarım Anlaşması'nın getirdiği kural ve disiplinler aşağıdaki gibi özetlenebilir.

Pazara Giriş:

Bu başlık altında amaç, ithalat kısıtlamalarını azaltmaktır. Tarife dışı engellerin tarifeye dönüştürülmesi (tarifikasyon), tarife indirimleri, mevcut ve asgari pazara giriş taahhüdü, özel uygulama, özel koruma önlemleri şeklinde bir takım düzenlemeler getirilmiştir.

Öncelikle anlaşmaya taraf ülkeler, ithalattaki tüm koruma ve kısıtlamaları (tarife dışı engeller) tarifeye dönüştürmesi gerekmektedir.

Mevcut tarifeler ve tarifikasyon sonunda ortaya çıkan yeni tarifelerde GÜ'ler, yıllık eşit indirimler yoluyla altı yıllık bir süre zarfında, ürün bazında % 15 ve ortalama %36 oranında indirim taahhüdünde bulunmuşlardır. GÜ'ler için uygulama dönemi 2001 yılı sonunda sona ermiştir. GYÜ'ler için ise, aynı tarihte geçerli oranlar üzerinden, 10 yıllık bir dönemde, her bir ürün için %10'un altında olmamak koşuluyla, basit ortalama ile %24 oranında indirim mükellefiyeti bulunmaktadır. GYÜ'ler için uygulama dönemi ise 2004 yılında sona ermiştir.

Tarife dışı engellerin kaldırılmasının doğurabileceği olumsuz etkileri giderebilmek üzere tarifikasyon yapmış ülkelere “özel korunma önlemleri” mekanizması sağlanmıştır. Özel Korunma Önlemleri, ithalat miktarının Anlaşma'da belirlenmiş bir eşik seviyeyi aşması veya ithal mal fiyatının belirli bir düzeyin altına düşmesi durumunda ek vergi uygulayabilme olanağı sağlamaktadır. Pazara giriş imkanlarının korunması (current access) ve pazara minimum giriş (minimum access) olanaklarının sağlanması amacıyla tarifelendirme yapmış ülkelere “tarife kotası” olanağı getirilmiş, gelişme yolundaki ülkelere bir kerelik daha önce GATT'a konsolide etmedikleri tarım ürünlerinin vergilerinde bir koşul aranmaksızın tavan konsolidasyonuna (ceiling binding) gitme, böylelikle tarifelerini ilk aşamada yükselterek, yüksek oranlardan indirime başlayabilme olanağı sağlanmıştır.

İhracat Sübvansiyonları: DTÖ Tarım Anlaşması'nda indirime tabi ihracat sübvansiyonları tanımlanmakta; bunların, bütçeden ayrılan pay ve sübvansiyonlu mal miktarı bazında 1986-1990 veya 1991-92 dönemindeki oranlar üzerinden indirime tabi kılınması öngörülmektedir. Söz konusu yıllarda ihracat sübvansiyonu uygulamamış ülkelerin sübvansiyon kullandırma hakkı yoktur. Türkiye, Uruguay Raund'da ihracat sübvansiyonu kullanma taahhüdünde bulunan 25 ülkeden biridir. Ülkemiz 44 üründe sübvansiyon taahhüdünde bulunmuştur.

Anlaşma uyarınca, gelişmiş ülkeler indirime tabi sayılan ihracat sübvansiyonlarını, Anlaşmanın yürürlüğe girmesinden sonra, bütçe harcamaları ve sübvansiyonlu ürün miktarları itibarı ile altı yıl içinde sırası ile %36 ve %21 oranlarında azalttılar, bu oranlar gelişme yolundaki ülkeler için sırası ile on yıl içinde %24 ve % 14 olmuştur.

Anlaşmada ayrıca ihracat sübvansiyonlarına benzer etkiler yarattığı kabul edilen ihracat kredileri, ihracat kredi garantileri ve sigorta programları ile uluslararası gıda yardımları da ele

alınmıştır. Bu tür uygulamalar, ihracat sübvansiyonu taahhütlerinden sapan hususlar (dolaylı yoldan ihlal) olarak adlandırılmakta, ayrı bir madde halinde düzenlenmektedir.

İç Destekler:

DTÖ Tarım Anlaşması'nda üretim ve ticaret üzerinde bozucu etkileri dikkate alınarak üç tür iç destek tanımlanmıştır. Daha çok müdahale fiyatı şeklinde uygulanan üretim ve ticaret üzerinde bozucu etkileri olduğu kabul edilen kırmızı kutu olarak adlandırılan iç destekler, GÜ ve GOÜ'lerce farklı süre ve oranlarda indirim tabi tutulmuştur. Bu tür iç desteklerin GÜ'lerce 6 yılda % 20, GOÜ'lerce 10 yılda %13.33 oranında azaltılması hükme bağlanmıştır. Anlaşmada yer alan asgari destek "De minimis" tanımı uyarınca bir ürünün ait olduğu yıldaki üretim değerinin GÜ'ler için %5 ve GOÜ'ler için %10'u aşmaması halinde, söz konusu desteklerin indirim taahhüdü dışında kalması kabul edilmiştir.

Üretimi sınırlayan programlar kapsamındaki doğrudan ödemeler "mavi kutu" iç destek indirim taahhüdü dışında kalan destekleme politikalarından biri olarak düzenlenmiştir. Söz konusu ödemeler, üretimi kısıtlayan bir program çerçevesinde uygulanmak kaydıyla, sabit alan ve verime yapılan ödemelerle, baz üretim seviyesinin % 85 veya daha azı üzerinden yapılan ödemeler ile sabit canlı hayvan sayısı üzerinden yapılan ödemeleri kapsamaktadır.

İndirim taahhüdü dışında kalan bir diğer iç destek türü yeşil kutu desteklerdir. Söz konusu desteklerin ticaret ve üretim üzerinde bozucu etkilerinin hiç olmadığı veya çok az olduğu kabul edilmektedir. Yeşil kutu kapsamında olabilecek destekler: tarıma veya kırsal topluma fayda sağlayan veya hizmet getiren proglamlarla ilgili harcamalardan oluşan kamu hizmet programları (altyapı), gıda güvenliği amaçlı kamu stokları, yurtiçi gıda yardımı, üreticilere doğrudan ödemeler, fiyattan ve üretimden bağımsız gelir desteği, gelir sigortası ve net gelir güvenliği programlarına devletin mali katkısı, doğal afetler için yapılan yardım ödemeleri, üretici emeklilik programları aracılığıyla sağlanan yapısal uyum yardımı, kaynakların üretim dışına alınması yoluyla yapılan yapısal uyum yardımı, yatırım teşvikleri yoluyla sağlanan yapısal uyum yardımı, çevre programı kapsamındaki ödemeler, bölgesel yardım programı kapsamındaki ödemelerden oluşmaktadır.

16.1.2. Türkiye'nin Taahhütleri

Türkiye, DTÖ Tarım Anlaşması'na GOÜ statüsünde taraf olmuştur. Türkiye pazara giriş, ihracat destekleri ve iç desteklerindeki taahhütlerini bu statüde vermiştir.

Pazara Giriş: Gelişmekte olan ülkelerin pazara giriş başlığında gümrük vergilerini 10 yılda (01.01.2004'e kadar) %24 oranında indirim taahhüdünde bulunmuşlardır.

Bu taahhüdün yerine getirmek üzere tüm ithalat kısıtlamalarının tarifeye çevrilmesi gerekmektedir. Türkiye'nin tam olarak bir tarifelendirme yaptığını söylemek mümkün değildir. Ülkemizde ithalatta tarife dışı engeller konulmadığında herhangi bir üründe tarifekasyon yapılmamıştır. Ancak tavan konsolidasyonuna başvurularak, Ülkemiz için stratejik ürünlerde en yüksek tarife konsolide edilmiştir. Bunun dışındaki ürünlerde 1 Eylül 1986'da uygulanan tarifeler üzerinde GOÜ'lerin taahhüt ettiği indirimler 1.1.2004 tarihine kadar uygulanmıştır.

Aşağıdaki tabloda görüleceği üzere tavan konsolidasyonu uygulanan et, süt, buğday gibi ürünlerde tarifeler 1995 yılında sırasıyla % 250, %200 ve %200 olarak DTÖ'ye konsolide

edilmiştir. Bu tarifeler 2004 yılında indirim taahhütleri doğrultusunda sırasıyla % 225, %180 ve %180'e düşmüştür. Bu tarifeler üst sınır olup ihtiyaca göre uygulanan tarife oranları bu sınır altında kalmıştır. Tabloda seçilen ürünlerde görüldüğü üzere, 2007 yılı tarifelerinde süt ve krema, tereyağı, buğday, çay gibi ürünlerde DTÖ taahhüdünün altında bir tarife uygulanmaktadır.

Tarifelerde yeniden bir indirim ancak DTÖ Tarım Müzakerelerinde bir mutabakat sağlanmasından sonra gerçekleşebilecektir.

Tablo 319. Bazı tarım ürünlerinde DTÖ'ye taahhüt edilen ve uygulanan Gümrük Vergisi Oranları

Seçilmiş Tarım Ürünleri	İndirime esas alınan dönem tarifesi	2004 yılı için taahhüt edilen Üst Sınır	2007 yılı Tarifesi
Sığır eti	250	225	225
Koyun Eti	250	225	225
Süt ve Krema	200	180	150
Tereyağ	200	180	140
Patates	25	19,3	19,3
Domates	54	48,6	48,6
Soğan	55	49,5	49,5
Zeytin	25	19,5	19,5
Zeytinyağı	40	31,2	31,2
Nohut	25	19,3	19,3
Fındık (işlenmiş)	75	58,5	58,5
Portakal	60	54	54
Limon	60	54	54
Çay	187	168,3	145
Üzüm	61	54,9	54,9
Buğday	200	180	130
Arpa	200	180	100
Mısır	200	180	130
Pirinç	50	45	45
Ayçiçeği	30	27	27
Soya	30	23,1	10

Kaynak: Resmi Gazeteler

İhracat Destekleri:

Ülkemiz ihracat sübvansiyonları konusunda DTÖ'ye taahhütte bulunan 25 Ülkeden birisidir. Bu bağlamda; ihracat iadelerinde de 44 ürün ve ürün grubu için ihracat destekleri listesinde yer almış ve bunlar için sınırlayıcı taahhütte bulunmuştur. Baz alındığı yılda 140 milyon dolar olan ihracat sübvansiyonları 10 yılda (1995-2004) harcamalar bakımından %24, miktar bakımından %14 indirim tabiidir.

Tablo 320. İhracat sübvansiyonu uygulanan ve indirim taahhüdü yapılan ürünler

Ürün ve Ürün Grupları	1995 Harcama Taahhüdü (\$)	1995 Miktar taahhüdü(ton)	2004 Harcama Taahhüdü (\$)	2004 Miktar taahhüdü(ton)
Sığır etleri	104 409,6	624,1	81 302,5	544,4
Koyun etleri	3 332 858,5	19 923,1	2 595 258,6	17 377,2
Kümes Hayvanları	497 953,2	2 384,1	387 750,5	2 079,5
Krema	12 719,2	178,5	9 904,3	155,7
Süt	1 504,0	22,7	1 171,2	19,8
Yoğurt	7 759,2	261,3	6 042,0	227,9
Tereyağ	54 113,3	164,7	42 137,4	143,6
Peynir	451 412,7	3 020,1	351 509,9	2 634,2
Yumurta	370 854,6	53 522 052	288 780,2	46 682 520
Bal	203 413	2 815	158 395,4	2 455,3
Kesme Çiçekler	991 798	95 063 869	260 984	59 064 800
Patates	700 803,1	32 181,1	545 707,4	28 068,7
Domates	2 216 805,4	117 869,4	1 726 200,9	102 807
Soğan	2 440 757,4	136 987	1 900 589,8	119 481,5
Sebzeler(Dondurulmuş)	1 801 804,5	15 499,4	837 045	10 642,5
Patates(dondurulmuş ve pişirilmiş)	606 178	8 388,9	472 023,8	7 316,9
Sebzeler(kurutulmuş)	598 011,8	1 125	465 664,9	981,3
Nohut	9 075 925,5	333 414,9	7 067 319	290 808,1
Mercimek	3 815 945,3	275 360,2	2 971 432,8	240 172,2
Turunçgiller	9 480 254	273 639,7	7 382 165	238 671,5
Elma	4 551 185,6	67 615	3 543 956	58 974,5
Meyvalar(dondurulmuş)	1 508 186	15 230,5	645 860,2	8 305

Buğday	640 424 252	2 124 781,2	27 418 520	493 812
Arpa	123 259 865	747 509	4 737 650	113 090
Mısır	1 469 700	6 300	0	0
Buğday unu	9 542 674,1	475 417,9	1 439 741	56 178,6
İrmik Bulgur	1 983 573,6	66 796,6	1 544 586	58 260,7
Malt	2 155 008	38 489,5	1 678 080	33 571
Meyan kökü	277 014,2	1 465,2	215 707,8	1 278
Zeytinyağı	2 284 328	23 077,3	1 778 780	20 128
Ayçiçeği tohumu	2 886 453,4	94 511,1	2 377 533,8	62 085
Mısır yağı	768 678,1	12 942,2	598 560,8	11 288,4
Margarin	4 915 894,2	99 055,4	2 781 942	62 959,7
Etten ve sakatattan yapılmış sosisler	20 554,6	64,1	16 005,6	55,9
Et ve sakatat (hazırlanmış)	22 018,6	78,9	17 145,6	68,8
Konserve balık, kabuklu hayvanlar ve yumuşakçalar	4 873 714,6	8 416,5	3 795 105	7 341
Çikolata bisküvi, ekmekçi mamulleri	2 551 143,5	25 070,8	2 111 435	16 708,1
Makarna, şehriye	3 341 352,6	44 620,6	941 526	14 205,5
Konserve, salça	15 945 471,6	308 881,6	13 915 717,6	181 816
Homojenize meyve müstahzarları	488 262,1	9 515,9	355 620,7	5 159,1
Yerfıstığı,yerfıstığı ezmesi	101 992	412,1	101 992	359,5
Meyva suları	4 337 603,1	24 519	1 503 030,7	11 189,5
Sebze suları	6 230,8	110,4	4 851,8	96,3
Tütün	7 963 012,2	57 053,9	6 200 706,2	49 763

Kaynak: Resmi Gazete

Tablodan da görüldüğü üzere örneğin zeytinyağında 1995 yılında 23 077,3 ton zeytinyağı için 2 284 328\$ ihracat sübvansiyonu taahhüt edilmiş ve 2004 yılında bu sübvansiyonun 20 128 ton zeytinyağı için 1 778 780\$ indirilmesi taahhüt edilmiştir. Ancak şunu belirtmek gerekir Türkiye bu taahhüt ettiği miktar ve değerleri bile bütçe kısıtları nedeniyle uygulayamamıştır. Para Kredi Koordinasyon Kurulunun kararıyla her yıl bazı ürünlerde (bal, zeytinyağı, kesme çiçek

vb.)2004 yılı taahhütleri aşmayacak şekilde uygulamalar devam etmektedir.

İhracat sübvansiyonlarında en büyük sıkıntı 2005,2006 pazarlama sezonunda narenciyede yaşanmıştır. Yeterli ihracat desteği verilemediğinden pazarlama da sıkıntılar yaşanmış, çiftçinin ürünü elinde kalarak mevcut bahçelerin sökümlü bile söz konusu olmuştur.

İç Destekler:

Türkiye iç destek hesaplarında Toplu Destek Ölçümü yerine Eşdeğer Destek Ölçüm metodunun kullanmıştır. Toplam iç destek harcamaları üretim değerinin %10'undan daha az olduğundan GOÜ'ler için belirlenen %10 De-Minimis sınırının altında kalarak herhangi bir indirim taahhüdünde bulunmamıştır.

16.1.3. DTÖ İleri Tarım Müzakereleri ve Türkiye'nin Tutumu

DTÖ Tarım Anlaşmasının 20. maddesi hükmü çerçevesinde, "ileri tarım müzakereleri" olarak adlandırılan müzakere süreci 23-24 Mart 2000 tarihli, DTÖ Tarım Komitesi'nin ilk özel oturum toplantısı ile Cenevre'de başlatılmıştır. Mart 2000'de yeniden başlayan görüşmeler Doha'da 146 ülkenin taraf olduğu 2001 Kasım ayındaki Bakanlar Konferansı'na dek devam etmiştir. Dünya ticaretinin daha da serbestleşmesi ve DTÖ'nün mevcut kural ve disiplinlerini güçlendirilerek, ihtiyaç duyulan bazı alanlarda ilave disiplinler getirilmesi amacıyla yeniden başlayan müzakere sürecinde Doha Bakanlar Kurulu Konferansı'nda somut bir adım atılamamıştır.

Doha Zirvesiyle başlayan DTÖ'ye taraf ülkeler arasındaki gruplaşmada tarım ürünleri serbestleşmesine yönelik farklı görüşlerin olması, 2003 Meksika Cancun kentindeki Bakanlar Konferansı'nda GÜ'lerin ihracat sübvansiyonları sonucu, az gelişmiş ülkelerin rekabet şansını yok etmesi bu Bakanlar Konferansı'nın da sonuç alınmadan dağılmasına sebep olmuştur.

27-31 Temmuz 2004 tarihleri arasında Cenevre' de ileri tarım müzakereleri yeniden başlamış ve sonuç olarak bir 1 Ağustos 2004'de deklare edilen Çerçeve Anlaşma oluşturulmuştur. Bu anlaşmayla görüşmeler yeni bir ivme kazanmıştır. Bu anlaşma Aralık 2005'de Hong Kong'da yapılan Bakanlar Kurulu Konferansı'nın da zemini olmuştur. Hong Kong Bakanlar Kurulu Konferansı'nda bazı konularda mutabakat sağlansa da nihai karar daha sonra Cenevre'de yapılacak müzakerelere bırakılmıştır. Ancak Temmuz 2006'da mutabakat sağlamamış ve tüm müzakere süreci askıya alınmıştır. DTÖ Müzakerelerini yeniden başlaması yönündeki çalışmalar devam etmektedir.

16.1.3.1. Hong Kong Bakanlar Kurulu Konferansı Kararları Ve Türkiye'ye Etkisi

DTÖ Tarım Müzakerelerinde son geline nokta bazı kural ve disiplinler için mutabakat sağlansa da hala pek çok konuda uzlaşa sağlanamamıştır. DTÖ Tarım Müzakerelerinin yeniden başladığı 2000 yılından bu güne Ülkeler çıkarları doğrultusunda gruplaşarak GOÜ ve

EAGÜ'ler, GÜ'lerin tarım sübvansiyonlarına ve pazara erişimde ortaya koydukları engellere tepki göstermektedirler.

Aralık 2005'de gerçekleştirilen DTÖ Hong-Kong Bakanlar Konferansı müzakereleri Ağustos 2004'de yayımlanan Cenevre çerçeve anlaşması zemininde gerçekleşmiştir. Ancak halen mutabakat sağlanamamıştır.

Daha önce olduğu gibi üç başlık halinde yürütülen tarım müzakerelerinde alınan kararlar arasında Ülkemiz tarım sektörüne olumsuz etkisi olabilecek bazı kararlar da bulunmaktadır. Alınan kararlar ve Ülkemize etkisi kısaca şöyledir:

Pazara giriş

Tarife indirimlerinde İsviçre formülü benimsenmiştir. Bu formül, yüksek ve düşük tarifeler arasındaki aralığın daraltılmasını öngörmektedir. Buna göre yüksek tarifelerden yüksek oranda, düşük tarifelerden daha az oranda indirim yapılacaktır. Hong Kong öncesi, Cenevre görüşmelerinde İsviçre formülünün benimsenmesinin yanında Gelişmekte Olan Ülkelere, özel ürün ve hassas ürün belirleme, özel koruma mekanizması oluşturma imkanı sağlanmasına dair fikir birliği oluşmuştu. Ancak Hong Kong Bakanlar zirvesinde özel ve hassas ürünler konusunda uzlaşa sağlanamamıştır.

Yüksek gümrüklerle korumaya çalıştığımız stratejik ürünlerimizde (hububat, et, şeker,çay vb) ani indirimler yapmak zorunda kalarak, bu gibi ürünlerimizi koruma konusunda en önemli aracımız olan gümrük tarifelerini kaybetmiş olacağız. Bu gibi ürünlerin üretimini sürdürmemiz rakiplerimizin maliyetleri ve verimleriyle yarışma ve onlar kadar destek vermekle mümkün hale gelecektir. Buna her üründe uyum sağlamamız mümkün olmadığı gibi, onlar kadar bütçe desteği vermemize de imkan bulunmamaktadır.

Ülkemiz açısından özel ve hassas ürünlerin bir an önce belirlenmesi gerekmektedir.

İhracat Sübvansiyonları

İhracat sübvansiyonları 2013 yılına kadar giderek azalan oranlarda kaldırılacaktır. Görüşmelerde GÜ'lerin uzun vadeli ihracat kredileri de bu kapsamda değerlendirilerek, kaldırılması yönünde mutabakat sağlanmıştır.

Bütçe kısıtları yüzünden ihracat sübvansiyonu konusunda taahhütlerimizi yerine getiremediğimizi düşünülürse. İhracat sübvansiyonlarının kaldırılması yönündeki karar Ülkemiz açısından oldukça olumlu olarak değerlendirilebilir.

GÜ'lerin yüksek miktarlarda uyguladığı ihracat sübvansiyonları dünya tarım ürünleri ticaretinde GOÜ ve EAGÜ pazarları önünde büyük bir engel teşkil etmektedir. İhracat sübvansiyonlarının kaldırılması, tarım ürünleri fiyatlarının artmasına sebep olacak ve bizim gibi

yüksek ürün maliyetine sahip ülkelerin pazara erişimini ve rekabet şansını artıracaktır.

İç destekler:

Hong Kong kararlarında iç destekler konusunda da net bir görüş ortaya çıkmamıştır. Ancak çerçeve anlaşmada ticareti bozucu nitelikteki desteklerde yüksek oranlarda indirimler yapılması (de minimis sınırının azaltılmasını da kapsamaktadır) ve mavi kutu desteklerinde tarımsal üretim değerinin %5'i oranında verilmesi yönünde görüşler oluşmuştur.

Bunlara ek olarak de minimisden başka iç desteği olmayan ülkelerin de minimis indiriminden muaf tutulması yönünde görüşlerde oluşmuştur.

Mavi kutu desteklerde ise sınırlamayla birlikte yeni bir destekleme programının uygulamaya konulabileceği yapılan görüşmelerden anlaşılmaktadır.

İç desteklerde de minimis sınırını korumamız gerekmektedir. Halen Ülkemiz için %10 olarak uygulanan bu sınır özellikle prim desteklerimiz için gereklidir. Eğer bu oran korunamaz ise, bu desteklerin yöntemini değiştirmemiz gerekebilecektir.

Genel olarak değerlendirmek gerekirse, DTÖ kararlarına rağmen gelişmiş ülkeler tarımı desteklemekten vazgeçmeyecektir. Bu durum dikkate alınarak, DTÖ kararlarına uyum sağlamak, DTÖ'ye göre yasak sayılmayan desteklerle tarım sektörünü desteklemeye çalışmak, sektörü haksız rekabetle karşı karşıya bırakmamak için imkanların zorlanması gerekmektedir.

Kaynaklar

1. *Dış Ticaret Müsteşarlığı, Dünya Ticaret Örgütü Doha Müzakere Turu, Özel Sektör*
2. *Bilgilendirme Toplantısı, Ankara 2003*
3. *ITC/CS.1999; Dünya Ticaret Sistemi Rehberi*
4. *II inci Tarım Şurası*
5. www.dtm.gov.tr
6. *Friedrich Ebert Vakfı, Dünya Ticaret Örgütünün Tarım Anlaşması ve Türkiye, İstanbul 1998*

16.2. Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Teşkilatı (FAO)

Kuruluşun amacı:

Gelişmekte olan ülkelere tarımsal kalkınma konusunda yardım sağlamaktır

FAO Konferanslarında Bakan Düzeyinde alınan kararların ülkemiz açısından uygulanması önem arz etmektedir. Böylece dünya ülkeleri ile tarım, ormancılık, balıkçılık ve çevre konularında makro politikaların oluşturulması sağlanmaktadır. Bu çerçevede; çeşitli tarımsal konularda işbirliği yapılmaktadır. FAO bünyesinde yer alan komisyonlar ve ihtisas kuruluşları yanında Birleşmiş Milletler Bölgesel Komisyonlarından yararlanılmaktadır. FAO tarafından organize edilen çeşitli tarımsal konularda teknik eğitim ve toplantılara katılım sağlanmakta, danışman temin edilmekte ve bölgesel projeler uygulanmaktadır.

Faaliyetleri:

FAO Teknik İşbirliği Programı (TCP) çerçevesinde ortak projeler yürütülmektedir. Uzmanlarımızca FAO bünyesindeki TCDC teknik işbirliği çerçevesinde çalışmalar yürütülmektedir. Bu çerçevede, ülkemizdeki deneyimli uzmanlar yurtdışında danışmanlık vermektedir. Bakanlığımızca uygulanması öngörülen yatırım projelerinin ön fizibilite çalışmaları, raporları ve projeleri FAO'ya hazırlanmaktadır.

16.3. Dünya Gıda Programı (WFP)

Bilindiği üzere, 1963 yılında Roma'da kurulan Birleşmiş Milletler Dünya Gıda Programı, Birleşmiş Milletler (BM) sisteminin, ihtiyaç içinde bulunan ülkelere doğrudan gıda yardımı yapan organıdır. Dünyanın çeşitli ülkelerinde çalışan 9000 kişilik personeliyle, şu anda BM sisteminin en büyük kuruluşudur.

Dünya Gıda Programı (WFP), 1968-1998 yılları arasında Türkiye'ye gıda yardımı yapmak amacıyla bir temsilcilik bulundurmıştır. Program, 1998 yılında Türkiye'nin daha fazla gıda yardımına ihtiyacı olmadığı düşüncesiyle kendi isteğiyle temsilciliğini kapatmıştır. Irak'taki savaş durumundan dolayı Irak halkının ihtiyaç duyduğu gıda yardımlarını Türkiye'den tedarik etmek amacıyla yeniden bir temsilcilik açmak için müracaatta bulunmuştur. Temsilcilik açılmasıyla ilgili müzakereler tamamlanarak 15.07.2003 tarihinde anlaşma imzalanmış ve 15.09.2003 tarihinde Resmi Gazetede yayımlanmış ve yürürlüğe girmiştir.

WFP, Irak haricindeki ihtiyaç sahibi ülkelere Ocak-Haziran 2003 döneminde toplam 410.500.000 ABD Doları bedelle 1.804.058 ton gıda yardımı yapmıştır. Program, 1993 yılından beri Türkiye'den değişik miktarlarda bakliyat, un, bitkisel yağ, bisküvi ve bulgur satın almış ve ihtiyaç sahibi ülkelere ulaştırmıştır. Türkiye, WFP'nin geleneksel tedarikçisi konumundadır. Ülkemizden 36 şirket Programın sürekli tedarikçiler listesinde.

WFP'nin bütçesi ile yardımları için gereken katkılara belli başlı donör ülkeler tarafından karşılanmaktadır. Programa 1993 yılında ilk olarak ülkemiz tarafından 120.000 ABD Doları bir katkı yapılmıştır. Uluslararası Tarımsal Kalkınma Fonu (IFAD)'a daha önce ödemeyi taahhüt ettiğimiz yüksek katkı paylarının azaltılması için sözkonusu kuruluşla müzakereler sürdürülmektedir. IFAD'dan sağlanabilecek indirimlerin WFP'ye yönlendirilmesi mümkün olursa ülkemiz de programın donör ülkeleri arasında yer alabilecektir.

Şartların uygun olması durumunda WFP'nin Türkiye'de bir lojistik destek merkezi açması da gündeme gelebilecektir. Bu takdirde bu merkezin ihtiyacı olan malzemenin de ülkemizden sağlanması mümkün olabilecektir.

Program, buğday ve tahıl öğütme, istihkam hizmetleri, pilotluk, kaptanlık, mayın temizleme alanlarında ülkelerde stand-by anlaşmaları imzalamak ve teknik eleman istihdam etmek suretiyle işbirliğini geliştirmeye çaba sarf etmektedir. Ülkemizle de, Örgüt için gerekli alanlarda personel ve teknisyen sağlanması için bu tür anlaşmalar imzalanması sözkonusu olabilecektir.

16.4. Uluslararası Tarımsal Kalkınma Fonu (IFAD)

Kuruluşun amacı

Gelişme yolundaki ülkelere açlık ve kırsal alanda yoksullukla mücadele amacıyla gıda üretimini artırmak, kırsal kesimde yaşayanlara yeni iş ve gelir imkanları sağlamak, bu bağlamda özellikle yoksul halka yardıma dönük kırsal kalkınma projelerine düşük faizli ve uzun vadeli kredi sağlamaktır.

Faaliyetleri:

Ülkemizde çeşitli bölgelerde uygulanan ve uygulanması öngörülen entegre tarımsal kırsal kalkınma projelerine düşük faizli ve uzun vadeli krediler temin edilmektedir. Bu çerçevede ülkemizde çeşitli bölgelerde IFAD kaynaklı projeler yürütülmektedir.

Tamamlanmış Projeler:

- Erzurum Kırsal Kalkınma Projesi
- 1'nci Tarımsal Yayım ve Uygulamalı Araştırma Projesi
- Bingöl-Muş Kırsal Kalkınma Projesi
- Yozgat Kırsal Kalkınma Projesi

Hali Hazırda Yürütülen Projeler:

- Ordu-Giresun Kırsal Kalkınma Projesi
- Sivas-Erzincan Kırsal Kalkınma Projesi

16.5. Uluslararası Bitki Koruma Teşkilatı (EPPO)

Kuruluşun amacı

Bitki hastalık ve zararlılarının giriş ve yayılmasını önlemek, mücadele etmektir.

Faaliyetleri:

Ülkemiz ile Uluslararası Bitki Koruma Teşkilatı (EPPO) ile fitosaniter düzenlemeler ve fitosaniter ürünlerin yol açtığı çevresel risklerin değerlendirilmesi konularında çalışmalar yapılmaktadır. Ülkemizin zengin bitki gen kaynaklarının korunması açısından alınan kararlar önem arz etmektedir.

16.6. ICARDA

Kuruluşun amacı:

ICARDA'nın hedefi gıda üretimi, verimlilik ve besin kalitesini sürdürülebilir kılacak seviyelere getirmek ve aynı zamanda kaynakları koruyup geliştirmek suretiyle, özellikle gelişmekte olan ülkelerin yoksul kesimlerinin kurak alanlarında yaşayan nüfusun refah düzeyini iyileştirmektir. ICARDA bu hedefe tarımsal araştırma, eğitim ve üretilen bilgilerin yayılmasını ulusal tarımsal araştırma ve gelişme sistemleri ile karşılıklı işbirliği ile gerçekleştirerek ulaşmayı amaçlamaktadır.

Faaliyetleri:

1977 yılında kurulan ICARDA (Uluslararası Kurak Alanlar Tarımsal Araştırma Merkezi) bağımsız bir mütevellî heyeti tarafından yönetilmektedir. Suriye'nin Halep şehrinde bulunan merkez, çeşitli araştırma destek kuruluşları, tanınmış bilim adamları ile gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerdeki ilgili kuruluşların temsilcilerinden oluşan Uluslararası Tarımsal Araştırma Danışmanlar Grubu (CGIAR) tarafından desteklenen 16 uluslararası merkezden birisidir.

Uluslararası Tarımsal Araştırmalar Danışmanlar Grubu (CGIAR) gıda üretiminin geliştirilmesini ve bunun sürekli kılınmasını, aynı zamanda gelişmekte olan ülkelerde ulusal tarımsal araştırma sistemlerini güçlendirerek nüfusun sosyo-ekonomik şartlarını iyileştirmeyi amaçlar.

Merkez, arpa, mercimek ve bakla geliştirme alanlarında global; buğday, nohut, yem bitkileri (mer'a ıslahı ve küçükbaş hayvan idare ve beslemesine ağırlık vererek) ve bu bitkilerle ilgili tarım sistemleri alanlarında ise Batı Asya ve Kuzey Afrika (WANA)'da bölgesel sorumluluk taşımaktadır.

Araştırma sonuçları ICARDA'nın ulusal ve bölgesel araştırma enstitüleri, üniversiteler ve tarım Bakanlıklarıyla yaptığı işbirliği ve merkezin sağladığı teknik yardım ve eğitim faaliyetleri aracılığıyla transfer edilir. Merkez tarafından gruplara verilen kurslar ve bilim adamlarına verilen araştırma fırsatları gibi değişik özellikte eğitim faaliyetleri yürütülmektedir. Bu girişimler seminerler, yayınlar ve özel bilgi erişim hizmetleriyle desteklenmektedir.

16.7. Uluslararası Tohum Test Birliği (ISTA)

Kuruluşun amacı:

Tohumluklardan numune alınmasında, tohumlukların kalite kontrollerinde standart geliştirmek, yayınlamak ve bu standartları, uluslararası ticareti yapılan tohumluklar için uygulamak üzere tekbiçimli hale getirmek ve tohumculuk ilmi ve teknolojisi konusunda her alanda araştırma yapmaktır.

Faaliyetleri:

Ülkemiz tohumculuk sektörünü geliştirmek amacıyla sözkonusu birlik ile işbirliği yapılmaktadır. Türkiye Tohumculuk Endüstrisi Birliği çatısı altında faaliyet göstermektedir. ISTA sertifikalı tohumlar uluslararası ticarete büyük önem taşımaktadır. Ülkemizde 1962 yılından itibaren 8 bitki türüne ait tohumluklara ISTA sertifikası verilmektedir.

16.8. Uluslararası Salgın Hayvan Hastalıkları Ofisi (OIE)

Kuruluşun amacı:

Üye ülkelerdeki salgın hayvan hastalıkları hakkında bilgi toplamak, her 15 günde bir yayımlamak, çıkacak olan hastalıklarla ilgili uyarıda bulunmak, etkin mücadele yöntemleri araştırmak, geliştirmek ve önermektir.

Faaliyetleri:

OIE Merkezi Paris'te bulunan ve dünyada hayvan hastalıklarının önlenmesini amaçlayan bir

kuruluştur. Ülkemizdeki hayvan hastalıklarının önlenmesi, dünyadaki hayvan hastalıklarının takibi ve hastalık tedbirlerinin alınması amacıyla işbirliği yapılmakta ve düzenlenen toplantılara katılım sağlanmaktadır. OIE bültenlerinde yayımlanan hayvan hastalıklarına ilişkin raporlar tüm dünyada hayvan sağlığı açısından izlenmekte ve hastalık bulunduğu belirtilen ülkenin ticareti olumsuz etkilenmektedir.

16.9. Bitki Gen Kaynakları Avrupa İşbirliği Programı (ECP/GR)

Kuruluşun amacı

Üye ülkeler arasında bitki gen kaynaklarının muhafazası ve kullanılması konusunda yapılan çalışmaları aktif bir işbirliği çerçevesinde aşamalı olarak geliştirmektir.

Faaliyetleri:

Dünyadaki gen kaynaklarının korunması maksadıyla kurulan bu kuruluşa dünyada önemli bir gen kaynağı olan ülkemizdeki gen kaynaklarının korunması ve yeni gen kaynaklarının temini için iş birliği yapılmaktadır. Bu çerçevede düzenlenen eğitim programlarına ve toplantılara iştirak edilmektedir.

16.10. Milletlerarası Biyolojik Mücadele Teşkilatı (OILB)

Kuruluşun amacı:

Bitki koruma alanında biyolojik mücadelenin geliştirilmesini sağlamak ve uluslararası iş birliğini hızlandırmaktır.

Faaliyetleri:

Organik tarımın önem kazandığı günümüzde ülkemizdeki biyolojik mücadelenin geliştirilmesi ve güçlendirilmesi maksadıyla sözkonusu teşkilat ile işbirliği yapılmaktadır. Bu çerçevede düzenlenen eğitim programlarına ve toplantılara katılım sağlanmaktadır.

16.11. Dünya Veteriner Hekimleri Birliği (WVA)

Kuruluşun amacı

Dünyadaki veteriner hekimleri bir araya getirmek, yıllık kongreler düzenlemek suretiyle veteriner hekimliğinin çeşitli dallarında meydana gelen gelişmeleri üye ülkelerin bilgisine sunmaktır.

Faaliyetleri:

Hayvan sağlığı ile ilgili konularda teknik bilgi temin edilmektedir. Daha çok ülkemizdeki veteriner hekimliği meslek kuruluşları bu kuruluşla işbirliği yapmaktadır.

16.12. Milletlerarası Akdeniz Yüksek Zirai Etüdler Merkezi (MAYZEM)

Kuruluşun amacı

Akdeniz ülkeleri arasında iktisadi olduğu kadar teknik bakımdan da tamamlayıcı bilgiler vermek ve zirai alanda uluslar arası işbirliği fikrini geliştirmektir.

Faaliyetleri:

MAYZEM, Akdeniz'de kıyısı bulunan ülkeler arasında tarımın geliştirilmesini amaçlayan bir bölgesel kuruluştur. Ülkemiz MAYZEM'in 7 kurucu üyesinden birisi olup, kuruluşa bağlı enstitülerde düzenlenen kısa ve uzun süreli eğitim programlarına ülkemizden kursiyer gönderilerek eğitimleri sağlanmakta ve uzman temin edilmektedir. MAYZEM'den sadece Bakanlığımız değil, üniversiteler de yararlanmaktadır

16.13. Türkiye Ziraat Odaları Birliği'nin Üyesi Olduğu Uluslararası Kuruluşlar

TZOB uluslararası platformda bazı çiftçi örgütlerine üyedir. Bunlar Dünya seviyesinde Uluslararası Tarım Üreticileri Federasyonu (IFAP) ve Avrupa Birliği seviyesinde Tarım Komitesi (Committee of Professional Agricultural Organisations-COPA) dir.

16.13.1. Uluslararası Tarım Üreticileri Federasyonu (IFAP):

Çiftçilerin tüm dünyaya yayılmış organizasyonu olan Uluslararası Tarım Üreticileri Federasyonu, kısa adıyla IFAP, 1946 yılında kurulmuştur. Üyelerini çiftçi aileleri ve ulusal kuruluşların oluşturduğu IFAP üye kuruluşlar tarafından finanse edilmektedir. Birliğimizin 1972 yılında üye olduğu IFAP'ın halen 75 ülkeden 110 üye çiftçi organizasyonu bulunmaktadır.

IFAP çiftçilerin karar verme mekanizmalarına katılabilmeleri için örgütlenmelerinin gerekliliğine inanan bir kuruluş olarak çiftçilerin örgütlendirilmesi ve güçlendirilmesi konusunda kendisini görevli saymaktadır. Bu önemli kuruluş tarafından organize edilen toplantı ve kongreler çiftçi örgütlenmesinin, çiftçiliğin, kırsal kalkınmanın, tarım ürünleri ticaretinin ve pek çok teknik konunun görüşüldüğü bir forum olması nedeni ile uluslararası tarım ve politika ile ilgili tüm çevreler tarafında da takip edilmektedir. Çiftçilerin içinde bulundukları durumu geliştirmek amacıyla önerilerde bulunması, çiftçileri ilgilendiren bazı özel konularda üyelerini haberdar etmesi, uluslararası düzeyde çiftçiler adına konuşması ve gelişmekte olan ülke temsilcisi çiftçi organizasyonlarının oluşturulmasını desteklemesi gibi önemli işlevlere sahip bir kuruluş durumundadır.

IFAP tarafından düzenlenen toplantılara Dünya Gıda ve Tarım Örgütü FAO, Dünya Bankası, Birleşmiş Milletler, COGECA, COPA, CEFICO, GATT, OECD, WTO gibi uluslararası kuruluş temsilcileri de katılmaktadır. Bu toplantılarda, tarım alanında Dünyadaki gelişmeler izlenmekte ve çiftçi organizasyonları arasındaki işbirliği geliştirilmektedir.

IFAP'ın Faaliyetleri: Çölleşme, çölleşme ile mücadelede çiftçilerin rolü, iklim değişiklikleri ve yenilenebilir enerji gibi çevre ve doğal kaynak yönetimi, su konuları, DTÖ müzakereleri gibi tarım ticaretini ilgilendiren konular, sağlık, gıda güvenliği, gıdaların etkilenmesi, bölgesel işaretler, sürdürülebilir tarımsal kalkınma, süt ve süt ürünleri, et ve et ürünleri, yemler, tahıllar ve yağlı tohumlar, biodizel, tropikal bitkiler, bölgesel gelişmeler durum toplantıları gibi konular bulunmaktadır.

Uluslararası Tarım Üreticileri Federasyonu'nun bölgesel düzeyde çiftçi organizasyonlarının bir araya gelmelerini ve ortak sorunlarını tartışmalarını sağlamak amacıyla oluşturduğu Akdeniz, Afrika, Güney ve Kuzey Amerika, Asya ve Okyanusya Komiteleri bulunmaktadır. Türkiye konumu itibarıyla Asya ve Avrupa kıtaları arasında stratejik öneme sahip bir ülke olması sebebiyle, IFAP bünyesinde yer alan hem Akdeniz Komitesi , hem de Asya Komitesi üyesidir. Ayrıca Birliğimiz IFAP'ın Asya Komitesinde Batı Asya Başkan Yardımcılığı görevini de üstlenmiştir. Bu komiteler kendi içlerinde ayrı ayrı iki senede bir üye ülkelerden birinde yıllık toplantılarını düzenlemektedir.

Birliğimizin girişimleri ile Birliğimizin aktif olarak çalışmalarına katıldığı IFAP'ın Akdeniz Komitesi toplantısı 2005 yılında Antalya/Türkiye'de yapılmıştır. Toplantıya IFAP

yetkilileri ve IFAP Akdeniz Komitesi üyeleri Cezayir, Kıbrıs, Mısır, İspanya, Fransa, İtalya, Malta, Portekiz ve Tunus’ dan çiftçi örgütü temsilcileri, AB Komisyonundan temsilciler ve Türkiye’den de geniş katılım gerçekleşmiştir.

“Barselona Sürecinde: 10 yıl sonra” olarak belirlenen toplantı başlığı altında, Akdeniz havzasında sürdürülebilir tarım, Akdeniz çiftçi organizasyonlarının güçlendirilmesi için stratejiler, AB Kuruluşları ile Euro-Akdeniz Politikası, AB ile Akdeniz Çiftçi Organizasyonlarının kaynaştırılması ve işbirliğinin sağlanması, çiftçi organizasyonlarının araştırma kuruluşları ile işbirliği olanakları ve Akdeniz tarım ürünlerinin fiyatlarının belirlenmesinde temel kurallar ve sertifikasyon gibi konular ele alınmıştır.

Bu toplantı AB üyesi olan Çiftçi Örgütleri ile Türkiye Ziraat Odaları Birliği’nin işbirliğinin geliştirilmesinde ve ortak politikaların oluşturulmasında önemli rol oynamıştır. Birliğimiz, AB ve IFAP yetkililerini Türk tarımı hakkında bilgilendirme ve AB’ye uyum yönünde yaptığımız çalışmaları anlatma fırsatı bulmuştur. Söz konusu toplantıda Birliğimizin katkıları ile IFAP üyesi olan Kıbrıs Türk Çiftçiler Birliği IFAP Akdeniz Komitesi Başkan Yardımcılığına seçilmiş ve Komitenin bir sonraki toplantısının Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyetinde yapılması kararı alınmıştır.

IFAP Akdeniz Komitesinin bugüne kadar yapılan toplantılarında; AB ve Akdeniz ülkelerinde sürdürülebilir tarım ve kıt olan su kaynaklarının kullanımı, bölgede elde edilen tarımsal gelişmeler, Ortadoğu’da su sorunları, AB ve Akdeniz ülkeleri iş birliği çalışmaları, Akdeniz tarım ve çevre sorunları, Akdeniz ülkelerinde agro endüstri ürünleri ticareti, ikili antlaşmalar ve ticaret düzenlemeleri, benzer ürünler yetiştiren Akdeniz ülkelerinde yetiştirilen ürünlerin çeşitlendirilmesi ve kalitenin geliştirilmesi yoluyla rekabet şartlarının ve ticaretin iyileştirilmesi gibi konular ele alınmaktadır.

IFAP tarafından 1984 yılında alınan bir kararla her yıl 14 Mayıs günü tüm dünyada olduğu gibi Türkiye’de de Birliğimiz tarafından düzenlenen çeşitli etkinlikler ile Dünya Çiftçiler Günü olarak kutlanmaktadır. Düzenlenen toplantılarda sektörümüzün ekonomik ve sosyal açıdan önemi vurgulanarak, çiftçilerimizin hatırlanması, tarımsal sorunların gündeme gelmesi söz konusu olmaktadır.

Birliğimiz tarafından Dünya Çiftçiler Günü kutlamalarına yönelik olarak düzenlenen toplantı ve paneller, tüm çiftçilerimiz ile hükümet ve muhalefet yetkililerinin bir araya geldiği ve tarımın sorunları üzerinde karşılıklı görüş alışverişinin yapılabildiği geleneksel bir platform haline gelmiştir.

16.13.2. Avrupa Birliği Tarımsal Mesleki Organizasyonlar Komitesi (COPA)

Avrupa Tarım Konfederasyonu'nun (CEA) Eylül 2004 yılında Brüksel'de yapılan son Genel Kurulun'da alınan kararla, CEA'nın COPA (Committee of Professional Agricultural Organisations in the European Union) (Avrupa Birliği Tarımsal Mesleki Organizasyonlar Komitesi) ve COGECA (General Confederation of Agricultural Co-operatives in the European Union) (Avrupa Birliği Tarımsal Kooperatifler Genel Konfederasyonu) ile bütünleşerek faaliyetlerini bu iki kuruluş vasıtası ile devam ettirmesine karar verilmiştir.

COPA ve COGECA bir yandan profesyonel organizasyonlar ve tarımsal kooperatiflerle olan yakın ilişkileri, diğer yandan da yeni tarımsal organizasyonlarla olan ilişkileri münasebeti ile Avrupa düzeyinde faaliyet gösteren bir kuruluş seçeneği sunması itibarı ile önem arz etmektedir

Avrupa Birliği Tarımsal Mesleki Organizasyonlar Komitesi (COPA) Avrupa'da 6 ülkeden 13 tarımsal organizasyonun bir araya gelmesi ile 1958 yılında Avrupalı tarımsal kuruluşların ilk ve tek temsilcisi olarak kurulmuştur. Bugün ise tüm AB üyesi ve AB' ne aday ülke konumundaki ülkelerin çiftçi kuruluşlarının üye olduğu bir kuruluş durumundadır.

COPA; Tarımsal Kuruluşların kendi sektörleri ile ilgili Avrupa Birliği'nde alınan kararlarda söz sahibi olmalarını, Tarım sektörü temsilcileri ile Avrupa Birliği otoritelerinin ilişkilerini ve bu ilişkilerin geliştirilmesini, Avrupa Birliği Komisyonuna ve Konseyine tarım ile ilgili tüm konularda bilgi aktarımını, tarım politikalarının belirlenmesi ve çeşitli ülkelerdeki tarım politikalarındaki ortaklıkların değerlendirilmesini, tarım sektöründeki birlikteliğin yararlarının savunmasını, tarımın ortak yararları için çözümlerin bulunmasını, Avrupa Birliği otoriteleri ile ilişkilerin geliştirilmesini, Avrupa Birliği'ndeki değişik ürün sektörlerinin temsilcileri ile birliktelik sağlayarak çalışmalarındaki ortak problemlerinin çözümünü, tarımdaki tüm faaliyet ve ürün sektörlerinin ulusal ve uluslararası düzeyde AB tarımının temsiliğini sağlar.

Avrupa Birliği Tarımsal Kooperatifler Genel Konfederasyonu (COGECA) 24 Eylül 1959 da , Avrupa'daki 6 Ulusal Tarımsal Kooperatifin işbirliği ile kurulmuştur. Şu an Avrupa Birliği üyesi olan ve aday ülke konumundaki tüm ülkelerdeki tarımsal kooperatiflerin üyesi olduğu bir kuruluş durumundadır. Aşağı yukarı 30.000 kooperatif işletme üyesi ve bu kooperatiflerinde yaklaşık 9 Milyon üyesi bulunmaktadır. COGECA, AB' de % 60' ın üzerinde tarımsal ürünün satışında, taşınmasında söz sahibidir.

TZOB, COPA-COGECA bünyesinde gerçekleştirilen toplantılara iştirak etmektedir. Bunların başında COPA-COGECA Direktörler Komitesi toplantıları ve senede bir kez gerçekleştirilen Genel Kurul toplantıları gelmektedir. Bu toplantılarda Avrupa'daki tarımsal gelişmeler takip edilmekte ve tarımın sorunları ve çözüm önerileri konusunda karşılıklı bilgi alış verişinde bulunmaktadır.

16.14. Türkiye'nin Tarım Alanında Avrupa Birliği İle İlişkileri Ve Uyum Çalışmaları

1963 tarihli Ankara Anlaşması, hazırlık dönemi, geçiş dönemi ve son dönem olmak üzere, belirli aşamalardan geçilmesini takiben Türkiye'nin AB'ye tam üye olmasını öngörmektedir. 1973 yılında yürürlüğe giren Katma Protokol ile geçiş döneminin süresi ve bu dönemde, tarım da dahil olmak üzere taraflar arasındaki ticarete geçerli olacak kurallar tespit edilmiştir. Geçiş dönemini düzenleyen Katma Protokol, esas olarak Ortaklık Anlaşmasının asıl hedefi olan “tam üyelik” yönünde, tamamlanması gerekli olan Gümrük Birliğinin tesisine yönelik olarak ticaret ve rekabet alanlarına dair düzenlemeleri içermektedir.

1996 başında Türkiye - AB Ortaklık Konseyinin 1/95 sayılı Kararı ile, AB ve Türkiye arasında sanayi mallarını ve işlenmiş tarım ürünlerini kapsayan eksik bir Gümrük Birliği uygulaması, Türkiye AB ilişkilerinde son dönemi başlatan bir unsur olarak kabul edilebilir. Eksik GB'nin anlamı Türkiye'nin GB karar alma mekanizmasında yer almaması sebebiyledir.

Tam üyelik hedefini öngören bir anlaşma olarak Ankara Ortaklık Anlaşması, ilke olarak ticarete konu bütün ürünlerin Gümrük Birliği kapsamına alınması hükmünü amirdir. Bu husus gerek Katma Protokol'de gerekse 1/95 sayılı Gümrük Birliği Karar'ında teyit edilmektedir. Ancak, Katma Protokol'de, tarım ürünlerinde de serbest dolaşımın tesis edilmesi hedefi gösterilirken, bunun, Türkiye tarafından, Topluluğun Ortak Tarım Politikasının (OTP) üstlenilmesi halinde mümkün olacağı belirtilmiş ve bu hedefe varılması için de 22 yıllık süre ön görülmüştür . Bir başka ifade ile, 22 yıllık geçiş dönemi sonunda sanayi ürünleri itibariyle gümrük birliği tamamlanmış olacak, tarım ürünleri bakımından ise serbest dolaşıma geçilebilmesi için gerekli bütün şartlar olgunlaşmış olacaktır.

Geçiş dönemi boyunca OTP'nin üstlenilmesi yönünde mesafe alınamaması nedeniyle, 1/95 sayılı Ortaklık Konseyi Kararında (GB), temel tarım ürünleri dahil edilmemiştir. Gümrük Birliğine İşlenmiş Tarım Ürünleri (İTÜ) dahil edilmiştir. İşlenmiş tarım ürünlere birkaç örnek vermek gerekirse; bisküvi, pastacılık (unlu) ürünleri, çikolata, şekerlemeler v.b. gibi içerisine temel tarım

ürünlerinin girdiği, ancak sanayi payı da olan ürünlerdir. Roma Antlaşması'nın II sayılı Ek'i tarım ürünlerini tanımlamaktadır. Bu liste dışında olup, "İşlenmiş Tarım Ürünleri" olarak tanımlanan ve imalatında hububat, şeker ve süt ve süt mamülleri gibi temel tarım ürünleri kullanılan bir kısım üründe AB, ad-valorem vergilerle (sanayi payı) birlikte spesifik vergi (tarım payı) de uyguladığından ve bu ürünler sanayi payları itibariyle Gümrük Birliğinin kapsamında olduklarından, Türkiye de 1/95 çerçevesinde aynı sistemi tesis ederek İTÜ'lerini Gümrük Birliğine dahil etmiştir. Bu çerçevede, taraflar karşılıklı olarak sanayi paylarını sıfırlamış olup, tarımsal koruma bakımından otonom olarak hareket etmektedirler. Ayrıca, her iki taraf, üçüncü ülkelerden ithalatta da tarım payından ileri gelen koruma oranlarını birbirlerinden bağımsız olarak tesis etmektedirler.

Katma Protokol'de, serbest dolaşım tesis edilinceye kadar taraflar aralarındaki tarımsal ürün ticaretinde karşılıklı olarak tarife tavizleri tanımları da hükme bağlanmıştır. Bu hüküm çerçevesinde, 1/80 sayılı Ortaklık Konseyi Kararları ile Topluluk tarafı, hemen hemen bütün tarımsal ürünlerde Türkiye'ye, gümrük vergisi muafiyeti, tarife kotaları kapsamında muafiyet, spesifik vergi indirimi ve muayyen takvimler çerçevesinde gümrük vergisi muafiyeti şeklinde pazara giriş kolaylıkları tanımıştır.

Türkiye'de Gümrük Birliği Anlaşmasında mevcut olan hükümler çerçevesinde, tarafların birbirlerine tarım ürünlerinde karşılıklı tavizler veya tercihli rejim uygulamaları gereği , 1998 yılında yürürlüğe konan 1/98 sayılı OKK ile, AB tarafına ekmeklik ve makarnalık buğday, şeker, süttozu, çeşitli peynirler, damızlık hayvanlar ve kırmızı ette taviz vermiştir. Bu tarım ürünlerinden canlı hayvanlar ve ette AB tarafına verilen tavizler AB ülkelerinde ortaya çıkmış olan ve halen tam olarak yok edilmemiş olan BSE (deli dana) hastalığı sebebiyle sorun olmuş ve olmaya devam etmektedir. AB tarafı hayvanların ve etlerin alınan yeni önlemlerle birlikte hastalıkta ari olduğunu, Türkiye'nin tek taraflı olarak ticareti engellediğini ileri sürmekte, zaman zaman Türkiye orijinli çeşitli tarım ürünleri ihracatını engellemek üzere çeşitli tarife dışı engel niteliğinde uygulamalar yapmaktadır.

Öte yandan, Avrupa Birliği'nin Lüksemburg Zirvesinde (Aralık 1997) alınan kararlar arasında yer alan Türkiye ile ilişkilerin derinleştirilmesi yönündeki talimat üzerine Komisyon'un hazırladığı ve Cardiff zirvesinde (Haziran 1998) kabul edilerek, Türkiye'ye resmen iletilen "Türkiye İçin Avrupa Stratejisi" başlıklı bir belgede özetle;

- Tarafların tarım ürünlerine ilişkin bilgi ve mevzuat değişimi yapılması, detayların karşılıklı görüşülmesi,
- Türk tarım politikası ile OTP'nin farklılıklarının saptanması,
- Türkiye'nin OTP'nı üstlenmesi için teknik ve mali yardım sağlanması,

- Türkiye'nin, önceliklerini içeren bir liste hazırlamasını müteakip teknik yardımın başlatılması, öngörülmektedir.

Buna mukabil, söz konusu belgeye Türkiye tarafından hazırlanan ve Temmuz 1998 tarihinde AB tarafına iletilen cevapta ise; Türkiye ile AB arasında tarım ürünlerinde serbest dolaşımının sağlanabilmesini teminen Türkiye'nin OTP'na uyum çalışmalarına AB'nin mali ve teknik yardım vermesinin beklendiği, uyum çalışmalarının ayrıntılarının tespiti amacıyla teknik düzeyde müzakerelere başlanmasının uygun olacağı ve bu konuda izlenecek yöntemlerin açıkça tespitinin gerektiği hususları belirtilmektedir.

"Türkiye İçin Avrupa Stratejisi" belgesi kapsamında yukarıda belirtilen çalışmalar sürdürülürken, 10-11 Aralık 1999 tarihinde Helsinki'de gerçekleştirilen Zirve Toplantısında ülkemize AB'ye katılmaya aday diğer ülkeler ile eşit koşullarda "aday ülke" statüsü tanınmıştır. Zirvede alınan kararlar uyarınca, Türkiye, AB'nin tam üyeliğe aday ülkeler için geliştirdiği "Katılım Öncesi Strateji"ye dahil edilecek ve bu çerçevede Topluluğun genişleme perspektifi içerisinde Türkiye'ye yönelik mali desteği de tek bir şemsiye altında toplanacaktır.

Türkiye, OTP'na uyum yükümlülüğü çerçevesinde, kendi tarım politikası ihtiyaçları ve dünyadaki gelişmeleri dikkate alarak, 2000 yılından itibaren tarımda yeniden yapılanma ve reform için gerekli kapsamlı çalışmalar başlatmıştır.

İlk aşamada OTP'nin temel unsurlarının Türkiye'de tesis edilmesine öncelik veren çalışmalar, esas itibarıyla tarımsal destek alanında Türkiye'de ağırlıklı olarak kullanılan fiyat desteği sisteminin, AB'de kullanılan doğrudan gelir sistemi ile değiştirilmesi ve tarım ürünleri fiyatlarının Topluluk fiyatlarına yaklaştırılmasının yanı sıra, kırsal kalkınma stratejilerinin oluşturulmasına yöneliktir. Türkiye, bu kapsamda, çiftçi kayıt sistemini oluşturmaya başlamış, hayvan ve bitki sağlığı konularında AB uygulamaları paralelinde ilerlemeler kaydetmiştir.

Türkiye-Avrupa Birliği ilişkilerinde öncelikli ve en sorunlu konuların başında tarım sektörü gelmektedir. Tarım alanında en önemli konu ise, Türk tarımının Ortak Tarım Politikasına uyumudur. Tarım ve Köyişleri Bakanlığında (TKB), Avrupa Birliği mevzuat ve uygulamalarına uyum çalışmaları diğer bakanlıklarda olduğu gibi Avrupa Birliği Genel Sekreterliği ile TKB ilgili birimleri tarafından yürütülmektedir.

Türkiye'de Ortak Tarım Politikası mevzuatının ve uygulamalarının, Avrupa Birliği sistemine uygun yeterli bir altyapı oluşturulmadan gerçekleştirilebilmesi mümkün görülmemektedir.

Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne uyumu ile ilgili çalışmaları, 9 Aralık 1999 yılında Helsinki

Zirvesinde Avrupa Birliği adaylığımızın açıklanmasından sonra hız kazanmıştır. Avrupa Komisyonu'nun 8 Mart 2001 ve 26 Mart 2003 tarihli iki ayrı **Katılım Ortaklığı Belgesi** ile adaylık sürecinde izlemesi gereken yol haritası ortaya konmuştur. Bunun yanı sıra her yıl yayınlanan "İlerleme Raporları" ile de gelişmeler değerlendirilmektedir. Bu belgelere cevap mahiyetinde hazırlanan ülkemizin görev ve sorumluluklarının yerine getirilmesini taahhüt ettiği iki ayrı "Ulusal Program"; 24 Mart 2001 ve 24 Temmuz 2003 tarihlerinde yayınlanarak yürürlüğe girmiştir.

Helsinki Zirvesinden sonra Türkiye ile Avrupa Birliği arasında uyumu kolaylaştırmak ve AB ile ilişkilerde koordinasyonu sağlamak amacıyla kurulan AB Genel Sekreterliği bünyesinde 2000 yılında AB ile ortak çalışmalar yürüten Tarım ve Balıkçılık Alt Komitesi çerçevesinde 8 Alt Komite oluşturulmuştur.

Ulusal Program'da uyumlaştırılması taahhüt edilen Avrupa Birliği mevzuatının karşılığı Türk mevzuatının belirlenen sürelerde hazırlanarak yayınlanması için Mevzuat Uyum Takvimi oluşturulmuştur. Bu çerçevede, her bir Alt Çalışma Grubu tarafından birer eylem planı hazırlanmıştır. Eylem planlarında ilgili Avrupa Birliği mevzuatının uyumlaştırılmasına ilişkin öncelikler belirlenmiştir. Bu çalışmalarda taranan Avrupa Birliği mevzuatına karşılık gelen milli mevzuatımızdaki noksanlıklar tespit edilmekte, duruma göre yeni mevzuat çıkarılmakta veya mevcut mevzuat tadil edilmekte ve mevzuat uyumu için gerekli idari yapılanma önlemleri belirlenmektedir.

Bu çalışmalar sonucu, Ulusal Programda yer alan "Tarım ve Balıkçılık" müktesebatının üstlenilmesi ile ilgili olarak bugüne kadar çıkarılan başlıca mevzuat şunlardır:

- Hayvan Islahı Kanunu Mart 2001'de yürürlüğe girmiştir.
- Şeker Kanunu 4 Nisan 2001 tarihi itibarıyla yasalaşmıştır.
- Sığırlarda Somatotropin Hormonunun Yasaklanması Hakkında Tebliğ 26.7.2003 tarih ve 25180 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.
- Gıda Değeri Olan Hayvanları Uygulanması Yasaklanan Ve Belli Şartlara Bağlanan Hormon ve Benzeri Maddeler Hakkında Tebliğ 19.6.2003 tarih ve 25143 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.
- Belirli Aktif Maddeleri İçeren Bitki Koruma Ürünlerinin Pazarlanması Ve Kullanımının Yasaklanmasına Dair Tebliğ 16.12.2003 tarih ve 25318 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.

- 5042 sayılı Yeni Bitki Çeşitlerinin Islahatçı Haklarının korunmasına ilişkin Kanun 8.1.2004 tarihine yürürlüğe girmiştir.

- Şeker Depolama ve Prim Ödemeleri Yönetmeliği 27.1.2004 tarih ve 25359 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.

- Türk Gıda Kodeksi- Bal Tebliği 15.1.2004 tarih ve 25347 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.

- Türk Gıda Kodeksi- Hayvansal Kökenli Gıdalarda Veteriner İlaçları Maksimum kalıntı Limitleri Tebliğinde Değişiklik Yapılması hakkında Tebliğ 11.2.2004 tarih ve 25370 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.

- 3285 sayılı Hayvan Sağlığı ve Zabıtası Kanununda, hayvan hareketleri, çiftlik kontrolleri ve rezidü izleme konularında Avrupa Birliği müktesebatına uyum amacıyla, 26.4.2001 tarih ve 4648 sayılı kanun ve 22.1. 2004 tarih ve 5074 sayılı Kanun ile değişiklik yapılmıştır.

- Deneysel ve Diğer Bilimsel Amaçlar İçin Kullanılan Deney Hayvanlarının Korunması, Deney Hayvanlarını Üretim Yerleri ile Deney Yapacak Olan laboratuvarların Kuruluş, Çalışma, Denetleme, Usul ve esaslarına Dair Yönetmelik. 16.5.2004 tarih ve 25464 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.

- Tarımsal Kaynaklı Nitrat Kirliliğine Karşı Suların Korunması Yönetmeliği 18.02.2004 tarihli ve 25377 sayılı Resmi Gazetede yayınlanmıştır.

- Yeni Bitki Çeşitlerine Ait Islahçı Haklarının Korunmasına İlişkin Kanun 8 Ocak 2004 tarihli Resmi Gazete’de yayınlanarak yürürlüğe girmiştir. Kanunla ilgili 2 adet yönetmelik, “Çiftçi İstisnası Uygulama Esasları Yönetmeliği” ile “Yeni Bitki Çeşitlerine Ait Islahçı Haklarının Korunmasına Dair Yönetmelik” 12.08.2004 tarihli ve 25551 sayılı Resmi Gazetede yayınlanarak yürürlüğe girmiştir. Diğer yönetmelikler hazırlanmış ve Bakanlıkların görüşlerine sunulmuştur.

- 5179 sayılı Gıdaların Üretimi, Tüketimi ve Denetlenmesine Dair Kanun Hükmünde Kararnamenin Değiştirilerek Kabulü Hakkında Kanun 5 Haziran 2004 tarihli ve 25483 sayılı Resmi Gazete’ de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.

- Tarımsal Üretici Birlikleri Kanunu 5200, 29.6.2004 tarihinde yürürlüğe girmiştir.

- Bitki Çeşitlerinin Tescil Edilmesine İlişkin Yönetmelikte Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik 13.8.2004 tarih ve 25552 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.

- Ulusal Nitelikte Tehlike Altında Olan Yabani Hayvan ve Bitki Türlerinin Uluslararası Ticaretine İlişkin Sözleşmenin Uygulanmasına Dair Yönetmelikte Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik 06.8.2004 tarih ve 25545 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.

- 5262 sayılı Organik Tarım Kanunu 3 12.2004 tarihinde Yürürlüğe girmiştir.
- Tarım Ürünleri Lisanslı Depoculuk hakkında 5300 sayılı Kanun 10.2.2005 tarihinde yürürlüğe girmiştir.
- 5346 sayılı Yenilenebilir Enerji Kaynaklarının Elektrik Enerjisi Üretimi Amaçlı kullanımına ilişkin Kanun 10.5.2005 tarihinde yürürlüğe girmiştir.
- 5363 sayılı Tarım Sigortaları Kanunu 14.6.2005 tarihinde yürürlüğe girmiştir.
- 5403 sayılı Toprak Koruma ve Arazi Kullanımı Kanunu 3.7.2005 tarihinde yürürlüğe girmiştir.
- Gıda ve Tarım için Bitki genetik Kaynakları Uluslararası Anlaşmasının onaylanmasının uygun bulunduğu 5414 sayılı Kanun 28.10.2005 tarihinde yürürlüğe girmiştir.
- 5488 sayılı Tarım Kanunu 18.4.2006 tarihinde yürürlüğe girmiştir.
- 5553 sayılı Tohum Kanunu 31.10.2006 tarihinde yürürlüğe girmiştir.
- 5561 sayılı Sosyal Sigortalar Kanunu ile Tarım İşçileri Sosyal Sigortalar Kanununda değişiklik yapılmasına dair Kanun 12.12. 2006 tarihinde yürürlüğe girmiştir.

Bunlara ilaveten; Veteriner Çerçeve Kanunu ile ilgili hazırlıklar son aşamaya gelmiştir. Ulusal Program'da yer alan diğer yönetmelik ve tebliğlerle ilgili uyum çalışmaları da devam etmektedir.

16.15. Tarım Ve Kırsal Kalkınma Faslında Kayıt Edilen Gelişmeler

17 Aralık 2004 tarihli Brüksel Zirvesi'nde Türkiye'ye müzakere tarihinin verilmesi ve 3 Ekim 2005 tarihi itibarıyla müzakerelerin başlamasıyla ülkemiz önemli bir dönüm noktasına gelmiş, 3 Ekim 2005 tarihinde resmi olarak başlatılan "Türkiye-AB Tam Üyelik Müzakereleri" çerçevesinde 11. Fasıl olarak belirlenen "Tarım ve Kırsal Kalkınma" Faslında Tanıtıcı Tarama Toplantıları 5-8 Aralık 2005, Ayrıntılı Tarama Toplantıları 23-26 Ocak 2006 tarihlerinde Brüksel'de gerçekleştirilmiştir.

Gerek tanıtıcı tarama sonrasında Avrupa Komisyonu tarafından gönderilen sualnamelerin cevaplarının, gerekse detaylı taramada Komisyon yetkililerine yapılan sunumların hazırlanmasında konuyla ilgili tüm kurum ve kuruluşlarla işbirliği yapılmış olup, alınan görüşler ve yapılan değerlendirme toplantıları doğrultusunda metinlere nihai halleri verilmiştir.

Bundan sonraki aşamada, müzakere tutum belgelerinin hazırlanması, sektörel analizlerin

yapılması ve düzenleyici etki değerlendirmelerinin yapılması ile ilgili çalışmalar başlatılmıştır.

Tanıtıcı tarama ve ayrıntılı taramadan sonraki süreçte 2006 yılı İlerleme Raporu ve Avrupa Komisyonunun Tarım ve Kırsal Kalkınma Faslına İlişkin taslak Tarama Sonu Raporu dikkate alınmaktadır.

2006 yılı İlerleme Raporu'nda yer alan hususlar şunlardır:

- Mevzuat uyumuna ilişkin olarak ilerleme istikrarsızdır. Türkiye, “Tarım Strateji Belgesi 2006-2010” uygulamak için yeni Tarım Kanunu’nu benimsemiştir. Kanun, verimliliğin artırılmasını, gıda arzının/temininin güvence altına alınmasını vurgulamakta ve gıda güvenliği ve tüketiciyle alakalı sorunlara düşük öncelik vermektedir. Kanun aynı zamanda, üretimle bağlantılı destekleri tarım politikasının anahtar unsuru olarak tanımlayarak, Türkiye’yi yeniden düzenlenmiş OTP’nin ilkelerinden daha da uzaklaştırmaktadır. Olumlu bir gelişme olarak; Kanun tarım sektörü ve kırsal alanların modernizasyonunu ve rekabetçiliğini bir öncelik yapmaktadır. Kanun ayrıca müktesebatın uygulanması için gerekli bazı yönetim sistemleri için (Entegre İdare ve Kontrol sistemi, Çiftlik Muhasebe Veri Ağı) yasal temel oluşturmaktadır.
- Tarım ve Köyişleri Bakanlığı’nın idari kapasitesi geliştirilememesi AB tarafından finanse edilen projelerin uygulanmasını etkilemektedir. Bakanlığın yeniden yapılanması ertelenmiştir. Sorumlulukların karışık şekilde dağıtılması ve hizmetler arasındaki yetki çatışmaları devam etmektedir. **Yatay konular** ile ilgili olarak, mevzuat uyumu konusunda ilerleme sınırlı düzeyde kalmıştır. Entegre idare ve kontrol sisteminin uygulanması için başlangıç adımları atılmıştır. Ulusal Çiftçi Kayıt Sistemi AB mevzuatları ile uyumlu değildir. Çiftlik Muhasebe Veri Ağı’nın kurulması hakkında herhangi bir ilerleme kaydedilemediği söylenebilir.
- İkili ticari ilişkilerine ilişkin olarak, ikili yükümlülüklerle örtüşmeyen sığır eti ve canlı büyükbaş hayvan ticareti üzerinde Türkiye tarafındaki teknik engeller başlıca sorun olarak kalmıştır. Ek olarak, buğday unu ihracatını desteklemek üzere TMO tarafından işletilen mekanizma için özel dikkat gerekmektedir. İç pazar fiyatı ve ihracatçıların buğdayı aldıkları fiyat arasındaki farkın, yasak olan ihracat desteğini oluşturduğu düşünülmektedir. İlave olarak, buğday unu ihracatı destek mekanizmaları ve bunun Türkiye’nin DTÖ’ye verdiği taahhütlerle olan uygunluğuna dikkat çekmek gerekmektedir.
- **Ortak piyasa düzenlerine** uyum konusunda sınırlı ilerleme gözlenmiştir, bu genişlemenin mevcut aşamasında anlaşılabilir bir durumdur. Ancak, mevcut müdahale sistemleriyle ilgili olarak daha fazla şeffaflık gerekmekte, Toprak Mahsulleri Ofisi gibi iktisadi kuruluşların tayin edilmesinde kamu desteği konusuna özel dikkat gösterilmesine ihtiyaç duyulmaktadır. Zeytin ve zeytinyağının pazarlama standartlarının uygulanmasında ikili yardım başlamıştır. Meyve ve sebzede, AB’ye ihracat aşamasında Türkiye tarafından yapılan uygunluk

kontrolleri, AB tarafından onaylanma sürecindedir. Bu, idari gümrük prosedürlerini kolaylaştıracaktır.

- **Kırsal Kalkınmaya** ilişkin olarak sınırlı ilerlemeler gözlemlenmektedir. Uygulamaya konulan Ulusal Strateji'yle birlikte Katılım Öncesi Mali Yardım (IPARD) ajansı'nın kurulması ve Eylem Planı gerekmektedir. IPARD Programlama çalışmaları başlatılmıştır. İlgili paydaşların katılımı başlangıç safhasındadır. İdari yapılar söz konusu olduğunda Tarım ve Köyişleri Bakanlığı IPARD programı için Yönetim otoritesi olarak belirlenmiştir. IPARD personeli atanmıştı ve personelin daha fazla eğitime ve özel sorumluluklar yüklenmeye ihtiyacı vardır. Fakat, işletme yapıları ile IPARD Ajansı için gerekli yasal temeli de içeren mevzuat çalışmaları tamamlanmamıştır. Bu ciddi olarak Türkiye'de akreditasyon sürecinin başlamasını ve sonuç olarak IPARD fonlarının kullanılmasını geciktirebilir.
- **Kalite politikası** alanında hiçbir gelişme kaydedilmemiştir. **Organik tarımla** ilgili bazı ilerlemeler olmuştur. Eğitim programları başlatılmıştır. Türkiye'nin ileride, AB üçüncü ülkeler listesinde yer alması konusundaki süregelen tartışmalarda ilerlemeler olmuştur. Son katılım Türk Organik Ürünlerinin AB'ye ihraç edilmesinde Türk Sertifikasyon Siteminin tanınmasına imkan sağlayacaktır.
- Mevzuata uyum sınırlı olmuştur. Kırsal Kalkınma alanında bazı sınırlı ilerlemeler kaydedilmiş fakat gerekli mevzuatın ve İdari Yapıların kabul edilmesinin gecikmesi IPARD'ın zamanında uygulanmasını ciddi risk altına sokmaktadır. Ortak Tarım Politikası ile ilgili İdari Yapıların çoğu henüz kurulmamıştır. Üretimle bağlantılı desteklerin artmasına yönelik eğilim 2003 OTP reformunun ters doğrultusundadır. Genel olarak bu fasılda hazırlıklar başlangıç aşamasındadır.

Tablo 321. 2006 yılı İlerleme Raporu'na istinaden 11. Fasal ile ilgili olarak Tarım ve Köyişleri Bakanlığı tarafından 2007 yılında yapılması öngörülen çalışmalar

Türkiye 2006 İlerleme Raporu	2007 Programı
<i>Fasıl 11: Tarım</i>	
Mevzuat uyumuna ilişkin olarak ilerleme istikrarsızdır.	TARIMSAL YAPININ ETKİNLEŞTİRİLMESİ Öncelik 1. AB ile yürütülen tarama sürecinde öne çıkan konular çerçevesinde, sorun alanlarının çözümüne ilişkin çalışmalar başlatılacaktır. Tedbir 1.1. Tarımla ilgili fasılların tarama sonuçlarının gerektirdiği çalışmalar başlatılacaktır.

	Katılım müzakerelerinin ilk safhası olan tarama sürecinin Tarım ve Kırsal Kalkınma, Balıkçılık ile Gıda Güvenliği, Hayvan ve Bitki Sağlığı fasıllarında, AB ile ülkemiz arasındaki mevzuat ve uygulama farklılıklarının ortaya konulmasının ardından, müzakere sürecinin ilerlemesi açısından ele alınması gereken hususlara ilişkin hazırlıklar, bu çizelgedeki diğer öncelikler ile uyumlu olarak, ivedilikle başlatılacaktır.
Türkiye, “Tarım Strateji Belgesi 2006-2010” uygulamak için yeni Tarım Kanunu’nu benimsemiştir. Kanun, üretimle bağlantılı destekleri tarım politikasının anahtar unsuru olarak tanımlayarak, Türkiye’yi yeniden düzenlenmiş OTP’nin ilkelerinden daha da uzaklaştırmaktadır.	TARIMSAL YAPININ ETKİNLEŞTİRİLMESİ Öncelik 2. Tarımsal desteklerin Tarım Strateji Belgesi (2006–2010) ile 5488 sayılı Tarım Kanunu çerçevesinde yeniden düzenlenmesi sağlanacaktır. Tedbir 2.1. Tarımsal destekleme bütçesi içerisinde DGD’nin payı yüzde 45 seviyesinde korunacaktır. Tarım Strateji Belgesine uygun olarak DGD’nin toplam destekler içerisindeki payının yüzde 45’ler seviyesinde korunması amaçlanmaktadır.
Yatay konular ile ilgili olarak, mevzuat uyumu konusunda ilerleme sınırlı düzeyde kalmıştır. Ulusal Çiftçi Kayıt Sistemi AB mevzuatları ile uyumlu değildir. Çiftlik Muhasebe Veri Ağı’nın kurulması hakkında herhangi bir ilerleme kaydedilemediği söylenebilir.	TARIMSAL YAPININ ETKİNLEŞTİRİLMESİ Öncelik 4. Tarım politikalarının yürütülmesine ilişkin bilgi altyapısı oluşturulacak ve idari yapı geliştirilecektir. Tedbir 4.1. Tarım bilgi sistemi tamamlanacaktır.

	Çeşitli mali kaynaklar kullanılarak halen çalışmaları sürdürülen Çiftçi Kayıt Sistemi, Veteriner Bilgi Sistemi, Toprak, Tarım Arazileri Tasnifi, Arazi Sınıflandırma, Bitki Pasaportu, Çiftlik Muhasebe Veri Ağı, Organik Tarım Veri tabanı ile Gıda Kontrol ve Denetimi Sistemi başta olmak üzere, tarımsal veri tabanları oluşturulacaktır. Her türlü bilginin, bütünleşik yapıda yönetimi, kullanımı ve paylaşımı sağlanacaktır. AB'nin Bütünleşik İdare ve Kontrol Sistemine (IACS) uyum sağlanacaktır.
İkili ticari ilişkilere ilişkin olarak, ikili yükümlülüklerle örtüşmeyen sığır eti ve canlı büyükbaş hayvan ticareti üzerinde Türkiye tarafındaki teknik engeller başlıca sorun olarak kalmıştır. Ek olarak, buğday unu ihracatını desteklemek üzere TMO tarafından işletilen mekanizma için özel dikkat gerekmektedir. İç pazar fiyatı ve ihracatçıların buğdayı aldıkları fiyat arasındaki farkın, yasak olan ihracat desteğini oluşturduğu düşünülmektedir. İlave olarak, buğday unu ihracatı destek mekanizmaları ve bunun Türkiye'nin DTÖ'ye verdiği taahhütlerle olan uygunluğuna dikkat çekmek gerekmektedir.	TARIMSAL YAPININ ETKİNLEŞTİRİLMESİ Öncelik 7. Tarım ürünleri ihracatında rekabet gücünün artırılması amacıyla, ihracat destekleri dış pazarlarda rekabet potansiyeli olan ve markalı ürünlere yönlendirilecektir. Tedbir 7.1. Tarımsal ürünlerde ihracat destekleme politikalarına ilişkin bir strateji belgesi hazırlanacaktır. Dünya Ticaret Örgütü kuralları çerçevesinde pazarlama ve diğer konulara yönelik sübvansiyonlar da dahil ihracat sübvansiyonlarının, dış pazarlarda Pazar payının korunması ve artırılması ile pazara giriş amaçları doğrultusunda yeniden düzenlenmesine yönelik bir strateji belgesi hazırlanacak ve uygulama bu çerçevede ele alınacaktır.

Tarım ve Köyişleri Bakanlığı müzakere sürecine yönelik bir takım idari hazırlıklar da yapmış bulunmaktadır. Bu hazırlıklar bağlamında Tarım ve Köyişleri Bakanlığının müzakere sürecindeki çalışmaları kapsamında konu bazında sorumlu kişiler belirlenmiştir. Ayrıca “11.Fasıl Müzakere ve Yönlendirme Kurulu” oluşturulmuş olup, müzakere süreci ile ilgili konularda üst düzey kararlar bu kurulda alınacaktır. Bu bağlamda çalışmalar 2007 yılını da kapsayacak şekilde sürdürülmektedir.

Tablo 322. 11.Fasıl (Tarım Ve Kırsal Kalkınma Faslı) Çalışma Konuları Listesi

No	Konular
1	Tarım politikasının özeti, temel mevzuat yer alan ulusal ve bölgesel kurumlar, temel araçlar, şimdiki ve gelecekte üretim politikasındaki son gelişmeler, çiftlik geliri politikası, ayrılan bütçe
2	Mali destek, doğrudan ödemeler ve diğer yardım planları (pazar harcamaları)
3	Kontroller (IACS)
4	Tarım sübvansiyonlarının ödenmesi için mali çerçeve
5	Ticaret mekanizmaları
6	Pamuk
7	Devlet yardımları
8	Süt ve süt ürünleri sektörü
9	Sığır – dana eti
10	Koyun keçi eti
11	Domuz eti
12	Kanatlı hayvan, yumurta,
13	Bal, bal direktifi
14	Tütün
15	Tohum
16	Şerbetçi otu
17	Kakao, çikolata ürünleri
18	Kahve ve hindiba ekstraktları
19	Zeytinyağı

20	Tahıllar
21	Patates nişastası
22	Kuru yem
23	Yağlı tohumlar
24	Proteinli ürünler
25	Erüsik asit direktifi
26	Pirinç
27	FADN
28	Keten ve kenevir
29	İpek böceği
30	Şeker
31	Kırsal kalkınma: çerçeve önlemler, Kırsal kalkınma: Finansman
32	Coğrafi ve geleneksel işaretler
33	Organik tarım
34	Ödeme ajansları, koordinasyon ve sertifikalandırma kurumları, iç denetim
35	Tarımsal ürünlerinin promosyonu
36	Ek 1 dışında kalan ürünler
37	Şarap Bağcılık
38	Alkol
39	Alkollü içecekler
40	Meyve ve sebze, meyve suyu, meyve reçeli direktifleri
41	Muz
42	Çiçekçilik

12. Gıda Güvenliği, Veterinerlik Ve Bitki Sağlığı Faslında Kaydedilen Gelişmeler

12. Gıda güvenliği, Veterinerlik ve Bitki Sağlığı Faslı ile ilgili 9 – 15 Mart 2006 tarihleri arasında tanıtıcı tarama, 24 – 28 Nisan 2006 tarihleri arasında ise detaylı tarama toplantıları Brüksel’de gerçekleştirilmiştir.

Toplantının kapanışında genele ilişkin yapılan açıklamada;

- Gıda, yem, veteriner ve hijyen kanunlarını içeren paketin bir an önce Meclisten geçirilmesinin gerekliliği,

- Hayvan hastalıkları ve gıda üretim tesislerimizin mevcut durumu ve sayısına ilişkin bilgilerin tamamlanması,
- Türkiye'nin idari kapasite konusuna odaklanmasını ve sektörle görüşerek kapsamlı eylem planları hazırlamasının faydalı olacağı,
- Hayvan hareketlerinin izlenmesi, hayvanların kimliği ve hayvan hastalıkları konusunun çok önemli olduğu,
- İthalat işlemlerimiz ve gıdaların üretim izinleri uygulamasının AB den farklı olduğu ve tekrar gözden geçirilmesi gerektiği,

ifade edilmiştir.

Taramanın toplantılarının sonlanmasına müteakip 12 inci fasıl ile ilgili dile getirilen konular ile ilgili çalışmalara ayrı bir önem atfedilerek çalışmalar hızlandırılmıştır. Bu bağlamda;

- Gıda, Yem, Veteriner Hizmetleri ile Hijyen ve Resmi Kontroller Kanunlarının taslakları hazırlanmış ve diğer Bakanlıklardan görüş alınmış olup, bu görüşler değerlendirilmektedir.
- Hayvan hastalıkları ile ilgili eradikasyon stratejileri hazırlanmış ve şap, kuduz, tavuk vebası projelerine başlanmıştır, diğer taraftan koyun ve keçi vebası içinse proje teklif edilmiştir.
- Türkiye'nin idari kapasite konusuna odaklanma konusunda ise Bakanlığın yeniden yapılanma çalışmaları devam etmektedir.
- Gıda üretim tesislerimize ilişkin bilgiler derlenmiş ve Komisyon'a iletilmiştir.
- Hayvan hareketlerinin izlenmesi konusuna ilişkin olarak VETBİS sistemine geçilmesiyle eski sistemdeki tüm verilerin aktarılmasına başlanmış olup sistemdeki aksaklıklar giderilmektedir ve doğum ve ithal edilen hayvanlar dışında küpeleme yapılmamaktadır.
- İthalat işlemlerine ilişkin uyumlaştırma çalışmaları devam etmektedir.

Tarım ve Köyişleri Bakanlığınca ;

Gıda güvenliği, veterinerlik ve bitki sağlığı faslı ile ilgili;

- Hayvan Kimliği ve Kayıt sistemi
- Hayvan Hastalıkları Eradikasyonu,
- Canlı Hayvanlar ve Hayvansal Ürünlerde Belirli Maddeler ve Kalıntıların İzlenmesi
- Hayvan Refahı
- Halk Sağlığı
- Hayvansal Ürünler

konularında mevzuat uyum çalışmalar devam etmektedir. Bu konulardaki eksiklikleri gidermek üzere AB tarafından finanse edilen ve yukarıda bahsedilen hayvan hastalıkları ile mücadele kapsamında yürütülen projelere ilaveten gıda güvenliği sisteminin güçlendirilmesi, veterinerlik,

sınır kontrol noktalarının kurulması ve laboratuvarların güçlendirilmesi alanlarında da projeler yürütülmektedir.

Fasıl 12: Gıda Güvenliği, Veterinerlik Ve Bitki Sağlığı Politikaları- 2006 İlerleme Raporu

- “Gıda, yem ve veterinerlik paketi” henüz kabul edilmemiştir.
- Gıda ürünleri politikası konusunda mevzuat ve uygulamalar sınırlı kalmıştır.
- Veterinerlik politikasına ilişkin hiçbir ilerleme kaydedilmemiştir. Türkiye yalnızca Kuş Gribi konusunda başarılı gelişmeler vardır. Şap hastalığı hala ülke için bir tehlikedir. Diğer hastalıklar için aşılama devam etmektedir.
- Büyük baş hayvanların kimliklendirilmesi, kayıt altına alınması ve hareketlerinin izlenmesi konusunda ilerle olmasına rağmen, müktesebat ile uygunluğu sınırlıdır.
- Koyun ve Keçilerin Kayıt altına alınması konusunda hiçbir ilerleme kaydedilmemiştir.
- Gıda ve Yemin pazara sunumuna ilişkin kurallarda önemli bir ilerleme kaydedilememiştir.
- Tarımsal Gıda işletmelerinin çoğunda iyileştirmeler gerekmektedir.
- Gıda yasası gözden geçirilmelidir.
- Bitki sağlığı konusunda sınırlı ilerleme kaydedilmiştir.
- Hayvan refahı konusunda ilerleme kaydedilmemiştir.
- Ulusal Kalıntı Planı hazırlanmasında belirgin ilerleme kaydedilmiştir.
- 12. Fasılın uyumu için Tarım ve Köyişleri bakanlığının gerek merkez, gerekse taşra teşkilatının güçlendirilmesi zorunludur.

Sonuç

- Veterinerlik, Bitki Sağlığı ve Gıda Sektörleri uyumunda ilerleme sınırlıdır.
- Müktesebatın tam uyumunu konusunda ne yasal çerçeve ne de idari yapı mevcut değildir.
- Kontrol sistemleri hala zayıftır. Veterinerlik sektöründeki temel zorluklar özellikle hayvan hastalıklarının yok edilmesi ve kontrolüne ilişkindir

Tablo 323. 2006 yılı İlerleme Raporu’na istinaden 12. Fasil ile ilgili olarak Tarım ve Köyişleri Bakanlığı tarafından 2007 yılında yapılması öngörülen çalışmalar

Türkiye 2006 İlerleme Raporu Eleştirisi	Eleştiriye Yönelik Planlama ve Açıklama
Mevzuat alanında, 4’lü paket henüz kabul edilmemiştir.	i)Gıda, ii)Gıda Hijyeni ve Gıda ve Yemin Resmi Kontrolleri, iii)Veterinerlik ve iv)Yem Kanunları görüşleri alınmıştır. Sadece ABGS’nin görüşü gelmemiştir. Aralık sonu itibarı ile Başbakanlığa gönderilecektir. 2007
Genel gıda ürünleri politikasına ilişkin olarak mevzuatın aktarımı ve uygulanması alanındaki ilerlemeler hala sınırlı kalmıştır.	-Ülkemiz gıda mevzuatının AB ile uyumlaştırılması süreci Ulusal Programlarla birlikte ivme kazanmıştır. Yapısal farklılıklar nedeniyle gerçekleştirilemeyen mevzuat uyumu AB projeleri ile gerçekleştirilmeye çalışılmaktadır. 2007
Gıda ve Yemde Hızlı Alarm Sistemi ile izlemede merkezi ve yerel birimler arasında network sistemi yetersizdir.	RAS mesajlarının alımı konusunda alt yapı güçlendirilmiş daha hızlı olarak tedbir alınmaktadır. AB ile müştereken yürütülen “Türkiye’de Gıda Güvenliği ve Kontrolü Sisteminin Yeniden Yapılandırılması ve Güçlendirilmesi Projesi” kapsamında network sistemi kurulacaktır. 2007
Veterinerlik politikasına ilişkin, uyumlaşmaya dair hiçbir ilerleme kayıt edilmemiştir.	AB mevzuatı ile uyumlu Veteriner Hizmetleri Kanun taslağı ile hastalıklarla mücadeleyle ilişkin yönetmelikler hazırlanmıştır. Kanun dış kurumların görüşüne açılmıştır. Sabiha Gökçen Havalimanında bir adet sınır kontrol noktası kurulmuş ve 6 yeni sınır kontrol noktasının kurulması için AB kaynaklarından finanse edilen projenin uygulanmasına başlanacaktır. 2007
Türkiye, AI ile mücadeleye yoğunlaşmış ancak bulaşıcı süngerimsi ensefalopati (TSE) ve hayvansal yan ürünler ile ilgili bir ilerleme kaydedilmemiş, ŞAP ta yeni	Konu “Hayvan Hastalıkları ile Mücadele Programı” çerçevesinde yürütülmektedir. Şap Hastalığı ve Kuduz Hastalığının Kontrolü projelerinin uygulanmasına ise 2007 yılında başlanacaktır. 2007-2010

vakalar saptanmıştır. Tarım ve Sağlık Bakanlıkları arasında koordinasyon eksiktir.	
Hayvanların kimliklendirme, kayıt altına alma ve hareketlerinin izlenmesinde ilerleme kaydedilmektedir	İnternet bağlantısının iyileştirilmesi, canlı hayvan pazarları ve mezbahalar da dahil olmak üzere bütün işletmelerin kayıtlarının tamamlanması çalışmaları devam etmektedir. 2007–2008
Koyun ve keçilerin kayıt altına alınması konusunda ilerleme kaydedilmemiştir.	Taslak mevzuat ve ilgili hareket dokümanları hazırlanmıştır. Koyun ve keçi sektöründeki istatistik analizleri başlatılmıştır. AB projesi hazırlanmaktadır.
Üçüncü ülkelerden ithallerdeki veteriner kontrolleri ve ithalat kuralları AB ile aynı çizgide değildir.	
Hayvan refahı konusunda bir ilerleme bildirilmemiştir.	Hayvan refahı ve sağlığına yönelik idari ve teknik kapasite güçlendirilecektir. 2007
Tarımsal gıda işletmelerinin büyük çoğunluğunun AB hijyen şartlarını karşılayabilmeleri için iyileştirilmeleri gerekmektedir.	AB hibeli ‘Türkiye’de Gıda Güvenliği ve Kontrol Sisteminin Yeniden Yapılandırılması ve Güçlendirilmesi Projesi’ bu konuya hizmet etmektedir. İşletmelerin kapasiteleri dikkate alınarak HACCP ve Hijyen kılavuzları uygulanacaktır. 2007–2009
Hijyen ve gıda kontrollerindeki boşlukları önlemek için gıda yasası gözden geçirilmeli ve merkezi otorite ve belediyelerin yetkileri açıkça tanımlanmalıdır.	Yeni hazırlanan dördümlü kanun paket ile merkezi idare ve Belediyeler/İl Özel İdareleri arasındaki yetki karmaşası girilerek Tarım ve Köyişleri Bakanlığı gıda güvenliği alanında sorumlu tek yetkili kamu birimi olacaktır. 2007
Gıda ve ambalaj maddelerinin piyasa denetimi yönetmeliği tam uyumlu değildir.	AB’ye Uyumlu olarak hazırlanan Yönetmelik Belediyenin dava açması üzerine Danıştay tarafından yürütmesi durdurulmuştur. Ancak, halen 560 sayılı KHK kapsamındaki iki yönetmelik ile işlemler yürütülmektedir.
Genetiği değiştirilmiş organizmalar (GDO) ve yeni gıdalara ilişkin, müktesebatın aktarılmasına dair bir ilerleme kaydedilmemiştir.	Biyogüvenlik Kanun Taslağı’ hazırlanmıştır. Görüşlere açılmıştır. 2007

Türkiye, mevzuatını tohum kalitesi ve çoğaltım materyalleri, bitki sağlığı, bitki koruma ve zirai karantina konularına ilişkin mevzuata uyumlaştırmamıştır.	-Bitki sağlığı Yasa Tasarısı hazırlanmıştır. -5553 sayılı Tohumculuk Kanunu 8 Kasım 2006 tarih ve 26340 sayılı Resmî Gazete Yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Yönetmelikleri hazırlanacaktır. 2007
Tarım ve Köyişleri Bakanlığı, merkezi ve yerel düzeyde güçlendirilmek zorundadır.	Bakanlığın yeniden yapılandırılması kanun taslağı hazırlanmış olup çalışmalar devam etmektedir. 2007-2009

13. Balıkçılık Faslında Kaydedilen Gelişmeler

Ortak Balıkçılık Politikasına uyum çalışmaları, TKB’lığı Koruma ve Kontrol Genel Müdürlüğü Su Ürünleri Hizmetleri Daire Başkanlığı tarafından, 2005 yılı Ocak ayı içerisinde başlayan “Türkiye’nin Su ürünleri Politikası Alanında AB Müktesebatına Yasal ve Kurumsal Uyumu” konulu eşleştirme projesi (TR-03-AG-01) ile paralel olarak yürütülmektedir. Bu projenin genel amacı su ürünleri sektörünün ulusal ekonomiye katkısını sürdürülebilir biçimde arttırmak ve sektörü Türkiye’nin Avrupa Birliği’ne katılımına hazırlamaktır. Avrupa Birliği tarafından finanse edilen, Hollanda, Almanya ve İsveç Konsorsiyumu tarafından yürütülen projenin bütçesi 2.410.726 Euro’dur. Projenin 4 bileşeni bulunmaktadır:

Bileşen: Kurumsal Güçlendirme, Mevzuat ve Yapısal Politika

Bileşen: Koruma, Kontrol ve Kaynak Yönetimi

Bileşen: Pazarın Ortak Örgütlenmesi

Bileşen: Bilgi Sistemi

Yukarıda belirtilen bileşenlerden sorumlu 4 adet Yerleşik Eşleştirme Danışmanı ve bunların yardımcıları ile, ilgili bileşenlerden sorumlu KKGM Su Ürünleri Hizmetleri Daire Başkanlığı’nda görevli eş danışmanlar eşleştirme projesi ekibini oluşturmaktadır. Proje ile ilgili çalışmalara TÜGEM, DİATK, TEDGEM, İl Müdürlükleri yanında DİE, Sahil Güvenlik gibi diğer kuruluşlarla sivil toplum

kuruluşları da katılmaktadır. Düzenli aralıklarla Türkiye’ye gelen kısa dönemli uzmanlarla, ilgili bileşenler içerisindeki spesifik konular hakkında seminerler düzenlenmektedir. Bu seminerlerden sonuncusu 19-21 Temmuz 2005 tarihlerinde İstanbul Pendik Veteriner Araştırma Enstitüsü’nde

“Su ürünleri Sektörünün AB Uygulamaları ve Türkiye’deki Uygulamaların Değerlendirilmesi” konusunda yapılmıştır. Ayrıca, 18-19 Temmuz 2005 tarihlerinde “Balıkçılık Sektörünün Yapısal Politikaları” konulu bir TAİEX semineri de İstanbul Denizcilik Ticaret Odası’nda düzenlenmiştir.

TKB’lığı Dış İlişkiler ve Avrupa Topluluğu Koordinasyon Dairesi, bu kapsamdaki mevzuat hazırlığı, eğitim seminerleri, toplantılar gibi çalışmalara bir AB Uzmanı ve bir AB Uzman Yardımcısı ile katılmaktadır. Mevcudun yeterli olmaması nedeni ile uzman/uzman yardımcılarının çalışmaları özellikle 1. Bileşen (Kurumsal Güçlendirme, Mevzuat ve Yapısal Politika) ile 3. Bileşen (Pazarın Ortak Örgütlenmesi) üzerine yoğunlaşmaktadır. Su Ürünleri Üretici Örgütlerine yönelik bir mevzuat çalışmalarına katılım sağlanmaktadır. Avrupa Birliği Resmi Gazetesi düzenli olarak kaydedilerek balıkçılık ile ilgili çıkan yeni mevzuatlar toplanmaktadır. Ülkemizdeki balık türlerinin bilimsel adlarını içeren bir liste oluşturulmuş, ayrıca www.fishbase.org gibi internet sitelerinden ülkemizdeki balıkların yaklaşık 800 kadar yerel isimlerini içeren bir liste hazırlanarak bu liste balıkçılık OPD grubuna verilmiştir. 04.05.2005 tarihinde Balıkçılık Eşleştirme Projesi “Ödeme Kurumu” hakkındaki toplantı Tarım ve Köyişleri Bakanlığında yapılmıştır ve toplantıya ödeme kurumu ve balıkçılık konularında çalışan uzman/uzman yardımcıları ile KKGM Su Ürünleri Hizmetleri Daire Başkanlığı’ndan katılım sağlanmıştır.

Su Ürünleri Hizmetleri Daire Başkanlığı tarafından hazırlanan mevzuat uyum çizelgeleri yeniden gözden geçirilerek gerekli düzeltmeler Su Ürünleri Hizmetleri Daire Başkanlığı’na bildirilmiştir. Bu konuda 54 adet AB mevzuatından 27 adedinin uyumsuz, 27 adedinin ise kısmen uyumlu olduğu bildirilmiştir. Bu mevzuatlar Tarım ve Köyişleri Bakanlığının internet sitesinde yayımlanmaktadır.

Projenin yürütülebilmesi için gerekli olan şartlardan birisi olan Su Ürünleri Genel Müdürlüğü’nün kurulmasıdır. Bu konu ile ilgili çalışmalar devam etmektedir.

Son Durum

15 Aralık 2006 tarihinde yapılan son AB Başkanlar zirvesinde Türkiye ile sürdürülen müzakerelerin 8 başlıkta dondurulması kararı alınmıştır.

2004 yılında AB’ye tam üye olan yeni üyelere yönelik olarak Ankara Anlaşması ek protokolu’nün Güney Kıbrıs Rum Devletine uygulanmayışı bahane edilerek, alınan siyasi bir karar sonucu, Tarım ve Kırsal Kalkınma ve Balıkçılık başlıklarının da içinde bulunduğu 8 başlıkta müzakerelerin dondurulması kararı alınmıştır. Ek protokol uygulanmadığı sürece, diğer başlıklarda açılan müzakereler tamamlansa bile kapanmayacağı da alınan kararlar arasındadır.

16.16. Türkiye Ziraat Odaları Birliği'nin Türkiye- Ab Tarım İlişkileri Hakkında Görüşleri

16.16.1. Müzakere Sürecinde TZOB'nin Fonksiyonu

Türkiye'deki bütün çiftçileri bünyesinde toplayan TZOB, Türkiye Ekonomik ve Sosyal Konsey'inin tarım kesimini temsil eden tek üyesidir. Avrupa Ekonomik ve Sosyal Komitesinin seçilmiş üyeleri ve Türkiye Ekonomik ve Sosyal Konsey'in seçilmiş üyelerinin oluşturduğu Türkiye-Avrupa Birliği Karma İstişare Komitesinde (KİK) Birliğimiz, Türk çiftçisini temsil etmekte ve bu Komitede alınan Kararlar AB kurumları üzerinde etkili olmaktadır. TZOB, KİK bünyesinde tarımın önemli konularında raporlar hazırlayarak AB Komisyonu ve Türk hükümetinin dikkatlerine sunmaktadır. TZOB 2006 yılında KİK'e "Kırsal Kalkınma" konusunda kapsamlı bir rapor hazırlamıştır.

TZOB, 3 Ekim 2005 tarihinde başlatılan tarama ve müzakere sürecinde özellikle tarım pozisyon belgesi ve etki analiz raporlarının hazırlanması konusunda katkıda bulunmayı bir görev saymaktadır. Böyle bir katılımı yapılacak çalışmalar, AB Komisyonunu etkilemesi açısından da faydalı olacaktır. Zira, bilindiği gibi, AB Komisyonunun yayımladığı "Sivil Toplum Diyaloğu" belgesinde, aday ülkelerle olan müzakerelerle ilgili çalışmalara Sivil Toplum Kuruluşlarının / meslek kuruluşlarının dahil edilmesi istenmektedir.

16.16.2. Tarım Müzakere Pozisyon Belgesi Konusunda Görüşümüz

Tarım pozisyon belgesi, müzakere sürecinde Türk mevzuatının AB müktesebatına ne şekilde ve hangi takvimde uyumunun sağlanacağı ve uygulama için nasıl bir kurumsal yapı oluşturacağı bilgilerini kapsayacaktır. Etki analizi sonuçlarına dayanılarak talep edilecek geçici düzenlemeler, hem süre hem de kapsam açısından sınırlamalara tabidir ve ilgili müktesebatın uygulanmasına dair ayrıntılı bir eylem planını gerektirir. Bu nedenle, istisna ve geçiş süresi taleplerinin sağlam verilere dayanması ve gerçek problemleri yansıtmaları halinde kabul edilebilecektir. Burada önemli olan husus talep edilecek istisnaların AB "İç Pazarı"nı etkilememesi konusudur.

AB kurumları ve üye ülkeler tarafından, aday ülkelere sunulan müzakere pozisyonlarına istinaden

hazırlanan ortak pozisyonda aday ülkelerden ek açıklamalar istenebilir. Ayrıca, bir müktesebat başlığına ait müzakere süreci geçici olarak kapatılsa bile, mevzuatta değişiklik yapıldığında, müzakereler tekrar açılabilir. Bu durumda aday ülkenin müzakere pozisyonunu ek açıklamalarla tekrar ortaya koyması gerekecektir. Ayrıca, aday ülkenin geçiş süresi veya istisna talep ettiği husustan vazgeçmesi halinde veya yeni sunduğu bilginin içeriği itibarıyla etkili olması halinde, pozisyon belgesi müzakereler esnasında değiştirilebilmektedir.

TZOB'nin bu sürecin her aşamasında bulunması gerekmektedir. Dolayısıyla süreç, aday ülkenin ve AB'nin karşılıklı olarak müzakere pozisyonları ortaya koyması şeklinde gerçekleştiğine göre Türkiye zaman içinde yeni pozisyon belgeleri ile AB'nin karşısına çıkabilecektir. Örneğin Slovenya, tarım başlığı altında 6 pozisyon belgesi sunmuştur.

16.16.3. Tarımsal Ürünlerin Tercihli Ticareti:

AB ile Türkiye arasında 1/98 sayılı Ortaklık Konseyi Kararı gereği tarım ürünlerinde tercihli bir ticaret uygulaması başlamıştır. Bu Karar 1/95 sayılı Gümrük Birliği kararından sonra devreye sokulmuştur. 1/98 sayılı Kararda AB'ye tanınan 19.500 ton et ithalatı kararı AB ülkelerindeki BSE hastalığı gibi çeşitli nedenlerden dolayı uygulanamamıştır. AB bu sebepten Türkiye'den 1998 yılından beri tazminat istemektedir. Bu konudaki müzakerelerin sürdürüldüğünü ve diğer ürünlerde taviz verilmesinin düşünüldüğü bilinmektedir.

Bu hususta taviz verilmesi ülkemizdeki üretimi olumsuz etkileyeceği için uygun görülmemektedir.

16.16.4. Katılım Öncesi Tarımda Sorunlar ve Yapısal Dönüşüm Önerileri

Bilindiği gibi AB'de Müktesebatın yarısını tarımsal mevzuatın oluşturduğu ve Türkiye'nin tarımsal yapısı AB'den çok farklı olduğu için uyumda en büyük zorluk ve en şiddetli etkilenme tarımda yaşanacaktır. Buna rağmen özellikle tarımda yapısal değişimlerin tatminkâr olduğunu söylemek mümkün değildir.

Tarımdaki yapısal sorunların asgariye indirilmesi ve AB'ye entegrasyonu için, sosyal politikalarla birlikte verimli bir üretimi ve rekabeti hedefleyen politikalar üretilip uygulanması gerekmektedir.

Başka bir ifadeyle Türkiye, bir taraftan OTP'ye uyumu, diğer taraftan öncelikle tarımın yapısından kaynaklanan kendine özgü sorunlarını çözmeyi hedefleyen bir strateji izlemelidir. Çünkü AB'ye üyelik durumunda ulusal öncelikler yerine Topluluk politikalarına uyum esas olacaktır.

Tarımda Ulusal önceliğimiz; kırsal kalkınma politikaları eşliğinde yapısal sorunlar giderilerek verimlilik düzeyinin artırılması, temel gıda maddeleri ve bazı stratejik ürünlerde kendine yeterlilik, kaliteli ve AB standartlarında üretim olmalıdır.

16.16.5. Tarımda AB ile yapısal farklılıklarımız

Türkiye'nin tarımsal yapısında başta nüfus ve işletme yapısı olmak üzere, destekleme politikası, teknoloji kullanımı, verimlilik, kalite ve standartlar açısından AB'den önemli farklılıklar bulunmaktadır. O nedenle bu farklılıklar, özellikle işletme yapılarımız ve verimlilik düzeylerimizle birlikte kalite ve standartlarımız uyumda sorun yaratabilecek durumdadır.

Yapılan tespitler gösteriyor ki, Ülkemizde mevcut 3.1 milyon tarım işletmesinin büyük çoğunluğu ekonomik ölçeklere göre küçük ve çok parçalı araziye sahip, verimli üretim koşulları olmayan işletmelerdir. Son Tarım Sayımı sonuçlarına göre tarım işletmelerimizin sahip olduğu arazi miktarı ortalama 60 dekar dolayındadır. Görülüyor ki çiftçilerimiz, AB'de ortalama büyüklüğü 180 dekara varan tarım işletmelerinin üçte biri kadar ve İtalya çiftçisi seviyesinde bir araziye sahiptir. Daha kötüsü, işletmelerimizin %16'sı 10 dekardan daha az araziye sahip cüce işletmelerden oluşmaktadır. Hayvancılık işletmeleri de benzer durumdadır. Halen işletme başına düşen büyük baş hayvan sayısı Ülkemizde 4 baş iken AB'de 44 baştır. Ancak sorun sadece işletmelerin küçüklüğünden kaynaklanmamaktadır. Yunanistan ve İtalya küçük işletmelerden oluşan bir yapıya sahip olmalarına rağmen ürettikleri katma değer bizden önemli miktarlarda yüksek düzeyde bulunmaktadır.

Bu yapıyla birlikte istikrarsız ve yanlış politikalar uygulandığından tarımda sermaye birikimi sağlanamamış, tarımsal yatırımlar ve girdi kullanımları yetersiz kalmış, modern bilgi ve teknoloji kullanımı da yaygınlaştırılamadığı için önemli bazı ürünlerin üretiminde verimlerimiz AB'nin çok gerisinde kalmıştır. Örnek vermemiz gerekirse; Ülkemizde dekara verimler buğdayda 210 kg, şeker pancarında 4 ton dolayında iken, AB'de buğdayda 600 kg ve şeker pancarında 5,5 ton dolayındadır. Hayvancılık ürünlerinden sütte büyük baş hayvan başına verim AB'de 6 ton dolayında iken Ülkemizde 2 tonun altındadır. Ette de durum bundan farklı değildir.

Verimlerin düşük olması nedeniyle Türkiye, ortalama işletme büyüklüğü aynı olan İtalya'nın iki katından fazla tarım arazisine sahip olduğu halde bu ülkenin % 65'i kadar tarımsal katma değer üretebilmektedir.

16.16.6. Tarım Sektöründe AB'ye Uyum

Mevcut durumda iklim ve ekolojik koşullar dolayısıyla yaş meyve ve sebze ürünleri, tütün, pamuk, fındık, incir, kayısı, çekirdeksiz kuru üzüm, koyun ve keçi eti gibi bir kısmı AB tarımını tamamlayıcı durumda olan ürünlerde AB ülkeleri karşısında rekabet üstünlüğümüz vardır.

Aslında AB'ye üyeliğin Türk tarımına etkileri, hangi şartlarda AB'ye girildiği ile de yakından ilgilidir. Bu konuda Türk tarımının durumu ile AB Ortak Tarım Politikasının reformlar sonucu alacağı şekil önem taşımaktadır. AB'de 1990'lı yıllardaki reformlar ve Gündem 2000 reformu yapılmadan önceki politikalara göre yapılan bazı araştırmaların sonuçları, üyeliğin Türk tarımına önemli yararlar sağlayabileceğini ortaya koymuşken, bu reform programlarından sonraki durumlara göre, özellikle AB fiyatlarının dünya fiyatlarına yaklaştırılması ve doğrudan ödemelerden yeni üyelerin tam olarak yararlandırılmaması gibi bazı sebeplerle, dünya fiyatlarına nazaran daha yüksek fiyatlara sahip ürünlerde tarım sektörümüzün ve Ülkemizin zarar görebileceği anlaşılmıştır.

Yapılan araştırmaların ortaya koyduğu sonuçlara göre, mevcut koşullarda üyelik durumunda, rekabet edilemediği için başta hayvancılık olmak üzere yağlı tohumlar, hububat ve tarımsal üretim değerinde genel olarak bir düşüş beklenmektedir.

Ancak verimlilik artırılırsa, bu sektörde belli bir üretim artışı olabilmektedir. Bu sonuç, AB ile entegrasyondan önce verimliliğin artırılmasının ne derece önemli olduğunu açık olarak göstermiştir.

Verimlilik artışı ve telafi edici alan ödemelerinden faydalanma halinde tarımsal gelirlerde belli bir iyileşme olabileceği dikkate alınarak, tarımda verimliliğimizi mutlaka artırmak durumundayız.

Fransa Çiftçi Konfederasyonu'ndan bir yetkili Ülkemizde 2003 yılı sonunda yapılan bir toplantıda, "AB'ye açılan kapılar cennete açılan kapılar değil" diyerek, "Portekiz'de 1985 yılında nüfusun %30'u tarımla uğraşırken AB'ye girmesinden bu yana geçen süre içinde köylü nüfusun yarısı yok oldu. Lizbon'un büyük binalarının gölgesinde topraksız ve işsiz insanlar gecekondlu kentleri yaptılar" uyarısında bulunmuştur. Bu konu Ülkemiz açısından da dikkatle değerlendirilmelidir.

Ülkemiz açısından en şanslı olduğumuz grup olan sebze ve meyve ürünleri her koşulda rekabet edebilir bir durum göstermektedir. Ancak bu grupta rekabet şansının iyi değerlendirilebilmesi için de, kalite ve standartların geliştirilmesi, bitki sağlık standartlarının AB'ye uyumlu hale getirilmesi

zorunludur. Bilindiği gibi yakın bir gelecekte Avrupa Birliği'ne yaş meyve ve sebze ihraç edenler, ürünlerinin “ İyi Tarım Teknikleri” ile üretildiğini, üretimde Avrupa Gıda Perakendecileri tarafından hazırlanan kriterlere (EUREPGAP kriterlerine) uyulduğunu belgelemek zorunda kalacaklardır.

16.16.7. Uyum İçin Yapılması Gerekenler Ve Yapısal Dönüşüm

Görülüyor ki, AB'ne girildiğinde avantajlardan yararlanmak ve dezavantajlı durumları asgariye indirmek üzere Türkiye, tarımını üyeliğe hazırlamak durumundadır. Bu hususta öncelikle müktesebatın uyumlu hale getirilmesi, tarımsal kayıt ve istatistiklerin daha sağlıklı duruma sokulması, ayrıca işletme yapılarımızın iyileştirilmesi ve tarımın rekabet edebilir bir üretim yapısına ulaştırılması yönündeki çalışmalara hız verilmesi gerekmektedir.

TZOB mevcut çiftçi kayıt sistemini en sağlıklı hale getirmek üzere bir proje başlatmıştır. Bu projeyle 6964 sayılı Kuruluş Kanunuyla kendine verilen görevi hakkıyla yapmayı ve önümüzdeki süreçte bazı AB ülkelerindeki benzer kuruluşlarda olduğu gibi entegre ve idare kontrol sisteminin bir parçası olmayı amaçlamıştır.

Diğer taraftan yapısal uyum açısından önemli bir konu olan gizli işsizliğin azaltılması ve tarımda işgücü verimliliğinin artırılması da öncelikli hedefler arasında sayılmalıdır. Tarımsal işletme yapısındaki sorunların kaynağında yer alan bu konuyu kısa vadede çözmeye imkânı olmamakla birlikte, çözümü imkânsız bir sorun olarak değerlendirme yanlışlığına son vermeli, katılım sürecinde artık bu konuda ilerleme kaydetmeliyiz.

Özetlememiz gerekirse; AB'nin kuruluş yıllarında ortaya konulan politikaların hedefi olan tarımda modernleşme suretiyle verimlilik, kalite ve standartları geliştirme, üretici refahını artırma, önümüzdeki yıllarda tarım politikamızın ana amacı olmalıdır. Bunun için AB imkânları ile ulusal imkânlarımızı seferber etmeliyiz.

Ön Ulusal Kalkınma Planı'nda belirlenen strateji ve gelişme eksenleri arasında sayılan;

- İşletmelerin rekabet gücünün artırılması,
- İnsan kaynaklarının geliştirilmesi ve istihdamın artırılması,
- Çevrenin korunması ve alt yapı hizmetlerinin iyileştirilmesi,

- Kırsal kalkınmanın hızlandırılması

suretiyle önümüzdeki on yıl içinde tarımda bir yapısal dönüşümü gerçekleştirmeye çalışmalıyız.

Bu konuda yapılacak çalışmaları başlıklar halinde şu şekilde ifade edebiliriz:

- Daha rekabetçi bir konuma gelebilmek için her şeyden önce tarımsal yapımızı iyileştirmeliyiz. Bu konuda tarım işletmelerinin, üretim ve pazarlamayla ilgili yapının rasyonel bir dönüşüme tabi tutulması gerekmektedir. Çeşitli ürünlerin değişik bölgelerde taşıdığı öneme göre işletme planlaması yapılması yoluyla işletmelerin daha rasyonel çalışmaları için yol gösterici olmak üzere bu ürünlerin işleme, pazarlama koşullarını iyileştirmek için gerekli önlemleri ortaya koyabilmek açısından plan ve projeler geliştirilmelidir.
- İşlemeye elverişli olmayan arazilerde işlemeli tarıma son vermeliyiz. Bunun için öncelikle bu tür arazilerin belirlenmesi gerekmektedir.
- Verim ve üretimi artırmak üzere en önemli potansiyel olan sulanabilecek yaklaşık 4 milyon hektar alanı sulamaya açmalıyız. Bu amaçla kamu yatırımlarından tarıma ayrılan payın mutlaka artırılması gerekmektedir.
- Üretimde verimliliği artırmak için girdileri daha etkin kullanmak, modern yöntem ve araçların kullanımını yaygınlaştırmak, tarımsal eğitim-yayım ve danışmanlık hizmetlerini daha etkin hale getirmek, gelişen tarımsal teknolojiyi uygulamak zorundayız. TKB ve TZOB olarak işbirliği halinde eğitim ve danışmanlık hizmetlerini rasyonel bir çizgiye getirecek bir plan dahilinde çalışmalara başlanmalıdır.
- İşgücü verimliliğini artırmak ve atıl işgücünü (gizli işsizliği) azaltmak üzere tarımsal kalkınma ve kırsal kalkınma politikalarını AB’de olduğu gibi bir bütün olarak belirleyip uygulamalıyız. Bu nedenle kırsal alanlarda KOBİ’lerin kurulma ve gelişmelerini sağlayacak yatırım ortamını oluşturmak, ekonomik ve teknik altyapıyı geliştirmek, kırsal turizm, seracılık, arıcılık, hayvancılık alanlarında üretim ve işleme koşullarını iyileştirecek kredi olanakları yaratmak büyük önem taşımaktadır.
- Hayvancılık ürünleri, hububat ve yağlık bitkiler gibi temel gıda niteliği taşıyan fakat rekabet gücümüz zayıf olan ürünlerin üretim ve verimlerinin artırılmasını teşvik edici politikalara ağırlık vermeye devam etmeliyiz.

- AB’de açığı olan tamamlayıcı ürün niteliğindeki ürünlerin üretimlerini artırmalıyız. Buna örnek olarak koyun ve keçi yetiştiriciliğinde yeni destekler gündeme gelmelidir.
- Köylerimiz ve kırsal alanın altyapısının tamamlanması veya modernize edilmesi suretiyle, köylerimizdeki yaşam kalitesi yükseltilmeli, kırsal alanı daha iyi yaşanabilir hale getirmeliyiz. Bu sayede kırdan kente göçü etkileyen bir unsur ortadan kaldırılmış olur. Bunun için TKB öncülüğünde ilgili Bakanlıkların işbirliğinin sağlanmasını bekliyoruz. Bu hizmetlerle birlikte özellikle sulama ve arazi iyileştirme ve ıslahı konusunda hizmet beklenen Kırsal Kalkınma Genel Müdürlüğü’nün bir an önce kurulması önem taşımaktadır.
- Yapısal dönüşüm, alt yapı yatırımları ve hizmetlerinin geliştirilmesi yanında, bizi Ortak Tarım Politikasına daha çok yaklaştıracak uygulamaları belli bir program dahilinde devreye sokmamız için zamanın artık geldiğine inanıyoruz. Strateji belgesi ve kısa zamanda yürürlüğe girmesi beklenen Tarım Kanunu etkin bir biçimde uygulanarak bu yolda ilerleme sağlanmalıdır.
- İşletme yapılarımızın iyileştirilmesi, küçük işletmelerin ekonomik ölçeklere uygun hale gelmesi, bölünmüş tarım arazilerinin birleştirilmesi için, AB ülkelerinde özellikle Fransa’da 40 yılı aşan bir süredir başarıyla uygulanan “arazi düzenleme kuruluşları” oluşturulmalıdır. Bu konuda sadece mevzuat düzenlemesi ve Yönetmelik yayımlanması ile yetinmemeliyiz. Amaçlanan hedefe ulaşılabilmesi için, söz konusu faaliyetleri (araziyi satın alma, gerekiyorsa ıslah etme işlemlerini) düzenleyici bir teşkilatın (arazi ofisinin) ve kredileme sisteminin oluşturulması gerekmektedir.
- Dünyada son yıllarda meydana gelen bilimsel ve teknolojik gelişmelerle biyoloji ve genetik biliminin tarımda yeni uygulama alanları bulması sonucunda gelişmiş ülkelerle verimlilik açısından giderek büyüyen açığın kapatılması için tarımsal teknolojiyi sadece satın alan değil, üreten bir ülke durumuna gelmemiz gerekmektedir. Bu nedenle sadece Ar-Ge harcamalarının artırılması, TKB bünyesindeki araştırma enstitülerinin kapatılması yerine modernleştirilerek daha etkin bir şekilde çalıştırılmasını talep ediyoruz.
- Yapısal dönüşümün gerçekleşmesi bu konuyla ilgili bütün tedbirlerin alınması gerek ulusal gerekse AB’den yeterli kaynak sağlanmasıyla mümkün olacaktır.

Kaynaklar:

1-Tarım ve Köyişleri Bakanlığı;

a) II. Tarım Şurası Sonuç Raporu, 2004 Ankara

b) Dış İlişkiler ve AB Koordinasyon Dairesi Başkanlığı verileri

18. “2003-2006” Tarım Sektöründeki Yasal Düzenlemeler

18.1. “2003” Tarım Sektöründeki Yasal Düzenlemeler

Ocak Ayında Resmi Gazete’de Yayımlanan Kanun, Karar, Yönetmelik ve Tebliğler

11 Ocak 2003

Tebliğ

Konya İli Gümrük Müdürlüğü’nün Canlı Hayvan İhracına Yetkilendirilmesi Hakkında Tebliğ
(No: 2002/71)

15 Ocak 2003

Milletler arası antlaşma

2002/4953 Türkiye Cumhuriyeti Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı ile İran İslam Cumhuriyeti Tarım Seferberliği Bakanlığı Arasında İmzalanan Tarım Alanında Teknik, Bilimsel ve Ekonomik İşbirliği Mutabakat Zaptı ve Türkiye Cumhuriyeti ile İran İslam Cumhuriyeti Hükümeti Arasında İmzalanan Veterinerlik Alanında Mutabakat Zaptı’nın Onaylanması Hakkında Karar

17 Ocak 2003

Bakanlar Kurulu Kararı

— **2003/5145** 1479 Sayılı Esnaf ve Sanatkarlar ve Diğer Bağımsız Çalışanlar Sosyal Sigortalar Kurumu Kanunu ile 2926 Sayılı Tarımda Kendi Adına ve Hesabına Çalışanlar Sosyal Sigortalar Kanununa Göre Yaşlılık, Malullük ve Ölüm Aylığı Bağlanmış ve Bağlanacak Olanlara Sosyal Destek Ödemesi Yapılmasına İlişkin Karar

— **2003/5146** 506 Sayılı sosyal Sigortalar kanunu ile 2925 Sayılı Tarım İşçileri Sosyal Sigortalar Kanununa Göre Gelir ve Aylık Alanlara Sosyal destek Ödemesi Yapılmasına İlişkin karar

Tebliğ

Polonya Cumhuriyeti Menşeli Bazı Tarım ve İşlenmiş Tarım Ürünleri İthalatında Tarife Kontenjanı Uygulanmasına İlişkin Tebliğ

21 Ocak 2003

Yönetmelik

Zirai Karantina Yönetmeliğinde Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik

22 Ocak 2003

Milletlerarası Antlaşma

2002/5127 Türkiye Cumhuriyeti Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı Koruma ve Kontrol Genel Müdürlüğü ile Bosna ve Hersek Devlet Veterinerlik Ofisi Arasında Veterinerlik Alanında İşbirliği Protokol’ünün Onaylanması Hakkında karar

26 Ocak 2003

Yönetmelik

Tarım İşletmelerinin Yeterli Tarımsal Varlığa Sahip Olup Olmadığının Tespitine Dair Yönetmelik

31 Ocak 2003

Yönetmelik

Kırmızı Et ve Et Ürünleri Üretim Tesislerinin Kuruluş, Açılış, Çalışma ve Denetleme Usul ve

Esaslarına Dair Yönetmeliğin 4 üncü Maddesinde Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik

**Şubat Ayında Resmi Gazete’de Yayımlanan Kanun,
Karar, Yönetmelik ve Tebliğler**

05 Şubat 2003

Bakanlar Kurulu Kararı

2003/5203 Fındık Üreticisinin 2002 Yılındaki Gelir Kaybının Telafi Edilmesi Amacıyla Ek Ödeme Yapılmasına İlişkin Karar

Bakanlar Kurulu Kararı

2003/5222 Fındık Üreticisinin Fiyat Hareketlerinden Korunması ve Tarım Reformu Uygulama Projesi Gözetilerek Piyasa İstikrarının Sağlanması Amacıyla, Arz Fazlası 2002 Yılı Ürünü Kabuklu Fındığın Devlet Adına Satın Alınmasına İlişkin Karar

07 Şubat 2003

Karar

Tütün, Tütün Mamulleri ve Alkollü İçkiler Piyasası Düzenleme Kurulu Kararı (No:221)

08 Şubat 2003

Bakanlar Kurulu Kararı

2003/5156

— Tarım ve Köyişleri Bakanlığının Doğrudan Merkeze Bağlı Taşra Birimleri İle İl Tarım Müdürlüklerine Bağlı Taşra Birimlerinin Kaldırılması ve Doğrudan Merkeze Bağlı Taşra Birimlerinin Birleştirilmeleri Suretiyle Değiştirilmeleri Hakkında Karar

— Tohumluk Yetiştiricileri Tarafından Ödenecek Tarla Muayene, Laboratuvar Analiz ve Test Ücretleri Hakkında Tebliğ (No: 2003/2)

10 Şubat 2003

Bakanlar Kurulu Kararı–2003/5190

Tohumluk Olmayan Ekmeklik Buğday İthalatında Tarife Kontenjanı Uygulanması Hakkında Kararın Yürürlüğe Konulması Hakkında Karar

22 Şubat 2003

Tebliğ

Yem Katkıları ve Premikslerin Üretimi, İthalatı, Satışı ve Kullanımı Hakkında (2003/1) Sayılı Tebliğ’de Değişiklik Yapılmasına Dair Tebliğ (No: 2003/5)

**Mart Ayında Resmi Gazete’de Yayımlanan Kanun,
Karar, Yönetmelik ve Tebliğler**

04 Mart 2003

Tebliğ

Yaş İpekböceği Kozası Üreticisinin Desteklenmesine ve Doğrudan Destek Ödemesi İçin Gerekli Finansman ile Bursa Koza Tarım Satış Kooperatifleri Birliği (Kozabirlik) Tarafından Yaş

İpekböceği Kozası Üreticilerine Ücretsiz Dağıtılmak Üzere İthal Edilen İpekböceği Tohumu Bedellerinin Destekleme ve Fiyat İstikrar Fonundan Karşılanmasına İlişkin Bakanlar Kurulu Kararı Uygulama Tebliği (No: 2003/1)

12 Mart 2003

Tebliğ

Kimyevi Gübre Denetimleri Sırasında Alınacak Numunelerin Analizlerinin Yaptırılacağı Analiz ve Referans Kurum Laboratuvarları İle Analiz Ücretleri Hakkında Tebliğ (No: 2003/8)

17 Mart 2003

Tütün, Tütün Mamulleri ve Alkollü İçkiler Piyasası Düzenleme Kurulu Kararı

2002 Ürünü Üretici Tütünlerinin Katoloğa Dayalı Açık Arttırma Yöntemi İle Satışı Hakkında Tütün, Tütün Mamulleri ve Alkollü İçkiler Piyasası Düzenleme Kurulu Kararı

18 Mart 2003

Yönetmelik

Su Ürünleri Yönetmeliğinde Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik

23 Mart 2003

Yönetmelik

Zirai Karantina Yönetmeliğinde Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik

**Nisan Ayında Resmi Gazete’de Yayımlanan Kanun,
Karar, Yönetmelik ve Tebliğler**

10 Nisan 2003

Yönetmelik

Tütün Mamulleri İle İlgili Fabrikaların Kurulmasına, Bu Mamullerin Üretimine, İç ve Dış Ticareti ve Denetlenmesine İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik

Tütün, Tütün Mamulleri ve Alkollü İçkiler Piyasası Düzenleme Kurulu Kararı

Tütün Mamulleri İle İlgili Fabrikaların Kurulmasına, Bu Mamullerin Üretimine, İç ve Dış Ticareti Denetlenmesine, İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik’in 10. Maddesinin Uygulanması İle İlgili Tütün, Tütün Mamulleri ve Alkollü İçkiler Piyasası Düzenleme Kurulunun 317 Sayılı kararı

11 Nisan 2003

Yönetmelik

2003/5407 Hayvan Sağlığı ve Zabıtası Yönetmeliğinde Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik

14 Nisan 2003

Tebliğ

Tarımsal Ürünlerde İhracat İadesi Yardımlarına İlişkin Para-Kredi ve Koordinasyon Kurulu Tebliği (No: 2003/1)

15 Nisan 2003

Yönetmelik

Tütün, Tütün Mamulleri ve Alkollü İçkiler Piyasası Düzenleme Kurumu Bütçe ve Muhasebe Yönetmeliği

16 Nisan 2003

Yönetmelikler

- Kanatlı Hayvan Eti ve Et Ürünleri Üretim Tesislerinde Kuruluş, Açılış, Çalışma ve Denetleme Usul ve Esaslarına Dair Yönetmelikte Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik
- Tarımdan Sayılan İşçilerde Çalışan İşçilerin Çalışma Koşullarına İlişkin Yönetmelik

17 Nisan 2003

Bakanlar Kurulu Kararı

2003/5446 Destekleme Alımı Tütün Stoklarında Bulunan Tütünlere İlişkin Karar

18 Nisan 2003

Yönetmelik

Tarım veya Orman Traktörlerinde Kullanılan Dizel Motorlardan Çıkan Kirlетici Emisyonlara Karşı Alınacak Tedbirler İle İlgili Tip Onayı Yönetmeliği (77/537/AT)

22 Nisan 2003

Yönetmelik

Tarımda Kullanılan Organik, Organomineral, Toprak Düzenleyicileri ve Mikrobiyal Gübrelerin Üretimi, İthalatı, İhracatı, Piyasaya Arzı ve Denetimine Dair Yönetmelik

**Mayıs Ayında Resmi Gazete’de Yayımlanan Kanun,
Karar, Yönetmelik ve Tebliğler**

02 Mayıs 2003

Bakanlar Kurulu Kararı

2003/5513 Hayvancılığın Desteklenmesi Hakkında Kararda Değişiklik Yapılmasına İlişkin Karar

Bakanlar Kurulu Kararı

2003/5514 Tarımsal Faaliyette Kullanılan Mazot İçin Çiftçilere Destekleme Ödemesi Yapılmasına İlişkin Karar

Yönetmelikler

- Tütün, Tütün Mamulleri ve Alkollü İçkiler Piyasası Düzenleme Kurumu Disiplin Amirleri Yönetmeliği
- Tütün, Tütün Mamulleri ve Alkollü İçkiler Piyasası Düzenleme Kurumu Sicil Amirleri Yönetmeliği

06 Mayıs 2003

Bakanlar Kurulu Kararı

2003/5516 Tütün Üretiminden Vazgeçip Alternatif Ürün Yetiştiren Üreticilerin Desteklenmesine Dair Kararda Değişiklik Yapılmasına İlişkin Karar

08 Mayıs 2003

Tebliğ

Kataloga Dayalı Açık Artırma Yöntemi İle Pazarlanacak 2002 Ürünü Üretici Tütünlerine İlişkin Açık Artırma Başlangıç Fiyatları Hakkında Tebliğ

14 Mayıs 2003

Tebliğler

— 2003 Yılı Şekerpancarı Üretimi Kotalarının Daraltılmasıyla Oluşacak Alanlarda Alternatif Ürün Olarak Mısır, Ayçiçeği, Soya Fasulyesi ve Yem Bitkisi Ekimi Yapan Üreticilere Bir Defaya Mahsus Olmak Üzere Yapılacak Telfi Edici Ödemeye Dair 28/042003 Tarihli ve 2003/5512 Sayılı Bakanlar Kurulu Kararı Uygulama Tebliğı (No: 2003/14)

— Tütün Üretiminden Vazgeçip Alternatif Ürün Yetiştiren Üreticilerin Desteklenmesine Dair Kararın Uygulanmasına İlişkin Tebliğ (No: 2003/15)

15 Mayıs 2003

Yönetmelik

2003/5575 Hayvan Sağlığı ve Zabıtası Yönetmeliğinde Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik

21 Mayıs 2003

Yönetmelik

Bitki Çeşitlerinin Tescil Edilmesine İlişkin Yönetmelikte Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik

22 Mayıs 2003

— Tarımsal Amaçlı Kooperatiflere Kullandırılacak Kredilere İlişkin Yönetmelikte Değişiklik Yapılmasına Dair

Yönetmelik

25 Mayıs 2003

Arıcılık Yönetmeliğı

29 Mayıs 2003

Bakanlar Kurulu Kararı

Tarımsal Faaliyette Kullanılan Mazot İçin Çiftçilere Destekleme Ödemesi Yapılmasına İlişkin Bakanlar Kurulu Kararı

Tebliğ

Kararı Uygulama Tebliğı (No: 2003/17)

31 Mayıs 2003

Bakanlar Kurulu Kararı

2003/5598 Tarım Reformu Uygulama Alanı Toprak Normu Esasları'nın Yürürlüğe Konulması Hakkında Karar

**Haziran Ayında Resmi Gazete'de Yayımlanan Kanun,
Karar, Yönetmelik ve Tebliğler**

04 Haziran 2003

Yönetmelik

Tekel Ürünleri Toptan Satıcılığı Hakkında Yönetmelik

08 Haziran 2003

Tebliğ

2000/467 Sayılı Hayvancılığın Desteklenmesi Hakkında Bakanlar Kurulu Kararına Uygulama Esasları Tebliği (No:2003/16)

11 Haziran 2003

Bakanlar Kurulu Kararı

2003/5599 3083 Sayılı Sulama Alanlarında Arazi Düzenlemesine Dair Tarım Reformu Kanunu Uyarınca Uygulama Alanı İlan Edilmiş Bulunan Şanlıurfa İli'nde Yeni Yerleşim Birimleri Kurulması ve Söz Konusu Yerleşim Birimlerinin Uygulama Alanı Olarak Tespit Edilmesine İlişkin Karar

13 Haziran 2003

Yönetmelik

Tarım Arazilerinin Korunması ve Kullanılmasına Dair Yönetmelik

14 Haziran 2003

Bakanlar Kurulu Kararı

2003/5658 Tiftik Üreticisinin Desteklenmesine ve Doğrudan Destek Ödemeleri İçin Gerekli Finansmanın Destekleme ve Fiyat İstikrar Fonu'ndan Karşılanmasına İlişkin Karar

25 Haziran 2003

Yönetmelik

Tekerlekli Tarım veya Orman Traktörlerinin Bazı Aksamaları ve Karakteristikleri ile İlgili Tip Onayı Yönetmeliği (89/173/AT)

26 Haziran 2003

Tebliğ

Türk Gıda Kodeksi Bitki Adı ile Anılan Yemeklik Yağlar Tebliğinde Değişiklik Yapılması Hakkında Tebliğ (No: 2003/19)

30 Haziran 2003

Tebliğ

— Yeter Gelirli Tarımsal İşletme Büyüklüklerinin Tespitine Dair Tebliğ (No: 2003/20)

**Temmuz Ayında Resmi Gazete’de Yayımlanan Kanun,
Karar, Yönetmelik ve Tebliğler**

01 Temmuz 2003

Yönetmelik

Suni Tohumlama, Tabi Tohumlama, Ovum ve Embriyo Transferi Faaliyetlerinin Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik.

06 Temmuz 2003

Yönetmelik

Zirai Karantina Yönetmeliği.

18 Temmuz 2003

Tebliğ 308

Sayıli Tohumlukların Tescil, Kontrol ve Sertifikasyonu Hakkında Kanuna Tabi Tohumluk Çeşitleri Hakkında Tebliğ. (No: 2003/22)

24 Temmuz 2003

Tebliğ 2000/467

Sayıli Hayvancılığın Desteklenmesi Hakkında Bakanlar Kurulu Kararının Uygulama Esasları Tebliğinde Değişiklik Yapılması Hakkında Tebliğ. (No: 2003/27)

26 Temmuz 2003

Tebliğ

Sığır Somatotropin Hormonunun Yasaklanması Hakkında Tebliğ.

29 Temmuz 2003

Kanun 4950

Su Ürünleri Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun.

30 Temmuz 2003

Kanun 4955

Tütün, Tütün Mamulleri, Tuz ve Alkol İşletmeleri Genel Müdürlüğü'nün Yeniden Yapılandırılması İle Tütün ve Tütün Mamullerinin Üretimine, İç ve Dış Alım ve Satımına, 4046 Sayılı Kanunda ve 233 Sayılı Kanun Hükmünde Kararnamede Değişiklik Yapılmasına Dair Kanuna Bir Geçici Madde Eklenmesi Hakkında Kanun.

**Ağustos Ayında Resmi Gazete'de Yayımlanan Kanun,
Karar, Yönetmelik ve Tebliğler**

01 Ağustos 2003

Tebliğ

Tiftik Üreticilerinin Desteklenmesine ve Doğrudan Destek Ödemeleri İçin Gerekli Finansmanın Destekleme ve Fiyat İstikrar Fonu'ndan Karşılanmasına İlişkin Bakanlar Kurulu Kararı Uygulama Tebliği (No: 2003/1)

03 Ağustos 2003

Bakanlar Kurulu Kararı

2003/5869 Hırvatistan Cumhuriyeti Menşeli Bazı Tarım ve İşlenmiş Tarım Ürünleri İthalatında Tarife Kontenjanı Uygulanması Hakkında Karar

05 Ağustos 2003

Yönetmelik

Pamuk Ekilişlerinde Zararlı Olan Pembekurt (*Pectinophora Gossypiella Saund.*) (Lepidoptera; Gelechiidae) Hakkında Yönetmelik

08 Ağustos 2003

Yönetmelik

Tekerlekli Tarım veya Orman Traktörlerinin Devrilmeye Karşı Koruma Çerçevesi ile İlgili Tip Onayı Yönetmeliğinde (Statik Deney) Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik (79/622/AT)

10 Ağustos 2003

Yönetmelik

Tekerlekli Tarım veya Orman Traktörlerinin Devrilmeye Karşı Koruma Çerçevesi ile İlgili Tip Onayı Yönetmeliğinde Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik (77/536/AT)

21 Ağustos 2003

Yönetmelik

— Tütün, Tütün Mamulleri ve Alkollü İçkiler Piyasası Düzenleme Kurumu Sicil Amirleri Yönetmeliğinde Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik

— Tütün, Tütün Mamulleri ve Alkollü İçkiler Piyasası Düzenleme Kurumu Disiplin Amirleri Yönetmeliğinde Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik

22 Ağustos 2003

Yönetmelik

Organik Tarımın Esasları ve Uygulanmasına İlişkin Yönetmelikte Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik

**Eylül Ayında Resmi Gazete’de Yayımlanan Kanun,
Karar, Yönetmelik ve Tebliğler**

03 Eylül 2003

Bakanlar Kurulu Kararı

2003/6063 2003 Dönemi Haşhaş Kapsülü ve Tohumu Alımı ve Satımı Hakkında Karar

04 Eylül 2003

Bakanlar Kurulu Kararı

2003/ 6039 Macaristan Cumhuriyeti Menşeli ve Çıkışlı Bazı Tarım ve İşlenmiş Tarım Ürünleri İthalatında Tarife Kontenjanı Uygulanması Hakkında Kararda Değişiklik Yapılmasına Dair Karar

— İthal ve İhraç Edilecek Gıdaların Giriş ve Çıkış Kapılarının Tespit ve İlanına Dair Tebliğ’de Değişiklik Yapılması Hakkında Tebliğ (No: 2003/ 32)

21 Eylül 2003

Macaristan Cumhuriyeti Menşeli ve Çıkışlı Bazı Tarım ve İşlenmiş Tarım Ürünleri İthalatında Tarife Kontenjanı Uygulanmasına İlişkin Tebliğ

**Ekim Ayında Resmi Gazete’de Yayımlanan Kanun,
Karar, Yönetmelik ve Tebliğler**

01 Ekim 2003

Bakanlar Kurulu Kararı

2003/6197 Kütlü Pamuk, Yağlık Ayçiçeği, Soya Fasulyesi, Kanola ve Zeytinyağı Üreticilerine Destekleme Primi Ödenmesine Dair Karar

**Kasım Ayında Resmi Gazete’de Yayımlanan Kanun,
Karar, Yönetmelik ve Tebliğler**

08 Kasım 2003

Bakanlar Kurulu Kararı

2003/6276 Kütlü Pamukların Kirlenmesinin Önlenmesi İçin Alınacak Tedbirlere Dair Karar’da Değişiklik Yapılmasına İlişkin Karar

12 Kasım 2003

Yönetmelik

Tarımsal Sulama Elektrik Tesisleri Yapım Yönetmeliğinin Yürürlükten Kaldırılması Hakkında Yönetmelik

18 Kasım 2003

Bakanlar Kurulu Kararı

2003/6399 506 Sayılı Sosyal Sigortalar Kanunu ve 2925 Sayılı Tarım İşçileri Sosyal Sigortalar Kanununa Göre Sigortalı ve Hak Sahibi Olan kişilere, Bu Kanunlar Gereğince Bağlanan Gelir ve Aylık Ödeme Tarihlerinin Belirlenmesine İlişkin 24/12/2002 Tarihli ve 2002/5001 Sayılı Kararnamede Değişiklik Yapılmasına İlişkin karar

Bakanlar Kurulu Kararı

2003/6400 Yaş Çay Üreticilerine 2003 Yılı Ürünü Destekleme Primi Ödenmesine İlişkin kararda Değişiklik Yapılmasına Dair Karar

**Aralık Ayında Resmi Gazete’de Yayımlanan Kanun,
Karar, Yönetmelik ve Tebliğler**

06 Aralık 2003

Yönetmelik

— Çay işletmeleri Genel Müdürlüğü Mamullerinin Toptan Satışıyla İlgili Yönetmeliğinde Değişiklik Yapılmasıyla İlgili Yönetmelik

09 Aralık 2003

Kurul Kararı

Tütün, Tütün Mamulleri ve Alkollü İçkiler Piyasası Düzenleme Kurulunun 528 Sayılı Kurul Kararı

11 Aralık 2003

Kurul Kararı

Tütün, Tütün Mamulleri ve Alkollü İçkiler Piyasası Düzenleme Kurulunun 551 Sayılı Kurul Kararı

16 Aralık 2003

Yönetmelik

Zirai Karantina Yönetmeliğinde Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik

24 Aralık 2003

Bakanlar Kurulu Kararı

2003/6580 Tohumluk Olmayan Beyaz Arpa İthalatında Tarife Kontenjanı Hakkındaki Karar

30 Aralık 2003

Bakanlar Kurulu Kararı

2003/6573 Polonya Cumhuriyeti Menşeli Bazı Tarım ve İşlenmiş Tarım Ürünleri İthalatında Tarife Kontenjanı Uygulaması Hakkındaki Karar

Yönetmelik

Tütün Üretimi, Üretici Tütünlerinin Pazarlanması, İç ve Dış Ticareti, Denetimi ve Tütün Ekspertizi ile İlgili Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelikte Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik

31 Aralık 2003

Tebliğ

Tohumluk Olmayan Beyaz Arpa İthalatında Tarife Kontenjanı Uygulamasına İlişkin Tebliğ

18.2. “2004” Tarım Sektöründeki Yasal Düzenlemeler

**Ocak Ayında Resmi Gazete’de Yayımlanan Kanun,
Karar, Yönetmelik ve Tebliğler**

02 Ocak 2004

Yönetmelik

2003/6562 Hayvan Sağlığı ve Zabıtası Yönetmeliğinde Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik

Kurul Kararı

Tütün, Tütün Mamulleri ve Alkollü İçkiler Piyasası Düzenleme Kuruluna Ait 587 ve 588 Sayılı Kurul Kararı

03 Ocak 2004

Bakanlar Kurulu Kararı

2003/6672 Hayvancılığın Desteklenmesi Hakkında Kararda Değişiklik Yapılmasına İlişkin Karar

Bakanlar Kurulu Kararı

2003/6676 Tohumluk Olmayan Ekmeklik Buğday İthalatında Tarife Kontenjanı Uygulanması Hakkında Karar

Bakanlar Kurulu Kararı

2003/6679 Kütlü Pamuk, Yağlık Ayçiçeği, Soya Fasulyesi, Kanola ve Zeytinyağı Üreticilerine Destekleme Primi Ödenmesine Dair Kararda Değişiklik Yapılmasına İlişkin Karar

09 Ocak 2004

Kurul Kararı

Tütün, Tütün Mamulleri ve Alkollü İçkiler Piyasası Düzenleme Kuruluna Ait Kurul Kararı

14 Ocak 2004

Yönetmelik

Tarım ve Köyişleri Bakanlığı Tarım Reformu Genel müdürlüğü Personeli Görevde Yükselme Yönetmeliğinde Değişiklik Yapılması Hakkında Yönetmelik

16 Ocak 2004

Yönetmelik

Su Ürünleri Üretim Yerlerinin Kiraya Verilmesine Bağlı Yönetmelik

Tebliğ

Tohumluk Olmayan Ekmeklik Buğday İthalatında Tarife kontenjanı Uygulanmasına İlişkin Tebliğ

21 Ocak 2004

Yönetmelik

Mera Yönetmeliğinin 8. Maddesinde Değişiklik Yapılması Hakkında Yönetmelik

**Şubat Ayında Resmi Gazete’de Yayımlanan Kanun,
Karar, Yönetmelik ve Tebliğler**

11 Şubat 2004

Tebliğ

Türk Gıda Kodeksi Hayvansal Kökenli Gıdalarda Veteriner İlaçları Maksimum Kalıntı Limitleri Tebliğinde Değişiklik Yapılması Hakkında Tebliğ (No: 32004/14)

14 Şubat 2004

Bakanlar Kurulu Kararı

2004/6762 Tiftik ve Yaş İpekböceği Kozası Üreticilerine Yapılacak Doğrudan Destek Ödemeli İçin Gerekli Finansman ile Bursa Koza Tarım Satış Kooperatifleri Birliği (Kozabirlik) Tarafından Yaş İpekböceği Kozası Üreticilerine Ücretsiz Dağıtılacak İpekböceği Tohumu Bedellerinin Destekleme ve Fiyat istikrar Fonundan Karşılanmasına İlişkin Kararın Yürürlüğe Konulması Hakkında Karar

15 Şubat 2004

Yönetmelik

Su Ürünleri Yönetmeliğinde Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik

17 Şubat 2004

Yönetmelik

Tohumluk Kontrolör Yönetmeliği

18 Şubat 2004

Yönetmelik

Tarımsal Kaynaklı Nitrat Kirliliğine Karşı Suların Korunması Yönetmeliği

20 Şubat 2004

Tebliğ

Kimyevi Gübre Denetimleri Sırasında Alınacak Numunelerin Analizlerinin Yaptırılacağı Analiz ve Referans Kurum Laboratuvarları ile Analiz Ücretleri Hakkında Tebliğ (No: 2004/6)

21 Şubat 2004

Yönetmelik

Tütün Mamulleri İle İlgili Fabrikaların Kurulmasına, Bu Mamullerin Üretimine, İç ve Dış Ticareti ve Denetlenmesine İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelikte Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik

25 Şubat 2004

Bakanlar Kurulu Kararı

2004/6840 Üreticilerin Üretimine Yönelik İhtiyaçlarını Karşılanması Amacıyla T.C. Ziraat Bankası A.Ş. ve Tarım Kredi Kooperatiflerince Düşük Faizli, Azami 12 Ay Vadeli İşletme Kredisi

Kullanılması İle Tarımsal Üretimin Geliştirilmesi Verimliliğın ve Kalitenin Arttırılması Amacıyla T.C. Ziraat Bankası A.Ş. ve Tarım Kredi Kooperatiflerince Tarımsal Üretime Yönelik Düşük Faizli Yatırım ve İşletme Kredisi Kullanılmasına İlişkin Karar

28 Şubat 2004

Yönetmelik

Sanayi, Ticaret, Tarım ve Orman İşlerinden Sayılan İşlere İlişkin Yönetmelik

Tebliğ

— Tarım ve Köyişleri Bakanlığı'na Tahsisli Olan Bazı Yerler İle Hazineye Ait Tarım Arazilerinin Müteşebbislere Tahsisinde ve Değerlendirilmesinde Uygulanacak Esas ve Usullere İlişkin Tebliğde Değişiklik Yapılmasına Dair Tebliğ

— Damızlık Harici Canlı Hayvanlar İle Hayvan Maddelerinin İthalatında Kontrol Belgesi Düzenlenmesi İçin Aranacak Belgeler Hakkında Tebliğde Değişiklik Yapılması Hakkında Tebliğ (No: 2004/8)

— 2000/467 Sayılı Hayvancılığın Desteklenmesi Hakkında Bakanlar Kurulu Kararının 2003/16 Sayılı Uygulama Esasları Tebliğinde Değişiklik Yapılmasına Dair Tebliğ (No: 2004/7)

**Mart Ayında Resmi Gazete'de Yayımlanan Kanun,
Karar, Yönetmelik ve Tebliğler**

02 Mart 2004

Yönetmelik

— **2004/6886** Hayvan Sağlığı ve Zabıtası Yönetmeliğinde Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik

— Veteriner İspençiyari ve Tıbbi Müstahzarlar Ruhsat Yönetmeliğinin Geçici 1 inci Maddesinin Değiştirilmesine Dair Yönetmelik

05 Mart 2004

Yönetmelik

Hayvancılık İşletmelerinin Kuruluş, Çalışma, Denetleme Usul ve Esaslarına Dair Yönetmelik

09 Mart 2004

Tebliğ

- Tütün Üretiminden Vazgeçip Alternatif Ürün Yetiştiren Üreticilerin Desteklenmesine Dair Kararın Uygulanmasına İlişkin Tebliğ (No: 2004/10)
- Revize Edilen TS 341 Yemeklik Zeytinyağı Standardının Dış Ticarete Zorunlu Uygulamaya Konulmasına İlişkin Tebliğ (No: 2004/21)

12 Mart 2004**Bakanlar Kurulu Kararı**

20046945 Kütlü Pamuk, Yağlık Ayçiçeği, Soya Fasulyesi, Kanola ve Zeytinyağı Üreticilerine Destekleme Primi Ödenmesine Dair Kararda Değişiklik Yapılması Hakkında Karar

Bakanlar Kurulu Kararı

2004/6946 Kütlü Pamuk, Yağlık Ayçiçeği, Soya Fasulyesi, Kanola, Dane Mısır ve Zeytinyağı Üreticilerine Destekleme Primi Ödenmesine Dair Karar

Bakanlar Kurulu Kararı

2004/6974 Kamış veya Şekerpancarı ve Kimyaca Saf Sakaroz (Katı Halde) Haricindeki Diğer Şekerlerin İthalatında Tarife Kontenjanı Uygulanması Hakkında Karar

Tebliğ

- 2002/19 Sayılı Revize Edilen TS/3074 Kabuklu Fındık ve TS/3075 İç Fındık Standartlarının Dış Ticarete Zorunlu Uygulamaya Konulmasına İlişkin Tebliğ’de Değişiklik Yapılmasına İlişkin Tebliğ (No: 2004/14)
- Revize Edilen TS 794 Domates Standardının Dış ticarete Zorunlu Uygulamaya Konulmasına İlişkin Tebliğ (No. 2004/18)

14 Mart 2004**Yönetmelik**

Tarımda İş ve İşçi Bulma Aracılığına İzin Verilmesi ve Aracıların Denetimi Hakkında Yönetmelik

17 Mart 2004**Bakanlar Kurulu Kararı**

2004/6987 Yaş Çay Üreticilerine 2003 Yılı Ürünü Destekleme Primi Ödenmesine İlişkin Kararda Değişiklik Yapılmasına Dair Karar

18 Mart 2004

Yönetmelik

Tarımda Kullanılan Kimyevi Gübrelere Dair Yönetmelik

19 Mart 2004

Yönetmelik

2004/6984 Sulama Alanlarında Arazi Düzenlemesine Dair Tarım Reformu Kanunu Uygulama Yönetmeliğinde Değişiklik Yapılması Hakkında Yönetmelik

26 Mart 2004

Kurul Kararı

2003 Ürünü Üretici Tütünlerinin Kataloğa Dayalı Açık Attırma Yöntemi ile Satışı Hakkında Tütün, Tütün Mamulleri ve Alkollü İçkiler Piyasası Düzenleme Kurulu Kararı (No: 682)

27 Mart 2004

Tebliğ

Kamış veya Şekerpancarı ve Kimyaca Saf Sakaroz (Katı Halde) Haricindeki Diğer Şekerlerin İthalatında Tarife Kontenjanı Uygulanmasına İlişkin Tebliğ

**Nisan Ayında Resmi Gazete’de Yayımlanan Kanun,
Karar, Yönetmelik ve Tebliğler**

01 Nisan 2004

Tebliğ

2000/467 Sayılı Hayvancılığın Desteklenmesi Hakkında Bakanlar Kurulu Kararının 2003/16 Sayılı Uygulama Esasları Tebliğinde Değişiklik Yapılmasına Dair Tebliğ (No:2004/13)

06 Nisan 2004

Yönetmelik

Tarım ve Ormandan Sayılan İşlerde Çalışanların Çalışma Koşullarına İlişkin Yönetmelik

08 Nisan 2004

Yönetmelik

Tütün Mamulleri İle ilgili Fabrikaların Kurulmasına, Bu Mamullerin Üretimine İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelikte Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik

20 Nisan

Bakanlar Kurulu Kararı

2004-2004/7135 Bazı Çeltik ve Pirinç Türlerinin İthalatında Tarife Kontenjanı Uygulaması Hakkında Karar

21 Nisan

Bakanlar Kurulu Kararı

2004-2004/7172 Tarım ve İşlenmiş Tarım Ürünleri İthalatında Tarife Kontenjanı Uygulaması Hakkındaki Bazı Bakanlar Kurulu Kararlarının Yürürlükten Kaldırılmasına İlişkin Karar

27 Nisan 2004

Tebliğ

Bazı Çeltik ve Pirinç Türlerinin İthalatında Tarife Kontenjanı Uygulamasına İlişkin Tebliğ

**Mayıs Ayında Resmi Gazete’de Yayımlanan Kanun,
Karar, Yönetmelik ve Tebliğler**

04 Mayıs 2004

Yönetmelik

Tarımda Kullanılan Organik Organomineral, Özel, Mikrobiyal, ve Enzim İçerikli Organik Gübreler ile Toprak Düzenleyicilerin Üretimi, İthalatı, İhracatı, Piyasaya Arzı ve Denetimine Dair Yönetmelik

Tebliğ

— Yaş İpekböceği Kozası Üreticilerinin Desteklenmesine ve Doğrudan Destek Ödemeleri İçin Gerekli Finansman İle Bursa Koza Tarım Satış Kooperatifleri Birliği (Kozabirlik) Tarafından Yaş İpek Böceği Kozası Üreticilerine Ücretsiz Dağıtılacak İpekböceği Tohumu Bedellerinin Destekleme ve Fiyat İstikrar Fonu’ndan Karşılanmasına İlişkin Bakanlar Kurulu Kararı Uygulama Tebliği

— Tiftik Üreticilerinin Desteklenmesine ve Doğrudan Destek Ödemeleri İçin Gerekli Finansmanın Destekleme ve Fiyat İstikrar Fonu’ndan Karşılanmasına İlişkin Bakanlar Kurulu Kararı Uygulama Tebliği

05 Mayıs 2004

Tebliğ

— 2003 Yılı Ürünü Zeytinyağının Tarım Satış Kooperatifleri ve Birlikleriyle Diğer Alıcılara Satışından Üreticilere Destekleme Primi Ödenmesine İlişkin Bakanlar Kurulu Kararı Uygulama Tebliği (No:2004/18)

— 2003 Yılı Ürünü Yağlık Ayçiçeği, Soya Fasulyesi ve Kanoların Tarım Satış Kooperatifleri ve Birlikleri ile Diğer Alıcılara Satışında Üreticilere Destekleme Primi Ödenmesine İlişkin Bakanlar Kurulu Kararı Uygulama Tebliği

— 2003 Yılı Ürünü Kütlü Pamuğun Tarım Satış Kooperatifleri ve Birlikleri İle Diğer Alıcılara Satışında Üreticilere Destekleme Primi Ödenmesine İlişkin Bakanlar Kurulu Kararı Uygulama Tebliği

13 Mayıs 2004**Tebliğ**

Tarımsal Üretimle İlişkili Olarak, Doğrudan Gelir Desteği Ödemesi Yapılmasına ve Bu Amaçla Çiftçi Kayıt Sisteminin Oluşturulmasına İlişkin Tebliğ

15 Mayıs 2004**Bakanlar Kurulu Kararı**

7299 Hayvancılığın Desteklemesi Hakkında Kararda Değişiklik Yapılmasına İlişkin Karar

18 Mayıs 2004**Bakanlar Kurulu Kararı**

7307 Tohumluk Olmayan Mısır (Patlatmalık Mısır Hariç) İthalatında Tarife Kontenjanı Uygulaması Hakkında Karar

20 Mayıs 2004**Tebliğ**

Tohumluk olmayan Mısır (Patlatmalık Mısır Hariç) İthalatında Tarife Kontenjanı Uygulamasına İlişkin Tebliğ

22 Mayıs 2004**Tebliğ**

Hayvancılığın Desteklenmesi Hakkında Bakanlar Kurulu Kararında Değişiklik Yapılmasına Dair Karara Ait Uygulama Tebliği

23 Mayıs 2004

Tebliğ

— Patates İhracatında İhracat İadesi Yapılmasına İlişkin Para-Kredi ve Koordinasyon İlişkin Para-Kredi ve Koordinasyon Kurulu tebliği

— Elma İhracatında İhracat İadesi Yapılmasına İlişkin Para-Kredi ve Koordinasyon İlişkin Para-Kredi ve Koordinasyon Kurulu tebliği

**Haziran Ayında Resmi Gazete’de Yayımlanan Kanun,
Karar, Yönetmelik ve Tebliğler**

05 Haziran 2004**Bakanlar Kurulu Kararı**

2004/7360 2004–2005 Dönemi Hububat Ürünü Alımı ve Satımı Hakkında Karar

08 Haziran 2004**Bakanlar Kurulu Kararı**

5178 Mera Kanunu İle Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun

09 Haziran 2004**Bakanlar Kurulu Kararı**

5184 Ziraat Odaları ve Ziraat Odaları Birliği Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun

13 Haziran 2004**Tebliğ**

Revize Edilen TS 101 Sofralık Üzüm Standardının Dış Ticarete Zorunlu Uygulamaya Konulmasına İlişkin Tebliğ (No:2004/32)

18 Haziran 2004**Yönetmelik**

Kuluçkahane ve Damızlık İşletmelerinin Çalışma ve Sağlık Kontrol Yönetmeliği

24 Haziran 2004**Tebliğ**

2004 yılında Sertifikalı Buğday ve Arpa Tohumluğu Desteği Ödenmesine İlişkin Uygulama Tebliği (No:2004/26)

29 Haziran 2004

Tebliğ

Su Ürünleri Yetiştiriciliği Yönetmeliği

**Temmuz ve Ağustos Aylarında Resmi Gazete’de Yayımlanan Kanun,
Karar, Yönetmelik ve Tebliğler**

06 Temmuz 2004

Bakanlar Kurulu Kararı

5200 Tarımsal Üretici Birlikleri Kanunu

08 Temmuz 2004

Tebliğ 308

Sayıli Tohumlukların Tescil, Kontrol ve Sertifikasyonu Hakkında Kanuna Tabi Tohumluk Çeşitleri Hakkında Tebliğ (No:2004/27)

11 Temmuz 2004

Yönetmelik

Zirai Karantina İnspektör Yönetmeliği

13 Temmuz 2004

Bakanlar Kurulu Kararı

2004/7582 Tarım Reformu Uygulama Alanı Toprak Normu Esaslarına Dair Karar

15 Temmuz 2004

Bakanlar Kurulu Kararı

2004/7561 Tarım Reformu Uygulama Alanı Toprak Normu Esaslarına Dair Karar

**Ağustos Ayında Resmi Gazete’de Yayımlanan Kanun,
Karar, Yönetmelik ve Tebliğler**

06 Ağustos 2004

Yönetmelik

Nesli Tehlike Altında Olan Yabancı Hayvan ve Bitki Türlerinin Uluslararası Ticaretine İlişkin Sözleşmenin Uygulanmasına Dair Yönetmelikte Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik

12 Ağustos 2004

Yönetmelik

- Çiftçi İstisnası Uygulama Esasları Yönetmeliği
- Yeni Bitki Çeşitlerine Ait Islahçı Haklarının Korunmasına Dair Yönetmelik

13 Ağustos 2004

Yönetmelik

Bitki Çeşitlerinin Tescil Edilmesine İlişkin Yönetmelikte Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik

14 Ağustos 2004

Bakanlar Kurulu Kararı

2004/7679 2004 Dönemi Haşhaş Kapsülü ve Tohumu Alımı ve Satımı Hakkında Karar

- Sebze Fidelerinin Tedarik, Üretim ve Ticaretine Dair Yönetmelik
- Organik Tarımın Esasları ve Uygulamasına İlişkin Yönetmelikte Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik
- Tarımsal Amaçlı Kooperatiflere Kullanılacak Kredilere İlişkin Yönetmelikte Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik

24 Ağustos 2004

Yönetmelik

Doğal Çiçek Soğanlarının Sökümü, Üretimi Ve Ticaretine İlişkin Yönetmelik

25 Ağustos 2004

Bakanlar Kurulu Kararı

2004/7738 T.C.Ziraat Bankası A.Ş. ve Tarım Kredi Kooperatiflerince Tarımsal Üretime Yönelik Düşük Faizli Yatırım ve İşletme Kredisi Kullanılmasına İlişkin Kararnamede Değişiklik Yapılmasına İlişkin Karar

Bakanlar Kurulu Kararı

2004/7711 Bazı Yerlerde Arazi Toplulaştırılması Yapılması Hakkında Karar

27 Ağustos 2004

BKK 2004/7756

Bazı Çeltik ve Pirinç Türlerinin İthalatında Tarife Kontenjanı Uygulanması Hakkında Karar

BKK 2004/7758

Çay Bahçelerinin Islahı ve Kaliteli Çay Üretiminin Temini Amacıyla Budamaya Tabi Tutulan Çaylıklar Nedeniyle Üreticilerin Uğradığı Gelir Kaybının Tazminine İlişkin Karar

28 Ağustos 2004

Bakanlar Kurulu Kararı

2004/7743 2004–2005 Dönemi Hububat Ürünü Alımı ve Satımı Hakkında Karar’da Değişiklik Yapılmasına Dair Karar

**Eylül Ayında Resmi Gazete’de Yayımlanan Kanun,
Karar, Yönetmelik ve Tebliğler**

02 Eylül 2004

Yönetmelik

Zirai Mücadelede Kullanılan Pestisit ve Benzeri Maddelerin Ruhsatlandırılması Hakkında Yönetmelikte Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik

Tebliğ

Yem Analiz Metotları (No: 2004/33)

08 Eylül 2004

Yönetmelik

İyi Tarım Uygulamalarına İlişkin Yönetmelik

Tebliğ

Bazı Çeltik ve Pirinç Türlerinin İthalatında Tarife Kontenjanı Uygulanmasına İlişkin Tebliğ

11 Eylül 2004

Bakanlar Kurulu Kararı

2004/7828 Kütlü Pamuk, Yağlık Ayçiçeği, Soya Fasulyesi, Kanola, Dane Mısır ve Zeytinyağı Üreticilerine Destekleme Primi Ödenmesine Dair Karar

Yönetmelik

Tütün Üretimi, Üretici Tütünlerinin Pazarlanması, İç ve Dış Ticareti, Denetimi ve Tütün Ekspertizi ile İlgili Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelikte Değişiklik Yapılmasına dair Yönetmelik

16 Eylül 2004

Yönetmelik

Tarımda Kendi Adına ve Hesabına Çalışanlar Sosyal Sigortalar Kanunu Kapsamında Tarımsal Faaliyette Bulunanların Tespit, Tescil ve Takibi Hakkında Yönetmelik

17 Eylül 2004

Tebliğ

Yemlerde Kullanılacak Yağlar Hakkında Tebliğ (No: 2004/35)

22 Eylül 2004

Tebliğ

2004 Yılı Ürünü Kütlü Pamuk, Yağlık Ayçiçeği, Soya Fasulyesi, Kanola, Dane Mısır ve Zeytinyağı Üreticilerine Destekleme Primi Ödenmesine İlişkin Bakanlar Kurulu Kararı Uygulama Tebliği (No: 2004/36)

30 Eylül 2004

Bakanlar Kurulu Kararı

2004/7863 Hayvancılığın Desteklenmesi Hakkında Kararda Değişiklik Yapılmasına İlişkin Karar

**Ekim Ayında Resmi Gazete’de Yayımlanan Kanun,
Karar, Yönetmelik ve Tebliğler**

05 Ekim 2004

Yönetmelik

Tarım Şurası Yönetmeliği

14 Ekim 2004

Yönetmelik

— Zirai Karantina Numune Alma ve Analiz Yönetmeliği

— Zirai Karantina Yönetmeliğinde Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik

15 Ekim 2004

Yönetmelik

Türkiye ile Avrupa Topluluğu Arasında Tarım Ürünleri Ticaretine İlişkin Menşe İspat Belgeleri Yönetmeliğinde Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik

16 Ekim 2004

Bakanlar Kurulu Kararı

2004/7914 2004–2005 Pazarlama Yılında Nişasta Kökenli Şekerler İçin Şeker Kurulu Tarafından Ayrılan Kotanın, Sakaroz Kökenli Şekerler İçin Ayrılan Kotayla İlgilendirilmeksizin % 50 Oranında Artırılması hakkında Karar

23 Ekim 2004

Tebliğ

Hayvancılığın Desteklenmesi Hakkında Bakanlar Kurulu kararında Değişiklik Yapılmasına Dair karara Ait Uygulama Tebliği (No: 2004/37)

30 Ekim 2004

Tebliğ

- Avrupa Topluluğu Menşeli Bazı Tarım Ürünleri İthalatında Tarife Kontenjanı Uygulanmasına İlişkin Tebliğ
- Romanya Menşeli ve Çıkışlı Bazı Tarım Ürünleri İthalatında Tarife Kontenjanı Uygulanmasına İlişkin Tebliğ
- Bulgaristan Cumhuriyeti Menşeli ve Çıkışlı Bazı Tarım ve İşlenmiş Tarım Ürünleri İthalatında Tarife Kontenjanı Uygulanmasına İlişkin Tebliğ
- Hırvatistan Cumhuriyeti Menşeli Bazı Tarım ve İşlenmiş Tarım Ürünleri İthalatında Tarife Kontenjanı Uygulanmasına İlişkin Tebliğ
- Makedonya Cumhuriyeti Menşeli Bazı Tarım Ürünleri İthalatında Tarife Kontenjanı Uygulanmasına İlişkin Tebliğ

**Kasım Ayında Resmi Gazete’de Yayımlanan Kanun,
Karar, Yönetmelik ve Tebliğler**

06 Kasım 2004

Bakanlar Kurulu Kararı

2004/8034 Toprak Mahsulleri Ofisi Genel Müdürlüğünce Kullanılmak Üzere Tohumluk Olmayan Beyaz Arpa İthalatında Tarife Kontenjanı Uygulaması Hakkında Karar

11 Kasım 2004

TBMM Kararı–826

- Patates Yetiştiriciliğinin ve Patates Üreticilerinin Sorunlarının Araştırılarak Alınması Gereken Önlemlerin Belirlenmesi Amacıyla Bir Meclis Araştırması Komisyonu Kurulmasına İlişkin Karar
- Bitki Çeşitlerinin Tescil Edilmesine İlişkin Yönetmelikte Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik
- Hayvan Irklarının Tesciline İlişkin Yönetmelikte Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik

**Aralık Ayında Resmi Gazete’de Yayımlanan Kanun,
Karar, Yönetmelik ve Tebliğler**

03 Aralık 2004**Kanun**

5262 Organik Tarım Kanunu

Bakanlar Kurulu Kararı

2004/8129 1479 Sayılı Esnaf ve Sanatkarlar ve Diğer Bağımsız Çalışanlar Sosyal Sigortalar Kurumu Kanunu ile 2926 Sayılı Tarımda Kendi Adına ve Hesabına Çalışanlar Sosyal Sigortalar Kanununa Göre Aylık Almakta Olanların Aylıklarından 1.1.2005 Tarihinden Geçerli Olmak Üzere 2005 Yılında % 10 Oranında Sağlık Sigortası Primi Kesilmesi Hakkında Karar

04 Aralık 2004**BKK-2004/8130**

Tarım ve Köyişleri Bakanlığının Doğrudan Merkeze Bağlı Taşra Teşkilatı Niteliğindeki Bazı Birimlerinde Değişiklik Yapılması Hakkında Karar

07 Aralık 2004**Bakanlar Kurulu Kararı**

2004/8133 3083 Sayılı Sulama Alanlarında Arazi Düzenlenmesine Dair Tarım Reformu Kanunu Uyarınca 5.6.1986 tarihli ve 86/10730 Sayılı Kararname ile Uygulama Alanı İlan Edilmiş Bulunan Şanlıurfa İli, Siverek İlçesinin, Merkez Bucağına Bağlı Konurtepe Köyü, Yumrutepe Mezrasının, Ana Köyden Ayrılarak Aynı Adla Bağımsız Köy Haline Getirilmesi Hakkında Karar

09 Aralık 2004**Yönetmelik**

Doğal Çiçek Soğanlarının Sökümü, Üretimi ve Ticaretine İlişkin Yönetmelikte Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik

12 Aralık 2004

Tebliğ

Yerli Hayvan Irk ve Hatlarının Tescili Hakkında Tebliğ (No: 2004/39)

14 Aralık 2004

TBMM Kararı

830 Patates Yetiştiriciliğinin ve Patates Üreticilerinin Sorunlarının Araştırılarak Alınması Gereken Önlemlerin Belirlenmesi Amacıyla Kurulan Meclis Araştırması Komisyonuna Üye Seçimine İlişkin Karar

29 Aralık 2004

Bakanlar Kurulu Kararı

2004/8302 Yaş Çay Üreticilerine 2004 Yılı Ürünü Destekleme Primi Ödenmesine İlişkin Ekli Karar'ın Yürürlüğe Konulması Hakkında Karar

31 Aralık 2004

Yönetmelik

Su Kirliliği Kontrolü Yönetmeliği

18.2. “2005” Tarım Sektöründeki Yasal Düzenlemeler

**Ocak Ayında Resmi Gazete’de Yayımlanan Kanun,
Karar, Yönetmelik ve Tebliğler**

05 Ocak 2005

Yönetmelik

Kırmızı Et ve Et Ürünleri Üretim Tesislerinin Çalışma ve Denetleme Usul ve Esaslarına Dair Yönetmelik

08 Ocak 2005

Yönetmelik

Kanatlı Hayvan Eti ve Et Ürünleri Üretim Tesislerinin Çalışma ve Denetleme Usul ve Esaslarına Dair Yönetmelik

11 Ocak 2005

Bakanlar Kurulu Kararı

2004/8335 506 Sayılı Sigortalar Kanunu ve 2925 Sayılı Tarım İşçileri Sosyal Sigortalar Kanununa Göre Sigortalı ve Hak Sahibi Olan Kimselere, Bu Kanunlar Gereğince Bağlanan Gelir ve Aylıkların Ödeme Tarihlerinin Belirlenmesine İlişkin 2002/5001 Sayılı Kararnamede Değişiklik Yapılmasına İlişkin Karar

Tebliğ

Türk Gıda Kodeksi Gıdalarda Maksimum Bitki Koruma Ürünleri Kalıntı Limitleri Tebliği (No: 2004/42)

12 Ocak 2005

Yönetmelik

Ziraat Odalarının Giriş Ücreti ve Yıllık Aidatları Hakkında Yönetmelik

Tebliğ

Yem Katkıları ve Premikslerin Üretimi, İthalatı, İhracatı, Satışı ve Kullanımı Hakkındaki Tebliğ’de Değişiklik Yapılmasına Dair Tebliğ (No: 2005/1)

13 Ocak 2005

Yönetmelik

Ticaret Borsalarında Alım Satım Yapan Aracılar Hakkında Yönetmelik

16 Ocak 2005

Yönetmelik

Tarımsal Üretici Birliklerinin Kuruluş Usul ve Esaslarına İlişkin Yönetmelik

18 Ocak 2005

Yönetmelik

Canlı Hayvanlar ve Hayvansal Ürünlerde Belirli Maddeler ile Bunların Kalıntılarının İzlenmesi İçin Alınacak Önlemlere Dair Yönetmelik

28 Ocak 2005

Bakanlar Kurulu Kararı

2004/8339 2004/8339 Tarım Reformu Uygulama Alanı Toprak Normu Esasları’nın Yürürlüğe Konulması Hakkında Karar

Kanun

5286 Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğünün Kaldırılması ve Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun

Yönetmelik

Türkiye Ziraat Odaları Birliğinden:
Ziraat Odalarının Giriş Ücreti ve Yıllık Aidatları Hakkında Yönetmelik

**Şubat Ayında Resmi Gazete’de Yayımlanan Kanun,
Karar, Yönetmelik ve Tebliğler**

04 Şubat 2005**Tebliğ**

- Tohumluk Yetiştiricileri Tarafından 2005 Yılı İçin Ödenecek Tarla Kontrol, Laboratuvar Analiz ve Test Ücretleri Hakkındaki Tebliğ (No: 2005/4)
- Tarımsal Üretime Yönelik Düşük Faizli Yatırım ve İşletme Kredisi Kullandırılmasına İlişkin Uygulama Esasları Tebliği (No: 2005/6)

05 Şubat 2005**Tebliğ**

Yemlerde İstenmeyen Maddeler Hakkında Tebliğ (No: 2005/3)

08 Şubat 2005**Kanun–5289**

Memurlar ve Diğer Kamu Görevlilerine Bir Derece Verilmesi Hakkında Kanun

Kanun–5291

Türkiye Cumhuriyeti Tarım ve Köyişleri Bakanlığı ile Lübnan Cumhuriyeti Tarım Bakanlığı Arasında Tarım Alanında Teknik, Bilimsel ve Ekonomik İşbirliği Protokolünün Onaylanmasının Uygun Bulunduğuna Dair Kanun

Kanun–5292

Türkiye Cumhuriyeti Tarım ve Köyişleri Bakanlığı ile Küba Cumhuriyeti Tarım Bakanlığı Arasında Karantina ve Bitki Koruma Alanında İşbirliği Anlaşmasının Onaylanmasının Uygun Bulunduğuna Dair Kanun

Kanun-5293

Türkiye Cumhuriyeti Tarım ve Köyişleri Bakanlığı ile Küba Cumhuriyeti Tarım Bakanlığı Arasında Veterinerlik Alanında İşbirliği Anlaşmasının Onaylanmasının Uygun Bulunduğuna Dair Kanun

Kanun-5294

Türkiye Cumhuriyeti Tarım ve Köyişleri Bakanlığı ile Moğolistan Gıda ve Tarım Bakanlığı Arasında Tarım Alanında Teknik, Bilimsel ve Ekonomik İşbirliği Protokolünün Onaylanmasının Uygun Bulunduğuna Dair Kanun

Bakanlar Kurulu Kararı

2005/8434 Merkezi Konya İli, Ilgın İlçesinde Bulunan “Ilgın Hizmet Birliği”nin Adının “Ilgın İlçesi Köylere Hizmet Götürme Birliği” Olarak Değiştirilmesi Hakkında Karar

09 Şubat 2005**Tebliğ**

Sulak Alanlar Tebliği (No: 4)

17 Şubat 2005**Kanun-5300**

Tarım Ürünleri Lisanslı Depoculuk Kanunu

19 Şubat 2005**Bakanlar Kurulu Kararı**

2005/8480 3083 Sayılı Sulama Alanlarında Arazi Düzenlenmesine Dair Tarım Reformu Kanunu Uyarınca Uygulama Alanı İlan Edilen Şanlıurfa İli, Siverek ve Akçakale İlçelerinde Yeni Yerleşim Yerleri Kurulması Hakkında Karar

24 Şubat 2005**Bakanlar Kurulu Kararı**

2005/8503 Hayvancılığın Desteklenmesi Hakkında Karar

**Mart Ayında Resmi Gazete’de Yayımlanan Kanun,
Karar, Yönetmelik ve Tebliğler**

03 Mart 2005

Tebliğ

Kimyevi ve Organik Gübre Piyasa ve Şikayet Denetimi İçin Alınacak Numunelerin Analizlerinin Yaptırılacağı Analiz ve Referans Kurum Laboratuvarları ile Analiz Ücretleri Hakkında Tebliğ (No: 2005/8)

05 Mart 2005

Bakanlar Kurulu Kararı

2005/8534 Tiftik ve Yaş İpekböceği Kozası Üreticilerine Yapılacak Doğrudan Destek Ödemeleri İçin Gerekli Finansman ile Bursa Koza Tarım Satış Kooperatifleri Birliği (Kozabirlik) Tarafından Yaş İpekböceği Kozası Üreticilerine Ücretsiz Dağıtılacak İpekböceği Tohumu Bedellerinin Destekleme ve Fiyat İstikrar Fonu'ndan Karşılanmasına İlişkin Karar

09 Mart 2005

Yönetmelik

— Ürün İhtisas Borsalarının Kuruluş, İşleyiş ve Denetim Usul ve Esasları Hakkında Genel Yönetmelik

— Tütün Mamulleri ile İlgili Fabrikaların Kurulmasına, Bu Mamullerin Üretimine, İç ve Dış Ticareti ve Denetlenmesine İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelikte Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik

12 Mart 2005

Tebliğ

2004 Yılı Ürünü Kütlü Pamuk, Yağlık Ayçiçeği, Soya Fasulyesi, Kanola, Dane Mısır ve Zeytinyağı Üreticilerine Destekleme Primi Ödenmesine İlişkin Bakanlar Kurulu Kararı Uygulama Tebliği'nde Değişiklik Yapılması Hakkında Tebliğ (No: 2005/10)

15 Mart 2005

Tebliğ

Tarımsal Ürünlerde İhracat İadesi Yardımlarına İlişkin Para-Kredi ve Koordinasyon Kurulu Tebliği (No: 2005/1)

16 Mart 2005

Tebliğ

Türk Gıda Kodeksi Distile Alkollü İçkiler Tebliği (No: 2005/11)

24 Mart 2005

Tebliğ

İlaçlı Yem Tebliği (No: 2005/12)

Hayvancılığın Desteklenmesi Hakkında 2005/8503 Sayılı Bakanlar Kurulu Kararı'nın Uygulama Esasları Tebliği (No: 2005/13)

**Nisan Ayında Resmi Gazete'de Yayımlanan Kanun,
Karar, Yönetmelik ve Tebliğler**

02 Nisan 2005

BKK-2005/8629

Ulusal Tarım Stratejisi Doğrultusunda Tarımsal Destek Ödemelerine ve Sürdürülebilir Çiftçi Kayıt Sisteminin Geliştirilmesine İlişkin Karar

06 Nisan 2005

Tebliğ

— Türk Gıda Kodeksi Renklendiriciler ve Tatlandırıcılar Dışındaki Gıda Katkı Maddelerinin Saflık Kriterleri Tebliğinde Değişiklik Yapılması Hakkında Tebliğ (No: 2005/16)

— Türk Gıda Kodeksi Bal Tebliğinde Değişiklik Yapılması Hakkında Tebliğ (No: 2005/17)

07 Nisan 2005

Yönetmelik

Tekerlekli Tarım veya Orman Traktörleri Tip Onayı Yönetmeliğinde Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik (2001/3/AT ile Değişik 74/150/AT)

08 Nisan 2005

Yönetmelik

Tekerlekli Tarım veya Orman Traktörleri Tip Onayı Yönetmeliğinde Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik (2001/3/AT ile Değişik 74/150/AT)

12 Nisan 2005

Kanun 5330

Tarım Kredi Kooperatifleri ve Birlikleri Kanununda Değişiklik Yapılmasına ve Tarım Kredi Kooperatifleri ve Birlikleri Kanununda Değişiklik Yapılması Hakkında 553 Sayılı Kanun

Hükmünde Kararnamenin Değiştirilerek Kabulüne Dair Kanun

Yönetmelik

Mera Yönetmeliğinde Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik

Tebliğ

Türk Gıda Kodeksi Tereyağı, Diğer Süt Yağı Esaslı Sürülebilir Ürünler ve Sade yağ Tebliğı (No: 2005/19)

13 Nisan 2005

Tebliğ

Sertifikalı Tohumluk ve Fidan Desteği ile Patates Siğili Görülen Alanlarda Alternatif Ürün Desteği Hakkında Tebliğ (No: 2005/20)

16 Nisan 2005

Bakanlar Kurulu Kararı

— 2005/8670 Kütlü Pamuk, Yağlık Ayçiçeği, Soya Fasulyesi, Kanola, Dane Mısır, Zeytinyağı ve Sofralık Ham Zeytin Üreticilerine Destekleme Primi Ödenmesine Dair Karar
— Çiftçi Kayıt Sistemi Yönetmeliği

19 Nisan 2005

— Tiftik Üreticilerinin Desteklenmesine ve Doğrudan Destek Ödemeleri İçin Gerekli Finansmanın Destekleme ve Fiyat İstikrar Fonu'ndan Karşılanmasına İlişkin Bakanlar Kurulu Kararı Uygulama Tebliğı (No: 2005/2)

22 Nisan 2005

Bakanlar Kurulu Kararı

2005/8708 2004–2005 Dönemi Hububat Ürünü Alımı ve Satımı Hakkında Karar'da Değişiklik Yapılmasına Dair Karar

24 Nisan 2005

Bakanlar Kurulu Kararı

2005/8675 Tarım Reformu Uygulama Alanı Toprak Normu Esasları'nın Yürürlüğe Konulması Hakkında Karar

26 Nisan 2005

Bakanlar Kurulu Kararı

2005/8705 Şeker İhracı ve Şeker Fiyatlarının Tespiti ile Bünyesinde Şeker İhtiva Eden İhraca Konu Mamul Üretimi Yapan İmalatçı-İhracatçılara Dünya Borsa Fiyatları Baz Alınmak Suretiyle Şeker Satışı Yapılması Konusunda Türkiye Şeker Fabrikaları Anonim Şirketi'nin Görevlendirilmesine Dair Bazı Kararnamelerin Yürürlükten Kaldırılmasına İlişkin Karar

28 Nisan 2005

Bakanlar Kurulu Kararı

2005/8697 Türkiye Cumhuriyeti Tarım ve Köyişleri Bakanlığı ile Küba Cumhuriyeti Tarım Bakanlığı Arasında Karantina ve Bitki Koruma Alanında İşbirliği Anlaşması'nın Onaylanması Hakkında Karar

30 Nisan 2005

Tebliğ

Bitkisel Üretimle İlişkili Olarak, Doğrudan Gelir Desteği Ödemesi Yapılmasına İlişkin Tebliğ (Nisan 2005/21)

**Mayıs Ayında Resmi Gazete’de Yayımlanan Kanun,
Karar, Yönetmelik ve Tebliğler**

02 Mayıs 2005

Milletlerarası Antlaşma

2005/8679 Türkiye Cumhuriyeti Tarım ve Köyişleri Bakanlığı ile Küba Cumhuriyeti Tarım Bakanlığı Arasında Veterinerlik Alanında İşbirliği Anlaşması'nın Onaylanması Hakkında Karar

03 Mayıs 2005

Kanun 5334

Mera Kanununda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun

Tebliğ

Yaş İpekböceği Kozası Üreticilerinin Desteklenmesine ve Doğrudan Destek Ödemeleri İçin Gerekli Finansman İle Bursa Koza Tarım Satış Kooperatifleri Birliği (Kozabirlik) Tarafından Yaş

İpekböceği Kozası Üreticilerine Ücretsiz Dağıtılacak İpekböceği Tohumu Bedellerinin Destekleme ve Fiyat İstikrar Fonu'ndan Karşılanmasına İlişkin Bakanlar Kurulu Kararı Uygulama Tebliği (No: 2005 /1)

04 Mayıs 2005

Tebliğ

Tarımsal Sulamada Kullanılan Elektrik Enerjisi Desteği Hakkında Tebliğ (No: 2005/22)

05 Mayıs 2005

Yönetmelik

İyi Tarım Uygulamalarına İlişkin Yönetmelikte Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik

11 Mayıs 2005

Tebliğ

Bazı Çeltik ve Pirinç Türlerinin İthalatında Tarife Kontenjanı Uygulanmasına İlişkin Tebliğde Değişiklik Yapılmasına Dair Tebliğ

Tüzük

— **2005/8778** Tiftik İhracatının Murakabesine Dair Nizamnamenin Yürürlükten Kaldırılmasına İlişkin Tüzük

— **2005/8779** Palamut İhracatının Murakabesine Dair Nizamnamenin Yürürlükten Kaldırılmasına İlişkin Tüzük

— **2005/8792** Antepfıstığı İhracatının Denetlenmesine Dair Tüzüğün Yürürlükten Kaldırılmasına İlişkin Tüzük

17 Mayıs 2005

Yönetmelik

Sulak Alanların Korunması Yönetmeliği

21 Mayıs 2005

Yönetmelik

Zirai Karantina Yönetmeliğinde Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik

Tebliğ

2004 Yılı Ürünü Kütlü Pamuk, Yağlık Ayçiçeği, Soya Fasulyesi, Kanola, Dane Mısır ve Zeytinyağı Üreticilerine Destekleme Primi Ödenmesine İlişkin Tebliğde Değişiklik Yapılması Hakkında Tebliğ

(No: 2005/23)

26 Mayıs 2005

Tebliğ

Tarım ve Köyişleri Bakanlığına Tahsisli Arazi ve İşletmelerin Tarımsal Faaliyetlerde Kullanılması Amacıyla Yatırımcılara Tahsisinde ve Değerlendirilmesinde Uygulanacak Esas ve Usullere İlişkin Tebliğ

31 Mayıs 2005

Bakanlar Kurulu Kararı

2005/8800 Bazı Yerleşim Alanlarının 3083 Sayılı Sulama Alanlarında Arazi Düzenlenmesine Dair Tarım Reformu Kanunu Uyarınca “Uygulama Alanı” Olarak Tespiti Hakkında Karar

Yönetmelik

Toprak Kirliliğinin Kontrolü Yönetmeliği

**Haziran Ayında Resmi Gazete’de Yayımlanan Kanun,
Karar, Yönetmelik ve Tebliğler**

01 Haziran 2005

Bakanlar Kurulu Kararı

2005/8871 2005–2006 Dönemi Hububat Ürünü Alımı ve Satımı Hakkında Karar

Bakanlar Kurulu Kararı

2005/8872 Hububat Üreticilerine Destekleme Primi Ödenmesine Dair Karar

03 Haziran 2005

Tebliğ

Revize Edilen TS 3411 Çekirdeksiz Kuru Üzüm Standardının Dış Ticarete Zorunlu Uygulamaya Konulmasına İlişkin Tebliğ (No: 2005/19)

04 Haziran 2005

Bakanlar Kurulu Kararı

2005/8839 Tarım Satış Kooperatifleri Birliklerine Destekleme ve Fiyat İstikrar Fonu’ndan Kredi Kullanılmasına İlişkin Karar’ın Yürürlüğe Konulması Hakkında Karar

06 Haziran 2005

Tebliğ

Türk Gıda Kodeksi Hayvansal Kökenli Gıdalarda Veteriner İlaçları Maksimum Kalıntı Limitleri Tebliğinde Değişiklik Yapılması Hakkında Tebliğ (No: 2005/28)

08 Haziran 2005

Kanun 5361

Esnaf ve Sanatkarlar ve Diğer Bağımsız Çalışanlar Sosyal Sigortalar Kurumu Kanunu ile Tarımda Kendi Adına ve Hesabına Çalışanlar Sosyal Sigortalar Kanununda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun

10 Haziran 2005

Yönetmelik

Organik Tarımın Esasları ve Uygulanmasına İlişkin Yönetmelik

17 Haziran 2005

Yönetmelik

Sığır Cinsi Hayvanların Tanımlanması Tescili ve İzlenmesi Yönetmeliğinde Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik

21 Haziran 2005

Kanun 5363

Tarım Sigortaları Kanunu

29 Haziran 2005

Bakanlar Kurulu Kararı

2005/9052 Tunus Cumhuriyeti Menşeli Bazı Tarım Ürünleri İthalatında Tarife Kontenjanı Uygulanması Hakkında Karar

Tebliğ

Hayvancılığın Desteklenmesi Hakkında 2005/8503 Sayılı Bakanlar Kurulu Kararının Uygulama Esasları Tebliğinde Değişiklik Yapılmasına Dair Tebliğ

**Temmuz Ayında Resmi Gazete’de Yayımlanan Kanun,
Karar, Yönetmelik ve Tebliğler**

02 Temmuz 2005

Esas ve Usuller

Orman Köylüleri Kalkınma Hizmetlerine İlişkin Esas ve Usullerde Değişiklik Yapılmasına Dair Esas ve Usuller

05 Temmuz 2005

Bakanlar Kurulu Kararı

—**2005/8944** Bursa İli, Orhangazi İlçesi, Gemiç Köyü, Karapınar Mevkiinde Yer Alan Cargill Tarım Sanayi ve Ticaret A.Ş.'ye Ait Mısır işleme Tesislerinin Bulunduğu Alanın Özel Endüstri Bölgesi Olarak ilan Edilmesi Hakkında Karar

— **2005/9053 4070** Sayılı Hazineye Ait Tarım Arazilerinin Satışı Hakkında Kanunun 5, 6, 7 ve 8 inci Maddelerine Göre Taşınmaz Satın Almak İsteyenlere Tanınan Başvuru Süresinin, 19/7/2005 Tarihinden Geçerli Olmak Üzere Bir Yıl Uzatılması Hakkında Karar

06 Temmuz 2005

Bakanlar Kurulu Kararı

2005/9065 Tarımsal Faaliyette Kullanılan Mazot İçin Çiftçilere Destekleme Ödemesi Yapılmasına Dair Karar

15 Temmuz 2005

Tebliğ

— Sertifikalı Tohumluk ve Fidan Desteği ile Patates Siğili Görülen Alanlarda Alternatif Ürün Desteği Hakkında Tebliğde Değişiklik Yapılmasına Dair Tebliğ (No: 2005/37)

— Tarımsal Faaliyette Kullanılan Mazot İçin Çiftçilere Destekleme Ödemesi Yapılmasına İlişkin Tebliğ (No: 2005/38)

18 Temmuz 2005

Tebliğ

Nesli Tehlike Altında Olan Yabani Hayvan ve Bitki Türlerinin İhracatına İlişkin Tebliğ İhracat: (2005/11)

19 Temmuz 2005

Kanun 5403

Toprak Koruma ve Arazi Kullanımı Kanunu

31 Temmuz 2005

Yönetmelik

Tarımda Kendi Adına ve Hesabına Çalışan Sigortalıların Tescili ile İlgili İşlemler, Başvurma ve Uymak Zorunda Oldukları Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik

**Ağustos Ayında Resmi Gazete’de Yayımlanan Kanun,
Karar, Yönetmelik ve Tebliğler**

01 Ağustos 2005

Yönetmelik

Tarım Sigortalılarının Ödemek Zorunda Oldukları Primlerin Hesaplanması, Ödenmesi ve Tahsili Usulleri Hakkında Yönetmelik

04 Ağustos 2005

Tebliğ

Hayvancılığın Desteklenmesi Hakkında 2005/8503 Sayılı Bakanlar Kurulu Kararını Uygulama Esasları Tebliğinde Değişiklik Yapılmasına Dair Tebliğ (No: 2005/40)

05 Ağustos 2005

Bakanlar Kurulu Kararı

2005/9191 3083 Sayılı Sulama Alanlarında Arazi Düzenlemesine Dair Tarım Reformu Kanunu Uyarınca Uygulama Alanı İlan Edilen Şanlıurfa İlindeki Bazı Yerleşim Yerlerinin Ana Köyden Ayrılarak Karşılarında Belirtilen Adlarla Bağımsız Köy Haline Getirilmeleri Hakkında Karar

09 Ağustos 2005

Yönetmelik

—Su Ürünleri Yönetmeliğinde Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik

—Zirai Karantina Yönetmeliğinde Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik

11 Ağustos 2005

Tebliğ

308 Sayılı Tohumlukların Tescil, Kontrol ve Sertifikasyonu Hakkında Kanuna Tabi Tohumluk Çeşitleri Hakkında Tebliğ (No: 2005/39)

12 Ağustos 2005

Yönetmelik

2005/9218 Sulama Alanlarında Arazi Düzenlenmesine Dair Tarım Reformu Kanunu Uygulama Yönetmeliğinde Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik

13 Ağustos 2005

Yönetmelik

— Tarımda Kendi Adına ve Hesabına Çalışanlar Sosyal Sigortalar Kanununa Göre Malullük, Yaşlılık ve Ölüm Sigortalarından Yapılacak Tahsislerde Başvurma Şekilleri ile Aylıkların Ödenme Usul ve Esasları Hakkında Yönetmeliğin Yürürlükten Kaldırılmasına Dair Yönetmelik
— Tarımda İsteğe Bağlı Sigortalılık, Prim Ödeme Usul ve Esasları Hakkında Yönetmeliğin Yürürlükten Kaldırılmasına Dair Yönetmelik

19 Ağustos 2005

Yönetmelik

Çay Bahçesi Ruhsatlarının Yeniden Düzenlenmesinde Uygulanacak Esaslar Hakkında Yönetmelikte Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik

24 Ağustos 2005

Yönetmelik

Zirai Karantina Fümigasyon Yönetmeliği

31 Ağustos 2005

Bakanlar Kurulu Kararı

2005/9230 Çevre Amaçlı Tarımsal Arazilerin Korunması Programını Tercih Eden Üreticilerin Desteklenmesine Dair Karar

**Eylül Ayında Resmi Gazete’de Yayımlanan Kanun,
Karar, Yönetmelik ve Tebliğler**

07 Eylül 2005

Bakanlar Kurulu Kararı

2005/9321 Çiftçilere Kimyevi Gübre Destekleme Ödemesi Yapılmasına Dair Karar

09 Eylül 2005

Bakanlar Kurulu Kararı

2005/9288 Hububat Üreticilerine Destekleme Primi Ödenmesine Dair Kararda Değişiklik Yapılması Hakkında Karar

13 Eylül 2005

Bakanlar Kurulu Kararı

2005/9315 Bazı Çeltik ve Pirinç Türlerinin İthalatında Tarife Kontenjanı Uygulanması Hakkında Karar

15 Eylül 2005

Tebliğ

Çiftçilere Kimyevi Gübre Destekleme Ödemesi Yapılmasına İlişkin Tebliğ (Tebliğ No: 2005/42)

21 Eylül 2005

Tebliğ

Bazı Çeltik ve Pirinç Türlerinin İthalatında Tarife Kontenjanı Uygulanmasına İlişkin Tebliğ

22 Eylül 2005

Yönetmelik

— Tarım Sigortaları Havuzu Çalışma Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik

— Tarım Sigortaları Uygulama Yönetmeliği

25 Eylül 2005

Yönetmelik

Tarımsal Üretici Birlikleri ile Tarımsal Üretici Merkez Birliklerinin Denetlenmesine İlişkin Yönetmelik

28 Eylül 2005

Bakanlar Kurulu Kararı

2005/9378 Tarım Reformu Uygulama Alanı Toprak Normu Esasları'nın Yürürlüğe Konulması Hakkında Karar

**Ekim Ayında Resmi Gazete’de Yayımlanan Kanun,
Karar, Yönetmelik ve Tebliğler**

08 Ekim 2005

Yönetmelik

- Köy Bazlı Katılımcı Yatırım Programlarının Desteklenmesi Yönetmeliğinde Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik
- Hububat, Baklagiller ve Yağlı Tohumlar Lisanslı Depo Yönetmeliği
- Pamuk Lisanslı Depo Yönetmeliği

12 Ekim 2005

Kanun 5410

- Avrupa Orman Enstitüsüne İlişkin Sözleşmenin Onaylanmasının Uygun Bulunduğuna Dair Kanun

Bakanlar Kurulu Kararı

2005/9474 Ülkemizin, 15.8.1991 Tarihli ve 91/2150 Sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile Üyesi Olduğu Merkezi Fransa’da Bulunan Uluslararası İpekböcekçiliği Komisyonu Üyeliğinden Ayrılması Hakkında Karar

Yönetmelik

Sarmalık Kıyılmış Tütün Mamullerinin Üretimi, Ambalajlanması ve Piyasaya Arzına İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik

Tebliğ

Bitkisel Üretimle İlişkili Olarak, Doğrudan Gelir Desteği Ödemesi Yapılmasına İlişkin 2005/21 Sayılı Tebliğ’de Değişiklik Yapılmasına Dair Tebliğ

15 Ekim 2005

Yönetmelik Su Ürünleri Yetiştiriciliği Yönetmeliğinde Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik

16 Ekim 2005

Bakanlar Kurulu Kararı

2005/9453 Bazı Alanların Yaban Hayatı Geliştirme Sahası Olarak Belirlenmesi Hakkında Karar

19 Ekim 2005

Bakanlar Kurulu Kararı

2005/9487 Hayvancılığın Desteklenmesi Hakkında Kararda Değişiklik Yapılmasına Dair karar

20 Ekim 2005

Tebliğ

Doğal Çiçek Soğanlarının 2006 Yılı İhracat Listesi Hakkında Tebliğ (No: 2005/44)

22 Ekim 2005

Yönetmelik

Kırmızı Et ve Et Ürünleri Üretim Tesislerinin Çalışma ve Denetleme Usul ve Esaslarına Dair Yönetmelikte Değişiklik Yapılması Hakkında Yönetmelik

24 Ekim 2005

Yönetmelik

Av ve Yaban Hayvanlarının ve Yaşam Alanlarının Korunması, Zararlılarıyla Mücadele Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik

**Kasım Ayında Resmi Gazete’de Yayımlanan Kanun,
Karar, Yönetmelik ve Tebliğler**

02 Kasım 2005

Kanun 5414

Gıda ve Tarım İçin Bitki Genetik Kaynakları Uluslararası Antlaşmasının Onaylanmasının Uygun Bulunduğuna Dair Kanun

07 Kasım 2005

Tebliğ

Sertifikalı Tohumluk ve Fidan Desteği ile Patates Sigili Görülen Alanlarda Alternatif Ürün Desteği Hakkında Tebliğde Değişiklik Yapılmasına Dair Tebliğ

13 Kasım 2005

Tebliğ

TS 4026 Türk Tiftikleri, TS 1279 Kabuklu Antep Fıstığı, TS 1280 İç Antep Fıstığı ve TS 1016 Palamut ve Palamut Tırnakları Standartlarının Dış Ticarete Zorunlu Uygulamaya Konulmasına İlişkin Tebliğ (No: 2005/37)

**Aralık Ayında Resmi Gazete’de Yayımlanan Kanun,
Karar, Yönetmelik ve Tebliğler**

02 Aralık 2005

Bakanlar Kurulu Kararı

2005/9670 2005–2006 Pazarlama Yılında Nişasta Kökenli Şekerler İçin Şeker Kurulu Tarafından Ayrılan Kotanın, Sakaroz Kökenli Şekerler İçin Ayrılan Kotayla İlgilendirilmeksizin % 50 Oranında Artırılması Hakkında Karar

Tebliğ Karma Yemlere Katılması ve Hayvanlara Yedirilmesi Yasak Olan Maddeler Tebliğinde Değişiklik Yapılmasına Dair Tebliğ (No: 2005/48)

10 Aralık 2005

Bakanlar Kurulu Kararı

2005/9732 3083 Sayılı Sulama Alanlarında Arazi Düzenlenmesine Dair Tarım Reformu Kanunu Uyarınca Uygulama Alanı İlan Edilen Şanlıurfa İlinde, Bağlılık Durumları Gösterilen Yerleşim Yerlerinin Ana Köyden Ayrılarak Bağımsız Köy Haline Getirilmeleri Hakkında Karar

17 Aralık 2005

Tebliğ

— Hayvancılığın Desteklenmesi Hakkında 2005/8503 sayılı Bakanlar Kurulu Kararının Uygulama Esasları Tebliği (No: 2005/47)

— Türk Gıda Kodeksi Bal Tebliği (No: 2005/49)

23 Aralık 2005

Tebliğ

Elma İhracatında İhracat İadesi Yapılmasına İlişkin Para-Kredi ve Koordinasyon Kurulu Tebliği (No: 2005/5)

29 Aralık 2005

Bakanlar Kurulu Kararı

2005/9829 Kütlü Pamuk, Yağlık Ayçiçeği, Soya Fasulyesi, Kanola, Dane Mısır, Zeytinyağı ve Sofralık Ham Zeytin Üreticilerine Destekleme Primi Ödenmesine Dair Kararda Değişiklik Yapılmasına Dair Karar

31 Aralık 2005

Bakanlar Kurulu Kararı

2005/9839 Üreticilerin Finansman İhtiyaçlarının Uygun Koşullarda Karşıllanması, Tarımsal Üretimin Geliştirilmesi, Verimliliğin ve Kalitenin Artırılması Amacıyla T.C. Ziraat Bankası A.Ş. ve Tarım Kredi Kooperatiflerince Tarımsal Üretime Dair Düşük Faizli Yatırım ve İşletme Kredisi Kullandırılmasına İlişkin Karar

Yönetmelik

—Av ve Yaban Hayvanları ile Bunlardan Elde Edilen Ürünlerin Bulundurulması, Üretimi ve Ticareti Hakkında Yönetmelikte Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik

—Tütün, Tütün Mamulleri ve Alkollü İçkiler Piyasası Düzenleme Kurumu Bütçe ve Muhasebe Yönetmeliğinin Yürürlükten Kaldırılmasına Dair Yönetmelik

— Orman Köylüleri Kalkınma Hizmetlerine İlişkin Esas ve Usuller

18.2. “2006” Tarım Sektöründeki Yasal Düzenlemeler

**Ocak Ayında Resmi Gazete’de Yayımlanan Kanun,
Karar, Yönetmelik ve Tebliğler**

03 Ocak 2006

Kanun 5443

Köy Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun

05 Ocak 2006

Kurul Kararı

Tütün Mamullerinin Piyasaya Arz Ambalajı Üzerine Fiyat Bilgisi Yazılabilmesine İlişkin Tütün, Tütün Mamulleri ve Alkollü İçkiler Piyasası Düzenleme Kurulu Kararı

07 Ocak 2006

TBMM Kararı 866

Zeytin ve Zeytinyağı ile Diğer Bitkisel Yağların Üretimindeki Sorunların Araştırılarak Alınması Gereken Önlemlerin Belirlenmesi Amacıyla Bir Meclis Araştırması Komisyonu Kurulmasına İlişkin Karar

09 Ocak 2006**Yönetmelik**

Tarımda Kullanılan Organik, Organomineral, Özel, Mikrobiyal ve Enzim İçerikli Organik Gübreler ile Toprak Düzenleyicilerin Üretimi, İthalatı, İhracatı, Piyasaya Arzı ve Denetimine Dair Yönetmelikte Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik

17 Ocak 2006**Karar 2006/9922**

Hayvancılığın Desteklenmesi Hakkında Kararda Değişiklik Yapılmasına Dair Karar

21 Ocak 2006**Tebliğ**

Yem Katkıları ve Premikslerin Üretimi, İthalatı, İhracatı, Satışı ve Kullanımı Hakkında Tebliğde Değişiklik Yapılmasına Dair Tebliğ (No: 2006/1)

22 Ocak 2006**Tebliğ**

Türk Gıda Kodeksi Gıda Maddelerinin Genel Etiketleme ve Beslenme Yönünden Etiketleme Kuralları Tebliğinde Değişiklik Yapılması Hakkında Tebliğ (No: 2006/3)

24 Ocak 2006**Tebliğ**

Çıkma Yumurtacı Tavukların İmhası ve Yetiştiricilerinin Desteklenmesine Dair Tebliğ (No: 2006/4)

28 Ocak 2006**Karar 2006/9951**

Yaş Çay Üreticilerine 2005 Yılı Ürünü Destekleme Primi Ödenmesine İlişkin Karar

Şubat Ayında Resmi Gazete’de Yayımlanan Kanun,

Karar, Yönetmelik ve Tebliğler

04 Şubat 2006

Kurul Kararı

“Ulusal Kırsal Kalkınma Stratejisi” ile İlgili Yüksek Planlama Kurulu Kararı (No: 2006/1)

10 Şubat 2006

Tebliğ

Tohumluk Yetiştiricileri Tarafından 2006 Yılı İçin Ödenecek Tarla ve Depo Kontrol, Laboratuar Analiz ve Test Ücretleri Hakkındaki Tebliğ (No: 2006/6)

12 Şubat 2006

Tebliğ

— 2005 Yılı Ürünü Kütlü Pamuk, Yağlık Ayçiçeği, Soya Fasulyesi, Kanola, Dane Mısır ve Zeytinyağı Üreticilerine Destekleme Primi Ödenmesine İlişkin Bakanlar Kurulu Kararı Uygulama Tebliği (No: 2006/7)

— Tarımsal Üretime Yönelik Düşük Faizli Yatırım ve İşletme Kredisini Kullandırılmasına İlişkin Uygulama Esasları Tebliği (No: 2006/8)

15 Şubat 2006

Bakanlar Kurulu Kararı

2006/10016 Kırsal Kalkınma Yatırımlarının Desteklenmesi Hakkında Karar

Tebliğ

Tarımsal Ürünlerde İhracat İadesi Yardımlarına İlişkin Para-Kredi ve Koordinasyon Kurulu Tebliği (No: 2006/1)

16 Şubat 2006

Bakanlar Kurulu Kararı

2006/9994 2005 Yılında Meydana Gelen Kuş Gribinden (Tavuk Vebası) Etkilenen, Kanatlı Sektöründe Faaliyet Gösteren Gerçek ve Tüzel Kişi Üreticilerin T.C. Ziraat Bankası A.Ş. ve Tarım Kredi Kooperatifleri'ne Olan Tarımsal Kredi Borçlarının Ertelenmesi ve Söz Konusu Üreticilere Yeni Kredi Açılmasına İlişkin Karar

17 Şubat 2006

Bakanlar Kurulu Kararı

2006/9965 Tarım Reformu Uygulama Alanı Toprak Normu Esasları Hakkında Karar

22 Şubat 2006

TBMM Kararı

— **867** Zeytin ve Zeytinyağı ile Diğer Bitkisel Yağların Üretimindeki Sorunların Araştırılarak Alınması Gereken Önlemlerin Belirlenmesi Amacıyla Kurulan Meclis Araştırması Komisyonuna Üye Seçimine İlişkin Karar

— **868** Yaş Sebze, Meyve ve Kesme Çiçek ile Narenciye Üretimindeki ve İhracatındaki Sorunların Araştırılarak Alınması Gereken Önlemlerin Belirlenmesi Amacıyla Bir Meclis Araştırması Komisyonu Kurulmasına İlişkin Karar

Kurul Kararı

Tütün, Tütün Mamulleri ve Alkollü İçkiler Piyasası Düzenleme Kurulu Kararı

28 Şubat 2006

Bakanlar Kurulu Kararı

2006/10105 Tarım Sigortaları Havuzu Tarafından Kapsama Alınacak Riskler, Ürünler ve Bölgeler ile Prim Desteği Oranlarına İlişkin Karar

Kurul Kararı

Tütün Mamullerinin Piyasaya Arz Ambalajı Üzerine Fiyat Bilgisi Yazılabilmesine İlişkin Tütün, Tütün Mamulleri ve Alkollü İçkiler Piyasası Düzenleme Kurulu Kararı

**Mart Ayında Resmi Gazete’de Yayımlanan Kanun,
Karar, Yönetmelik ve Tebliğler**

01 Mart 2006

Kurul Kararı

Köye Yönelik Altyapı Yatırımları ile İlgili 2006/3 Sayılı Yüksek Planlama Kurulu Kararı

06 Mart 2006

Tebliğ

Patates Siğili Görülen Alanlarda Alternatif Ürün Desteği Hakkında Tebliğ (No: 2006/10)

08 Mart 2006

Tebliğ

Hayvancılığın Desteklenmesi Hakkında Uygulama Esasları Tebliği (No: 2006/9)

21 Mart 2006

TBMM Kararı

872 Yaş Sebze, Meyve ve Kesme Çiçek ile Narenciye Üretimindeki ve İhracatındaki Sorunların Araştırılarak Alınması Gereken Önlemlerin Belirlenmesi Amacıyla Kurulan Meclis Araştırması Komisyonuna Üye Seçimine İlişkin Karar

23 Mart 2006

Tebliğ

2005 Yılı Ürünü Kütlü Pamuk, Yağlık Ayçiçeği, Soya Fasulyesi, Kanola, Dane Mısır ve Zeytinyağı Üreticilerine Destekleme Primi Ödenmesine İlişkin Bakanlar Kurulu Kararı Uygulama Tebliği'nde Değişiklik Yapılması Hakkında Tebliğ (No: 2006/13)

25 Mart 2006

Tebliğ

Tarımsal Üretime Yönelik Düşük Faizli Yatırım ve İşletme Kredisi Kullandırılmasına İlişkin Uygulama Esasları Tebliğinde Değişiklik Yapılması Hakkında Tebliğ (No: 2006/11)

28 Mart 2006

Kanun 5478

Tütün, Tütün Mamulleri, Tuz ve Alkol İşletmeleri Genel Müdürlüğünün Yeniden Yapılandırılması ile Tütün ve Tütün Mamullerinin üretimine, İç ve Dış Alım ve Satımına, 4046 Sayılı Kanunda ve 233 Sayılı Kanun Hükmünde Kararnamede Değişiklik Yapılmasına Dair Kanuna Bir Geçici Madde Eklenmesi Hakkında Kanun

30 Mart 2006

Tebliğ

Yumurtacı Çıkma Tavukların Kesilmesi, Rendering Tesislerinde Değerlendirilmesi ile Yetiştiricilerinin ve Tesis Sahiplerinin Desteklenmesine Dair Tebliğ (No: 2006/14)

**Nisan Ayında Resmi Gazete'de Yayımlanan Kanun,
Karar, Yönetmelik ve Tebliğler**

06 Nisan 2006

Tebliğ

Kırsal Kalkınma Yatırımlarının Desteklenmesi Tebliği (No: 2006/17)

07 Nisan 2006

Bakanlar Kurulu Kararı

2006/10243 Ulusal Tarım Stratejisi Doğrultusunda Tarımsal Destek Ödemelerine ve Sürdürülebilir Çiftçi Kayıt Sisteminin Geliştirilmesine İlişkin Kararda Değişiklik Yapılmasına Dair Karar

13 Nisan 2006

Tebliğ

Patates Siğili Görülen Alanlarda Alternatif Ürün Desteği Hakkında Tebliğde Değişiklik Yapılmasına Dair Tebliğ (No: 2006/18)

20 Nisan 2006

Bakanlar Kurulu Kararı

2006/10266 Kütlü Pamuk, Yağlık Ayçiçeği, Soya Fasulyesi, Kanola, Dane Mısır, Aspir, Zeytinyağı ve Sofralık Ham Zeytin Üreticilerine Destekleme Primi Ödenmesine Dair Karar

22 Nisan 2006

Tebliğ

Yerli Hayvan Irk ve Hatlarının Tescili Hakkında 2004/39 No'lu Tebliğde Değişiklik Yapılmasına Dair Tebliğ (No: 2006/16)

25 Nisan 2006

Kanun 5488

Tarım Kanunu

26 Nisan 2006

Tebliğ

2006/1 Sayılı Tarımsal Ürünlerde İhracat İadesi Yardımlarına İlişkin Para-Kredi ve Koordinasyon Kurulu Tebliği'nde Değişiklik Yapılmasına Dair Tebliğ (No: 2006/2)

**Mayıs Ayında Resmi Gazete'de Yayımlanan Kanun,
Karar, Yönetmelik ve Tebliğler**

06 Mayıs 2006

Karar 874

Zeytin ve Zeytinyağı ile Diğer Bitkisel Yağların Üretimindeki Sorunların Araştırılması Amacıyla Kurulan (10/41, 177, 263,.295) Esas Numaralı Meclis Araştırması Komisyonunun Görev Süresinin Uzatılmasına İlişkin Karar

10 Mayıs 2006

Tebliğ

Sertifikalı Tohumluk Kullanımı ve Sertifikalı Meyve/Asma Fidanı/ Çilek Fidesi ile Kapama Bağ/Bahçe Tesisi Desteklemeleri Hakkında Tebliğ. No: 2006/19

15 Mayıs 2006

Yönetmelik

İyi Tarım Uygulamalarına İlişkin Yönetmelikte Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik

18 Mayıs 2006

Yönetmelik

— Tarım Sigortaları Uygulama Yönetmeliği

— Tarım Sigortaları Havuzu Çalışma Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik

20 Mayıs 2006

Yönetmelik

Tarım Amaçlı Kooperatiflere Kullandırılacak Kredilere ilişkin Yönetmelikte Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik

23 Mayıs 2006

Düzenleme Kurulu Kararı

2676 2005 Ürünü Üretici Tütünlerinin Kataloğa Dayalı Açık Artırma Yöntemi ile Satışı Hakkında Tütün, Tütün Mamulleri ve Alkollü İçkiler Piyasası Düzenleme Kurulu Karar

25 Mayıs 2006

Tebliğ

Hayvancılığın Desteklenmesi Hakkında(2006/9 Sayılı) Uygulama Esasları Tebliğinde Değişiklik Yapılmasına Dair Tebliğ

30 Mayıs 2006

Tebliğ

Doğrudan Gelir Desteği Ödemesi Yapılmasına Dair Tebliğ. No: 2006/27

**Haziran Ayında Resmi Gazete’de Yayımlanan Kanun,
Karar, Yönetmelik ve Tebliğler**

02 Haziran 2006

Bakanlık Kararı

2006/10454 Bazı Yerleşim Alanlarının, 3083 Sayılı Sulama Alanlarında Arazi Düzenlenmesine Dair Tarım Reformu Kanunu Uyarınca “Uygulama Alanı” Olarak Tespiti Hakkında Karar

03 Haziran 2006

Bakanlık Kararı

2006/10457 Tarımda Yeniden Yapılandırma ve Destekleme Kurulu Kurulmasına İlişkin 99/13759 Sayılı Kararnamenin Yürürlükten Kaldırılması Hakkında Karar

TBMM Kararı

Yaş Sebze, Meyve ve Kesme Çiçek ile Narenciye Üretimi ve İhracatındaki Sorunların Araştırılmasına İlişkin 10/81,234,286 Esas Numaralı Meclis Araştırması Komisyonunun Görev Süresinin Uzatılmasına Dair Karar

10 Haziran 2006

Bakanlık Kararı

2006/10506 Hububat Ürünü Alımı ve Satımı Hakkında Karar

18 Haziran 2006

Tebliğ

Kırsal Kalkınma Yatırımlarının Desteklenmesi Tebliğinde Değişiklik Yapılmasına Dair Tebliğ (No: 2006/30)

20 Haziran 2006

Yönetmelik

— Zirai Karantina Yönetmeliğinde Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik

— Zirai Karantina İnspektör Yönetmeliği

28 Haziran 2006

Tebliğ

- Tarım ve Köyşleri Bakanlığına Tahsisli Arazi ve İşletmelerin Tarımsal Faaliyetlerde Kullanılması Amacıyla Yatırımcılara Tahsisinde ve Değerlendirilmesinde Uygulanacak Esas ve Usullere İlişkin Tebliğin Yürürlükten Kaldırılmasına İlişkin Tebliğ
- İç Karantinaya Tabi Bitki Hastalık ve Zararlıları Hakkında Tebliğde Değişiklik Yapılmasına Dair Tebliğ (No: 2006/36)

**Temmuz Ayında Resmi Gazete’de Yayımlanan Kanun,
Karar, Yönetmelik ve Tebliğler**

07 Temmuz 2006

Bakanlar Kurulu Kararı

2006/10552 3083 Sayılı Sulama Alanlarında Arazi Düzenlenmesine Dair Tarım Reformu Kanunu Uyarınca Uygulama Alanı İlan Edilen Şanlıurfa İlinde, Bazı Yerleşim Yerlerinin Ana Köyden Ayrılarak Bağımsız Köy Haline Getirilmeleri Hakkında Karar

09 Temmuz 2006

Tebliğ

- Yerli Hayvan Irk ve Hatlarının Tescili Hakkında Tebliğde Değişiklik Yapılmasına Dair Tebliğ (No: 2006/32)
- Meyve/Asma Çeşit/Anaç Damızlığı Fidan Üretim Materyali ve Fidanların Sertifikasyonuna Ait Genel Esaslar Tebliğinde Değişiklik Yapılmasına Dair Tebliğ (No: 2006/35)

18 Temmuz 2006

Tebliğ

Kırsal Kalkınma Yatırımlarının Desteklenmesi Tebliğinde Değişiklik Yapılmasına Dair Tebliğ (No: 2006/42)

26 Temmuz 2006

Yönetmelik

Çiftçi Kayıt Sistemi Yönetmeliğinde Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik

29 Temmuz 2006

Yönetmelik

Tarımda Kullanılan Kimyevi Gübrelere Dair Yönetmelikte Değişiklik Yapılmasına Dair

Yönetmelik

**Ağustos Ayında Resmi Gazete’de Yayımlanan Kanun,
Karar, Yönetmelik ve Tebliğler**

02 Ağustos 2006

Yönetmelik

Fındık Lisanslı Depo Yönetmeliği

05 Ağustos 2006

Bakanlar Kurulu Kararı

2006/10781 Tarım Reformu Uygulama Alanı İlan Edilen Bazı Yerlerde Toprak Normunun Belirlenmesine İlişkin Karar

08 Ağustos 2006

Milletlerarası anlaşma

2006/10752 Gıda ve Tarım İçin Bitki Genetik Kaynakları Uluslararası Antlaşması’nın Onaylanması Hakkında Karar

2006/10779 Kuş Gribi ve İnsana Tesir Eden Salgına Karşı Hazırlık ve Mücadele Projesi’nin Kısmi Finansmanı İçin, Uluslararası İmar ve Kalkınma Bankası’ndan Kredi Sağlanması Amacıyla, Ülkemiz ile Adı Geçen Banka Arasında İmzalanan Kredi Anlaşması ve Eki Mektupların Yürürlüğe Girmesi Hakkında Karar

09 Ağustos 2006

Yönetmelik

Hayvancılık İşletmelerinin Kuruluş, Çalışma, Denetleme Usul ve Esaslarına Dair Yönetmelik

11 Ağustos 2006

Bakanlar Kurulu Kararı

2006/10812 Haşhaş Kapsülü ve Tohumu Alımı ve Satımı Hakkında Karar

12 Ağustos 2006

Bakanlar Kurulu Kararı

2006/10811 Hayvancılığın Desteklenmesi Hakkında Kararda Değişiklik Yapılmasına Dair Karar

Tebliğ

Hayvancılığın Desteklenmesi Hakkında Uygulama Esasları Tebliğinde Değişiklik Yapılmasına Dair Tebliğ (No: 2006/43)

13 Ağustos 2006

Yönetmelik

Arıcılık Yönetmeliğinde Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik

19 Ağustos 2006

Ana Statü

Toprak Mahsulleri Ofisi Genel Müdürlüğü Ana Statüsünde Değişiklik Yapılmasına Dair Ana Statü

22 Ağustos 2006

Ana Statü

Et ve Balık Kurumu Genel Müdürlüğü Ana Statüsü

23 Ağustos 2006

Tebliğ

Türk Gıda Kodeksi Şeker Tebliği (No: 2006/40)

27 Ağustos 2006

Yönetmelik

2006/10857 Tabii Afetlerden Zarar Gören Çiftçilere Yapılacak Yardımlar Hakkında Yönetmelik

31 Ağustos 2006

Bakanlar Kurulu Kararı

2006/10865 Fındık Alımı ve Satımı Hakkında Karar

**Eylül Ayında Resmi Gazete’de Yayımlanan Kanun,
Karar, Yönetmelik ve Tebliğler**

07 Eylül 2006

Yönetmelik

Orman Köylüleri Kalkınma Hizmetlerine İlişkin Esas ve Usullerde Değişiklik Yapılmasına Dair Esas ve Usuller

08 Eylül 2006

Yönetmelik

Tarımsal Yayım ve Danışmanlık Hizmetlerinin Düzenlenmesine Dair Yönetmelik

15 Eylül 2006

Yönetmelik

Tarımda Kullanılan Organik, Organomineral, Özel, Mikrobiyal ve Enzim İçerikli Organik Gübreler ile Toprak Düzenleyicilerin Üretimi, İthalatı, İhracatı, Piyasaya Arzı ve Denetimine Dair Yönetmelikte Değişiklik Yapılması Hakkında Yönetmelik

21 Eylül 2006

Tebliğ

Türk Gıda Kodeksi Gıda Maddelerinde Kullanılan Tatlandırıcılar Tebliği (No: 2006/45)

22 Eylül 2006

Yönetmelik

— Tarım Sigortaları Uygulama Yönetmeliğinde Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik

— Tarım Sigortaları Havuzu Çalışma Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelikte Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik

29 Eylül 2006

Bakanlar Kurulu Kararı

2006/10972 Sudan’a Buğday Tohumluğu Hibe Edilmesine İlişkin Karar

**Ekim Ayında Resmi Gazete’de Yayımlanan Kanun,
Karar, Yönetmelik ve Tebliğler**

4 Ekim 2006

Bakanlar Kurulu Kararı

2006/10910 Hububat Ürünü Alımı ve Satımı Hakkında Kararda Değişiklik Yapılmasına Dair Karar

Tebliğ

Tarımsal Üretime Yönelik Düşük Faizli Yatırım ve İşletme Kredisi Kullandırılmasına İlişkin Uygulama Esasları Tebliğinde Değişiklik Yapılması Hakkında Tebliğ (No: 2006/46)

5 Ekim 2006

Yönetmelik

2006/10934 Hayvan Sağlığı ve Zabıtası Yönetmeliğinde Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik

17 Ekim 2006

Yönetmelik

Organik Tarımın Esasları ve Uygulanmasına İlişkin Yönetmelikte Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik

19 Ekim 2006

Bakanlar Kurulu Kararı

2006/11070 Tarım Sigortaları Havuzuna Devlet Tarafından Taahhüt Edilecek Hasar Fazlası Desteğine İlişkin Karar

Bakanlar Kurulu Kararı

2006/10910 Hububat Ürünü Alımı ve Satımı Hakkında Kararda Değişiklik Yapılmasına Dair Karar

Tebliğ

Tarımsal Üretime Yönelik Düşük Faizli Yatırım ve İşletme Kredisi Kullandırılmasına İlişkin Uygulama Esasları Tebliğinde Değişiklik Yapılması Hakkında Tebliğ (No: 2006/46)

**Kasım Ayında Resmi Gazete’de Yayımlanan Kanun,
Karar, Yönetmelik ve Tebliğler**

01 Kasım 2006

Genelge

Anız ve Yol Kenarları ile Meralarda Anız Yakılmaması Hakkında Genelge (No: 2006/23)

08 Kasım 2006

Kanun 5553

Tohumculuk Kanunu

10 Kasım 2006

Bakanlar Kurulu Kararı

2006/11184 Hububat Üreticilerine Destekleme Primi Ödenmesine Dair Karar

11 Kasım 2006

Tebliğ

— Doğrudan Gelir Desteği Ödemesi Yapılmasına Dair 2006/27 Sayılı Tebliğde Değişiklik Yapılmasına İlişkin Tebliğ (No: 2006/49)

— Gümrük Vergisi Askıya Alınması ve Avrupa Birliği Tarafından Tarife Kontenjanı Açılması Planlanan Ürünlere İlişkin Tebliğ (İthalat: 2006/ 26)

12 Kasım 2006

Yönetmelik

Zirai Karantina Yönetmeliğinde Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik

15 Kasım 2006

Tebliğ

Katma Değer Vergisi Genel Tebliği (Seri No: 101)

17 Kasım 2006

Milletlerarası antlaşma

2006/11183 Avrupa Birliği Komisyonu ile Ülkemiz Arasında İmzalanan, “Topluluk Programlarına ve Ajanslarına Katılım Projesine İlişkin Finansman Anlaşması”nın Onaylanması Hakkında Karar

22 Kasım 2006

Tebliğ

2006 Yılı Ürünü Kütlü Pamuk, Yağlık Ayçiçeği, Soya Fasulyesi, Kanola, Dane Mısır, Aspir ve Zeytinyağı Üreticilerine Destekleme Primi Ödenmesine İlişkin Bakanlar Kurulu Kararı Uygulama Tebliği (No: 2006/50)

29 Kasım 2006

Bakanlar Kurulu Kararı

— **2006/11198** Sel Afetinde Zarar Gören Çiftçilere Hububat Tohumluğu ve Küçükbaş Damızlık Hayvan Hibe Edilmesine İlişkin Karar

— **2006/11199** 15/9/2006-20/11/2006 Tarihleri Arasında Meydana Gelen Sel Felaketi Nedeniyle

Zarar Gören Gerçek ve Tüzel Kişi Üreticilerin T. C. Ziraat Bankası A. Ş. ve Tarım Kredi Kooperatiflerine Olan Tarımsal Kredi Borçlarının Ertelenmesine İlişkin Karar

— **2006/11200** Sel Afeti Nedeniyle Zarar Gören İllerdeki Çiftçilerin Kredi Borçlarının Ertelenmesi Hakkında Karar

**Aralık Ayında Resmi Gazete’de Yayımlanan Kanun,
Karar, Yönetmelik ve Tebliğler**

01 Aralık 2006

Bakanlar Kurulu Kararı

2006/11201 Üreticilerin Finansman İhtiyaçlarının Uygun Koşullarda Karşılanması, Tarımsal Üretimin Geliştirilmesi, Verimliliğin ve Kalitenin Artırılması Amacıyla T.C. Ziraat Bankası A.Ş. ve Tarım Kredi Kooperatiflerince Tarımsal Üretime Dair Düşük Faizli Yatırım ve İşletme Kredisi Kullanılması Hakkında Karar

08 Aralık 2006

Bakanlar Kurulu Kararı

2006/11248 Ulusal Tarım Stratejisi Doğrultusunda Tarımsal Destek Ödemelerine ve Sürdürülebilir Çiftçi Kayıt Sisteminin Geliştirilmesine İlişkin Kararda Değişiklik Yapılmasına Dair Karar

09 Aralık 2006

Bakanlar Kurulu Kararı

— **2006/11266** Bazı Bakanlar Kurulu Kararları ile Özel Çevre Koruma Bölgesi Olarak Tespit ve İlan Edilen Alanların İsim ve Sınırlarının Yeniden Belirlenmesi ve 22/10/1990 Tarihli ve 90/1117 Sayılı Kararnamenin Eki Kararın Değiştirilmesine İlişkin Karar

— **2006/11324** Sel Afeti Nedeniyle Zarar Gören İllerdeki Çiftçilere Çay ve Şeker Hibe Edilmesine İlişkin Karar

— **2006/11325** Boru Hatları ile Petrol Taşıma Anonim Şirketi’nin Yurt Dışında Şirket Kurması ve Kurulmuş Şirketlere İştirak Etmesi Hakkında Kararda Değişiklik Yapılmasına Dair Karar

30 Aralık 2006

Bakanlar Kurulu Kararı

2006/11439 Avrupa Birliği Menşeli Bazı Tarım Ürünleri İthalatında Tarife Kontenjanı Uygulanması Hakkında Karar

Yönetmelik

Bağcılık Yönetmeliği

Bakanlar Kurulu Kararı

2006/11436 Yaş Çay Üreticilerine 2006 Yılı Ürünü Destekleme Primi Ödenmesine İlişkin Karar

18.2. “2007” Tarım Sektöründeki Yasal Düzenlemeler

Ocak Ayında Resmi Gazete’de Yayımlanan Kanun, Karar, Yönetmelik ve Tebliğler

5 Ocak 2007

Bakanlar Kurulu Kararı

2006/11425 Tarım Sigortaları Havuzu Tarafından Kapsama Alınacak Riskler, Ürünler ve Bölgeler ile Prim Desteği Oranlarına İlişkin Karar

7 Ocak 2007

Bakanlar Kurulu Kararı

2006/11483 Tarımsal Faaliyette Kullanılan Mazot ve Kimyevi Gübre İçin Çiftçilere Destekleme Ödemesi Yapılmasına Dair Karar

10 Ocak 2007

Milletlerarası Antlaşma

2006/11500 Türkiye Cumhuriyeti ile İsrail Devleti Arasındaki Serbest Ticaret Alanı Anlaşması’na Ek Protokol A Çerçevesinde İmzalanan “Tarım Ürünlerinde Tercihli Rejimin İyileştirilmesi Hakkında 1/2006 Sayılı Ortak Komite Kararı”nın Onaylanması Hakkında Karar

Yönetmelik

— Türkiye’deki Yabancı Misyon Personeli Kimlik Kartı Yönetmeliği

— Zirai Mücadele İşlerini Ücret Karşılığında Yapmak İsteyenler Hakkında Yönetmelikte Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik

12 Ocak 2007

Tebliğ

Tohumluk Yetiştiricileri Tarafından 2007 Yılı İçin Ödenecek Tarla ve Depo Kontrol, Laboratuvar Analiz ve Test Ücretleri Hakkında Tebliğ (No: 2007/5)

14 Ocak 2007

Tebliğ

Avrupa Birliği Menşeli Bazı Tarım Ürünleri İthalatında Tarife Kontenjanı Uygulanmasına İlişkin Tebliğ

23 Ocak 2007

Bakanlar Kurulu Kararı

2007/11558 Ulusal Tarım Stratejisi Doğrultusunda Tarımsal Destek Ödemelerine ve Sürdürülebilir Çiftçi Kayıt Sisteminin Geliştirilmesine İlişkin Kararda Değişiklik Yapılmasına Dair Karar

Yönetmelik

Zirai Karantina Yönetmeliğinde Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik

Tebliğ

Meyve ve Asma Çeşit/Anaç Damızlığı Fidan Üretim Materyali ve Fidanlarının Sertifikasyonuna Ait Genel Esaslar Tebliğinde Değişiklik Yapılmasına Dair Tebliğ (No: 2007/2)

26 Ocak 2007

Yönetmelik

— 2007/11570 İhracatı Geliştirme Etüd Merkezi Personel Yönetmeliğinde Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik

— Serbest Bölgeler Uygulama Yönetmeliğinde Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik

— Türkiye ile Avrupa Topluluğu Arasında Tarım Ürünleri Ticaretine İlişkin Menşe İspat Belgeleri Yönetmeliğinde Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik

— Eşyanın Tercihli Menşenin Tespiti Hakkında Yönetmelikte Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik

— Bazı Akademik Kadrolara Öğretim Elemanı Dışındaki Kadrolardan Naklen Yapılacak Atamalarda ya da Açıktan Atamalarda Uygulanacak Merkezi Sınav ile Giriş Sınavlarına İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelikte Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik

27 Ocak 2007

Bakanlar Kurulu Kararı

2007/11561 2006–2007 Pazarlama Yılında Nişasta Kökenli Şekerler İçin Şeker Kurulu Tarafından

Ayrılan Kotanın, Sakaroz Kökenli Şekerler İçin Ayrılan Kotayla İlgilendirilmeksizin % 50 Oranında Artırılması Hakkında Karar

**Şubat Ayında Resmi Gazete’de Yayımlanan Kanun,
Karar, Yönetmelik ve Tebliğler**

02 Şubat 2007

Yönetmelik

— Tarım Sigortaları Uygulama Yönetmeliğinde Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik

09 Şubat 2007

Kanun

5578 Toprak Koruma ve Arazi Kullanımı Kanununda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun

11 Şubat 2007

Tebliğ

Tarım ve İşlenmiş Tarım Ürünleri İthalatında Tarife Kontenjanı Uygulanmasına İlişkin Bazı Tebliğlerin Yürürlükten Kaldırılması Hakkında Tebliğ

14 Şubat 2007

Tebliğ

— Kırsal Kalkınma Yatırımlarının Desteklenmesi Programı Çerçevesinde Tarıma Dayalı Yatırımların Desteklenmesi Tebliği (No: 2007/3)

— Kırsal Kalkınma Yatırımlarının Desteklenmesi Programı Çerçevesinde Makina, Ekipman Alımlarının Desteklenmesi Tebliği (No: 2007/4)

— Patates Siğili, Patates Kahverengi Çürüklüğü ve Domateste Bakteriyel Solgunluk Görülen Alanlarda ve Güvenlik Kuşağında Uygulanacak Destek Hakkında Tebliğ (No: 2007/7)

— 2006 Yılı Ürünü Kütlü Pamuk, Yağlık Ayçiçeği, Soya Fasulyesi, Kanola, Dane Mısır, Aspir ve Zeytinyağı Üreticilerine Destekleme Primi Ödenmesine İlişkin Bakanlar Kurulu Kararı Uygulama Tebliğinde (Tebliğ No: 2006/50) Değişiklik Yapılmasına Dair Tebliğ (No: 2007/8)

— Tarımsal Üretime Yönelik Düşük Faizli Yatırım ve İşletme Kredisi Kullandırılmasına İlişkin Uygulama Esasları Tebliği (No: 2007/12)

15 Şubat 2007

Tebliğ

— Milli Emlak Genel Tebliği (Sıra No: 310)

— Sertifikalı Tohumluk Kullanımı ve Sertifikalı Meyve/Asma Fidanı/Çilek Fidesi ile Kapama Bağ/Bahçe Tesisi Desteklemeleri Hakkında Tebliğde Değişiklik Yapılmasına Dair Tebliğ (No: 2007/15)

16 Şubat 2007

Bakanlar Kurulu Kararı

— 2007/11619 Toprak Mahsulleri Ofisi Genel Müdürlüğünce Kullanılmak Üzere Tohumluk Olmayan Mısır ve Ekmeklik Buğday İthalatında Tarife Kontenjanı Uygulanması Hakkında Karar

Tebliğ

Doğrudan Gelir Desteği Ödemesi Yapılmasına Dair Tebliğ (No: 2007/14)

17 Şubat 2007

Tebliğ

Denizlerde Balık Çiftliklerinin Kurulamayacağı Hassas Alan Niteliğindeki Kapalı Koy ve Körfez Alanlarının Belirlenmesine İlişkin Tebliğ’de Değişiklik Yapılmasına Dair Tebliğ

24 Şubat 2007

Bakanlar Kurulu Kararı

2007/11718 Tarım ve İşlenmiş Tarım Ürünleri İthalatında Tarife Kontenjanı Uygulanması Hakkındaki Bazı Kararnamelerin Yürürlükten Kaldırılmasına İlişkin Karar

Mart Ayında Resmi Gazete’de Yayımlanan Kanun, Karar, Yönetmelik ve Tebliğler

01 Mart 2007

Yönetmelik

— Tarımda Kullanılan Organik, Organomineral, Özel, Mikrobiyal ve Enzim İçerikli Organik Gübreler ile Toprak Düzenleyicilerin Üretimi, İthalatı, İhracatı, Piyasaya Arzı ve Denetimine Dair Yönetmelikte Değişiklik Yapılması Hakkında Yönetmelik

Tebliğ

İç Karantinaya Tabi Bitki Hastalık ve Zararlıları Hakkında Tebliğde Değişiklik Yapılmasına Dair Tebliğ (No: 2007/11)

05 Mart 2007

Yönetmelik

Yeni Bitki Çeşitlerine Ait Islahçı Haklarının Korunmasına Dair Yönetmelikte Değişiklik Yapılması Hakkında Yönetmelik

08 Mart 2007

Yönetmelik

— Arıcılık Yönetmeliğinde Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik

— Hayvan Sağlığı Kabini Açılış, Çalışma ve Denetlenme Usul ve Esaslarına Dair Yönetmelik

— Çay İşletmeleri Genel Müdürlüğü Mamullerinin Toptan Satışıyla İlgili Yönetmelikte Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik

09 Mart 2007

Tebliğ

— Türk Gıda Kodeksi Hayvansal Kökenli Gıdalarda Veteriner İlaçları Maksimum Kalıntı Limitleri Tebliğinde Değişiklik Yapılması Hakkında Tebliğ (No: 2007/17)

10 Mart 2007

Bakanlar Kurulu Kararı

2007/11795 Türkiye ile Avrupa Topluluğu Arasında Oluşturulan Gümrük Birliğinin Uygulanmasına İlişkin Esaslar Hakkında Kararda Değişiklik Yapılmasına Dair Karar

17 Mart 2007

Tebliğ

Tütün Mamulleri ve Alkollü İçkilerde Bandrollü Ürün İzleme Sistemi Genel Tebliği (Sıra No:1)

20 Mart 2007

Yönetmelik

Kuluçkahane ve Damızlık Kanatlı İşletmeleri Yönetmeliği

21 Mart 2007

Bakanlar Kurulu Kararı

— 2007/11764 Bazı Yerlerde Arazi Toplulaştırması Hakkında Karar

— 2007/11794 Tarım ve Köyişleri Bakanlığının Taşra Teşkilatında Yer Alan Ankara Toprak ve Su Kaynakları Araştırma Enstitüsü Müdürlüğünün Kaldırılması Hakkında Karar

22 Mart 2007

Yönetmelik

Orman Sayılan Alanlarda Verilecek İzinler Hakkında Yönetmelik

Tebliğ

Tarımsal Ürünlerde İhracat İadesi Yardımlarına İlişkin Para-Kredi ve Koordinasyon Kurulu Tebliği (No: 2007/1)

30 Mart 2007

TBMM Kararı

890 Kayısı Üreticilerinin Sorunlarının Araştırılarak Alınması Gereken Önlemlerin Belirlenmesi Amacıyla Bir Meclis Araştırması Komisyonu Kurulmasına İlişkin Karar

**Nisan Ayında Resmi Gazete’de Yayımlanan Kanun,
Karar, Yönetmelik ve Tebliğler**

05 Nisan 2007

Bakanlar Kurulu Kararı

- 2007/11854 Fındık Alımı ve Satımı Hakkında Kararda Değişiklik Yapılmasına İlişkin Karar
- 2007/11863 Destekleme Alımı Tütün Stoklarında Bulunan Tütünlere İlişkin Kararda Değişiklik Yapılmasına Dair Karar
- 2007/11913 Tarım Sigortaları Havuzuna Devlet Tarafından Taahhüt Edilecek Hasar Fazlası Desteğine İlişkin Karar

Yönetmelik

- Ulusal Pamuk Konseyi Kuruluş ve Çalışma Esasları Hakkında Yönetmelik
- Ulusal Zeytin ve Zeytinyağı Konseyi Kuruluş ve Çalışma Esasları Hakkında Yönetmelik
- Ulusal Turunçgil Konseyi Kuruluş ve Çalışma Esasları Hakkında Yönetmelik
- Ulusal Fındık Konseyi Kuruluş ve Çalışma Esasları Hakkında Yönetmelik
- Tarımsal Amaçlı Kooperatiflere Kullanılacak Kredilere İlişkin Yönetmelikte Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik

07 Nisan 2007

Bakanlar Kurulu Kararı

2007/11931 Hayvancılığın Desteklenmesi Hakkında Kararda Değişiklik Yapılmasına Dair Karar

12 Nisan 2007

Yönetmelikler

— Fidanlık, Fidelik, Süs Bitkileri ve Çiçek Soğanı Üretilen Yerlerin Ruhsatlandırılmasına İlişkin Yönetmelik

— Mera Yönetmeliğinde Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik

13 Nisan 2007

Tebliğ

Hayvancılığın Desteklenmesi Hakkında Uygulama Esasları Tebliği (No: 2007/20)

18 Nisan 2007

Yönetmelik

— Köy Bazlı Katılımcı Yatırım Programı Çerçevesinde Makine ve Ekipman Alımlarının Desteklenmesi Yönetmeliği

— Köy Bazlı Katılımcı Yatırım Programı Çerçevesinde Tarıma Dayalı Yatırımların Desteklenmesi Yönetmeliği

Tebliğ

— Mezbaha ve Kombinalarda Sağlıklı Üretimi Teşvik Amacıyla Çalışacak Veteriner Hekimlerin Desteklenmesine Dair Uygulama Tebliğinde Değişiklik Yapılması Hakkında Tebliğ

— Revize Edilen TS34 Turunçgiller, TS 184 Armut, TS 792 Erik, TS 1073 Kavun, TS 1132 Karpuz ve TS1898 Yazlık Kabak Standartlarının Dış Ticarete Zorunlu Uygulamaya Konulmasına İlişkin Tebliğ (No: 2007/34)

19 Nisan 2007

Tebliğ

— İthalatta Kota ve Tarife Kontenjanı İdaresine İlişkin Tebliğ (No: 2007/3)

— İthalatta Gözetim Uygulanmasına İlişkin Tebliğ (No: 2007/19)

— Avrupa Birliği Menşeli Bazı Tarım Ürünleri İthalatında Tarife Kontenjanı Uygulanmasına İlişkin Tebliğ'de Değişiklik Yapılmasına Dair Tebliğ

20 Nisan 2007

Yönetmelik

— Kırmızı Et ve Et Ürünleri Üretim Tesislerinin Çalışma ve Denetleme Usul ve Esaslarına Dair Yönetmelikte Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik

— Kanatlı Hayvan Eti ve Et Ürünleri Üretim Tesislerinin Çalışma ve Denetleme Usul ve Esaslarına Dair Yönetmelikte Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik

27 Nisan

Yönetmelik

Su ürünleri toptan ve perakende satış yerleri yönetmeliğinde değişiklik yapılmasına dair yönetmelik

Tebliğ

2006 Yılı Ürünü Kütlü Pamuk, Yağlık Ayçiçeği, Soya Fasulyesi, Kanola, Dane Mısır, Aspir ve Zeytinyağı Üreticilerine Destekleme Primi Ödenmesine İlişkin Bakanlar Kurulu Kararı Uygulama Tebliğinde (Tebliğ No: 2006/50) Değişiklik Yapılmasına Dair Tebliğ (No: 2007/24)